

AUTHENTICÆ,
SEU
NOVELLÆ
CONSTITUTIONES
D N. JUSTINIANI
SACRATISS. PRINCIPIS,
QUIBUS
LEONIS ET ALIORUM IMPP. QUORUNDAM
UNA CUM
CONSTITUTIONE
D. ZENONIS IMP.
DE NOVIS OPERIBUS
ADDITÆ
NOTIS
DIONYSII GOTHOFREDI, Jc.
ET
ANTONII CONTII, JC.
IN
LIBRUM NOVELLARUM
PRÆFATIO
PRÆMISSA.

NOBILISSIMO CLARISSIMOQUE VIRO, AUGUSTINO THUANO,

EQUITI, REGII CONSISTORII CONSILIARIO, REGIO IN SENATU
PARISIENSI PATRONO, DIONTSIUS GOTHOFREDUS S.P.D.



Dfero tibi, *Vir clarissime*, Justiniani ac Leonis Imperatorum novas Constitutiones, a me pro captu voluminis atque temporis, breviter explicatas: quas etiam fecissem breviores, si mihi fas fuisset id, quod in earum præfationibus excurrerebat, succidere. Res enim molesta, lex cum prologo. Ut recte monuisse videantur, qui leges breves esse voluerunt, quo facilius ab imperitis tenerentur. Apostolorum qui dicuntur Canones pene omisissus eram, nisi idem illis prope argumentum, ac Justiniani Constitutionibus & Leonis, tractari comperissem. Qua in parte synodos antiquas, Photium, Balsamonem, Gratianum & alios contuli. Et si autem ad leges Heraclii, Leonis, Constantini, ac consequentium Imperatorum notas in manu jam expeditas habebam, dare tamen distuli: quod uberiores & consequentia paulo meliore, si DEUS dederit, in lucem aliquando proditura sint. Ad cætera nostri operis quod attinet, quæ interpretandi ratio in Pandectis & Codice, eadem & hic quoque a me observata est. Hoc tamen amplius, quod præter vulgatæ interpretationis cum suo authentico, hoc est, Græcis, collationem, Julianum Patricium ita comparavi, ut singula ejus epitomes capita, facile jam quisque possit ad Novellas Justiniani, tanquam ad fontes ingenuos seu proprios revocare. Sunt enim in Juliano omnia prope confusa, aut certe ad Justiniani methodum respondentia nullo modo. Quæ res fecit, neglecto Justiniani, Leonis, ac Juliani ordine, ut quemadmodum utriusque Imperatoris Novellæ, iisdem sedibus, ac locis, quibus Codex & Pandectæ, collocandæ essent, per indicem demonstrarem. Nihil tam facile, atque expeditum Lectori, quam si una atque eadem semper ratione in Jurisconsultorum libris versetur. Sed jam plus satis de meo opere; quod ut tuo nomini inscriberem, magnæ me rationes impulerunt. Nam & cognatio mihi tecum communis: præter cognationem virtus atque integritas tibi summa, qua, ut & juris civilis cognitione, atque rerum magnarum usu, dignitatem tuam ita exornas, ut omnium confessione principi, patriæ, urbi, Senatui, privatis denique operam bona fide atque sinceriter præstando, magnam apud posteros tibi, tuisque gloriam paraturus sis. Quod, ut sapius, diuque facias, DEUS permittat. Vive & vale. Datum pridie Kalendas Augusti 1583.

INDEX CONSTITUTIONUM NOVELLARUM DOMINI JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, NEC NON QUARUNDAM JUSTINI ET TIBERII PRINCIPUM, QUÆ EIDEM VOLUMINI INSERTÆ FUERUNT, EO ORDINE, QUO APUD VETEREM INTERPRETEM LATINUM PARTIM JAM ANTEA VULGATUM ET IMPRESSUM, PARTIM NUNC PRIMUM VULGANDUM ET EXCUDENDUM COLLOCATÆ SUNT.

COLLATIO PRIMA.	
De hæredibus & Falcidia, si hæres solvere legata noluerit	1
De non eligendo secundo nubentes mulieres, & alienatione, & lucro antenuptialis donationis, & de successione earum filiis suis	2
Ut determinatus sit numerus clericorum in cunctis majoris ecclesiæ, &c.	3
De fidejussoribus & mandatoribus, sponsoribus & solutionibus	4
De monachis	5
Quomodo oporteat episcopos, & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c.	6
COLLATIO II.	
De non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus, aut in specialem hypothecam dandis, &c.	7
Ut iudices sine quoquo suffragio fiant	8
Jusjurandum, quod præstatur ab his, qui administrationes accipiunt.	9
Ut etiam ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione	10
De referendaris palatii	11
De privilegiis archiepiscopi Justinianæ primæ, &c.	12
De incestis & nefariis nuptiis	13
De prætoribus populi	14
COLLATIO III.	
De lenonibus	15
De defensoribus civitatum	16
De mensura ordinandorum clericorum	17
De mandatis principum	18
De triente & semisse, & successione filiorum, & nepotum utraque: & collationibus, &c.	19
De filiis ante dotalia instrumenta natis	20
De administrantibus officia in sacris appellationibus	21
De Armeniis	22
COLLATIO IV.	
De nuptiis	23
De appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari	24
De præfide Pisidiæ	25
De præfide Lyconiæ	26
De præfide Thraciæ	27
De comite Mauriæ	28
De moderatore Helenopontis	29
De præfide Paphlagoniæ	30
De proconsule Cappadociæ	31
De descriptione quatuor præsidum Armeniæ	32
Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c.	33
De his, qui mutuum dant agricolis	34
Ne quis quod agricolæ mutuum pecuniam dedit, &c.	35
De adjutoribus Quæstoris	36
De successoribus eorum, qui in Africa degunt	37
De ecclesiis constitutis in Africa	38
De decurionibus & filiis eorum	39
De restitutionibus, & ea, quæ parit undecimo mense post viri mortem	40
Ut ecclesiæ sanctæ resurrectionis alienare possit ædificia secundum ipsam sita civitatem	41
De quæstoribus, id est, Præfectis insularum	42
De depositione Anthimi & Severi & Perri, &c.	43
De officiis sive tabernis Constantinopolitanæ urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c.	44
De tabelionibus, & ut protocolla dimittant in chartis	45
Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per causam religionis & cultus sui curiali fortuna liberentur	46
COLLATIO V.	
De ecclesiasticarum rerum immobilium alienatione & solutione	47
Ut præponatur nomen Imperatoris documentis, & ut Latinis literis aptius tempora inscribantur	48
De juramento a moriente præfesto propter mensuram suæ substantiæ	49
De his, qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per scripturam, &c.	50
Constitutio ad Bonum quæstorem exercitus ordinat appellationes, &c.	51
Scenicas non solum si fidejussores præsent, sed etiam si ijsjurandum dent, &c.	52
Ut non fiant pignorationes pro aliis personis, & ut sicut principum donationes, &c.	53
De exhibendis & introducendis reis, & ut hi, qui conveniuntur post vicissimum diem, &c.	54
Constitutionem, quæ ex adscriptio & libera natos liberos esse vult, non iis, qui ante, &c.	55
Ut de cætero commutationes ecclesiasticarum rerum non fide fiant, &c.	56
Ut ea, quæ vocantur insinuativa super clericis in majore quidem ecclesiâ dentur, &c.	57
Ut clerici, qui recedunt, aliis pro eis subrogatis, &c.	58
Ut in privatis domibus sacra mysteria non fiant	59
De debita impensa in exequiis defunctorum	60
Ut defuncti seu funera eorum non injuriatur a creditoribus & ut consiliarii, &c.	61
Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur, &c.	62
De ordine Senatorum, seu consulatibus	63
De novi operis nuntiatione maritimi aspectus	64
De hortulanis Constantinopolitanæ civitatis	65
Ut terrula, vel domus, aut vineæ sanctissimæ ecclesiæ Myliæ in redemptionem captivorum, &c.	66
Ut factæ novæ constitutiones post insinuationem earum post duos menses, &c.	67
Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem episcopi, & ut deputet prius, &c.	68
Ut constitutio sacratissimi Imperatoris, de successionebus nuptialium lucrorum, quæ apud, &c.	69
Ut omnes obediant iudicibus provinciarum, & in criminalibus, &c.	70
Ut ordinariæ præfecturæ urbanæ & Prætoriarum dux & præfecturæ, quæ in cingulo, &c.	71
Ut ab illustribus & qui super eam dignitatem sunt, &c.	72
COLLATIO VI.	
Ut hi, qui obligatas se habere perhibent res minorum, aut obligari sunt eis, &c.	73
De instrumentorum cautela & fide, & primum de deposito & mutuo, &c.	74
Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi, & sui supra illos modos, &c.	75
De appellationibus Siciliæ	76
Ut hæc constitutio interpretatur priorem constitutionem, &c.	77
De his qui ingrediuntur monasterium, &c.	78
Ut non luxurietur homines contra naturam, nec jurent per capillos DEI, &c.	79
Ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo, & ut pristinis restituantur natalibus, &c.	80
Apud quos oporteat causam dicere monachos & ascetas	81
De quæstore	82
Constitutio quæ dignitatibus & episcopatu filium liberat patria potestate (De emancipatione)	83
De iudicibus, & ut nullatenus cum iurejurando eligatur aliquis iudex, quod permaneat ei, &c.	84
Ut clerici apud proprios episcopos primum conveniantur, & post hoc apud civiles iudices	85
De consanguineis & uterinis fratribus	86
De armis	87
Ut differentes iudices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere, &c.	88
De mortis causa donatione curialium	89
De deposito & denunciationibus inquilinorum, & de suspendenda administratione panum	90
COLLATIO VII.	
Quibus modis naturales efficiantur sui, & de eorum ex testamento sive ab intestato successione	91
De testibus	92
Ut exactione instante dotis primæ & secundæ, virand secunda vota migranti præponatur exor prima, &c.	93
De immensis donationibus in filios factis	94
De appellationibus, ut si mora apud appellationis iudicem, &c.	95

Index Novell. Constit.

Ut sine prohibitione matres debitorum, & creditorum tutelam gerant minorum, &c. 94
De administratoribus 95
De executoribus & de his, qui conveniuntur & reconveniuntur 96
De æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. 97
Neque virum, quod ex dote est, neque mulierem ex sponsalitia largitate lucrum proprium habere, &c. 98
De reis promittendi 99

COLLATIO VIII.

De tempore non solutæ pecuniæ super dote 100
De donationibus a curialibus factis, sive ab intestato vel testamento, eorum successoribus 101
De moderatore Arabiz 102
De proconsule Palæstinæ 103
De prætore Siciliæ 104
De consulibus 105
De usuris nauticis 106
De testamentis imperfectis a parentibus in filios factis, & de divisione rerum, &c. 107
De restitutionibus 108
De privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præstandis 109
De nauticis usuris 110
Hæc constitutio innovat constitutionem, quæ præscriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat 111
De litigiis, & de decima parte litis ab actore cautela præstanda 112
In medio litis non fieri sacras formas aut sacras iussiones, sed secundum antiquas leges generales lites decidi 113
Ut divinæ iussiones subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris 114
Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, &c. 115
Ut neque miles neque fœderatus observetur domui privatz, aut possessioni alicujus 116
Ut liceat matri & aviz & aliis parentibus post legitimam partem liberis derelictam, &c. 117

COLLATIO IX.

De hæredibus ab intestato venientibus, & de agnatorum jure sublato 118
Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis 119
De alienatione & emphyteusi, & locatione, & hypothecis & aliis diversis contractibus, &c. 120
Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur 121
Edictum pietissimi domini nostri Justiniani, de formula artificum 122
De sanctiss. episcopis, & Deo amabilibus & reverendissimis clericis & monachis 123
Ut litigantes jurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare iudicibus, neque dabunt, & de sportulis, &c. 124
Ut iudices non expectent sacras iussiones, sed quæ videntur eis decernant 125
Exemplum sacre formæ de appellationibus 126
Ut fratrum filii succedant paternæ hereditati ad imitationem fratrum etiam ascendentibus extantibus, & ut mulieres, &c. 127
De collatoribus & aliis capitulis 128
De Samaritanis 129
Quomodo oporteat milites transitum in civitatibus facere & de introitu 130
De ecclesiasticis titulis & privilegiis, aliisque capitulis 131
De interdictis collegiis hæreticorum 132
Quomodo oporteat monachos vivere 133
Ut nulli iudicium liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit iussio 134
Ne quis cogatur bonis cedere 135
De argentiarii contractibus 136
De ordinatione episcoporum & clericorum 137
Interpretatio, quomodo, quæ duplum excedunt usuræ, non præbeantur 138
Indulgentia illicite contractarum nuptiarum 139
Ut consensu matrimonium solvi possit 140
Edictum de his, qui luxuriantur contra naturam 141

De his, qui eunuchos faciunt 142
De muliere raptam passâ 143
De Samaritanis 144
Ut de tætero nullam licentiam habeat dux aut Blocolytæ, &c. 145
Ut liceat Hæbreis secundum traditam legem sacras scripturas Latine &c. 146
De reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum 147
De indulgentia reliquorum publicorum 148
Ut Dei amantissimi episcopi cum provincialium indigenis, &c. 149
De ea, quæ raptori suo nubit 150
Ne decurio aut cohortalis, &c. 151
Ne sacre formæ, quæ de causis procedunt publicis, aliter rotur accipiant, &c. 152
De infantibus expositis 153
De his, qui in Osdroena illicite contrahunt nuptias 154
Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxie sint 155
De prole partienda inter rusticos 156
De rusticis, qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 157
Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur 158
Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant 159
Exemplum sacre pragmatice formæ de usuris 160
De provincialium præsidibus 161
Sacra forma transmissa Dominico gloriosiss. præfecto, de diversis capitulis 162
De relevatione tributorum publicorum 163
De hæredibus 164
Generalis forma de prospectu in mare, &c. 165
Forma præfectorum prima, *ἡ πρώτη ὑπογραφή*. De adjectionibus, &c. 166
Forma PP. vicequarta, *ἡ τέταρτη ὑπογραφή*. De adjectionibus, &c. 167
Forma PP. secundæ, *ἡ δεύτερη ὑπογραφή*. De hominibus, qui eidem domino subjecta prædia possident 168

INDEX NOVELLARUM CONSTITUTIONUM SECUNDUM LITERARUM ORDINEM, PROUT VULGO ALLEGANTUR EX EDITIONE VETERE.

Primus numerus collationem, alter titulum, postremus constitutionem demonstrat.

A.

Ad iudicibus quæstoris 4.14.35
Administrantibus officia in sacris appellationibus 3.7.20
Administrantibus 7.7.95
Æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. 7.9.97
Alienatione & emphyteusi, & locatione, & hypothecis, & aliis diversis contractibus, &c. 9.3.120
Appellationibus, ad quemnam remittantur, si res ob quam appellatio instituitur non supra auribus libras decem valeat 4 ante titulum 3 (4.23.2.)
Appellationibus & intra quæ tempora debeat appellari 4.2.23
Appellationibus Siciliæ 6.4.75
Appellationibus, ut si mota apud appellationis iudicem, &c. 7.5.93
Apud quos oporteat causam dicere monachos & affectrias 6.8.79
Argentiarii contractibus 9.19.136
Armenis 3.8.21
Armiis 6.14.85

C.

Collatoribus & aliis capitulis 9.11.128
Comite Ifaurie 4.6.27
Consanguineis & uterinis fratribus 6.13.84
Constitutio ad Bonum quæstorem exercitus ordinat appellationes a quinque provinciis, Caria, & Cypro & Cycladibus, &c. 5.5.50
Constitutionem, quæ ex adscriptio & libera natos, liberos esse vult, non iis, qui ante, &c. 5.9.54
Constitutio, quæ dignitatibus & episcopatu filium liberat patria potestate 6.10.81
Consulibus 8.6.105

D.

Debita impensa in exequiis defunctorum 5.14.59
Decurionibus & filiis eorum 4.17.78
Defensoribus civitatum 3.2.15
Depositione Anthimi & Severi, & Petri, &c. 4.21.41
Deposito & denunciationibus inquilinorum, & de suspendenda administratione panum 6.17.88
Descriptione quatuor præsidum Armenie 4.10.31
Donationibus a curialibus factis, sive ab intestato vel testamento, eorum successoribus 2.2.101

E.

Ea, quæ raptori suo nubit 9.33.150
Ecclesiasticarum rerum immobilium alienatione & solutione 5.1.46
Ecclesiasticis titulis & privilegiis, aliisque capitulis 9.14.121
Ecclesiis constitutis in Africa 4.16.37
Edictum de his, qui luxuriantur contra naturam 9.23.141
Edictum pietissimi domini nostri Justiniani de formula artificum 9.5.122
Emancipatione 6.10.81
Exemplum sacre formæ de appellationibus 9.9.126
Exemplum sacre pragmatice formæ de usuris 9.43.169
Executoribus, & de his, qui conveniuntur & reconveniuntur 7.8.96
Exhibendis & introducendis eis, & ut hi, qui conveniuntur post vicimum diem, &c. 5.3.53

F.

Fideiussoribus & mandatoribus, sponsoribus & solutionibus 1.4.4
Filiis ante dotalia instrumenta natis 3.6.17

Forma præfectorum, prima, *ἡ πρώτη ὑπογραφή*. De adjectionibus, &c. 9.49.166
Forma PP. secunda, *ἡ δεύτερη ὑπογραφή*. De hominibus, qui eidem domino subjecta prædia possident 9.51.168
Forma PP. vicequarta, *ἡ τέταρτη ὑπογραφή*. De adjectionibus, &c. 9.50.167

G.

Generalis forma de prospectu in mare, scripta Dominico, &c. 9.48.165

H.

Hæc constitutio innovat constitutionem, quæ præscriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat 8.12.117
Hæc constitutio interpretatur priorem constitutionem, De his, qui ingrediuntur monasterium, &c. 6.5.76

Hæredibus 9.47.164
Hæredibus ab intestato venientibus, & de agnatorum jure sublato 9.1.114
His, qui Eunuchos faciunt 1.1.1
His, qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per scripturam manus propriæ, &c. 9.35.142

His, qui in Osdroena illicite contrahunt nuptias 5.4.49
His, qui murum dans agricolis 9.17.154
Hortulanis Constantinopolitanz civitatis 4.12.33

I.

Immensis donationibus in filios factis 7.4.92
Incestis & nefariis nuptiis 2.7.12
Indulgentia illicite contractarum nuptiarum 9.22.139
Indulgentia reliquorum publicorum 9.31.148
Infantibus expositis 9.35.153
In medio litis non fieri sacras formas, aut sacras iussiones, sed secundum antiquas leges generales lites decidi 8.14.113
Instrumentorum cautela & fide, & primum de deposito & mutuo, &c. 6.1.77
Interdictis collegiis hæreticorum 9.15.132
Interpretatio quomodo, quæ duplum excedunt usuræ, non præbeantur iudicibus, & ut nullatenus cum iurejurando eligatur aliquis iudex, quod permaneat ei, &c. 9.21.138
Iurejurando a moriente præstito propter mensuram suæ substantiæ iusjurandum, quod præstatur ab his, qui administrationes accipiunt 6.11.82
Iusjurandum, quod præstatur ab his, qui administrationes accipiunt 5.3.48

L.

Lenonibus 3.1.14
Litigiis, & de decima parte litis ab actore cautela præstanda 8.13.112

M.

Mandatis principum 3.4.17
Mensura ordinandorum clericorum 3.3.16
Moderatore Arabiz 8.3.12
Moderatore Hellenoponti 4.7.28
Monachis 1.5.6
Mortis causæ donationibus curialium 6.14.87
Muliere raptam passâ 9.26.143

N.

Nauticis usuris 8.11.100
Ne decurio aut cohortalis, &c. 9.14.151
Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per causam religionis & cultus sub curiali fortuna liberentur 4.24.45
Neque virum, quod ex dote est, neque mulierem ex sponsalitia largitate lucrum proprium habere, &c. 7.10.98

Index Constit. Novell.

Ne quis cogatur bonis cedere	9.18.135	Ut clerici apud proprios episcopos primum conveniantur, & post hoc apud civiles iudices	6.11.83
Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c.	4.11.32	Ut clerici, qui recedunt, alijs pro eis subrogatis, præbeant subrogatis emolumenta, &c.	5.12.57
Ne quis, quod agricolæ mutuum pecuniam dedit, &c.	4.13.34	Ut consensu matrimonium solvi possit	9.23.142
Ne sacre formæ, quæ de causis procedunt publicis aliter robur accipiant, quam gloriosiss.	9.35.152	Ut constitutio sacratiss. Imperatoris, & de successione nuptialium lucrorum, quæ apud	5.23.68
præfectorum, &c.	2.1.7	Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore la-	2.16.115
Non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus, aut in specialem hypo-	1.2.2	træ sententiæ & suggestionis obtinebant, &c.	5.10.55
thecam dandis, &c.	5.18.63	Ut de cætero commutationes ecclesiasticarum rerum non fide fiant, &c.	9.28.145
Non eligendo secundo nubentes mulieres: & alienatione, & lucro antenuptialis donatio-	4.1.22	Ut de cætero nullam licentiam habeat dux aut Biocolyta Lydix, & Lycaoniz in Phrygiam	9.15.60
nis: & de successione earum filiis suis		utramque & Pisidiam advenire	9.4.158
Novi operis nuntiatione maritimi aspectus		Ut defuncti seu funera eorum non injuriuntur a creditoribus, & ut consiliarii, &c.	9.12.149
Nuptiis		Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur	1.7.3
O.		Ut Dei amantissimi episcopi cum provincialium indigenis, &c.	6.15.85
Officiis five tabernis Constantinopolitanz urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c.	4.22.43	Ut determinatus sit numerus clericorum sanctiss. majoris ecclesiæ, &c.	8.5.114
Ordinatione episcoporum & clericorum	9.20.137	Ut differentes iudices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere,	5.11.56
Ordine Senatorum, seu consultationibus	5.17.62	ut & quando in suspicionem, &c.	4.10.40
P.		Ut etiam ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione	2.4.9
Præfide Pifidiz	4.3.24	Ut exactione instante dotis primæ & secundæ, viro ad secunda vota migranti, præponatur	7.5.91
Præfide Lycaoniz	4.4.25	uxor prima, &c.	5.21.65
Præfide Paphlagoniz	4.8.29	Ut factæ novæ constitutiones post infirmationem earum post duos menses valeant. Parci-	9.10.127
Præfide populi	2.8.13	bus extantibus. Et ut mulieres, &c.	6.1.72
Præfide Siciliz	8.5.104	Ut hi, qui obligatas se habere perhibent res minorum, aut obligati sunt eis, &c.	5.16.61
Præfide Thraciz	4.5.26	Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienen-	5.13.18
Privilegiis Archiepiscopi primæ Justinianæ, &c.	2.6.11	tur, &c.	9.8.135
Privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præstandis	2.10.109	Ut in privatis domibus sacra mysteria non fiant	2.2.8
Proconsule Cappadociæ	4.9.30	Ut iudices non expectent sacras iustiones, sed quæ videntur eis decernant	6.7.78
Proconsule Palæstinæ	8.4.103	Ut iudices sine quovis suffragio fiant	9.24.45
Prole partienda inter rusticos	9.39.156	Ut liberi de cætero aureo non indigeant annulo, & ut pristinis restituantur natalibus, &c.	6.6.77
Provincialium præsidibus	9.43.161	Ut liceat Hebræis secundum traditam legem sacras scripturas Latine vel Græce, vel alia	5.22.67
Q.		lingua, &c.	9.17.34
Quæstione	6.5.80	Ut liceat matri & avix, & alijs parentibus, post legitimam partem liberis derelictam, &c.	5.24.69
Quæstionibus, id est, præfectis insularum	4.20.41	Ut litigantes jurent in exordio litis, quod neque promiserunt dare iudicibus, neque di-	9.4.121
Quibus modis naturales efficiantur sui, & de eorum ex testamento sive ab intestato succes-	7.1.89	bunt, & de sportulis &c.	5.2.47
sione	6.3.74	Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxie sint	9.42.159
Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi & sui, supra illos modos, &c.	1.6.6	Ut neque miles neque soderatus observetur domui privatæ, aut possessioni alienæ	9.2.109
Quomodo oporteat episcopos & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c.	9.13.130	Ut non fiant pignorationes pro alijs personis, & ut sicut principum donationes, &c.	5.20.65
Quomodo oporteat milites transire in civitatibus facere, & de introitu	9.16.131	Ut non liberentur curiali fortuna Judæi, nec Samaritani aut hæretici occasione eorum reli-	
Quomodo oporteat monachos vivere		gionis, &c.	
R.		Ut non luxurietur homines contra naturam, nec jurent per capillos Dei, &c.	
Referendariis palatii	2.5.10	Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem episcopi, & ut deputer prius, &c.	
Reis promittendi	7.11.99	Ut nulli iudicium liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit ju-	
Relevatione tributorum publicorum	9.46.163	sio	
Reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum	9.30.147	Ut omnes obediant iudicibus provincialium, & in criminalibus, & in pecuniariis, &c.	
Restitutionibus, & ea, quæ parit undecimo mense post viri mortem	4.18.39	Ut ordinariæ præfecturæ urbanæ & prætorianæ dux & præfecturæ, quæ in cingulo, &c.	
Restitutionibus	8.9.1.8	Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur	
Rusticis, qui in alienis prædiis nuptias contrahunt	9.40.157	Ut præponatur nomen imperatoris documentis, & ut Latinis literis aptius tempora inseri-	
S.		bantur	
Sacra forma transmissa Dominico gloriosiss. præfecto, De diversis capitulis	9.46.162	Ut quæ circa Viminacium sunt ecclesiæ, sub proprio archiepiscopo sint, &c.	
Samaritanis	9.12.129	tulum & (2.10. in fin.)	
Samaritanis	9.26.144	Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant	
Sanctiss. episcopis, & Deo amabilibus & reverendissimis Clericis & Monachis	9.6.123	Ut si mora apud Appellationis iudicem, &c. vid. 5. de Appellationibus.	
Scenicas non solum si fidei iussores præstent, sed etiam si iurandum dent, &c.	5.6.51	Ut sine prohibitione matres debitorum, & creditrices, tutelam gerant minorum, &c.	
Successoribus eorum, qui in Africa degunt	4.15.36	Ut sponsalicia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis	
T.		Ut terrarum vel domus, aut vinearum sanctiss. ecclesiæ Myrix in redemptionem captivorum, &c.	
Tabellionibus, & ut protocolia dimittant in chartis	4.23.44		
Tempore non solutæ pecuniæ super dote	8.1.100		
Testamentis imperfectis a parentibus in filios factis, & de divisione rerum, &c.	8.2.107		
Testibus	7.2.100		
Tricente & semisse, & successione filiorum & nepotum naturalium collationibus, &c.	3.5.18		
V.			
Usuris nauticis	2.7.106		
Usuris supra duplum non computandis	9.21.138		
Ut ab illustribus & qui super eam dignitatem sunt, omnimodo super pecuniariis, &c.	5.26.71		

INDEX EDICTORUM JUSTINIANI IMPERATORIS.

Edictum scriptum in omni terra piissimis Archiepiscopis & sanctissimis Patriarchis
Ne præfides in fiscalibus causis fidem publicam dent
De Armeniorum successione
De magistratu Phoeniciæ Libanice
De tempore actionum, quæ sacris locis competunt
Edictum piensissimi domini nostri Justiniani
Forma pragmatica de argentariorum contractibus
De Pontici tractus vicario
De argentariorum contractibus
De apparitoribus præsidum
Ut ponderatores & monetarii apud Ægyptios quicquam pro obryzo exigendi nullam de re-
liquo facultatem habeant: sed, quemadmodum in magna hac urbe, ita illic quoque
signatum aurum æstimetur: & illi signa pro pondere, quod in signatura servatum est,
imponant
De Helleponto
Lex de Alexandrinis & Ægyptiacis provinciis

INDEX NOVELLARUM CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS.

De indulgentia tributariorum reliquorum
Ut consensu matrimonium solvi possit
De iis, qui in Osirena & Mesopotamia illicitas nuptias contraxerunt

1 Ut Dei amantissimi episcopi cum provincialium indigenis, & quæ sequuntur
2 De Samaritanis
3
4
5

INDEX CONSTITUTIONUM TIBERII IMPERATORIS.

1 De divinis domibus
2 De hæreditibus
3 De provincialium præsidibus
4 Deest integra
5 De relevatione tributorum publicorum

INDEX ALIQUOT CONSTITUTIONUM JUSTI- NIANI, JUSTINI, & TIBERII, EX LIBRO JULIANI ANTECESSORIS.

1 Pragmatica sancto Justiniani Imperatoris complectens varia capitula
2 De adscriptitiis & colonis
3 Constitutio Justiniani Imperatoris de filiis liberarum in Africam directis
4 Sacrum pragmaticum Tiberii Augusti, de confirmatione constitutionum Justiniani Imperatoris
5 de filiis cologorum & liberarum.

NOVEL-

○ (〽)



De fide.

De episcopis & clericis.

*De Episcopali Audientia & diversis capitulis, quæ ad curam
pertinent episcopalem.*

De hæreticis.

xos uno tantum casu testes esse possint 45. ¶ De regradatis episcopis 42.

De Judæis, Samaritanis & Samaritis.

De his, qui ad ecclesias confugiunt & ibi exclamant.

De legibus.

De mandatis principum.

De statu personarum.

De officio diversorum iudicum eorumque judicialibus.

De in ius vocando.

De transactionibus.

De advocatis.

Epitome Novellarum.

Ex quibus causis infamia, &c.

¶ Bonorum cessio an infamet. v. Tit. j. Quibus bonis cedere.

De procuratoribus.

¶ Ut illustres in causa injuriarum sive civili sive criminali per procuratorem agere possint 71. c. 1. Ut monachi per procuratorem agere possint 123. c. 27.

De his qui potentiorum nomine titulos prædiorum affigunt.

¶ Ne quis titulos prædiorum alienis affigat 17. c. 15. 164. c. 1. Ne milites se immisceant privatorum possessionibus defendendis 116.

Si minor, ut ab hereditate se absteineat.

¶ De restitutionibus minorum adversus aditionem hereditatis 119. c. 6.

De receptis arbitris.

¶ Ut arbitri per compromissum, aut non per iuramentum assumantur 82. c. 11.

De iurejurando propter calumniam dando.

¶ Huc refer Nov. 49. c. 3. & 114. c. 1.

De iudiciis.

¶ De reipræsentibus 89. c. 2. absentibus 69. c. 3. De lite prosequenda 112. c. 2. Ut litigatores initio litis iurent, se nihil iudicibus promississe aut dedisse iudicii accipiendi causa 124. c. 12. Viginti dierum inducitur reo post libelli dationem dantur ad refutandum iudicem 53. c. 3. Præfide suspecto quid remedii sit litigatoribus 86. c. 1. 2. 3. 4. & sequentibus. Huc etiam refer Nov. 85. 86. c. 2. 82. c. 10. 86. c. 2. 116.

De liti contestatione.

¶ De lite contestanda intra duos menses 96. c. 1. adde & Nov. 53. c. 3.

De dilationibus.

¶ Dilationes dantur probationum & instrumentorum proferendorum causa 115. c. 2. De decem dierum dilatione v. 53. c. 1. De dilatione episcopis tribuenda tempore legationis 123. c. 26.

De sportulis.

¶ Ut sportularum modus servetur 17. c. 3. & 53. c. 3. 5. 2. 82. c. 7. De illicitis sportulis prohibendis 124. c. 3. De sportulis monachorum & clericorum 123. c. 27. 28.

De pedaneis iudiciis.

¶ Ut in exordio & in fine litis pedanei iudices duos aut eos possint accipere. v. Nov. 83. præsertim c. 9.

De iurisdictione & foro competente.

¶ Actor reum plerumque ex suo foro evocat 53. c. 1. 2. & contra 69. c. 4. ubi quisque deliquit, ibi conveniri potest 69. c. 1. ubi actor agit, ibi mutua ab eodem petitio fieri potest 96. c. 2. ubi episcopi conveniuntur in causa civili 123. c. 22. ubi criminali 123. c. 24. ubi clerici conveniuntur 83. 123. c. 21. ubi economi 123. c. 22. ubi Monachi & Ascetrix 76. ubi pœrcliarum 133. c. 25.

De inofficiosa.

¶ Ut dodrantem curialibus liberis 130. c. 2. non curialibus trientem: si tres sint ac pauciores; semissem, & proprietate & usufructu, si plures sint; parentes relinquunt æqualiter inter eosdem partendum 19. c. 2. De causis exheredationum iustis & iniustis v. 115. c. 3. Olim legitima liberis relinqui quoquo titulo potuit Nov. 18. c. 1. Hodie titulo institutionis relinquenda Nov. 115. c. 3.

De inofficiosis donationibus.

¶ Ut ex donatione immensa in unum liberorum collata reliqui liberi Falcidiam detrahant 93. c. 1.

De religiosis & funeribus.

¶ Ut defuncti seu funera eorum non injuriuntur a creditoribus 60. & ne eorum hæredes conveniantur ante 1x. diem 115. c. 5. De debita impensa in exequiis defunctorum, seu de sumptibus funerum & quantum debeatur asceris, seu canonicis funus deducuntibus & quantum præstare eos oporteat, qui volunt deferri in uno maiorum lectorum, in vasorum custodiarum positorum & in deaurato posito in sanctissima maiore ecclesia 59.

De iurejurando.

¶ De iurejurando calumniæ 49. c. 3. 124. c. 1. Scenicarum mulierum 51. Ne quis iuret per capillos Dei 77. Ut iurata bonorum descriptio facta a parente inter liberos valeat 48. Ne arbitri ex iurejurando assumantur 82. c. 11. De iuramento eorum, qui administrationem suscipiunt 8. tit. 3. De iuratoriis cautionibus 53. c. 4.

Si certum petatur.

¶ De argentariorum contractibus 136. Ne quis mutuum dant agricolæ, terræ ejus teneat 32. 33. 34. Ut qui creditur militæ quærendæ causa, debitor defuncto, scholæ placito & emolumento fruatur 53. c. 5. Ut res debitoris in subsidium creditori adjici possit 4. c. 3.

De obligationibus.

¶ Ne alius pro alio conveniatur, & de pignorationibus 52.

Ne filius pro patre.

¶ Ne filius pro patre conveniatur 134. c. 7.

De constituta pecunia.

¶ De variis formulis constituendæ pecuniæ v. Nov. 115. c. 6.

De probationibus.

¶ Rationes patris iurata valent inter liberos 48.

De testibus.

¶ Ut testes non nisi illarum existimationis accipiantur Nov. 90. c. 1. ut instrumentis debitorum pecuniæ testes rogati, non fortuiti adhibeantur c. 2. ut testimonia in scriptis redigantur 3. ut cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit. 4. ut testes, si lis sit civilis, in provincia examinentur: si criminalis, apud iudices repræsententur 5. ut testimonium ejus, qui servus dicitur recipiatur 6. ut testes propter inimicitiam a dicendo testimonio repellantur 7. ut mediatores testium, non nisi de partium consensu testimonium ferant 8. ut testimonium productio non fiat, nisi præsentem adversario 9.

De fide instrumentorum.

¶ De instrumentorum cautela & fide 73. ut ipsi Tabelliones quantumvis ægroti 44. c. 1. 5. 3. contractui intersint ab initio ad finem usque, neque prius complementum adponant, quam perfecte noverint negotium, de quo agitur 44. c. 1. Ut eisdem liceat per substitutum & adiutorem suum in sola tamen ratione, contractus formare d. c. 1. 5. 4. & subscribere 73. c. 7. 5. 1. Ut in protocollo describant idque cum die & Consule No. 44. c. 2. Ut præponatur nomē Imperatoris in documentis 47. & ut tempora, quæ Latinis literis designantur apertius scribantur quæ notis & siglis 47. c. 2. signum crucis instrumentis pro fide & subscriptione olim adponi solitum Nov. 73. c. 8. Nov. 90. Nov. Leonis 72. tit. 5. 2. c. de fide instrumentum non dicitur complementum antequam ei sit subscriptum a testibus c. 5. Quemadmodum mortuo tabellione instrumenti ac literarum ejus fiat comparatio 73. c. 7. ut notæ, si quæ fuerint in instrumento, diligentissime comparentur inter se apud iudices 73. c. 6. ut ex foliis documentis publice celebratis & publica arca depromptis fiat comparatio exceptis privatis, quibus adversarius pro se utitur 49. c. 2. ut hominibus peritis, & iuratis committatur literarum comparatio, c. 2. 5. 2. Ut si literarum fides a voce testium discrepet, testes præferantur 73. c. 3. ut non aliter credatur instrumentum de altero instrumento facientem mentionem, quam si idipsum proferatur 119. c. 3. infirmum instrumentum magnæ æstimatoris 73. c. 7. 5. 1. Nudi chirographi fides exigui momenti 73. c. 4. Imperiti literarum quemadmodum caute contrahant 73. c. 8. quemadmodum in agris contrahatur c. ult. De privatis instrumentis munitis trium testimonio præsentia & subscriptione 73. c. 1. 2.

Ad Senatusconsultum Vellejanum.

¶ Rem propter nuptias sibi donatam uxor obligare, pignoriare, alienare non potest, 81. Uxor pro viro obligari nullo modo potest 134. c. 9.

De non numerata pecunia.

¶ De poena negantis numerationem pecuniæ 18. c. 2. De dote cauta, nec numerata v. infra de jure dotium.

De usuris.

¶ Quas usuras ab agricolis stipulari liceat 32. 33. 34. De nautico scenore 106. 110. De usuris supra duplum non computandis 138. Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur 121. Lex de usuris supra duplum non computandis ad civitates non pertinet 160.

De positi.

¶ Ne quis depositario interdicit depositi restitutione 88. Quemadmodum tutores possint deponi 73. c. 1.

Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse.

¶ Ut emptor fundi tributariis tributi nomine teneatur 17. c. 8. 5. 1.

De veltigalibus & tributis.

¶ De indulgentia reliquorum publicorum Nov. 147. 148. De relevatione tributorum publicorum 163. De prædiorum sterilitatem ad fertilitatem impositione 166. De hominibus, qui in eadem domo subjecta prædia possident 168.

Locati.

¶ De his, qui denunciant, ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur 88. c. 3. Ut hortulani eadem qualitate hortum reddant, quæ acceperunt, & de meliorationibus ab iisdem factis 68. Ut artifices locent operas secundum veterem morem 122.

De donationibus ante nuptias.

¶ Dotis & donationis propter nuptias æqualia pacta & æquales quantitates esse debent 97. c. 1. ¶ Donatio propter nuptias specialis est contractus, & ex parte uxoris non requirit inscriptionem 119. c. 1. ex parte mariti requirit: siquæ ut non infirmata donatio propter nuptias ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis vel injusti repudiij 127. c. 2. Ut im-mobilia propter nuptias donationis neq; hypothecæ dentur, neque omnino alienari possint a viro etiam consentiente muliere, nisi post primam obligationem mulier finito biennio iterum obligationi consenserit 61. Ut si donatio propter nuptias consistat in immobilibus, mulier ita uti frui possit: si mobilibus, vel pecunia: ut mulier eas exigere possit, si extente: data cautione de illis restituendis; si minus ut etiam a liberis usuras cientes possit accipere 22. c. 4. & Nov. 22. c. 40. Olim mulier abstinentes secundis nuptiis lucra nuptialia poterat inter vivos & testamento alienare 22. c. 20. 5. 1. non abstinentes nudum usum antenuptialis donationis consequebatur, proprietatem liberorum erat, ut de quidem in unum liberorum eam conferre posset 2. c. 1. & 4. Nov. 98. c. 1. in extraneum conferre poterat, sed in casum omnium liberorum præmortuorum 2. c. 2. hodie constitutum est, ut mulier secundis nuptiis abstinentes præter usum antenuptialis donationis tantum habeat proprietatis, quantum unus filiorum 127. c. 3.

De nuptiis.

¶ Ut viles personæ etiam illustribus possint nubere 131. c. 6. De rusticis, qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 157. & de prole inter eos partienda 156. ut nuptiæ illustrium virorum fiant cum dotibus instrumentis 117. c. 14. de ea, quæ raptori nubit 150. De redite, graudo matrimonio Nov. 117. c. 11. Quod tempus expectare maritum in expeditione degentem debeat mulier Nov. 22. c. 14. Nov. 117. c. 11.

De incestu & nefariis nuptiis. Nov. 12.

¶ Ut incestuosi nuptias contrahentes neque liberos ex legitimo matrimonio habentibus bonariorum assignentur 12. c. 1. habentibus vero liberos, quarta pars in fisco redigatur 12. c. 1. 5. 1. Ut incestuosi nobiliores deportentur, viles verberentur 12. c. 1. Ut liberi legitimi patris incestuosi, ipso patris incestu sui juris fiant 12. c. 2. Ut nati ex incestu priventur rebus paternis 12. & 74. c. 7. Ut a parentibus non possint legitimari d. c. 6. Ut ex eorumdem substantia libelli consequantur 89. c. 5. De illicitarum nuptiarum indulgentia 139. 154.

De secundis nuptiis.

¶ De favore viduitati attributo 22. c. 20. & 127. c. 3. De secundis nuptiis intra annum institutis contractis, & earum poena 22. c. 22. & 40. Et de muliere, quæ parit xi. mense post mariti mortem 39. c. 2. De secundis nuptiis post annum luctus contractis, & earum poena prima 22. c. 23. 24. 25. 26. secundæ 27. 28. 29. 30. 31. tertiæ 32. 33. quarta c. 34. quinta c. 35. sexta c. 36. septima c. 37. octava c. 38. nona c. 39. decima c. 40. undecima c. 41. duodecima c. 42. decimæ tertie c. 43. 44. decima quarta c. 45. & Nov. 2. c. 4. decima quinta Nov. 22. c. 49. 5. 2.

De jure dotium.

¶ Dotis & donationis eadem pacta, eadem quantitas debet esse 97. c. 1. in fraudem creditorum dos augeri non potest 97. c. 2. Dotis privilegio mulier præfertur antiquioribus creditoribus, vel ei cujus pecunia res mobilis vel immobilis comparata vel refecta, at non ei, cujus pecunia militia comparata est: quantumvis posteriori 94. c. 34. Ut dotis proprietatem servetur filijs 98. c. 1. & 2. c. 4. Ne patens dotem filiz secundas nuptias contrahentis minuat 97. c. 5. De dote scripta & non numerata seu præstita, & ut quæ nullam dotem dedit, antenuptialem donationem dotis causa factam accipiat: & ut quæ minus dedit quam est professæ, ratum recipiat, quantum re ipsa numeravit 2. c. 5. De dote cauta non numerata & intra quod tempus dotis non numerata exceptio possit obijci. De dote marito obligata, nec accepta, & ut si per maritum steterit, quo minus dos illi ab uxore solveretur, teneatur de dote uxori restituenda 91. c. 2. De dotis collatione, & ut filia se immiscens patris hereditati, fratribus dotem conferat, aut tanto minus accipiat de bonis paternis 97. c. 6 & quid si dotem in opæ facto marito consequi non possit, & ita fratribus non conferre d. c. 6. Ut dos prioris uxoris præferatur secundæ, si ipsa live liberis ejus agentibus 91. c. 1.

De divortio.

¶ De causis iusti divortii marito 117. c. 8. & uxori permixtis 117. c. 9. Ut dissolvi possit matrimonium mutuo consensu 140. ex causa probabili 117. c. 10. quæ sint causæ probabiles c. 11. quæ non sint c. 14. sine causa non est dissolvendum 127. c. 4. Divortium fit ex occasione 22. c. 4. Ob monachismum c. 5. impotentiā c. 6. captivitatem c. 7. desertionem c. 14. & 117. c. 11. servitute directam Nov. 22. c. 9. & 10. (ancilla non est, quæ a domino dolose pro libera elocata est c. 11. aut exposita c. 12.) statum adscriptitium c. 17. certa delicta c. 15. 16. mortem c. 20. non sit ob damnationem in metallum. Nov. 22. c. 9. deportationem c. 13. non acceptam ab uxore dotem c. 18. De poenis injusti divortii 22. c. 16. & 19. Nov. 131. c. 13.

Divortio facto apud quem liberi morari debeant.

¶ Solutio per repudium matrimonio, quomodo & apud quem liberi alantur 117. c. 7.

De alendis liberis a parentibus.

¶ Ut qui usum donationis propter nuptias lucratur, divortio facto liberos alant 98. c. 2. Ut si pater causam divortii dederit, liberi apud matrem alantur: si mater, apud patrem: nisi pater sit pauper, mater locuples, & ut inopes parentes a liberis locupletibus alantur Nov. 117. c. 7. Ut liberi legitimi patrem quamvis incestuosum alant 12. c. 3. 5. 1.

De concubinis.

¶ Ne cui plures concubinas habere liceat, aut uxori concubinam superinducere 18. c. 5. Nov. 89. c. 12. 5. 5. Ut concubinato in matrimonio converso liberi fiant legitimi 12. c. 4. Quomodo concubina servilis conditionis constituta legitimæ uxores fiant 18. c. 11. Ut filius concubinae patris se immiscuerit, exheredari possit 115. c. 3. 5. 6. Quemadmodum concubina ab intestato vel ex testamento concubinario succedant v. infra. t. de naturalibus liberis.

De naturalibus liberis & quibus modis efficiantur sui.

¶ Ut naturales liberi legitimari possint oblatione curæ 89. c. 2. 3. 4. 5. 6. 7. vel nuptiis cum eorum matre contractis c. 8. per principis scriptum c. 9. patris testamento a principe confirmato c. 10. non tamen per adoptionem c. 11. 5. 2. Ut per matrimonium legitimari, live soliti sint live cum aliis legitimis concurrant 12. c. 4. live post contractum matrimonium nulli procreentur, aut procreati moriantur, patri succedant Nov. 19. Ut nominatus ab aliquo in instrumento publico vel testamento filius legitimus, jus legitimi consequatur 17. c. 2. Ut habenti liberos legitimis concubinae ejusque liberis unciam testamenti relinquere liceat 18. c. 5. Nov. 89. c. 12. 5. 2. non habenti liberos legitimos aut ascendentes, etiam aditum. Nov. 89. c. 12. 5. 3. non ut olim semissem 18. c. 5. habenti ascendentes, reliquam partem legitimæ ascen-

Epitome Novellarum.

dentibus debitor d. 5. 3. Ut ab intestato defuncto liberis aut conjuge extantibus liberi naturales tota alimenta 89. c. 12. 5. 6. non extantibus duas uncias consequantur 18. c. 5. 89. c. 12. 5. 4. Ut a naturalibus liberis parentes vicissitudinem accipiant 89. c. 13. Ut patri naturalibus liberis tutorem relinquere liceat Nov. 89. c. 14. Ut mater etiam naturalium liberorum tutelam possit gerere d. c. 14. Ut quæ dicta sunt de naturalibus liberis ad eos, qui de damnato colu-
tati sunt, non pertineant c. 15.

De tutela.

¶ Ut qui (matres excipe Nov. 94. c. 1.) obligatum habent minorem, aut res ejus omnino a tutela ejusque curatione, quantumvis legibus vocentur, arceantur 72. c. 1. Ut tutori, qui factus est pupilli debitor aut creditor, curator adjungatur c. 2. ut a tutela vel cura nullus de-
biti pretextu excusetur, nisi hoc probaverit c. 3. Ut si tutor vel curator se debitorem taceat, non possit redditionibus, aut aliis deoiti exceptionibus uti: & ut si se creditorem ab initio taceat, omni actione adversus minorem decidat c. 4. Ut curatores nullo modo celliones suscipiant adversus minores c. 5. Quemadmodum tutores & curatores pupilli vel minorum pecuniam administrare debeant c. 6. 7. 8. Ut orphanotrophii sint tutoribus similes, & ad instar tutorum inventarium conficiant 131. c. 1. Ut mulieribus interdum sit tutela officium, n. si marres sint aut avix, 22. 40. & 118. c. 5. & 135. etiam naturales 89. 14. & ut eo casu apud acta secundis nuptiis & auxilio Velleiani renuncient 118. c. 5. & 135. abrogata Nov. 94. c. 2. Ut volente ad nuptias venire muliere tutelam liberorum gerente, ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur, & quod mater debet occasione gubernationis, hoc reddatur 22. c. 40. Ut mater tutelaribus rationibus obnoxia sit: & ut si secundo nubat, possit alium pro se dignare tutorem, suo tamen suarumque rerum periculo 105. Ut soli testamentarii tutores matrem a liberorum tutela excludant 118. c. 4. 5. Ut patri liceat tutorem dare naturalibus liberis 89. c. 14.

De furtis.

¶ Ut qui occulte & sine armis furantur, mortis poena, aut alicujus membri abscissione non puniantur 134. c. 13.

De jure auctoritatis annulorum.

¶ De jure annulorum, auctoritatem omnibus libertis liberaliter concessio 78. c. 1.

De obsequiis patrono prastandis.

¶ De reverentia & obsequio patronis a libertis prastandis 78. c. 1.

Unde vir & uxor.

¶ Olim ita constitutum, ut si maritus uxorem inopem sine causa repudiasset, aut iusta de causa mulier ab eo fuisset separata, aut morte solum matrimonium fuisset: quarta pars substantiæ mariti mulieri exsolveretur: ea tamen lege ut nunquam centum amplius libris auri mulier acciperet. 22. c. 38. 53. c. 6. 74. c. 5. 117. c. 5. Hodie alterutro casu si defuncto tres paucioresve fuerint liberi live ex ea live ex alio matrimonio, uxor quartam bonorum mariti accipit: si plures, virilem proprietatem quidem tenet, si talis uxor filios ex defuncto non habuerit: ut tenet tantum, si habuerit 117. c. 5. Ut si minus supra dicta parte mulieri a viro legatum fuerit, ad supradictam quantitatem fiat repletio 74. c. 5.

De collationibus.

¶ Ut si parens intestatus moriatur, live testatus, liberi conferant dotem & donationes propter nuptias, nisi parens expressim designaverit ipse se nolle fieri collationem 18. c. 6. Ut collationis ea natura sit acceptum a parente conferri, aut tanto minus accipi, & quemadmodum filiorum, quæ propter inopiam mariti dotem ab eo recipere non potuerunt, collationi sint obnoxie 97. c. 6.

Qui testamenta facere possunt.

¶ Ut Samaritanæ testamentum facere non possint 144. abrogata Nov. 119. ut de his, quæ post Episcopatum adquisierint Episcopi testari non possint 131. c. 13. Ut monachi post ingressum monasterii testari non possint: ante ingressum legitimam liberis relinquere cogantur 5. c. 5. 76. c. 1. 123. c. 39.

De testamentis & quemadmodum testamentaria ordinentur.

¶ Ut testator non cogatur ut olim 66. c. 1. 5. 4. 107. c. 1 propria manu nomina hæredum scribere, sed ut etiam per alterum possit scribere 119. c. 8. Ut testator legitimam solennitatem in testamento observet d. c. 9. Ut ignorantia novarum constitutionum non supradicta excuset omissionem solennitatis nova constitutione introductæ in testamentis 66. c. 1. 5. 4. Ut pater literas sciens, inter liberos testaturus subscriptione tempus declaret: deinde filiorum nomina: adhuc unciis, in quibus scripsit suos hæredes, non signis numerorum significet, sed per totas literas declaret 127. c. 1. Ut testamentum imperfectum, quod inter liberos valere potest, alio testamento quam perfecto revocari non possit 107. c. 2. Ut divisio bonorum inter liberos facta a parente sola patris, vel liberorum subscriptione valeat 107. c. 3. Ut descriptioni bonorum a testatore iurejurando interposito factæ hæredes omnem fidem adhibeant Nov. 4. c. 1.

De liberis præteritis, vel exhereditatis.

¶ Ut ascendentes liberis legitimam aut ejus supplementum nominatim relinquere in suo testamento cogantur, & ut certis tantum de causis liberi a parentibus & e contra exheredari possint 115. c. 3. 4. Ut injusta exhereditatio, liberorum testamento adscripta vitiet solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates d. c. 3. in fine. Ne liceat parentibus exheredare filios, qui ingrediuntur monasteria velut ingratos 123. c. 41.

De jure deliberandi.

¶ Ut deliberandi jus etiam impuberes transmittant 158.

De legatis.

¶ Ut legatum Deo relictum illi ecclesie debeat, ubi testator domicilium habuit 151. c. 1. Ut legata pro redemptione captivorum relicta præstentur ab episcopis 131. c. 11. Ut legata relictis æqualiter ab hærede præstentur 1. c. 3. Ut legata intra annum modis omnibus præstentur 1. c. 4. Quemadmodum hæres moram committens in legatis præstandis puniatur 1. c. 1. Ut matri etiam si ad secundas venerit nuptias, legari possit 22. c. 46. 5. 1. Ut uti legaverit quisque de sua re, ita jus sit: nullo valente citra defuncti voluntatem, nec si factam impetret formam, aliquid disponere in rebus alienis 22. c. 2. Quemadmodum naturalibus liberis quis legare possit, supra dictum est 118. de naturalibus liberis. Ut si maritus prohibeat uxorem ad aliud venire matrimonium, vel e contra, legatarius alterutrius habeat electionem aut ad nuptias venire & renunciare legato, aut legatum percipere, & abstinere nuptiis 21. c. 44. Ubi alia quædam ad hunc locum pertinentia, vide, ut testator possit hæredes damnare, ne res legata de familia unquam exeat 159. Ut testator remittere possit hæredibus mutuam satisfactionem d. Nov. 159.

De conditionibus.

¶ Ut conditio legari, institutionis, donationis, facta hoc modo, si sine liberis decesserit, vel si nuptias non contraxerit, sacerdotio vel clericatu impleatur, aut potius remittatur hujusmodi conditio 123. c. 37. De conditione inditæ viduitatis 22. c. 43. 44. De conditione, ne legatum de familia unquam exeat v. Nov. 159.

Ad Senatus. Trebellianum.

¶ Ut institutus & substitutus legati non præstantibus in jus eorum fideicommissarius universalis succedat 1. c. 1. 5. etiam legatarius, ut is, qui restituere jussus est, quod ex hereditate supererit, possit legitimam liberis reservare, & si ea non sufficiat ad dotis live donationis propter nuptias constitutionem, honeste secundum personam qualitatem & merita ex hereditate aliquid amplius deliberare 39. Ut rogatus restituere quod ex hereditate defuncti ei supererit, possit diminueri ad novem usque uncias triumque conservato fideicommissario generali, & certis casibus, puta, redemptionis captivorum causa ex ullo triumque 108. Ut si inter filios facta sit precaria substitutio, ea non porrigatur ultra filiorum gradum 159.

Ad legem Falcidiam.

¶ Ut hæres non implens voluntatem defuncti 1. c. 2. vel inventarium non faciens c. 1. 5. 1. 5. 2. vel prohibitus Falcidia uti a testatore d. 5. 2. vers. si vero expressim, vel solida legata quibusdam scienter solvens in aliorum legatariorum præjudicium, Falcidia non utatur

tur 1. c. 3. Cessat quoque Falcidia in ea, quæ ita relicta est, ne alienaretur 119. c. 11. Ut eadem cesset in iis, quæ ad plures causas sunt relicta 131. c. 12.

De hereditatibus ab intestato. 118.

¶ Quemadmodum liberi parentibus succedant 118. c. 1. Quemadmodum parentes liberis succedant 118. c. 2. Quemadmodum fratres, fratrum filii, cognati cognatis succedant Nov. 84. & 118. c. 3. De agnatorum jure in hereditate sublato 118. c. 4. Ut fratrum filii succedant patri, etiam ascendentes primi gradus & patris extantibus Nov. 117. Ut illegitimi ac ferotini partus non succedant 39. c. 2. Quemadmodum naturales liberi succedant, dictum est 3. 118. de Naturalibus liberis. Ut incestuosi non succedant 26. c. 15. Quemadmodum hæretici liberi succedant v. 115. c. 3. & 118. c. 11. De iustis exheredationum causis v. Nov. 115. c. 4. De legitima viro inopi ab uxore relinquenda, & e contra, dictum est supra 112. unde vers. & uxor.

De bonis materni generis.

¶ Ut lucra nuptialia parens alienare non possit, neve emptor ea possit præscribere nisi triennio 22. c. 24.

De bonis, quæ liberis in potestate patris constituta ex matrimonio vel alius acquiruntur.

¶ Ut filiosfamilias relicta, ne ad eas patrem pervenirent, patri non quærantur 117. c. 1. Ut quoties pater consortium proprietatis cum filiosfamilias habet, toties usufructum in filii portione non habeat 113. c. 2. Ut parens injuste nuptias dissolvens detradatur in monasterium atque triens bonorum ejus monasterio addicatur, reliqui duo erigentes ejus liberis eorum, & ut usufructu privetur Nov. 134. c. 11.

De manumissionibus.

¶ Ut minor in testamento servos manumittere possit 129. c. 2. Ut si miles reliquerit legatum servo vel ancillæ suæ, ipsa donatione legati libertatem donasse videatur 78. c. 4. Ut si dominus ancillam duxerit, liberam fecisse intelligatur d. c. 4. Ut si dominus ancillam suam elocaverit tanquam liberam aut servo suæ tanquam libero passus fuerit ingenuum matrimonio jungi, servi aut ancillæ dominium amittat, itque in libertatem capiantur 22. c. 11. Ut, si servus scienter domino meritis est militiam, aut quamlibet dignitatem adeptus, in libertatem recipiatur 81. in fin. pr. Ut episcopatus a servili & adscripticia fortuna hominem liberet 123. c. 4. Ut a domino expositus liber censetur Nov. 133. c. 1.

De acquirenda possessione.

¶ Ut ex sententia judicis non recte apprehendatur possessio nisi vacua 107.

De Prescriptionibus.

¶ De prescriptione rerum a Vandalis ereptarum 10. De prescriptione centum annorum Romanæ ecclesiæ, id est, ecclesiasticis ecclesiis attributa 9. & postea in 40. annorum prescriptionem mutata. De prescriptione biennii non obijcienda merum duntaxat actione licet agitur cum adversario 95. c. 1. Ut qui rem alienam a malæ fidei possessore bona fide accepit, eam adversus verum rei dominum præsentem decennio, absentem vicennio possit præscribere 119. c. 7. ut quoties de decennio prescriptione agitur, si dominus, quibusdam annis præsent, quibusdam absens fuerit, tot ei anni supra decennium addiciantur, quot in ipso decennio, absens erit 119. c. 8. Ut si mora Imperatoris sententia ferri non possit, judicii præscriptio non obijciatur 23. c. 2.

De sententiis.

¶ De retradatione sententiarum prædicti prætorio 119. c. 5. Ut post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur 112. c. 3. Ut in medio litis, aut pendente lite non iustitiam principis aut ambrosiosius rescriptis iudicetur, sed secundum generales leges Nov. 82. c. 1. & 2. Ut breviores & viliores lit. causæ sine scripto decendant 17. c. 3. & Nov. 83. Ut coram eodem iudice reconventio fieri possit 96. c. 1. 123. c. 23. De potestate iudicis, qui male iudicavit, vel ejus, qui iudicem vel adversarium corrumpere curavit 124. c. 2. Ut iudices nulla relatione utantur ad principem 123. c. 1. & ita abrogatur Nov. 82. c. 4. 113. c. 1. vers. si vero.

De appellationibus Nov. 23.

¶ Ut a sententia principis non appellatur, nec ab ea hæc retradatio apud alium quam ipsum Imperatorem 113. c. 1. Ut ne cui iudici appellationes recipere liceat 82. c. 12. c. 13. Ut a sententia iudicis intra decem dies appellatur, live propria causa sit, live aliena 13. c. 1. Ut tempus exercecundæ sive iudicis compit appellationis annum sit, nisi impedimentum aliquod subsistat: tunc enim biennale Nov. 49. Ut si de causa appellationis compromittitur, tempora appellationum non currant 93. c. 1. Ut si sit per principem, quominus iudicetur, tempora appellationum non currant 23. c. 2. Ut si per iudicem appellationis sit, quominus sententia dicatur, tempora appellationis fatalia non currant 119. c. 4. Ut a spectabilibus ad illustres appellatur 21. c. 3. De appellationibus in Ægypto, Asia & Ponto 21. c. 3. De appellationibus quinque provinciarum 41. Siciliæ 75. De appellationibus ad principem 20. 23. c. 2. Nov. 127. Ut appellari per alium possit 13. c. 11. Ut iudex rationem expensarum examinet 82. c. 10.

Qui bonis cedere.

¶ Ne quis cogatur bonis cedere 135.

De bonis auctoritate iudicis possidentibus.

¶ Ut præfens in possessionem bonorum contumacis mittatur pro quantitate debiti: & ut contumaci revertenti possessio restituatur, redditus primo impensis litis 53. c. 4. in fine.

De pignoris & hypothecis.

¶ Ut pignus a debitore vendi possit, salvo creditorum jure 112. c. 1. vers. ab hoc. Ut prius conveniatur debitor principalis, quam fidejussor, & possessor iterum a debitor acceptum 4. c. 5. Ut debitor pecuniam numeratam non habente, addicatur creditori res ejus 4. c. 7. Ut creditor, cuius pecunia, navis, domus, aut ager emitur, anterioribus (mulierem excipe de dote agentem) etiam creditoribus præferatur in huiusmodi navi, domo & agro 27. c. 3. Ut mulieri de dote agenti præferatur is, qui pecuniam credidit ut militis emeretur, quantumvis post dotem jam constitutam pecuniam crediderit, Nov. 53. c. 5. 1. Nov. 97. c. 4. Ut dot prioris uxoris præferatur dote secundæ live ipsa, live liberis ejus agentibus, nisi res secundæ uxoris adhuc extet 91. c. 1. Ut si possessor conventus rei vindicatione negaverit rem esse actoris, postea convictus ad legem pignoris vel hypothecæ, vel superficiæ causam vel quam aliam defensionem confugiat, non audiat, sed transferatur possessio in actorem, deinde agatur hypothecaria aut vendigali aut superficiali actione 18. c. 10. Ut ex scriptura depositi vel mutui, tribus testibus munita, jus pignoris aut hypothecæ & prælationis peti possit 83. c. 12.

De litigiosis.

¶ Ut res litigiosæ dividi possint inter hæredes 112. c. 2. Ut re litigiosa, legata, fideicommissa, testamentore relicta, non ipsa, non ejus ælimatio, sed solus litis eventus debeat d. c. 1. 5. 1. si vero hæres, ut quæ de litigiosis dicta sunt, ad res hypothecæ datas non pertineant d. c. 1. vers. ab hoc.

De duobus rebus promittenti.

¶ Ut duobus simul obligatis, si non fuerit adiectum ut in solidum tenerentur, tacite intelligantur teneri ex æquo 99. c. 1. Ut qui in solidum cum alio obligatus est, reo idoneo præfente in solidum conveniri non possit d. c. 1. vers. si vero.

De fidejussoribus.

¶ Ut præfens principalis prius conveniatur quam fidejussor 4. c. 1. Ut mulier pro marito nullo modo fidejungere possit 134. c. 8.

De solutionibus.

¶ Ut debitor pecuniam numeratam non habente addicatur creditori solutionis causa res ejus 4. c. 3.

De patria potestate.

¶ Ut patricius dignitas, Nov. 81. in principio. Dignitas consularis, præfecturæ prætorio Nov. 81. c. 1. Ut omnis dignitas, omne cingulum a curia liberare valens d. c. 1. 5. 1. Ut episcopatus liberos patria potestate solvat Nov. 81. c. 3. Ut liberati patria potestate legitimorum jura intacta habeant Nov. 81. c. 2.

De infantibus expositis.

¶ Ut qui filium exposuit, jus patriæ potestatis amittat 133. c. 1. Ut qui expositum nutrit, cum in servitutem non adducatur d. c. 1.

De donationibus.

¶ Ut qui rem donavit, eam tradere cogatur 162. c. 1. Ut si non insinuat donationes ex-
cellerint mensuram indigentem insinuatione, ad id usque duntaxat valeant, quo non in-
sinuat donationes valent 165. c. 1. §. 2. Ut si donator rem a se donatam alienaverit, vel pi-
gnoraverit, donationem revocasse non intelligatur d. c. §. 1. Ut parens uni liberorum ita
donet: ut reliquos liberos legitima non defraudet: & ut eo casu liberi legatarii patris non
cogantur hereditatem adire, cogantur tamen supplere reliquis fratribus legitimam: & ut
ingrati liberi non revocent donationes factas a parente 92. Ut mulier res, quas filiis do-
naverit, quasi ab ingratu, post secundas nuptias revocare non possit 12. c. 25. Ut donationes
Imperatoris a privato homine factæ non egeant insinuatione, & e contra 52. c. 2. Ut mortis
causa donationes legatis comparentur, & ne insinuatione indigeant 87. in pr. De donatio-
nibus curialium & ut decurio donare non possit etiam mortis causa 27. c. 1. De donatio-
nibus a curialibus factis 101.

De publicis iudiciis, accusationibus & exhibendis reis, & eorum custodia.

¶ Ut rei criminum edictis legitimis evocentur 134. c. 5. Ne mulieres in carceribus inclu-
dantur pro privato aut fiscali debito: & ut pro crimine in monasterio aut asceterio con-
tineantur, neve monasteria, aut asceteria ulla actione de propriis monasteriis aut asce-
teris trahantur 134. 9.

De adulteriis.

¶ Quemadmodum maritus uxorem adulterii accusare debeat 117. c. 8. §. si de adulterio.

De poena adulteri & mulieris adulteræ 134. c. 10. Ut adulter præsumatur, qui ter aut solen-
niter monitus non desinit cum uxore alterius colloqui, & ut repertus a marito cum uxore
loqui, possit ubi vis interfici, at non in templo 117. c. 15. Ne quis luxurietur contra na-
turam 77. & 141. De muliere raptam passâ 143.

De sepulchro violato.

¶ Ut non liceat creditori hæredes defuncti pro debito molestare ante novem dies 115.
c. 5. De poena creditoris cadaver mortui inferri prohibentis 60. c. 1.

De panu.

¶ De poenarum omnium moderatione 134. c. 13.

De tributis.

¶ De exactionibus sive delegationibus tributorum 128.

De fabricensibus & armis.

¶ De armis 85.

De mendicantibus validis.

¶ De ignavis & mendicantibus validis coerendis v. Nov. 85. c. 5.

De re militari.

¶ De militum transitu & introitu 130. Milites ne privatorum possessionibus defra-
dendis incumbant 116.

ANTONII CONTII, JC.

Et in Biturigum Metropoli Doctoris Ordinarii

P R Æ F A T I O
IN LIBRUM NOVELLARUM.

Interdixerat Justinianus ullam legem imperialem extra
Corpus Codicis legi, l. 1. C. de emendatione Codicis; sed
non sine ulla exceptione: adiecit enim, nisi postea va-
ria rerum natura aliquid novum creasset, quod imperia-
li constitutione indigeret: quod si evenisset, novam le-
gem congregationem pollicitus est, quæ novellarum
nomine constitutionum significaretur. Porro id ipsum
accidit: & vix novus Codex promulgatus erat, cum
interpellatus Imperator Constitutionem de hæredibus & Falcidia edidit;
vix altero mense post editum Codicem, ut qui editus sit XVI. Kalend. De-
cembr. ipso Imperatore IV. Consule: novella autem Constitutio de hære-
dibus data est Kalendis Jan. Belisario viro Clarissimo Consule. Scripsit sub-
inde & sequentibus mensibus atque annis alias novellas ad extremum Impe-
rii sui annum, quæ omnes in unam congregationem relata, novellæ ap-
pellatae sunt constitutiones. Sane Gregorius Pontifex Romanus (qui vix
triginta annis post Justinianum scripsit) constitutiones novellarum vocat
XI. q. 1. c. 37. Cæterum paucæ illarum constitutionum Latino sermone
primum sunt editæ, quæ etiam hodie ab aliis ex Græco in Latium factis,
styli integritate discerni possunt: Cæteræ omnes Græca primum lingua
compositæ, quod & Græcis jam hominibus & proceribus uteretur Justi-
nianus, linguæ Latinæ ut plurimum ignavis, & firmum atque stabile Impe-
rium in Græcis obtineret, in Latio vero jam illo tempore anceps atque du-
bium. Ad Latinorum tamen hominum usum, & ex Græca in latinam Lin-
guam translatae ex constitutiones fuerunt, eodem vel certe non longo post
tempore: Illa est injucunda & salebrosa, atque ut ita dicam, barbara hæc
tralatio, quæ hodie habetur. Verum id non omnino veteris interpretis
culpa accidisse arbitror, tametsi illum ab omni culpa vindicare meum non
sit. Paruit enim legi Justinianæ, quæ ita demum in aliam linguam leges
transformari permisit, si modo sub eodem ordine eademque verborum
consequentia, id est, eo genere, quod Græci κατὰ πρόδα dicunt, transfer-
rentur, l. tanta. C. de veter. jur. enucl. Metuebat enim, ne si vulgaris illa trans-
ferendi libertas passim permitteretur, novæ ex verbis legis suborirentur
calumniae, & occasiones illis legibus, ut variis & ambiguis, non parendi.
Itaq; & veteres illi septuaginta Bibliorum interpretes, & qui novum Domi-
ni & Salvatoris nostri Testamentum transtulerunt, & veteres Aristotelis
interpretes, eandem convertendi religionem & formidinem præ oculis
habuerunt. Verba enim potius quam phrasas converterunt. Scribit Dio-
nysius Exiguus (qui utique temporibus floruit Anastasii Imperatoris) in
præfatione Conciliorum Græcorum a se tralatorum, tantam fuisse præscæ
translationis confusionem, ut regulas ecclesiasticas de integro transferre
coactus sit. Nihil igitur causæ est, cur hoc solo argumento, non esse hanc
veterem tralationem novellarum dicamus, quod confusa & spinosa sit.
Quid si certis indiciis demonstro, esse veterem & a temporibus fere Ju-
stiniani huc usque transmissam? Gregorius primus, qui fuit il-
lis fere temporibus, ejus tralationis verbis utitur, eaque prolixè recitat
apud Gratianum XI. q. 1. c. 35. Item in decretalibus tit. de testibus c. 2. ubi
cap. ult. Nov. 90. de testibus recitat. In Concilio quoque Parisiensi (quod
constat esse antiquissimum & tempore S. Ludovici factum) recitatur ex
ea tralatione integer locus ex Novella scilicet 123. ubi etiam Constitutio 123.
appellatur. Locus extat apud Ivonem Episcopum Carnotensem pan-
nomyas sua parte quinta. Jam vero leges Caroli Magni, filiorumque ejus &
nepotum, hac tralatione plenæ sunt. Sanctus denique Isidorus (qui fuit
iisdem fere temporibus, quibus Gregorius primus) in libro canonum ec-
clesiasticorum, integram Novellam XLII. de depositione Anthimi, &c. ex
eadem veteri tralatione sumpsit: quam ex eodem Isidoro post vulgatas
novem collationes idcirco adscripsi. Prætermitto innumera veterum Pon-
tificum scripta: Mitto Ivonis, Burchardi, Gratiani, Johannis Salesberien-
sis scripta, & rhapsodias, quæ multas paginas hujus tralationis continent.
Unus post illos inventus est Imerius, qui non solum tralationis, sed et-
iam totius sententiæ & libri fidem elevaret, & a quodam Monacho librum
tam verbum & acephalum scriptum assereret: quem optimis rationibus

ab Azone confutatum legimus. Iisdem autem temporibus, quibus illa
tralatio facta est, prodidit & harum constitutionum epitome, a Juliano
quodam viro eloquentissimo. Antecessore Constantinopolitanz civitatis:
sic enim appellatur in veteri quadam ejus epitome manuscripta, quam mi-
hi communicavit aliquando doctissimus antecessor Jacobus Cujacius.
Quæ quidem epitome longe purioribus verbis & elegantioribus conscripta
est, quam vetus illa tralatio. Utraque tamen tralatio diligenter a veteribus
juris interpretibus, Joanne Pilio, Rogerio, Azone, Accursio, lectitata & com-
parata cum invicem, tum etiam cum cæteris juris libris. Ut autem in his
duabus citandis atque allegandis vitaretur confusio, prolixiorem illam
tralationem vocaverunt Authenticam, quasi dicerent verum & nullo mo-
do detruncatum Justinianearum novellarum exemplum: brevior enim
hanc Juliani epitomen, simplici nomine nuncupaverunt novellas, utra-
que etiam tralatio constitutiones singulas habuit propriis capitibus dis-
tinctas, ita ut breve singulorum capitum argumentum literis minutis de-
scriptum esset: quod nos in hac editione perpetuo observari curavimus,
& quæ ex manuscriptis libris interdum restituere non posuimus, proprio
ingenio consingere conari sumus. Constat enim id a Justiniano factum &
observatum fuisse, cum & ipse numerum capitum sæpe exprimat. Cur au-
tem multæ deperierint, in causa hæc sunt. Erant inter has leges permultæ
constitutiones idicæ & locales, quarum nullus fere usus esse visus est, illis
præsertim Longobardis plus æquo Musas & humaniores literas abhor-
rentibus, nilque quod non modo scriptura conduceret, magnificientibus:
cujusmodi erant, de privilegiis Archiepiscopi Justinianæ primæ. Ut Ecclesia
sancta resurrectionis, &c. de Armeniis, de Præside Pisidia, Lycaonia, Thracia, Isau-
ria. Et hujusmodi prope innumera, quæ quia ab interpretibus in schola
non legebantur, desierunt paulatim describi, ut aliquæ omnino perierint:
A diligentioribus tamen librariis ad calcem libri describebantur, quemad-
modum ex meis aliquot exemplaribus deprehendi, a quibusdam etiam
ad antiquitatis memoriam asservabantur. Nam Jacobus de Bello visu, qui
commentarios ad novellas scripsit, testatur, se eas omnes extravagantes
novellas || sic enim appellat || ad finem lecturæ suæ adscribi jussisse, sæpe-
que idcirco perquisivi lecturam istiusmodi manuscriptam, ut verumne sit,
quod scripsit, experiret. Nam impressis ejus commentariis desunt. Porro
sciendum est, nullis titulis, nulla arte, sed prout quæque Constitutio
facta est, ita omnes temere & fortuito in hanc congregationem, congestas
esse, sola temporum || ut mihi quidem videtur || ratione habita. Vulgata
autem in novem collationes divisio, a nobis retenta est, quia sicut nova est,
& non multum ante Gratiani tempora excogitata, ita ad memoriam & al-
legandi promptitudinem apprime utilis. Quas autem ille Jacobus extra-
vagantes appellabat, omnes partim ex Haloandro, partim ex Scrimgero,
partim ex Juliano manuscripto, partim etiam ex meis manuscriptis in De-
cimam collationem coacervavi, illasque tantum transtuli, quæ nec ab Ha-
loandro, nec ab ullo, quod scirem, aut quem haberem, Interprete tralatae
fuerant. Quod ad editionum varietatem attinet; illud diligens librorum
inspector facile animadvertet, ex Græco exemplari longe fideliori & inte-
riori vulgarem hanc tralationem prodidisse, quam aut Haloandrinam || quæ
a quodam privato homine propria autoritate contaminata est || aut Scrim-
gerianam, quæ suas lacunas habet, & nullam Latinarum continet. Sane ut
Haloandrinam editionem elegantiorē esse non inficior; ita & hanc ple-
rumque fideliorē in plerique locis adnotavi, nam dum vitat barbariem,
incidit plerumque in pravam affectationem. In Novella XLVI. cap. 11. ad
criminales accusationem refert, quod ad civiles causas pertinet. Cæ-
tera illius tralationis vitia invidiose nolo contra viri benemeriti existima-
tionem congerere, malimque ob summos ejus, pro communi studiorum
utilitate, labores & conatus gratias agere. Melius tamen || ut opinor ||
publicis studiis esset consultum, quando propter glossarum usum, quæ pri-
ma capitum seu paragraphorum verba semper usurpant vulgata editione
carere non possumus, si in illius tralationis vitiis perpurgandis, quamvis
permulta sint, elaborasset.

IN NOMINE DOMINI DEI NOSTRI JESU CHRISTI,

INCIPIT

LIBER *a* CONSTITUTIONUM NOVELLARUM *b*

DN. JUSTINIANI

SACRATISSIMI PRINCIPIS PERPETUI AUGUSTI.

COLLATIO *c* PRIMA.

DE *d* HÆREDIBUS *e* ET FALCIDIA *f*; SI HÆRES SOLVERE LEGATA NOLUERIT.

TITULUS *g* PRIMUS.

NOVELLA *h* CONSTITUTIO PRIMA.

a Hæ Justiniani
Novellæ, consti-
tutiones Græco
sermone sunt e-
ditæ; earumque
præcipue editio-
nes duæ: Una, Ha-
loandri & Scrim-
geri, altera. Quæ
nunc sequitur La-
tina interpretatio,
veteris est ac
incerti auctoris.
Cujacius tamen
8. obf. ult. homi-
nem Græcum
fuisse existimat,
& quidem erudi-
tum. Molinæus
9. I. de usuris. 67.
Latini hæc impe-
ritum appellat.
Equidem animæ
adverbi, unam
etiam & eandem
constitutionem
multoties sibi
dissimilem: ut
jam veteris e-
ditionis varios in-
terpretes fuisse
putem. Exstant
præter veterem
interpretatio-
nem alie non ita
pridem editæ.
Prior est Haloan-
dri, altera Hen-
rici Agylæ, cui
tamen satis fuit
laqueas Haloan-
dri editionis
ex Scrimgeriana
supplere.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo sacro-
rum per Orientem prætoriorum Præfetto, iterum exconsuli
& patricio.

P R Æ F A T I O.



Occupatis nobis circa totius rei-
publicæ curas, & parvum & ni-
hil eligentibus cogitare, sed
quatenus Persæ quidem con-
quiescant, Vandali & vero cum
Mauris obediant, & Carhe-
donii antiquam recipientes
habeant libertatem. Tzani *m*
autem nunc primum sub Ro-
manorum facti republica, inter
subiectos habeantur: (quod
nondum hæcenus, nisi sub im-
perio nostro dedit Romanis Deus) incurrunt etiam pro-
pria sollicitudines a nostris subiectis semper nuntiata,
quarum quidem singulis damus competentem formam.
Quæcumque vero frequenti quidem potiuntur per *n* par-
tes auxilio, possibilia tamen sunt scripta lege, ut commu-
nem omnibus præstent (in quibus opus habent) utilita-
tem: hæc oportere putavimus & lege sancire, & tradere
subiectis per se juvantia, & non semper iussione Impera-
torum egenia.

1 ¶ Semper igitur nobis importuni sunt, alii quidem
nos pro legatis & relictis, non tamen præbitis, adeuntes:
alii vero pro libertatibus: alii ob aliud quiddam: quod
transmittentes quidem hæreditates, dari quibusdam aut
fieri constituerunt: indevote *p* autem & res adeunt, &
eas percipiunt: & quod est iustum, non faciunt: cum uti-
que etiam a veteribus legislatoribus dictum sit, compe-
tentes *q* deficientium dispositiones, quæcumque non re-
pugnant legibus, omnibus modis impleri. † Sed quo-
niam ita positas leges jam plerumque neglectas invenimus:
reparate eas iudicavimus oportere: & tam viventibus
præbere ex eis cautelam, quam morientibus hinc ex-
hibere honorem.

2 ¶ Primum itaque illud est cogitandum, quis testan-
tibus aliis *a* quidem necessitatem imponit lex distribuere
quandam partem personis quibusdam, tanquam hoc se-
cundum ipsam *b* naturam eis debeat, quale est filiis &
nepotibus, & patribus *c* atque matribus, interdum vero
etiam fratribus, & si quam *d* huiusmodi personam, aut
in iis, qui ex nobis sunt, aut ex quibus nos sumus, enu-
meraverunt leges. Aliis autem nulla consistit necessitas
partem dare quamlibet propria substantiæ: sed sua pore-
tas eis largitur, ad quoscumque testator voluerit, profe-
renda.

C A P. I.

Si hæres legataolvere noluerit.

Hæc igitur a nobis præordinatis, sancimus eos, qui ab
aliquibus scripti sunt hæreses, aut meruerunt fidei-
commissa, per universitatem forsan, aut per speciem, aut
legatum, necessitatem habere, quæcumque testator, & ho-
norans eos, disposuerit, omnimodo ea complere, si quod
præcipitur, legitimum sit, aut si non illud aliqua lex pro-
hibeat *g*, vel si non fiat ab eo, qui honoratus est, tamen
raturum *h* esse expresse jam demonstrat.

1 ¶ Si quis autem non implens quod dispositum est,
sed *i* dum competat ei, qui honoratus est, quod relictum
est, etiam ex decreto iudicis admonitus, annum *k* totum
protraxerit, non agens hoc quod præceptum est, si qui-
dem aliquis illorum fuerit, qui necessario ex lege perci-
piunt *l*, in plus autem, quam quod lex ei dari vult, scri-
ptus est hæres: tantum accipiat solum, quantum lex ei da-
re secundum quartam ab intestato partem concedit: ali-
ud *m* vero totum auferri. Et si quidem etiam alii qui-
dam scripti sunt hæreses, accrescere *n* illis secundum
partem institutionis, quæ unicuique distributa est. Si ve-
ro nullus alter sit hæres: aut sint quidem scripti quidam,
non autem adeant hæreditatem: tunc quod aufertur, ad-
iudicatur aliis rebus: & licentia præbeatur & legatariis, &
fideicommissariis, & servis libertate honoratis, adire, &
hæc acquirere: ita ut omnibus modis quod præceptum est,
per testamentum *o* impleatur: cautione *p* videlicet prius
ab eis facta, secundum quod personarum vel rerum rece-
perit modus: quia *q* res accipientes, agent in eis, quæ recte
voluerunt testatores. † Si vero nullus horum,
de quibus testamento memoria facta est, voluerit ad-
ire: (hoc est *r*, cohæres, aut legatarius, aut fideicom-
missarius, aut servus libertate honoratus:) tunc ad alios,
quos lex ab intestato vocat, post eum quidem, qui scri-

ut in libertatibus, quæ representantur Senatusconsulto Rubiano. *l. ult. Cod. de mancipium*
ita fuerit alienatum. Iener. Cujac. hic. *h* Quod ius remittit, id etiam hæres omittit
impune, puta conditionem iurisdictionis, *l. 2. ff. de condit. insti. viduitatis, lege Julia*,
l. 61. l. 74. ff. de cond. et demonstr. divortii. l. 5. C. de insti. et substitut. quidvis denique
in fraudem legis. l. 27. in fin. D. ad leg. Falcidiam. *i* sed dum quod iustus est face-
re recusat, *αλλ' αρεμσαυτα τῶν τετιμημῆν τῶν καταλειφθέντων.* Haloand-
αλλ' ἀρεμσαυτες. &c. Scrimg. sed dum legatario moram facit. Julian.
k qui numerandus est ab admonitione & conventionis iudicis, non ab additione: post con-
demnationem mense quarto. *cap. 4. inf. cod.*
l post filius, parens, mater, frater.
m Pœna hæredis proximi cessantis voluntatem defuncti adimplere.
n Quod hæredi contumaci decreverit, reliquis non contumacibus adcreverit.
o Jus adcreverit sit secundum partes institutionis.
p pro parte hæreditaria. *l. ult. §. 8. §. 10. C. de caduc. tollend. de qua vide l. 19. ff. de leg. 3.*
q in persona tamen nisi cesset hæc facilitatio. *l. 1. §. 12. ff. de legat.*
r Cautionis formulam observa.
s hoc est, substitutus, cohæres.

a Testatorum a-
lii lege coguntur
certam hæredi-
tatis portionem
quibusdam pro-
ximis personis
relinquere, alii
non coguntur.

b Legitima de-
scendentium &
ascendentium, &
quorundam col-
lateralium secun-
dum naturam de-
betur, ut hic, ex
natura. *§. 2. l. cod.*
necessitate legis.
*§. cod. debito na-
turali. l. 36. §. 1. C.*
de insti. naturali
quandam lege &
tacita, de qua re
vide quæ dixi ad
*l. 7. de bonis da-
mnator.*

c *l. 15. ff. de insti-
tutis. l. 7. in fin. ff.*
de vulgari.

d ut patrum.
Julianus hic.

e Voluntas de-
functi ab hærede
implenda: facit *l.*
*27. in fin. ff. de con-
dit. et demonstr.*
f vide *l. 27. ff. de
cond. insti.*

g conditioni pro-
hibita hæres im-
pune non parit.
Hoc tamen ver-
bum in neutra
editione legitur.
Quod cum ita sit,
verisimilius est
hic de legis re-
presentatione agi
eo sensu: In his
quæ lex nominatim
representat,
cessationem aut
contumaciam hæ-
redi nihil nocere.

b Novellæ vsz-
pau dicitur etc.
Non ita dicuntur, quod nova & alia a veteribus jura contineant, ut Cedrenus putat: sed
quod *μὲν τὸν καὶ δὲ*, id est, quod novissime promulgata sint, post Codicem Justiniani
repetita prælectionis. Eadem appellatio tributa constitutionibus, quæ post primas editæ
fuerunt, *l. 34. C. de officio*, quales etiam dicuntur, quæ multis post seculis a variis Impera-
toribus latæ sunt. Et extant huiusmodi Novellæ Leonis & aliorum: quorum sit apud
Harmenopolim passim mentio, sed & in fine *Synopsis Basilicæ*. Dicuntur etiam *Authen-
tica*, cujus vocis rationem vide apud Aleatum *2. Part. 46.* *c* Hic liber Novellarum
in 9. collationes distributus fuit, non a Græcis, sed a Latinis Interpretibus. Collationum
enim Græci Codices nullam mentionem faciunt. *d* vide Julianum *Patricium constit. 1.*
e qui non obtemperant voluntati defuncti scilicet eorumque pœnis. Pertinet etiam hæc
Novella ad legatarios, fideicommissarios, mortis causa donatarios, quibus adimplere vo-
luntatem defuncti cessantibus omne testamenti commodum aufertur. *f* hæredibus ex-
traneis, scriptis, vel nuncupatis tributa & confirmata, dummodo inventarium faciant: quod
olim non exigebatur. *g* extat in reginæ bibliotheca, novus & brevis in hæc Novellas
titulorum Index, quem Latinum vide apud Cujacium *tom. 4. fol. 332. & seq.* *h* adde Ju-
lianum *patricium constitutione 1. Epitomes.* *i* *μικροὶ δὲ* i. e. neque de re parva
cogitationem instituentibus. Hal. *k* dixi ad *l. 1. & 2. C. de off. Præf. prætor. Africæ.* *l* Car-
thaginenses. *m* *τῶν ἀνὸς* de quibus Novella 28. Procopius & Agathias horum meminit.
Idem *Ζένοξ*, qui olim *μακρόν*, si credimus Stephano: sed tamen Macrotes, qui &
μακρόν, Arriano: Macrotes Apollonio. *Argonaut. diversi* *Ζένοξ*. Xenoph. Arrian.
Porro Tzani fuerunt gentes Ponticæ. *n* *κατὰ μέρος* Græci dicunt, hoc identidem &
subinde. *o* *πρὸς τὴν* non modo sunt ea, quæ legatis, hoc est, iis qui legatione fungun-
tur, dantur, sed & quæ testamento relinquantur. Cedrenus in *Theodosio Junioris dicitur*
ἔατο καμάρων πρὸς τὴν. *p* *ἀγνοῦντες*: sunt autem *ἀγνοῦντες* contu-
maces & indevoti. *q* Testamenta quæ legibus non repugnant, servanda. Nov. 23. *c. 3.*
Nov. 43. *l. 1. ult. in fin. C. de fideicom.*

Novellæ

A A

ptus

a Gradus succedentium ex testamento. l. 24. §. 17. ff. de fideic. lib. b. l. unie. §. 14. c. de caduc. toll. c. Fideicommissarii & legatarii universales præferuntur singulis. d. Fideicommissarius & legatarius, qui maiorem partem habent, similes sunt hæredi. l. 1. §. in fin. ff. quod cum eo. l. 4. in fin. ff. de bon. lib. Hinc colligitur, filium cui universale fideicommissum relatum sit, non posse dicere testamentum nullum, quia de re dicimus alibi plenus. e. adde §. 7. Inst. de fideic. lib. f. Ordo scripturæ servandus. d. §. 17. Quid, si ordo non appareat? An forte res dicitur? An vero meritorum cuiusque ratio habeatur? An potius incertitudinis aut æqualitatis ratione omnes simul admittantur? quod & mihi post Bart. postremum & Angel. videtur. g. Ab ordine igitur denominationis ascendimus ad conjecturam amoris, ut qui prior loco nominatus fuerit, præsumatur magis a testatore dilectus fuisse. h. quoties moriens certis personis quid ex suis bonis relinquere cogitur, quod accidit parentibus, liberis, fratribus, (personæ surripiuntur) & libertis. i. Pona extranei hæredis contumacis. k. Substitutus præferatur cohæredi defuncti. l. Danda est opera, ne quis sine successore moriatur. §. 1. in fin. ff. de bon. poss. Interest enim defuncto, rum habere successores. l. 6. ff. de inter. m. Iuste exheredatis liberis extraneis etiam præferatur, & merito. Nam si vis queri voluntatem, exheredati non sunt admittendi contra defuncti voluntatem. Hinc sequitur, exheredatos non censi numero legitimorum aut extraneorum: legitimorum, quia exheredatione amiserunt suorum nomen. l. 20. §. 1. ff. de B. P. contra tab. l. 1. §. 10. ff. de suis. Extraneorum, quia extranei non veniunt contra voluntatem defuncti, & constitutionis beneficio, & ita peior est exheredatus, quam extraneorum conditio. n. *ἄλλοις*, seopus seu finis. o. quod adeo verum est, ut legatarius unius nummi, hærede instituto non implente voluntatem defuncti, præferatur reliquis agnatis defuncti. §. si plures. 6. Inst. de hæredib. inst. p. Quod aufertur hæredi proximo non instituto, non deferatur statim ad fiscum. Deferatur primo ad contumacis substitutos. §. 3. supra eod. l. si deficientibus, ad contumacis hæredes, tum ad fideicommissarios. Ab his, ad legatarios, deinde ad manumissos testamentum, tandem ad hæredes ab intestato, post hæc, ad extraneos libertatis conservandæ causa, l. ult. c. de testam. manum. Postremo ad fiscum.

ptus est, & legitima per hanc legem parte exclusus, deferri res: & similiter præbentes cautionem, quia complent, quæ testamento continentur. † Inordinatum vero nihil neque confusum, nec in his fieri volumus: sed primus secundum a ordinem vocatus, post eam, qui jam exclusus est a lege nostra, ita vocetur prior; deinde qui post illum est: ita de cætero, donec ultimus relictus locum faciat etiam alicui exterius venientium, & adire, & quæ relictæ sunt implere: post b quos etiam fiscum, si voluerit, ponimus: Etenim in legatariis & fideicommissariis hunc esse volumus ordinem, ut detur licentia aditionis priori per c universitatem fideicommissario: aut, multis existentibus, maiorem partem habenti: quoniam & in similitudinem d hæredis consistit, & maxime apud nos, qui Trebelliano soli dogmati dedimus in talibus fideicommissis locum, Pegasiani circuitiones e odio habentes, & expellentes. Si vero aut non fuerit quispiam per universitatem honoratus: aut fuerit, sed noluerit agere quod iustum est: ad eos, qui maioribus propriis legatis aut fideicommissis honorati sunt, huiusmodi venire fiduciam: sic quoque servis dari tempus, qui libertate honorati sunt, & adire, & liberis cautum esse, & res percipere, & complere, quæ iusta sunt, cum prædicta dudum cautione. Si vero nullus fuerit legatariorum vel fideicommissariorum per universitatem aut per speciem majori parte aut in legato, aut in fideicommissio honoratus, sed omnes æqualem habuerint fortunam: tunc præponi quidem etiam sic per universitatem fideicommissarios, propter dictam jam dudum rationem, aut eum, qui ex eis voluerit implere, quod præceptum est: reliquos autem legatarios vel fideicommissarios, quicumque nihil alterutros in hoc, quod relictum est, antecedit, etiam omnes, si voluerint, vocari, aut qui ex eis voluerint. Si vero nullus legatarius aut fideicommissarius elegerit hoc agere: damus servis licentiam libertate honoratis, secundum ordinem f denominationis g, per quam eos dominus denominaverit, secundum hoc habere in alterutros præpositionem.

2 ¶ Et hæc quidem omnia sancimus, ubi necessaria b quædam subiacet datio in aliquo, cui ex natura debetur quædam successio a testatore & moriente. Si vero nulla subest huiusmodi persona in institutionibus, sed spontanea largitas dispositionis a testatore fiat: deinde scriptus hæres non compleat, quod præcipitur, intra prædictum a nobis dudum tempus: illum quidem privari i omnibus relictis, nihil penitus neque per Falcidiam occasionem, neque per aliam causam percipere valentem: similiter autem talia obtinere: & si quidem sint cohæredes, hos vocari volumus: alioqui ad fideicommissarios, & legatarios, & servos, & omnes ab intestato, secundum prius a nobis traditum ordinem res venire, ubique onere cohærente, quatenus oporteat compleri ea quæ testator secundum legem (sicut prius diximus) imperavit.

3 ¶ Si vero institutio etiam substitutionem k habuerit: certum est, quia prius ad substitutum volentem venient omnes res secundum legem complentem, quæ relictæ sunt: & sic illo nolente, tunc ad cohæredes, & legatarios, & servos, & quæ ab intestato, & qui extra sunt, & fiscum, secundum a nobis datam observationem, ea quæ auferuntur, venient: complentes ubique deficientium legitimas dispositiones, propterea namque etiam ad tantas respeximus successiones, ut l non remaneat sine aditione ipsius morientis hæreditas.

4 ¶ Exheredatos autem liberos (si iuste m a patre exclusi sint, & nihil ex patris habeant voluntate) non vocamus, neque respicimus, licet decies millies velint. Una est enim legis intentio n: ut qua disposita sunt a morientibus, implerentur: eum enim, qui ab ipso testatore propria substantia pulsus est, quomodo erit iustum vocare ad res, quarum eum ille per exheredationem factam in eum, expressim fieri participem noluit o? Si vero ablatam partem a non complente morientis voluntatem, prius p deduximus ad substitutos, deinde ad cohæredes, & post illos ad legatarios & fideicommissarios, nec non ad servos, & ita ad eos, qui ab intestato vo-

cantur, & ad extraneos a atque ad fiscum venimus: non absurde hoc factum est, nec inaniter, nec quasi aliquem lateat quod decet, sed ex providentia, & secundum legem: ut finitis primum omnibus secundum testamenta personis, deinde abrenunciatis, ita ad eam, quæ est ab intestato vocationem, & alios veniremus. † In omnibus autem casibus, in quibus scriptis non complentibus vocamus aut ex testamento personas, aut ab intestato, & ceteros extraneos, & fiscum: damus omnibus talibus personis fieri hæredes, & aditionis, aut pro hærede gestio- nis habere ius b (hæc enim legis verba sunt) & tanquam hæredes omnia gerere & conventos & convenientes. Hæc quidem etiam antiquissimæ leges ex propria auctoritate præstabant: & hæredes faciebant eos, qui neque scripti hæredes, neque ab intestato ad hæreditatem vocabantur. His omnibus obtinentibus, licet non ab hærede, sed a legatario aut fideicommissario, aut mortis c causa percipientem, dari aliquid aut fieri testator voluerit: eodem ordine in occasione ablatarum rerum servando, & inchoante d quidem a substitutis legatariis: terminante vero in fisco. † Et nullus hanc legem duram habeat, tanquam relictis privatus, sed considerans, quia omnibus hominibus terminus vita est mors e: & non solum ab aliis ipse se f percipere contempletur, sed cogitet g, quia & ipse aliis moriens imperabit: & si non huius legis mereatur auxilium, nihil horum, quæ omni studio disposuerat, ad effectum perducet. Non enim iis, qui sub nobis, neque qui nunc solum sunt hominibus, sed omni etiam post hoc currenti tempore legem ponimus.

C A P. II.

De lege Falcidia & Inventario.

Hinc b nobis ingressa est cura, & quædam consideratio Falcidiam legis, quæ i etiam invitis testatoribus (si extendantur k res per legata) præbet etiam retinere hæredes, quantum eis impleat quantam substantiam. Et hic enim repugnare quidam videntur voluntati deficientis, & incumbere legi talia permittenti. Sancimus igitur, quoniam tuenda nobis ubiq; est deficientium voluntas, hæredes, si voluerint hac utilitate potiri, puram servare legis potestatem: & non per ea, quæ forte subripiunt l aut malignantur, introducere pertentent Falcidiam, cum utique, si nihil malignati essent, non forte competeret.

1 ¶ Fiat igitur inventarium ab hærede m, metiente n ne forte non habeat post debita & legata Falcidiam, secundum modum & tempora o, per quæ dudum sancivimus, quando homines excepimus ex damno rerum suarum, in aditionibus statuentes onera usque ad substantiam relictæ mensuram: illo adjecto solo, ut oporteat huiusmodi hæredem, qui non creditorem solum, sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit non damnificari solum, sed etiam non lucrari, convocare p omnes legatarios & fideicommissarios q, quancunque in eadem civitate sunt constituti, aut quosdam pro eis agentes, si forte personarum natura, aut dignitas, aut qualitas, aut ætas, aut qualibet necessitas facultatem eis non dat ad inventarii præsentiam. † Si vero absunt r aliqui, interesse testes in ipsa civitate fide dignos, & possidentes s substantiam t, & optimæ opinionis existentes, non minus tres: tabulariis enim solis, quantum ad hoc competit, non credimus u coram quibus convenit fieri inventarium x, ita ut supervenientibus legatariis, & querentibus forsan subreptum aliquid rerum aut non manifestatum: licentia sit non solum per servorum examinationem causam querere: (nam etiam hoc præbuimus per prolatam dudum a nobis in servilibus y examinationibus observationem) sed etiam per iurjurandum z hæredis, & iurjurandum testium, dicentium, se a & affuisse iis, quæ gesta sunt, & vidisse b, quæ tunc agebantur, & in nullo conscios esse falsæ ab hærede malignitatis: sicque in iis, quæ relictæ sunt a testatoribus, invenire veritatem: nisi forte præsentem legatarii omnes, aut quidam contestationem sibi præmissa noluerint venire: nec adesse inventario. Tunc enim licentia erit hæredi etiam non advenientibus legatariis contentum esse testium præsentia, & facere descriptionem: reposito c etiam sic le-

men Accursius hic velle videtur. Magis est itaque testes idoneos finiri iudicis arbitrio. l. 1. in fin. ff. de iure delib. u. Licet in orborum inventario conficiendo sufficiant. l. 32. c. de epis. Novell. in fin. inf. eod. x. Placet quod ab Accursio hic addit: Inventarium posse fieri etiam non uno contextu (tamen si testamentum uno contextu fiat) l. ult. §. in autem. c. de iure delib. & tamen eundem tabellionem ad finem usque adhibendum. Accurs. hic: nisi forte aliquid impedimentum superveniat: ut notatur in c. quoniam, extr. de probat. y. De quaestione servorum adversus dominos inventarii perscrutandi causa vide l. ult. §. 10. c. de iure delib. Nov. 48. l. ult. c. de quaest. z. Formulam iurjurandi observa. a. Hanc particulam Scripserunt in sua editione non habet: vide etiam de monitorio quod competit laico, de quo vide Rebuff. in tract. de inventario. gl. un. n. 9. b. Cæcus an testis esse possit? vide Oldendorp. c. 4. de testibus n. 15. Testimonium de auditu num admittitur? Sic sane, §. 1. in fin. Inst. de milis. test. l. 8. ff. de off. Procl. l. 24. in fin. de probat. l. 24. in fin. ff. de testam. milis. l. 79. §. 1. ff. de leg. 3. l. 2. §. 8. ff. de aqua pluvi. adde quæ not. ad l. 2. ff. de prob. ubi testimonium de auditione admitti diximus. c. *ἀποκρίματα*, seposito, remoto, l. 15. §. 33. ff. de damis.

gataris

a Hæres, non confecto inventario tenetur ultra vires hæreditarias.

b Pura substantia est, quæ ære alieno soluta est, l. pen. §. 1. Cod. de repud. No. 22. quæ ære alieno soluto superest: vel alias soluta tributis. l. 20. Cod. de agric. & cens. lib. 1. tit. 47.

c In testamento sc. Quid? non poterat olim hæres obligari vivo testatore, ne Falcidia uteretur? non poterat. l. 15. §. 1. ff. ad l. Falcid. An ex post ejus mortem? hodie potest. l. n. l. C. ad l. Falcid. l. 46. ff. ad l. Falcid. l. 46. D. de pælli.

d Testator prohibere potest hæredem extraneum uti Falcidia. In vivo testatore legi Falcidiz locus non est: quod olim esse non poterat. l. 55. ff. de leg. 1. hoc est, olim Falcidia detrahi non poterat contra voluntatem testatoris, nisi de libertate agebatur. l. 31. ff. ad l. Falcid. l. 6. ff. de fideicom. lib. 1. nisi Principes id permisissent. l. 30. in fin. D. ad Trebellian. nisi non hæredes, sed legatarii ac fideicommissarii uti Falcidia prohibeantur: solebant enim hujusmodi personæ accipi Falcidia. l. 32. in fin. l. 47. in fin. ff. ad l. Falcid. vide Cujac. hic. An quartæ deductio prohiberi possit a testatore, vide apud Hotomanum conf. l. 1.

e Ratio, propter quam cuique conceditur vetare Falcidiam. Hodie sine Falcidia prohiberi expresse potest ab eo, qui veram sui patrimonii æstimacionem cognitam habet. Authent. sed cum testator. C. ad l. Falcid. Idque testantur communiter Doctores, ut refert Bolognetus Rubr. ad leg. Falcid. num. 48. Ratio

autem hæc est: Olim hæres repudiante, testamenta infirmabantur. Hodie, si hæres repudiat, propter Falcidiz prohibitionem testamentum non vitatur, cum hæreditas deferatur reliquis in testamento scriptis, sive legatarii sint, sive fideicommissarii, & illorum aditione testamentum confirmatur. Quid? num tacite prohiberi Falcidia potest? Sic sane: puta his verbis, legata integra solvi ac præstari volo. Gloss. in l. decem. 6. in fin. ff. de fideic. lib. 1. sine deminutione legata præstari volo: vel ita, Executores mei capiant vel distribuunt usque ad integram solutionem legatarum: vel, legata pleno jure restitui volo. Quod ultimum tamem multi non admittunt. vide Mancicam §. de confect. ult. volunt. Grass. lib. sent. 5. Falcid. quæst. 10. 12.

f Quæstiones vires patrimonii, solida quibusdam legata caput solvere, & reliquis quoque integra debet solvere: quasi prima solutione impleti videatur in omnibus iudiciis defuncti: quod derogat legi 6. §. ult. C. ad l. Falcid. Itaque minus valde potest legi Falcidiz respectu extraneorum, hac lege, eripitur enim hæredi non implenti voluntatem defuncti, inventarium non facienti, ut & ei, qui iussus est ex non uti: eive qui caput quibusdam integra legata solvere.

h l. 6. Cod. ad leg. Falcid.

i non ab aditione hæreditatis, non a condemnatione, sed a conventionione iudicis: quod &

non ab ære alieno indicat.

& ἀντίστοιχον.

gataris, & jurejurando hæredis, & servorum examinatione, & his omnibus observatis habere & ex Falcidia præsidium. Sic enim non videbimur, neque legem ita hæcenus approbatam minuire, neque injustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri hæredes, & habere quandam consolationem ex sua successione, & arbitratu sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causæ veritas ostendit: certum est, quia non hoc contrarietas erit sententiæ morientis, sed ignorantia puritas illius. 2 ¶ Si vero non a fecerit inventarium secundum hanc figuram, sicut prædiximus, non retinebit Falcidiam, sed complebit legatarios & fideicommissarios: licet puræ substantiæ morientis transcendat mensuram, legatorum datio. Et hoc dicimus non nostram minuente legem quam posuimus, ut nihil de proprio damnificetur hæredes creditoribus, sed dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis, cur transgesserit leges, ex quibus caute omnia agens nihil poterat damnificari, sed ex diverso etiam quæ sunt ex Falcidia lege, lucrari. Hæc autem dicimus: ubi errans testator, de sua substantia hoc egit: aut forte cum debuisset etiam ampliore quantitate hæredi relinquere, pro minore disposuit: etenim etiam hoc errantis sententiæ est, & non puræ & integræ designationis.

¶ Si vero expressim designaverit & non d. velle hæredem retinere Falcidiam: necessarium est testatoris valere sententiam: & aut volentem eum parere testatori, forsitan etiam quædam juste & pie relinquente, lucrum non in percipiendo, sed e. solummodo pie agendo habentem: & non videri sine lucro hujusmodi esse hæreditatem: aut si parere noluerit, eum quidem recedere f. ab hujusmodi institutione, locum vero fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis, & cohæredibus, & fideicommissariis, & legatariis, & servis, & iis, qui ab intestato sunt, & aliis secundum prius a nobis inventam in talibus viam.

CAP. III.

De legatorum exauratione.

Non autem dabimus licentiam hæredi, mensuram substantiæ subtiliter agnoscendi, solvere quidem mox ab initio quibusdam integra & legata, & ad plenum sententiam testatoris servare, (quod etiam præcedentium nos dicunt constitutiones b) ab aliquibus autem retinere velle: neque ex parte quidem complere testatoris sententiam, ex parte vero eam minuire: sed omnino non errantem circa substantiæ quantitatem, sed agnoscentem & mox sequentem sententiam testatoris, per omnia eam sequi, & non ad peiora pœniteret neque enim hoc erit pure sequentis hæredis. ¶ Sed neque concedimus eis ab initio scientibus quidem, & incaute solventibus, postea lites percipientibus inferre, & recipere velle ab eis quodcumque contigerit exolvisse eos. Oportet enim ante actionem cogitare & agere, & non cogitantem recte, deinde transferri ad invocationem: nisi forte iusta quædam causa hoc introduxerit, inopinabili quodam ære alieno apparente, quod minuatur substantiam, & locum receptioni faciat.

CAP. IV.

Ut legata intra annum || modis omnibus || præstentur.

Illud quoque prospeximus, ne tempus fiat longum in talibus quæstionibus. Nullam enim talium quæstionum aut litiū transcendere anni tempus sancimus: necessitatem imponentes omnino intra annum post aditionem & legata solvi, & quæ a testatore sunt relicta, compleri, secundum sui naturam, & omnia agi quæcumque prius ediximus. Initium autem anno damus, sicut prius jam diximus: admonicionem i ex judiciali decreto. Anno enim per culpam hæredis transacto, tunc ille quidem caderet relicta, alii vero ad hæc venient, quos prius vocavimus.

¶ Pupillis & autem & minoribus ætate, nihil nostra præjudicat lex. Est enim eis, si quidem etiam secundum dictas a nobis causas lædantur, duplex

quoddam subsidium: & per restitutiones, & per viam contra negligentes tutores vel curatores. Non autem excipimus a lege neque patronatus successiones, & ibi enim legitima eis servata parte, quam nos definivimus, quicquid ultra hanc eis relictum fuerit, & aliquid a libertis petiti fuerint, illi complere deinde noluerint: hunc ordinem tenere sancimus, quem inchoantes sacram nostram hanc constitutionem diximus, ita ut legalis quidem pars maneat apud eos pura talibus, reliqua vero veniat secundum viam a nobis nunc apertam in talibus: maxime quoniam in ipsa de jure patronatus posita a nobis constitutione, ad similitudinem pene ingenuorum, etiam libertinitates ordinavimus.

2 ¶ Quia vero duplex est a testamentorum modus, aut in scriptam delatus dispositionem aut in non scriptam voluntatem: hæc omnia obtinere similiter, & secundum æquam observationem, & in non scriptis testamentis, & in omni ultima voluntate sancimus, & in omni persona, sive privata b, sive militari c, sive sacerdotali, sive Imperiali d, sive alterius cujuslibet. Communem namque omnibus hominibus hanc legem ponimus.

EPILOGUS.

Hæc nos, ut communiter omnibus profint hominibus, scripsimus: quatenus & viventes relicta potiantur, & deficientes cum securitate moriantur: scientes quia lex eis, etiam sepultis, ministrabit, & quæcumque illi disposuerint, ad effectum ipsa perducet.

¶ Quamobrem (quoniam communis hæc utilitas omnibus est hominibus) fiant quidem a tua eminentia hinc præcepta cunctis declarantia legis virtutem: dirigantur autem & per provincias in omnibus gentibus, quæ dudum fuerunt, & nunc a Deo per nos sunt adjectæ Principatui Romanorum. Metropolitani & vero Judices hæc sumentes (sicut dudum sancitum a nobis est) unicuique dirigant civitati: nullusque manebit non audiens legem, quæ neque in paupertate vivere, neque mori in anxietate permittit. Dat. Kal. Jan. Constantinop. Flavio Belisario V. C. Conf. indictione decima tertia 535.

DE NON ELIGENDO SECUNDO NUBENTES MULIERES: ET ALIENATIONE ET LUCRO ANTENUPTIALIS DONATIONIS: ET DE SUCCESSIONIBUS EARUM FILIIS SUI.

TIT. II.

NOVELLA CONSTIT. II.

Imperator Justinianus August. Hermogeni gloriosiss. magistro sacrorum officiorum, ex consuli & patricio.

PREFATIO.

ET ante nos Legislatoribus Romanis continuam legislationis occasionem emergentium causarum dabat varietas, & nos omnem partem legislationis ornantes Reipublicæ: cunctam pene correctionem, aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquando vero in judicialibus quæstionibus celebravimus: & multas leges hinc subjectis nostris conscripsimus: quæle est, quod etiam nunc emergens ad hanc nos vocavit legem. ¶ Gregoria enim supplicavit, dicens, habuisse se dudum virum, & duos fecisse filios, masculum & foeminam, & extulisse & quidem maritum: plurimum vero a filio experta favorem, existimavit oportere, ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competentem honorem dimitteret. Igitur antenuptialem donationem, licet non veniens ad secundam vota, tamen restituit, & dedit filio, qui tamen non vivens ei permansit, sed abiit ex hominibus, antequam ad secundas venire vellet nuptias mater: & lex tam antiqua quam nostra vocavit ambas h. & filiam & matrem ad minoris successione. Et si quidem in prioribus mater nuptiis permansisset, nulla quæstio fuerat: sed illa quidem ad virum descendit secundum, usum fructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis: (sic enim eam etiam omnem donavit, ut i. usus quidem apud eam remaneret, proprietatem autem fieret apud filium) omnem vero proprietatem filia percipere minabatur, non & secundum quantum hæres erat fratris, sed secundum l. quantum pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad secundam vota migrantem, proprietatem habere donationis quacunque ratione: verum mater nequaquam hoc antenuptialem esse donationem omnino affirmabat, sed permixtam jam robur filii, & tanquam hæreditatis, non adhuc tanquam donationis existentis, competere ei sex unciarum & proprietatem & usum habere. ¶ Et non solum hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hæreditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente ejus hæreditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hæreditatem filii vocavimus una existente sorore, moriente (vero) filio, cum ea vocata: filia vero obtinere hæreditatem fratris valde fortiter ex prioribus sanctionibus insistente, & dicente, quia mater, si quidem ad secundas nuptias non venisset,

a Testamentum scriptum est, aut nuncupativum.

b id est in scriptis op. ponunt Græci, ut & hic, στυχετιο- τικῆ, ἀπὸ τῆς τῆς, βασιλικῆς, qua de re dixi in Notatione mea.

c hoc vult, Tenet ei militem obsequium, qui defuncti voluntati. Cujusque putat, omilione inventarii eum non obligari ad solvendum ære alienum, l. ult. in fin. ff. de jure delib. nec ad solida legata, quin militi parcentum, & legis Falcidiz ignorantia, quibusdam solida legata solverit.

d βασιλικῆς, βασιλικῆς, Cæsarianæ, officialis Cæsaris, qui ab Hieron. Palamini.

e μετροπόλιν ἀρχόντες, Præfides provinciarum, qui in metropoli provinciarum habitabant. Urbes enim pro metropoli accipiunt. l. 32. ex qu. b. caus. major. l. 4. §. 9. ff. de causis.

f sensus est: Materes secundo nubentes, hodie non posse eligere unum ex liberis, eique uni largiri commodam donationis a marito acceptæ propter nuptias: sed ea omnia servanda liberis communibus esse. Olim matres, secundo nubentes, permixtum id erat. l. 3. §. in fin. pr. C. de secund. nupt. adde Julianum Patricium conf. l. 1.

g ἀντίστοιχον, Martialis 4. Omnes quas habuit, Lycoris amicas extulit: & §. ego conjugem extulit: & 3. Extulit, inquis, uxorem.

h Mater non transiens ad secundam vota, filio minori succedit ab intestato cum ejus fratribus aut sororibus.

i Donare possunt proprietatem bonorum retento usufructu, ut hic, & l. qui quis, 28. C. de donat. v. Rolandum a Valle 4. conf. 265. n. 5. & Clarum lib. 4. sent. 5. donatione quæst. 19. in fin.

k i. e. non ex parte.

l i. e. integram.

7

k hinc sumptae
Authentic. ex te
stamento. C. de se
cund. nup.
l Nov. 22. c. 4
m d. c. 46.

Aliud & vero quiddam occasione secundo nubentium mulierum & antenuptialis donationis, adjicere prioribus, bene se habere credimus. Priscis namque constitutionibus præbentibus electionem mulieri, qua ad secunda vota descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt patra. & exponere filius cautionem 1: quia moriens hæc resisteret: sive cum non valet dare cautionem, aut nollet forte, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis; solverent autem ei tertiam in partem centesimæ usuræ: Nos ex quæstionum emergentium varietate moti, quoniam invenimus minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis n̄ existente: & alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exolveretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utique secundum legem antenuptiali donatione veniente: propterea judicavimus oportere hunc dari ordinem causæ; Ut si o quis contulerit res secundum antenuptialem donationem, si quidem omnes immobiles sint, maneat p̄ harum usus apud matrem: & ipsa eum colligat, & non respuat: neque exigat filius pro harum æstimatione usuras: sed & diligentiam earum habeat, sicut lex jubet, usu quidem existentibus dominis, & custodiat eas secundum leges antiquas filiis superstitibus q: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, in casum quidem non existentium filiorum matri: reliquum vero filiorum hæredibus conservandum.

† Si autem omnis forte consistat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam usurarum partem percipientem matrem cum r̄ cautione jam definita, non exigere a filiis aurum: nisi forte idonea sit viri substantia, & habeat aurum & argentum & vestem & quic-

a l. 3. §. ult. Cod. de secundo nupt.
b l. 5. Cod. ad St. Terryll.
c Mater cum fratribus defuncti, defuncto succedit ab intestato.
d Primæ nuptiæ non procul a virginitate. Antiquum illud fuit Primas honorari, quas ideo Nazianzen' vocavit *συνελευσιν* *ἱερομυ*, ut & secundas, *συγχωρησιν*, tertias *παρρησιν*: quartas *χορηγίας*.
e Juvenes ad nuptias promiores. addet. ad Tim. 5. f Naruræ relictari difficile.
g Nuptias appetimus fervore auctur.
h Parentes ob nuptias secundo contractas, non privantur filiorum successione, ut hic: quemadmodum & parentes usufructum in adventitiis liberorum consequuntur, licet ad secundas venerint nuptias. l. ult. C. de bonis materis. Nov. 22. c. 34.
i Quod ius patris competit in liberos, idem maritus, idem maritus, hinc sumpta est Authentica, *Si quis autem*. Cod. de secundis nupt. l. 1. v. *verf.* *ante* *inf.*
m id est, iuram triennium.
n *πρὸς* *μαστ*. Scrimger. *Χρὸς* *μαστ*. Cujac.
o Nota regulam p. Nov. 3. & Cod. eosd.
q cap. sup. ed. v. *verf.* *prisc.* Cod. l. 5. §. 1. Cod. de secundis nupt.

a hinc sumpta est
Authentica, sed
qua nihil. C. de
pall. convent.

b Quæ dotem non
dedit marito, an-
te nuptialem do-
nationem non ac-
cipit. Quid, si per
maritum stetit,
quominus dos ei
daretur? mora
mariti ejus, uxori
non nocet. Ne-
vill. 9.

c Aequalitas ser-
vanda.

d Quantum mu-
lier dedit dotis
nomine, tantum
ea ex donatione
propter nuptias
recipit.

e Leges inter-
dum extenduntur
ad pendentes et-
iam lites, alias
earum generalis
est conditio, ut ad
futuros tantum
casus pertineant.

f J. C. de legibus.
g Dist. XVII. Kal.
April. Just. IV. &
Decio Cos. arg.
Nov. 22. c. 46. l. c.
anno 534.

h v. Julianum
Patricium cons. 5.
i Major Ecclē-
sia Constantinopoli-
tana, S. Sophia
(de qua dicam
commodiore tem-
pore) ut & Roma-
na, Lateranensis
Ecclēsia.

j Constantinopoli-
tana scil.

k ἱδρυμένη Hal.

l ἡ γρηγοριανή

m Major Ecclē-
sia Constantinopoli-
tana mater

n Imperii Justinia-
no hic vocatur.

o Diaconorum
alii masculi: alii
femine.

& quicquid conscriptum fuerit matri: tunc enim electio-
nem matri dabimus, live voluerit res percipere, & præ-
bere cautionem: live justam quam diximus usuram ac-
cipere, & secundum priores leges & secundum nostram.

† Si vero permixtae sint res, & donatio ante nuptias, aliud quidem in pecuniis, aliud vero in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrem, ut alimentum habeat inde: porro de mobili-
bus hæc valere quæ sancivimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis consistentia.

CAP. V.

De dote scripta & non numerata vel prestita.

ILLUD a quoque dudum acerbè quidem sancitum, raro
autem in judicio examinatum, existimamus oportere
clara lege complecti, & tradere usui, & deducere ad ju-
dicia, pro communi positum adjutorio. Si enim conjun-
gantur aliqui alterutris cum dotis & antenuptialis dona-
tionis documentis: deinde vir quidem antenuptialem
præbeat donationem, mulier autem scribat dotem, aut
ipsa præbente eam, aut dante patre, aut quolibet extra-
neo: postea appareat matrimonii tempore dos non data
marito, sed sustineat onera matrimonii, & matrimonium
morte viri solvatur: non est justum omnino mulierem
dotem b non dantem marito, antenuptialem accipere do-
nationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: &
ipsa pro tanto exigit donationem, in quantum dedit
dotem: æqualitatis c enim & justitiæ sumus amatores,
quam in omnibus aliis & in consortiis volumus obtinere.
Quapropter qua mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat;
qua vero minus quam professæ est dedit, tantum d recipiat so-
lum, quantum obtulit, sitque etiam hoc optimum in præ-
senti lege incrementum, plurima decernente, quæ sem-
per in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislatio-
nem deducta. † Hanc autem valere volumus legem &
in casu dante ei principium, & in pendentiis e litibus,
& in omnibus de cætero provenientibus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, tua sublimitas operi
effectuique contradere festinet, & manifesta universis per
programmata propria faciat, quatenus in omnibus ci-
vitatibus, quas nostra ditio continet, hæc valeant & certa
omnibus fiant, secundum quod a nobis dispositum est f.

UT & DETERMINATUS SIT NUMERUS
CLERICORUM SANCTISSIMÆ MAJORIS h EC-
CLSIÆ i, ET CÆTERARUM ECCLESIA-
RUM CONSTANTINOPOLITA-
NARUM.

TITULUS III.

NOVELLA CONSTIT. III.

Imp. Justin. August. Epiphanius sanctiss. & beatiss.
Archiepiscopo regiæ civitatis & universali
Patriarchæ.

PRAEFATIO.

UDUM quidem communi & generali k lege ad tuam beatitudi-
nem & ad reliquos sanctissimos Patriarchas scripta, de ordina-
tione venerabilium Episcoporum, & reverendisimorum cle-
ricorum, nec non mulierum diaconissarum, & ut non amplius
sint ab antiqua mensura, qui ordinantur, disposuimus: quod nobis vi-
debatur bene se & competenter habere, & regularum sacrarum digne:
præsentem vero legem specialem ad tuam beatitudinem scribimus, de
numero reverendisimorum clericorum, qui in hac urbe sunt, dispo-
nentes. Quia enim pene nihil immensum l bonum est, competens est neque
ordinationes, quæ super reverendis. clericis sunt, aut super reverendis.
diaconissis, fieri tantas, ut illorum expensis sanctissima ecclesia incidat
in causam mutuum maximorum, & paulatim ad novissimam inopiam
deponatur. Novimus enim propter hujusmodi occasionem, hujus regis
civitatis sanctissimam majorem ecclesiam, nostri Imperii matrem m, de-
bitis inquietari majoribus, & non aliter valentem facere singulas ero-
gationes reverendis. clericis, antequam aurum non parvum sumat mu-
tuum, faciens tam hypothecas quam pignorum donationes in optimis suis
prædiis rusticis & suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus nosmet-
ipsos deponere ad hujusmodi causæ inquisitionem, & agnoscere
quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinve-
nerit. † Investigantes igitur illud undique invenimus, quoniam singu-
li horum, qui sanctiss. ecclesias edificaverunt in hac felicissima civitate, non
pro edificio solummodo cogitaverunt, sed etiam ut expensas sufficientes da-
rent a se factis venerabilibus domibus: & determinarent quantos quidem
competens esset presbyteros per unamquamque ecclesiam, quantosque dia-
conos masculos n atque feminas, & quantos subdiaconos, & rursus can-
tores atque lectores & ostiarios constitui: & super hac etiam oratoris ex-
pensis definierunt: & redditus proprios dederunt sufficientes iis, quæ a se
constituta sunt: si quis autem adjecerit multitudinem, nequaquam am-
plius penitus extendi valentes. † Et quidem permanferunt usque ad
multum tempus talia conservata: & donec hoc fuit, duraverunt sanctiss.
ecclesiarum domibus quæ sufficientes. Cum vero Deo amabiles episcopi
ad aliquorum preces semper respicientes protrahi sunt ad ordinationum

multitudinem, aucta quidem est expensarum quantitas
ad immensitatem multam: creditores autem undique &
usuræ, & novissime neque creditores inveniuntur propter
incredulitatem jam causæ: sed alienationes cum neces-
sitate, & contra leges, & causæ indecentes, & neque pro-
pria dignitate temperata, ut ex hac nimietate, neque præ-
dia, neque suburbana sufficienter hypothecis & pignori-
bus, neque creditores propter hoc invenirentur, sed ad
inopiam descenderent novissimam, & nec ipsis ministris
emolumentum dare sufficeret: sed ad viam omnium
infelicissimam causâ descenderet, quatenus rerum omni-
um creditoribus eederet: quod etiam dicere piget nos:
& quemadmodum non fiat, providemus. Nam si non a-
liquis ferret libenter eam, qui ultra a substantiam suam
expendit, quomodo non & de his nobis est cogitandum?
Non enim b oportet ad mensuram expensarum quærere
etiam possessiones, (hoc enim simul ad avaritiam, impieta-
temque perducit) sed ex iis, quæ sunt, expensas metiri. Qua-
propter competenter etiam de his sancimus, & immen-
sitatem excludimus, certæ medicinx causam tradentes.

CAP. I.

Ut numerus clericorum, qui nunc est, maneat, & de futuro nu-
mero clericorum Constantinopolitana majoris ecclesie.

SANCIMUS igitur eos quidem, qui hæcenus sunt in ea-
dem sanctiss. majore ecclesia & reliquas omnes vene-
rabiles domos, & reverendis. clericos, & mulieres dia-
conissas, & ostiarios manere, in quo sunt schemate; (non
enim quod est, minimus c, sed de futuro providentes
hæc sancimus) reliquo vero tempore nulla fiat ordina-
tio, donec ad antiquum numerum institutum ab iis, qui
sanctiss. ecclesias edificaverunt, reverendis. clericorum
quantitas redigatur. † Sed quoniam pridem etiam re-
verendis. clericorum sanctiss. majoris ecclesie regis no-
stræ civitatis determinatus est numerus, & valde brevis
erat: utpote una existente sanctiss. d Ecclesia: postea vero &
venerabiles domus sanctæ gloriosæque virginis & Dei ge-
nitricis Mariæ juxta sanctiss. majoris ecclesie vicinitatem
posita, adificata est a pia memoria Verina e, & vene-
randa domus sancti martyris Theodori Speratio f glo-
riosæ memoriæ dedicata est. Erat autem etiam venera-
bilis domus sanctæ Helenæ g, quæ sanctiss. majori eccle-
siæ copulata est: propterea h redigere numerum ad anti-
quam figuram impossibile est. Non enim sufficient tan-
tis ecclesiis pauci consistentes: quoniam quidem non
propriis clericis, neque una quidem harum trium ha-
beat basilicarum, sed communes sunt & sanctiss. majoris
ecclesie, & earum: & omnes circumeuntes secundum
quendam ordinem & circum, ministeria in eis celebrant:
deinde etiam plurima multitudo, & ex antiquis hære-
ticis i ad sanctiss. majorem ecclesiam deducta, gratia qui-
dem magni Dei & salvatoris nostri Jesu Christi, labori-
bus autem & immutationibus nostris oporteat plures
quam a principio ad præsens officii ministerium definiri.

i † Quapropter sancimus non k ultra sexaginta qui-
dem presbyteros in sanctiss. majore ecclesia esse, diaconos autem
masculos centum l, & quadraginta feminas; subdiaconos ve-
ro nonaginta, lectores autem centum & decem, cantores viginti
quinque: ita ut sit omnis numerus reverendis. clericorum san-
ctissimæ majores ecclesie in quadringentis viginti quinque: &
insuper centum m existentibus iis, qui vocantur ostiarii. In
sanctiss. siquidem majore ecclesia hujus felicissimæ no-
stræ civitatis & per tres venerabiles domos unitas ei, tanta
clericorum sit multitudo: nullo n quidem horum, qui
non sunt, excludendo: licet multo plurium sit numerus
ab iis, qui a nobis nunc determinati sunt: nullo autem de
cætero adjiciendo in unoquoque ordine in iis, qui nunc
sunt, donec ad hunc numerum mensura redigatur.

CAP. II.

Ne liceat clericis de minore ecclesia in majorem per patroci-
nium transire, & de clericorum multitudine
non faciendâ.

ILLUD quoque adjiciendum est, ut quod hæcenus inde-
center nebat, nequaquam in republica geratur, id est,
multos reverendis. clericorum dedignari quidem in iis,
quibus ordinati sunt, sanctiss. ecclesiis, aut hic, aut in pro-
vinciis deservire o: ad sanctiss. vero majorem ecclesiam & venerabilem
clerum ejus per patrocinium quodlibet accedere, quod de cætero omni-
modo fieri prohibemus: nam si super venerabilibus monasteriis pro-
hibemus ex p alio monasterio ad aliud transmigrare: multo magis neque
reverendis. clericis hoc permittemus: lucris & negotiationis habere de-
monstrationem hujusmodi horum desiderium judicantes. Si vero & ali-
quando talem quandam migrationem tua beatitudo, aut per tempora
imperium fieri perspexerit: non aliter hoc agi, antequam ad prædi-
ctum a nobis numerum causa redigatur, ut migratio in officium defici-
entis fiat: & non supra numerum aliquid omnino excedatur: hoc enim
nulla machinatione, neque ex aliquo modo fieri sinimus. Et hæc qui-
dem de sanctiss. majore ecclesia. i † In aliis autem omnibus ecclesiis,
quarum expensas sanctiss. major ecclesia facit, sancimus nunc quidem
existentes manere, similiter eos etiam sub schemate g, de cætero vero
nullum

a Ultra substan-
tiam expensæ non
sunt faciendæ.

b non ad mensu-
ram expensarum
possessiones quæ-
rendæ: sed ex ipsa
possessionibus ex-
pensas metiri o-
portet.

c Princeps Ecclē-
siæ bona minorem
non debet.

d Ecclesiam san-
ctæ Sophiæ intel-
ligit.

e Uxorē, magis
Leonis.

f Spongia.
Sering. Sporati
is fuit consil. sub-
Valentiniano
Mariano.

g Eignit.
Sering. recte, hinc
enim ædem facia-
verat Constanti-
nus teste Socrate.

h Quotiens con-
nectuntur inter se
plures Ecclesie,
numerus servien-
tium exigendus:
& per consequen-
tias expensarum,
i Id est, ex bonis
hæreticorum.

k Nota numerum
presbyterorum,
subdiaconorum,
lectorum, ostiari-
orum, cantorum
majoris Ecclesie
Constantinopoli-
tanæ, adde l. q. c.
de sacros. Ecclē.

l Septem tamen
diaconos tantum,
quantumvis ma-
gna sit civitas,
creari jubet Neo-
cæsariensis Syno-
dus c. 11.

m Ostiarii cen-
tum in Ecclesia
majore Constanti-
nopolitana tri-
bus aliis Ecclesiis
ei unitis.

n Retinetur faci-
lius extans nume-
rus clericorum,
quam futuri ad-
mittantur.

o Nov. 5. c. 7.

p Ex uno mona-
sterio in aliud,
non est permilla
migratio.

q Id est, modo.

r ὅχημα, est et-
iam habitus Cle-
ricorum. Sal-
vianus appellat
habitum sancti
nominis. q. ad Eccl.

z hinc sumpta est Authentica, Hoc nifi. C. de solutione. a. 102. xxi. hoc est, paratus. Harm. d. lxxv. b. 7. xix. res mobiles. c. v. l. 24. C. de sol. An aliud pro alio solvi possit, dixi ad l. 3. ff. de reb. cred. d. De beneficio cessionis, vide quæ notavi ad l. ult. C. qui ben. ced. adde. Hottom. 25. l. i. ff. e. v. Nov. 135. c. 1. f. Creditor quis dicitur. v. l. 10. ff. de verb. sign. g. v. Nov. 136. h. nifi iuri suo ex. cussionis, argen. tiorum causa renunciant, qui apud eum h. de iustit. vel constituant. i. adde. Nov. 123. k. Latus vitæ mo. nasticæ. l. dicam ad e. 3. J. ed. m. Monachus pe. ritus sacrarum scripturarum esse debet. Nov. 6. c. 4. n. v. Nov. 131. c. 7. o. Monasterium ignorante episcopo non est adifi. candum. adde. No. vell. 131. c. 7. p. Crucem appella. tis salutis nostræ signum, de qua dixi ad tit. Nemi. ni licere signum saluator. alibi quoque plenius dicimus. q. v. Nov. 123. c. 35. r. hinc sumpta est Authent. Verum. 28. C. de episc. et cler. s. Episc. ad Gal. 3. vers. 28.

nim mutuaverit aurum, debitoris substantiæ credens: at ille z ad restitutionem auri non sit idoneus a, substantiam autem immobilem habeat, verum creditor ardeat, aurum omnimodo quærens: illi vero non sit facile, neque ulla mobilis substantia: damus enim creditori licentiam volenti immobiles b res accipere pro auro; sed si nec quispiam emptor immobilium ejus rerum adsit, creditore frequen. ter etiam divulgante, quoniam subjacent debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionem: tunc in hac quidem felicissima civitate gloriosissimæ nostræ Reipublicæ iudices secundum unicuique concessam a lege & a nobis jurisdictionem: in provinciis autem gentium Præsi. des præparent subtili æstimatione facta rerum debitoris, dari secundum quantitatem debiti possessionem immobili. lem creditoribus, cum tali cautela, cum qua debitor dare possit. Rerum vero datio sit huiusmodi: quæcunque qui. dem meliora sunt, dentur creditori: quæ vero deteriora, apud debitorem post debiti solutionem manere sinantur: etenim non erit iustum, dantem quidem aurum, recipere autem aurum non valentem, sed coactum c suscipere pos. sessionem immobilem, non saltem meliora rerum debito. ris percipere: & per hoc habere consolationem; quia si aurum non recipit, aut alia rerum, quæ portari possunt, tamen licet ei possessionem non inutilem habere: sed hoc quidem sit clementia quadam legis. Agnoscat autem creditores, quia etsi hanc non scripsissemus legem, neces. sitatis ratio ad hoc causam perduceret. Si enim non sit idoneus pecuniarum debitor, nec ullus emptor sit: nihil aliud facturus erat quam propriis bonis cedere d, & rursus res ad creditorem merito venissent, aurum percipere non valentem: quomobrem quod cum injuria e & effectu acer. bo perduceret creditorem & debitorem: hoc nos clemen. ter simul & legaliter decident, & infelicitibus debitoribus auxiliamur, & acerbis creditoribus non apparebimus duri, causam eis deputantes, ad quam si permanerent inobedi. entes, tamen modis omnibus advenirent. Si itaque cre. ditor paratus est præparare quendam emptorem: neces. sitatem habere debitorem hoc agere, præbentem huiusmo. di cautionem arbitrio iudicantis, qualem omnimodo est dare possibile: undique enim ita creditoribus providen. dum est, ut non debitores graventur. i. ¶ Et abso. lute creditorem f ponimus, antiquas sequentes leges, omnem, qui actionem habere contra aliquem potest, licet non sit mutuum gestum, sed alter quidem contractus con. sistat: argentiorum g quippe sponsonibus propter uti. litatem contrahentium in ordine moderno durantibus h.

EPILOGUS.

† Quæ igitur a nobis pro cautela subditorum sancita sunt, cognoscens tua eminentia, solennibus programma. tibus & hic in omni ditione fieri manifesta procurat: ut etiam inter gentes agnoscant subiecti, quanta fuerit nobis pro illorum utilitate providentia. Dat. ante diem 17. Kal. April. Indiæ. XIII. Consulatu Flavii Belisarii V. Clariss. 535.

DE MONACHIS I.

TIT. V.

NOVELLA CONSTIT. V.

Imperator Justin. August. Epiphanius sanctissimus & beatissimus huius regni urbis felicissima Archiepiscopo (& universali Patriarchæ).

PRÆFATIO.

Conversacionis monachalis vita & sic est honesta, sic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem huma. nam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabi. li naturæ decentem, & plurima secundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem l. † Si quis igitur futurus est mona. chus perfectus, indiget m & divinarum eloquiorum eruditione, & con. versacionis integritate, ut tanta dignus factus sit mutatione. † Credi. mus igitur & nos explanare, quod agendum est ab eis, & decertatores eos veros ad sacram viam constituere: & ita nobis intentio præsentis est legis, ut post illa quæ de sanctissimis episcopis sancimus, & quæ de reverendis. simis clericis disposuimus: neque quod monachicum, extra quod com. petit, relinquamus.

CAP. I.

De monasteriis n & eorum edificatione.

Illud igitur ante alia dicendum est, ut omni tempore & in omni terra, si quis edificare venerabile monasterium voluerit, non prius licentiam esse hoc agendi, quam o Deo amabilem locorum episcopum advocet: at ille manus extendat ad cælum, & per orationem locum consecret Deo, figens in eo salutis nostræ signum p: (dicimus autem adorandam & honoran. dam vere Crucem) licet inchoet ædificium: bonum utique quoddam hoc & decens fundamentum ponens. Hoc itaque principium pæ vene. rabilium monasteriorum fabricæ fiat.

CAP. II.

De monachorum profitentibus non statim q vestiendis.

Hinc r autem nobis etiam de singulis monachis cogitandum est, quò conveniat fieri modo: & utrum liberos solum, an etiam forte servos: eo quod omnes similiter divina susceperit gratia, prædicans palam, quia quantum ad Dei cultum, non f est masculus neque femina, neque liber, neque servus: omnes enim in Christo unam mercedem percipere. San.

cimus ergo, factas sequentes regulas, eos, qui singularem conversacionem profitentur, non prompte mox a reveren. tissimis Præsulibus venerabilium monasteriorum habi. tum percipere monachalem: sed per triennium a torum: (sive liberi forte sint, sive servi) tolerare, nondum mona. chicum habitum promerentes: sed tonsura b, & veste eo. rum, qui laici vocantur, uti, & manere divina addiscentes eloquia: & reverendissimos eorum Abbates requirere eos, sive liberi sint, sive servi, & unde c eis desiderium vitæ singularis d accesserit: & discantes ab eis, quia nulla e maligna occasio ad hoc eos adduxit, habere eos inter eos, qui adhuc docentur, atque monentur: & experimento percipere eorum tolerantiam & honestatem: non enim facilis est vitæ mutatio f, sed cum animæ sit labore.

1 ¶ Et dum triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos & tolerabiles aliis monachis & Præsulibus demon. strantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsu. ram: & sive liberi sint, sine calumnia permanere: sive ser. vi, penitus non inquietari, migrantes ad communem omnium (dicimus autem cælestem) dominum: & arripian. tur g in libertatem. Nam si multis casibus etiam ex lege hoc fit, & talis quædam libertas datur, quomodo non prævalebit divina gratia talibus eos absolvere vinculis? Si vero intra triennium venerit quispiam, & aliquem ho. rum, qui conversacionem professi sunt, trahere tanquam servum voluerit: hoc quod nobis nuper ex Lycia nuncia. vit Zosimus Deo amabilis, vir famosissimus in conver. satione, & prope vicissimum h & centesimum ætatis agens annum, pollens autem & animi virtutibus, & corporis operationibus: tanta quædam in eo gratia Dei floret. Si quis igitur (sicut prædiximus) intra triennium veniat ali. quem in servitutem trahens volentem, & perdurantem ut fierent monachi, & dicat quoniam abripuit i quasdam res, & propterea recurrit ad monasterium: sancimus eum non prompte agere, sed primo probare pro veritate, quia servus est, & pro furto forsan, aut vita maligna, aut vitiis pessimis fugerit quidem propter suum vitium, ad mona. sterium autem venerit: & si quidem verax ostendatur, & apparuerit propter huiusmodi causam, monachicam si. mulans conversacionem, aut propter turpitudinem vitæ forte disflugiens, & non pro veritate sanctimonie & habi. tum concupiscens, hunc reddi domino, cum quibus for. san abripuit, si tamen hæ res etiam in monasterio fuerint: eum vero, qui dominus approbatur, dare ei iusjurandum l, quia nihil mali ei faciet, & suscipere, atque eum reducere in domum. 2 ¶ Si vero is quidem, qui dicit se esse do. minum, nihil tale probaverit, & appareat is, qui in talibus accusatur, ex ipsa conversacione honestus ac mitis, & for. san testimonium habeat aliorum, quod etiam apud domi. num consistens disciplinatus fuerit, & honestatis amator: & si nondum forte completum est triennii tempus, attamen etiam sic maneat in venerabili monasterio, trahen. tium asperitate liberatus. Triennii vero semel expleto n tempore, iudicatus quia monastica dignus est honestate, maneat in monasterio. Nequaquam enim damus licen. tiam ulli penitus perferuari, quæ ejus sunt: sed sive liber, sive servus sit, manere eum in conversacione volumus: nam etsi vitium in priori ab eo forte gestum est vita, (hu. mana enim natura quodammodo labitur o ad delicta) at. tamen sufficit ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis testimonium: ea vero, quæ rapta sunt, etiam si apud quoscunque inve. niantur, modis omnibus reddantur p prisco domino.

3 ¶ Si vero servitii necessitatem effugiens, tentaverit monasterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ se. ctari figuram: licentiam damus domino & trahere q eum, & probanti fortunam, inter servos habere: non enim inju. riam patietur tantum ad verum servitium tractus, quan. tum ipse injuriatus est Dei culturam refugiens: & hæc quidem de fortuna horum, qui inter monachos profiteri volunt, sancimus.

CAP. III.

Ut monachi communiter i habitent & dormiant.

Cogitandum vero est, quomodo ipsi habitantes & de. gentes monastica philosophia f, certatores & dignos esse ostendamus. Volumus enim nullum monaste. rium sub u ditione nostra constitutum, sive plurimorum hominum est, sive paucorum, monachos, qui ibi sunt,

facit monachum, & Plutarchus æte γὰρ φιλόσοφος παρὰ νομοφύλακα & περὶ τοῦ, ὅτι ἰσχυρὸς ἀντιστοχία, v. Cælius Rhod. 5. cap. 12.

1 διδοῖναι τὴν καλὴν μὲν πρὸς τὴν. Scrlmg. Gall. donner la foy & sans conduir.

m Confer epistolam ad Philemonem. v. Nov. 123. c. 35. n Leo id abrogat Nov. 10.

o hinc illud Poeta, ut vitiis sine nemo nascitur: & Acclinis falsis animus meliora recu. sat: & alibi de puero, Cereus in vitium flecti.

p Rerum furtivarum possessio raptori deneganda. q Servus desertor monasterii, recidit in priorem servitutem.

r Novell. 123. c. 36.

f φιλοσοφία μοναχική. i ἀγωνιστάς.

n Edicta Imperatorum non obtinent extra territorium, l. 1. C. de summa Trinit.

divi-

a Nov. 123. c. 35. b habitus mona. chalis est tonsura, & vestis diversa a laico. At ton. duntur laici per pedinem: mona. chi stridum.

c Cur? despera. tio interdum facit monachum.

d τὰ μοναχικὰ βίη, vitæ solita. ritæ.

e & merito, ne alioquin monaste. ria hant fovea la. tronum. g. i. vers. f. qui igitur. inf. eod.

f Monachismo capitis demoustr. onem contingunt hinc colligunt: quod Cujusio dis. plicet: nec esim omnis vitæ muta. tio, minutio est capitis.

g Monachismi professione, servi hant liberi.

h Vitam & tra. tem Zosimi huius observa. Vita ho. minum quousque excurrere possit ex placitis qui. busdam philoso. phorum, vide Pli. nium 7. c. 49. Tre. bellius Pollio in D. Claudio refert, doctissimos ma. thematicorum ad. notasse 120. annos homini ad viven. dum datos, neque amplius cuiquam concessum. addit tamen, sed falso, Mosem solum Dei amicum, ut lu. daeorum libri lo. quuntur, 125. an. nos vixisse: eum 120. tantum annos Mosem vixisse con. fect. Deut. 34. v. 7. Plinius dicto loco plures enumerat longioris vitæ su. isse. Utique, vitam hominis 70. aut 80. annorum esse, David monet, Ps. 90. v. 10. de senec. tate memorabili. li, & 112, qui diu vixerunt, v. 8. Va. ler. 13. Cælius Rhodiginum 11. Antiquorum la. titiorum 17. adde de Macrobio ex Solino c. 21. & 43. i. 5. eod. in prim.

k Antiquum est, pallio sanctitatem mentiri. Salvia. nus 4. ad Beles. licet de converso. rum venerabili choro videaris, li. cet religionem vestibus similes, licet silem cingu. lo adferas, licet sanctitatem pallio mentiaris, non credit. Notum est illud. Habitus non

l quia nihil mali ei faciet, & suscipere, atque eum reducere in domum. 2 ¶ Si vero is quidem, qui dicit se esse do. minum, nihil tale probaverit, & appareat is, qui in talibus accusatur, ex ipsa conversacione honestus ac mitis, & for. san testimonium habeat aliorum, quod etiam apud domi. num consistens disciplinatus fuerit, & honestatis amator: & si nondum forte completum est triennii tempus, attamen etiam sic maneat in venerabili monasterio, trahen. tium asperitate liberatus. Triennii vero semel expleto n tempore, iudicatus quia monastica dignus est honestate, maneat in monasterio. Nequaquam enim damus licen. tiam ulli penitus perferuari, quæ ejus sunt: sed sive liber, sive servus sit, manere eum in conversacione volumus: nam etsi vitium in priori ab eo forte gestum est vita, (hu. mana enim natura quodammodo labitur o ad delicta) at. tamen sufficit ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis testimonium: ea vero, quæ rapta sunt, etiam si apud quoscunque inve. niantur, modis omnibus reddantur p prisco domino.

3 ¶ Si vero servitii necessitatem effugiens, tentaverit monasterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ se. ctari figuram: licentiam damus domino & trahere q eum, & probanti fortunam, inter servos habere: non enim inju. riam patietur tantum ad verum servitium tractus, quan. tum ipse injuriatus est Dei culturam refugiens: & hæc quidem de fortuna horum, qui inter monachos profiteri volunt, sancimus.

i 5. eod. in prim.

k Antiquum est, pallio sanctitatem mentiri. Salvia. nus 4. ad Beles. licet de converso. rum venerabili choro videaris, li. cet religionem vestibus similes, licet silem cingu. lo adferas, licet sanctitatem pallio mentiaris, non credit. Notum est illud. Habitus non

12. Sueton. in *Domitiano* c. 13. Pari arrogancia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cepit: Dominus & Deus noster sic fieri iubet. Idem Suet. ib. c. 20. Epistolae orationes & edicta alieno formabat ingenio, unde constat formales epistolae fuisse de re maiori, & de consiliis sententia scribi solitas: & in eo differre a privatis. Pollis & *Quintilianus* commendatitias appellare. Hæ autem de episcopis *Beatus Hieronymus*, quali pacis arbitra, dant commensuram & proficiendi licentiam episcopis in comitatu Principis, vel clericis in aliam civitatem euntibus. v. *Chalcidius*, c. 1. *Anastasio*, c. 7. *Synodus in Trullo* cap. 17. v. Cujac. hic adde *Gerardum Rodolphum* de literis Canonis formatis, pacificis, commendatitiis & dimissoriis.

a Episcoporum gradus observa. Episcopi, metropolitani, patriarchæ, live Archiepiscopi licentiam ad commendatum imperatoris proficiendi petunt a Metropolitano: metropolitani a patriarcha. b Referendarii ecclesiarum majorum, destinati erant ad majoris ecclesie negotia Principi referenda. c Referendarii Principum dicam ad *Novell.* 10. d *Nov. 5. Nov. 123. c. 12.* Ignari revocantur ab ordine clericali. e Sacerdotes, diaconos, cantores innuit & psalter. f Intelligit, ut opinor, libros, qui apocryphi dicuntur: bonis utrosque in ecclesia lectos fuisse hinc apparet. g Lectoris munus observa.

h *c. l. §. 1. §. 1. eod.* i *c. l. §. ult. §. eod.* i hinc sumpta est Authentic. Episcopi. c. de episcopis & clericis. k *Novell. 123. cap. 12.* l id est, sed falsum. m Maritus diaconus & presbyter esse potest. n *ad Timoth. 3. vers. 11. 12.*

o Presbyteri & diaconi, & subdiaconi, uxorem ducere non possunt. Si duxerint, non est irritum matrimonium: privantur tamen ordine Ecclesiastico. o Pœna lectoris hinc nubi. p Ex clericatu ascenditur ad Episcopatum, facit 2. *Timoth. eod.* q dixi ad l. 9. c. de episcopis. s v. 1. ad *Timoth. 5. vers. 9.* hodie 40. ex *Novella 123. c. 13.*

monium perhibentia necessitatis ejus presentia. Si vero metropolita a sit qui proficisci vult: literas sumat ejusdem dioceseos Patriarchæ, ejus presentiam necessariam esse dicentes: & sic oportere Imperatorem jubere hunc presentari, & non temere & sine conscientia Metropolitani aut Patriarchæ proficisci, pro eo quod hoc divinis interdictum est regulis: ut huc advenientes non praesumant per semetipsos se prius pronunciare ad Imperium: sed primitus aut ad Deo amabilem patriarcham proficisci, aut ad uniuscujusque dioceseos, ex qua sunt, apocrisarios: & cum ipsis conferant causas propter quas venerunt, & ingredi ad imperium ejus, & deinceps imperiali perfrui aspectu, mox quam imperanti attiterint, liceat quidem petentibus episcopis, aut per eos, qui vocantur Referendarii b sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut per religiosos Apocrisarios cujusque dioceseos sanctissimorum Patriarcharum suggerere se imperio, & promereri responsum celeriter, ita ut si aut justa ab imperio petierint, hæc accipiant: aut si non justa quarunt, velociter revertantur, unde profecti sunt.

SECUNDA PARS LEGIS.

CAP. IV.

De clericis, quales eligendi sint.

Hæc autem de Deo amabilibus episcopis secundum divinas constituentes regulas, & religiosos clericos cum multa fieri inquisitione secundum divinas regulas, & boni testimonii viros ordinari sancimus, literas omnino scientes, & eruditos constitutos. + Literas c enim ignorantes, omnino nolumus, neque unum ordinem suscipere, clericorum videlicet, presbyterorum & diaconorum, tam sacras orationes docentium d quam ecclesiarum & e canonum legentium f libros: ordinationem sine querela & inculpabilem & sine aliqua contradictione & datione pecuniarum aut rerum suscipientes. Neque autem eos volumus omnino officiales g aut curiales constitutos suscipere ordinationem, nisi secundum leges, quas super his posuimus pridem, quas & hic nunc confirmamus: ipsos autem ordinatos sacra præcepta in conspectu totius populi suscipere, propter has ipsas causas, propter quas hoc ipsum agi etiam super Deo amabilibus episcopis sancimus h.

CAP. V.

Neque autem secundas i habentem, aut eum, qui habuerit nuptias, Ordinari in diaconum aut presbyterum, neque si mulieri conjugatur se junctæ, & proprium virum derelinquenti: sed neque si concubinam habeat, sed & k ipsam uxorem, si cum castitate & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quam cum castitate l viventes, aut cum uxoris non cohabitantes, aut unius uxoris virum, qui vel fuerit, vel m sit, & ipsam castitatem eligentem, primum principium & fundamentum manifestum secundum divinas regulas & fiduciam virtutis constitutam. Si autem aliquis presbyter aut diaconus aut subdiaconus postea ducat uxorem aut concubinam, aut palam, aut occulte, sacro statim cadat n ordine, & deinceps idiota sit. Quod si & lector secundam ducat uxorem propter quædam, & hoc forsitan irrefragabili necessitate, nullatenus o ad altiore accedat gradum, neque perfruatur gradu majori in Sacerdotio, maneat autem in eodem gradu perpetuo: sed non ad tertias veniat nuptias; satis est enim, si ad secundas. Si vero aliquid tale egerit, & ad secundas veniens nuptias, ad majorem gradum venire festinaverit: exinde idiota erit & laicus, omnino sacro ministerio cadens. Pudice etenim nobis per omnia pertinet vivere. Si enim tales constituti ii, qui in clero adducuntur, ordinantur: facili eis ad episcopatum ascensus p erit: & ex multis viris facilius invenientur, qui adducantur ad primum gradum sacerdotii digni.

CAP. VI.

De diaconissis minoribus quinquaginta annis non ordinandis.

Quanta igitur super venerabiles clericos a nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus diaconissis agi volumus, ut neque ipsæ citra observantiam fiant, sed primum quidem eis ætatem neque novellam esse neque crescentem, neque ex hac ad delinquendum salientem: sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta q annos secundum divinas r regulas agentes: sicque sacram promereri ordinationem: & aut virgines constitutas, aut unius viri, quæ fuerant uxores: non enim permitimus neque secundas contrahentibus nuptias, neque vitam habentibus, non dicimus, reprehensibilem, sed nec suspectam omnino, ad sacrum venire ministerium.

um a & adorandis ministrare baptis matibus b, & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas rite aguntur. Si vero quædam necessitas c fiat, & minorem hæc ætate, quam dicimus, ordinari diaconissam contigerit: liceat eam in aliquo venerabilium asceteriorum d ordinari, & in illo habitare. Nequaquam viris admixta constituta sit: neque suo arbitrio habitans: sed vitæ separata & mediocritas & a conveniente multitudine bonum testimonium habens. Volumus autem & ipsas, quæ ad ordinationem perducuntur diaconissas sive ex viduitate, sive ex virginitate, non cum aliquo coherentes aut cognatorum, aut eorum, quos appellant dilectos e: (talibus enim nominibus utentes maligna suspitione suam replent vitam) sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis & filiis aut vere fratribus: aut iis coherere, de quibus, si quis suspicari aliquid præsumerit malignum, ipse insipiens simul & impius forsitan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliquarum, quæ in diaconissarum ordinationem ingredi vult, quod alicui cohererit sub imagine quidem bonæ appellationis, maligna vero suspitione: non oportet hujusmodi mulierem perducere omnino ad ordinationem diaconiz. Nam si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohererit alicui cum prædicto nomine aut schemate, cadet quidem a diaconia: & ipsa & ille subjecti erunt huic legi & reliquis, quæ corruptores puniunt. Oportet enim omnes quæ ordinantur venerabiles diaconissas, tempore ordinationis & moneri, & sacrorum audire mandatorum præcepta coram reliquis, quæ dudum sunt venerabiles diaconissæ: ut & ipsæ Dei timorem habeant & adhaerentem sacris mandatis fiduciam: timere autem & confundi sacro cadere ordine: scituras, quod si præsumpserint aut erubescerent ordinationem, aut derelinquentes sacrum ministerium ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam: ipsæ quidem obligata efficiuntur morti f: & substantia earum applicabitur sanctissimis ecclesiis aut monasteriis, in quibus sunt. Qui vero eas aut uxores accipere aut corrumpere præsumpserint, obnoxii quidem & ipsi gladio g erunt: substantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim h in antiquis legibus virginibus i illis, quæ in eorum errorem vocabantur, mortis k incumberebat damnum corruptis: quomodo non magis nos in iis, quæ a Deo glorificantur, definimus, pudicitiam (quæ quam maxime mulieres exornat) conservari volentes, quam diligentissime a venerabilibus diaconissis, ut quod decet natura, custodiant, & quod debetur sacerdotio, conservent?

CAP. VII.

De clericis in aliam vitam formam transeuntibus.

Emel autem secundum hoc factos diaconos l aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium: quod non solum in presbytero & diacono sancimus, sed etiam si subdiaconus aut forte lector fiat aliquis, hunc relinquere pristinum schema, & ad alteram migrare vitam: scientem, quia si tale aliquid egerit, (secundum quod a nobis jam sancitum est) aut in curiam cum substantia, aut sub inopia degens, ad officialem deponetur fortunam.

TERTIA PARS LEGIS.

CAP. VIII.

De expensis ecclesiarum & clericorum multitudine non faciendâ.

Sed neque effusas m competit fieri de cætero reverentissimorum clericorum ordinationes: quod enim hæcenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus sinimus: de cætero autem non propter hoc fieri, neque ad damnum sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus. Quæcumque igitur oportebat de tali modo in sanctissima matre ecclesia hujus nostræ regis civitatis, & sub ea constitutis sanctissimis ecclesiis, & aliis, quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege complexi sumus. In omnibus autem, quæ foris sunt locis, sancimus, si quis cum constituerit ab initio & edificaverit ecclesiam, definitur ordinationum mensuram, tanquam secundum eam expensas constituens: non prius ordinari quemquam in eadem ecclesia, nisi ad n numerum a principio definitum ejus mensura redigatur. Si vero hoc non fecerit, ipsa vero civitatis ecclesia ministrat emolumenta & sibi & aliis ecclesiis: tunc non promptum sit augeri illi clericos, neque o propter aliquas forte compassionem aut beneficia ex hoc eam sumptibus p prargravare: (non sunt enim hæc pia neque sacerdotibus digna) sed ex quibus Dominus dederit Deus, ex iis, quæ possibilia sunt administrare, aut antiquam q conservare consuetudinem, nihil penitus innovantem. Unde competit Deo amabiles patriarchas & metropolitans hujus habere providentiam: & eos quidem, qui hæcenus sunt, sinere in schemate, in quo sunt, clericos: metiri vero uniuscujusque ecclesiæ virtutem: & ita ipsos quoque sanctissimos patriarchas sub se constitutas ecclesias ordinare, & metropolitans hoc ipsum a sanctissimis patriarchis commonitos facere, illos autem alios omnes sub se positos episcopos ad mensuram hanc deducere: & studere non r ultra expensas faci-

a Diaconissæ, sacro ministerio deputata. b Diaconissæ ministrant baptis matibus, & aliis quibusdam secretis. c l. 11. §. 2. ff. de muneribus. d Asceteria, diversæ sunt a monasteriis. e *Tractatus de divinis officiis* dixi ad l. 19. c. de sacros. clericis. f Diaconissæ capitali est noverre. g Pœna diaconissam ducentis. h Argumentum a minore ad majorem observat. i Verba intellegit, id est, vel virgines, vel juvenis Achæica, Dianæ Scythica, Apollinis Pythia, Apidis seu bovis Aegypti: de quibus vide Tertullianum in libro de Monogamia, ubi plus satis Montanizati erit exemplo sequens sententia, Quam matrimonium novimus, sicut unum Deum. k Viri defœdabantur. Cur vide Plutarchum Romanis c. 26. l Diaconi, Presbyteri, subdiaconi, lectores, in laicos transformari impune non possunt. *Novell. 5. cap. 7. m Nov. 16. n adde Nov. 3. o Alcare unum detegere non debemus, ut alterum vertamus, adde c. cum causam de præbendis. l. ult. §. 1. vers. exceptis. ubi Bart. c. qui possideret. p adde l. 35. ff. de rei vind. q Impensæ non sunt improbabiles, quæ sunt ex consuetudine. r vide d. Nov. 3. Ex hoc loco videtur constare, Justiniani tempore singulis clericis non fuisse assignata stata latifundia, vel certos annuos redditus, sed suas mercedes suasve redditus de manu episcopis, vel hinc multis perferant accepisse.*

a id est, d. l. 14.
b l. 21. in fin. C. de
f. scilicet.
c Animarum redi-
mantur, equum
est inanimata
vendi.
d *ΠΟΔΗΤΙΚΩΝ*
ΟΙΤΗΣΜΩΝ.
e *Πάντες*
quid, dicam C. de
anonymis civilibus.
f i. e. Antiochia.
g Ne quidem ex
pragmatica for-
ma Principis, res
ecclesiasticas pos-
sunt alienari.
h Quæstor, sive
cancellarius, mul-
tari potest, ob re-
scriptum legibus
vetitum obligan-
tum, ut hic.
i Iudex aut Sen-
atus infirmatio-
nem permittens
rescripti legibus
vetiti, multari
potest.
j Pœna ecclesia-
stica sacerdotio
privari.
k Publica priva-
tis præferenda.
l Rescriptum in
perniciem Eccle-
siae qui impetrat,
sacilegi tenetur.
m Nov. 120. c. 7.
n. 1.
o *ἡ ὁρὴ μὴ ἀ-
σθενέων τῶ κα-
θολικῶν*, in
quibus monaste-
rium extructum
est, Scrim. & male:
meminit enim Ju-
lianus vetus in-
terpres altaris.
p Sacrum mini-
sterium, *ἡ ἐκ
τῶν ὁρῶν καὶ ἐκ-
κλησιαστικῶν*. Scrim.
& sacra missa fa-
cta, Jul. hinc col-
ligunt: Non in
omnibus mona-
steriis liturgiam
celebratam. Por-
ro Missæ vocabu-
lo idem Jul. utitur
Nov. 58. Eodem
utitur Ambrosius,
ut alii quidam,
qui tamen omnes
dicunt missas age-
re vel facere, non
canere. Cornel. in
epist. adde Cujac.
hic: De liturgia
dixi ad l. 5. §. 6. ff.
de jur. immuni.
p In liturgia sive
Missæ, legebantur
sacra scriptura &
sacrosancta & in-
effabilis commu-
nio tradebatur, ut
hic.
q *ἀπορεῖ χα-
ρίᾳ*.
r *ἀπορεῖ τῆς
κτῆσεως*, scilicet
aliquid j. cod. sic
Imperatores in l.
3. c. Th. de indulg.
deb. lib. XI. tit. 28.
sæcros defectus
que fundos appel-
lant, nullius pre-
tium vel redditus. v.
Cujac. 8. obs. 49.

etiam ipsi & cinguli & dignitatis & substantiæ casum se-
cundum Leonis Constitutionem a sustineant.

CAP. VIII. De non alienandis sacris vasibus.

Isdem poenis servandis etiam adversus eos, qui sacra-
ta vasa contra nostram legem aut pignori dant, aut ven-
dunt, aut conſtant propter alienationem: nam & illos
æqua aut majori pœna dignos esse sancimus, quanto et-
iam circa sacras res & Deo dicatas præſumpſerunt impie
agere: nisi b tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa
redemptionem captivorum, ubi animæ hominum liberan-
tur a moribus & vinculis, inanimatorum & venditione
vasorum. † Simili quippe observatione & super aliena-
tione civilium d panum custodienda, sicut sæpe diximus:
eo quod tales panes non solum in hac foelicissima civitate,
sed etiam in magna Alexandria & in Theopoli esse di-
dicimus: forsitan autem tale quid & in aliis provinciis
quibusdam est. Si enim etiam alibi hujusmodi quædam
sit possessio, & in illa lex ſervetur, & suam observationem
extendat.

CAP. IX.

De eo, qui per pragmaticam rem ecclesia comparaverit.

Quia vero verisimile est quempiam etiam in circum-
ventionem hujus legis tentare pragmaticas f nostras
formas accipere, tale aliquid ei agere permittentes: & hoc
prohibemus in omni persona majore vel minore, sive in
cingulo constituta, sive horum, qui circa nos sunt, sive alio-
rum quispiam inter populos habitantium: & sancimus
nulli penitus licentiam esse, talem quempiam pragmati-
cum proferre typum, neque ex hoc accipere aliquid de
sanctissimis ecclesiis compendium, aut monasteriis, aut
prochiis, aut aliis venerabilibus collegiis, immobilium re-
rum, sed & gloriosissimo quæstori g pœnam imminere
centum librarum auri, si quid tale dictaverit: simul & su-
ſcipientibus infirmationem b talis cujuscumque sacra forma
gloriosissimis iudicibus, aut aliis quibusdam eandem im-
minere pœnam: & tabellionem succumbere Leonis piæ
memoriæ constitutioni. si egerint tale aliquid instrumen-
tum: & Deo amabiles episcopos, aut venerabiles œcono-
mos sine periculo refutare hujusmodi sacras pragmaticas
formas, magis autem cum periculo ſuſcipere & agnoscere:
quia circa ipsum sacerdotium i periculum ſuſtinebunt,
si negligentes has leges, quæ ita ſunt, pragmaticas ſe-
quantur formas. † Oportet enim ea, quæ commu-
niter & generaliter in omnium utilitatem ſanciuntur, po-
tius & valere, quam ea, quæ circa aliquos ſtudentur agi ad
corruptionem communium legum. His ſolis videlicet
conducendis, & emphyteuſi dandis rebus, quascumque
putant tali aliquo egere.

CAP. X.

De administratore, qui rem ecclesia alienavit.

SI tamen voluerint quædam sub propria gubernatione
Shabere Deo amabiles œconomi, aut aliorum præſules
collegiorum, nulli eorum, qui in potentatu ſunt, neque
ſecundum ſacram pragmaticam formam licentiam eſſe,
cogere eos, aut per conductionem, aut per emphyteuſim
hæc tradere ei, qui hoc agit: & ſacrilegii l ſubiacere pœ-
næ, & omnibus mulctis, quæ hac noſtra lege ſacra conti-
nentur, & ſuppliciis.

CAP. XI. De monasteriis non alienandis.

Quia vero cognovimus aliquid peſſimum delictum
factum & apud Alexandrinos, & apud Aegyptios, jam
autem & in aliis quibusdam Imperii locis quosdam præſu-
mere ipſa venerabilia monasteria m vendere aut permu-
tare, aut donare, (in quibus & n altare collocatum eſt, &
ſacrum o exhibitum miniſterium, quale moris eſt in ſan-
ctiſſimis eccleſiis celebrari; ſacris quippe lectis p ſcriptu-
ris, & ſacrosancta & ineffabili communionem tradita, & mo-
naſtica illie facta habitatione) ita ut hæc mutantur ex
ſacro & Deo amabili ſchemate ad privatam manſionem &
ſtatim: hæc omnino de cætero fieri prohibemus, nulli ho-
minum permittentes hoc delinquere, ſed etiam factum in-
firmum omnibus declaramus modis & pretiorum caſum
imponimus accipientibus: venditorem quoque damniſi-
camus & rei caſu, & pretii amiſſione, ſanctiſſimæ eccleſiæ
ejus loci & venerabilibus monasteriis hoc tribuentes: qua-
tenus ipſi provideant, ut quod male alienatum eſt, rursus ad
monaſticam revocent figuram, neque hypotheca ſuper his
valente, ſed etiam ipſa inſirmanda, & rursus ſacro mona-
ſterio aſſignanda.

CAP. XII. Si ſterilis ager ad eccleſiam pervenerit.

Sicut autem damnosæ alienationes prohibemus, ſic &
damnosæ poſſeſſiones interdiciamus. Multæ enim apud
nos motæ ſunt quæſtiones, ubi quidam minus q idonea
prædia donaverunt ſanctiſſimis eccleſiis, aut venerabilibus domibus,
aut etiam vendiderunt tanquam idonea: cum utique ſterilia a principio
eſſent, & ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt. Interdiciamus igitur
Reſtoribus venerabiliſſimum domorum tale aliquid agere: aut certe
cognoscere, quia ſi non cum omni ſubtilitate fecerint contractus, ſed
ſæcra r quædam poſſeſſio aut dampnoſa detur eccleſiis, aut monasteriis

aut xenodochiis aut noſocomiis, aut aliis venerabilibus
collegiis: contractus quidem pro non facto erit, & reci-
piet omnino qui dat, quod per circumventionem & fal-
laciæ datum eſt: œconomus autem qui tale aliquid
egerit, aut Abbas, aut Xenodochus, aut Noſocomus, aut
Prochotrophus, aut Orphanotrophus, aut Gerontocomus,
de ſuo, ei qui dedit, ſalvabit ex hoc damnum. Si vero
hic cauſa figuretur, ut etiam aliquid aurum pro hoc
detur: & hoc lucrabitur quidem venerabilis domus, quæ
ſæcra & aliquid acceperit: qui vero aurum dedit, ha-
bebit contra eum, qui contractum celebravit, ex hoc a-
ctionem, ſicut prædiximus.

EPILOGUS.

Hæc omnino a nobis ſuper eccleſiasticarum, aut omni-
no prochiearum b rerum alienatione poſita ſit Lex: Le-
onis quidem piæ memoriæ ſequens conſtitutionem, &
non aliud quidem curans, aliud autem incuratum relin-
quens: ſed in omni terra quam Romanorum continet
lex, & Catholica Eccleſia ſanctio, hæc extendatur, &
determinet, quæ ſua ſunt, & valeat perpetua & cuſtodi-
ta, & a ſanctiſſimis Patriarchis uniſcujuſque diœceſis,
& a Deo amabilibus metropolitibus, & ab aliis Episcopis,
& Clericis, & Oeconomis, & Abbatibus, & Xenodochis,
& Noſocomis, & Brephotrophis, & Gerontocomis, & Or-
phanotrophis, & omnibus ſimiliter reſtoribus aliquo-
rum ſanctorum collegiorum: omnibus imponens pro-
prium robur: & licentiam præbens volenti denunciare,
quæ delinquantur. Laudabilis enim hujusmodi eſt, & ca-
lumnioſa eſt effugies nomen, qui cauſam contra leges ſacram
redarguit, auctor pietatis & utilitatis ſacris domibus factus.

† Servabunt autem eam nihilominus & noſtra Rei-
publicæ Judices majores & minores, civiles & militares:
& præcipue per omnes diœceſes conſtituti glorioliſſimi
Præſecti ſacrorum Prætoriorum: & mediæ d habentes
adminiſtrationes, quos ſpectabiles vocant: dicimus au-
tem Auguſtales, & Proconſulares, & ſpectabiles Comi-
tes, & alios Orientis, & qui poſt illos ſunt magiſtratus,
hoc eſt provinciarum conſulares ſive præſides conſtituti,
acque Deſenſores civitatum: & ſimiliter omne civi-
le & militare, & publicum auxilium, hanc noſtram le-
gem tanquam in communi utilitate, & pro totius terræ
pietate poſitam ſervet: & prævaricatores ſubdat pœnis,
quas primitus diximus. † Si quid autem de conductioni-
bus eccleſiasticarum rerum aut in aliis capitulis ſancivi-
mus, aut a prioribus noſtris ſancitum eſt: maneat hoc in
propria firmitate: neque ex præſenti ſacra noſtra Conſti-
tutione novandum: alia enim omnia manere in propriis
terminis ſuimus: niſi tamen aliquid de iis habeat, quæ hic
conſtituimus: cum ſufficiat pro omnibus hæc lex ſuper id
quod a Leone piæ memoriæ factum eſt, omnem adverſus
prochicas res auferre alienationis occaſionem.

† Tua igitur beatitudo, & qui poſt illam in pontificali-
bus ſedibus fuerint, quæ a nobis diſpoſita ſunt, operi eſſe-
ctuique tradere ſeſtinet. Divinitas te ſervet per multos
annos, ſanctæ ac religioſiſſime Pater. Datum 17. Kal. Maji,
Conſtantinopol. Belifario V. C. Coſ. *

UT & JUDICES f SINE QUOQUO
SUFFRAGIO & FIANT.

TIT. II.

NOVELLA CONSTIT. VIII.

Imperator Juſtinianus Joanni Præſect. prætor. iterum
exconſuli & patricio.

P R A E F A T I O.

O Mnes nobis dies ac noctes contingit cum omni lucubratione &
cogitatione degere, ſemper volentibus ut aliquid utile, & pla-
cens Deo a nobis collatoribus præbeatur, & non in vano vigilas
ducimus: ſed in ejuſmodi eas expendimus conſilia, pernoctan-
tes, & noctibus ſub æqualitate dierum utentes: ut noſtri ſubjecti ſub
omni quiete conſiſtant, ſollicitudine liberati: nobis in noſmetipſos pro
omnibus cogitationem ſuſcipientibus, per omnem namque curioſitatem
& inquiſitionem ſubtilem diſcurrimus, illa agere quærentes, quæ utilita-
tem noſtris ſubjectis introducendo, omni eos onere liberent, & omni da-
mno extrinſecus illato, citra publicum cenſum, & juſtam legitimumque
collationem. Invenimus enim plurimam ingreſſam cauſis injuſticiam:
& hanc non olim, ſed ex quibusdam temporibus violentè acceſſiſſe, &
omnes noſtros ſubjectos ad inopiam compuliſſe, ut ad noviffimam ipſi pe-
nuriam devenire fluctuarentur, & neque conſuetæ & legitima tributa, &
pro veritate piæ functiones ſecundum publicum cenſum poſſint ſine ma-
xima neceſſitate perſolvere. Quomodo enim valerent collatores, cum
ex aliquo tempore Imperatores // ſemper aliquid lucrari ex proventu ju-
dicum cogitarent, & merito hos ſequerentur etiam glorioliſſimi Præſe-
cti: ex hac injuſticia, damnis extrinſecus illatis, ſolemnibus piis collatori-
bus ſufficere?

a. Manus puras esse oportet iudicibus. v. Harm. in iis operis.

b. Interest reipublice, locupletes habere subditos. c. Hinc illud Ale-

xandri Severi apud Lantiprium: Necesse est, ut qui emit vendat. Ego non patiar mer-

catores potestatem: quos si patiar, dammare non possum. Eru-

desco enim punire illum hominem, qui emit & vendit. Seneca 1. de benef. 9. in fin.

Provincias spoliari, non mirum, quando, quae cunctis, vende-

re ius gentium est: vice versa equum est, ut qui non emit, non vendat.

d. Dato vel concessio uno absurdo vel incommodo, plura sequuntur, e. Iudicium vota-

ritas fiscum minuit. f. adde 1. 4. ff. de fidei.

g. Criminale iudicium est, ubi de animae periculum est. h. hoc est, de vita.

i. Principium nequitiae iudicialis est, suffragium ab eis accipere.

k. Avaritia malorum mater, praefertim in iudice, Luc. 12. vers. 15. & seq. 1. Cor. 6. vers. 10.

l. Spes immunitatis homines ad delicta committenda reddit audaciores.

m. Provinciales non sine meru suos Praefides audere accusare.

n. Imperator consilium sumit ab uxore. Augustas, i. e. Imperatrices, sic a Principe in consilio adsumi, ius receptum est & antiquum.

o. Octavius Augustus Liviae uxoris consilium saluberrimum admittit apud Senecam 1. de Clemencia. 9.

p. Omnes magistratus sine pecunia creandi. Julian.

q. Chartae icon est, quod pro chartis datur, q. Notitia quid, v. inf. eod.

¶ Cogitatio igitur nobis facta est, quod agentes omnia quaecunque in nostris provinciis sunt, uno actu communi ad meliora migraemus. Hoc enim omnino eventurum credimus, si Praefides gentium quicunque civiles administrationes provinciarum habent, puris a procuremus uti manibus, & ab omni abstinere acceptione pro illis, solis contentos eis quae a fisco dantur. Quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes nec occasione suffragiorum neque illis, qui cingula habent, nec alii omnium ulli. Consideravimus enim, quia licet quæstus immodicus imminuitur imperio, attamen nostri subiecti incrementum maximum percipient, si indemnes a iudicibus conserventur: & imperium & fiscus abundabit utens subiectis locupletibus b: & uno hoc introducto ordine, plurima rerum, & innumera erit ubertas. An certe non omnibus manifestum est, quoniam qui aurum dat, & ita administrationem emit, non dat hoc solum quantum occasione adinventum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus aut spondentibus? & sic uno d principio illicito dato, plurimas necesse est manus circumire eum, qui donationem facit: & hoc non de suo forte præbere, sed mutuatum, & ut mutare possit, damnificatum, & computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet ei quidem debita sortis, & usuras, & damna pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores, jam & iudici, & qui circa ipsum sunt, convenientes: & quendam etiam sibimet reconderet quæstum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit. Quapropter ejus quod ab eo datum est, triplum, magis autem, si oportet verius dici, decuplum erit, quod a subiectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur: nam ea quae oportebat in fisco e inferri, eo quod administrationem habet puris utentem manibus: hoc ad propriam utilitatem redigens, qui administrationem habet, & inopem faciens nobis collatorem, inopiam ipsius quae per ipsum agitur, nobis reputat & quanta impietalia fiunt, ad horum futurorum merito relata occasionem. Administrationes namque habentes provinciales, ad hanc acceptionem respicientes multos quidem reorum dimitunt, vendentes f eis delictum: plurimos autem innoxiorum condemnant, ut noxiis præstent, & hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus g, ubi de anima h est periculum: fugaeque fiunt ex provinciis, & confluent huc omnes ingemiscientes sacerdotes, & curiales, & officiales, & possessores, & populi, & agricolae, iudicum furta merito & iniustitias accusantes: & hæc non sunt sola, sed etiam civitatum seditiones, & publicæ turbæ plerumque pecuniæ causa fiunt atque sedantur: & omnino una quædam est hæc omnium occasio malorum: & accipere i suffragium a iudicibus, totius nequitiae est principium, & terminus est quoque hoc sacrorum eloquiorum mirabile & verum, quod avaritia k omnium sit mater malorum: maxime quando non privatorum, sed iudicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur? quis non latrocinabitur sine reatu ad administratorem respiciens? Illum namque videns l omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet: hinc homicidium, & adulterium, & invasiones, & vulnera, & raptus virginum, & commerciorum confusio, & contemptus legum & iudicum, omnibus hæc venalia proposita esse putantibus, tanquam aliquod vilium mancipiorum. Sed neque sufficimus considerare & exponere quanta ex furto provincialium iudicum fiunt pessima: nullo m eos præsumente cum fiducia redarguere: cum illi repente se emisse cingula pronunciant.

C A P. I.

De magistratibus sine suffragii datione creandis.

Hæc omnia apud nos cogitantes, & hic quoque participem n consilii sumentes eam, quæ a Deo data est nobis reverendissimam Conjungem, & tuæ celsitudini causam communicantes, & quædam etiam a tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem, per quam sancimus, neque o proconsularem ullam, neque hæcenus vocatam vicariam, neque comitem Orientis, neque aliam quamlibet administrationem, neque proconsularem, neque præsidalem, (quam consularis & correctivas vocant) quarum expressim meminit subiecta huic sacrae legi nostræ descriptio, quasque solas sub hac lege ducimus dare aliquod suffragium, neque pro administratione quamlibet donationem, neque iudici ulli, neque horum, qui circa administrationem sunt alicui, neque alteri per occasionem patrocini: sed gratis quidem sumere administrationes: pauca vero præbere occasione eorum, quæ pro singulis dantur codicillis & chartis p, nam subiecimus etiam descriptionem q huic sacrae nostræ legi, declarantem quid competat unamquamque administrationem nostram

præbere in sacro nostro laterculo, aut in foro tuæ celsitudinis occasione codicillorum, aut præceptorum: unde & illud abbreviatum est, ne præstet illi maximum damnum.

C A P. II.

De Vicario Asiæ & Praefide Phrygiæ & in comitis Phrygiæ Pacatiana nomen translati.

Illud tamen decernimus, oportere Vicarium b Asiæ, qui est quoque iudex Pacatiana Phrygiæ, non ulterius quidem ita nuncupari, sed de cætero comitem Phrygiæ Pacatiana nominari: & percipere de fisco, quæ etiam nunc occasione annonarum & capitum pro utraque administratione percipiebat, nihil horum inminuto: non autem duobus officiis uti: sed permixtum & iudicis & vicarii unum esse, comitiano existens & nominatum: periculo functionum publicarum & ei & omnibus similiter imminente: utpote uno officio constituto, non dividendo penitus, sed per unam continuationem militantibus universis, quod accipiet quidem propter duplex periculum, annonas & capita: quæ utraque pridem percipiebat officium: non tamen in altera quadam administratione pridem quidem vicarium, nunc autem spectabilem comitem in Pacatiana Phrygiæ, non habentem penitus ullum participium in aliis Asiæ provinciæ diocæsisibus c: sed habentem quidem spectabilis comitis Pacatiana Phrygiæ cognitionem, contentum vero in sola Pacatiana, sicut prædiximus, Phrygiæ.

C A P. III.

De Vicario Ponticæ sublati d & in comitis Galatiae prima nomen translati.

Hoc autem ipsum & in alterutro pridem vicario definitum: dicimus autem eum, qui est in Pontica e diocæsi, ut non duo consistant de cætero: sed unus Comes quidem Galatiae f prima nominandus: & habiturus etiam super milites potestatem, sicut habet & nunc: & utriusque cinguli percepturus annonas, non tamen foris primam Galatiam: nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in ulla Pontica regione, sed in sola Galatiae prima, officio quidem miscendo, & secundum unam (sicut dictum est) intelligendo & numerando conjunctionem, comitiano existente & nominando: nulloque penitus eorum ad alios habente aliquam differentiam: sed unum esse officium sub uno iudice unius provinciæ Præstabile: omni simili officio una cum suo iudice circa fiscalia periculum sustinente.

C A P. IV.

Ut nulli iudicum liceat mittere vicarios.

Nulli g quoque iudici h penitus concedimus neque civili neque militari mittere per civitates provinciarum, quibus præsidet, eos, qui vocantur loci servatores, scientibus, quia si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, præsumentes alios in suum officium elevare &

C A P. V.

Ut Comitibus Orientis & Praefidis Antiochia officium miscatur.

Hoc autem ipsum l dicimus & in clarissimo comite Orientis m, & clarissimo iudice: & illic enim unam administrationem utramque facimus, habentem quidem & spectabilis comitis orientis nomen: officio vero uno præsidente comitiano existente & nominando & primæ solius Syria, & Syriensis n præsidente, & utriusque administrationis annonis habente: æqualem namque vicariis illum ponimus, ut & ipse cum subiecto sibi officio periculum habeat, & pro fiscalium exactione, & pro civili & publica disciplina.

C A P. VI.

Ut omnes privati Praefidibus subiaceant, & executores quoque urbis Constantinopolitanae.

Volumus autem omnibus iudicibus o nostrarum provinciarum omnes subditi privatos p quidem, secundum quod q cinguli proprium premium est, in omnibus causis, & universis pecuniariis & criminalibus occasionibus. Qui vero in iustitiis constituti sunt: & propriis iudicibus deputati) etiam istos nihilominus occasione fiscalium & criminalium subditi omnibus eis modis. Sed etiam eos, qui hinc s descendunt, & ex quolibet foro, qui quascunque exequentur sententias, licet provinciarum iudicibus non sinere amplius aliquid quam sacra nostra Constitutio-

m Pro Comite Orientis & Consulari sive Praefide Syria, l. 1. c. de off. com. Orient. Constituitur hic Comes, qui in Syria primatantum administrationem habet. De minuto iure Comitibus Orientis vide Cujac. 8. obs. 21.

n καὶ τῶν ἀντιοχειαίων. Scrim. καὶ τῶν Κυπριατικῶν ἡγεμονία. Holandri Græca editio: & Cyrenensis Holand. Latina editio. Quiristia, Julian. Cyrenethica, Cujac. 2. obs. 21. Cæ. 5. ad Asiaticam 18. Hæc in Cyrenethica, quæ Syria pars proxima est.

o præsidibus. p ἰδιώτας. plebeios, paganos, ut sit sensus, Praefides jurisdictionem habere in paganos omnibus in causis: in milites, in cruces tr. buorum tantum & similibus causis, &c. q κατὰ τὸ τὰς ἀρχῆς ἰδίον. Scrim. prout jurisdictionis proprium est. Hal. r militariibus vid. c. de off. militarium iudicum.

f id est, ex urbe Constantinopoli in provinciæ magisterianor & præfectianor intelligit, ne dispo-

a Novell. 145. b Quatuor olim fuerunt vicarii in Oriente Africæ diocæses, ut hic, Pontica, Thracica, Macedonica. l. ult. c. de divers. off. & appell. iudic. Erat & Praefes Phrygiæ Pacatiana. Ex vicario Asiæ, & præfide Phrygiæ Pacatiana, sit hic comes Phrygiæ Pacatiana, qui in ea tantum provincia jurisdictionem habet, non in universum tractum Asiæ.

c Diocæses provinciarum. d postea hic vicarius restitutus Edicto 8.

e cum antea fuisset vicarius Ponticae & consularis Galatiae primæ, pro utroque unus constituitur, Comes Galatiae primæ, qui in ea tantum non in cæteris provinciis Pontici tractus jurisdictionem exerceat: sed Edicto 8. restituitur vicarius Ponticae.

f Galatia a Galilis dicta. Stephanus lib. de urbibus & provinciis, eadem & Gallogræcia. v. Justin. 25.

g Hic derogatur titulo, de officio ejus, qui vicem alicujus iudicis obtinet.

h Praefidi provinciarum. Idem dicendum de defensore civitatis, cui non licet vicarium copulare.

i τὸν ὁμοτατάμεν seu vicarios, Julian. Nov. 17. 128. c. 20. 134. l. 2. ubi vide. Hi in singulis municipiis vicem sustinent. Delegati plerumque sequuntur præfides, ut legati proconsules. Vicarii munus erat easdem sententias præfidi. l. 2. c. de off. ejus, quæ vicem alicujus, excepto jure gladii. Nov. 128.

k Cur ita? quia in singulis civitatibus, defensores civitatum præfidi vice funguntur.

l quod scilicet diximus de vicario Africæ, & Praefide Phrygiæ cap. 2. de de vicario Ponticæ c. 3. sup.

a adde Nov. 17. c.
 3. Nov. 26. 124.
 b i.e. administra-
 tionis.
 c Privare cingulo,
 est privare digni-
 tate & administra-
 tione. Cingulum
 enim pro admini-
 stratione sumitur.
 l. 2. C. us dign. or-
 do. & J. cingula
 discernere. c. 7.
 d Cingula Græci
 vocant ἀγκυραῖς:
 magistratus a Ju-
 liano dicuntur.
 e Jurare apud
 quem magistratū
 gesturi solent.
 f Chartularium
 sacrorum cubicu-
 lorū observa. Du-
 plex cubiculum
 fuit Augusti &
 Augustæ.
 g Juramenti a
 magistratū initu-
 ris præstandi for-
 mulam observa.
 adde Nov. 9. 161. c.
 1. l. ult. C. repet.
 h e. l. 3. eod.
 i i.e. præter con-
 suetudines a prin-
 cipe definitas. Cō-
 suetudo, l' ordi-
 natio.
 k i. e. Præna non
 levis infligitur.
 l i. e. suos officia-
 les, officiers.
 m καὶ ὁ δὲ ἄλλος,
 καὶ ὁ ἄλλος.
 n Nov. 161. cap. 2.
 Editū 4. c. 2. §. 2.
 o ἀναδύσας.
 Scr. exactiones
 tributorum. Jul.
 p Pœnæ ex legi-
 bus statuendæ.
 q Judicis munus
 præsidere & se ge-
 rere ad instar pa-
 tris erga filios. c.
 10. inf.
 I παρὰ πένοντα.
 Scrip. adfello-
 rem. Jul.
 f Particeps delicti
 puniendus.
 t dixi in princi-
 pio. sup. eod.
 u in pr. & cap. 1.
 §. eod.
 x l. ult. C. repetund.
 Sic episcopus, qui
 suffragium dedit,
 & qui accipit, pu-
 niuntur pari pœ-
 na. l. 31. C. de episc.
 y καὶ ἀπαρῶς, non
 corruptas. Cruen-
 ta mente, pura
 manu. Apulejus
 4. Florid.

ne dispositum est, percipere a sportularum: scientibus, quia si hoc neglexerint, omne damnum ex hoc nostris collatoribus illatum, ipsi persolvent. † Damus autem licentiam eis & referre de eo non solum ad iudices, a quibus sunt misi, sed etiam ad nosmetipsos: ut nos hanc agnoscentes causam competenter exequamur. † Si autem ipsi aliquos invenerint propter dignitatis & cinguli b supercilium nostris collatoribus violentias irrogantes, licentiam eis damus etiam examinare violentias, & reos inventos privare c cingulo: & nostrum ordinem in provinciis adimplere: hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni injusto lucro prohibemus: ita etiam pure cingulis utentes, omni honore & reverentia & honestate frui sancimus.

CAP. VII.

De jurejurando a Præsidibus præstando, quod pecuniam nec nomine quidem suffragii dederint.

Sic igitur a nobis cingulis d discretis, convenit eum qui sic acceperit administrationem, cum Dei memoria coram e nobis, aut si non vacat, coram tua celsitudine, & qui tuam rexerint sedem, & qui semper fuerit gloriosissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, & gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii, & gloriosissimo comite ubique sacrarum nostrarum privatarum rerum, præsentem quoque & per tempora magnificentissimo chartulario f sacrorum nostrorum cubiculorum, qui codicillis his apud nos ministrat, iurandum dare, nihil g penitus, nec quodlibet se præbere neque occasione suffragii, neque patrocinii, & neque promittere, & neque de provincia profiteri dirigere, neque gloriosissimis Præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque eis, qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuiuslibet per occasionem patrocinii: sed sicut sine suffragio h accepit administrationem, a publica percepturus annonas (has enim solas accipere eum sinimus) sic eam puris custodire manibus Deo & nobis pro ea redditurus rationem. † Sciat enim tua celsitudo, & qui post te easdem conscenderint sedes: quia si ipsi præsumperint accipere quicquam ab iis, qui ad prædictas administrationes accedunt, sive proceres ipsi, sive etiam officium tuum, ultra ea, quæ occasione consuetudinum i a nobis eis definita sunt: quæ scilicet sufficere sola purantes, dari decrevimus: non k in parvis pœnam fieri: sed maximi quidem iudices accipere aliquid præsumentes ab iis, qui administrationes accedunt, aut etiam permittentes suum officium l tale aliquid agere, & nunciatum non emendantes: non solum quadruplum reddent totius quantum perceperunt, sed etiam magnam indignationem sustinebunt, & cinguli periculum formidabunt: & qui circa eos sunt, & obediens eis Officium, si amplius aliquid quam a nobis concessum est, tentaverint accipere, ipsi quoque subicientur damnis quadruplæ redditionis, & cadent etiam substantia & m cingulo: insuper & suppliciis subiacerunt, quæ congruunt delictis eorum.

CAP. VIII.

Ut Præsides n tributorum exactioni diligenter incumbant.

Eos autem, qui ita sine mercede sumunt administra-
 tiones, præ omnibus studium habere decet fiscalia o
 vigilanter inspicere: & indevotes quidem & egentes
 necessitate cum omni exigere fortitudine, in nullo fle-
 xos, neque pro hoc ipso lucrum aliquod omnino confi-
 derantes: devotis autem paterne se exhibere: deinde
 nostros subiectos reservare undique sine violentia, nihil
 ab ullo eorum percipientes: sed æqui sint in judiciis;
 æqui vero in publicis disciplinis: exequentes quoque deli-
 cta, innoxios quidem undique custodientes eos, qui pu-
 ri sunt: reis autem pœnam imponentes secundum p le-
 gem: & ita præsidentes collatoribus, tanquam q patres
 filiis: diligentes quidem eos, qui sunt innocentes: qui vero rei mon-
 strantur, castigantes ac punientes: omnemque justitiam in publicis & pri-
 vatis documentis eis servantes: & non ipsi soli hoc agentes, sed etiam
 semper consiliarium r talem sumentes, & qui circa eos sunt omnes,
 ut non videantur illi quidem veluti innoxii esse, per alios autem delin-
 quant atque furentur: hoc quod magis turpe est, ut & participes s in-
 justitiarum sumant. Ideoque licebit tux celsitudini honestiorum quos-
 dam ad administrationes dirigere, & scientium tributa fiscalia: curiali-
 um quippe & aliarum personarum experimentum sui dantium bonum, &
 ad magistratus opportunorum. Quis enim non diligat eum, & honestate
 compleri magna putet, si nostro decreto iudicioque tui culminis ad cin-
 gulum veniat, testimonium quidem habens, quia sit optimus, gratis ve-
 ro eum suscipiens: non vacans omnino per provincias ulli pravitati, nec
 quemadmodum quod t dedit congreget, nec unde colligat aurum, sed ut
 hoc solum habeat studium, Deo nobisque semetipsum commendare, &
 gloria frui optima, & recompensationem sperare præcipiam. i ¶ Si
 quis autem præter hoc aliquid egerit, & donec in administratione est
 iudex, furti reus appareat, & probeatur aut aurum dans ut u accipiat ad
 administrationem, aut accipiens ex administratione, (utrumque x enim si-
 militer noxium est) sciat, quia & confiscationem & exilium sustinebit,
 & in corpus verbera atque supplicium. Ipsum quoque, qui acceperit ab
 eo (sicut prædiximus) malis subiciemus maximis. puras y enim exigi-
 mus esse provincialibus iudicibus manus: ut collatores custodiamus. Et

istæ quidem tam ex legibus quam ex administrationi-
 bus imminerunt pœnæ iis, qui in prædictis administra-
 tionibus sunt, si tale aliquid egerint. Damus autem pro-
 vincialibus licentiam, si quid apud provinciam inju-
 stum, qui administrationem habet, egerit: vel si damnis
 aliquibus aut calumniis subdat nostros collatores: ut
 Deo amabiles episcopi & provinciarum primates, preces ad
 nos dirigant, exponentes cingulum habentis delicta: Nos
 enim hæc agnoscentes dirigemus in provinciam hoc exa-
 minaturum a: quatenus ipse ubi injustitiam fecit, il-
 lic b quoque pœnas subeat c delictorum: ut neque al-
 ter quispiam tale aliquid agere præsumat, ad exemplum d
 respiciens.

CAP. IX.

Ut Præsides quinquaginta e dies faciant in provincia sua, postquam eis successum est.

Necessitatem f habente eo, qui administrationem re-
 xit, secundum priores Constitutiones, dum deposue-
 rit fasces, dies quinquaginta g in provincia commorari,
 publice se monstrantem, & ab omnibus suscipientem con-
 ventiones. Si tamen ante completos quinquaginta dies fu-
 giens capiatur, velut aliquod inhonestissimorum manci-
 piorum: damus licentiam collatoribus detinere eum in
 provincia: & omne quod dederunt ei occasione furti, hoc
 exigere, præsentem tamen Deo amabili episcopo, & cau-
 sam ex non scripto examinante, donec reddat omne quic-
 quid furatus ostenditur; sed etiam ipsos provinciales, si
 senserint administratorum furtum licentiam habere, ma-
 gis autem necessitatem, hæc referre nobis: ut cogno-
 scentes, quia omnino auro vendidit justitiam, prædictis
 eum subiciamus pœnis, super quod etiam caelestibus
 suppliciis reus erit, transcendens iurandum, in quo ac-
 ceperit administrationem. Si autem voluerit ex quacunque
 causa, non completis quinquaginta diebus ex provincia
 fugere: tunc comprehensus ubicunque degere videtur, re-
 vocabitur quidem in provinciam, in qua administrabat: om-
 ne vero quod inventus fuerit accepisse, restituat in
 quadruplum.

CAP. X.

Ut omnes Provinciales Præsidibus suis debitum honorem & solitas acclamationes deferant.

Illud videlicet observandum, nullam esse nostris sub-
 jectis licentiam in h alio quodam præter furtum hoc
 circa iudices agere. Non enim si videatur vehementis-
 simus indevotes propter fiscalium exactionem, aut pro-
 pter delictorum executionem, dabimus subiectis agere
 aliquid adversus eum. Ex diverso autem etiam pœnis
 eos omnium amarissimis subjugamus, si eos, qui puris
 usi sunt manibus, & fiscalium exactionem cum omni de-
 tulerint subtilitate, postea deponentes administratio-
 nem, injuriari præsumperint, & non cum omni favore
 post legitimum tempus provincias reliquentes deduxe-
 rint. Oportet enim eos, qui post hanc legem nostram
 faciendi sunt clarissimos subiectarum provinciarum ju-
 dices, considerare, quanta quidem perfuerint gloria
 tales apparentes: quantis autem sint incursum difficul-
 tatibus, legem hanc solvere quantum ad se præsumentes.
 Erit enim absurdum, si eos quidem, qui in vilibus capi-
 untur furtis, ipsi torquebunt, & non primitus quiescant
 donec reddant furta: ipsi autem innoxii manserint in ma-
 ximis constituti furtis, & neque apud subiectos erube-
 scentes exemplum, cum liceat eis honestis & liberis &
 undique laudandis ostendi, & a nobis habere testimonium & spem.
 1 ¶ Non sinimus autem nec spectabilibus iudicibus, nec alteri alicui
 quamlibet eis oppressionem aut injustitiam inferre, aut civilibus o-
 mnino causis communicare: ut & nos eis honestatem servemus, & illi
 puritatem nobis devotionemque restituant. Sciant enim omnes subiecti,
 quia propter eorum utilitatem, & undique eorum indemnitate, & ut
 per omnem agantur quietem, & non cogantur provincias i relinquere, &
 in peregrinis affligi, propterea præsentem legem scripsimus, Deo eam
 voventes, & præsentibus k venerabilibus maximæ l ejus communionis
 festivitatis diebus, ut m omnibus liceat patres suscipere magis iudices,
 quam fures & sollicitatores, & eorum substantiis insidiantes.
 2 ¶ Oportet quoque n vos nostros subiectos scientes, quantam vestri
 posuimus providentiam, cum omni devotione publica, sine imminutio-
 ne tributa persolvere: & neque administratorum egere necessitate, sed
 ita devotos vosmetipsos præbere, ut nobismetipsis ostendatur operibus,
 quia & ipsi pro hujusmodi clementia propriam nobis devotionem re-
 stitueris, & merito habebitis omnem a iudicibus, occasione devotionis,
 favorem & providentiam: illud scientes, quia iudicibus imminet undi-
 que fiscalium periculum, & manifestum est, quia proprio suo periculo
 administrationes assumunt, & vos hæc agnoscentes, & omnimodo evita-
 te indevotionem o, & nolite vestras voluntates ita præbere inobedien-
 tes, quatenus eorum Præsidum egeatis vehementia, quam necessarium
 est eos assumere propter inevitabilem p fiscalium exactionem: scienti-
 bus vobis nostris subiectis, quia militares q expensæ, & hostium incur-
 siones multa egent diligentia, & non possunt citra r pecunias hæc agi,
 causa videlicet nullam recipientem dilationem, neque nobis concedenti-
 bus despici Romanorum terram deminutam, qui & Lybiam omnem re-
 paravimus s, & Vandalos t in servitutem redegitimus, & plurima adhuc
 & majora

a ἐξ ἑστῆς ὁρτῆς,
 ἐν ἡμεῖς.
 b Nov. 49. c. 1. v.
 l. 28. §. 15. ff. de
 pœn.
 c etiam durante
 magistratu. v. So-
 cinum reg. 249.
 d Exemplo pec-
 cari potest.
 e v. Nov. 161. c. 1.
 f hinc sumpta est
 authentica, si vo-
 vo. C. ut omnes Jul.
 g Nov. 95. 125. 161.
 h. l. C. ut omnes Ju-
 dic. tam civ. quā
 crim. l. 3. C. de ad-
 fessariis. l. 3. C. de f-
 lenariis. l. ult. C.
 de dignis, hoc spa-
 tio temporis tu-
 tores se excusare
 debent. l. 17. ff. de
 excusat. tut. l. 4.
 C. eod.
 h sensus est: Li-
 centia illa, de qua
 dictum est. q. sup.
 provincialibus, data
 est, si de furto ar-
 guere præsidem
 voluerint: in aliis
 causis ante dicta
 observatio cessat.
 Jul.
 i facit l. 6. §. 3. ff.
 de off. Præf.
 k i. e. instantibus.
 l καὶ ἐν ἡμεῖς
 αὐτὰ ἡ ἡμεῖς
 τὰς ἡμεῖς
 ἡμεῖς.
 m i. e. id est
 hac lege perferre
 re, ut iudices pro-
 vincialibus sint
 parentum loco. c.
 8. sup. eod.
 n i. e. oportet vi-
 cissim vos (qui
 nobis estis subie-
 cti) scientes, &
 o ἀπογορεύει.
 p ἀναρπάζει.
 q i. e. incurribiles.
 r Militares ex-
 pensæ moram di-
 lationem non
 admittunt.
 s Pecunia nervus
 belli. Leo Nov. 52.
 in pr.
 t recuperavimus.
 v. l. 1. 2. C. de off.
 Præf. præ. At-
 t qui Lybiam &
 Carthaginiem oc-
 cupabant.

a c. 11. f. cod.
 b adde & alia l. i.
 c. C. de off. Praef.
 Prat. v. & aliam
 in l. 12. §. 1. C. de
 prox. sacror. scrip.
 c. §. 1. C. de
 d. c. t. d. f. d. e.
 h. m. u. n. u. s. e.
 x. l. e. i. s.
 e. c. 1. f. cod.
 f. c. 3. f. cod.
 g. t. u. M. x. p. u.
 t. o. i. x. u. s. e. u. Thra.
 ciarum, v. Nov.
 26.
 h. d. p. o. t. a. a. f.
 x. o. n. t. o. s. a. Prae.
 f. d. e. ita legitur
 apud Scrimger.
 i. Nov. 103. c. 3. in
 p. u. f.
 k. adde de Praefide
 Palastinae tertiz.
 5. 38. f. cod.
 l. eadem Otho.
 n. a. d. i. c. i. t. u. r.
 m. h. o. d. i. e. Turco.
 mania & Finichia.
 n. de secunda vi.
 de 5. 42. f. cod.
 o. h. o. d. i. e. Serilia,
 G. i. r. a. v. a. Alphon.
 A. d. r. i. a. n. o. Zina
 T. h. e. v. e. t. o. Carama.
 n. i. a. B. e. l. l. o. n. i. a. q. u. a.
 a. d. m. a. r. e. S. c. a. n. d. e.
 l. o. r. u. m. q. u. a. a. d. S. e.
 p. t. e. n. t. r. i. o. n. e. m. C. a.
 r. a. m. a. n. i. a. m. a. u. n.
 c. u. p. a. r. i. s. c. r. i. b. i. t. M. a.
 r. i. u. s. N. i. g. e. r. d. e.
 P. a. m. p. h. i. l. i. a. d. i. x. i.
 a. l. i. a. s.
 p. h. o. d. i. e. B. u. r. s. i. a. u. t.
 G. i. r. a. v. a. r. e. f. e. r. r. t.
 B. e. i. f. a. n. g. i. a. s. u. t. C. a.
 s. t. a. l. d. u. s.
 q. e. a. i. n. s. c. r. i. p. t. u. r. i. s.
 L. u. d.
 r. o. s. a. l. u. t. a. r. i. a. s.
 P. h. r. y. g. i. a. m. h. o. d. i. e.
 a. p. p. e. l. l. a. r. i. S. a. r. n. e.
 t. r. a. d. i. t. C. a. s. t. a. l. d. u. s.
 f. Nov. 14. f. cod.
 t. P. r. a. t. o. r. e. N. o. v. e. l.
 25. f. cod.

Scriptum est exemplar Edicti Constantinopolitani habens ita:

Quantam subsectorum posuimus providentiam, ostendit a nobis nuper posita lex, quam ad gloriosissimos nostros Praefectos scripsimus. Sed competens est & vos ipsos scire nostram providentiam, quam circa omnes homines habemus, & propterea legem ipsam & in edictis proposuimus figuram, ut & vos Domino Deo ac Salvatore nostro Jesu Christo, iuste referatis hymnos, & nostro Imperio, quia omnem pro vestra utilitate perferimus laborem.

Notitia b eorum qua ab unaquaque subditarum administratio- num debent praeberi circa consuetudinem quantitatis ab iis, qui administrationes habent: nullo praesumendo extra ea, qua sub- scripta sunt, nequaquam requirere amplius aliquid.

1 ¶ A Spectabili comite e Orientis sic: in d sacro cubiculo, fol. 63. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor seriniariis sacri laterculi, fol. n. 50. ejus adjutori, fol. 3. officio gloriosissimorum praefectorum pratoriorum pro iussione, fol. 80. 2 ¶ A pro- consule Asiae ita: in sacro nostro cubiculo, fol. num. 13. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor seriniis sacri laterculi, fol. n. 40. ejus adjutori, fol. n. 3. officio gloriosissimorum Praefectorum pratoriorum pro iussione, fol. n. 80. 3 ¶ A Spectabili comite e Phrygia Pacarianae ita: Chartulariis tribus sacri cubiculi, fol. n. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. n. 24. ejus adjutori, fol. n. 3. officio gloriosissimorum Praefectorum pratoriorum pro iussione, fol. n. 50. 4 ¶ A Spectabili comite f Galatiae primae ita: Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi, fol. n. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. n. 23. ejus adjutori, fol. n. 3. officio gloriosissimorum praefectorum pratoriorum pro iussione, fol. n. 50. 5 ¶ A vicario Longimuri g ita: Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi, fol. n. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. n. 24. ejus adjutori, fol. n. 3. officio gloriosissimorum praefecto- rum pratoriorum pro iussione, fol. n. 40.

Et quaecunque administrationes consulariae sunt.

6 ¶ A iudice h Palastinae i primae ita: Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissi- morum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. officio gloriosissimorum Praefectorum pratoriorum pro iussione, fol. n. 40. 7 ¶ A praefide Palastinae secundae k sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 8 ¶ A Praefide Phoeniciae maritimae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 9 ¶ A praefide Syriae secundae sic:

Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissi- morum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti glo- riosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 10 ¶ A Praefide Theo- doriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primi- cerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 11 ¶ A praefide Oldroena / sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus ad- jutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 12 ¶ A praefide Ciliciae m primae sic: Spectabilibus tribus chartu- lariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum nota- riorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefecto- rum pro iussione, fol. 40. 13 ¶ A praefide Cypri n sic: Spectabilibus tribus chartulatiis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 14 ¶ A praefide Pamphiliae o sic: Spectabili- bus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissi- morum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 15 ¶ A praefide Bithyniae p sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissi- morum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti glo- riosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 16 ¶ A praefide Helle- sponsi sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primice- rio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 17 ¶ A praefide Lydiae q sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjuto- ri, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40.

18 ¶ A praefide Phrygiae salutaris r sic: Spectabilibus tribus chartula- riis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notario- rum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione, fol. 40. 19 ¶ A praefide Pisidia s sic: Spectabilibus tribus chartulatiis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione, fol. 40. 20 ¶ A praefide Lycaniae sic: Spectabili- bus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissi- morum praefectorum pro iussione, fol. 40. 21 ¶ A praefide Novae Justi-

nianae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubicu- li, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 22 ¶ A praefide Armeniae secundae t sic: Spectabilibus tribus chartula- riis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribu- norum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 23 ¶ A praefide Armeniae magnae sic: Spectabilibus tri- bus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissi- morum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum praefectorum pro ius- sione, fol. 40. 24 ¶ A praefide Cappadociae u primae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. pri- micerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefecto- rum pro iussione, fol. 40. 25 ¶ A praefide Cappadociae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubi- culi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum nota- riorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissi- morum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 26 ¶ A praesi- de v Hellenoponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sa- cri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti glorio- sissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 27 ¶ A praefide Europae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sa- cri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribuno- rum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti glo- riosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 28 ¶ A praefide d Thraciae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti glo- riosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 29 ¶ A praefide Rhodopae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribuno- rum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti glo- riosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 30 ¶ A praefide Aemimontis e sic: Spectabilibus tribus chartu- lariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tri- bunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 31 ¶ A praefide Cariae sic: Spectabilibus tribus chartu- lariis sacri cubiculi, fol. 9. Primicerio clarissimorum tri- bunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40.

32 ¶ A praefide Lycae f sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubi- culi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40. 33 ¶ A praefide Augustanicae primae g sic: Spectabilibus tribus char- tulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum nota- riorum, fol. 24. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 40.

Et quaecunque praefidiales, aut correctoriae administrationes sunt. 34 ¶ A praefide Lybiae superioris sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussio- ne, fol. 36. 35 ¶ A praefide h Aegypti primae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 36. 36 ¶ A praefide Aegypti secundae sic: Spe- ctabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimo- rum tribunorum notariorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti glorio- sissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 36. 37 ¶ A praefide Augusta- nicae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 36. 38 ¶ A praefide Palastinae tertiae i sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubi- culi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione, fol. 36. 39 ¶ A praefide Arabiae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 36. 40 ¶ A praefide Euphratensis sic: Spectabilibus tribus char- tulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum nota- riorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 36. 41 ¶ A praefide Mesopotamiae sic: Spectabili- bus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tri- bunorum notariorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimo- rum Praefectorum pro iussione, fol. 36.

42 ¶ A praefide Ciliciae secundae k sic: Spectabilibus tribus chartula- riis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notario- rum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefectorum pro iussione, fol. 36.

43 ¶ A praefide l Armeniae primae m sic: Spectabilibus tribus char- tulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum nota- riorum, fol. 15. ejus adjutori, fol. 3. cohorti gloriosissimorum Praefecto- rum pro iussione, fol. 36. 44 ¶ A praefide Galatiae secundae n sic: Spe- ctabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, fol. 9. primicerio clarissi- morum

a de prima vide
 5. 43. f. cod.
 b hodie Almalia
 Casfeld, Genech.
 Theveto, Toccau
 Alalulien Pineto,
 c Moderatore
 Nov. 28. quz est
 p. i. t. e. mod-
 p. i. t. e. mod-
 p. i. t. e. mod-
 Eclog. 11. fol.
 t. u. mod-
 p. i. t. e. mod-
 p. i. t. e. mod-
 d Praetore Nov.
 26. f.
 e de Agrotichio
 praefide Ami-
 montis Thraciae,
 adde inscriptione-
 nem, Nov. 32.
 f Lycia bodis
 Brigoja, Girava
 Benc-faccan The-
 veto: Aldiellu,
 Castaldo.
 g de secunda vide
 5. 37. f.
 h Plures alibi di-
 gnitates Aegypti
 recenset, Praeto-
 res, comes, ex-
 consules, mode-
 ratores, Nov. 23.
 c. 3.
 i de prima & se-
 cunda vide 5. 6.
 7. f. sup.
 k de prima vide
 5. 12. f.
 l vel proconsule.
 Nov. 20. c. 3.
 m de secunda &
 magna vide 5. 22.
 o 17. f. cod.
 n de prima vide
 5. 4. f. cod.

a Nov. 41.
b vide Nov. 11. 7.
c omnia est hic
Macedonia secun-
da, & aliz de qui-
bus Nov. 11. 7.
d infra positum.
Hal.
e Præfidi præto-
rio codicillos di-
gnitatum dabant
Præfidi præto-
rio, & sic a
Præfidi ipfis
Prætorio codicil-
los suos accipie-
bant provinci-
arum Præfides.
f Defensorum
avaritia coercen-
da, de defensori-
bus v. Nov. 15.
g Salaria inter-
dum nulla ex pu-
blico defensores
habuerunt.
h Pena defen-
sorum aliquid præ-
ter leges accipi-
entium.
i Formulam ju-
risjurandi obser-
va.
k Jurare per san-
ctos Archangelos
soliti magistratus
Justiniani tempo-
re.
l hinc refer for-
mulam jurisju-
randi a Cancelli-
rio Gallie præ-
staudi, ex Lucio 3.
Placit. 7. n. 1.
m l. 15. 20. c. de
episc. aud. l. ult. c.
de postulando. l. 9.
c. de divers. off.

morum tribunorum notariorum, sol. 15. ejus adjutori, sol. 3. cohorti gloriosissimorum Præfectorum pro iussione, sol. 36. 45 ¶ A præfide Honoradiis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. ejus adjutori, sol. 3. cohorti gloriosissimorum Præfectorum pro iussione, sol. 36. 46 ¶ A præfide insularum & sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. ejus adjutori, sol. 3. cohorti gloriosissimorum Præfectorum pro iussione, sol. 36. 47 ¶ A præfide Mysiæ secundæ & sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. ejus adjutori, sol. 3. cohorti gloriosissimorum Præfectorum pro iussione, sol. 36. 48 ¶ A præfide Scythiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. 15. ejus adjutori, sol. 3. cohorti gloriosissimorum Præfectorum pro iussione, sol. 36. 49 ¶ e Pro uniuscujusque civitatis defensore, si quidem sit metropolis, (pro metropoli) apud officium gloriosissimorum Præfectorum prætoriorum dandi sunt sol. num. 4. si vero alterius civitatis, sol. 3. & ultra hæc nihil. Nec enim defensores vel dare iudicibus, nec alteri cuiquam, nec accipere volumus: nisi quædam sint (cum ab his volo: præfideant) consuetudinis: scientibus eis, quia si nuntietur nostræ potestati de aliquo eorum, quia prævaricatur, quæ a nobis sancita sunt: & quod receperint, quadruplum reddent: & officio soluto, exilium habitabunt continuum: cum etiam provinciarum iudices si hoc neglexerint, & defensores sinant rapere: non modicam & ipsi sustinebunt poenam. Dat. 17. Kal. Maji, Constantinop. Belisario V. C. Consul 535.

Scriptum est exemplar hujus Dominico gloriosissimo Præfecto apud Illyricum prætoriorum. Sed ita quidem adjectionibus iusjurandum subeant, secundum proprium de hoc facto indiculum & sacramentum, cujus exemplar etiam directum est tuæ celsitudini. Qui vero administrationem suscipiunt a tua celsitudine, directos hinc eis a nobis codicillos suscipiant, præfente Deo amabili civitatis, in qua degunt, episcopo, & aliis, qui in civitate sunt, in iudicio tuæ celsitudinis congregatis, & officio omni tuo: coram quibus etiam codicillos accipiant, & jurent prædictum iusjurandum, & maxime hoc præcipimus coram curialibus agi, quos competens est magna frui & a tua celsitudine, & qui idem ferent cingulum. ¶ Optima autem erit providentia & studium, ut nihil ab eis tu lucreris omnino, neque permittas eos ab ullo ladi: eos enim, qui hanc nituntur iniquitatem, quatenus & felicissimo nostro utantur exercitu, & reliquis curiales adimpleant functiones: quia non oportet talia attentari solatia, ut possit referri ad tantam tarditatem: nihil enim nobis tam commendat tuam celsitudinem, quomodo circa curiales uniuscujusque civitatis providentia, quam præberi volumus istis & a tua celsitudine & a cinguli semper successoribus. Quapropter dum codicillos & dederis administrationes accipientibus a te, aut præfente, hoc eis tuam denunciare volumus sedem, ut curialibus omnem ferant favorem, nihil penitus ab eis accipientes. Prohibeatur autem & ab aliis eis affertur damna: & agnoscat per te, quia si præter hoc aliquid egerint, poenis subiacebunt gravissimis. ¶ Sicut enim curialibus parere te volumus, ita & defensorum f castigare & retinere avaritiam sancimus, & ab eis præsumere accipere a nostris subiectis, nisi secundum quod eis administrat respublica: aut si g non est aliquod eis publicum solatium, quantum inculpabilis antiquitas definivit: ut a spontaneis ipfis magis, quam ab invitis accipiant, & hoc parum, & quantum eis ad mediocrem sufficit vitæ gubernationem. Sciant enim, quia h si citra hæc aliquid acceperint: non solum quadrupli subiacebunt poenæ, sed etiam exilium habitabunt continuum: prius eis plagis corporeis infligendis.

TIT. III.

IUSJURANDUM: QUOD PRÆSTATUR AB HIS, QUI ADMINISTRATIONES ACCIPIUNT.

Juro ego per Deum omnipotentem, & filium ejus unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, & Spiritum sanctum, & per sanctam gloriosam Dei genitricem & semper virginem Mariam, & per quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, & per sanctos archangelos Michaellem & Gabrielem, puram conscientiam germanumque servitium me servaturum sacratissimis nostris dominis Justiniano & Theodora conjugii ejus, occasione tradita mihi ab eorum pietate administrationis: & omnem laborem ac sudorem cum favore, sine dolo & sine arte quacumque suscipio in commissa mihi ab eis administratione de eorum imperio atque republica: & communicator sum sanctissimæ Dei Catholica & Apostolica Ecclesiæ: & nullo modo vel tempore adversare ei: nec alium quemcumque permitto, quantum possibilitatem habeo. Juro quoque idem iusjurandum, quod nulli penitus neque dedi, neque dabo occasione dati mihi cinguli, neque occasione patrocini, neque promissi, neque professus sum de provincia mittere, neque mittere, neque occasione dominici suffragii, neque famosissimis Præfectorum administrationem habentibus, neque iis, qui circa eos sunt, neque alii hominum ulli: sed sicut sine suffragio percepi cingulum, sic etiam pure

me exhibebo circa subiectos piissimorum nostrorum dominorum: contentus iis, quæ statuta sunt mihi de fisco annonis. ¶ Et primum omne habeo studium, ut fiscalis & vigilantiter inspiciam: & indevidos quidem, & indigentes necessitate, cum omni exigam vehementia, nequaquam subinclinatus, neque ob hoc lucrum ipsum omnino considerans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra quam competit, aut concedam alicui: devotos autem paterne tractabo, & subiectos piissimorum nostrorum dominorum illasos undique, quantum possibilitatem habeo, custodiam. ¶ Et æquus in causis utrique parti, & in publicis disciplinis ero: nullique parti citra quam justum est, præstabo: sed exequar universa delicta, & omnem æquitatem servabo, secundum b quod mihi visum fuerit justum: & eos quidem, qui innoxii sunt, undique innoxios illasosque conservabo: noxiis autem imponam supplicium secundum Legem, & omnem justitiam (sicut jam dictum est) in publicis & privatis contractibus eis servabo: & si comperero fiscum injustitiam pati, non ego solum hoc ago, sed etiam semper mihi assidentem c talem studebo assumere, & circa me omnes: ut non ego purus quidem sim, qui vero circa me sunt, furentur & delinquant. Si quis autem inveniat circa me talis: & quod sit ab eo, me sanare, & cum expellere. ¶ Si vero non hæc omnia ita servavero: recipiam hic & in futuro seculo in terribili iudicio magni Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi: & habeam d partem cum Juda e, & lepra Giezi f, & tremore Cain g: insuper & poenis, quæ lege eorum pietatis continentur, ero subiectus. Scriptum est exemplar hujus Dominico gloriosissimo per Illyricum prætoriorum Præfecto.

UT ETIAM ECCLESIA ROMANA CENTUM I ANNORUM GAUDEAT PRÆSCRIPTIONE.

TIT. IV.

NOVELLA CONST. IX.

Imp. Justin. Aug. Joanni viri beatiss. & sanctiss. Archiepiscopo & Patriarcha veteris Romæ.

PRÆFATIO.

UT Legum originem anterior & Roma sortita est, ita & summi Pontificatus apicem apud eam esse nemo est, qui dubitet. Unde & nos necessarium duximus patriam in Legum, sententiarum, & specialium nostri numinis Lege illustrare: ut ex hac in universas Ecclesias Catholicas, quæ usque ad Oceanum fretum positæ sunt, saluberrimæ Legis vigor extendatur: & sit totius Occidentis, nec non & Orientis, ubi possessiones sitæ inveniuntur ad ecclesias nostras sive nunc pertinentes, seu postea eis adquirendæ, Lex propria ad honorem Dei consecrata. Cum enim antiqua jura 30. annorum metis temporales exceptiones concludebant, & si hypotheca fuerat, paulo longiora eis spatia condonabant: nos sacrosanctas ecclesias hujusmodi quidem curculis temporum nullatenus excludi concedimus, maxime in his rebus, in quibus vel lationem sustinuerint, vel quicquam debeatur: sed centum tantummodo annorum lapsu temporalem exceptionem eis opponi sancimus: ut maneant per totum prædictum tempus integra jura ecclesiastica, & non possit eis alia præter n centum annorum obviare exceptio: cum hoc tempus vitæ longævi hominis plerumque finis esse dignoscatur. ¶ Habeat itaque sanctitas tua hanc Legem Catholicis totius Occidentis ecclesiis profuturam, & in Orientales partes propagandam, in quibus aliquid sacrosanctæ possident ecclesiæ: ut sit Deo omnipotenti dignum donarium, divinarum rerum tutio: nec iniquis hominibus p impium remaneat præsidium, & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur: sed ille servetur innocens, qui revera innoxius sit: nec improba temporis allegatione sese tueatur: tempus pro puritate prærendens. Quod igitur nostra æternitas ad omnipotentis Dei honorem venerandæ sedi summi Apostoli Petri dedicavit: hoc habeant omnes terræ, omnes insulæ totius Occidentis, quæ usque ad ipsos Oceani recessus extenduntur, nostri Imperii providentiam per hoc in æternum. Reminiscens, hujus legis prærogativam (sicut supra dictum est) non solum in Occidentalibus partibus Romanæ Ecclesiæ condonamus, sed etiam in Orientalibus partibus, in q quibus ecclesiasticæ urbis Romæ possessiones sunt, vel postea fuerint, scilicet omnibus iudicibus majoribus & minoribus, qui Christiani & orthodoxi sunt, vel postea fuerint: hanc nostram Constitutionem servantibus: nihilominus hujusmodi legis temerariis, post ecclesiæ poenas etiam legitimum semper vigorem pettimeantibus, & poenam 50. librarum auri formidantibus: hac lege non solum in postea emergentibus causis suum tenorem exercente, sed etiam in iis, quæ jam sunt deductæ in iudicium.

EPILOGUS.

¶ Sanctitas itaque tua præsentem nostræ mansuetudinis legem piissimam, sive sacrosanctam oblationem, quam Deo dedicamus, accipiens, intra sacratissima vasa reponat: & a nobis servandam, & omnes ecclesiasticas possessiones servaturam. Dat. Constantinop. 6. Kal. Maji, Belisario V. C. Consul.

PRAEFATIO.

Pro incestis dudum nuptiis scriptas ab Imperatoribus Leges non perfecte habere iudicamus: quæ eos quidem, qui incestis copulantur nuptiis, impunitos a sinunt; ex iis autem procedentem sobolem, utique inculpabilem & existentem, privant rebus patris, ut necessitas sit eos quidem, qui peccant, sine reatu esse: eos autem, qui innoxii sunt, tanquam peccantes puniri.

CAP. I.

De incestis & nefariis nuptiis.

Sancimus igitur de cætero, si quis illicitas & contrarias & naturæ (quas lex incestas & nefandas & damnatas vocat) contraxerit nuptias, siquidem d non habuerit filios ex prioribus legitimis & inculpabilibus sibi contractis nuptiis, mox ei suarum rerum casum imminere: simul autem & eorum, quæ nomine dotis data sunt ei, in nullo potiri: sed omnia æratio assignari: eo quod dum licuerit nuptias facere legitimas, contra & leges amaverit: & confuderit siquidem sobolem, nocuerit autem & generi: egerit vero, quæ impia sunt & scelestæ, & talia concupierit, qualia plurima etiam irrationabilia & amovent animalia, sitque ei poena non confiscatio solum, sed etiam cinguli privatio, & exilium h: & si vilis i fuerit, etiam corporis verberatio: quatenus discat caste & vivere, & intra naturam se continere, non autem delectari & amare / ultra terminum traditum nobis a natura, // etiam his legibus repugnare. // Muliere quoque, si legem sciens m, hanc quidem neglexerit, incestis autem semetipsum tradiderit nuptiis, sub eadem constituenda poena.

CAP. II.

Ut liberi legitimi incestuosorum supplicio patris sui juris fiant & res patris accipiant.

Si vero contigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios esse ei, aut nepotes forte, aut alterius, paternam mox illi accipiant successionem, suæ n quidem potestatis patris supplicio facti, pascentes o autem eum, & alia necessaria præbentes. Nam licet p legum contemptor & impius sit, tamen pater est.

CAP. III.

Intra quod tempus huic constitutioni locus sit, & quid q incestuosi filii juris habeant in bonis patris.

Et hoc quidem sequens tempus habeat post præsentem nostram constitutionem currens: nullo contristando si caste vixerit: licebit enim nihil peccantes sub hac lege non subdi. Quod vero jam transactum est, nec omnino relinquimus innoxium: nec omnibus modis sub acerbam indignationem submittimus: sed si quæ incestæ factæ sunt nuptiæ, si quidem contigerit eas quolibet modo dissolvere, sine reatu sint. + Si vero hæc nostra lex invenerit aliquem post tales nuptias, licentiam ille habeat, ex quo omnibus insinuata est, intra duos annos sic sibi copulatam dimittere conjugem, non reversuram ulterius ad eum: neque separatam quidem figuraliter f, pro veritate vero conjunctam: forsan enim sic prioribus satisfaciatur, sola quarta ejus substantiæ parte ad fiscum deferenda, & ad filios omni alia substantia: quam eis tanquam innoxii concedimus: ut si quidem soli & non cum aliis & ipsis legitimis sint, ex aliis nuptiis inculpabilibus existentibus: non priventur paternam successionem: nisi iuste eos odio habens pater propter aliam quandam legitimam offensionem a sua excludat successionem.

+ Si vero etiam nuptiæ sint alia prius factæ, & non offendentes legem, & filii inde oriantur: tres quidem partes hereditatis undique inculpabilibus & innoxii relinqui filiis: nisi i aliquid offendant aliud, quod eos indignos patris secundum legem successionem demonstrat: quartam vero filiis injuriam quidem passis, innoxii tamen relinquere liceat, & ipsis inculpabilibus per omnia alia, circa patrem visis, scilicet & percepta ex paternam substantia quarta parte, quam fisco dari præcipimus. + Damus autem eis non ex testamento solo, sed etiam ab intestato genitorum secundum prius a nobis dictum modum fieri hæredes: hoc eodem valente, si etiam postquam prius dimiserit conjugem incestu sibi commissam vel copulatam, alteram duxerit secundum legem uxorem, filiis ei & ex priore existentibus, & postea ex legitima procreatis, sic enim prius tempus clementiæ vincimus, dote quippe præcedenti mulieri danda. + Si autem uxorem non dimiserit intra duos annos, ex quo lex fuerit publice insinuata, & ipse cadat sua substantia, & mulier dote, & supradicta fiat poena: tales quoque filii nihil ex paternam substantia habebunt,

neque ex materna dote. + Sed si qui fuerint ex prioribus nuptiis innoxii filii ei procreati: illi res accipiant (post quartam quippe partem, quæ ad fiscum deferitur) suæ potestatis effecti, & patrem a alentes, & aliam ei præbentes sufficientem sanationem, sicut prædiximus: dote etiam hic incestæ conjugis sub fisco faciendæ. + Si vero filii non sint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati: tunc totius ejus substantiæ dominus erit fiscus: hæc enim etiam in postea nubentibus incestu, sancimus, sub æqualitate per omnia ponentes eum, qui non dimittit intra prædictum a nobis tempus incestam conjugem, cum eo, qui post hanc nostram legem incestas & odibiles quasdam nuptias elegerit.

CAP. IV.

De naturalibus liberis ante b dotalia instrumenta natis.

Dubitatum e itaque etiam in quibusdam gentibus aliquid de legitimis filiis ex nostra constitutione factis, existimavimus recte se habere nos tanquam legis patres & adicere ei, & solvere dubitationem. Etenim cum tali intellectu ab initio legem posuimus: nam & si legitimorum quisquam sit pater & abeunte d ejus uxore ex hominibus, aut etiam legitime transigente, habuerit quandam consuetudinem ad aliam mulierem, quam licebat etiam legitime ducere uxorem, & fuerint ei filii, aut ante dotalia documenta, si tamen ea fecit, aut etiam postea, vel etiam soli maneant ante dotalia filii, secundis autem non procreatis, aut etiam postquam nati sunt, morientibus: existimaverunt quidam non posse secundos esse legitimos: quoniam præexistant ex priori conjugis alii legitimi & proprii filii, quod nullam rectam & consequentem habet consonantiam. Si enim hujusmodi filios nos legitimos & proprios demonstravimus, dotalia & documentorum contenti confessione: legitimi vero etiam primi constituti sunt in omnibus: legitimi etiam pater moritur, & iis, qui ex prima fuerunt, & qui de secunda, licet ante dotalia documenta procreati sunt, & nullus post eos post documentum dotis natus est, aut etiam natus & mortuus, & licentiam lex ei præstat, quo vult testari modo, in suam sobolem, ut tamen non offendant in aliquo leges, quæ mensura certa successionis omnes filios vocant. Venient igitur etiam ab intestato & ex testamento (sicut & pater & lex permittit) proprii existentes atque legitimi: alterutrisque succedent. Quid enim aliud decernimus, cum sufficiat legitima & suorum appellatio sub potestate eos ostendere, & dare etiam contra testamentum, quæ leges præbent, & omnia habere quæcunque hujusmodi appellationem decent?

EPILOGUS.

+ Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, agnoscens, operi effectuique tradere festinet, præcepto urens apud gentium præfides, ut & qui foris sunt homines, agnoscant, qui sobolis innoxie & puræ curam habuerimus, & alienigenas atque nostris odibiles f legibus averfamur copulationes. Datum 6. Idus Octob. Constantinop. Belisario V.C.C. Indictione 13. 535.

DE PRÆTORIBUS POPULI g.

TIT. VIII.

NOVELLA CONSTIT. XIII.

Idem A. Constantinopolitanis.

PRAEFATIO.

Clarissimum vigilia Judicium nomen honestum, & antiquis Romanis cognitum, nescimus, quemadmodum in aliam translatum est appellationem & ordinem. Patriæ enim nostræ vox Præfector eos Vigiliæ appellavit, vigilantibus & nihil imperscrutatum relinquentibus hominibus, hoc cinguli præponens. Vox enim Græcorum nescimus, unde præfector eos appellavit noliūm, tanquam necessarium esset, Sole quidem (verisimiliter) decumbente exurgere cingulum, quiescere autem debilitato. Quid enim erat, propter quod noliūm addidit nomen? Si enim quodammodo hac sola dignitate, quæ in nobilibus sunt, non recte gesta, curam habente, & circumlustrante civitatem, hanc habuit appellationem, sed hoc ipsum & civitatis cingulum videmus agentem, quatenus nihil interesset, quod prohiberet super appellatione ista etiam dignitatem illam hoc nomine vocitari. Si enim dividi dignitates possunt, & gloriosum quidem præfectum felicissimæ hujus civitatis esse diurnum iudicem, alios autem nobis vehementer competentium aberraverint, rectitudinem nominum nescimus quemadmodum corruptentes. Hanc igitur appellationem istam nebulosam existentem & obscuram & noliūm h prænomen, fortassis refugiant omnes, & poenam esse hanc administrationem existimant, & neque imperialium dignam codicillorum esse putant.

a. c. 2. f. eod.
b. Nov. 19. & 89.
c. 3.
d. id est, mora
quæstio est.
e. hinc sumpta est
Authentica quod
Jus. l. de natura-
lib. liberu.
f. Concubinatu in
matrimoniu con-
verso, liberi sui &
legitimi fiebant,
l. 1. c. de natura-
lib. lib. Dotalia
instrumenta postea
requisita sunt,
ut hic & Nov. 13.
Dox, est concubi-
natus abolitio, &
nuptiarum argu-
mentum. Sufficit
etiam quodcumque
aliud argumen-
tum nuptiarum,
quomodocumque scri-
pta. Nov. 137. c. 2.
f. Incestuosæ nu-
ptiæ legibus odi-
biles.
g. Addunt Græci
ἡτοι νυκταγῶ-
ναι. de officio
prætoris populi,
Julianus consil. 24.
præfectori vigi-
lium, de quo v. l.
ff. 15. adde Cujac.
8. observ. ult.
o præfector τῆ
δύμης ἢ νυκτι-
παρχῶ λίγυ-
ται 6. Harm. tit.
de dignitatib. 5. 3.
ubi refert ad in-
cendia arcunda
primum institu-
tum: & de incen-
diariis, effectori-
bus, furibus, &
receptoribus. co-
gnoscere. adde
authorem Bel. 6.
tit. 5. πρεβ. νυ-
κτιπαρχῶν τοῦ
πρεβιταῖο τῆ
δύμης. Hic Gloss.
νυκτοπλῆξ
noctianus, nocte
custos, vigilis. &
νυκτοπλῆξ
h. Magistratibus
idoneæ appellati-
ones tribuendæ.

CAP. I.

a Objecta præfecti vigilum.
b Prætorium nomen non longe a consulari. Prætoris consulum collegæ, non quod pari imperio (consulum enim imperium majus est. l. 4. ff. de re-ceptis.) sed quod illisdem auspiciis crearentur, rogarentur, Cicero ad Atticum, & 13. Gell. 14. Quod illdem quasi collegæ auspiciis turbarent, aut retineant, quod se invicem collegas appellarent. Plinius in Panegyrico ubi Trajanus appellat Prætores collegas. adde Nov. 24. c. 1. l. 7. in pr. Prætores appellat collegam consulum.

c *μὴ τὸν νόμον*, jus civile subsequitur jus prætorium. l. 14. in fin. ff. de testib. Prætor enim lex loquens, lex vero mutus Prætor. d Plinius in Panegyrico: Parum est, ut consul in Curiam venias, nisi & convoces: ut interis Senatui, nisi & prædes; ut consentes audias, nisi & perroges. e id est, Prætores populi.

f Præfectus vigilum, Constanti-nopoli forum habuit, officiales & consulariensis. g *οὐδὲν ἀ-εῖται*.

h Major cura esse debet, in judiciis criminalibus, quam civilibus & pecuniariis.

i Judicis publici objecta.

k Vita semel amissa, restitui non potest.

l Prætores plebis, cetera codicillos imperiales non creantur.

m in iis, qui nobis videntur apti, sensus est omnino permixtus, sic itaque restitue: Nemini prætorum administrationem trademus, nisi qui eam suscipiunt, de numero sint magnificorum, illustrium & spectabilium comitum, aut sublimissimi tribunalis clarissimorum tribunorum prætoriorum & notariorum, aut qui aliquo officiorum in provinciis administrationem habeant, & idonei nostroque testimonio digni visi sunt: quo magis prædicta gravitate & honore insigniti, jus diligenter reddant, præsertim cum de vita certandum est. Consueverunt enim, ut plurimum de perpetratis criminibus, de adulteriis, de aggressionibus, rapinis, & id genus aliis judicare. Malo ad.

n id est, defendant.

o id est, in causis criminalibus.

p Causæ capitales non sunt committendæ, nisi idoneis judiciis.

q Mores dignos Prætores plebis observa-

Nos igitur rem quomodo oportet aspicientes, æstimamus oportere dignitatem hanc a principio incipientem ab appellatione, in totum erigere & ornare. *Nycteparchum* nullatenus de cætero vocari. Curam enim habebunt eorum, quæ in diem & in noctem, præter quod competens est aguntur. 1 ¶ Igitur quoniam antiquis Romanis vehementer Prætoris placuit nomen, propterea existimamus eos Prætores plebeios oportere nominare, qui ad custodiam & disciplinam constituti sunt, & plebejam possunt compescere seditionem; & sicut ceteri prætores sunt in curia Senatus, libertatum & tutorum & talium præfides, ita sint & isti prætores super a populorum re-titudine, & nostra quidem voce Pl. bis Prætores appellantur, Græca vero ista & communi || lingua || Prætores populorum. Prætoris enim qualiter est honestum nomen, qualiter non b longe constitutum a consulari, qualiter vicinum legi affectum, manifestant leges, consulari conjungentes prætores, secundum eis cum c lege dantes ordinem. Et quemadmodum antiquitus consules fuerunt, qui magnæ & præerant curiæ, principes autem plebis, qui plebem gubernabant, ita & nunc sunt prætores quidem Senatus, qui ea, quæ pridem a nobis dicta sunt, agunt: Principes e vero populorum hi, qui quietem eorum defendunt, & quod eis expedit, provident.

2 ¶ Revera enim dignitatem hanc olim honestam constitutam, & in seniore Roma in usum frequentatam splendide, in temporibus non solum, quæ Imperatores habuerunt, sed & adhuc longius, & magna civitas hanc suscipiens dignitatem, non despectam habuit. Neque enim veteribus temporibus didicimus aliquas magnas dignitates administratas, quæ circa Imperium sunt, & post hæc non dignari de hac re sollicitudinem fieri, paulatim || vero || ita res abjecta visa est, & nullius rei digna, ut neque ex codicillis nostris || fieret || jaceret autem sub gloriosissimis Præfectis felicissimæ hujus civitatis, & multa ex ordine eorum ista susciperet dignitas & administraret eam pessime. Etenim si quis inspiciat antiquitatis ejus cingulum, vehementer eam qualis pridem erat, & de his, quæ nunc sunt, docebitur; cognoscet enim eam & forum f proprium & officium commentariensis habentem, & alia omnia, quæ pene civitatis cingulo a legibus deputata sunt.

CAP. II.

Quia igitur nos omnia perscrutantes, quæ facta sunt, pridem, festinamus in meliorem ordinem & antiquam honestatem & hujus rei reducere ornamentum, ut non furta ab iis fiant frequentia, & societates cum furibus, & judicia negligi & sperni, & nullius dignæ procedant rationis, propterea existimamus, quæ circa ea sunt definire. Scimus enim, quoniam si propter pecuniarias lites, in quibus non magnum est periculum, nisi in pecuniis solis, attamen dignitates eas judicant magnæ, & multotiens etiam conjudices g dantur & innumera-biles nobis sollicitudines sunt, ut non causa sine judicio procedant: quomodo h non competens est de judiciis, quibus super i animabus judicantium est periculum, omnem ponere providentiam, qualiter alicujus digni efficiantur rationis, ne quando animam perdant hominis, nati quidem semel, recipere k autem eam dum perdidit, non valentis?

CAP. III.

Primum quidem || igitur || sancimus neminem omnino in prædicta dignitate adesse, priusquam a nobis codicillos administrationis accipiat, & nulla ratione præsumere citra l Imperiales codicillos ad curam istam accedere, sed expectare imperium, & exinde conscriptum judicium. Nos enim nulli prædictam dignitatem tradimus, nisi magnificis, illustribus aut spectabilibus comitibus consistorianis, aut clarissimis Tribunis prætorianis & notariis, qui hanc suscipiant dignitatem, aut aliis administrationibus agentibus, & apparentibus m nobis aptis, & nostro dignis testimonio, quatenus eos prædictam habentes honestatem & honorem defendere n, præsertim pro o justitia, propter quod p pro animabus est intentio, & multis homicidii consueverunt litibus habitare, & de adulteriis & invasionibus & rapinis, & si quid tale est. 1 ¶ Oportet q ergo honestum & irreprehensibilem, & hujusmodi auditorii dignum & omnis abstinentem fur-ti seu munerum acceptionis, & puras habere manus. Habere autem & consiliarium probatum unum; etenim

neque citra usum consolationis eos relinquemus, sed unicuique eorum tot solidos occasione annonarum annis singulis dabimus, quatenus hi sufficientes his, nulli adquiescant furto aut venalitati a. 2 ¶ Sed neque per dationem fieri omnino, quemadmodum in quibusdam fiebat temporibus neque *πρωτοδρα* b aurum ulli. In e aqua-li enim crimine efficitur, & qui dat alicui occasione dignitatis, quod, si factum fuerit, adquiescens, ut secundum dandum ab eo jusjurandum manifestatur.

CAP. IV.

Didicimus autem eis ad obsequium esse officia maligna: dicimus autem latronum cognitores d & veneficarios e & cingulorum f incisores & aliam multitudinem, quorum unumquemque competens est castigare magis, quam taliter vivere. Neque enim latronum cognitor talis est, quomodo in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, ut lucrum sibi & iudicibus suis venentur, quæ omnia competens est eos, qui nunc a nobis in præturam populi transeunt, odisse & aversari, & mundis uti manibus, & refecare omnia, quæ præcepta sunt, sive de furto, sive de aliis delictis, & civitatem g nobis emundare ab his, quæ furta operantur, bestiis & viris industriis uti ad hæc ministris, & proprio officio offerri competenter, quatenus timor eos habeat sui iudicis, & omnia agant cum vehementia & bona voluntate & h digne iudicio de se. neque multi aliqui fures erunt, & furta celeriter invenientur & peccantes imminuentur, timentes dignitatem i, quoniam nemo comparet pecuniis. Sed & crimina vel si vehementissima sint, cognoscent, & populares sedabunt turbas, ita gloriosa hujus & regiæ iudicis civitatis, sed nobis obsequentes, & omni digni eo honore, tanquam iudices minores a iudice majore evacuent ejus sollicitudines, nihil eligentes agere, quod non est bonorum virorum & imperialis testimonii dignum.

1 ¶ Si vero aliquando contigerit (hoc quod non optamus) fieri aliquod in hac civitate incendium k, oportet, eos præsentem esse & ministrare: & maximum hoc opus habere: ne fures & subtrahentes infelicissimorum res, eripere & salvare quantum possunt res ab ignis violentia. Etenim si circa hanc dignitatem facti fuerint industrii, major eos sedes excipiet & honestior dignitas, & cognoscent quantum est, quod cum honestate vivitur, quam hanc contemnere, uti autem multis manibus, & per eas impie agere, & postea agere propter quod nihil horum, quæ ita congregantur, consuevit manere, sed male colligere & statim deperdere. Ut igitur nostros subiectos invitare quidem per hanc æstimamus oportere occasionem, & solatium eis dare tantum, & homines honoratos ad medium adducere, ut eorum virtutem sentiant subiecti. Habebunt autem spectabiles populorum prætores & consiliarium nostro super eo iudicio, sicut diximus, dignum.

CAP. V.

Assistent autem eis & viceni milites & triceni matricarii l (quos nunc constituimus) dispositionibus obsequentes eorum, & sicubi ΔΕΟΙ m, eos, qui indecenter agunt detinentes & competenti ordini tradentes || disciplinam ||. Oportet autem eos manifeste scire, quod si mundos semetipsos constituerint, & Dei auxilium habebunt, & nostra placatione non fraudabuntur, & longior eis dignitas erit. Quis enim bene & recte agentem amovere n velit?

CAP. VI.

Sed si transmittatur eis aliquis a iudicio viri clarissimi Præfecti hujus felicissimæ civitatis, quatenus suppliciiis subiciatur, scrupulose inquirent dignitatem & doceantur, in quibus occidunt hominem, aut auferunt membrum, aut tale aliquid, sciscitantes & ab ipso glorioso Præfecto, si & hoc præviderit, ut cum subtilitate proferant sententiam aut animam aut membri alicujus auferendi a destinato. 1 ¶ Quemadmodum enim spectabiles prætores populorum talibus honoravimus donationibus, dignos eos facientes & codicillis o a nostra procedentibus manu & annoniis & appellatione tanta & aliis quæ dicta sunt, ita eos exigimus reddere nobis suam puritatem & in omnibus vigilantiam, & cuncta agere aquali & iusta conscientia & pura manu: Si enim aliquid apparuerint delinquentes, aut furantes, aut furibus adquiescentes, aut non omnibus refecantes modis, & dignos quidem morte suppliciiis subdentes, mediocria vero agentes, expellentes a magna hac civitate ubi nos præceperimus: sciant quod ipsi pro his reddent rationem non Deo solum, sed & nobis, & rei fient, & omni damno, quod subiectis contigerit, & nostra indignationi, & velociter cum infamia a dignitate repelli nostra: propterea enim & laborem sustinemus & expensis magnis adquiescimus, ut non alicui nostrorum subiectorum inferatur aliqua calumnia, aut pecuniarum aut animæ perditio, & quæ talia constituta sunt, sed omnia cum examinatione fiant competenti.

EPILOGUS.

† Hanc igitur omnes nostram voluntatem per hanc præceptionem divinam & legem cognoscentes, & quia quod expedit vobis nullatenus derelinquimus, pro nostro orate imperio, sic vos tuente, sic vos proprios ex-

stimante, in his, quæ in unoquoque contigerint, ita paternam in omnibus vobis custodiente providentiam. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. 10. Kal. Octobr. Constantinopol. D.N. Belisario V. C. Conf.

COLLATIO TERTIA.

DE LENONIBUS a.

TITULUS I.

NOVELLA CONSTIT. XIV.

IMPERATOR JUSTINIANUS AUGUST. CONSTANTINOPOLITANIS.

PREFATIO.

E T antiquis & legibus, & dudum imperantibus satis odibile & visum est, esse lenonum nomen & causam, in tantum, ut etiam plurimæ contra d talia delinquentes scriberentur leges. Nos autem & dudum posita contra eos, qui sic impie agunt, supplicia auximus: & si quid relictum est a nostris prædecessoribus, etiam hoc per alias correximus leges: & nuper in-

terpellatione nobis facta rerum impiarum pro talibus negotiis in hac maxima civitate commissis, causam non depeximus. Agnovimus enim quosdam vivere quidem illicite: ex causis autem crudelibus & odiosis occasionem sibi met nefandorum invenire lucrorum, & circumire provincias & loca plurima, & juvenulas miserandas decipere, promittentes & calceamenta & vestimenta quædam: & his venari eas, & deducere ad hanc felicissimam civitatem, & habere constitutas in suis habitationibus: & cibum eis miserandum dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus: & omnem quæstum miserabilem ex corpore earum accedentem ipsos accipere, & celebrare conscriptiones f. quia usque ad tempus, quod eis placuerit, observabunt impiam & scelestam hanc functionem implentes. Quasdam vero earum etiam fidei iustiores expetere: & in tantum procedere illicitam actionem, ut in omni pene hac regia civitate, & in transmarinis ejus locis, & (quod deterius est g) juxta sanctissima loca, & venerabiles domos sint tales habitationes: & causæ sic impie & iniquæ sub nostris temporibus præsumantur: ita ut etiam quosdam miserantes earum, & abducere a tali operatione crebro volentes, & ad legitimum deducere matrimonium non sinerent. Aliquos autem sic scelestos existere, ut puellas h nec decimum agentes annum ad periculosa deponerent corruptionem: & quosdam aurum dantes non parvum, vix inde redimisse miseras, & nuptiis copulasse castis. Esse etiam decies mille modos, quos nullus prævaleret sermo comprehendere: cum ad infinitam crudelitatem deductum sit tale malum: ita ut primum quidem in ultimis partibus civitatis esset, nunc autem & ipsa, & quæ circa eam sunt, omnia plena talium sint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis secrete i denunciavit: deinde etiam nuper magnificentissimi Praetores a nobis talia inquirere & præcepti, hæc eadem ad nos retulerunt: moxque audivimus & judicavimus oportere Deo hujusmodi commendare causam, & velociter liberare tali scelere civitatem. I si Sancimus igitur omnes quidem, secundum quod possunt, castitatem i agere: quæ in etiam sola Deo cum fiducia potis est hominum animas præsentare: quia vero plurima sunt humana: cum arte & dolo & necessitate quaslibet talium ad luxuriam deduci omnibus prohibebimus modis, & nulli fiduciam esse pascere n meretricem, & in domo habere mulieres, aut publice prostituere ad luxuriam, & pro alio quodam negotio talia mercari: neque conscriptiones a super hoc percipere: neque fidei iores exigere: nec tale aliquid agere, quod cogat miseras & invitas p suam castitatem confundere: neque sperare quia licebit de cetero eis vestium q donatione aut ornamentorum forsitan aut alimentis decipere, ut etiam invitas sustineant. Non enim permittimus quicquam fieri tale: sed etiam nunc omnia talia breviter competenti cura disponimus, statuentes etiam reddi r eis omnem, quam contingerit cautionem occasione sceleris hujus exponi: & neque permittimus scelestos lenones, si quid dederunt eis, hoc ab eis auferre: sed etiam ipsos lenones jubemus extra hanc fieri felicissimam civitatem, tanquam pestiferos f, & communes castitatis vastatores factos, & liberas ancillasque requirentes & deducentes ad hujusmodi necessitatem, & decipientes, & habentes educatas ad universam confusionem. Præconizamus i itaque, quia si quis de cetero præsumperit invitam puellam assumere, & habere ad necessitatem u nutritam, & fornicationis sibi deferentem quæstum: hunc necesse esse a spectabilibus Præ-

toribus populi hujus felicissimæ civitatis comprehensum, omnia novissima a sustinere supplicia. Si enim pecuniariorum eos fustorum & latrociniorum emendatores elegimus: quomodo non multo magis castitatis furtum, & latrocinium eos coercere permittimus? Si quis autem patiat in b sua domo quendam lenonem & hujusmodi præpositum operationis habere, & hac denunciata cognoscens, non etiam domo sua expulerit: sciat se decem librarum auri sustinere poenam, & circa ipsam periculaturum habitationem. Si quis autem conscriptionem de cetero in talibus præsumperit, aut fidei iustorem acceperit: sciat nullam quidem se utilitatem hujusmodi fidei iustionis aut conscriptionis habere. Etenim fidei iustor quidem obligatus non erit, conscriptio vero omnino invalida manebit, & ipse (sicut prædiximus) in corpore supplicium sustinebit, & a magna hac longissime civitate expelletur c. Mulieres itaque caste quidem vivere volumus & oramus d: non autem invitas ad luxuriosam vitam deduci: nec impie agere cogi: omnino enim lenocinium & fieri prohibemus, & factum e punimus, præcipue quidem in hac felicissima civitate, & in ejus circuitu: nilominus autem & in locis foris positis omnibus, & quæ ab initio nostræ sunt Reipublicæ: & quæ nunc a Domino Deo donata sunt nobis: & maxime in illis: eo quod Dei dona, quæ circa nostram fecit Rempublicam, volumus conservari pura ab omni tali necessitate, & Domini Dei circa nos munera esse permanere digna. Credimus enim in Domino Deo etiam ex hoc nostro circa castitatem studio magnum fieri nostræ Reipublicæ incrementum: Deo nobis omnia prospera per talia opera conferente.

EPILOGUS.

† Quatenus ergo vos primi nostri cives casta hac nostra fruamini dispositione: propterea hac sacra prædicatione utimur, ut sciat nostrum circa vos studium circa castitatem atque pietatem labores nostros, per quos in omnibus bonis custodiri nostram Rempublicam speramus.

Scriptum exemplar gloriosissimo magistro mutatis ad hunc modum verbis.

U T ergo omnibus hæc manifesta fiant in nostra habitantibus Republica, tua sublimitas hanc nostram suscipiens sacram legem, in omni ditione præceptis propriis eam universis insinuet: ut non solum in hac felicissima civitate, sed f etiam in provinciarum custodiatur locis: Domino omnium Deo pro alio quodam odore suavitatis oblata. || Data Constantinopolitanis civibus nostris. || Dat. Kal. Decemb. Constantinopol. Belisar. V. C. Conf. 535.

DE DEFENSORIBUS CIVITATUM h.

TIT. II.

NOVELLA CONSTIT. XV.

Imperator Justinianus August. Joanni gloriosissimo præfectori pratoriorum, iterum Exconsuli & Patricio.

PREFATIO.

N issi velociter revocemus curam defensorum per competens officium: nec i sam ulterius antiquorum i nominum habebimus vetustatem: aliis siquidem alia data sunt ab antiquitate nomina significativa a parte rerum: hoc autem defensorum nomen pure demonstrat

in eis habitare merito pati debet. vide Papon. 22. Arrest. 9. Arrest. 14. Peccat enim graviter, aut certe non minus hic quam leno. l. 43. §. 6. ff. de visu. Quod si uterque potest ante tempus locutionis expelli, multo minus ad conductionem admittendus est. Turpius enim ejicitur, quam non admittitur hospes. v. Pap. dist. 1. Arrest. 15. Hæc cum ita sint, quæ mens illis fuit, vel est, qui vestigal a lenonibus egerunt, & eo tunc locupletem reddiderunt? quod sanctissime fustulit lex ultima l. de spectaculis. c. Lenones morte naturali non fuisse affectus, hic locus ostendit. Aliud est eum puniri in corpore, & mox civitate expelli: aliud ipsa re separationem corporis ab anima perferre vel pati. d. id est, imperamus. Principis enim preces erga subditos iusta sunt atque imperia. e. & ita lex in lenones lata, perfecta est, non tantum enim vetat lenones esse, sed etiam puniri. vide quæ notavi ad l. 5. c. de legibus. f. Quid, si Princeps incuria quadam legem in urbe tolerit generaliter, nulla subditorum omnium mentione facta? Num hujusmodi lex ad extraneos seu provinciales extenditur? Hinc prope negaveris. Provincialium enim hic meminit, quos necesse non erat nominatim edere, si lex in urbe perlata, tacite ad provinciales extenderetur. Verisimilius est tamen legem generaliter in urbe latam ad provinciales quoque porrigi. g. Vide quædam ad hanc Novellam apud Socinum regula 333. & 335. h. τὸν τῶν ἐνδίκων. v. l. c. 55. seu plebis. l. 1. c. de off. judic. Alex. l. 4. §. 6. de defensor. civis. His similes tribuni plebis urbis Romanæ. Porro hæc constitutio apud Julianum est 30. i. Vana sunt nomina dignitatum sine effectu.

anti-

a tollendis scilicet. Julian. consp. 31. huc refer 60. Eclog. 38. τὰς πρὸς τὸν δόκον, vide Petrum Gregorium 36. synag. 11. b. l. Julia. l. 2. §. 2. ff. de adul. c. 5. §. 3. evd. v. l. 7. in fin. c. de postulatio re-veris. d. sunt enim infames. l. 4. §. 2. ff. de his, qui nos. l. 43. §. 7. ff. de rit. Constantinus eisdem liquenti plumbo meatu oris & faucium, ut nefariorum hortatoribus, claudi iussit. l. 1. c. Th. de rapta virg. De pœna parentis aut domini, lenonis filix vel ancilla. v. l. 12. c. de episcopali audientia. l. 6. c. de spectaculis. Maritus leno uxoris ut puniatur, v. l. 2. §. 3. ff. de adul. ut ut res sit: Morte hac constitutione puniri jubentur lenones. v. §. 1. J. evd. e. Lenonum infamia. f. Instrumenta contra honores mores apud lenonem interposita nulli ut sunt momenti. g. Lenocinium gravitas crevit ex vicinia venerabilium domuum. h. Lenonum scelus augetur, quo junior est, quæ decipitur. i. Interest Principis secretos habere scelerum nuntiatores. k. Principes prætoribus usque in inquirendis sceleribus. l. Castitas, non tantum animorum, sed & corporum, laudabilis. m. Castitatis laus. n. Lenones hinc τὸν δόκον dicit. o. id est, instrumenta, obligatio. p. Præsumuntur facile invitæ pecare, cum ita a lenonibus detinentur, alias ne invitæ quidem Lucretia, opinione Hieronymi, stuprum passa est. q. Vestes, ornamenta, cupedix, meretricum decipula. r. Cautio contra bonos mores adori inutilis. s. Lenonem esse scelus grave est. t. i. c. jubemus. u. Peccandi h.

a *δύμης*, i.e. circenses factio- nes: de quibus scripti ad l. 1. §. 12. ff. de off. Praef. urb. l. 23. §. 3. ff. de pœ- nis adde Cujac. 8. obs. 29. l. 3. in fin. l. 13. ff. de off. Praef. d.

b Nov. 83.

c Nov. 67. c. 1.

d h ne sumta est pars auctent. Nip

brevis. C. de sen- ex periculis.

e Brevis lites non sunt, neque hic dicuntur, quæ vilium tantum sunt per forum, sed quæ vilem summi continent, in quibus de rebus minimis agitur, si de iis inter nob les, si ve inter pauperes a- garur. Id genus lites, sine scripto decia jubet Im- perator, maxim. si inter viles per- sonas agatur.

f *ἐν τῇ πόλει*, qua voce Ferrand. 20. Ex- plication 39. non modo pauperes interpretari, sed appellari posse existimat, sed & homines simplices & minime versutos, qui in causis & lites non sunt exerci- tari R. per. o sane apud Græcos *ἐν τῇ πόλει* viles esse homines, ut apud Harmonop. 3. tit. 6. §. 35. sed & apud eundem §. 111. §. 5. 107. *ἐν τῇ πόλει* est, non abjectus aut vilis homo (ut inter- pres vertit) sed cohortalis, ut & 45. *ἐν τῇ πόλει*, i. e. de hered. decur. ut hic for- te locus de co- hortilibus quo- que possit intel- ligi, quanquam videatur, æquius ad vil s & mise- rx condit omis homines referri. g adde l. 6. ff. de accus. h responsionum, contradictionum, gravaminum, fal- vationum, & si- milium multitu- dine, summam itaque huiusmo- di lites propo- nenda. Novell. 83. J. i. l. 21. ff. de appell. x agente in re- bus.

1 *ἀλλὰ οὐκ ἀνα- δεικνύται*, 26. §. 3. c. de episc. aud. m v. l. 7. ff. de off. Praef. veluti si iudex mandat tu- am domum quasi in publico loco extruam demoliri. n l. 7. §. 1. ff. de off. Procons. l. ult. c. de res. oper. o Patres civitatum: qui & curatores operum. l. 3. c. de his, qui sponte mun. p Salaria & honoraria officialium pignori capi possunt ob delictum, ut hic. a l. de c. 10. in fin. 7. eod.

q Nov. 12. l. 3. in fin. ff. de off. Praefid.

r Confugientes a Ecclesiam præsumi innocentes hic Alciatus colligit 3. præsumpt. 33.

s l. 13. ff. de off. Praefid. t l. 6. §. 3. 4. §. 6. ff. de off. Praefid.

u c. 10. nov. sed neque. 7. eod.

v de adfessorib & ff. de off. adfess.

y facit l. 19. ff. de off. Praefid.

z c. 8. J. eod. Nov. 8. c. 8.

Deinde conveniens est te providere, ut nulli populi civitatum alterutris seditiones a faciant, sed omnem pacem esse Dei civitatibus, dum æquitas etiam hinc no- stris subjectis servatur, & neque lucri neque passionis ali- cujus causa ad aliquam partium declinatur.

C A P. III.

Ut breviores & viliores causa sine b scripto decidan- tur: & sportularum modus servetur.

Sit tibi quoque tertium studium, lites cum omni d a- squitate audire, & omnes quidem breviores, & quæcun- que maxime e vilium f sunt, ex non g scripto decidere, & judicare, & liberare omnes alterna b contentione, & non permittere in aliquo ultra quam continetur sacra no- stra constitutione, occasione casualium expensarū damni- ficari, si tamen sufficientes in datione consistant: alioqui etiam gratis lites audire, & non permittere ex negligetia de provincia alicujus præsidis quemquam ad hanc cur- tere felicissimam civitatem, & nobis molestum esse. Scito namque quia si quis veniat, & aditionem nobis faciat & a nobis interrogatus, si prius te adiit, deinde te dicat adisse, & quod iustum est, non impetrasse, & hoc verum inveniamus, in te indignationem convertemus. + Si vero cum i te non adierit, venire ad hanc regiam præsum- pserit civitatem, & remittamus eum cum omni correctio- ne, & responsum non dabimus.

C A P. IV.

Ne præfides permittant executores aut magisterianos aliquid for- marum & portuum causa exigere.

Deinde competens est te etiam hinc venientes si ve ex Magisteriano k, si ve ex quolibet foro, non permit- tere lādere, nec superexigere subjectos nostros. Sed si quis adierit tale aliquid quæstus: hoc & exequi, & inde- mnitatem ei procurare, & neque permittere alicui profe- renti præcepta cujuscunque fori, hæc videlicet, quæ solen- niter diriguntur, formarum l etiam aque causa, & portuum, & itinerum sternendorum, & imaginum, & murorum, & do- rum destructionis m tanquam in publico saltarum, & alia- rum talium, damificare nostros subjectos. Non enim volumus, nec per talem causam ullum eis inferri damnum. Ipse vero omnium horum providebis sine damno omni ge- stum. + Si quis autem cui tale aliquid iustum est veniat: omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragma- ticam ostendat formam pro hoc scriptam: tunc tu suscipi- ens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuntians secundam præceptionem nostram suscipias. 1 ¶ Sed etiam pro ubertate neces- sariam, & operum n civitatum diligentiam habebis: procurans ex civilibus pecuniis partes o quæ valde neces- sariæ sunt operum facere, & pontium, similiter & viarum, & portuum, & in quibus omnino sunt locis provincie cui præfides: portuumque & murorum curam habebis: & quicquid omnino est publico & civitatibus utile, & cogi- tabis, & facies, & nunciabis. 2 ¶ Habebis autem obe- dientes tibi & qui in provincia sunt milites, in quibus eo- rum opus habueris ad ministerium iustum. Quod si delinquentes inveneris, sub omni castigatione decenti insu- per ex p emolumentis eorum satisfieri læsis procurabis.

C A P. V.

De criminibus.

Non permittas privilegiis q aliquibus uti nocentes r; sed illud solum eis in auxilium observabis, ut undi- que puri horum, quæ eis inferuntur, & innoxii videantur. Homicidia f autem, & adulteria, virginumque direptiones, & invasiones, & oppressiones, ita cum vehementia corrige, puniens delinquentes secundum nostras leges, ut paulatim supplicium alios omnes faciat salvos. 1 ¶ Præ- cipue vero Officialis t tuos retinebis, non permittens eis subjectos nostros deprædari u: neque ut illi officiales videantur quidem subjecti tibi, pro veritate autem tuæ præstint voluntati. 2 ¶ Festinabis etiam Consiliarium x & quicumque fuerit circa te, assumere virum optimum, & purum undique & contentum iis, quæ a fisco dantur, & si quid præter spem accesserit, & non inveneris eum cu- stodientem tibi fidem iustam: illum quidem expelles: a- lio vero uteris Consiliario, legem & iustitiam cum puris servante manibus. 3 ¶ Talem vero præbebis temeti- ipsum omnibus & publice, & privatim ut y terribilis qui- dem sis delinquentibus, & indevotis circa fiscalia z:

am domum quasi in publico loco extruam demoliri. n l. 7. §. 1. ff. de off. Procons. l. ult. c. de res. oper. o Patres civitatum: qui & curatores operum. l. 3. c. de his, qui sponte mun. p Salaria & honoraria officialium pignori capi possunt ob delictum, ut hic. a l. de c. 10. in fin. 7. eod.

q Nov. 12. l. 3. in fin. ff. de off. Praefid.

r Confugientes a Ecclesiam præsumi innocentes hic Alciatus colligit 3. præsumpt. 33.

s l. 13. ff. de off. Praefid. t l. 6. §. 3. 4. §. 6. ff. de off. Praefid.

u c. 10. nov. sed neque. 7. eod.

v de adfessorib & ff. de off. adfess.

y facit l. 19. ff. de off. Praefid.

z c. 8. J. eod. Nov. 8. c. 8.

mansuetissimus autem & mitis omnibus placidis & devo- tis, & paternam eis exhibens providentiam.

C A P. VI.

De fide publica aut securitate non passim danda.

Sed neque hæc quæ dicuntur Verba a, id est, iusjuran- dum, prompte dare festines, in amplius tempus: sed & cum examinatione in tempore mediocri b, & non tran- scendente triginta dierum inducias, ne ex hoc infinitæ sint hominibus adinvicem contentiones. Si vero etiam ali- quem sub nuncupato Verbo feceris: deinde aliquis adie- rit adversus eum: deduces quidem eum, custodiens da- tum ei Verbum: & examinabis negotium, Verbo ubique servato; & si etiam contra eum sententia necessaria sit, condemnabis eum, & duorum propones electionem, u- trum velit dato Verbo absolute abrenunciare, & agere, quæ judicata sunt, an non. Certe si hoc non: sacris eum ter- minis restitues, & ibi executionem inferes temperate, & cum debita venerabilibus locis reverentia.

C A P. VII.

Ut termini c sanctorum homicidis, &c. non profint.

Neque autem homicidis, neque adulteris, neque vir- ginum d raptoribus delinquentibus terminorum cu- stodies cautelam, sed etiam inde e extrahes, & suppli- cium eis inferes. Non enim talia delinquentibus par- cere competit, sed hoc patientibus: ut non talia a præ- sumptoribus patiantur. Deinde templorum cautela non f nocentibus, sed læsis datur a lege: & non erit possibile utrumque tueri cautela sacrorum locorum, & lædentem & læsum. 1 ¶ Publicorum vero tributorum exactiones etiam g intra templa decenter fieri procurabis: quoniam fiscalium ratio & militibus, & privatis, ipsique templis, & cuncta rei publica utilis & necessaria est. Auxiliabuntur au- tem tibi ad hoc etiam Deo amabiles ecclesiarum defenso- res, & æconomi: nullum horum, qui fiscalia tributa exigunt, abripientes exactioni, sed neque permittentes violentum aut seditiosum aliquid pati exactionem infe- rentes: scientes quia si quid tale gesserint, de suo h satis- facere fisco cogentur.

C A P. VIII.

Ut cogant exatores tributorum in apochis suis exprimere quantitatem zygocephalorum.

Coges autem publicos Exatores in suis de susceptis i ma- nifesta facere omnia, in quibus ea dederunt, nempe quantitatem zygocephalorum k, aut jugorum, aut jugali- um, aut quolibet modo per regiones nuncupantur: & pro quibus hæc & quælibet prædus exiguntur: & datorum quantitatem, si ve in speciebus: si ve in auro. Et intermi- naberis eis & magnum damnum, & manus l amputatio- nem, si hoc quod præcipitur quidem semper, usque nunc autem non custoditum est, non deinceps omnibus servent modis. + Si vero (ut assolet) declinationem inveniant aliquam, dicentes non posse jugorum poni quantitatem: maxime quidem eos malignari putamus: sed tamen nihil hinc lædatur fisco, nec collatores: fisco etenim sine præjudicio omnia sua percipiat, & solemniter celebrata suscepta percipiant ii, qui hæc exolverint, nihil exigendi amplius. Causa vero in nullo lædatur, & secundum con- suetudinem quidem tributa solvantur ab eis, & inferantur fisco. + Nuntietur autem ad gloriosissimos nostros præ- fectos de istis primitus cogendis censualibus nuncupatas expositiones m subtiliter dare, ut ex hoc fiat causa dijudi- catio: & sic interim secundum consuetudinem quidem datis fiscalibus inculpabiliter inferendis, quicquid in iis quæ dubitantur, gloriosissimi nostri præfecti judicaverint, in iis, quæ controversa sunt, hæc valere: necessitatem ha- bentibus exatores, post cognitam veritatem super his quæstionibus, & in illis de cætero quantitatem zygocephalo- rum, & aliorum omnium describere, secundum quod a nobis jam ordinatum est. 1 ¶ Non n permittas autem curialibus aut Censualibus o, dum vendita sunt prædia eo- rum, aut in alias personas mutatur possessio, tergiversatio- nibus uti quibusdam, & non transferri a venditoribus ad emptores prædia: sed coges eos omnino facere mutatio- nes sine damno. Si vero dixerint minus idoneos esse em- ptores, & propterea non fieri migrationem: hoc ipsum ex- aminabis sine quolibet damno: & si quidem idonei fuerint emptores, coges fiscalium præfules omnibus modis & si- ne quolibet damno celebrare transpositionem. Si vero pro veritate eos inveneris non satis idoneos, coges ven- ditores hoc ipsum profiteri ad gesta, quia periculo eorum transpositio sit fiscalium tributorum in eos, qui ab ipsis emunt: hoc quod etiam in Oriente novimus in multis fieri gentibus. Sic enim neque fisco nocet

plaria publici census, Jul. c. n. τὰς ἐκτιθέναι. 5. eod. adde Lampridium in vita Severi, & quæ scripti ad l. 3. in fin. ff. de fcar. n hinc sumpta Authentica, sed & periculum. C. fcar. n. o Censuales Græci, τῶν δὲ δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας nuncupant. bitur

a ut & τὰς ἀπο- γραφὰς ἀποδοῦναι: & Nov. 12. c. 12. & editi. 2. & 13. c. 10. 11. Intelligi autem λέγεται ἀποδοῦναι, ὡς συνηρησέναι, ὡς πρὸς τὰς Nov. 5. c. 2. si dem publicum, iust. conditit ἀποδοῦναι, Eranchis. v. ἀποδοῦναι, Justiniani 2. J. p. b tempus modicum triginta die- bus. l. 1. §. 2. ff. de itinere adinquit. v. Cujac. c. 10. de præscriptis. c. v. quæ scripti ad l. 3. C. de his, qui ad ecclesiam, addit 5. *ἐκτὸς*, ex lib. 4. tit. 3. §. 4. d. c. 5. eod. Imo raptoribus. 36. q. 1. c. raptoribus. e. Alys qui pos- sunt extrahi & quibus non pro- ficiat ius asyli ad- de l. 1. §. 6. §. 5. c. de his, qui ad ecc. Nov. 137. circa fin. & 117. c. ult. Mo- lis legibus id etiam constitutum fuit, ut dixi ad d. l. 5. v. Per. Greg. 33. *ἐκτὸς*, 21. & 22. l. 1. §. 2. ff. de Uillejan.

g l. 6. §. 4. c. de his, qui ad ecc. & contra iniquos exatores non prodest ius asyli. Nov. 128. c. 13. 2. dicit 10. c. 11.

h Receptorator de- bitoris fiscalis, æ- conomo, suo do- mine tenetur.

i *ἐν τῇ πόλει*, i. e. de hered. decur. ut hic for- te locus de co- hortilibus quo- que possit intel- ligi, quanquam videatur, æquius ad vil s & mise- rx condit omis homines referri. g adde l. 6. ff. de accus. h responsionum, contradictionum, gravaminum, fal- vationum, & si- milium multitu- dine, summam itaque huiusmo- di lites propo- nenda. Novell. 83. J. i. l. 21. ff. de appell. x agente in re- bus.

1 *ἀλλὰ οὐκ ἀνα- δεικνύται*, 26. §. 3. c. de episc. aud. m v. l. 7. ff. de off. Praef. veluti si iudex mandat tu- am domum quasi in publico loco extruam demoliri. n l. 7. §. 1. ff. de off. Procons. l. ult. c. de res. oper. o Patres civitatum: qui & curatores operum. l. 3. c. de his, qui sponte mun. p Salaria & honoraria officialium pignori capi possunt ob delictum, ut hic. a l. de c. 10. in fin. 7. eod.

q Nov. 12. l. 3. in fin. ff. de off. Praefid.

r Confugientes a Ecclesiam præsumi innocentes hic Alciatus colligit 3. præsumpt. 33.

s l. 13. ff. de off. Praefid. t l. 6. §. 3. 4. §. 6. ff. de off. Praefid.

u c. 10. nov. sed neque. 7. eod.

v de adfessorib & ff. de off. adfess.

y facit l. 19. ff. de off. Praefid.

z c. 8. J. eod. Nov. 8. c. 8.

a ut & τὰς ἀπο- γραφὰς ἀποδοῦναι: & Nov. 12. c. 12. & editi. 2. & 13. c. 10. 11. Intelligi autem λέγεται ἀποδοῦναι, ὡς συνηρησέναι, ὡς πρὸς τὰς Nov. 5. c. 2. si dem publicum, iust. conditit ἀποδοῦναι, Eranchis. v. ἀποδοῦναι, Justiniani 2. J. p. b tempus modicum triginta die- bus. l. 1. §. 2. ff. de itinere adinquit. v. Cujac. c. 10. de præscriptis. c. v. quæ scripti ad l. 3. C. de his, qui ad ecclesiam, addit 5. *ἐκτὸς*, ex lib. 4. tit. 3. §. 4. d. c. 5. eod. Imo raptoribus. 36. q. 1. c. raptoribus. e. Alys qui pos- sunt extrahi & quibus non pro- ficiat ius asyli ad- de l. 1. §. 6. §. 5. c. de his, qui ad ecc. Nov. 137. circa fin. & 117. c. ult. Mo- lis legibus id etiam constitutum fuit, ut dixi ad d. l. 5. v. Per. Greg. 33. *ἐκτὸς*, 21. & 22. l. 1. §. 2. ff. de Uillejan.

g l. 6. §. 4. c. de his, qui ad ecc. & contra iniquos exatores non prodest ius asyli. Nov. 128. c. 13. 2. dicit 10. c. 11.

h Receptorator de- bitoris fiscalis, æ- conomo, suo do- mine tenetur.

i *ἐν τῇ πόλει*, i. e. de hered. decur. ut hic for- te locus de co- hortilibus quo- que possit intel- ligi, quanquam videatur, æquius ad vil s & mise- rx condit omis homines referri. g adde l. 6. ff. de accus. h responsionum, contradictionum, gravaminum, fal- vationum, & si- milium multitu- dine, summam itaque huiusmo- di lites propo- nenda. Novell. 83. J. i. l. 21. ff. de appell. x agente in re- bus.

1 *ἀλλὰ οὐκ ἀνα- δεικνύται*, 26. §. 3. c. de episc. aud. m v. l. 7. ff. de off. Praef. veluti si iudex mandat tu- am domum quasi in publico loco extruam demoliri. n l. 7. §. 1. ff. de off. Procons. l. ult. c. de res. oper. o Patres civitatum: qui & curatores operum. l. 3. c. de his, qui sponte mun. p Salaria & honoraria officialium pignori capi possunt ob delictum, ut hic. a l. de c. 10. in fin. 7. eod.

q Nov. 12. l. 3. in fin. ff. de off. Praefid.

r Confugientes a Ecclesiam præsumi innocentes hic Alciatus colligit 3. præsumpt. 33.

s l. 13. ff. de off. Praefid. t l. 6. §. 3. 4. §. 6. ff. de off. Praefid.

u c. 10. nov. sed neque. 7. eod.

v de adfessorib & ff. de off. adfess.

y facit l. 19. ff. de off. Praefid.

z c. 8. J. eod. Nov. 8. c. 8.

a ut & τὰς ἀπο- γραφὰς ἀποδοῦναι: & Nov. 12. c. 12. & editi. 2. & 13. c. 10. 11. Intelligi autem λέγεται ἀποδοῦναι, ὡς συνηρησέναι, ὡς πρὸς τὰς Nov. 5. c. 2. si dem publicum, iust. conditit ἀποδοῦναι, Eranchis. v. ἀποδοῦναι, Justiniani 2. J. p. b tempus modicum triginta die- bus. l. 1. §. 2. ff. de itinere adinquit. v. Cujac. c. 10. de præscriptis. c. v. quæ scripti ad l. 3. C. de his, qui ad ecclesiam, addit 5. *ἐκτὸς*, ex lib. 4. tit. 3. §. 4. d. c. 5. eod. Imo raptoribus. 36. q. 1. c. raptoribus. e. Alys qui pos- sunt extrahi & quibus non pro- ficiat ius asyli ad- de l. 1. §. 6. §. 5. c. de his, qui ad ecc. Nov. 137. circa fin. & 117. c. ult. Mo- lis legibus id etiam constitutum fuit, ut dixi ad d. l. 5. v. Per. Greg. 33. *ἐκτὸς*, 21. & 22. l. 1. §. 2. ff. de Uillejan.

g l. 6. §. 4. c. de his, qui ad ecc. & contra iniquos exatores non prodest ius asyli. Nov. 128. c. 13. 2. dicit 10. c. 11.

h Receptorator de- bitoris fiscalis, æ- conomo, suo do- mine tenetur.

i *ἐν τῇ πόλει*, i. e. de hered. decur. ut hic for- te locus de co- hortilibus quo- que possit intel- ligi, quanquam videatur, æquius ad vil s & mise- rx condit omis homines referri. g adde l. 6. ff. de accus. h responsionum, contradictionum, gravaminum, fal- vationum, & si- milium multitu- dine, summam itaque huiusmo- di lites propo- nenda. Novell. 83. J. i. l. 21. ff. de appell. x agente in re- bus.

1 *ἀλλὰ οὐκ ἀνα- δεικνύται*, 26. §. 3. c. de episc. aud. m v. l. 7. ff. de off. Praef. veluti si iudex mandat tu- am domum quasi in publico loco extruam demoliri. n l. 7. §. 1. ff. de off. Procons. l. ult. c. de res. oper. o Patres civitatum: qui & curatores operum. l. 3. c. de his, qui sponte mun. p Salaria & honoraria officialium pignori capi possunt ob delictum, ut hic. a l. de c. 10. in fin. 7. eod.

q Nov. 12. l. 3. in fin. ff. de off. Praefid.

r Confugientes a Ecclesiam præsumi innocentes hic Alciatus colligit 3. præsumpt. 33.

s l. 13. ff. de off. Praefid. t l. 6. §. 3. 4. §. 6. ff. de off. Praefid.

u c. 10. nov. sed neque. 7. eod.

v de adfessorib & ff. de off. adfess.

y facit l. 19. ff. de off. Praefid.

z c. 8. J. eod. Nov. 8. c. 8.

a ut & τὰς ἀπο- γραφὰς ἀποδοῦναι: & Nov. 12. c. 12. & editi. 2. & 13. c. 10. 11. Intelligi autem λέγεται ἀποδοῦναι, ὡς συνηρησέναι, ὡς πρὸς τὰς Nov. 5. c. 2. si dem publicum, iust. conditit ἀποδοῦναι, Eranchis. v. ἀποδοῦναι, Justiniani 2. J. p. b tempus modicum triginta die- bus. l. 1. §. 2. ff. de itinere adinquit. v. Cujac. c. 10. de præscriptis. c. v. quæ scripti ad l. 3. C. de his, qui ad ecclesiam, addit 5. *ἐκτὸς*, ex lib. 4. tit. 3. §. 4. d. c. 5. eod. Imo raptoribus. 36. q. 1. c. raptoribus. e. Alys qui pos- sunt extrahi & quibus non pro- ficiat ius asyli ad- de l. 1. §. 6. §. 5. c. de his, qui ad ecc. Nov. 137. circa fin. & 117. c. ult. Mo- lis legibus id etiam constitutum fuit, ut dixi ad d. l. 5. v. Per. Greg. 33. *ἐκτὸς*, 21. & 22. l. 1. §. 2. ff. de Uillejan.

g l. 6. §. 4. c. de his, qui ad ecc. & contra iniquos exatores non prodest ius asyli. Nov. 128. c. 13. 2. dicit 10. c. 11.

h Receptorator de- bitoris fiscalis, æ- conomo, suo do- mine tenetur.

i *ἐν τῇ πόλει*, i. e. de hered. decur. ut hic for- te locus de co- hortilibus quo- que possit intel- ligi, quanquam videatur, æquius ad vil s & mise- rx condit omis homines referri. g adde l. 6. ff. de accus. h responsionum, contradictionum, gravaminum, fal- vationum, & si- milium multitu- dine, summam itaque huiusmo- di lites propo- nenda. Novell. 83. J. i. l. 21. ff. de appell. x agente in re- bus.

1 *ἀλλὰ οὐκ ἀνα- δεικνύται*, 26. §. 3. c. de episc. aud. m v. l. 7. ff. de off. Praef. veluti si iudex mandat tu- am domum quasi in publico loco extruam demoliri. n l. 7. §. 1. ff. de off. Procons. l. ult. c. de res. oper. o Patres civitatum: qui & curatores operum. l. 3. c. de his, qui sponte mun. p Salaria & honoraria officialium pignori capi possunt ob delictum, ut hic. a l. de c. 10. in fin. 7. eod.

q Nov. 12. l. 3. in fin. ff. de off. Praefid.

r Confugientes a Ecclesiam præsumi innocentes hic Alciatus colligit 3. præsumpt. 33.

s l. 13. ff. de off. Praefid. t l. 6. §. 3. 4. §. 6. ff. de off. Praefid.

u c. 10. nov. sed neque. 7. eod.

v de adfessorib & ff. de off. adfess.

y facit l. 19. ff. de off. Praefid.

z c. 8. J. eod. Nov. 8. c. 8.

a ut & τὰς ἀπο- γραφὰς ἀποδοῦναι: & Nov. 12. c. 12. & editi. 2. & 13. c. 10. 11. Intelligi autem λέγεται ἀποδοῦναι, ὡς συνηρησέναι, ὡς πρὸς τὰς Nov. 5. c. 2. si dem publicum, iust. conditit ἀποδοῦναι, Eranchis. v. ἀποδοῦναι, Justiniani 2. J. p. b tempus modicum triginta die- bus. l. 1. §. 2. ff. de itinere adinquit. v. Cujac. c. 10. de præscriptis. c. v. quæ scripti ad l. 3. C. de his, qui ad ecclesiam, addit 5. *ἐκτὸς*, ex lib. 4. tit. 3. §. 4. d. c. 5. eod. Imo raptoribus. 36. q. 1. c. raptoribus. e. Alys qui pos- sunt extrahi & quibus non pro- ficiat ius asyli ad- de l. 1. §. 6. §. 5. c. de his, qui ad ecc. Nov. 137. circa fin. & 117. c. ult. Mo- lis legibus id etiam constitutum fuit, ut dixi ad d. l. 5. v. Per. Greg. 33. *ἐκτὸς*, 21. & 22. l. 1. §. 2. ff. de Uillejan.

g l. 6. §. 4. c. de his, qui ad ecc. & contra iniquos exatores non prodest ius asyli. Nov. 128. c. 13. 2. dicit 10. c. 11.

h Receptorator de- bitoris fiscalis, æ- conomo, suo do- mine tenetur.

2. *βλαβήσις*.
3. *Αγγαριζ* quid,
alibi dixi. adde
Nov. 123. c. 22. 134.
c. 1.

4. *προσέζωσις*.
iumentis. Hal.

5. *τοπογραφία*.
d. cum detrimen-
to & subditorum.
c. 5. l. 1. c. 1.

6. *α. 4. in fin. sup.*
eod.

7. *adde l. 3. c. de*
sum. trin.

8. *Harcticorum*
quaritores verat
ut & Edict. 2. J.

9. *Nov. 103. c. 2.*
h. id est, si ad ca-

10. *non pertineat*
Ecclesiasticos.

11. *i. e. disceptatio-*
nem moverit.

12. *l. 1. c. d. d. Deo*
gratum & conve-
nientem finem.

13. *l. 6. c. 3. c. 21.*
l. 4. 5. 7. ff. de offic.
Procons. l. 7. c. de
postulando.

14. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

15. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

16. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

17. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

18. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

19. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

20. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

21. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

22. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

23. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

24. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

25. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

26. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

27. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

28. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

29. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

30. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

31. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

32. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

33. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

34. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

35. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

36. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

37. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

38. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

39. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

40. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

41. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

42. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

43. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

44. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

45. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

46. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

47. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

48. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

49. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

50. *Nov. 134. c. 1.*
olim dimidia bo-

51. *nomum damnati*
pettinebat ad fi-

52. *scum. l. 7. ff. de*
bon. damnat. l. 10.
c. de bonis pre-
scrip. Et ita quo-
que hodie in Gal-
lia publicatio seu
confisatio locum
non habet in pro-
vinciis utentibus
iure scripto, nisi
ceteris casibus. Ho-
die igitur ius in-
tegrum in bonis
damnati, servatur
liberis dammati,
boni principes o-
lim etiam altem
concesserant, ut
de Antonino Pio
proditum est: mo-
do semissem, ut de
M. Antonino: Ha-
dranus tantum
decimas. Trium-
viri Reip. consti-
tuenda decimas
maribus, vicissi-
mas forminis. Ju-
re autem veteri,
Falcidia, liberti
vero, iure consti-
tutionum conce-
duntur. l. 4. ff. de
iure patr. l. 3. ff. de
interdict. Perdu-
ellionis ex causa
nihil liberis ma-
sculis relinquitur
sed filius tantum
quadrans forum
quod successione
matris
acceperunt. l. qui-
qua. c. 6. ad leg.
Jul. Majestatis. v.
Cuj. 6. obs. 13.

bitur & fiscalia tributa a possessoribus inferentur, ut non alii quidem sint possessores, alii vero collatores. Oportet enim maxime contra possessores fieri collationes: sed non contra non derinentes neque possidentes terras.

CAP. IX.

De profectionibus praesidum, ne provinciales angariis, &c. vexent, &c.

Illud tamen te volumus nosse: quia si quando praecipimus ad alias forte proficisci te provincias, competens est contentum te iis, quae de fisco largiuntur, non gratis expendere: neque nostros subjectos atterere: sed ex quibus in provincia consistens expendebas, ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas: neque angariis a collatores affligentem, neque te, neque obediens tibi Officium: sed propriis quidem subjugilibus b propriaque expensa agere iter, hoc ipso custodiendo, vel si non ultra terminos properes provinciae: sed propter quandam occasionem necessariam circumeas civitates.

CAP. X.

Eos autem, qui vocantur loci servatores c, dare iudices in civitatibus provinciae cui praesident, (licet spectabiles viri, vel clarissimi, vel praesides sint) omnibus interdiciamus modis. Sed neque si milites aliqui sequantur te, neque illos gratis d permittas expendere, sed ex propriis emolumentis. Si vero hoc non egerint, sed ex tributis expenderint, & angarias acceperint: omne quicquid damificabuntur subjecti, hoc ex e eorum emolumentis exigens, proprio periculo laetis servabis.

CAP. XI.

Ut praeses oblatas sibi de religione iustiones contemnat. Neque occasione f Religiois Heresumque quæstionis g, permittas alicui provinciam commovere, aut aliter quandam praecceptionem injungi provinciae cui praesides: ipse vero providebis cum competente utilitate fiscalibus, & quae alia sunt perferutari: & non permittere aliquid contra nostras fieri praecceptiones occasione religionum.

† Si vero canonicum h sit, quod quaeritur, una cum Metropoli provinciae hoc disponere & decernere, siue Episcopi dubitent i, siue alii quidam: & causae dare & Deo amabilem & decibilem terminum, qui & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitate procurat fiscalibus, & nostros subjectos servet inviolatos.

CAP. XII.

De capitali crimine damnatis, ut bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquantur.

Oportet t autem te & in hoc omnem ponere providentiam, cum aliquis dignus apparuerit poena, illum quidem punire, res autem ejus non contingere, sed sine re cas m generi & legi n, & secundum illam ordinem. Non o enim res sunt, quae delinquant, sed qui res possident: at illi recipiunt ordinem: eos quidem, qui digni sunt poena, dimittunt: illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex forte ad illorum vocavit successionem.

CAP. XIII.

De injustis patrociniis prohibendis. Patrociniis p quoque injusta, quae cognoscimus in nostris provinciis fieri, omnibus corrigere modis, non sine ulli aliorum vitas in q se suscipere, non ampliari sibi praedia nullo modo ei competentia, non in aliorum laetione promittere patrociniis r, non quemadmodum fraudant fiscum, suam virtutem obicere. Neque sit tibi cura, cujuslibet sint hae agentes domini: sufficit enim per omnia tibi ad perfectam fortitudinem & lex, & imperii favor.

CAP. XIV.

De alienis colonis & capite censitis, ut nemo eos suscipere audeat.

Sed etiam suscipientes f alienos agricolas i sic odio habebis, sic compelles cito reddere quod suscipiunt male, ut si plurimum manserint inobedientes, omne quicquid in onus provinciae est, illorum possessionibus hoc impones. Si vero in aliis provinciis agricolae dicantur esse constituti, literis u uteris publicis ad provinciarum Praesides, ut in eas fugientes x agricolas confitentes aut convictos tradant possessionibus, & revocentur ad provinciam cui praesides, & inobedientes vehementer corripies minus idoneorum adjectione. Competens enim est, talia studentem, hinc onus & rerum diminutionem in sua facultate cognoscere: ut minoratus cogn

CAP. I.

De legitima portione liberis relinquenda, id est, triente, si intra quaternarium numerum consistant: aut semisse, si quaternarium numerum excedant.

Hæc & nos moverunt corrigere legem, & non eam de-
spicere semper erubescens: talique modo determi-
nare causam, ut si quidem unius a est filii pater aut mater:
aut duorum vel trium, vel quatuor: non triuncium eis re-
linqui solum, sed etiam tertiam propriam substantiam par-
tem: hoc est, uncias quatuor: & hanc esse definitam
mensuram usque ad prædictum numerum. Si vero ultra
quatuor habuerint filios, mediam eis totius substantiam re-
linqui partem: ut sexuncium sit omnino, quod debetur,
singulis ex æquo b quadriuncium vel sexuncium dividen-
do: & hoc non sub injusta circumstantia rerum (for-
san enim ob hoc etiam alii injustitiam patiuntur, & aliis qui-
dem meliora, aliis vero deteriora percipientibus) sed quod
contigerit unumquemque per omnia æquum esse in qua-
litate & quantitate, si quis illud institutionis modo,
sive e per legati, idem est dicere, & si per fideicommissi
relinquat occasionem: licebit enim ei reliquum octuncium
forte aut sexuncium habere: & largiri sicut voluerit
filiis ipsis: aut cuiuslibet extraneorum: & natura d primo
curata competenter, sic ad extraneas largitates accedere:
hoc observando in omnibus personis, in quibus ab initio
antiqua quartæ ratio de inofficioso lege decreta est.

CAP. II.

Ut legitima portio filiorum curialium sit dodrans.

Exciptur e autem a nobis de curialibus nuper posita
lex, quæ filiis curialibus aut filiabus curialibus nuben-
tibus noniuncium omnino dari vult, reliquo triuncio a pa-
rentibus secundum potestatem dispensando: omnibus
aliis de inofficioso positæ legibus, & præcipue nostris, in
sua virtute servandis, & de ingratissimis filiis, & de natura-
libus g præter solam quantitatem, quam ad præsens au-
ximus secundum omnes prædictas definitiones.

CAP. III.

Si liberis suis pater nudam proprietatem, & uxori usumfructum omnem reliquerit.

Prohibemus autem & illud grave existens, & habens
quidem aliquam legalem occasionem, in duram tamen
incidens crudelitatem & amaritudinem. Novim' enim ali-
qua testamenta secundum quæ morientes non paterne, nec
ut viros oportebat, sed nimis molliter atque remisse fece-
runt institutiones uxoribus, siquidem illis omnem reli-
querunt suarum rerum usumfructum, filiis autem proprie-
tatem nudam. Quamobrem arbitror studium esse hujus-
modi testamentis, uxores etiam proprietatem acquirere,
filiis forte fame peremptis. Unde enim, & in medio gu-
bernentur, & quotidianum habeant cibum, nihil eis dere-
lictum, uxoris ira, forsan & irrationabili, intercedente, quæ
eis etiam quotidianam gubernationem abripiat? Non li-
cebit igitur de cætero ulli omnino filios habenti tale ali-
quid agere: sed modis omnibus eis hujus legitima portio, quam
nunc deputavimus, & usumfructum h in super & proprietatem
relinquat, si vult filiorum non repente fame morientium,
sed vivere valentium vocari pater. † Et hæc omnia dici-
mus non in patre solo, sed & in matre & avo & proavo &
adjunctis unicuique foeminarum personis, id est, avia &
proavia, sive paternæ sive maternæ sint.

Fallit etiam, si legitima liberis re-
lictæ sit iure substitutionis: quantumvis eo casu liberi primi gradus possint nullum dicere,
& nihilominus capere ex substitutione. *lib. 10. tit. 11.* Fallit rursus, si certa pars eis sit relicta le-
gitimæ aut Falcidie loco aut pro sua parte aut pro dote: nec adjectum sit, quo titulo. Nam
in dubio præsumitur, relictum titulo institutionis, *ibid. 15. tit. 18.* Idem dicendum, si peculia
sint eis relicta, *num. 17.* aut quædam summa, eo adjecto, ut testamenti interpretatio ad vi-
rum bonum aut prudentem referatur, *num. 19.* Quid, si titulo institutionis minor quam legiti-
ma portio sit relicta? agent liberi ad supplementum, *ibid. num. ult.* Hæc si defuerint, pos-
sunt liberi testamentum nullum dicere, & bonorum possessionem contra tabulas petere, per-
inde ac si omnino essent præteriti. *V. Vurm. d. loc.*

d Naturales liberi hic opponuntur extraneis.

e vide Nov. 38.

f de quib. vid. Nov. 15. c. 3.

g de quib. c. 5. inf. eod.

h Legitimam liberorum parens usufructu onerare non potest. Nemo extantibus liberis ho-
die (olim diversum fuit, *l. 37. ff. de usufructu. leg. 1. l. 18. c. de excus. tut.*) uxorem omnium bono-
rum usufructuaria potest instituere. Quid si fuerit instituta? liberi legitimam ex ejus
usufructu deducunt, ut h c. Cur? puta debet esse legitima etiam ab usufructu, cum legitima
pleno jure, & proprietate & usufructu debeat. Aliud dicendum, si adjectum fuerit, ut frue-
retur mater una cum filiis, ut Cic. in orat. pro Cæcinnæ, & *l. 8. ff. de usufr. adverst.* Non idem
est in persona extraneorum hæredum, quorum Falcidia gravari potest. *l. 5. l. 20. l. 49. ff. de usu-
fruct. & quædam.* Ex superioribus constat, legitimam (dic aliud in eo, quod intra legiti-
mam. *Grass. lib. 5. sent. 5. legitima. q. 38. num. 23.* Dicent idem in dote non excedente summam
legitimam, sive sit ea numerata, sive relicta testamento. *Grass. ibid. q. 41.*) liberorum, pa-
rentum, fratrum, *Grass. ex com. opin. ibid. q. 39.* in usufructu gravari non posse. Eadem gra-
vari non potest mora, *l. 30. c. de inoff. dilacione, l. 31. d. tit. tempore, l. 36. d. tit. conditione, d.*
l. 32. (nisi bona mente conditio apponatur. *l. 26. c. de inoff. v. Grass. lib. sent. 5. legitima. q. 38.*
num. 5. l. 17. l. 18.) quantumvis casuali, mixta, potestativa, aut voluntaria. *Grass. lib. num. 10. ad 13.*
Non potest etiam legitima gravari fideicommissi vel substitutione. *d. l. 32. & l. 12. ibid.* nisi id
sit fideicommissum relictum a pupillo, ut ex communi opinione refert *Grass. lib. sent. 5. legi-*

CAP. IV.

*Quemadmodum liberi ab intestato per femininum sexum de-
scendentes succedere debeant.*

Neque a illo de cætero servando in nepotibus & pro-
nepotibus non suis, & sub potestate constitutis, mi-
nus tertia b parte eos habere, quam eorum parentibus
viventibus oportebat relinquere testatores. Non enim
excipimus ulterius nepotes, qui ex filio paternis avis ac-
crescant, ut illi quidem integram accipiant partem, quan-
tam eorum acciperet pater vivens: nepotes autem ab avo
per mediam filiam venientes, aut avia paternæ vel maternæ,
minus tertia accipiant: sed unum ordinem in omnibus
ponimus nepotibus & pronepotibus, non ferentes foemi-
nam c a masculo in talibus minui. Neque d enim ma-
sculus ipse in se, neque foemina solum ad nativitatis pro-
pagationem sufficiens est: sed sicut utrumque eorum co-
apavit Deus ad generationis opus, ita etiam nos eandem
utrisque servamus æqualitatem.

† Sed nec usque in hoc statuimus legem. Hæc enim
dicimus & in illis filiis, qui ex nuptiis sunt legitimi, licet
non sint secutæ nuptias dotes, sed affectus indubitatus &
manifestus inter conjuges existens filios præstat esse legi-
timos. Dotem etenim celebrant e nuptiæ: nuptias f
autem dotes non faciunt, sed conjunctorum affectus.

† Hoc idem obtineat & in iis, qui ex posteriori g affe-
ctu cum dotibus secundum nostras constitutiones, legiti-
mi fiunt: & hæc sit sanctio legitimæ soboli.

CAP. V.

*De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab inte-
stato succedant.*

Consideremus autem aliquid ad solam naturam cle-
mens. Multi namque molesti sunt nobis semper,
precesque crebræ, & flentes filii. Et semper equidem ele-
mens aliquid definimus: sed quia non hoc cum lege agimus,
erubescimus h: ideoque causæ etiam legem adjicientes,
ipsi quidem populos removebimus: dabimus autem
omnibus habere ex lege remedium. † Quia enim te-
stari naturalium filiorum patribus etiam ipsis de dimis, legiti-
ma quidem existente prole, usque i ad unam solam unciam, quam
habebunt una cum matre: (hoc quod etiam prius fuit)
filiis autem non existentibus legitimis, usque k ad medietatem
totius substantiæ: hoc dicunt a nobis positæ leges, non in
testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed
etiam aliis munificentis, quas & superstitibus donant: præ-
sens autem lex de iis, quæ ab intestato sunt, loquitur, &
novi aliquid introducit. † Nunc enim si quis moriens le-
gitima sibi penitus sobole non existente (filiorum dicimus aut
nepotum aut cæteræ successionis) neque l uxore legitima,
proinde moriatur non disposita substantia, & veniat cognatio for-
san, aut certe manus sibi bonorum possessionem moriens, & in-
surgens, aut etiam nostrum ararium: (nec enim illi quantum
ad hoc parcimus) sit autem ei domi donec vivit, libera mulier
in habitu concubina cum eo degens, & filii ex ea: (talibus
enim solis hæc sancimus, ubi omnino indubitata sunt sive
concubina in domo habitæ, sive naturalium ibidem pro-
les) & nutrimentum damus eis, & intestato m parentibus mo-
rientibus duas n habere uncias paternæ substantiæ, cum matre
partiendas, quancunque fuerint filii, ita ut proportionem unius
filii & mater accipiat. Et hæc dicimus, si uni concubina co-
habitaverit, & filios ex ea habuerit, aut præcedente concu-
binæ morte forsan aut divisione, filii domi sint: tunc enim
damus eis ab intestato duarum unciarum successionem.

† Si autem confusa concupiscentia ita fiat, ut alias superin-
ducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum
fornicantium (sic enim dicere melius est) & ex eis filios fa-
ciens moriatur, multas simul relinquens concubinas: odibilis o
quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis
ab hac lege expellatur. Sicut enim quis legitimæ uxori
conjunctus alias p superinducere non poterit matrimo-
nio consistente, & ex eis legitime q filios procreare; sic
neque post cognitam (quemadmodum diximus) concubi-
nam, & ex illa filios, dabimus, si aliud opus libidinis ege-
rit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus
fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretæ
erunt mulieres quam magis, aut quam minus amaverint:
indiscreti etiam filii: & nos non præbemus luxuriantibus,
sed castè viventibus legem. † Non autem distinguimus r

quam derogare, præsertim si legis scriptæ duriem corrigat, aut ejus defectum suppleat.
Glossæ alioqui nihil alleganti non credendum. *Bald. in l. Respublica. 4. Cod. quibus ex caus.*

i Concubinae suæ, ejusque liberis, quatenus quisque donare testamentum pos-
sit. k hodie assem. *Nov. 89. c. 12. §. 1. 2. 3.* l d. c. 12. §. 4.

n Qui moritur sine justis liberis ac uxore,
(aliud est, si plures reliquerit, & ex eis liberos) concubinae suæque liberis ex ea susceptis
duas uncias ab intestato defert. o Unicam tantum concubinam Romanis habere licuit.

add. & *J. eod.* p v. quæ dixi ad *l. 7. in fin. c. de Judicis.* q Maritus, constante ma-
trimonio, si quos ex alia muliere liberos suscepit, legitimos non habet.

r Quod ad jus succedendi attinet, nulla differentia inter masculos & feminas.

tima. q. 12. n. 6. ut
ita substitutio pu-
pillaris non cen-
seatur oneris lo-
co, *ibid. n. 7.* sed
nec vulgaris, ut
idem communem
secutus retulit, *ib.*
n. 9. quod tamen
probandum non
videtur. Affertur
itaque magis Be-
rrigario, Socino,
Gomezio, com-
munem quoque
opinionem sibi
adferentibus, legi-
timam substitui-
tione gravari non
posse, quantumvis
piani ad causam
reliquo. Idem n.
20. quamvis gra-
vaminis vel oneri
filiis consensit.
n. 11. l. ult. c. ad l.
Falc. l. 20. ff. de de-
nar. ad l. Cujus
hic sol. 396. quan-
tumvis legitima
statuto ducta sit.
Grass. ib. n. 430.
Non potest etiam
parens filio legiti-
mam compen-
di debiti loco re-
linquere. *Grass.*
ib. n. 22. Sic hæc
itaque collectio,
si parens legiti-
mam liberorum
minuere non pot-
est, multo minus
eam tollere pot-
est.

a Hinc sumpta
est Authentica,
Quæ tertio. c. de
collationib.
b ut olim, & ita
abrogatur *l. 9. c.*
de suu. leg. q. 4. tit.
de legitimis heredi-
lib. 5. §. 1. ff. de
her. ab intest. l. 1. c.
de collationib.
c *l. 19. c. de colla-*
tionib. l. 9. c. de
legitimis lib. 5. §. 1.
ff. de her. ab
intest.
d hæc ratio
possumus consue-
tudinibus & statuta
refellere, quibus
foemina a fœdit
ducatibus & re-
gnis arcetur.
e i. e. facimus, ut
dos debeat.
f Non dos, sed
affectus nuptias
facit, v. quæ no-
tavi ad *l. 30. ff. de*
reg. jur.

g *Nov. 89. c. ult.*
ff. de nup.
h Erubescimus hinc
lege loqui: ut hic
& *l. 17. c. de collat.*
Marla. n. 53. m. 33.
Roland. a. conf. 45.
n. 33. quæ senten-
tia dici non potest,
quantum extenu-
entur eorum sen-
tentia, quæ unis
tantum nitentur
Interpretibus.
Communi opini-
oni in re dubia
vis austin quid-

a. v. l. 7. C. de legib.
b. Nov. 17. c. 6.
c. hinc sumpta est
authenticam, Ex te-
stamento. C. de col-
lationib.

d. Collatio olim
non fiebat ex te-
stamento, nisi pa-
rens iussisset col-
lationem fieri:
hodie fit, nisi col-
lationem vetue-
rit.

e. Olim emanci-
pati scripti hære-
des, accepta a pa-
rentibus inter vi-
vos non contene-
bant: & ita abro-
gatur lex 1. C. de
collationib. & lex
1. 5. 4. ff. de collat.

f. Liberi parenti-
bus successuri co-
guntur dotem do-
nationesve pro-
pter nuptias a pa-
rentibus acceptas
conferre. v. Cod. de
collat.

g. Olim tacita, nec
palam divulgata
parentis volun-
tas, hoc casu suffi-
ciebat, & ita ab-
rogatur l. 53. ff. fa-
milia. l. 14. ff. de
dote pater.

h. Dum vitant
stulti vitia in co-
traria currunt.
i. Nota regulam &
cautionem scitu
parentibus utilem
divisuris hære-
ditatem suam inter
liberos. Cujus hic
sensus est: Parens
distributus hære-
ditatem suam
inter liberos, di-
visionem confir-
mare debet, vel
sua, vel suorum
liberorum sub-
scriptione.

k. potest enim pa-
rens dividere in-
ter liberos hære-
ditatem. l. 8. C. de
inst. l. 10. l. 16. l.
11. C. fam. l. 21. §.
1. C. de testam. l. 20.
§. 3. l. 29. §. 1. ff. fa-
milia.

l. Nov. 107. c. 3.
m. dicitur ad-
scribere.

n. Ex non solenni
divisionis instru-
mento agi non
potest ad divisio-
nem.

o. seu de inficia-
torum & abjura-
torum poena.

p. Plebis. Est lex
Aquilie plebis-
cium. l. 1. in fin. ff.
ad l. Aquil. §. 15.
Inst. ad l. Aquil.
q. l. 2. §. 1. l. 23. §.
10. ff. ad l. Aquil.
l. 4. C. de l. Aquil.
§. 1. vers. at ad-
versus inficiant-
es. Inst. de poe-
na temere.

r. Turpe est ma-
nam. i. e. scri-
pturam denegare.

s. hinc sumpta est
Authenticam, Con-
tra qui propriam.
C. de non nume-
rat. pecunia.

sed paulatim mutata elementa. ablata est, quæ consuevit iniquorum
enutrire malevolentiam. Quamobrem etiam nobis necessarium vi-
sum est indecentes & turpes abnegationes prædictæ poenæ subijcere:
Sed si enim protulerit aliquis scripturam, alter autem eam negaverit, cum

de filiis sive masculi sive foeminae sint. Sicut enim na-
tura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alte-
ram in masculis, & alteram in foeminis secundum hoc
ponimus legem. † Valebit itaque hæc lex nobis in futu-
ris, & maxime omnium hæc: quoniam earum, quæ du-
dum non recte tenebant, plurima & emendavit, & ex-
planavit: & quod præterit a, non potest ab ea, quæ non-
dum erat, regulæ subijci. Hæc a nobis de prædictis suc-
cessionibus sunt sancita.

CAP. VI.

De collationibus b dotis vel donationis propter nuptias.

ILLud quoque bene se habere credimus hac lege com-
plecti: prioribus enim legibus volentibus, in collatio-
nibus si quidem sine testamento morentur parentes, collationes
secundum earum virtutem fieri: si vero testati nihil d di-
centes de eis, locum non fieri collationibus, sed res habere per
dotem forte aut alio modo datas: & quæ sunt relicta defende-
re: Nos sancimus, non esse omnino talem opinionem: sed si-
ve quispiam intestatus moriatur, sive e testatus, quoniam
incertum est ne forsan oblitus datorum, aut præ tumultu
mortis angustiat, hujus non est memoratus: omni-
no f esse collationes, & exinde æqualitatem, secundum quod
olim dispositum est, nisi expressim g designaverit ipse se velle
non fieri collationem, sed habere eum, qui cogitur ex lege con-
ferre, & quod jam datum est, & ex jure testamenti: omnibus,
quæ prius de collationibus a nobis sancita sunt, in sua vir-
tute manentibus.

CAP. VII.

Si res suas pater inter liberos distribuere voluerit.

ET quod sæpe nobis judicantibus placuit, necessarium
credimus nunc partem fieri præsentis legis. Frequen-
ter enim quidam plurimorum filiorum constituti patres,
deinde putantes mox substantiam dividere, ut a fraterno
certamine eos præservent: ad majores b adhuc & sævio-
res contentiones adducunt. Cum enim oporteret, si hoc
vellent, aut aperte omnia dividere in testamentis suis,
aut si non hoc vellent, partes facere, & eas subscribere, &
sic indubitata dare filiis divisionem: at illi non hoc fa-
ciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi scribunt, &
neque hanc continue, sed forte interscriptam alterius
cujuspiam literis & in descriptione abjecta, & nulla cu-
stodia digna positam: residua vero pars nequaquam il-
lorum est manus, sed subscriptoris cuiuspiam forte cor-
rupti, aut cuiuscunque: & hinc illis litium occasiones de-
cies millies, utrum hæc voluntate gesta sint patris, an ali-
cujus artificis operarii certaminis & contentionis, & ad fa-
vorem partis alicujus scribentis. † Hæc nos molestare
de cetero nostros subiectos nolentes, sancimus: Si i
quis voluerit k suas res filiis aut dividere, aut omnes, aut
etiam aliquas forte relinquere præcipuas: has maxime qui-
dem, si possibile est, dicat in testamento, & indubitata det fi-
liis hinc utilitatem. Si autem hoc non agat, propter aliquas
necessitates, quæ plurima circumstant sunt hominibus: licet
tamen descriptiones facere rerum, quas partiiri voluerit: &
subscribere l omnibus aut ipsam, aut filios universos subscri-
bere præparare, inter quos res dividet, & ex hoc causæ dare
indubitata fidem, & quod secundum hanc sit speciem, ratum
sit, atque firmum, atque cautela non indigens. Si vero ali-
quis hoc non egerit, sed dispersam m (sic ut plerumque)
sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil n hinc fi-
liis sese præbiturum utilitatis: sed quasi nihil sit factum,
divident substantiam filii, in certas & plerumque sine testimo-
nio conscriptiones non sequentes: neque iudicibus causa
(quos iudices familiæ eriscundæ leges appellant) has
sequi cogendis. Oportet enim providere subtiliter caute-
læ filiorum, & non aliud quidem minuire, aliud sub er-
rore relinquere, quod difficultum insuper & insolubili-
um, crebro etiam crimina ferentium causarum occasi-
onem præstat. De successione itaque & collationi-
bus & aliis, quæ prædicta sunt, usque in hoc sancitum sit.

CAP. VIII.

Si quis prolatam manum suam negaverit. o

STUDium vero malevolentia, quod fit ab aliquibus, ne-
cessarium nobis fecit plebis denovo legislationem appro-
bare, quam per quendam suorum prouultu tribunorum p,
& quæ Aquilia nuncupationem ab illo suscepit: secun-
dum quam pro abnegatione duplicibus q subdebat exaltio-
nibus malevolentes, & abnegare tentantes, ubi etiam alia
quædam actiones ad eundem cooptatæ sunt ordinem,

hæc literas ejus habeat, ita ut necessitatem & solum patiatur
actor causas pati circa probationem ejus, aut literas quidem su-
scipiat a, dicat autem, Non solum debitor sibi, & probaverit
hoc legitimis modis actor: condemnationem b adversus eum du-
plicem in utroque casu fieri sancimus: non quia amarioribus
legibus delectamur, sed quia lites eorum, minores
efficiamus: quatenus timore c poenæ citius dicant quod
confiteri competit. In talibus itaque omnibus modis
condemnationem hoc fieri volumus modo: & si præter
hæc egerit, iudicem scire, quia transcendens legem ipse
tenebitur his poenis. † Hæc autem dicimus nisi proba-
tionis actor abrenunciatis, sacramento rei usque nunc
abnegationem factam solvi voluerit. Si enim tale ali-
quid egerit: si quidem mox ab initio post abnegationem
intulerit iurjurandum, & ille continuo d confessus fu-
erit, quod in negationem deductum erit: sine periculo
erit quantum ad duplum. † Si vero longiori facta lite,
tunc actor inferat sacramentum: at ille etiam sic quod in-
fertur, profiteatur, de dupli quidem eum eximimus poe-
na, omnes vero expensas, e quæ usque tunc factæ sunt
propter probationes, actori iurejurando ejus definitas,
exolvere eum, qui ab initio quidem negavit, postea vero
confessus est, jubemus. † Si quis autem adnumera-
tionem in se factam pecuniarum negans, postea utatur so-
lutionibus f a se factis: tali homini nullam utilitatem
horum, quæ vere soluta sunt, esse sancimus, sed totum
eum debitum exigi præcipimus, & hanc solam sustinere
negationis poenam: hoc quod etiam quidem ante nos
Imperator constituit: nullo iudicantium neque in hoc
flectendo, sed integritatem legis custodiente. † Si au-
tem etiam reus proferat literas actoris, deinde ille eas
neget, aut ille probet eas, non solum illud reperetur de
quo negotiatio fuit, sed etiam tantum aliud adjiciatur.
Hic quoque de iurjurandi datione similiter etiam in
actore introducat ratio.

CAP. IX.

De tutore vel curatore inficiatore.

SI vero lis agatur per curatores g nimirum h perti-
nens ad personas, quæ curatoribus indigent, hujus-
modi negationis poenam (quando i in ipsorum curato-
rum fuerit literis) non adversus eos k, quorum sunt
curatores, sed adversus eos l ferri, qui turpem & in-
decentem hanc negationem fecerunt. Si vero aliud m
condemnationis augmentum aut in duplum, aut in tri-
plum, aut in quadruplum ab antiquis legibus, aut Prin-
cipum introductum est constitutionibus: maneat qui-
dem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in
nostri Instituti & Digesti & Constitutionum libro san-
cimus: hoc autem nunc augmentum priorum sit.

CAP. X.

De improbis possessorum exceptionibus n.

ILLud quoque in iudiciis arbitramur oportere me-
lius quam omnes ante nos determinare & constitui-
re. Si quis enim conventus fuerit res habere alterius:
ille vero dicat res non esse illius, de qua dicit actor, & co-
gatur, qui actionem infert, aut documentis, aut testi-
bus, aut aliis uti laboribus, ut ostendat res illius esse: post-
ea vero is, qui semper abnegaverat illius hoc non fuisse,
uti voluerit illius jure, & dicere, quia ex hypotheca
aut aliis causis in illam personam relatis propin-
quior est, quam ille, qui causam movet: alia quidem
sententia vacent, quæ prioribus nostris placuerunt:
mediocri autem quædam & clemens & ipsi causæ con-
veniens poena abnegationis inferatur: pro abnegatio-
ne namque circa hoc, & actoris laboribus dum adhuc
causa dicitur, ad p actorem transferatur q rerum, de
quibus est questio facta, possessio: licentiam habente
eo, qui hanc reddet, si qua jura habeat ex illa persona,
de qua prius negationem passus est, competentia sibi
hæc proponere, & legum iustitiam promereri, poena in
sola translatione possessionis constituta. † Hæc a no-
bis pro successioneibus, & collationibus, & distributio-
nibus, & litigantium cautela, & ut multitudo litium
minuatur, & inventa sunt & sancita: & de cetero te-
nebunt: quatenus & successiones agnoscant, & col-
lationes non ignorent: sed circa distributiones non
resistent: & neque petulantes suarum literarum ab-
negationibus insiliant malignari volentes, neque annu-
merationes abnegent, neque postea forsitan solutio-
nibus utantur, neque res, ex quibus detinent, abnegent

deinde agendum hypothecaria aut vestigali, aut superficiaria actione. Et sic poena causa
transferatur possessio, ut in specie l. ult. C. de rei vind. l. 1. C. ut possidet, & in specie l. 5. §. 1. ff.
ut leg. mom. l. 6. in fin. ff. de Carbon. l. 11. in fin. C. de collationib.
q. Poena inficiantis scripturam est hæc, ne pluribus defensionibus utatur, c. 8. in fin. §. 1. cod.
est & tertia dupli, d. c. 8. in princ. fuit & quarta apud veteres, de dupli fructibus ex 12. ta-
bulis: quam tacite Justinianus tollit, dum superiorum poenam actionis in rem exstimat sub-
ficere, vid. Cujac. hic.

z. Onus enim pro-
bandi incumbit
ei, qui ait, non
qui negat. l. 2. ff.
de probat.
a. suas esse agno-
scat.

b. Abjuratores
scripturæ propriæ
dupli poenam su-
minet, quod con-
gruit cum l. 1. C.
Theod. de usur. vel
judic.

c. Merito poenæ de-
terruntur multi a
delicto. Oderunt
peccare mali for-
midine poenæ.
Notat. l. 1. epist. 16.

d. Poenitentis par-
ticipat, ut hic & in
aliis casibus. l. 4. §.
6. C. de hæres. l. 10.
ff. de in ius voc. l. 1.
in fin. ff. de inter-
rog. l. 23. l. de ap-
pel. v. tamen l. 65.
in fin. ff. de furti.
add. l. ult. C. de
plura per.

e. d. l. 15. C. de sa-
ditio.

f. i. e. exceptione
solutæ pecuniæ.
Sensus est, inficia-
torem pluribus
defensionibus uti
non posse contra
regulam juris, nec
potest igitur a-
ptari species ulla
commodior legi

43 ff. de reg. iur.
g. dicitur ad-
versus per tutores
vel curatores. Jul.
h. oia ka de-
stina, &c. id est,
utpote ad eas per-
sonas pertinet, quæ
curatoribus
indigent.

i. Oia in oi-
kionis autem
taw ka de-
stina, &c. id est,
utpote ad eas per-
sonas pertinet, quæ
curatoribus
indigent.

j. Oia in oi-
kionis autem
taw ka de-
stina, &c. id est,
utpote ad eas per-
sonas pertinet, quæ
curatoribus
indigent.

k. cum de
proptis curato-
res iusticiæ
ei fingunt. Hal.
Agylauk.

l. e. curatores.
m. hæc constitu-
tio nullam facit
innovationem in
legibus, quæ du-
plum, vel qua-
druplum in qui-
busdam casibus
exigi præcipiunt.

Jul.
n. adversus domi-
nos vindicantes
res suas.

o. hinc sumpta est
Authenticam, Item
Possessor. C. qui
possidet.

p. Sensus est, si
possessor conven-
tus rei vindica-
tione negaverit
esse actoris, postea
convictus alleget,
pignora, vel em-
phyteusas, vel su-
perficii causam,
vel quamcunque
defensionem, non
auditor, etque
transferenda pos-
sessio in actorem.

Et sic poena causa
transferatur possessio, ut in specie l. ult. C. de rei vind. l. 1. C. ut possidet, & in specie l. 5. §. 1. ff.
ut leg. mom. l. 6. in fin. ff. de Carbon. l. 11. in fin. C. de collationib.

q. Poena inficiantis scripturam est hæc, ne pluribus defensionibus utatur, c. 8. in fin. §. 1. cod.
est & tertia dupli, d. c. 8. in princ. fuit & quarta apud veteres, de dupli fructibus ex 12. ta-
bulis: quam tacite Justinianus tollit, dum superiorum poenam actionis in rem exstimat sub-
ficere, vid. Cujac. hic.

a Hodie non est
necesse ius aureo-
rum annulorum
petere, cum ma-
numissio matris
sola, & contractus
dotis cum ea ha-
bitus, filios natu-
rales ingenuos &
suos faciat.

b παρρηγο-
γίας, i. e. natali-
um restitutionis.
Nov. 78. c. 1. Ma-
numissio, liberici-
um: natalium
restitutio, inge-
nuum: ius aureo-
rum annulorum,
honorem & iura
ingenuitatis tri-
buit.

c Recte hic exigi-
tur ingenuitas in
huiusmodi uxore
& liberis. Nam
soli ingenui, iura
suorum here-
dum, agnatorum,
& cognatorum ha-
bent. Libertini
vero cognatio-
nem non habent.
v. Cuj. ad Nov. 14.
d. Nov. 12. c. 4.
e. l. 10. C. de natu-
ralib. lib. lata an-
no 529.

f l. 11. C. de natu-
ralib. lib. lata anno
530.
g v. l. 7. C. de le-
gibus.

h Utraque consti-
tutio contra sui
naturam, refertur
ad negotia prae-
terita. d. l. 7. Non
referuntur tamen
constitutiones ad
ea, quae iudicio
vel transactione
jam sunt decisa.
i Nov. 12. in fin.
lata anno 535.

k Liberis ante do-
talia instrumenta
nascendis benefi-
cium a Principe
datum, ad eos, qui
jam nati sunt an-
te dotalia instru-
menta, ex quo &
bono porrigitur.

personis, sed mediocres & mites ex causis ostensi, medio-
cri etiam potantur iudicio.

CAP. XI.

*Quomodo concubina servilis conditionis constituta,
legitima uxores fiant.*

Quod autem ab aliquibus maligne dubitatur, in qui-
busdam nostris constitutionibus, & in iudiciis qui-
dem plurimis motum est: cum sit iustum ulterius non
quari, praesenti coniungimus legi. Constituentibus enim
nobis, ut si quis respexerit aliquam mulierem clemens, &
hanc fortitur absque dotalibus documentis, deinde fa-
ciat filios: postea vero maritalem ad eam receperit af-
fectum, & scripserit huiusmodi instrumenta, & fecerit
filios: non solum eos, qui post hoc nati fuerunt filii, sed
etiam priores esse legitimos: & propter circumvenienti-
um & maligne interpretantium calliditatem: etiam jam
aliam scribentibus constitutionem: quia haec volumus
tenere, licet secundi non sint nati post dotem filii, aut ex-
istentes moriantur: adinventum quidam etiam aliam
dubitationem, non recipientes haec tenere in iis, qui li-
bertabus copulantur: cum utique recte conjicientibus
nostram intentionem, etiam hoc fuerit jam sancitum.
Si enim ad libertam non omnino nuptiae prohibentur,
certum fuit, quia etiam in illis haec tenere volumus.
Sed quoniam utique hoc dubitatum est: sancimus, si
quis uxorem non habens legitimam aut filios legitimos, ad an-
cillam propriam habuerit quandam meliorem sententiam, &
filios protulerit ex ea in servitute constituta: postea vero liber-
tate honoraverit & ancillam & natos, & ius a eis aureorum
petierit annulorum, & regenerationis b & inter ingenuos c,
secundum iustos reduxerit modos, & nuptias consummaverit,
postea vero nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint
filii postea, aut non fuerint: (ut utriusque nostrae constitui-
onis amplectamur casus) sit & uxor legitima, & filii sub po-
testate ipsius, & sui, & ab intestato heredes genitori: (dici-
mus autem eos qui ante nuptias nati sunt) his viis per quas
ad ingenuitatem, secundum quod praedictum est, venerunt, &
celebratione postea dotalium, ius legitimorum eis praebeantur.

EPILOGUS.

† Tua igitur excellentia, quae bene nobis & sancte visa
sunt, & pro nostrorum quiete adinventum, omnibus gen-
tibus, quibus praes, per praecepta propria faciat mani-
festa: ut agnoscant, quia nulla maxima cura, per quam
semper aliquid adiecit Deus nostris sceptris, extra nos
constitit pro eorum sollicitudine & providentia. Datum
Kalend. Maji, Constantinop. post consulatum Belisarii V.
C. Col. 536.

DE FILIIS d ANTE DOTALIA
INSTRUMENTA NATIS.

TIT. VI.

NOVELLA CONSTIT. XIX.

*Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orien-
tem praetorium praefecto, iterum exconsuli &
patricio.*

PRAEFATIO.

Pervenit ad nos dubitationem vanam quibusdam incidisse, si quod
sancitum est a nobis de filiis procreatis ante dotalium celebra-
tionem, postea dotalibus factis, non etiam in praeteritum feratur in iis,
quae non decreto aut transactione sunt terminatae quaestionibus.
Nobis utique cum particulariter poneremus leges, expressum in prima
constitutione, quae hoc sancivit memorantibus, ut si superiores eis pa-
tres, siue defuncti sint, nondum tamen huiusmodi quaestionibus aut sen-
tentibus aut transactionibus susceperunt terminum: omnino ita iudicari,
sicut nostra dicit lex, quam complentes, etiam secundam f posuimus le-
gem, eadem valere sancientes, etiam si non post dotes procreentur filii,
aut procreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos es-
se: & in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adje-
cimus, oportere ejus legislationem & ad seniores g referri tempora, ex-
ceptis h illis causis, quas aut judicialis sententia, aut transactio termina-
vit. † Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente
nostram praesumpserunt male interpretari legislationem & sensum: ter-
tiam i coacti sumus exponere constitutionem, per quam iussimus, si
quis legitimam uxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea mo-
riente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua, ad quam
nuptiae non interdicuntur: postquam vero hi nati sunt, dotalia confecerit
in eam documenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere. Sed quia
in ipsa nostra constitutione non adjecimus aperte valere huiusmodi le-
gislationem etiam in illis, quorum patres adhuc superstant, aut defun-
cti quidem sunt, contentio autem neque judiciali sententia neque ami-
cabili interventione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nulla-
tenus velle ea, quae in memoratis continentur legislationibus, de filiis,
qui ante & celebrationem dotum nati sunt, valere etiam in illis,
qui ante huiusmodi legislationem nati sunt, & maxime eo, quod huius
pars in prima & secunda constitutione posita, ablata sit a nobis in Co-
dicis compositione. Quod absurde arbitrati sunt. Iustissime namque &
primae & secundae hoc subtraximus constitutioni, & tertiae non adje-
cimus. In particularibus namque positae legislationibus necessarium

erat forte hanc accipere in praeterito legislationis rela-
tionem: in omni vero coactione legum Codicis co-
gnominis nostri recte abscondere talia proposuimus:
quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur.

† Tertia vero constitutione non adjecimus aliquid de
temporibus: cum omnibus manifestum sit, oportere ea,
quae adiecta sunt, per interpretationem in illis valere in
quibus interpretatis legibus sit locus.

CAP. I.

*Ut caput ultimum Nov. XII. ad praeterita pertineat
nondum iudicata aut transacta.*

Quia vero omnino emerferunt quidam & de sic ma-
nifestis se dubitare contententes, vel errantes, hanc
adjecimus legem, sancientes in praedictis tribus consti-
tutionibus factam a nobis legislationem valere, in quibus et-
iam expressum primae posita a nobis legi adscriptum est:
hoc est, siue superesse contigerit talium filiorum patres,
siue mori: nondum vero huiusmodi negotio aut decre-
to a aut transactione finis acceptus est: secundum haec
tales causae ad leges a nobis positas deducantur: ex-
ceptis illis negotiis, quae contigit ante leges a nobis positas
aut decreto iudicum aut transactione determinari.

EPILOGUS.

† Quae igitur nobis placuerunt, & praesente sacra decla-
rata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere
studeat. Dat. 15. Kal. Aug. Constantinop. post consulatum
Belisarii V. C.

DE ADMINISTRANTIBUS b OFFI-
CIA IN SACRIS c APPELLATIONIBUS.

TIT. VII.

NOVELLA CONSTIT. XX.

*Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum praetorio-
rum praefecto, iterum exconsuli & patricio.*

PRAEFATIO.

Am d quidem sacrum fecimus legem e de appella-
tionibus eloquentem, quem oportet servari modum super
eis, & unde ad quos fieri appellationes quasque debeat:
quam tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosis-
simum misimus quaestorem. Quia vero plurima facta
est dubitatio de administrantibus eis officiis: cum ii, qui
ex sacro quidem epistolarum serinio sunt spectabilium
iudicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui
vero ex sede tua sunt celsitudinis, maxime dicerent se
ladi, si mutato schemate, nequaquam soli appellationibus
ministrarent iis, quae a clarissimis provinciarum iudicibus
veniunt, ad solum tuum iudicium, sicut prius erat dum
in divino quidem ipse audires consistorio, ministraret ve-
ro officium f tuum: sed propter spectabilium schema
in ordine sacri auditorii negotio moto, & pariter audi-
ente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quaestore,
utriusque partis totum libimet applicarent: congrega-
tis apud tuam celsitudinem & gloriosissimum nostrum
quaestorem sapienter, & iis, qui ex sacris seriniis appella-
tionibus ministrant, & qui ex tua sedis celsitudine & of-
ficio: novissime ad quandam formam causa perducta
est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa vero, nobis non in-
congrua visa placuit: & interim quoniam Paphlagonia & Honoria divi-
sa prius in iudices duos, in unum eundemque reducta sunt Praetoris no-
men suscipientem: hoc indubitate placuit schema tuo competere cin-
gulo. Hoc idem & in duobus aliquando positum, hoc est, Helleponto &
Ponto Polemniaco: nam & illic duobus constitutis prius iudicibus, nunc
autem uno Moderatore facto, & decorato etiam ipso spectabilium digni-
tate, rursus hoc proveniebat: & ad tuum solummodo iudicium ferri ap-
pellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis
de appellationibus.

CAP. I.

Ut sola cohors PP. ministret in ejus appellationibus.

Complacuit igitur simul iis quidem officiis utriusque administrationis,
simul autem vobis ambobus insuper & nobis recte se habere visum est,
solum officium tuae celsitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut
& prius fuit, & in schemate sacri auditorii dicantur, & ad sit gloriosissimus
noster Quaestor, & particeps sit gestorum.

CAP. II.

Sed etiam quoniam primae g Cappadociae Praeses prius ad tuum cingu-
lum respiciebat solum, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem
in spectabilis Praefectus figuram mutatus est, nihilominus competens
est, & illam administrationem appellationem suscipientem & mixcentem,
hic item secundum nostram sacram constitutionem in ordine sacri nostri
auditorii eam examinari: praesente quoque gloriosissimo nostro Quaestore,
& pariter audiente negotium, solo officio ministrante tuo: quoniam
& prius hoc solitum erat, nam et si spectabilis Comes h domum permixtus
est, tamen neque pridem multa quaedam movebantur causa apud eum:
neque ex iudicio ejus ferebatur aliqua pene appellatio hic. Nunc au-
tem, quae circa ararii dispensationem sunt, & aliis hanc quibusdam tradi-
dimus: & non oportet ob hoc minui sedem tuam: sed similiter tuum
ministrare officium solum hic delatis negotiis.

CAP.

a Vis sententiae &
transactionis haec
est, ut finita re-
scripto non possit
tollere.

b De his, qui in
causis appellatio-
num apparitorum
officio funguntur,
Index apud Cujac,
De provocatione
Praetoris Paphla-
goniae ad Hono-
riados porrecta, &
alii provocatio-
nibus in diversis
temporibus por-
rectis. Jul. cons. 15
C. de iur. ap. p. p.
Serim. c. 705.
c. 705. Cujac.
Sacra iudicia ap-
pellationum sunt,
quae in consistorio
ab ipso Principe
per consulationem
discernuntur, &
substant
prioribus palatii
& Senatorio. Nov.
62. l. 2. C. de legib.
d. l. e. ante.
e. ultimam. Col.
de temp. appellat.
quae lata est anno
529. Cujac. intel-
ligit. Nov. 23. J.
quae hanc tempo-
re praecedat, quod
ut constat, vix
scio. Haec enim la-
ta est Belisario V.
Consule anno 535.
illa, post Belisa-
rium V. Consu-
lem anno 536.
f Officium Prae-
f. praetorio, pra-
efecti quae-
ris, memoriales.
g De appella-
tionibus primae Cap-
padociae: adde de
prima Cappado-
cia. Novell. 8. c.
15. §. 24.
h X. C. p. p. tui
o. i. c. p. p. tui
t. o. i. c. p. p. tui
Cujac. hic & l. 2. ibi
serv. 42.

C A P. III.

a De appellatio-
nibus Armeniz.
b alia Præfide.
Nov. 8. c. 15. §. 43.
c epistola præfide
ad Armenios.

Scrim. Ordinaria,
i.e. minima, seu
dignitas clarissi-
ma; media enim
spectabilitas, ma-
ior illustratus.
Nov. 7. 25. & 102.
§. 3.
d De appellatio-
nibus a Præfide
Lyconiz, Pisidiz
& Isauriz. Julia-
nus hic.
e Imo Lyconia
& Pisidia præfi-
dem habet. Nov.
8. c. 15. §. 20.
Isauria comitem.
Nov. 27.

f Ut in Comitæ
Orientis utrum-
que officium ob-
sequatur. i.e. præ-
fidei prætorii &
scriini epistola-
rum. Julianus
cens. 25.
g administratio-
nes.

h Ut in Pontica
& Asiana, quæ
translata est in
Galatiam & Phry-
giam & Pacatia-
nam officium
tantum præfidei
obsequatur. Jul.
i Ut in quibus
causis antiquo ju-
re libellenses ob-
sequuntur, in his
nulla fiat innova-
tio: & nihilomi-
nus hujusmodi
ministerium ii-
dem soli imple-
ant. Jul.

k de libellensibus
adde l. ult. C. ubi
Seras. l. 32. C. de
appellationibus &
Julianum. consl.
25.

l Adduntur in
Scrimgeriana co-
ditione hæc, & ut
ipsi per omnia
Romanas sequan-
tur leges. adde
Edictum Justinia-
ni 3. J. Porro,
quod multitudine
numero hic
Armenias adjicit,
ad omnes rete-
rendus est hic lo-
cus. Est enim alia
magna, alia pri-
ma: alia secun-
da. Nov. 8. c. 15. §.
23. 43. 22.

Hoc ipsum etiam in Armenia a Proconsule b: quoniam
prius administrationem eam ordinariam c facientes,
& nunc nihil ei addentes, in Proconsulis figuram muta-
vimus. Etenim inde venientibus litibus tuæ celsitudinis
ministravit officium, lite quidem in ordine sacri auditorii
(sicut prædiximus) movenda apud eos: apud autem am-
bos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo mi-
nistrante causæ, sicut prius fuit, dum solum administra-
tionis ordinariæ haberet schema, majore ordine non
suscipere.

C A P. IV.

Quoniam vero Lycaoniam d & Pisidiam, & Isauriam
sub iudicibus primitus constitutas, & appellationes
destinantes ad sedem tuam, nunc decorari Prætorum e
cingulo contingit: licet videatur quodammodo permix-
tum quoddam ei etiam militare officium: quoniam
prius & Dux in utraque harum provinciarum fuit: neces-
sario nobis se habere placuit propter hanc novitatem, soli
sedi tuæ & gloriosissimo Quæstori tradere appellationum
examinationem: cedere quoque clementius tuo officio,
ut iis, quæ super hoc aguntur, ministrant, unde si ve ali-
quid factum est tale prius, si ve etiam postea fiat; eundem
ordinem causæ imponi sancimus.

C A P. V.

Quia vero duæ f fuerunt ministrationses g pure & Co-
mitis Orientis, & iudicis prima Syria: & civiles quidem
hujus administrationis appellationes ad tuam refereban-
tur sedem, officio ministrante solummodo tuo: comitis
autem Orientis, utpote spectabilis, in sacrum auditio-
num figura, ad sedem tuam & gloriosissimi quæstoris ve-
niebat, solis, qui ex sacris sunt scriniis ministrantibus.

C A P. VI.

Sed hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in
hac videlicet administratione commune dare ministe-
rium, & iis, qui ex sacrum epistolarum scrinio sunt, &
qui ex officio tuæ celsitudinis: quod enim prius duorum
vicariorum fuit Pontica h & Asia, & omnino innovatum
est, & in unius administrationem solius provinciarum muta-
tum (dicimus autem aliud Galatiz, aliud autem Phrygiæ
Pacatiæ) veniat quidem tam ad tuam celsitudinem,
quam ad gloriosissimum quæstorem: solum autem modo
ministerium suscipiat officium sedis tuæ.

C A P. VII.

Illud tamen sancimus, ut ex administrationibus nunc
a nobis adinventis, & mutantibus antiquum schema, si ve
hoc ipsum secundum naturam propriæ iudicetur admini-
strationis, si ve etiam ex delegatione nostra, idem serve-
tur schema: & ibi solum administrare officium tuæ celsi-
tudinis sancimus.

C A P. VIII.

Similiter si ve ex delegatione, si ve ex cinguli natura ap-
pellatio veniat, officium tuæ celsitudinis ministrare ap-
pellationibus sancimus: si ve etiam ex delegatione nostra,
similiter officii erit tui.

C A P. IX.

In quibus i autem commune diximus, & tuorum offi-
ciorum & sacri scrinii ministerium, similiter commu-
ne servamus, si ve ex delegatione, si ve (secundum quod
dispositum est) in iudicio fiat examinatio. † Super illis
tamen litibus, quas non spectabiles iudices iudicant, sed
Advocati solum: referatur negotium tam ad sedem tuam,
quam ad gloriosissimum Quæstorem devotissimis libellen-
sibus k ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino su-
per istis innovatum sit, antiquam servamus figuram, sicut
etiam in aliis omnibus non innovatis antiqua ministeria
manere in semetipsis disposuimus, nulla novitate facien-
da: accedens namque novatio, aliter quodammodo oportere
fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

E P I L O G U S.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarata sunt legem: tua celsitudo omnibus faciat manife-
sta edictis destinatis a se: ut omnes cognoscant quæ nobis
sunt placita. Dat. 15. Kal. Apr. Cons. P. C. Belisarii V. C. 536.

DE ARMENIIS I.

TIT. VIII.

NOVELLA CONSTIT. XXI.

Imperator Justin. Aug. Acacio Proconsuli Armeniæ.

P R Æ F A T I O.

A rmeniorum regionem bene legibus gubernari
volentes, & nihil ab alia nostra differe republica,
& administrationibus eam Romanis ornavimus,
prioribus eam liberantes nominibus & figuris,
ut Romanorum assuevimus, sanctionesque, non alias esse
apud eos quam quas Romani nominant, disposuimus, &
existimavimus oportere expressa lege illud quoque cor-
rigere, quod male apud eos delinquebatur, & non secun-
dum barbaricam gentem virorum quidem esse succed-

fiones tam parentum quam fratrum & alterius generis, mulie-
rum a vero nequaquam b: neque c sine dote est ad viros venire,
nec emi d a maritis futuris, quod barbarice hæcenus apud
eos servabatur, non ipsis solummodo hæc ferocius sentien-
tibus, sed etiam aliis gentibus ita exonorantibus natu-
ram, & foemineum injuriantibus genus, tanquam non a
Deo sit factum, nec serviat civitati, sed tanquam vile &
exonorandum, & extra omnem competentem honorem.

C A P. I.

Sancimus itaque per hanc sacram legem, & apud Arme-
nios hæc ipsa tenere, quæ & apud nos occasione succe-
ssionis foeminarum, & nullam esse differentiam masculi &
foemina: sed sicut & in nostris legibus dispositum est,
secundum quam figuram hæredes existant parentum, hoc
est, patris & matris, & avi & avia, & adhuc longius, vel
eos, qui post ipsos sunt, hoc est, filii & filia, & quemad-
modum ipsi hæreditatem transmittant, ita apud Arme-
nios esse, & nihil Armeniorum leges a Romanorum dis-
ferre. Si enim nostræ reipublicæ sunt, serviuntque e nobis
cum aliis gentibus, & omnibus nostris fruuntur, nequa-
quam solæ apud eos foeminae nostra æquitate repellun-
tur, sed omnibus sub æquitate nostræ erunt leges, quas-
cunque & ex veteribus collegimus, & in nostris posuimus
Instituti atque Digestis, & quæcunque ex Imperiali le-
gislacione tam priorum Imperatorum, quam nostra con-
scriptæ sunt.

C A P. II.

Hæc igitur omnia valere per omne tempus sancimus,
incipientia a principis præsentis quartadecimæ f In-
dictionis: & hujus secundum quam hanc scripsimus le-
gem. Nam & antiquiora perscrutari, & ad superiora
tempora ascendere, confusionis magis quam legislationis
est. Sed ex temporibus (sicut prædiximus) præsentis
quartadecimæ Indictionis tantum & in subsequenti uni-
verso tempore successiones maneat similes: ex omni cau-
sa, quæ in successione relatæ est, similiter in mulieribus,
similiter in viris de cætero servandis. † Quod autem
prius factum est, omne manere in priori figura sinimus si-
ve in progenitorialibus, si ve in aliis factum est, nihil omni-
no communicantibus foemineis personis super jam divi-
sis progenitorialibus g prædiis aut factis successionebus
usque ad tertiamdecimam indictionem & hanc, sed ex
memorato tempore, hoc est, quartadecima indictione,
valere, quæ a nobis sunt legislata, sancimus.

E P I L O G U S.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarata sunt legem, tua magnificentia, & qui post eam ad-
ministrationem suscepimus, in perpetuum custodire festi-
nent. Datum 15. Kal. Apr. post Belisarii V. C. Consulatum b.

COLLATIO QUARTA.

DE NUPTIIS i.

TIT. I.

NOVELLA CONST. XXII.

Idem Imper. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem præto-
riorum præfide, iterum exconsuli & patricio.

P R Æ F A T I O.

P lurimæ quidem jam varique positæ sunt leges a
nobis unicuique parti prius a nobis sancitorum qui-
dem aut dispositorum, virorum autem nobis habe-
re non recte, ad meliora dantes viam, & exponen-
tes subiectis, quo competat degere modo: hoc autem
quod nunc a nobis fit, lex quædam est communis omni-
bus & propria, rebus competentem ordinem ponens. Si enim
matrimonium sic est honestum, ut k humano generi videatur,
immortalitatem l artificiose introducere, & ex filiorum pro-
creatione renovata genera manent: jugiter Dei clementia, quan-
tum est possibile, nostra immortalitatem donante natura, recte no-
bis studium est de nuptiis. Alia namque omnia, quæ sancita
sunt a nobis, non omnibus competunt nec hominibus nec rebus nec
temporibus: studium vero in nuptiarum totum est (ut ita dica-
tur) humana soboles: ex n quo etiam renovatur sol: & am-
pliori quæ alia sollicitudine dignum est. † Antiquitas o equi-
dem non satis aliquid de prioribus aut secundis perscru-
tabatur nuptiis: sed licebat & patribus & matribus & ad plu-
res venire nuptias, & lucro nullo privari, & causa erat in lim-
plicitate confusa. † Majoris p autem Theodosii temporibus
amplior sollicitudo facta est circa hujus rei tractatum,
donec circumiens per ceteros imperatores, in Leonem q
pæ memoriz pervenit, virum fortiter atq; viriliter etiam
de istis plerumque sancientem. Nos r autem in consti-
tutionum compositione multa s quidem & alia de istis decrevimus: exi-
stimavimus autem oportere nunc consiliis perfectioribus causam conside-
rantes etiam quædam corrigere, non aliorum solummodo, sed etiam quæ
a nobis ipsis sancita sunt. Non enim erubescimus t, si quid melius etiam
hæcenus,

a l. 14. C. de legi-
timis. Nov. 118. c.

b Ab Armeniis
foemina olim ex-
clusa successione-
bus ab intestato
parentum, libero-
rum, fratrum, co-
gnatorum eadem
lex observata a
Saliis, Anglis, Tu-
ringis.

c indotata & sine
dote mulieris Ar-
menicæ ad viros
suos migrabant.

d Foeminae emen-
bantur a maritis
apud Armenios.
Mos idem Germano-
rum fuit, teste
Tacito.

e Subditi a magi-
stratibus videtur
leges accipi-
unt.

f i. e. an. Christi
540.

g h. i. e. anno 516.
i præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

j præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

k h. i. e. anno 516.
l præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

m præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

n præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

o præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

p præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

q præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

r præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

s præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

t præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

u præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

v præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

w præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

x præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

y præfidei præfidei
scribing. ut & edito
3. c. 1. §. 2. Ge-
nearchia præfidei
majoribus acce-
pta.

a hæc lex in futurum fertur, non in præteritum. b hinc sumpta videtur authentica. Ad eos. Cod. de secund. nups.

c i. e. secundis. d Differt in eo lex a iudice: hæc enim de præteritis; illa de futuris statuit. l. 17. C. de legibus. e Futuri ignorantia excusabilis. f Communis error ius facit. l. penult. in fin. ff. de offic. Præf. lmo non facit. l. quod non ratione. ff. de legib. l. Lebeo. ff. de suppellectile.

g Hæc lex non tollit conjugibus ius libere legadi. h l. e. Romanam, ut Nov. 30. c. 5. i Inff. de leg. Falc. l. 1. ff. ad l. Falc. l. 120. l. 130. ff. de ver. sig. add. Nov. 1. in fin. l. 1. in pr. C. de Sacrosanct. eccl. l. l. l. tabul. 21. 19. k nuptiis. l intelligit leg. 3. c. de secund. nups. m mutuus. n excipe Novell. 117. c. 4.

o l. 9. C. de repud. Hodie mutuus consensu nuptias dissolvitur, nisi castitatis vovendæ causa. Nov. 117. c. 10. Nov. 134. c. 10.

p Bona gratia dissolvitur matrimonium. Nov. 98. c. 2. l. 62. ff. de don. inter vir. l. 14. §. 4. ff. qui & a quibus manumiss. l. 1. in fin. C. de rei ux. alt. id est, dulciter, sine querela, sine libello repudiij, ut Plutarch.

q Plutarch. amica separatio. Tertul. lib. de monogamia. quæ constitutio substat per Nov. 117. c. 10. iterum redacta est per Nov. 140. q Matrimonia mutuus consensu, vel iusta occasio, vel citra causam, vel cum causa dissolvuntur.

centum annis fortius motam, & particulariter correctam simul, & paulatim colligatam ad semetipsam & coherentem, & confusam in plurimis, & quadam semper egentem correctione, puramque & consonam sibi omnino declarans.

CAP. III.

Efficiens Nuptiarum, & quæ res constituat nuptias, quæ dissolvat.

Nuptias itaque affectus æternus m facit, dotalium non egens augmento n: cum enim semel convenit sub puro nuptiali affectu, sive etiam oblatione dotis & propter nuptias donationis: oportet causam omnino sequi etiam solutionem aut innoxiam, aut cum poena: quoniam eorum, quæ in hominibus subsequuntur, quicquid ligatur, solubile est. Ut autem etiam super indotatis matrimoniis distractione facta poena merito subsequatur: hoc nos adinvenimus primi.

CAP. IV.

Contraria Nuptiarum, & de divortio bona gratia factis & aliis modis.

Distrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia: alia quidem consentiente utraque parte: pro quibus nihil hic dicendum est, patet causam sicut utrique placuerit o gubernantibus: alia vero per occasionem rationabilem, quæ etiam bona p gratia vocatur: alia q vero citra omnem causam: alia quoque cum causa rationabili.

CAP. V.

De Monachismo.

Secundum occasionem itaque inculpabilem, quando conversatio-

horum, quæ ipsi prius diximus, adinvenimus, hoc sancire, & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.

CAP. I. a

Ut hæc constitutio in futurum valeat, non in præteritum.

Quo b igitur hæc præmittantur huic legi. † Et primum illud, ut omnia quæcunque in prioribus sancita sunt sive a nobis, sive a prioribus nostris, hæc valeant singula secundum propria tempora, non habentia ullam ex præsentis lege novitatem, sed & in suis casibus valitura atque tractanda: & suos eventus ex iis, quæ jam posita sunt legibus expectantia, & nihil communicantia præsentis legi. Præsentem vero legem ex nunc valere volumus in omnibus futuris casibus, & in omnibus postea nuptiis, sive prioribus, sive c deinceps, & in posteris, aut futuris sive nuptialibus lucris, sive successioneibus, quæ ex filiis sunt: etenim quod quidem omne jam præcessit d conscriptis relinquitur legibus: quod vero futurum est, per præsentem munimus legem. Unde sive secundæ provenierint nuptiæ, sive parentibus successiones ex prioris matrimonii filiis, sive lucra ex dotibus, aut antenuptialibus donationibus, aut alia causa: sive existentibus ex secundo matrimonio filiis, sive etiam non: in prioribus temporibus hæc servantur secundum sua singula tempora: & fruuntur tam viri quam mulieres prioris legis latione, sive ad alias venerint nuptias, sive etiam usque ad priores iterint: sive successerint filiis, sive aliquid omnium egerint priores sequentes leges. Illis enim credentes, & ita contrahentes nullus culpabit quare non futurum e sciverunt: & hoc quod videbatur f quidem & tractabatur omnibus modis crediderunt: quod vero nondum factum erat, non formidaverunt. Unde illa quidem omnia manent suum servantia ordinem: deinceps vero tempus in posterioribus pariendis casibus omnia in una hac lege posita atque collecta respiciat quæcunque de futuris (sicut dictum est) nuptiis competunt valere. Unum itaque hoc præmittatur legi.

CAP. II.

Ut poenam hac lege secundis nuptiis constitutam, conjugestestamento sibi remittere possint.

Secundum vero illud: ut omnia quæcunque ex hodierna die testator disposuerit de talibus sive vir sive mulier consistat, hæc valeant. Disponat g itaque unusquisque super suis, ut dignum est: & sit lex, ejus voluntas: sicut & antiquissima nobis lex & prima pene reipublicæ Romanorum disponens ait, (dicimus autem duodecim Tabularum) secundum antiquam & patriam h linguam ita dicens, Uti i legasset quisque de sua re, ita ius esto, nullo valente citra illius voluntatem, nec si sacram impetret formam, nec si quidpiam aliud omnium, aliquid aliter disponere in rebus alienis.

† Si vero nihil testator dixerit aut disposuerit, quod non jam positis & valentibus præoccupatum sit legibus, nec aliquid contra universales leges ordinaverit: tunc hæc nobis lex posita sit, omnia quantum est homini possibile comprehendens & transiens in brevi, & ea, quæ in prioribus erant corrigens nuptiis, & quæ in secundis: & ea, quæ in successioneibus & in solutionibus & nuptiarum, sive ex morte, sive ex separatione: & ea, quæ ante luctuosum tempus sunt, & post illud, & unam quandam continuationem faciens totius hujus conscriptionis atque legislationis: olim quidem inchoatam l, ex quinque vero præcipue & quinquaginta & centum annis fortius motam, & particulariter correctam simul, & paulatim colligatam ad semetipsam & coherentem, & confusam in plurimis, & quadam semper egentem correctione, puramque & consonam sibi omnino declarans.

CAP. III.

Efficiens Nuptiarum, & quæ res constituat nuptias, quæ dissolvat.

Nuptias itaque affectus æternus m facit, dotalium non egens augmento n: cum enim semel convenit sub puro nuptiali affectu, sive etiam oblatione dotis & propter nuptias donationis: oportet causam omnino sequi etiam solutionem aut innoxiam, aut cum poena: quoniam eorum, quæ in hominibus subsequuntur, quicquid ligatur, solubile est. Ut autem etiam super indotatis matrimoniis distractione facta poena merito subsequatur: hoc nos adinvenimus primi.

CAP. IV.

Contraria Nuptiarum, & de divortio bona gratia factis & aliis modis.

Distrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia: alia quidem consentiente utraque parte: pro quibus nihil hic dicendum est, patet causam sicut utrique placuerit o gubernantibus: alia vero per occasionem rationabilem, quæ etiam bona p gratia vocatur: alia q vero citra omnem causam: alia quoque cum causa rationabili.

CAP. V.

De Monachismo.

Secundum occasionem itaque inculpabilem, quando conversatio-

nem a altera eligit pars, ad meliorem b migrans vitam, & sub castitate conversationem concupiscens: tunc enim lex alia nostra dicit licentiam esse viro & mulieri ad melioram migranti, transigere matrimonium, & abscedere, quodam brevi c dimisso, ei, qui relinquitur, solatio. Quodcumque enim pacti fuerint contrahentes ex morte fieri lucrum, hoc habere oportet eum, qui dimittitur ab altero, sive vir sive mulier sit: eo quod & iste, quantum ad matrimonium, videtur mori, aliud pro alio vitæ eligens iter.

CAP. VI.

De impotentia.

Per occasionem quoque necessariam & non irrationabilem distrahitur matrimonium, quando aliquis impotens fuerit coire mulieri, & agere d, quæ a natura viris data sunt: si biennium quidem secundum de hoc a nobis pridem scriptam legem transcurrat ex nuptiarum tempore: ille vero quia pro veritate est vir, non ostendat: licebit enim mulieri aut ejus patribus disjungere matrimonium, & mittere repudium, vel si noluerit hoc maritus: & hic siquidem e dos (si quæ omnino data sit) sequetur mulierem: & red-det hanc vir, si contigit eam accipi: propter nuptias autem seu ante nuptias donatio manet apud virum nihil de suo damnificandum. Hanc itaque legem corrigimus brevi quadam adiectione: non enim biennium numerari solum ex ipso tempore copulationis, sed triennium f volumus: edocti namque sumus ex iis, quæ ante hæc provenerunt, quosdam amplius quam biennium temporis non valentes postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationi.

CAP. VII.

De captivitate.

Sed etiam Captivitatis calus talis est, quale est bona gratia distrahere matrimonium: sive g enim contingat tale infortunium viro, muliere in republica manente, sive rursus mulier quidem in captivitatem ducatur, maneat autem vir in republica: scitulosam quidem & subtilis ratio transigit nuptias: (servitute h namque semel superveniente alteri personæ, fortunæ inæqualitas æqualitatem ex nuptiis manere non finit) attamen humanius talia contemplantes, donec quidem est manifestum superesse aut virum, aut uxorem, manere insoluta matrimonia finimus: & non venient ad secundas nuptias neque mulieres, neque viri, nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & poenis succumbere: illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illam vero dotis. † Si vero incertum sit utrum superest, an non, quæ ad hostes persona devenit: tunc quinquennium i expectandum k est sive a viro, sive a muliere: post quod si manifestum l de morte fiat, sive incertum maneat, nubere licebit sine periculo: hoc enim & in nuncupatis, bona gratia transactionibus, a præcedentibus connumeratum est: nos quoque in hoc consentimus, ut hic neque repudio fiat opus, ita personis distantibus ab alterutris, & nullus ex hoc lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier antenuptialem donationem, sed unusquisque in suis manebit.

CAP. VIII.

De servitute poena.

Quod m autem prius ex legum severitate introductum est, nos clementi cessione resolvimus. Si enim ex decreto judiciali in metallum n aliquis aut vir aut mulier dari iussus esset, (quale nunc est in Proconneso o & in appellata Gypso p) servitus quidem erat & ab antiquis q legislatoribus sancita, & ex supplicio illata: separabatur vero matrimonium, supplicio possidente damnatum, sibi que servientem. Nos r autem hoc remittimus, & nullum ab initio benenatorum ex supplicio permit-timus fieri servum. Neque enim mutamus nos formam liberam in servilem statum: qui etiam dudum servientium manumissores esse festinavimus. Maneat igitur matrimonium hoc nihil ex tali decreto læsum, utpote inter personas liberas consistens.

CAP. IX.

Servilis conditionis detectio.

Si vero decretum f judiciale libertatem aut libertatem aut horum filios in servitutem redigat: constat quidem ab initio matrimonium, postea vero apparens u servitus separat x eos ab invicem, tanquam morte secuta: quoniam præcedentes nos dicunt supervenientem servitutem non procul a morte differre. † Idcirco hoc quidem quod proprium est, unusquisque recipiat: placitum vero solum quod ex morte est, liberis acquiratur: reliqua vero veniant ad eum, qui redigitur in servitutem.

patr. potest. solvit. r sententia judicis. f In metallum damnatio, neque servum poenæ facit eum, qui in metallum damnatur: neque matrimonium solvit. t ut puta, quia servitus alterius detecta u emergens. x l. 3. C. de inoff.

CAP. X.

a Monachismi professio juxta divortii causam Justiniano visa est: Sic olim Ethnici sua interdum matrimonium propter sacerdotium commode retinere non poterant. l. 69. in fin. ff. de donat. inter virum, adde Nov. 17. cap. 12. Nov. 123. c. 39. l. 56. C. de episc. Ceteris sacerdotibus, viventibus etiam viris & consentientibus amica separatione viduantur. Tert. de monogamia. b i. e. pinguorem. c i. e. libello. d neque tamen ratiōne ratiōne quædam dicitur dicitur. e Poena suam ob impotentiam sive oscitationem divortium patientis hæc est, dotis reditio: at non donationis propter nuptias amilio. Hanc enim retinet.

f Triennii oscitatio in viro, juxta divortii causa est. adde l. 61. ff. de donat. inter vir. Nov. 117. c. 12. l. 10. C. de repud. per contrarium, in muliere causa divortii juxta fuerit, si sic sita fuerit, ut cognosci non possit. v. l. 14. §. 7. D. de adilitio. g Novella Leonis. 33.

h Jure veteri matrimonium captivitate dissolvebatur. l. 45. in fin. ff. de ritu nups. l. 1. ff. de divort. l. 10. §. 6. ff. solut. l. 12. §. 4. D. de captivis. i Quinquennium captivitas & de vita captivi summa incertitudo divortii causa. Nov. 117. c. 12.

k Leo vetat ullo modo contrahi nuptias, nisi plane certum nuntium mortis acceperit. Nov. 53. l. 1. 6. D. de divort. m hinc sumpta est authent. Sed bodie. C. de don. inter vir. n Damnatio non est iusta divortii causa. De metallicis dixi ad l. 8. §. 4. ff. de poen.

o Proconnesus una est ex insulis Sporadibus in Propontide. adde Nov. 22. l. 24. l. ult. C. de pen. p Gypsus, insula Aegypti, quæ in finibus Sæph. metallorum ferax. Nov. 142. c. 1. q & ita abrogatur l. 17. ff. de pen. Theoph. §. 3. l. 1. quib. mod. jux

patr. potest. solvit. r sententia judicis. f In metallum damnatio, neque servum poenæ facit eum, qui in metallum damnatur: neque matrimonium solvit. t ut puta, quia servitus alterius detecta u emergens. x l. 3. C. de inoff.

C A P. X.

De iis, qui ancillam duxerunt putantes esse liberam.

Si vero ab initio putaverit aliquis liberam jungi personam, illa vero famula postea declaratur existens, non dicimus solvi matrimonium, sed ab ipso initio & neque matrimonium fieri, secundum prius a nobis dictam causam, propter inaequalitatem fortunae: unde neque lucrum ex matrimonio contemplandum esse, neque aliquid tale, sed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. + Hæc autem decernimus: & tale non esse dicimus matrimonium, si causam animus incertus disponat solum, neque consensu domini, neque malignitate ejus aliqua, neque negligentia convicta.

C A P. XI.

Nam si d tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus: ille autem liber existens, & credens tradenti hanc accipit, forsitan etiam dotibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem, ejus autem voluntate causam gubernante: non est justum, tale non constare matrimonium: sed tacitam libertatem sequi sive virum, sive mulierem. Et cum tale aliquid a domino sit: sancimus & rari talem virum aut sceminam ad ingenuitatem, & causam tanquam super liberis & ingenuis judicari. + Si vero ipse quidem non celebraverit nuptias, alterius personae dominus, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, ut postea causam sarciat alteri conjunctorum: ulciscimur hujusmodi, si aperta probetur nequitia: & privamus dominum ita maligne cogitantem: sitque rursus hoc etiam matrimonium, tanquam si consensisset dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem vero servilis persona rapiatur: hoc ipso, eveniente effectu, sive consensit, sive malignatus est dominus. Palam itaque est, quia etiam filii ex talibus nuptiis, liberi & ingenui secundum hanc nostram erunt legem.

C A P. XII.

De servo & ancilla agrotante.

Et multo potius hæc valeant, si contigit dudum servum aut ancillam seu languentes & dereliquisse f, seu etiam contempsisse eos, aut etiam amisisse super dominio adversus eos voluntatem. Illi namque utpote jam constituti liberi, & secundum pro derelicto titulum sui, & non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab iis, qui possidere eos olim odio habuerunt.

C A P. XIII.

Deportatio g tamen, in quam migravit, & antiqua ignis & aqua interdictio, quam aqua & igni interdictio nem vocant nostrae leges, non h solvit matrimonia: hæc enim & sacratissimo pridem placuit Constantino i clemens quædam causa, & a nobis quidem probata est, præsentem vero non copulata legi: unde neque effectus causæ dicendi sunt, cum in suo moneat ordine.

C A P. XIV.

Quintus modus disjungendi matrimonii bona gratia, & de desertione.

Novimus autem & hujus nostræ felicissimæ civitatis scriptissimæ legem k, secundum quam si quis in expeditione fuerit, & tacerit ad uxorem per quadriennium, & nullum ei fiat ab illo signum ejus circa eam affectus, tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias veniendi, offerenti prius libellum militiæ principi, & hoc ipsum testificantem: & si hoc fiat, inculpabiliter mulier ad virum alterum transiet, & non damnificabitur quidem dote: non tamen antenuptialem donationem lucrabitur. Hoc itaque sacratissimus Constantinus. Vehementer autem nobis immature habere illa constitutio videtur l: * actibus enim bellicis occupato marito, uxoris privationem inferre non minor est poena, quam ab hostibus capi. Ideoque non prius ad virum veniat secundum hujusmodi mulier, quam legislator iste proposuit, quam etiam decennii transeat tempus, & hæc importuna quidem sit viro mittens litteras, aut per aliquos verbis utens ad eum: ille m vero aut aperte renuat nuptias ejus, aut absolute conticeat: tunc quoque libellum n offerat, aut gloriosissimo magistro militum, aut spectabili duci, ac clarissimo tribuno, sub quibus ille miles est: tunc enim licentiam o damus, & preces portigere Imperatori, & inde hoc promereri. Sciat autem, quia si citra hoc aliquid egerit: tanquam temerarie nubens legitimis poenis subiacebit. + Mitiores p itaque nuptiarum solutiones, tanquam generali quadam ratione sub bona gratia factis disjunctionibus, sciendum est tales esse quodammodo.

C A P. XV.

Causa repudiorum.

Cætera vero causam quærent inspicere, aut a viro aut ab uxore factam, ut damniscent temerarium in casu eorum, quæ ab eo data sunt: dotis dicimus, aut propter nuptias donationis, + Sed harum causarum antiquiores quidem faciebant plurimos diversosque tractatus: Theodosius autem junior alias quidem causas deinde sumens, alias autem & ipse adinventiens, de repudiis scripsit constitutionem: a nobis autem & ab hac quædam adinventæ sunt causæ, quas recte habere perspexi-

Novellæ

mus ad culpam referri ejus, qui succubuerit. + Si igitur secundum Theodosii piæ memoriæ constitutionem valuerit mulier a ostendere maritum aut adulterio delinquentem, aut reum homicidii, aut veneficii, aut seditionibus occupatum, aut (quod pessimum omnium peccatorum est) comunicantem delicto (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum Imperium) aut condemnatum falsitatis, aut sepulchra effodientem, aut ex aliqua sacrarum domuum aliquid rapuisse, aut latrocinii b sectantem vitam, aut latrocinantes suscipientem, aut unum eorum, qui appellantur abigei (quibus est cura alienis insidiari animalibus aut jumentis, & ea transponere alibi) aut probet plagiarium esse c, aut ita luxuriose viventem, ut inspiciente uxore cum aliis corrumpatur: quod maxime mulieres nuptas, utpote circa cubile stimulas, exasperat, & præcipue castas; aut si insidias se passam a viro probet circa ipsam salutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum, (multæ namque hominibus ad malitiam viæ sunt) aut etiam si flagellis d super ea utatur. + Si igitur mulier tale aliquid ostendere potuerit, licentiam ei dat lex repudio uti, & nuptiis abstinere, dotemque percipere & antenuptialem donationem totam, non solum si omnes simul probaverit causas, sed etiam si secundum se unam.

2 ¶ Et rursus licentiam dat viro e mulierem abjicere, si adulteram inveniat, aut veneficam, aut delinquentem homicidium, aut plagiarum, aut sepulchrorum violatricem, aut sacrilegam existentem, aut faventem latronibus, aut viro nesciente vel etiam prohibente gaudentem conviviis f aliorum nihil sibi competentium: vel etiam invito viro citra rationabilem causam foris pernoscantem, aut extra ejus voluntatem Circensibus congaudentem, & spectaculis inhærentem, aut theatris advenientem, (dicimus autem, ubi scena & talia sunt, aut etiam ubi bestiis adversus homines pugna est) aut insidias sibi facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam consciam tyrannidem meditantibus, aut falsitatis ream constitutam, aut audaces ejus manus inferentem sibi: scilicet tali aliquo facto dat lex hæc viro abjicere mulierem: si vel unam harum & solam probaverit causam: & lucrari quidem dotem, antenuptialem vero habere donationem. 3 ¶ Si g vero altera harum personarum irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum solvendi matrimonium sine ratione: subdita erit dudum a nobis dictis poenis. Insuper etiam uxor rea omnino ex memoratis causis pro irrationabilis repudii missione facta, & in quinquennium totum ad secundum venire prohibetur matrimonium, & ante quinquennium nuptias non esse sine reatu, neque legitimas vocari: sed omnis volens adeat, & accuset factum, tanquam contra legem præsumptum.

C A P. XVI.

Si vero etiam rationabiliter mulier repudium miserit, & in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abiciens subjacuerit poenis: lucretur quidem lucra primitus dicta: erubescat h autem ante annum completum ad secunda vota venire. Quod non observandum nobis est in viro irrationabiliter obtinente talia lucra: cum & non obtinenti etiam repente nuptias facere licet, quoniam nulla circa sobolis confusionem i rationabilis est suspicio: quod in mulieribus ante k anni completionem recte prohibetur: & tanta l est prohibitio ex hoc, quia licet bona gratia dissolvi matrimonium contingat, tamen etiam ex Anastasii piæ memoriæ constitutione, in annum prohibitio secundarum nuptiarum mulieribus instituta est. + Si Has itaque causas nobis Theodosius explanavit: nos autem ex veteribus fumentes, & alias adjecimus tres. Si enim mulier tanta teneatur nequitia, ut etiam ex studio abortum m faciat, virumque contristet, & privet spe filiorum: vel tanta libido est, ut etiam cum viris voluptatis occasione lavetur n: aut etiam dum adhuc constat matrimonium cum viro, ad o alios de nuptiis suis loquatur p: licentia datur a nobis viris mittere eis repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes: utpote etiam his causis rationabiliter solvere valentibus matrimonium & sub eundem deferentibus ordinem, sub quem & poenas Theodosii divinx memoriæ definivit Constitutio.

C A P. XVII.

De adscriptio, qui liberam mulierem habere non potest.

Adscriptio q autem alieno nubere liberam non licet, neque ignorante, neque sciente, neque consentiente possessore: sed licet aliquid tale ab adscriptio geratur, licebit domino & ipsi per se, & per provinciarum iudicem castigare plagis r mediocribus hoc agentem adscriptitium, & abstrahere ab ea, quæ frustra ei conjuncta est: unde neque nuptiæ sunt, quod factum est, nec

multæ sunt. Plin. d. loc. adde Halycarnassum 2. q ob conditionem adscriptitiam matrimonium solvitur. l. 24. C. de agricol.

r modica castigatio dixit Jul. c. 141.

E E

oblatio

2 Repudiari ob quæ delicta vir ab uxore possit, observare. vide Nov. 117. c. 2.

b v. Nov. Leon. III. in fin.

c l. 39. §. 4. ff. de adulterio.

d l. 8. C. de repud. Hodie propter verbera non fit repudium. Nov. 117.

e Causas propter quas maritus uxorem possit repudiare, observa. f vide Nov. 117. in fin. cap. 3. & Nov. Leon. 31. in fin.

g v. 4. Harm. l. 5. 3.

h Quibus causis matrimonium dissolvitur, mulier nubere potest si velit, annum tamen expedire debet, propter sanguinis confusionem. Julian. c. 140.

i c. 18. §. 1. ff. de hi, qui noant. Cessante causa prohibitionis, cessat prohibitio.

k vide l. 15. Cod. de quib. causis infam.

l v. Cuj. 6. obf. 32.

m v. Nov. Leon. 31.

n Nov. 117. c. 8. in fin. l. 11. §. 2. C. de repud. Si est si-

gnum adulterii lavari cum viris, erit & convivere cum adolescentibus: deinde etiam familiariter aliquis amicitia uti.

o Quint. 5. Inst. 10.

p Erant aliz quoque apud veteres causæ, veluti h mulier sterilis esset, l. 6. in fin. ff. de donat. inter vir. si temetum

bibisset: ulus enim viri Romanis feminis ignotus fuit. 2. Valor. 2. c. de usu viri. Plin. 14. c. 13. & Tertul. c. 6. apologetici refert Egnatium

Mecennium, cum uxorem interfecisset, quod e dolo vinum bibisset, exdis absolute a Romanis & ex Fabii Pictoris

Annalibus, matronam, quod loculos, in quibus erant claves v. nazæ cellæ, res-

gnavisset, a suis mori inedia coactam: Cato quoque refert idem

propinquo freminio osculum dedisse, ut scirent an temetum olerent. Plin. ibid.

nec minus a judicibus multatas si vinum bibissent, quam si probum & adulterum admisissent. 10. Gell. 23. dote etiam ob

a Ob non accep-
tam uxoris do-
tem, maritus di-
vertit ab uxo-
re non potest. l.
11. §. 1. C. de repud.
b Dotalia instru-
menta verius
probat matrimonium, quam
faciunt. l. ult. C.
ad Senatus. Vel-
leianum.
c vide l. 11. §. 1.
C. de repud. Nov.
53. c. 6. Nov. 117.
c. 5. Nov. 74. c. 5.
d vide d. l. 11. §.
d. c. 5.
e Dos maxima,
seu quæ dotisma-
ximæ quantitas
fuerit apud vete-
res, vide in l. 6. in
fin. ff. de usuris.
f Argumentum a
contrario obser-
va, de quo vide
Oldendorpius in
Topic. in loco a
contrario.
g c. 16. §. cod.
h 4. Harm. 4. §.
24.
i libellis repudiij.
k i.e. micti repu-
dium viro ab u-
xore.
l hoc dictum est
propter parentes
uxoris.
m hoc dictum est
propter parentes
mariti.
n filius.
o filius.
p ipsi consenti-
entibus.
q Parentum con-
sensus in libero-
rum nuptiis re-
quiritur, dixi ad
l. 25. ff. de ritu.
r Parentum con-
sensus in repudiis
liberorum requi-
ritur.
s Invitum filium
matrimonio pa-
ter conjungere
non potest. vide
l. 12. C. de nupt.
t sapientissimus.
u l. 5. C. de repud.
x d. l. 5. ubi Mar-
ci recitatur sen-
tentia.
y Hinc sumpta
est Authentica,
Nunc autem. Cod.
de sec. nupt.
z Mors omnia
solvit, ut hic. sol-
vit matrimonium,
l. 1. ff. de di-
vort. & repud.
patrimonia potesta-
tem, Inst. quibus
modis ius patr.
potestatis. l. 15. ff.
quando dies man-
datum, l. 26. ff.
mandati. tute-
lam vide §. 3. Inst.
quib. mod. ius
voluntatem, l. 8.
§. 6. ff. de oper. no-
vi. l. 12. l. 13. ff.
solutio. l. 16. 17. ff.
de re iudic. usum.
fructum, l. 3. in
fin. ff. quibus mo-
dis usufr. habi-
tationem, l. 11. C.
de usufr. usum,
§. 3. Inst. de u-
suf. Inst. de usu
in pr. l. 21. ff.
de usu & habi-
tatione personalia o-

blatio dotis, nec antenuptialis donationis: sed pura fa-
cti mali correctio. 1 ¶ Sic itaque matrimonia dissol-
vuntur, viventibus adhuc iis, qui ea contraxerunt: & pe-
cuniaria pœna circa dotem & sponsalitiâ consistunt do-
nationem.

CAP. XVIII.

De nuptiis sine dotalibus instrumentis contractis.

Sed a nobis aliquid etiam aliud adinventum est, ut et-
iam indotata matrimonia irrationabilibus factis divi-
sionibus castigationi tradantur competenti. ¶ Si quis e-
nim duxerit uxorem, aut etiam mulier ad virum veniat,
nuptiali quidem assumpta voluntate atque sententia,
non a tamen secuta dote, aut sponsalitiâ largitate, (ubi
quoque præsumptive fieri solutiones contingebat, nullo
ex hoc contra temerarium sequente periculo) constitutio-
nem scripsimus dicentem: Si quis sub potestate constitu-
tam mulierem voluntate parentum, aut etiam suæ pote-
statis forte ducat uxorem, neque dote oblata, neque in-
strumentis dotalibus factis: nuptiâ quidem sunt, licet b
dotalia instrumenta non sint conscripta: ut non ob hoc
vir (quod in multis novimus factum) expellat domo uxo-
rem sine ulla prius dictatum rationabilium causarum,
quasque & Theodosius, quasque & nos enumeravimus.
Si quid autem tale fiat, & aut sine causa eam abiciat do-
mo, aut etiam ipse rationabilem causam præstet, ut mu-
lier separetur ab ejus matrimonio: quartam e partem
propriæ substantiæ cogatur exolvere ei: & usque ad qua-
dringentas quidem auri libras substantiam habens, cen-
tum libris damnificabitur, hoc est, quarta substantiæ parte:
minorem autem hac, in quantum quartæ facit quantitas.
Si vero etiam majorem prædictæ quadringentarum auri li-
brarum quantitatis substantiam habeat: non amplius cen-
tum d auri damnificetur libris: ad maximam e namque
plerumque respicientes dotem, legem hanc scripsimus:
substantiam illam merito secundum nostras leges existi-
mantes esse, quæ pura debitis videatur. ¶ Ratio quo-
que ex ipsis causis e f contrario procedat. Et si mulier
per culpam propriam separetur a viro indotata existens,
aut etiam mittat ei sine aliqua causa rationabili repudium:
isdem in omnibus subiaceat pœnis: & si quidem per cul-
pam ejus matrimonium solvatur, quinquennium obser-
vandum est mulieri, & secundis non copulabitur nuptiis:
si vero per causam vel culpam mariti, aut etiam bona gra-
tia distrahatur, merito & hic annum custodiat, propter
femina confusionem g: ut per omnia nobis lex perfe-
cta sit.

CAP. XIX.

De repudiis, quæ a filiis familiis mittuntur.

Est quoque quoddam & aliud a nobis piissimum simul
& gratum adinventum h, ubi etiam repudiis i missis
nuptiâ consistunt adhuc. Eorum namque qui sub potesta-
te sunt, calliditates circa parentes habitas prohibemus:
quoniam quosdam invenimus ex studio repudia scribere
festinantes, & mittere suis uxoribus, aut etiam ex diver-
so k, & nulla rationabili penitus existente causa, solvere
matrimonia, ut eorum parentes subiaceant exactioni do-
tis l, aut sponsalitiæ largitatis m, quasi soluto matrimo-
nio: & ipsi quidem forsân latenter miscentur alterutris:
discedunt autem parentes damnificati, & hanc suâ ad fili-
os humanitatis habentes recompensationem. Ideoque
legem scripsimus, volentem: Neque sub potestate con-
stitutos, neque emancipatos filios, neque masculos, ne-
que foeminas posse distrahere matrimonia in suorum læ-
sionem patrum aut matrum, qui dotes n aut antenuptia-
les donationes o obtulerunt, aut susceperunt soli, aut et-
iam cum p filiis: sed sicut in contractu nuptiarum expe-
ctamus patrum consensum q, ita neque transigere matri-
monia sinimus in r parentum læsionem, citra illorum vol-
untatem: sed si mittatur repudium, competere contra
eos exactionem pœnarum non sinimus, si ipse dede-
runt hoc, vel susceperunt soli, si etiam cum aliis susce-
perunt. Non enim habet rationem, parentem quidem ci-
tra s voluntatem filij non posse transigere matrimonium:
filiis autem permittere forsân, & in minori ætate constitu-
tis, neque quod utile sit scientibus, citra patrum volun-
tatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere.
¶ Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus r
fancivit Marcus u: Dioclerianus x autem hunc securus
est: nos autem similiter approbavimus: sitque terminus
nobis hic disjunctionum, quæ superstitibus contrahenti-
bus fiunt.

CAP. XX.

Deinceps y autem matrimoniorum terminum, quæ
omnia similiter solvit, expectat mors z. Vnde si ve

morte viri solvatur matrimonium, siue sine mulieris,
lucrum a sit viro quidem in dote secundum quod nu-
ptialium instrumentorum continetur pacto: mulieri vero
ex nuptiali donatione, sicut & ibi convenit a principio
contrahentibus: non prohibendis quidem inæqualibus
secundum quantitatem oblationibus: prohibendis autem
inæqualibus pactis, hoc quod fortissimus quidem Leo b
in suis conscripserit legibus: nos autem hoc sumentes, ad-
huc clarius ordinavimus. Si enim alter quidem amplius,
alter vero minus in lucro paciscatur: incertum erit quale
oportet esse quod teneat, utrum quod plus, an quod mi-
nus, dubitatione ex utroque similiter insurgente. Unde
nobis placuit immoderationes averfandis, ad minus
pertrahere quod in pacto plus est, & non alij quidem licere
tertiam c, alij autem forsân quartam lucri pacisci: sed
si quid tale fiat, quarta in utroque percipienda, & deinceps
similiter in partibus: non d tamen in constituta ex
utroque quantitate.

1 ¶ Soluto e igitur matrimonio secundum prædictas
omnes f disjunctiones, felix g quidem & beatum h est
utrique contrahentium perdurare in priori conjugio, & non pro-
creantem sobolem sequentibus matrimonij forsân contristare.
Et si i hoc egerint, & in prioribus steterint nuptiis: ha-
beant quidem propria k, hoc est dotem quidem mulier:
sponsalitiâ l vero largiatem vir: nihil perscrutanti-
bus novis hoc quod super secundis est nuptus. Percipi-
ent m autem lucra: vir quidem ex dote: mulier autem ex
antenuptiali donatione: & erunt hæc eis propria n, nihil
pene ab alia eorum differentia possessione: unde donec
vixerint, omnem o licentiam habebunt alienationis super
his, sicut in aliis, quæ de suo ab initio habuerunt. Si vero
etiam moriantur: liceat eis & legatis & fideicommissis
res has in alios migrare: talem quippe alienationem per-
misimus nos constitutionem pro his conscribentes.

2 ¶ Si vero filios ex aliqua parte scripserint hæredes,
extraneos autem ex alia: maneat p autem tales res, aut
etiam quædam earum non alienata: non q ob hoc aliena-
tæ hæc videbuntur, quoniam aliquis etiam alter scripsit
hæres: sed maneat etiam hæc filiis. Non r enim si scripserit
omnes filios hæredes ex inæqualibus partibus, has secun-
dum hæreditarias accipient portiones: sed ex æquo divi-
dent secundum numerum suum: sicut etiam si nullum eor-
um scripserit hæredē, sed extraneos omnes, eis per alios
modos satisfactione habita, percipient eas, cum s utique

C. de locat. debiti exigendi, l. 1. C. si certum, jus agendi in hæredem fideiussoris, l. 4. l. 5. ff.
qui satisfaciunt: de quo dixi ad l. 26. in fin. C. de fideiussoribus. Vide alia hæc spectantia
apud Sebastianum Medicem in tractatu, Mors omnia solvit.

a Pactum de lucranda dote vel donatione propter nuptias fieri potest.
b cuius sit mentio in l. 10. C. de pact. convent.
c Maritus, quartam dotis: uxor, tertiam donationis partem lucri causa stipulari non potest.
d Pactum enim huiusmodi est inæquale. Quid si conventum ita fuerit? Atque ad æqua-
litatem minimi lucri, quod pactum erit redigetur: vel, ut Julianus ait, major pars dimi-
nuto superfluo, ad minoris partis quantitatem concurret.
e Sensus est, Major quantitas donationis propter nuptias esse potest, quam dotis: & e contra.
f Hinc sumpta est Authentica, Hæres: Authentica, Nunc autem. C. de secund. nupt.
g divortij formas.
h Viduitatis seu non repetiti conjugii commendatio.
i si comoda & incommoda huiusce vitæ spectes.
j Nota privilegia univiratus, seu unici conjugii, vel unarum nuptiarum.
k Dos, proprium mulieris patrimonium.
l Donationem propter nuptias.
m Non ipso jure, vel solo prætextu mortis, sed ex pacto.
n ut eis fruatur pleno jure, & habeant potestatem alienandi quo voluerint modo, vel in
vivos, vel ultima voluntate. Julian. quod intelligit, si moriantur nullis relictis liberis.
o Existimo id hodie abrogatum, & solum usum parentibus permitti in huiusmodi lucris.
Nov. 98. c. 1. aut saltem usum, & virilem in proprietate. Nov. 117. c. 3.
p i. e. & huiusmodi dos, vel donatio propter nuptias non sit alienata vel a viro vel ab uxo-
re.
q Sensus est: Si ad maritum ex pacto dos uxor, ea mortua, pleno jure perve-
nerit, nec eam vivus alienaverit, liberis relinquere eam tenetur, nec ejus partem extra-
neis potest relinquere. Dic idem in propter nuptias donatione.
r Sensus est: Dos (idem de donatione propter nuptias) pacto quæ sita a marito, nec ab eo
alienata inter vivos, extraneis liberis, testamento in extraneum nullis relictis liberis.
At forte quosdam potest ex suis eligere, quibus eam conferat? non potest. Quid, si contu-
lit re ipsa, aut inæqualiter ad eam liberos vocaverit? æquis partibus ad eam liberi voca-
buntur. At forte bonis in aliis inæqualibus partibus scripti fuerunt hæredes, ut pro rata
portione non id eis aderescat? Dos huiusmodi liberis non aderescit pro rata virilium por-
tionum, quæ inæquales esse poterant, sed viriliter, ibi: sed ex æquo dividens. At id forte
tantum locum habet adversus extraneos, quoties liberi sui non sunt hæredes patris, ibi:
cum usque non sint hæredes parentum, inf.

f Hæc verba sic interpretanda videntur: Dotem uxoris, marito quæ sita, nec ab eo inter vi-
vos alienatam, ipso jure (utcumque parens testamento in ea scripserit extraneos hæredes) ad
liberos revertitur: non eo tantum casu, quo patris hæreditate abstinuerint, sed quo patris hæredes
fuerint. Ut sit sensus: Sive fiant hæredes patris, siue non fiant, honore præcipuo eam partem
vindictant, ibi: dabuntur hæc filij honore præcipuo. & merito, cum in ejusmodi dote matris
potius quam hæredes patris videantur, sic enim interpretor hæc verba, utique non suos hæ-
redes parentum, quæ melius in editione Græca leguntur, hoc modo, καὶ τοὶ μὴ κληρονόμοι
τῆς τῆς γυναικὸς, id est, etiam si non sint hæredes parentis, & melius καὶ τοὶ. Est enim da-
bitandi particula, non affirmativa, ut, cum: Recte quoque in singulari, γυναικὶ, non
γυναικὶν. & inf. quoque interpretor melius vertit, licet non fiant hæredes, ut innuat liberos in
ejusmodi dote non tam hæredes patris quam matris videri. Quæ res, unde præsumantur libe-
ri hæredes esse matris in ea portione? Respondet, præsumi docem ejusmodi liberorum cau-
sa patri quæ sita esse, ibi, tanquam ex causa, id est, eo sine patris daram fuisse, ut ad liberos pos-
sint mortem eam transferre: præsumptio ea est legis, id est, juris, ibi: placuit, per præsumptionem

nam, cui dari oportet. Atqui vivus eam potuit alienare: non potuit tamen testari, cum lex testandi facultatem ademerit, ibi: *dabuntur hac filia hunc praeceptum ex nostra lege, & ibi: nulla adjectione neque turberetur, neque diminueretur.* Atqui pater de ea testatus est: non potuit testari contra legem. l. 35. ff. de legat. 1. At est iniquum, unum & eundem heredem esse, & aliam partem praeceptum amittere: in privilegio non attenditur communis juris ratio. l. 24. ff. de legibus. Hoc jus privilegium est, ibi: *hunc praeceptum.* l. 1. cod. ibi: *praeceptum est ex lege descendens.*

a κατὰ νόμον. Ex praesumptione voluntatis lucra nuptialia pertinent ad liberos, etiam si patri heredes non extiterint: multa enim sunt κατὰ νόμον. l. 1. ff. de legat. 1. nam & argentarii de uluris pacti, de debitoris pacti videntur. l. 26. C. de usuris. Adde quod dixi ad l. 1. ff. de iure psci. Quia Alciatus in hunc locum praesumit, aliena sunt a mente legis. Nec enim vel tacite, vel expresse potest pater in testamento lucra nuptialia alienare. l. 1. praesumptio.

b Quod aliquid defertur, licet si non sit heres, non negatur ei dari, si heres extiterit. Cum dicimus majus obsequium non nocere, tacite fatemur minus non nocere. Qui hereditate patris & matris abstinuit, tacite videtur omnes ejus portiones abdicere. Qui non abstinuit, non videtur eas partes abdicere, quas lex ex speciali beneficio deferret, sed eas magis amplecti praesumitur.

c id est, forte sint ingrati.

d additur apud Julianum, c. 145. vel contra.

e Pars ingrati non ingrato accrescit.

f τὸς πορὸς τιμῶν, venerari, l. 1. §. 2. ff. de obsequ. reverent. l. 5. C. de par. potest. l. 1. pater, l. 2. ff. de iustitia. honestam & sanctam personam eorum habere, l. 9. ff. de oblig. eos alere, l. 5. ff. de agnosc. lib. eorum necessitatibus succurrere, l. 1. C. de alend. lib. His contrarium est, parentes contumeliosis adicere, impias manus eis inferre, l. 1. §. 2. D. de obsequ. maleficos appellare. d. l. 1. §. 3.

g Exemplis non judicatur, l. 13. C. de sent. & interloc. at exemplo vivitur, & plerumque male, quod tamen non excusatur, nisi omnium pene idem sit exemplum, tacente ac non contradicente magistratu.

h Immeritis praemium non defertur.

i Filii heredes patrem repraesentant: non heredes, non repraesentant.

k Quod fratrum filii repudiant, defuncti fratribus accrescit.

l nempe lucra dotalia & sponsalicia.

m id est, non alienent.

n se. intra annum luctus contractis & earum poenis. apud Julianum c. 146. ita concipitur hic titulus, de muliere, quae post mortem mariti nubuit.

o Mulier intra annum luctus iure nubere non potest.

p Nuptiae intra annum luctus a muliere contractae, velut immaturae poenis subjiciuntur.

q Quae intra annum luctus nubuit mulier, est infamis, ut hic: nisi rescripto Principis infamia aboleatur. Julianus hic, c. 1. l. 2. C. de secund. nupt. & est ea poena nubentis intra annum luctus.

r Secunda poena nubentis intra annum luctus.

s id est, per legatum aut institutionem. vide infra eodem, ibi: *veniente ad decem personarum.*

t Tertia poena.

u donatione propter nuptias. Julianus.

x Quarta poena.

y id est, ab extraneo, ita ut cum alio non habeat testamenti factionem. Julianus.

Quinta poena.

non sint heredes parentum. Placuit enim nobis per praesumptionem a, quia pater dum non vivens alienaverit, aut expressim obligaverit, aliquid harum rerum, aut moriens non expressim in alium eas transposuerit, voluerit magis servare filiis, tanquam ex causa illorum sibimet acquisitas, & non ad extraneos deducere: & dabuntur haec filiis honore praecipuo ex nostra lege, licet non b fiant heredes aut patris, aut matris, aut utriusque: vel si quidam eorum fiant heredes, alii vero repudient: hoc enim nobis rectius quam prioribus placuit habere. Unde si praemium est ex lege descendens in eos: nulla adjectione neque turbetur, neque minuatur, nisi forte causam c ipsi dent filii suae diminutionis.

CAP. XXI.

De ingratis liberis d.

SI quis enim ex eis ingratus videtur, praemium hoc aliis edamus nihil tale agentibus: ut & alios corripimus parentes f honorare, & ad fratrum exemplum g respicere. Unde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, ut omnes ingrati sint: ad heredes venient haec defuncti, tanquam illius substantiae constituta, non valentibus filiis ex parente a se exhonoreto h praemium habere: quod nos eis propter hanc causam non damus.

i ¶ Si vero filiorum alii quidem inter vivos sint, alii vero defuncti quidem sint, filios autem relinquant: defuncti portionem illius damus i filiis, si heredes sint patris: aliqui ad k fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes, volumus haec valere non super dote solum, neque super sponsalicia largitate: sed etiam super indotatis matrimoniis: ex constitutione nostra introductis lucris: nam & illud l, nisi ad secundas veniant nuptias parentes, sed servant m, erit filiorum quo dudum diximus modo. Primae siquidem nuptiae, & hinc lucra & observationes, usque ad hoc dispositae sint.

CAP. XXII.

De secundis nuptiis n.

SI qui vero prioribus non contenti nuptiis, etiam ad secundas venerint: necesse est legi hoc se supponere, aut sine filiis existentibus ex prioribus, ex secundis autem filios habentes: aut etiam ex diverso sine filiis quidem ex secundis, parentes autem ex primis: aut sine filiis ex ambobus: aut parentes ex utroque. ¶ Si igitur sine filiis manserint ex prioribus, aut etiam ex ambabus nuptiis, nulla persequutio circa nuptias secundas est: sed viri quidem ibunt omnino omni observatione liberi: mulieribus autem solummodo imminet metus, ut non ante o annale tempus ad secundum veniant matrimonium: aut sciant, quia si quid tale gesserint, & immaturas p contraxerint nuptias, subibunt poenas: alias quidem si sine filiis ex prioribus sint matrimoniis: majores autem, si etiam filii sint. Si enim non est soboles, infamia q mox sequetur: & erit omnino mulier propter nuptiarum festinationem infamis: & neque r percipiet aliquid horum, quae a priore relicta s sunt ei consortio: neque t fruatur sponsalicia u largitate: neque x marito secundarum nuptiarum ultra tertiam suae substantiae offeret partem: sed neque y extrinsecus sentiet largita-

tem: neque a percipiet penitus ab ullo extraneorum, non hereditatem, non fideicommissum, non legatum, non mortis causa donationem: sed haec veniant aut maneat apud heredes defuncti b, aut cohæredes ejus, si poterat heres esse, utpote ea nullam utilitatem habente. Sed si scripti & alii sint heredes, five etiam ab intestato c vocentur: ad illos venient, quæ tali mulieri derelicta sunt: non enim fiscus hæc vindicabit: (ne aliquo modo videamur talia corripientes, fisci providere utilitati) sed illa quidem, quæ extrinsecus d ei derelicta sunt, ad alios venient. Quæ vero a priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem personas relinquentis cognationis, quæ edicto continentur: hoc est, ascendentes, & descendentes, & ex latere usque ad secundum gradum: gradibus in suo servandis ordine. Quibus non existentibus, ad ararium e venient. i ¶ Sed neque filongius hereditas ab intestato propriorum ejus veniet cognatorum, sed usque ad tertium g gradum inspiciendum undique stabit solum successio ejus: longius autem existentes, alios habebunt heredes: & quæ præ aliis ei poenis infertur, dicimus autem infamiam, si quidem sine filiis ex prioribus fuerit nuptiis, solvitur Imperatoris literis jubentibus. ¶ Si vero ei filii fuerint cujuscunque sexus, licebit h quidem ei Imperatori pro infamia supplicare: non tamen utilitatem aliquam Rescriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere utilitatem, & aliis i liberari poenis: ex priore matrimonio filii mediam suae substantiae donec portionem pure, & sine omni conditione, & neque usum retineat: sed omnis substantiae quam habuerit, quando ad secundas veniebat nuptias, mediam (sicut diximus) cedens partem prius procreatis filiis. Et dividunt haec filii omnes ex æquo: & filios quidem habentes, ad suos transmittent filios: (oportet enim aliquid etiam veteribus k adjici legibus) si vero non habuerint defuncti filios: defunctorum portiones accipient omnino proportionem eorum fratres: si vero omnes defuncti sint: habeat consolatione suae infelicitatis mater, ut ea rursus recipiat: & hoc d dicimus si intestati moriantur filii: non enim in iis, quæ semel facta sunt, prohibemus eos testamenta conscribere, aut superstitibus quod volunt, hoc modo disponere. ¶ Igitur imminentes poenæ ante luctus nubentibus tempus, tales quodammodo sunt: & tres l pro his Constitutiones prius scriptas, una quadam hac interpositione, hæc nobis lex competenti protulit adjectione.

CAP. XXIII.

Si mulier ad secundas nuptias post annum luctus transferat, & de lucro dote & ante nuptias donatione.

SI m vero expectet quidem tempus mulier, & propterea seffugiat prædictas poenas: ad secundum n vero veniat matrimonium, priores negligens nuptias: si quidem non habeat filios (dicatur etiam denuo) sine periculo est totum ex hoc. ¶ Si vero sit soboles, & filios ex hoc exhonoreto o viderit lex: tunc p omni largitate a viro ad eam veniente, eam secundum proprietatis privat partem, solum ei derelinquens usumfructum. ¶ Et hæc sancita sunt etiam super antenuptiali donatione, & super omni largitate: five cum viveret, a viro ad eam veniente, aut etiam ex testamento, aut mortis causa donatione: five institutionis sit pars, five legatum, five fideicommissum. ¶ Et generaliter dicendum est, quod omnis q eam deserit proprietatis modus r in iis, quæ a priori viro in eam venerunt: & filii ea percipient, & proprietatis erunt domini, secundum tempus mox quo mater conjuncta est alii viro. ¶ Et hæc communis f mulieris & viri multa sit posita: nam si & ille filios habens, secundum eis superinduxerit uxorem: non ex dote fruatur lucris secundum proprietatis rationem: nam largitatem aliam a muliere percipiens, hanc habebit firmam: præterquam quod licet uti & frui, donec advixerit solum: & si quoque filii licet sub potestate constituti sint, sed tamen domini secundum proprietatem talium erunt venientium mox in eos simul cum secundæ uxoris conjunctione. ¶ Et non discernimus de dote & ante nuptias donatione, utrum r ipsi hanc dederint pro se contrahentes, an aliqui alii pro eis hoc egerint, five ex genere, five etiam extrinsecus, licet videatur quodammodo comprehensa & antenuptialis donatio in dote.

CAP. XXIV.

SEd quod sancitum est super lucris hinc venientibus ad nubentes, etiam sic ratum sit: & ita certa talium lex eis erit cavens, ut neque alienationem ullam permitat parentibus in talibus, neque hypothecam u: sed vel si quid egerint parentes, mox x eorum obligat eis substantiam: non ut prohibeat eos aliquid agere in iis, quæ voluerint: erubescit y enim lex castigatores filios genitoribus statuere. Illos quidem erubescit: interminatur autem accipientibus, tanquam nihil eis quod accipiunt, profit: & sciant ex hac nostra lege z, quia vel si quam a talibus parentibus comparisonem fecerint, vel si acceperint donationem, vel si quid omnium egerint: tale erit, quale nec a gestum, nec scriptum quod factum est. ¶ Vindicabunt enim ea omnino filii heredesque eorum

a Quinque poenarum explicatio.
b i.e. testatoria.
c hujusmodi muliere sola existente herede scripta fecisset.
d i.e. ab extraneo.
e fiscum.
f Sexta poena.
g Quæ intra annum luctus nubuit, succedit ab intestato ad tertium gradum usque.
h Principe infamiam potest committere.
i nota, quemadmodum quique posteriores & superiores enumeratae poenae possunt evitari a nubentibus intra annum luctus.
k l. a. c. de succ. nupt.
l l. 15. C. ex quib. caus. infam. l. a. c. de secund. nupt. l. 4. C. ad Test. adde & quartam. l. 3. C. de secund. nupt. in hinc sumpta est authentica, in donatione. & authentica, hinc. C. de secund. nupt. & authentica, Nisi. C. de bonis matris.
m Nota de poenis secundarum nuptiarum, quæ post annum luctus contrahuntur.
n Matris secundis nuptiis dicuntur hic liberi exhonoreari.
o Nov. 2. c. 2.
p Secundarum nuptiarum prima poena.
q titulus 26. ff. de primis poenis secundarum nuptiarum, cum muliere cum viro communis est, de qua v. c. 27. §. 2. ad. l. 5. C. de secund. nupt.
r quæ alienantur, nisi viam parat.
s d. a. l. C. qui potest.
t Parentes a liberis non sunt obligandi.
u l. 4. C. de bon. que lib.
v In fraudem legum, aut contra leges facta alienatio non subditur.

a vide tit. C. de
tutorib. vel cura-
torib. illustrum.
b Cautionem m-
tribus secundo
nubere volenti-
bus utilem obser-
va. Nov. 24. c. 1.
c l. 6. C. ad Trebell.

d ἀσφάλεια,
i. e. cautionem
nudam sine fide-
jussione. Caj. hic.
e Cuiam præsta-
tur hæc cautio?
filio emancipato,
l. 7. in fin. ff. de le-
gator. non filio-
familias. l. 50. ff.
ad Treb.
f Undecimum ge-
nus pœnæ secun-
dis nuptiis consti-
tuitur.

g hinc sumpta est
Authentica, Mul-
to magis. C. de
Episc. & cleric.
h Mariti lecto-
rum & cantorum
officio in ecclesia
fungi possunt: li-
dem in ipso jam
officio constituti,
possunt impune
nuptias contrahere,
c. 26. canon.
apost. & c. 6. Sy-
nodi in Trullo:
nisi secundas con-
trahant, aut vi-
duam ducant vel
similem, Nov. 123.
c. 14. in fin. puta
concubinam. No-
v. c. 1. §. 3.

i Sacerdos contra-
hens nuptias non
punitur pœna
corporali, sed sa-
cerdotio tantum
cadit, & ita potior
habetur ratio ma-
trimonii confer-
vandi, quam sa-
cerdotii gerendi.
Nov. 121. c. 14. in
fin. ibi si vero post
ordinationem etc.
quod vix hodie
servatur. Dicitur
id abrogatum l.
19. C. de Episc. &
cleric. hæc nisi

Novella posterior esset, possit quoque dicere Græcos in ea re fuisse varios. c. 44. in pr. J. eod.
k puta, quia nec ipse continere: nec affectus hujusmodi vincit potest: ideoque lex ei in-
dulgenter: ut hic, & Nov. 123. c. 41. licet eum carnis sordes Leo pudice parum vocet. Nov. 3.
in fin.

l duodecimum genus pœnæ secundis nuptiis constituitur. m Secundæ nuptiæ of-
ficiant majori sacerdotio adipiscendo. n Sacerdos potest contrahere matrimonium:
contractum non dissolvitur sed tamen sacerdotio cadit. o Secundas nuptias, qui contra-
xit ad sacerdotium promoveri non potest. Quin promotor sacerdotio ipso cadit: porro,
bimabus hic non censetur, qui puellam de virginavit. Nov. 123. c. 14. in pr. p & e contra,
si uxor marito legaverit sub ea conditione, si secundas nuptias non contraxerit.

q hinc sumpta est Authentica, Cui relicta. C. de indi. viduit. r οὐ γὰρ καλὸν ἔστι,
Julius Miscellus παλαῖος νόμος. s hæc lex, nam eadem cum lege, quæ Julia & Pa-
pia? Robertus 1. animadv. 2. §. 3. negat, Mercator 1. Nov. 2. ait. Movetur epigraphæ legis
62. quæ est Clementis ad legem Juliam & Papiam, juncto paragrapho ultimo ejusdem legis. ff.
de cond. & demonst. Ex indice authorum juris, pandectis præfixo, constare, Clementem
scripsisse ad leges: legum nomine ibi intelligi Juliam & Papiam, quæ & novæ leges dicun-
tur in l. ult. ff. de reg. caso. idem ait Cujac. 14. observ. 14. (quod Hostiano displicet 2. obs.
3.) ut & leges in l. ult. ff. de statulib. t Lex Julia Miscella conditionem viduitatis

uxoribus remittit: si tamen intra annum contrahant & jurent se liberorum causa nuptias
contrahere, post annum ergo non poterant? non poterant ex lege Julia Miscella: interea
tamen legatum petebant ex alia cautione inventa a Q. Mucio J. eod. l. 3. C. de indi. viduit.
u Fuerunt hujusmodi conditiones ulicæ, Uxor, si a liberis, ne nupserit, l. 62. §. 2. in fin.
ff. de con. l. 4. demonstr. mulieri, si nupserit, quoad vidua erit: uxori, si a liberis impuber. ne
nupserit, dis. 2. l. 96. ff. de cond. & demonst. uxori cum nupserit. l. ult. ff. de statulib. Maxime
vel mulieri, si non nupserit, l. 22. l. 72. §. 5 ff. de cond. & demonst. mulieri, si non nupserit, l.
67. §. 1. ff. ad Treb. si mulier non nupserit, l. 72. §. 2. l. 74. ff. de cond. & demonst. si arbitrat
Titii Seja nupserit, d. l. 72. §. 4. si filia non nupserit, patri ejus lego: si pater uxorem non du-
xerit, ejus filia familias lego, l. 79. in fin. ff. de cond. & dem. uxori si non nupserit, l. 14. ff. de
leg. 3. si uxor post mortem nuptus se collocaverit. l. 1. §. 2. C. de indi. viduit. l. Jul. Miscell.
Si vidua erit. Quoties vidua erit, Cum vidua erit, Si nupserit uxorem, Quando ad coelibat-
um pervenerit. l. ult. d. l. c. Ad quas personas pertinetur lex Julia Miscell. dicam ad d. l. ult.

x de eo dixi ad l. 220. §. 3. ff. de verb. sign.
y Hinc Cujacius colligit. Tempore legis Julæ Miscellæ, lucum nondum annum fuisse
præfixum: quod Roberto displicet 1. animadv. 2. Movetur quod Plutarchus in Numæ
referat, Numam (Ovid. 1. Fastorum hanc constitutionem tribuit Romulo) lucum diem de-
cem mensibus terminasse. Item quod Halycarnass. lib. 5. lucum annum ad veteres Romanos
retulerit: quod Valerium Publicolam & Brutum mulieres ita luxerint, Liv. lib. 2. Mercator
1. Nov. 2. in fin. negat huc superiora pertinere, cum illis locis agatur de decem mensi-
bus non de anno. Annus lucum præfixus primo a Graciano, Valentiniano & Theodosio.
l. 2. C. de secund. nupt.

agens, quæ prius dicta sunt, iisdem subiaceat pœnis.
Providentia a vero sit per provincias quidem agentium
præsidibus, hic autem gloriosissimo præfecto felicissi-
mæ hujus urbis una cum pratore, cui hujus urbis cura
est, ut volente b ad nuptias venire tutelam gerente mu-
liere, & ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipi-
antur: & quod mater debet, occasione gubernationis, hoc
reddatur.

CAP. XLI.

Si sub conditione pater vel mater legatum liberis suis reli-
querit, confirmat legem Zenonianam Const.

PLacet quoque nobis Zenonis piæ memoriæ Constitu-
tio c. volens, patrem, si jubeatur proprio filio lega-
tum sub conditione aut die dare, non aliter exigi pro
donatione legatorum cautionem d hanc, videlicet quæ
legatorum e servandorum causa vocatur: nisi f secun-
das pater contraxerit nuptias: sit enim & hæc secundo
nubentibus pœna.

CAP. XLII.

De clericis, qui nuptias contrahere non possunt.
Supra Novell. 6.

SED g si quis inter reverendissimos constitutus cleri-
cos (ultra h lectorem aut cantorem dicimus) o-
mnino contraxerit nuptias: hunc ex nostra constitutio-
ne cadere i sacerdotio constituimus atque volumus. Si
vero lector existens, & nuptias faciens, deinde propter
aliquam inevitabilem necessitatem k ad secundas l ven-
iat nuptias, nequaquam m ad majoris sacerdotii ascen-
dat culmen: sed illic manebit n apud mulierem, affe-
ctum illius præponens meliori proventui. Si vero cum
sit laicus, ad ordinationem subdiaconi, aut diaconi, aut
presbyteri venire voluerit, deinde appareat mulierem
habens, non ex o virginitate sibi copulatam, sed aut dis-
junctam a marito, aut aliter non ab initio mox sibi legi-
time conjunctam: aut etiam ipse ad secundas venerit
nuptias: non impetrabit sacerdotium: sed & licet la-
tenter ad hoc venerit, omnino eo cadet.

CAP. XLIII.

Si maritus p ita reliquerit uxori, si ad secundas nuptias non
transeat, & ad legem Juliam Miscellam.

QUæ q vero nunc sequitur causa, est antiqua, & mul-
tas quidem suscipiens correctiones non ab aliis so-
lum, sed etiam a nobis. non tamen ad summam sui veni-
ens rectitudinem: quam nunc sectantes, præsentia
fancimus. Lex r enim quæ vocatur Julia l Miscella, lex
antiqua, lex vetusta, filiorum procreationis proponens
studium, permittebat r mulieribus, licet vit prohibe-
ret, & aliquid ob hoc relinqueret, quatenus u non ad
secundas veniret nuptias, tamen & ad virum venire, &
jurare, quia x filiorum causa hoc ageret: & quod relictum
erat, acciperet; & hanc quidem in y annum dabat mu-

lieribus licentiam. Eo autem transeunte a, si vellet ac-
cipere relictum, non aliter licebat mulieri hoc accipe-
re, antequam cautionem exponeret, quod ad secundas
non veniret nuptias; sed hanc quoque adjunctionem ipse b
Julius Miscellus haud invenit, sed Quintus Mutius Scæ-
vola hoc præfanciverat c, super omnibus quippe pen-
dentibus in causarum prohibitionibus hujusmodi adin-
veniens cautionem d. Nos igitur videntes plurimas
mulieres desiderio nuptiarum, non propter filiorum pro-
creationem, sed propter necessitatem & jurantes & nu-
bentes, & transcendentem morientium voluntates, existi-
mavimus prius interitis sacrationem mederi partem, &
perjurium e eis cohibere, nec sinere talia subire iura-
menta, in quibus omnino perjurium promptum est. Nam
nec illud inerat legi, ut oporteret sine filiis existentes mu-
lieres hoc jurare sacramentum; sed etiam filios habenti-
bus hoc adjacebat jusjurandum, quod Deum simul &
defuncti animam contristaret: cum utique perjurium
quidem esset in promptu: filiorum vero procreatio in
fortuna f muneribus jaceret. Quia igitur hæc nostra
fancimus lege jusjurandum eis auferentes, & talem per-
mittentes relictorum perceptionem, consideravimus
(quoniam alterum quoque a nobis prætermisum est) o-
portere & defuncti animæ mederi. Quapropter præsen-
tem ponimus legem: non enim volumus deficientium ni-
hil illicitum g habentes voluntates frustrari. Si enim h
diceremus oportere mulierem omnino viro precipiente
non nubere, hoc custodire: pro amaritudine habuisset
hoc merito lex: nunc autem cum secundo præsto sit lex,
scilicet ut si voluerit nubere, accipiat quod relictum est:
novissimi sceleris est despiciere voluntatem defuncti ita
fluctuantem, ut ei detur licentia nubendi, & accipiendi
quod relictum est, & per omnia contristandi priorem
maritum.

CAP. XLIV.

UNde sancimus: Si quis prohibuerit uxorem ad a-
liud venire matrimonium, siue etiam uxor i mari-
tum (idem namque est utrinque) & pro hoc aliquid
reliquerit: unam k ex duabus conditionem habere con-
trahentium alterum: aut ad nuptias venire, & abrenun-
ciare præceptioni l, aut si hoc noluerit, sed honorat de-
functum, omnino abstinere de cetero nuptiis. i ¶ Sed
ut non causa suspensa sit, & post tempora forsitan lon-
ga revertatur rursus exaetio: propterea bene nobis vi-
sum est, hujus rei determinare causam, & usque ad an-
num m quidem non esse penitus petitionem relictæ: nisi
tamen modus sacerdotii adveniens alteri personarum
statim præbeat exceptionem: utpote nequaquam nu-
ptiarum existente spe n. 2 ¶ Si vero transire conti-
gerit annale tempus: damus quidem personæ huic ac-
cipere quod relictum est: non absolute tamen, nec sim-
pliciter: sed si quidem immobilis fuerit res, non aliter
hanc accipere, nisi juratoriam cautionem exposuerit, &
supposuerit suas res, (hoc quod tacite ex hac lege da-
mus) ut si ad secundas venerit nuptias, reddat quod datum est,
tale, quale percepit restituens, & quos accepit in medio fru-
ctus o. 3 ¶ Si vero mobilis fuerit res: si quidem
idoneam habeat substantiam persona volens accipere,
dari quod relictum est sub eadem cautione & iisdem
hypothesis. Sed si quidem aliquid aliud mobilium fue-
rit: tale restitui, quale recipit, aut diminutionis medea-
tur partem.

git, Scævola legi Miscellæ cautionem adjecisse: & ita posteriorem, aut coetaneam legi
Jul. colligit: eadem opera, legem Miscellam antiquiorem lege Julia & Papia, cum utraque
(ut ipse ait) longe post Scævola lata sit. Nam si post Scævola fuit lex Julia & Papia:
ante Scævola Miscella, utique & ante legem Juliam & Papiam lex Miscella fuerit, Robertus
1. animadv. 2. Scævola editionem præfert. Putat itaque Scævola tempore præcessisse le-
gem Juliam Miscellam, quod ejus cautionem (quæ Muciana) Miscellæ applicatam hic lega-
mus. addit leges Jul. & Papiam præcessisse hanc legem Jul. Miscellam. Superius dixi videri
Cujacium hic, & Mercatorem 1. Nov. 3. Miscellam & leges Jul. & Papiam eandem esse, ut in eo
a Balduino dissentiant, existimant, Miscellam antiquiorem legibus Julia & Papia, & a
Roberto existimant leges Jul. & Pap. præcessisse hanc legem Miscellam.
d Cautio Mutiana de qua vide l. 7. l. 73. l. 77. §. 1. l. 79. §. 2. ff. de cond. & demonst. pertinet
ad legata conditionalia, quæ morte legatariorum finiuntur, l. 73. d. de cond. inst. ad conditiones
in non faciendi conceptas, l. 7. d. s. id est, quibus vetatur aliquid fieri. l. 3. in fin. ff. de leg. 2.
e Perjurium cohibenda. f Imo Dei. Hinc illud: Conjugium petimus parcomque
utoris, at illi (deos intelligit) norunt qui pueri, qualisque futura sit uxor.
g Licet, voluntates morientium servandæ: illicitæ, non servandæ, de quo dixi ad l. 25.
D. de conditionib. inst. h Ut inferat injuria mulieri, si cogitur non nubere marito
mandato: ita marito injuria inferatur, si eo invito uxori matrimonium permittitur.
i hoc enim locum etiam habet in prohibitione masculis facta. l. 3. C. de indi. viduitate.
k Decimum tertium genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus constituitur, quæ tam-
primis nuptiis communis esse potest, ut dicitur alibi. Hoc autem jus novum viduitatis in-
dictæ in legatæ receptum abrogat pene citulum Codicis de indi. viduit. & omnes leges,
quarum superius mentio facta est, quibus remittebatur legatariis conditio viduitatis a de-
functo & restatore eis indita. l & legato.

m Legatum relictum sub hac conditione: Uxor, si non nupserit, vel, si nuptias non contra-
xerit, ante annum peti non potest: nisi legatarius sacerdos sit. tunc enim nulla spes est in
eo nuptiarum. Jul.
n Sacerdoti nulla spes nuptiarum.
o Qui Mucianæ cautioni non satisfacit, & rem & fructus reddit, l. 76. §. 7. ff. de leg. 2. l. 71. §. 2.
ff. de condit. & demonst. & usuras, si quas percepit, vers. si vero. J. eod.

a anno scil. i. e.
post annum.
b ἀντὶς τοῦ λέ-
γειν τὸν νόμον.
c Hal. editio, Julius
Miscellus, Scævola,
editio. Alii le-
gant, Μαρτῖνος.
Cur ita dicta est?
Robertus 1. anim.
adv. 2. dixit ab
eius auctore Julio
Miscello putari,
quod Mercator,
1. Nov. 2. duplici-
ter. Negat enim hic
dici, Julium Mi-
scellum, sed Mi-
scellam, in quo
hujus capitis ita
legi, λέγειν τὸν
νόμον τὸν
λαῖος νόμος.
a Justiniano Mi-
scellam dici τὸν
νόμον, non νόμον
τὸν νόμον. Fore, si
id Roberto conce-
datur, ut hæc lex
duplex nomen
sortitur, Julii &
Miscelli sc. Julius
Miscella duorum
auctorum nomen
non esse: unum,
Julianum Miscellam:
cui nulla
fuerit Roma gens
aut familia Mi-
scellia. At ergo
Miscellam dici a
varietate plurium
rerum ac perso-
narum utrinque
sexus, quod etiam
Cujacius hic con-
firmat: eadem ra-
tione, quæ a Scæ-
vola Flacco, & Mi-
scellum, quod lex
est vel forma &
nomen multorum a-
grorum, multa-
rumque persona-
rum modum com-
prehendens, & ab
Agellio Miscella
doctrina confusa.
nea, ut & lex fa-
tyra οὐ νόμος
πολλὰ πρὸς
χρον.

c περὶ τοῦ
τῆς αὐτῆς. ibi.
περὶ τοῦ νόμου
sc. ἡ αὐτῆς. l.
ditio. Idem Ha-
loander venit
appropius. Ex Ha-
loandri ledione
Balduinus collig-

a Mobilium rerum duo genera hic constitui colligas. Unum eorum, quae ita relictur ut sunt accepta, verum, sed si quidem, §. cod. aliud, ut aliter, ut hic.

b Usus ob usum debetur.

c i. e. trientes usuras, ut l. 6. §. 1. c. de secund. nupt.

d Non valde locuples, etiam si de iussore dare tenetur: si minus, iurat.

e Juratoria cautio, & hypotheca rerum propria rerum fideiussionis subsidia.

f l. 9. in fin. ff. de rei vindicac. adde l. 8. in fin. c. de pignori.

g Xpovioy, pecunia numerata, Jul.

h i. e. trientem.

i Sacerdotium & mors, nuptiis hic obesse dicuntur.

k id est, etiam si extranei. Sensus est, extraneum, id est, alium a marito, extraneam personam posse legatum relinquere, sub conditione non contrahendarum nuptiarum, Julianus.

l Robertus tamen animadu. 2. putat viduitatem a nullo alio indicari potuisse, quam a marito & legem Julianam Miscellam alio non pertinuisse quam ad inditam ab altero conjugum viduitatem. Moveretur lege 2. §. c. de indita viduitate, quae mentioem tantum facit conditionis adscriptae conjugum testamenti, quo nomine reprehenditur ab Antonio Mercatore, l. Nos. 2. & textus hic quoque evidenter aliud sentit, ut & Julianus vetus interpret.

m Si quis certa parte institutus fuerit sub conditione non faciendi, cavere debet coheredibus vel substitutis, nemine ex his apparente, cavetur haeredibus ab intestato, Julianus Patritius: adde l. 18. ff. de cond. & demonst.

n Testator cautionis necessitatem legatario remittere potest. At non potest usufructuario, l. 1. c. de usufructu. potest, sed non de utendo fruendo boni viri arbitratu. Cuius aliter distinguit, ut enim negat omnem cautionem usufructuarii remitti posse: ita faretur, Mutianam posse remitti.

o Voluntas defuncti servanda.

p hinc sumpta est Authentica, sed si aurum, c. de secund. nupt.

q l. 6. §. 2. c. de secund. nupt.

r Novell. 2. intelligit cap. 4.

s Maritus scilicet.

t etiam de i. e. deditur.

u XIV. genus pona secundas nuptias contrahentibus constituit.

4 § Si vero pecunia fuerint etiam cum usuris, quas inde percipere valuerit: iurejurando restituentis hoc iudicando. Si vero non mutuaverit quidem, sed usus est: tertiae centesimae reddat usuras.

5 § Si vero non d. valde locuples fuerit: etiam fideiussorem hunc exigi. Si autem non valuerit fideiussorem dare, tunc sub juratoria & cautione & hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerum accipiat quidem quod relictum est.

6 § Mox autem, ut ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo, qui dedit, vindicetur, apud quemcumque apparuerit personam, tanquam si ab initio neque datum fuisse videretur, quod in omni restitutionis casu, siue mobile, siue immobile sit, quod futurum est reddi, valere sancimus.

7 § Si vero aurum fuerit quod relinquitur: minus idonee vero se habeat ad fideiussionem: & nec ipse dignus sit, cui hoc credatur: manere quidem apud illum, a quo relictum est: tertiam vero h. centesimam ejus usuram praestari: quam usque tunc solvat, donec aut secundas ille contrahat nuptias (quando & restitutio praestitarum usurarum suscipiet facultatem) aut fiat manifestum nullatenus posse istum ad nuptias pervenire, siue secundum modum sacerdotii (tunc enim ei dabit quod relictum est) siue morte: accipient enim hoc omnino ejus haeredes, nihil neque de datis usuris reddentes.

8 § Hanc ipsam autem introducimus observantiam & eundem intellectum, etiam si non conjuges alterutris sub tali reliquerint conditione: sed aliquis alius extraneus siue viro siue mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, scilicet fortuitorum / casuum: secundum suam naturam, lege super his tam in praestandis, quam restituendis conservata. Hanc igitur ex jam nuper factis a nobis occasione Juliae Miscellae constitutionibus retribuimus: alia vero sint firma secundum terminos & casus secundum quod hac exposuimus.

9 § Praefata autem a nobis observationes dentur, (si institutionis sit pars m aut legatum) haeredibus aut substitutis, aut illis a quibus hac relictum sunt: si quidem mortis causa donatio: omnino haeredibus. Si vero ex asse secundum talem conditionem conscribatur quis haeres: substitutis si fuerint, aut omnino iis, qui ab intestato vocantur ad haereditatem, huiusmodi observationes praestentur, ut undique lex habeat propriam perfectionem: nisi forte testator & hoc praecipiat, dicens licentiam habere eum, cui dereliquit, siue per institutionem particularem, siue ex asse, aut per legatum vel fideicommissum, siue per mortis causa donationem, & accipere quod relictum est, & nullam cautelam dare: tunc enim sequenda est defuncti voluntas: studii enim nostri est, defunctorum conservare & secundum legem voluntates.

C A P. XLV.

De administratione Donationis propter nuptias. Idem dictum fuit supra Novell. 2. c. 4.

ET p quia parum antea de cautela rerum ediximus, & Leonis novimus divae memoriae constitutionem q de secundis nuptiis, si ad eas veniens mulier non valeat dare fideiussionis cautelam, quia filiis restituatur res, tertiam partem centesimae accipere: nos causam adhuc melius ab ea constituimus, illius super hoc statutis competentem adjicientes subdivisionem.

1 § Et sancimus (hoc quod pridem r a nobis in quadam dictum est constitutione) ut si quis f offerat r res propter antenuptialem donationem: siquidem omnes immobiles constitutae sunt, maneat earum usus apud matrem ad secundas venientem nuptias: & eadem hac eligat, & non recuset, neque u exigat a filiis pro estimatione earum usuras: sed diligentiam earum habeat secundum quod lex dat usus dominis constitutis: conservet autem hac secundum leges filiis substitutis: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, casu filiorum non existentium, matri, reliquo remanentibus filiorum haeredibus conservando.

2 § Si vero universa constituta est forte in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam partem usurarum accipiente matre, cum prius sancita cautela non exigi a filiis aurum, nisi forte sine ulla sit viri facultas, & habeat aurum, & argentum, & vestes, & quicquid conscriptum est matri: damus etenim tunc electionem matri, si velit res accipere, & dare fideiussoriam cautionem, siue praedictas accipere usuras: dicimus autem ex

mittere potest. At non potest usufructuario, l. 1. c. de usufructu. potest, sed non de utendo fruendo boni viri arbitratu. Cuius aliter distinguit, ut enim negat omnem cautionem usufructuarii remitti posse: ita faretur, Mutianam posse remitti.

o Voluntas defuncti servanda.

p hinc sumpta est Authentica, sed si aurum, c. de secund. nupt.

q l. 6. §. 2. c. de secund. nupt.

r Novell. 2. intelligit cap. 4.

s Maritus scilicet.

t etiam de i. e. deditur.

u XIV. genus pona secundas nuptias contrahentibus constituit.

tertia parte centesimae tam secundum anteriores leges, quam etiam secundum nostras.

3 § Si vero permixtae sint res, & donatio tam in pecuniis quam in immobilibus rebus sit, immobiles quidem omnino manere apud matrem, propter quod alimenta habeat exinde: in rebus vero mobilibus illa tenere, quae pridem sancivimus, si contingerit in mobilibus rebus omnia antenuptialis donationis esse constituta: providente muliere, quod non negligat immodica, neque imminuta hac faciat, sed qualia accepit, restituat.

C A P. XLVI.

De successione a matre in bonis filiorum pro qua parte fiat, & quomodo.

Hinc b nos alia evocat ratio, quae de filiorum successione est: quam accipient quae ad secundas veniunt nuptias. Jam pridem enim de his scripta est lex a nobis ad Hermogenem c gloriosae memoriae magistrum sacrorum nostrorum factum officiorum rescripta, Belisarii gloriosi praecedens d consularum, septimo decimo Kalend. Aprilis, per quam sancivimus matres ad filii non relinquas liberos, cum ejus, qui mortuus est fratribus, sine cautione vocari successorem, & ejus cum usu etiam proprietatem habere firmam: siue priusquam haeres relinqueretur, siue postea ad secundas venerit nuptias: auferentes leges, quae de his contrarium quid praecipiebant.

† Hanc autem nostram sanctionem firmam etiam modo manere super solas personas parentum, quae dum ad secundum venerint matrimonium, sancimus: & quasdam propriorum accipientes filiorum, siue ei servantes, & secundum deinceps tempus: siue ante nuptias, siue post nuptias haereditatem in eas filii descendisse contigerit.

† De his autem, quae post hac ad secundum veniunt virum, ita nobis praesens lex disponatur & sanciat. Ergo necesse est filio moriente, siue masculo, siue foemina, siue testatus moriatur, siue etiam sine hoc: interim ea, quae ex testamento sunt dicentes, ita ad ordinem, qui ab intestato est, veniamus.

1 § Si igitur legitime filius testatus e fuerit & relinquat matri substantiam, siue partem ejus aliquam: hanc illa accipiat per scripturam (quia ubique custodire morientium volumus voluntates,) & habeat quod dimissum est, aut datum, & secundum proprietatem, & secundum usum. Sicut enim licebat relinquere alicui extraneorum, & nihil haeredi secundae mulieris nocebant nuptiae: ita & matri relinquens, siue institutionem, siue legatum, recte derelinquat & dominium, & usum, siue b ex rebus, quae extrinsecus advenierunt, fuerit facultas, siue ex paternis: nihil ex hoc fratribus contradicere valentibus.

2 § Si autem intestatus i filius moriatur jam ad secundas veniente matre nuptias, aut postea veniente: vocetur & quidem & ipsa cum filii aut filiae fratribus / secundum nostram constitutionem ab intestato ad ejus successorem. Sed quanta m quidem ex paterna substantia ad filium pervenerunt, eorum solummodo n habeat usum ad secundas omnino, siue prius, siue postea veniens nuptias: in residuis vero omnibus rebus, quae aliunde erant filio praeter paternam successorem, veniat secundum vocationem nostram, quam statim dicemus, quadam correctione & ea indigere. Et hac dicimus in rebus, quae extra o nuptialem donationem sunt, quae enim in illis sancita sunt a nobis, & a Leonis divae memoriae constitutione p, integra conservamus: in quibus solum mater habeat usumfructum.

3 § Sed in aliis rebus hac sancimus, & deinceps ipsi tradimus, quaecumque post nuptialem donationem sunt a patre venientia filio, aut ex aliis causis, tam ex testamento, quam ab intestato successione: ratione contra q ingratos filios undique & super istis rebus servata, quando manifestae r causae ingratitudinis demonstrantur: aliorum omnium, quae de successione dicta sunt parentum in filiis, aut filiorum in parentibus, intactis manentibus.

4 § Ingratitudinem autem hic consideramus, non solum ad matrem, secundum pridem a nobis dictum: sed etiam adversus f eundem ipsum fratrem defunctum.

C A P. XLVII.

ET quoniam scimus multas fratribus r ad invicem factas contentiones: illum solum, tanquam u ingratum

v. c. 28. & 35. §. 1. cod. Nov. 115. c. 3.

† Ingratitudo fratri potest obijci, & ob ingratitudinem frater fratrem exheredare potest adeo, ut interpretes existant eo casu fratri, exheredato nullam competere querelam inofficium, etiam turpibus personis institutis.

† Fratres fratribus ut succedant.

u Ingrati loco habetur, qui mortem fratri procuravit, qui se adversus eum criminaliter inscripsit, qui omnium bonorum licem ei dedit.

circa

a & quemadmodum mater secundas nuptias contrahens succedere liberis ex testamento, vel ab intestato, v. Julian. c. 166.

b Hinc sumpta est pars authentica, ex testamento, c. de secund. nupt.

c Nov. 2. §. 1. cod. d. i. c. anno 514.

d Testator filio matrem ut succedant secundo nuptias.

e Moriantur voluntates servandae.

f i. e. institutionis iure.

h Sensus est, Matri secundas nuptias contrahenti filius, quantum voluerit, testamentum conferre potest, nulla habita ratione bonorum, cum ea sint a patre non ab aliis personis accepta.

i Successio filio ut succedat matri secundo nuptias, adde Nov. 45. c. 2.

k Filio mater succedit ab intestato cum ejus fratribus in capita.

l idque in capitula.

m Mater filio succedens in ejus profectum, in iusmodi profectum, quod mater usufructum, adveniens, propriam, quam ideo potest quoque modo alienare, Julianus hunc locum ita interpretari videtur cap. 167.

n XV. poena secundis nuptiis constituta, cuius hic sensus est: Mater si nuptias succedens filio ab intestato, cum aliis defuncti fratribus bonorum ejus paternorum solum habeat usufructum & adveniens vero in sua ratione propriam, Num ius idem in donatione propter nuptias dicitur infra.

o In rebus acceptis donatione propter nuptias uxor solum habet usufructum. J. cod.

p l. 6. c. de secund. nupt.

q Ingratitudinis causa quae sit in liberis. De causis ingratitudinis.

r Ingratitudinis manifestas causas esse oportet in liberis, ut possint exheredari.

s Ingratitudo fratri potest obijci, & ob ingratitudinem frater fratrem exheredare potest adeo, ut interpretes existant eo casu fratri, exheredato nullam competere querelam inofficium, etiam turpibus personis institutis.

t Fratres fratribus ut succedant.

u Ingrati loco habetur, qui mortem fratri procuravit, qui se adversus eum criminaliter inscripsit, qui omnium bonorum licem ei dedit.

a ingratiudinis
signa observa.
b adde l. 14. ff. de
bon. libert. olim
id minime noce-
bat. l. 6. ff. unde
agnat.
c Hinc sumpta
est Authentica, Et
cum. C. ad SC. Ter-
tyll.
d Nov. 2. c. 3.
e 5. 3. vers. fra-
ter. Insuper de SC.
Tert. l. 5. C. ad SC.
Tert. l. 1.
f c. 46. §. 1. l. 7. C.
ad SC. Tert. l. 1.
g i. e. in capita.
h & ita abroga-
tur d. l. 7. Fratri
ab intestato suc-
cedunt fratres ac
sorores cum de-
functi matre vi-
vunt, i. e. quis
portionibus. Et
sic, mater hodie
non excluditur a
malesculis fratri-
bus defuncti, ut
olim §. 1. sed nec
concurrit cum
sororibus defun-
cti in meram di-
midiam (ut scilicet
habeat tantum
sola, quantum
reliquis omnes
defuncti sorores)
ut olim §. 1. sed
in virilem.
i Aequalitas pa-
rentibus servan-
da in institutis
liberis: adeo mi-
hi adversus æ-
quum & bonum
facere videtur
parentes inte-
gram heredita-
tem malesculis ad-
dicentes, & filias
modico contentas
esse jubentes: ad-
versus l. pactum.
3. C. de collat.
k Liberi, matri
ex æquo succe-
dunt ab intestato.
l i. e. de pauper-
rare.
m Parentes stu-
dore debent filios
suos, tam ex se-
cundo matrimo-
nio natos, quam
ex primo procre-
atos, æquis por-
tionibus heredes
scribere. Hæc ta-
men adhortatio
necessitatem pa-
rentibus non im-
ponit.
n Legis virtus in
hortando nulla
pene est. v. quæ
scripti ad l. 7. ff.
de legib.
o Legitima pars
ab intestato o-
mnino filiis re-
linquenda.
p Nov. 18. c. 1.
q Legitima quan-
titas quæ hodie
sit.

circa fratrem effectum, participari hoc lucrum non conce-
dimus, qui a mortem voluit fratri, aut criminalem indu-
cere contra eum inscriptionem b, aut substantiæ ei prope-
ravat inferre jacturam: ejus enim portio tam ad reliquos
fratres, quam ad matrem veniat. Et hæc lex supra filio-
rum successione, quibus cum matre succedunt filii,
maneat, illam, quæ a nobis facta est subdivisionem intro-
ducens iis, quæ futuro tempore matrimonio secundo
sunt sociandæ vitis. Quæ enim jam ad secundum matri-
monium pervenerunt, || & beneficio memoratæ nostræ
legis potitæ sunt || his liceat successionem, sive per testa-
mentum, sive ab intestato habere firmæ, & secundum
dominium, & secundum usufructum, & alienare, & tes-
tari, & transmittere secundum quem voluerint modum,
nihilque sit eis impedimento quolibet tempore ex præ-
sentis constituta lege. 1 ¶ Illud autem firmum, ex primo
matrimonio filiis maneat, quod super his per prædictam
a nobis constitutum est sanctionem. † Quod si antenu-
ptialem donationem, quam mater moriente marito lucra-
batur, contigerit ad morientem filium pervenire, & pro-
pterea partem ei illius fieri hereditatis: matrem ne-
que secundum quod succedit filio, dominium eorum,
scilicet antenuptialis donationis rerum perfrui: solum au-
tem habere horum, quamdiu superest, usum & usufructum.
† Maneat igitur & hoc his, qui ex prioribus nu-
ptiis sunt, filiis condonatum: nisi forte ante prædictam
constitutionem judicialis sententia & transactio inter par-
tes facta de his aliquid statuerit. 2 ¶ Et d quoniam
mater excludatur e quidem a filio masculo, hoc faci-
ente Senatusconsulto, quod Tertullianum vocant, filiabus
autem commiscebatur: nos non quærentes filiorum jus,
sed exinde ei legitima jura dantes, vocamus f quidem
eam etiam cum masculis fratribus morientis in tantum,
in quantum g numerus filiorum fuerit: quatenus & ea
partem habeat tantam, quantum unusquisque fratrum.
Si vero permixti masculi & feminae fuerint: hoc ipsum
disponentes. Si vero mater & filia solæ consistent, ibi
Senatusconsultum mediam quidem partem dabat matri,
residuum vero mediam sororibus, quantæcunque extitis-
sent. Quod quoniam non primitus correximus, modo
adducimus ad competentem correctionem, & in isto ca-
su vocantes eam pro h rata filiarum: quatenus quantum
unaquæque filiarum habet, tantum solummodo & ea ac-
cipiat, & in omni casu hic relato, in virilem portionem
(hoc quod legis est) etiam mater veniat: sive consistent
soli masculi, sive solæ feminae, sive etiam permixta utra-
que soboles.

C A P. XLVIII.

Ut parentes studeant aequalitatem inter liberos primi &
secundi matrimonii servare.

ILLud quoque super hoc adicere legi justum existima-
vimus. Si enim moriatur vir aut mulier filios habentes
& ex prioribus & ex secundis nuptiis, quas post hanc no-
stram contraxerint legem: (in his enim præsentia dispo-
nimus) quæ quidem super lucris ex nuptiis servari oportet,
hoc sanximus: insuper & decrevimus portiones, quas
necesse est parentes legitimis & non ingratis relinquere
filiis, ipsos tamen genitores non erit justum ad secundam
omnino declinare prolem, & quod ex lege est, tantum-
modo relinquentes prioribus, alia omnia ad secundos de-
ducere, sed aliquid & prioribus adicere. Nam si ali-
quem ex secundis habeant nuptiis, aut etiam ex primis
forsan, ita festivum, ita dilectum, ut velint præponere
eum aliis in possessione, damus licentiam hoc agendi:
non tamen omnino priores quidem filios minuire, se-
cundos autem augere: sed neque vehementer magnifica-
re augmentum, nec omnino oblivisci priorum matrimo-
niorum; neque infirmare ea, quæ a præcedentibus nos de
talibus dicta sunt: sed providere quidem & secundis, pro-
videre autem & primis: cogitantes i, quoniam ambo filii
sunt: & ita facientes successionem in testamentis divisio-
nem. Si enim intestatis eis mortuis lex omnes ex æquo k
vocat: competens est eos imitantes legem, non vehe-
menter magnis eos abbreviare l minutionibus, erube-
scientes legem: sic enim erunt boni patres, & nostra digni
legislatione: & justique quidem erunt solam legem custo-
dientes. Si quid autem etiam supra legem reliquerint:
erunt justique simul & humani patres: & non hæc dicimus
inter gratos & ingratos filios, (de ingratis enim jam sæ-
pius dictum est) sed de iis, qui magis aut minus diliguntur:
cum utique multa differentia sit ingratiudinis, & gratiarum
actionis & dissimilis honoris. Hanc itaque partem de æqui-
tate filiorum ex priore & secundo matrimonio venientium,
adhortantes m potius n quam sancientes dicimus:

alioquin semel augentes o ab intestato partem omnino filiis relinquen-
dam: & usque p ad q quatuor quidem filios, quatuor uncias omnino
definientes; si autem ultra quatuor sint, usque ad mediam substantiæ par-
tem: idoneum jam dedimus filiis solatium, non ex parva mensura anti-
quam eorum angustiam resolvantes. 1 ¶ Sit igitur præfens lex fu-
turo tempore sanciens, sicut sæpius dicentes prævenimus, & nihil prio-

rum tangens, sed collecta undique & complexa sub una
continuatione, & omnia pene de secundis pronuncians
nuptiis: & priora quidem prioribus in sua virtute servans;
quæ vero ab ea disposita sunt, futuris secundis explanant
nuptiis, & novam quandam undique ac subtilissimam in-
troducens quærentibus utilitatem: omnibus quæ super
talibus positæ sunt constitutionibus, in futuris post hanc
nostram legem nuptiis, & quæ ex his evenerint, vacanti-
bus: hac videlicet una constitutione futuro tempore, se-
cundum quod a nobis definitum est, in iis qui continen-
tur in ea casibus, pro cunctis sufficiente.

E P I L O G U S.

† Hæc igitur tua celsitudo omnibus gentibus, quæ sub
tuo sunt cingulo a, solenni modo manifesta fieri præci-
piat: ut omnes agnoscentes, quia majorem laborem susti-
nentes quam oportet Imperialibus incurere cogitationi-
bus, tamen nihil prius illorum duximus salute, ne undique
emendicent quod justum est, sed omnes videntes in
unum collectam de hac legislatione partem, sciant quia &
priori iis, quæ jam posita sunt, servavimus legem: & fu-
turo tempore competentem posuimus congruentiam. Dat.
XV. Kal. Aug. Const. post b Belisarii V. C. Cos. Scriptum
exemplum c Patricio gloriosissimo Præfecto hujus almæ
urbis. Scriptum exemplum Basilidæ gloriosissimo magistro
factorum officiorum ex præfecto, ex consule, & patricio. Scri-
ptum exemplum Triboniano gloriosissimo quæstori iterum
& ex consule. Scriptum exemplum Germano gloriosissimo
magistro equitum sacri Præsentis, ex consule & patricio.
Scriptum exemplum Tzigæ gloriosissimo magistro pedi-
tum sacri Præsentis, ex consule & patricio. Scriptum ex-
emplum Floro gloriosissimo comiti sacrarum rerum pri-
vatarum & ex consule. † Tua igitur excellentia co-
gnoscens ea, quæ nobis placuerunt, in iudicio tuo infi-
nuer tam Advocatis, quam aliis, quibus præses, secundum
hanc nostram constitutionem sufficientibus his quæ hac
de re a nobis scripta sunt ad Joannem gloriosissimum sa-
crorum per orientem prætoriorum præfectum, iterum
ex consulem & patricium. Dat. 15. Kal. Apr. Const. post d
Belisarii V. C. Cos.

DE APPELLATIONIBUS e, ET INTRA
QUÆ TEMPORA DEBEAT APPELLARI.
TIT. II.

Hanc legem non habent Scrimgeriana & Haloandrina editio-
nes, sed ejus tantum argumentum & summam: quod argu-
mento est hanc vulgarem translationem ex meliore & integre
archetypo desumptam, quam ullam aliam editionem, sed &
omnes Novellæ Latinae desunt in illi novæ editionibus.

NOVELLA CONSTIT. XXIII.

Imperator Justinianus August. Triboniano gloriosissimo
quæstori iterum & ex consuli.

P R Æ F A T I O.

A nteriorum legum acerbitati plurima remedia im-
ponentes, & maxime hæc circa appellationes fa-
cientes, in præsentis ad hujusmodi beneficium per-
venire duximus esse necessarium. Antiquitati g
etenim cautum erat, ut si quis per se litem exercuerit, &
fuerit condemnatus: intra duos h dies tantummodo licentiam
appellationis haberet; si autem per procuratorem causa venti-
lata sit, & in triduum i proximum eam extendi. Ex rerum
autem experientia invenimus hoc satis esse damnosum:
plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putan-
tes in triduum esse provocationes porrigendas, in prom-
ptum periculum incidisse, & biduo transacto causas perdi-
disse. Unde necessarium duximus hujusmodi rei com-
petenter mederi.

C A P. I.

E t k sancimus omnes appellationes, sive l per se, sive
per procuratores, seu per defensores, vel curatores, vel
tutores ventilentur, posse intra m decem dierum spatium
a recitatione sententiæ n numerandum, iudicibus ab iis
quorum interest offerri: sive magni, sive minores sint,
(excepta videlicet sublimissima prætoriana præfectura o)
ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare,
sive appellandum ei sit, sive quiescendum: ne timore in-
stante opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus
inspectionis copia, quæ indiscussos hominum calores
potest refrenare.

C A P. II.

De Consultationibus p.

A d hæc sancimus, si quando lis speratur in no-
strum q inferri consistorium: si forte contigerit
Imperatoriam majestatem occupatam publicis causis ex
mundanis provisionibus, non posse convocare patres r
quatenus causa agitur, non / ex hoc litem periclitari.
Quod enim vitium est litigantium, si culmen imperatori-
um occupetur? vel r quis tantæ est auctoritatis, ut nolen-
tem Principem possit ad convocandos patres ceterosq;
procures coarctare? Sed si quid tale evenierit, causa intacta
pro.

a sub tua juris-
dictione.
b i. e. anno 536.
c 70 1507
rov.
d i. e. 536.

e dixi ad 49 ff.
Hinc Novellæ re-
sponderi consue-
tione 24. apud Ju-
lianum.
f dixi ad 49 ff. 4.
g i. e. antiquis le-
gibus. l. 1. §. 5. 7. l.
2. ff. quando ap-
pel. l. 6. §. 5. C. de
appel.
h d. 5. 7. d. l. 1.
d. 5. 5.
i d. l. 5. 5. l. 5. l.
20. ff. de appel.
k Hinc sumpta
est Authentica. Ho-
die. C. de appel.
l Appellare qui
potest, per se, vel
per procurato-
rem, vel defenso-
rem, vel curato-
rem, vel tutorem.
m A sententia
iudicis appella-
tum intra decem
dies five propriis
fir, sive aliena
causa, c. cum al-
le d. 1. in fin. de
electionib. c. 38.
de reffib. c. 15. de
sententia & re
judicata. alius
transit sententia
in rem judica-
tam, & pro veri-
tate habetur, ut
dixi ff. quando ap-
pellandum.
n definitivæ. Ju-
lian. c. 43.
o a qua non ap-
pellatur.
p Nov. 10. §. 1. ed.
Julianus 90. c. 93.
q Quid, si ad 2-
lios iudices causa
introducitur non
fuerit (ex mora
iudicis) intra an-
num definitur da-
bitur temporaria
restitutio. vide l.
1. §. 4. C. de rem-
por. appell. l. 2. in
fin. ff. de qua cau-
tionibus.
r i. e. senatum
Jul.
s Si mora Impe-
ratoris sententia
ferri non potest,
iudicii præcri-
ptio non obijci-
tur: Mora & cau-
datio Principis
litigatoribus non
nocet. Hinc 20-
tem sumpta est
Auth. sed & l. 1.
C. de temporib. &
reparat. appellat.
t Princeps cogi
non potest, ut in-
tra certum tem-
pus sententiam
ferat.

a Senatores. Jul.

d. loc.

b Magistratum

alii majores, alii

medii, alii mino-

res.

c De provoca-

tionibus in Egi-

ptiaca regione

porrectis. Jul.

cap. 21.

d ne dicas 500.

aureorum quan-

titatem, ut Julia-

nus ait cons. 24.

e. 91. sed 720. vide

Cujac. hic.

e ita ut hodie

Princeps vel Im-

perator in hisce

summis non ap-

pellatur.

f De provoca-

tionibus in Asia-

na vel Pontica

regione porre-

ctis. Jul. c. 92.

g hic omittun-

tur Præfides. No-

vell. 8. c. 15. §. 35.

36.

h De provoca-

tionibus in Ori-

entali regione

porrectis. Jul. c.

95.

i vel ita, de ap-

pellationibus

contra sententias

speccabilium por-

rectis. Jul. c. 95.

k A specabili-

buz a d illustri-

ssimum P. Præf. ap-

pellatur.

l In his causis, in

quibus ipsi prin-

cipaliter judi-

cant. Jul.

m Proconsules.

Jul.

n Appellari non

solet a pari ad

parem.

o Par in parem

non habet impe-

rium. l. 3. in fin. l.

4. ff. de arbitrio.

p De appellatio-

nibus contra spe-

ccabiles judices

introducendis &

exercendis. Jul.

c. 95. c. 191.

q A minore ad

magis tribunal

appellatur, vide

l. 1. l. 2. l. 3. ff. quis

e a quo appelle-

tur.

r aut potius, non

specabiles. Jul.

hic, hoc sensu: si

non specabiles

sunt hi, contra

quos appellatio

porrecta, & a di-

vina iustione vel

ab aliis magistra-

tibus judices con-

stituti, tunc pro-

consules appella-

tionem audiunt.

s. i. e. non illustres.

l. 3. c. de appella-

permaneat, donec Imperator sua sponte motus & convo-

cari proceres a iusserit, & litem inferri patiatur, & omnia

secundum morem procedere.

C A P. III.

De appellacionibus in Egipto, Asia, Ponto, &c.

Illud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem neglexit. Cum enim veneranda vetustatis auctoritas ita b magistratus digesserit, ut alii majores, alii medii, alii minores sint, & appellationes a minoribus iudicibus non solum ad maximos iudices remitterentur, sed ad spectabilium iudicum tribunal, quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito litem exercerent; novitas autem hoc deliquerit: evenit ut super minimis causis maximi nostri iudices inquietentur: & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis æstimatio ad sumptus iudiciales non sufficeret. Ideoque sancimus, si quando ex Egiptiaco & tractu, vel adjuncta ei utraque Libya provocatio speratur, usque ad decem d librarum auri quantitatem: non in hanc regiam urbem eam venire, sed ad præfectum Augustalem, qui audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris e, nulla ei || penitus || post definitivam sententiam appellatione porrigenda. i ¶ Similique modo quoties in Asiana f diocesi vel Pontica tale aliquid emerit, usque ad prædictam quantitatem decem librarum auri appellationes ad viros spectabiles, comites g forte, vel proconsules, vel prætores, vel moderatores, quibus specialiter easdem lites peragenda deputavimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinem præfecti Augustalis vice sacri cognitoris intercedant, & causas sine spe quidem appellationis, Dei tamen & legum timore proferant decidendas. † Orientalem h autem tractum causas appellatione suspensas, & usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas, ad virum spectabilem comitem Orientis mittere: simili modo audientiam & finem eis imponitur.

C A P. IV.

Ut i a spectabilibus ad illustres appelletur.

Illo videlicet observando, ut k vii spectabiles l duces m, vel alii spectabiles iudices, non ad alios eadem spectabilitate decoratos iudices suas transmittant appellationes in litibus n, quantæcunque sint quantitatis (cum non oporteat ad compares o iudices appellationes p referri, sed a minore iudicio in majus q tribunal ascendere) sed ad illustrissimam præfecturam illorum appellationes, cujuscunque sint quantitatis (ut dictum est) dirigantur, qui una cum viro excelso pro tempore quaestore eas dirimat: utroque officio subministrante, id est, tam ex sacris scriniis more solito, quam præfecto prætorio. Ita r tamen hæc sancimus, ut nec a ducibus, vel aliis spectabilibus iudicibus, quibus forte, et si privati f sint, imperialis majestas causas injunxerit, appellatio ad memoratos spectabiles iudices currat: ne t causa non gradatim procedere, sed perperam videatur. Sed a præfidiis quidem provinciarum, & iudicibus a nobis datis, si non sint spectabiles iudices, intra memoratam quantitatem referretur. Si autem vel illustres u sint dati a nobis iudices, quibus apices dignitatum super spectabilitate sunt decorati: vel ii, qui a principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem: eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc regiam urbem ad competentes antiquo more iudices referantur. † Omnibus aliis, quæ de appellacionibus statuta sunt vel ab antiqua profapia, vel ab auctoritate anteriorum constitutionum, vel a nostra humanitate, intactis illibatisque custodiendis. Datum Kal. Julii Constantinop. post Belis. V. C. Conf. *

EPITOME SUPERIORIS CONSTITUTIONIS.

DE APPELLATIONIBUS, AD QUEM NAM REMITTANTUR, SI RES, OR QUAM APPELLATIO INSTITUITUR, NON SUPRA AURI LIBRAS X DECEM VALEAT.

Non principalis litigator duntaxat, verum etiam procurator ejus, defensor quoque & curator, & tutor intra decem dies a lata sententia provocare potest. † A prætoriorum præfectis provocare non y licet.

C A P. I.

Si dum Principi x appellacionis causam audire non vacat, legitimus tempus decurrat: nullum hinc liti præjudicium gignitur. Quando ad Principem ejusque Consilium provocatur, si lis ipsa decem libras auri non

exuperet, illam in Egiptiaco tractu, & adjuncta ei utraque Libya, præfectus Augustalis audiet, & cognoscer: in Orientali autem tractu Comes Orientis: in Pontico vero & Asiatico, spectabiles comites, proconsules, prætores, & denique moderatores, si quidem hoc specialiter ipsis injunctum fuerit. Qui omnes sacrum habebunt auditorium, neque quisquam eorum sententiam de appellacionis causa latam poterit detrectare.

C A P. II.

Quando a spectabilibus præfidiis provocabitur, si res litigiosa plus decem libris auri, si minus valeat, prætoriorum præfectus una cum quaestore, ipsis utraque cohorte ministrante, de illa cognoscito.

DE PRÆSIDE A PISIDIA.

TIT. III.

NOVELLA CONSTIT. XXIV.

Imperator Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

P RÆ F A T I O.

Nunquam sane credidimus, veteres Romanos ex b parvis adeoque minutissimis principiis tam amplam constituere rempublicam, & totum exinde terrarum orbem (pene dixerimus) sibi adjungere & premere ac tueri imperio potuisse, nisi majoribus in provincias magistratibus missis, plus ea re dignitatis sibi comparassent, simulque illis armorum c juxta ac legum potestatem fecissent, neque non ad d utrumque accommodatos & idoneos habuissent, quos quidem Prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod e ceteris omnibus prærent f & præponerentur, permixta scilicet eis tam rei bellicæ administratione, quam legum præscriptione. Unde & ea loca in quibus publice magistratus vel jus reddere, vel habitare solebant, Prætoria g appellare, & ut pleræque in rempublicam leges ex viva prætorum voce inferrentur, constituerunt. Et multi h prætores partim Siciliam, partim Sardiniam insulam, partim Hispaniam, partim terra marique alii aliud vel imperio adjecerunt, vel rexerunt.

C A P. I.

Hæc nos in animo reputantes, & vetustatem i denuo majore cum flore & venustate quasi postliminio reducentes in rempublicam, Romano præterea nomini dignitatem addentes, & videntes, quod duplici in aspectu provincias magistratu ad hunc usque diem destinato, neuter ad plenum sua sorte contentus fuerit, sed ex ea causa per quasdam nostras provincias, in quibus tam civilis quam militaris magistratus existit, semper inter se rixentur k, semper pugnent, non quo subditis boni aliquid faciant, sed quo eos magis atterant: e re fore putavimus, si l utrumque magistratum tam civilem quam militare in unam m formam contrahamus, imponamusque denuo ei, qui hanc potestatem habebit, appellationem n Prætoris: utidem & militibus copiis, quæ per provinciam sunt, secundum cognomentum antiquitus illis impositum præeat, & præficiatur legibus: si quidem & hoc initio Prætorum erat proprium: & cum utriusque officii annonæ o habeat, una tantum cohorte utatur ex centum p cohortalibus, (tot enim ei sufficient) quæ Prætoriana cohors appelletur, & per q probatorias convenienter hinc procedentes constituantur. Ita enim dignitate r plenus erit, ita latrocinia exercentibus terribilis, ita injustis inevitabilis, si majore cum potestate omnia conficiat: & cum lex jam pridem a nobis posita jubeat omnes omnino iudices puris uti manibus, ei obtemperet, & præstito iuramento, secundum hanc res gubernet: tam s armis utens, quam civilia secundum nostras leges ordinans. Unde tametsi ex gloriosiss. Consulibus t aliquis adhuc administrationem accedat, nihilominus in hoc imitatio quadam priorum eluceat, quæ videlicet provincias sortientes Coll. consularesque viri, & non multo u inferiores Prætores, paulatim Romano nomen ita auxerunt, & tam amplum effecerunt, quantum nulli x unquam alii reipublicæ seu Imperio concessit Deus. Id quod in Pisidarum regione initium primum sumere volumus, propterea quod veteres annalium scriptores y prodidisse invenimus, olim z Pisidarum gentem universæ illius terræ summum tenuisse im-

a mei tū æp-
horto hys
tū Illegitimos
Illegitimos

Scrimger, papi

tū pætorios

Illegitimos.

Eclog. 7. & apud

Julianum cons.

17. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

l. 10. ff. de off. Præf.

x Auri libra 72.

aureos constituit. l. 5. c. de susceptoribus, lib. 10. Decem libras auri efficiunt 720. aureos.

y Supplicare tamen licet. l. 1. un. c. de sent. præf. præf.

z An idem in iudice? dixi 8. cons. cap. 2.

Novellæ

FF

perium.

DE PRÆTORE LYCAONIAE.

TIT. IV.

NOVELLA CONSTIT. XXV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo sacrorum
per Orientem pratoriorum præfeco, iterum exconsuli
& patricio.

PRÆFATIO.

Cum ad prima illa principia, ex quibus Lycaonium gentem, antiquarum rerum scriptores & enarratores constituisse tradiderunt, respicimus, & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat, quodque ex eadem ferme occasione in unum coacta sit, majore, quam hactenus, magistratu eam exornare, justum putavimus. Siquidem usu venit, ut olim Lycaon, qui e Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romanum solum incole- ret, & assumptis quondam Oenotriis Romano Imperio da- ret veluti principium (dicimus autem vetera illa, quæ lon- go ante tempore Aeneæ & Romuli ætates præcesserunt) & deducta in hæc partes colonia, Pisidia bonam partem adimeret, eique deinde suum nomen inderet, & regionem ex se Lycaoniam appellaret. Inde adeo justum fuerit & ipsam magistratu adornare, cui veteris apud Romanos in- stituti signa & notæ inscribantur, & illos, qui hoc ipsam tempore regunt (de præfide civilis jurisdictionis loqui- mur, & eo cui armorum cura commissæ est) in unum con- trahere, & Prætoris d appellatione decorare. Est enim hoc nomen quasi jure patrio Romano Imperii proprium, & ante e ipsos etiam Coss. in ampla Romanorum Republica usui habitum. Nam veteres Romani suos Imperatores Prætores appellabant, simulque illis præbebant, ut mi- litaribus prærent copiis, & descriptis ab illis parebant le- gibus: & prorsus erat hic magistratus ex ambobus con- temperatus, præ se ferens & ostentans tam in instruenda acie robur, quam in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.

CAP. I.

Quoniam igitur propositum nobis est etiam hic utram- que administrationem in f unam contrahere, propter- ea g optimo illi jure Prætoris h appellationem imponi- mus, ut una cum prætoris appellatione audientium animis insonet ipsius quoque magistratus substantia ac natura, & quod non simplex sit, neque ad unam aliquam rem tan- tummodo (nempe vel arma vel leges) respiciat, sed simul utrumque ad se munus ex æquo attrahat. quodque per co- pias militum vehemens & robustus, per legem lenis & mansuetus sit: & per hanc causam maleficis quidem ve- hementiorem, probioribus vero civiliorum se & modera- tiorem exhibeat. Neque hoc sine causa agimus, aut solam appellationem attendimus, sed ex usu ac necessitate magi- stratus quoque metimur. Nam fortes ea regio viros ha- bet, neque in ullo differt i ab Itauria in medio, ut quæ me- diterranea, aprica, equorum alitrix existens, tum multos viros, tum multos equos enutrit: magnus quoque in ea numerus est magnorum pagorum, & virorum ad equitan- dum, ad sagittandum, ad annos sine negotio & celeriter excitandos, ad arma promptè tractanda, denique tam ad militare imperium forte aversandum, quia illorum status privaram ipsis fortunam & solis civilibus magistratibus subditam adscribit, quam ad hoc rursus, civile scilicet, con- temnendum, quia soli obtemperare legi, quæ non item strenuitatem quandam adjunctam habeat, audacioribus formidabile est, idoneorum. Hæc nos permoverunt, ut hunc quoque magistratum, quemadmodum apud Pisidia- as & fecimus, coadunatum redderemus, & nostro apposito nomine, Prætoris ei appellationem inderemus. Volumus etenim & hunc Prætozem i Justinianum Lycaoniæ ap- pellari, quomodo sane & Pisidiæ, & aliorum. Deinde utramque m etiam cohortem in unam contrahimus, & cui civilis, & cui militaris magistratus præfuit, ac Pratoria- nam illam appellamus, constituendam n ex probatoriis, more solito ex sacro libellorum scitio, ex quo olim & duciani eas ferebant procedentibus, mensuramque illius ad o centum usque virorum numerum extendimus, & utriusque magistratus annonas p illa assignamus, sed & adfessori & reliquis. Quæ quidem ex subjectis sacæ huic nostræ Constitutioni descriptionibus clara faciemus. Ha- beat item Adresponsum q, sive apocryphum, ut inter milites omnia recte gerantur atque ordine: adeoque & aliis eum militibus, qui per dictam provinciam stationes agunt, im- peritare sancimus.

CAP. II.

Mitemus sane, qui id officii suscepturus est, unum ali- quem de probatis, & de numero nostrorum proce- rum: unde r & olim Prætores procedebant, suisque labo- ribus adornabant rempublicam, nunc residentes in solo Italico, nunc proficiscentes ad loca forensia. Ac talis qui- dem semper sui ipsius memor, & unde illi hæc administratio accesserit, ve- nerandum se præbeat subditis, horrendum latrocinantibus & maleficis, omnia majore cum fiducia peragens. Neque dubium f, quin puris ure-

tur manibus, quandoquidem & officium gratis suscipit: & alioqui lex nostra nuper a nobis lata, omnibus omnino magistratibus in ipsa descriptis, præcipit, ut manus conti- neant (qua de causa & juramentum a præstant) & secun- dum leges nostras dijudicent, omnemque æquitatem & justitiam subditis impertiant. Eo pacto cum reipublicæ suæ statum veteres Romani exornarent, omnibus aliis re- bus publicis potiti sunt. Quis enim hunc magistratum non revereatur simul & horreat, videns duplici cum forma ex- cubias agere, tum ut quæ lex jubet, facile ordinet, tum vero si quid de lege violetur, ut hoc armis corrigat?

1 ¶ Quibus autem de rebus Prætozem & Pisidiæ in le- ge, quæ de ipso conscripta est, appellavimus, de iisdem pul- chrum putavimus & hunc appellare. Oportet enim ut cum undique gratuitum hoc officium suscipiat, ab omnibus & ipse sordibus alienissimus sit, his solis conten- tus, quæ fiscus præstat, prout jam ante de præfidalibus officiis lata lex differit, ut item in rebus gerendis syncerum & justum se præbeat, ac quo modo administrationis ratio permista est, ita & ipse harmoniam animi sui nunc acurio- ribus & intentis, nunc lenioribus & remissis sonis con- temperet. **2** ¶ Odio quoque habeat & puniat omne adulterium c, ad hæc homicidium, sed multo d his ve- hementius raptus virginum. Ceteros etiam maleficos, si quidem incu- rabili morbo laborant, circa exceptionem puniat: si vero mediocriter, ad meliorem frugem transponat. † Insuper neminem improbe agentium revereatur, etsi e dives, etsi majore aliqua dignitate præditus sit: propterea enim de numero præstantiorum electum ipsum mitimus, ut pro sua potentia necesse non habeat cuiquam alii attendere, quam nobis & legibus, secundum f quas & ipse judicet, & subditos vitam instituire procuret.

CAP. III.

Sed neque socordia se dedat, neque alicui injuriam faciat, ne ejus pro- vincia homines, cui præest, propter injurias illic acceptas regionem g suam relinquant, & continue nobis hic facescant negotia. † Quin ipse prius audientiam his, quæ ad eum referuntur, præbeat, eaque disceptet: & usque memor honoris, quem illi detulimus, ita administrationis labo- ribus se exerceat, ut laudem inde, & a rationibus gesti magistratus red- dendis, dicendaque causa immunitatem consequatur: illud certo scien- da, quod si quis nos adeat, referens domesticam sibi rem incommodis affe- ctam esse, siquidem expertus apud eum jus suum obtinisset, hanc ipsam sine aliquo dato responso remitteremus: si vero cum prius ad ipsum retu- lisset, deinde non obtento jure suo ad nos decurrat, tunc non illi nos in posterum, sed ei, qui magistratu fungitur, judicium constituemus: & quemadmodum ampliorem ei honorem reddidimus, ita & si socordia eum se dare, & his quæ in ipsum contulimus, negligentius uti deprehen- derimus, opem feremus legibus, & convenienti eum animadversione h persequemur: & quemadmodum ille neque verba nostra, neque leges, neque formam & gradum magistratus veretur, ita neque nos ipsum tre- bimur, sed perinde ei obviabimus, ut & ipse rerum administratione ure- tur, & si ve sordidis eum manibus uti, si ve ad effectum aliquem respicere, si ve leges nostras transgredi deprehenderimus, nos vigore legis ad facti sui rationem reddendam eum sistemus: neque enim ut subditos servare- mus, pecuniis, aut quapiam aliarum rerum, quæ nobis suppetere, peper- cimus.

CAP. IV.

Oportet præterea ipsum providere, ut omnia recte atque ordine fiant in civitatibus. & primum quidem, ut civitates sub ipso collocatæ se- ditionibus i careant, ex omni parte æquitatem conservans, & summo stu- dio prospiciens, ne nimium subditis indulgeat, & frena relaxet.

1 ¶ Deinde neque opera k in civitatibus negligat, ne per hanc causam diminuatur vel aquarum ductus, vel ipsorum pontium l transitus, vel murorum munitio, vel cura itinerum, sed omnia reficiat, aut saltem ad nos referat, ut partim ex civilibus ea redditibus, partim nostra liberalitate que- ant reficere. **2** ¶ Neque item committat ut exactoribus m qui a nostris hinc proceribus committant, sit in aliquo damnum subditis nostris inferendi licentia: aut ut hi subditos nostros gravent, qui consuetas illas jussiones adferunt, quæ olim ab subversionem eorum, qui mediocriter vitam insituerant, de thronis tuis procedebant, nunc injungentes mu- rorum reparationes, nunc curam itinerum, nunc imaginum, pontium, portuum, aqueductuum publicorum renovationes, locorum denique pu- blicorum ablationes, & ædium quasi in solo non iusto ex edificatarum demolitiones, & id genus alia magis ad nestendas calumnias expedita: sed ipsemet hæc ad animi sui curam revocabit, omnia peracturus abs- que dispendio. Si vero nobis visum fuerit majore eam tem inspectione indigere, sacra pragmatica forma utemur, quam sane & ad tuum magi- stratum, si videbitur, mittemus, qua secundum ipsum alteri quoque hanc inquisitionem injungamus. Ita aliquando respiciant subditi, ita de- nuo efflorescent civitates, ita qui eas incolunt, magnum incrementum capient, neque de patriis sedibus diffugient, n rerum suarum incolatum propter prælidum improbitatem quasi terculamentum aliquod metu- entes.

CAP. V.

Scire igitur oportet excellentiam tuam, quod unus & simplex hic ma- gistratus, non duplex futurus sit, ut omnia, quæ fiscus utrique prius offi- cio præbebat, ea secundum descriptionem sacæ huic nostræ legi subje- ctam, tam ipsi det, quam circa ipsum versari solitis, & cohorti ejus: quem- admodum & hactenus præbita sunt. **1** ¶ Et publicorum tributo- rum exactio ipsi simul & obtemperantibus ei prætorianis cohortali- bus

a *ἀρχὴν ἀρ-
γυρεὶς καὶ δέξι-
ται.* Scrim. car-
rucam argente-
am habeat. Jul.
1. 68.
b *Securis, & fa-
sces insignia pro-
consulis.*
c *sive virgæ.* Jul.
d *Nov. 17. c. 4.*
e *ut Prætor Ly-
caoniz sit inter
spectabiles magi-
stratus.*
f *si provocatio
porrecta fuerit
contra sententiam
Prætoris Lycaoni-
z, vel alterius,
qui in Lycaonia
iudicavit.* Julian.
c. 69.
g *i. e. eo ipso,
quod Prætor Ly-
caoniz civilis fa-
ctus sit magistra-
tus: similis ratio
adfertur Nov. 24.
c. 4.*
h *Leges impe-
rii in ipsa arma
habere jubet Im-
perator.* adde *l. di-
gna vox. 4. C. de
legibus.*
i *ut Nov. 24. c. 5.*
k *Nov. 8. c. 2.*
l *Delegare qui
olim potuerunt.*
m *τὴν αὐτὴν
λατὴν ἀρχὴν
τὴν.*
n *v. Nov. 17. c.
26.*
o *Notitia Præto-
ris Lycaoniz.*
p *qui laterculo
inferunt: de la-
terculo alias dixi.*
q *Præsidis me-
minit Nov. 8. c. 15.
§. 28.*
r *6. Eclog. 9. de
officio Prætoris
Justiniani Thra-
ciz, & de provoca-
tionibus in Thra-
cia porrectis.* Jul.
const. 19.
s *Ovidius, Ar-
miferam Thracem
qui negat, alter
erit.* Statius, *Ma-
vortia Thracæ.*
t *Vicarii duo o-
lim in Longum-
ro sedebant, quo-
rum unus milita-
ris, alter civilis
magistratus.* v. *No-
vellam 8. c. 1. ubi
Notitia dignita-
tum coniunctur.*
§. 5.

bus incumbet: habebitque utriusque officii insignia, tam-
etsi plurima militaria sunt: tamen & in vehiculo a sedebit
argenteo, & præcedet ipsam securis, (nam & hoc consula-
ris imperii signum b est) similiter & fasces c ipsi cum so-
lennitate præbunt: observabitque eum universus exerci-
tus, qui per eam provinciam stationes habet, cui cura erit,
ut & latrocinia refeceret, & injuria affectis opituletur, &
subditos nostros mansuetos inter se & modestos reddat.

2 ¶ Sed neque comitibus d permittit, ut ad publica
tributa annuant, animamve adjiciant. Sed & inter Spe-
ctabiles ipse collocabitur: tametsi qui eam administratio-
nem suscepit, majoris forte sit dignitatis: si quidem di-
gnatio eorum, qui provincias regunt, talis futura est, qua-
lem nos ad quamque administrationem idoneam fore ju-
dicaverimus. Ipsum vero propter imperium, quod gerit,
conveniens est inter e spectabiles numerari, inter quos &
Proconsules & Comites Orientis, Palatiæ, & Phrygiæ
sunt.

3 ¶ Unde & ipse causis quæ in ejus moventur
provincia, tam pecuniariis, quam civilibus & liberalibus
audientiam præbebit, uti id genus magistratibus licet.

¶ Appellationes f quoque contra ejus sententias inter-
positas examinabunt hic ex more, qui jam pridem in spe-
ctabilibus magistratibus obtinuit, tam gloriosissimorum
sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti, quam glorio-
sissimus quæstor, (prout jam inde ab initio traditum est)
eo g quod alter jam magistratus civilior factus sit admi-
stris legibus, quas h etiam in ipsa arma imperium habere
volumus.

CAP. VI.

SECUNDUM legem vero nuper a nobis positam, si qua
causa intra provinciam suam mota, quingentorum i
aureorum quantitatem non excedat, quæ per provocatio-
nem deinde a suo transferatur iudice, de hac non Pacatia-
næ Phrygiæ comes (ut prius k diximus) sed ipse cogno-
scet, etiam ex delegatione, siue l nostra, siue alicujus glo-
riosissimorum nostrorum procerum causa alicui commissa
sit, modo propter rationes, quas nuper in constitutione de
appellationibus lata præscripsimus, spectabilis non sit: &
causæ finem imponet, non (ut olim) post etiam huc mit-
tendæ, ne ob parvas occasiones magnorum ea res dispen-
diorum subditis nostris ansam præbeat. Hæc autem & nos
illi manifesta faciemus. Si quidem studio habet potentia
nostra, non tantum ut administrationis m signa eis ex co-
dicillis (quos vocant) præbeamus, qualia Spectabilibus
magistratibus attribui solent, sed etiam ex mandatis n
principalibus, quæ veteres olim principes & legislatores
responsa præsidibus edita vocabant: quæ cum nos descri-
psissemus, iussimus in sacro nostro reponi laterculo, ut inde
semper una cum codicillis præbeantur magistratibus: ac hi
quidem ipsum conferant officium, illa vero dirigant admi-
nistrandi officii rationem. Cæterum ex descriptione, quæ
sacra huic nostræ legi subijcitur, clarum erit tum quid
ipsum, cum deligitur, occasione codicillorum officii præ-
stare conveniat, tum etiam quid ipsi simul & adfessori, ac
cohorti ejus e publico erogabitur. Sed & si quos vicina-
rum ei provinciarum præsidēs circa tributariam rationem
negligentes inveneris, non alium emittes, sed ipsos spe-
ctabiles præsidēs fatigabis, ut vicinarum provinciarum
præsidibus, si secordia se dedant, immineant, & procu-
rent, quo magis ea omnibus in publicum modis inferant.

EPILOGUS.

¶ Præsentem itaque legem nos quidem sacrarum nostra-
rum constitutionum volumini iussimus inferi: ipse vero ea
suscepta, omnia ex illius præscripto agas, immortalem
perpetuo beneficii nostri memoriam præ se ferentis. O-
portet o Lycaoniæ Prætori in hunc modum præberi. Ipsi
quidem annonarum capitum & reliqui solatii nomine
solidos 300. ejus adfessori, solidos 72. ejus cohorti, aureos
52. Rursum oportet eum præbere spectabilibus chartula-
riis sacri cubiculi per causam codicillorum, solidos 9. pri-
micerio clarissimorum tribunorum notariorum & latercu-
lensibus p, solid. 24. ejus adjutori, solid. 3. cohorti glorio-
sissimorum præfectorum pro iussionibus & omni alia cau-
sa, sol. 60.

DE q PRÆTORE r THRACIÆ.

TIT. V.

NOVELLA CONSTIT. XXVI.

Imp. Justinian. August. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum
præfecto, iterum exconsuli & patricio.

P R Æ F A T I O.

ILLud in confesso est, quod si quis Thracum regionem nominet, sta-
tim una cum dicto virilitas quædam animum, & militarium copia-
rum, bellorum f ac pugna cogitatio subeat. Sunt enim ista ingenua
& quasi patrio quodam jure huic regioni attributa. Itaque & prius
a nobis suscepta est cogitatio redigendi in meliorem statum ea, quæ illa
loca concernunt, & hoc tempore de his, quæ longo jam agitavimus
consilio, præsentem legem tulimus. Duos tamen vicarios nomine ad

Longum murum a sedere omnes scimus, quorum alter
militares cohortes regit, (est enim magna vis militum eo
in loco) alter præfectus est negotiis civilibus. At cum
ambo vices b illic impleant, hic c quidem gloriosissimorum
præfectorum d, ille vero magnanimatorum magistro-
rum militiæ, nunquam tamen inter se consentiunt: sed
tametsi suas unicuique fisci annonas separatim suppeditat,
& alia præbet solatia, nihilominus unum hoc sibi ne-
gotii perpetuo & indefinenter sumunt, ut contentiones
inter se immortales exercent.

CAP. I.

RECTE igitur atque ordine visum nobis est hic quoque
facere, quod apud alias e gentes, quanquam non ita
efferas, non ita militaris custodiæ indigentes, fecimus:
& ut non hic quidem civilibus negotiis præsit, ille vero
inter milites & solos imperitet, utrumque f officium in
unum contrahere, & præficere ei loco gravem aliquem &
reverentia dignum magistratum, qui ex æquo tam civilia
illic negotia curet, quam de venusto & decenti ordine mi-
litum sollicitus sit. Nam qui provinciam moderaturus in
aliis versatur locis, vix illis sufficiens.

1 ¶ Si vero
horum locorum custodia, omniumque rerum per ea loca
administratio, & in bonum ordinem collocatio, tum etiam
militia bono viro aliquo indiget, & qui idonee tam mili-
tes possit excolere, quam imperitare ex lege: quod tan-
dem illi nomen ex vetustate accommodatum imponemus:
aut quam appellationem amplexi, hunc gerenti magistra-
tum aptabimus? an vero re ipsa manifestum non est, quod
quemadmodum Pisidiæ rector, & summus Lycaoniæ ma-
gistratus a nobis nominatus institutusque est, ita & hic
Prætor g nominabitur assumpto pietatis nostræ cognomi-
ne? Nam si Prætor Romanorum Imperatoris simul h &
legislatoris locum in sua republica tenuit: in confesso est
quod nihil perinde hujus magistratus appellationem de-
ceat, quam nomen Prætoris. Siquidem & militum copias
reget, & paganos subditos non paucos habebit, quibus ex
nostris legibus jus reddet. Denique tam civiles res, quam
militares in iis locis bono aliquo viro indigent. Nam &
anterioribus temporibus semper quidem militares viri in
summis constituti dignitatibus, tam militaribus illic co-
piis præbant, quam cæteris auxilio erant, quamvis non
milites, sed pagani existerent. Barbarorum enim excu-
siones non mediocri opus habent præsidio. Quæ vero illos
concernunt, ea committi debent uni alicui, qui secundum
leges ipsis præire possit, cum multum inter sit rectum
& perversum ordinem: & omnibus perspicuum sit, quod
militaris i quidem res, si sola & per se consistat, ultra quam
deceat, efferatur audacia: civilis vero, nisi k admittum ha-
beat robur militum, infra mediocritatem auctoritate ca-
reat: utrumque vero si in idem cum altero concurrat,
omnium perfectissimum & absolutissimum sit, quodq; tam
ad gerendum bellum, quam ad tuendam pacem sufficiat.

CAP. II.

IDEOQUE hujus etiam provinciae officia copulantur, &
Prætor hic Justinianus Thraciæ nuncupator. Signa
vero magistratus a nobis erunt tam codicilli hinc proce-
dentes in forma cæterorum spectabilium magistratum,
quam monita quædam Imperalia, rationem explicantia,
quæ provinciae administrationem perficiat, quæ majores
nostri l mandata m Principis nuncuparunt, cum quibus in
provincias proficiscentes, qui eas sortiti erant, inde quid
facto opus esset, accipiebant. Atque ea res semper & pul-
chre excellens habita est, magnumque nominis splendorem
prætoribus addidit apud plurimas reipublicæ nostræ
gentes, & maxime Occidentales, a quibus progressi Roma-
ni totum (pene dixerimus) Septentrionem, & Meridiem,
& multo maximam Orientis partem suo adiecerunt impe-
rio. Quæ igitur in dicta a nobis lege de provincialibus n
officiis scripta sunt, quæ item de Prætoris Pisidiæ o & Ly-
caoniæ p disseruimus, ut & ipsi gratis hic delignentur, &
gratis se vicissim subditorum nostrorum commodis expo-
nant: omnibus manifesta sunt. In universam enim jam
imperii nostri ditionem lex prodiit, & apud omnes vulga-
tissima facta est. Descriptum sane & iusjurandum q est,
quo magistratus nostros conveniat, cum officia suscipiunt,
animam suam devovere Deo, & tueri subditos nostros in
æquitate & justitia, ab omnibus fordibus, inimicitis, gra-
tia, remotissimos. 1 ¶ Cæterum cohortales ei non
ultra centum r apparebunt, habebitque tam civilis quam
militaris officii insignia. Insuper aderit illi etiam Adre-
sponsus s propter copias, quæ illic resident, in quas
plenum habebit imperium, & quidvis cum illis ad utilita-
tem reipublicæ & attentandi & perficiendi licentiam.

2 ¶ Publicorum præterea per illa loca tributorum ex-
actio, tum ipsum, tum cohortem ejus respiciet: & tota
cohortis Prætoriana appellabitur, hinc edendis & ex sacro
epistolæ scriptis prodeuntibus probatoriis constituen-

a Longus mu-
rus, munimentum
præsidiumque
Thraciarum.
b hoc est, sint &
appellentur vica-
rii.
c Vicarii igitur
ex hoc loco vi-
dentur dicti, quod
vices præcto-
rum & magistro-
rum militum im-
pleant.
d Prædictis præ-
torio cura fuisse
negotia civilia
hic locus argu-
mento est.
e Pisidiæ. Nov.
24. Lycaoniæ. No-
vell. 25.
f ut qui Thraciæ
præf. Prætor,
duorum vicario-
rum, qui in Lon-
go muro sede-
bant, solus habere
magistratus. Sane
mibi suspicio est
Justinianum re-
bus dictantibus
deprehendisse, le-
ctiones illas ma-
gistratum in ci-
viles & militares
magistratus a
Constantino ma-
gno introduxis-
se ipsos provinci-
as nostras esse, atque
eo nomine rebus
ita posulantibus,
utrosque magi-
stratus (qui antea
disjuncti ac divisi
a Constantino) in
unam potestatem
conjunctis. Vide
Zosimum de parti-
tione illa Con-
stantiniana lib. 2.
adde Nov. 25. is
pr. inf. ubi mani-
feste Justinianus
reprehendit has
magistratum
divisiones.
g Nota de Præ-
toris Thraciæ.
h Prætoris Ro-
mani auctoritas
adde l. 2. §. ff. de
origine jur.
i Fontido sine
sapientia res bar-
bara.
k Vana est sine
viribus ira. adde
l. 2. §. 25. ff. de ori-
gine jur.
l Mandata pro-
vinciarum rectori-
bus dabantur ab
ipso Imperatore:
ne provinciæ bene
regendæ neque
administrandæ, i-
psi rectores in sci-
entiam prætererent.
m de quibus vi-
de Nov. 17.
n Nov. 8.
o Nov. 24.
p Nov. 25.
q d. Nov. 17.
r ut Nov. 24. c. 1.
s Nov. 25. c. 1. in fin.
t quid esset Ad-
responsus, dixi ad
Nov. 24.

a adde l. 6. §. 3. ff. de off. Procons. b facit l. 1. §. 1. ff. de off. Praef. c Nov. 25. c. 2. d id est, connive- re: aut tales ejus- modi metueret. e d. Nov. c. 1. Ope- ra publica, portus, muri, pontes, iti- nera, & his simi- lia. adde l. 7. c. de sacros. Eccl. f ut non possit sumptu publico recitari. g Rector Thra- ciae, honore sagato- rio insignitus. h Provinciarum administratio olim a Romanis consularibus tan- tum & praetoris viris demandata. i vide l. 1. de off. Praef. & Praef. k Ea & quidem tacita conditione magistratui quis praestetur, ut se- cundum leges ju- dicet. l Ut non specta- bilibus iudicibus Thraciae appelle- tur ad Praetorem ipsum Thraciae.

da, unde tales olim probatoria Vicariana quoque cohors ferebat.

CAP. III.

Cura autem habebit, primum quidem, ut a donis & muneribus puras consevet manus: deinde ut omnem aequitatem subditis nostris tam publice quam privatim exhibeat, & litigantibus, & inter se contrahenti- bus, quo omnem ab ipsis controversiam depellat. Item ut milites quidem bellicis exercitationibus meliores & ala- crioris efficiat, paganos vero per legem componat, ut iusti, & ab omni improbitate & malitia immunes red- dantur: quo magis hi quidem ad iustitiam, illi vero ad virtutem & fortitudinem progrediuntur faciant: & si belli causa aliqua fiat excursio, facillime hanc expediat, utra- que cohorte praesente, illa quidem alteri subministrante in iis, quae civiles cohortales decet, copiis vero milita- ribus circa tergiversationem hostiles insultus propul- santibus.

¶ Oportet insuper, ut etiam in causis, siue haec pecunias, siue crimina, siue aliud quiddam concernant, audientiam & praestet, & recte secundum leges nostras, & absque omni affectu iudicet, ne aliqui inde excurren- tes, nostram inquietent potentiam. Neque enim volumus, ut collatores nostri relicta provincia sua a provin- cia praesidibus despecti, huc adcurrant. Nam si posthac nobis ab his, qui ex eo loco commeant, negotium fiet, omnino percontabimur adeuntes, si ea renunciaverint imperium in provincia gerenti: ac si edocti fuerimus, quod ista non denunciaverint, cum summa eos increpa- tione remittimus in provinciam: si vero illi denuncia- verint quidem, at provinciae imperium gerens aut per socordiam omittit, aut turpi aliqua de causa legum ra- tionem non habuit, tunc omnem animi nostri motum in ipsum converteremus. Quemadmodum enim majores in illum erogationes fecimus, (nimirum utriusque officii) tantaque homi- num multitudini eum praestemus: ita si compertum habuerimus, quod indigne in hoc versetur officio, neque remissile agemus, neque medio- cres poenas irrogabimus: imo quanto ipsum altius in sublimis evehimus, si probe se gerat, tanto rursus gravioribus eum percellimus panis, si quid con- tra leges deliquerit. ¶ Ad haec nemini & omnino oportet eum succumbere, neque si insigni aliqua dignitate sit praeditus, neque si opibus abundet: propterea enim gravioribus viris & auctoritate plenis ejusmodi tradimus officia: ne quid necesse habeant remittere his, qui opibus suis freti, aliis velint inferre injuriam.

CAP. IV.

Curabit quoque omnia illic opera & publica, neque patietur, ut vel portus, vel muri, vel pontes, vel itinera, vel denique alia vitium contrahant: sed ipse, quaecunque ex civilibus rebus possunt refici, ea procurat: si quid vero ex his majore cura indiget, id per suggestio- nem ad nos referat, & rationes exhibeat, prout iam a nobis lege sancitum est. ¶ Neque enim volumus, ut qui solitas hactenus negotia- tiones, item aquarum pervestigations, & hortorum, murorum, imaginum, aliorumque id genus reparations (quae quidem omnia olim abrogari placuit) exercent, hi a praefectura, quam moderatis, mittantur in provin- ciam: sed ipse pervestiget ea quae fieri debeant, & secundum Constitu- tionem nostram rationes illos faciat reddere. ¶ Quod si nobis pla- cuerit alium ad hoc dirigere: per pragmaticas formas id efficiemus, quae (si ita visum sit) ad tuam deferantur praefecturam. Nam ut subdi- tos nostros eripiamus & liberemus dispendiis, propterea & magnam pecuniae vim (ut ex parte vel ipse nosti) despiciamus, & ita, amplis anno- nis tam praesides, quam cohortes & circa illos versari solitos consolati su- mus, ne per egestatem forte aut ejusmodi aliquid, parum decentibus fa- ctis occupentur, sed insigni dignitate praediti, & de amplo & senatorum ordine sint, & ita cum Dei & nostri memoria versentur in provincia. Quae si nullo unquam pacto memoria neque huic exciderint, per omnia se ipso pulchrior futurus est. ¶ Ac si veteres Romani consularibus, tantum & praetoris viris provinciarum administrationes demanda- runt, neque nos alienum a bonis moribus faciemus, si talibus eas tradi- mus, qui exactorum hinc in provincias tendentium, & praeter rationem collatores nostros damnis involvere tentantium violentias reprimentes, hujusmodi necessitatem queant resolvere. Damus etenim ei & curio- sius ista indagandi, & prohibendi, & ad nos per suggestionem nuntian- di facultatem, & ut partem ipse per se ea corrigat, partem celerius ad nostram referat notitiam: ut si qua in re imbecilliores sunt, ibi vires crescant, & suppleantur scientiae & iustionis nostrae accessione.

CAP. V.

Haec etiam in sacris ipsos admonemus Mandatis, quae una cum si- gnis magistratus trademus, ut memores juramentorum, quae praestant, & monitorum, quae illis dabimus, prout nos nostrorumque de illis meretur iudicium, & propriam exornent vitam, & traditum gubernent officium secundum nostras leges. Quibus ipsis conditionibus & magistra- tum tradimus, dantes illis (ut dictum est) omnem potestatem, ut tam in pecuniariis, quam criminalibus, & omnibus denique causis iudicent, & appellatio apud ipsos interposita ad gloriosissimos nostros praefectos & gloriosissimum decurrat quaestorem, qui causa communem praebant audientiam secundum formam earum causarum, quae in sacrum intro- ducuntur palatium. Si quam vero causam minorem quingentis aureis per ea loca provocatione suspendi contigerit, & si ex delegatione vel nostra vel iudiciali sit, neque is, cui ea causa delegata est, spectabilis

judex sit, ut ex illis locis appellatio ad ipsum procedat, eamque audiat in forma sacri palatii. Ornatus enim officium ejus hoc etiam modo, & aequalem a constitui- mus spectabili comiti Orientis, & praefectis & comitibus Phrygiae & Galatiae: ut & ipsum spectabile sit b, quemadmodum harum regionum officia sunt, atque in hac forma per sistat: ut interim tamen hac nostra lex clarissimi provin- cia Praesidis officium non minuat, sed illo in aliis provinciis lo- cis conficiat, quae quidem propria legum sunt: hoc sc. de- mandatum sibi a nobis sollicitudinem in illis partibus, in quibus consistit, implente. ¶ Subjicietur item a nobis huic legi descriptio c, quae commemoret & quid ipsum erogare pro codicillis magistratus, & quid ipsum circaque ipsam versari solitos rursus auferre ex publico conveniat titulo annonarum, quas etiam solas ipsos omni alio extra hanc causam lucro abstinentes accipere per- mittimus. Propterea enim per majores erogationes ampli- ores eos efficiamus, ut & ipsi subditos nostros undique conser- vantes, & juramentorum, quae praestare solent, memores, ipsis hanc nobis saltem remunerationem reddant. ¶ Atque hanc sane praesentem legem habebit quidem legum vo- lumen, sed thronus tuus susceptam eam & memoriae mandatum perpetuo conservet in opere. ¶ Opor- tet autem Praetori Thraciae annonarum, capitum, & reliqui solatii nomine praestari, sol. 300. ejus adfessori, sol. 72. ejus cohorti, aureos 52. Occasione vero codicillo- rum praebere oportet eum sic: spectabilibus tribus char- tulariis sacri cubiculi, sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculentibus, sol. 24. cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iustionibus & omni alia causa, sol. 40. d

DE COMITE ISAVURIAE §.

TIT. VI.

NOVELLA CONSTIT. XXVII.

Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosissimo, sacrorum per Orientem prae- torum praefecto, iterum excelsi & patricio.

PRAEFATIO.

Quod quibusdam ante nos Imperatoribus, ut in Isaurorum regio- ne facerent, per imaginem & figuram in mentem venit, id nos re ipsa jam per ipsam operum efficaciam tam in Galatia h. pri- ma, quam Pacatiana & Phrygia consecimus, Vicarii officio (ut prius appellabatur) cum civili adunato, & una utrinque cohorte con- stituta, & ipsis (ut oportuit) exornatis, neque non utrique pro vetere appellatione Comitum nomine imposito: ut ille quidem Comes Galatia pri- ma nuncupetur: is vero nominetur Comes Pacatiana Phrygia, utrumque ho- rum ipsorum nostro comitante cognomine.

CAP. I.

Idemque hoc & in Isaurorum provincia praecipimus. Neque enim vo- lumus, ut qui de cetero in hoc consistit officio, duplicibus utatur co- dicillis, & sumat quidem civilis officii appellationem, sumat vero etiam mi- litaris potestatis signa k, & duplex nomen circumferat, cum res plane sit eadem: sed jam inde ut unitum officium habeat, statumus, quod ipsum & armis provideat, & publica in se recipiat, omnia sub se continens, & una cohorte utens, quae Comitibus l appelletur: & suae militum probatorias ferat ex sacro libellorum scrinio. ¶ Obveniat autem omnino & is magi- stratus gratis, neque quidquam exhibebit numerabitque pecuniae. Et ut ipse quoque parvis utatur manibus, quemadmodum reliqui, ad ipsum nu- per a nobis editam legem transmittimus. ¶ Sed praeter codicillos, qui & ipsum inter spectabiles adscripserunt, dabimus ei sacra etiam praecpta, quae Mandata m Principis a Veteribus nuncupantur, & a nobis rursus in rem- publicam sunt illata, ex quibus intelliget, quae singularim ad ejus pertineant sollicitudinem, tam in publicis omnibus, quam privatis contractibus: quidquid praeterea venustum & decorum est, ne quid fiscus sentiat di- spendii, & simpliciter quaecunque ipsum facere convenit, ex iis illi ma- nifesta fient.

CAP. II.

Hoc unum sciat, quod & ipse inter Spectabiles magistratus colloca- tus est, & appellationes apud illum interpositas gloriosissimorum sacrorum nostrorum praetorum Praefecti, tum etiam gloriosissimus Quaestor noster audient, quemadmodum & Augustalis, & Proconsulis, & trium Praetorum nuper a nobis in Pisidia n, Lycania o, Thracia p, insti- tutorum & Comitum Orientis q, & insuper Comitum Pacatiana r, Phry- giae & Galatiae s primae. ¶ Quod si qua in Isauria causa minor quingen- tis aureis sit, & postea per provocationem suspendatur, huic & ipse au- dientiam accommodabit, in forma sacrorum auditoriorum. Nam & hoc illi concedimus, dignitatis illi plenioris magistratum in hac etiam parte efficientes.

EPILOGUS.

¶ Tua igitur excellentia ad praedictorum magistratum imitationem, ea quoque quae hunc concernunt, constituat. ¶ Subjiciemus enim & de- scriptionem huic nostrae legi, declarantes quid ipsum cohortemque ejus, & ejus adfessorem ex publico ferre, quid item nomine codicillorum magistratus dare conveniat. ¶ Ac noverint qui hosce a nobis nuper ad novam pulchritudinem redactos magistratus iuscipiunt, quod & pecu- nias, quae continue pro officiis offerebantur, omnino recusare & quae

a Praetor Thraciae aequalis Comiti orientis & pro- consulis. b Praetor Thraciae spectabilis. c l. e. notitia. d Datum 14. Kal. Jun. Bel. V. C. Jul. e Praetorem vo- cat Nov. 20. c. 4. f 6. Eclog. 10. De officio praetoris Isauriae, & de ap- pellationibus in eadem provincia portat. v. Jul. cons. 20. g de Isauria vide Annianum 14. & de Isauriae crimi- nibus. h Nov. 8. c. 3. Nov. 24. c. 4. i d. Nov. c. 2. ff. d. c. 4. k Insignia Julian. l Cohors comi- tiana, ubi appa- ricio comitiana. m Nov. 17. n Nov. 24. o Nov. 25. p Nov. 26. q Nov. 8. c. 5. r Nov. 8. c. 2. s Nov. 8. c. 3.

a Datum 15. Kal.
Jun. Belis. Col.
Julian.

b Praesidem vocat.
Nov. 8. c. 15. §. 26.

c πρεσβυτερος τῶν
ἐκκλησιαστικῶν

τῶν ἐκκλησιαστικῶν
ἐκκλησιαστικῶν

6. Eclog. 11. de off.
moderatoris

moderatoris
Helenopontis. Jul.
const. 27.

d Imperii robur
non consistit in

ὄνομα τῶν πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

λειτουργίᾳ πρᾶ-
ξιν, ἀλλ' ἐν ἀ-

non proveniant, de nostro tam ipsis quam ipsorum ad-
fessionibus dare, & cohortibus largiri, quae ab aliis ablata
erant, & ipsis praesidibus majora assignare solatia susti-
nuimus, in hoc tantum, ut undique subditos nostros
immunes a dispendiis conservemus. † Quod si quos vi-
cinarum illi provinciarum praesides negligentius agere
circa tributa publica deprehendas: non alium emittes,
sed ipsos spectabiles magistratus fatigabis, ut vicinarum
provinciarum praesidibus, si socordia se tradant, immine-
ant: & efficiant, ut omnibus haec modis inferant, quo ma-
gistratus multo pulchrior sit & praestantior, quam dudum.

Oportet Isauriae comiti pro annonis praestari sol. 200.
ejus adfessori, sol. 72. cohorti ejus, aureos 52. Oportet
item ipsum praebere occasione codicillorum sic: Spectabi-
libustribus chartulariis sacri cubiculi, sol. 9. primicerio
clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus,
sol. 24. cohorti gloriosissimorum praefectorum pro jus-
sionibus, & omni alia causa, sol. 40. a

DE b MODERATORE e HELENOPONTI TITULUS VII

NOVELLA CONSTIT. XXVIII.

Imp. Justin. Aug. Joanni praefecto praetorio.

P R A E F A T I O.

Q uod pulchre & longo ante tempore concinna-
tum adunatumque & in sua jam firmitate com-
positum extitit; id sane novare aut dividere abs-
que rationabili causa, confirmati validique impe-
petu non est. Neque enim in verborum & multitudi-
ne, sed in vero & iusto rerum effectu robur imperii col-
locandum est. Et tamen circa duos e illos (ut vocant)
Pontes, nempe Helenopontum f, & Pontum Polemoniacum,
tale quiddam factum esse didicimus. Cum enim sub
unum antea Praesidem ordinata esset provincia, duo con-
stituti sunt, neque g publica id necessitate exigente:
neque alio aliquo rationabili praetextu subsistente, quem
expedite aliquis & facile inveniat. Adeoque amplum
ejus facti testimonium res ipsa praebet, cum in hodiernum
usque diem uno tantum publicorum tributorum
& dispositionum tractatore utraque utatur provincia. Ac
si quis urbes, quae per utramque sunt, enumeret, vix u-
nius provinciae iusta & sufficiens mensura resultet, si mo-
do Helenopontum quidem octo h urbes implent, hoc est,
Amasia, Ichora, Euchaita, insuper & Zela, & Andrapa, &
quae ad climacas, hoc est, gradus sita sunt, Sinopa, & A-
misus, antiquae urbes, sed & Leontopolis, quae & ipsa
jam inter urbes numeratur: aliae vero quinque Polemo-
niacum i Pontum continent, Neocaesaria, & Commana,
Trapezus & Cerasus & Polemonium: Pityrus enim & Se-
bastopolis inter castra potius quam urbes numerandae
sunt: ut intra hosce terminos uterque Pontus consistat.

† Post quos tam nostro constituta est Lazica, in qua urbs
Petraon est, quae nostro beneficio & esse & nominari
urbs coepit, quam quae nostra pietatis nomine utitur, &
Justiniana appellatur. Archæopolis quoque & Rhodopo-
lis, maxima & antiqua castra: in quibus plane etiam ea
castra sunt, quae nos a Persis recepimus. Scandis & Sara-
panis & Mursius ac Lusiris, & si quid aliud praeterea a
nobis in Lazis elaboratum est. † Hanc deinde Tzono-
rum k regio excipit, sub nostro nunc primum imperio
Romanorum ditioni adjuncta, quae & ipsa urbes partim
nuper factas suscepit, partim mox futuras suscipiet.

† Post istam aliae item gentes consistunt, Suani, & Sey-
mni, & Apilae, & Abasgi & aliae, quae omnes (permitten-
te Deo) vel nostrae, vel sociae sunt.

CAP. I.

Sed ad ista quidem nos de his locis instituta oratio
derulit, nunc autem denuo ad Pontos & illorum uni-
tionem revertamur. Ambos l enim illos locos, trede-
cim comprehensos urbibus, iterum nunc in unam pro-
vinciam contrahimus, assignamusque ipsis tam veterem
unionem, quam modernam appellationem, Namque ab
omnibus Helenopontus nuncupator: quod illi nomen m
a pientissimo principe Constantino impositum est occa-
sione honestissimae suae matris, Helenae scilicet pientissi-
mae mulieris, quae nobis etiam sacrum Christianorum
signum n invenit. Vetus enim illud nomen Polemonis,

quo plerique in Ponto tyranni usi fuerunt, dehinc quiescit: primum,
quia o tyranni existit: secundo, quia urbem de suo nomine appella-
tam habet, scilicet Polemonium: tum etiam, quia pulcherrime p fuerit, re-
giones Christianorum & regum nominibus designare, quam his, quae po-
lemi, hoc est, belli, & tumultus praese notionem ferunt.

CAP. II.

O mnes autem illae tredecim urbes unius sunt provinciae, ut tamen
neque q alterutri in his metropoli (Amasia r scilicet & Neocaesa-
rea s) metropolis t nomen detrahatur: & Dei amantes earum epi-

scopi, metropolitani a quidem in hac urbe: qui vero
sub metropolitani collocati sunt, ab his, qui metropoles
sub cura sua habent (ut hactenus in more fuit) ordi-
nentur: nihil enim circa sacerdotium illarum innova-
mus, cum multas ejusmodi institutiones inter Dei aman-
tissimos episcopos in una etiam provincia existere, tam
vetustum saeculum, quam quod per nos modo exorna-
tur, noverit. Et cum imperio quidem inducitur illis
unus utriusque provinciae praeses, cognomento Moder-
ator, e, quem quis vulgari lingua usus Harmosten appel-
let, quandoquidem & moderatoris nomen vetustum est.
Romanaque amplitudine dignum: & ipse Harmosten d
quidam olim magistratus erat, qui e Lacedaemone hinc
inde per omnem ejus ditionem dirigebatur.

CAP. III.

Unde qui id officium suscipit, Moderator Justinianus
Helenoponti nominator: obtemperantque illi per
eam provinciam stationem agentes militares copiae.

† Habeto etiam Adresponsum e, cujuscunque f con-
ditionis homines, omnes se illi submittant sine ulla prae-
rogativa privilegii. † Audientiam quoque praebeto in
causis tam pecuniariis quam criminalibus & aliis mini-
mis quidem, sine scripto & gratis: majoribus vero, licet
scriptis intervenientibus, eo tamen sumptu, quem sacra
nostra praescribit Constitutio. Item qui hunc magistratum
suscipit, is utriusque officii annonas ferat, surgentes usque
in septingentos viginti quinque aureos, unaque utitor
cohorti, & publicorum tributorum decursio, & pericu-
lum idem & commune esto tam contra eum, qui officii-
um obtinet, quam contra cohortem: quandoquidem &
ipsa in unam coibit formam, & inter se conglutinabi-
tur, quemadmodum is ordinaverit, qui supra provinciam
positus est. † Sed & magistratus Adfessor septuaginta
duos ex publico aureos g capiet: & cohors ex ambabus
prioribus una facta, quadringentos quadraginta septem
aureos feret, & tremissem.

CAP. IV.

INsuper h qui hoc fungitur officio, neque Vicarios i in
locum suum per urbes dimittet: (observabitur enim &
id quemadmodum in sacris nostris continetur manda-
tis) sed ipse oberrando urbes lustrabit, nulla omnino le-
ge aut sacra forte pragmatica forma prohibendus, tam-
etsi praecedens tempus tale quid jussit. † Stativaque
aget l ubicunque illi visum fuerit, vel in una metropo-
lean, vel in aliis urbibus, si modo ad ejus sustentatio-
nem urbs per omnia sufficit. † Sordium ipse & lucra ab-
stinens, omniaque citra incolarum dispendium gerens.
Nam neque ipse, neque cohortalis, neque miles ipsum
comitatus a collatoribus aliquid capiet, aut gratis sum-
ptum faciet, aut etiam collatores nostros vel ipse arte-
ret, aut comitantes ipsum milites hoc ipsum agere per-
mitteret: hoc etenim & ipsum pars est nostrorum manda-
torum. † Ipse certe sacramenti m memor quod praesti-
tit, & quod gratis officium suscipit, quodque tam magnum
annonarum incrementum meruit, nunquam quidquam
ausit accipere, nisi magna id cum poena velit restituere:
neque ut cohors per ejusmodi occasionem tale quid vel
exigat, vel oblatum accipiat, permittens. Et nisi pro-
curaverit, ut milites ipsum annonis suis contenti sequan-
tur, neque ipse justam indignationem effugiet, irroga-
tumque ab ipsis damnum compelleretur ex eorum an-
nonis exigere, & hoc collatoribus sarcire.

† Propterea certe majores hosce magistratus aucto-
ritatisque pleniores tam n multitudine apparitorum
(centum enim illum cohortales habere volumus) quam
dignitatis magnitudine o (siquidem spectabilem illi ma-
gistratus efficiamus) esse volumus, ut necessitatis tem-
pore amplioribus utamur magistratibus, & qui nostris
subsistere possint jussionibus. Quid enim facerent hi,
qui vetere forma praefuerunt provinciis, qui cum paucos
circa se haberent paucissimis ipsi impertabant, modi-
caque admodum ferentes e publico, plurima dantes, ra-
pere cogebantur, & unum hoc habere studio, ut sequen-
tibus & undique ipsis imminetibus creditoribus occa-
sione pro officio datorum nonnihil gratiae referrent &
beneficii? Quibus rebus nostros consueverunt aucto-
ri subditos, impios juxta & periculi plenos sibi redditus
conquirentes.

2 ¶ Harum nos rerum indignitas permovit, ut non
solum exinde provenientibus lucris p renunciaremus,
sed & de nostro magnos insuper sustineremus sumptus:
& si quibus species aliqua magistratus interveniente
pretio a decessoribus nostris tradita esset, adhibita id
medicina curaremus, atque hoc genere tributi collato-
res nostros redderemus liberos, & officia suscipientibus
de nostro solatium introduceremus, quo magis hos quo-
que libertatis participes efficeremus. Siquidem in para-
to nobis est, Deo (ut apparet) talia largiente, ut non
solum Asros, & quae ibidem gentes sunt, libertate do-
nemus,

a Episcopi metropo-
politani, episcopi
metropolitani.

b ut Amalix &
Neocaesarea civi-
tatem Episcopi,
in Constantinopoli
civitate consecratur.

c Moderator He-
lenoponti.

d Harmosten qui
hujus etiam me-
mor Paulus 1.

e Hecic, & Appia-
nus.

f v. Nov. 24. c. 4.
Nov. 25. c. 1. in fa.

g Nov. 26. c. 2. in fa.
f l. 3. in fa. ff. de
off. Praef.

h Julianus c. 10.
i τὸν ἀποπράττει
Scrim.

k Stativa ὁ πρε-
σβυτερος ἀποπράττει
Græci. Scrim. de
militum, & de
militum & de
militum.

l i. e. morabitur,
in de quo v. Nov.
8.

m Magistratus es
honoratior, quo
titulum habet di-
gnores & major-
em cohortalium
numerum.

n Moderatoris
honorem habent-
es inter spectabi-
les sunt iudices.
Jul. c. 170.

o Turpia lucra
bonus Princeps
non admittit. Ca-
ligula ex capta
prostituta re-
digeat quantum
quaque uno con-
cubitu meruerit.

p Sueton. in Calig.
40. contra quam
Alexander Seve-
rus, qui lenonum
vedigal, mereti-
cum & exolero-
rum in sermone
rarium inferri
veruit, quatenus
sumptibus publi-
cis ad instructionem
theatri, cir-
cis, amphitheatrici
araris id deponat.
se dicitur. Lam-
pridius in Alex.
Severo. Vespasianus
ex loio. Suet.

q in Domitiano 21.
alius ex urbis,
Plin. 2. Michael
Paphlago, pro a-
ere ὑπὸ πρᾶξι, i. e.
spiritu actio ac
culo vedigal exegit.
Colleen. hinc apud
Harm.

lib. 1. tit. 4. c. 47.
r πρὸς τὴν ἐκκλῆ-
σίαν (quantum
ibi legitur
ἐκκλησία) &
Pescennius Niger
apud Spartianum.
vos terras vestras
levari consuevit
vultis, ego vero
aerem vestrum
conferre vellem.

s Procopius tamen
de aedificiis inter-
pretatur, cōτοι
ἀποπράττει αἱ εἰς
ἐκκλησίαν, i. e.
novam excusa-
tionem & de celo
excogitavit. v.
Cuj. 10. obfero.

a l. 6. §. 3. ff. de
off. Procons.
b Nov. 17. c. 15.
c Titulus impo-
nere iusticiis præ-
dictis vel ædibus
alienis, fisci vel
Cæsaris tantum
proprius est. Jul.
c. 106.
d dixi ad l. 3. c. 11.
nemo privatus. l. 1.
c. ut nemini lice-
at sine iudicio au-
tor.
e adde Nov. 29.
c. 4.
f *ἡς κεφαλῇ
αὐτῶ περιρρί-
ξας.*
g *καταξέει
κατὰ τῆς αὐ-
τῆς κεφαλῆς.*
h *πικρῶς, i. e.
acerbissimis.* Jul.
i Nov. 8. c. 13.
k Nov. 8.
l *κατάλογος,*
descriptio, quæ &
alibi ἀπογγρα-
φή, ac notitia:
sed & λόγος di-
citur.
m De provoca-
tionibus mode-
ratori Heleno-
ponti porrigen-
dis, ut eadem illi
moderatores te-
neant iura, quæ
alii spectabiles,
de quibus supe-
rioribus Nov. di-
ctum est.
n Datum 25. Kal.
Aug. Const. Belis.
V. C. Jul. i. e.
anno 535.

nemus, sed etiam ut eos, de quibus in meditullio quo-
dammodo nostræ reipublicæ singulis ferme annis no-
va auctio instituebatur: neque tamen dabatur sub eodem
manere cauponatore, sed per modica intervalla nunc huius
nunc illius potestati subdebantur, huiusmodi dispendio &
turpitudine liberemus. Hanc nos gratiam Deo referen-
dam putavimus, qui Imperii nobis coronam imposuit,
qui communi omnium calculo per patrem nostrum pur-
puram nobis donavit, qui denique tot tantasque in nos li-
beralitates explicuit, quantas nulli majorum nostrorum
unquam dedit.

CAP. V.

Oportet igitur, ut qui ad hoc officii accedit, sciens
prudensque quam multis hominibus, quam multis
præsideat urbibus, quam venerandus item futurus sit,
mutata dignitatis forma ex Consulari & Correctoria in
majorem magistratum & spectabilem, per omnia subditis
parcat, & indemnes ipsos tueatur, puris etiam ubique
utatur manibus & publicum augeat, ad ejusque commo-
dat omnem referat providentiam: privatim quoque sordi-
bus a & muneribus absteineat: & civitatibus publice si-
mul & privatim sua jura decernat, oberrando eas perlu-
stret, & medeatur, nihil lucris causa faciat, neque par-
vum neque magnum, sed bonum & memorabile nomen
appetat, & diligenter sancteque per omnia datum jusju-
randum observet, in omnibus denique gratiosum se no-
bis exhibeat.

¶ Cavebit vero etiam, ne quod præcipue in Ponto commit-
ti solet, ejus rei cuiuspiam facultatem det, ut nempe titulos b
imponat prædictis, vel alienis ædibus, si quidem hoc c solum-
modo fisci proprium est, & regiarum domuum tam no-
stratum quam pientissimæ Augustæ. Si vero sub alterius
appellatione tabulas sive titulos impositos deprehendat,
tam ipsas protinus detrahet d, quam eum, qui illas affixe-
rit, per vestigabit. At siquidem is, qui se rei dominum es-
se dicit, hoc fecerit, extemplo illius e rebus publicos im-
ponet titulos, prius his titulis, quos ipse apposuit, ad f
caput ejus impactis confractisque. Si vero alienarum re-
rum procurator fuerit, tam titulos (ut diximus) ad g ejus
caput confringet, quam modicis h etiam tormentis eum
subjiciet, quo magis hæc perdicens i, cuius causa id factum
fuerit, cognoscat, quod neque ipse per se, neque per certos
satellites, aut per eos qui in hoc assumuntur, ut explendæ
ejus avaritiæ satagent, subditos injuriis afficere liceat.

CAP. VI.

Consimiliter oportet, ut ipse spectabilis Moderator la-
trociniæ exercentes, & habendi studio alios defrauda-
ntes, mulieres denique, bona, jumenta, & ejus gene-
ris alia rapientes reprimat, quo incontaminatum jus con-
servet, & nos recte hoc videamur cœpisse consilii: neque quibusdam per
provinciam grassantibus, ipsis vero ejus facti vindictam non repetenti-
bus, poenitentia non incessat, quod latrunculares & violentiarum repres-
sores cessare fecerimus: propterea enim illi etiam milites submisimus, ut
illorum manu instructus, difficilior queat ab insultantibus expugnari.

CAP. VII.

Hæc nos illi strictim & sub compendio commendata esse volumus.
Nam quæ per partes gerenda sunt, ea manifeste perspiciet tam ex
lege, quam k cum magistratus ordinatus, in commune omnibus de-
scripsimus, quam ex mandatis principalibus, quibus illi datis explanabi-
mus, quomodo magistratum disponet tractabitque. Atque hæc agens, non
solum nobis ingratus non erit, sed etiam Deo simul ac nobis animam su-
am devovebit, & pro magistratu denique bene gesto bonam remuneratio-
nis spem concipiet. ¶ Subjicietur autem & quædam recensio l huic sa-
cræ nostræ legi, per quam clarum fiet, quid ipsum, & adfessorem, cohortemque
ejus ex publico percipere, quid item ipsum pro codicillis magi-
stratus præbere conveniat: ut edoctus quanta in ipsum conferatur libera-
litas, & ad quantam moderationem impensa pro codicillis ab ipso facien-
da redacta sit, rebus ut æquum est & recte utatur, majorum insuper gen-
tium & plurium hominum imperium sperans, si his, quæ in manibus ha-
bebit, convenienter utatur.

CAP. VIII.

Porro damus huic quoque, ut appellationes m in spectabilium magi-
stratum forma ab ipso huc transmissæ, tam apud gloriosissimos præ-
fectos, quam gloriosissimum nostrum quaestorem vice sacræ consultatio-
nis disceptentur. At si quæ causæ minores quingentis aureis apud aliquos
in sua provincia motæ (tamen ex delegatione forte) non tamen apud
spectabilem auctorem per provocationem suspendantur, tunc & in hoc gravior
venerabiliorque factus augmenti a nobis in ipsum collati meminerit, &
ita in rebus gerendis versetur, ut omnibus subditis & nobis ipsis & ante
nos Deo simul ac legi irreprehensibilem se præbeat.

EPILOGUS.

¶ Hæc igitur omnia pernoscentes excellentia tua, & tam magnas illi an-
nonas addat, & ita amplæ cum dignitatis effectum sciat, ut floris & digni-
tatis jam nunc a nobis illi traditæ cupiditate multis hunc consequi merito
affectabile sit n.

DE PRÆTORE PAPHLAGONIAE.

TIT. VIII.

NOVELLA CONSTIT. XXIX.

Imp. Justin. Aug. Joanni præfecto prætorio.

PRÆFATIO.

Paphlagonum gens & antiqua, neque ignobilis olim
extitit: in tantum quidem, ut & magnas colonias
deduxerit, & sedes in Venetiis b Italorum fixerit,
in quibus & Aquileja omnium sub occidentem ur-
bium maxima c, & quæ multoties cum ipsis etiam regis
certamen susceperit, condita fuit.

CAP. I.

Hanc sane Paphlagonum gentem Honorii pientissimi
Principis temporibus diminutionem passam, & ali-
quot amissis urbibus, nulla utili de causa veteris illius con-
tentionis & rigoris remissionem amplexam, nos denuo
ad pristinam formam reducendam esse, ipsam quoque
Paphlagoniam ad instar unius civitatis redigendam, &
quæ in duobus jam Pontis d fecimus, eadem putavi-
mus & in ipsa constituenda: ut qui harum gentium adu-
natum imperium, & unum ex duobus prioribus (nempe
Paphlagoniæ & Honoriadis) factum tenet, is Prætor nun-
cupetur (quod nomen & ipsum Romanum est, & pro-
vinciarum rectoribus accommodatum) & una utatur co-
horte ex duobus prioribus conglutinata, quam & centum
virosum numerus supplebit. Imminet autem omnino
hic quoque tributis e publicis exigendis, tam quæ Pa-
phlagonum, quam quæ Honoriadis olim incolæ pende-
bant. Præterea omnibus ex æquo urbibus provideat,
quas utraque prius habuit provincia, hoc est, in Hono-
riade quidem, Prusiadi, Cratiz, Hadrianopoli, Tio,
Claudiopoli, & Heracleæ. Tamen ex ipsis quæ-
dam, ut Prusias f, Heraclea, & ipsa provincia metropo-
lis & caput Claudiopolis g scilicet ex Bithynia prius illi
assumptæ sunt, tamen ex quo semel eo transmigrarunt,
magnæ curiositatis h esse putavimus, denuo ipsas ad Bi-
thynos reducere, & veterem perturbare ordinem. Un-
de hæc selectæ urbes & in Honoriae prius existentes, erunt
jam nunc & ipsæ pars Paphlagoniæ. Inter ipsos vero Pa-
phlagonas jurisdictionem habebit in alias sex urbes, quæ
jam inde ab initio ad eam provinciam pertinent, nempe
Germanicopolin, Gangram i, Pompejopolim k, Dady-
bros, tumulos Amastridis l, & insuper Jonopolim. Et
duodecim omnino totius provinciæ urbes erunt quantum
ad præsens institutum. Ceterum circa sacerdotia nihil
innovamus, sed Metropolitani, qui olim sacerdotia hic
susceperant, tam in eodem manebunt ordine, ipsorum
ordinatione quoad locum non mutanda, sed ab huius al-
mæ urbis beatissimis Patriarchis ordinandi, quam quos
sub se posuit hactenus ordinarunt, eos & nunc ordina-
ntes, non de illis inter se dissident, non confundantur.
Et una de cætero fiet provincia, plures m habens Metro-
poles, id quod & in aliis quibusdam nostris existit pro-
vinciis.

CAP. II.

Nimvero qui totius provinciæ imperium tenet (ap-
pellatur autem tota provincia quemadmodum & ante,
Paphlagonia) etiam oberrando, urbes lustrabit, nulla id
factum prohibente sacra forma, olim forte ad talium
prohibitionem composita, sed neque Vicarioz in locum
suum hinc inde per urbes dimittens. Omnino enim hoc
ipsum prohibemus, siquidem turpe est, ut quamdiu n
ipse in provincia jus reddit, interim alteri quoque vices
suas contra legem committat. Sed ipse omnia dispensa-
bit, & publica tributa summa cum animi promptitudine
profligabit, neque plus neque minus exigens.

Iustitiæ præterea consentaneam æquabilitatem retinens,
simul providentiam adhibebit, ut si quid damni fiscus ac-
ceperit, id corrigat: simul urbes illas tam publice quam
privatim conservet. ¶ Annonam quoque, quam uter-
que prius magistratus habebat surgentem in septingentos
viginti quinque aureos capiet: tum adfessorem habebit,
qui septuaginta duos ferat aureos: & cohortem unam ex
ambabus compositam, procedentem usque ad centum
virosum numerum, & quadringentos quadraginta se-
ptem aureos & tremissem percipientem e publico. Cum-
que gratis o officium suscipiat, gratis item hoc ipsum ob-
eat. Nos enim in hac quoque parte subditos nostros redi-
memus & * his, qui ex consuetudine per p occasionem sus-
fragii (ut vocant) aliquid percipiunt, dabimus ipsi, hoc ni-
mirum illis per thronum tuum erogantes ex publicis e-
jus provinciæ tributis: neque patiemur, ut sub specie &
velamento auctoris subditi nostri in servitutem adigan-
tur. Neque enim nos, qui decessorum nostrorum colla-
tores a Barbaris ereptos ad veterem libertatem reduxi-
mus q, commitemus, ut qui nobis ipsis semper addi-
cti fuerunt, aliis serviant: quin potius Deo, qui multis per
nos gentibus libertatem elargitus est, subditorum nostro-
rum usque novis auctonibus oppressorum libertatem
(quoad ejus fieri potest) quasi donarium aliquod offerre-
mus: neque oblantes eos, qui jam accipiunt (introduce-

a *ἡτοι στέγ-
της. d. Eccl. 11.*
de provocatione
Prætoris Paphla-
goniæ vel Hono-
riadios porrigenda,
de aliis provoca-
tionibus in di-
versis provinciis
porrigendis. Jul.
const. 25. & const.
23. de off. prætor.
Paphlag.
b Solinus, Paphla-
gonia insignis
loco Heneto, a
quo (ut Cornelius
Nepos testatur)
Paphlagonum in
Italiam transve-
cti, mox Veneti
sunt nominati.
Solinus & 46.
Plin. 6. c. 2. Quo
loco, inquit, He-
netos adjecit
Cornelius Nepos,
a quibus in Italia
ortos cognomi-
nes eorum Vene-
tos credi possu-
lat. Henetorum
etiam meminit
Livy 1. decad. 5.
in prime Scervo 5.
c. Aufonius ta-
men in clavis ne-
bibus Aquilejam
novam facit. Nov
erat ipse locus
merito tamen au-
cta recensit. Nova
inquit clavis A-
quileja celebris
urbis. Ita & ad
Silyricos ejusdem
colonia movetur,
Dianibus & per-
tu c'eberrima.
d Nov. 25.
e Nov. 8. c. 2.
f Prusias metropo-
lis olim Bithy-
niæ, condita a re-
ge Prusia, eo sci-
licet, qui Anni-
balem recepit. v.
Strabon. 12.
g Claudiopolis
metropolis Pa-
phlagoniæ, olim
Cyrinus, Dion.
in Adrian.
h i. e. non utile
esse duximus.
i 6. Plin. 2. Iode
concilium Gan-
gense, tempore
Sylvæstri Papæ 1.
tom. 1. const. dist.
15. c. Annotatio.
unde dicit, vide
Strab. lib 12.
k quæ antea Eu-
patocia diceba-
tur, condita a Mi-
thridate. Solin.
47. & 2. Plin. 2.
l olim Sefamum
oppidum. 6. Plin.
2.
m dixi ad Nov.
25. c. 8.
n Prædictis vi-
cario non est o-
pus.
o Nov. 3. c. 1. Nov.
17. c. 1.
p *προφάσει
τῆς καλαμίας
σωφραγίας.* v.
l. unitam. C. de
suffragio.
q Nov. 28. c. 6.

a Prætor Paphla-
goniz duplicem
habet potestatem,
Paphlagoniz sci-
licet & Helleno-
pontiz.
b Strategum Pa-
phlagoniz obser-
va.
c Prætor Paphla-
goniz spectabilis.
d Nov. 8. c. 5. §. 1.
e Pœniz genus
observa: titulum
injuste adsumum
alicui prædii, in
caput curatoris
ipsius prædii in-
figi & comminui.
adde Nov. 28. c.
5. §. 8.
f d. Nov. c. 9.
g Nov. 8. c. 13.
h *μὴδὲν ἐν μί-
κρῳ καὶ τοῖς ἰ-
σὺν μὴν.*
i *ἀπορροφῆ*,
notitia.

mus enim solitam illis ad hoc securitatem) neque item
permitterent, ut data pro officio pecunia nomine ma-
gistratus quasi mancipium aliquod subditos nostros a
venditibus coemant, & revendant injuriam inferenti-
bus. Esto gitor inter Pontici tractus provincias & hæc
una, duplex a antea (haud scimus qua de causa) facta,
appellabuntque (ut diximus) eum, qui provincie præ-
rit, Prætorum Paphlagoniz Justinianum: licebit autem
Græca ipsum lingua etiam Strategum b appellare.

CAP. III.

PRæterea semper illi in memoriam rediges iusjuran-
dum, cujus interventu officiū suscipiet, ut puras manus,
neque turpi lucro sordidas habeat, ut fisci commoda justis &
undique inculpatis accessionibus augeat, ut subditis nostris æ-
quitatem & justitiam impertiat, tam in causis publicis, quam
privatis, sive contrahant, sive iudicio inter se contem-
dant. Urbes autem absque læsione subditorum lustra-
bit, & ut neque ipse, neque Adfessor, neque quod ipsum
sequitur famulitium, sive ex militibus, sive ex cohor-
talibus, sive ex servis, aliquid lucretur, aut gratis sum-
ptus faciat. Oportet enim ut tam ipsi ex iis annonis, quæ
porriguntur ipsi e publico, sumptus faciant, cum conve-
niente mediocritate agentes vitam, quam milites, qui i-
psos comitantur, cognoscant, quod si non suis contenti
annonis iter faciant, sed collatores nostros ausi fuerint
tentare injuriis, aut damnis involvere, aut gratis sumptus

facere: collatoribus indemnitas futura est, ex ipsorum annonis, per
eum qui magistratu defungitur, ut ipse tam eas repetat, quam etiam ex
illis suo periculo collatoribus indemnitas asserat.

CAP. IIII.

Atque hæc sane lex nobis de Paphlagonibus posita esto, honoratio-
rem illis magistratum efficiens, ut qui inter Spectabiles c numere-
tur, præbens ipsi auctoritatem tam in provinciales milites (quatenus ta-
men iuste eis præcipiat) quam etiam contra alios, nullis ejus provincie
hominibus privilegio uti queantibus, sive majores, sive minores, sive
etiam procuratori rerum ad potentes homines pertinentium præfecti
sint. Certe quod facile per ea loca admittitur, hujus rei excellenter cu-
ram geret, ne committat, ut aliquorum prædii Tituli apponantur, ullum
aliud nomen habentes inscriptum, quam vel fisci, vel regiarum do-
mum. Sed si quid tale factum deprehendat, eos quidem titulos e vesti-
gio detrahet d: fisci vero nomine prorsus alios titulos prædii ejus, qui
taliam delinquit (si præsens hæc faciat) imponet, prius detractis titulis
ad illius caput contractis. Si vero absens sit, prædiorum curatore com-
prehensio tam corpus ejus tormentis subiciet, quam titulos detrahet,
& in capite e eos curatoris prædiorum comminuet, sciens quod si quid
ejusmodi negligat, nos vero didicerimus simul aliorum, ab aliquibus
impositos prædii titulos hære, quam fisci regiarumque domum,
tam nostrorum quam pientissimæ Augustæ simul præsidem re ipsa
comperta istos per negligentiam omisisse: is qui hunc magistratum
obtinere, bonorum suorum publicationem sustinebit, ut qui cum facile
pro magnitudine imperii præsens ista prohibere potuisset, dedita ea ope-
ra neglexerit.

CAP. V.

Ad hæc diligenter ibi ipsum locorum prospicere volumus, ut omnes
Aqui latrocinia f exercent, qui alienas substantias, aut etiam uxores
rapiunt, qui alia denique patrant crimina, persequatur, comprehendat,
& competentibus suppliciis subdat, & omnem prorsus injustitiam re-
primat: neque committat, ut in aliquo probiores & mansuetiores inju-
riis afficiant, ne aliis denuo talium persecutoribus opus habeamus, co-
gamurque rursus violentiarum repressores, latrunculatores g & alia id
genus tolerare nomina, simul & negotia, quæ nos averfati ipsum ad hunc
ordinem produximus, & ita amplum dignitatisque plenum magistratum
effecimus, ut tam appellationes apud ipsum cum iudicat, interpositas ad
excellentiæ tuam, quique eundem unquam magistratum suscepturi
sunt, & celeberrimum quaestorem sacri nostri palatii, qui in forma con-
sultationis audientiam iis accommodabunt, quam minores causas quin-
gentis solidis, in provincia ejus apud aliquos non spectabiles motas, & si
ex delegatione sint, cum per provocationem suspenduntur, ad se dedu-
cat in habitu, & ordine sacri auditorii, ut & ipse inter a nobis inventos
& in ampliorem formam redactos magistratus ubique connumeretur.
Siquidem & ipsi majores erunt, & in majore quam priores reputatione
habebuntur, & facilius nobis vel in majoribus negotiis suum exhibe-
bunt ministerium. Nihil h enim in parvo magnum existere tum a nostris
dictum est majoribus, tum nos ex ipsis judicavimus probavimusque fa-
ctis. Subjicietur autem & huic legi descriptio i, quæ significet, quid e
publico tam is, qui provinciam regit, quam adfessor & cohors ejus ac-
cipiet, quo item dato magistratus codicillos percipiat.

1 ¶ Ipsa sane ratio, qua magistratum geret, cum hoc loco sub com-
pendio explicata est, tum in lege, quæ de omnibus magistratibus in
commune descripta est, simul & ex imperatoris nostris mandatis, quæ
ei dabimus cum administrationis codicillos conferemus, & iusjuran-
dum secundum legem nostram in hoc conscriptam exigemus, manife-
stabitur.

EPILOGUS.

† Hæc igitur omnia perdiscens excellentia tua, & tam magnas illi an-
nonas subministrat, & ita ipsum sciat amplæ dignitatis effectum, ut fio-
ris & dignitatis hoc a nobis tempore in illum collatæ cupiditate meri-
to multis ipsum consequi sit affectabile.

DE PROCONSULE a CAPPADOCIÆ b.

TIT. IX.

NOVELLA CONSTIT. XXX.

Imp. Just. Aug. Joannigloriosiss. sacrorum per Orientem
prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & pa-
tricio.

PRÆFATIO.

Quam amplum nomen c Cappadocum gens ha-
beat, & quanta Romanis negotia exhibuerit,
priusquam in illorum diuionem redigeretur, non
ignorant veteris eruditionis studiosi. Certe olim
totius ferme Ponti imperium tenuit, & nominatissimi
viri, inque magna apud Romanos reputatione habiti,
inde orti valde floruerunt. Terram præterea habet dis-
fusam admodum & mirabiliter præstantem, & quæ ita
Majestati Imperatoris placuerit, ut etiam possessioni-
bus, quas illic habet, peculiarem magistratum præfece-
rit, non minorem civili, sed potius majorem. Siquidem &
populosissima est, & urbem maximam præbet ejusdem
cognominis cum charissimo nobis Cæsare d, qui summo
orbis terrarum arbitrio, quod nos obtinemus, bonum
dedit principium: quæ etiam de causa apud omnes tertæ
populos nominatissimum Cæsaris nomen est, & nos præ-
ter omnes alias Imperatoris Majestatis notas eo glo-
riamur.

CAP. I.

Hanc sane regionem parvo tradere magistratui con-
tra omne nobis decorum & dignitatem fore visum
est, cum alias, tum vero maxime, quia semper ipsam ad-
versus magistratum nostris domibus præfectum seditiones
movere cernimus, & quia factionibus e inter se divisa est
civitas, quarum alteram Tamiacam f, quasi fiscalem &
ærariam: alteram Eleuthericam, hoc est, liberam appel-
lant: & cum existat ambitu murorum una, duplex est
sententia. Unde & seditionum & dissensionum occasi-
ones, & si quid omnino mali fatigat homines, id (uti
nos arbitramur) ex hac provenit causa: quæ sublata, ro-
bur simul & concordiam negotio addemus, quæ g nihil
unquam inter homines præclarior existit & præstantius.

1 ¶ Ac cum aliis magistratibus, quos nuper inter Pi-
sidas h, Lycaonasi, Thracas k, institimus, administra-
tionis forma & acervus ex duarum rerum congressu
constitit: tum vero majore hunc forma adornare cu-
pientes, tertiam etiam potestatem illi adiciamus. Nam
is, quem huic præficiemus officio, non solum præsidebit
legibus, & universæ cohorti civili: sed etiam præsidebit
militibus, tam qui in prædicta regione, quam qui in aliis
Pontici tractus provinciis, in quibus Tamiaca l existunt
prædia, stationes habent, perinde quasi per ea loca super
milites cum imperio positus sit. Permittimus etiam illis
in homines m Tamiacos imperium n: & omnes quicun-
que ad Comitianam o prius cohortem pertinebant, sive
Summarii p sive id genus alii fuerunt, hisce obtempera-
bunt: & triplici q forma conflatum habebit magistra-
tum: siquidem & civilis magistratus erit, & militaris,
neque non Tamiacis quoque rebus præsidebit: utraque
illi cohorte, tam Comitiana, quæ & sua conficiet, neque
cum civili cohorte habebit commercium, quam claris-
simi provincie præsidis apparente. Universam vero Pro-
consularem fieri appellarique volumus: utraque co-
horte, tam quæ Comitiana prius, quam quæ civilis vo-
cabatur, tametsi unam appellationem (nempe procon-
sularem) obtinet, separatim tamen sua obeunte munera:
ut civilis quidem curet tributaria & civilia, quæ ini-
tio semper ad ipsum pertinuisse scimus. Quæ vero Co-
mitiana prius cohors erat, imperialium rerum admini-
strationi insitit, & exactionem conficiat, ea scilicet for-
ma quam modo explanabimus.

CAP. II.

Curatorum r etenim & tractatorum s ne nomen
Cquidem omnino superesse volumus, respicientes
ad vetera exempla, & nimiam læsionem quam miseris
illi collatoribus induxerunt, sed per singulas domos,
& totius Comitianæ cohortis, tredecimque r prima-
rium, quos primos u & secundos magistratos vocant,
periculo, alios tredecim, qui statim post illos separa-
ti sint, nominari volumus, singulos (ut dictum est)

q Proconsul Cappadociæ civilem & militarem in Tamiacos potestatem habuit. t Epi-
tropi & tracteuz non sint. Jul. f *τραπεζιτῶν*, Tracteuz. Nov. 28. c. 24. in fa-
Jul. Dicuntur etiam tractores. l penult. c. de executorib. lib. 12. & *τραπεζιτῶν* glo-
riis, curam eos egisse *τῆς εἰς τραπεζῆς τῶν δημοσίων φόρων* liquet. Tractatores
ergo sunt, qui tractant & administrant prædia fiscalia. Briffonius. Sed tamen Cuj. ad l. 3.
Cod. de can. largitionib. sic tractatores & chartularios pro iisdem dici notat. Quid tractato-
res, v. C. de tractatorib. & *ἀσιστῶν*. lib. 12. tit. 52.
t Tredecim magistri.
u Primi & secundi magistri.

ex sin.

a. *ἀντιπρό-
βουλος*.
b. Canonici hi
mittuntur a
proposito. Jul. hic
in p. 18. n. 36. in
fin.

c. *τοῖς τύποις*.
Formae sunt velut
Edita, vel leges
Praefectorum pro-
torio.

d. *ἀπαρτίτων*
*τῶν ἐν τῇ τρι-
κτυρίᾳ*.
ἀπαρτίτων, sa-
lutariorum.

e. Gradatim ho-
norem deferendi.
ut hic. l. ne gra-
datim. xi. ff. de
munerib. Appel-
lationes quoque
gradatim facien-
da, hoc est, ab i-
mperio per medios
ad eos, qui sum-
mi sunt, iudices.

Nov. 23. c. 4. in
fin. Gradatim ita
præbatur, quod
similiter relatum
est. l. suggestioni.
§. c. de verb. signi-
fic. d. *ἀποστολῶν*
πράκτορας.

g. *μὴ δὲ τὰς*
προποσίτας
ἐκείνας ἀλλ' εἰς
*ἐπιτάξεις ἐπι-
νοίας*: Introi-
tus τὸ δὲ ἔνθα
ὁνομάζοντες:

neque occasionem
illas in damnum
excoctantes in-
troitus, aut simili
alio, nomine ap-
pellent.

h. i. e. Carthagine,
quæ, ut Sextus
Rufus scribit, pri-
ma fuit procon-
sularis provincia,
& simpliciter
proconsularis pro-
vincia cum dici-
tur, hæc dicitur,
& proconsul quo-
que, per eminenti-
am Africae pro-
consul. v. Cujac.
hic.

i. i. e. Latina. Nov.
22. c. 2.

k. Hæc verba quæ
sequuntur sunt
interpretis, ἀρ-
χαιῶν prin-
ceps ἀρχι-
τύπος, ἀρχι-
τύπος.

l. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

m. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

n. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

o. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

p. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

q. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

r. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

s. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

t. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

u. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

v. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

w. *ἀρχι-
τύπος*.
ἀρχι-
τύπος.

ex singulis adibus: & post priores tredecim exactioni in-
cumbere. & servare fisco quæ sua sunt: prospicere item
collatorum indolentia, & ne quid ab aliquo ipsorum da-
mni sustineant: scientes quod damnum ex causa collato-
ribus irrogatum, multo magis ipsorum facultates respici-
et, cum totius publicæ exactionis periculum ad ipsos de-
volvatur. Sed neque eos, qui primi & secundi prius ma-
gistri vocitabantur, neque tredecim illos, qui post ipsos
modo separati sunt, quos profligationem a tributorum
facere sanximus, quidquam omnino spectabili pro tem-
pore Proconsuli præbere vel nominationis titulo, vel
quacunque alia de causa, si quinquageni solidi aurei ab
unoquoque horum tredecim exactorum primoribus tre-
decim magistris præbeantur.

C A P. III.

Porro neque ipsos exactores b amplius aliquid a rusti-
cis, aut denique iis, qui ab ipsis exactionem tolerant,
accipere, quam quæ formis c Nicetæ magnificæ memoriæ
continentur, & exactoribus deputata sunt: neque iustis
ipsis nomina fingere, & damna pro hisce nominibus in-
ducere per causam *Apallicon* d. seu tractatoriarum, vel
quocunque alio prætextu, siue ad aliquam consuetudi-
nem, siue ad quamcunque vexationem porrigatur: cum
enim ab omnibus illis collatores nostros liberos conser-
vari volumus, tum improbo etiam & pernicioso tributo
eos liberamus, quod pendebant tractatoribus, per quod
fiebat, ut circa publicum, & suas descriptiones idonei
non essent; quin & si forma aliqua sit pragmatica, quæ
velit tractatoribus aliquid præberi, aut longa consuetu-
do: etiam hanc tollimus, sublato enim ipso nomine tra-
ctatorum, merito quidquid ad eam causam pervenit una
sustulimus, specialem hanc collatoribus nostris largita-
tem impartientes. Quod si quis exactorum præter ea
quæ forma beatissimi Nicetæ definita sunt, quæ sola
ipsos ferre concedimus, aliud quiddam ausus fuerit ac-
cipere: sciat tam militia se, quam dignitate, & sua sub-
stantia casurum.

C A P. IV.

Quoniam vero fieri potest, ut inter tredecim exactores
(si quidem, ut gradatim e ad hunc perveniant ordi-
nem, sancimus) unus aliquis ad expediendam exactionem
idoneus non sit: concedimus, ut sic quoque redditus qui-
dem ex eo gradu salvis illi permaneat. Ceterum sancimus,
ut tredecim illi primores magistri, & insuper qui post
ipsos sunt proximi, proprio bonorum suorum periculo al-
terum quempiam illi *Adjutorem* adnominent, qui conve-
nienter pro illo exactionem expediat: ut neque per illius
imbecillitatem injuria afficiatur fisco, neque ille tempo-
ris & gradus sui solatio defraudetur, promotione videlicet
adjutoris ejus, qui ad hoc munus idoneus non est, facien-
da, periculo (ut dictum est) tredecim primorum magistrorum,
& aliorum, qui post illos sunt proximi. Ac magnas
merito nobis gratias publicorum tributorum exactores f
habere oportebit, qui ingentibus illis damnis quibus an-
tea tam magistris, quam spectabili pro tempore comiti,
ejusque cohorti obnoxii erant, eos liberaverimus, pro-
pterea autem hisce omnibus eos liberavimus, ut neque
ipsi collatores nostros injuriis opprimant, neque g præ-
textus excogitent introitus illos aut aliter nominantes,
quibus rusticorum facultates enervent: sed his solis con-
tenti, quæ secundum formam Nicetæ clara memoriæ cu-
ratoribus præbebantur, omnibus aliis abstineant.

C A P. V.

Ipsi vero spectabili Proconsuli omnium ex æquo rerum
cura imminet, siue civile aliquod sit, siue ad militarem
magistratum, siue ad potestatem Tamiacam respiciat, ne-
que quidquam omnium negliget. Ac quoniam majorem
huic loco, quam ceteris, magistratum attribuere volumus,
& veteribus Romanis in more fuit, ut vel designatis

pemodum dicere) quanta cum insolentia passim oberrant,
ut stipatores a illis inserviant, ut non ferenda hominum
multitudo ipsos sequatur, ut impudenter omnes latroci-
nentur: miramurque sedulo, quomodo eo loci subditi tot
perferendis injuriis suffecerint. Inde adeo quotidie Cap-
padocum injuriis oppressorum multitudo occupatos nos
& rempublicam tractantes adit, ex quibus multi sacerdo-
tes, plerumque mulieres, qui omnes lamentantur, querun-
turque res suas sibi ablatas esse, quando nemo in proximo
sit, qui hujusmodi prohibere valeat. Tamiaca b certe
possessio jam c pene in formam privatæ redacta est, tota
convulsa, direptaque una cum suis equitiis d, nemine o-
mnino reclamante, ore scilicet ipsis auro obstructo.

C A P. VI.

His igitur de rebus unum aliquem ex perspicillimis
nobis regioni huic præficere decrevimus, qui tripli-
ci e huic ordini præsit, solus omne in se imperium & po-
testatem circumferens, civilis officii utens insignibus,
habens in usu vehiculum f ex argento, securim, falces, &
quæcunque olim proconsulari imperii fuerunt insignia:
præcipiet autem & militibus & curam geret Tamiacorum
reditum, ut sine ullo detrimento & cessatione omnibus
ad hoc ordinatis magistratibus obveniant, multoque ma-
gis ad nostrum palatium, quemadmodum etiamnum oc-
casionem eorum, quæ vel nobis, vel sacratissimæ & pie-
tissimæ Augustæ conjugii nostræ inferuntur, tam in auro
quam veste ingrediantur: nihil enim illinc volumus de-
cedere. 1 ¶ Non tamen ut ea forma præbeantur, qua
hactenus, ex rapinis scilicet & ex titulo lationis dationis-
que collatorum. (hæc enim omnia tum odio prosequi-
mur, tum e nostra ejicimus republica) sed ex iustis legi-
timisque causis, quas subijci sacre huic nostræ legi julli-
mus, ut eas ferens is, qui pro tempore hunc gerit magistra-
tum sacratissimæ Augustæ conjugii nostræ quinquaginta au-
ri libras, prout dictum est, inferat. Magistratum etenim
gratis nos creamus, & ordinationes ejus absque omnibus
procedere largitionibus sancimus: neque quisquam erit,
qui pro hac quidquam capiet. 2 ¶ Sed & an-
nonas ipsi quidem ad viginti usque auri libras damus,
prout subijcitur: adfessori vero ejus præbimus ad duas
auri libras: capiet item utraque cohors id quod usque
adhuc e publico suppeditabatur, nullo proflus modo de-
minutum: nulla enim re hunc magistratum minui-
mus: & maxime g gloriosissimi præpositi sacri nostri cubicu-
li h: siquidem & hunc & suppositam ipsi devotissimorum
Palatinorum scholam in Cappadocia simili cum potesta-
te, ordine & figura manere sancimus: non tamen quic-
quam exinde ferentem vel consuetudinum vel annonarum
titulo, vel in auro, vel in veste, vel in aliis speciebus,
neque a spectabili pro tempore proconsule, neque ab ejus
cohorte: nam aliter puritas conservari nequeat, sub u-
num enim magistratum, quidquid in ea regione geritur,
contrahimus, ne convulsione ipsa claudicat.

C A P. VII.

Sane Tamiacæ possessionis curam i & rationem ma-
gnam habebit is ipse, qui ad hoc a nobis officium pro-
ficiscitur: & circumspiciet, si quid a Tamiaco solo de-
tractum, & frustra ab aliis detentatum sit, siue k in pa-
scuis, siue in arvis, siue in locis vitibus confitis, siue in præ-
diis, siue domibus, & vetus solum rebus suis vindicabit,
nulla longi l temporis præscriptione illi opponenda: ne-
que m enim fisco licet tale quid opponere, neque lu-
crum captans, ut maxime patrimonium suum exinde col-
locupletet: nam depauperatio n potius est, quam locu-
pletatio, si quis sordidis utendo manibus arbitretur ex eo
lucrum se facere, quod multifariam postmodum cum im-
pietate & summo probro restituet o. 1 ¶ Sed & ipsam
urbem ab omni proflus perturbatione quietam conserva-
bit, neque committet, ut seditio p aliqua ordinem & ad-
ministrationem reipublicæ corrumpat. Publica quoque
tributa q vigilanter & cum iustitia exigit, nihil in illis cu-
ræ prætermittens, neque concedens, ut aut fisco, aut pri-
vati in aliquo circa res suas damnum sentiant: ut qui ex
æquo in omnes imperium obtineat, siue milites, siue scri-
niarii sint, tam gloriosissimorum præfectorum, quam ma-
gnanimorum magistrorum m litæ, siue in civili cohorte
numerentur, siue cingulum Tamiacum gestent, siue in
majoribus siue minoribus dignitatibus consistant, siue in-
ter sacerdotes cooptati sint. Unus enim hic magistratus
omnibus præficietur, & tam suæ ipsius existimationis,
quam nostrarum legum, & ante omnia Dei memor, ut
publica quidem tributa per proconsularem cohortem sine
detrimento & cessatione imponerentur, curabit: redditus
vero Tamiacos per subditas prius illi throno personas in-
feret, intendens etiam ad ea, quæ pro consuetudine præci-
piuntur a gloriosissimo præposito sacri nostri cubiculi, neque iustis
ipsis canonicis r, qui pro tempore a gloriosissimo præposito emit-
tuntur, vel saltem obolo tenus aliquid accipere, vel s ab ipso pro tempore sum-
mario

a. *ἀποπέποι-
σται*, i. e. res patri-
moniales princi-
pis.

b. Tamiacæ pos-
sessiones a forma
rerum privatæ
differebant.

c. *ἐκ τῆς ἀρχαίας*, equo-
rum armentis &
greges, Cappado-
cia aliter equo-
rum & proveni-
turi equino com-
modatissima. So-
linus c. 47. Jam
patria famana
Cappadocum, ut
lucrum, ut præ-
rent Argenti &
quorum. Claudi-
anus 2. in Rufi-
num Argenti au-
tem montem
præruptum Cap-
padocæ intelli-
git, de quo Soli-
nus d. l. c.

e. Sufficit enim
manus duorum
olim præsidum
Cappadocæ, &
comitis domorum
in eadem Cap-
padocia.

f. *Ὁ χρυσὸς τῶν*
ἀργυρίων, car-
tæram argente-
am. Jul. hic. n.
81. §. 2. adde
Nov. 24. c. 4.

g. Cubiculariis
regum vel prin-
cipum hæc on-
eranda sunt: nam
id quæ privilegia
minut oporebit,
cubiculariorum
principis privi-
legia postremo
loco minuentur.

h. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

i. v. Julian. hic. n.
86.

k. nota in quibus
consistebant præ-
dia Tamiacæ.

l. Temporis præ-
scriptio publico
non a. Jul.
hic.

m. l. c. de oper.
publ.

n. *ἐκ τῆς ἀρχαίας*.
o. Non ita turpe
est, non locuple-
tari, quam male
accepta restituere.

p. Seditiones a
Præsidibus pro-
vinciarum com-
pescendæ. l. 1. ff.
de off. præsid.

q. Ut tributa ju-
ste exigantur ad
notationem præsi-
dam pertinet.

r. i. e. ex a. ribus.
s. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

t. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

u. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

v. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

w. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

x. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

y. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

z. *τὰς δὲ τῶν*
ἀρχαίων nostrorum
hoc ideo dicitur,
quia deputati
erant Tami-
aci redditus cubi-
culo & cellario
sacro, id quod
proprie *ταμιεῖον*
est.

consulibus, vel his, qui illorum loco proficiscerentur, quos proconsules
vocitabant, provincias fortirentur: propterea & Cappadocum magistra-
tum proconsulatum esse volumus, quo in Africa b prius Romani impe-
rium suum exornarunt. Et in tantum illum nos magistratum auximus, ut
eum, qui hunc suscipit, gloriosissimis sacrorum nostrorum prætoriorum
præfectis connumeremus. Appellatorque patria i lingua is, qui huic præ-
sident, Proconsul Justinianus Cappadocia, ut & appellationem magistratui
propriam habeat, & simul ex re ipsa Archegetes k, quasi primarius magi-
stratus nominetur: suscepit enim is, qui hunc magistratum obtinet fa-
cile talem formam, quando & potestatem per se magnam, & per causam
Tamiacæ possessionis etiam ad alia loca prætentam habeat. In summa
tot rebus hominibusque præsidens dignitate & auctoritate affuerit, adun-
ctisque militaribus copiis omnia disponet minore negotio. Civiles igitur
res conficiet more solito: militaribus vero & ipsis commodè præbit,
nempe & illis se ipsi submittentibus. 1 ¶ Sed cum primis animum
adverto ad rerum Tamiacarum administrationem, quæ in tam gravem
& omnium cauponationibus expostam inopiam delapsæ sunt, ut in nullo
fere amplius pretio existant. Tot tantaque enim edocti sumus per provin-
ciam delinqui, quæ vix amplissimo cuique adhibita medicina curare facile
est. Nam qui potentium possessiones procurant (sed pudet nos jam pro-

a. i. e. post legiti-
mam: & ita legiti-
ma præfertur
doti & donationi
propter nuptias;
nam legitima hic
ante deducitur,
postea dos aut do-
natio propter nup-
tias.

b. & suæ & libe-
rorum.

c. si sui sui que li-
beris masculis
constituendæ.

d. & si prædotes,
ne si nuptiam hæ-
redi diminueret li-
cet dotis vel do-
nationis propter
nuptias causa, de-
decus sustineat: si
immodicum, gra-
ve sit fideicom-
missario.

e. de hac utili
quæstione dicam
plenius ad Nov.
12.

f. Communiter
quæ profunt, pri-
vata utilitate sunt
petenda.

g. Argumentum
ad hypothecam non
favorabili ad fa-
vorabilem obser-
va.

h. Ex generali
hypotheca quæ-
dam excipiuntur
tacito intellectu.

i. hæc constitutio
non habet locum
in præteritis sub-
stitutionibus seu
restitutionibus.

k. sensus est, nul-
lum augmentum
dotibus aut dona-
tionibus propter
nuptias fieri posse
ad insidias substi-
tutionis vel resti-
tutionis. Jul. d. l.

l. subaudi, post
solutum matri-
monium morte
vel alio modo:

unde hinc collig-
itur, partem unde-
cimo mensis de-
functo illegiti-
mum esse, h. e. ei
non succedere, sed
præsumi alterius
esse, quam defun-
di, vel ejus, a quo
divertit mulier.

m. πρὸς τὸν υἱόν.
n. l. 5. c. ex quib.
causis p. l. c. de
secund. nupt. d. l. c.
ad Treptu.

o. Gordiani d. l.
15. Gratiani, Va-
lent. & Theod. d. l.
1. d. l. 4.

p. ἐν τῷ γάμῳ, in-
tellexit autem No-
vell. 12.

q. i. e. postquam
nuptiæ.

r. i. e. maritum
amittit.

s. Præsumi de
præteritis ad præ-
teritum hinc col-
ligunt. Alciar. 2.
p. f. ut p. 1. 2. 6.

t. i. e. cogitasse.
res. d. Nov. 12.

u. dicam infra d. 5. t.

x. v. 3. Gell. 16.

y. suæ enim plu-
res. d. Nov. 12.

z. d. apud, i. e. intempestivas, ante luctus tempora.

a. d. apud, i. e. intempestivas, ante luctus tempora.

b. Mulier ita excipiebatur, ne-
gaturque pœnas intempestivis secundis nuptiis constitutas pertinere ad eas mulieres, quæ
circa nuptias cum aliquo statim a morte mariti confuissent.

c. Præsumitur ex seroti-
no nuptium porta vidua scortata. v. Alciar. 2. p. f. ut p. 1. 2. 6.

d. Si non licet intra annum
luctus mulieri nubere, multo minus ei licet intra idem tempus scortari.

e. ex supponitur. Julianus cap. 7. f. Multi medici & philosophi illustres putant, post-
quam mulierem pœnas sumen conceperit, gigni hominem, mense septimo, l. 12. ff. de statu homi-
narum. tamen: quoniam autem ante 7. menses esse, p. Plin. 5. & 3. Gell. 16. (Sed tamen Renatus
Choppin. in disertissimis & doctissimis in summa Parisiensis Curia patronus, in suo de privile-
giis, in officio lib. 3. c. 8. refert, Senatusconsulto Parisiensis partem hæc idem pronuntiatum

mnibus, aut mediam, secundum filiorum numerum, de-
inde a ex reliqua substantiæ parte, si non suffecerit legiti-
ma pars ad dotis b aut antenuptialis c donationis oblationem: honeste d & secundum personarum qualitatem &
merita excipere e etiam hoc ad restitutionem, secundum
quod adjectum legitime parti, dotem aut antenuptialem
facit donationem. Sancimus enim secundum hunc mo-
dum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia
documenta, & super his factas alienationes, aut hypothec-
as: & vel si gravata sit persona aut viri, aut mulieris resti-
tutione tali, liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem
seu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in
illis rebus restitutione valente: & si mulier restitutione
gravetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri:
ea enim, quæ communiter f. profunt, in quæ specialiter quibus-
dam utilia sunt, præponimus; sitque hoc nuptialibus dona-
tionibus & harum exactionibus privilegium. Si g enim
& ante non ex generalibus h hypothecis plurima per præ-
sumptionem exceperunt, (cum utique non ita nobis ne-
cessaria consistant) quomodo non nos ex maiore & melio-
re sententia nuptialium luctuum exceptionem faciemus?

i. ¶ Hæc i. igitur omnia futuro conferimus temporis,
& faciendis restitutionibus post hanc legem: non enim il-
lam concedimus fieri lationem, ut si qua mulier parvam
habens dotem, deinde legem cognoscens nostram, aut si
quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem,
ad circumventionem k legis velut augmentum aut dotis
aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad in-
sidias restitutionum: hanc enim perimimus circumventio-
nem, nullam utilitatem habere concedentes facientibus
augmentum, quantum ad restitutionis lationem, puram
futuro tempore nostram servantes legem. Unum liqui-
dem hoc capitulum est præsentis legis.

CAP. II.

De muliere, quæ peperit undecimo mense. l.

SECUNDUM vero illud de mulieribus, quæ post priores nu-
ptias ad secundum venerunt matrimonium antequam
annus expleretur, quem lugubrem m leges appellant, quas
puniebant Constitutiones tres n ante nos imperantium o:
& nos nuper p de his scribentes legem, cum quibusdam
correctionibus, etiam super his sancta in brevi quadam
parte nostræ legislationis tetigimus: sed impudentissimum
quoddam nunc accessit, quod in nostris provenire tempo-
ribus volebamus. Quamobrem nobis recte placuit emen-
datione dignum existimare. Mulier enim ad virum veni-
ens q, hunc extulit r, ut appareat s etiam superstitio eo
non caste vivere cogitans t: nondum enim completo an-
no, undecimo mense perfectio u peperit, ut non esset pos-
sibile dicere, quia de defuncto fuisset partus: neque x enim
in tantum tempus conceptionis extensum est. Et quoniam
etiam hæc una y est pœnarum earum, quæ acerbas z nup-
tias faciunt, ut uxor mox cadat antenuptiali donatione a
viro data, & repente eam amittat, & neque usum habeat:
recte filii sic mirabili matris partu injuriati, antenuptialem
patris poscebant accipere donationem, & non lucrari va-
lere mulierem per virum, quem sic velociter a dehone-
stavit. At illa (sed quomodo dicamus verba illius, eru-
bescimus) non dignam se dicebat esse, ut caderet: quia b
legem nosceret de legitimis loquentem nuptiis: sibi vero
non fuisse nuptias, nisi primas: porro c partum hunc esse
opus naturalis concupiscentiæ. Sed quia hæc etiam de-
cies millies aliis subiacere castigationibus committendo
stuprum, indubitatum est, & pœnis illis eam non privabi-
mus, interim tamen (parcimus enim defuncti filius) infe-
rimus ei antenuptialis donationis amissionem, & in hoc
casu, quam constituit lex super eis, quæ ad legitimas acce-
dunt nuptias intra lugubre tempus. Si d enim illas lex
inultas non relinquit, licet legitimas nuptias celebrantes,
eo quod forte suspicio fuerit, ne qua præextiterit suspicio-
nis malignæ causa ad secundum maritum, eo quod velo-
citer ad nuptias festinavit: quomodo non hic, ubi causa
non per suspensionem est solam, sed hoc ipso increpatio
manifesta & indubitata præbita est delicto, omnium
impissimus iste partus e, innoxiam eam relinque-
mus? i. ¶ Unde sancimus, si quid tale contigerit,
& ante luctus tempus pepererit mulier circa f terminum

u. dicam infra d. 5. t. x. v. 3. Gell. 16. y. suæ enim plu-
res. d. Nov. 12. z. d. apud, i. e. intempestivas, ante luctus tempora.

a. d. apud, i. e. intempestivas, ante luctus tempora.

b. Mulier ita excipiebatur, ne-
gaturque pœnas intempestivis secundis nuptiis constitutas pertinere ad eas mulieres, quæ
circa nuptias cum aliquo statim a morte mariti confuissent.

c. Præsumitur ex seroti-
no nuptium porta vidua scortata. v. Alciar. 2. p. f. ut p. 1. 2. 6.

d. Si non licet intra annum
luctus mulieri nubere, multo minus ei licet intra idem tempus scortari.

e. ex supponitur. Julianus cap. 7. f. Multi medici & philosophi illustres putant, post-
quam mulierem pœnas sumen conceperit, gigni hominem, mense septimo, l. 12. ff. de statu homi-
narum. tamen: quoniam autem ante 7. menses esse, p. Plin. 5. & 3. Gell. 16. (Sed tamen Renatus
Choppin. in disertissimis & doctissimis in summa Parisiensis Curia patronus, in suo de privile-
giis, in officio lib. 3. c. 8. refert, Senatusconsulto Parisiensis partem hæc idem pronuntiatum

f. Multi medici & philosophi illustres putant, post-
quam mulierem pœnas sumen conceperit, gigni hominem, mense septimo, l. 12. ff. de statu homi-
narum. tamen: quoniam autem ante 7. menses esse, p. Plin. 5. & 3. Gell. 16. (Sed tamen Renatus
Choppin. in disertissimis & doctissimis in summa Parisiensis Curia patronus, in suo de privile-
giis, in officio lib. 3. c. 8. refert, Senatusconsulto Parisiensis partem hæc idem pronuntiatum

anni, ut indubitatum sit, sobolem non ex priori consistere
matrimonio: modis omnibus eam privari antenuptiali
donatione, & secundum proprietatem, & secundum
usum: subdendam quoque aliis omnibus pœnis, ac si se-
cundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas cele-
brasse nuptias. Non enim aliquid amplius habebit casti-
tate luxuria: sed subijciat i quidem & ipsa pœnis, per-
iculumque sustineat etiam circa spem scripturæ propter
stuprum: ut neque nuptias intempestivas desideret, neque
legitimas nuptias maiore malo circumveniat.

EPILOGUS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram decla-
rata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, sollemniter per
programmata propria manifesta faciat universis. Lex
scripta est Joanni gloriosissimo per Orientem pratoriam præse-
cto, iterum ex consuli & patricio. Dat. Kal. Jan. Constantinop.
præfect. Belis. V. C.

UT ECCLESIA SANCTÆ RESURRE-
CTIONIS & ALIENARE POSSIT ÆDIFICIA
SECUNDUM IPSAM SITA CI-
VITATEM.

TITULUS XIX.

NOVELLA CONSTIT. XL.

Antonjo Contio iterum ad verbum interpretante.

Idem Imperator Petro sanctissimo & beatissimo archiepiscopo
Hierosolymorum.

P R Æ F A T I O.

J Am quidem ea quæ de prohibitione ecclesiasticarum
alienationum || erant, || lege communi b promulgata
sunt a nobis, quam sane & obtinere & ratam in omni-
bus esse volumus. Quando autem conducentis omni-
bus ecclesiis || boni || providentiam agere convenit, præ-
cipue autem c Sanctæ resurrectionis, & loci in quo mundi
Creator dignatus est in humana constitui generatione, propter hoc
existimavimus præsentem scribere legem, non ad subver-
sionem eorum, quæ jam a nobis constituta sunt, sed ad ali-
quam convenientem & necessariam rebus utilitatem. O-
mnibus enim est hominibus manifestum hoc, sanctissimam
resurrectionem eos, qui ex omni orbe eo constituunt (quo-
rum multitudinem infinitam est dicere) & suscipere & ale-
re & facere sumptus immensos & insperatos, his qui illic
coacervati sunt sufficientes, secundum miraculorum ope-
rationem magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi (qui
multitudinem ineffabilem ex paucis enutrit panibus) in
dies suscipientem. Itaque ipsi & reditus esse oportet pluri-
mos, & occasiones pias, secundum quas futura sit possibilis
constitui, ut multitudini auxilietur tanta. i. ¶ Novi-
mus igitur, quatenus secundum præsens Eusebius Deo
amantissimus presbyter & Cemelarches d ejus quæ secun-
dum regiam hanc urbem & sanctissimam ecclesiam, profectus
in præfatam Hierosolymorum civitatem, & honestos fu-
os & Deo amabiles & jam nunc indicans mores (per quos
multis & maximis & justis augmentis, sanctæ ecclesiæ au-
xit reditum) potuit trecentis octoginta libris auri com-
parare reditum triginta (paulo plus & minus) auri
librarum, quasdam quidem pecunias colligens pie,
quasdam vero ut mutuas sumerent exhortans Deo ama-
bilissimos œconomos præfata sanctæ resurrectionis.

ff. de suis. sed tamen D. Hadrianus cum femina bonis atque honestis moribus 11. mense post
mortem peperisset, causa cognita, requisitis veterum philosophorum & medicorum senten-
tiis, decrevit 11. quoque mense partum edi posse. Varro in satyris, quæ inscribitur stella-
mentum, Si quis 11. mense kar' Agrostodion natus, esto lires. Quod Cujas, hic &
apud Paulum 4. fecit. 5. 5. 5. cap. 10. de præscriptis, intelligit de mense 11. incipio, non perfe-
do, vel ut Phavorianus apud Gell. d. l. loquitur, affecto non confecto. & ita hæc sub fi-
nem 11. iustum non esse initium esse. Quid? Annuus ergo partus non admittitur?
Gellius d. loco. ex Homero probat annum partum reperiri, citaturque Nomeri versus:
χαῖρι τὸν φίλοντι περὶ πλοῦτον δ' ἰνδαντὴ τῆς αἰῶνος ἀγλαὰ τέκνον. Quid 13.
mense f. Gellius scribit Plinium 7. epist. 5. ex Maffrio referre, L. Papyrium prætorem so-
cundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum so-
13. mensibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariendi statutum ei videret-
ur. Audio apud Parisenses arbitrio doctissimorum advocatorum, & inter eos Chappæ-
rum domini, admittam fuisse viduam, quæ 14. mense peperisset. His autem circumstantiis
omnes movebantur, quod vidua apud hæredes defuncti mariti diligentius semper spectata
visisset: quod eorum uxoris ad hæredes comes semper fuisset, nec ab eorum latere quodam-
modo discessisset: quod hæredes ipsius defuncti, nihil ejus honori vel potestati
destraherent: quin potius de solenni continuoque propter mortem mariti luctu testarentur.
His ita positis summi juris antistites ac prudentes, communis vulgarisque patris rationem
tanti faciendam esse non putarunt, quin matrona moribus honestissimis prædita (cui nihil
quidquam objiceretur aliud, quam quod circa vulgarem mulierum morem pareret) audiret-
ur. Hæc tamen in exemplum facile præhi non oportet, ne per contrarium, contractis a nu-
ptiis, trimestris partus maritis obtrudatur.

a. Ecclesia hæc sanctæ resurrectionis fuit in urbe Hierosolyma. Nov. 127. c. 9. vide Julia-
num consil. 11. apud quem ita concipitur hujus Novellæ titulus: De rebus immobilibus alie-
nandis, quæ ad Ecclesiam Hierosolymitanam pertinent. b. Novell. 7.

c. Hæc verba recitat Albericus Rosinensis in verbo Ecclesiæ sanctæ resurrectionis.

d. καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων suum ecclesiæ etiam habuerunt. l. 104. c. de agris. & cens. vide l. ult. c.
de bonis antor. judic. possid. e. Hæc emptio reditum ad jus Gallie proxime accedit, in
qua 160. libris, 30. librarum reditus emi potest. Parum autem distant 150. libris, quorum
hic hic mentio a 360. & hic quoque dicitur μετὰ τὴν αἰῶνα ἢ ἰνδαντὴ, ac hæc ratio utilis
sic unus pro duodecim. Privatis alias id non licet.

Docuit

a quæ sita est Hierosolymis, ad de Nov. 120 c. 9.
b Lex de venditionibus immobilium Ecclesiarum Hierosolymitanarum.
c Permissa est ecclesiarum Hierosolymitanarum domorum venditio cum decreto.
d Privilegium Hierosolymitanarum ecclesiarum, collatum ab ipsomet Christo.
e 336.
f hæc constitutio sumpta est ex Juliano cons. 38. In indice Regine apud Cujac. ita conceptus est hic tit. De appellationibus quinque provinciarum quinque inquam, puta Scythiam, Mysiam, Cariz, Cycladum (quarum caput Rhodus) Cyprum, adde Nov. 50. J. eod. quæ apud Scrimger. quoque extat.
g Scripta est hæc constitutio ad Bonum quæstorem exercitus, quem Procop. I. de bello Persico definit Χερηρόν τῆς τῆς στρατοῦ δὲ δαπάνης.
Nov. 50 quæ tempore prior est, cuique hæc derogat. Alius fuit quæstor Palatii, de quo dictum est 8.
h Quæstores duo antiquis: unus circa latus principis, alter in exercitu.

Docuit autem & nos quia & creditores sua accipere quærent, & quia aliud excogitavit inopinabile lucrum: multis namque confluentibus & accedentibus ad prædictam Hierosolymitanorum civitatem, desiderio repositorum & datorum Deo locorum, concupiscunt comparare habitationes ecclesiasticas auro multo, quatenus utique liceat ipsis, ea quæ secundum dictum locum est habitatione perfrui: non posse autem hæc facere antistites sanctæ resurrectionis metu legis a nobis de ecclesiasticis alienationibus positæ, quantumvis tanta existente utilitate hujus inventi, ut in annos quinquaginta velint quidam tabernacula seu coenacula istiusmodi comparare. Et inde multo & majore quam dici possit commodo futuro, si quidem possessio sanctissimæ ecclesiæ accedat redditus triginta auri librarum (hæc constitutante admiratione) vix in tredecim annis, cum ædificiorum venditio in ipsis quinquaginta annis fiat, & præsertim cum substantia ipsius resurrectionis in domibus sit constituta, quæ fortuitis omnibus subiacent casibus, repente una pereuntes cum ipsis, nec vestigium vel tantulum servare facile valentes, si quidem ex aliquo (absit autem & hoc ut dicamus) casu cadant, aut alias consumantur.

CAP. I.

Hæc nos venire ad præsentem legem fecerunt, quam dedicamus Deo & omnium ecclesiarum sanctissimæ Resurrectioni a, per quam sancimus omnia quidem alia, & in sanctissima Resurrectione obtinere occasione prædiorum ecclesiasticorum (neque enim ipsi omnino permittimus venditionem nullam facere prædiorum) super sane ædificiis laxamus aliquid de rigore legis. Si enim super utilitate sanctissimarum ecclesiarum hanc scripsimus, videmus autem tantam in re utilitatem existentem, quomodo non utique per præsentem legem hoc ipsis permittemus, omnem dantes & vendentibus licentiam & ementibus securitatem: & maxime postquam præsumimus, tempore ipso citius reducturo iterum ædificia ad ipsam, utpote ipsorum emptoribus (qui scilicet propter studium circa Deum emerint ista) ita & postquam obierint, ipsi ea relicturis. Liceat igitur ipsi sanctissimæ ecclesiæ facere ædificiorum venditionem b, nihil verenti legem in genere de his positam, propterea quod lege recentiore subdivisionem accepit, neque aliqua poena inde contra quamlibet personam omnino conveniente. ¶ In sequens vero tempus hoc ipsum facere liceat, sicubi aliqua tanta emerit utilitas, ut multocuplum bonum pro minimo sanctissimæ accedat per alienationem Resurrectioni. Omnem habentibus facultatem eorum emptoribus, nunc & in futurum omne tempus, & nullam ablationem verentibus non ipsis, non heredibus ipsorum, non successoribus, neque nunc, neque in aliud tempus, propterea quod per præsentem legem ipsos confidentes posse ad emptionem accedere, non sunt iussi aliquam pro hoc sustinere turbam aut accusationem aut damnum aut ablationem. Decreto c proculdubio faciendo apud tuam beatitudinem præsentibus, qui ex clero venerabili, & demonstrata causa, secundum quam alienatio ædificiorum sit, quia majorum causa bonorum eorum venditioni studetur, exiguis quidem rebus venditis existentibus, pluribus autem & in melioribus iis, quæ inde adquiruntur. Scilicet secundum præsentem mercedem congregatam ex pensionibus habitantium, venditione in quinquaginta annis facta, & pretio in solutionem debitorum solvendo, quæ creditores dederunt pro præfati redditus acquisitione. Si enim omnium dominus simul & creator Deus dignatus est tantum ipsi dare privilegium d præter alias civitates, ut ex ipsa resurgeret secundum carnem, manifestum, quia & nos imitantes dominum Deum & magnas ejus miraculorum operationes, quantum homini possibile est, privilegium aliquod dedimus ipsi præter æteras ecclesias, ut ipsa fruatur hac nostra lege, quam velut aliquas primitias ipsi adducimus, ejus commodum per omnia eligentes & venerantes.

EPILOGUS.

¶ Quæ igitur a nobis constituta sunt per hanc propriam legem, & ipsam legem inscribendam voluminibus, tua beatitudo cognoscens, manifestam ipsam omnibus ibi constitutis constituat: indicet autem nostram voluntatem, quam pro sanctissima & merito ab omni hominum genere adoranda Resurrectione nostrum habet imperium, & domino dedicat Deo stantis nos & tot bonis, præter alios omnes, qui ante nos imperarunt, in re qualibet dignato & dignanti. Specialis lex scripta Petro sanctissimo & beatissimo archiepiscopo, & patriarchæ Hierosolymitanæ civitatis. Dat. 15. Kal. Jun. C. P. post Belis. V. C. Conf. e.

DE QUÆSTORIBUS, ID EST, PRÆFECTIS INSULARUM.

TITULUS XX.

NOVELLA CONSTIT. XLI.

Hæc Constitutio quendam virum magnificum Bonum g nomine, Quæstorem exercitus fecit. Nam & more h antiquo duplex erat quæstorum magistratus: & unus quidem circa latus princi-

pis erat, alter autem quæstor exercitus præerat. Dispositum autem præfens Constitutio etiam annonas quæstoris & consiliarii ejus: adpartitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam præf. præf. i. e. Scriptorios, & ab actis & Præcones, & Comentarientes, & Lampadarios a, & omnem deinceps ordinem. Sed & annonas militum tam comitatensium, quam limitatensium disposuit, quomodo distribui debeant. Subjecit autem ei & quinque provincias b, id est, Scythiam & Mysiam, & Cariam, & omnes Cycladas c insulas, & Cyprum totam: Causarum quoque auditorium habere ei concessit, ut non obijciatur ei fori præscriptio. Subjunxit autem & notitiam impensarum. Et est promulgata hæc constitutio Kal. Jun. Indictio. 12. post Consulatum Belisarii V. C.

DE DEPOSITIONE d ANTHIMI e ET SEVERI f ET PETRI g ET ZOARÆ h ET RELIQUORUM.

TIT. XXI.

NOVELLA CONSTIT. XLII.

Verfa quidem est ab Haloandro: sed veterem ejus translationem ex tomo Concilii quinti Constantinopolitani restitimus, & mendis, quibus seatebat etiam in novissima editione Colonienf. anni 1567. per purgavimus.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Caesar, Flavius, Justin. Alemannicus, Gotthicus, Franciscus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victoriosus, triumphalis, semper Augustus, Mennæ sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo & Universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

Rem non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quotiens enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, (quemadmodum Nestorium i, Eutychen k, Arium l, Macedonium m & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis) toties imperium ejusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Sicque divina & humana pariter concurrentia, unam consonantiam rectis sententiis facere. Quemadmodum & nuper factum esse circa Anthimum n scimus, qui quidem dejectus est de sede hujus regis urbis a sanctæ & gloriosæ memoriæ Agapeto sanctissimæ ecclesiæ antiquæ Romæ Pontifice, eo quod nullo modo sibi ipsi convenienti (contra omnes sacros canones) se intruserat sedi, sed & communi sententia ipsius sanctæ memoriæ viri primum, atque etiam sacra synodi hic celebrata condemnatus & depositus fuit, eo quod a rectis dogmatibus recessit: & quæ prius multoties diligere videbatur, hæc demum diversis lustrationibus aufugit, simulans sequi sanctas quatuor synodos (trecentorum videlicet decem & octo patrum in Nicæa, & centum quinquaginta in hac felici civitate, & in Epheso primo congregatorum ducentorum, & sexcentorum triginta venerabilium patrum in Chalcedona.) At quidem nec dogmata sequi, nec nostram clementiam & condescensum quem propter ipsius salutem habebamus, suscipere voluit, neque ipse abdicare auctores impiorum dogmatum, qui prius a sanctis synodis expulsi fuerant, sed putavit oportere secundum ipsum & in æquali ducere & condemnatos & condemnatores. Nam semel alienis a sanctissima ecclesia intellectibus mancipatus, & a rectis dogmatibus alienatus, merito ad ipsorum rectitudinem reverti non valuit, etiam ad hæc invitatus a nobis & directus, qui omni studio usi sumus ad ipsius salutem.

CAP. I.

Propter hæc igitur omnia, sententiam depositionis in ipsum a sancta synodo factam occasione non liciti, neque a sanctis canonibus approbati raptus sacrarum sedium hujus regis urbis, & aversionis a rectis & veris dogmatibus Cyriam o propriam nostrum facit imperium, & contra istum præsentem scribit legem. Interdicimus autem & ei commorari in hac felici civitate & ejus districtu, ac in quacumque alia insigni civitate, sancientes in quiete esse, & eos diligere, quibus seipsum digne supposuit, & non aliquibus communicare, neque eos imbucere in perditionem interdictorum dogmatum. ¶ Nec utique extra imperialem confirmationem relinquimus sententiam justè contra Severum p lacam, ac ex omnibus (ut ita dicamus) pontificalibus & patriarchalibus (una cum monachicis consensibus) proventientem sedibus, & anathematismum ipsi inferentem, qui prius contra sacras sanctiones, accipiendo sedem sanctissimæ ecclesiæ Theopolitanorum q, sic universa conturbavit, sicque accumulatas turbationes fecit, quod commune quoddam ac abominabile bellum sanctissimis ecclesiis adinvicem immitteret. Et hoc & a sceptris quæ ante nos fuerunt contra ipsum scriptum erat, variis dogmatum & a rectitudine alienatis intellectibus ac blasphemis usum fuisse, ac universa conturbasse, & illum quemcumque errorem abominabilem hæresiarum & iniquorum dogmatum recipere. Nestoriam dicimus & Eutychis: & cum uterque horum præceptorum contrarii quodammodo ad invicem esse videantur, ad unum vero impietatis finem inferant, etiam illorum divulgatos sermones, eum in unum formavisse: duobus enim existentibus dogmatibus adinvicem repugnantibus

a Lampadario, rum & mentio in l. ult. c. de li. vers. off. lib. 11. sed alio forte sensu sit & mentio in Edicto Justiniani 8. in fin.
b quibus singuli erant præfates attributi.
c quarum caput Rhodus. De Præfide Cycladum est lex 6. c. de naviculariis. & Nov. 163.
d τῆς τῆς κατὰ τῆς αἰῶνος δι-
dixit, &c. De episcopis regredatis Index Regine apud Cujac. in terim nota duo esse penarum ecclesiasticarum genera, κατὰ τῆς αἰῶνος episcoporum: ἀποστῆναι, plebeiorum & monachorum.
e in princ. J. adde Evagr. 4. c. 10 & 35.
f c. 1. §. 1. J.
g c. 2. J.
h c. 3. J.
i Nestorium dicitur personas in Christo constituit.
k Eutyches unum tantum naturam in Christo asserbat.
l Arius tres naturas in Trinitate adstruit.
m Macedonius Spiritum s. Deum esse negabat.
n Anthimus Constantinop. episcopus depositus, o i. e. propriam vel ratam. Cyria propria hic in dicitur, ut apud Paulum, Abbo pater.
p Severus depositus.
q de Theopoli seu Antiochia dixi ad l. 6. c. de summa trinit.

a Severus episcopus Theopolitanae deponitur. b l. 6. §. 1. c. de haret. adde Nov. 17. cap. 8. c Porphyrius adversus Christianos scriptis d. l. 6. l. 3. §. 1. Cod. de sum. trin. Porphyrii vitam videtur apud Eunapium in vita Philosophorum & Sophistarum & Suidam in voc. Porphyrius, d Suidas in Origene. e Petrus Episcopus Apameae deponitur. f Zoaras deponitur. Syrus erat, parabaptizata faciens. aff. i. synod. 5. Constantinus. Reconvenerunt, coaptati, parabaptizati, d. aff. i. hoc est, referatur in eum numerum. g l. c. propriam magis. h De quo l. 7. §. 23. c. passim. C. de summa trin. i l. 6. C. de summa trin. k c. 2. §. 1. cod. l. de ea realibi dixi Novell. 14. Nov. 58.

tibus, quorum utrumque similiter ad animae perditionem adducit, Nestorii videlicet & Eutychis (quemadmodum dicendo narravimus) quae ex Arianorum & Apollinarii contagione consistunt, ipse paradoxum quid perpeffus, in utrumque similiter incidit: & ibi quidem hoc, ibi quidem illud mittendo, seipsum & sermones suos visus est constituisse commune receptaculum tantorum delictorum. 2 ¶ Sit itaque & ipse sub praedicto anathematismo, quem universus patriarchalis, pontificalis, ac monachicus nostrae (ut ita dicamus) politicae coetus, iuste in ipsum induxit: de Theopolitana a quidem ecclesia ejectus, idcirco quod thronus de illa ipsum removit, eo quod ipse principatum recte non acceperat, sed adhuc vivente eo & in sanctissimis ecclesiis commorante, qui ante ipsum sacerdotium habebat, & propter eum, qui post ipsum fuit, de sacerdotio exciderat. Nec vero usque adhuc stetit, sed etiam sub communi orthodoxae ac catholicae ecclesiae anathematismo factus multis libris blasphemis & abominacionibus nobis politiam implevit: quare universis interdicimus, aliquid de libris ipsius possideri. Et sicut non licet Nestorii libros scribere b vel possidere (quia praedecessoribus nostris Imperatoribus in suis Constitutionibus visum est statuere similia his, quae dicta & scripta sunt a Porphyrio c in Christianos) sic nec dicta & scripta Severi maneant penes aliquem Christianum, sed sint profana & aliena ab ecclesia catholica, igneque comburantur a possidentibus; nisi qui ista habent, velint periculum pati. A nemine ergo scribantur, neque ad pulchritudinem neque ad velocitatem d scribentium, sciendo quia amputatio manus his, qui scripta ejus scripserint, poena erit. Neque enim volumus in futuro tempore ex illis blasphemiam protrahi. 3 ¶ Similiter autem & huic interdiciamus omnino regiam civitatem ingredi, aut districtum ejus, nec aliquam aliam de insignibus, sed in aliqua solitudine & in silentio sedere, & non corrumpere ceteros, neque in blasphemiam ipsos adducere, & non semper aliquid novi invenire contra vera dogmata, per quod rursus nobis conturbare sanctissimas ecclesias festinet.

CAP. II.

Sed nec Petrum e Episcopum Apameae & simul depositum, & simul ab ipsis, a quibus Severus, sub praedicto anathemate factum, imperium admittit, sed sine propria contra ipsum sententia. Et qui sub communi anathematismo ordinatus est, sub ipso esto: & sententia sanctissimorum pontificum, quae ipsum praeverit, firma permaneto. Neque vero permittimus illi hanc regiam urbem habitare, aut ipsius districtum, vel aliquam de insignibus, sed quorum secutus est errorem, horum imitetur vitam, quam longissime abscedens & occultans seipsum. Nam talibus occultari quam videri utilius est: signoti etenim existentes, seipsum laedunt solos: publicantes vero sua dogmata, multis & simplicioribus occasionem perditionis praebent: quod nullo modo fieri in Christiano ovili Dei & orthodoxo populo justum est, neque ab imperio permissum est.

CAP. III.

Quoniam vero & Zoaram f digne penitus judicant sub anathematismo esse reverendissimi & qui iusta judicant episcopi, (cum parva quadam talium malorum interpositio sit) & in quibus dehonestatus est, omnia videlicet comprehendendo ex memoria quadam abundanti, sit & Zoara interpositio // quadam parva // hujus malae partis. (Anthimi dicimus & Severi ac Petri) ordineturque & ipse inter anathematizatos, sacra sententia ipsum deferente, quam propriam & ipsam in seipsa existentem, adhuc magis cyrioteran g imperium facit, & hunc de hac regia urbe & ejus districtu abijcit, & habitationem in aliis civitatibus ipsi omnino interdicat. Itaque cum illis solis habiteret & consular, qui a nobis ante memorati sunt, qui similia quidem blasphemant, // similia patiuntur // & similiter in exilio ponuntur. Si quid vero aliud in sententia sanctissimorum episcoporum continetur, quae praedictos deponit & anathematizat, hoc firmiter ponimus & diutius, ac imperialibus nostris legibus ipsum corroboramus, ac si ab imperio ipso provenisset. Si vero aliquis ipsorum deprehendatur de cetero facere aliquid praeter constituta, sciat incidisse in legibus imperialibus, quae minores poenas declinantes, ad majores immittunt indignationes. 1 ¶ Interdicimus autem & omnibus conantibus catholicam Dei ecclesiam divellere, (sive secundum Nestorii h haeretici doctrinam, sive secundum insensatam Eutychis i traditionem, sive secundum blasphemiam Severi k, qui & similia illis intellexit, aut eorum, qui illos sequuntur) seditionem immittere sanctissimis ecclesiis & loqui aliquid de fide: sed sancimus quemlibet talium silentium ducere, & non convocare aliquos ad se, neque accedentes recipere aut parabaptizare audere, aut sacram communionem sordidare, & ipsam aliquibus tradere, aut interdictas doctrinas exponere, sive in hac nostra regia, sive in alia: sed omne supportare periculum, si quid tale faciat. 2 ¶ Interdicimus etiam omnibus istos suscipere. Abijci ergo ipsos sancimus de civitatibus ab ipsis conceptis, scientes poenas iam contentas in nostris divinis Constitutionibus, quae & domos l ipsas in quibus tale quid fit, & campos, ex quibus nutrimenta praebentur, sanctissimis ecclesiis assignant, & a possidentibus auferunt, quia detrimenti causa fit simplicioribus, sub sanctissimis vero

NOVELLA

& orthodoxis ecclesiis hac iuste ducunt esse. 3 ¶ Hac pro communi pace sanctissimarum ecclesiarum statuimus, hac sententiavimus, sequentes sanctorum patrum dogmata, ut omne sacerdotium impeturbatum de cetero nobis permaneat. Quo in pace servato, reliqua nobis exuberabit politia, desuper pacem habens, quam omnibus magnus Deus & Salvator noster Jesus Christus Trinitatis unus, unigenitus Dei Filius praedicat ac donat his, qui syncere ipsum & vere glorificare ac adorare digni habiti sint.

EPILOGUS.

† Custodiat itaque beatitudo tua, quae recte adnotata sunt, & mittat ipsa per suas Deo dilectas literas omnibus sanctissimis metropolitibus sub ipsa existentibus, quorum cuilibet cura erit ipsa manifesta facere sanctissimis ecclesiis sub ipsis ordinatis, ut neminem ex omnibus lateant quae sacerdotio visa sunt, & ab imperio confirmata. Divina a subscriptio. Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiose pater. Data 8. Id. Aug. Constantin. post Consulatum Belis. V. C. c.

DE OFFICINIS SIVE TABERNIS CONSTANTINOPOLITANAE URBS: & ut mille d tantum & centum e officina f sacrosanctae majoris ecclesiae excusentur: omnes reliquae, ad quemcunque dominum pertineant, consueta obeant munia.

TIT. XXII.

NOVELLA CONSTIT. XLIII.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Caesar, Flavius, Justin. Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Lazicus, Alanicus, Vandalicus, Africanius, pius, felix, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus, Augustus, Longino praefecto urbi.

PRAEFATIO.

Quoniam potentia nostra subditi nostri sive vivant, sive moriantur, cura sunt: ne vel graves ipsis sepulturae, vel defuncti cognatis damnoe existant, propterea & hac, quae eorum sepulturam concernunt, quo convenit modo, disposuimus. Et quia tam divae memoriae Constantinus g amplae hujus b nostrae urbis conditor, quam etiam pietissimus princeps Anastasius, lectionum i seu decanorum k (ut vocant) numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantum modo decanis, totidemque officinis definitis, ut nullo haec unquam tempore augmentum reciperent: propterea sane cupientes, ut numerus eorum, quos ex uno quoque collegio convenit esse lectionarios, divae memoriae Anastasii formulae subiaceat, firma ea & fixa manere volumus. Ceterum quia adeuntes nos alma hujus & regiae nostrae urbis collegiati, quorum excellenter & praeceteris curam gerimus, potentiam nostram edocuerunt, magnam & intolerandam se necessitatem sustinere, Sacrosanctam etenim majorem ecclesiam centum l & mille officinas in fructu habere ab omni vectigali m liberam n, quas oppido quam libenter illi concedant, eo quod ad o peragendas in commune omnium hominum exequias proficiant: sed cetera se onera ferre non posse. Nam cum plurimae in alma hac urbe diversarum mercium, & negotiationum officinae tabernaeque existant, non haec solas (nempe centum & mille) officinas praedictis publicis muneribus exemptas esse, sed etiam multas sacrosanctas ecclesias, multa sacra hospitalia, monasteria, & alias sacras aedes, quarum pleraque prius haereticis mancipatae p, deinde ad orthodoxam fidem reversae sunt, multas quoque regias domus, & insuper magistrarum, ac senatorum, & illustrium, & cubiculorum a praestatione vectigalium eximi, harumque dominos peculiarem sibi exinde redditum comparare, & obludere rempublicam, exemptionum multitudine rem ipsam angustis admodum terminis concludente, ut paucissimi existant qui publica agnoscant & sustineant munia, & priores contributiones aliquoties in triplo & quadruplo, hoc tempore etiam decuplo majores factae sint: quanquam divus princeps Anastasius in statuta ab ipso formula nulli omnino alii immunitatem concedat praeter centum & mille officinas, quae per q causam exequiarum sacrosanctae majori ecclesiae attributae sunt. Ea propter & nos putavimus, tum proceribus nostris, & insuper beatissimae hujus almae urbis archiepiscopo id negotii dandum, ut certo loco convenirent, & rem ipsam examinarent, atque placita ad nos sua referrent, tum ad excellentiam tuam praesenti utendum lege, confirmantes ea, quae Anastasio pietissimo in hoc principi placuerant.

CAP. I.

ET sancimus, ut r centum quidem illae & mille officinae, sacrosanctae majori ecclesiae occasione decanorum, sive lectionariorum, & ad s peragendas defunctorum exequias deputatae, omnibus modis integro numero & omni praestatione liberae conserventur: praeter ipsam nulla alia quaeunte decanum exigere, sive ex haereticis recepta, sive quaecunque sacrosanctae ecclesiae. Sed quod nuper constitutum est, valeat, & ostingentae quidem officinae corpora t praestent, recentae autem in exactione pecuniarum consistant n; nam quod exinde corraditur, ad quid

HH

pro-

a i. e. Imperator. b XVII. Hal. Aug. gust. Siring. c anno 557.

d v. Jul. temp. 13. e Major ecclesia Constantinopolitana: quo nomine 1102 officinae in praecipuis foris urbis obtinebant, quarum aliae Vespilionum, aliae fossarios, aliae pecunias ecclesiae praestabant. f Ergasteria vocat Julianus c. 53. ut & Graeci ad hanc Novellam de J. Nov. 59. & Leo Nov. 12.

g Nov. 59. Nov. Leonis 12. h Constantinopolitanae st. i Lectionarii, decani, & vespilionum. Nov. 59. Graeci hanc λέκτικα-εἰς λέγειν ἄτοι δὲ καὶ λέγειν.

k l. 4. C. de sacrosanctae ecclesiae. l Nov. 59. c. 2. m seu muneribus, & interductionibus.

n & hoc iure possederat etiam hodie a sacerdotibus Malumetanis.

o Nota quos in usus ecclesiasticos officinae infervant, adde c. i. J. eodem.

p Officinae ecclesiasticae ad hanc ratiocinationem pertinent, orthodoxorum fidei.

q Nam ex eorum redditu sumptus funerum fiebant. Leo Nov. 12. r Nov. 59. c. 1. s in pr. §. cod. t i. e. Vespiliones ac fossarios.

u i. e. redditum pecuniarum praestant.

a Regiones totidem erant Romanæ, nempe quatuordecim: quarum binis singula cohortes attribuitur. l. 3. ff. de off. Praef. vigil. Potest etiam non incommode eas ad regiones referri. xi. lex l. 3. ff. de off. Praef. urb. eo sensu, Licet nimirum praefectis interdiceretur non tantum urbe integra, sed & ejus aliqua regione, faire desense de demeurer en tel & tel quartier. b Immissis formula, per quam vectigalia augentur. c vide tit. c. v. de sigill. novum infirmum non posse. d Novum vectigal est, nunc primum inventum, vel excedens modum prioris. e ἐπιπλάμνως: parata, f ergasteria. Jul. g Vectigalium distribuendum rationem optimam nota. h Proletarii immunes a vectigalibus. i εἰς στήνον μόνον τρέπειν. Scrimg. k Datum XV Kal. Jun. Conf. post Belis. V. Conf. anno 1. Scrimg. Datum VI. Kal. Jun. &c. Jul. l περι συμβολαίων & αὐτοῦ συμβολαίου 22. Ecl. 2. De tabellionibus & eorum hde, Jul. cons. 40. Porro tabelliones sunt publici contra-ctuum transactores. l. 14. §. 1. c. de sacrosac. l. 17. c. de pd. instrument. l. 2. c. de Enunc. l. 1. c. ut nemo ad suum pat. & testamentorum perscriptores. l. 24. c. de test. Eorum instrumenta ἀγορεύει Nov. 73. adde l. 21. c. ad L. Cornel. de fals. l. 15. c. de decurionib. idem tabularii ἀγορεύει, τομικοί.

m πρωτόκολλα Protocollum, non est major & regia charta, velut quidam opinantur: nec est scheda negligentius scripta. Non est etiam exemplar formularum, quo tabelliones uti solent: sed brevis adnotatio, quæ declarabat quo Comite largitionum (sub cujus cura erant chartarum) quo tempore & a quo preparata fuissent chartæ. Ex eo arguebantur sæpe falsitates: quæ & ratione Cujacius refert Luteræ accidisse, ut Senatus suspectum chirographum arguerit, ex die in eo adscripto, quo nondum ejus notæ (Galli, la marque) charta ulla erat in rebus natura. Et hæc ratione vetat Just. ex chartis abscindi protocolla. item instrumenta in aliis chartis scribi, quam in his, quæ protocolla habeant. Jul. 2. 17. & c. 2. J. cod.

n In instrumentis, Index regine apud Cujac.

proficere conveniat, sacra jam nostra pragmatica forma disposuit. Semperque, quod intercidit, restauratur: at qua ratione fieri debeat restauratio, satis per Anastasii pia memoria jussiones expressum est. Hæc igitur ut immunes & ab omni vectigali maneant exemptæ, sancimus: neque his ipsis officinis, neque vectigalia imperantibus collegiis, quæ istas præbent, quidquam damni sustinentibus, aut ullos titulos agnoscentibus. 1 ¶ Ceteræ vero omnes hujus almae urbis quatuordecim a regionum officinarum, sive sacrosanctæ alicujus sint ecclesiæ, sive hospitalium, sive monasteriorum, sive orphanotrophiorum, sive prochorum, sive alterius cujuscunque domini, sive regiarum domuum, sive aliquorum magistratuum, ampla, media, minutave officia administrantium, sive gloriosissimorum Senatorum, sive magnificentissimorum illustrium, sive spectabilium cubiculariorum, sive aliquorum militis adscriptorum: hæc inquam omnes publica ipsis imposita præstent vectigalia, & omnia alia tum faciant, tum impleant, quemadmodum quemque in suo collegio facere æquum est, semperque per collegii præfectos in publicum persolvant: nemine queunte ea de causa inniti privilegiis, aut ejusmodi alia uti excusatione. Neque enim sustinemus aliorum onus ad alios deferri, aut tam immitem proponere formulam b, ut quotidie vectigalia augeantur. & (quemadmodum edocti sumus) quadruplo, aut quintuplo, adeoque etiam decuplo majora irrogentur, cum nihil tam magno studio, tamque serio affectemus, quam ne c novum quisquam vectigali oneretur. Novum d autem fuerit non tantum quod nunc primum impositum est, sed etiam quod primum modum excedit. Sed eadem conditio ne ac fortuna omnes sunt, & sacra hæc nostra pragmatica forma (quam legem etiam appellare licuerit) contra omnes communis esto, omnibus largiatur, quo molestia vacent. Neque enim facile eam quis ægre rulerit, si neminem alium præterea exemptum intueatur: nisi quod in centum & mille officinis exequiarum defunctorum ratio habeatur, quæ maxime communis est omnibus, & ex æquo universis parata e hominibus 2 ¶ Si quis vero conetur excusatione aliqua uti, & seipsum a præstanda alleviare contributione, & aut non committere quo magis ab inquilinis suis exigatur, aut præstare etiam patrociniū, sive militare, sive civile, sive ecclesiasticum, sive quodcunque tandem: in universum officinæ f dominio excidit, estoque ipsis publica, toti addicta collegio. Eo enim pacto & cautiores erunt, & vetita non attentabunt. Porro si minutatim g & pariter in omnes vectigalia distribuuntur: non solum paululum erit quod præstitum fuerit, sed etiam tanto moderatius, levius, tolerabilibus faciliusve quod confertur, existet, quanto a pluribus, colligitur. An vero non multo absurdissimum h fuerit, homines propriis laborantes manibus, & uxores ac liberos alentes, & reliqua denique vitæ necessaria inde acquirere satagentes, etiamnum maioribus onerare vectigalibus, & quanto plures inter alleviatus referuntur, tanto etiam majores exinde laciones oboriri? idque onus infinitum sit, neque possit ullum habere terminum.

3 ¶ Hæc nos omnia prohibentes, sacram hanc pragmaticam formam proponimus, amissionis poenam similiter omnibus ordine subditis interminantes, si ex quoquo collegio imperitantes solita illa ab initio statuta vectigalia percipere prohibuerint, aut vectigalia conentur in pensiones privatas convertere: sed quisque pro se quidem pensionum illatione perfruatur, officinas autem seu tabernas solito receptoque more contributiones agnoscere concedito. Quemadmodum enim quisque pro se rebus suis prospicit, ita & nos necesse est ei, quod amplæ & regie huic urbi expedit & confert, nutanti quodammodo & jam lapsuro, manus porrigere; neque enim aliter, quæ publice expediunt, progressus habitura sint, quam si tali onere, qui id hæcenus ferre coacti sunt, liberentur.

EPILOGUS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & sacra hac exprimuntur lege, ea excellentia tua, imo non ipse tantum custodies, sed & quicumque post te idem officium suscepturi sunt, & obtemperans tibi cohors, jam inde in omne reliquum tempus custodiet k.

DE TABELLIONIBUS / ET UT PROTOCOLLA DIMITTANT IN CHARTIS n.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & sacra hac exprimuntur lege, ea excellentia tua, imo non ipse tantum custodies, sed & quicumque post te idem officium suscepturi sunt, & obtemperans tibi cohors, jam inde in omne reliquum tempus custodiet k.

n In instrumentis, Index regine apud Cujac.

TIT. XXIII. NOVELLA CONSTIT. XLIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni præfetto pratorio iterum ex consuli & patricio.

P R Æ F A T I O.

Item paulo ante audivimus præfenti legi præbentem occasionem. Ex persona quidem mulieris cuiusdam ferebatur documentum a, literas quidem ejus non habens b, (erat enim harum ignara) completum autem a tabellione c & tabulario, subscriptionem ejus d habens, & testium ostendens præsentiam: deinde dum quædam dubitatio super eo fieret, muliere dicente non esse a se delegata e, quæ charta loquebatur: qui litem audiebat, quærebat a tabellione cognoscere negotii veritatem: denique tabellionem deduxit f: at ille literas recognoscere dixit completionis g tabellionis, non tamen nosse aliquid horum, quæ secuta sunt h: nec enim sibi ab initio penitus delegata, sed commississe cuidam suorum hoc facere: neque postea venisse ad completionem, sed rursus alii hoc commississe: & is quidem, qui affuit completioni, venit, nihil nec ipse dicens se nosse: etenim neque scriptor fuit documenti, sed solum docuit quia præfente se hoc dimissum sit, nec cui ab initio delegatum est, inventus est: unde nisi per testes iudex valisset agnoscere causam pure, periculum patiebatur, undique cadente negotii noticia. Et illud quidem compescens meruit examinationem atque decretum.

C A P. I.

Nos autem credimus oportere universis auxiliari & communem in omnibus facere legem: quatenus præpositis operi tabellionum, ipsis per se omnibus modis injungatur i documentum, ut dum dimittitur k, intersit & non aliter imponatur chartæ completio, nisi hæc gerantur: ut habeant, unde sciant negotium, & interrogati a iudicibus, possint, quæ subsecuta sunt cognoscere, & respondere, maxime quando literas sunt ignorantes l, qui hæc injungunt m: quibus facilis est & convincibilis denegatio horum, quæ pro veritate secuta sunt. 1 ¶ Ut ergo omnia hæc prohibeamus, propterea præsentem conscripsimus legem, & hæc custodiri modis omnibus volumus a tabellionibus, sive in ipsa felicissima civitate, sive in provinciis sint: scientibus, quia si præter hæc aliquid egerint, cadent n omnino iis, quæ vocantur stationibus o: & qui p ab eis dirigitur ad injungendum q documentum, & interest, ipse dominus super stationis auctoritate erit r, & mutabitur causa: & ille quidem de cetero hoc obtinebit officium in statione, quale qui in ea primatum tenebat: ille vero cadet ea: aut unus erit ministrantium illi: quoniam ille quidem dedignatus est hoc agere, quod erat concessum ei: ille vero secundum illius voluntatem hoc egerit, propterea nos hanc intulimus eis poenam, ut optimi fiant circa documenta, & iusti, & cautiores, & non propter suam requiem & delicias corruptant alienas vias. 2 ¶ Si vero indignus sit forte potestatem in stationibus suscipere, is s, cui documentum extra ea, quæ a nobis disposita sunt per præsentem legem injungitur, tabellio quidem cadat omnibus modis hac causa: alter t vero pro eo constituatur: nihil omnino damnificando ex hoc stationis u domino quicumque fuerit extraneorum, & non ipse tabellio, neque cadente lucris exinde venientibus: sed illo solo qui talia perpetravit, & dedignatus est suum complere opus, primatum cadente omnibus aliis super stationis iure integris dominis ejus ab ipsis tabellionibus, qui talia peccaverunt, servandis. 3 ¶ Et non fingant tabelliones occasiones, per ægritudinem forte discedentes, aut occupationes hujusmodi: licebit enim eis, si quid tale fuerit, evocare x eos, qui contrahunt, & per se causam complere: proinde hæc, quæ contingunt raro y, non impedimentum facient universis, eo quod nihil inter homi-

cuntur Græcis, literarum legendarum & scribendarum ignari, qui ne sciant nisi litteras scribere. m Instrumenti ad substantiam pertinere hinc colligitur, ut tabellarius de eo consiliendo sit rogatus: alias non præsumi rogatum. Idque putat Rolandus a Valle monachi communis interpretum opinione 1. consil. 38. n. 4. & 1. consil. 44. num. 25. §. 33-34.

n Poena tabellionis in hac legem committitur.

o id est, munere. Hic enim statio pro munere accipi videtur, quod majus est quam officina. p Is est, qui vocatur a Juliano c. 174. discipulus tabellionis.

q ἐπὶ αὐτῇ ἐπιταγήναι τὸ συμβόλαιον ad perficiendum instrumentum.

r Poena tabellionis, qui per discipulum aut exceptorem sive notarium, non per se instrumenta format, stationis amissio, cetera hic vide.

s tabellio.

t discipulus nimirum tabellionis.

u Interdum alius est stationis dominus, alius tabellio.

x Tabellio, licet ægrotus sit, per substitutum instrumentum formare non potest: sed ad se contrahentes evocare debet, & ab eis causam integram audire. Possit etiam colligere, non ideo instrumentum reprobare, quod confectum fuerit a tabellione ægrotato.

y v. l. 3. §. 5. ff. de legib.

a Συμβόλαιον. b non perscriptum ejus manu. c Alius est συμβολαίος & εἰς τὰς ἀρχὰς, a Tabellarius, instrumentum enim hic proferatur completum a tabellione, subscriptionem a muliere tabularii manu. ut Nov. 73. d αὐτῇ, i. e. mulieris. e ἐπιταγήναι, i. e. demandata. f ἡ ἀγὴν, i. e. in iudicium deduxit. g πᾶσι τοῖς ἐν τῇ συμβολῇ, i. e. perfecti instrumentum. h id est, Tabellio ferebatur se nosse instrumentum completum esse, se tamen ignorare, quid inter contrahentes potestatem convenisset, allegabat: nec enim se integrum instrumentum in initium conscripsisse, sed ejus compositionem demandasse suorum alicui, id est, discipulo vel ministro: vel se alteri ejusdem instrumenti completionem commississe. l. 17. c. de pde instrum. i scilicet est, Cui libet contrahere tabellionem ipsum per se præstare & interesse debere. Interfessio, loquax, ab initio ad finem usque, nec ante completionem instrumenti adponere, quam notum sit τῇ ὑπόθεσιν, i. e. negotium de quo agitur. k Tabelliones si per se convenire debent instrumenta compositioni: neque aliter instrumentum absolvent, nisi causas cognoscant, ut interrogati a iudice, id de quo agitur, tuto ac certe referre possint. l i. e. tunc maxime, cum contrahentes literas ignorant γὰρ μακάριον ἀπὲρ στήμονος, i. e.

a nihil ita certum est, ut non possit contrariari, de quo quoque modo dubitari.

b Utilius est paucam tuto agere, quam multa cum periculo.

c i. e. oculis coniectis inuenientes humanam naturam.

d i. e. æquabiles, æquumque.

e Licet tabellioni adiutorem & substitutum habere, & per eum contrahere formam absolueretque partibus in statione tamen.

f Tabellio substitutum quidem habere potest, sed unum tantum, eumque probatum in urbe a magistro census: ut hinc constet, liberam substituti probandi facultatem tabellionibus fuisse, liberam, inquam, hoc est, sine confirmatione magistri census: ut in provinciis, apud defensores civitatis.

g Tabelliones igitur fuere in dispositione & cura magistri census in ipsis urbibus regis: ut in provinciis sub cura defensoris civitatis.

h Posterior ætas hunc magistratum *ῥατοῦ* appellavit, auctore Leone 4. & Suida: ut & locum ipsum in quo ada & infirmationes fiebant, quod & Cedreno in Nicephoro Phoca *ῥατοῦ* v. Cujac. hic.

i in provinciis vero apud defensorem civitatis. k sensus est: Substitutum tabellionis mandato contrahentium instrumentum posse complere in sua ratione posse etiam ejusdem instrumenti complemento interesse.

l *ῥατοῦ* id est, qui absolventis interessent. m de eo jam dictum est.

n Solent tabelliones contrahens primo referre in schedam, deinde in mundum redigere: in mundum, i. e. in chartam puram, *χαρτὴν καθαρὴν*. Hieronymus adversus *ῥατοῦ*, Scilicet, dulus nondum ad purum digestis.

p Protocollo continetur nomen Comitum largitionum, & tempus, quo charta facta est. Jul. hic. m. 175.

q Cur id jubetur, dixi in epigraphe. sup. eod.

r non idem est in primo capite hujus Novellæ. c. XVI. Scrimg. Julian.

s id est, anno 537.

t De Judæis & Samaritanis & hæreticis curialibus. Jul. conf. 41. De decurionibus hæreticis, qui adversus orthodoxos testimonium exhibere possunt. Index Regium apud Cujac.

u *ῥατοῦ* Scrimg.

y Hæretici odio habendi.

nes sic est indubitatum a, ut non possit (licet aliquid sit valde iustissimum) tamen suscipere quandam sollicitam dubitationem, sed nec quæstus eorum minores fieri per hoc, propter contrahentium frequentiam occasionem habentes: cum melius sit pauca b agere caute, quam multis interesse periculose.

4 ¶ Ut tamen non vehementer eis dura lex esse videatur: nos conjicientes c humanam naturam, mediocres d etiam eis leges nostras ponimus: propter tales enim eorum forte dubitationes damus eis licentiam singulis unum e ad hoc constituere (gestis f apud g clarissimum magistrum census h felicissimæ civitatis i solenniter celebratis) & licentiam k ei dare, ut delegentur ei ab iis, qui veniunt ad ejus stationem & documenta. & dimissis l eis interesse: & nulli omnino alteri in statione existenti, licentiam esse, ut aut delegetur ei initium, aut cum dimittuntur, intersit: nisi tabellioni qui auctoritatem habet, aut qui m ab eo ad hoc statutus est. Si vero præter hoc fiat, & alter delegetur: tunc subiacet pœnæ tabellio, qui auctoritatem habet a nobis dudum definitam: ipsis tamen documentis propter utilitatem contrahentium non infirmandis. Novimus enim quia legis metu de cætero & ipsi custodient, quæ a nobis decreta sunt, & documenta sub cautela facient.

CAP. II.

Ut tabelliones in protocollo describant, idque cum die & consule.

¶ Illud quoque præsentī adjicimus legi, ut tabelliones non in alia charta pura n scribant documenta, nisi in illa, quæ in initio (quod vocatur protocollo) per tempora gloriosissimi Comitum sacrarum nostrarum largitionum habeat appellationem p, & tempus, quo charta facta est, & quæcunque in talibus scribuntur: & ut protocollo non q incidant, sed insertum relinquant: novimus enim multas falsitates ex talibus chartis ostensas & prius, & nunc: ideoque licet aliqua sit charta (nam & hoc sancimus) habens protocollo non ita conscriptum, sed aliam quandam scripturam gerens, neque illam suscipiant, tanquam adulteram, & ad talia non opportuna, sed in sola tali charta qualem dudum diximus, documenta scribant. Hæc itaque quæ de qualitate talium chartarum a nobis decreta sunt, & de incisione eorum, quæ vocantur protocollo, valere in hac felicissima solum r civitate volumus, ubi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia est, & licet legali modo interesse negotiis, & non dare occasionem quibusdam falsitatem committere, cui se obnoxios existere demonstrabunt, qui præter hæc aliquid agere præsumpserint.

EPILOGUS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sanctam declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. 19. Kal. Septemb. Constantinop. post Belisari. V. C. Conf. anno 2. r.

UT NON LIBERENTUR CURIALI fortuna Judæi, nec Samaritani, aut hæretici, occasione eorum religionis, sed curialibus quidem functionibus subiaceant, privilegiis vero curialium non fruantur: posse vero eos contra orthodoxos quod subiaceant curiali fortunæ, testimonium perhibere, ut qui & pro orthodoxa politia recte testimonium perhibeant.

TIT. XXIV.

NOVELLA CONSTIT. XLV.

Idem Imperator Joanni P. P. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

V Erbum quoddam nobis tua retulit eminentia, quosdam inter curiales esse Judæos forte, aut Samaritanos, aut Montanistas, aut aliter respuendos homines, quos nondum hæcenus recta & immaculata fides illuxit, sed & in tenebris sedent animis vera non sentientes sacramenta: & quoniam hæreticos y odio habemus, putant per illam occasionem liberi curialium esse functionum, & quæ competunt his, declinare. Nos igitur mirati sumus, si sapientia & acumen tuum tales eorum pertulit rationes, & non repente talia dicentes dilacerasti. Si enim homines quidam sunt, qui quidem putant propter noxissimam absurditatem

o Protocollo quid esset, dixi in epigraphe hujus tituli.

p Protocollo continetur nomen Comitum largitionum, & tempus, quo charta facta est. Jul. hic. m. 175.

q Cur id jubetur, dixi in epigraphe. sup. eod.

r non idem est in primo capite hujus Novellæ. c. XVI. Scrimg. Julian.

s id est, anno 537.

t De Judæis & Samaritanis & hæreticis curialibus. Jul. conf. 41. De decurionibus hæreticis, qui adversus orthodoxos testimonium exhibere possunt. Index Regium apud Cujac.

u *ῥατοῦ* Scrimg.

y Hæretici odio habendi.

illa promereri se præmia, quæ solis maximis dignitatibus reservavimus, quis non eorum habeat exosam invectandam & stultitiam? Quapropter curiam exerceant a hujusmodi homines, & nimis ingemiscantes, & curialibus functionibus, sicut etiam officialibus, ut dudum sancitum est: & nulla b religio ab ejusmodi eos excipiat fortuna: (horum enim nihil neque antiquorum qualibet legum, neque Novellarum dictum est) indigni tamen curiali sint honore, & quoniam leges plurimæ curialibus præbent privilegia, & ut non credantur c, neque ad d aliam ducantur provinciam, & alia plurima, horum nullo e fruuntur: sed si quid scriptum est de curialibus, quod non confert privilegium, hoc etiam in his valeat, & compleant corporalia & pecuniaria munera, & nulla ab his eripiantur eos lex: honore vero fruuntur nullo, sed sint in turpitudine f fortunæ, in qua & animam volunt esse. Sic igitur eis de hoc dispositum sit.

CAP. I.

¶ Illud quoque nunciasti dignum g quæstione tua natum. Quia enim hæreticos h testimonium i perhibere prohibuimus, quando orthodoxi inter alterutros litigant, dantes eis per nostram constitutionem k, siquidem inter alterutros misceantur illi & litigent, & uterque l hæreticus sit, actor & reus, posse testimonium perhibere, dignis adinvicem existentibus & litigantibus, & testimonium perhibentibus: si vero rursus hæreticus sit & orthodoxus, contra hæreticos quidem etiam valde dari testimonium orthodoxo, adversus orthodoxum autem nequaquam: orthodoxis quoque existentibus litigatoribus nullum esse penitus accessum illis ad testimonium perhibendum. Docuisti igitur nos quod quidam orthodoxi constituti refugiant curialis esse fortunæ, & necessitate subire perhibendi testimonii eos, qui illi genere juncti sunt, vel qui alias aliquo modo, eorum sciunt fortunam. Et quoniam lex eorum suspendit super m orthodoxis testimonium, propterea iudices piguisse hoc admittere; cumque in vanum metuant invicem, qui hujusmodi dubitant recipere testimonium, primum quidem pro n orthodoxis sunt, (hoc autem leges agere hæreticos non prohibent) deinde si existentes curiales, postea contra fortunam reluctantes trahit quispiam ad curiam, & hæreticos ad testimonium vocat, quomodo non hoc pro nostro agit republica? ut sit quidem respublica litigans orthodoxa, & maxime ex quo nos Deus dedit imperare: qui autem super hoc testantur, pro orthodoxis perhibeant testimonium. Conversatio enim nostra recta est, & plena orthodoxa fide, omni alia hæresi merito constituta sub odio.

EPILOGUS.

¶ Et hoc igitur tua eminentia custodiat, nostram cognoscens mentem, & quod reipublicæ expedit commemorans, & sciens per omnia, quia illa nobis agere & sancire lege studii est, quæcunque nostræ profunt reipublicæ. Datum 15. Kal. Septemb. Constantinopoli, post Consulatum Belisarii V. C. o

COLLATIO V.

DE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM & ALIENATIONE ET SOLLUTIONE.

TITULUS I.

NOVELLA CONSTIT. XLVI.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

E T circa leges studium, & alia omnia a nobis ideo quotidie cum labore aguntur, ut utilitatem nostris subiectis inveniamus: quod effusum quidem & immensum est, removens, quod autem & optimum & meritum, subrogantes. Sæpe quoque ex studio propter priorem immensitatem etiam ultra mensuram legem constrinximus: ut quod primitus effluebat retinentes, ita æqualitatem de cætero introduceremus. Nuper f igitur scripsimus legem de sanctissimis ecclesiis omnibus & monasteriis, & reliquis venerabilibus domibus, nullam t esse eis rerum immobilium

adde Novell. 7. 8. & eundem Julian. conf. 7.

r additur in editione Scrimg. *ῥατοῦ* c. Κοστοπαινετα πῶλετ, i. e. exceptis Constantinopolitanis.

s intelligit Nov. 7.

t Epitome Nov. 7.

u HH 2

aliena.

a i. e. de hæreticis l. 12. l. 49. C. de decur. facit l. 4. l. 9. C. de Jud. de.

b d. l. 49. l. 1. in fin. ff. de decur.

c *ῥατοῦ*, i. e. ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

d *ῥατοῦ* & tormenta appellat l. 33. C. de decur. corporales injurias, l. 35. d. 58. C. de decur.

e additur a Scrimg. *ῥατοῦ* & Halodro.

f *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

g *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

h *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

i *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

k *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

l *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

m *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

n *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

o *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

p *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

q *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

r *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

s *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

t *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

u *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

y *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

z *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

aa *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ab *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ac *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ad *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ae *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

af *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ag *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ah *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ai *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

aj *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ak *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

al *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

am *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

an *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ao *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ap *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

aq *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ar *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

as *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

at *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

au *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

av *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

aw *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ax *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

ay *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

az *ῥατοῦ* id est, ne idus fultum eis inferatur Hal. tormentis subiiciatur. Jul. hic.

y Causa prohibi-
tionis. Nov. 7.

z exinde sc.
a sensu est. Pra-
dia ecclesiastica (si
pecuniae & mobili-
lia defuncti) priva-
to creditori in so-
lutum dari: vendi-
stem posse cum
praesidis decreto,
ita ut pretium
solvat emptor &
tributa, quae de-
bet ecclesia; nec
enim fiscus pra-
dia in solutum
accipit.

b De cuius de-
bito ecclesiastico
agitur.

c καὶ τὸ θεῖον
ἀποδοῦναι
τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς.

d i.e. ulla ratio.
e bona ecclesia-
stica vendi utili-
ter non possunt si-
ne decreto judi-
cis, ut hic. quod
tamen immuta-
tum est Nov. 130.

f Emptoribus
pretium fisco sol-
ventibus.

g ἀποδοῦναι
i.e. apochae.

h i.e. ita ut te-
neatur fisco ad
id exsolvendum,
quod ecclesia fisco
debit.

i insinuat in-
strumenti exem-
plum petitur ex
actis publicis l. 4.
C. de fid. instr. l. 2.
C. de discursib.

k Hodie non re-
quiritur decre-
tum: satis enim
est acta confici
gratuito apud pa-
triarhas, metropo-
litanos episco-
pos, secundum
suam jurisdictionem. Nov. 120.

l Pro soluto
ἡντιμὰ, est titu-
lus pro soluto. eo
sensu: Privatum
creditorum posse
titulo pro soluto
immobiles eccle-
siae possessiones
accipere.

m Sanctae Sophiae.
n exteris, τῶν
ἐξω χερσίν.

o XV. Scrimger.
p haec dux voces
non extant apud
Scrimgerum, lata
igitur fuit hac
constitutio anno
536. vel 537.

q De praefatione
Instrumentorum.
Jul. 3. c. 178.

r De praefatione
Instrumentorum.
Jul. c. 178.

s huc refer. c. 1.
inf.

t hinc colligi-
tur, Nomen Chri-
sti necessario quo-
que praeponen-
dum esse instru-
mentis.

u omnibus five
in iudicio apud
iudicem, five apud
magistrum cen-
sus, five apud de-
fensores, five in
urbis, five in pro-
vinciis. Jul. 22. c.
178.

x huc refer. c. 2. J.

alienationis licentiam permittentem. Videbamus y enim causam effusam, & paulatim ad alias ecclesiasticas migrantes possessiones, neque pretiis solutis dignis, neque opere inevitabili imminente alienatis: sed etiam contra positas jam leges, decies millies circumventiones factas. Quocirca primam perimentes viam, omnibus similiter inaccessibilem contra earum facimus circumventiones. Sed hinc plerumque quidem sanctissimarum ecclesiarum aliarumque venerabilium domuum utilitatem habuerunt possessiones, nullo has minuire praesumentem. Occurrit tamen etiam aliquid difficile z; debita enim aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, & maxime per fiscales occasiones eis accidentia ad alienationis necessitatem sacras perduxerunt domos. Mobili enim non extante substantia sufficienti, periclitabantur in novissimam venire necessitatem harum praesules, neque vendere potentes, neque unde debita solverent habentes. Sed pro talibus quidem debitis posse pro a solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas: tamen cum competenti subtilitate & observatione facienda solutione, jam saepe permisimus: sicut neque palam hoc nostra prius permisimus lege. Si vero non privatus aliquis est creditor, sed imminet fisco, & exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere vero immobilem possessionem impossibile est: fisco hic relaxare aliquid subtili tati legis competere iudicavimus. Et si qua necessitas huiusmodi fiat, etiam alienationem sinere perpeximus.

CAP. I.

Sancimus igitur, si sanctarum aliqua ecclesiarum aut reliquarum colendarum domuum fiscales debeat functiones, & unde faciat harum redditionem non habeat: convenite omnes in unum & qui ex clero sunt, & Deo amabilem episcopum ejus civitatis b, insuper & metropoleos, & sacris c propolis eloquiis causam examinari: & si non apparuerit ullus d quaestus citra alienationem immobilis rei, valens solvere fiscale debitum, tunc licentiam eis esse sententia tali procedente, & decreto e celebrato apud provinciae iudicem, etiam possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionem debiti: ementibus f quidem, in fisco solventibus, & desucepta g inde percipientibus, & subeuntibus h fiscale debitum, & cautelam inde habentibus & nihil metuentibus primitus positam legem: constitutis etiam fiscalibus desuceptis insinuatist inter monumenta gestorum, deponentibus iis qui fecerunt ea, ut & apud sanctissimas ecclesias salventur data desucepta, eo quod fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundum nostram legem gesta sint: non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere. Ideo enim & decreti factionem permisimus k, ut & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descendit temporibus, & quoniam non pecuniis solutum est, sed in necessitatem alienationis venit, ut veritas undique protestata sit, omnibus coram sacris Evangeliiis agendis: scientibus & episcopis, & clericis, & aliis omnibus, quia Deus respiciet, quae geruntur ab eis: & si quid egerint per dolum, aut lucrum, aut machinationem: hoc in suis recipient animabus viventes ac morientes.

CAP. II.

SI vero privatus aliquis creditor fuerit, possit secundum pro soluto l schema accipere immobiles possessiones, hic quoque decreto faciendo: pro mensura vero eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si vero fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem immobilium accedere, secundum priorem observationem: ut nihil desit neque subtilitatis, neque communis utilitatis.

CAP. III.

His autem universis sanctissimam majorem m ecclesiam felicissimae huius urbis, & ejus confinia, & orationum domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis, quae jam de hoc sancita sunt a nobis, in sua virtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadem sanctissima maiore ecclesia sint: nec ea sub praesentem facimus legem, forinsecis n in provinciis eam constituentes non solum, in quibus multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissima ecclesia solvere per pecunias debita non valuerunt.

EPILOGUS.

† Tuae igitur celsitudo, quae placuerunt nobis, cognoscens, secundum hac procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Dat. 14. o Kal. Septemb. Constantinop. post consulatum Belis. V. C. anno p secundo.

UT q PRÆPONATUR r NOMEN s IMPERATORIS t DOCUMENTIS u, ET UT x LATINIS LITERIS APERTIUS TEMPORA INSCRIBANTUR.

TIT. II.

NOVELLA CONSTIT. XLVII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni praefecto praetorio iterum exconsuli & patrio.

PRAEFATIO.

ILLud omnium honestius esse putandum documentum, & gesta, & quod omnino pro temporis memoria hominibus adinventum est, quod ipsa quoque commemoratione ornatur imperii. Consules a etenim & indictiones, & quodcumque indicium temporum omnino est apud nos, sunt quidem forsitan & haec significativa horum, quae volunt: non tamen nos aliquid horum perimus, sed majorem adjectionem eis imponimus: ut ex majoribus & perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit b ad vetustissima hominum, & antiqua reipublicae: Aeneas nobis Trojanus rex, reipublicae princeps: c & nos quidem Aeneada ab illo vocamur, si quis etiam ad secunda d principia respexerit, ex quo pure Romanorum nomen apud homines conuscauit, reges eam constituerunt Romulus & Numa: ille e quidem civitatem aedificans, hic f autem eam legibus ordinans & exornans: siue etiam tertia g principia sumat quilibet imperii: Casarem maximum, & Augustum Pium: & ita reipublicam nobis inveniet hanc quae nunc est valentem: sitque immortalis ab illis procedens h. Erit ergo absurdum in documentis i & in iis quae in iudiciis aguntur, & absolute in omnibus, in quibus memoria quaedam sit temporum, non imperium his praeponi.

CAP. I.

UNde sancimus eos quicumque gestis k ministrant, siue in iudiciis, siue ubicunque l conficiuntur acta, & tabelliones, qui omnino qualibet forma documenta conscribunt in hac magna civitate, siue in aliis gentibus omnibus, quibus nos praesidere dedit Deus, hoc modo incipere m in documentis: Imperii n illius sacratissimi Augusti Imperatoris anno toto: & post illa inferre Consulibus appellationem qui in illo anno est: & tertio loco indictionem e, mentem p, & diem. Sic enim per omnia tempus servabitur. & pro Imperii memoria, atque consulatus ordine, & reliqua observatione interposita documentis, inadulterata haec valde constituentur.

¶ Si qua vero apud Orientis habitatores aut alios homines observatio custodiatur in civitatum temporibus, neque huic invidemus, sed praescribatur quidem imperium: sequatur vero (sicut dictum est) consul & indictio, atque mensis & dies secundum quam geruntur & conscribuntur, quae aguntur: & tunc inseratur etiam civitatis q omnibus modis annus. Nos enim auferimus quidem priorum nihil, Imperiali vero additamento causam augemus. Et inchoetur mox auctore Deo a praecedente prima indictione, ita quodammodo eis scribentibus: Imperii Justiniani sacratissimi Augusti & Imperatoris anno 11. post consulatum Flavii Belisarii clarissimi viri anno 2. die autem tot & tot Kal. sicque in omnibus nominentur Imperii anni, & nostri, in quantum eos Deus elongaverit, & de cetero Imperatorum. Palam namque est, quia nunc quidem annum XI. nostri scribunt imperii: inchoante vero Aprili mense. & prima r die, in qua nos Deus Romanorum superposuit rebus, XII. annum scribent: & ita de cetero donec nostrum Deus imperium extenderit: ut nobis etiam hac causa super leges & harum celebrationem continue maneat immortalis s, dum memoria imperii omnibus simul interfuerit causis atque temporibus.

CAP. II.

Ut tempora, quae latinis literis designantur, apertius scribantur.

ILLud quoque adjicimus, quoniam hi, qui tempus in

tatis & retinacula sempiterna, velut frugi parens, prudens & dives Caesaris inquam liberis suis regendi patrimoniis sui jura permisit. h hoc innuit, sub regionibus, Romanorum suos annos numerasse per reges, sub consulibus, per consules.

i id est, in instrumentis. k actis publicis.

l apud magistrum census, apud defensores siue apud tabelliones.

m Instrumentis actisque omnibus nomen Imperatoris praeponendum.

n βασιλέως τῶ θεοτάτου, καὶ αὐτοκράτορος ἑὺς τοῦδε. Scrimger. Imperante illo divo Augusto, Imperii anno illo. Julianus cap. 178.

o Indictio spatium quiddecim annorum. Is numerandi mos coepit, non tempore Theodosii magni, ut putat Cedrenus, sed Constantini, ut ex fastis Onuphrius prodidit, in quibus sub Constantini 11. consulatu & Licinii 11. ita est, Ἰνδύκτιων Κοινὴ ἀναρχία.

p v. quae scripti ad l. 3. ff. de accusat.

q quaedam enim civitates, ut antea ostendi, conditae suae civitatis annos numerabant, a prima institutione municipii. v. Scalig. 2. Aulon. 23.

r Primo die Aprilis Justinianus Imperator inauguratus est.

s Tempore, quo primis auspiciis in mundanum fulgorem victura, dum erunt homines, Roma. Ammianus 14.

judicii

a In monumentis publicis dixit Jul. 4. 179. hoc sensu: ut ne qui scribunt tempora in monumentis publicis, utantur illis literis veteribus & obscuris, sed per Græcas literas tempora scribant, si monumenta Græce composita sint: si Latine, Latinis literis, & quidem clavis, ut possint a quocunque Latino literato cognosci.

b Antiquas vocat literas puras C. a. verum, hoc modo 3 ad instar apostrophæ & I & V. hoc modo I V. pro quatuor: & inter se & complicitas pro 50. c Justinianus jubet numerorum & temporum notationes esse Græcæ γράμματα, & ολογράμματα διότι χαρὲς χαρακτὴρ οὗτος τὰς συλλαβὰς γράπτει. Eodem modo reje- dis sigillis volu- glis Justinianus voluit Pandectas esse ολογράμ- ματας, & ulti- mas voluntates inter liberos. Nov. 107. vid. Cu- jac. 12. observ. 47. d. i. e. anno 537.

e v. quæ notavi ad l. 6. C. de testa- mentis. f De eo, qui moriens juravit quæ- rere haberet in do- nis. Index Regine apud Cujac. adde l. 1. C. arb. tut. g i. e. de modo, de mensura ἑκάστη τὰ μέτρα. h Si quis modum substantiæ suæ in scriptis declara- verit Jul. cons. 47. i et in ἡ νόμος. k ἵσμεν τοῖς καὶ ἐν τοῖς πράγμασι κινου- μέναις. id est, sci- mus de facto agi- tationem. l declaravit, edi- xit. m πρὸς τὰ ὅλα ἀναλογισθῶν, i. e. hanc adiuvante. n absurdum est, credere in iuratio- nem hoc ratum esse, & iuratio non credi.

o Persona quodammodo una est hæres ac defuncti. l. 2. §. 2. ff. de prator. stipulac. ut & patris & filii. l. ult. C. de libera prætore. p hinc sumpta est authentica, Quod obijmes. C. de probas. q sine testamento scilicet Julian. hic. Id & adversaria arguit, 7. ed. ibi: aut in suis testamen- tis, sine testamento, non interpretor codicillos, sed quæcumque scripturam defuncti, testi- bus muniam, & ad id institutum, ut de modo seu quantitate bonorum defuncti testaretur. r Per aliam descriptionem bonorum facta, requirit domini subscriptionem. s Alias si non juraverit, veritati non officiet patrimonii descriptio. l. 10. C. commun. utrius- que iudicii. l. 1. C. arb. tut. l. 5. §. 4. ff. de leg. 1. 77. §. 32. ff. de leg. 2. l. 15. in fin. ff. ad l. Falcid. non plerumque testator æstimat sua bona non exquire, sed ex πλάττει. At vero qui ius- jurandum adiicit, magis de liberate res suas æstimare intelligitur, & ita velle ut æstimatio- ni detur. Iusjurandum, enim voluntatis preces. d. l. 77. §. 23. adde l. 3. ff. de iure psci. t id est, in suo testamento. u Bonorum descriptio vel taxatio a defuncto facta, licet iurata hæredibus noceat, non ta- men nocet creditoribus. Licet itaque creditoribus omnia perscrutari, & veritatem exqui- rere, & suo commodo uti. Jul. c. 119.

judiciis. a designant, cum incertis illis & antiquis b lite- ris hæc declarant, observetur in omni iudicio, ut post illas literas antiquitatis alias subdant, i. e. has communes c & omnibus notas, & quæ legi ab omnibus facile possint, & significare gestorum tempus, ut non fatigentur requiren- tes id tempus: deinde errantes expectent, donec homi- nem quemcumque comperiant, literas illas pro veritate lecturum: sed si quidem reliqua etiam post præscriptio- nem incertarum literarum, si Græcæ sint vocis, Græcis li- teris subdit tempus: si vero Latinus quidem totius chartæ consistat ordo, Latinis quidem perscribatur tempus, in- terpositis illis incertis elementis: clariorem tamen ordi- nem habentibus literis, quas liceat omnibus legere omni- no syllabarum Latinarum non ignaris.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, & in hac maxima civi- tate, & in provinciis universis, quibus præes, manifesta constituat, ut nullus præsumat aliter numerare tempus, aut aliud agere, sed ita sicut dudum decrevimus. Datum Kal. Sept. Constantinop. imperante Justiniano perpetuo Au- gusto, anno 11. post Consulatum Belis. V. C. anno 2. d.

DE E JUREJURANDO A MORIENTE præstito propter g mensuram h suæ sub- stantiae.

TITULUS III.

NOVELLA CONST. XLVIII.

Imperator Justinianus Aug. Joanni præfetto pratorio, iterum exconsuli & patricio.

P R A E F A T I O.

Semper hanc unam habemus intentionem, dispositio- nes morientium esse firmas, nisi resistent i legi & aperte contrariæ sint iis, quæ illi placent. Scimus igitur k motum & annunciatum nobis, quia cum testa- reretur quidam, cum jurejurando suam substantiam omnem dixit l. & quia hanc solam reliquit suis hæredibus, aliqui vero eorum hæredum ad hoc m resultant, non iuste faci- entes: quia n substantiæ quidem illius hæredes sunt, & in hoc acquiescunt iis, quæ ab eo disposita sunt: quæ vero dixit cum jurejurando, nequaquam hæc rata manere, ne- que custodire ea secundum competentem modum vo- lunt: cum utique nostris videtur legibus unam o quo- dammodo esse personam hæredis, & ejus qui in eum trans- mittit hæreditatem: ideoque nullus eidem sibimet edicit reluctari, & quod dixit atque juravit ratum esse, hoc nolle valere, sed contra proprios reluctari sermones.

CAP. I.

Sancimus p igitur, si quis descriptionem q faciens, sive propria manu, sive per r alterius quidem scripturam, a se autem subscriptam, aut in suis testamentis substantiæ suæ mensuram faciat manifestam, hæredibus forte aliis quidem præsentibus, aliis vero absentibus, aut etiam omnibus præsentibus: non licere hæredibus contra hoc resultare, neque dicere quia aliquis hæredum celaverit res extra ea quæ dicta sunt a defuncto. Sed si quidem ius- jurandum moriens præbuerit, & juraverit s secundum i sua testamenta, quia nihil est aliud ei præter hæc: hoc ample- cti hæredes, sive filii, sive etiam extranei sint, & neque tergiversari, neque calumniari suos coheredes, neque ob hoc rivos querere ad tormenta deducere, & alia similia discutere & perscrutari, quæ solius sunt contentioneis, al- terius autem penitus nullius, utpote dum substantia vide- atur esse tanta, quantam testator jurans, hanc solam apud hæredes inveniri voluit.

1 ¶ Sed hæc quidem inter hæredes, qui curiosi viden- tur in defuncti esse substantia, valere volumus: non ta- men hoc ratum esse & inter n creditores: eo quod no-

stris declaratum est legibus, quæcumque quilibet pro a se dixerit, aut scripserit, hæc nihil ei prodesse, neque credi- toribus præjudicare: sed illis licentia sit omnia perscruta- ri quo volunt modo, hæredes autem contentos b esse iis, quæ a testatore dicta sunt. Sitque c poena negotii inter hæredes, ut qui adversatur iis, quæ relicta sunt, eis non pos- sit omnino frui: necessitate imminente aut obedire omni- bus, aut universa contemnere, & non hæc quidem elige- re, his vero resultare, sed defuncti voluntatem ab ejus suc- cessoribus ita servari, ut in nullo ei contradici præsumatur. His valentibus in reliquo tempore universo, & in omni ne- gotio nondum moto in iudicio, neque d judiciali senten- tia aut interventione amicabili transacto.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, cognoscens, solenniter per programmata propria manifesta faciat universis. Dat. 10. Kal. Sept. Constantinop. post consulatum Belis. V. C. an- no secundo e.

DE S HIS, QUI INGREDIUNTUR AD AP- pellationem: & quando per scripturam g manus pro- priæ h fiat collatio literarum: & de jurejurando di- lationis i: & ut conjungatur jurejurando k calumniæ l.

TITULUS IV.

NOVELLA CONST. XLIX.

Imp. Just. Aug. Joanni præfetto pratorio, iterum ex- consuli & patricio.

P R A E F A T I O.

Volubile m hoc & humanum, & quod manere idem nunquam valet, sed fit quidem semper, ma- net autem nunquam: & legislationibus introducit aliquem tumultum, & iis quæ videntur se habere recte & firme posita judicantur. Sed & ea quæ subtili ob- servatione cauta sunt, plerumque turbavit emergentium varietas causarum. Scimus enim, quia dudum correxi- mus n quod male & dolose circa appellationes agebatur: quia hoc solo ut cognitionem introducerent in iudicium appellantes contenti & personam facientes firmam, aut per o unam partem, aut etiam per cognitionem (hoc enim indifferens est) relinquebant causam: & victori o- mnino erat inexplicabilis victoria, non valenti neque iis quæ erant iudicata, frui propter appellationem, neque ap- pellationem examinari posse propter absentiam appellan- tis.

1 ¶ Hæc nos dudum sancientes correximus p, an- num q quidem deputantes appellationem offerenti, sive ipsi secundum se ingredienti, sive communiter: quatenus intra hunc litem exequatur, & mereatur quæ iusta sunt, & non relinquat ea sine provisione, deinde propter cle- mentiam, si per occasionem iudicis appellatio prolonge- tur, aut per aliam quamlibet causam inevitabilem, etiam alium adjiciens annum: post quem nisi litem compleve- rint, ratam manere victoris sententiam sancimus. Hæc itaque placuerunt nobis, & communi lege conscripta sunt: & obtinere legem hanc volumus, & observationem il- lius.

2 ¶ Sed plurimi interpellaverunt nos, dicentes se qui- dem denuntiasse appellantis, & voluisse litem exami- nari: non tamen ab ipsis iudicibus impetrare valuisse, propter quasdam forsitan inevitabiles occupationes. Alii vero etiam ventorum r immensitatem accusaverunt: & quia navigare non licuisset de provincia, contrariis flanti- bus ventis: per terram vero venire non valentes propter inopiam, aut certe quia in insula commanentes, aliter nisi per mare venire non poterant: & propterea non va- luerunt examinare usque ad finem negotium, neque se- cundo anno: & quidam tempestatium acerbiteratem, alii languorem inevitabilem, quæ omnia ex ipsis agnosci- mus rebus nobis insinuat. Unde nos hæc iuste moverunt, & legem transcendere nolentes, & iis, qui per talem quan- dam fortunæ circumventionem læduntur, dare præsi- dium possibile cupientes.

CAP. I.

Ut imminente biennii sine appellationis causa per- tractetur.

Quid ergo agere oportebat, nisi ad legem aliam re- spicere, quæ digne causam juvaret? Observatio si- quidem reliqua prædictæ legis nostræ (sicuti prædixi- mus) per omnia custodiatur. Si vero pro veritate ine- vitabile quiddam evenierit: & qui appellationis litem

a Nemo propria confessione, l. 1. §. 1. ff. de iust. vel suorum alii sibi obligat. l. 8. §. 4. de probat. Quid, si contra se scripserit? dicitur ad l. 6. §. 1. 7. b Hæredibus ne- cesse est sequi ea, quæ testator dixe- rit, scripserit, sub- scripserit, vel quocunque mo- do declaraverit. Jul. ibid. c Parva hæredis vocem testatoris reprobantem hæc est, ut hæredita- tem amittat. d Julianus hic no- tat, hanc constitu- tionem non solum in futuris, sed etiam in cau- sis adhuc pendenti- bus tenere. e i. e. anno 537.

f πρὸς τὴν ἐπιστάτην τὴν ἐκκλησίαν ἵκων Scrip. i. e. de reis, qui ingrediuntur ad appellationem. De temporibus appellationum. Jul. cons. 44. de appellationibus. Index Regine a- pud Cujac. v. c. 1. §. 4. g ἡ πρὸς ἰδίαν χεῖρην πρὸς κοινὴν μὲν ὑπὸ τῶν ἐκ- γονίμων. Scrip. i. e. de privatis scri- pturis pœnalis ab eo, quocum agitur. De comparatione literarum, sive ex- plicatione instru- menti, sive ex chi- rographo. Jul. hic. n. 182. De privatis scripturis. Index Regine apud Cujac. v. c. 2. §. 4. h privata. i Index Regine apud Cujacum. πρὸς τὴν ἐκκ- τὴν ὑπὸ τῶν ἐκ- γον. Scrip. k Scrip. Index Regine de ius- jurando propter calumniam dan- do vel propter di- lationes pendens, aut probationes exigendas. Julian. cons. 44. n. 123. v. c. 3. §. 4. endem. l Additur in Scrip. editione & in indice Regine, & ut se- mel tantum pro omni probatione juretur. m τὸ πρὸς τὸν, id est, fluxus. n l. ult. §. 4. Cod. de temp. appel. o ἡ κατὰ μέαν μοίραν. Nov. 53. c. 4. l. ult. ff. ad Treb. p d. 5. 4. q Appellationis causa intra aq- nium finienda. r Venti contrarii navigationis, mo- ram excusant. ad- de l. 2. §. 3. ff. si quis sanctorum.

z Hinc sumpta est Authentica, *Ex qui jurat. C. de bon. anth. jud.*

a Judex petens repudiari non potest.

b Dilationibus nimis rei conventi actor non est opprimendus, c. l. e. inter majores magistratus. d Qui juravit iudicio fisci, nec comparere, ut perjurus, manu injecta, si postea reparetur, prehendi potest.

e Fugitivus præsumitur jure defuncti. Adversus fugitivum præsumitur, adde l. 13. C. de probat. Fuga suspensum reddit eum, qui fugit. Fugitivus damnato comparatur. tit. C. de fugis.

f i. e. non sit magistratus.

g Inquisitio laris domicilique rei latitantis, iudicis officio facienda præstetur in actoris gratiam. h Potest enim reus metu potentie adversarii non comparere. l. 1. §. 3. ff. de eo, per quem.

i *κατά μίαν μοίραν*. Scrim. id est, *μοιρασίας*.

k olim in universa bona mittebantur. l. 1. ff. quibus ex causis poss.

l *pen. C. de pign.* id est, pignoris causa, ut creditor præstet in tantum modum, jus habeat pignoris, quantum est debiti quantitas modus, & hic quidem fructus est contumacie, de quo adde l. 73. ff. de iudic. l. 1. C. de iud. l. 2. in fin. C. ubi in rem. l. 8. C. quomodo & quando iudex.

m Integris omnibus bonis nondum venditis, n servet, restituat. l. 15. C. de iudic.

o *ταὶς ἐν τῇ καλῇ κληρονομίᾳ στρατείας*, vocant Græci 25. *Eclog. 6.* & Julianus hoc loco titulum facit, *De casu militis cap. 191.*

p Hinc sumpta est Authentica, *Quod obtinet. C. de pignori.*

q i. e. liceat.

r l. ult. C. de pign. l. 5. C. qui milit.

s *del. ult.* adde Nov. 35. in fin. §. Nov. 97. c. 4.

t militum hypothecæ indultæ creditoribus.

u Qui Titio pecuniam credidit, ut militaret, Titio defuncto, scholæ placito fruatur. Jul. temp. 47. n. 191. id est, ea commoda ferat, easque annonas vindicabit jure hypothecæ, quas defunctus a fisco percipiebat, si modo militis, de qua agitur, vendi potuit. l. 5. §. 2. ff. de off. emp. nam quæ vendi non possunt, militis pignori inveniuntur, nec transferuntur in alium, l. ult. C. de pignori. l. 3. §. 7. ff. de numerat. Militia adiutorum quæstoris, Nov. 35. silentiorum, l. 30. §. ult. C. de iust. l. ult. C. de silent. Julian. hic domesticorum, arg. l. 6. C. de adv. divers. jud. vendi potest; ergo & pignori. l. 9. §. 1. ff. de pign. l. 1. C. rem alien. per. Certaminum commoda non possunt pignori, l. 5. C. quæ res pign. oblig. possunt tamen ex causa iudicati capi. l. 4. C. de re iudic. ut & stipendia armatorum militum, l. 4. C. de excus. rei iud. & eodem modo commoda ecclesiastica, vide hic Cujac.

x Liberi & uxor percipiunt annonam seu scholæ placitum militis defuncti, & creditori defuncti præferuntur: quia & si non sint heredes defuncti, scholæ placitum ad eos lege defertur, Julian. hic, l. 1. in fin. C. de proxim. favor. fin. Quod si creditor eum in annuam pecuniam credidit, ut militia emeretur, eamque specialiter pro debito pignoriavit creditori, erit eo casu potior muliere liberique defuncti, §. cod. adde Anton. Mercatorem, 3. Novat. 14.

y Id est, et si patri heredes non extiterint.

Novellæ

rem, sicut qui de his iudicat, perspexerit: & viginti dierum habentem deliberationem. Si vero hæc non serventur: licet videtur quædam fieri contestatio litis, pro nihilo eam esse, sed licentiam esse, & post huiusmodi contestationem litis intra definitos viginti dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit quædam contestatio litis.

C A P. IV.

De juratoris cautionibus.

SI vero semel repudiatis iudicem, alium acceperit: non sinimus ei eum, qui petitus est, rursus repudiare. Sicut enim ejus curam habemus, sic etiam per dilationem h agi aliquid adversus actorem, modis omnibus averfamur. Si vero etiam quidam jurant quia observabunt: & antequam contestatio litis fiat, ab hac maxima dispareant civitate, licentiam esse etiam non facta litis contestatione adire actorem statutum iudicem, & hoc denunciare. Illum vero (si quidem administrator e sit) jubere omnimodo exhiberi reum tanquam perjurum a & pene sui accusatorem per fugam e factum. Si vero non administrat f, sed datus sit a quodam iudice, sive ex sacra forma aut iussione, aut etiam ab aliquo administratore: ad illum renuntiare, a quo datus est, ut deducatur ab illo: ne causa maneat actori undique desolata, iudice agere aliquid non valente, eo quod nondum apud eum facta sit litis contestatio: illo contemneute legem & juramentum suum manifestatione sua, & actorem extra omne legitimum adiutorium relinquentem.

i ¶ Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione, causa maneat suspensa: examinet g ut potuerit iudex in quam terram abiisse dicitur: & det inducias certas, ut nisi intra eas occurrerit, liberam h tamen huius rei fiduciam habens, si non forte studio actoris impediatur, aut venire prohibeatur) tunc secundum unam i partem examinet negotium, & in possessionem mittat actorem rerum ejus secundum k mensuram declarati debiti: ipsumque in possessionem missum, habere etiam rem debiti servandi. l causa: & tunc si ille occurrerit m, omne ei prius solvet n damnum: & tunc recipiens res, & fideiussorem præstans, prosequatur causam.

C A P. V.

De hypothecis militum o ex casu, quæ persona, & quando hoc jus habeant.

Optimum p quoque est etiam hoc propter dubitationem quæstionem lege communi determinare. Primum namque fuerunt dubitationes plurimæ, utrum oporteat q militias sub hypotheca r deduci vinculis, an etiam his liberas esse: sed hoc quidem jam definitum est lege s: & certæ consistunt militiæ quæcunque vendi aut obligari possunt. Nos autem ex majoribus causam considerantes, scimus, quia ex antiquis temporibus non erat in militis hypotheca, sed quædam nomina omnino antiqua & deficientia in talibus efferebantur. Paulatim vero Imperatores interpellantium t creditorum miserati, hæc præbebant, cum utique omnis militia publica existeret, nullum quæstum omnino alium quam ex imperiali munificentia habens.

i ¶ Propterea igitur sancimus, ea, quæ appellantur ex u casu, non omnibus prompte subjacere: nisi tamen creditor fuerit, qui ad hoc ipsum mutuavit, ut militia illi emeretur: alioqui aliis creditoribus non prompte damus hoc: sed si quidem filii fuerint, aut uxor defuncti, istos omnibus præponimus x modis, ut adeant nos: & secundum iussuonem nostram hoc habeant non y tanquam paternam hereditatem, si in aliis inops sit, sed tanquam imperialem munificentiam: ut & substantiam relinquen-

tibus & non habentibus, merito solatium præbeamus. Si vero nullus eis neque filius, neque uxor fuerit, neque creditor, quia ipsam militiam mutuavit: tunc & aliis creditoribus præbamus hoc, ne videamur inhumanum aliquid facere, & non propter piam & Deo placentem actionem ponere legem. De militia quippe spectabilium Silentiariorum a proprie datis & largitis eis privilegiis in sua virtute manentibus.

C A P. VI.

De muliere inops indotata b.

Quoniam c vero ad clementiam omnis a nobis aptata est lex, videmus autem quosdam coherentes mulieribus indotatis, deinde morientes, & filios quidem ex lege vocatos ad paternam hereditatem, mulieres autem licet decies millies in statu legitime conjugis manserint, attamen eo, quod non sit facta neque dos, neque antenuptialis donatio, nihil habere valentes, sed in novissima viventes inopia d: propterea sancimus providentiam fieri etiam harum & in successione morientis, & huiusmodi uxorem cum filiis vocari. & sicut scripsimus legem e volentem, si sine dote existentem uxorem vir dimiserit, quartam f partem ejus substantiæ accipere eam: sic etiam hic, quoniam contingit g forte paucos aut plures esse filios, quartam partem ejus substantiæ habere mulierem, sive plures, sive minus filii fuerint. Si tamen legatum aliquod reliquerit ei vir minus quartam parte, compleri h hoc: ut sicut læsas eas juvamus, si forte dimissa fuerint a viris indotatæ consistentes: ita vel si perduraverint semper cum eis, eadem fruantur providentia, scilicet omnibus secundum instar illius nostræ constitutionis, quæ quartam decernit eis, etiam hic servandis similiter quidem in viris i, similiter autem in mulieribus. Commune namque etiam hanc super eis ponimus legem, sicut & præcedentem.

1 ¶ Si vero quasdam res proprias mulier in domo viri aut alibi repositas habuit, harum actionem k & retentionem habeat omnibus modis imminutam: subjacere huiusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus: nisi forte secundum quod in illius jure ex hac lege hæres extiterit.

2 ¶ Hæc itaque dicimus, si conjunctorum alter dotem aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut vir aut mulier inveniatur, & moriens quidem aut vir, aut mulier locuples sit, ille vero vel illa superstes pauper existat. Nam si aliunde l forsan habeat: non offerentem dotem, aut non dantem propter nuptias donationem, non erit justum gravare filios per successionem: quoniam lex alia est nostra, dicens dotem non m offerentem, non posse res viri acquirere per antenuptialem donationem, quod etiam volumus hic obtinere: nisi tamen ipse vir aut legatum ei, aut aliquam partem institutionis reliquerit, fieri namque hoc nullo invidemus modo: ut omnibus modis concordantæ legum serventur, & inopia conjugis per divitias salvetur alterius.

E P I L O G U S.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo in omnibus valere, effectuique contrahere festinet, per præcepta a se conficienda universa faciens manifesta, quatenus ipsi secundum hæc vivant etiam, & convertentur. Dat. 10. Kal. Octob. Imp. Dom. Justin. PP. A. anno 11. post conf. Belis. V. C. anno secundo n.

CONSTITUTIONEM, QUÆ EX ADSCRIPTIO, & LIBERA NATOS, LIBEROS ESSE VULT, NON IIS, QUI ANTE CONSTITUTIONEM NATI SUNT, SED QUI POST CONSTITUTIONEM, PRODESSE: ET UT NE q VENERABILES DOMUS COMMUTATIONES FACIANT ADINVICEM IMMOBILIUM RERUM ECCLESIASTICARUM, DECRETO PRIUS INTERPOSITO, EXCEPTA HAC MAJORI ECCLESIA.

T I T. IX.

NOVELLA CONST. LIV.

Imp. Just. Aug. Joanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

P R Æ F A T I O.

IN quadam r nostrarum Constitutionum nihil obscuritatis habente, motæ sunt quæstiones ab aliquibus ex studio & ad suam intentionem obscuritatem ei introducentibus. Cum f enim libertatis amatores

& alii loco sacro cum simili domo aut loco interposito decreto immobilium possessionum commutationes facere liceat, Interpretatio Scrim. editionis. si venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem facere maluerit. Jul. hic conf. 48. Ut loca sacra prædicia invicem commutare possint. Index Regine apud Cujac. Huc pertinet c. 2. J. 48d.

r undecimo libro Codicis. Jul. c. 193. l. ult. C. de agricol. & censu.

f Hinc sumpta est Authentica, *Assigna. C. de infansibus expof.*

a huiusmodi enim militia pignori potest & vendi.

b & quæ quartam partem bonorum defuncti mariti capere debet, Jul. cap. 192. vel ita, quæ partem percipit in bonis mariti defuncti: seu de legitima, quæ uxori inopi debetur ac pignatur in bonis mariti mortui.

c Hinc sumpta est Authentica, *Præced. C. unde vir & uxor.*

d Alias non. l. ann. C. unde vir & uxor. l. 3. C. quæ ram. l. 5. 2. inf. cad. Jul. hic.

e l. ult. C. de repud. Nov. 22. c. 13. f Si tres liberi defuncti fuerint, & uxor ejus inops, uxor quadrantem accipiet: si plures, virilem ulsitudinem, Nov. 117.

g. 5. quia proprietatis jure, ex Nov. l. ann. 106.

h Nov. 74. c. 5. in fin.

i Mulier inops potest agere ad supplementum quæque sibi debita in bonis mariti locupletis.

k Quartam vim competentem in bonis uxoris locupletis defunctæ observa.

l Mulier res suas mortuo marito, retinere potest ac vindicare: & ita mariti creditores excludere, nisi marito succederent.

m Dives uxor quartam non habet in bonis mariti.

n Indotatæ uxore maritus deprecatur propter opusculas non potest: ultima tamen voluntate aliquid ei relinquere potest.

o Id est, legem ultimam C. de agric. & censu.

p Ut constitutio, quæ de adscriptio agit, locum habeat, ex quo publicata est. Interpretatio Scrim. per l. ann. editionis.

q De his qui ex libera matre & adscriptio patre nati sunt. Jul. conf. 42. De locis natis ex liberis personis.

r Index Regine apud Cujac. Huc pertinet c. l. inf. codem.

s Ut cuiusque orationis domus,

a d. l. ult.
b Olim qui na-
scebatur ex ad-
scriptio & libe-
ra, erat adscri-
ptus: hodie in-
genius, ut his, d.
l. ult. Qui sic na-
scitur in Africa,
liber quidem est
& res proprias
habet: in ordine
tamen colo-
rum est, nec por-
est prædium di-
mittere in quo
natus est, & alie-
num exco. lere. v.
const. quandam
Justiniani apud
Cujacium 4. obf.
28. eque extat in
Nov. 163. c. 2.
c Ex libera ma-
tre qui nascitur,
ingenius est.
d Ex non porri-
gitur ad præteri-
tos casus, nisi no-
minationem dictam
fuerit, vide l. 7.
c. de legibus.
e d. l. ult.
f hinc sompes est
authenticus, item,
c. de sac. eccl.
g Nov. 46. adde
Nov. 7.
h d. Novell. 46.
cap. 2.
i permutaciones
bonorum ecclie-
stasticorum ut li-
eri possint.
k Non soli Impe-
ratori permutare
cum ecclia licet
res immobiles,
sed & ipsi ecclie-
siti.
l Argumentum
observa: Res prin-
cipis immobiles
cum ecclia pos-
sunt permutari,
ergo & ipsius Ec-
clesie: quia Ec-
clesie omnes sum-
mi principis,
nempe Dei sunt.
m dixi ad Nov.
46.
n Nov. 46. c. 3.
o Sanctæ Sophiæ.
p id est, 537.

q Ut in poste-
rum.
r De permutatio-
ne rerum ecclie-
stasticarum, in-
terpretatio
Scrimeriana e-
dissona. Ut cum
solo principe sa-
crorum bonorum
permutatio fiat.
Index Regia.
s De emphyteu-
sticis ecclieasti-
carum Scrimg. Ut
liceat venerabi-
libus locis perpe-
tuos contractus
emphyteuscos
inter se facere.
Jul. const. 19. Ut
loca sacra invi-
cem perpetuam
emphyteusin con-
trahere possint.
Index Regia.

simus, nuper posuimus legem a, ut non secundum antiqui-
tatem b, si ex adscriptio & libera persona processerit soboles,
omnino eam sequi adscriptitiam fortunam secundum servilis
fortuna observationem: sic etiam super adscriptitiis putari: &
secundum ventris statum, ejus etiam, qui nascitur considerari
fortunam. Ex libera c namque matre procedere servilem
partum, nostra benefaciens noluit lex: quoniam diximus
in lege, si quidem conjuncti sunt mulieribus, sive etiam
conjuncti fuerunt, & filii procreantur: ita legem in iis
qui procreantur, valere. Quidam autem sic fatue aut cal-
lide interpretari ausi sunt legem: ut etiam si ante d con-
stitutionem nati sunt aliqui, vel si valde sint senes, putent
eos liberari tanquam modo natos, & non longe præce-
dentes legem: cum utique nos hunc habuerimus intelle-
ctum, ut si cohererent jam quidem uxoribus, & post legem
filii procreati essent, aut non cohererent quidem, postea ve-
ro nuptiæ fierent, post legem nati haberent ex lege datam
libertatem.

CAP. I.

Ut natus ex adscriptio & libera sit liber.

N E igitur liceat artibus uti & malignari: & possessionum
nocere dominis talibus interpretationibus, propter
ea sancimus, omnes qui nati sunt a tempore legis e, hos
solutos esse adscriptitiæ fortunæ, si ex liberis nascantur ma-
tribus, omne præteritum antiquæ servando legi.

CAP. II.

Ut venerabilium locorum æconomi res ecclesia permutare
invicem possint, excepta ecclesia Constantino-
politana.

Q Uia igitur nuper g scripsimus legem, medentes iis,
quæ de ecclesiasticis alienationibus fiunt, & volentes,
liquidem publicum debitum sit, posse eas alienare cum
omni subtilitate secundum legis observationem. Si vero
privatum debitum est, pro h soluto dare rem immobilem,
& in nullo videri offendere positam legem, quæ omnem
alienationem prohibet: etiam illud adjicimus, & per quan-
dam inevitabilem occasionem & utilem danti & accipien-
ti venerandæ Domui: hoc est, aut ecclesiæ ad ecclesiam,
aut ptochotrophii ad ptochotrophium, aut xenodochii ad
xenodochium, aut simpliciter venerabili Domui ad aliam
reverendam Domum: hoc est, aut ecclesiam ad ptocho-
trophium, aut monasterium ad venerandam domum, aut
xenodochium, aut nosocomium, aut illis ad ecclesiam, aut
alterutrum, aut unum horum, quæ prius a nobis sunt di-
nummerata, aut alteri cuilibet venerabili domui, licentiam
damus præfulibus horum monasteriorum per hanc legem
commutationem i facere, & hoc valere: & non k solum
imperium (sicut prior dabat lex) licentiam habere com-
mutare, sed etiam venerabiles domos, quæ l regi omni-
um Deo dedicatæ sunt: sic tamen, ut etiam decretum m
interponatur cum omni subtilitate & jurejurando: & apud
locorum metropolitam hoc considerari: & si revera pro-
batum fuerit cum jurejurando, quia utile est utrique parti
hoc agi, ratum esse & valere, & non egere neque speciali
jussione, neque pragmatico divino typo: habentibus quip-
pe iis, qui ad talia conveniunt, magni Dei iudicium, si
quidem prævaricati fuerint horum, quæ competunt, aut
quoddam colludium fiat, aut aliquid propter utilitatem
utriusque geratur partis. Nam etiam maledicta his omni-
um terribilia imminabunt, & quæ inferunt eloquia divi-
na peccantibus, & quæ nunc eis disposita sunt. Si quid
autem prætermittatur, & postea demonstraret maligne
factum; pro non facto erit. i ¶ Excipimus n etiam hac
lege sanctissimam majorem o ecclesiam: sicut etiam prio-
ri. Illam namque in priori prohibitione alienationum sta-
te volumus: quoniam & hoc ipsis gubernatoribus ejus
sanctissimis viris videtur.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ nobis bene & sancte visa
sunt, & per hanc sanctam declarata sunt legem, in omni-
bus gentibus, quibus præes, per præcepta propria sole-
mniter faciat manifesta. Dat. 15. Kal. Sept. CP. Imper.
Dom. Justin. Anno 11. p post Belis. V. C. Conf. An-
no 2.

UT DE CÆTERO q COMMUTATIONES
ecclesiasticarum rerum non fiste fiant ad piissimum Im-
peratorem, & hoc modo ad alias personas transeant res:
sed hæc tantummodo fiant ad imperialem domum: & ut
liceat perpetuas emphyteuses f agi ab oratoribus in ora-
toria, decreto videlicet interposito: excepta hac majore
ecclesia: nec tamen in privatam personam transeat em-
phyteusis.

TIT. X.

NOVELLA CONSTIT. LV.

Imp. Justin. August. Menna Archiepiscopo Constanti-
nopolitano.

PRÆFATIO.

L Egem scripsimus dudum, ecclesiasticas quidem alie-
nationes & prohibentem, solam autem commuta-
tionem permittentem sanctissimis ecclesiis, nec non
sanctissimæ majori ecclesiæ hujus felicissimæ civita-
tis, dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabili-
um domuum voluerit: postea liquidem aliam scripsi-
mus legem a, qua excepimus sanctissimam majorem ec-
clesiam, permittentes quasdam alienationes, quas illa
lex dicit. Quia vero cognovimus eo, quod aliqui prioris
constitutionis capitulum, quod de permutacione compe-
tentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsi-
mus, ad artem legi contrariam converterunt: postulave-
runtque nos quidem a sanctissima ecclesia accipere, his
autem hæc dare. Hinc aggressi sunt multi quidem simili-
bus petitionibus nitentes sacram circumvenire constitu-
tionem. Quæcunque ergo gesta sunt a nobis ut que ad præ-
sentem diem, hæc sub schemate quod nunc est, valere vo-
lumus, nullo permutando horum, quæ jam a nobis cum
sanctissima ecclesia in talibus contractibus gesta sunt, aut
cum iis, qui hæc a nobis perceperunt.

CAP. I.

D E cætero autem sancimus, nulli penitus ullam esse li-
centiam aliquid tale agere: sed illas solas valere per-
mutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factæ
sunt, ut perpetuo apud imperium maneat, & non b trans-
ferantur ad privatam: neque illarum ius per medium im-
perium ad eos proficiat. Sed si quid tale fiat, licentiam
damus reverendissimis æconomis res apprehendere hu-
jusmodi, & trahere eas rursus ad sanctissimam ecclesiam,
tanquam si nec ab initio contigisset permutationes harum
ad imperium factas: sed servari hoc schema in perpetuum
ex præsentis die inchoatum, omnibus, quæ dudum (sicut
prædiximus) post priorem legem secundum modum præ-
dictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quod illa quidem
quæ sic facta sunt, a viris gesta sunt. Nunc autem quidam
volunt, illorum exemplo utentes, & nobis esse molesti, &
sanctissimam majorem ecclesiam hujus felicissimæ civita-
tis circumvenire: quod per omne tempus nullo modo fie-
ri volumus. Sed & si fiat quolibet schemate, hoc etiam
infirmum esse, & a sanctissima majore ecclesia in perpetu-
um vindicari: nulla ei temporis præscriptione in hoc obji-
cienda.

CAP. II.

Ut ecclesiis inter se liceat perpetuos contractus emphy-
teuscos facere.

I llud quoque sancimus, ut aliis omnibus de jure emphy-
theuscos sancitis, & in sanctissima majore ecclesia & in
aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur ha-
bentibus, licentia sit sanctissimis ecclesiis & venerabilibus
domibus ad invicem c, & emphytheusim perpetuam agere:
decreto quippe hic faciendo: excepta quidem hac sanctis-
sima majore ecclesia in hac celebrata emphytheusi: ut non
ad privatam personam extendi omnino possit.

EPILOGUS.

† Tua igitur beatitudo, quæ iussa sunt a nobis, custodiat: & iis, qui sub ea
metropolitanas sedes habeat, faciat manifesta, ut & ipsi, quæ nobis pla-
cuerunt cognoscere, nihil horum prævaricari præsumant: erit enim uni-
versis a Deo iudicium & exinde poena, si quid præter hæc aut ipsi egerint,
aut agi permiserint. Datum 3. Non. Novemb. CP. Imper. DN. Justin.
PP. A. anno 11. post Belis. V. C. Conf. anno 2. Indictione prima d.

UT EA, QUÆ VOCANTUR INSINUATIVA & SUPER
clericis, in majore ecclesia quidem dentur: in aliis autem eccle-
siis penitus non dentur.

TIT. XI.

NOVELLA CONSTIT. LVIE.

Imperator Justin. Aug. Menna Archiepiscopo civitatis regia Con-
stantinopolitana.

PRÆFATIO.

P Lurimas aditiones suscipientes, hanc legem dirigere ad tuam bea-
titudinem justam existimavimus. Qui enim ordinantur a tua re-
verentia clerici in sanctissimis ecclesiis (absque tamen sanctissima
majori ecclesia) omnium patiuntur crudelissima, non suscipienti-
bus eos illic ecclesiis, antequam g quantum voluerint accipiant aurum:
& novimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis.

CAP. I.

S ancimus igitur beatitudinem tuam hoc validissime custodire, ut si
quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima ma-
jore ecclesia, hoc eos præbere. nihil enim de iis, quæ dantur in sanctis-
sima majore ecclesia, novamus. Præterea vero in aliis omnibus insinuativa h,
eis clericorum licentiam esse penitus pro iis, quæ vocantur insinuativa h,
aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit, illum quidem privari i
sacerdotio: in illius autem officium introire qui missus est, & hæc eum
avaritiæ ferre mercedem: custodire vero hoc etiam Deo amantissimos
defen-

2 Nov. 7.
3 Nov. 46. cap. 3.
Nov. 54. c. 2. in
fin.
b Res ecclesiasti-
cæ delatæ ad Im-
peratorem causa
permutationis,
privatorum heri
non debent. Sed
hoc abrogatum
Nov. 119. c. 16.
c Licet si ad ec-
clesiam permilla
permutatio.
d Id est, anno 554.
e Insinuativa
h. Scrimper,
De emphyteu-
sticis, quæ a clericis
exiguntur, Jul.
const. 50. in solt
ecclesia Constanti-
nopolitana per-
mutantur insinuati-
ones. Index Re-
gia. Insinuati-
va sunt, quæ na-
vi clerici aut
venerabilibus pro suo
introitu, per
suo carere & li-
centiam. Quæ
dant Episcopi,
Euthronici,
Nov. 123. c. 3. in
theodrica Jo-
liano & Alexan-
dro. cap. ecclesi-
æ de consensu. 26.
de Nov. 123. c. 16.
ubi dicitur de An-
natia, Constantia,
inf. Nov. 114.
Canna.
f Sit hujus No-
vella mentio in
quodam Scholio
3. Reg. 1. c. 42.
g Corruptis mo-
ribus clerici gra-
tis non promo-
vebantur sub-
niani ferulo.
h Hinc illud Ger-
tis acceptis i
gratis dant.
i Si hæc consti-
tutio ultrata esset,
pauci hodie sa-
cerdotes essent.

α τὰς γὰρ τῶν
δυσπότης οὐκ
ἀετῆρας τῶν
καὶ ὑπερβίας
καὶ ἀπὸ τοῦ
ἐκ. i. e. nani Do-
mini Dei ministe-
ria & functiones
non per venditi-
onem, &c.
b Simonia est
spiritualia eiusve
adnexa emere : a
Simone mago sic
dicta, qui primus
sceleris huius de-
testandi auctor
fuit, v. l. 21. C. de
Episc. c. 2. & pas-
sim extr. de Simo-
nia.
c i. e. anno 554.

defensores sanctissimæ majoris ecclesiæ. pœnam formi-
dantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint :
sed gratis omnia procedere. Deinde a etenim defun-
ctioes & ministeria non per venditionem b, nec per
mercationem fieri aliquam volumus, sed pure & citra
redemptionem, sic enim rei digni fient nulla venditione ac
mercatione faciendâ.

EPILOGUS.

† Tua igitur beatitudo, & qui postea in pontificalibus
accesserint sedibus : quæ a nobis ordinata sunt, & per
hanc declarata sunt legem, operi effectuique tradere
festinet. Dat. 3. Kalend. Nov. Constantinop. Imp. DN.
Justinian. A. anno 11. post Belis. V. C. Conf. anno secun-
do c.

UT CLERICI, QUI RECEDUNT d, ALI-
is pro eis subrogatis, præbeant subrogatis e emolumenta :
recedentes autem remeare volentes non suscipi : &
ut si f quis ædificans ecclesiâ, aut aliter in eadem ser-
vientibus ministrans emolumenta, voluerit aliquos
clericos instituere : non fortuite eos, sed probatione san-
ctissimi patriarchæ suscipiat.

TIT. XII.

NOVELLA CONST. LVII.

Imperator Justinianus Augustus Menne sanctissimo huius re-
gia urbis archiepiscopo & universi ejus tractus
patriarcha.

P R Æ F A T I O.

P Lurimi sæpe clerici quibusdam orationis observien-
tes domibus, aut etiam forte ab aliquibus prius in-
stituti, ministrantur eis ab aliquibus solennes expen-
sæ : deinde separant semetipsos a divinis omnino sa-
cramentis propter quas ipsi noverunt causas, aut pro quali-
bet occasione recedunt omnino a sanctissima, in qua consti-
tuti sunt, ecclesiâ.

CAP. I.

De clericis subrogandis in locum desertorum clericorum.

Sancimus igitur non e ex hoc fieri prohibitionem sacro
ministerio, sed alios subrogari h a Deo amantissimis
episcopis, sub quibus ipsæ constitutæ sunt ecclesiæ, & eos
hæc accipere. Non enim volumus aliquibus dari lucra i
quæ jam eis per ipsos aut propter ipsos expendebantur san-
ctissimis ecclesiis : quoniam nolumus per quamlibet occa-
sionem lucrum aliquos facere ex aliorum k fraudatione :
sed quæ ab initio ministrabantur, semper dari, & non sa-
crum ex hoc ministerium corrumpi, non existente licen-
tia, postquam statuti fuerint aliqui pro prioribus clericis
aut a sanctissimo patriarcha, aut a provincialibus episco-
pis, rursus recedentes denuo remeare velle, & expellere
subrogatos : & cogi duplicia l ministrare eos, qui faciunt
talem expensam : dare etiam subrogatis, & denuo remea-
re volentibus : sed illos quidem revertentes non suscipi.
Qui vero post decessum priorum statuti sunt, eis dari emo-
lumenta, nullo vero hinc ministrantibus accessu talia lu-
crari nitentibus : ex sua substantia omnino præbentibus
his, qui ab eis statuti sunt emolumenta & omnes expensas :
hæredibus eorum & successoribus scientibus, qui si etiam
post hæc fraudaverint, certa possessio deputabitur ex eo-
rum substantia sacris nostris privatis, ut hinc ministratio
eis fiat.

CAP. II.

Ut fundatoribus Ecclesiarum facere in eis clericos non liceat, sed
tantum præsentare.

Illud quoque ad honorem, & cultum sedis tuæ decerni-
mus, si quis ædificans ecclesiâ, aut etiam aliter expen-
dens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos cleri-
cos statuere : non m esse ei fiduciam ullam quos vult per
potestatem deducere tuæ reverentiæ ad ordinandos eos,
sed examinari a tua sanctitate : sententiaque tua, & qui
pontificalem sedem rexerit, semper hos suscipere ordina-
tionem, qui tuæ beatitudini, & qui postea opportuni vide-
buntur existere, & Dei ministerio digni : ut n non profa-
nentur sancta Dei (hoc videlicet quod sacris sancitur o
eloquiis) sed intacta hæc & ineffabilia tremendaque consti-
tuta, sancte & Deo amabiliter & venerande tractari.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram decla-
rata sunt legem, beatitudinem tuam servare perpetuo san-
cimus : cognoscetes, quia non minus nobis curæ est sancta-
rum ecclesiarum conservare utilitatem, quam ipsius ani-
mæ. Dat. 3. Non Novemb. C. P. Imp. DN. Justin. PP. Au-
gust. anno 12. post. Belis. V. C. Conf. anno tertio p.

i. e. anno 555. quæ subscriptiones Cujacio non probantur, ut pleræque
alia harum Novellarum 4. obferunt.

UT IN PRIVATIS DOMIBUS SACRA
MYSTERIA & NON FIANTE.

TIT. XIII.

NOVELLA CONST. LVIII.

Imp. Just. August. Menne Archiepiscopo regia civitatis Con-
stantinopolitana.

P R Æ F A T I O.

E T priscis sancitum est legibus, nulli penitus esse li-
centiam, domi quæ sacratissima d sunt agere : sed
publice linere procedere in credulitatem, & Dei
culturam, secundum sanctionem de his sacris acti-
bus traditam. Et nos etiam hanc in præsentem ponimus le-
gem, quam cum omni cautela tenet volumus. Omnibus
enim interdiximus magnæ huius civitatis habitatoribus,
magis autem etiam totius nostræ ditionis in domibus suis
habere quasdam quasi orationum domos : & in his sacra
celebrare mysteria e : & hinc fieri quasdam Catholicæ &
Apostolicæ traditioni extraneas. Sed si quidem domos ita
simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis,
orationis f videlicet solius gratia, & nullo celebrando pe-
nitur horum, quæ sacri sunt mysterii, hoc eis permittimus.
Invidia enim nulla est, si volunt circa hæc habere habita-
cula quædam, & in eis tanquam in sacris orare, aliis autem
omnibus abstinere : nisi tamen in eis voluerint aliquos in-
vitare clericos, hic quidem sanctissimæ majoris ecclesiæ,
& sub ea sanctissimarum domuum, voluntate ac probatio-
ne sanctissimi archiepiscopi ad hoc deputatos : in provincia
vero Deo amabilium episcoporum : nulla novitate sedi-
ejus beatitudinis ex præsentem nostra lege faciendâ circa
existentia ei quolibet modo in ordinationibus aut guber-
nationibus hic, aut in provinciis jura : sed omnibus etiam
competentibus ei quolibet modo & tempore, ratis nunc
& in omne reliquum tempus servandis : sancimus tuam
hæc conservare gloriam, & manifesta omnibus per literas
propriis constituere, quatenus per omnia valeat lex. Hæc
enim & gloriosissimo Præfecto felicis huius urbis & san-
ctissimo Archiepiscopo, & universali Patriarchæ præcipi-
mus, ut ex civili & sacerdotali virtute hæc perpetue custo-
diantur. Sciant enim & ipsi domuum domini, quia si non
hæc custodierint, ipsi quidem sub imperiali fient motu :
domus g autem in quibus aliquid tale agitur, & publicæ
fient, & sub sacratissimum nostrum ærarium deducuntur.
Si autem & aliquos contingat tale aliquid in suis habere
domibus : sciant quod nisi intra tres menses, ex quo hæc
lex insinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figuram a nobis
ordinatam deduxerint, sub prædicta pœna fient. Hæc au-
tem agi cum veritate, non per aliquam calumniam vo-
lumus : Veracium h enim solummodo sumus amatores.
Hæc sancimus tuam custodire celsitudinem, & nihil tale fi-
eri concedere. Scito enim quia si didicerimus, quod tibi
tale aliquid denunciatum, deinde non prohibuisti aut tu,
aut successores tui cinguli futuri : ipse quidem quinquaginta
librarum auri expones pœnam, & qui successores
cinguli tui fuerint : patens autem tibi officium, idem sus-
stinebit damnum, quia rem nobis studiosam, & sanctissimæ
Ecclesiæ custodientem unitatem, & prohibentem quæ a
nobis aperte interdicta sunt, agi latenter, passum est despi-
cere commissum : & circa ipsum cingulum periclitabitur :
insuper & ipsam domum, in qua aliquid tale agitur, fieri
publicam & sub sacratissimum venire ærarium.

EPILOGUS.

Scriptum autem est a nobis & sanctissimo Patriarcha fe-
licis huius urbis, ut & ipse huius ponat rei providentiam.
Volumus enim sacerdotaliter & judicialiter hæc servata
durare in reliquum tempus immutata. Dat. 3. Non.
Novemb. Constantinop. Imp. Dom. Justin. PP. A. anno 11.
post Belis. V. C. Conf. i.

DE DEBITA IMPENSA & IN EXEQUIIS
DEFUNCTORUM.

TIT. XIV.

NOVELLA CONST. LIX.

Idem Imp. Just. Aug. Joanni P. P. iterum Exconsuli & Patrio.

P R Æ F A T I O.

S Ingula bonorum operum a nobis Dei auxilio oportet
accipere principium, aut si qua, ea quæ ab aliis facta
sunt bona, secuta est corruptio, hanc emendari a no-
bis, & in antiquum reduci ordinem. Ut nos aut fa-
ctione rei aut correctione, ad bonos actus studeamus
habere semper participium. Quale videlicet aliquid
& super exequiis defunctorum factum non recte per-
speximus emendare, & donare omnibus, ne duplicem
sustineant difficultatem, simul quidem ut quæ sua sunt,
amittant, simul autem ut pro se damnificentur. Sed quod
Constantinus I pax memoria recte cogitans disposuit, & post
hæc Anastasius pax memoria firmavit, adjiciens etiam re-
ditus causæ, hoc nos ipsi cum periculum patiat cadere,
reparare & dare cum omni cautela & terminis compe-
tentibus cogimur, illud facientes manere immortale.
Constantino m enim pax memoria nongentis n octo-

a *ἐν τῇ δὲ τῇ*
Χρυσόπαστῃ,
&c. Scrim. pro eo
vero quod auro
interiectum est,
quodque in fan-
cia maiore eccle-
sia ponitur.
b i.e. mediocrit
sumptus. Cic. 2.
de leg.
c *ἀβαρὴ καὶ*
ἀντιφρόνως.
d Quod recte ob-
servari humana
cupiditas atque
sordida vix pati-
tur.
e Est tamen ma-
gna questio,
an in huiusmodi
rebus principes
successorem obli-
gent: quod vix
est, ut obineat.
f *ἐξουσία*, au-
thoritate, potesta-
te.
g *πρόγμα*,
occasione.
h *ἀλλὰ καὶ ἀν-*
τὴν τὴν ἐπι-
λεῖται καὶ ἀκρί-
τως, εἰς τὸν
μῆραν ἀφορ-
σάντων, ἀπὸ
τὸν αἰὶ τὸν
σκήπτρον κί-
εἰς ἀγροῦ
τῶν τῶν περὶ
ματὸν προ-
νοῦν. Scrim.
i Supernumeraria
ergasteria eccle-
sia, sumptibus fu-
nerum non depu-
tantur: ideoque
a tributis non
sunt immunita.
k i. e. anno 554.

sed tanquam magnificam exhibens voluntatem, quan-
tumcumque pro labore decanis aut reverendissimis assiste-
riis vel canonicis dare placuerit, tantum & præbeat. non
tamen valentibus transcendere decem solidorum quantita-
tem in duobus lectis Studii & Stephani, in a deaurato au-
tem posito in sanctissima maiore ecclesia, vel uno solido
pro eo forsan faciendo, quatuor solidorum, assisteriis au-
tem, & canonicis, & acolythis duplicia accipientibus,
quam prius, de his definivimus: quippe & ipso assisterio
seu canonicis gratis in aliis lectis præcedente, eandem
accipiente quantitatem quam & reliqua assisteria. Hoc
ipso & super acolythis observando quod prædiximus, ut
& isti duplum horum, quæ jam a nobis ordinata sunt, acci-
pant: quando unus tamen horum trium fuerit lectus, in
quo funus agitur, id volente qui hoc celebrat: quippe
Deo amabilibus defensoribus necessitatem habentibus
corpora decanorum præbere, ex eis deputavimus octin-
gentis exgasteriis & etiam lectos, non tamen expensas fa-
cere aliquos. Deo amabilibus oconomis cogendis vel ex
reditu ab Anastasio divæ memoriæ relicto, vel ex trecentis
ergasteriis omnem memoratam expensam fieri circa di-
ctas personas secundum in omnibus ordinatam a nobis di-
visionem. Sic nihil indefinitum erit, sed mediocres & se-
pulturæ fieri volentes hac fruuntur dispositione, & ad mu-
nificentiam respicientes non magis damnificabuntur, sed
erunt cum mediocritate munifici.

CAP. VII.

Hæc igitur nos decrevimus & super ergasteriis & su-
per redditibus & super exequiis, vel quæ gratis, vel per
munificentiam fient. Custodes quoque ponimus, ut immi-
nitus semper custodiatur ergasteriorum numerus, non
solum gloriosum præfectum huius urbis & ei obediens
officium, sed multo potius tuam celsitudinem & qui sem-
per cingulo sunt addendi, cui nunc ipse præfides. Insuper
& penam definimus & adversus officium tuum, si ne-
glexerit, quinquaginta librarum auri, & adversus eos, qui
semper tuam perceperint sedem, duplicem, ut non con-
cedatur aliquando memoratorum mille centum ergasterio-
rum numerus deficere, secundum dictam a nobis divi-
sionem: sed si docearis hoc, aut ipse aut qui post te, huius
omnem ponas providentiam & procures eum imminutum
per omnia perdurare: & inonultum & sine adinventio-
ne & a tua celsitudine & ab omni alia persona, ut non hæc
fiat occasio quatenus contra quod definitum est detur ali-
qua merces pro funere alicuius personæ, nulla a discre-
tione faciendâ personarum defunctorum, siue divites sint,
siue pauperes, nisi tantum, sicuti præcedenter diximus,
unum trium lectorum elegerint, in quibus competentia
disposuimus. Et volumus etiam illa tenere secundum hunc
modum, & esse per omnia immutata & immortalia,
hac sacra pragmatica lege per omnia tenente, donec & sunt
homines, donec magnum & valde laudandum Christiano-
rum nomen in omnibus est, & quotidie per Dei provi-
dentiam augetur: providente quippe his, aut alios omnes
ipso sanctissimo patriarcha huius felicitis urbis, ut cum pon-
tificali dignitate f ipse causa g utens, non sinat ab ulla
persona neque sacerdotali neque judiciali, neque aliorum
ulla depravari, quæ a nobis ordinata sunt, sed h & ipsum
imperium conjuramus ad magnum respicientes Deum, ut
semper sceptorum Dominus vigilanter huic rei provi-
deat. Non enim hoc pro solis mortuis, sed etiam pro vi-
ventibus & maxime imperantium salute est, pios actus o-
mnino ad effectum adduci, & non prælaborantium bo-
num opus a subsequenti defidia perire. Sicut autem
ad mille centum ergasteria immutata & sine tributo serva-
ri disposuimus, ita reliqua i ergasteria omnia sub tributis
constitui sancimus, nullo penitus licentiam habente ea ex-
cipere a tributis, neque venerabiles domos, neque ex Xe-
nodochiis, neque ex asceteriis, vel monasteriis aut alio
quolibet, sed neque ipsa imperiali nostra domo, aut qui in
potestatibus sunt: sed omnibus ergasteriis similiter agno-
scentibus tributa, nec paulatim singula excusare, & pro-
prium levigare & reliquis paucis existentibus totum im-
ponere pondus, & ex hoc magnum sustinere dispendium,
ferre hoc non valentes.

EPILOGUS.

+ Tua igitur celsitudo & qui post eandem administrati-
onem acceperit, & patens tibi officium, quæ placuerint no-
bis per præsentem divinam pragmaticam formam, nunc &
in reliquum omne tempus servabunt. Dat. 3. Non. Nov. CP.
DN. Justin. PP. A. An. 11. post Belis. V. C. Conf. An. 2. k.

UT DEFUNCTI SEU FUNERA EORUM
non injuriuntur a creditoribus n, & ut Consiliarii o non
suscipiant cognitiones p absque
judicibus.

TITULUS XV.

NOVELLA CONSTIT. LX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo factorum
per Orientem pratoriorum præfecto, iterum exconsuli
& patricio.

P R Æ F A T I O.

Uli varietatem a causarum conjiciant, non facile
ad culpam veniunt, si veritatem examinent: quos-
dam namque verisimile est multitudinem & le-
gum, quæ per singula a nobis adjiciuntur, culpa-
re, non considerantes, quia opere & semper vocante confo-
nas causas ponere leges compellimur: cum semper inopi-
nabile emergat, & ab iis, quæ jam posita sunt, mederi non
valeat: quale quidem nuper est agnatum. Deberi & sibi
quidam dicens ab aliquo, dum hominem in morte cogno-
visset esse constitutum, milites congregans, & servos ali-
os plurimos, ingressus est super morientem: verum ille an-
xius clamare cepit, donec eum violentia compressum
reliquisset spiritus: at ille etiam signacula & imposuit re-
bus sua potestate, præfente nullo in cingulo constituto, aut
quolibet omnino legali & civili officio observato: & ne-
que ita recessit, sed etiam defunctum injuriare eum non
pignit, primum quidem insistens f non fieri exequias:
deinde cum vix cepisset de domo deponi mortuum, instabat
publice portari lectum non sinens: neque deducen-
dum dicens, nisi debitum perceperit, donec sponsores ac-
cepit: & ita jam defunctum tradi terræ permisit. Nego-
tium siquidem, quo hæc commissa sunt, competenter d s-
positum est, oportere autem judicamus etiam generali le-
ge hæc emendare: non sinentes hæc rursus committi sem-
per sine legislatione manentia.

CAP. I.

De creditoribus, qui mortuis debitoribus imminent,
sic Julianus.

Sancimus g igitur, si quis illo superstite adhuc quem-
sputat debere sibi, ascendat domum ejus, & molestus sit
superstiri homini, aut qui ejus sunt, uxori forte vel filiis,
aut domui omnino, aut etiam signacula b per propriam
potestatem imponere præsumat, non prius decreto & offi-
cio legali servato: post ejus qui dicitur debere, mortem:
actione quidem modis i omnibus cadat k, siue justam
habeat hanc, siue non: quantum vero deberi sibi dicit,
tantum aliud desuper exigatur, & detur injuriati hæredi-
bus. Confiscationem l quoque in tertiam partem sub-
stantiæ sustineat. (sicut m & Marcus Philosophus Imper-
ator in suis conscripsit legibus) & infamia feriatur. Qui
enim hominis naturam non n erubuit, dignus est & pe-
cuniis & gloria & aliis omnibus condemnari.

i Si vero etiam moriente quodam, circa funus pec-
cetur aliquid morientis, quod exequias prohibeat o: scri-
pta quidem jam lex est, & a nostro patre super hoc: tamen
imul etiam ex nostris major sequatur delicti poena, & iis-
dem subjaceat, quæ præfens infert lex eis, qui in viventem
tale aliquid, quale diximus, committunt: huius rei provi-
dentiam habente præcipue quidem gloriosissimo præfe-
cto huius felicissimæ civitatis, cui talium emendationum
cura est: nihilominus autem & gloriosissimo factorum no-
strorum pratoriorum præfecto, & gloriosissimo magistro
factorum officiorum, & semper his obedientibus officiis.
Oportet enim communibus p existentibus contra natu-
ram injuriis, communem esse iudicibus super his prohibi-
tionem atque vindictam: his non in sola hac felicissima
civitate valentibus, sed etiam in omnibus gentibus, qua-
rum nobis principatum alium quidem ab initio dedit De-
us, alium vero adjecit, & adhuc etiam dabit, sicut ait qui-
dam ante nos: provinciarum quippe iudicibus, siue mili-
taribus, siue civilibus huius rei providentiam habentibus.
Sequitur enim hic quidem iudices eorumque officia tri-
ginta librarum auri poena, si quid horum neglexerint: pro-
vinciales autem quinque, si neque ipsi ad hoc institerint,
denunciatione qualibet aut hic aut per provincias facta.

CAP. II.

Ne consiliarii siue adfessores suscipiant cognitiones
absque magistratibus.

Illud q etiam recte se habere perspeximus, non permit-
tere (sicut Zenonis pia memoria dicit constitutio r &
nostra quoque) consiliarios iudicum ipsos causas per se
audire, quæ apud administratores s aut datos a nobis r
iudices agitantur. Multo namque melius atque perfe-
ctius coram ipsis administratoribus præsentibus illis quo-
rum interest, causæ moventur, terrore imminente, exhi-
bitis testibus, & omnino causa propriam habente hone-

rim. & delatores congesti in navigia raptim conquisita tempestatibus dediti, ut ita abirent
fugerentque vastas delationibus terras. Plinius in Panegyrico: adde quæ notavi ad Nov.
1. 5. 3. 5. 13. o dixi k. p Superiore uni aut paucis scribitur, ubi est causa cum-
horum. Salvian. ad Eccles. Nov. Leon. 27. q hinc sumpta est Auth. Ad hæc. C. de iudic.
r Neutra constitutio hodie extat. facit tamen l. 13. C. de iudic. f ad præd. r. 15. ap-
XVII, quæ apud magistratus. l. 5. C. de iudic.

a veritatem ei
τῆς ἀληθείας
τῶν πραγμά-
των ἰστοῦσα
σμίται. Scrim.
b Multitudo le-
gum, multitudi-
næ impura-
tur, non voluntati
vel studio legis-
latoris.
c necessitate,
χρῆται. Scrim.
d 3. Harum. 5. 4. 78.
e v. aut. C. ut mo-
nial licet sit
iudicis auctoritate
signacula rebus
imponere alit. l.
1. Nov. 115. 2. 5. 4.
33. ff. de vel. l. 3. 5.
4. l. 8. ff. de sepul-
chris vel. 7. 1. 1. 1. 1. 1.
6. 2. l. 23. 1. 1. 2. 1.
2. 1. 75. Ambros.
lib. de Tobia: adde
l. 2. in fin. ff. de in-
jur. vocando.
g hinc sumpta est
Authentica, Item
qui. C. de sepul-
chris violatis.
h d. 115. C. ut nemi-
ni liceat sine ju-
diciis auctoritate
signacula, &c.
i Modis omnibus
cadere est ipso ju-
re cadere: quæ de
re vide plura
apud Mathesilau
singul. 112. & 113.
Ludovicum Ro-
manum singulari
r Franciscum Cret-
monens. pag. 1. 7. qui
formulas similes
esset notat, quoniam
quid lege jubetur
fieri, omnino, pe-
nitens, mox, illico,
funditus, &c.
k Penam credi-
toris cadaver
mortui debitoris
inferri prohiben-
tis observa. Est
autem hæc poena
legis Julæ de vi.
l. 12. in fin. l. 13.
ff. quod met. caus.
l Confiscationem
tertiæ partis bo-
norum observa.
Hæc est poena le-
gis Julæ de vi, ut
ea damnatus ter-
tia bonorum parte
multetur, & fiat
infamis. l. 1. 1. 1. 1. 1.
de priv.
m Divus Marcus
mentit tantum
amissionis credi-
ti. l. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
de priv.
n Poena Talio-
nis ita solet insti-
gi: Qui non eru-
bit cadaver de-
functi, sit hic infam-
is. Qui sumum
aucticum vendide-
rat, Alexandri Se-
veri iussu, fumo
punitum legitur,
teste Lamprid.
Qui nefaria hor-
tamenta ad cor-
rumpendas virgi-
nes & viduas pro-
tulerunt, eis me-
tus oris & fau-
cium liquentis
plumbi ingessio-
ne clauduntur, l. 1.
C. Th. de rept. vir-
gin. & delatores congesti in navigia raptim conquisita tempestatibus dediti, ut ita abirent
fugerentque vastas delationibus terras. Plinius in Panegyrico: adde quæ notavi ad Nov.
1. 5. 3. 5. 13. o dixi k. p Superiore uni aut paucis scribitur, ubi est causa cum-
horum. Salvian. ad Eccles. Nov. Leon. 27. q hinc sumpta est Auth. Ad hæc. C. de iudic.
r Neutra constitutio hodie extat. facit tamen l. 13. C. de iudic. f ad præd. r. 15. ap-

a ut Mag. stratus
Constantinopolit.
taur civitatis
causas in conven-
tionibus certis
audiant, & sen-
tentiam dicant.
Julian. hic. 202.
b παρ δὲ τοῖς
ὑποτάκτοις τοῖς
ἀρχαῖς, apud
iplos fieri magi-
stratus.
c i. e. ultimo co-
gatio, Jul. hic. 202.
d mag. stratus hoc
autem inquit, Ma-
gistratus urbanos
sen Constantinopoli-
tanz urbis
causas in conven-
tionibus certis
audire & senten-
tiam dicere. Jul.
hic. 202.
e dixi superius
hanc constitutio-
nem non extare.
f v. tit. C. de off.
eom. ver. priv.
g ἐν τῶν ἀρ-
χόντων, id est,
in magistratibus.
h i. e. anno 554.
i De jure propter
nuptias donationem.
Jul. const. 55.
ut ne consentien-
te quidem mulie-
re alienentur vel
obligentur præ-
dita donationis
propter nuptias.
Index Regine a-
pud Cuj. Huc
pertinet. i.
k v. Nov. 119. c.
1. 20. C. de dona-
tionib. ante nupt.
l hinc sumpta est
authentica, Si ve a
me. C. ad Vell. Jan.
& authentica, Per-
missa. C. de donat.
ante nupt.
m Rei propter
nuptias donata,
non consistit obli-
gatio aut pignus,
aut alienatio. l. 8.
C. de don. ante nupt.
Atqui nondum est
ea uxoris? Potest
esse, Si ita est, cur
non mulier resti-
tutione potius ju-
vatur? Et utilis
est ipso jure obli-
gationem a prin-
cipio non substi-
tisse, quam va-
luisse & rescindi.
Quid si mulier se-
mel consentiat pi-
gnori aut aliena-
tioni? Creditori
consensus mulie-
ris non prodest. §.
1. v. f. consensus.
§. 2. cod. Nunquam
igitur proderit?
Imo vero: si vide-
licet mulier ite-
rum consenserit
d. v. r. consensus.
n vid. Inst. quib.
alienare.

statem, quam si apud pedaneos judices talia decernantur, in nullo consiliarii officio distante ab illis. Sed quoniam a nobis constituti semper administratores, occupationibus rerum, nostrarumque jussionum comprehensi, ad hanc necessitatem deponuntur: oportet consonam congruamque legem rebus imponere.

1 ¶ Sancimus igitur, contestat ones quidem litium omnibus modis apud a ipsos fieri administratores b, sive majores, sive minores sint: sed etiam in mediis litibus introduci rursus apud eos semel moti negotii res, quatenus ea, quæ examinantur, agnoscant: cum vero novissima e sententia proferenda est, nullo modo præsumere consiliarios absque administratoribus audire, sed enim cum competente honestate, quam dudum disposuimus, propositis sacrosanctis eloquiis, ipsos administratores d & audire quæ examinata sunt omnia, consequenter & judicare eos negotia, & suscipere appellationes, si quis appellaverit, sine ulla dilatione, ubi lex hoc fieri permittit: & rursus appellationis judices modis omnibus per se audire negotia, nullo agere aliter præsumente: sed si quid tale fiat, ipsis quidem administratoribus viginti librarum auri foim-
dantibus poenam: consiliariis autem, qui tale aliquid agere præsumpserint, si quidem Advocati sunt, expellendis ab eloquentissimorum Advocatorum collegio: si vero Advocati non sunt, sed alii quidam, etiam cingulo (si quidem habent) privandis, & decem librarum auri castigandis poena. Non enim oportet eos, qui Zenonis e pia memoriam contempserint legem, & dudum nostram & præsentem, arbitrari ut unquam falsitatis hujus fugiant poenas. Erit enim curæ per tempus gloriosissimi comitis sacrorum nostrorum privatorum f, hujus rei habere providentiam, & exigere poenam, & inferre æratio, dum tale aliquid commissum fuerit: cognoscente etiam ipso, quia de suo, si se compleere debeat, nisi hujus rei habuerit competentem providentiam.

2 ¶ Sed hoc quidem in administratoribus g decernimus: quibus publicæ & circa nostras jussiones occupationes, ut non per se audiant causas, concedunt veniam. Alios autem omnes, qui nullam administrationem habent, causas autem ex jussionibus nostris audiunt, aut in hac felicissima civitate, aut in aliis, si tale aliquid egerint, & eos, qui in officio consiliariorum cum eis audierint, adhuc vehementioribus affligimus poenis, nisi per omnem consequentes litem, ipsi cum suis consiliariis audiant causam; nam & dignitatum casum eis interminamur, & poenam vicinarum librarum auri: & eorum consiliarios ex ipsa pelli civitate in qua hoc egerint: insuper etiam ipsos proprio cadere honore.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ vîla sunt nobis, & per hanc divinam declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solemnem modum edictis per provincias utens: ut nullam gentium lateat aliquid quod a nobis sancitur: in hac enim felicissima civitate gloriosissimus præfectus urbis hoc proponer. Dat. Kal. Dec. CP. Imp. Dom. Justin. PP. Aug. anno 11. post Belisar. V. C. Cos. ann. 2. h.

UT IMMOBILIA ANTENUPTIALIS: DONATIONIS NEQUE HYPOTHECA DENTUR, NEQUE OMNINO ALIENENTUR A VIRO, NEC CONSISTENTE UXORE, NISI POSTEA SATISFIERI POSSIT UXORI: Hæc vero etiam in dote valere.

TIT. XVI.

NOVELLA CONSTIT. LXI.

Imp. Justinian. August. Joanni gloriosissimo sacrorum Orientalium pratoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Causam miserandam fieri cognoscentes, coram nobis ipsis negotio moto: illud quidem correximus competenti modo, lege autem generali emendamus hujusmodi negotia, (hoc quod moris est nostri.)

CAP. I.

Ut immobilia propter nuptias donationis neque hypotheca dentur, neque omnino alienentur.

ET sancimus, si quis conscripserit antenuptialem aut propter nuptias donationem, (sic enim eam oportere magis vocari decrevimus k) sive ipse pro se hoc faciens, sive etiam altero scribente, aut patre, aut matre, aut cognatis, aut extraneis forte: Si quis l igitur tale aliquid fecerit, & scripserit donationem, in qua etiam aliquid immobilium est: interdicimus m ei aut de cætero supponere rem conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis sponsalitiæ largitatis obligatum est, non erit conveniens alienari: ut mulier eveniente forsitan lucro, quod ei confert antenuptialis donatio, difficultatem patiat, non inveniens n rem in viri substantia, cum sit alienata aliis, aut supposita, ut poten-

tibus forte personis, quatenus illi propter hujusmodi causas, aut sit omnibus modis inadvisibilis vindictio, aut difficilis & litibus egeat dum ex hoc ipso sit adjuvanda.

1 ¶ Quapropter hoc observetur, & qui posthac contraxerit, sciat, quia sive emptionem sive hypothecam habeat, nihil horum utilitatis habet e omnino, sed æqualia erunt non scriptis, nec dictis, quæ super hoc scripta sunt, aut convenerunt: ut servetur uxori lucrum. Non enim videntur nobis immoderate fecisse quidam nostrorum judicum, qui etiam ipsam in rem actionem mulieribus post matrimonii transactionem in sponsalitiæ largitate dederunt, quod recte inchoatum, deinde a posteris iudicibus quasi pro supervacanea quadam subtilitate contemptum est, & non quaslibet vias & artificiosas inveniunt, fumantes hypothecas præparando mulieres consentire, & ita proprio cadere jure. Consensus a etenim in talibus, aut in hypothecam, aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptus, percipienti omnino non proderit, si semel consensus fiat: sed licet in intercessionibus scripsimus, ut oporteat biennii b tempore existente c & rursus aliam professionem scribi confirmantem consensum: & tunc ratum d esse quod factum est: sic & in hoc fiat.

2 ¶ Et si consentiat mulier, secundum speciem in intercessionibus, sit omnino indemnitas, nisi etiam secundum (sicuti prædiximus) celebraverit consensum: plura namque ex primo mox auditu delinquantur: muliere quippe mariti seductionibus e facile decepta, & propria negligente jura. Cum vero in plurimo tempore cogitaverit pro negotio, fiet forsitan cautior.

3 ¶ Veruntamen neque hoc simpliciter damus, sed tunc mulierem ex secundo consensu damno submitimus, dum sunt alia res, ex quibus possibile est ei satisfacere pro re vel rebus immobilibus, quæ in antenuptiali donatione continentur, & quæ ab alio detinentur, propter alienationis aut suppositionis modum: alioquin f si nihil aliud super sit, neque sic lationem sustinere mulierem permittimus: sed licet secundo vel frequenter consentiat, causa ad intercessionis feratur rationem, & sit omnino ei lucrum sub cautela positum: nisi apparuerit relictam aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem. Et hæc dicimus non g solum parentes mulieribus, sed multo potius viris talia facientibus: siquidem & multis & pene pluribus casibus communibus filiis antenuptialis donationis servantur res: & rursus hæc remanent apud substantiam viri, ejusque successionem ex hac observatione: ideoque utilis est lex uxori & marito secundum has rationationes. Et multo h potius hæc in dote valebunt, si quid dotis aut alienetur, aut supponatur: jam enim hæc sufficienter delimitata atque sancita sunt.

4 ¶ Sed neque ipsos contrahentes omnino negleximus: nam si etiam super his obligationem, quantum ad mulieres, neque dictam, neque scriptam esse volumus: tamen ipsos viros in aliis earum rebus obligari volumus occasione alienationis aut hypothecæ, mulieribus quidem servantes in ipsis immobilibus rebus sponsalitiæ largitatis jus innovatum: illis autem competens jus ex documentis, quantum in aliis ejus rebus: omnibus privilegiis i jam doti datis a nobis in sua firmitate manentibus, quando mulier moverit: aliis enim omnibus præter k mulierem, hujusmodi privilegia, nec ex antiquo dedimus neque nunc damus.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solemnem modum edictis l præceptis m per provincias utens, ut nullam gentium lateant, quæ a nobis sancita sunt: in hac enim felicissima civitate gloriosissimus præfectus urbis hæc proponer.

DE ORDINE / SENATORUM (UT IN QUIBUSDAM LIBRIS INSCRIBITUR) seu de consultationibus n, (ut in Contii manuscriptis Novellis) seu, (ut Anton. Augustinus ex Florentino Codice refert) De Senatoribus n. Epitome partim ex Haloandri, partim ex Juliani epitomis collecta per Antonium Contium: nam apud Scrimgerum nihil ejus extat præter nudum o Titulum.

TITULUS XVII.

NOVELLA CONSTIT. LXII.

ANTIQUIS TEMPORIBUS.

al. ante de his ipsis.

transmittitur. Nov. 91.

1 Jul. const. 59. n. 20. Huc referre posset Lucium 4. Placitur.

tit. de Curia in publ. proced. & 2. 6. de ordin. sedendi.

m Julian. ibid. num. 204.

n παρὶ συγκατατίκῃ, Scrimg. de senatu Index Regine.

o Contextum enim Novellæ non habet.

a Consensu etiam uxoris maritus obligare non potest, aut vendere rem propter nuptias ei donatam.

b præsumitur certa animi scientia & perseverantia confirmatum, quod post biennium confirmamus.

c Consensus mulieris intra biennium inutiles, post biennium novo consensu firmari potest. l. un. §. 1. C. de rei n. r. all. ut ita emptori rei propter nuptias donata consilatur, si modo mulieri ex rebus aliis mariti datum fuerit. §. 3. l. cod. An idem est de dote, negat Joann. acc. reg. 2. §. 55. Julianus vero antecessor ait const. 55. §. hæc autem dicimus. facit §. 3. v. f. & multe p. §. 5. & inf. ubi omnibus privilegiis jam doli datis. l. 2. d. d. nota regulam.

d nota regulam. e Mulier est fragilis natura, d. §. 1. & facile seduci potest, ut hic. Nihil tamen aliud occurrat, inquam fuerit dicere, O. minem contrahi mulieris in rem mariti auctoritate, præsumi factum infirmatione & seductione mariti.

f Exceptio regulari superioris.

g Causa exceptionis. h Argumentum a donatione propter nuptias ad dorem, sumptum a minore ad majus nota: Quod valet in donatione, ne propter nuptias, hoc multo magis in dote valere oportet.

i ac si diceret, donata propter nuptias, cetera lege possunt obligari & alienari, §. 1. l. cod. & doli quæque, ut hic. Jul. hic. §. hæc autem dicimus. Igitur a parte dos & donatio propter nuptias comparatur, An in omnibus aliis: Minime. Dotis actio, privilegiata est: donatio propter nuptias non æquet. Nov. 97. l. 12. §. 2. ff. qui p. t. Theop. l. 1. in §. i. utat. Inst. de d. d.

k Dotis privilegium personale, quia non transferitur in heredes extraneum, l. 1. C. de privilegiis dot. in filium.

l Placitur.

Fuit

a Ita legitur apud Julianum, Rercolinum, ut & alibi Rercolinum, vel Rercolinum, l. 17. §. 2. ff. de serv. r. l. 17. §. 2. ff. de all. emp. Rercol. l. 5. §. 3. ff. de exhibend. Græci κέρπον.

b facit l. 18. ff. de usufructu.

c Estimatores rerum adsumendi, quibus velut peritis in arte credendum est. vide Nov. 6. c. 3. §. 2. Sic ad estimationem horti locati faciendam, alii hortulani plerumque adsumi solent, ut hic, & ita censitor vilissimo pretio hortum estimare potest, cum accipitur magno, cum redditur: idque ut in locatoris detrimentum, sic in conductoris vel hortulani lucrum.

d meliorationibus, quas solent coloni repetere. l. 55. §. 1. ff. loc. e notanda est hæc sententia adversus hortulanos.

f Summarius, summa faciendæ atque rationis in eundem peritus. Nov. 30. Galli pri-

g Id commune est omnium estimatorum, Nov. 49.

h Claudicare contractus locationis non debet.

i Χέρπον: terra est squalida, inculta, Terre en friche.

k Dat. 16. Kal. Aug. Imp. Conf. Du. Justin. XI. Joanne V. C. Conf. Jul. Contius & Cuj. hujus Joannis consularum referunt ad annum XII. qui est Christi 538.

l Ἰνδία.

m De rebus immobilibus ad ecclesiam Myſiæ pertinentibus. Jul. conf. 59. De relictis ecclesiæ Myſiæ. Index Regine, quod accedit editioni Haloandri. n Nov. 120. c. 9. v. l. 1. c. de sacr. eccl. v. Cujac. in hunc locum.

solum rei constituere inexplēbilitatem, sed & majorem illam facere, ut plurimum, dicentes quod stercolinum a injecerunt terræ, & quadam inde habeant emponemata, & inde extollunt utique quoad possunt æstimationem, & super hæc pro æstimatione plantarum, (forte) arborum alias pretii accessiones facere, tamen si quando a dominis accipiunt nulla talis expensā imputata sit, etiam hæc ut plurimum in pactis, confitentibus hortulanis, quod & custodient implantatas arbores, & alias b plantabunt. Sed æstimatores, etiam in seipso similem c rem paulo post fore putans, revera pro se ipso talem inexplēbilitatem infert, ita ut si quidem miser sustineat, dominus ex imperitia tantum sibi inferri damnum & sua recipere, alteri autem tradat hortulano ipsum hortum, & rursus sub illo idem patitur, & ad hæc plus tertia forte aut quarta parte tanta, patitur illius avaritiam, periclitetur & ipso penitus excidere horti dominio, & a suis rebus abalienetur, fiat autem & ipsi major quadam improbitatis accessio. Nam si post hæc adveniens hortulanus addat quid priori redditui, & ipse ab hujusmodi conductione desinens exigat æstimationem, tanquam ex emponematibus d ipsius factam, quamvis nulla penitus accessio ex illius sedulitate facta sit, sed forte ab initio vel per temeritatem eorum, qui tradiderunt, vel per desidia, minoris quam par erat, locantium: quæ quidem nobis omnia supra omnem videntur esse malitiam & audaciam, quam reprimi volumus a tua excellentia divinæ huic nostræ legi attendente, & ut quemadmodum e hortulanus accipit hortum a possessore, ita & ipsum reddere debeat. Et si quidem olus habeat quando hortulanus ipsum accipit, & æstimatio sit ejus, similiter & in restitutione, subtilem æstimationem oleris solius accipiat. Si vero non habeat, sed nudum accipiat hortum, sive habentem sterces, sive non, sic & restitutionem fieri oportet: & simpliciter sic observari rei ordinem in tradente seu redente hortulano, qualis fuit quando ipse accepit, nullo ullo contingente domino damno: æstimationem autem olerum, non solum ab hortulanis fieri, sed a vocatis Summariis f, & ipsis horum peritiā habentibus, divinis nimirum propositis g Evangeliiis. Non enim volumus possessoribus inutiles esse possessiones propter conductorum malitiam & inexplēbilitatem. Propter hæc igitur congregatis his definiens, neque permittes fraudem aliquam inferri possessoribus, sed undique ipsos innoxios & indemnes custodies. Volumus enim in pari h mensura & conditionem dominorum erga hortulanos, & hortulanorum erga dominos esse, propterea quod undique paritas nobis curæ est, & ne alterutra pars injuria afficiatur.

CAP. II.

SI vero quis terram spinosam i (squalidam) locaverit, hic vero eam excoluerit, cultura mercedem accipiat, & veram oleris quod ibi erit æstimationem, atque ita sine negotio recedat, nulla avaritia, neque callide excogitata arte in ea re admissa: ut per hanc divinam nostram pragmaticam legem, & futuram ex ea dispositionem a tua excellentia, de cætero maneamus ab hujusmodi rebus immoleſtati, & non reliquis nostris super republica curis, etiam tales superveniant curæ. Quandoquidem nobis non parva, non magnæ nostræ reipublicæ pars extra sollicitudinem constituta est, omnia iustitiantibus ipsis mentis oculis, & nihil inornatum, neque inordinatum, neque ambiguum manere volentibus. Communeris autem & poenam quinque librarum auri contra eos, qui post hæc tale quid faciant, aut facere permittent. Dat. k CP. ** Johanne Consule.

UT TERRULÆ l AUT DOMUS AUT vineæ sanctissimæ Ecclesiæ Myſiæ m, in redemptionem captivorum aut alimoniam pauperum relicta, possint alienari secundum comprehensam hac lege distinctionem.

TIT. XX.

NOVELLA CONSTIT. LXV.

Integra deest apud Scrimgerum, præter superiorem titulum. Ea primitus Latina fuit. Ejus epitome Græca apud Haloandrum, Latina apud Julianum extat.

SCimus antea promulgasse legem. Hæc Constitutio localis est, nam promulgata est de ecclesiæ Myſiæ, & jubet, ut, si quis rem immobilem eidem ecclesiæ dederit, vel reliquerit, certum redditum habentem: & adjecerit, ut in continentia pauperum redditus administratur, (addit Haloander, vel ad redemptionem captivorum n) hujusmodi legatum vel hæreditas vel donatio nullo modo alienetur. Quod si incertus redditus eorum sit, domus aut relicta vel vinea procul a civitate fuerit, in qua ecclesiæ sita est, cui legatum vel donatio facta sit, tunc

liceat tales possessiones vendere. Sin autem domus vel agri aut intra civitatem aut circa muros ejus fuerint, testator autem voluerit venditari ea, & ex pretio eorum redemptiones vel alimonias fieri, tunc secundum tenorem verborum testatoris, & in his venditio celebretur. Talis enim rei actus firmissimus est. Qui iudicio conventus fuerit, si destiterit, condemnator, quippe malam a causam habens, & prius in jus vocatus & contestatus, & vocatus legitime, & non obtemperans. Emissa mense Aprili 14. anno Imperii Justiniani sub Joanne (Conf.)

UT FACTÆ NOVÆ CONSTITUTIONES post b insinuationes c earum post d duos menses valeant. Parcit autem non custodientibus subtilitatem constitutionum super e testamentis in relinquendo quadrate, aut non subscribendo nomen hæredis, aut non dicendo.

TIT. XXI.

NOVELLA CONSTIT. LXVI.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

P R Æ F A T I O.

SEmpet legum nobis occasiones motorum negotiorum præbuerunt causa. Pluribus enim nobis aditionibus factis occasione nostrarum constitutionum, quas super successione scripsimus: (quale est, ut oporteat testatorem propria f manu hæredis scribere nomen, & ex quantum g uncias reputare oporteat Falcidiam, quam filii parentes relinquunt, sive ex tribus, sive ex quatuor, sive etiam ex pluribus) & multis propter hoc periculis testamentis cadere, ne complerentur, quæ in eis scripta sunt: quia licet facta sint leges, tamen non sint cognitæ aut provincialibus, aut etiam hic nondum forte propositæ: nullique manifestæ: necessarium existimavimus talia lege breviter corrigere.

CAP. I.

SAncimus igitur ex illo nostras constitutiones, quæ pro testamentis sunt, valere, ex quo in commune facta sunt manifestæ. In provinciis autem, ex quo discretæ h per metropolitam palam factæ sunt, vel postea factæ fuerint: ne legum i ignorantia (secundum quod dudum tenuit) testamenta homines facientes, videantur prævaricari legem. Ut autem apertius adhuc causâ declaratur, sancimus, si scripta fuerit hujusmodi lex, hanc post duos k menses dati ei temporis valere, & in republica tractari, sive in hac felicissima civitate, sive in provinciis post insinuationem, sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere, & tabellionibus l ejus cognoscentibus virtutem, & subiectis agnoscentibus, legemque servantibus. Sic nulli omnino erit declinatio, ut nostram custodiat legem. Non enim volumus deficientium infringi voluntates, omnibus siquidem studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus m eos, qui positas nostras ignoraverint constitutiones: vel si post n paululum forte quam scripta lex est, & adhuc ignorata, decesserint testatores, & propterea in testamentis aut non scripserint propria manu hæredum nomina, aut etiam tres uncias solum reliquerint filio, & non quatuor: in quo legem aut non positam esse contingit, aut positam, & eo quod nondum proposita fuerit, iuste ignoratam? i ¶ Igitur etiam hætenus, licet antiqua constitutio sit, & in cognominis nostri posita Constitutio Codicis o, quæ scribi propria manu hæredis nomen disposuit, tamen plurimi præter ejus testati sunt virtutem, ignorantes ejus legislationem: & hætenus talia prætermissa denuntiantur nostræ potestati; & omnibus semper talia poscentibus, veniam dedimus, quoniam nondum fieri has manifestas evenerat, & sacras super his fecimus formas iustam eis largientes veniam. Ne igitur importunitatem patiamur de his per singulos dies & formas scribere cogamur: propterea sancimus (sicut dictum est) seniores quidem in Justiniano positam Codicem legem p valere, hic quidem ex quo insinuata est: in provinciis autem, ex quo directa & palam facta est in unaquaque metropoli aut alia civitate. Tempore namque plurimo transiente & nostro Codice ubique directo, non recte ignorabitur. 2 ¶ Alteram vero novellam q, quæ inter Constitutiones post Codicem posita est, decernentem quod filiis relinquatur, valere & in hac felicissima civitate, & in provinciis post duos menses insinuationis, sicuti prædiximus: eo quod factis a nobis uniformibus r constitutionibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Græcorum lingua conscripta: propter multitudinis frequentiam, alia vero Latina: quæ etiam firmissima s propter reipublicæ figuram t est: illa quidem Kalendarum Martiarum habet conscriptionis tunc diem: non autem tunc insinuata est: alia vero est Latina voce conscripta ad Salomonem gloriosissimum apud Afros f-

a Contumax ita dicitur eodem nundus, si malam causam habuerit. l. 73. §. 3. ff. de iudiciis, l. 13. §. 2. c. de iudic. adde l. 53. ff. de re iud.

b v. l. 29. c. de testam.

c i. e. non statim ab ipsa insinuatione, sed duobus mensibus post insinuationem. Insinuantur autem in urbibus regis, in metropoli & civitatibus cujusque provincie.

d de legibus, quæ nosse Imperator de ordinatione testamentorum posuit. Jul. conf. 80. de successione Index Regine.

e l. 29. c. de testam. & Nov. 18.

f d. l. 29.

g d. Nov. 18.

h hæreticorum ex actis, i. e. evulgata.

i Tabellio Juris peritus esse debet. In tabellione requiritur peritus juris, ut hic & Novell. Lxxvii. quædam.

k Novæ constitutiones post duos menses insinuationis obligant. De duobus mensibus adde Cujac. l. 13. c. de præscript.

l Idque contra.

¶ Quum seu instrumentorum recte, seu ex legibus contempnendum causa.

m Non affectata constitutionum novarum ignorantia excusant. l. 29. c. de testam.

n §. 4. J. cod.

o l. 29. c. de testam.

p d. l. 29.

q Nov. 8.

r innotuit, id est, equalis fore.

s xugiotata, id est, propria vel quæ autoritate polleat.

t seu statum.

z prædictum.
a d. Nov. 18.
b Nov. 147. c. 1.
Id abrogatur
Nov. 119. c. 9.
c in princ. s. sed.
Præsumptionem
observa: Quod
fit illico post le-
gem de novo in-
troducendam, præ-
sumitur factum,
non in contem-
ptum legis, ejus-
ve fraudem, sed
per ejus ignoran-
tiam.
d Ignorantia no-
varum constitu-
tionum non su-
pina, excusat o-
missionem solen-
nitatis nova con-
stitutione intro-
ductæ.
e Quod recte fa-
ctum est, tolera-
tur, si is, qui fe-
cit, ignoravit
melius fieri posse.
f legendum vi-
detur XII. ut No-
vella superiori.
i.e. anno 538.

g De his qui ec-
clesiam vel ora-
torium edificare
volunt. Jul. const.
61. De his qui
templa adificiant,
Index Regine.
huc pertinet c. 1.
& 2. J. sed. adde
Nov. 120. c. 11. &
7. 8. sed.
h Si episcopus
multum tempus
ab ecclesia sua
defuerit. Jul. 16.
n. 111. Ne episco-
pi ecclesiam suam
abderent. Index
Regine. huc per-
tinet c. 3. J. sed.
i Jul. ibid. n. 112.
prædictorum Index
Regine. huc per-
tinet c. 4. J. sed.
k i.e. ut nomen
aliquid sibi com-
parent.
l v. c. 2. J. sed.
m i.e. de qua
dixi d. Nov. 58.
n Auspicio futu-
re orationis do-
mus, orationes &
vota.
o σταυρόν πη-
ζατο: hinc
σταυροποιία.
Nov. 121. c. 7. adde
Nov. Leon. 14.
p δημοσίαν
προσδοί.
Scrimg. litaniar.
l. 3. c. de heretic.
supplicationem
processionem. Adde
Novell. 123. c. 3.
q c. 12.

crum prædictum & tunc prætoriorum, Kalendis Aprilis.

3 ¶ Quia vero neque Græca lingua conscripta, mox palam facta est & directæ, denique etiam, quæ hic ad glo- riosissimos Præfectos sacrorum nostrorum prætoriorum conscripta est, id est, Græca lingua, Majo mense insinua- ta est in eadem sede atque directæ: ideo sancimus, oportere ejus legislationem, quæ de mensura institutionis fi- liorum eloquitur, valere hic quidem ex Kalendis Majis, ut duos menses ei servemus: in provinciis autem ex quo hæc palam facta est, etiam ibi duobus mensibus post insinua- tionem servandis. Si vero nondum hactenus in omnibus provinciis destinata est: velociter & eam & alias, quæ for- te non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo a nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse: quatenus nostræ constitutiones in metropolitans civitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. Provinciarum vero Præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per omnes civitates sub unaquaque provincia constitutas: ut nullus de cætero oc- casionem sumat cujuslibet ignorationis. 4 ¶ Unde præteritum omne justam habeat veniam, valeantque de- functorum voluntates & dispositiones, vel si nuper factæ sunt, sicut eas illi fecerunt: vel si secundum prius tenen- tem legislationem literis b propriis non scripserunt hæ- redum appellationes, aut testibus eas non fecerunt mani- festas, aut tres uncias & non amplius reliquerunt filiis. Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum vo- luntatis dispositiones: sed ratas eas esse per omnia decla- ramus: ut si vel proximæ c scripta sint testamenta post po- sitionem legis, nondum vero contigerit constitutiones factas innotuisse: & superviventibus forte testatoribus non sunt mutata: maneat etiam sic institutiones, quæ ab initio secundum tunc certas extantes factæ sunt leges, propriam virtutem habentes, & non accusandæ, eo quod tempore quo d supervixerunt illi, eas non mutaverunt. Non enim omnia sunt in nobis, nec semper quibusdam tempus fit testandi repente: plerumque enim incidunt hominibus mortes, testandi eis potestatem auferentes. Quamobrem ab initio factum recte, eo quod non fuerit mutatum, non arbitramur postea mutari, aut aliquo mo- do infringi: sed immutatam manere, quæ tunc placuit testatoribus sententiam, valideque servari. Erit nam- que absurdum, ut quod factum e est recte, ex eo quod tunc non erat factum, postea mutetur. 5 ¶ Collective igitur dicendum, percipiant filii relictas sibi (si ita conti- gerit) a patribus tres uncias ex testamentis ita factis, aut ante legis positionem, aut post positionem legis, ante- quam hæc tamen apud iudices innotescerent. Si vero ad- jectum sit testamentis, oportere quod reliquum est, eis impleri, secundum quod tunc legibus debebatur: hoc percipiendum secundum antiquas leges: ut si quid deest tribus uncias, secundum illas supplementum fiat, non in quadriuncio, quod postea quidem sancitum est, nondum tamen tunc agnirum.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de- clarata sunt legem: præceptis propriis tua eminentia o- mnibus faciat manifesta, & qui in hac maxima civitate, & qui foris inhabitant: quatenus omnibus fiant palam, quæ a nobis pro omnium cautela sancita sunt. Dat. Kal. Mart. Constantinop. D. Just. PP. August. anno 11. f Joan. V. C. Conf.

UT NULLUS g FABRICET ORATORII domos præter voluntatem Episcopi: & ut deputer pri- us, quæ circa diligentiam & statum fabricati oratorii suf- ficient: & ut Episcopi h non desint suis ecclesiis: & de alienatione ecclesiasticarum rerum immobilium i.

TIT. XXII.

NOVELLA CONSTIT. LXVII.

Idem Imperator Justinianus Augustus Menne Antistimo & beatissimo Archiepiscopo Constantinopolitano, & universi ejus tractus Patriarcha.

PREFATIO.

E A quæ de sanctissimis ecclesiis sunt, multis comprehendentes legi- bus, adhuc etiam alia lege egenus, ad exorta negotia & rursus e- mergentia sufficiente. Plurimi namque nominis & causæ, non ad opus sanctarum ecclesiarum accedunt, deinde eas edificantes, ne- quaquam curam ponunt, ut expensas quoque eis deponant decentes, & ad luminaria i & ad observantium alimenta, & ad sacra m ministeria: sed deserunt eas etiam in nudis ædificiis constitutas, & ad destruendas, aut omnino sacro ministerio destruendas.

CAP. I.

Sancimus igitur præ omnibus quidem illud fieri, & nulli licentiam esse, neque monasterium, neque ecclesiam, neque orationis domum incipere edificare, antequam civitatis Deo amabilis episcopus oratio- nem n in loco faciat, & crucem o figat, publicum p processum illic fa-

Novellæ

ciens, & causam manifestam omnibus statuens. Multi enim simulantes fabricare quasi orationis domos, suis a iudicibus de- medentur languoribus a, non orthodoxarum ecclesia- rum ædificatores facti, sed speluncarum b illicitarum.

CAP. II.

Ut c, qui ecclesias adificant, prius definiant, quæ ad curam & constitutionem ejus & conservationem pertinent.

D E inde non aliter quempiam ecclesiam ex novo ædifi- care, priusquam loquatur ad Deo amabilem Episco- pum, & definiat mensuram quam deputat & ad lumina- ria d & ad sacrum ministerium, & ad incorruptandæ e domus custodiam, & observantium f alimenta: & si suf- ficienter habere videtur, faciat prius g donationem eo- rum, quæ futura sunt deputari: & ita domus ædificetur. Si autem non sufficiat quidem aliquis ad hoc nomen h forte desiderans, quo & ipse fabricator ecclesiæ vocetur, & vult aliquid tale facere (multa enim & in hac regia ci- vitate, & in provinciis ecclesiæ sunt, in quibus compe- tenti quidem administratur modo, periculum vero ruinæ patiuntur per vetustatem, aut etiam parvæ constitutæ sunt & inordinatæ, secundum desiderium eorum, qui in eis de- putati sunt) licebit ei unam i talium ecclesiarum accipi- enti hanc ædificare: & hic voluntate Deo amabilis or- thodoxorum Episcopi res agenda est: sic enim poterit & sacra domus fabricator vocari, & nihil de suo super ex- pendere: deputatis jam circa hoc expensis oblatiis eis, qui etiam prius has expendebant.

CAP. III.

De episcopis non residentibus in propriis ecclesiis, sic k Julianus epitomatur.

ILLud quoque sancimus, quatenus secundum jam a no- bis prolata legem l, Deo amabiles Episcopi in suis ec- clesiis maneat, & non relinquunt quidem eas, tempus vero multum hic m morentur, & cogant per provincias ceconomos expensas n sibi transmittere, & sanctissima ecclesia expendat, quod & ipse inde ei observare non pa- tiatur. Sancimus igitur jam a nobis positam legem in sua manere virtute. Si vero defuerit Deo amabilis Episco- pus ecclesiæ suæ amplius tempus, nullam ei mlti expen- sam de provincia: sed illam quidem circa actus pios & san- ctissimam ecclesiam expendi: ipsum vero hic errantem o non expensis sanctissimam ecclesiam prægravare: cum cer- tum sit, quod si plurimo tempore defuerit, quæ jam a no- bis super eisdem sancita sunt, valebunt.

CAP. IV.

De alienatione rerum ecclesiasticarum immo- bilium.

Q Uoniam vero contigit jam nos sanxisse p, ut si qua in provinciis alienatio rei immobilis Ecclesiasticæ fa- cienda est, secundum decretum hanc procedere, sicuti dudum prolata a nobis Constitutio dicit: agi vero decre- tum q non solum præsentem Deo amabili Episcopo civita- tis, ejusque clero, sed etiam metropoleos Episcopo: nec non & illud insuper est sancitum, ut si metropoleos san- ctissimus episcopus futurus est venundare, sive ejus eccle- siæ sanctissimi ceconomi, quid oporteat fieri: etiam hoc adjicimus, ut duo ex synodo, quæ sub eo est, Deo amabi- lium episcoporum, quoscunque elegerit, ipsi interfint, & alia omni observatione custodita, quæ jam sancita est, præsentia duorum Deo amabilium episcoporum adijcia- tur: ut secundum se videatur cum sua synodo rem agere: & sicut ipse rem facit credibilem r & sufficientem ei, qui sub eo constitutus est, dum præsens est: ita & ipsi quæ sub eo est, synodus præsens, per duos Deo amabilium epi- scoporum videbitur rem præbere cautissimam, sumentem ex hujusmodi synodo testimonium.

EPILOGUS.

† Hanc itaque nostram legem, & ad sedem tuæ beatitu- dinis, & ad ceteros sanctissimos patriarchas missam, ipsi per literas proprias sub vos metropolitans facietis mani- festam, ut illi palam faciant sub se constitutis episcopis: ut nullum lateant, quæ a nobis constituta sunt. Dat. Kal. Maji, C. P. Imp. DN. Justin. PP. A. An. 12. Joanne V. C. Conf. f.

UT CONSTITUTIO SACRATISSIMI IM- peratoris de successione nuptialium r lucrorum, quæ apud a, id est, non exstantium liberorum lucra intro- ducit, obtineat in his factis, quæ acciderunt post consti- tutionem: in his autem factis, quæ ipsam præcesserunt, Leonis constitutio locum habeat.

TIT. XXIII.

NOVELLA CONSTIT. LXVIII.

Antonio Contio interprete.

KK

PRÆ-

a iudicibus de-
medentur languoribus a, non orthodoxarum ecclesia-
rum ædificatores facti, sed speluncarum b illicitarum.
b Hæreticorum
templa, speluncæ
illicite.
c Nov. 123. c. 18.
d λυγροκαμίας
ustitatum erat in
Oriente cereos in
ecclesiis accendi,
præsertim dum
legebantur scri-
pturæ, Hierony-
mo teste. Cerei
quoque & funalia
præferbantur in
funeribus ab a-
colythis Nov. 19.
c. 3. c. 5. in fin.
e ἀδελφότητος
οἴκου συντάξι-
σιν.
f τῶν πορτο-
ἐπιούριων.
Scrimg. eorum,
qui ibi deservit-
unt. Jul. Galli
qui deservunt.
g Quæstio de do-
tis ecclesiasticis
modo ac quanti-
tate, templi ædi-
ficandi quantio-
nem præcedit.
h in p. v. sed. ad-
de l. ult. in fin. ff.
de oper. publ.
i Oratoria vete-
ra ac prope desti-
tuta, arbitrio e-
piscopi, privatus
suo adjecto no-
mine potest re-
parare.
k Imo ita, si epi-
scopus multum
tempus ab eccle-
sia sua defuerit,
l Nov. 6. c. 2.
m i.e. in comi-
tatu principis.
n Reditum ec-
clesiasticorum cu-
ram penes cecon-
omos fuisse
hinc colligas.
o Vagus & aber-
rans episcopus,
expensis ecclesie
non est aliendus.
p Nov. 46.
q Novell. 7. c. 9.
Prædicta sc. quod
hodie remissam
est. Nov. 120.
r Quod fit ab e-
piscopo præsentem
metr. politano
vel duobus epi-
scopis a metropo-
litano transmissis,
idonee fieri
censetur.
s i.e. anno Chri-
sti 538.

t De constitutio-
ne Imperatoris,
quæ lata est de
lucro ex morte
liberorum con-
tingente per pa-
talia dotalia. Jul.
const. 62. De con-
stitutione successio-
num in lucra
nuptialia. Index
Regine.

CAP. III.

De absentibus reis a.

constitutionem neglexerit. Jul. 9. 119.

CAP. IV.

De fori praescriptione k tollenda.

constitutionem neglexerit. Jul. 9. 119.

KK 2

regis dignitate
vili & criminali

A l. 23. C. de fid. instr. lmo quia- que. 1. Harm. 6. 5. 3. Nihil interest, utrum subscripserint testes, an presentibus ipsis instrumentis depositi fuerit compositum. Jul. cons. 60. n. 234. c. 1. Harm. 6. 5. 4. d. deest hanc particula apud Scrimgerum. e. Viva vox cum iurejurando scripturam superat. s. s. m. in p. s. l. 1. 5. C. de fide instrum. 1. Harm. 6. cap. 2. p. 1. d. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

mentum, nisi etiam testium habeat presentiam fide dignorum non minus trium: ut si veniant, & propriis subscriptionibus attestentur: si vero alii quidam testificentur, quia presentibus eis confectum est documentum: fidem cautam ex utroque percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola non sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

CAP. III.

Si c. literarum fides a voce testium discrepet.

SI vero tale aliquid contigerit quale in Armenia factum est, ut aliud quidem faciat collatio literarum, aliud vero testimonia: tunc nos quidem existimavimus ea, quae viva d. dicuntur voce, & cum iurejurando: hanc digniora e. fide quam scripturam ipsam secundum se subsistere. Verumamen sit hoc iudicantis prudentia simul atque religionis, ut veracibus potius pro talibus credat: Et nos quidem secundum hunc modum existimavimus oportere probari fidelia documenta.

CAP. IV.

De instrumentis incaute g. compositis.

SI tamen quisquam aut deponens, aut mutans, aut aliter contrahens, contentus sit scriptura sola ejus cum quo contrahit: in ipso erit ut sciat quia in illius fide totum ipse suspendit: & quidem quantum ex scriptura non sufficiens videbitur fides, nisi i. secundum nostram legem adjiciatur documento credulitas, aut presentia testium coram quibus contractus est factus: aut forsan novissimum k. ejus rei refugium invenerit: dicimus autem quod ex iurejurando est: nam non infirmamus, quod factum est: nam falsitates & imitationes metuentes, & nudis eis existentibus non credentes, huiusmodi subtilitatem causae addimus: non l. ut credentes privemus fide sua circa amicos, sed ut quantum possibile est, & perfidiam & negationem multis reconvincamus modis.

CAP. V.

Quomodo tabelliones caute debeant instrumenta componere.

SED & si instrumenta publice confecta sint: licet tabellionum habeant supplementum m, adjiciatur & eis antequam n compleantur (sicut dictum est) testium ex scripto presentia.

CAP. VI.

De comparatione notarum.

OPortet autem iudicantes, & si qua signa o invenerint adscripta chartis, etiam hanc requirere, & legere niti. Plurima namque novimus & ex illis apparuisse, & non facile fidem ex literarum aliarum collatione recipere, propter dudum dictas a nobis causas.

CAP. VII.

De comparatione literarum.

SI vero moriantur omnes testes, aut forsan absint, aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptionibus invenire, neque tabellio superest qui complevit: (si quidem publice sit confectum) quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est in civitate: sed necesse est omnino collationem literarum, suppletiones eorum, qui subscripserint, assumere: tunc p competens est properare quidem ad comparationes, (neque enim eas modis omnibus interdiximus) per omnem autem subtilitatem procedere: & omnino, (si putaverit eis iudex oportere credi,) etiam iurejurandum q injicere proferenti, quia r nihil maligni conscius in eo quod a se proferitur, nec quandam artem circa collationem fieri praeferens, sic utitur eo, quatenus neque perimatur quicquam omnino, & per omnia munus in rebus fiat.

I. In his vero quae conficiuntur publice s documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhibuerit cum iurejurando, si quidem non per se scripserit, sed per t alium ministrantem sibi, & ille u, si vivit, si quidem possibile omnino est eum venire, & nulla causa prohibet ejus adventum, aegritudo forte valida, aut quaelibet aliarum necessitatum, quae hominibus accidunt. Quod si etiam adnumeratorem x habuerit instrumentum, & ipse adveniat y: ut tres sint testificantes & non unus. Si vero neque adnumeratorem x assumptus est, & instrumentum ipse tabellio totum per se confici-

psit, atque supplevit, aut si etiam qui hoc conscripsit a, non est, aut aliter ipse venire non valet: tamen cum iurejurando propriam b completionem attestetur c, ut comparationi non fiat locus, sint etiam sic credibilia documenta. Testimonium enim & ex voce completis factum, & iurejurandum habens adjectum, praebuit quoddam causae munimentum d.

2. Quod si tabellio defunctus est, & testimonium perhibetur suppletioni ex alia collatione: si quidem etiam sic habeat eum, qui conscripsit instrumentum, viventem, & adnumeratorem: adveniant e & illi, si quidem praesentes sunt: & habeat ex collatione adimpletionem & ex testibus causam fidem. Si vero nullus horum sit, tunc fiat quidem completionum collatio: non autem sola hac ad hoc sufficiat, sed & aliorum subscribentium forte aut contrahentium scripturae examinentur: ut ex plurimis comparationibus tam completionis quam subscribentium forte, aut etiam contrahentium, una quaedam colligatur undique & efficiatur fides.

3. Si vero nihil aliud inveniat prae collationem instrumentorum: quod haecenus valuit, fiat: ut qui profert ad f collationis documentum juret solemniter g. Ut autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad majorem negotii fidem: & ipse qui h hoc petit fieri, juret: quia non aliam idoneam habens fidem, ad collationem instrumentorum venit: nec quicquam circa eam egit aut machinatus est, quod possit forte veritatem abscondere: de quibus i licebit sese liberare contrahentes, si consenserint utrique ad hoc venire, ut insinuent k instrumenta: & proficiantur ea sub gestis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus priventur nequitia & corruptione & falsitatibus: & quaecunque alia mala corrigentes, praesentem promulgamus legem: iis, quae dudum a nobis in collationibus literarum factarum, per scripturam propriae manus sancita sunt, in sua virtute manentibus: procul dubio & in iis qui literas l nesciunt, quae olim valent in iudiciis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex judiciali forma acceperunt examinationem hac talia competentem.

CAP. VIII.

Imperiti literarum quomodo caute contrahant.

OPortet vero in iis qui literas m nesciunt, & testes & omnino n tabularios o adhiberi, in quibus locis sunt tabularii: maxime autem testes p non ignotos q contrahentibus: ut quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente: alii vero attestentur: quia etiam praesentibus eis hac gesta sunt, & scierunt eum: & ita talium instrumentorum suscipiatur fides, manifestum existens, quia non minus quam quinque r testes in his talibus adhibendi sunt: inter quos erit & qui scribit pro s contrahente, aut totum, || aut post ea quae || post paucas t literas illius posita sunt: quatenus nihil omittatur de summa subtilitate.

CAP. IX.

De contractibus sine scripto compositis.

ET haec dicimus super instrumentis ex u scripto confectis: Nam si quis facere quemlibet contractum ex non x scripto voluerit, hoc manifestum est, quia aut per testes, aut per iurejurandum y fidem percipiet: actore quidem testes deducendo, pulsato autem jurante aut referente, sicuti iudex negotium disposuerit. Ut x autem nihil sit neque horum inemendatum: illud quoque adicere legi bonum est, ut si usque ad a unam auri b libram fuerit contractus: huiusmodi observationem in hoc minime custodiri, sed secundum hoc quod tunc actum est, causam fieri, ut non de rebus c exiguis maximas attritiones homines sustineant. Haec autem omnia tenere in d civitatibus volumus: Nam in agris (ubi multa

di. Nov. 44. c. 1. P quinque. J. eod. q Testis instrumentarius potest reprobari, si ignoratus sit contrahentibus. r tabellio, scilicet tabularius ejus, & tres testes. f Sensus est obscurus, quem ita ex Juliana hic. num. 241. colligo: Pro imperito literarum testis potest subscribere. Nemo tamen scribendi sic imperitus est, quin induta illi manu ab uno testium, sanctam crucem facere possit, & paucas literas scribere. Hoc ita peracto, quinque testes subscribere debent, quod praesentibus eis imperitum scribendi cognoscantibus, res omnes ita processerint. Julianus dicto loco. vide quae scripti ad Nov. Leonis. 72. & ita literarum imperiti debent instrumenta componere. Sic in accusatione pro literarum imperito scribi potest. l. 3. §. 2. ff. de accus.

t Signum crucis intelligit. Nov. 90. in fin. vide l. ult. §. 2. C. de iura delib.

u De quibus convenit, ut in scriptis fierent.

x Contractus ex non scripto per testes aut iurejurandum probari, potest. Julianus num. 241.

y Iurejurandum genus esse probationis, hinc colligere possumus.

z hinc sumpta est Authentica, At si contractus. C. de fide instr.

a De vi & potestate huius constitutionis in quantitate. Jul. hic.

b i. e. 72. solidos, adde l. ult. C. si certum.

c Non hoc ait, Rerum vilium non admitti petitionem, cum & gallinaz, Nov. 63. c. 1. & 2. l. 1. §. 1. Infr. de verum di. vis. & quinque pedum admittatur petitio, vide l. 1. c. finium regund. sed ex quom negat esse scrupulosas nimis & curiosas solennitates in contractibus, non ita magnae quantitatis habendis requiri.

d De vi & potestate huius constitutionis in loco. Jul. hic.

simplicitas

a Rusticorum
simplicitas sum-
ma est: ideoque
rusticitas dicitur
innocens & quie-
ta. l. 3. c. de defen-
soribus civit. Re-
mittitur rustici-
tati solennitas
ex acta testamenti
faciendi. ut hic:
et l. 3. c. de te-
stam. ut & in
nuptiis. c. 4. in
fin. j. cod.

Volunt etiam
ignoscere rustico,
propter ignoran-
tiam investitu-
ram intra tem-
pus statuto delin-
tum non peten-
ti. l. 35. §. 1. ff. de
liberu & posthu-
mo. Alio sensu
dicitur rusticitas,
i. e. imperitia,
quæ potest etiam
in urbanis homi-
nibus esse, ea non
excusat semper a
tutela. l. 6. §. 19.
ff. de excus. tut.
quoniam vero a
pœna edicti de in-
iur. vocando. l. 2.
c. de in iur. voc.

b De testamento
ruri facto. vide
l. 31. c. de testam.
c De vi & pote-
state hujus con-
stitutionis in
tempore. Jul. hic.
d v. l. 7. c. de le-
gibus.
e Italia.
f id est, anno 538.

g adde Paponem
3. Notar. 6. c. de le-
gitimatione de ba-
stards: et 5. Ar-
rest. 5. cap. de legi-
timationis.
h Julianus consti.
67. De suite li-
berorum, & de
nuptiis, Index Re-
gina, Græci vero
ita, πῆρ τῆς
ματρὸς, πῆρ
τῆς τοῦ πατρὸς
ἀδελφῆς, πῆρ
τῆς ἀδελφῆς
τῆς μητρός.

Quoniam autem
Folius ergo huic
titulo recte con-
jungere Nov. 89.
de modis quibus
naturales efficiantur
fili, & de eorū
successione ab in-
stituto. adde §.
ult. Inst. de na-
pitiis. et Nov. 12.
c. 4. §. 5. c. 27.
l. 10. 11. 12. ff. de
legibus.
k d. l. 11. 12.
l Qui efficiuntur
filii legitimi, ju-
di.

m l. 10. c. de na-
turalibus liberis.
n 17. Notar. 17. Notar.
cognitum.

o Pater non ha-
bens legitimos liberos, si concubinatum in matrimonium convertit, liberos naturales legiti-
mos efficit, (lege Constantini & Zenonis, l. 5. c. de naturalibus liberis. Hodie autem &
ex Novella Justiniani requiruntur, præter matrimonium dotalia instrumenta) non costan-
tum quos suscepit ex ejusmodi matrimonio, sed & antea hos eosque in potestatem suam
redigat, l. 10. c. de naturalibus. (Idem dicendum est de eo, qui conceptus est in concubi-
natu, natus autem in matrimonio, arg. l. 5. §. 2. ff. de statu.) si postea nati filii vivant
si vero mortui sint liberi, quod & obtinet, licet si omnino nullus alius procreatus sit, vers.
sed habuit. j. cod. l. 11. c. de naturalibus liberis Julianus hic. Quid, si nuptias cum matre
naturalium liberorum non contraxerit, aut ei dotalia non fecit instrumenta, demum enim
eam mortuam esse: demum marrem pudicitiam vulgasse, susceptos tamen ex ea liberos a
patre diligi? pater rescripto principis legitimare eos potest. §. 2. j. cod. Jul. hic. Potestne
in viros legitimare? potest. §. 2. j. cod.

p vide Julianum hic.

q per l. 11. c. de naturalibus liberis.

r hinc sumpta est Authentica, Præterea. c. de naturalibus liberis

simplicitas a est, & neque scribentium aut testium mul-
torum copia est) quæ hætenus apud eos valuerunt, &
tunc sint etiam firma: hoc enim & in ipsis testamentis,
quibus maxime studemus, jam a nobis sancitum b est.
Valeat itaque lex in omnibus, quæ c post d hæc faciendæ
sunt instrumentis & contractibus. Quod enim transivit,
cur quispiam sanciat? Hanc autem legem peperit conten-
tationum multitudo factarum quidem in litibus, apud nos
autem introductarum: quatenus quotidie inter se con-
tendere homines compescamus, præferentes eis alter-
cationes per legislationis subtilitatem.

EPILOGUS.

† Quapropter convenit tuam eminentiam hæc cogno-
scentem, manifesta omnibus facere subjectis, & qui hic
sunt, & qui in gentibus. Etenim ad alios gloriosissimos
præfectos, & qui in Hesperia sunt e & in Lybia, & qui in
Septentrionalibus, (dicimus autem in Illyrico) scripsi-
mus, ut omnis nobis respublica plena fiat hac lege subje-
ctorum medente concussione. Dat. prid. Non. Jun. CP.
Imper. DN. Justin. PP. A. anno 12. Johanne V. C. Conf. f

QUIBUS MODIS NATURALES FILII
efficiantur legitimi g & sui h, supra illos mo-
dos, qui in superioribus constitutionibus
continentur.

TITULUS III.

NOVELLA CONSTIT. LXXIV.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prae-
torum præfecto, iterum ex consensu ordinario &
patricio.

PREFATIO.

Recte dictum est a prædecessoribus nostris & ante
omnes a Juliano i sapientissimo, quia nulla lex k,
neque senatusconsultum prolatum in republica
Romanorum videtur ad omnia sufficienter ab
initio promulgatum, sed multa indigere correctione, ut
ad naturæ varietatem & ejus machinationes sufficiat. Igitur
de iis, qui ex naturalibus ad suorum l jus perve-
niunt, & multas & varias conscripsimus leges. Ex his au-
tem, quæ a natura rerum per singula moluntur, invenien-
tes aliquid deesse iis, quæ jam statuta sunt: hoc in præsen-
ti corrigimus. Sanctum m namque est, ut si quis habens
mulierem puro sibi affectu consternatam n, deinde filios pro-
creaverit, & postea etiam nuptialia fecerit instrumenta o, &
legitimos ex ea procreaverit filios: neque ii, qui prius nati sunt,
maneant naturales: sed & illi connumerentur suis, eo quod oc-
cassio eis omnino sunt nasci legitimis. Sed habuit etiam ista
lex correctionem p, nam quia secundi & post dorem
nati mortui sunt, ideo volebant quidam nequaquam prio-
res a non existentibus adjuvari: & hoc emendavimus,
& dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt ii, qui secundi
fuerunt fratres, habere jura legitima. Illud quoque ad-
jicientes, (quoniam & hoc dubitatum est) ut vel si aliqui
filii post dotalia non nascantur, attamen præcedentes li-
cet ante dotalia nati sunt, inter suos adscribi, patre quippe
ad hoc festinante.

1 ¶ Sed q & aliud quiddam tale occurrit: ex hujus-
modi namque consuetudine nati filii erant alicui: at ille
eos volebat a nobis adinventio modo facere suos, nuptia-
lium confectio documentorum, deliberante autem hoc
patre, mortua est mulier, & constitutionis eum deseruit
modus. Non enim erat ad quam oporteret nuptiale con-
fici documentum, & naturales manebant filii invito pa-
tre. Et quiddam etiam secundum tale exortum est apud
viros neque nobis incognitos. Procreavit etenim quidam
filios non legitime, & filios quidem ultra quam diligebat
& legitimos sibi fieri secundum legem volebat. Ea autem
quæ sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, neque
dignam eam existimavit legitimo quodam nomine, quæ
etiam semetipsam injuriaverat; sufficit r enim hoc tan-
tum dicere. Quapropter secundus iste modus est, qui fi-
lios gravat: in priori quidem post mortem matris: in se-
cundo vero, per id quod illa peccavit.

2 ¶ Novimus autem etiam quendam tertium mo-
dum: Pater namque volebat legitimos facere filios: &

ad ea, quæ de dotibus sancita sunt a nobis, respiciebat: fi-
lii vero sentientes, quoniam quædam inopinare evenissent
ad matrem eorum (licet uxorem non legitimam existen-
tem, a quodam cognato divite) maligne simul & dolose
agentes, matrem occultaverunt, ne eos facere legitimos
esset patri possibile, & moriente forte matre, maternarum
rerum fruerentur usufructu: hoc quod patribus dat bene-
faciens lex. Talibus itaque resistere artibus, legis est pro-
prium subtilis, quam in præsentem sancimus.

CAP. I.

De variis modis legitimandorum filiorum naturalium, & de
legitimatione per matrimonium: seu de contractu cum ma-
tre naturalium liberorum matrimonio ab ipso patre naturali.

Si a quis sane non habens filios legitimos, naturales au-
tem tantummodo, ipsos quidem suos facere voluerit,
mulierem vero aut non habet penitus, aut quæ non sine
delicto sit, aut quæ non appareat, habeat autem secundum
quandam legem ad matrimonium præpeditam: damus ei
fiduciam nova quadam & nunc adinventam a nobis via ad
legitimorum jus perducere naturales, proculdubio suis in
talibus casibus non existentibus filiis. Sicut b enim qui-
dam a præcedentibus nos adinventus modus est, qui li-
bertos ad ingenuitatem deducit, præmandans c quidem
eos alio quodam actu, & dans eis aureorum jus annulo-
rum, postea d vero ad ipsam deducens naturam e, quæ
servum & liberum ab initio non discrevit, sed liberam ho-
minis fecit prolem: sic & nos hunc modum adinvenimus
causæ: & licebit id patri, ut in iis, qui dudum a nobis dicti
sunt, modis, vel etiam si quis alter occurrerit talis: multa
namque, sicut prædiximus, naturæ f sunt novitates. Li-
ceat igitur (sicut prædiximus) patri, si g legitimam non
habeat sobolem, filios restituere naturæ, & antiquæ in-
genuitati, si ex libera fiant, & suos de cetero, & sub pote-
state habere: neque enim a principio, quando sola natura
sanciebat, hominis (antequam h scriptæ provenirent leg-
es) fuit quædam differentia naturalis atque legitimi, sed
antiquis parentibus antiqui filii mox ut procedebant, fie-
bant legitimi. Et sicut in liberis i natura quidem liberos
fecit omnes, bella k vero servitutem adinvenierunt: sic
etiam hinc natura quidem legitimas produxit soboles:
attamen ad concupiscentiam diversio l naturales eis im-
miscuit. Tanquam ergo similibus passionibus factis, o-
porteret etiam medelam ex qualitatibus inveniri: illam
quidem a prædecessoribus nostris, hanc vero a nobis.

CAP. II.

De legitimatone ex testamento.

Sit m igitur licentia patri matrem in priori statu relin-
quenti, si ex veritate aliquid circa n thorum o apparue-
rit deliquisse, (aliter namque fieri hoc in talibus casibus
non permitimus) & si quædam circumventio est, aut non
est, aut latet, aut aliud etiam aliquid fiat circa eam, aut
quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: et-
iam sic providere filiis & offerre Imperatori precem hoc
ipsum dicentem, quia vult naturales suos filios restituere
naturæ & antiquæ ingenuitati, & legitimorum juri, ut sub
potestate ejus consistant, nihil a p legitimis filiis differen-
tes: & hoc facto exinde filios frui tali solatio, & neque
fraudare posse patrem, & celantes matrem & jus legiti-
morum abjicere. Uno enim hoc modo omnibus naturæ
excessibus & adinventionibus, in iis, qui legitimos non ha-
bent filios, medemur, ita brevi solatio tantum naturæ im-
petum corrigentes. 1 ¶ Si vero solummodo natura-
lium filiorum pater hoc q quidem propter quasdam for-
tuitas circumstantias non agat: moriens vero sub quo-
dam prædictorum casuum scripserit testamento r, velle
sibi eos legitimos esse filios successores: etiam hujus rei da-
mus licentiam: supplicantibus tamen etiam sic filiis post
mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris
testamentum, & hæredibus existentibus, in quantum pa-
ter eos scripserit: & ab imperio hoc percipientibus: ut in uno eodemque
hoc, quod agitur, sit donum patris & principis: id est, dicere, naturæ s si-
mul & legis. Et hoc dicimus, nullum anteriorem legitimum perimentes
modum: sed etiam hunc addentes, in quibus illos accipere non licet;
omnino enim suis existentibus, deinde naturalibus procreatis, aut primi-
tus natis, nequaquam legitimorum jus eis adjicitur: nisi forsitan per con-
stitutiones nostras, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt mo-
dum.

CAP. III.

De legitimatone per adoptionem.

Et nos non latuit, quia etiam adoptionis r modus erat antiquus ab
aliquibus ante nos Impp. super naturales ad legitimos transferendos
non improbabilis existimatus: sed æque pia memorie noster Pater u, &
constitutio ab illo prolata, talia reprehendit x. Manere ergo & illam in
suis terminis volumus: quoniam castitatem diligenter consideravit: &
incompetens est, quæ bene exclusa sunt, rursus ad temp. revocare.

CAP. IV.

Qui sine dotal. instr. nuptias contrahere non possunt. Jul. hic n. 243.

Illud quoque melius arbitramur constituere competentem, quod
ex plurimo causarum experimento cognovimus. Multæ quidem
& con-

a Jul. n. 243.
b Argumentum
notas a jure au-
reorum annulo-
rum concessio li-
bertis, ad legiti-
mationem libe-
rorum natura-
lium.

c Arguatur hic
i. e. repurgans.
d Intelligit refi-
tationem nata-
lium.

e Omnes homi-
nes natura liberi,
nullus servus.

f Natura multa
innovat. Nov. 73.

g Habens legiti-
mos liberos, na-
turales legitima-
re non potest, nisi
contracto cum
ipsorum matre
matrimonio.

h Ante scriptas
leges, omnes li-
beri ex æquo le-
gitimi.

i Omnes liberi
(i. e. omnes filii)
natura liberi.

Nov. 89 c. 1 §. 9.

k §. 1. Inst. de ju-
ri personarum, l.

4. ff. de just. l. 64.

l ff. de cond. instab.

m Ceterum hoc
vult: Naturales

liberos carnalis
esse concupiscentia-
tis.

n Hinc sumpta
est Authentica,
Item. c. de natu-
ralibus liberis.

o Puto hic querit
Nam patri liceat
ex adultera & in
adulterio susce-
ptos liberos legi-
timare?

p Quia in corpus
suum peccavit?

Jul. hic.

q Effectus legiti-
mationis.

r Hoc est, si iusta
causa dotalis in-
strumenta impe-
diat. Jul. hic.

s Patris testa-
mento quomodo
legitimari possunt
naturales li-
beri.

t Natura, si ad
patrem referat:
legis, si ad princi-
pem.

u Dixi ad ist. c. de
adops.

x Subaudi Justi-
nus, adde Nov. 89.

c. 11. §. 2.

y Ut cum patri-
bus filios natura-
les legitimos per
adoptionem fa-
cere liceat. adde
Jul. hic n. 243.

a Alii defensores confirmantur auctoritate Prefecti prætorio.
b Patres civitatum fuere in singulis Siciliæ urbibus.

c De monachis. Index Regine.
d De constitutione Imperatoris, quæ loquitur de substantiis monachorum vel auctoritatem Jul. cons. 70.

e Cui opponitur monachismus.
f Nov. 5. c. 5.

g Monachismi professione, dominus ejurat rem suam propriam.

h v. Authent. Ingressi. C. de sacros. eccles.
i Nov. 5.
k Nov. 22. c. 1. & 2. Nov. 54. & 68.
l Id est, anno 538.

m De impudicis dicam ad Novellam 141. nec enim sit hic mentio τῶν ἀσχημάτων.

n Jul. cons. 21. Caus. 22. quasi. 1. e. si quis. adde 5. decret. 16. de maledictis.

o aut per ejus membra, vel per creaturas. v. c. 26. de jurjur.

p Blasphemia in Deum prohibita, de qua vide Petrum Gregorium 33. synag. 52. Clarum 5. sent. 5. blasphemiam. Tomum 4. Ordinationum Gallicarum 6. de la passion ardente contre les blasphemateurs. Porro βλασφημία dicitur ἐν τῷ βλάπτειν τὸν θεόν, id est, ex eo quod aliter famam laedit, etque idem quod κακολογία & ἀσχηματισμός. Communis autem vel in Deum ejusque doctrinam, ut hic: vel in homines. c. 5. l. 7. Priori sensu peccat, qui deo capillos & caput arribuit: qui Dei beneficia in execrationem convertit, ut qui concepta formula jurat per passionem & sanguinem Christi.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

q Blasphemia in Deum prohibita, de qua vide Petrum Gregorium 33. synag. 52. Clarum 5. sent. 5. blasphemiam. Tomum 4. Ordinationum Gallicarum 6. de la passion ardente contre les blasphemateurs. Porro βλασφημία dicitur ἐν τῷ βλάπτειν τὸν θεόν, id est, ex eo quod aliter famam laedit, etque idem quod κακολογία & ἀσχηματισμός. Communis autem vel in Deum ejusque doctrinam, ut hic: vel in homines. c. 5. l. 7. Priori sensu peccat, qui deo capillos & caput arribuit: qui Dei beneficia in execrationem convertit, ut qui concepta formula jurat per passionem & sanguinem Christi.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id, quod in eo est, facrum (ut nomen ejus ac verbum) ad hominibus velle sit ac profanum, blasphemiam est. Lev. 24. & 2. Reg. 19. 1. 52. Rom. 2.

dicis in Sicilia constituti, apud Quæstorem in hac regia urbe exerceri præcipimus, ut ipse discutiat causas provocationis, & sententiam dicat. & nostro imperio referat, ut nostra auctoritate sententia ejus roboretur. Sed & si aliud civile emergat, veluti defensoris a confirmatio, vel decretum patris b civitatis Siciliæ: similiter ad Quæstorem referatur, & calculo ipsius confirmetur, nostra scilicet auctoritate suggerente Quæstori sequenda.

HÆC CONSTITUTIO INTERPRETATUR priorem constitutionem, de his qui ingrediuntur monasterium c, & de substantiis d eorum, & ex quo tempore oporteat eam valere.

TIT. V. NOVELLA CONST. LXXVI.

Idem Imp. Aug. Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfetto, iterum ex consiliis & patricio.

P R Æ F A T I O.

CAUSA talis ad nos pervenit, quam existimavimus oportere competenti uti a nobis interpretatione, simul & adjutorio. Cognovimus etenim, quia mulier quædam habens filium sibi ex nuptiis legitimis procreatum, voluit quidem segregare se a communi & ista conversatione, & in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reverendis ibidem congregatis. Et quoniam nostra pietatis lex f vult eos, qui se monasteriis dederint, seu viros, seu mulieres, antequam ingrediuntur monasterium, eo quo voluerint modo, quæ sua sunt disponere, nec posse, postquam ingrediuntur monasterium, ulterius agere quicquam de propriis, utpote domini g rerum non existentes ulterius, eo quod sanciverimus nos hujusmodi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se h suasque substantias, & si quidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium, eo quod domini harum ulterius non existunt: hinc autem metuere, ne forte, quamvis nostra constitutio multo posterior sit, quam quod in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam prospicere suo filio: & oportere propter prædictum metum hæc interpretari, & lege nostra fieri manifesta, quia nihil læsa sit, aut ipsa, aut filius ejus circa ejus successionem ex memorata constitutione.

C A P. I.

PROPTEREA sancimus, si quis monasterium habitaverit vir aut mulier ante prædictam i nostram constitutionem, aut hæcenus habitat, & maxime filiis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantiam in monasterium, sed filio aut filia transmittere, aut totam aut etiam partem suæ substantiæ: aut etiam quo voluerit modo res suas disponere: utpote primam illam legem alia nostra hæc constitutione interpretante, (eos enim, qui semel ante memoratam dudum nostram legem monasteria intraverint, in nullo postea posita lex contristatur est, aut ablatura eorum, quæ prius eis ut liceat, data sunt) neque prius nostra legi impedimentum penitus faciente, eo quod neque possibile sit hoc fieri, ut oportuisset prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si vero nulla tunc tali lege posita, in monasterium ingressa est: quomodo fieri potuerit converti ordinem legis, & exigere eos, qui prius ingressi sunt monasterium, illa facere, quæ prius ignorata, postea per sacram nostram constitutionem sunt innovata? Sed unumquemque competit secundum sua tempora expectare, & ea quidem, quæ post legem sunt ita quærere fieri, sicut lex vult: si quid autem ante legem subsecutum est, hoc non commovere, neque perferunt, sed in priori figura relinquere. x Hæc igitur lex pro interpretatione utili posita sit prioris nostræ illius constitutionis: ut illa in k posterioribus temporibus, ex quo facta est, locum habeat: & iis qui postea convertentur viris ac mulieribus posita sit: sibi que potestatem in illis custodiat: nihil eorum quæ antea fuerint, perferendo: cum licentia sit prioribus viris ac mulieribus, qui habitaverunt, aut etiam hæcenus habitant in monasteriis, & maxime filiis existentibus, suas res quo volunt disponere modo.

E P I L O G U S.

+ Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hæc factam declarata sunt legem, solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Dat. Idib. Octob. Imp. DN. Just. PP. A. anno 12. Joanne V. C. Conf. Indict. 2. l.

UT NON LUXURIENTUR HOMINES contra m naturam, nec jurent n per capillos Dei, aut aliquid o hujusmodi: neque blasphementur p in Deum.

Novellæ

TIT. VI.

NOVELLA CONST. LXXVII.

Imp. Just. Aug. Constantinopolitani.

P R Æ F A T I O.

OMNIBUS hominibus, qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium, & oratio, ut crediti nobis a Domino Deo bene vivant, & ejus inveniant placationem: quoniam & Dei misericordia non perditionem, sed a conversione m & salutem vult: & delinquentes, qui corriguntur, suscipit Deus. Propter quod nos omnes invitamus Dei timorem in sensibus accipere, & invocare ejus placationem, & novimus, quia omnes qui dominum diligunt, & misericordiam ejus sustinent, hoc faciunt.

C A P. I.

Igitur quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi, & gravissimis luxuriis semetipsos inserunt, & ipsi naturæ contraria agunt: istis injungimus in sensibus accipere Dei timorem & futurum judicium, & abstinere ab hujusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, ut non propter hujusmodi impios actus ab ira Dei iusta inveniantur, & civitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim a divinis Scripturis, quia ex hujusmodi impiis actibus & civitates b cum hominibus pariter perierunt.

x Et quoniam quidam ad hæc, quæ diximus, & blasphemiam verba, & sacramenta de Deo jurant, Deum ad iracundiam provocantes: istis injungimus abstinere ab hujusmodi & aliis blasphemis verbis, & non jurare per capillos c & caput, & his proxima verba. Si d enim contra homines e factæ blasphemie f impunitæ non relinquuntur: multo magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus hujusmodi præcipimus a prædictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos, qui bene vivant. Propter g talia enim delicta, & fames, & terræ motus, & pestilentia fiunt: & propterea admonemus abstinere ab hujusmodi prædictis illicitis, ut non suas perdant animas. Sin autem & post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos semetipsos faciunt Dei misericordia: post hæc autem & legibus constitutis subijciuntur tormentis.

z Præcipimus enim gloriosissimo Præfecto regiæ civitatis, permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus post hæc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis h subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inveniantur & civitas & respublica per hos impios actus laedi. Si enim & post hæc nostram suasionem quidam tales invenientes, hoc subterclayerint: similiter a Domino Deo condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus Præfectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit, secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei iudicio: post hæc autem & nostram indignationem sustinebit.

UT LIBERTI DE CÆTERO AUREO non i indigeant k annulo: & ut pristinis restituantur l natalibus. Et de celebratione dotalium instrumentorum in libertis mulieribus facta: & hoc ipso etiam nuptias legitimas fieri, & filios suos: si nuper etiam ancilla fuerit, & ipsam liberam esse celebratione dotis, & nuptias legitimas: & qui ex ea processerint filios suos.

adde Tertull. cap. 9. Apolog. Minutium Felicem in Octavio seu Octavianum Arnobii.

f Ut sunt convicia, injuriæ, execrationes, libelli famosi. g Blasphemie effectus. h Pœna blasphemie, ultimum supplicium: id etiam jure divino constitutum fuit. Lev. 24. Gregorius pœnam mitigavit, blasphemiam sex dominicis diebus pro foribus templi stare iussit, dum aguntur missarum solennia: Septimo vero, nudis, & quidem corrigia in collum injecta, &c. cap. Statuimus. de maledictis. Quia tamen pœna comprehendi clericos (ne ob id eorum ordo vilesceat) idem Gregorius noluit, quem sequuntur canonistæ, vide Clarum 5. sentent. 5. blasphemiam. 3. vers. sed quæra. ita paucissimis locis legitima pœna servatur, quod Clarus eodem loco iuste deplorat. Lego item. 4. ordinat. Gal. 5. sub Philippo Valesio Francorum rege, blasphemum a prima hora ad nonam usque, ferreum ad collare publice ætatis: iterantem vero, ad eundem torquem die quadragesimæ ligatum, eique superius la. brum ferro candente sic discissum, debet ut conspici fierent: tertia vice, tabrum inferius: quarta utrumque; quinta, linguam abscissam, ut quis parte peccasset, eadem & puniretur. v. plura apud Petr. Gregor. 33. synagm. 12. Quid, ira, ebrietas delinquentis, & consuetudo universæ provincie, exculatne blasphemum a pœna? Duobus prioribus casibus, Clarus vult pœnam mitigari: postremo pœne excusari. Placet in eo tamen quod refert, non admissos a Senatu articulos & exceptiones blasphemorum, suum delictum consuetudine vel usu totius provincie elevarium, dicto loco in fine. An blasphemie damno non ex capitaliter, fiat infamis, aliter dijudicari non potest, quam ex tenore sententiarum & provinciarum statutis. l. 13. §. 6. ff. de his, qui notantur.

i Olim indigebant ff. & C. de jure antecorum annulorum.

k v. tit. C. de deditione libert. collend. fiebant autem Deditionis ex lege Alia Sentia. §. 1. Inst. de libert.

l παλιγγενεσίαι Græci hic & alibi vocant, quam Latini appellant natalium restitutionem.

LL

TIT.

v. 24. Apoc. 16. v. 21. Id autem quod in eo est, aut non est, opinio est hominum non est metiendum, sed ipsius rei veritate. Ideoque Christus remittens peccata, Matt. 9. promittens adventum suum ex nubibus, Matth. 26. v. 66. Marc. 13. v. 7. filium Dei se afferens. Joann. 10. v. 36. Stephanus prædicans mutationem legis Moisaicæ, Act. 13. v. 11. 13. nequissimis Judæis dicitur blasphemasse. Exempla atrociora hujusmodi blasphemiarum videntur apud Clarum 5. sent. 5. blasphemiam. 4. in pr.

a Deus non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat, Ezechiel. 33. vers. 11. Nov. 14. & 141. b Gen. 19. v. 24. & 2. Petr. 2. vers. 6.

c κατὰ τὴν ὁσὴ τῆς κεφαλῆς. Scrip. d Argumentum a minori ad majus seu a pœnis delictorum in homines commisso, ad ea quæ committuntur in Deum. Sic, proximum sacrilegium crimen majestatis dicitur. l. 1. ff. ad l. Julianam. e Pœna blasphemiarum, l. 1. in. C. f. qui imperat. maledix. parcatum, l. 1. in. ff. de obsequ. servum Dei, Exod. 5. 1. Reg. 18. 3. Reg. 21. 1. Paralip. 21. Hieron. 24. Luc. 7. Alter. 2. §. 6. 7. 16. 21. 26. l. 1. c. 4. v. 11. 2. Petr. 2. v. 1. Apoc. 2. v. 9. Polycarpo causam suam agenti turba conclamavit, Act. 13. v. 50. Infam. Martyr.

f Ut sunt convicia, injuriæ, execrationes, libelli famosi. g Blasphemie effectus. h Pœna blasphemie, ultimum supplicium: id etiam jure divino constitutum fuit. Lev. 24. Gregorius pœnam mitigavit, blasphemiam sex dominicis diebus pro foribus templi stare iussit, dum aguntur missarum solennia: Septimo vero, nudis, & quidem corrigia in collum injecta, &c. cap. Statuimus. de maledictis. Quia tamen pœna comprehendi clericos (ne ob id eorum ordo vilesceat) idem Gregorius noluit, quem sequuntur canonistæ, vide Clarum 5. sentent. 5. blasphemiam. 3. vers. sed quæra. ita paucissimis locis legitima pœna servatur, quod Clarus eodem loco iuste deplorat. Lego item. 4. ordinat. Gal. 5. sub Philippo Valesio Francorum rege, blasphemum a prima hora ad nonam usque, ferreum ad collare publice ætatis: iterantem vero, ad eundem torquem die quadragesimæ ligatum, eique superius la. brum ferro candente sic discissum, debet ut conspici fierent: tertia vice, tabrum inferius: quarta utrumque; quinta, linguam abscissam, ut quis parte peccasset, eadem & puniretur. v. plura apud Petr. Gregor. 33. synagm. 12. Quid, ira, ebrietas delinquentis, & consuetudo universæ provincie, exculatne blasphemum a pœna? Duobus prioribus casibus, Clarus vult pœnam mitigari: postremo pœne excusari. Placet in eo tamen quod refert, non admissos a Senatu articulos & exceptiones blasphemorum, suum delictum consuetudine vel usu totius provincie elevarium, dicto loco in fine. An blasphemie damno non ex capitaliter, fiat infamis, aliter dijudicari non potest, quam ex tenore sententiarum & provinciarum statutis. l. 13. §. 6. ff. de his, qui notantur.

i Olim indigebant ff. & C. de jure antecorum annulorum. k v. tit. C. de deditione libert. collend. fiebant autem Deditionis ex lege Alia Sentia. §. 1. Inst. de libert. l. παλιγγενεσίαι Græci hic & alibi vocant, quam Latini appellant natalium restitutionem.

l παλιγγενεσίαι Græci hic & alibi vocant, quam Latini appellant natalium restitutionem.

TIT. VII.

NOVELLA CONSTIT. LXXVIII.

Imper. Justin. August. Joanni gloriosiss. Orientalium
prætoriorum præfetto, iterum ex consuli ordinario
& patricio.

P R A E F A T I O.

Perfectis nobis omnibus bonis a magno Deo datis, existimavimus oportere & ipsas servorum libertates, (cum a priore conditione a dominis liberantur) eis omnino puras & infucatas & perfectas efficere: & propterea etiam deditiorum a injuria liberavimus libertates: & Latinitates b velut imperfectas exclusimus & iterationes c superfluas, demonstravimus: & Juniam d legem, & Largianum e odimus Senatusconsultum, utpote in initio inaniter introductum, & recte postmodum reprobatur: solamque f valere Romanam civitatem in libertatibus volumus, non locis, non ætatibus g, non alio quodam causam discernentes. Quoniam autem semper aliquid melius de nostris subjectis tractamus, etiam ipsum quod perfectius datum est a majoribus existimavimus oportere adjectionibus ampliare.

C A P. I. h.

De jure annulorum aureorum omnibus libertis
generaliter concessio.

Propterea i sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam, cives k denuntiaverit Romanos, (neque l enim aliter licet) sciat ex hac lege, quia qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox & aureorum annulorum & regenerationis m jus, & non jam ex necessitate hoc a Principibus n postulabit: neque indigebit omnino ulla scrupulositate: sed libertatis virtute hæc omnia subsequenter: hac nostra lege ex præsentis die inchoante. Non enim aliquid horum quæ prius facta sunt, perscrutamur. Firmamus igitur omnia præcedentia: ut valeant secundum eos, per quos facta sunt modos: sed hæc quidem sic habere sancimus.

C A P. II.

De reverentia & obsequio patronis a libertis præstandis, &c.

Illud vero adjicimus, ut nihil neque post hanc legem nostram lædantur patronatus jura, illa vero quæ nos sancimus, in quibuscunque omnino hæc personis servabimus, nisi o tamen etiam ab his libertum, qui libertatem donavit, absolvent, aut per fideicommissum hoc relinquens, aut in ipsa libertate hoc adjiciens: nam si hoc ille dederit, omnino qui manumittitur, absolvetur etiam a patronatus jure, eo quod ille hoc expresserit. Habeant itaque hæc omnia qui libertatem meruerunt: veruntamen fervent etiam post hanc nostram constitutionem eis, qui ad talem eos perduxerunt honorem p, omnem reverentiam, & hoc quod vocatur obsequium & reverentiam recte legibus introductam: quin etiam abstineant aut manibus q, aut insidiis, aut aliis ex quibus liberti tale aliquid agentes rursus, & servitutem sustinent secundum de his scriptas leges, & restituantur priori conditioni. Nam r si nullum penitus ingratum s esse circa donatorem permittimus, licet fuerit bene t natus, sed donationes infirmas pronunciamus in iis, quæ dudum a nobis scriptæ sunt legibus, & in iis, quæ a nobis quotidie præcipiuntur: quomodo patiemur manumissorem, qui æqualis patri u circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut injurias forsitan asperas & indecentes, seu plagas, aut maxime intolerabilia sustinere dispendia? S i si quid horum legitimis probationibus convicerit passum se, qui libertatem dedit, vel ejus filios: post prædictas probationes libertum in priori restituiamus habitu: nominum quidem perscrutatione, & propter hoc dispendiis omnes eripientes, justitiam autem ubique & æquitatem: & quod legislatorem decet, & quod placet Deo & libertis, & dudum domino conservantes.

I Quapropter sint quidem & liberti & ingenui, sive ii, qui dudum manumissi sunt, & evidenter eis hoc largitum est: sive illi qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene x nati jam facti vivant, & debitum honorem manumissoribus reddant: ut non denuo & libertate & benenatione y cadant, tan-

quam indevoti ingrati que convicti, & a lege damnati. Erunt namque ita perpetue liberi & ingenui, si manumissoribus eorumque filiis y inconfusam & liberam suam venerationem & reverentiam devotionemque servaverint: quibus videlicet conservatis, nunquam ad priorem relabentur fortunam.

C A P. III. z.

Si libertam suam patronus uxorem habere maluerit.

Si a quis autem libertam ducere voluerit, aut legitimam facere conjugem, cujuslibet b dignitatis existens: nuptialia conficiat documenta (hanc enim solam post manumissionem observationem adjicimus) & sint etiam præcedentes filii, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores, & a postulatione annulorum aureorum & pristinum natalium liberati c, nullamque penitus habentes differentiam ad cetera ingenuorum matrimonia. Libertas enim matris, insuper & documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuam & patri succedentem demonstrabunt.

C A P. IV. d.

Si quis ex ancilla sua liberos habuerit.

Et ita rebus & veritate toti efficiatur, ut si e cui etiam ex serviente muliere procreantur filii, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia conficere documenta: mox cum ipsa dotis inscriptione & filiis competet libertatis simul & suorum f jus, non requiruntur nobis specialem libertatem in filiis fieri, & simul manumitti cum matre, aut postea vel ante eam forte libertatem accipere: sed conscriptione sola nuptialium documentorum mox eis etiam libertatem donamus. Quod enim majus utique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium g, quam uxorem ostendere, liberamque simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione? Si h enim miles i relinquens legatum alicui suorum servorum, ipsa donatione legati & libertatem dare videatur: quomodo non multo magis pater si documentum nuptiale conscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse filiorum quidem matrem legitimam esse, & hoc tam magnum ei donasse opus k libidinibus, proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere servituros.

I Hoc similiter quidem pro manumissoribus, similiter autem & pro manumissis sancimus. Nam si ea quæ in præcedentibus dicta sunt, manumissoribus non servamus: legiores forsitan homines circa libertatis largitatem efficiamus. Nobis autem omne extat studium subsistere libertates atque valere, & in nostra florere & augeri republica. Etenim hujus causæ desiderio & in Libya & in Hesperia l tanta suscepimus bella, pro recta scilicet ad Deum religione, & pro subditorum pariter libertate.

C A P. V. m.

Ratio constitutionis.

Facimus autem novum nihil, sed egregios ante nos Imperatores sequimur. Sicut enim Antoninus n Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hæc pervenit) jus o Romanæ civitatis prius ab unoquoque subditorum petitus p & taliter ex iis, qui vocantur peregrini q, ad Romanam ingenuitatem deducens, hoc ille omnibus in comune subiectis donavit. Et Theodosius r junior post Constantinum maximum sanctissimæ hujus civitatis conditorem, filiorum s prius jus petitus z in comune dedit u subiectis: sic etiam nos hoc videlicet regenerationis x & aureorum annulorum jus, unicuique petentium datum, & damni & scrupulositatis præbens occasionem & manumissorum indigens auctoritate: omnibus similiter subiectis ex hac lege damus: restituiamus enim naturæ, ingenuitatem dignos, non per singulos de cetero y, sed omnes deinceps qui libertatem a dominis meruerint: ut hanc magnam quandam & generalem largitatem nostris subiectis adjiciamus.

E P I L O G U S.

+ Quæ igitur pro indulgentia subditorum nostræ placuerint Clementiæ per hanc legem, hæc tua celsitudo cognoscens, nostris subiectis faciat manifesta per programinata propria & hic, & in provinciis: ut discant, quia nostrorum subditorum per omnia curam habemus ea, quæ pro utilitate eorum sunt, sancientes.

omnes liberti, jus aureorum annulorum & natalium fuerint adsecuti. Sic solent plerumque boni Principes alii alios, in subditiis æquo jure regendis & beneficio addicendis sapere. p Petitus dicitur. q Omnes ingenui Quirites facti ab Antonino. Rutilius Numatianus: fecit periculum gentibus unam, profuit injuriis, ut dominante, capi. Dumque offerret ultionem propriam consilia jura, Urbem fecit, qua prius orbis erat. r l. i. c. de jure liber. s Id est, liberorum. t Id est, peti solitum. u Theodosius junior omnibus ingenuis jus tantum liberorum dedit. v. l. i. c. de jure liberorum. x Jus Quiritium ab Antonino s. eod. liberorum a Theodosio. omnibus manumissis jus ingenuitatis, seu natalium & aureorum annulorum a Justiniano datum est, ut hic. y ut olim ferebat, l. i. c. de jure quirit. annulor.

Valebit

a v. tit. c. de ded. tit. liberate collenda. b Quoad reliquos homines, non quod patrimonium attinet: nisi patronus manumittendo jus suum remiserit. l. pen. l. ult. c. de bon. liber. c Latini fiebant inter veteres iteratione: quod ut ferebat, v. Ulpianum 3. in princ. & s. 3. d Norbanam scilicet, qua libertini fiebant Latini. g. 3. Inst. de libert. e Largiano Senatusconsulto cautum fuerat, ut liberi manumissoris (non nominatum exheredatit) extraneis hæredibus eorum, in bonis Latinorum præponerentur, s. 4. Inst. de success. lib. & ita Senatusconsultum Largianum erat appendix legis Julæ Norbanæ de libertinis Latinis latæ. l. 1. in pr. c. de Latina libertate. f v. tit. c. de Latina libertate. tollenda & per certos modos in civitatem Romanam translata. g v. Ulp. tit. 3. s. 2. s. 3. h Jul. n. 260. i Hinc sumpta est authentica, sed hodie. c. de jure anteq.

k Qui a domino manumissus est ea formula, ut civis Romanus fiat, ingenui jus habet. l Quotquot enim manumittuntur, cives sunt Romani. Hinc colligitur, privato cuicunque licere per obliquum civem Romanum facere, & jus civitatis Romanæ conferre. Manumittens enim manumisso jus civitatis confert: lege videlicet id permittente. m καλὴ γενεά, id est, natalium, non erit ut libertinus, erit ut ingenuus. Nov. 18. c. ii. n Natalium restitutio olim a solo Principe dabatur. l. 3. ff. de natalibus restituendis. o Servus ingenuus factus a domino, omnibus ingenuus est, ac non manumittenti, nisi jus patroni nominatim remissum ei fuerit, l. pen. l. ult. c. de bon. liber. Poteest enim manumissor patronatus prærogativæ, vel cum manumittit, vel testamento renunciare. Julian. cons. 721. num. 261. q Jus patronatus remittitur, ac non obsequium & honor. J. eodem. r Jure patronatus remisso, obsequium remissum non intelligitur. q Nota quibus modis manumissi recidunt in servitutem. v. l. ult. in fin. c. de bon. liber. l. 2. c. de liberis. s Argumentum a pecuniariis donationibus ad donationem libertatis observata. Ulp. propter ingratitudinem possunt revocari: ita & hæc potest. t Donatio revocari potest ob ingratitudinem, v. l. ult. c. de revocand. donat. u κατ' ἐπὶ τὴν εὐνοίαν τὸν εἶναι. Scrimger. w Manumissor, manumisso patris loco est. x ὡς εὐνοίαν. y εὐνοίαν.

y l. 5. c. de obseq. l. 3. c. de liber. z adde Julianum n. 261.

a Hinc sumpta est authentica, sed hodie. c. de jure anteq. b Olim dignitatem præcipuum patris non poterant succedentes ducere, & ita abrogatur l. 9. ff. de senatu. v. l. 16. 23. 43. 44. ff. de rit. l. 7. in fin. c. de iur. test. Nov. 22. c. 10.

c Olim non erat liberati. Nov. 13. c. 11. d Jul. n. 260. e l. 3. c. comm. de success. f γένος τῆς μητρός, id est, suavitatis. g Non præsumitur pater velle ancillam suam liberam facere, filios vero ex ea susceptos relinquere in servitute. h Argumentum a militis aliquid servus legens, id eum, qui suorum naturalium liberorum matrem uxorem ducit, observa.

i Aliud in pagina no. 1. 2. ff. de probat. l. 2. c. de test. cass. serv. her. k ὡς γένος τῆς μητρός, id est, suavitatis. m Jul. n. 260. n l. 1. ff. de jure anteq. o Ab Antonino Pio omnibus ingenuis, qui in orbe Romanæ concessum est. p Id est, peti. q καλὴ γενεά, id est, suavitatis. r Theodosius junior omnibus ingenuis, qui in orbe Romanæ concessum est. s Id est, peti. t Id est, peti. u Theodosius junior omnibus ingenuis, qui in orbe Romanæ concessum est. x Jus Quiritium ab Antonino s. eod. liberorum a Theodosio. omnibus manumissis jus ingenuitatis, seu natalium & aureorum annulorum a Justiniano datum est, ut hic. y ut olim ferebat, l. i. c. de jure quirit. annulor.

v. l. 1. c. de jure anteq. w Jul. n. 260. x l. 1. c. de jure anteq. y l. 1. c. de jure anteq.

z l. 1. c. de jure anteq. a l. 1. c. de jure anteq. b l. 1. c. de jure anteq. c l. 1. c. de jure anteq. d l. 1. c. de jure anteq. e l. 1. c. de jure anteq. f l. 1. c. de jure anteq. g l. 1. c. de jure anteq. h l. 1. c. de jure anteq. i l. 1. c. de jure anteq. k l. 1. c. de jure anteq. l l. 1. c. de jure anteq. m l. 1. c. de jure anteq. n l. 1. c. de jure anteq. o l. 1. c. de jure anteq. p l. 1. c. de jure anteq. q l. 1. c. de jure anteq. r l. 1. c. de jure anteq. s l. 1. c. de jure anteq. t l. 1. c. de jure anteq. u l. 1. c. de jure anteq. x l. 1. c. de jure anteq. y l. 1. c. de jure anteq.

v. l. 1. c. de jure anteq. w Jul. n. 260. x l. 1. c. de jure anteq. y l. 1. c. de jure anteq.

z l. 1. c. de jure anteq. a l. 1. c. de jure anteq. b l. 1. c. de jure anteq. c l. 1. c. de jure anteq. d l. 1. c. de jure anteq. e l. 1. c. de jure anteq. f l. 1. c. de jure anteq. g l. 1. c. de jure anteq. h l. 1. c. de jure anteq. i l. 1. c. de jure anteq. k l. 1. c. de jure anteq. l l. 1. c. de jure anteq. m l. 1. c. de jure anteq. n l. 1. c. de jure anteq. o l. 1. c. de jure anteq. p l. 1. c. de jure anteq. q l. 1. c. de jure anteq. r l. 1. c. de jure anteq. s l. 1. c. de jure anteq. t l. 1. c. de jure anteq. u l. 1. c. de jure anteq. x l. 1. c. de jure anteq. y l. 1. c. de jure anteq.

a Cingulum habere est *αρχὴν* *ἔχειν*.
 b Vitiū est rei publice peritissimum causas dijudicandas non tradere.
 c de qua v. l. 5. c. de pedan.
 d *δικαστηρίον*, i. e. iudicio.
 e iudem *δικαστηρίον* dicebantur.
 Jul. hic.
 f *ἴσκι* scilicet. Jul. hic.
 g *τὰ δημοσία* *συνηγόρου*.
 h *Ἀντίπατρος* *παιτρὸς*. Scr. Alexander Alter. Jul.
 i Pedaneos iudices apud magistratus fuisse, hic locus argumentū est.
 k Scholastici viri. Jul. hic.
 l Daniel & Victor. Hal.
 m Quiricetius. Jul. hic.
 n *φάλαξ*. Scr. Focatem. Jul. hic.
 o Appione scholastico consiliario. Jul.
 p *αρχοντας*, magistratus populi Romani. Jul. n. 296.
 q *παρεπόμενοι* *δικῆς*, deputare causas, ut hic. delegare, ut apud Julianum d. loco.
 r *τὰς κατὰ μέγεθος* *ἐξετάσεις*.
 s hoc est, ipse sententiam dicat. Jul.
 t Sententiam non valere, nisi feratur a iudice stante, hinc colligunt. v. Roland. a Valle l. conf. 41. n. 14.
 u *ἐπὶ τῆς βασιλικῆς στοᾶς*. Scrimg. in Basilica. Jul. hic. n. 297. in porticu regia, in foro. Synesius in *ἐπιστ.* τὴν στοᾶν τὴν βασιλικὴν τὸ πάλαι *κεῖσθαι*.
 In eadem porticu Agathias 3. scribit, se a mane ad occasum libellis litigantium dedisse operam: quibus ostendit ex pedaneorum notariis se fuisse.
 x Pedanei, a mane usque ad vesperam sedent. Hinc colligunt, nocte iudicari posse. de quo alias dixi ad l. 2. §. 31. ff. de orig. iur.
 y apud diatetas. Jul.
 z id est, apud abrogatos diatetas. Jul. hic.
 a *ἐπίσημοι* *δικασταί*, causae in quibus appellatum est. b in commune procerum. Julian. *ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων*.

autem neque cingulum a habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse, quod iustum est, sed aliunde emendicare iudicandi honestatem: quomodo non maximum vitium erit Republicae b, non eis, qui ex se, quod agendum sit, sciant, lites tradere, sed sinere eos quærere alios, a quibus liceat discere, quæ ipsos in iudicando eloqui decet? Hæc nos merito ad præsentem erexerunt, nostrorum subjectorum curam agentes & volentes eis etiam, quæ de iudiciis sunt in promptu esse atque facilia, & absque omni dilatione transigenda.

CAP. I.

De iudiciis a Justiniano electis.

Vetus igitur schema Zenonis constitutionis c pæmemoria, quæ unicuique Prætorio d certos definit iudices e, omnino perimimus: eligere vero perspeximus in rebus utilibus habentes attestatorem, qui communes omnium erunt iudices, tanquam undique electi. Et hoc quidem gestum est: & electi sunt a nobis iudices, Anatolius vir spectabilis iam advocacione f dudum completa, & inter spectabiles fisci advocatos deputatus: ac Flavianus, qui nunc advocatus g fisci consistit: & Alexander & Stephanus, & Menas, eloquentissimi advocati, & pedanei iudices tui fori: Alexander h alter, quem pedaneum i iudicem esse prætorii gloriosissimi Magistri sacrorum officiorum cognovimus: & duo subsequentes alii advocati k tui fori l, Victor, & ex Quirico m Theodorus. Ex advocatis itaque isti iudices præponantur.

i ¶ Quia vero competens est, esse etiam majores iudices aliquos dignitate proventus, experimento causarum multarum, aut plurimi temporis exercitatos magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam nostræ observent pietati: ideo perspeximus, ex gloriosissimis quidem patriciis Platonem gloriosissimum l patricium ll longum, qui in urbana præfectura obtinuit tempus, & secundo in illis sedibus constitutus est, & Vitorem gloriosissimum & ipsum, qui tam in magna Hellade, quam in nobili Alexandrinorum civitate administravit, & præfecturæ urbanæ tenuit præfulatum, & neque legum inexpertum: & Focam n gloriosissimum inter nostros annuendum iudices, virum quæcunque sedes noverit laudatam, quam sibi præstantem, in super & quæ legum sunt scientem. Inter hos Marcellum quoque magnificentissimum, semper quidem cum nobis præsentem, & circa iustitiæ miramur observatorem, & ab omnibus pene nos adveniens propter hoc petitem scimus, & consiliario utentem laudabili, quatenus disponere, quæ ex legibus sunt, possit, id est, Appione o viro spectabili, & fisci advocato, & in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quam a nobis ipsis.

CAP. II.

Ut iudicibus tantum hac lege datis delegare causas liceat.

Iudices itaque post nostros administratores p hos esse volumus: & his omnibus negotia secundum quod nobis visum fuerit, delegamus. Si quis autem nostrorum iudicum deputare q voluerit causas, iis, qui definiti sunt a nobis pedaneis iudicibus tradat, & alteri omnino nulli, nisi consiliariis suis comiserit particulares r examinationes: ipse s pro omni negotio iudicium portaturus.

CAP. III.

De ordine & tempore, quo iudices sedere debent.

Sedebunt t autem hi Pedanei iudices continue, & nunc in regia Basilica u, in quibus & nunc domunculis iudicant, matutino mox & meridie x & vespere audientes causas non solum quæ post legem movendæ sunt apud eos y, sed etiam alias quæcunque apud alios z quidem sunt secundum antiquum motæ schema, nunc autem a nobis ad eos mutari præceptæ sunt.

CAP. IV.

De provocationibus.

Illo custodiendo, ut si sub a appellatione a pedaneis iudicibus aut gloriosissimis viris fiant causæ, & ipsæ quidem a nobis ipsis delegatæ sint secundum quantitatem aut in commune b: apud gloriosissimos iudices nostros examinabuntur: aut aliis secundum consuetudinem sacrarum consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum nostrorum iudicum causas eis delegaverint: ad eos, qui hos miserunt, eis audientibus appellatio remeabit: ab illis autem rursus secundum prædictum modum talia iudicabuntur.

CAP. V.

De iurisdictione iudicum pedaneorum.

Audient igitur omnes quidem litem usque ad trecentos solidos existentem sub schemate annotatio-

nis a. Sic enim velocius lites iudicabuntur, & circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur. Palam vero est, quia et si per b a notationem audient causas: veruntamen dabunt terminum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam: appellationibus in his nulli penitus perimendis: nisi forte tertio c appellare voluerit d, aut per e contumaciam defuerit: talibus f enim etiam appellationum perimitur ratio.

CAP. VI.

De appellationibus, ut eursus duorum mensium habeant, nullaue amplius concedatur reparatio.

Appellationes autem ex hac magna civitate a pedaneis iudicibus non ultra duos menses habere inducias in cursu fatalium g volumus: post quos necesse est fatales h suum inchoare cursum: ea, quæ vocatur a legibus reparatio i, locum in his nullum habente.

CAP. VII.

Ut sportularum modus lege k Justiniani introductus servetur.

Nullo quoque præsumente transcendere, quæ in sportulis, aut in liti expensis a nobis disposita l sunt: sed omnibus his contentis, & formidantibus poenam, quam in talibus sacra nostra constitutio terminavit.

i ¶ His qui causas præparant, sic existentibus, sicut & militia figura hætenus definit, unoquoque tamen iudice duobus quidem exceptoribus utente, & duobus causis præparantibus m & complentibus: non valentibus eis pluribus quam duobus omnino ministrare iudicibus. Hos autem omnino locupletes, & probatos esse: ut neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque maligne agatur: sed periculo officiorum n, aut scholarum, aut scribitorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & vel si quid ab eis peccatur, ad illos, qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum iis, qui ab eis læsi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus o iudicibus, si eis interpellatio fiat, præparare modis omnibus eos, qui ex officiis suis, aut scholis, aut scribiis eligunt ministrantes, hinc læsi damnum curare. Si vero iudex aliquem senserit malignitatem ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos, qui non cum utili opinione causis utuntur: alios autem instituat, sententia & electione eorum, quibus hoc (sicuti prædiximus) periculi est.

CAP. VIII p.

Ut in locum remoti iudicis alius a Principe subrogetur.

Si quis autem aut gloriosissimorum, aut eloquentissimorum iudicum removeatur iudicare pro qualibet causa vel necessitate: non aliter alter in ejus succedat auditorium, nisi hoc nos q decernentes, alii tradiderimus pro eo causarum examinationem.

CAP. IX.

Ut r duos in exordio & duos in fine liti aureos accipiant pedanei iudices.

NE autem circa hæc labor sine mercede nostris fiat pedaneis, sancimus, eos, in unaquaque dicta apud eos causa, vel si divinitus fuerit deputata, duos s quidem aureos ab utraque parte in contestatione liti accipere, & duos in fine negotii, & ultra hoc nihil, (quod etiam prædecessores nostri definerunt), sed his contentos esse solis: privilegiis t quippe, quæ in diminutione sumptuum quibusdam concessa sunt, omnibus integris secundum suum ordinem conservandis. Hoc autem d. cimus in litibus transcendentibus quantitatem aureorum centum. Si enim usque ad hoc mensura fuerit litium: nihil eos audientia u causa volumus exigi. Qui enim ita parvæ quantitatis exactionem facit, pro maxima parte victoria sic pauperem fraudat. Et neq; in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim unumquemque istiusmodi pedaneorum, annis singulis a mensura tuæ celsitudinis percipere duas x libras auti, & his esse contentum solis, & neque redimi: & autem omnino despicere. Propterea enim eligimus fiscum y minuire, quatenus horum unusquisque contentus nostra largitate & quaternis aureis, putas Deo & nobis & legi custodiat manus, cogitans, quæ a prioribus legislatoribus de his definita sunt.

t Privilegia sumptuum iudiciorum nonnullis data sunt.

u *δικαστηρίον* *ἐπιστάτης*. Iudicum *δικαστηρίον* quatuor aurei. Majora sunt apud Gallos, apud quos *δικαστηρίον* *ἐπιστάτης*, de quib. v. Papon. 18. *Arrêt*. 3. c. des *épices*. Lucius *δικαστηρίον* etiam appellat aurum sportularium & *Tragemata* 5. *Placit*. 5. de *Tragemata* num. 2. Verisimile est enim Gallos (iudicibus cum minus corruptis) iudicibus de ille aromataria quasdam species: ac pro cedente tunc demum tempore mutatum id genus sportularum in pecuniam numeratam. Quæ de re merito conquerebatur Michael Hospitalius Franciscus Cancellarius in oratione Avthomagi habita 1563. tom. 2. ordin. l. fol. 836.

x id est, 144. aureos.

y Fisci causa sub bono principe permittitur.

a *ἐν σχήματι* *παρεπόμενοι*.
 b *ἔστιν*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k *ἢ*.
 l *ἢ*.
 m *ἢ*.
 n *ἢ*.
 o *ἢ*.
 p *ἢ*.
 q *ἢ*.
 r *ἢ*.
 s *ἢ*.
 t *ἢ*.
 u *ἢ*.
 x *ἢ*.
 y *ἢ*.
 z *ἢ*.
 a *ἢ*.
 b *ἢ*.
 c *ἢ*.
 d *ἢ*.
 e *ἢ*.
 f *ἢ*.
 g *ἢ*.
 h *ἢ*.
 i *ἢ*.
 k

NOVELLA CONSTIT. LXXXIV.

a Multas formas
edere natura pro-
perat. l. 2. C. de ve-
ser. jur.

b xxi. tit. Co-
gnaticas. Scrimg.
c i. e. explicant.
d Facti narratio.
e Quæstio, fra-
tris sine liberis
mortui hæreditas
ad quem perti-
neat.

f hinc sumpta est
Authentica, Ita-
que. Cod. comm. de
successionibus.

g Olim ita non
fuit. l. 1. C. de legi-
simis hæreditibus.
Unde constat, ho-
die consanguineos
& uterinos
simul præferri
consanguineis
tantum, vel ute-
rinis tantum.

h l. ult. C. comm.
de successibus.
i decisio hujus
Novellæ, Fratri
sine liberis mor-
tuo hæreditas de-
fertur ad fratres
ejus consanguineos,
id est, ad fra-
tres ex utroque
parente conjun-
ctos, non eos, qui
tantum sunt ei u-
terini, vel ex eo-
dem patre, in re-
bus ejus paternis,
fratres paterni
succedunt ex re-
gula, Paterna pa-
ternis, materna
maternis, de qua
v. l. 13. C. de legi-
simis hæred.

k hodie pater vo-
catur in virilem
proprietatem.
Nov. 118. c. 2.

l Duplici uten-
tes jure iis, qui
uno tantum u-
tuntur, sunt po-
tiores.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo per Or-
entem prætoriorum præfecto, iterum ex consuli ordi-
nario & patricio.

P R Æ F A T I O.

Multis undique natura a novitatibus utens, (di-
ctum est jam in legibus hoc sæpe præcæmum, di-
citur autem & iterum, donec illa, quæ sua sunt,
operatur) ad opus multarum nos pertrahit legum.
Legitimas enim & cognativas b successiones dicunt & qui-
dem nobis & veteres, & qui ex antiquissimo jure hæc su-
mentes, descenderunt usque ad nos, qui plurima horum
corteximus, pervenit autem ad nos aliquid tale. 1 ¶ Du-
xit d quidam uxorem, & filii ex eadem sunt nati. deinde
moriens illa duxit rursus aliam, ex qua nati sunt filii
ei, prioribus consanguinei solum, non autem uterini. De-
inde etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque
filios ex eo. Post mortem vero ejus ad secundum mulier
descendit virum: ex quo alios fecit filios, iis, qui ex prio-
re viro fuerant, uterinos solum, non tamen consanguineos.
Moriens igitur matre, postea mori e unum fra-
trum ex tertio matrimonio contigit sine filiis & sine testa-
mento, multos fratres relinquentem, alios quidem con-
sanguineos, alios autem uterinos, alios vero simul & con-
sanguineos, & uterinos. Et quæ quidem adinventæ sunt
naturæ novitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem
tali principio dato nobis, ab eo & alios quosdam opinari
casus tale aliquid proferre volentes, siue morte viri, siue
morte mulieris, siue alia legitima separatione nuptiis di-
versis hoc facientibus. Quæstio igitur illa erat, si ad mor-
tui fratris hæreditatem oporteret omnes vocari, & con-
sanguineos, & uterinos, & simul quidem consanguineos,
simul autem uterinos fratres.

C A P. I.

Quia f igitur considerantes leges omnes, quas congre-
gavimus, & veteres omnes, & nostras hujusmodi
non invenimus emensisse quæstionem: congruum est
eam sero tandem refrenare lege, & considerare, quia fra-
tribus sunt ad defunctum aliis quidem cognationis jura,
quæ nos legitimis copulavimus: aliis autem hoc ipso le-
gitima. Communicabant enim aliquid ei circa pa-
ternam prolem, sicut alii circa maternam: alii autem
illud pure habebant, & lege & natura juvante se, eo
quod ex iisdem erant procedentes matrum sinibus, erat-
que eis patris semen unum: & undique veluti quod-
dam signum eis germanitatis replendebat. Si igitur hu-
jusmodi frater litibus liberare & legem & dubitantes vo-
luisset, ad testamentum venerat: & suam sententiam fe-
cerat manifestam: & per scripturam honorati ad hæredi-
tatem vocarentur. Quia vero hoc agere noluit, aut non
potuit, (multæ namque sunt homini & anxietates innu-
meræ, & repentinæ mortes) hæc nostra lex causam deter-
minet.

1 ¶ Vult autem hæc lex, ex utroque g decoratos, & si-
mul quidem consanguineos, & simul autem uterinos fra-
tres, ad successionem morientis meliores esse quam illos
qui solummodo consanguinei, aut solummodo uterini
sunt. Et nos non faciat hæsitare naturæ varietas, sed nos
hujusmodi adventiones ostendimus legitimas, atque de-
cernimus, perfectioribus distribuentes, quæ meliora sunt,
& minores exæquare eis non patientes. 2 ¶ Plurima
namque ad hoc nos invitaverunt. Primum quidem altera
nostra lex h, si filius moriatur non habens filios: deinde
existentibus ita forte maternis b rebus, aut ex nuptiali,

aut etiam ex alia causa, quæ non acquiritur, prius ex iisdem nuptiis fra-
tres ad hæreditatem vocari: deinde ex aliis: & post i hos patrem, quod
probatio erat k eo, quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam
si etiam patre existente, suo patri, & iis, qui sunt ex aliis nuptiis, præpo-
ni consanguineos & uterinos fratres contingit: consequens est, licet pa-
ter non existat, sed fratres solummodo, præponi iis, qui ex uno parentum
solummodo copulantur morienti, eos qui similiter quidem consanguinei,
similiter autem uterini sunt, & his conveniens erit illud quod dudum & in
maternis, & in iis quæ ex nuptiali causa, aut aliter non acquirantur, san-
ctum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Hæc
igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicut dictum est, posita sit. Et
quia ex tribus matrimoniis hoc processit, novitas naturæ nihil prohibet, vel
si quis proponat & in duobus solummodo matrimoniis alios quidem esse
solum uterinos, alios autem consanguineos simul & uterinos, vel si quis
extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in hu-
jusmodi casibus, ubi tales quidam introducuntur ordines, fratrum lex ha-
beat suam virtutem: & excludant duplici l utentes jure eos, qui uno so-
lo uti possunt.

C A P. II.

Si vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt uterini,
aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hæc prioribus sub-
jaceant legibus, quæ eorum successiones disposuerunt. Locum tamen
hæc lex habeat non solum in casu, qui quæstionem movit: sed etiam in
iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut iudicis sententia, aut

pactionum expedita sunt formis, habeant propriam deci-
sionem hujus legis iudicio non egentia.

E P I L O G U S.

† Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per
hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias
declarare cunctis & in perpetuum observare festinet.
Dat. 15. Kal. Jun. Constantinop. Imp. DN. Justiniano Aug.
anno 15. a Arione V. C. Conf.

DE ARMIS b.

T I T. XIV.

NOVELLA CONSTIT. LXXXV.

Imperator Justinianus Augustus Basilidi gloriosissimo ma-
gistro sacrorum officiorum.

P R Æ F A T I O.

Magnum Deum & salvatorem nostrum Jesum
Christum & ejus auxilium semper invocantes,
studemus omnes subiectos nostros, quorum re-
gimen credidit nobis Deus, illætos c & sine ca-
lumnia d custodire, & inhibere bella, quæ per suam con-
siderationem suscipientes adversus alterutros operantur
dolores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes,
tam quod sibi met inferunt, quam quod ex legibus vesa-
niam eorum punientibus patiuntur.

C A P. I.

Volentes igitur hujusmodi mortibus homines libera-
re, prospeximus armifactorum e opus nullum priva-
tum operari: solos autem illos arma facere, qui in publi-
cis deputati sunt armifactoris f, aut qui dicuntur fabri-
centis g: eos autem, qui operantur arma, nulli vendere
privato h. Sed neque qui in i numeris constituti sunt ar-
mifactores, quos etiam deputatos appellant, qui de fisco
annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vende-
re arma: sed solum diligentiam habere armorum militum
in numero constitutorum, in quibus militant. Si vero
novum aliquid faciunt, hoc aufertur ab eis, & in sacro no-
stro inferri armamento k adjiciendum ibi repositis pu-
blicis armis.

C A P. II.

Hoc autem observare volumus & eos, qui in ordi-
bus ballistariorum l sunt, quos per diversas statui-
mus civitates, ordinantes eos & arma facere: sancientes,
ut & ipsi sola publica arma in armamentis m publicis u-
niuscujusque civitatis recondita corrigant, atque reno-
vent. Si qui vero unum aliquid armorum instruxerint,
hoc similiter & ipsis inter publica arma præstent, & nulli
alteri penitus vendant. Hoc quoque custodiant, qui in
ballistariis deputati sunt, periculo n patrum o civitatum,
sub quibus & ipsos ballistarios statuimus, & publicorum
armamentorum p diligentiam atque custodiam consti-
tuimus: quatenus si qui visi fuerint aut deputati, aut
fabricentis q vendentes arma, provideant per loca judi-
ces r eos supplicis subdere, insuper etiam arma ab iis,
qui ea comparant, sine pretio auferre, & publico vindicare.

C A P. III.

Hanc igitur gubernante nos Deo cogitationem, per
præsentem sancimus legem, In nulla civitate aut pro-
vincia nostræ rei publicæ habere licentiam privatos, aut alium
quempiam arma facere, aut vendere, aut quolibet mercari mo-
do: sed solos eos, qui inter fabricenses referuntur, hæc instruere,
& deferre ad sacrum nostrum armamentum. Et hoc a tua
celitudine, & qui post te susceperint cingulum, custodi-
di sancimus: deputantibus nobis aliquos s chartulariorum
qui sub tua celitudine in serinio sunt constituti fabricentis-
um, periculo quinque inter eos priorum t bonam opi-
nionem habentes, qui & eos, qui in hac felicissima civi-
tate, & in aliis civitatibus nostræ rei publicæ arma faci-
unt, requirentes, prohibeant privatos, aut etiam alios
quosdam citra eos qui deputati sunt inter fabricenses, ar-
mifactorum agere causam: & in quibuscunque competerint
locis aliquos privatos hoc audientes, hæc auferre, & fisci
applicare armamento. Si autem inter operarios privatos
artifices opportunos u invenire potuerint: hos, si volue-
rint, in militis statuere, & in descriptione x nomina eo-
rum facere, & destinare nobis descriptionem artificum: ut
per sacrum nostrum rescriptum in illis statuatur locis, in
quibus sunt publicæ fabricæ, quatenus ipsi operantes
arma, & de fisco annonas accipiant: Hoc enim factum &
subtiliter observato a prædictis personis, licentia penitus
nulli dabitur, neque civitates inhabitantibus privatis, ne-
que villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alteru-
tros, necesseque præsumere, & ex hoc plurimos homines
occidi, publicas vero perire functiones, dum terræ cultores
vitam amittere metuentes, fuga propter timorem utuntur.

1 ¶ Oportet

a XIII. i. e. annu
539.

b xxi. tit. Co-
gnaticas. Scrimg.

c i. e. explicant.

d Facti narratio.

e Quæstio, fra-
tris sine liberis

mortui hæreditas
ad quem perti-
neat.

f hinc sumpta est
Authentica, Ita-
que. Cod. comm. de
successionibus.

g Olim ita non
fuit. l. 1. C. de legi-
simis hæreditibus.

Unde constat, ho-
die consanguineos
& uterinos
simul præferri
consanguineis
tantum, vel ute-
rinis tantum.

h l. ult. C. comm.
de successibus.

i decisio hujus
Novellæ, Fratri
sine liberis mor-
tuo hæreditas de-
fertur ad fratres
ejus consanguineos,
id est, ad fra-
tres ex utroque
parente conjun-
ctos, non eos, qui
tantum sunt ei u-
terini, vel ex eo-
dem patre, in re-
bus ejus paternis,
fratres paterni
succedunt ex re-
gula, Paterna pa-
ternis, materna
maternis, de qua
v. l. 13. C. de legi-
simis hæred.

k hodie pater vo-
catur in virilem
proprietatem.
Nov. 118. c. 2.

l Duplici uten-
tes jure iis, qui
uno tantum u-
tuntur, sunt po-
tiores.

m a XIII. i. e. annu
539.

n a XIII. i. e. annu
539.

o a XIII. i. e. annu
539.

p a XIII. i. e. annu
539.

q a XIII. i. e. annu
539.

r a XIII. i. e. annu
539.

s a XIII. i. e. annu
539.

t a XIII. i. e. annu
539.

u a XIII. i. e. annu
539.

x a XIII. i. e. annu
539.

y a XIII. i. e. annu
539.

z a XIII. i. e. annu
539.

aa a XIII. i. e. annu
539.

ab a XIII. i. e. annu
539.

ac a XIII. i. e. annu
539.

ad a XIII. i. e. annu
539.

ae a XIII. i. e. annu
539.

af a XIII. i. e. annu
539.

ag a XIII. i. e. annu
539.

ah a XIII. i. e. annu
539.

ai a XIII. i. e. annu
539.

aj a XIII. i. e. annu
539.

ak a XIII. i. e. annu
539.

al a XIII. i. e. annu
539.

am a XIII. i. e. annu
539.

an a XIII. i. e. annu
539.

ao a XIII. i. e. annu
539.

ap a XIII. i. e. annu
539.

aq a XIII. i. e. annu
539.

ar a XIII. i. e. annu
539.

as a XIII. i. e. annu
539.

at a XIII. i. e. annu
539.

au a XIII. i. e. annu
539.

av a XIII. i. e. annu
539.

aw a XIII. i. e. annu
539.

ax a XIII. i. e. annu
539.

ay a XIII. i. e. annu
539.

az a XIII. i. e. annu
539.

ba a XIII. i. e. annu
539.

bb a XIII. i. e. annu
539.

bc a XIII. i. e. annu
539.

bd a XIII. i. e. annu
539.

be a XIII. i. e. annu
539.

bf a XIII. i. e. annu
539.

bg a XIII. i. e. annu
539.

bh a XIII. i. e. annu
539.

bi a XIII. i. e. annu
539.

bj a XIII. i. e. annu
539.

bk a XIII. i. e. annu
539.

bl a XIII. i. e. annu
539.

bm a XIII. i. e. annu
539.

bn a XIII. i. e. annu
539.

bo a XIII. i. e. annu
539.

bp a XIII. i. e. annu
539.

bq a XIII. i. e. annu
539.

br a XIII. i. e. annu
539.

bs a XIII. i. e. annu
539.

bt a XIII. i. e. annu
539.

bu a XIII. i. e. annu
539.

bv a XIII. i. e. annu
539.

bw a XIII. i. e. annu
539.

bx a XIII. i. e. annu
539.

by a XIII. i. e. annu
539.

bz a XIII. i. e. annu
539.

ca a XIII. i. e. annu
539.

cb a XIII. i. e. annu
539.

cc a XIII. i. e. annu
539.

cd a XIII. i. e. annu
539.

ce a XIII. i. e. annu
539.

cf a XIII. i. e. annu
539.

cg a XIII. i. e. annu
539.

ch a XIII. i. e. annu
539.

ci a XIII. i. e. annu
539.

cj a XIII. i. e. annu
539.

ck a XIII. i. e. annu
539.

cl a XIII. i. e. annu
539.

cm a XIII. i. e. annu
539.

cn a XIII. i. e. annu
539.

co a XIII. i. e. annu
539.

¶ Oportet ergo eos, qui diriguntur a tua celsitudine ex memorato fabricensium scrinio ad prohibendos privatos armorum factores confessionem a accipere etiam per loca iudicum, & subiectorum eis officiorum, & civitatum defensores, & patres, quia nihil valebunt de carcere horum, quæ a nobis prohibita sunt, aliquid agere: sed quæ per præsentem sancita sunt legem, custodient, poenam & in pecuniis, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim, magnæ quidem Alexandria iudicem, negligentem quæ a nobis sancita sunt, viginti auri librarum exsolvere poenam & cingulo cadere: & huius officium similiter auri librarum viginti dare poenam, & capitale subire supplicium: aliarum vero provinciarum iudices damnum quidem decem librarum auri sustinere, similiter autem & ipsos casui cinguli subjacere, & eorum officia. Defensores autem, & patres civitatum, trium librarum auri multari poena, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperientes non punierint, at hoc agere valentibus non nuntient, sed latere permiserint.

C A P. IV.

UT autem palam fiant quæ a nobis prohibita sunt a privatis, & aliis quibusdam, citra eos qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri, aut privatis vendi arma: & hoc per præsentem legem significare curavimus. Prohibemus enim privatos operari & emere arcus, & sagittas & spathas, & enses, quæ vocare consueverunt semispathia, & quæ vocantur Zabæ, sive lorice & contos, & quolibet modo vel figura factas lanceas, & quæ apud Isauros nominantur monocopia, & appellatos sitinnos, seu missilia. Insuper & aspidas, sive scuta, & galeas seu cassides. Non enim ista alii cuidam instruere sinimus, præter eos qui deputati sunt in sacris nostris fabricensibus. Solos autem fieri (& vendi a privatis,) & privatis vendi permittimus cultellos minores, quibus nullus in præliis utitur. Præsentem igitur legem generalem tua celsitudo in hac proponat regia civitate, nec non & per alias civitates nostræ reipublicæ, ut omnes agnoscentes, quæ placuerunt nobis, hæc observent.

C A P. V.

Denunciamus autem futuris præesse huiusmodi custodiæ chartulariis ex memorato fabricensium scrinio, quia ex negligentia non solum pecuniarias sustinebunt poenas, sed etiam in corpore supplicia patientur, & militia cadent. Insuper nec ipsum ulterius permitti a nobis scrinium in huiusmodi adesse sollicitudine, sed aliis committi fabricensium curam.

E P I L O G U S.

¶ Quæ igitur præterierunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, tua celsitudo, & qui post te cingulo fuerint, operi terminoque contradere festinent: indignationem nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic utilem reipublicæ custodierint.

UT I DIFFERENTES JUDICES AUDIRE interpellantium allegationes, cogantur ab episcopis hoc agere: & ut quando in suspicionem & habuerint iudicem, pariter audiat causam & civitatis episcopus: & de cautela alia quam omnino oportet episcopum agere.

T I T. XV.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVI.

Imperatoris Justiniani Augusti Edictum.

P R Æ F A T I O.

EX quo nos Deus Romanorum præposuit Imperio, omne habemus studium universa agere ad utilitatem subiectorum commissa nobis a Deo reipublicæ, & illa facere quæ omni difficultate & læsione atque contritione privent: ne occasione litium, & aliorum quorundam discedere cogantur a propria patria, & in peregrinis affligi.

C A P. I.

Propterea igitur & in præsentem prospeximus præfens Edictum ad omnes dirigere subiectos, & palam facere omnium civitatum & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem adversus alium, sive de pecuniaria causa, sive de sublatione rerum mobilium & immobilium, sive de criminalibus, prius interpellat clarissimum provinciarum iudicem, & ut ipse secundum nostras leges examinet ea, quæ proponuntur & unicuique iustitiam servet. Si vero dum aliquis adierit iudicem provinciarum, non meruerit iustitiam: tunc iubemus eum adire in suum sanctissimum episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum provinciarum iudicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum, ut omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni iustitia secundum nostras leges, ut non cogatur peregre de sua patria proficisci. Si vero etiam sanctissimo archiepiscopo compellente iudicem cum iustitia determinare interpellantium

causas, iudex differat dilcere negotium, & non servet litigantibus iustitiam: iubemus sanctissimum civitatis illius episcopum dare ad nos literas ei, qui non meruerit quod iustum est, insinuantes, quia coactus ab eo iudex distulit audire interpellantem, & iudicare inter eum & qui ab eo conventus est: ut hoc cognoscentes nos supplicia inferamus iudici provinciarum, qui interpellatus ab eo, qui iniustitiam passus est, & coactus a sanctissimo archiepiscopo, non iudicaverit, quæ in dubitationem venerunt.

C A P. II.

Si vero contigerit quendam nostrorum subiectorum in dubitationem habere iudicem, iubemus, sanctissimum archiepiscopum audire cum clarissimo iudice: ut ambo & per amicabilem conventum dissolvant, quæ dubia sunt: ut aut per annotationem & scriptis factam, aut cognitionaliter & iudicetur inter litigantes: & forma & detur iustitiæ legibusque conveniens: ut non cogantur nostri subiecti propter huiusmodi causas recedere a propria patria.

C A P. III.

Si quis vero existimans habere se adversus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum provinciarum iudicem interpellat, neque sanctissimum civitatis episcopum adeat, & ita & veniat huc absque literis Deo amabilis episcopi civitatis: sciat, quoniam & ipse tales sustinebit poenas, quales futurus esset sustinere iudex, si interpellatus ab eo non studuisset ei servare iustitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter utilitatem eorum qui habitant per civitates & vicos: ne privati propriis provinciis, & ipsi in peregrinis affligantur, & res eorum lædantur. Propterea enim iudices gratis facimus, & iusjurandum eos iubemus subire, ut unicuique interpellanti iustitiam servant secundum nostras leges.

C A P. IV.

Si tamen contigerit quendam nostrorum subiectorum ab ipso clarissimo provinciarum iudice lædi, iubemus eum adire & sanctissimum illius civitatis episcopum: & ipsum iudicare inter clarissimum illius provinciarum iudicem, & eum, qui putatur lædi ab eo. Et si quidem contigerit iudicem legitime & iuste iudicari a sanctissimo episcopo: satisfacere eum omnibus modis ei, qui interpellavit adversus eum. Si vero refusaverit iudex hoc agere, & pervenerit ad nos ipsa lis: si quidem invenerimus, quia iuste & secundum leges aditus a sanctissimo episcopo, ea quæ condemnatus est, non fecit: novissimis i eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere reperitur.

C A P. V.

Sed etiam subiectum ei officium & iubemus cum omni studio & ministrantes clarissimis iudicibus interpellantes absolvere, nihil / accipientes præter illa, quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hæc non custodiant, subdi iubemus suppliciis.

C A P. VI.

Si tamen invenerimus quendam sanctissimorum episcoporum pro gratia cuiuspiam prodere iustitiam, regularem & ei castigationem inferri iubemus: ut studeant cum timore Dei iuste iudicare: ne non impetrantes iustitiam, cogantur homines relinquere proprias civitates atque provincias & in loca quælibet alia iniqua concurrere.

C A P. VII.

In civitatibus autem in quibus non sunt iudices, iubemus eos qui habent causas, adire & defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerint defensorem una cum sanctissimo episcopo iudicare, & hoc agi præcipimus.

C A P. VIII.

Neque autem monachum, neque clericum, neque episcopum iubemus venire huc absque & literis sanctissimi sui patriarchæ. Si vero hoc fecerint, sciant quia semetipsos schemate faciunt indignos.

C A P. IX.

Si quis autem magisterianus, aut præfectianus, aut cuiuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportularum quam definitum est sacris nostris Constitutionibus: iubemus omnibus modis iudicem provinciarum periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumptibus. Si vero non vindicaverit hoc ipse iudex, licentiam damus sanctissimo unicuique civitatis episcopo nunciare nobis quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam, aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: & ut iudici periculum inferamus prætermittenti & despicienti nostram iustitiam, & ipsum quoque iubeamus populi talia præsumentem.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE CURIALIUM.

T I T. XVI.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVII.

Antonio Contio Interprete.

P R Æ F A T I O.

Curialium fraudes nihil posse ferre damni Reipublicæ, sed resistere legem talibus curiis (vel consiliis) omni volumus modo. Cognovimus enim, quemadmodum, postquam interdiximus curialibus donationum modum, non concedentes ipsis possessionem immobilem donare, neque in testamento relinquere ultra tres un-

a hinc sumpta est
Antheitica, & vici-
ro. C. de iud.
b Episcopo scilicet
cuius primas con-
fidenter. Jul. n. 250.
c vici m. p. a-
d. p. m. m. m. m. m.
eos a. d. i. n. t. Jul.
h. e. ad. N. v. g. 2.
d sive scriptura.
e sententia.
f cap. 6. in fin. T.
end.
g Jul. n. 251.
h add. l. 4. C. ad
l. Juliam repet.
i v. e. ultimus sup-
plicis. Ultimum
supplicium mortis.
l 21. ff. de penit.
k v. e. oficiales,
ministros, appa-
ritores.
l Jul. h. n. 252.
m ultimis, Jul.
aut quadrupli
parat & exolu-
tioni illos subdi.
Scrim.
n i. e. ex sacris re-
gulis poena subdi-
citur. Jul. n. 254.
o v. e. 2. in fin.
p præfates pro-
vincias.
q Jul. n. 255.
r Jul. n. 256. Ne-
med. d. c. 3.
s i. e. p. p. p. p. p.
Scrim. agens in
rebus. Jul. h. n.
257.
t De diversis do-
nationibus & cu-
rialibus faciendis,
Jul. const. 89. de
donationibus fa-
ctis a decurionibus.
Index Regi-
ne.
u inter vivos.
Nov. 38.
x Nov. 45.

a Idem semper sequendum est, quod pluribus & optimis videretur.
b Mortis causa donatio legatis comparatur. l. 4. c. de mort. caus.
c Mortis causa donatio non eget inscriptione. l. 1. m. l. c. de mort. caus. l. 15. in fin.
l. 37. ff. de mort. caus. l. 1. in fin. de don.
d Mortis causa donatio revocari potest.
e sit. c. d. 16. 17. 28. ff. de mort. caus.
f nota regulam.
g Decurio donare non potest etiam mortis causa. Donare tamen potest, dotis aut donationis propter nuptias causa.

h De rebus depositis, & de his, qui denunciant, ut deposita non reddantur. Jul. cons. 21.

i De suspensione erogationis annuarum. Index Regiae. De his, qui denunciant ut civiles annonas vel pensiones non solvantur. Jul. hic. n. 310.

k *Χρημια ἀξίως*, administratio parum ut hie, Juliano est, civilium annuarum vel pensionum solutio.

l hinc sumpta est Authentica, sed *hanc causam*. c. de pos.

m puta creditoribus. Creditor denunciare quidem potest depositum reddat. l. 1. m. l. ff. de lege commensura. potest tamen eo invito depositarius depositum reddere, exacta cautione, quod hac Novella non tollitur. Ad hanc, cum hic dicitur aliquibus, ne intelligas ipsum rei dominum, cuius competit rei suae vindicta.

n Deposito non opponitur compensatio. l. m. l. c. de compens. Deposito antequam privilegium. l. 7. in fin. ff. de pos. s. Chirographo deposito accepto rei, non opponitur acceptio non numerata pecunia. l. 14. c. de non num.

cias, sed dodontem omni modo Curiae servare. illi calumniantes legem, excogitaverunt tales aliquas fraudes contra ipsam legem. Scientes enim, quod nos invenientes vetustos legumatores, dubitantes de mortis causa donatione, utrum donatio an legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationi, quosdam vero legatis, ea quae pluribus a & optimis legislatoribus visa sunt eligentes, legatum & ipsam esse omnimodo decidimus, nec c confectione monumentorum egere, sed licentiam habere facere ipsam & inferere ipsi etiam certos fines, quos donator voluerit, & si hoc fecerit, licentiam habere renunciare etiam huic ipsi facultati, qua possit poenitere super talibus donationibus, revocare d, & quos utique voluerit terminos inferere mortis causa donationibus, sicuti Julianus sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigesimo nono e nostrorum Digestorum scripsimus. Omnia enim comprehendimus in brevi & quae vetustis, & quae nobis placita sunt. Hoc igitur scientes putaverunt oportere secundum modum hunc facere quasdam mortis causa donationes, & inferere pacta secundum legem, ad auferendum potestatem sibi ipsi super donatione poenitenti, eam revocandi. Alium vero terminum ipsis placentem addere ipsis donationibus, ut inde ipsis nimirum liceat facere donationes a revocatione liberatas, & ita suas minuere substantias.

C A P. I.

Est autem ex his, quae jam lege sancivimus, adempta di, vel in testamento relinquendi, vel per donationis modum alienandi, tamen ut adhuc etiam magis ipsorum fraudem compescamus, idcirco & nunc sancimus, nemini f curiali neque per mortis causa donationem licere donare quid, praeterquam tantummodo per antenuptialis donationis modum pro seipsis, aut propriis liberis factae, aut per dotis occasionem, quatenus ipsa nostra Constitutio dicit, etiam filiabus donare nubentibus; siquidem aliter ipsos non posse donare certum est res immobiles, sed ipsas manere semper apud ipsos curialibus obnoxias functionibus, sola ipsis venditione concessa, & ipsa secundum Novellae nostrae constitutionis observationem. Mortis causa donationibus suam vim habentibus, & valentibus ceteris hominibus, exceptis g curialibus, facere dictas mortis causa donationes in quascunque voluerint personas, & conditiones ipsis imponere, & renunciare (siquidem hoc voluerint) poenitenti concessa circa patris revocationem. Manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionibus, (hoc enim insuper sancimus) & tales donationes firmas esse & stabiles: quod quidem non nunc primum lege statuimus, sed jam lege statutum & nunc per nostram interpretamur & corroboramus vocem in omnibus aliis personis, praeter solos, ut dictum est, curiales: idque propter ipsam nostram erga rempublicam curam & studium.

E P I L O G U S.

Quae igitur placuerunt nobis, & hac lege manifestata sunt, tua gloria custodire studeto, in primis utilitati Reipublicae providentiam impertiens.

DE DEPOSITO, h ET DENUNTIATIONIBUS INQUILINORUM, & de i suspendenda administratione k panum.

T I T U L U S XVII.

NOVELLA CONST. LXXXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem praetorium praefecto, iterum ex consuli ordinario & patricio.

P R A E F A T I O.

Item nuper audientibus nobis (hoc quod imperio publice sedentes multotiens agimus) orta est aliqua quaestio, quam resolvimus statim: hujusmodi vero discentes contingere multa communi & generali lege definire hoc justum esse arbitrati sumus.

C A P. I.

SI l enim quis ab aliquo capiat aurum, aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant necessitatem habeat omne restituere aurum aut res, conditionibus semel impletis: & nulla omnino licentia sit aliquibus m extrinsecus interdictionibus uti, & retinere depositi restitutionem: eum & alia multa privilegia n, tam a praecedentibus legislatoribus, quam a nobis ipsis data sunt: licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem, cui creditum est depositum, non molestare: eum vero de rebus, quae in quaestione sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus est, item sortiri, & justitiam & legem promereri. Sed ne per hanc causam damnis magnis subiaciat eum, qui interdictione suscepit, & compellatur, aut defensiones expetere, aut res habere, & non possit voluntarie eum deponente benigne agere: quod si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos conten-

tos esse prohibitione: sed & etiam timorem inferre justum transgressoribus) siue perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, siue alium quemcunque casum fortuitum: ipsum respicere, qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est hujusmodi contestatio, usuras pecuniarum usque ad tertiam b centesimam agnoscere prohibentem accipere propria: non solum si aurum fuerit quod depositum est, relictui vero prohibitum: sed & si alia res sit: ut hoc timore stultorum simul & perverforum, maligne versandi in depositionibus homines cessent.

C A P. II.

De his qui denunciant ne civiles annona, vel pensiones solvantur c.

Sed & totum hoc quod de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum legem providimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac praecipue civitate, & aliquos interdicentes eis, qui ministrant publicas d annonas, & tesseras e accipiunt ab annonarum praefecto, volentes suspendi administrationem: & eos, qui ex hoc solummodo forsitan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitae occasio. Huic autem rei severius & difficilius illud est: Multis f enim domos possidentibus in hac felicissima civitate g, qui imbanchiti h non videntur, mox futuris pensionibus ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, ut non inferant eis. Illi vero ultra k eas suscipientes, quidam propter inopiam forsitan comedunt eas: quidam vero & exules a magna hac sunt civitate, & decidit omnino pensionum administratio iis, qui ex hoc forsitan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in civilibus annonis diximus. I q Nemini l igitur damus hujusmodi licentiam: sed unusquisque si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi, non obdormiat: in liberalibus m autem perversitate omni plenius adspicit interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem ejus ceciderit, aut administratio panum, aut pensionum datio ex hoc accedens ipse sustinebit periculum mox, quod interdictionem n inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspenderit annona: Nihil enim horum agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum, super hoc, & usuram & tertiam centesimam agnoscere pecuniarum, aut rerum, quas non accipere per eum is qui secundum hunc modum laesus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui praesens est, ei exactionis domino danti defensionem aut in deposito, aut in aliis recipere rem propriam. Non enim omnibus o est facile fidejussorem praebere nostris legibus, nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi p cum fidejussione fiat: fidejussorem enim omnino dandum idoneum, non facile neque possibile passum est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subditorum volumus hoc custodiri a modo, & de cetero omni tempore, ut immortale sit hujus nostrae sanctionis juvamen Reipublicae, quae judicantibus quidem nobis in mentem venit, praesentem vero legem commune juvamen nostris peperit subiectis.

E P I L O G U S.

Tua igitur eminentia, quae placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum observare festinet.

COLLATIO VII.

QUIBUS MODIS NATURALES q EFFICIENTUR sui, & de eorum ex testamento siue ab intestato successione.

T I T. I.

NOVELLA CONST. LXXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo per Orientem praetorium praefecto, iterum ex consuli ordinario & patricio.

P R A E F A T I O.

Naturalium nomen Romanae legislationi dum non erat in studium, nec qualibet circa hoc fuerat humanitas, sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum a republica putabatur: a Constantini vero pia memoriae temporibus in constitutionum scriptum est libris r. Deinde paulatim in mediocritatem clementemque sententiam Imperatores transientes, leges posuerunt: alii quidem & dari & relinquere aliquid eis a patribus concedentes: aliqui autem etiam

dixi ad l. 3. c. de verb. sign. l. 5. §. 1. ff. de legatorum nomine. p Defensio nulla est sine fidejussore. q *περὶ τῶν νόμων*. De liberis naturalibus v. Jul. cons. 82. de filiis naturalibus. l. a. de Agian. adde Nov. 79. q. 6. Th. 6. r §. 127. de naturalib. lib.

ad in.

a Pene nihil est delicta prohiberi, nisi puniatur. l. 2. §. 13. ff. de ordine juris.
b i. e. trientes.
c Jul. hic. n. 310.
d τὸ δὲ ἀποστον στήθεσιν αὐτῶν ἔχουσιν πορφεύρας.
e Tesserae annonarum accipiuntur ab annonarum praefecto.
f Gracius textus ita habet: πρὸς τὴν γὰρ τοῖς οἰκίαις κακῶν κατὰ τὰν τὴν ἰουδαίαν πύλιν βασιλευσάντων, ἡμεῖς μὴδὲν τὰ στερεώματα παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν λαμβάνειν, ἀλλὰ ζῆτον, καὶ μαγιστρίας τοῖς οἰκίσταις στήθεσιν αὐτῶν κατὰ τὰν ἐν αὐτοῖς. l. c. multi enim domos possidentibus in hac felicissima civitate invidentes, ut pensiones domorum ab inquilinis accipiant, denunciant, & ceteris ratione facta, ut ne inquilini pensiones solvant proprietario seu domo.
g Sensus est corruptus, quem ita restitue: Illud omnium incoherens est, quod plerique domini ad diem pensionis cedente, inquilinis denunciant, statim, ne pensionem solvant.
h Mirum unde vox hanc, inchoabit, irreperit: nisi si stupidi & ignarus interpret τὸ βασιλευσάντων, quod in Graeco textu est, in hanc vocem nullius sensus commutavit.
i inquilini.
k i. e. aliter habentes.
l Denunciatione iniuncta creditoribus si quod debitum, cum debitoris deposito fuerit illatum, creditor debitori damnum restituere tenetur.
m hic locum valde depravatus est: lege itaque liberalibus annis & annui perennitate plenius affluere inveniuntur.
n v. l. m. ff. de lege commensura.
o Fidejussorem invenire vel dare non est omnibus facile. l. 33. §. 2. c. de episcop. v. quod.

z i. e. pristino

a Nepotes, ut & filii legitimari possunt.

b Bono melius inveniri potest.

c d. r. de naturalibus lib.

d e. τὸ τῶν ἀποφῶτων λόγῳ. Scrimz. i. e. in tractatu de tutoribus, intelligit autem l. ult. Cod. de confirmat. l. ult. C. quando mulier tutela officio fung.

e Personarum divisionem observa. Hominum alii liberi, alii libertini, alii servi, adde l. 4. in fin. de iust. & iure alii legitimi, alii naturales tantum, alii legitimi, alii ne naturalium quidem nomine digni sunt.

f De incestuoso concubitu natos intelligit.

g c. 9. J. cod. Nov. 74. c. 1.

h παρὰ τὰς ἀμειψίας, i. e. ab ipsa procreatione.

i Primæ servitutis bello inventæ. l. 5. ff. de iustitia. l. 4. 5. ff. de statu hominum.

k σὺν τοῖς ἀποφῶταις.

l Manumissionis beneficium.

m τοῖς ἑκ ὁρῶντος γονεῖσιν, id est, his qui recte nati non sunt.

Naturales enim ex obliquo descendunt.

n Nati ex legitimis nuptiis legitimi sunt parentum successores.

o Nam citra affectum nuptiarum conjunctio, nuptias non efficit. Conjunctio non probat nuptias, sed affectus.

p Hominum alii in dignitate possunt, alii in mediocri statu, alii plebei.

q Probationes alie requiruntur ad nuptias clarissimorum arguendas, alie ad reliquorum hominum demonstrandas.

r v. Novell. 74. c. 4. 5.

s iustis nuptiis suscepti, certum jus succedendi habent.

t Legitimi liberi, jus certum succedendi habent.

u Liberi quæsti extra nuptias legitimi, vel in servitute, jus certum succedendi non habent.

x v. l. i. J. cod.

adinvenientes modum, per quem naturali jure priore & liberati, legitimi fierent, & paternæ substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes & processerunt hujusmodi legitationes: Et quoniam in nostra tempora venerunt, & eorum, qui paulo ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex prioris servitute, & ex naturalibus ad legitimos elevare. Non enim ultio & interdictio despicienda est: sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiendum quidem quod malum est, inveniendum vero undique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in Constitutionum Codice est, quem ex omni priorum Imperatorum legitatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam vero in d. libro Institutionum: de his autem nos constituimus, aut jam perfecta comperimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his constitutiones, alias quidem in prædictarum collectione constitutionum, alias autem etiam postea: ne causa sit dispersa, bene se habere credidimus, in una constitutione totum colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea, quæ de naturalibus sunt, corrigere atque sancire.

CAP. I.

De liberis naturalibus.

Palam namque est, quia hominum alii & quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos sunt: alii vero hoc prius non habentes, postea fiunt, & ex servis ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos. Alii vero ex ipso hoc naturales sunt, & quædam eis successiones existunt: alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni. Oportet igitur nos ita facere constitutionem, ut nullus ignoret, quæ possunt in naturalibus valere: dicimus autem inchoantes legem, qui consistunt naturales, quibusque modis procedunt ad legitimos (quorum plurimos invenimus nos) & quæ sunt horum successiones, & quomodo quidem vetustas usa est his amare, quomodo nos humane. Nec illud quoque relinquatur, qui nec naturalium digni sint, sicuti diximus, appellatione. Natura g si quidem ab initio dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus, omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filii, similiter quidem liberi, similiter autem legitimi a creatura fiebant: bella vero & lites, atque libidines & concupiscentiæ causam deposuerunt ad aliud schema. Servitutem namque invenit bellum i, naturales autem castitatis & casus. Lex autem rursus hujusmodi delicta curans, libertatem i servis molita est, & multum de his tractavit, modos introducens dena millia. Imperatoris vero constitutiones aperuerunt iis m, quæ non recte facta sunt, ad jus legitimorum vias: quod non transitorie neque nos sancimus, neque subiectos hanc legem negligenter audire præcipimus. i ¶ Legitimi siquidem successores procedunt hominibus ex nuptiis n, quas contrahunt, aut cum dotalibus instrumentis, aut etiam absque eis, sic ad foeminas masculis convenientibus, ut ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum o. Et hoc enim in calumnia positum nos respicientes, lege decrevimus quid in p iis quidem, qui fortunæ dignitate provekti sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem q legitimarum nuptiarum: quid vero deinceps permissum est plebi r. Quapropter nuptiis s procedentibus, ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos t connumerentur, mox lex introducit successionum modos plurimum de his tractans. Legitimum igitur jus sic se habet. Quod vero non est hujusmodi, sed liberum quidem, non u tamen ex nuptiis procedens legitimis, aut etiam in servitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc modi vari ad jus legitimum ferunt, quos enumerantes, sic etiam reliqua sanciemus.

CAP. II.

De primo (hoc est, per oblationem Curia) modo legitimisationis.

Primus itaque modus est legitimi juris existens civitatis mox utilis, quem Theodosius pater & novæ introduxit memoriæ. Sancitum namque est ab eo, ut possit naturales filios, aut omnes, aut aliquos offerre curiis, aut filiis curialibus x copulare: Ex quoniam modus iste non simplicem habuit legitationem, sed varie & de oblationibus dictum est, & de successione, quomodo ipsi, & quorum hæredes existant, & qui rursus ad jus eorum hereditarium accedant: iustum credimus hoc primum legitationis disponentes capitulum, ita ad reliquos modos qui ad legitimorum jus ferunt, accedere. Quæ enim inde sunt, facile omnino est dicere. i ¶ Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, sive curialis existens, sive liber a curia, licentiam habebit, omnes aut

quosdam ex eis, sive legitimorum sit filiorum pater, sive etiam non, sed solummodo naturalium, offerre curiæ a, licet forte illustri dignitatis sint filii suscepti: nisi tamen dignitas intercesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus, sive fiat a patre adhuc superstiti, cum quispiam in commune filium offerret (hoc namque gestum est in Philocalo naturali filio curiali a patre in Bostrenorum b civitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert, sicut a Leone pater memoriæ scripta dicit Constitutio: sive ergo secundum hunc modum fiat aliquis a patre pronuntiatus curialis, sive eum pater sub gestis monumento offerat, sive moriens in testamento conscribat oportere fieri curialem: deinde ille amplectatur scripturam: legitimus mox fiet, naturalium jure omnino liberatus: sive etiam mortuo patre semetipsum filius aut filii offerant: non existente quidem legitima sobole, etiam sic erunt legitimi & curiales. Proinde pater quidem etiam existentibus legitimis, offert curiæ non legitimos filios: qui vero per semetipsum ad hoc procedit, tunc solummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum existit. Hoc itaque de oblationibus sit, quod indifferenter sancitum est a nobis, in hac præsentis lege reconditum: non autem simpliciter neque fortunæ oblatione: Oportet enim & modos facere manifestos, secundum quos offerantur.

2 ¶ Si quis igitur ex qualibet oriatur civitate, sive curialis, sive etiam liber hujusmodi sit fortuna: licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius unde oritur civitatis. Si vero c nec civis ipse consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi a patre offeratur civitati, aut semetipsum offerat, sub qua civitate villa aut vicus tributa persolvit d. Palam vero est, quia siquidem pater eum, aut avus offerat, aut aliquis ascendentium parentum, & liberos habens filios: hoc agere poterit: si e vero ipse quispiam semetipsum offerat, hoc permittimus, cum f non alii legitimi sunt fratres.

3 ¶ Si tamen aliquis offerre volentium suos naturales curiis, aut ex maxima hac oriatur civitate, aut ex seniore Roma, huic damus licentiam, in quam voluerit metropolis oblationem celebrare: & hanc esse regulam etiam in filiabus, ut jungat g eas curialibus, aut ex civitate ipsa ex qua orti sunt, aut sub qua villa aut vicus tributa persolvit, aut si quis liber simul & Romanus, aut Byzantius fuerit, cuicumque curialium alterius cujuscumque metropolis h tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia est, & iste modus placet juris legitimi, quia damus curialium naturalium existentium solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ secundum quod prædictum est. Et adhuc amplius sancimus de causa, ut vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat: possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hic legitima non existente prole.

CAP. III.

De successione curialium.

Et quoniam varie etiam de hujusmodi personarum successione sancitum est: non videtur absurdum nobis & de successione, sicut prædiximus terminare. Si quis igitur naturalis secundum hoc schema, (id est, oblationis) fiat curialis: erit patri & ab intestato i successor, & ex voluntate: nihil dissimilis legitimis, & ex donatione & percipere poterit patris: ita tamen, ut non amplius habeat uno hominum, qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente. Cum semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad jus legitimorum ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hereditate, aut videri quasi donationem in se factam, & ratam habitam ab eis, relinquere & fortuna recedere. Manentes itaque curiales, relictam aut donatam (sicut dudum a nobis dictum est) habebunt mensuram. i ¶ Si vero ab initio refutaverint oblationem, manere liberi præponentes, licet naturales, quam fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea, aut in totum, aut ex parte possidere res donatas, aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino, curiali fortuna etiam inviti l: ut non adulterari nobis videantur legitationem, & lucra quidem venientur, quæ occasione oblationis sint: repellant autem fortunam propter quam lucra promeruerunt. Et hoc similiter sancimus & in masculis oblationis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus: nulla existente differentia, sive per masculos quispiam curiæ munera agat, sive per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios novos adicere prioribus curialibus filios eorum.

CAP. IV.

Filium vero per hujusmodi causam factum legitimum, ipsi soli m genitori legitimum facimus, non etiam extraneæ cognationi patris, (dicimus autem & ex quibus ille natus est, & qui ex utroque sunt, & qui ex eo processerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curiæ naturalem

M M 2

filium

a Oblatione Curia, filii legitimi manent, in pr. 8. ed. 9. 11. In pr. de nupt. l. 3. l. 4. C. de nat. lib.

b Ex hoc loco legendum est in l. 4. de nat. lib. Nostra, non nostra. Nostra autem est civitas Arabie.

c Nati ex vico aut villa, sunt naturales oblatione Curia.

d i. e. cujus in territorio vicus est. Jul. hic. Probat ut a territorio civitatis alij, iure in eo exigendi vestigia. l. 4. 5. 2. ff. de censu.

e Liberi naturales offerri Curia possunt vel a patre, vel ab avo & ascendentibus, vel a se ipsis.

f Naturales non sunt legitimi oblatione Curia, legitimi liberi existentibus. 5. 3. in fin. J. cod.

g Julianus id ita explicat, ubi quidem parens datus, non impeditur legitimi filii: ubi filius sese dare voluit, impeditur filii legitimi substantiis, adde l. 5. C. de leg. lib.

h Byzantium ac Roma, sedes imperii, senatus habent non Curiam.

i Quæritur ergo quæ ratione oblatione curiæ naturales suos filios legitimos possint facere i per modum est Romanis ac Byzantinis tali casu, Curia alieni metropoleos liberos suos naturales offerre. Plures enim metropoles sub regia urbis erant constitutæ.

j Naturalis legitimus oblatione Curia, succedit patri ab intestato.

k Legitimato parens donare potest, quantum legitimo.

l Legitimus oblatione curiæ, munus curiæ non potest effugere, etiamsi patris, per quem legitimatus est, successione abstineat.

m Oblatione Curia filius sit legitimus, sed tamen ei soli per quem oblatum est, sit legitimus, non autem aliis personis ascendentibus, aut collateralibus, etiam si possit hæres ab his institui.

a Legitimo parenti liberi ac nepotes curiales succedunt. Non curiales certa parte succedunt: pars reliqua ad Curiam defertur, si partim curiales, partim non curiales parentes reliquit, illi novem uncias, hi tres consequuntur.

b *ὁμοκλήτης* παρὸν, ἢ. ἔ. cuius lex magis defert patris successionem, quam filio? Filius, ergo heres. Hoc utitur argumento Paulus Apostolus *epistola ad Galatas cap. 4. vers. 7. v. l. 11. C. de liberis. l. 7. ff. de bonis damnatis.*

c Curiali sine liberis mortuo, quomodo succedatur.

d quomodo liberi naturales succedant legitimo parenti.

e Naturalis filius a parente Curiali scriptus heres, tacite intelligitur oblati curiae, & ita legitimus.

f Supplementum legitime datur legitimo, & sic lex omnimoda. C. de inoff. test. pertinet etiam ad legitimatos liberos.

g Oblationem. h quarum una Zenonis, l. 5. C. de naturalib. lib. alia Anastasii, l. 6. d. 11. alia Iuliani, l. 7. d. 11.

i d. l. 7. k Iustin. d. l. 7. l v. Jul. hic. n. 317. & ita adoptio non est modus legitimandi liberos.

m Nov. 12. c. 4.

filium solummodo patri legitimum fieri successorem, nulum tamen habere participium ad ascendentes, aut descendentes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris: aut illos aliquod habere participium ad illorum successiones: atque etiam ei dantes privilegium, ut sicut nec cognatis patris, nec illis sit iste successor, sic nec illi ad eius vocentur successionem, nisi forte scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur; soli enim patri sunt legitimi, & cognati esse creduntur.

CAP. V.

Ergo sciendum est, qui factis ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios qui talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos uxoris, & merito etiam curiales constitutos: modis omnibus ei a succedant. Quid enim legalius est proprio filio ad paternam successionem? Si vero filios habuerit non curiales quandoque sibi progenitos, tunc legitima mensura veniat ad fiscum & curiam: reliquum vero quantumcunque fuerit, ad illos filios, qui curiales non sunt, accedat. Si vero etiam generaliter nulla ei sit proles, & moriatur intestatus: novem quidem uncias curia & fiscus habeat, secundum quod dudum a nobis sancitum est: in reliquis autem tribus uncias, qui ex lege vocantur, omnibus modis veniant: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendentes heredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, & inscribens curiae, & successiones, & aliam omnem ordinatam dedit vitæ successionem & quantum. Si quis autem vel ex genere, vel extraneus scriptus forsan, aut etiam non scriptus voluerit adire imperium, & semetipsum offerre curiae: licentiam habeat hoc agendi, & distributam curiae partem accipiens, fieri curialis, & tam fortunæ quam functionum successor, si hoc imperium annuerit.

CAP. VI.

Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales autem ei solummodo sint: liceat ei curiae honore scribere eos heredes: & scriptura pro omni oblatione consistat, & non egeat hoc antiquarum legum alia adiectione, neque oblatione, dum superstitibus essent: sed ex hoc ipso scripti si liberi sint, curiales simul & heredes fiant, & habeant ipsi substantiæ novem uncias, sicut pater eis distribuerit. Sin autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: veruntamen usque ad novem uncias omnimodo eis relinquat, sciens quia si reliquerit minus, a lege modis omnibus supplementum substantiæ fiet: illi vero si voluerint, curiales fiant. Si vero aliqui quidem eligant, aliqui vero refurent: ad eos qui eligunt refutantium veniant portiones. Si vero omnes renuerint, tunc tanquam filiis non existentibus ita ad curiam veniant novem uncias omnes. Si vero ille quidem tacuerit, filiorum vero legitimorum ei non sit proles: tunc legitima quidem pars ad heredes ab intestato veniat: filii vero naturales si voluerint semetipsos offerre curiae, hoc faciant sicuti voluerint, sive omnes, sive quidam ex eis: & modis omnibus novem uncias substantiæ ad curiales aut curialem perveniant. Si vero etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut vivens, aut in testamento obtulerit eos, etiam sic suscipiantur, & sint curiales, sicut testator voluit, aut sicut eorum desiderium fuit: offerentes enim semetipsos curiae, percipient (sicut dictum est) novem uncias: undique enim volumus, vel si testetur, vel si non facta voluntate decesserit, eos qui ad curiam veniunt, novem uncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc novem uncias curiam agenti vel

agentibus, secundum quantitatem dentur. Si vero nullus naturalium aut velit, aut offerat, tunc novem uncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur ubique fiscus secundum Constitutionem de hoc a nobis positam. De naturalibus itaque, qui per transitum g ad curiam fiunt legitimi, & de modo secundum quem offeruntur, & successionebus, hæc a nobis pure sancita sunt.

CAP. VII.

Tribus h autem aliis Constitutionibus scriptis, Zeno quidem præmemoriz, non i de futuris aliquid plene sancivit, sed de jam præteritis: quam scribi ideo solummodo permisimus, ut eos quibus illa forte Constitutio prodest, quod descendit eorum exinde proles, non hac utilitate privaremus: sicut etiam Anastasii præmemoria, quæ naturales adoptare contribuit, non esse importunam de cetero nostris subiectis permittimus, nisi ad hoc positam solummodo finimus, ut si qua utilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras aniputarel ges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum, non ea, quæ a quibusdam præexistunt destruire. Nostri enim patris & approbamus Constitutionem, temperate quidem introductam, & ordinate positam: quæ l adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscrete velut advenas quosdam legitimis naturalibus superinducentes.

CAP. VIII.

De secundo legitimisationis modo per instrumenta dotalia m.

Reliqui igitur sunt modi, qui a nobis inventi sunt, quos percurreremus, legitimum jus præbentes eis, qui erant primitus naturales. Circa quorum successionem non laboravimus. Semel enim eos efficientes le-

gitimos, damus habere etiam successiones illas quas habent ii, qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur dotalia a scripserit, ad liberam in principio, sive ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum jam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios, vel b præcedentes, vel conceptos, legitimis ei esse sancimus. Et licet c postea non nascantur filii ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles legitima consistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui cum etiam ad dotale provocavit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem, qui postea nati sunt, legitimi iuris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem, quam posteri sibi filii invenerunt, ex prioribus sumentes, eam non etiam prioribus legitimum jus simul & sine calumnia circa patrum dare successiones. Palam enim est, quia iuniores filii ex lege facti sunt sui, hoc initium dotaliibus præbentibus. Quapropter unum amborum fecimus ordinem, & de cetero calumnias plurimis abstulimus Constitutionibus: illud dicentes: Ut, vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Ut enim nascerentur ei filii alii, casus quidam forte potestatem & licentiam habuit: sicut etiam natos auferre d: affectionis vero probationem, quæ in prioribus fuit natis, hoc est, ante dotalia instrumenta, præbentem legitimum jus, nihil tale fuit quod auferre omnino potuerit. i ¶ Insuper etiam ex rationalibus hoc adiectum est causis, quod si ante dotalia conceptus e quidem est filius, natus autem post dotalia: auxiliator sui sit: qui etiam ex prioribus Constitutionibus hoc facere potuit, & quædam a nobis inventa est ratio regularis optime nartans de ordine nascentium. Cum enim dubitaretur, utrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sancimus: ut non tempus conceptus, sed partus inspiciatur, propter filiorum utilitatem. Si vero contigerit, tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est utilius conceptionis tempus quam partus: tempus illud valere magis præcipimus, quod f utilius sit nascenti.

CAP. IX.

De tertio legitimisationis per principis rescriptum.

Illud tamen a nobis sancitum est: Ut si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, & non habuerit uxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valde diligit, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna g sit quolibet legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere, aut legitimo iure non digna in matrimonio putanda, aut causa a filiis maligne tractata, aut ex studio muliere celata, aut a filiis, aut forte aliter ei divitiis accedentibus, ne iure legitimorum usum pater & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filii constitutus habeat. Si b quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem vero in promptu non habeat omnino, aut habeat quidem, non tamen sine peccato i, aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem: (quid enim si ad sacerdotium k alter eorum ascendat?) damus l ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum jus filios educere naturales, legitimis, sicuti prædiximus, non existentibus, per quandam huiusmodi viam. Sicut enim sunt modi, qui servos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater non habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, sive ex ingenua nascantur ei, sive ex liberta, & legitimis de cetero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum rescriptum. Non enim fuit in principio, quando natura hominibus sanciebat sola, antequam scriptæ procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filii (sicut præsentem inchoantes diximus legem) etiam ipso m processu nati, legitimi fiebant, & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella vero servitutem adinvenierunt: sic etiam hinc nobis natura legitimis protulit soboles: ad n concupiscentiam vero facta conversio, naturæ ius eis inferuit. Quapropter similibus passionibus exortis, convenit curam ex æqualibus inveniri, aliam quidem a prioribus nostris, aliam vero a nobis. i ¶ Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in priore o schemate relinquenti, Imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, & iuri legitimo: ut sub potestate ejus consistent, nihil a legitimis filiis differentes. Quo facto, ex hoc filios frui huiusmodi iuribus. Una namque hoc modo omnes huiusmodi naturæ digressiones & opinionum in his qui legitimos non habent filios, curamus: sic brevi solatio tantum impetum naturæ corrigentes.

CAP. X.

De quarto legitimisationis per testamentum patris a Principe confirmatum.
Si vero is, qui solummodo naturalium filiorum est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam prædictorum casuum scripserit testamentum p, volens sibi legitimos esse filios

a l. 5. C. de nat. lib. Nov. 17. c. 1. b ult. Inst. de nupt. c l. 1. C. de nat. valib. lib.

d i. e. eripere.

e Conceptus ante dotalia instrumenta, natus post eadem, sit legitimus. adde l. 5. §. 1. l. 15. ff. de statu.

f Tempus quod nascenti utilis est, semper considerari oportet: si ve sit conceptionis tempus, si ve sit partus.

g v. Jul. hic. conf. 82. n. 19. h nota quædam modum liberi naturalis, non existentibus aliis liberis legitimis, legitimari possunt a patre rescripto principis.

i Non sine peccato uxorem habet, qui eam duxit, quam leges duci verant. v. l. 7. C. de incestu.

k Sacerdos dotalium instrumentorum confessione liberis non potest legitimare.

l & ita abrogatur l. 1. C. de nat. lib. abrogatur quoque lex Julia de Senatorum & libertorum adoptione.

m Sensus est. Quædammodum bello, contra ius naturæ, servitus orta est: ita ex concupiscentia depravata naturæ tantum liberi procreati sunt.

n i. e. utrumque eam non ducat uxorem.

p Utrumque testamentum patris liberi fieri possunt legitimi: ejusdem tamen legitimatio a Principe confirmanda est. adde Jul. n. 10.

a Id est, testamen-
to patris.
b Et confirmati-
one Imperatoris:
& ita legis nomen
hic pro Impera-
tore sumitur.

c Argumentum a
minore ad majus.
Invitus nemo e-
mancipatur, mul-
to, igitur minus
quis invitatus in
potestatem redi-
gitur. l. ult. ff. de
his, qui sunt sui.
Paul. 2. sent. 25. §.
ult. ut enim cui
plus licet, eidem
minus permissum
est: ita cui minus
non licet, & majus
quoque ei dene-
gandum est. v. jux-
ta scriptam ad 2. ff. de
reg. jur. adde et-
iam quæ de invi-
to dixi ad l. 69. l.
156. ff. de reg. jur.
d. 70. §. ult. sensus
est: patria pote-
stas est maxima,
sed ea tamen
sancti non est, ut
ejus habita rati-
one, invitum fi-
lium lex aut Im-
perator in patris
potestate redi-
gat. v. tamen l. 12.
ff. de adoptionib.
l. unie. in Cod. de
ingratis liberis.

c. n. d. v. p. m. d. v. i.
as. id est, legisla-
tionis.
f Id est, neq; Imp.
neque legibus po-
testas ea data est,
nec mirum, cum
omnia principi
non sint permittita,
v. quæ dicam ad
Nov. 105. c. 2. in fi.
g Extraneis le-
gitimis, parens
naturalis legiti-
mare non potest,
nisi vel contracto
matrimonio cum
eorum matre, vel
eius curæ offeren-
do. v. Jul. const.
82. n. 321.

h c. 7. §. cod.
i Ab Anastasio. l.
6. c. de naturali-
bus liberis.
k Id est, invitati
confirmatiore lata
a Iustino patre,
quæ vetabat legi-
timari filios ado-
ptione. l. 7. c. de
naturalib. liberis.
l Id est, Iustini.
m Ecce abroga-
tur d. Nov. 74. c. 6.
& dicta lex 6. con-
firmatur vero di-
cta lex 7. Tota
tamen potest, ad-
optionem reduci
per Nov. 117. cap.
2. Nam si sola no-
minatione filius
naturalis suus sit,
& adoptione mul-
to magis: majori
namque cum so-
lennitate sit: quin
& alias tantum
præstat nomina-
tio, quantum a so-

p. v. s. ult. ff. de adop-
tione quis nominatur filius.
q. Unicum scilicet. §. 7. cod.
r. Nov. 18. c. 5. f. In fraudem legis.
t. Legati &
institutionis capaces.
u Hinc sumpta est Authentica, Nunc soli. c. de naturalib. liberis.
x Sensus est: Parentibus permitti unciam naturalibus liberis non legitimis, & eorum ma-
tri, existentiis legitimis liberis, vel inter vivos, vel testamento donare: soli concubinae se-
munciam: non existentibus vero liberis legitimis, parentem posse eos in aliam instituere,
nisi & ipse moriens parentes reliquerit, quibus legitimam servare debet. Concubinam
cum dicimus, intellige, non quamvis mulierem, sed eam tantum, quæ consuevit ei, qui u-
xorem tunc non habuit. l. unie. c. de censub.

filios successores: & in hoc damus ei licentiam & fidu-
ciam, supplicantiibus tamen etiam sic filiis post mortem
patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testa-
mentum, & hæredibus existentibus secundum legem:
hoc quoque donum habeant patris & Principis, id est, dice-
cere, naturæ a simul & legis b.

CAP. XI.

Generaliter autem in omnibus qui per prædictos mo-
dos deducuntur ad legitimum jus, tunc hoc volumus
obtinere, dum & filii hoc ratum habuerint. Nam si sol-
vere c jus patriæ potestatis invitatis filiis non permissum
est patribus, multo magis sub potestate redigere invi-
tum filium & nolentem, sive per oblationem ad curiam,
sive per instrumentorum celebrationem, sive per aliam
quamlibet machinationem, tanquam sortem d metuen-
tem paternam, justum non est: neque imperi & legisla-
toris e ponimus proprium f. 1 § Si vero plurimis exi-
stentibus filiis, alii quidem eligant, alii respuant: hi qui
volunt legitimi fieri, fiant, aliis in jure naturali manen-
tibus. Et hoc dicimus, nullum priorum legitimorum
perimenter modum, sed hunc adjicientes aliis, in quibus
illos accipere non licet. Omnino enim legitimis g exi-
stentibus, deinde naturalibus provenientibus, nequa-
quam jus legitimorum eis adjicitur, nisi omnino aut per
curiam, aut per nostras Constitutiones, quæ dotalem in-
strumentorum introduxerunt modum. 2 § Adoptio-
nis h autem modum, qui fuit olim a quibusdam i an-
te nos Imperatoribus super naturalibus putatus non im-
probis, invenientes: secundum k paternæ l. Constitutio-
nis virtutem, & nos (sicuti dictum est) excludimus m,
quoniam castitatem non perfecte consideravit. Et non
erit decens, ut quæ bene n exclusa sunt, in rempubli-
cam tursus introducantur. Quapropter his a nobis san-
ctis, atque manifestis, quo conveniat modo ad civi-
tatem Romanam legitimorumque jus transire; nihil de
successione super talibus est dicendum. Nam sicut in
ceteris ab initio legitimis, oportet etiam in his fieri suc-
cessionem.

CAP. XII.

De successione omnium naturalium filiorum.

Discretis igitur & iis qui facti sunt legitimi, & iis, qui
manserunt naturales: ordinandum est jam etiam
de successione eorum. Valenti siquidem & Valenti-
niano & Gratiano o divæ memoriæ primis placuit hu-
manum aliquid agere circa naturales. Et si quidem sit
naturalium patri legitima soboles, una p uncia eos di-
gnos esse fecerunt, & hac cum sua matre, non donari,
neque ex ultima dari voluntate ulterius aliquid permit-
tentes: si vero filii quidem non sint naturales, concubinae
vero solummodo, iis qui non habeant utique conjugem
(hoc etenim tantum concubinam q habentibus est con-
scriptum) mediam unciam solum donantes. Si vero fi-
liorum legitimorum non sint parentes, & neque patrem
neque matrem habeant, usque ad tres uncias relinquere
eis aut donare permittuntur, & hoc cum matre: & si
quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solum-
modo: quod autem plus est, ad eos qui vocantur ex lege
venire, hoc quod Theodosii senioris filii, licet non perfe-
cte, sanciverunt.

1 § Nos igitur, & si prius humana usi lege, pro tri-
bus uncias, sex r uncias eis, filiis legitimis non extanti-
bus, per patrum magnificentiam dedimus: sed tamen ex
iis, quæ subinde proveniunt causis, perfectius simul cle-
mentiusque considerantes, præsentem ponimus legem.
Plurima utique sunt, & prius commissa, & nostris tem-
poribus delinquantur: & ideo ab impietate homines li-
beramus. Quidam enim non habentes licentiam quan-
tum volunt suis naturalibus filiis relinquendi, eligunt f
quali viros t, & scribunt hæredes, quatenus restituant fi-
liis. At illi aut ex hoc impie agunt, & prævaricantur vo-
luntatem feribentium, aut (quod omnium levissimum pu-
tant) pejerant: & tacemus ea, quæ tradita sunt ex me-
moria nobis in personis gloriosissimis talia delinquenti-
bus præcis temporibus.

2 § Ne u igitur semper tale fieri delictum sinamus:
neque quod agere licet in extraneis & ignotis, hoc in
propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus;
propterea præfenti lege sancimus, ut si quidem quispiam
habuerit filios legitimos, non possit filiis eorumque ma-
tri ultra x unam relinquere unciam, aut donare naturali-

bus aut concubina: (hoc enim proprium prioris judica-
mus esse Constitutionis) sed & si quid amplius dare ten-
taverit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum:
vel si filii non sint, concubina vero solummodo, huic me-
diam unciam relinqui aut donari concedimus.

3 § Si a vero filios non habuerit quispiam legitimos,
aut quenquam ascendentium, quibus necessitas b est
legis relinquere partem propriæ substantiæ competen-
tem: testatori licentia sit etiam c in duodecim uncias
scribere filios naturales hæredes, & dividere inter eos
quocunque voluerit modo res, & per donationes aut sim-
plices, aut antenuptiales, aut per dotes, aut per alium
quemlibet modum legitimum suas in illos substantias
transponere. Sic enim nequaquam egebunt, quibusdam
ad impietatem aut perjurium præparatis: sed ex ipso
suum disponant pure sententiam. Si vero habuerint hi,
quos prædiximus, aliquos ascendentium: legitimam eis
relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reli-
quam vero totam in naturales filios habeant relinquen-
di licentiam. Et hæc dicimus super iis, qui in scriptis &
legitimis voluntatibus disponunt suam substantiam.

4 § Si quis autem defunctus fuerit legitima ei omni-
no sobole non extante, (filiorum dicimus aut nepo-
tum, vel deinceps successionis) neque d legitima conju-
ge, deinde moriatur non disponens de substantia sua; &
veniat cognatio e forsan, aut etiam manumissor f, utpo-
te bonorum possessionem movens, & insurgens, aut et-
iam nostrum ærarium g, (nam nec illi quantum ad hoc
parcimus) sit autem ei, donec vixerit, libera mulier in
sehemate concubina sociata, & filii ex ea: (talibus enim
solummodo hoc sancimus, ubi omnino indubitatus est
& concubina in domo affectus, & filiorum ibidem pro-
les) & alimentum damus eis, & intestatis parentibus de-
functis duas h paternæ substantiæ uncias habere, cum
matre partiendas, quancunque fuerint filii: ut unus
filii portionem mater accipiat. Et hoc dicimus, si uni con-
cubina societur, aut filios ex ea habeat, aut etiam præ-
cedente concubina, morte forsan aut separatione, filii ei
domi sint. Tunc enim damus eis ab intestato ad duas un-
cias vocationem.

5 § Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, & alias
superinduxerit priori concubinas, & multitudinem i ha-
buerit mulierum fornicantium, (sic k enim dicere me-
lius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul
deserens concubinas: odibilis quidem est iste talis: pro-
cul autem hac lege modis omnibus cum talibus filiis l
& concubinis excludatur. Sicut enim si quis legitimis
copulatur uxori, alias m superinducere non poterit ma-
trimonio consistente, & ex his legitimos procreare: ita
neque post agnitam, quod diximus modo, concubinam, &
ex illa filios, dabimus, si etiam aliquod opus libidinis
aliud fecerit, etiam hos ad successionem ejus introduci,
si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non sanciverim-
us: indiscreta quidem erunt quæ mulierum sunt, quam
potius aut quam minus amaverit: indiscreta quidem &
quæ filiorum sunt. Et nos non damus luxuriantibus, sed
pudicis legem. Non autem differentiam facimus n de fi-
liis, sive masculi sint, sive foeminae. Sicut enim natura
nihil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis, &
aliam in foeminis secundum hoc ponimus legem.

6 § Si quis autem (oportet enim per omnem viam sub-
tilitatem o simulque pietatem transire) habens filios le-
gitimos, relinquat & naturales, ab intestato quidem
nihil eis existere omnino volumus: pasci p vero natura-
les a legitimis sancimus, ut decet eos secundum substan-
tiæ mensuram a bono viro arbitratam: quod videlicet apud
nostras leges viri boni arbitratu dicitur, hoc ipso
custodiendo, vel si conjugem quidem habet, filios autem
naturales, & ex defuncta concubina sibi natos, & illi a-
luntur ab eis successoribus. De nepotibus enim natura-
libus, quæ jam a nobis specialiter etiam de ipsis disposita
sunt q, obtineant.

CAP. XIII.

In quibus autem casibus naturales filios vocavimus ad successionem, in
iis quoque & ipsi decentem naturalibus patribus devotionem servant:
eademque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filiis secundum
nostram legem, & ipsi parentibus compensent r sive in successione
sive in alimentis, sicut superius sancivimus f.

CAP. XIV.

Quoniam vero & dudum in quibusdam Constitutionibus dictum est,
oportere, in quibus patres donant filii aut relinquunt, in his etiam
curatores r eis præbere confirmandos: tamen hoc ratum esse etiam
nunc ponimus dantes & matri u (secundum quod jam de his dispositum
est) & naturalium tutelam agere filiorum, omnia agenti quæcunque in
legitimis definita sint filiis.

CAP. XV.

Ut filii ex damnato coitu nati, nec x alimenta a parentibus
consequantur.

CAP. XVI.

Ut filii ex damnato coitu nati, nec x alimenta a parentibus
consequantur.

a Hinc sumpta
est Authentica:
Licet. c. de natura-
libus liberis.

b Nov. 1.
c Olim in semis-
sem. Nov. 13. c. 5.
d Nov. 18. c. 5.
e Id est, veniant
cognati legitimi.
f Quod si, quo-
ties agitur de suc-
cessionem liberti.
g Id est, fisco.
h Naturales nun-
quam legitimati
a parte, una cum
sua matre patri ab
intestato, nullis
relictis legitimis
hæredibus, succedunt
in duabus uncias.
i Plures concubi-
nas Romanis ha-
bere non licuit.
Nov. 13. cap. 5. De
quo scripsi ad l. 7.
c. de p. m. d. l.
un. c. de censub.
k Concubinam
qui concubinae
superdunt, scort-
um verius quam
concubinam ha-
bere intelligitur.
l Potestne eis te-
stamentum aliquid
relinqui? Guido
Pap. negat relin-
qui posse. Et ita
judicatum refert.
quæst. 280.
m d. l. 7.
n Aliud jure feu-
dali.
o d. x. c. de
x. c. de p. m. d. l.
un. c. de censub.
p Naturalibus li-
beris debentur al-
imenta ab inte-
stato: siveque eis
præstanda a legi-
timis.
q l. 12. c. de natu-
ralibus liberis.
r Liberi natura-
les parentibus vi-
cissitudinem de-
bent & in alimen-
tis, & in succes-
sionibus. Jul. hic.
n. 323.
s Aliud lege So-
lonis, quæ non
valis spiritum co-
gitare patrem alere.
t l. un. c. de confir-
mando intore.
u Mater natura-
lis filiorum tute-
lam gerere pot-
est. l. un. c. quan-
do mulier aut.
x 4. Mar. 6. §. 69.

Id est, Testes qui vel odio, vel invidia, vel precibus, vel pecunia, vel gratia deponunt, sunt suspecti & merito rejiciendi.

Obscuriorum & obsecrarum personarum testimonium non creditur hoc tormentis. l. 21. §. 2. ff. de test. l. 13. c. 1. Cur ita? possunt enim minus metu quæstionis injecto, corruptos se facere: quibus non propositis in honestarum personarum capita securi grassarentur facile.

Id est, magistratus. Hinc sumpta est Authentica, Rogati C. de testib. extra & hic locus apud autorem. l. 21. §. 1. c. 44.

Id est, C. de test. παρὰ τὸν βέλτοιο, i. e. rogatur. Solutio seu numeratio pecunie non probatur testibus, nisi ad id rogati sint, ut spectatores aut testes solutionis essent. c. 3. §. 1. c. 44. Jul. hic. ibi, & ad hoc ipsum rogati, & d. anth. Rogati. Εἰς δὲ τὴν συστάσειόν των, καὶ παρὰ τὸν βέλτοιο, &c. Id est, futuris vero & iis, quæ casu contingunt, etiam non rogati testes audiri: & ita Armenopolus accipit l. 1. §. 6. §. 3. l. 1. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

re a festinantes: posse eos etiam verberibus & subiacere. Et iudices, siquidem administratores & fuerint, hoc ipsi agant. Si vero alii præter eos sunt, qui administrationes habent, ipsi quidem assumant apparitorem magnificentissimi prætoris plebis, in provincia vero locorum defensorum: & per eos inferant eis verberum experimentum: quatenus propter hoc nihil celent veritatis, aut etiam capiantur per hanc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

CAP. II.

Ut instrumenta debita pecunie testes rogati non fortuito adhibeantur, seu de testibus instrumentariis.

ET dicitur dudum nullam in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes suscipi fanciverimus, nisi secundum observationem ibi & dictam, quam scilicet valere præcipimus: attamen etiam nunc hoc renovamus. Si enim scriptum sit debitum, & non scripta proferatur solutionis & litigantibus per testes probatio: tunc susceptibilem eam apud iudices esse, dum ad hoc ipsum assumantur testes, ut pro facienda solutione aut memoria factæ alicui jam solutionis, & confessione ejus qui pecuniam accepit, testimonium perhibeat viri & fide digni constituti: aut etiam causam testimonii forte faciant manifestam. Hæc autem inania & ex transitu & perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione, & hujusmodi quædam fingere testimonia, ut propter aliud quoddam opus adveniens, audiat aliquos dicentes accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui.

Hæc namque aperte nobis suspecta sunt, & nulla digna ratione, dum quando & tale aliquid in iudicando invenimus, eo quod cum multa pecunie dicantur solutæ, tabularii duo: tantummodo hoc dixerunt, audisse se, testes præsentem nullo, & debitum in scriptis constitutum, & faciente scribere ex hoc sciente, & valente per proprias literas hæc manifesta facere; quod ex illo odio habentes, occasionem præsentis accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis & alius similis calumniæ, & præsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario deposuit apud semetipsum debita esse. Et is quidem qui mercede hoc egit, decessit, alius autem exactus est debitum, quod ab alio quodam tanquam ab eo scilicet confessum est, Deo hujusmodi omnino non indulgente occultati.

CAP. III.

Ut testimonia scripta redigantur, & quorsum.

NEQUE igitur hujusmodi credimus testimoniis, aut tabulariorum (sicut prædiximus) depositionibus, eo quod literis eruditi sint, qui conscribere volunt, apud quem, & scribere, aut in iudicio conscribere, & dare rei fidem indubiam: neque manere eas veracibus pestiferas concedimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus: sed exigimus quod deprecatum est ab eo, qui deduxit testes in hoc ipsum: & hoc per testationes demonstrare necesse est eos (hoc quod in testamentis) rogatos, & bonæ opinionis constitutos, & ita cautam suscipere ab eis probationem: & neque a attestatorem deinceps, neque testimonium habentem præsentiam, & depositionem & subscriptionem, tenere. Si vero non hujusmodi constituti testes sint, quales pridem ediximus, & supplicii & subditi eos præcipimus. Si p vero quiddam aperte contraria & dicant sibi, aut alterutris testificantur, maxime iudices hoc animadvertere: & si veraciora & testificantur adversitates invenierint, ejiciant quidem ejusmodi testationes: ea autem, quæ a dignioribus

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

bus & fide & plurimis dicta fuerint, considerent. Si vero actu & apparuerint malignantes, & ex hoc incidentes in contrarietatem: neque immunes eos derelinqui, nisi secundum aliquem errorem fortuitum, & non actu contraria dicentes demonstrantur.

CAP. IV.

Ut cognitio testimonii quarta productioni testimonii locum non sit: vel, quot & quomodo testes producantur.

QUIA & vero dicitur multi sæpe testes producant, & tertio hoc agentes, postea mox ut concluderint: & excepta fuerint testimonia, tentantes interpellationibus nobis importuni esse, & velle etiam quarto & deducere testes: sancimus, nostros iudices hoc maxime considerare: & si tertio producti jam sint testes: & ab eo qui testes deduxit, concludente & editum accipiente, iterum petantur testes: hos omnino non adesse: utpote suspitione habita, ne forte & relictis quidem prioribus, & dudum manifestis propter eorum testimonia factis, ille non productionem testimonii, sed de præcedentibus, aut non testificatis additamentum, aut eorum depositionibus emendationem desideret. Si vero deducens quidem testes, editionem nondum accepit, neque perlegerit testationes, neque ipse, neque aliquis advocatorum & ejus: adversarius autem ejus accepit solus, & fecerit & disputationem, non tamen eam dedit ei, qui tertio dudum fecit testimonii productionem: neque per & dispositionem edoctus sit, qui eos produxerat, quæ testimoniis defunt, hæc adjici: tunc dandam esse & quartam productionem testimonii ei, qui hoc petierit, primitus sacramento dando ab eo, quod neque subtrahat, neque percuratatus est testationes, neque ipse, neque aliquis advocatorum ejus, aut omnino pro eo agens: neque per aliquem dolum aut machinationem vel artem, quartam productionem petiti fieri testimonii: sed propterea, quod non valuit primitus uri denunciatis testimoniis: & si hoc factum fuerit: neque jussione pro talibus imperiali regere, sicut pridem erat: sed ex hac lege sufficiant eis hæc, quæ permittuntur: & usque ad quartam testimonii productionem licentiam esse testimoniis uti, non tamen per longum intervalum: ut non ex hoc protrahantur lites: sed oportere omnino velocitatem eis imponere, secundum quod iudex existimaverit hoc fieri.

Illud tamen indubium est, quia etsi semel producantur testes, aut bis, aut testificationes tractaverit, aut adversario hoc faciente, ipse disputationem & accepit, & ex hoc didicerit testificata, non habebit omnino licentiam ullam ulterius uti testimonii productione, neque si divina hoc jussio præceperit.

CAP. V.

Ut testes in propria provincia examinentur: & quo ex loco trahantur.

ET quoniam scimus dudum factam legem, ut si quis hic item exerceat, oporteat autem in provincia & parte aliqua approbari: licentiam habere, iudice hoc decernente, & sufficiens spatium temporis definiente, deducere p intra provinciam testes, & huc transmittere litem gestis perlatis: & ab eodem iudici iudice. Multæ autem hujusmodi interpellationes nobis sunt, volentibus aliquibus, qui in provinciis quidem litigant, his vero testes habent, ut teneantur hujusmodi lege: & licentiam esse in provinciam iudicanti dirigere huc ut præsententur testes, aut testificationes omnino dentur, & iterum ad eum referri lites. Et si q de provincia in provinciam hæc petantur fieri: sancimus propter probationum abundantiam & hoc valere, & posse etiam a provincia huc ab eo qui iudex est in provincia, destinari: & ab uno (qui a nobis definitus fuerit) eloquentissimorum iudicum, interlocutione de eo a iudice facta, testationes dari: & a provincia alia in r aliam provinciam, aut apud defensores, aut apud præsides testificationibus ex interlocutione iudicantis datis: illic videlicet definitiva sententia danda, ubi & lis

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

Id est, 30. quæst. c. 1. de testib. & de testib. l. 1. §. 3. ff. de testib. Idem dicendum est in iis, quæ fieri etiam solent, ut in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes. l. 3. §. 6. in fin. C. de repud. l. 1. conventionibus rogati esse debent, Armenia. ibi. & de testamento, v. l. 1. §. 2. ff. qui testam. & matrimo.

^a In criminalibus causis, testes non interrogantur in sui domiciliis loco (quod sit tamen in causis pecuniariis, §. eod.) sed in locum litis seu iudicii venire compelluntur. Ita ut libro de oratore. Testimonia in iudiciis publicis, nec absentes, nec per tabellam dare, sed coram & praesentes dicere cogebantur. & ita Imperator Adrianus dixit, se non testimonio, sed testibus crediturum. l. 3. §. 2. ff. de testibus. In criminalibus causis ipsae personae testium necessariae, ut sint in praesentia. Jul. cons. 83. n. 328. in fin. b Hinc sumpta est Authentica, si testis. C. de testibus. c Servus testis esse non potest, ut hic & Nov. Leon. 43. 49 aliud in eo, quod ingenuum vel liberum dicit, si tamen talis esse detegitur, perit ejus testimonium, adde l. 4. ff. de testibus. d ἀπὸ χθονος, inimicum, Jul. n. 330. e ἐκκλησιαστικὴ δίκη, id est, accusatio criminalis. Qui aliquem de crimine accusat, testis in accusatione esse nullo modo potest, ut hic: & sic obstat accusatori inimicitiae capitales, l. 6. §. 17. ff. de excus. Qui alias inimicus est, dicere quidem testimonium potest, sed praescriptio ei opponitur, ut hic: Jul. hic. n. 330. adde l. 3. ff. eod. Qui cum aliquo litem non criminalem instituit, testimonium in eum ferre potest, nisi aliqua iusta causa prohibeat. l. 1. Har. 6. f Alia occasione. Jul. g τὸν παρὰ-λαβόν, i. exceptionem. Jul. n. 330. praescriptionem vertit. h l. 16. l. 19. C. de testibus. i Olim in iudi testimonium dicere cogebantur, exceptis certis personis. l. 4. l. 19. ff. eod. Plin. 2. Epist. In pecuniariis & criminalibus testes erant voluntarii. Quint. 5. inviti vero ex constitutione Iustiniani, l. 16. C. eod. Quinam inviti non cogantur testimonium dicere, v. Old. 2. de test. k Jul. hic. n. 331. μισοίται. Scimus. ὁ μεσάτας τισὶν ἐν πράγματι, & μαρτυρεῖ αὐτοῖς ἐν τῇ αὐτῇ ὑπόθεσιν. l. 1. Har. 6. c. ἀπὸ κακῶς μινύων. §. 43. vel hic locus ostendit sequestrem pacis & honorarium arbitrum intelligi potius, quam sequestrem depositarium. l. Hinc sumpta est Authentica, sed & si quis. C. de testibus. m. Ut testimonium productio apud iudices, vel defensores, vel magistratos census non aliter valeat, nisi praesente quoque adversaria parte, vel contumaciter non veniente: scilicet, ut & hic salva praescriptio ei competat, quam opponendam existimaverit. Jul. n. 322. n Testimonia eorum, qui non vocata parte recepti fuerunt, fide carent, nulliusque momenti sunt. Interest enim adversarii personas testium, & utrum juraverint, nosse. o Ne hinc colligas, Reum praesentem esse oportere, quo tempore testes interrogantur: Interrogandi sunt enim in secreto iudicis loco, l. 14. C. eodem. ne testimonii libertas testibus adimatur, sed publicas testationes legi parti adversae. v. Oldend. cap. 5. de testibus. n. 3. adde l. 27. §. 7. ff. de adul. p Parte absente per contumaciam testimonium productio sit μονομαχίας, l. 19. in fin. cap. eod. alias aliter fieri non potest productio testimonii, nisi parte praesente.

contestata est: ut quemadmodum hinc in provinciam apud iudices aut defensores de productione testimonii agi sancita sunt, ita & a provincia in provinciam, & a provincia huc teneant: & perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas: testimoniis quidem non editis, neque in provinciis, sed gestis datis eis a quibus producuntur, aut eorum adversariis sub gestis monumentorum signa percipientibus, & ita huc, aut in provincias destinandis a iudicibus: ne quando forsitan & aliis egeat testibus causa natura, & excludatur propter editionem testimonii adjectio. Hac omnia in pecuniariis quaestionibus intelligentes. In criminalibus ^a enim, in quibus de magnis est periculum, omnibus modis apud iudices praesentari testes, & quae sunt eis cognita, edocere: ubi & tormentorum forsitan erit opus, & aliis omnibus observationibus.

CAP. VI.

Ut testimonium recipiatur ejus, qui servus esse dicitur: & de Testium statu.

Si ^b vero dicatur servilis ^c esse fortuna, qui testari voluerit, is vero liber affirmetur constitutus: siquidem ex nativitate, impleatur quidem testimonium: disputatio vero de statu servata ratione: ut si apparuerit fortunae servilis esse, ejus testimonium, ac si neque datum fuerit, ita sit. Si vero ^d libertum se dicat, compellatur demonstrare primum instrumentum, in quo libertatem percepit: & sic testetur. Si vero in alia provincia libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sibi probationes, & hoc evidenter juraverit: testatio quidem scribatur: non monstrato vero manumissionis instrumento, is qui deduxit eum, non utetur ejus testimonio.

CAP. VII.

Ut testes propter inimicitiam a dicendo testimonio repellantur: & de Testibus inimicis.

Si vero quis dicat odiosum ^d praesentem ad testimonium sibi constitutum, & approbaverit statim, quoniam criminalis ^e inter eos lis movetur: non adsit ad testimonium, qui usque adeo infestus est, donec de crimine judicetur. Si vero aliter ^f odiosus esse dicatur, aut conventus pecuniarie: procedat quidem testatio, tempore vero disputationum ^g serventur hujusmodi quaestiones.

CAP. VIII.

Ut mediatores non nisi de partium consensu testimonium ferant: & de testimonio proxenetae.

Quoniam vero legem ^h proposuimus, in pecuniariis causis nolentes testificari, illos non compellendos ⁱ testimonium dare, qui ante mediatores ^k facti sunt ipsis, & quidem abutuntur hoc, & testimonio nolunt uti: sancimus, si utraque pars consentiat, quod & mediator eorum fiat testificator, (componantur enim ea quae ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem testimonium perhibere: prohibitionem propter quam eum nolentem testificari penitus nostra voluit lex, propter consensum utriusque partis, sublata.

CAP. IX.

Ut testimonium productio non nisi praesente fiat adversario: & quo tempore testes in testimonium admittantur.

Et ^l hoc ^m vero quia multoties actum scimus, quod quidam aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos provinciarum praefides, aut forte (ut assolet) hic apud virum clarissimum magistrum census ingrediuntur, & queruntur tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges, aut aliter laesi, aut damnificati, testes volentes producere, ut non in posterum opponantur eis, quae ab una parte gesta sunt: oportet etiam illum in ea civitate constitutum, in qua testationes dantur, admonitum a iudice, sive a defensore, praesentem ⁿ esse, & audire ^o attestaciones. Si vero noluerit advenire, sed respuerit, ut ex hoc ab una ^p parte testimonia dentur, ut

secundum hoc ipsum inutilia essent: sancimus hujusmodi attestaciones ita tenere, ac si non ex una parte constituta sint, sed tanquam eo praesente facta sint. Si enim recusaverit, & advenire noluerit, & audire depositiones, (etenim publicabuntur) & nisi per inexcusabilem aliquam necessitatem ^a deduci non possit, ^b similis ^c advenienti erit: & nullum juvenien ex sua protervitate ^d ei efficietur: sed videantur quidem probationes factae: quaecumque vero competierint ei ad disputandum de eis, licebit his uti, solummodo quod videntur esse ex una parte ^e, propter ejus proterviam ^f, propterque audaciam minime advenientis, testationibus opponere non valente. Omnibus ^g aliis, quae de testibus & ab iis qui ante nos & a nobis ipsis dicta sunt & sancita, fixis manentibus, & a nostris iudicibus observandis: sive majores, sive minores sint: & sive in hac magna civitate, sive foris in provinciis: ut ea, quae de testibus sunt, quantum possibile nobis est corrigentes, adhuc purius & sanctius lites agi praeparamus: propter quas & cognitiones fieri a iudicibus omnibus divinis ^h propositis Evangelii sancimus, & iurjurandum subire & pulsantes, & pulsatos, & advocatos precipimus, ubique Deum inspectorem & eorum qui iudicant, & quibus iudicatur, & qui testimonium praebent animabus: ut perennis Dei commemoratio & praesentia mundalium ⁱ & circa suspensionem litigantibus fiat. Quam legem tenere volumus de cetero omni tempore.

EPILOGUS.

seu promulgatio.

Quae igitur placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, tua eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. 5. Kal. Octob. Imp. DN. Justin. PP. A. anno 13. k Appione V. C. Consule.

UT I EXACTIONE INSTANTE DOTIS

Primae ^m & secundae, viro ad secunda vota migranti praeparatur uxor prima, vel ex priori matrimonio filii: & si voluerit uxor, aut is, qui pro ea dotem scripserit, dare viro quae scripta sunt, distulerit autem vir suscipere: soluto matrimonio exigi eum ab ea etiam conscriptam antenuptialem donationem.

TIT. III.

NOVELLA CONSTIT. XCI.

Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. Orientalium praetorum praefecto, iterum ex consuli ordinario & patricio.

Ut dos primae uxoris praeparatur doti secundae uxoris, sive i, sa, sive liberi ejus agant.

Udam iudicantibus nobis in dubitationem venit causa multa correctione digna, & legislatione clariori non indigna. Etenim quidam prioris factus uxoris vir, cum eam extulisset, deinde secundae dotem suscipiens, & filios ex priore relinquens, obit adhuc secunda superstiti. Volebat igitur secunda uxor dotem a se datam exigere, privilegio utens a nobis dato, contradicebant autem ex priori matrimonio filii & ipsi maternam objicientes dotem. Et dubium erat, utrum etiam non superstiti uxore priori, oportet suscipi filios contra secundae dotem litigantes. Non enim aliis dedimus ⁿ dudum, & damus hoc privilegium, aut haeredibus, aut creditoribus, sed solis filiis. Plurimae siquidem dubitationes extiterunt in hac causa, dicente secunda, quoniam expendisset, antequam ad ejus venisset matrimonium, prioris uxoris dotem: & non esse justum, suam quidem, quod tantum inventus est reliquisset vir, quantum sufficeret soli secundae, dotem eam perdere: illos autem expensam jam dotem percipere. Sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus ^o morienti hypothecae seniores potiores quam secundae essent.

CAP. I.

Hic ^p igitur in dubitationem venientibus, illud certum etiam a nobis sancitum est, quia si ^q aliquid appareat rerum prioris ^r aut secundae dotis, hoc necessarium filios prioris aut secundae habere: aut si moriatur etiam illa, filios ejus singulos, quod proprie habendum suum ostenderint. Hinc enim & in rem quae de proprietate est, competit pure, & unumquemque quod suum est, habere, nullo privilegio indigens. Si vero nihil appareat utriusque rerum, aut aliqua quidem appareant, aliqua vero desint: sive superstiti sint mulieres, repudio forsitan priori matrimonio dissoluto: competere mulieri dotem: sive defunctae sint, filiis existentibus ambae, aut etiam una harum: in iis quae desunt, superiore esse priorem, & filios ex ea, antiquiorem dotem praeponebant, id est, dicere nepotes & pronepotes, & deinceps successores, cujuscunque naturae fuerint. Sicut enim si duo ^s debita publica ^a fuissent,

^a Contumaciter non videtur abesse, qui ex necessitate abfuit: forte enim intra septa sanctorum fuerat. Iulianus ita hunc locum interpretari videtur.

^b Ut si iura septa sanctorum fuerit, i. non videtur contumaciter abfuisse, qui ex necessitate abfuit. Jul. hic.

^c Absens contumax habetur pro praesente.

^d Ex delicto suo nemo juvat.

^e μονομαχίας, i. iura.

^f propter proterviam, temeritatem.

^g Confirmatio antiquorum legum.

^h l. 2. C. de iur. iurandi, propter eam.

ⁱ Gracis testatur ita habere, ita dicit partem.

^k τὴν τῇ δίκῃ μὴ μὴν τῇ δίκῃ, i. iura.

^l τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^m τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

ⁿ τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^o τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^p τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^q τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^r τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^s τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^t τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^u τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^v τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^w τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^x τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^y τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^z τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{aa} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ab} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ac} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ad} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ae} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{af} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ag} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ah} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ai} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{aj} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{ak} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{al} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{am} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

^{an} τὰς τῇ δίκῃ, i. iura.

a Ex duabus fisci
nationibus, ea
præfertur, quæ
prærogativam
habet temporis.
b Prior tempore,
prior iure. l. 1. ff.
qui possidet.
c Hinc sumpta est
authenticæ, *Donat.*
d. *C. de donat.*
ante nupt.
e Vide q. *Harm.*
9. §. 12.
f Nov. 2. c. 5.
g Debitor rei do-
mantis immobilis,
testato eam offer-
re marito debet.
h Extra iudicium
dos quomodo sit
offerenda marito
recusandi eam re-
cipere.
i Quomodo
dum in iure dos
marito offerri
possit.
j Deditur videtur,
cujus adversarius
fecit quo minus
daretur. *Paria*
sunt deditur & ob-
tulisse legitime.
l. *acceptum*. 29. C.
de usuris.
k Mulier inter-
dum dotem pe-
rit, quam nun-
quam vera nu-
meravit, sufficit
autem eo casu, le-
gis fictione mari-
to dotem nume-
ratam: veluti si
marito dotem le-
gitimis modis
obtulit, & eam
maritus accipere
voluit.
l Id est, anno 539.

a fuissent, necessario antiquum præponeretur postero-
ri: ita & hic privilegia necessarium est priori dori dare
priora: & ita secundæ: & dotem non præponere dori, nec
hypothecam hypothecis: sed quod antiquius est tem-
pore, amplius manere proprium robur habens & privile-
gium. Tempora namque hypothecarum permutare, aut
interimere, vel minuere, nullo modo possumus. Et hoc di-
cimus non ignorantes, quoniam jam & in alia quadam
nostra legislatione hoc decrevimus, sed quoniam omni-
no motum est apud nos, & quasdam habuit diversas cau-
sas quæstiones: & propterea ad præsentis legis opus acces-
simus: ut non nunc aliquid prius sanciremus, sed ut cla-
riorem eam omnibus constitueremus.

C A P. II.

Si per maritum steterit, quo minus dos ei solveretur.

Illud quoque adicere legi bonum est, quod nota quæ-
stio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit.
Si enim debeat dotem mulier, & illa quidem dare vo-
luerit ipsa forsan, aut qui pro ea promissit illam, quicum-
que fuerit, aut proximorum, aut extraneorum: aut pro-
finitia aut adventitia sit dos: (hæc enim verba legis sunt)
vir autem, aut ejus pater & forsan aut avus, suscipere eam
nolit: pars autem mulieris contestetur & parata sit hoc
solvere, aut etiam aliquid majus peragere, & offerat for-
san, & si mobilis sit, signacula & etiam imponat, & se-
cundum leges recondat: aut secundum unam h partem
ingrediens in iudicium, petat hoc fieri: & pergentes ex
iudicio quidam denunciant hæc ad partem viri: at ille per-
maneant ita differens: non poterit soluto matrimonio an-
tenuptialis donationis exactionem declinare, tanquam
dote non data. Qui enim dare voluit: dum perceptionem
recusat, qui suscipere postulat, proximus est danti.
Et hoc cum aliis in dote valeat. Sicut enim nisi dederit,
per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis dona-
tionis inferimus: ita vel si voluerit dare, & percepturus
ex studio recusaverit perceptionem, damus ei antenuptia-
lis donationis matrimonio soluto petitionem: licet & do-
tem propter viri causam non intulerit.

E P I L O G U S.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarata sunt legem, eminentia tua operi effectuique tra-
dere festinet. Dat. Kal. Octob. C. P. Imp. DN. Justin. PP.
A. anno 13. l. Appione V. C. Consule.

DE IMMENSIS IN DONATIONIBUS
IN FILIOS FACTIS.

T I T. IV.

NOVELLA CONSTIT. XCII.

Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. per Orientem præto-
riorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

P R Æ F A T I O.

Udum n de Falcidia & illius parte decrevimus,
augentes eam non o ignobili incremento. Quod
enim nimis iniquale est, non valde placet nobis,
sed oportere quidem præponi filios, quos pater
voluerit, non tamen in tantum minui aliis, ut p importa-
bilis sit eis imminutio.

C A P. I.

Posita q igitur a nobis lege in sua virtute manente, il-
lud volumus: Ut si quis donationem immensam in
aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat
in distributione hæreditatis, tantam & unicuique filiorum
servare ex lege partem, quanta fuit priusquam donatio-
nem pater in filium aut filios, quos ea honoravit, faceret.
Sic enim nihil ulterius in donationibus querentur, qui ha-
bent quidem in omni substantia patris, quod legitimum
est: in tantum s autem aucta quantitate, quantum ha-
buit substantia patris antequam donationibus exhaurire-

Falcidiz tantum. Et ita patens pro numero liberorum semissem, vel etiam bessem dona-
re poterit, Novell. 18. ut hinc colligas, liberos ex donationibus inter vivos factis a patre
suam Falcidiam revocare, ut hic: extraneos vero non detrachere. l. 17. 42. in fin. ff. de
mors. caus. Itaque liberi legitimam suam petentes, res patris, uti tempore donationis ab
eo factæ fuerint, spectant, ut si eo tempore 1200. solidorum fuerint, patens non possit ultra
semissem vel bessem donare, habita scilicet ratione numeri liberorum. Novell. 18. Quid,
si donavit 900. & postea 300. adquisivit? nihil habent liberi quod possint conqueri:
cum hæc summa reliquis bonis paternis addita 600. efficiat: id est, verum dimi-
dum 1200. solidorum, quos patens tempore collatz donationis habuit. vers. sic enim.
ibi: in tantum nulla quantitate. inf. eodem. Quoties vero donationes factæ sunt
a patre ante susceptos liberos, revocatur tota donatio. De quo vide l. 8. Cod. de revo-
cand. donat.

† Id ut intelligendum esset, supra dixi.

Novellæ

tur: non a valentibus filiis, qui donationibus honorati
sunt, dicere contentos se quidem esse immensis his do-
nationibus, videri autem abstinere paternam hæreditate:
sed neque b cogendis quidem, si contenti sunt donatio-
nibus, suscipere hæreditatem: necessitatem autem haben-
tibus omnibus modis complere fratribus, quod hæc defert
secundum quam scripsimus mensuram, ut non minus ha-
beant illi, quam quod ex legibus eis debetur, propter fa-
ctam in donationibus immensitatem: dum liceat patri me-
diocriter sapienti c circa omnem prolem, etiam iis, qui
ab eo potius diliguntur, donare aliquid amplius d, & non
ceteros filios per immensitatem in filios factam ledere, &
nostram transcendere intentionem. Et hæc quidem nostra
ab initio cogitatio fuit. Differentes autem illud dudum,
& humanarum experti animarum, quoniam videbamus
eos in huiusmodi passionibus labefactari, atque descende-
re, propterea nunc augmentum illi legi hoc facimus.

† Hæc itaque dicimus de filiis gratis e existentibus
eis, non de ingratie, & quibus pater justam & legitimam
ingratitude inferit. Nam si hoc ita se habere apparue-
rit, & approbentur ingratitude causæ, sint ea, quæ in le-
ge de ingratie posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatio-
ne minuenda.

E P I L O G U S.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram no-
stram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectui-
que tradere festinet.

DE APPELLATIONIBUS.

T I T. V.

NOVELLA CONSTIT. XCIII.

Ut si mota apud appellationis s iudicem causa litigatores
ad arbitros deveniant, intereaque temporis biennium g
decurret, & contingat denuo causam ad appellatio-
nis redire iudicem, ne biennii decursus obijciatur.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum
præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

P R Æ F A T I O.

S ubjectorum nostrorum interpellationes legum nobis
præbent occasiones pro salute subditorum conscri-
bendarum. Additionem namque nobis quidam spæ-
tronus h fecit: quia lege volente appellante h, &
per biennium tacente, aut certe exercentem quidem, non ta-
men perexequente, appellationum cadere certaminibus, &
confirmata sententia, non posse ulterius procedere, sed ratam i
fieri utrique sententiam. Hefychium autem & adversarium
ejus exercuisse quidem litem apud pedaneum iudicem: ad-
dictum & autem eundem Hefychium appellasse: & cau-
sam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum lis
in iudicio tuæ celsitudinis exerceretur, recessisse quidem
a certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse
communes ex conscripto, & apud illos concurrisse, & qua-
dam exercuisse, postea vero neglexisse quidem electos ar-
bitros, non autem persecutos apud eos motam litem, sed
transacto biennio uti l adversarius ejus, quia non possit
a condemnato m exerceri in tuo iudicio talis lis, sed opor-
tet eam confirmari semel biennio transacto: illum n ve-
ro propterea non persecutum apud tuam gloriam, eo
quod litem apud electos diceret arbitros.

C A P. I.

S ancimus o igitur, memoratum quidem negotium, ex
quo hæc nobis sunt nuntiata, nihil lædi ex cursu tem-
poris, neque ratam esse iudicis sententiam semel appella-
tione data: sed & exerceri apud tuam gloriam, & termi-
num legitimum suscipere: etiam si decies millies plusquam
biennii tempus exerceat aut excedat. Deinceps autem in
omni negotio, in quo tale aliquid agitur, & in medio
motæ causæ apud iudicem appellationis, aut non motæ,
si aliqui eligantur alii, & propterea biennium p transeat,
intra quod oporteat appellationis iudices litem decidere:
& per quamlibet circumstantiam rursus revertatur ad iudice-
s appellationis causa: aliis quidem omnibus liceat uti
partibus, tanquam si eos non contigisset deferere quidem
appellationis iudicium, ad electos autem venisse: non
tamen posse uti, quod biennium præterit. Nam qui se-
mel iudices alios elegit, non est justum ut taciturnitatem
culpet ejus, qui propterea læsus est, quia iis quæ gesta
sunt de electione iudicum credidit: & ideo non est execu-
tus, neque complevit litem illic, eo quod apud iudices
illos sit exercitum negotium.

versario suo, non excluditur venire iterum ad appellationis iudicium, quævis biennium
fuerit transactum. Jul. hic.

NN

EPI.

a Ab invitis do-
nationibus, ætrabili-
tur legitima li-
berorum.

b Liberi donata-
rii patris, non co-
guntur hæredita-
tem adire, ut hic
coguntur tamen
supplere fratri-
bus legitimam. §.
eod.

c Appellatio
i. e. affectio.

d Patens potest
aliquid amplius
donare prædica-
to filio, quam
reliquis: at non
ita donare, ut re-
liquos legitimam
destruat.

e Ingrati liberi
non revocant do-
nationis factæ a
parente.

f Si appellatio
introducitur com-
promissarium ær-
bitrium litigatoru-
res elegerint.

g Jul. cons. 26.

h Appellatio, si
per biennium ta-
cuerit, & appella-
tione suam per
id tempus ex-
cuerit non fue-
rit, dicta adver-
sus eum sententia
in eum iudicium
transfertur.

i Ad d. apud
iudicem prædica-
to filio. Scilicet
i. e. sententiam in
suo robore du-
rare, l. ult. §. 4. c.
de temp. app. l.

alio, abire in rem
iudicem. Cuius
causa redire vertit:
eo sensu, biennii
cursu, redire cau-
sam ad conde-
mationem hoc
modo. Prioris iu-
dicis pronuncia-
tione res transit
in rem iudica-
tam. l. 16. §. 6. ff.
de pign. iudica-
tum extinguit ap-
pellatio, l. 1. in
fin. ff. ad Turpil.

appellatione cir-
cumscripta (non
prosequuta) redit
causa ad conde-
mationem. Sen-
sus est itaque:
Præscriptionem
biennii non no-
cere appellationi,
si interim dum de
re transigenda
cum adversario
tractatur, vel
componenda per
arbitrium com-
promissarium, la-
batur biennium.

Est igitur hæc
Novella excep-
tio d. l. ult. §. 4.
c. de temp. app. l.

k Condemnatum.

l Dicere.

m Hefychio.

n Hefychium.

o Hinc sumpta est
Authenticæ, si ta-
men. C. de temp. app. l.

p Si quis appel-
laverit: & appella-
tione introdu-
cta arbitri com-
promissarium e-
legerit cum ad-

versario suo, non excluditur venire iterum ad appellationis iudicium, quævis biennium
fuerit transactum. Jul. hic.

q Si quis appel-
laverit: & appella-
tione introdu-
cta arbitri com-
promissarium e-
legerit cum ad-

versario suo, non excluditur venire iterum ad appellationis iudicium, quævis biennium
fuerit transactum. Jul. hic.

r Si quis appel-
laverit: & appella-
tione introdu-
cta arbitri com-
promissarium e-
legerit cum ad-

versario suo, non excluditur venire iterum ad appellationis iudicium, quævis biennium
fuerit transactum. Jul. hic.

s Si quis appel-
laverit: & appella-
tione introdu-
cta arbitri com-
promissarium e-
legerit cum ad-

versario suo, non excluditur venire iterum ad appellationis iudicium, quævis biennium
fuerit transactum. Jul. hic.

t Si quis appel-
laverit: & appella-
tione introdu-
cta arbitri com-
promissarium e-
legerit cum ad-

versario suo, non excluditur venire iterum ad appellationis iudicium, quævis biennium
fuerit transactum. Jul. hic.

u Si quis appel-
laverit: & appella-
tione introdu-
cta arbitri com-
promissarium e-
legerit cum ad-

versario suo, non excluditur venire iterum ad appellationis iudicium, quævis biennium
fuerit transactum. Jul. hic.

EPILOGUS.

z An & avic? utique, quod enim constitutum est de matre, id trahitur ad aviam. l. 2. §. 23. ff. ad Tert.

a Et ita restringe Nov. 72. c. 1. 2. 3.

b Si mater filiorum suorum tutelam suscipere maluerit. Iul. consl. 87. De tutela matrum. Index Regia.

c Nov. 72. cap. 1.

d diti. Novell. 72.

e quæ vetat creditorem minoris ejus tutelam gerere vel curare.

f In quibuscunque casibus.

g Mater, ipsa natura liberos am-

mat.

h Liberi sine suspitione vivunt apud matrem: tollitur enim suspicio ob nimium amorem, qui matribus inesse præsumitur.

i l. 2. Cod. quando mulier tur.

j Emendatur hic d. lex 2. ea scilicet parte, qua

iusjurandum a matribus exigebat.

k d. l. 2.

l Et avias. Auth. matri & avic.

m C. quando mulier.

n Liberorum.

o Sensus est: frustra exigi id ius-

ramentum, quod præstitum mox

servari commu-

niter non solet.

p Argumentum a

querundam hominum obser-

vantia, recte non

ducitur ad necessitatem & co-

actionem omni-

um.

q Vide l. 64. ff. de

reg. iur.

r Hinc sumpta est

Authentica, Sa-

cramentum. Cod.

quando mul. tur.

s Matribus tute-

lam filiorum am-

bientibus suo-

rum, id est, obser-

vandum, ut obli-

gent res suas li-

beris, ut renunc-

ient Vellejano, ut

promittant in

judicio se non

venturas ad se-

cundas nuptias: ut

inventarium ab

eisdem fiat. inf.

cod. Iul. hic.

t Mulier, renun-

ciare Vellejani

privilegio certis

casibus potest.

u Renunciatio-

nem omni legum

auxilio observa-

u Hoc abrogatur.

Nov. 118. c. 5.

x Et ita derogat.

ur. d. l. 2.

y Mater privatur

tutela filiorum

ob secundas nu-

ptias ab ea con-

tractas.

† Hæc igitur in omni negotio servari apud tuum forum volumus, & in omni alio, ubi secundum appellationis iudicatur schema: quatenus nihil iniuste circa nostros subiectos agatur. Si vero etiam postquam deseruerint electos iudices, biennii transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum constitutiones de hoc factas a nobis, quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus: aliis omnibus, quæ de appellativis certaminibus præcis dicta sunt legibus, & a nobis in legum conscripta sunt codicibus, in propria virtute manentibus.

UT SINE PROHIBITIONE MATRES DEBITRICES & ET CREDITRICES TUTELAM GERANT MINORUM, NEQUE IUSJURANDUM PRÆSTENT, QUOD NON VENIENT AD SECUNDA VOTA.

TIT. VI.

NOVELLA CONSTIT. XCIV.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. sacrum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Nuper & scripsimus legem super cura minorum (malignitates quæ circa eos fiunt ex frequentibus litibus, quæ apud nos agitantur inventientes) quatenus nullus obligatus existens minoribus, aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerum factus, agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsentis firmata.

CAP. I.

Quia vero matribus volentibus curam habere minorum, & petentibus secundum veteres & nostras leges curam subire, obiecta est contra nostram intentionem ab aliquibus non recte huiusmodi d. constitutio: volumus in legem hoc dicentem, matrum excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper & prohibere, nunc ineptissimum existimamus: deinde nullus eandem constitutionem obijciat matri & aliis: cum illam namque naturæ f. amor pius circa filios, sine g. suspitione faciat quamplurimum, illis nullam habentibus ad filios favoris necessitatem: recte non est matribus derogandum; Ideoque licentia sit matribus secundum antiquam h. observationem abrenunciantibus & obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, & tueri filios, & talem præscriptionem non formidare: sed ita super his esse, ac si nec ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter si ve dotes, si ve sponsalitia largitates exiguntur, si ve alia debita habeant, si ve matres ad minores, si ve minores ad matres, ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex propriis: (multa namque quilibet cogitans & considerans adinveniet) sint hæc integra utrique, secundum priorum constitutiones iudicanda & tractanda, si ve legitimorum si ve naturalium mater filiorum tutelam gerat.

CAP. II.

Quia vere multam habemus formidinem, ne facile iusjurandum per magnum Deum detur, & hoc prævaricetur: propterea credimus oportere & hanc emendare i. legem k, quæ vult matres l, dum suorum filiorum m. curam gesturæ sunt, iusjurandum jurare, quod ad secundas nuptias non venient: & toties n. scimus prævaricatam legem, & iusjurandum perjurum datum, quoties pene datum est: ut peccatum apertissimum esset, quia hoc intulimus iusjurandum ad prævaricandum. Non enim eo, quod aliquæ o. servaverunt iusjurandum, propterea oportet & eas quæ exhonorant eum, habere occasionem impietatis in Deum. Nam quod p. raro fit (sicut etiam vetus sapientia docet) non observant legislatores: sed quod fit plerumque, & respiciunt & medentur. Propterea q. igitur sancimus aliam quidem observationem quam in matribus observamus, valere secundum schema, & abrenunciare r. eas & Vellejano s. Senatusconsulto, & omni t. auxilio, & omnia agere, quæ prius decreta sunt: iusjurandum vero non u. præberi, sed sufficere abrenunciationem solam Vellejani, & aliorum omnium: & de secundis nuptiis nullo x. iurejurando de hoc dando: mox tamen ut secundas contraxerit nuptias, repente expelli y. a tutela, & ea agi, quæ si eam jurare contigisset perferret, semel in iudicium mentita, & præponens propriæ confessioni & depositioni secundas concupiscentias.

EPILOGUS.

† Hæc igitur lex super pietate sit posita; Ut enim non injurietur in aliquo honor in Deum, hæc a nobis sancita sunt: ut ex nunc valeant, tua celsitudine manifestam faciente hanc legem in provinciis omnibus. Hinc enim gloriosissimo præfecto huius felicissimæ civitatis, cui hæc cura sunt, de his transmissimus legem: ut providentia ejus, & viri clarissimi prætoris, cui huius partis cura est in omni tempore servari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari substantia omnis cautela a fiat circa res minorum custodiæ, & præcipue, ut cum subtilitate descriptiones b. fiant, præsentem c. quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura commissa est, & aliis qui consuevit d. talibus interveniunt: subtiliter & fideiussionibus dandis & omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus, providentia clarissimi prætoris, cui huius partis cura est: proponatque eam ipse in hac regia civitate, ut omnibus sit manifesta, & nullum lateant, quæ a nobis sancita sunt. De hoc enim legem sicut oportet in provinciis servari, gloriosissimo præfectis sacrorum nostrorum prætoriorum destinavimus. Dat. 5. Idus Octobr. DN. Justin. PP. A. anno 13. e. Appione V. C. Conf.

DE ADMINISTRATORIBUS g.

TIT. VII.

NOVELLA CONSTIT. XCV.

Imp. Justin. Aug. Joanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Am quidem novimus positam legem volentem eos qui in cingulis fuerint, si ve civilibus, si ve militaribus, neque si removeantur ab administratione, discedere inde non posse, antequam dies quinquaginta h. in metropolitibus commorentur, publice apparentes, & convenire volentibus satisfaciens: ut nec per occasionem hinc evocationis, possint a provincia discedere: & vel si quid egerint tale, rursus eos ad provinciam destinari. Invenimus autem aliquos sic existentes audaces, ut etiam hæc posita lege, antequam discederentur, præsumerent derelinquere provincias, & ad hanc felicissimam civitatem venire, timore a se gestorum, & ne iusta perferrent horum, quæ deliquerunt.

CAP. I.

Sancimus igitur nulli penitus licentiam esse cujuscunque provincie iudici & Orientalium, & Occidentalium, & ex utroque, eam relinquere antequam deponat cingulum: Sed etiam postea (renovamus enim vetustatem) quinquaginta i. commorari dies, publice apparentem in provincia in qua administravit: gesta quoque monumentorum conficere, secundum quæ advenit provincie: ut sit palam si ve fiduciam habeat in suis actibus, si ve etiam non.

1. ¶ Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem, vel civilem, aut etiam remotus ab ea, relinquit provinciam: administrans quidem adhuc eam dum relinquit citra nostram iussionem, ipse quidem majestatis k. reus sit: in provinciam vero denuo destinatus, postquam accusantibus satisfecerit, tunc majestatis novissimas sustineat pœnas. Si vero deponens cingulum, deinde non moretur, tunc legitimis diebus publice cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de provincia: quæ dudum a nobis de hoc sancita sunt, valere.

2. ¶ Illud autem omnibus prædicimus, ut dum aliqui acceperint cingulum, tueantur illud: successores autem eis cinguli factos, solere non ultra terminos t. mittere quæ vocantur interdicta m, neque remove quidem præfides, ipsos autem aut morose iter agere: aut hic degere: aut j. ad aliquas alias prius ire provincias patriam virosos: & quæcunque fortuitis & blandientibus hominibus consuevit sunt: sed velociter ad administrationem ire, cujus regimina susceperunt, ut non alii quidem removeantur, alii vero non sint, & provincia sine iudice maneat: sed ante duos n. solum dies quam ad provinciam accedant, in qua qui cingulum habet, est: mittere ad eum amicabilem epistolam volentem officium o. destinari ad occursum ejus: & usque tunc annonas accipere in cingulo existentem, & gubernantem eum: & non ex codicillis cinguli iudicare tempus, neque præceptis tuæ sedis: sed ex quo (sicut dictum est) in provinciam ipsam accesserint, illius accipere reipublicæ emolumenta p: usque tunc eum, qui in rebus extitit, ea percipere, & alium omnium nullum. Non enim possibile neque portabile est omnino, sine q. iudice relinqui provinciam, statuto quidem

a Satisfacere rem pupilli salvam fore.
b Inventarium.
c Inventarium privatim factum non valet. Debet enim presentibus publicis personis fieri. Vide l. 24. C. de adm. int.
d Solennitates sumende sunt ex consuetudine loci, in quo res & actus geritur.
e Id est, anno 539.

f De officio omnium magistratum provinciarum, & de 30. diebus. Jul. consl. 88. De præfides, & ut depositio magistratu gaudes in provincia sua morentur, si ve militarem si ve civilem gesserint administrationem. Index Regia.

g d. 27. 27. vocant Græci hoc loco magistratus provinciales.

h Vide c. 1. Just.

i Nov. 2. c. 9. l. 1. C.

ut omnes iudices.

j In pr. 4. ed.

k Magistratus relinquens provin-

ciam injuri Principis, reus sit

majestatis, nisi hinc

novissimas pœ-

nas sustineat. inf.

cod. id est, ultimo

supplicio puni-

tur. Iul. hic: vi-

de tamou l. 15. ff.

de off. præfidi.

l. id est, fines pro-

vincie.

m d. 27. 27. ma-

træ. Scilicet olim

edita ante ad-

ventum sum

mittere præfides

solebant, & ita

abrogatur l. 4. §.

3. ff. de off. præ-

cons.

n De biduo vide

Cujac. 4. de præ-

script.

o Id est, officia

les. Solebant e-

nim in provinciis

esse perpetui, &

l. 34. ff. de reb.

cred. & singulis

præfides ob-

temperare. l. 52.

C. Theod. de appo.

p Id est, annonas.

l. 11. C. de annona.

q Præfidi, ante-

quam successores

mittantur, decede-

re e provincia

non licet, add. l.

15. ff. de off. præ-

fid. l. 110. ff. de off.

Procon. l. 1. §.

ff. de off. præfidi.

Aug. Dion. 39.

a XIV. i. e. anno 539.

b *del tātōn-
Bīāttōn. Græ-
ci hoc loco. Ita
quoque appellan-
tur executores a-
pud Armenop. 1.
tit. 4. §. 35. & 7.
Elog. 4. cap. 78-
ei *ἐκτελεσται*.
quibus adiungun-
tur *ἐπείκται*,
compulsores. 9. Ec-
log. 3. c. 10.*

c Et de mutuis
petitionibus. In-
dex *Regina*, quod
proprie pertinet
ad cap. 1. §. 1. eod. de
in jus vocando.
Jul. cons. 82. quod
præcipue pertinet
ad cap. 1. §. 1. eod.

d Hi, *αὐτῶν* mi-
vor.

e Hi, *ἀνταρτί-
στῆτες*.

f Id est, sed collu-
dentes cum exe-
cutores.

g Jul. cons. 89.
h Hinc sumpta est
Authentica, *Li-
bellum. C. de liti-
contestatione.*

i Accusatores sc.
Jul. hic.

k Adversus reum.
l Nov. 112. c. 2.

m Et de mutuis
petitionibus. adde
l. 1. §. 2. ff. de quib.
reb. ad eundem
iudicem casur.

n Id est, deinde
reus.

o Et ita actorem
reconvenit.

p In diversis ra-
men iudiciis.

q Hinc sumpta est
Authentica, *Et
consequenter. C. de
sentent. & inter-
locutionib.*

r Id est, reconve-
nire.

f Nov. 123. c. 25.
l. 22. ff. de iudiciis.

l. 4. C. de sent. &
interlocutionib.

t v. Nov. 53. cap.
3. §. 1.

u Id est, anno 539.

x De exequatio-
ne dotis & pro-
pter nuptias do-
nationis. Julianus
Cons. 90. Huc per-
tinet c. 1. inf. eod.

De iure dotis. In-
dex *Regina*. adde
Nov. Leonis 20.

quidem quasi aliquo ab eo, qui a nobis ordinatus est, ut
ejus impleat locum, homine forsitan rerum non habente
experimentum: illo vero, qui in ipsis operibus est, & dis-
cedente de provincia antequam adveniat tempus, & frau-
dando emolumentis quæ eum accipere oportet, donec de-
ponat cingulum. Deponet autem id, dum successor ac-
cesserit in provinciam, ante duos solum dies quam provin-
ciam ille ingrediatur.

EPILOGUS.

† Quæ omnia custodiri a sede tuæ celsitudinis in per-
petuum volumus: & mox ut cognoveris adititisse cum
provinciæ, ex illo transponere emolumenta in successo-
rem: alioqui ministrare ea priori, secundum quod a no-
bis dispositum est, donec in provinciam successor ve-
niens semetipsum subjectis ostendat. Quæ igitur placue-
runt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua
celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal.
Novemb. CP. Imp. DN. Justin. PP. A. anno 14. a Appione
V. C. Conf.

DE EXECUTORIBUS b ET DE c HIS
QUI CONVENIUNTUR d ET RECONVE-
NIUNTUR e.

TITULUS VIII.

NOVELLA CONST. XCVI.

Imp. Justinian. Aug. Joanni gloriosiss. Orientalium pratorio-
rum præfecto, iterum exconsuli ordinario & pa-
tricio.

P R Æ F A T I O.

Q Uoniam calumniam odimus, & omnem tergiver-
sationem adversamur, propterea hujusmodi actus
egere legitimis modis existimavimus. Didici-
mus enim quia quidam non habentes ullam obli-
gationem, sed unam statuentes voluntatem f cum iis qui
causas exequuntur, conveniunt quosdam: deinde libellos
dirigunt: & dum damnum pertulerint fugientes, deserunt
eos, & proficiscuntur; incurabile eis dantes dispendium: &
hoc adhuc amplius in provinciis committitur, communio-
ne lucrorum ipsis convenientibus, & causatum executori-
bus proficiente.

CAP. I.

De g in jus vocando: vel ut actor caveat de contestanda lite intra
duos menses.

N E h igitur hæc jugiter committantur: sancimus non
valiter actores libellos i dirigere k & damni occasio-
nem præbere conventis, antequam cautionem exponant
& in fugientem, & in negotii executorem, quia intra duos
menses omnibus modis liti contestationem facient apud iudicem:
aut si hoc non gegerint, omne l damnum eveniens convento ressi-
tuent duplum, non transcendente cautione triginta & sex
aureos.

CAP. II.

De his, qui conveniuntur & reconveniuntur m.

I L lud quoque promereri competentem correctionem
debet. Adit nos quidam docens, quia in conventionem
fecit obligatum sibi apud quendam gloriosissimorum no-
strorum iudicem: deinde qui factus est in conventionem
n tantquam & ipse actorem obligatum habens, eum apud
alium traxit o iudicem: & aliquid inopinabile fiebat: quia
enim uterque seorsum actoris obtinet officium p, mise-
randum quiddam & risibile inde veniebat: mox enim cum
voluisset aliquis propriam movere litem: repente is, qui
ex diverso convenerat, apud alium iudicem trahebat eum,
apud quem ipse sortitus fuerat iudicem: & alterutros pro-
trahentes, immortaliter permanserunt litigantes.

i ¶ Sanctissimus q igitur, si quis obnoxium arbitratur
habere r eum, qui contra se conventionem exposuit, non
apud alium iudicem, sed apud eum mox a principio con-
venire: & eundem f esse iudicem in utroque negotio. Si
vero forsitan displicuerit apud quem litem sortitus est iu-
dex, licet ei etiam hoc emendare: viginti t enim dierum
inducias dantibus nobis post libelli transmissionem, post-
quam oportet litem contestari: licet intra prædictam su-
spensionem refutare quidem illum: alium vero mereri,
apud quem iterum similiter utramque exerceri competit
litem: & ejusmodi artes in nullo fieri, sed unumquemque

proprio jure uti. Si itaque tacuerit, deinde postea voluerit causam apud
alium iudicem movere: necessitatem eum habere sustinere terminum ejus
litis illatæ sibi ab eo, qui eum in iudicium traxit: & dum finem lis acceperit,
tunc eum suam causam apud alium iudicem proponere: ut ita tales eorum
auferamus artes, & in alterutros calumnias.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt le-
gem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kalend. Nov.
Constantinop. Imp. DN. Justin. PP. A. anno 13. u Appione viro clarissimo
Consule.

DE ÆQUALITATE x DOTIS, ET PROPTER NU-
ptias donationis: & augmento dotis: & ante nuptias donationis: & de

privilegio dotis, quia aliis præponetur privilegiis: ||&||
ut excipiantur hoc privilegio creditores in emptione
militiæ: ||&|| de dote remeante ad patrem, & rursus
data pro eadem filia secundo viro: & de dotis collatio-
ne, inope marito moriente.

TIT. IX.

NOVELLA CONST. XCVII.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. per Orientem pratoriorum
præfecto, iterum exconsuli ordinario & pa-
tricio.

P R Æ F A T I O.

Q Uoniam plurimas in legibus quæstiones videmus
& circa primas z nostras natiuitates, (id est, nu-
ptias, & filiorum procreationes) motas, & cir-
ca novissima a, quale est aliquid voluntatum &
testamentorum: cogitatio facta est nobis nuper pet-
scrutari & agnoscere, quid volens nobis antiqua lex super
dotis instrumentis, mensuram quidem pactionum nu-
ptialium inter alterutros æquam esse & masculos & fœ-
minas vult, & æqualitatem pensat eorum, qui ad invicem
copulantur: non alii quidem mediam forte dat stipu-
lari partem, alteri vero tertiam, aut quartam: sed ex
medio trahens, æquale utrinque exigit fieri pactum,
aut mediam, dicimus, in utroque constitutens, aut ter-
tiam, aut quartam, aut quantamcumque contrahentes
voluerint: hoc autem non multo prius quæsit, ut &
ipsorum, quæ dantur, æquæ sint mensuræ: sed aliis qui-
dem permisit in mille forsitan, aut in duobus millibus
aureis facere rationem, aut in quantumcumque volue-
rint: aliis autem non ||in|| tantum, sed in minus: ut æqua-
litas in verbis solis, & literis puris, sed non in rebus ipsis
quæreretur.

CAP. I.

De exequatione dotis & propter nuptias donationis.

H OC b igitur ante alia universa corrigimus c, æqualia d
in dotibus esse, & propter nuptias donationibus, &
ea quæ offeruntur, & ea quæ in stipulationem deducun-
tur pacta: & tantam quidem quantitatem conscribere
virum, quantam & mulierem: tantum quoque lucrum
stipulari, & ex tanta parte, ex quanta voluerit, æqualis
tamen mensuræ: non enim aliter iustitiæ & æquitatis ser-
vabitur ratio, si negotiative e alterutros circumveniant f:
& videantur quidem æquas facere stipulationes, pro vero
autem inæqualis maneat effectus, non prius quantitate
datorum eadem consistente. Irrideri videatur undique
lex, si ille quidem conscribat duo millia aureos, mulier
autem sex millia forte in dotem offerat, & stipulentur
alterutros quartam conscriptæ in lucro percipere. Pro-
inde illo eveniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabi-
tur, nisi quingentos aureos ex quarta: ille autem quin-
gentos & mille ex eadem quarta: & tanquam in g
ænigmate multo videbitur quarta unius alterius quarta
minor. Ex suspecta namque vel æqualitate, quanta in-
æqualitas ex hoc ipso procedit. Quæ igitur prius expo-
sita sunt dotalia, secundum quem constituta sunt mo-
dum habeantur: quod enim factum h est, infectum
manere impossibile est. De cætero autem, in omni da-
tione sancimus i, æquas quidem esse oblationes k: ipsos
autem mediocria l lucra pacisci: ut per omnia iustitiam
æquitatemque honoremus. Si enim aliquis amplius alio
dives est, licet ei per alium modum, legitimum tamen &
agnitum nostris legibus, clementiam præbere alii: non
per inæqualitatem m redigens ad æqualitatem, lucrum
majus alteri acquirere: Et hæc quidem de hoc lex ita
quodammodo habeat suam iustitiam universis ostendens.

CAP. II.

De augmento dotis & donationis propter nuptias n.

A LIud o quoque quod circa nuptiales oblationes fit,
inspeximus atque consideravimus: dicimus autem
de augmento. Quia enim & ab ante nos legislatoribus,
& a nobis ipsis, de augmentis dictum p est: plurima au-
tem a nobis & non facile numeranda, etiam in his super q
antiquitate philosophata sunt, adinventas ab aliquibus cir-
cumscriptiones perimentes, & puram iustitiam servari vo-
lentes, etiam illud corrigimus. Privilegium enim dedimus
dotibus, ut contra r antiquiores hypothecas habeant hono-
rabiliora s jura, utpote dum contrahentes cum viris eorum
credant substantiis, & non mulierum: & quæ forte tunc
neque competeant iis, qui prius contraxerunt. Dedimus
autem licentiam (hoc videlicet quod antiquitus,) & au-
gmenta facere permittentes & viro & mulieri, siue ambo
voluerint, siue etiam horum alter celebrare augmentum.
Primum quidem illud sancimus, ne t aliqua fiat circumscri-
ptio: siue augere voluerit dotem aut propter nuptias dona-
tionem, non u licere alii quidem facere: alii autem in priori-
bus manere: sed utrumq; x celebrare omnino augmentum;
N N 2 & non

z Procreandi ho-
minis modus nu-
ptiarum: dissolvendi
moris. Novell. 22.
c. 20.

a Mors ultima li-
nea rerum est.

b Hinc sumpta est
Authentica, *Æqua-
litas dotis. C. de pa-
tibus convent.*

c l. 9. C. de patibus
conventis. Nov.
22. cap. 20. in pr.

d. 23. 24. 25. 26.

d. Æqualis ut es-
se debet qualitas
dotis & donatio-
nis propter nu-
ptias: ita æqualia
quoque esse de-
bent pacta.

e *ἐμτροχῶν*,
ut in commercio
solent fieri.

f Circumscriptio,
(modica tamen, in
contractibus per-
missa, v. l. 8. in fin.)

g. *ἀντιπροσώπων*,
hic nimirum est
animus omnium
(ut Minus qui-
dam dicebat) ut
velint vili emere,
caro vendere.

h In ænigmate,
dicitur causa.

i. Facta infecta
esse non possunt.
v. l. 1. in pr. C. de
rapta virginum.

k nota regulam.

l. *ἡ δὲ δόξα*, hoc
est: Doti mulie-
ris par quantitate
donatio propter
nuptias esse debet.

Quia & facta &
stipulatio in dote
& propter nuptias
donatione, modo
pari componi de-
bent. Jul. cons.
90.

m. Ita, hoc est,
æqualia.

n. *ἀλλὰ καὶ*
*διὰ τὴν ἀνισο-
τητα* *ἡ δὲ δόξα*
id est, sed per in-
æqualitatem, quæ
occultat æquali-
tatem.

o. Subaudi, in frau-
dem creditorum
non faciendum.

p. Hinc sumpta est
Authentica, *sed*
jam necesse. &
Authentica, *Nunc*
*inhibetur. C. de do-
tibus ante nupt.*

q. v. §. 1. inf. qui-
bus alienari non
licet.

r. Id est, olim phi-
losophati sumus.

s. Dos præfertur
antiquioribus hy-
pothecis, v. l. 12. C.
qui potior. dixi ad
Nov. 109. c. 1.

t. postiora.

u. Dos quidem
augeri potest ma-
trimonio constan-
te, non tamen in
creditorum frau-
dem.

v. Quando licet
mulieri dotem su-
am augere. Jul.
n. 342.

x. Et ita tollitur
lex 19. C. de donat.
ante nupt.

a. l. 1. c. de donat. ante nups.
b. Id est, coloratum.
c. Si quo tempore maritus dotem auget, & re alieno non laborat, dotem potest augere: si laborat, dotem augere potest immobilibus datis, (est enim immobilium quædam ex æstima: mobilium de pæne) non mobilibus.

d. Incrementum.
e. Hinc sumpta est authentica, Quo jure. Cod. qui potior.
f. Posteriores hypothecæ interdum prioribus præferuntur, ut j. cod. l. 5. l. 6. ff. qui potiores.
g. ut l. 5. & 6. Cod. qui potior.

h. Creditor, cujus pecunia navis, domus, ager emitur, anterioribus creditoribus præferatur.

i. Qui credit pecuniam ut navis fabricetur, licet tempore posterior, in ea tamen navi priorem habet hypothecam.

k. Privilegium nota credentis ad reparationem navis.

l. Nota de privilegio credentis in ædificationem domus.

m. Nota de privilegio credentis in emptionem agri.

n. Nota de privilegio credentis in emptionem aut renovationem rei.

o. Privilegium dotis ab initio constitutum, porrigitur ad augmentum dotis postea factum: licet privilegia stricti juris sint: quinimo porrigitur quoque cum jure prælationis. vide Megusant. 2. de pignori. 4. num. 46. & seq.

p. Quid si prior? Antonius Mercator 3. notat. 14. negat mulierem ei præferri, sed eo casu inter ejusmodi creditores & mulierem ordinem servari.

q. Qui pecuniam credidit in emptionem vel reparationem navis, domus, vel agri, prioribus creditoribus est potior, ut hic: si modo nominatim in eum casum vel finem pecunia numerata, & si in eas causas converta est. vide Mynsing. 1. observ. 60.

r. Dos præferatur ei, qui credidit marito ad rem aliquam comparandam, vel renovandam, vel aliquid faciendum. adde 4. Harm. 8. §. 27.

s. Quoties alicujus pecunia res emptæ est, is in ea privilegium ante priores creditores habet.

t. Justum non est, ut dos mulieris illis creditoribus cedat, quorum pecunia res emptæ est aut reparata, etiam si ex eorum substantia res marito acquisita est, vel ab eo reparata: cum possit ita fraudi fieri dotibus mulierum, & ex consequentia dos minui.

u. Qui credidit pecuniam, ut domus renovaretur, ut hic. vel emeretur, sup. eod. ibi: æmigrum, aut aliquid horum: & ibi: emptam domum: vel ædificaretur, §. eod. ibi: ædificare: vel repararetur, ibi: reparata sunt. Item, qui pecuniam credidit ut navis compararetur, vel fabricaretur, vel repararetur. §. eod. armaretur, reficeretur. l. 5. ff. qui potior. Item, qui pecuniam credidit, ut ager, sup. eod. vel prædium emeretur, l. 7. c. qui potior. in ea re, & ad concurrentem quantitatem sui crediti, ceteris aliiis creditoribus licet anterioribus, expressam vel tacitam, generalem vel specialem hypothecam habentibus, præferatur. Si talis creditor an-

& non in electione, sicuti prius, sed in necessitate causam consistere, omnino tamen quantitate æquali: hoc quod etiam nostri patris dicit Constitutio a. Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematicum b, & maxime in parte mulieris, & ne viri creditores circumscribat, privilegio utens: si c quidem habuerit uterque immobiles res, melius est in immobilibus fieri oblationem d: quatenus sit palam & indubitatum, quod quidem ab initio fuit, quod autem postea additum est. Si autem non utrinque immobiles res fuerint: mulierem omnino per immobiles res celebrare augmentum, ut & dos & augmentum similiter habeat adversus antiquiores creditores privilegium, undique indubitato augmento existente: vir autem etiam in rebus mobilibus faciat augmentum: nulla enim hinc oriatur læsio. Si autem mulier immobilium habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat augmentum: sciat privilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod enim ab initio factum est, in toto sine suspitione est: quod autem postea machinatum est contra creditores, hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines ex dato a nobis dotibus privilegio, nullo volumus modo. Si vero non fuerit debitum contra virum ullum, neque suspicio contra creditores circumventionis, tunc & in pecuniis, & ut volunt, augmentum fiat ab eis: utrique tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, ut æquitatem servemus. Quæ enim erit circumventionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiversatione factis?

CAP. III.

De privilegio dotis & creditorum ex causa militia emptæ.

His & consequens est & illud decernere, quod in casibus hujusmodi dubitatum est. Novimus & antiquioribus creditoribus aliquas hypothecas præponere juniores f existentes, ex privilegiis a legibus datis: quale est, quando aliquis propriis pecuniis procuraverit navem g comparare h, aut fabricare i, aut reparare k, aut domum l forsan ædificare, aut etiam emi m agrum, aut aliquid horum. In his enim omnibus priores existunt posteriores creditores, quorum pecuniis emptæ n aut renovata res est, iis qui etiam multo antiquiores sunt. Quæsitum est igitur, si mulier prætendens privilegium super antiqua dote, & augmentum, in o quo etiam hoc servatur privilegium, (sicuti prædictum est) prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior p quidem, prætendens autem pecuniis suis emptam q aut reparatam navem, aut domum, aut agrum, aut competere, eum in his rebus, quæ ejus pecuniis emptæ aut reparatæ sunt, habere prædictum privilegium: utrum r oporteat dotem etiam talibus præponi: in aliis quidem prævalere creditoribus, quicumque non talia prætendunt: his autem cedere, quoniam s ex eorum substantia res acquisita est. Plurimum igitur super his cogitantes, non invenimus mulierem juste existentem t cedere alicui tali privilegio. Videbamus enim (quæ causa absurditas est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore advenit quæstus, & vivunt ex hoc quæstu: adversantibus autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virum introducunt, non solum nullus sit quæstus a viris male degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla sit. Volumus igitur secundum hoc, ut si quis domum renovasset u, aut etiam agrum emisset, non possit talia privilegia mulieribus opponere: infirmitatem namque muliebris naturæ satis novimus, & quia facile circumventiones fiunt adversus eas, minui autem eis dotem nullo sinimus modo. Sufficit enim quod a lucris cadunt, si priora antenuptiali donatione inveniantur, & sufficiens quoddam extet eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere.

CAP. IV.

Ut a excipiantur hoc privilegio creditores in emptione militia.

Quia vero & hujusmodi quædam additiones nobis factæ sunt, eo quod quidam aliorum militum pecuniis, & oportet eos, qui in has crediderunt causas b præponi: sancimus, si quis crediderit aurum occasione militia, sive statutum fieri, vel pro aliis quibusdam talibus causis: & expressim c hoc ipsum servetur in instrumento: & in hoc fiat pactum, ut casu proveniente prior sit solus, qui ad hoc credidit: (&) huic solo d casui cedere mulierem: neque facile credendum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente. Tunc enim, si per omnem hujusmodi viam causa procedat, suspitionem non habeat: & competit contrahentes propriis non privari: aliis omnibus prævalere mulierem, secundum quod jam a nobis eis datum est privilegium.

CAP. V.

De dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filio secundo viro e.

Quia f vero jam legem scriptimus, ut patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate, aut sua quidem potestatis, reversionem autem in semetipsos facientes: quæsitum est apud aliquos, si competens est moriente genere, & remeante ad patrem dote, quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerentem, posse ad secundas veniente nuptias filia, minuire, aut hoc non facere, cogitantem, quia semel alienata est ab ejus substantia: sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare, tanquam si nec contigisset viduatam. Hoc g enim nobis nunciatum est, quia triginta librarum auri quidam pater existens obtulit dotem: deinde filia viduata, & ad secundas veniente nuptias, non jam triginta libras ipse obtulit, sed quinq; & decem solas: quoniam contigerat mulierem lucrati mediâ antenuptialis donationis partem in quinque & decem auri libras existentem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem & decem ipse, quindecim vero ex lucro mulieris. Non justum igitur existimamus hoc esse: sed similiter in divisione habere quidem eam præcipuum antenuptialis donationis lucrum: ex paternis autem quinque & decem percipere reliquas: tanquam studuerit pater lædere filiam. Quid enim egisset, si non contigisset secundis eam nuptiis copulari, sed manere eundem generum vivum? Aut quomodo futurus erat minuire dotem jam a se datam, aut proprium illius lucrum suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cum utique oportere eam in paraphernis hæc habere, & forsitan propter hanc causam dictori nubere viro: non solum triginta librarum auri dominam factam, scilicet quindecim antenuptialis donationis, & quindecim a patre oblatas: sed quadraginta & quinque, lucrum quidem in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est, manente integro. Hæc autem sancimus, si & patris substantia manserit in ipsa figura, in qua prius fuit. Sin autem fortuita quædam clades imminuerit ejus substantiam, ut neque volentis possibile æquæ mensuræ, qua prius dare rursus dotem, & probetur a patre fortuita deminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dari secundo filiam jungentem, nisi in quantum substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantam vero percipere a patre in secundo ordine dotem, quantum substantiæ ejus mensura suscepit. Palam enim est, quia hoc lucrum, quod ex antenuptiali dicimus donatione, (cujus solum ei usum damus) ex omni necessitate moriens restituet filia, proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

facto, ibi: neque facile credendum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto. inf. eod. Nov. 136. c. 3. non quidem leviter aut tumultuario, sed habente testium subscriptiones, ibi: testium habente subscriptiones. inf. eod. ut eo pacto nemo præferatur mulieri antiquiori, eo excepto, qui credidit militæ emendæ causa, quique in eam jus hypothecæ stipulatus est, & instrumentum de ea re confecit, subscriptum a testibus. Quod Galli possunt ad eum referre, qui emendæ officii regis causa mucronem dedit.

e. Et ut dos eadem quantitate filia a patre constitutur secundo nubenti, quæ primis nuptiis ei constituta fuerit. adde Scholium Harmonopuli 4. tit. 8. §. 50. & 51.

f. Hinc sumpta est authentica, Sed quamvis. C. de uxov. act.

g. Hoc mandatur, ut eadem quantitas dotis, filia in secundis nuptiis a patre servetur nisi pater probaverit fortuito quodam casu substantiam suam diminutam esse. Quid, si triginta solidorum dos fuerit, & filia quindecim ex antenuptiali donatione lucrata fuerit? utrumque summæ filia sunt relinquendæ. Julianus hic, num. 345. Sed eo casu filia lucrum in paraphernis habet, non in dote. vide Cujacium hic. Quo jure superiora sic constituta sunt? quod dos, mulieris sit patrimonium, licet in patris sui potestate sit. l. 3. §. 5. in fin. ff. de maritali. l. 15. ff. de religiosis. l. 14. ff. ad legem Falcidiam. l. 4. ff. de collationibus.

teriores excludit, multo magis & sequentes, minus enim habent privilegii sequentes quam anteriores. Demum post pecuniam ita creditam, mulierem marito dotem afferre: num præferetur hujusmodi creditor mulieri? præferri quibusdam videtur, quia singulari privilegio dos præferretur creditoribus anterioribus. Singulari, inquam, contra regulam generalem. Qui prior est tempore, prior est jure. l. 2. c. qui potiores. Non tamen ita est hoc casus: ut hujus constitutionis sententia a contrario sensu arguit, his ex verbis desumpta, veniat autem & alter creditor posterior. §. eod. Quid, si post dotem mulieri constitutam, in causas superiores sit creditum? mulier præferatur: ne aliquis marito dolo malo minuire dotem uxoris liceat. Quid, si creditor post dotem mulieri constitutam pecuniam marito crediderit, ipse emeretur mulier? Hic utique mulier potior sumitur jure, inf. eod. An mulier præferatur omnibus creditoribus anterioribus hypothecam etiam expressam habentibus, & eam ad Novellam 109. c. 1. & 126. qui potior.

a. Nov. 136. §. 50.

b. Emendæ militæ.

c. Id est, specia-

liter. Nov. 136. c. 3.

d. Nov. 136. c. 3. l. 1.

e. Cui potior.

f. l. 3. c. de primogenito. & ita mulier licet tempore prior, credit ei, qui posterior tempore creditur ad emendam militæ causam & sibi specialiter ibi expressim, ut pignoris & privilegii eum stipulatus est ibi: ut prior sit solum instrumentum in eum finem

CAP. VI.

De a collatione dotis inope moriente marito.

Illud quoque sancire necessarium existimavimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quasitum. Obtulit enim pater dotem, aut forte mater pro filia sua, hanc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops. Deinde patre & matre mortuis, exigitur quæ nupsit, conferre suam dotem, aut minus & tanto accipere. Si quidem vir idoneus est: causa undique absoluta est. Si vero nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum quæ contra maritum sunt, at illa minus idoneæ sunt: & obijciatur mulieri, quod jam data sit dos pro ea: illa vero actionem conferat, nullum habentem penitus effectum legis: causa nobis digna putata est. Et novimus quidem jam in plurimis judiciis duritiam postea sic judicatam, & mulierem coactam conferre dotem: aut certe reputare pro te datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum in ipsis rebus recipere. Nos autem ex aliis nostris legibus juvamus causam. Quia enim dedimus & mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si male res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare, & secundum decentem modum, & sicuti nostra constitutio f dicit: si quidem suæ potestatis, & perfectæ ætatis mulier est, sibi met culpam inferat, cur mox viro inchoante male substantia uti non percepit, & non auxiliata est sibi (sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res undique, & sine diminutione, & in ea minus tanto collationem facere.)

I Sin autem sub potestate est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, & contestata est, ut consentiret ei & res percipere etiam constante adhuc matrimonio, & secundis temporibus eas servare, & hoc egit pater, etiam rursus hic integra habebit sua jura, rebus ei suis servatis: cum etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio dederimus ei, & posteriori periculo omni liberari. Sin autem illa quidem hæc contestata est patrem, ille autem neque movit neque consensit, & neque dedit licentiam filia hoc agere, non eam periculum pati, sed & conferri nudam actionem contra inopis mariti res, & fortunam esse communem, & ipsi, & eius fratribus: non ramen ex collatione damnificari: sed competentem ei partem dari ex paternis rebus: actionem illa quidem conferente: ab omnibus autem movendam fratribus, & hoc proficiendo universis ipsis, quod fortunæ eventus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de ejus substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si vero major forte, oblatio fuerit, & collatio circa illam vertitur spem & ex patris inobedientia neque movere volentis, neque permittentis ei movere: tunc etiam per semetipsam filiam movere, & non habere occasionem, eo quod non potuerit movere, & sibi met auxiliari, & futura læsionis ex inopia viri adimere metum. Et novimus Ulpianum / sapientissimum talia quæsisse, & inope viro comperto, juvisse mulierem, & in m quantum vir idoneus est, collationem ei fieri voluisse.

2 Sed quoniam in multitudine legum existentium antequam eas constitueremus, & ad conspiciendum perduceremus ordinem, plurima & necessaria ignorabantur, & decreta, quæ contraria velent, a iudicibus posita sunt: ne ulla seductio circa hoc fiat, propterea necessarium putavimus, proinde etiam in medio nostræ positæ constitutionis n, quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur, ad meliorem & magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Ut autem non per partes numeremus personas, in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus. Quapropter in quibus est collationis ratio, in his & constitutionem valere, si pater, si avus, si mater, si avia, aut ascendendum aliqua sit persona.

EPILOGUS.

Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo per programmata propria manifesta facere universis solenniter procurat, & in perpetuum servare festinet. Datum 15. Kal. Decemb. CP. DN. Justinian. PP. A. anno 13. o Arione p V. C. Conf.

NEQUE VIRUM QUOD EX DOTE EST, neque mulierem ex sponsalitia largitate lucrum proprium habere: sed servare dominium q suis filiis, vel si ad secundas nuptias non veniant, usu solo in lucro r consistente: & ut ex repudio transigentes nuptias, lucrantes aut dotem, aut ante nuptias donationem & ipsis, similiter dominium servant filiis: usum

habente persona cogenda filios alere. Si vero bona a gratia solvantur nuptiæ: & videantur occasione damni detineri quædam: & hac arte perimenda quæ detinentur, & filiis servantur.

TIT. X.

NOVELLA CONSTIT. XCIII.

Imperator Justin. Augustus Joanni gloriosissimo sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

P R A E F A T I O.

EA quidem quæ semper idem se habent, legibus non egent variis, simplicitatem, & quod sine ullius diversitatis mixtura est, continue possidentia, & utilitas legibus sempiternis ac sacris, nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redundantis comprehensum tumultum, gubernativa b indiget sapientia, ex legibus superveniente negotiis. Unde quoniam nos neque ad judicia segnes, multis interpellantium causis, singulis quidem medemur: comprehendentes autem unamquamque quæstionem dubitatum a nobis & iudicibus nostris, per legislationem quæ oporteat agi, generaliter in unaquaque quæstione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsan esse præcis legislatoribus non sine quadam divisione: nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, & nunc inchoante, & nihil perscrutante horum, quæ prius terminata sunt: quoniam & nobis ipsi pridem non displicentibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris, si quidem aliquis conjunctorum servaverit pudicitiam, manentibus apud ipsos valide & eorum substantiis infixis: si vero veniat ad alterius personæ conjunctionem, ex prioribus nuptiis filiis servandis, simplici quadam & meliore lege duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiam vir forte ad secundam respiciens conjugem: quæ ex morte lucrata sunt, aut etiam ex repudio forte servat filii, (cum utique forsan & alii erunt eis filii ex nuptiis sequentibus) quomodo justum est eos, qui in solis filiis legitimis moriuntur, non servare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius filiis parentibus non ingratum?

CAP. I.

Ut proprietates dotis & propter nuptias donationis serventur filiis.

Propterea & igitur sancimus, si mulier moriatur, & eveniat lucrum fieri viro, dotem hanc omnino servare d filiis sive ad secundas veniat nuptias, sive etiam non. Et ex diverso, si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra propriis filiis servare: usum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum, proprietatem vero eorum filiis omnino servandam: his, quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine servandis: & hoc valere, matrimonii quocunque modo solutis, ab hodierna die, & in omne quod sequitur: & his matrimoniis, quæ jam soluta sunt quidem, sive morte, sive quolibet alio modo, adhuc autem pendente, eo quod unus superstes sit. Nam si & ambo defuncti sint, hoc hæreditibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus. Illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successione, & aliis accessionibus, ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti.

CAP. II.

Ut repudio vel bona gratia soluto matrimonio, id e quod alterutri persona cautum est, filio suo conservet: & de alendis liberis a parentibus.

Illud quoque ex quadam causa denunciatum nobis ad legislationem deducere existimavimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros & vir & uxor: filios autem, qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes: propterea judicavimus vehementiori quidem forte, sed convertenti ad melius se habens, uti lege: ut timore scilicet poenarum quiescant, aut lucrorum causa in iustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios.

1 Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separaretur matrimonium: si quidem non sunt filii, maneat priora in suo ordine. Si vero filii existentibus fiat hoc: & neque filios erubescens, dent tamen occasionem spontaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut etiam invitæ, forsan peccante viro, aut committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque vir dotem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu procedente aut dotis, aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios & eorum fiat: usu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo, qui usum s lucretur, filios ex eo matrimonio & alere g, & alia omnia ministrare eis secundum lucrata substantiæ mensuram. **2** Novimus autem aliquid etiam tale factum, & quia bona gratia h viso dissolvi matrimonio, & recedere quidem antenuptialem donationem ad eum, qui conscripsit, dotem

a huc refer e, a J. ead.

b Quæ hæc nuptialis juris prudentia quæ legibus constituta. Ab Aristotele sic appellatur: a Jurisconsultis vero vera sapientia.

c Hinc sumpta est Authentica, nuptia, C. de secundis nuptiis, d & ita habet usum fructum. Olim jure proprietatis, quam & alienare poterat: & ita abrogatur Nov. 22. c. 20. §. 1. l. 5. in fin. l. 6. in fin. l. 8. in fin. C. de secundis nuptiis. Hodie proprietatis jure virilem tantum habet. Nov. 127. c. 1.

e Id quod ab alterutra persona lucrata est filiis suis conferat, &c. v. l. l. conf. 91. c. 148.

f Ut qui usum lucris nuptialis lucratur, divorcio facta liberis alatur. g Parens qui propter nuptias donationis usum fructum habet, liberos alere tenetur. Nov. 117. c. 7.

h Si bona gratia matrimonii solvantur, & quasi transactionis nomine alterutra persona aliquid acceperit: nihilominus ejus proprietatem liberi habent: parens autem usufructum.

a Nov. 18. c. 6.
b Hinc sumpta est Authentica, Donationis. C. de jure dot. & Authentica, Quod locum. C. de collat.

c In prætorio inf. cod. c. 1. in prætorio inf. cod. c. 1. in prætorio inf. cod. c. 1.

d Filia quæ se rebus patris immiscet, conferre fratribus dotem debet, aut tantum de bonis paternis remittere. l. 5. C. de collat. Quid, si filia dotem integram a suo marito recuperare non potuit, eo scilicet non existente solvendo, ne dicas id tantum conferre, quod a marito potest consequi, ut juraverit, l. 1. §. 6. l. 2. ff. de dote collat. sed ita, si sui juris fuit, aut si cum excellisset 25. annum in potestate posita, dotem amplam habuit, potuitque viro ad inopiam vergente, dotem repetere nec repetuit, tunc enim integram dotem conferet, nec liberabitur inanem actionem coheredibus suis conferendo. Si non amplam fuit dos, id est, si minor centum, liberabitur. Nov. 22. quod eo casu sine voluntate patris agere non poterat, utique si pater ejus dotem non petierit, liberabitur nudam actionem dotis conferendo.

e l. 24. ff. solut. l. 29. l. 30. in fin. C. de jure dot. f d. l. 29. l. 30. in fin.

g hæc distinctio per hanc Novelam inventa est. h Negligentia admittenti nocet. i Contestatio mortui purgat. k Non paternorum bonorum, sed collationis. v. l. 1. §. 21. ff. de collat. l. in l. 1. §. 6. ff. de collat.

m d. §. 6. n d. l. 29. C. de jure dot. o l. est, anno 539. p Appione.

q Ut proprietates dotis, vel antenuptialis donationis filiis communibus conservetur, mortua alterutra persona. Jul. conf. 91. huc refer e. 1. r De lucris nuptialibus Index Regius.

a Deus communis
omnium pater.
b i.e. anno 539.

c πῶς δὲ ἀν-
δρῶν γυναικῶν. Græci
hic & 7. Eclog. ex
lib. 26. tit. 2. c. 2.
Sunt autem mu-
tua vice fidei ius-
tes. Sic ἀλλήλων
γυναῖς ἀνδρῶν
ἀνδρῶν ἀλλήλων
γυναικῶν, apud Har.
3. tit. 6. §. 11. di-
citur, quæ cum a-
liquo alio mutu-
um accipit, & vi-
cissim pro eodem
fidei ius. Eadem
ratione in agris
ἀλλήλων γυναικῶν
constitutio Ba-
silii Porphyroge-
netæ c. 2. cuius
meminit quoque
Cedrenus.
d De duobus reis.
Index Regine. de
duobus reis pro-
mittendi. Julian.
const. 92. dixi 45.
ff. 2.
e Nov. 4.

dotem vero ad eam quæ obtulit : tamen occasione quasi
damni, & aliarum causarum, auri quantitas non medio-
cris utrique data est parti, ut non videretur hoc nuptiale
lucrum, neque servaretur filiis secundum de hoc leges :
sed extrinsecus accedens quasi ex alia causa lucrum fie-
ret ejus qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte fa-
ctam curantes læsionem, sancimus, ut vel si quid tale fiat,
& adveniat alteri aliquod lucrum : & hoc similiter serva-
ri filiis : proprietate quidem mox veniente ad eos, usu ve-
ro solo apud lucrantem constituto. Sic abstinerebunt o-
mni vitio, sic omni desiderio irrationabili : sic nec inviti,
nec sponte, suis nocebunt filiis : sed erunt temperati, ma-
xime quidem circa suam castitatem : deinde etiam circa
matrimonii affectum, quem competens est habere eos,
qui semel conjuncti sunt alterutris. Res enim est & ca-
stitas plena, & bonis moribus congrua, & paterno ma-
ternoque affectu plena, ut, quod eis parentes sponte non
servant, hoc post Deum (qui est a communis omnibus
pater, dicimus autem qui imperium habet) per legem
iis, qui a parentibus læsi sunt, servet : ut hic quoque ea,
quæ de lucris & successione pridem disposita sunt, te-
neant. Nihil enim eorum innovamus, præter illa sola,
quæ expressim in hac lege conscripsimus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique trade-
re festinet. Dat. 15. Kal. Jan. CP. Imp. DN. Justinian. PP.
A. anno 13. b Justin. V. C. Conf.

DE REIS d PROMITTENDI. TIT. XI.

NOVELLA CONSTIT. XCIX.

Imp. Just. Aug. Joanni gloriosiss. Orientalium pratoriorum
præfetto, iterum ex consuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Novimus pridem, ponentes legem e de electione
mandatorum, & fidei iussum, & sponsum, mul-
tas habentem & in commune utiles nostris subje-
ctis legislationes. In præfenti vero & aliud nobis
visum est egere quadam explanatione & incremento. non
ex genere, neque usu imperfecto & inutili consistente.

C O L L A T I O VIII.

DE a TEMPORE NON SOLUTÆ PECUNIÆ SUPER DOTE b.

TIT. I.

NOVELLA CONSTIT. C.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo per O-
rientem pratoriorum præfetto, iterum ex consuli
ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Omnes pecuniæ non numeratæ replicationes e
subiectas d in aliquibus casibus, non e
examinatas nostræ reliquerunt leges : sed
proximitatem earum & effusionem abbrevia-
vimus, ne sua negligentia aut calliditate for-
san negotiis f fruantur homines, & causas
præbeant aliis. Non enim sub æqualitate semper proba-
tiones erunt eas exhibere volentibus, multa quoque tem-
pus refutat. Quapropter beneficientes abbreviamus in
quibusdam casibus pecuniæ non numeratæ querelas,
quas licet ex his, quæ a nobis jam sancita sunt, colligere.
Quia enim omne g tempus matrimonii dabatur viris, do-
nec matrimonium constaret, queri de non data dote : inter-
positio quoque major facta est etiam post mortem viro-
rum, ut & post repudium intra b annum daretur querela :
ideo existimavimus, brevi & compediola lege velocem fa-
cere & pecuniæ non numeratæ super dote querelam, &
liberare a probatione mulieres in talibus ex longo tēpore.

CAP. I.

De i dote non numerata.

Si ergo annis c duobus solummodo habeat aliquis u-
xorem, aut etiam his temporibus minus, & non acci-
piat dotem : nihil ex taciturnitate vir lædatur : neque
hæredes viri, licet tacuerit ille : sed intra l annum alium
querela moveatur. Brevitas enim matrimonii ad hanc
nos legislationem vocat. Si vero majus biennium tem-
pus, minus autem decennio matrimonium protendatur :
damus marito queri, & dicere non illatam sibi dotem
aut in partem, aut in solidum : & si hoc fecerit, transmit-
tere querelam, semel marito querente, & muliere quia de-
dit non probante. 1 ¶ Si autem neque intra decen-
nium m queratur, taciturnitate mariti auferimus quere-
lam : neque ei post decennium hoc agere sinemus, nec
annum dantes ulterius hæredibus ejus, sitque in hoc non
nostra adversus aliquos pœna, sed libertatis subiectorum
diligentia. Ubi enim licet in prolixo n sic tempore (de-

duataxat. 4. Harmon. 9. §. 7.

a Decennium prolixum tempus,

CAP. I.

Si quis a enim alterna fidei iussione obligatos sumat a-
liquos : si b quidem non adjecerit, oportere & unum
horum in solidum teneri : omnes ex æquo conventio-
nem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adjiciatur,
servari quidem pactum : non c tamen mox ab initio u-
numquemque in solidum exigi : sed interim secundum
partem qua unusquisque obligatus est : cedere autem
eum & contra reliquos actionem, si & idonei sunt, & in eo
loco : & si hoc ita se habere videatur : si quidem idonei d
sint, & præsentis inveniantur, illos periclitari comple-
re, (singulos in propria parte) quod sub alterna pro-
missione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt,
& non commune debitum proprium cuiuspiam fieri o-
nus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur,
sive omnes, sive quidam : sive in partem, sive in soli-
dum, sive absentes forte : in illud tenere, quod accipe-
re ab aliis non potuit. Sic enim & illis servabitur pa-
ctionis modus, & nullum sustinebit damnum actor, licet
aliquid inter se illi pepigerint, ignorante isto qui habet
eos obligatos : & unusquisque tenebitur in id, quod ab
initio scripserit, artibus aut dolis aut transactionibus præ-
varicari, quæ constituta sunt, non sinendus. 1 ¶ Si
autem iisdem commorentur utrique aut omnes locis,
sancimus, negotii iudicem deducere illos mox, & com-
muniter examinare negotium, communiter autem in-
ferre sententiam. Sic enim & rei omnes obligabuntur :
& substantiæ eorum qualitas examinabitur : & debitum
similiter quidem secundum iustitiæ, similiter autem se-
cundum legum ordinem procedet. 2 ¶ Si autem non
administrator sit causæ iudex, sed alter aliquis, damus li-
centiam aut hic competenti iudici interpellationem su-
scipiendi, aut in provinciis his denunciatis clarissimo præ-
fidi, aut competenti iudici cogere per suum officium & il-
los interesse liti, & partem ejus fieri : ut nullum impedi-
mentum huic nostræ legi fiat. His omnibus incipienti-
bus in contractibus sequentis temporis, & ab hujus legis
dispositione : quod autem ante eam præterit, positus pro
his relinquimus legibus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem,
tua quoque celsitudo operi effectuique contrahere festinet. Dat. 15. Kal.
CP. DN. Justin. Aug. an. 13. Arione V. C. Conf.

a Nov. 2. c. 5.
b De non nume-
rata dote, Index
Regine. de dote
cauta vel adscri-
pta non numera-
ta. Jul. const. 95.
adde 5. c. 15.
c Exceptiones.
d Quæ propone-
bantur & allega-
bantur.
e lege, non inex-
aminatas, i.e. non
inexculsas.
f i.e. minus ne-
gotiatione fru-
antur homines.
g hoc abrogatur
J. cod. c. 1.
h hoc etiam ab-
rogatur. J. cod.
i πῶς δὲ ἀνδρῶν
γυναικῶν. Græci
hic & 7. Eclog. ex lib.
26. tit. 2. c. 2.
29. c. 1. §. 3. c.
3. Harmon. 9. §. 11.
k id est, si duobus
annis durat ma-
trimonium.
l Si biennio tan-
tum duravit ma-
trimonium, exce-
ptio non numera-
te dote anno post
finietur. l. ult. C. de
dote causa. si plus
biennio, non plus
tamen decennii
tempore, tribus
post mensibus. J.
Si plus decennio.
maritus nunquam
queri potest de
dote.
m Decennio præ-
scribitur omnis
querela dote non
numeratæ, ut sit
sensus. Potest vir
defunctæ uxore
exigere sibi pro-
missam dotem in-
tra decennium
duataxat. 4. Harmon. 9. §. 7.

cennii dicimus) proponere querelam : si tacere elegerit,
palam est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino
eum, aut suos reddere hæredes : his valentibus & si re-
pudio solvi contingat matrimonium : in nullo discernen-
tibus nobis, sive mulier tanquam dotem offerens con-
scribat, sive pater, sive alter quispiam pro ea : tempore in
omni casu tali, sicuti prædiximus, extendente suos effe-
ctus, & dante vel perimente querelam. Contestationem a
vero dicimus non in sermonibus solum, (sæpe enim in-
dignationis, aut alterius incidens occasio, talia quædam
virum præparat dicere : aut etiam ille quidem dixit ni-
hil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet
contestationem b in literis esse. Si autem etiam in iudi-
cio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino
innotescere mulieri, aut ei, qui dotem omnino offerre
conscripsit. Nam nihil est, quod prohibeat maritum in se-
metipsum hoc agere, & queri, & quasi partem quidem
mulieris quod agit, ignorare : providentiam vero sui
etiam ponere nullo valere modo : & quia vel ab eo que-
rela facta est, nescire.

CAP. II.

Generaliter c igitur dicendum est, intra biennium
quidem matrimonio soluto, sive morte, sive repudio,
& ipsi marito, de non numerata pecunia licere queri &
hæredi ejus intra alium annum. Si vero ultra biennium
usque ad decem annos matrimonium extendatur : mari-
to damus querelam, & hæredi ejus intra menses tres d. Si
vero transcurserit decennium : tunc neque marito, ne-
que hæredibus ejus querela erit, tempore ad omnia suf-
ficiente mulieri. Et si quidem intra æratem e maritus
sit, & non queratur : tantum ad in integrum restituti-
onem ei damus tempus, ut non transcendat duodecim an-
nos a tempore nuptiarum. Novimus enim eos, qui ve-
hementer citius contrahunt nuptias, non f minus quin-
decim annorum ad hoc procedentes, qua de re transit
quintum & vicesimum annum : & erit possibile intra vi-
cesimum septimum annum queri de non numerata pecu-
nia dotis : moriente quoque eo intra prædictum tempus,
hæredes habere annum ad querelam.

1 ¶ Si autem minores sint non querentis hæredes, sive
majoris, sive minoris : quinquennium habeant solum-
modo ad movendam querelam non numeratæ pecuniæ, suf-
ficiente tempore & non expectante exitum omnium
minorum temporum : quod nos ad præsentem legem
movet.

a hinc sumpta est
Authentica, Her-
isa. C. de duobus reis.
b Duobus simul
obligatis, si non
fuerit adjectum
ut in solidum te-
nerentur, tacite
intelliguntur te-
neri ex æquo. l. 1.
in fin. ff. cod.
c Qui in solidum
cum alio obliga-
tus est, correpto do-
neo & præfente in
solidum conveni-
ri non potest : non
idoneo vel absen-
te, conveniri pot-
est. l. 26. l. 29. ff. de
fidei ius. l. 1. 10. C. de
fidei ius. l. 3. In fin.
de fidei ius. & in
abrogatur l. 47.
in fin. ff. locati, l.
2. 3. §. 1. ff. de duobus
reis. l. 2. C. cod.
d Beneficium est
epistolæ Divi Ba-
driani, quod hic
extenditur ad
corros; principa-
les, de quo vide-
l. ult. C. de consensu.
e. l. 26. ff. de fidei
ius. l. 4. In fin. de
fidei ius. adde Pau-
l. 2. l. 2. c. 1. ante.

a Querelam non
numeratæ dote
contestandam esse
non nuda denun-
tiatione, sed liti-
ris, in iudicium
vocata muliere,
vel eo, qui pro ea
dotem cap. l. 14.
§. 4. C. de non
num. pecun.
Contestatio per-
petuat excep-
tionem, & transit
onus probandi in
adversum, l. 3. C. de
non num. pecun. ff.
de iur. iur. in quo
lit adscripta
debiti causa ap-
paret, l. 13. C. de
non num.
b Hinc sumpta est
Authentica, si
minor. C. de temp.
in integr. restituti.
& Authent. Quod
locum C. de dote
causa & non
num.
c nota regulam.
d De tribus men-
sibus vide Cajet.
cap. 14. de diversi.
temp.
e id est, initio 25.
annorum. Atque
enim id hic signifi-
ficat, & Græci
ei πῶς δὲ ἀνδρῶν
γυναικῶν.
f Tubertus in
nuptiis contra-
hendis finitur an-
no 14. in molen-
litis. in fornicariis
non affecto, sed
expleto. vid. Nov.
Leos. 74.

NOVELLA CONSTIT. CIL.

Imperator Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum Orientalium pratoriorum praefecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

P R Æ F A T I O.

Cum plerosque alios provinciarum magistratus ad meliorem jam formam traduximus, qui humiles abjectique prius existentes, neque ulli rei convenienter agenda idonei: postquam in ampliorem constituimus ordinem, & valentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capeßere coeperunt ut universa in melius commutarentur: tum vero a nobis etiam proconsules & prætores, & moderatores, & veterum horum nominum amplitudo inventa est, auctæque ipsis annonæ, & summa potestas *a*, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos utantur manibus, juramentis quoque rem munivimus omnium horrendissimis *b*: neque aliter eis officia tradimus, quam præstitis juramentis, ita codicillis magistratus digni sunt habiti. Convertimus igitur & ad Arabum regionem oculos, & requisita causa, quamobrem & publicum laboret inopia, quamquam regio florentissima *c* sit, & tam magnus nos interpellantium numerus iis locis excedat, & omnes lamententur, alii furta & rapinas, alii injurias, alii alia damna in querelam deferentes: occasionem & causam hujus mali ex imbecillitate & impotentia eorum qui magistratum ibi gerunt, provenire deprehendimus. Erat enim ita tenui potestate præditus is, qui civili magistratu defungebatur, ut *d* ei, qui præesset armis, servili propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio hujus salus esset posita, aut ut ne esset quidem omnino hic magistratus. Inde adeo & longum tempus est, ex quo is desierit, & militaris ea, quæ civilem magistratum concernunt, peragat. Cum tamen neque sibi, neque ipsi per omnia sufficiat. In hoc enim est, non ut utilitatem aliquam subditis adferat, sed ut utrinque lucrum capiat.

CAP. L

Hæc nos ad suscipiendum præsens consilium excitant: & præsentem legem, magistratum ad pulchriorem formam transponimus, benigneque & ipsi Moderatoris appellationem largimur (id quod etiam in Ponto fecimus e) & spectabilem magistratum jus concedimus, ut in nullo sit Ducatus f inferior g. Sed & publicis h exactionibus cum summa vehementia adhærescit; adhærescit etiam privatorum utilitati, neque committito, ut vel spectabilis dux, vel tribunus, vel aliqua potentiorum domuum, vel etiam sacrum patrimonium, vel sacra nostræ res privata, vel ipsa sacra nostra domus, quaecunque subditis nostris damnum intulerit: neque facile succumbito, neque formidinem i contrahito: sed viriliter subditis præito, & ante omnia Deo pariter ac nobis, & legi puras conservato manus, siquidem iisdem juramentis k & hunc submitti volumus, quibus & ceteros magistratus submisimus. Deinde cum codicillis percipito etiam Imperialia mandata, quæ tam ante nos legumlatores, quam vetus illa reipublicæ forma novit, & nos cum pene obsolevisent, de novo reparavimus, & in rempublicam reduximus: ut ea semper adhibeat veluti in colloquium, & jussiones nostras custodiat. Nam si illas sane secutus fuerit, non est causa, quâobrem non omnia illi prælare & ex animi sententia occurrant, & legum beneficio ad summam ipse in rebus gerendis facilitatem & justam facultatem perveniat.

C A P. II.

P Rincipio igitur, (ut diximus) studio fit illi publico-
rum tributorum exactio, devotis quidem humano
paternoque se affectu exhibens, indevotis vero vehe-
mentem & severum. Deinde curam geret etiam rei
publicæ, & ut recte in ea atque ordine omnia fiant, ne-
ve tumultibus & ne seditionibus dediti sint vel Rostre-
ni *l*, vel alii, & quæ a vetustate permiffa sunt ad dele-
stationem, ea convertant in furorem & cades. Habe-
bit item secundum mandata nostra dicto suo audientes
milites (siquidem & hoc inde licebit desumere) neque
ullam omnino rem negliget, quæ commoditatem ali-
quam in se habeat. Quemadmodum enim in Ponto
cum Moderatore egimus, ita & ipsum per eadem e-
jus magistratus vestigia ingredi facimus. Eritque &
ipse spectabilis, & consimiliter cum alia multa, tum
etiam ea, quæ appellationes concernunt, administrabit.
Sed neque admodum prioris duntaxat solatii resiste-
mus. Volumus enim, ut ipse quidem per causam an-

nonarum & reliqui solatii percipiat quindecim auri libras, adfessor vero ejus magistratus duas libras, & cohors ejus novem auri libras habeat. Et quamquam (ut diximus) ex Imperialibus mandatis jam etiam militibus præest: erit tamen nobis curæ, ut nonnullos illic stativa agentes militares numeros & ei subdamus, qui in hos magistratum gerit, ut illi soli obediant, ejusque formulis ac præscriptis cedant & obtemperent. Non igitur communione omnino habebit aliquam spectabilis Dux, neque cum militibus, quos expresse huic assignabimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum litibus, si quas inter se habent, neque si paganorum aliquis in jus producat. Nullum denique habeat cum paganis causis commercium: quandoquidem magnum a in medio intervallum est inter civilem & militarem administrationem: discernunturque ea inter se, quemadmodum patres nostri in republica ista ordinarunt & instituerunt. Scituro spectabili duce, quod si rebus se civilibus immittere ausit: neque militaria retinebit, sed & illis spoliatus privatum ager, & hujus magistratus imperio subditus erit.

C A P. III.

A Tque hæc nobis item de magistratu regionis Arabicæ
fanciata sunt. Persuasum enim habemus voluntate
Dei, quod ea res ad melius profectura sit. Ex quo enim
neque pecuniis pepercimus, & annonas illi auximus, inde
adeo certo scimus, quod & is qui hunc magistratum ge-
rit, talem se, circa vere publicorum tributorum exactio-
nes præbere studebit, ut non damnum exinde, sed justum
lucrum fisco adducat. Illud sane fieri, obtinereque volu-
mus, ut spectabilis dux inde annonas suas percipiat, un-
de provincie præses jusserit, cum manifestarium sit, non
cum tanta eum ignavia his rebus admoturum animum,
ut suas ipse annonas exigere nequeat: sciens, quod si
quid hæc contra fecerit, quindecim librarum auri poena
multabitur. Datum 6. Kalend. Jun. Constantinopol. DN.
Belis. V. C. Conf. b.

DE PROCONSULE PALÆSTINÆ C.

TIT. IV.

NOVELLA CONSTIT. CIII.

Scripta Joanni glorioss. sacrorum per Orientem prae-
torum praefecto, iterum ex consuli ordinario, &
patricio.

P R Æ F A T I O.

Jam quidem & alios gentium præsidatus majores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortiter agendum impotentes: & tam inter spectabiles ipsos constituimus, quam etiam annonas ipsis, adfessoribusque & cohorti auximus: & inter alia omnia, quæ benigne illis elargiti sumus, ut item de appellationibus cognoscerent, præbuimus, aliosque honore *proconsulatum* exornavimus, alios (ut appellant) *comitum*, alios *prætorum*, alios denique *moderatorum*: & semper præclaro aliquo adinveniando, novum veluti florem nostræ addimus reipublicæ. Venit autem nobis in mentem & metropolis *d* Cæsarea, quæ in prima Palæstina principatum tenet, quam præ cæteris majore etiam honore perfrui oportebat: propterea quod & quondam *proconsul* ipsam tenuit, & præfectus illi talis magistratus fuit, licet postea ab ampliori dignitate ad minorem transierit: nimirum cum una prius tota Palæstina esset, ea deinde in tres divisa partes, & neque *proconsulatum* retinente, sed ad magistratum hunc (ut appellant) ordinarium delata. Quanquam sane & vetusta urbs sit, & semper amplii nominis fuerit, tam cum *Strato* & primus eam in formam urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia hujus conditor extitit: quam quum divæ memoriæ *Vespasianus* f. celebratissimus ille Imperator, qui piæ memoriæ *Titi* pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum potuit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominavit, cum antea *Stratonis* *g* *turris* vocaretur: hoc illi honore impenso, eo quod in ea post h. Judaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset.

1 ¶ Cernimus autem, quod & magnæ admirandæque
regionis Imperium habeat ea provincia, & quam maxi-
mam reipublicæ nostræ gratiam & sensum exhibeat, tam
tributorum magnitudine, quam devotionis exuperantia,
præbeatque ampli i nominis civitates ac bonos cives
enutriat, & omni doctrinarum genere refertos, neque
non inter sacerdotes celebres, & (quod omnium maxi-
mum est) quia universi conditor Dominus noster Jesus
Christus & verbum illud Dei, & totius mundi generis
salus in ea i comparuerit, dignatusque sit assumere
nostra.

CAP.

CAP. I.

Hanc igitur quomodo non honore afficiemus, & provehamus ad formam proconsularem, concedamusque illi, qui in ea defungitur magistratu, ut proconsul pariter sit & vocetur? id quod facimus per hanc pragmaticam formam. Appellari autem eam volumus & Caesarensium a privilegium. Et qui eum magistratum gerit, proconsulem b efficitur: præbimusque ei, ut inter spectabiles adscribatur, & omnia habeat, quæ ejusmodi magistratus sunt propria: audiat etiam provocatione suspensas lites usque ad decem auri libras, quæ ex utraque ad ipsum Palæstina devolvuntur: valeatque omnino talis existere, ut iussiones nostras præclarior & majoribus cum viribus queat ad effectum deducere. Utetur autem & veneranda illa atque antiqua Veneta c, (de purpurea plane stola loquimur) in d sacris eam mensium festis induens, venustumque se præbet tanto redimitus honore, & multis imperato militibus ac tantis: & quicquid denique vel publico, vel nostris utile est subjectis, facito. Cæterum per occasionem annonarum e præbimus illi viginti f libras auri, quas tam inter se, quam adfessorem suum & obtemperantem sibi cohortem dividat, quo ipse voluerit modo, per suggestionem nos de iis cæritores reddens, ut sacra pragmatica forma, eam divisionem corroboremus. Neque enim sustinuerimus videre, aut ut ipse, adfessorque ejus sub pristina tenuitate annonas percipiant, aut ut cohortem ejus, quamquam circa tot tributorum illationes laborantem periclitantemque, omni destitutam auxilio non sublevemus; quo majore cum benevolentia & illi appareant, & publica tributa exigant, & injustis rapinis abstineant.

CAP. II.

Insuper nullam omnino cum civilibus causis, publicorumque tributorum profligationibus communionem habebit pro tempore spectabilis eorum locorum Dux: sed ipse omnes g publicas privatasque causas (prout dictum est) disceptabit, & maxime omnium providebit, ut publica tributa sine retardatione detrimentoque inferantur, & puris ipse utatur manibus. Quæquidem re diligenter observata, cum & spectabilis vir Stephanus, qui nunc primus in ea versatur, magnam laudem consecutus sit: prorsus in eam opinionem venimus, sumpta h vide licet ex antecedentibus conjectura, quod rursus hoc faciet. Maxime omnium vero curam geret, ut quæque suo ordine fiant in civitatibus, neque popularis aliquis tumultus exciteretur in urbibus. Si quidem & hoc ejus, cum in magistratu esset, proprium fuit: qui cum provinciam tum ex aliis occasionibus, tum vero maxime ex diversitate i religionum seditionibus laborantem suscepisset: evidenter pacatam eam reddidit, & omni motu ac turba liberavit, quod sane nunc illi quoque, ut faciat, injungimus. Et si quando res ita ferat, ut etiam in secundam & Palæstinam incurrat, & ibi tumultus sedet, neque committat, ut incommode aliquid in illa geratur, præsertim in illa: quandoquidem & multos illic tumultus existere cernimus, neque leves horum eventus.

CAP. III.

Quod si etiam militibus indigeat, qui in provincia stationes habent: adjungimus & hos illi, ex quo militarium numerorum strenuitatem compertam habemus, tam in tuenda dignitate urbium, quam conservanda moderatione in iis, qui ruri habitant, & exigendis tributis publicis. Sacra pragmatica forma, quæ ad eam illi rem prius data est, nunc quoque rata manente, quæ non vult, ut vel spectabilis dux, vel gloriosissimus magister militum licentiam habeat, militum præsidia, quæ apud illum constituta sunt, ab illo abstrahendi, ne quis exinde in civitatibus oriatu motus ac turba: id quod nunquam eventurum est, si ille & civilem magistratum gubernet, & inter publicorum tributorum collatores rectæ disciplinæ providentiam accommo det, tam in auxilium paratos habens milites, quam si quid indecore, vel ab ipsis, vel ab aliis per ipsos geratur, corripiens. i Eruntque omnino inter se distincti l officiis spectabilis locorum Dux, & is, qui proconsularem gerit magistratum. Nam ille quidem militibus, & limitaneis, ac foederatis, & quicquid omnino in provincia armatæ militiæ adscriptum est, præbit, exceptis his militibus, qui proconsuli deputati sunt: hic vero tam pro civilibus personis, quam rebus & præsidii militum illi adhaerentibus providentiam adhibebit & custodiam. Certe publicorum m tributorum nomine, aut per causam motæ in populo seditionis nemo prorsus a spectabilis proconsulis jurisdictione eximetur. Sed omnibus imperabit, omnibus præcipiet, neque quisquam ejus resistet formulis ac dispositionibus, aut ullum habebit pretextum, vel defraudandi publicum, vel civibus inferendæ injuriæ, publicæ seditionis auctor factus, aut etiam utetur vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotii, vel cujuslibet alterius causæ prærogativa. sed eo solo seipsum noxa liberabit & supplicio, si nullam noxam contrahat. 2 Hæc igitur (ut diximus) & huic magistratui concedimus & conservare perpetuo per hanc sacram pragmaticam le-

Novellæ

gem volumus. Sed & ut excellentia tua perpetuo ipsam conservet, & eo modo particularibus thronorum tuorum dispositionibus ac formulis adscribat, sancimus: neque non ut omnes Palæstini, qui in sequenti futuri sunt tempore, cognoscant, quod denuo proconsulare ipsis jus restitutum sit, summusque in prima a Palæstina magistratus proconsul rursus sit, ut olim, qui liberatus pristino factu, nunc in honore, quam qui civitati debeatur, futurus sit majore, & priore liberata supercilio, in majore nunc honore erit, nempe civitati debito.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis & per hanc sacram declarantur legem, ea studero excellentia tua effectui & fini tradere.

Novellæ 104. (quæ Latina fuit) epitome partim ex Haloandro, partim ex Juliano.

DE PRÆTORE SICILIÆ.

TIT. V.

NOVELLA CONSTIT. CIV.

Habito Sicilia Prætorum, qui & res civiles tractet, & curam gerat militaris impensæ. 2 ¶ Publica tributa Sicilia non pertinent ad sollicitudinem prætoris, sed censentur sub comite patrimonii Italici e. 3 ¶ Provocationes a Sicilia in hanc civitatem venientes apud excellentissimum Quæstorem ventilentur. Et si defensorum civitatis, vel patrum d creando decreta opus sit celebrari, apud eundem illustrissimum virum celebrentur.

DE CONSULIBUS.

TIT. VI.

NOVELLA CONSTIT. CV.

Idem Augustus Strategia comitis sacrarum largitionum, ex consuli & patricio.

PREFATIO.

Consulatus nomen f & causa g præfatis h quidem Romanis adversus i hostium adinventum est utilitatem: & in decretis, quæ eis ordinatio communis dabat reipublicæ figura, sortiebantur repente provincias, in quibus Romani bellum habebant: & secundum has sortiebantur fides: sequens i vero tempus m in Imperatorum piissimorum transponens bellandi & n pacificandi potestatem, ad largitatem solam causam consulibus mutavit, & hanc temperatam & ordinatam, mensuramque non excedentem, paulatim vero quidam ita sumptuose causam aggressi sunt, ut suam quidem edent magnanimitatem, non tamen cogitarent, quia exemplum aliud non haberent. Non enim ad plurimos venit substantiæ magnitudo, transcendens etiam magnificentiæ animæ, non mensura rei, sed propria magnitudine proveniens. Quia igitur videmus periclitari consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis, & ad millesimum prope annum veniens, cum Romanorum reipublica pullulavit: propterea credimus oportere causam comprehendere, & immensitatem ejus recedentes, ad beneplacitas consulares statuere expensas: quatenus continua sit Romanis, omnibus autem bonis viris existat accessibilis, quoscunque hujusmodi nos dignos esse honore decreverimus. Cuncta siquidem perscrutantes perspeximus, quantum esse conveniat, quod datur. A Marciano o itaque Imperatore eximio scripta lex est, quæ volebat non spargere pecunias consules, & ipsa ejus constitutionum prima fuit. Igitur & post prædictam constitutionem, quoniam invenimus, quod quidam hanc sequentes, nihil spargere populo passi sunt, alii autem & ultra legem agere hæc petentes: & promerentes, quæ petiverunt, deinde ad sui animi respicientes mensuram, circa asperionem largitatem ultra terminum celebraverunt: quidam vero medium p bene eligentes, mediocribus, pro plurimis, contenti fuerunt: quoniam etiam nos præcedentibus, quod q medium est, optimum visum esse, tanquam ex utroque summis periclitantibus, mox ad immensitatem procedere: propterea existimavimus & nos de hoc definire, quod decet: ut nihil nec immensum, nec inordinatum sit, neque nostrorum temporum indignum.

CAP. I.

De septem processionibus consulum.

Quantumcunque ergo competens est dari ab eo, qui a

dium vitorum utrinque redactum, Horat. i. epist. 18. q cō μισότατι τὸ βέλτιστον. In mediocritate optimum consistit. r Consules olim eligebantur a populo: postea ab Imperatore, Augustus in Gracianorum ultione: Nunc autem quod dies hujus proprium de consulari gratia agitur: & post, obnoxiam tibi uni finis fieri mei consularis dignitatem, quem omnibus prætulisti. Quod quidem & ipse sibi invenit gradus, cum clarissimo viro collega meo honore conjunctus, nuncupatione prælatus, Consul ego, Imperator nobis

a Palæstina dux, prima & secunda. Nov. 8. c. 4. 5. 6. 67. quin & tertius. d. Nov. 8. c. 14. 5. 38.

b 6. Eleg. 12. De officio quæstoris. Jul. cons. 97. adde Nov. 75. 8. ed. quæ est de appellationibus Siciliae.

c Comes patrimonii Italici. Comes largitionum Italianarum. d Jul. hic. v. Nov. 75. alii legunt, primorum.

e 2. c. 3. Jul. cons. 98. adde Novellam Leon. 94.

f Consula consulendo dicitur. Hinc illud, Consul fiat, qui recte consulat.

g ab Tyrannidem Tar. quini.

h sed tamen post reges exactos. l. a. 5. exact. 16. ff. de orig. jur. Livius 1. & alii, ut mirum mihi videatur, quod Harp. lib. 1. tit. 4. 5. 1. scripserit, Romæ initio non fuisse dominationem regiam, sed per consules, eoque dices & annos Rempublicam fuisse administratam. verum, ut opinor, facta illo 1. eo ostendi, Harpocrationem in historia lapsum vel corruptum esse.

i id ita ne intel. ligas, quasi consules tantum elegerint, cum bellum futurum esset: ne rursus intelligas, bella a consulibus gesta. Num eo tunc plerumque dictator creabatur. l. 2. 5. 18. ff. de orig. jur. 5. 6. l. 1. ff. de iure naturali. l. 1. 5. 7. c. de veteri iure. sed quod consularis potestas adversus tyrannidem Regum sit inventa, & videtur Justinianus hostium vocabulo Reges tyrannos, intelligere. De consulum potestate. v. l. 2. 5. 16. ff. de orig. jur. C. l. 2. de legibus.

k duodecim Haloandro 4.

l lex Regia, quæ principi & in principem jus omnium transtulit. l. 1. ff. de cons. princip.

m Nov. 47. l. 2. 5. 11. ff. d. orig. jur. Ammian. lib. 14. n Princeps jussu belli & pacis habet.

o l. 2. c. de consularibus. & non sparg. ab his etc.

p Virtus est, medium

a H² μετ' οὐ
Scrimg. aut ma-
jorem monetam.
Hal.

b v. s. i. eod.
c d. s. i.

d καὶ οὐκ. Scr.
ut s. eod. s. i. Ha-
loander his verbis
intelligit mone-
tam esse ac cya-
tho signatam.
e Rixx ob missi-
lia colligenda.

f Eadem de cau-
sa apud Gallos e-
dicto Regis Fran-
cisci, collegia arti-
ficum (confrarias
vocant) sublata
sunt.

g Rerum vilium
causa raro ple-
ranque certatur.

h s. 2. s. eod. No-
vell. 47. c. 1.

i Breviatores
βρεβιατορες, i. e.
brevium prosci-
ptores, breves,
brevia, brevicula,
chartæ sive libelli
breves, Zonaras in
Carthag. concil.
βρεβιατορες καὶ
συνομοτάρχαι.

k Principi Deus
leges subiecit, ut
hic & corpora
subditorum, The-
oph. ad 5. 7. Inss. de
jur. natural. eor-
umque bona om-
nia, l. 3. C. de
quadrigen. prefe-
sed ea tantum im-
perio possident, non
dominio, Seneca
7. de benef. s. 1. Ideo
que vel sine iusta
causa, verbi gratia
delicti, bona sub-
ditis Princeps au-
ferre non potest,
l. 5. C. ad l. Jul.
majest. & tit. de
bon. damno, vel sine
pretio, l. 13. ff.
comm. prad. adde
quæ dixi ad l. 15.
s. 2. ff. de vel vind.
l. 1. ff. de evictio-
ne, adde l. Reg. 21. ubi
de vinea Nabothi.
Notandum est,
quod a Gregorio
Papa Reg. 10. ex-
plicit, 4. referit
ius regium, cuius
hic in libris regum
mentio, non ad
historiam præci-
pi, sed ostendi quid
acturi sint reprobis,
quid erit Dei? Tert.
in lib. de idololatria
& recte pieque Jason.
ad l. 5. in pr. 12. 13. ff.
de condit. causa data.
Licet Deus (inquit)
subiecit leges principibus,
non tamen subiecit
contractus, qui sunt
juris gentium, alias
nemo cum principe
contraheret. Placet
etiam, quod Baldus
c. 1. de pace Const. ant.
verf. si vero, scribit,
omnes contractus, qui
aliquo sua natura
sunt, bonæ fidei ex-
istere, si cum principe
in initio fuerint.
l. 5. 6. Inss. de jur. nat.
l. 31. ff. de legib. l. 2.
s. 3. ff. de orig. jur.
l. 3. C. de testam. Prin-
cipes καὶ οὐκ. Dion. 53.
τὴν νόμον ἐπ' αὐτῷ,
Chrysostomus, κατὰ
τὸν νόμον. Plato. Jura
negant sibi data, alius
nata. Horatius lib. de
arte Poetica. Sic lex
regia apud Persas (teste
Herodoto in Thalia)
regi id quod facere
vellet, permittebat.
Hinc Julia Noverca &
uxor Antonini Caracallæ,
An nescitis Imperatorem
esse, & leges dare, non accipere?
Spartian. in Antonino
Caracalla. Superiora si
Judaice & ad litteram
intelligimus, nihil
principi ferocius fuerit:
In id itaque magis
propendamus, Principem
legibus solutum non
esse, sed eis subelle
potius, l. 4. C. de legib.
magis solutum legibus
videri, quam esse. l. 23.
ff. de leg. 3. Hoc etiam
Gentiles passi sunt
sibi dici. Apollonius
Thyaneus ad Domitianum,
teste Philostrato 8.
Hæc mihi dicta sunt
de legibus, quas si tibi
imperare non paraveris,
ipse non imperabis.
Plin. in Panegyrico
ad Trajanum. In
vostis simili tu religio-
ne ipse te legibus
subiecit, Cæsar, quas
nemo Principi scripsit.
sed tu nihil amplius
vis tibi licere, quam
nobis. Quod nunc
primum audio, nunc
primum discō, Non
est princeps supra
leges, sed leges supra
principem. adde Plutarch.
de τῷ αὐτοῦ ἡγεμονίᾳ
ἀπαίδευτον. Agapetum
diacorum, in admonitionibus
ad Justinianum: adde
exemplum duo Levinii
Consulis ex Livio 26.
& Gelonis regis Syracusæ
ex Diodoro 11. Inde
fit, ut multis casibus
eodem cum cæteris
jure princeps utatur,
Nov. 89. c. 11. l. 31.
ff. qui testam. l. per.
ff. de hered. inst. l. 15.
ff. de cond. inst. l. 23.
ff. de legat. 3. l. 60.
s. 1. ff. de cond. &
d. monst. l. 6. 22. s. 2.
ff. de jure fisci. l. 2.
3. C. ne fisci vel
Republi. utat. sit,
Nihil potest princeps
contra pietatem vel
bonos mores, l. 25.
ff. de conditionib. inst.
Nov. 9. l. 1. C. si
adversus vend. l. 3.
C. si minor sit major.
& C. si contra

Hæc enim omnia nos considerantes omnibus proposui-
mus super donationibus æqualitatem, nulli penitus li-
centiam dantes exire mensuram, quæ hac continetur le-
ge, nisi in solo argento in processionibus spargendo, aut
neque hoc faciendo: quod in eorundem consulibus posui-
mus (sicut sæpe diximus) voluntatibus. Ipsi quoque
qui hoc accipere consueverunt, maximæ gratiæ in hac no-
stra repositæ sunt lege, si enim periculum erat deficienti-
bus consulibus neque quicquam accipere, nunc autem ac-
cipient mediocriter, multam habebunt rite huic legi gra-
tiam, quod sufficiat pro nihil offerente, & hoc enim ipsum
non permittit nos gloriosissimis consulibus aut aurum
spargere, aut a vasa majora, sed in miliariis b & melis c
& caveis d & quadrangulis mediocribus, & hujusmodi fa-
cere donationem: sanctio ad humanitatem a nobis adin-
venta est, & populo medelam præbens. Si enim hoc ege-
rint, qui consularem edent munificentiam, & his solis
concilient populares, nequaquam de maximis lucris de-
certantes seditiones exercebant adinvicem, & venient us-
que ad alternas plagas, quas per e fustes & gladios & la-
pides egerant frequenter, rem omnino nobis odibilem.
Videbamus enim eos contententes quidem, & malis innu-
meris implentes alterutros occasione sparsorum, & ab eis
araptorum, domum vero referentes omnino nihil: sed
ea die in ebrietatibus f & potationibus omnia expendentes.
Si vero forsitan spe lucris majoris etiam præexpen-
disse contigerit, postea vero aut nihil aut minus acci-
piat: etiam damnum & debitum habebit, & plagis &
vulneribus & ex hoc malis incurrere cogetur. Si au-
tem mediocre sit, quod spargitur, nec vehementer con-
tendent nec quæstus expectantes, abundantia vulnera
aut plagas alterutris ultra mensuram dabunt. Ideoque
communem providentiam introduximus ex hac lege &
communi reipublicæ figuræ, quatenus tempus habeat
post h imperium, & consulis jugem memoriam, atque
vocabulum in gloriosissimis nostris iudiciis, & qui ex
maxima curia sunt (eo quod honorare nobis placet di-
gnos non expendentes immenso) decentem damus conso-
lationem & nostro populo, & aliis omnibus, licet despe-
rantibus jam causam: propterea quod superfluum est au-
ferentes, ut consulatum immortalem reipublicæ statua-
mus.

4 ¶ Subjaceat igitur (sicuti prædiximus) nostra dis-
positio huic legi: cujus exemplaria recondentur in foro
tuæ celsitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus.
Per tempora tamen gloriosissimos consules sancimus ex
solo tuo foro exemplar descriptionis accipere huic subditi
legi, ut secundum eam omnia dentur. Descriptionem
namque ideo a sede tua dari volumus, ut nec ipsis liceat
prævaricari, nec his, qui vocantur breviatores i, adu-
lteri aliquid horum, quæ a nobis disposita sunt: sed pericu-
lo custodientium hanc descriptionem in foro tuæ gloriæ,
dari exemplar ejus cum subscriptione cingulum habentis
hoc, cui nunc ipse præsidet: ut per omnia in adulterata ma-
neant, quæ a nobis disposita sunt. Difficultatem vero nul-
lus habebit horum, qui ad consulatus veniunt honorem,
si mediocre ita faciens expensam in omni tempore fiet:
Etenim omne, quicquid hætenus consulatus habentes
honorem, & ex foro tuæ celsitudinis, & ex gloriosissimis
præfectis nostris, aut etiam aliunde per munificentiam no-
stram percipiebant, & nunc eis dabimus: aut eis quidem fa-
ciendas expensas abbreviantes: a nobis autem largitatem
non minorantes. Omnibus autem a nobis dictis, Imperato-
ris excipiat fortuna: cui & ipsas Deus leges k subiecit l,

Alioquin si permissa
sunt omnia principi, quid erit Dei? Tert. in lib. de idololatria
& recte pieque Jason. ad l. 5. in pr. 12. 13. ff.
de condit. causa data. Licet Deus (inquit) subiecit leges principibus,
non tamen subiecit contractus, qui sunt juris gentium, alias
nemo cum principe contraheret. Placet etiam, quod Baldus
c. 1. de pace Const. ant. verf. si vero, scribit, omnes contractus, qui
aliquo sua natura sunt, bonæ fidei existerent, si cum principe
in initio fuerint. l. 5. 6. Inss. de jur. nat. l. 31. ff. de legib. l. 2.
s. 3. ff. de orig. jur. l. 3. C. de testam. Principes καὶ οὐκ. Dion. 53.
τὴν νόμον ἐπ' αὐτῷ, Chrysostomus, κατὰ τὸν νόμον. Plato. Jura
negant sibi data, alius nata. Horatius lib. de arte Poetica. Sic lex
regia apud Persas (teste Herodoto in Thalia) regi id quod facere
vellet, permittebat. Hinc Julia Noverca & uxor Antonini Caracallæ,
An nescitis Imperatorem esse, & leges dare, non accipere?
Spartian. in Antonino Caracalla. Superiora si Judaice & ad litteram
intelligimus, nihil principi ferocius fuerit: In id itaque magis
propendamus, Principem legibus solutum non esse, sed eis subelle
potius, l. 4. C. de legib. magis solutum legibus videri, quam esse.
l. 23. ff. de leg. 3. Hoc etiam Gentiles passi sunt sibi dici. Apollonius
Thyaneus ad Domitianum, teste Philostrato 8. Hæc mihi dicta sunt
de legibus, quas si tibi imperare non paraveris, ipse non imperabis.
Plin. in Panegyrico ad Trajanum. In vobis simili tu religio-
ne ipse te legibus subiecit, Cæsar, quas nemo Principi scripsit.
sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. Quod nunc
primum audio, nunc primum discō, Non est princeps supra
leges, sed leges supra principem. adde Plutarch. de τῷ αὐτοῦ ἡγεμονίᾳ
ἀπαίδευτον. Agapetum diacorum, in admonitionibus ad Justinianum:
adde exemplum duo Levinii Consulis ex Livio 26. & Gelonis regis Syracusæ ex Diodoro 11. Inde
fit, ut multis casibus eodem cum cæteris jure princeps utatur,
Nov. 89. c. 11. l. 31. ff. qui testam. l. per. ff. de hered. inst. l. 15.
ff. de cond. inst. l. 23. ff. de legat. 3. l. 60. s. 1. ff. de cond. &
d. monst. l. 6. 22. s. 2. ff. de jure fisci. l. 2. 3. C. ne fisci vel
Republi. utat. sit, Nihil potest princeps contra pietatem vel
bonos mores, l. 25. ff. de conditionib. inst. Nov. 9. l. 1. C. si
adversus vend. l. 3. C. si minor sit major. & C. si contra

legem animatam a eum mittens hominibus, eo quod Impera-
tori quidem jugis b & indefinens consulatus omnibus ci-
vitatibus & populis & gentibus, in singulis quæ placent
distribuenti e, advenit: aut cum ipse d annuebat trabea:
ideoque & Imperii consulatus per omnia sit sequens e
sceptra.

EPILOGUS.

† Tua igitur celsitudo hanc nostram suscipiens legem
perpetue eam in sua manere fortitudine procuret secun-
dum omnem, quæ in ea continetur virtutem legis. Scri-
ptum exemplum Joanni gloriosissimo sacrorum prætorio-
rum præfecto iterum exconsuli & patricio. Scriptum
exemplar Longino prudentissimo & gloriosissimo præ-
fecto hujus almæ urbis. Dat. 5. Kal. Jul. Constantinop. post f
Conf. Belisarii V. Clarissimi.

DE USURIS NAUTICIS h.

TIT. VII.

NOVELLA CONST. CVI.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo præ-
fecto sacrorum prætoriorum.

PREFATIO.

Nuntium audivimus a tua celsitudine, cui occasio-
nem nos ipsi præbimus. Duos enim illos Petrum
& Eulogium supplicasse nostræ sacræ potestati, &
per se explanasse dicentes, quod consueverunt nau-
cleris seu negotiatoribus mutuare, & maxime in mari ne-
goria facientibus, & hanc vitæ habere occasionem. Ipsa
vero marina credita vocare nostra consuevit lex trajec-
tia i: & metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis exor-
tis, oportere propterea fieri manifestum, quæ valeat super
his consuetudo, ut & sacra nostra in hæc procederet justio,
quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Ita-
que nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere,
& hanc ad nos deducere: quatenus manifesta nobis facta,
quod videretur, lege comprehenderetur perpetua, tuam-
que gloriam hoc a nobis agere justam, convocasse naucle-
ros, quibus hæc mutua curæ sunt, & interrogasse, quæ
aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem & jus-
jurandum adjicientes testimonio, perhibuisse modos esse
varios talium mutuatorum: & si quidem placuerit credito-
ribus in singulis solidis pecuniarum, quas dederint, unum
tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem pu-
blicas præberent telonariis, sed quantum ad ipsos sine te-
lonio navigare naves, & hunc habere fructum & harum,
quas crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro k de-
cem aureis unum percipere solidum pro usuris: in ipsos
autem creditores respicere ex eventibus periculum. Si
vero non erumpant hanc viam creditores: octavam par-
tem percipere pro singulis solidis nomine usurarum, non
in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naves
revertantur salvæ. Secundum hoc autem schema contin-
git forsitan & in annum extendi tempus, si tantum foris
moretur navis, ut annum aut terminos suos sumat, aut
etiam transcendat: citius autem ea remeante, tempus in
unum solum aut duos trahi menses: & ex tribus l siliquis
utilitatem habere: vel si ita breve sit tempus, vel si apud
alterum extra debitorem maneat debitum, hoc idem vale-
re: aliam rursus negotiatoribus prosecutionem assumentibus,
& per unumquodque onus definiti schema, secundum
quod competit muruum, aut manere aut permutare secun-
dum pactum, quod ob hoc convenerit partibus. Si tamen
post reversionem navis salvæ, nequaquam navigare propter
tempus valentes revertantur: triginta solum dierum in-
ducias dari a creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis
usurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, par-
tes centesimæ dominis pecuniarum dare usuras, & mutua-
re m, & mox mutuum in terrenum transponere modum:
nequaquam maritimis periculis creditoribus molestandis:
& hæc omnes dixisse cum jurejurando perhibentes testi-
monium, quæ ad nos nuntiasti, ut nos sanciremus quod
nobis videretur: & super his dicebas hæc nostræ nuntiare
potestati.

CAP. I.

Nos igitur & ipsa legentes gesta, & causam edocti,
sancimus, secundum quod testatum est coram tua
celsitudine, ita nunc & deinceps in omne tempus te-
nere, eo quod neque jam positus repugnet legibus, ut

i creditum maritimum, trajecitium.

k Ea usura dextant est, dixi ad l. 2. s. 1. C. de usuris. Au denotat d. n.

l Comprobatur hic conventio recepta, Ut creditor in singulos solidos capiat tres siliquas,

quæ usura est centesima.

m lege, mutari.

ius: & in dubio
errare non dici-
tur, qui respon-
det contra hunc.
l. 10. ff. de jure fi-
sci. Enitur ca-
men princeps lin-
gularibus privile-
giis, puta ut cen-
satur major ante
alios, vide quæ
notavi ad l. 8. ff.
de munici. ut in
contrahendis cum
patis non sic ob-
servet gradus pro-
hibitos (exceptis
tamen ascenden-
tibus, & collate-
ribus proximis
gradus, vide con-
stitutionem Isaac
Angeli. c. 2.) facit
etiam gratiam ju-
risjurandi, l. ult.
ff. ad municipa-
tem, ubi tamen ag-
itur de jure suo,
& ubi manifesta
deceptio jurantis,
non ubi legitime
juratum. Nov. 9.
l. 1. C. si adversus
vendit. l. 3. C. si mi-
nor sit major. In-
dulgenter etiam
nonnullam per-
nas legibus con-
stitutas. vide C. de
abolitionibus &
de gener. abolit.
His adde Notum
in præfatio de
Principis & pri-
vilegiis ejus tit.
100. Cujus. 15. ob
serv. 30.

a Princeps, vō-
μὲν ἡμῶν
lex animata: lex,
motus Princeps.

b Imperatoris
munus est, perpe-
tuo subditis con-
sulare, vel statim
atque Princeps
sceptera stolamque
imperii, id est, æ-
gis ornamenta
insigniaque sum-
psit, perpetuum
inquit geritque con-
sulatum: quis
Reipublicæ iode-
finenter consulat.

c ἀγορίχεται
δὲ νῆα ἀν-
τοῖς ναυτοῖς
στῆναι. Scrimg.
sensus est: Vo-
luntatem eam esse
Principis, ut io-
terdum privatus,
nisi quodam con-
ferat stolam, id
est, dignitatem
consularem.
d Cujus, post
Petrum Fabrum,
legit d. r. c.
e Sensus est, Con-
sulatum impera-
torum dignita-
tem subsequi.
f id est, anno
536.

g dixi ad Rubr.
& l. 1. de nau. for-
more. Jul. cons. 59.
h hæc Novella
abrogatur per No-
vellam centesi-
mam decimam.

a Argumentum
2 more diu rece-
pto, licet sumere.
vide Everhardum
Topici loco ab u-
frato seu solitis
104.

b De testamentis
inter liberos fa-
ctis. Index Regi-
na. De volunta-
tibus parentum in
distributione pa-
trimonii facien-
da. Jul. const. 105.
περὶ διαθήκης
τῆς τῶν πα-
τρῶν διατάξεως.
Græci hoc loco.

c v. l. 21. §. 1. C. de
testamentis.
d l. 26. C. fami-
l. c. 1. §. 1. C. Theod.
fam. ercise.

e Lege Constani-
tina parentum vo-
luntates, quibus-
cunque iudiciis,
conjecturis, qua-
cunque scriptura
manifestæ, inter
liberos valent. ad-
de l. 21. §. 1. C. de te-
stam.

f l. 21. §. 1. C. de te-
stam.

g sexus.
h Divinare &
interpretari dif-
ferunt.

i hinc sumpta est
Authentica, Quod
sine C. de test.

k Obscuritas le-
gibus i iurica:
perspicuitas con-
tra, eis amica.

l Nota formam,
secundum quam
parentes literas
ficientes, scripto
testari debent in-
ter liberos.

m facti sc. testa-
menti.
n hinc nonnulli
colligunt, Non
valere testamen-
tum inter liberos,
nisi sua manu su-
isq; literis pa-
rentes scripserit no-
mina liberos, tem-
pus & uncla-
rum modum, cum
potius mens Ju-
stiniani hæc sit,
Ut si scribat tes-
tamentum pa-
rentes, siue alius pro
eo, illud literis
perscribatur non
notis: alioquin,
testamentum non
valere.

o vide Nov. 66.
e. l. 5. §. 4. & 11. §. 9.
p μη τοις συμ-
βόλοις τῶν α-
εθμῶν σημα-
νομένων Scrimg.
σύμβολα τῶν
αεθμῶν. nunc.
torum notæ. Gal-
li, chifres vocant,
v. Cujac. 3. obs. 3.
& 12. obs. ult. v.
l. 6. in fin. ff. de
don. possession.

q δὲ ὅλων χρημάτων, Scrimg. inter liberos testatio mentis no-
stra, debet esse ὁλογράφου, adde Nov. Basilii c. 2. plenè atque prorsus integris li-
teris perscripta.
r Extranei sunt, non liberi. hinc colligunt, Testamentum imperfe-
ctum inter liberos favore extraneorum non sustineri, l. 21. §. 1. C. de testam. v. Clar. 3. sent. 5.
testamentum q. 10. i. e. extraneos nihil ex eo capere posse, & ita utile non vitari per inu-
tile.
s Extraneis legari aut fideicommissi potest in testamento inter liberos minus
solenni. Minus solenne hic intellige non qualecunque, sed tamen scriptum a testatore le-
gitimeque rebus, sup. cod. ibi, coram testibus. licet nullæ alix solennitates fuerint servatæ.
Testibus, inquam, saltem duobus. Numero enim plurium duo saltem intelliguntur. l. 2. ff.
de testib. Cum dicimus legari vel fideicommissi posse, satis intelligitur aliud dicendum so-
re, si instituantur hæredes. Nec enim possunt extranei in imperfecto testamento hæredes
scribi. sic itaque. Ex imperfecto testamento, extranei liberi relicta legata vel fideicom-
missa præstabit, si modo holographum & testibus ipsis nuncupatum fuerit testamentum.

oporteat nunc & de cætero secundum quandam propriam
legem in nauculis aut negotiatoribus super talium causa-
rum hæc servari litibus, & secundum dictum modum præ-
dictarum pactioinum ita fieri etiam eventus, & alia omnia,
quæcunque in prioribus testata sunt, apud sedem tuam,
unde secundum propriam legem teneant in nauculis aut
negotiatoribus. Quod enim longis a ita servatum est
temporibus, & tenet immutabiliter, sicut testimonia
apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est iustum
& in aliis omnibus valere, quæ postea erunt, & esse hanc
eis rerum transactionem ex propria lege valentem, &
altera quadam dispositione non egerim: sed in nauculis
seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valen-
tem, ut puta generalem existentem legislationem, & nau-
cleris seu negotiatoribus & eorum contractibus expo-
sitam? Quæ debet etiam pars fieri jam a nobis positarum
legum, & judicantes ad hanc respicientes proferre senten-
tiam.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo jugiter
servare festinet.

DE TESTAMENTIS b IMPERFECTIS
a c parentibus in filios factis: & de divisione rerum a
filiis coram parente, & de ejus facultatibus facta & sub-
scripta.

TIT. VIII.

NOVELLA CONST. CVII.

Imperator Justinianus Augustus Basileus magnificentiſſimo comiti
devotiſſ. domesticorum, locum obtinentis Joannis glorio-
ſiſſimi prætoriorum præfecti, iterum exconsuli
& patricio.

P R Æ F A T I O.

A Constantino d divæ memoriæ lex scripta est per
antiquæ conjecturæ simplicitatem: potro causa-
rum varietas & natura eas frequenter mutans, ege-
re leges illas emendatione nostra præparavit. Dicit
itaque lex, oportere morientium voluntates, quando sunt
parentes, omnibus modis inter filios tenere, & tameneos
erubescit parentes existentes: quia eis & claram rerum
concedit significationem, dicens & si non manifestæ sint
eorum dispositiones, apparuerint autem ex quibusdam in-
diciis e & conjecturis, & qualiter scriptura, & sic eas va-
lere: & hoc in suis & emancipatis filiis. Insuper & Theo-
dorus f decrevit non in patribus solum hoc disponens,
sed etiam in matribus & ascendentibus utriusque natu-
ræ g. Hanc apprehendentes licentiam homines in tan-
tam ingressi sunt obscuritatem, ut divinantibus h magis,
quam interpretantibus, hæc egerent. Itaque neque per-
sonas scribentes, neque rerum dicentes notitiam, & forte
nec quantitatem, tamen dignantur conjecturis, & verisimi-
lium ratione talia permittere.

CAP. I.

De voluntatibus parentum in distributione patrimonii
facienda.

Nos i igitur omnia clara & aperta consistere volen-
tes, (quid enim sic proprium k est legum, sicut cla-
ritas, maxime super defunctorum dispositionibus) volu-
mus, si quis literas sciens, inter suos filios voluerit facere
dispositionem, primum l quidem ejus subscriptione tem-
pus m declarat: deinde quoque filiorum nomina pro-
pria n manu o: ad hoc uncias, in quibus scripsit eos hæ-
redes, non signis p numerorum significandas, sed per
totas q literas declarandas: ut undique claræ & indubita-
tæ consistent. Si vero etiam rerum voluerit facere di-
visionem, aut in quibusdam rebus certis aut omnes aut
quasdam institutiones statuere, & harum inscribat si-
gnificationes: ut ejus literis omnia declarata, nullam
ulterius contentionem filii derelinquant. Si tamen aut
uxori aut extraneis r personis aliquibus voluerit relin-
quere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc
propria scripta manu, dictaque a testatoribus coram te-
stibus, quoniam omnia consequenter in dispositione po-
sita ipsi & scripserunt, & volunt valere, sint firma: nihi-
lo minuenda eo, quod videantur in charta scripta, reli-
quam observationem testamentorum non f suscipientia:

q δὲ ὅλων χρημάτων, Scrimg. inter liberos testatio mentis no-
stra, debet esse ὁλογράφου, adde Nov. Basilii c. 2. plenè atque prorsus integris li-
teris perscripta.
r Extranei sunt, non liberi. hinc colligunt, Testamentum imperfe-
ctum inter liberos favore extraneorum non sustineri, l. 21. §. 1. C. de testam. v. Clar. 3. sent. 5.
testamentum q. 10. i. e. extraneos nihil ex eo capere posse, & ita utile non vitari per inu-
tile.
s Extraneis legari aut fideicommissi potest in testamento inter liberos minus
solenni. Minus solenne hic intellige non qualecunque, sed tamen scriptum a testatore le-
gitimeque rebus, sup. cod. ibi, coram testibus. licet nullæ alix solennitates fuerint servatæ.
Testibus, inquam, saltem duobus. Numero enim plurium duo saltem intelliguntur. l. 2. ff.
de testib. Cum dicimus legari vel fideicommissi posse, satis intelligitur aliud dicendum so-
re, si instituantur hæredes. Nec enim possunt extranei in imperfecto testamento hæredes
scribi. sic itaque. Ex imperfecto testamento, extranei liberi relicta legata vel fideicom-
missa præstabit, si modo holographum & testibus ipsis nuncupatum fuerit testamentum.

sed hoc solum immutetur, quod ejus manus & lingua ha-
bet omnem virtutem chartæ præbitam.

CAP. II.

ET a si quidem usque ad mortem maneat hoc schema,
nullus postea deducet testes, quia voluit forte talem
voluntatem commutare, aut convertere, aut aliquid tale
facere, cui licuit rumpere, quod factum est, & aliam face-
re voluntatem, declarantem perfectam ejus sententiam,
quam competit valere, hoc enim concedimus ei agere,
hoc ipsum expressim significantem sub præsentia testium
septem b, quia & si fecerit quandam talem voluntatem,
non tamen eam valere ulterius vult, sed rursus vult aliam
facere: & hanc aut in testamento perfecto c faciat omnia
testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta
voluntate: videri eum defunctum esse prioribus infirmis
factis ex secunda ejus secundum perfectum testamentum
aut voluntatem, dispositione.

CAP. III.

Quia vero novimus aliquos divisiones facientes inter
proprius filios, & præparantes eos his subscribere: &
hoc schema suscepimus. Si quis enim dividat proprias
res, & ipsos filios evocans faciat d subscribere divisioni-
bus ipsis, & ratas eas judicare, & profiteri filios hoc secun-
dum hunc habere modum: sit & hoc firmum in hujusmo-
di rerum divisione e secundum nostram constitutionem,
quam ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea con-
tinentur, firmam esse per hanc legem sancimus. Si autem
& in divisione ipse subscripserit, & clara omnia per subscri-
ptionem suam fecerit, sit & hoc ratum: quoniam & hoc
jam nostra legislatione continetur. Palam vero est, quia
in talibus casibus valebit hæc lex, quoscunque postea mo-
veri contigerit.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarata sunt legem, tua gloria cognoscens, omnibus faci-
at manifesta: ut nullum lateant, quæ recte & providenter
pro nostris subjectis sancita sunt. Dat. Kalend. Januar.
Constantinop. D. Justinian. PP. A. Imperii anno 13. Basilio
V. C. Cos.

DE f RESTITUTIONIBUS g.

TIT. IX.

NOVELLA CONSTIT. CVIII.

Imperator Justinianus Augustus Basileus magnificentiſſimo co-
miti devotiſſimo domesticorum, locum tenenti Joan-
ni glorioſiſſimi sacrorum prætoriorum
præfecti.

P R Æ F A T I O.

Negotium audivimus pro testamento dubitato,
quod etiam interpretari iustum existimavimus, &
lege comprehendere certissima: hoc quod nostræ
consuetudinis est, in negotiis motis ex legibus
optimis accipere occasiones.

1 ¶ Filios enim quidam suos instituens hæredes, de-
inde alterutris eos, filiis non existentibus, substituere vo-
lens, iussit, si contigerit, aliquem ejus filiorum, & hæredem
futurum, sine filiis humanarum solvere vitam: post exceptionem
horum, quæ ex lege debentur ei, ex eis, quæ ab eo relinquebantur
ei, rebus, reliquis omnes res, & jura, quæcunque apud eum in
tempore mortis invenirentur, venire & restitui ex his supersitit,
aut ejus filii, si etiam ipse moreretur: omni cessante inter eos
propter memoratam substitutionem cautione & fidejussione in his.
Eo moriente, & uno quidem ejus filiorum & hæredum fi-
lios habente, alio vero manente sine filiis, prohibet eum
qui sine filiis est, is, qui filios habet, uti rebus, upote eas
deterentem. at ille utens verbis testamenti, quia quicquid
inveniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum resti-
tuere iussit: secundum hoc vult schema licentiam habere
uti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de eorum gu-
bernatione illata ei.

2 ¶ Nos igitur fumentes ex hoc occasionem, existi-
mavimus oportere & antiquam definitionem, & deinceps
discretionem hanc quidem definire, hanc autem puram
hominibus reponere, & propterea lege causam compre-
hendere, ut discant homines omnem legis ordinem, cum
quo competit talia & discere, & judicare. Novimus igitur
apud Papinianum sapientissimum, dictum in decimo
nono h libro ejus quaestionum, ubi permittit alienatio-
nes in tali casu: illud solum velut ex studio in ani-
gmate proponens, ut tunc oporteret prohibere alienatio-
nes, cum ad solvendum fideicommissum, ex studio i qui

g Huc redit constitutionis hujusce quaestio, An & quatenus iustus restituere, quod ex bo-
nis supersuerit, possit deminueri? adde Novell. 39. sup.
h l. 54. ff. ad Trebellian. vicelimo. l. 3. §. 2. ff. de usufru.
i uliro, non coactus.

a hinc sumpta est
Authentica, Hoc
inter C. de testam.

b intra h ad
testam. Halosidri
editio: Græci,
Harm. 5. tit. 1. §.
37. quæ verba
h ad testam.
vetus interpret
hic non agnovit,
nec Scrimgeri e-
ditio Græci, nec
Julianus inter-
pres. Hoc igitur
innuit, Testamen-
tum imperfe-
ctum, quod inter
liberos valere
potest, alio tes-
tamento imperfecto
revocari aut rum-
pi non posse: sed
ut coram septem
testibus testamen-
tum revocetur e-
xigi. Ratio dubi-
tandi nasci vide-
batur ex eo, quod
naturale sit, unum
quodque eo gene-
re dissolvi, quo
colligatum est. l.
35. ff. de regul. jur.
Postumus & hoc
adhibere, sufficeret
præsentium quin-
que testium in re-
vocando eo tes-
tamento, quod
quinque testibus
perfectum potest. l.
4. ult. C. de testam.
vide Cujac. 3. obs.
serv. 1. in fin. Aliud
est in testa-
mento militis, cu-
jus imperfectum
testamentum alio
imperfecto, intra
annum tamen
millionis, revoca-
ri potest, l. 34. in
fin. ff. de testam.
milit. & ita faci-
lius imperfectum
militis testamen-
tum, quam parit
inter liberos rum-
pietur.

c Imperfecta in-
ter liberos dispo-
sicio, non potest
nisi solenniter re-
vocari. 35. Edict. p.
ex tit. 20. c. 2. ff.
Harm. 1. §. 37.

d Novell. 37.

e Divisio bono-
rum facta a parte
confirmata, vel
ejus substitutio-
ne, Jav. lib. 1. in
autem & in divi-
sione substitutio-
nis, vel librorum
ejus, ut hic, unde
colligunt inter-
preses teste Claro
3. sent. §. testamen-
tum. quæ 14.
vers. sc. sed. p. 1.
Schedulam a pa-
tre non scriptam,
sed tamen substi-
tutam a liberis va-
lere. Valere, in-
quam, non jure
testamenti, sed
contractus.

f De fideicom-
missariis hæredi-
tatibus. Jul. cons.
101.

g Huc redit constitutionis hujusce quaestio, An & quatenus iustus restituere, quod ex bo-
nis supersuerit, possit deminueri? adde Novell. 39. sup.

h l. 54. ff. ad Trebellian. vicelimo. l. 3. §. 2. ff. de usufru.

i uliro, non coactus.

hoc

a Ecclesie Catho-
licæ & Apostolicæ
epitheta observa-
b. *de heretico
excom. c. 1. de
privilegiis. Scrim-
g. i. c. Ad privilegia
orthodoxæ eccle-
siæ hæretici aspi-
rare non possunt.
c. Pœnitentibus
hæreticis indul-
getur. l. ult. in
fin. c. de summa
trinit. adde Nov. 17.
c. 5.
d. XV. ut sit annus
541.*

e De nautico for-
nore. Julian. *consti-
t. 103. πηλὸν τῶν
τόκων.* Græci
hic.
f Hæc constitutio
abrogat *Novellam
106.* Vult enim in
nauticis pecuniis
non licere cente-
simam excedere.
Per *Novellam*
centesimam sex-
tam licebat in sin-
gulos solidos de-
nos capere, quæ
usura erat dex-
tans, & hoc am-
plius imponere in
singulos solidos
singulos modios
tritici vel hor-
dei, pro quibus
vestigal debitor
navicularius sive
negotiator ex-
pendebat: quo
adjecto, excede-
batur ea conven-
tione legitimæ
usuræ modus.
g id est, *Nov. 106.
h ἀναλυτῶν*
vid. quidam ve-
lunt resumi. Ha-
loander vertit re-
cipi. Cujacius re-
vocari.
i Id est, anno
541.

k De tempore
actionum sacris
locis competen-
ti. *Index Regine
de præscriptio-
ne centum anno-
rum sublata, quæ
sanctis ecclesiis
locisque aliis ve-
nerabilibus com-
petebat. Jul. consti-
t. 103. competebat.
inquam, ut Nov.
9. c. 1. 23. c. de
sacrosanctis eccle-
siis. hoc modo
abrogatur redu-
cto veteri jure. l.
ult. c. de fundis
patrimon. In an-
tiquis legibus
Caroli & Ludo-
vici ita est scri-
ptum: Ne X. ani-
ni vel XX. vel
XXX. annorum
præscriptio reli-
giosis domibus
opponatur, sed so-
la XL. annorum
curricula: & non
solum in cæteris
rebus, sed etiam
in legatis & hæ-
reditatibus. Por-
ro hæc Novella
extat inter edicta
Justiniani quin-
to loco. Har-
menopolus eam
libr. 1. tit. 3. ap-
pellat *Novellam*,
non editam.*

l Actiones ecclesiis competentes 40. annis præscribuntur, ut *Nov. 131. cap. 6. adversus
ecclesias autem ad summum 30. annis excluduntur, vide Cujac. hic. & 5. observ. 5. & cap. 31.
de præscrip. 1.*

tholicæ dicimus & a Apostolicæ Ecclesiæ) & partici-
pare in ejus salutari communione. Quæ enim separant
se a sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & sa-
crofanciam in ea communionem percipere non patun-
tur a Deo amabilibus sacerdotibus, nolumus omnino ta-
libus frui privilegiis. Si enim se separant a Dei muneribus,
& a sacra communione alienas faciunt: multo po-
tius & nos non eas dignas fieri privilegiis, neque ex no-
stris legibus frui permittimus continentia: sed sint eis
inaccessibilia & omnino ex legibus beneficia: & om-
ni privilegio ex nostris constitutionibus eis dato pri-
vabuntur.

CAP. II.

Licebit autem eis melioris & sententiæ factis, & re-
lectam veramque amplectentibus fidem, & hac sem-
per contentas talibus perfrui muneribus & privilegiis,
his in omni ditione valentibus, atque servandis, princi-
paliter quidem a Deo amabilibus episcopis & sacerdo-
tibus, deinde a nostris administratoribus & iudicibus,
sive sint majores sive minores: & insuper a tua celsitu-
dine, apud quam & præsentem facimus legem. Unde
competens est, & iudices, apud quos aliquæ movebun-
tur contra mulieres causæ, aut mulieribus quædam pri-
vilegia sibi vindicare volentibus, respicere ad præsentis
nostræ legis subtilitatem: & si non invenerint eas or-
thodoxæ fidei existentes, & percipientes sacrosanciam
& adorabilem communionem in sanctissima Catholica
Ecclesia & Apostolica a venerandissimis ejus sacerdoti-
bus, non permittere frui ex nostris constitutionibus pri-
vilegiis.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, causis apud
eam motis servare, & operi effectuique tradere curet, &
per solennia edicta & præcepta propria omnibus faciat
manifesta, & in hac felicissima civitate, & in provinciis,
ut cognoscant omnes, quanta & quæ nobis cura est, &
veræ circa Dominum Christum verum Deum fidei, & no-
strorum subditorum salutis. Dat. 2. Kal. Maji, *Constant.*
Dom. Just. PP. A. anno 14. Basilio V.C. Conf. d

DE NAUTICIS & USURIS f.

TIT. XI.

NOVELLA CONSTIT. CX.

Imper. Just. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium
prætoriorum præfecto, iterum ex consuli ordinario
& patricio.

PRÆFATIO.

Novimus ex denunciatione tuæ celsitudinis, legem
fecisse jam g nos de trajectitiis pecuniis, quæ ma-
nifesta facta est foro tuo.

CAP. I.

Sed quoniam postea aditionibus nobis factis, percepi-
mus legem illam non valere, rescindi eam h speran-
tes ex foro tuo: cognovimus autem eam & in quibusli-
bet provinciis jam insinuatam: propterea sancimus ta-
lem legem omnino vacare: & si contingerit etiam per
provincias eam destinari, nec ibi valere: sed invalidam
esse. Sicque non volumus causam procedere, tanquam
si nec scripta fuisset memorata lex: sed secundum de ta-
libus positas leges a nobis negotia, & æstimatione & sen-
tentia potiantur.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tra-
dere festinet. Dat. 6. Kal. Maji, CP. Dom. Just. PP. Aug.
Belisario V. C. Consule i.

HÆC CONSTITUTIO INNOVAT &
constitutionem, quæ præscriptionem cen-
tum l annorum venerabilibus locis
dederat.

TIT. XII.

NOVELLA CONSTIT. CXI.

Imper. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum
præfecto.

PRÆFATIO.

Quod medicamenta a marbis, hoc exhibent jura nego-
tiis. Unde consequitur, ut nonnunquam a judi-
cio b discordet effectus, & quod credebatur conse-
cutura prodesse, experimento invenitur inutile.
Probat igitur hoc præsentis etiam necessitas sanctionis,
in qua privilegium ex religioso c proposito sacrosanctis
ecclesiis Dei, & monasteriis, aliisque religiosis locis con-
stitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione
distinguiamus. Dudum d siquidem jussuramus ad cen-
tum illis annos exceptionis propagari curricula, per quos
licentiam sanctionis negotia quidem multa commota
sunt, & velut antiquorum vulnere obductæ patuerunt
iterum cicatrices: sed eorum sanitas provenire non po-
tuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quo-
niam per tantum sæculi e magis, quam temporis spatium, nec
documentis integritas, nec altis fide, nec ætas valet testibus sus-
fragari.

CAP. I.

Unde quia largitari nostræ causarum non occurrit an-
gustia: cum ratione simul ac religione tractantes
prædictum privilegium, usque ad possibilem modum de-
ducere experimento retraximus, & jubemus in negotiis,
quæ antehac triginta annorum removebat exceptio, nunc
venerabilibus ecclesiis, monasteriis, & xenodochiis, nec
non orphanotrophiis, & brephotrophiis, & prochorotrophiis
quadraginta f annorum protelatio conferatur: salva
scilicet circa alias personas & causas virtute, quam sem-
per tricennalis g sibi præscriptio vindicabat: quo-
niam hanc decem annorum adjectionem solis (ut dictum
est) religiosis locis, eorumque juri vel contractibus in-
dulgemus: ut sopita hoc temporis spatio, tam persona-
les, quam hypothecariæ actiones in perpetuum conquie-
scant: nihil penitus aliis exceptionibus derogantes: sed
tam in aliis, quam triennio vim roburque tenentibus. In
illis namque (ut dictum est) negotiis, religiosos con-
tractus memorato quadraginta annorum privilegio vo-
lumus perfrui, in quibus eis centum annorum præroga-
tivam constitutio h nostra contulerat. Si quas plane
causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis, cæ-
terisque sacris locis ubicumque commotas, judicialis
sententia, aut transactionum conventio terminavit, no-
lumus refricari, sed in reliquum illis hanc obijci sanctio-
nem, quas antehac sopitas, octo i lustrorum silentio
moveri hæcenus, aut motas terminari non contigit.

EPILOGUS.

† Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, quæ per
hanc generalem legem nostra statuit æternitas, edictis
propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat.
Kal. Jun. *Constant.* Imp. DN. Justin. perpetuo Aug. anno 15.
Basilio V.C. Conf. k

DE LITIGIOSIS I ET DE DECIMA m
parte litis n ab actore cautela præ-
standa.

TIT. XIII.

NOVELLA CONSTIT. CXII.

Imper. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum
præfecto.

PRÆFATIO.

Multa quidem de litigiosis tam antiqua o legis-
latorum prudentia, quam Imperialis dispositio
promulgavit, sed in præsentem quidem iudices a
nostra clementia petierunt, ut dubietatem dis-
cernamus, quæ adhuc pro hujusmodi causis in judiciis
commovetur, & leges nec non constitutiones super his
positas apertius explanemus: ut jam manifestissimum
sit, quas res vocari litigiosas oporteat.

CAP. I.

Quæ res litigiosa sit.

Ideoque p sancimus litigiosam q dici & intelligi rem
immobilem & immobilem, seseque moventem, de cujus
dominio causa inter petitem & possidentem movetur,
aut per judicariam r conventionem, aut per preces
Principi oblatas, & insinuatæ s judici, ac per eum ad-
versario t interpellatoris cognitæ. In his enim casibus
etiam præteritam constitutionem mansuetudinis nostræ
per hanc volumus obtinere: in qua scientes & ignoran-
tes emptores discernimus.

Et hoc adjiciendum esse perspeximus, ut, si lite de re
litigiosa pendente, pulsatum contigerit ab hac luce re-
cedere, hæredes autem ejus velle divisionem u rerum
facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quan-
do enim res litigiosa per successionem ad hæredes per-
veniunt, non x debet alienatio intelligi earum inter co-
hæredes divisio,

x Divisio inter cohæredes, alienatio proprie non est, nec enim alienat, qui dividit. Jul. hic.
Nam qui alienat, rem suam transfert, is autem qui accipit, rem, quæ fuit alterius, nec ante
suam accipit. At qui ex divisione accipit, rem suam recipere videtur.

a Negotia, mochi-
jura, medicamen-
ta & remedia: *l. in
proemio. No. 9.
b Ad opinionem,
l. p. eximiam. No.
ne, conjectura.
c Bona intentio
& religiosum
propositum inter-
dum nocet. Bona
intentio pectum
non excludit.
d i. c. Nov. 9.
e Sæculum a tem-
pore separandum.
f Locis religiosis
& ecclesiis adio-
nes percutunt anni
40. Quæcunque
adione experia-
tur ecclesia exco-
ditur quadraginta
annorum præscri-
ptione, & ita re-
vocatur jus anti-
quum. l. ult. *de
fund. patrim.*
g Quæ privati
competunt in ec-
clesiasticam adione
excluduntur præ-
scriptione anno-
rum 30. v. Cujac.
5. observ. 5.
h i. c. Nov. 9.
i Id est, quadra-
ginta annorum.
lustrum enim an-
nos quinque con-
tinet.
k Id est, anno 541.
l Jul. const. 105. &
44. ff. 6. & 8. G.
39. Hodie in Gal-
lia hic titulus pa-
rum est in usu:
cum cuius liti-
giosa res cedi pos-
sit, & cessante sa-
cta, cessante
polluit agere: si
tamen a rege licet.
ras imperare-
runt, iudici min-
dantes, cessante
um admitti ad li-
tis persecutionem
& in locum ce-
dentis subrogari,
vicio litigii celi-
onario rem. No.
Vide Iobert. in
Enchirid.
m c. 2. inf.
n Subaudi, præ-
standa a revere-
litigantibus.
o l. 3. ff. coll. 4.
C. coll.
p Hinc sumpta est
Authentica, liti-
giosa. c. de liti-
giosis.
q Litigiosa res
quando dicatur,
vide l. 1. ff. coll. 4.
C. coll.
r Sen judicalem
admonitionem.
Jul. hic.
s Intimatus. Jul.
i. c. de præscrip.
t. No. 10. Græci
hic. *ἐκπρόσωπος*
ἐκπρόσωπος. No.
131. c. 12. Insinu-
atio testamenti, &
ἐκπρόσωπος
insinuativa. Nov.
50. & 123. c. 3. l.
c. honoraria pro
insinuatione dari
solita.
t Id est, res.
u Litigiosa res
dividi possunt in-
ter hæredes. l. 4.
in fin. C. coll.*

a Hinc sumpta est Authentica, *Nunc si hanc. C. de liti- giosis.*

b Litigiosa res legari potest.

c Ordo litigandi hic esse potest: Re litigiosa legata, (dic idem si donata est, aut si titulo aliquo lucrativo translata est) si nondum ea legatario tradita est, sed penes hæredem extat, hæres conveniendus est; potest tamen legatarius adesse iudicio, ut nulla negligentia vel collusio ab hærede committatur, ut hic. Si jam tradita est, & hæres, & legatarius sunt auctori præsentibus, æquum videtur, discutendum primo hæredem. *Auth. hoc ita si debitor. C. de pignoriis.* multo magis, si litem cum eo actor fuerit contestatus, adeo ut iniquum videatur, dimisso aut relicto hærede, in legatarium experiri. *l. 30. ff. de iudic. nisi forte actor rei vindictio. l. 7. in fin. ff. de rei vind. aut hypotheca specialis competat. vers. Si autem hoc debitor. T. eodem.* Quid, si possideat ex causa legati conveniatur? auctoris sui hæredes laudare non poterit. *l. 2. C. de eversionibus & sententia secundum actorem lata, ius non habebit rem aliam ab hæredibus petendi, ut hic: quod olim non fuit, ut J. dicam.*

d Olim litem æstimatio præstanda erat legatario. *l. 3. q. 4. C. eodem.* **e** Litigiosam rem qui sciens legat, litem eventum legare intelligitur, non autem id velle, ut ea evicta ab hæredibus, res alia legatario præstetur.

f Nec cogitur eo casu actor aut hæres denuntiare litem legatario. potest etiam legatarius eo casu condemnato hærede appellare.

g Hinc sumpta est Authentica, *Hoc ita. C. de pignoriis.*

h Aliud est, rem hypothecæ subiectam, aliud litigiosam esse. Litigiosam enim rem non facit de hypothecis questio. *Julianus hic.*

i Pignus speciale debitor potest vendere. *l. 6. ff. de pign.* Si tamen ex ejus pretio non satisfiat creditori, non cogitur creditor debitorem discutere, licet enim ei pignus vindicare a possessore. Et hunc finem pignus veritatem esse, quamquam alii hæc verba alio referant, ut eum scilicet casum, quo de scolis bonis debitoris creditori non fuerit satisfactum, & male: eum hic permittitur creditori hypothecaria, quo casu res specialiter ei obligata, vendita aliter fuerit, nec earum ex pretio satisfactum ei fuerit. Non dicitur autem ex aliarum pretio. Et in eo differre speciale hypothecam a generali dixerit, quod certis casibus, iure prioris ac specialis hypothecæ, protinus possessor rem sequi possit, etiam non discussio principali, ex generali autem semper sit discutendus principalis prius, quam possessor: idque non tantum natura specialis hypothecæ, sed & superiora illa verba a Triboniano interiecta & destruncta in hanc distinctionem tenere. *l. eodem.* evidentem ostendunt.

k Specialis hypothecæ prior tempore alii speciali, tempore posteriori, præfertur, ut hic: ut & specialis prior tempore, generali posteriori, ut hic: Generalis vero anterior generali vel speciali posteriori præfertur. *l. 2. ff. qui possit. l. 6. C. qui possit.* etiam si res specialiter post constitutionem generalis hypothecæ obligata, a debitore fuerit adquisita: producit enim ad res futuras ius generalis hypothecæ. *l. ult. C. qui res pign.* Quid, si generalis creditor anterior tempore, pignus speciale creditori speciali evincat? Generalis creditor cogitur antea discutere cetera bona debitoris. *Auth. Hoc si debitor. C. de pign.* nec beneficium pignoris specialis, speciali creditori auferendum, ut illud vel non persequatur, vel non retineat. Et pignoris specialis utilitas in eo maxime versatur: Quinimo rei specialiter mihi obligata, emptor, discussionis beneficium creditoribus generalem hypothecam habentibus obicere poterit. Eodem quoque iure posteriores creditores pignus speciale vel possidentes vel persequentes utuntur. Beneficium denique discussionis, emptoribus & creditoribus (quibus ius est specialis hypothecæ) competit: nunquam tamen in anteriorum creditorum fraudem vel dampnum, quibus hæc subsidialis, discussio reo principali datur.

l *l. 2. C. qui possit.* **m** Specialis hypothecæ si rem litigiosam non facit, multo minus generalis facit.

n Hinc sumpta est Authentica, *Generaliter. C. de episc. & cler.*

o *συγχωρηται*, comprehendit.

p *ἡ προσηγορία*, vel admoneri, citari. *Hal. Q. διακρίσεις* Græci hic & 7. *Ecl. 4. cap. 2.* Græci vocant interlocutiones.

q *συμδείας*. *Ecl. 4. dist. loc. σπορταλίας* Græci hic

r Subscribere per tabulam actor potest. *l. 1. Subscribere per tabulam actor potest. l. 1. Subscribere per tabulam actor potest. l. 1. Subscribere per tabulam actor potest.*

s *καυσιος* de lite prosequenda & permanendo ad suam usque litem.

Et hoc autem præsentem nostram lege decernimus, ut si contigerit, unum pro tali causa litigantem, ab humano consortio recedentem, per ultimam voluntatem res aliquas de quibus dominii dubitatio vertitur, legari & nomine cuiusque relinquere: si quidem hæres judiciali sententia dominus earum fuerit demonstratus, tunc legatarius quod ei relictum est, modis omnibus consequatur. Si vero hæres in iudicio victus & extiterit, non habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato hæredem exigere: quoniam sciens testator rem litigiosam esse, litem eventum & legatario dereliquit. Unde damus licentiam legatario (si hoc prodesse sibi putaverit) litem participem fieri: ut ne aliquam forte negligentiam seu proditoriam hæredis possit obicere. Ab hoc autem litigiosi vocabulo hypothecæ separari & decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: ut si quidem speciales res mobiles vel immobiles, aut se moventes nominatim fuerint hypothecæ suppositæ, liceat quidem debitori eas, cui & quando voluerit vendere: sic tamen, ut ex pretio earum usque ad debiti quantitatem satisfaciatur creditori. Si autem hoc debitor non fecerit, damus licentiam creditori, qui rem venditam superpositam habet, eandem rem vindicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem præcipimus observari, si & non forte ante, aut per generalem, aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata. Tunc enim secundum sacrarum nostrarum legum tenorem, temporum & privilegia unicuique creditorum servari decernimus. Ex quo jam claret, quod generales hypothecæ multo magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constituta examinari & inde vim præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis, & speciali nec non generali hypotheca disposuimus, ut jam nulla de his in iudiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem huiusmodi certamina terminentur.

C A P. II.

De cautione, quæ ante reorum citationem præstari debet ab actore.

AD excludendas autem calumniose moventium intentiones, & executorum fraudes, aliud invenit providentia nostra remedium. Sancimus enim omnes iudices, si quando aliquos teneri & vel per amoveri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus & adjungere, ut non aliter conventionales libelli pulsatis porrigantur, aut sportula & executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se aut per tabularius subscripserit: & actis intervenientibus fideiussorem vel idoneum periculo competentis officii præstiterit, consistentem quod usque ad finem litem permanent, & suas intentiones aut per se aut per legitimum procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus injuriam.

a Qui semel adversus alium egit, actionem continuare cogitur, ideoque regula, ut nemo in ius agere cogatur, non pertinet ad eum, qui agere cepit, adde *l. 5. C. de ingen. manumiss.* **b** Est enim in arbitrio actoris agere velit, necne: Necessitas vero in reo excipere. **c** Actor caprum negotium ad finem usque litem exercere debet. **d** Olim decem dierum. *l. 69. ff. de iudic. l. 13. C. de iudic.* **e** *ὁρδισαί τις δικαστῆς ἡγὺν τῆς ἐμβάδμου.* Græci hic & *Μετ. dist. loc.* sunt igitur *ἐμβάδμοι δικαστῆς* iudices ordinarii. **f** Absentes vocantur in ius aut præconis voce & aut per edita publice proposita. Præconis voce τὰς τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ut hic: & quidem dupliciter, vel in ipso iudicio per præconem, id est, apparitorem. *l. 7. ff. de integ. resit. Par an huius: vel extra, νομίσαντες κατὰ γῆρας.* *Nov. 134. cap. iudic. Galli A. sin. de vrompe & cry public. addo l. 10. ff. de public. l. 2. §. 3. l. 13. §. 2. l. 42. §. 1. ff. de iure psci.* Per edita vocantur, id est, programmata, νομίσαντες κατὰ γῆρας διὰ γῆρας. *vide quæ notavi ad l. 5. §. 2. ff. de requirendu rei: si libellis affixis ad domicilium absentium. l. 4. §. 6. ff. de damno infect. l. 2. C. de annali Excep. vel ad iudicii locum, per affixi.* Porro, citatio quæ fit per buccinam, raro fieri solet, sed certissimum casibus: puta, quoties reus efficit, ne citatio ad se perveniat: quando in eo loco est, ubi tuto conveniri non potest: quoties reus habet incertum & vagum domicilium: quoties quoque contraditor est incertus, tunc enim omnes citandi sunt, quorum interesse potest, puta creditores defuncti. *l. 6. C. de remiss. pignor. vide Gailium 1. observ. 57.*

g Quæ Græci *ὁρδισαί*.

h Contestata non fuerat. Initium litem, contestatio.

i nostra

ste litem movisse, sumptuum & expensarum nomine decimam a partem ejus quantitatis, qua in libello continetur, pulsato restituat. Si & autem dixerit non valere fideiussorem dare: tunc apud iudicem a quo causa examinanda est, sanctis propositis evangeliiis, per sacramentum hoc ipsum affirmet, & sic & juratoriam & cautionem exponat, & per eam hæc, quæ superius dicta sunt, profiteatur.

1 Si vero non hæc omnia, quæ prædiximus, secundum ante latum modum processerint, nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. Nam si citra memoratam dispositionem, aut aliquis iudicem, aut officium ejus, vel quilibet executor negotii aliquem convenire præsumpserit: iudex quidem & officium ejus denaturum & librarum auri poenam sustinebit: ipse autem executor negotii & confiscationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur: poena videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici pro tempore commissis rerum privatarum exigenda, & nostri fisci iuribus inferenda. Omne autem dispendium, quod pulsatus ex hac conventionione præter tenorem nostræ legis factum, perperissus fuerit, ex petitoris substantia pulsato resarciatur periculo iudicis, cujus ab executore detentus est, nec non & officii, quod ejus iussionibus obsecundat, ut undique nostro imperio superna maiestate ac divinitate crediti, pro sua indemnitate latentur. Causas vero quæ ex consensu utriusque partis in iudicio moventur, a poena huius constitutionis liberas esse decernimus: & sicut aliis nostris continetur constitutionibus, terminari.

C A P. III.

Ut si post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur h.

OMnem i vero causarum finem volentes celeriter pervenire, illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere iudicium, dicentes legem & esse, quæ decernit neminem l. actiones suas exercere nolentem, compelli. Et hanc igitur pravitatem extinguere festinantes, jubemus memoratæ legis auxilio non in eos uti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones, si per judiciariam conventionem, si per preces Principi oblatas, & iudici insinuat, & per eum ad scientiam adversarii deductas, vel sub legitimi iudicis cæptas examine. Injuste enim agere recusat, qui paratus n. adversarium suum ad iudicium vocavit: cum excusatio hæc pulsato magis, quam auctori conveniat. Quamobrem sancimus actorem o caprum negotium usque ad finem litem exercere. Si vero causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, iudicem apud quem litem cæpta est, postulandi: ut ab eodem iudice actor ad iudicium aut per se, aut per legitimum procuratorem venire moneatur: & si hoc minime fecerit, propositis tribus vocetur edictis: unaquaque cautione non minus quam triginta p. dierum spatium concludenda. Jubemus enim ordinarios & iudices non solum præconum & vocibus, sed etiam edictis & propositis, quæcumque litigatorum partem absentem in iudicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt, qui præsentibus inveniuntur, audire: edicta vero per multos dies sic posita, possunt pene omnes agnoscere. Aliis autem omnibus iudicibus, qui per Imperialem iussionem causas examinant, ex præsentem lege permittimus partes, quæ in iudicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causæ infinitè permaneant.

1 Si vero apud iudicem initium litem non acceperit, sed tantum conventionali libello quicumque pulsatus est, aut precibus nostræ oblatas clementiæ, iussio

m Qui semel adversus alium egit, actionem continuare cogitur, ideoque regula, ut nemo in ius agere cogatur, non pertinet ad eum, qui agere cepit, adde *l. 5. C. de ingen. manumiss.*

n Est enim in arbitrio actoris agere velit, necne: Necessitas vero in reo excipere.

o Actor caprum negotium ad finem usque litem exercere debet.

p Olim decem dierum. *l. 69. ff. de iudic. l. 13. C. de iudic.*

q *ὁρδισαί τις δικαστῆς ἡγὺν τῆς ἐμβάδμου.* Græci hic & *Μετ. dist. loc.* sunt igitur *ἐμβάδμοι δικαστῆς* iudices ordinarii.

r Absentes vocantur in ius aut præconis voce & aut per edita publice proposita. Præconis voce τὰς τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ut hic: & quidem dupliciter, vel in ipso iudicio per præconem, id est, apparitorem. *l. 7. ff. de integ. resit. Par an huius: vel extra, νομίσαντες κατὰ γῆρας.* *Nov. 134. cap. iudic. Galli A. sin. de vrompe & cry public. addo l. 10. ff. de public. l. 2. §. 3. l. 13. §. 2. l. 42. §. 1. ff. de iure psci.* Per edita vocantur, id est, programmata, νομίσαντες κατὰ γῆρας διὰ γῆρας. *vide quæ notavi ad l. 5. §. 2. ff. de requirendu rei: si libellis affixis ad domicilium absentium. l. 4. §. 6. ff. de damno infect. l. 2. C. de annali Excep. vel ad iudicii locum, per affixi.* Porro, citatio quæ fit per buccinam, raro fieri solet, sed certissimum casibus: puta, quoties reus efficit, ne citatio ad se perveniat: quando in eo loco est, ubi tuto conveniri non potest: quoties reus habet incertum & vagum domicilium: quoties quoque contraditor est incertus, tunc enim omnes citandi sunt, quorum interesse potest, puta creditores defuncti. *l. 6. C. de remiss. pignor. vide Gailium 1. observ. 57.*

s Quæ Græci *ὁρδισαί*.

t Contestata non fuerat. Initium litem, contestatio.

u nostra

a Pœna timere litigantis. *l. 1. ff. de pœna timere litig. Nov. 53. c. 1. Nov. 96. c. 1. addo Cujac. 7. observ. 5. addo quæ scripti de decima ad l. 2. §. 3. ff. de pœna litigantibus.* **b** Libellus in causa criminali, contra reo dari non debet, quam aculator et subscriptor, quam fideiussorem de lite prosequenda dederit, & decima quantitatis in libello comprehensa præstenda, quo casu litem male movisse, dictus fuerit. Si fideiussorem dare non poterit, juratoriam cautionem committeretur. **c** *καυσιος* de lite prosequenda. **d** Juratoriam cautionem hic appellat. De qua dixi ad *Harmenopolium. l. 1. §. 2. §. 26. & 27. quæ edictum ἐκαστοῦ, addo Nov. 22. c. 44. Nov. 53. c. 4. & 134. c. 9. dicitur quoque *ἐκαστοῦ*. *Nov. 112. cap. 2.* **e** Juratoriam cautionem committitur, qui fideiussorem repetere non potest. *v. l. 12. C. de pœna. fac. ferit.* **f** Pœna denarum librarum injuncta executori imposita. **g** *α. viribus.* Vide quæ scripti *Nov. 141. in fin.* **h** Si admonito reo, iudicium deferretur actor. **i** Vide *Novellam 108.* **j** Hinc sumpta est Authentica, *Quæ semel. C. quæmodo & quando iudex. l. 1. in fin. C. de iur. iur. in ius agere.* **k** Invitus nemo agere cogitur: ut hic. *v. tamen finem huius capituli, & l. diffamari. §. C. de ingen. manumiss.**

l *καυσιος* de lite prosequenda.

m Juratoriam cautionem hic appellat.

n De qua dixi ad *Harmenopolium. l. 1. §. 2. §. 26. & 27. quæ edictum ἐκαστοῦ, addo Nov. 22. c. 44. Nov. 53. c. 4. & 134. c. 9. dicitur quoque *ἐκαστοῦ*. *Nov. 112. cap. 2.**

o Juratoriam cautionem committitur, qui fideiussorem repetere non potest. *v. l. 12. C. de pœna. fac. ferit.*

p Pœna denarum librarum injuncta executori imposita.

q *α. viribus.* Vide quæ scripti *Nov. 141. in fin.*

r Si admonito reo, iudicium deferretur actor.

s Vide *Novellam 108.*

t Hinc sumpta est Authentica, *Quæ semel. C. quæmodo & quando iudex. l. 1. in fin. C. de iur. iur. in ius agere.*

u Invitus nemo agere cogitur: ut hic. *v. tamen finem huius capituli, & l. diffamari. §. C. de ingen. manumiss.*

v *καυσιος* de lite prosequenda.

w Juratoriam cautionem hic appellat.

x De qua dixi ad *Harmenopolium. l. 1. §. 2. §. 26. & 27. quæ edictum ἐκαστοῦ, addo Nov. 22. c. 44. Nov. 53. c. 4. & 134. c. 9. dicitur quoque *ἐκαστοῦ*. *Nov. 112. cap. 2.**

y Juratoriam cautionem committitur, qui fideiussorem repetere non potest. *v. l. 12. C. de pœna. fac. ferit.*

z Pœna denarum librarum injuncta executori imposita.

aa *α. viribus.* Vide quæ scripti *Nov. 141. in fin.*

ab Si admonito reo, iudicium deferretur actor.

ac Vide *Novellam 108.*

ad Hinc sumpta est Authentica, *Quæ semel. C. quæmodo & quando iudex. l. 1. in fin. C. de iur. iur. in ius agere.*

ae Invitus nemo agere cogitur: ut hic. *v. tamen finem huius capituli, & l. diffamari. §. C. de ingen. manumiss.*

af *καυσιος* de lite prosequenda.

ag Juratoriam cautionem hic appellat.

ah De qua dixi ad *Harmenopolium. l. 1. §. 2. §. 26. & 27. quæ edictum ἐκαστοῦ, addo Nov. 22. c. 44. Nov. 53. c. 4. & 134. c. 9. dicitur quoque *ἐκαστοῦ*. *Nov. 112. cap. 2.**

ai Juratoriam cautionem committitur, qui fideiussorem repetere non potest. *v. l. 12. C. de pœna. fac. ferit.*

aj Pœna denarum librarum injuncta executori imposita.

ak *α. viribus.* Vide quæ scripti *Nov. 141. in fin.*

al Si admonito reo, iudicium deferretur actor.

am Vide *Novellam 108.*

a Si lis nondum est contestata, tribus edictis reus sit contumax, ab his a. n. spatium etiam habet, intra quod comparere potest solutus tamen prius adversario expensis, ver. si vero. J. eodem. Si comparuerit, & rursus in parē contumaciam incidit, repellendus est, v. Nam si tantummodo. J. eodem. b Definitivam. c Nemo invitus agere compellitur re integra. l. anic. C. ut nemo invitatus agere. Res non est integra, lite cum adversario contestata, aut eo prehenso. vide Julianum hic. n. 37. d Id, est anno 541. e De pragmaticis sanctionibus & diversis jussionibus Principis, & officio judicum, & ordine. Julian. const. 106. f 1. C. 21. Nov. 92. c. 13. l. 13. C. de appell. g Exceptio novatorum hic oritur, de qua vide Oldendorp. c. 4. de except. h Ne sacra forma fiant in medio litis. Index Regia. adde Julian. const. 105. adde 2. Eclog. 6. sap. 21. J. etus τὸ πρῶτον Græci hic appellant, quas interpretis verit sacras formas. i Ex legibus judicandum est. Nov. 15. cap. 1. in fin. & 82. cap. 13. l. 2. C. de pœna judicis. l. 40. ff. de judiciis. & pr. Inst. de offic. judic. k Non ex jussione Principis, pendente lite, impetrata judicandum est. l. Referendarii interdum nuntiabant judicibus, quemadmodum litem finiri vellet Princeps. m γανικὸς νόμος appellant Græci. Sic. & d. l. Eclog. ut & Harmon. 1. tit. 1. §. 47. τὰ νομικὰ καὶ ἐν γένει καὶ ἐπὶ πέντε τῶν ἀποδείξεων νομολογούμενα. adde Nov. 82. & l. 2. C. de divers. rescriptis. l. ult. C. si contra jus vel utilitatem publicam. ubi dixi. n l. 1. §. 4. ff. ad Senatus. Turpil. o κρινομένων synop. ibid. quod ex legum auctoritate decretum est. p Id est, aliunde petita.

nostra super hoc prolata, sive scriptis, sive per mandata judicii fuerit intimata, & ea adversario per eum cognita: etiam sic licebit pulsato ire ad competentem judicem, & per eum suum adversarium simili modo vocare: ut siquidem sui presentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata, finem legitimum sortiatut.

2 ¶ Si vero propositis edictis vocatus ad judicium venire, & suas intentiones aut per se, aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud unius a anni spatium ei concedimus, intra quod, nisi suam intentionem fuerit prosecutus, damus licentiam judici, & absente adversario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam b proferte sententiam. Si vero intra prædictum anni spatium venerit: & suas intentiones exercere voluerit: jubemus judicem modis omnibus expensas vel sumptus, quos propter litem pulsatus permanentis in judicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic actorem permanere: donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, & expensis sive sumptibus datis, solum annale tempus interrompere voluerit, & iterum a judicio recedens, usque ad exitum causæ non permanserit: jubemus eum post prædictas edictorum & annalis spatii observationes ab omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. Deterior namque dolus ejus agnoscitur, qui interruptam iterum litem deferuit, quam qui semel acceptam dereliquit. Legis autem privilegio, quæ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones movere, illis c tantummodo uti concedimus, qui nullam secundum prædictos modos adversatio moverint quæstionem.

EPILOGUS.

¶ Hæc autem omnia obtinere decernimus in causis, quæ necdum vel judiciali sententia, vel amicabili conventionem, vel alia juri cognita decisione finitæ sunt, Theodote parens charissime atque amantissime. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua præsentem nostri numinis legem in perpetuo valituram, edictis in hac regia urbe propolitis, & præceptionibus in universis provinciis sub tua constitutis jurisdictione directis faciat manifestam: ut omnes ea, quæ pro utilitate eorum sancimus, a se custodienda cognoscant. Dat. 4. Id. Septemb. Constantinop. Imp. D. Justin. PP. A. anno 15. d. Basilio V. C. Conf.

IN e MEDIO f LITIS NON FIERI g SACRAS h formas, aut sacras jussiones: sed secundum antiquas leges generales lites decidi.

TIT. XIV.

NOVELLA CONST. CXIII.

Imp. Just. Aug. Theodote sacrorum pratoriorum præfecto.

P R Æ F A T I O.

Omnia secundum i nostras leges agi volentes, & harum virtutem servari studentes, perspeximus præsentem scribere legem ad ipsarum legum observationem. Agnovimus enim quoniam quidam judicum volentes eis, qui causas dicunt, tergiversari, & celare suas festinantes dilaciones, excusant se frequenter, dicentes quod sacra formæ aut sacra jussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum insinuata eis sunt, tanquam disponentes, quemadmodum oporteat negotium examinari aut judicari.

CAP. I.

ET propterea sancimus, ut dum lis examinatur, sive in pecuniariis, sive in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud judices, sive hic, sive in provinciis, neque k pragmaticum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut non scripto jussionem aut dispositionem in hac regia civitate spectabilium nostrorum referendariorum l aut alterius cujuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare aut judicare negotium: insinuare judicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales m nostras leges causas examinari & decidi. Quod n enim in legum possum o est potestate, non egebit aliqua extrinsecus p dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud judicem jam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum judicium disponente & dicere: hoc nequaquam alterius judicis egebit judicio. Sicut enim a nobis per sacrum (sicuti dictum est,) judicium disposita aut decisa, non egebunt aliorum examinatione, aut judicio, aut retractatione a aliqua sic nos (quibus Deus sancienti potestatem donavit) si aliquod judicium in quolibet negotio protulerimus, non alii judici hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, quomodo convenit hoc negotium examinari aut judicari: utpote quia a nobis semel judicatum est, quod retractari a nullo valeat: his videlicet tenentibus, quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si b vero aliqua dubitatio judici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & a nobis expectet causæ scriptam declarationem aut interpretationem, & secundum eam decidat litem.

1 ¶ Si vero dum causa dicitur, pragmatica nostra forma aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, aut aliud aliquid horum, quæ dicta sunt omnium, judicantibus insinuetur, ordinans in his examinationem aut sententiam: jubemus judicem quidem omnino non respicere: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem, secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit judex, decem librarum auri eum subiacere poenæ: ut etiam aliam nostram majorem indignationem experiatur: eidem poenæ subiecto & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei. & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendis. Et hæc dicimus sive c ex sacra nostra sanctione judicare quispiam deputatus est, sive ex præcepto judiciali, sive secundum arbitrium, aut compromissorum schemata quæstionem audit: sive scripto, sive sine literis. Sed vel si quis judicem propriam despiciens salutem ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam d esse volumus, ut neque appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur poena. Nos enim omnes judices secundum generales nostras leges examinationes & sententias ferre volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque judicialis quælibet valebit jussio extra quod ordinatum est hac nostra lege.

CAP. II.

SUPER hoc autem & illud judices nosse opus est, quia scompetens est, eos, & quæ e adhuc & nunc moventur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans f sanctionem disponentem judicantis examinationem, aut sententiam. Si enim, qui tale aliquid impetravit jam, sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex iis, quæ impetravit, prodesse volumus. Si enim semel pervenerit sententia definitiva g data: nequaquam hanc ex nostra hac perferuari lege jubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem jussionem, quæ non disponit quidem judicantem, aut judicare futurum: quomodo oporteat quæstionem fieri, aut judicium inferri: causam vero fini h studiose tradi legitimo vult: aut actorem imponet editionem, aut judicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul: alium judicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto, & sine scriptura non prohibemus.

CAP. III.

UT autem omnes nostri subiecti, & maxime, qui litibus atteruntur, nostram pro se noverint providentiam, & nullus hanc sacram nostram circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus in unoquoque negotio initium apud judicem accipere ex processibus & mox, & ante ipsam personarum firmationem l inscribi eam, & monumentorum fieri partem. Sic enim gestis præfulgens prohibebit ea, quæ præter ejus virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsitan personarum firmationem m: & prævaricari eam nitentibus per multa interminata refrænabit a talibus eos præsumptionibus, & propriis temporibus non finet fieri poenis. Ut enim iniquitatem, simul & injustitiam per omnia expellamus: propterea præsentem posuimus legem, undique eam, & per eam alias cautas & incircumveniendas custodientes reipublicæ leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, nostramque rempublicam ab his legibus muniti semper optamus.

EPILOGUS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo servare quidem studeat: omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima civitate, præceptis autem solennibus utens ad provinciarum prælides: ut omnes homines sciunt eam, quam super eos habemus providentiam. Dat. 10. Kal. Decembr. CP. DN. Justin. PP. Augusto, anno 15. n. Basilio V. C. Conf.

a Præter quatuordecim causas enumeratas, exheredationis iusta causa nulla sunt. Interpretes tamen similes gravioresque communi opinione admiserunt, ut hodie non sint tantum 4. causas, sed infinitæ prope ac innumerabiles quod tamen Virgilio displicet d. l. d. l. 1. §. 2. ff. de obf.

c ut si sine patris consensu inhonestam uxorem duxerit. Plerique hæc verba ad quæcumque injuriam gravem extendunt. d. l. in fin. 2. Fend. 24. §. 2. v. porro.

e Liberi parentes accusare possunt læsæ majestatis. Harmen. 6. c. de hæc ad prætoris ut & nator maritum. Harm. lib. servus dominum, liberum patrum. l. 7. §. 2. ff. ad l. Jul. majest.

f Non continuo damnandus est, qui inter maleficos in itinere vel hospitio repertus fuerit, cum eo nomine, nisi societate latrocinii sit, puniri nemo debeat. Nov. 22. cap. 15. l. 39. §. 4. ff. de adult.

g v. tit. de leg. Pompeia de paritid.

h Privigni cum noverca consuetudo incestuosa. l. 17. C. de nupt. ad l. 5. ff. de paritid.

i Concubina patris ejusque consuetudine filius abstinere debet, etiam si eam uxorem velit ducere. l. 4. C. de nupt.

k ficalumniator, Jul. hic. ei συκοφαντης κατὰ τὸν γυναικόν. Scrimg.

l Idem in patrono. 2. Fend. 24. §. 2. v. item f.

m Ingratus in parentem censetur, qui pro eo carcere incluso fidejubeat nolit. Alias filius non cogitur ad alienum patris exolvere. l. 5. §. 16. ff. de agn. & aliend. liber. l. 2. 4. C. ne si sine pro patre. Illud de Cimone fertur, eum patrem ob crimen peculatus in carcerem conjecit, ubique defunctum, translatis in se vinculis ad sepulturam redemisse. Just. 2. Valer. 5. c. 7. qui & hæc de ejusdem filie erga patrem pietate refert, Filiam quandam extitisse, quæ patrem suum confimili fortuna cum Cimone affectum & pari custodiam tradidit, jam ultimæ senectutis infans, pectori suo admodum uberibus aluerit, adde Festum in verb. Pietatis.

n Fidejubeatur vel pro persona, vel pro debito. l. 23. C. de inoff. p. condere, i. e. facere.

o Quid si non exheredaverit? potest hæreditas ei velut ingrato auferri. l. 1. ff. si quis aliquem test. prob. l. 2. C. si quis aliquem. Paul. 5. sent. 12. §. 3.

p Daturne filio arenarii querela inofficiosa? v. l. 11. C. de inoff.

essent dignæ, prætermittuntur: ideo necessarium esse perspeximus, eas nominatim præsentem lege comprehendere: ut præter a ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus constitutionis serie continentur. Causas autem iustas ingratitudinis has esse decernimus.

1 Si quis parentibus suis manus b intulerit.

2 Si gravem c & inhonestam injuriam d eis ingesserit.

3 Si eos in criminalibus causis accusaverit, quæ non sunt adversus e Principem, sive Republicam.

4 Si cum maleficis hominibus ut f maleficus versatur.

5 Vel vitæ g parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit.

6 Si novercæ h suæ, aut concubinæ i patris, filius sese immiscuerit.

7 Si delator k contra parentes filius extiterit, & per suam delationem gravia eos dispendia fecerit sustinere.

8 Si quemlibet de prædictis parentibus l inclusum m esse contigerit, & liberi, qui possunt ab intestato ad ejus successionem venire, petiti ab eo, vel unus ex his in sua eum noluerit fidejussione suscipere, vel n pro persona, vel pro debito, in quantum esse qui petitur, probatur idoneus; hoc tamen quod de fidejussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere.

9 Si convictus fuerit aliquis liberorum ex eo, quia prohibuerit o parentes suos condere p testamentum: ut si quidem postea facere potuerint testamentum, si eis pro tali causa filium exheredandi licentia q. Si autem in ipsa prohibitione, sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alii siue qui ab intestato ad hæreditatem defuncti, aut cum ipso filio, qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, siue illi, quos hæredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbaverint: secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur.

10 Si præter voluntatem parentum inter r arenarios vel mimos sese filius sociaverit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes ejusdem professionis fuerint.

11 Si alicui ex prædictis parentibus volenti suæ filie vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non s consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si vero usque u ad viginti quinque annorum ætatem pervenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum x corpus eam peccare, aut sine y consensu parentum marito se, libero z tamen, conjungere: hoc ad ingratitudinem filie nolumus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commississe cognoscitur.

12 Si a quis de prædictis parentibus furiosus b fuerit, ejus liberi vel quidam ex his, aut liberi ei non existentibus, alii ejus cognati, qui ab intestato c ad ejus hæreditatem vocantur, obsequium ei & curam competentem non præbuerint: siquidem a tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas, utrum velit negligentem filiam

vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit a suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis hæredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis, qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hæreditatem vocantur, scriptis dirigere, ut eum procurare festinent. Si autem post hujusmodi attestationem neglexerint & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit: eum, qui obsequium ac diligentem furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad ejus successionem pervenire decernimus, evacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen, ut cetera testamenti capitula in sua maneat firmitate.

13 Si unum de prædictis parentibus in captivitate a detineri contigerit, & ejus liberi, siue omnes, siue unus non b festinaverint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captivitatis evadere, in ejus sit potestate, utrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam c vel contemptum non fuerit liberatus, & in captivitate decesserit, illos ad successionem ejus venire non patimur: quia non festinaverint ejus redemptionem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas, ecclesiæ civitatis, ex qua oritur, applicari, inventario scilicet sub publica attestatione celebrando: ne quid ex ejus facultatibus pereat: ita ut quicquid exinde ad ecclesiam pervenerit, captivorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem quantum ad personas dicta sunt, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas ubique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtrulisse. Sed universaliter jubemus, ut si ille, qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis, qui ad ejus hæreditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit; nullus ex iis, qui neglexerit, ad hæreditatem ejus perveniat, licet ante captivitatem testamentum forsitan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scriptis hæredes: sed hac quoque institutione hæredum infirmata, & ceteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus, substantiæ talium personarum simili modo ecclesiis civitatum, ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur: ut unde d illi a suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima subleventur. Hoc eodem observando & si aliam extraneam personam ante captivitatem scriptis hæredem: & illa sciens se ab eo hæredem scriptam, eum redimere a captivitate neglexerit. Hanc autem penam contra illos valere jubemus, qui octavum e & decimum suæ ætatis annum compleverint. In hujusmodi vero causis quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memorata sit ætatis, mutandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, siue propriæ ipsius sint, siue illius g, qui in captivitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro h captivorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus hujusmodi tanquam a persona suæ potestatis & legitime ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis, qui cum hujusmodi personis in memoratis causis, quo prædictum est modo contraxerint, præjudicio generando: necessitatem scilicet habente eo, qui ex captivitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis tanquam suis debitis obligari.

14 Si quis i de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senierit suum filium vel liberos k non esse catholicæ fidei, nec in sancta ecclesia communicare, in qua omnes l beatissimi patriarchæ una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor m synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maxime causa ingratos eos & exheredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem n autem providentiam liberis catholicis deferentes, jubemus, salvis legibus, quæ jam de aliis hæreticis sunt prolata, & circa Nestorianos & Acephalos, hæc observari, ut si quando parentes inventi fuerint siue Judaico Nestorii furori dediti, siue Acephalorum amplectentes insaniam, & ideo ab Ecclesiæ catholicæ communionem separati: non liceat eis alios hæredes sibi instituire, nisi p liberos orthodoxos q & Ecclesiæ catholicæ commu-

cedere.

a hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

b Furiosi parentes a liberis impuoc non negliguntur: retinent enim matrimonium & potestatem patriam furiosi. l. 8. ff. de his, qui sunt sui. Etiam si propter furorē in cura liberorum suorum esse possint. v. l. 1. §. 1. l. 2. l. 4. ff. de curat. furiosi.

c vel ex testamento. l. 3. ff. de his, qui sunt sui.

d hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

e hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

f hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

g hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

h hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

i hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

k hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

l hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

m hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

n hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

o hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

p hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

q hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

r hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

s hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

t hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

u hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

v hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

w hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

x hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

y hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

z hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

aa hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

bb hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

cc hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

dd hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ee hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ff hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

gg hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

hh hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ii hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

jj hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

kk hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ll hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

mm hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

nn hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

oo hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

pp hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

qq hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

rr hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ss hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

tt hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

uu hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

vv hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ww hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

xx hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

yy hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

zz hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

aaa hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

bbb hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ccc hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ddd hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

eee hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

fff hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit a suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis hæredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis, qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hæreditatem vocantur, scriptis dirigere, ut eum procurare festinent. Si autem post hujusmodi attestationem neglexerint & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit: eum, qui obsequium ac diligentem furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad ejus successionem pervenire decernimus, evacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen, ut cetera testamenti capitula in sua maneat firmitate.

13 Si unum de prædictis parentibus in captivitate a detineri contigerit, & ejus liberi, siue omnes, siue unus non b festinaverint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captivitatis evadere, in ejus sit potestate, utrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam c vel contemptum non fuerit liberatus, & in captivitate decesserit, illos ad successionem ejus venire non patimur: quia non festinaverint ejus redemptionem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas, ecclesiæ civitatis, ex qua oritur, applicari, inventario scilicet sub publica attestatione celebrando: ne quid ex ejus facultatibus pereat: ita ut quicquid exinde ad ecclesiam pervenerit, captivorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem quantum ad personas dicta sunt, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas ubique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtrulisse. Sed universaliter jubemus, ut si ille, qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis, qui ad ejus hæreditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit; nullus ex iis, qui neglexerit, ad hæreditatem ejus perveniat, licet ante captivitatem testamentum forsitan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scriptis hæredes: sed hac quoque institutione hæredum infirmata, & ceteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus, substantiæ talium personarum simili modo ecclesiis civitatum, ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur: ut unde d illi a suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima subleventur. Hoc eodem observando & si aliam extraneam personam ante captivitatem scriptis hæredem: & illa sciens se ab eo hæredem scriptam, eum redimere a captivitate neglexerit. Hanc autem penam contra illos valere jubemus, qui octavum e & decimum suæ ætatis annum compleverint. In hujusmodi vero causis quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memorata sit ætatis, mutandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, siue propriæ ipsius sint, siue illius g, qui in captivitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro h captivorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus hujusmodi tanquam a persona suæ potestatis & legitime ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis, qui cum hujusmodi personis in memoratis causis, quo prædictum est modo contraxerint, præjudicio generando: necessitatem scilicet habente eo, qui ex captivitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis tanquam suis debitis obligari.

14 Si quis i de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senierit suum filium vel liberos k non esse catholicæ fidei, nec in sancta ecclesia communicare, in qua omnes l beatissimi patriarchæ una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor m synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maxime causa ingratos eos & exheredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem n autem providentiam liberis catholicis deferentes, jubemus, salvis legibus, quæ jam de aliis hæreticis sunt prolata, & circa Nestorianos & Acephalos, hæc observari, ut si quando parentes inventi fuerint siue Judaico Nestorii furori dediti, siue Acephalorum amplectentes insaniam, & ideo ab Ecclesiæ catholicæ communionem separati: non liceat eis alios hæredes sibi instituire, nisi p liberos orthodoxos q & Ecclesiæ catholicæ commu-

cedere.

a hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

b hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

c hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

d hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

e hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

f hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

g hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

h hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

i hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

k hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

l hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

m hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

n hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

o hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

p hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

q hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

r hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

s hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

t hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

u hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

v hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

w hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

x hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

y hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

z hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

aa hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

bb hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

cc hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

dd hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ee hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ff hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

gg hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

hh hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ii hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

jj hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

kk hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ll hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

mm hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

nn hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

oo hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

pp hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

qq hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

rr hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ss hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

tt hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

uu hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

vv hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ww hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

xx hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

yy hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

zz hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

aaa hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

bbb hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ccc hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

ddd hinc sumpta est Authentica. l. 1. C. de episc. aud.

1 v. Jul. hic. n. 182. Nov. 2. c. 18. Nov. 31. c. 6. Nov. 74. c. 5. Nov. 134. in fin. l. 11 c. de repud.
 1 Nov. 74. c. 5. u Doris maximè quantitas quæ i. erit veteribus. v. Nov. 22. c. 18.
 2 Hic abrogatur Nov. 120. 106. y Sine iusta causa. z Repudiata.

a Dic ex tribus.
b Jul. 108.
c. 189.
d v. Nov. 22. c. 6.
l. 10. c. de repud.
e Impedimentum
potest esse vel in
viro, ut hic: vel
uxore, l. 14. §. 7.
f. de adlitiis.
g Nov. 22. cap. 5.
Nov. 127. cap. 39.
h. 60. §. 1. ff. de do-
nat. inter vir. l.
51. in fin. l. 56. pr.
c. de episc.
i v. c. dominus.
extra de secund.
nupt. Nov. 22. c. 7.
j Nov. 22. cap. 16.
k v. Jul. hic. num.
340.
l Poena conjugis
injuste repudii
mittentis.
m l. 1. §. 2. c. Theod.
de repudiis. adde
vers. Si vero ju-
dex. J. cod. Poena
ecclesiastica, de-
trudi in mona-
sterium perpetua-
um ob injustam
repudii causam,
ut hic: ob adul-
terium, Nov. 14.
c. 10. de detractione
in carcerem, vide
Petrum Grego-
rium 31. synagm.
32. De perpetua
carceris poena di-
xi ad l. 8. §. 9. ff.
de poenis. dicam
& ad Novellam
Emanuelis, c. 8.
l Tertia bonorum
ingredientis mo-
nasterium mulie-
ris, hic aspergitur
monasterio: ut
hoc, vers. si vero.
j. & as integer.
vers. parvo. J. cod.
m Poena consen-
tientis illegitimo
matrimonio.
n v. vers. si au-
tem. §. cod.
o Id est, non ma-
gistratus, Julianus
hic.
p Vide tit. c. de
offic. comit. rev.
privat.
q Hinc sumpta est
Authentica, sed
novo. cod. de repu-
diis.
r Dissolvere. Est
enim transactio
litigiosae rei so-
lutio.
s Poena mariti
injuste repudium
mittentis.
t Id est, prater
usum.
u Julianus hic. n.
391. De condi-
tione ex hac le-
ge pro honestis
uxoribus adver-
sus maritos, vide
Oldendorpium
claff. 7. ad. 12. agi-
tur autem hic de
poena mariti fla-
gello verberantis
uxorem.
x Flagellis caedi,
injuria, l. 11. §. 7.
ff. de injuriis.
y Lignis, Julian.
hic.

vero scholaris fuerit, ille de cujus morte dubitatio est, a primis scholae & actuario: si autem federatus, ab optio- ne ejus memoratam depositionem accipere ejus uxorem: his observandis & circa alios omnes, qui in armata mi- litia referuntur.

C A P. XII.

Ex quibus a causa matrimonium sine poena solvatur b.

PRædictis itaque causis prospeximus etiam has nomi- natim adjicere, ex quibus matrimonia sine poena licet transigere: hoc est, de iis, qui c non potuerunt d ab ini- tio nuptiarum misceri suis uxoribus, & quæ per naturam viris concessa sunt, agere: Insuper de iis viris ac foeminis, qui consistente matrimonio sanctimoniali e conversatio- nem & monasterii habitationem elegerint, & de iis personis, quæ in captivitate f aliquanto tempore deti- nentur: In his enim tribus casibus, quæ de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Me- moratas igitur omnes causas, quæ in præsentis nostra lege continentur, solas sufficere jubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare præcipimus, nullamque aliam causam citra eas, quæ nominatim insertæ sunt huic legi, posse solvere le- gitimum matrimonium, siue nostris, siue veteribus legi- bus continentur.

C A P. XIII.

Si g mulier sine justa causa marito suo repudium miserit h.

QUia vero quædam mulieres inhoneste volentes vi- vere, festinant propria matrimonia solvere: sancimus, si quando mulier citra aliquam prædictarum a no- bis causarum voluerit matrimonium solvere, licentiam quidem eam non habere hoc agere: Si vero permanse- rit in hujusmodi impia voluntate, & repudium marito transmiserit: jubemus i dotem quidem viro dari, com- munibus filiis secundum legem servandam. Si autem fi- liis non habuerit, lucrum fieri marito, mulierem vero periculo judicis negotium audientis tradi episcopo civi- tatis, in qua communiter domicilium habuerint, quate- nus illius providentia in k monasterium ipsa mittatur, ut quoad vixerit, debeat ibi consistere: & si quidem filios habuerit hujusmodi mulier, duas partes propriæ ejus substantiæ dare filiis: tertiam vero monasterio l in quod mittitur, applicare jure proprietatis. Si vero filios non habuerit, sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ monasterio præberi, ubi mittitur. ter- tiam vero partem illius parentibus dari: nisi tamen sub potestate eam habentes, irrationabili repudio consense- runt m: In hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiz habere permittimus: sed hæc omnia venerabili monasterio volumus applicari. Porro neque filiis, neque parentibus ei existentibus, omnem similiter ejus substantiam competere monasterio. Si vero judex, qui negotium examinat, hoc non fecerit, id est, tradi- derit in hoc deprehensam civitatis episcopo, ut debeat in n monasterium mitti, siquidem in hac felicissima civi- tate sit judex, ipse quidem viginti quinque librarum auri poenam exigatur: officium autem ejus alias decem. Si vero in provincia sit hujusmodi judex, & non egerit, quæ a nobis in hac iussa sunt, decem librarum auri per- solvat poenam, & officium ejus alias quinque. Si vero judex fuerit non o habens cingulum, ipse quidem poe- nam decem librarum auri exigatur, ministrantes au- tem ei quinque, quatenus multa quæ hinc accedit a me- moratis personis, per comitem p rerum privatarum & palatinorum scholam exigatur: & nostro assignetur arario. Si q autem & vir circa mulierem transigere r studuerit matrimonium, & irrationabiliter s repudium destinare: jubemus reddere quidem eum, quam susce- perit dotem, una cum sponsalitia largitate, & tantum ex alia ejus substantia præberi mulieri, quantum tertiam partem sponsalitiæ faciat largitatis: & si quidem ei fi- lii sunt, solum usum & antenuptialis donationis, & a no- bis addita tertiæ partis mulierem habere: proprietatem vero filiis conservare: filiis autem non existentibus, habe- re mulierem super r usum in ipsis rebus etiam proprie- tatem: & prædictas quidem dispositiones dissolutis ra- tionabiliter aut etiam irrationabiliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem judicari & decidi decernimus.

C A P. XIV.

Si quis uxorem suam flagellu castigaverit u.

SI quis autem propriam uxorem flagellis x aut fusti- bus y exciderit sine aliqua causarum quas contra uxo- res ad matrimonii solutionem sufficere jussimus, matri-

monii quidem solutionem ex hoc fieri nolumus z: virum autem qui monstratur sine hujusmodi causa vel flagellis, vel fustibus exciderit uxorem suam, tantum a pro hujus- modi injuria ex alia sua dare substantia uxori etiam con- stante matrimonio, quantum tertia pars antenuptialis fa- cit largitatis.

C A P. XV.

Si quis suspicatus fuerit de aliquo, velletum pudori uxoris sue illudere b.

His r quoque etiam illud adjicimus, ut si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ uxoris illudere castita- ti, & contestationes ei ex scripto d tres destinaverit, habentes testimonia trium virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes invenerit eum convenientem suæ uxori: siquidem in sua e domo aut ipsius uxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse li- centiam marito propriis manibus talem perimere f, nul- lum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco talem invenerit cum sua uxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis convocatis g, per quos probare possit, quod eum cum sua uxore comperit: judici tradere crimina examinanti. Illum vero pro veritate cognoscen- tem, post tres ex scripto contestationes cum tali mulie- re eum inventum: talem quidem tanquam ex h hoc solo adulteri crimini subjacentem, nulla alia ratione quæsitâ punire: licentiam autem exequi crimen.

i ¶ Quia vero ita comperiuntur aliqui impii, ut et- iam in i venerandis domibus præsumant in talibus se miscere sceleribus, & ibi k de peccatis tractare, ubi con- sueverunt Deum timentes, peccatorum veniam postula- re: jubemus, ut si quis talis inveniatur in l locis vene- rabilibus alienæ uxori, de qua in suspitione est, post tres (sicut dictum est) contestationes loqui, licentiam esse ejus marito utrasque personas defensori ecclesiæ aut aliis clericis tradere m: ut ad eorum periculum divisim n isti severentur o, donec judex hoc cognoscens mittat ad episcopum civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut de- beant sustinere tormentum secundum leges: quæ inter- dicunt adulteros p a sanctissimis ecclesiis vindicari q: nullam neque in hoc aliam judice quærente de adulte- rio probationem, nisi tres (sicut jam supra diximus) contestationes: his enim tribus contestationibus osten- sis, omnibus modis illi, sicuti adulteri, punientur. Non enim debent hujusmodi personæ in venerabili loco mu- nimen habere, quem r ipsi per scelus proprium despe- xerunt: Nam si eos qui alibi rapinas mulierum, aut adul- teria committunt, & ad orationum domos confugiunt ab eis vindicari s nostræ leges non sinunt: quomodo r illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint perpetrare per- mittimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis invenire? sed omnibus modis iudicibus eos tradi, & poenam sustinere, qua digni sunt, qui sanctissima loca vio- lare præsumunt. Quis enim u ibi delinquit, ubi salu- tem petat? Et generaliter disponimus, ut si quis inve- nerit suam uxorem aut filiam, aut neprem, aut spon- sam x in venerandis locis cum aliquo loquentem, & suspicatus y fuerit turpis gratia causæ eos colloqui: tradat eos defensori, aut aliis sanctissimæ ejus ecclesiæ clericis, ut ipsi suo periculo utrasque personas divisim tandiu custodiant, donec judex eos accipiat, & secundum leges causas decernat.

EPILOGUS.

¶ Quæ igitur per præsentem & in perpetuum vali- turam legem nostra definivit tranquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tamen nondum z aut judiciali decreto, aut amabili conventionem de- cisa sunt: quæ suum robur habere sancimus. Glorio- sa igitur & eminentissima auctoritas tua in hac qui- dem inclyta civitate edictis propositis ad notitiam perducatur universonum: in provinciis autem per

postulare. Crescit delictum qualitate loci. Hinc Juvenalis 9. v. 24. quo non proflas famina templo.

- l Proteclatio fieri potest in ecclesia. v. not. ad l. 2. c. de sacrosanct. eccles.
- m Non licet marito adulterum in templo occidere: licet tamen apprehendere.
- n Id est, locis & diatris separatis.
- o Episcopi jus est ex causa reos deprehensos custodire.
- p Adulteri jure asyli non fruuntur. v. l. 6. in fin. c. de hi, qui ad Eccles.
- q condempnati. Scrimg. immunitatem sperare. Holand.
- r Quod quis despicit, eo non juvatur.
- s Id est, excusari.
- t Argumentum a minori ad majus: Asyli jure non fruatur adulter ad Ecclesiam confugiens: multo minus, qui in ipsa ecclesia de adulterio tractavit.
- u Inversa videtur oratio, ut sit sensus: Ne quis ibi salutem speret, ubi delinquit.
- x Quod de uxore dicitur, interdum ad sponsam extenditur, ut hic.
- y De sola suspitione potest quis adulterii causa prehendi.
- z Leges non possuntur ad casus sententia vel transactione decisos.

præcepta

a Et licet restrin-
gatur lex 8. §. 2. c.
de repud.

a In quibus casu-
sis vir potest u-
xorem repudiare,
in illis omnibus
potest uxorem
acriter verberare
& domo exigeret
in alia casibus vo-
lunt interpretet,
marito modicam
uxoris castigatio-
nem permitti,
arg. l. 17. §. 1. ff. de
nupt. l. 5. in fin.
l. 6. ad leg. Aquil.
l. 13. §. 4. ff. locati.
l. 2. in fin. ff. de
obsequiis. l. 1. m. c.
de emendat. pro-
pinq. si tamen id
acciderit, volunt
eo casu jurari, vel
cautionem a ma-
rito præstari,
nunquam uxorem
in posterum sic
verberatum iri,
arg. l. 6. in fin. Cod.
de hi, qui ad ecc.
confug. adde Bel-
lavian. 1. præst.
9. num. 16. 17.
b Vide Julianum
hic. n. 392.
c Hinc sumpta est
Authentica, si
quæ. c. de adul-
terio. adde c.
flam. 2.
d Eodem modo
sacerdotes, pres-
byteri, diaconi,
subdiaconi, & si-
miles, si post pri-
mam, secundam
& tertiam denun-
tiationem perce-
xerint cum alte-
rius uxore confu-
sulari & conver-
sari, excommuni-
centur. c. 2. extra
de cohabit. cle-
ricorum.
e Adulterum u-
xoris quemad-
modum maritus
possit occidere.
f vide l. 24. ff. de
adult.
g Testes in quibus
causis rogandi
sunt. Nov. 90. cap.
2.
h Præsumitur ad-
ulter, qui ter &
solemniter moni-
tus non desistit
cum uxore alte-
rius loqui.

i Prop. 2. Rel. 24.
Jule (i. e. ruri) re-
muli potervane
currampere ludi,
Fanaque peccatis
plurima causa
tuit.

k Magnum scelus
ibi de peccatis
tractare, ubi De-
um timentes con-
sueverunt pecca-
torum veniam

a Id est, anno 541.
 b Ulp. 16. Paul. 4. sent. 8. & 3. Inst. 1. ad fin. 13. & 38. ff. 6. 7. 8. 9. 1. 12. 16. 17. & 6. Cod. 54. 55. 56. 57. ad 61. & 45. Eclog. 1. & 4. Harmon. 7. Porro hæc constitutio definit rās ēz ἀδελφῆς καὶ ἀδελφῆς. Scrimg.
 c Jul. const. 109. d δὲ τὰς αὐτὰς ἀδελφὰς τὰ ἀδελφὰς δὲ ἀδελφὰς ἀδελφὰς. Scrimg. De æqualitate agnatici & cognatici juris. Index Regis. apud Cujac. Jus agnaticum dicitur in lege ultima. 5. 3. C. de leg. hered. e Olim differentia fuit quoad ius succedendi, inter cognatos & agnatos. 5. 3. Inst. de leg. agnat. success. 4. 4. 5. 2. ff. de gradibus.
 f Tres gradus succedentium ab intestato, ascendentium, descendentium, cognatorum ex latere.
 g Jul. d. 1. const. 109.
 h hinc sumpta est Authentica, in successione. Cod. de suis.
 i 1. 1. ff. unde lib. k Descendentes (sive masculi, sive foeminae sint) præferuntur in successione parentum defuncti omnibus, ejusque cognatis ex transverso.
 l Quævis, id est, sexus.
 m 1. 3. C. unde legit. 1. 4. C. de leg. heredib.
 n dixi ad l. 1. C. de suis.
 o Liberi, patri suo (etiam in potestate posito) succedunt, & avum ceterosque ascendentes excludunt, quod proprietatem bonorum defuncti accineret: salvo jure usufructus ascendentibus defuncti, si quod eis lege competit.
 p 1. ult. C. de collat. 6. C. de bonis, quæ liberis. 5. 2. Inst. per quas personas.
 q Obstruere.
 r Nepos patrem repræsentat.
 s Id est, in stirpes concurrunt cum suis patris aut matris, non in capita.
 t Successio in stirpes, de qua vide 5. 6. Inst. de hered. quæ ab intestato. 2. Gajum 3. 5. 7. eadem ex stirpibus dicitur. 1. 2. C. de suis. Nov. 18. cap. 4. l. 1. u. s. C. de suis. & ita abrogatur l. 9. C. de suis. 5. 13. Inst. de hered. quæ ab intestato. 1. 4. C. Theod. de leg. hered.
 x Emancipati a suis hodie non distinguuntur in succedendo.
 y Hinc sumpta est Authentica. Defuncto. C. ad Tert.
 z Julianus dicitur. loc. num. 39.
 a Liberi defuncto non extantibus, parentes defuncti succedunt.
 b Hi Græcis ἀμφότεροι ἀδελφοί. 5. Harm. 8. 5. 15. & 17. ut ὁμομήτεροι uterini: ὁμοπάτεροι, germani & consanguinei apud eundem autorem.
 c Potest enim defuncto pater esse, avus, proavus, abavus, &c. paternus vel maternus.
 d Ascendentes proximiores excludunt ulteriores.

præcepta ad clarissimos provinciarum iudices destinata hæc omnibus facere manifesta festinet: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum a nobis disposita sunt: ita tamen, ut omnibus per propria præcepta pronunciet: quatenus sine quolibet injusto dispendio nostris collatoribus præsentis legis fiat insinuatio. Dat. 15. Kal. Jan. Dom. Juit. PP. Aug. anno 15. a Basilio V. C. Conf.

COLLATIO IX.

DE HÆREDIBUS AB INTESTATO & VENIENTIBUS, ET DE AGNATORUM & JURE SUBLATO.

TIT. I.

NOVELLA CONSTIT. CXVIII.

Imper. Just. Aug. Petro gloriosissimo Præfecto sacrorum pratoriorum Orientis.

P R Æ F A T I O.

Plurimas & diversas leges veteribus temporibus prolatis invenientes, per quas non iuste differentia ab intestato successione inter cognatos ex masculis & foeminis introducta est, necessarium esse perspeximus, omnes simul ab intestato cognationum successiones per præsentem legem clara compendiosaque divisione disponere: itaque prioribus legibus pro hac causa positis vacantibus, de cetero ea sola servari, quæ nunc constitutus. Quia igitur omnis generis ab intestato successio tribus f. cognoscitur gradibus, hoc est, ascendentium, & descendentium, & ex latere: (quæ in agnatos cognatosque dividitur) primam g esse disponimus descendentium successione.

CAP. I.

De descendentiis h successione.

Si quis igitur descendentiis k fuerit ei, qui intestatus moritur, cujuslibet naturæ l aut gradus, sive ex masculorum genere, sive ex foeminarum m descendens, & sive suæ potestatis, sive sub potestate sit: omnibus ascendentibus & ex latere cognatis præponatur n. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit: tamen ejus filii, cujuslibet sexus sint aut gradus, etiam ipsi o parentibus præponi præcipimus, quorum sub potestate fuerit, qui defunctus est, in illis p videlicet rebus, quæ secundum nostras alias leges patribus non acquiruntur. Nam in usu q harum rerum, qui debet acquiri, aut servari, nostras de his omnibus leges parentibus custodimus: sic tamen, ut si quem horum descendentiis filios relinquentem mori contigerit, illius filios aut filias, aut alios descendentes, in r proprii parentis locum succedere, sive sub potestate defuncti, sive suæ potestatis inveniantur: tantam de hæreditate morientis accipientes partem, quancunque sint, quantam s eorum parens, si viveret, habuisset: quam successione in t stirpes vocavit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quæri nolumus, sed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio aut filia, nepotes vocari sancimus: nulla introducenda differentia sive masculi sive foeminae sint, & seu ex masculorum seu u foeminarum prole descendant, sive suæ potestatis, sive x sub potestate sint constituti. Et hæc quidem de successione descendentiis disposuimus. Consequens y autem esse perspeximus & de ascendentiis constituere, quomodo ad descendentiis successione vocentur.

CAP. II.

De ascendentiis z successione.

Si igitur defunctus descendentes quidem non relinquat hæredes, pater a autem, aut mater, aut alii parentes ei supersint, omnibus ex latere cognatis hos præponi sancimus, exceptis solis fratribus ex utroque b parente conjunctis defuncto, sicut per subsequentera declarabitur. Si autem plurimi ascendentiis c vivunt, hos præponi jubemus, qui d proximi gradu reperiuntur, masculos & foeminas, sive paterni, sive materni sint.

Si autem eundem a habeant gradum, ex b æquo e inter eos hæreditas dividatur: ut medietatem d quidem accipiant omnes a patre ascendentes, quancunque fuerint: medietatem vero reliquam a matre ascendentes, quancunque eos inveniri contigerit. Si e vero cum ascendentiis inveniantur fratres aut sorores ex utrisque f parentibus conjuncti defuncto, cum proximis gradu ascendentiis vocabuntur: si autem pater aut mater fuerint, dividenda inter eos quippe hæreditate secundum g personarum numerum, uti & ascendentiis & fratrum h singuli æqualem habeant portionem: nullum b usum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare: quoniam pro hac usi portione, hæreditatis jus & secundum proprietatem per præsentem dedimus legem: differentia nulla iervanda inter personas istas, sive foeminae sive masculi fuerint, qui ad hæreditatem vocantur: & sive per masculi, sive per foeminae personam copulantur: & sive suæ potestatis, sive sub potestate fuerit is, cui succedunt. Reliquum est, ut tertium i ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos dividitur: ut etiam hac parte disposita, undique perfecta lex inveniat.

CAP. III.

De successione ex latere & venientium.

Si igitur defunctus neque descendentes neque ascendentes reliquerit, primos ad hæreditatem vocamus l fratres & sorores ex eodem m patre n & ex eadem matre naros: quos etiam cum o patribus ad hæreditatem vocavimus. His p autem non existentibus, in secundo ordine illos fratres ad hæreditatem vocamus, qui ex uno parente conjuncti sunt defuncto, sive q per patrem solum, sive per r matrem. Si autem defuncto fratres fuerint, & alterius f fratris aut sororis t præmortuorum filii, vocabuntur ad hæreditatem isti cum de patre & matre thii masculis & foeminis: & quancunque fuerint, tantam ex hæreditate percipient portionem, quantam u eorum parens futurus esset accipere, si superstes esset. Unde consequens est, ut si forte præmortuus frater, cujus filii vivunt, per utrumque parentem nunc defunctæ personæ jungatur, superstitibus autem fratribus per patrem solum forsan, aut matrem ei jungantur: præponantur x istius filii propriis thii, licet in

tatem: hodie parentes & fratres defuncti viriliter succedunt: & ita abrogatur lex 1. 1. de leg. hered. lex ult. in fin. C. de success. i Hoc sumpta est Authent. cessante. C. de leg. hered. k v. Jul. const. 396. hac refer titulos ff. unde legitimi. unde agnati. l Aequaliter scilicet. m Fratres igitur quibuscunque præferuntur, post liberos: quin & patruo. v. Theophil. 1. 6. Inst. de jure natur. n Fratres & sorores æqualiter admittuntur ad successionem fratris vel sororis sine liberis præmortui. v. Roland a Valle 1. const. 25. num. 1. o Olim præferantur l. ult. C. de successione. p Fratres consanguinei succedunt defuncto sine liberis mortuo. Utque concurrunt illi parentibus defuncti, sic fratres uterinos excludunt. Nov. 84. ca. 5a. vel ejusdem patris tantum. Quod ut melius intelligamus, rem ita fingamus esse. Ex Titio & Caja nascitur Sempronius & Mævius: mortuo Titio, Caja nubit Aurelio, ex eo Paulum suscipit, postea nubit Prætorio, quæ eos suscipit Plautium. Mortuo Sempronio succedet Mævius, exclusis Paulo & Plautio quia consanguineus frater excludit fratres non consanguineos. Quia si Mævius moritur? Cum Plautio concurrat Paulus: sunt enim illi duo uterini. Dicamus ita, Titio ex Caja nascitur Sempronius & Mævius: eidem Titio ex alia uxore nascitur Paulus: ex terra Plautius. Mortuo Sempronio Mævius solus succedet: quia frater consanguineus excludit non consanguineos fratres in bonis scilicet paternis. Solent enim bona paternis paternis defuncti, materna maternis, Nov. 84. ca. 1. 5. 2. l. 13. in fin. C. de leg. hered. Mævio mortuo, Paulus & Plautius concurrent. Fingamus fratris filium mori, quis ei succedit? An qui patri defuncti sunt ex utroque parente conjuncti? an & qui ex patre tantum sunt? uterque, id est, patruus & avunculus admittetur, & inter eos hæreditas in capita non in stirpes dividitur. Bar. 1. 2. 5. leg. 1. 4. ff. de suis. qua de re v. Cuj. 4. An id juris sit, quæri potest: siquidem nepotes consanguineos fratre mihi succedit, exclusis fratribus meis uterinis aut paternis. v. 1. 1. de consanguineis. J. eod. Ergo a contrario frater mei patris consanguineus, mihi succedit, patris mei vel matris meæ fratre excluso. Responsio est facilis, nempe prærogativam consanguineorum certis tantum personis concessam esse, & ita stri de accipiendum, v. 1. 1. de consanguineis. J. eod. Ideoque avunculum cum patruo consanguineo defuncti concurrere, ex quo patruus consanguineus hac constitutione præcise non antepositur. Vult enim Justinianus hanc Novellam, privilegia stri de intelligi. dicit. v. 1. 1. de consanguineis. J. eod. v. 1. 1. de consanguineis. J. eod. Hinc sumpta est Authent. Post fratres. C. de leg. hered. r Ponamus rem ita esse, Titio ex Caja nascitur Sempronius: ex Julia Paulum: ex Maria Plautium. Hi sunt inter se per patrem tantum conjuncti. s Titio ex Caja nascitur Sempronius: ex eadem Caja & Julio nascitur Paulus: Postea eadem & Mævio nascitur Plautius: isti omnes inter se sunt uterini. t Fratrum filii succedunt cum suis patruis in stirpes non in capita. Sorores defuncti excludunt defuncti patruos. Multo magis igitur filii defuncti excludunt defuncti fratres. Vide colligit, filiabus statuto exclusis ab hæreditate patris, tantibus fratribus, ex casu filius defuncti præferri fratribus defuncti. Nam statum excludens foemina exstante fratre, de fratre primi, non autem secundi gradus intelligi debet. v. Rolandum a Valle 1. const. 25. num. 1. u Id est, in stirpes succedunt, non in capita. x Esto hæc hypothesis: Titio Cajus frater esto uterinus: eidem Titio Sempronius esto consanguineus: eidem Sempronio nascatur Plautius. Demus Sempronium mori, & paulo post Titium sine liberis, equis succedat Titio, num Cajus defuncti frater uterinus? An vero Plautius nepos ex fratre defuncti consanguineus? Plautius præferetur, & ita consanguineorum liberi, parentes ita representant, ut præferantur uterinis fratribus ejus, de quibus successione agitur, quantumvis uterini sint secundo gradu seu proximiores: nepotes ex fratre tertio, v. 1. 1. de consanguineis. in fin. J. eod. ibi: illud patet est. v. 1. 1. de consanguineis. J. eod. ibi: ab intestato. quæ 31. ut eo casu, Cuius parent uterinus vel patruus tantum excludit, ejus filius eodem uterinus vel patruus excludat. Hinc constat, fratris consanguinei filios cum fratribus consanguineis defuncti concurrere. Nov. 127. cap. 1.

tertio

a Fratrum filii
tertio gradu sunt.
Graduum diu-
merandorum ra-
tionem a Justi-
niano servatam
nota: non ean-
dem enim ser-
vant Canonistæ.
b Consanguinei
fratres mihi suc-
cedunt, & præte-
runtur fratribus
meis paternis
tantum vel ute-
rinis, & per con-
sequens paternorum
vel uterinorum
fratrum fi-
liis. Nam qui pa-
trem excludit, &
ejus liberis ante-
ponitur.
c Privilegia con-
sanguineis data,
certis duntaxat
casibus & perso-
nis profunt, *vers.*
nulli. j. eod. C.
terum paucis hoc
notandum est de
repræsentatione.
Eam locum ha-
bere semper ac in
infinitum in de-
scendentibus, in
ascendentibus
nunquam: in col-
lateralibus ultra
fratrum filios
non extendi, *vid.*
Schneidevvinum
ad tit. inst. de ha-
reditatib. ab in-
testato, ubi 2. de
tertio ordine suc-
cedendi, num. 12.
Utrum plane
mihi videatur, a
quibusdam dici:
Repræsentatio-
nem nepotis jure
civili in infini-
tum etiam in li-
nea collateralis
extendi, ideoque
pronepotes & tri-
nepotes propin-
quiores esse pa-
trui, aliud enim
esse, locus hic
evincit. Constat
etiam hoc jure
civili novo solis
fratrum filius repræsentationis jus datum esse, & veteri jure civili fratrum liberos exclu-
sisse. *l. consanguinitatis. 3. l. 14. in fin. C. de legitimis heredibus.* Minus itaque proban-
dum est, dici: Jus repræsentationis ex jure civili esse. At forte juris naturalis est? Hoc
idem ita putant, quod vix proba. Nec enim natura idem pater & filius, sed fideione civili
tantum. At ex feudali consuetudine jus hoc repræsentationis introducitur? sic sane, si
fratris filios ponas. Jure enim feudali defuncti filius nepotibus & deinceps non existen-
tibus, in feudo paterno succedunt fratres defuncti cum fratribus præmortuorum filijs. *1. Feud. 14. §. 1. & 2. tit. 11. cum & alias in successione feudorum deferendis ordo legum*
Romanarum servetur, ubi nihil contrarium jure feudali constitutum est. 2. Feud. 37. Sed
ut jure feudali primogeniti filius atque ita nepos præferatur patri, & sic fratris filius,
vix est ut ullibi reperias. Imo contrarium plane jure feudorum receptum, nimirum, ut
patri intestato mortui feudi æqualiter inter fratres dividatur. *1. Feud. 1. §. 1. & 2. tit. 8. §. 1.*
et lib. 2. tit. 11. §. 2. & tit. 50. Nullum, inquam, jus primogenituræ, jure feudali de-
fetur ad primogeniti filium, nisi forte feudum sit natura sua indivisibile. *1. Feud. 14.* non
etiam ferendum est, dici: Repræsentationem nepotis, ad patrum excludendum, juris feu-
dalis ratione niti, quod juri civili consentaneum sit. *1. inter filios. 11. C. familia erit. 1.*
1. C. unde liber. 1. pen. C. comm. di. vid.

tertio a sint gradu. (sive a patre, sive a matre sint filii, & sive masculi, sive feminae) sicut eorum parens præpone-
retur si viveret. Ex diverso b siquidem superstes frater,
ex utroque parente conjungitur defuncto, præmortuus
autem per unum parentum jungebatur, hujus filios ab
hæreditate excludimus: sicut ipse si viveret, ab hæredita-
te excluderetur. Hujusmodi vero privilegium in hoc
ordine cognationis solis c præbimus fratrum masculo-
rum & feminarum filiis aut filiabus, ut in suorum pa-
rentum jura succedant. Nulli enim alii omnino perso-
næ d ex hoc ordine venienti, hoc jus largimur. Sed &
ipsis fratrum filiis tunc e hoc beneficium conferimus,
quando cum propriis f vocantur hiis masculis & femi-
nis, sive paterni, sive materni sint. Si autem cum fra-
tribus defuncti etiam g ascendentes (sicut jam diximus)
ab hæreditate vocantur: nullo modo ad successionem
ab intestato fratris aut sororis filios vocari permittimus,
neque si ex utroque parente eorum pater aut mater de-
functo jungebatur. Quandoquidem igitur fratris & so-
roris filiis tale privilegium dedimus, ut in propriorum
parentum succedentes locum, soli in tertio constituti gra-
du, cum iis, qui in secundo gradu sunt, ad hæreditatem
vocentur, illud palam h est, quia hiis defuncti mascu-
lis & feminis, sive a patre sive a matre, præponuntur, si
etiam illi tertium cognationis similiter obtineant gra-
dum.

i ¶ Si i vero neque fratres, neque filios
fratrum (sicut diximus) defunctus reliquerit: omnes k
deinceps a latere cognatos ad hæreditatem vocamus, se-
cundum uniuscujusque gradus prærogativam, ut vici-
niores l gradu, ipsi reliquis præponantur. Si autem plu-
rimi ejusdem gradus inveniantur, secundum m persona-
rum numerum inter eos hæreditas dividatur: quod in n
capita nostræ leges appellant.

CAP. IV.

De agnatorum jure in hæreditate sublato o.

Nullam vero volumus esse differentiam in quacunque
successione aut hæreditate inter eos, qui ad hæredi-
tatem vocantur, masculos ac feminas, quos ad hæredi-
tatem communiter definitimus vocari p, sive per ma-
sculi, sive per feminæ personam defuncto jungebantur:
sed in omnibus successione agnatorum cognatorum-
que differentiam vacare q præcipimus, sive per femi-
neam personam, sive per emancipationem, sive per alium
quemlibet modum prioribus legibus tractabatur, & o-
mnes sine qualibet hujusmodi differentia secundum
propriam cognationis gradum ad cognatorum successio-
nem ab intestato venire præcipimus.

CAP. V.

De legitima tutela liberorum, & de matre & avia r.

EX s his autem, quæ de hæreditate diximus & dispo-
sumus: & quæ de tutela sunt, manifesta consistunt.

fratrum filius repræsentationis jus datum esse, & veteri jure civili fratrum liberos exclu-
sisse. *l. consanguinitatis. 3. l. 14. in fin. C. de legitimis heredibus.* Minus itaque proban-
dum est, dici: Jus repræsentationis ex jure civili esse. At forte juris naturalis est? Hoc
idem ita putant, quod vix proba. Nec enim natura idem pater & filius, sed fideione civili
tantum. At ex feudali consuetudine jus hoc repræsentationis introducitur? sic sane, si
fratris filios ponas. Jure enim feudali defuncti filius nepotibus & deinceps non existen-
tibus, in feudo paterno succedunt fratres defuncti cum fratribus præmortuorum filijs. *1. Feud. 14. §. 1. & 2. tit. 11. cum & alias in successione feudorum deferendis ordo legum*
Romanarum servetur, ubi nihil contrarium jure feudali constitutum est. 2. Feud. 37. Sed
ut jure feudali primogeniti filius atque ita nepos præferatur patri, & sic fratris filius,
vix est ut ullibi reperias. Imo contrarium plane jure feudorum receptum, nimirum, ut
patri intestato mortui feudi æqualiter inter fratres dividatur. *1. Feud. 1. §. 1. & 2. tit. 8. §. 1.*
et lib. 2. tit. 11. §. 2. & tit. 50. Nullum, inquam, jus primogenituræ, jure feudali de-
fetur ad primogeniti filium, nisi forte feudum sit natura sua indivisibile. *1. Feud. 14.* non
etiam ferendum est, dici: Repræsentationem nepotis, ad patrum excludendum, juris feu-
dalis ratione niti, quod juri civili consentaneum sit. *1. inter filios. 11. C. familia erit. 1.*
1. C. unde liber. 1. pen. C. comm. di. vid.

d Personalia privilegia non egrediuntur personas privilegio honoratas.
e Hoc abrogatur per Nov. 127. cap. 1. f Et solis.
g Hoc abrogatur per Nov. 127. cap. 1.
h De eo dixi ad *vers. unde consequens. 3. eodem.*
i Hinc sumpta est Authentic. *Post fratres. C. de legit. hered.*
k Liberis, fratribus, aut ascendentibus defuncto non extantibus, defuncto succedunt co-
gnati proximiores. l Vicinior gradu, ulteriorem excludit.
m Id est, in capita. *inf. eod. l. 11. C. familia.*

n Patruus mihi (liberis, parentibus, fratribus aut sororibus destituito) succedunt fratrum ac
sororum liberi in capita ex *l. 1. in fin. ff. si pars hered. l. 2. §. 2. ff. de suis & legitimis. Ulp.*
sic. 26. §. 3. Gaji Inst. 2. tit. 8. §. 4. & Atonis sententia, & Accursii, in l. 4. & l. ult. §. 3. C. de
legit. hered. probata a Zafio 1. Respons. 7. & a Carolo Quinto in Comitibus Spirensibus
anno 1529. teste Mynsingerio 1. observ. 94. & Curiz Parisiensis Arrestis. v. Papon. 25. Ar.
rest. 1. n. 11. 12. 13. Imbertum in Echirid. in verbo, Les nepoux, explosa Bartoli opinione
ad l. 2. §. 1. ff. de suis, atque ita in capita successio plures inter fratrum filios, eosque solos,
locum habet. Qui si cum nepotibus meis ex fratre vel sorore concurrat patri, vel avun-
culi mei? Hi omnes æqualiter a me distant tertio scilicet gradu. Ideoque secundum nu-
merum personarum hæreditas mea inter eos dividitur, ut hic. quibusdam tamen locis
C. unde excludit le nepoux, id est, meus patruus mihi potius succedit, quam nepos meus ex
fratre. o Et ita tollitur differentia succedendi 2. Gaji 8. §. ult.

p Nov. 19. cap. 4. q Agnati in succedendo non sunt cognatis potiores. Et ita ab-
rogatur lex 5. C. de legit. hered. r v. Jul. hic num. 397.

f Hinc sumpta est Authentic. *Sicut hæreditas. C. de legit. sur. & Authentic. Matri. C. quando*
mulier tutela efficit.

Novellæ

Sancimus enim unumquemque secundum a gradum &
ordinem, quo ad hæreditatem vocatur, aut solum, aut
cum aliis, etiam functionem tutelæ suscipere: nulla a
neque in hac parte differentia introducenda de agna-
torum seu cognatorum jure: sed omnibus similiter ad
tutelam vocandis, quique ex masculorum, quique ex foe-
minarum prole descendunt minori conjuncti. Hoc au-
tem dicimus, si b masculi & perfectæ c ætatis sint, & nula
lege prohibeantur tutelam suscipere, neque excusatio-
ne competente sibi met utantur. Mulieribus enim etiam
nos interdiximus tutelæ subire officium, nisi d mater aut
avia fuerit. His enim solis secundum hæreditatis ordi-
nem & tutelam subire permittimus, si e inter gesta &
nuptias f aliis, & auxilio Velleiani Senatusconsulti re-
nunciant. Hæc enim servantes, omnibus a latere co-
gnatis quo ad tutelam præponuntur, testamentariis g
solis tutoribus præcedentibus eas. Defuncti namque
voluntatem & electionem præponi h volumus. Si au-
tem plurimi eundem cognationis gradum habentes ad
tutelam vocantur: jubemus communiter i convenien-
tibus apud judicem, cui k hujus partis sollicitudo est,
unum l aut plures, quanti ad gubernationem substan-
tiæ sufficiant, ex ipsis eligi, & denunciari, & eum vel eos
minoris res gubernare: tutelæ periculo m omnibus im-
minente, qui ad tutelam vocantur, & substantiis eorum
minori ætate tacite n subiacentibus pro hujusmodi gu-
bernatione.

CAP. VI.

De vi & potestate hujus constitutionis in personis &
in rebus.

Hæc autem omnia, quæ de successione sancimus,
obtinere in illis volumus, qui catholicæ fidei sunt:
in hæreticis o autem jam a nobis positas leges firmas esse
præcipimus, nullam novitatem aut immutationem ex
præsenti introducentes lege.

Quæ igitur per hanc constitutionem in perpetuum
observandam sancivit nostra tranquillitas, in illis volu-
mus obtinere casibus, qui a principis Julii mensis præsen-
tis sextæ indictionis p seu evenerunt, seu posthac emer-
serint. Præcedentes namque casus, qui usque ad me-
moratum tempus pertransierunt, secundum veteres leges
decidi præcipimus.

EPILOGUS.

† Tua igitur gloria, per præsentem legem a nobis dis-
posita, ad omnium cognitionem venire procuret: in hac
enim regia civitate edictis consueque propositis: in provin-
ciis autem præceptis dirigendis ad clarissimos præfides ear-
um: ut nulli nostri imperii subditorum sit ignota no-
stra circa eos mansuetudinis providentia: ita tamen, ut
sine omni dispendio civium, aut provincialium, in omni
loco præsentis legis fiat insinuatio. Datum 7. Kal. Aug.
Septimilario q in novo palatio Dom. Just. PP. Aug. Im-
perii ejus anno 18. r post Consulatum Basilii V. C. anno
tertio s.

UT SPONSALITIA & LARGITAS SPE-
CIALIS SIT CONTRACTUS: ET DE DI-
VERSIS CAPITULIS.

TIT. II.

NOVELLA CONSTIT. CXIX.

Imp. Justin. August. Petro gloriosissimo Orientalium
prætoriorum præfecto.

CAP. I.

Donatio propter nuptias insinuanda non est.

Sponsalitia & largitatem contractum specialem y
esse, & judicari, & non z aliis donationibus eam
connumerari per præsentem sancimus legem: quo-
niam pro ea æqualitas dotis offertur. Sive igitur
fiat sub gestis monumentorum ejus insinuatio, sive et-
iam non: jubemus eam per omnia suum robur habere
tam apud mulierem, quam a apud virum, sive ab ipso
viro, sive ab altero aliquo mulieri detur seu conscriba-
tur, vel in viri personam donatio fiat, quatenus ipsas

tam habet hypothecam, ut hic, & l. 2. C. de admin. tut. o v. Nov. 115. c. 3.

p Indictio sexta de decima. v. Nov. 142. c. 2. q De septimilario, dixi ad l. 22. in

fin. C. de sacros. eccl. r Id est, anno 544.

f Aut legendum est anno VII, aut legendum est XIV. non XVIII, id est, anno 540. Er-

ror nasci potuit ex affinitate duorum illorum numerorum XIV. & XVIII.

t Donatio propter nuptias. Julianus consil. 110. & Index Regine quam Græci δία Τυς

γάμου δαπάνη appellant hic. u 29. Eclog. 1. ὡς γάμου.

x Hinc sumpta est Authentic. *Et decursum. C. de donat. ante nupt.*

y Adde Nov. 61. c. 1. 20. C. de don. ante nupt. §. 3. *vers. sed nos. Inst. de donationibus.*

z Et ita non indiget insinuatione, quamvis summam quicquid auctoritatem excedat

quod in aliis donationibus non est: hoc tamen ut obtineat, dicam ad Nov. v. 127. c. 2.

a Hoc immutatur. d. c. 2.

Argumentum
ab ordine succe-
dendi, ad ordi-
nem suscipiendæ
tutelæ observan-
tiam facit lex 7.
ff. de reg. jur.

a Olim adgnos-
ci præferebantur.
Inst. de leg. au-
gnat. tut. l. 1. C. de
legit. tutela.

b Nam tutela
non deferretur foe-
minæ, quantum-
vis proximæ, li-
cet ad eam defe-
ratur hæreditas.
Inst. de leg. pa-
trui. in fin. l. ult.
D. de tut. l. 3. §. 4.
ff. de legiti.

c Et enim abfor-
dum, ut alterius
tutelam quis ge-
rat, qui ipse tuto-
re indiget. l. ult.
in fin. C. de legiti.
tut. §. 11. in fin.
Inst. de excusat.
Inst. de p. tut. tut.
in fin.

d Mulieres (ex-
cepta matre vel
avia) removen-
tur a tutela ali-
cujus gerenda.

e Tutela filio-
rum vel nepo-
rum quibus con-
ditionibus matri
vel avia defera-
tur, nota. Addi-
tur Nov. 32. c. 40.
Nov. 94. c. 1. l. 1. l. 2.
3 C. quando ma-
lier tutela.

f Nov. 115. præf.
infr. abrogatur
Nov. 94. cap. 2.

g Legitimo tuto-
ri non est locus,
existente testa-
mentario.

h Causa testati,
quam intestati
potior.

i Id est, proximæ
Pupillis prox-
imus cognatus pe-
tere tutorem a
judice tenetur. v.
ff. de C. qui po-
tunt tut.

k Id est, apud ju-
dicem domicilii
pupilli, l. 1. in fin.
ff. de tutoribus
dati. Quid si pu-
pillus in urbe &
provincia facul-
tates habeat: no-
banus prætor, ne-
bicus: provincia-
libus, præses tu-
torem dabit, l. 17.
ff. de tutoribus da-
ti. & ita habenti
tutorem, tutor
datur, non ex-
traneum, sed a.
liarum rerum ra-
tione. l. 21. in fin.
ff. de excusationi-
bus.

l Adde l. 3. §. 8. ff.
de admin. tut.

m v. C. de peri-
culo tut.

n Pupilli in ho-
nis tutoris taci-

QQ

res

a. i. e. etiam si non.
b. Infusione
non indiget do-
natio propter nu-
prias.

c. Jul. n. 400.
d. Hinc sumpta
est Auth. Sed ho-
die C. qui manu-
mit.

e. Quo tempore
quis testari pot-
est, eo potest &
manumittere. &
ita abrogatur §.
7. v. sed quum
liberatus. Inst. qui
ex quib. causis.
quo permittetur
manumissio, an-
no 12. incipi-
ente. Lex enim
Alia Sentia ve-
nerat quem-
quam ante 20.
annum manu-
mittere posse. d.
v. Hodie XIV.
anno ætatis im-
pleto masculus
testari potest, for-
mala XII. ergo &
eodem tempore
manumittere.

f. Argumentum
nota, ab ultima
voluntate ad actum
inter vivos: seu
a manumissione
testamentaria, ad
eam quæ sit inter
vivos.

g. adde l. 102. ff. de
legat. 1. l. 4. C.
qui manumit.
h. Prius.

i. Jul. hic n. 401.
k. Hinc sumpta
est Auth. Si quis
in aliquo. C. de
edendo.

l. 22. Belg. 4. in
f. 1. Harm. §. 6. 5.
m. Id accidere
potest sepius, ut
l. 5. D. fam. l. 2. C.
de fid. inst. l. 7. C.
de edendo.

n. Imo aliud est. l.
37. §. 5. D. de leg. 3.
o. l. ult. ff. de prob.
p. v. Jul. n. 402.
q. Hinc sumpta
est Auth. Si ap-
pellatione. C. de
temporibus & re-
tractationibus.

r. ἐμπεδομένη
ἡ κληρονομία, ultimo
facili die, Jul. hic.
s. ἡ τὰ τελευ-
ταία ἐμπε-
δομένη κληρο-
νομία. Græci hoc loco
in novissima in-
duciarum die,
vetus interpret
hic. in ultimo fa-
cili die. Jul. hic.
sup. 402. diem
novissimum ex-
euntium indu-
ciarum venit
Haloander.

t. Jul. hic. n. 403.
u. Hinc sumpta
est Auth. Una
applicatio. C. de
precib. imper. off.

x. Appellatio
nulla est a sen-
tentia præfati
prætorio. l. 1. in D.
de off. Præfati
prætorio. l. 17. D.
de minorib. l. un.

y. Libellos. Jul. hic. admonitorium. Hal.
διδασκαλικόν. Scrimg. hic. Nov. 22. διδασκαλική. Requête civile & proposition
d'erreur. v. Cujac. c. 7. de præscr. adde l. 5. C. de precib. imp. z. l. 1. D. de appellat.

a. Jul. n. 404.
b. Hinc sumpta est Auth. Si omnes. C. si minor ab hered.
c. l. 7. §. 5. l. 29. §. 2. D. de minor. l. 57. §. 2. D. de acq. hered.

d. Edictis publicis scilicet.
e. Citandi seu citationum modi varii sunt.
f. Deponi, sequestrari.

g. Publico inventario.
h. Jul. hic n. 405.
i. Hinc sumpta est Auth. Ma' a fidei. C. de præscr. long. temp.

j. Jul. hic n. 406.
k. Hinc sumpta est Auth. Ma' a fidei. C. de præscr. long. temp.

l. Jul. hic n. 407.
m. Hinc sumpta est Auth. Ma' a fidei. C. de præscr. long. temp.

n. Jul. hic n. 408.
o. Jul. hic n. 409.
p. v. Nov. 55. c. 1.
q. Abrogatur d.
v. Nov. 55. c. 1.

r. Jul. hic n. 410.
s. Jul. hic n. 411.
t. Jul. hic n. 412.
u. Jul. hic n. 413.

v. Jul. hic n. 414.
w. Jul. hic n. 415.
x. Jul. hic n. 416.
y. Jul. hic n. 417.

z. Jul. hic n. 418.
aa. Jul. hic n. 419.
ab. Jul. hic n. 420.
ac. Jul. hic n. 421.

ad. Jul. hic n. 422.
ae. Jul. hic n. 423.
af. Jul. hic n. 424.
ag. Jul. hic n. 425.

res in nuptialem donationem conscribat. Et hoc valere præcipimus cujuscunque sit donatio quantitatis, vel a si non b (sicut dictum est) infinuatur.

C A P. II.

Minor in testamento servos manumittere potest c.

ET d hoc quoque præfati constitutione sancimus: ut si centia sit minoribus in ipso tempore, in quo e licet eis testari de alia substantia, etiam f suos servos in ultimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento ætatis g faciendi: sed vacante lege, quæ hoc primitus b prohibebat.

C A P. III.

Ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento facienti mentionem, quam si idipsum proferatur i.

ET k hoc insuper jubemus: ut l si quis in aliquo documento alterius faciat m mentionem documenti: nullam n ex hac memoria fieri exactionem: nisi o aliud documentum, cujus memoria in secundo facta est, proferatur: aut alia secundum leges probatio exhibeatur, quia & quantitas, cujus memoria facta est, pro veritate debetur: hoc enim etiam in veteribus legibus invenitur.

C A P. IV.

De appellationibus p.

Hoc q quoque sancimus: ut si quando appellatione sequuta, in novissima r induciarum s die, aut pars utraque, aut solus, qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit judici futuro appellationis examinare judicium, aut consiliariis ejus, aut qui lites intromittunt, & judex eum in definitis diebus suscipere differat: nullum præjudicium partibus, aut uni earum ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari appellationes hujusmodi, & sententia legitima terminari.

C A P. V.

De retractationibus sententiarum P. Prætorio t.

Aliud u ad hoc capitulum nostra indigens providentia prospeximus emendare. quia enim nostræ leges decernunt, si quando gloriosissimi præfati sacrorum prætoriorum sententiam protulerint, nullam x appellationem adversus eam offerri: sancimus, quoties sententia gloriosissimorum præfectorum cujuscunque regionis proferatur, & unus forsitan litigantium putaverit se gravari, habere eum licentiam petitionem y offerre gloriosissimis præfatis, qui sententiam protulerint, aut eorum consiliariis, aut causas introducentibus, intra decem dierum inducias post prolatam sententiam: ut hoc subsequuto, non aliter executioni sententia contradatur, nisi prius fidejussiones dignas præbuerit victrix pars, tanta quantitatis, quanta fuit condemnatio: ut si post hanc retractationem modo legitime procedente sententia resolvatur z, res ei cum augmentis legitimis restituatur. Si vero intra memoratas decem dierum inducias post prolatam sententiam non obtulerit libellum is, qui putat se læsum: jubemus causæ executionem sine fidejussore procedere, retractationis jure servando illi qui se gravatum putaverit.

C A P. VI.

Si minor 25. annis restitutionem adversus additionem hæreditatis petere voluerit a.

AD b hæc quoque sancimus: ut si contigerit minores a velle se abstinere c ab hæreditate in se devoluta, & a se suscepta: si quidem omnes creditores præfentes fuerint in illis locis, in quibus in integrum restitutio postulat, vocentur d a iudice creditores: & præfentibus omnibus ab hujusmodi hæreditate se minores abstineant. Si vero omnes, aut aliqui creditorum absentes fuerint: jubemus minores volentes hoc agere, locorum iudicem, in quibus ipsi degunt, adire: illum vero per consueta e citationes vocare creditores: & si intra spatium trium mensium mus quam appareant creditores, licere minoribus sine periculo ab hujusmodi hæreditate abscedere: iudice providente, apud quem agitur in integrum restitutio, ubi debeant hæreditariæ res mobiles & immobiles custodiri f: quantitate quippe harum, publica g descriptione sub gestis monumentorum manifestanda.

C A P. VII.

De præscriptionibus, alias, de mala fide h possessoris res alienantis.

Rursus i sancimus, ut si quis mala fide rem possidens, aut per venditionem, aut per donationem, aut aliter hanc rem alienet: qui vero putat easdem res competere

sibi, hoc agnoscens, intra decem annos inter præfentes, & viginti inter absentes, non contestatus fuerit secundum leges emptorem, aut donationem accipientem, aut illum, ad quem res alio quolibet modo translata sunt: eum, qui tales res habet, firme eas habere, post decennium videlicet inter præfentes, & vicennium inter absentes discursum. Si autem ignorat verus alienatarum rerum dominus, & quia res ei competunt, & quia alienatio facta est: non aiter hunc excludi, nisi per tricennalem a præscriptionem: non valente dicere eo, qui res hoc modo possidet, quia ipse bona fide possidet, quando ipse a b mala fide possidente hoc accepit.

C A P. VIII.

De absentibus & præfentibus in decennii præscriptione c.

DE d præscriptione vero decennii hoc ordinare prospeximus, ut si quando quispiam in prædicta decennii temporali præscriptione in quibusdam quidem annis præfens sit in quibusdam vero absens: alios tantos ei annos super decennium adjici, quantos ex ipso decennio absens fuit. Hæc autem omnia, quæ de temporali præscriptione decrevimus, non in præteritis, sed in futuris & tantum post præsentem legem negotiis atque causis valere præcipimus.

C A P. IX.

De testatore non cogendo propria manu nomina hæredum scribere e.

QUIA f vero ante g hanc legem protulimus, ut testator aut manu h propria, aut per testes nomina hæredum scribat in testamento: agnovimus autem ex hujusmodi subtilitate plurima testamenta destructa, testatoribus non valentibus i hujusmodi custodire subtilitatem, aut forsitan nolentibus k scire aliquos suam voluntatem: jubemus licentiam quidem esse volentibus hoc servare in propriis testamentis: Si enim hoc non observant, sed secundum præfentem consuetudinem testentur, etiam sic firmum testamentum esse sancimus: si per se aliquis, si per l alterius m personam nomen hæredis inscripserit: si omnino reliquam legitimam observationem n in testamento testator observaverit.

C A P. X.

De rebus immobilibus, qua locis venerabilibus pertinent o.

LEGEM p vero, per quam sancimus non transferri ad alios res, quæ ad nostram domum ex venerabili Ecclesia pervenerunt, vacare q sancimus tam in iis, quæ jam ad nostram domum legitime pervenerunt, quam quæ postea pervenire futura sunt.

C A P. XI.

De lege Falcidia in rebus alienari prohibitis cessante r.

SI s quando autem aliquis testamentum faciat, & aliquam rem immobilem suæ familiæ, aut alteri cuicunque personæ nomine legati reliquerit, & specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed aut apud hæredes, aut apud successores illius, cui relicta est, permanere: in hoc legato jubemus Falcidiam legem locum penitus non i habere: quoniam alienationem ejus testator ipse prohibuit. Hæc autem obtinere præcipimus in illis casibus, qui nondum judiciali decreto, aut per amicabilem conventum, aut quolibet modo legitimo decisi sunt.

EPILOGUS.

† Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sancit tranquillitas, edictis quidem in hac regia civitate propositis, præceptis autem ad omnium provinciarum iudices destinatis, ad omnium notitiam venire procuret. Dat. 13. Kal. Febr. CP. Dom. Justin. PP. Aug. anno * a Basil. Conf.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYTEUSI, & locatione, & hypothecis, & aliis y diversis contrahibus in universis locis rerum z sacrarum a.

TIT. III.

NOVELLA CONST. CXX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto.

c. 1. r Julianus ita hoc caput contrahit, n. 409. Si quis familiæ suæ legaverit, vel alii personæ, aut rei legata alienationem prohibuerit. Huc referenda est etiam lex ult. de alienis rebus non alienandis. f Hinc sumpta est Authent. Sed & in ea. C. ad leg. Falcid. de Falcidia multis casibus cessat: nec enim detrahitur ex re, ea conditione legata, ut aliter nequeat, ut hic: non detrahatur ex legatis ad pias causas, Nov. 131. c. 2. v. Mich. Grassianum. Falc. quæst. 3. n. 5. quoties hæres solida legata quibusdam solvit. Nov. 1. c. 3. Si inventarium hæres non fecit. Nov. 1. c. 2. §. 2. quoties testator expressum venit detrahi. Nov. 1. c. 2. in p. Porcæque etiam tacite prohiberi Falcidia? Michael Grassianus §. Falcidia quæst. 10. n. 2. 3. 4. refert ex communi opinione, tacite prohiberi posse: veluti si testator legatum solvi vel præfari iusserit integrum, sine diminutione, vel si executores iussu fuerint distribuere utque ad integram summam legatorum. Idem fore, si pleno jure restitui testator iusserit, quamvis & hunc casum ab omnibus non approbari scribat: alias generaliter habet et locum lex 2. C. ad leg. Falcid. u Id est, anno 541.

x c. 1. c. 8. J. eod. y Jul. const. 111. usa, c. 2. J. pignore, c. 4. J. hypotheca, c. 5. permutatione, c. 7. J. eod. z Puta immobilium, annuarum civilium, rusticorum mancipiorum, Jul. ibi: adde l. 1. C. de sacros. eccl. a Constantinopoli existentium, cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & extra Constantinopolim. cap. 6.

a Uturas non præfari, non nulli hinc colligunt, quod tamen Molinæ negat quæst. 17. de usuris. n. 190.

b Quando mala fides est in auctore, non procedit officio in successore, nisi dominus sciverit rem suam esse venditam, & multis annis acquerit, nisi prius emptor rem alteri vendiderit: nisi res sit præscripta 40. annis, nisi hæres vitæ defuncti purgaverit: nisi defuncti filii fuerint non emendo mala: nisi res mala fide coprata sit ab antiquis tunc enim Zabon negat malam fidei auctoris coere sequenti auctori. v. Zal. ad l. Pomp. 17. §. 5. cum quæst. 1. ff. de ob. quæst. poss.

c Jul. hic n. 406. d Hinc sumpta est Authent. Sed si quis, l. de præscr. long. temp. e Jul. hic n. 407. f Hinc sumpta est Authent. Si non obf. c. de rebus. g l. 29. l. 30. C. de rebus. adde Nov. 66. c. 1. §. 1. 2. 3. 4. Inst. de rebus. Nov. 127. c. 1.

h Nemo cogitur in testamentis propria manu, vel testis, nomina hæredum scribere. Jul. const. 110. n. 407.

i Quod coarctat accidit Nov. 127. c. 1. §. 1. 2. 3. 4. Inst. de rebus. Nov. 127. c. 1.

k Tunc sufficit scribi nomen hæredis, non nomen patris. l. Nomen hæredis, vel per testatorem, vel per testes adhibere testamentum scribi olim erat necessarium: hodie per qualemcumque personam nomen hæredis potest scribi: & ita abrogatur d. l. 29. d. l. 30. Nov. 66. c. 1. §. 1. 2. 3. 4. Inst. de rebus.

m Quam testator aut testis non testamētum non valet, si suis solennibus debetur.

n Jul. hic n. 408. p v. Nov. 55. c. 1. q Abrogatur d. v. Nov. 55. c. 1.

r Jul. hic n. 409. s Jul. hic n. 410. t Jul. hic n. 411. u Jul. hic n. 412.

v Jul. hic n. 413. w Jul. hic n. 414. x Jul. hic n. 415. y Jul. hic n. 416.

z Jul. hic n. 417. aa Jul. hic n. 418. ab Jul. hic n. 419. ac Jul. hic n. 420.

ad Jul. hic n. 421. ae Jul. hic n. 422. af Jul. hic n. 423. ag Jul. hic n. 424.

ah Jul. hic n. 425. ai Jul. hic n. 426. aj Jul. hic n. 427. ak Jul. hic n. 428.

al Jul. hic n. 429. am Jul. hic n. 430. an Jul. hic n. 431. ao Jul. hic n. 432.

ap Jul. hic n. 433. aq Jul. hic n. 434. ar Jul. hic n. 435. as Jul. hic n. 436.

at Jul. hic n. 437. au Jul. hic n. 438. av Jul. hic n. 439. aw Jul. hic n. 440.

ax Jul. hic n. 441. ay Jul. hic n. 442. az Jul. hic n. 443. ba Jul. hic n. 444.

bb Jul. hic n. 445. bc Jul. hic n. 446. bd Jul. hic n. 447. be Jul. hic n. 448.

bf Jul. hic n. 449. bg Jul. hic n. 450. bh Jul. hic n. 451. bi Jul. hic n. 452.

bj Jul. hic n. 453. bk Jul. hic n. 454. bl Jul. hic n. 455. bm Jul. hic n. 456.

bn Jul. hic n. 457. bo Jul. hic n. 458. bp Jul. hic n. 459. bq Jul. hic n. 460.

br Jul. hic n. 461. bs Jul. hic n. 462. bt Jul. hic n. 463. bu Jul. hic n. 464.

bv Jul. hic n. 465. bw Jul. hic n. 466. bx Jul. hic n. 467. by Jul. hic n. 468.

P R A E F A T I O.

a *φολινδύτων*.
Scrimg. i. e. cum
nulla leges pro-
mulgentur de re-
bus ecclesiasticis.

b Jul. c. 410. &
3. Eccl. 1. ex lib. 5.
tit. 2. c. 2.

c *ἡ δὲ ἀντι-
δωρεῖς δὲ δόται*.
Scrimg. i. e. vel
in pari donatione.
Jul. hic. re-
munerandæ dona-
tionis gratia dare.
Hic.

d *πολιτικὴν σί-
τησιν*. Scrimg.
e *καρρικὸν ἀν-
δραποδόν*. Ser.

f Nov. 7. c. 5. 1.
g *ἀλλ' ὡς πα-
ροικίᾳ δικάζω*.
Scrimg.

Sed neque par-
circo jure dare.
Jul. & male, lege
paracico. Jus

παροικικὸν co-
lonarium seu li-
bellaria, de quo
dixi ad Nov. 7.

circ. fin. pr. & l.
24. §. 1. C. de sac.
eccl.

h 3. Harm. 4. §. 5.
i Suburbanis æ-
dificiis.

k Regio, mansio,
ἀστικοί.

l *ὅτι τινὶ πο-
σότητι*, Scrimg.
sub quadam quan-
titate: de hac
quantitate vide

Nov. 7. c. 3. §. 1.
m Nota ius sin-
gulare adtribu-
tum ecclesiæ: ut
scilicet post con-
tractum emphy-
teusim cum fisco,
vel Imperatore,
vel Republica, vel
Curia, vel cum al-
io venerabili lo-
co, potest intra
biennium posside-
re. De biennio v. Cu-
jac. c. 21. de pref.

n Hinc sumpta
est Authentica. Si
quis. C. de sacros.
eccl.

o Nov. 7. cap. 3.
§. 2.

p Hinc sumpta
est Authentica. Hic
usus. C. de sac.
eccl.

q Nov. 7. c. 4.
r 3. Eccl. 1. ex lib.
5. tit. 2. c. 6.

s Locationes re-
rum majoris ec-
clesiæ Constantinopoli-
tanae, non
excedunt annos
triginta, licet pri-
vatarum & publi-
carum fiat in cen-
teas, ut Hygeus
scribit lib. de li-
mitibus. alii in
plures annos, l. 24.
in fin. l. 32. l. 60 ff.
locati. plures, in-
quam, quam 5. Si-
culus Flaccus: A-
lii per singula lu-
bra locare soliti:
alii in plures an-
nos.

t Major ecclesia
Constantinopoli-
tana hoc habet
privilegium, ne
possessionem in-
utilem & publicis
oneribus prægravatam alienare possit, pignori tamen dare possit, creditore fructus in for-
tem imputare.

Multis & diversis legibus super alienationibus, & emphyteusibus, & locationibus, & reliquis ad-
ministrationibus ecclesiasticarum rerum plantan-
tibus a prævidimus omnes præsentem comprehen-
dere lege.

CAP. I.

De alienatione b & emphyteusi rerum ecclesiæ.

Sancimus itaque nullam habere licentiam ordinariorum
rerum hujus regis civitatis, sanctissimæ majoris eccle-
siæ, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut xenodochii,
aut prochorotrophii, aut alterius venerabilis domus in hac
regia civitate, sive in ejus finibus constitutæ, exceptis ve-
nerabilibus monasteriis, aut vendere, aut donare, aut
commutare, aut c. sub altero dono dare, aut alio quolibet
modo alienare rem immobilem, aut civilem d. annonam,
aut rusticum e. mancipium: nisi f. ad imperialem domum
commutatio sola facta est. Sed neque (de g. colonis ju-
ste) dari quidem concedimus. Emphyteusis h. vero a
prædicta sanctissima majore ecclesia regis civitatis, &
commemoratorum locorum fieri jubemus in personam
ejus, qui accepit, & aliis duobus deinceps hæredibus, &
non amplius de sexta parte instantis canonis dimittimus ei,
qui emphyteusis jure accepit. De competentibus vero
proactis i. ipsi sanctissimæ majori ecclesiæ, & nominatis
venerabilibus domibus in regia hac civitate, aut in ejus
regione k. aut mansione constitutis: jubemus, siquidem
hæc redditus habeant integro canone, ab iis ordinatoribus,
qui regunt ipsa venerabilia loca, in emphyteusim secun-
dum prædictum modum accipienti, & aliis duobus succes-
sionibus dari, & nullam omnino relevationem, sed au-
gmentum fieri. Si vero non habeant ipsa proactia aliquos
omnino redditus: licentiam præbimus ordinatoribus vene-
rabilium locorum in alia l. quantitate hoc (sicut prædi-
ctum est) in emphyteusim dare.

i. Si vero contigerit quamlibet rem ex aliquo prædi-
ctorum locorum venerabilium emphyteutico jure datam,
aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum ærari-
um, aut in civitatem aliquam, aut in curiam, aut in ali-
quam venerabilem aliam domum pervenire: licentiam
præbimus ordinatoribus venerabilium locorum a quibus
a principio emphyteusis facta est, mox ut pervenerit in
unam prædictarum personarum ipsa emphyteusis, mani-
festare suam voluntatem intra biennium m, & aut ab iis
derelinqui eandem rem, ad quos pervenit, & annuam pen-
sionem, quæ pacto continetur, inferri, aut hoc recipere
emphyteusi soluta, eo quod hoc sibi prodesse existimant.

2. Si n. vero quædam sunt loca aut ipsi sanctissimæ
ecclesiæ majori, aut alicui venerabilium domorum com-
petentia, in quibus antiquæ habitationes depositæ sunt, &
ex quibus o. nullus præbatur redditus: prædictæ vero vene-
rabiles domus, quibus competunt hæc loca, reedificare
non possunt, licentiam damus ipsis ordinatoribus earum
in emphyteusis perpetuo jure tradere ipsa loca: ita tamen,
ut emphyteusis in tertia parte pensionum, quæ ex habita-
tionibus adhuc stantibus colligebantur, ex principiis tem-
poris emphyteuseos procedat: aut si emphyteuta malue-
rit, magis sub isto pacto accipiat loca, ut primitus ædifi-
cet, & ex adjunctis illic per æstimationem pensionibus me-
diatatem partis dari venerabili domui, a qua ipsa loca ac-
cepit: & hoc fieri concedimus. Utatur ergo hujusmodi
emphyteuta & illic inventa de depositis habitationibus
materia.

CAP. II.

Si quis usus nomine rem ecclesiæ habere voluerit.

Si p. vero aliquis voluerit quamlibet rem immobilem
nomine q. usus accipere a sanctissima majore ecclesia
regis civitatis, aut unius memoratarum venerabilium do-
morum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox domi-
nii jure præbuerit, ex quo eandem rem accepit, tantum
habentem redditum, quantum habeat res, quæ ei datur: &
non majoribus fisci præstationibus prægravatam: ut post
ejus mortem, aut post tempus, in quo datio usus convenit,
non transcendentem videlicet accipientis vitam, utraque
res integra & in dominium & in usum in eandem venera-
bilem domum perveniat.

CAP. III.

Ut liceat usque ad 30. r. annos res ecclesiasticas locare.

Locationes vero ab ipsis venerabilibus domibus fieri
concedimus in quantoscunque contrahentibus annos
placuerit, non transcendentibus videlicet 30. f. annorum
temporibus.

CAP. IV.

Ut liceat res ecclesiæ immobiles pignori obligare.

Si vero contigerit aliquam prædictarum venerabili-
um domorum nomine fiscalium r. tributorum, aut
oneribus prægravatam alienare possit, pignori tamen dare possit, creditore fructus in for-
tem imputare.

alterius cujuslibet supervenientis necessitatis venerabili
domui, pecuniis egere: liceat ejus ordinatoribus immo-
bilem rem aut supponere, aut dare in speciale pignus, &
creditor possideat eandem rem, & a ejus fructus colligat,
& reputet sibi tam in his creditis pecuniis, quam in
usuris, non autem majoribus quam quartam partem cen-
tesimarum. Si vero persolverint debitum præpositi ejusdem
venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleatur credi-
tum: redeat iterum res ad venerabilem domum ex qua
data est.

CAP. V.

De emphyteusi & hypotheca rerum ecclesiæ.

Emphyteusis vero & hypothecas, & ultra quinquenni-
um volumus b fieri a sanctissima majore ecclesia regis
civitatis, conscientia & consensu beatissimi hujus civitatis
Episcopi & patriarchæ, jurantibus præsentibus Deo ama-
bilibus œconomis & chartulariis c. ejusdem sanctissimæ
majoris ecclesiæ, quod non ad præscriptionem juris ejus
contractus efficiatur. In aliis vero venerabilibus domi-
bus siquidem sint chartularii, ipsos æquali modo jurare
præsentem eo, qui præest venerabili domui. Si vero non sint
chartularii, ab his, qui præsentem venerabilibus domibus,
propositis sanctis Evangeliiis contractum fieri in scriptis
cum jurejurando addito hujusmodi instrumentis, quod
non ad læsionem aut præscriptionem venerabilis domus
contractus efficiatur.

i. Oeconomis d. vero & orphanotrophis, & reliquis
venerabilium domorum ordinatoribus e, nec non omni-
bus chartulariis, & parentibus eorum, & filiis, & aliis, qui
per genus eis, vel nuptiarum jure conjuncti sunt, interdi-
cimus f. emphyteusim & locationes sive hypothecas re-
rum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per
semetipsos, aut per interpositam personam accipere scien-
tibus eis, quod si tale aliquid fiat, & hoc invalidum erit: &
omnem substantiam tam eorum, qui accipiunt, quam œco-
norum & chartulariorum & ordinatorum, quibus se-
cundum prædictum modum conjuncti sunt, in venerabi-
lem domum, de qua rem accipiunt, post obitum eorum
pervenire jubemus.

CAP. VI.

De rebus aliarum ecclesiarum extra civitatem Constantinopolitana g.

Et hoc quidem super iis, qui majoris ecclesiæ sunt, &
prædictarum venerabilium domorum, quæ sunt in hac
regia civitate, vel ejus circuitu adherentium disposuimus.
In aliis vero sanctissimis ecclesiis, & monasteriis, & xeno-
dochiis, & nosocomiis, seu reliquis venerabilibus domi-
bus, quæ in omnibus provinciis nostræ reipublicæ posite
sunt, verum etiam monasteriis in hac regia civitate, & ejus
circuitu adherentibus consequenter definire prævidimus.

i. Licentiam h. igitur damus prædictis venerabilibus
domibus non solum ad tempus emphyteusim facere im-
mobiliū rerum sibi competentium, sed & perpetue hæc
eis emphyteutico jure volentibus dari. Et si quidem san-
ctissimæ ecclesiæ sint, vel aliæ venerabiles domus, quarum
gubnationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut
per venerabilem i. chorum clericorum faceret, cum vo-
luntate eorum & consensu fieri hujusmodi contractum,
jurantibus præsentibus k. œconomis, & administratoribus,
& chartulariis ipsis venerabilis domus, quod ex hac em-
phyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infer-
tur. Si vero prochia, aut xenones, aut nosocomia, aut
reliquæ venerabiles domus sint propriam administratio-
nem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse conti-
gerit, cum voluntate majoris l. partis ibidem ordinanti-
um m. clericorum, nec non & œconomis. Si vero xeno-
nes, aut prochia, aut nosocomium, aut alia sit venera-
bilis domus, apud n. præpositum ipsius fieri contractum,
jurantibus ordinatoribus earundem venerabilium domo-
rum in præsentia Deo amabilis episcopi, a quo præponun-
tur aut ordinantur: quod nihil ad læsionem aut præscrip-
tionem ipsarum venerabilium domorum de hujusmodi
contractu efficiatur.

2. In venerabilibus vero monasteriis primates o. eo-
rum cum ampliore & majore p. parte ibidem deservienti-
um q. monachorum contractum efficiant. In prædictis
vero omnibus jubemus inscribi instrumentum cum jureju-
rando, quod non ad læsionem aut præscriptionem earun-
dem res agitur. Hac vero observatione hujusmodi præ-
cedente, relevationem non amplius fieri a sexta parte re-
ditus, quem habet res, quæ in emphyteusim datur. Quæ-
cunque vero de lapsis domibus competentibus venerabili-
bus domibus, quæ in regia sunt posite civitate, superius
disposuimus: hæc in his venerabilibus domibus valere
præcipimus. Hoc r. etiam super ipsis venerabilibus do-
mibus definire prævidimus, ut si quædam ex eis sive pro
publicis collationibus, sive pro alia necessaria causa ejus-
dem domus debitis obnoxie fiant, & non est possibile
de rebus mobilibus eadem persolveri debita: primo s.
quidem ordine in speciali pignore dari rem immobilem

a Hæc pignorum
lex vocatur *ἀντι-
πῆσις*.

b Nov. 57. c. 4.
c Chartularii ec-
clesiæ.

d Hinc sumpta est
Auth. *Quibusque*
que. C. de sac. eccl.

e Oeconomis, ad-
ministratores Ec-
clesiæ, eorumque
cognati vel adfi-
nes, non possunt
conducere vel in
emphyteusim, vel

ἀντιπῆσιν res
ecclesiasticas ca-
pere: adde quæ
dicam ad l. 5. C. de
constr. temp. & c.

37. canon. apoll.
f Præsumitur e-
nim hujusmodi
alienatio nocere
ecclesiæ, de qua
præsumptio v.

Alciat. l. 1. pref.
29. & VVurmler.
i. pref. 19. c. 6.

k v. Jul. hic. n.
411.

h Hinc sumpta est
Auth. *Perpetua*
ina. C. de sac. eccl.

i H. d. id. *τὸ ἐν-
γὴν ἀντιπῆσις*.
Scrimg. per cleri-
cum. Jul. hic. adde
Nov. 67. c. 4.

k *Ὁμολογία*
*παρόντος ἀντι-
πῆσις* *ἀντιπῆσις*.
Græci hic. hoc
est, jurantibus eo
(id est, episcopo) i
præsentem, œcono-
mis, &c.

l Majori parti
consentientium
multum defertur.

m *ἡ ἐκείνη ἀντι-
πῆσις*.
u. i. *πρὸς τὸν ἰσ.*
Scrimg. hoc est,
præpositum ipsius
contractum facere.
Verum hæc
interpretatio in
idem recidit.

o *ἡ γὰρ ἐκείνη*,
Scrimg. certe ma-
le, namque apud
Julianum hic le-
gumenos.

p Major pars
quod facit, exteri
omnes facere vi-
dentur.

q *ἀντιπῆσις* *ἀντιπῆσις*.
Scrimg. qui ibi
ministerium fa-
ciunt debitum. Ju-
lian. hic.

r Hinc sumpta est
Authentic. *Hic jure*
C. de sac. eccl. 3.
Eclog. 1. ex lib. 5.
tit. 2. c. 40.

s Quo ordine,
quibus ex causis
immobilia eccle-
siastica vendi pos-
sunt. Nov. 45. c. 1.
Nov. 54. c. 2. Nov.
67. c. 4.

a Hoc est, in for-
tem seu capitale,
& ut autor Eclo-
gæ illo loco scri-
bit eis τὸ κεφάλαιον.

b Majoris partis
consensus univer-
sitatem integram
repræsentat, ideo-
que eum consen-
sum sequi solent
judices. *ad. ad.
de l. 7. in fin. ff. de
pact. l. 3. ff. quod
cujusque. l. 14. ff.
de positi. l. 3. §. 7. ff.
de admin. tut. l. 15.
pr. de rebus auct.
jud. l. 2. pr. ff. de
curat. bon. dand.
l. 3. ff. de decuria
ab ord. l. 45. C. de
decurionib. §. 1.
Inst. de satisf. tut.*

c Ita ut gratuito
& nulla mercede
accepta acta ec-
clesiastica fiant.

d Emptores præ-
sertim.

e Affiches &
prononceaux se
doivent mettre en
lieux les plus ap-
parens de la ville.
add. l. pen. C. de
bon. profer. vide l.
pen. §. 1. C. de de-
fensor. civit. l. 2.
C. de annali.

f De 20. diebus
v. Cuj. 9. de præ-
script.

g An plus of-
frans & dernier
enchérisseur. hinc
possit colligere,
formam auctio-
num eam fuisse
apud veteres, ut a
minima quantita-
te ad majorem,
plures licitantes
pervenirent. *l. 35.
ff. de minorib. Au-
dio quibusdam in
locis, rem quam
plurimo subasta-
ri: eumque, qui
primus ex ea
quantitate ali-
quid deducens
emptioni, seu em-
ptorem se obtule-
rit, licitatione
vincere & rem
obtinere.*

h τὸ ἀσφαλές.
Ser. ut non aliter
habeant cautio-
nem. *Jul. hic.*

i Jus pro soluto.
Ita Græcis hic &
apud Julianum c.
411. appellatur.
Autor Eclogæ 3.
tit. 1. ex lib. 5. tit.
2. c. 10. λαμβάνειν
κατὰ δε-
σποτείαν dixit,
hoc est, accipere
jure domini. Res
ecclesiasticæ in so-
lutum dari pos-
sunt, prius tamen
pretii: ita ut raro
vel nunquam ec-
clesia lædatur. *Bald. tamen ad auth. Hoc jus porre-
ctum. C. de sacros. eccl. negat hoc servandum esse jure etiam poli & conscientia: adde Nov. 46.* Verum Accursius in dicta glossa Authent. *Hoc jus porrectum.* τὸ addita accipit pro
remissa, ut scilicet decima pars pretii remittatur emptori: utcum in uno gravetur, quod
se. invitum rem ecclesiasticam in solutum accipiat, in alio relevetur.

k Subtili. *Jul. ἀπερίετος. Scrim.*

l Firmo. *Jul. ἐσθλὰ δεσποτεία. Scrim.*

m διοικητὰς: Ser. administratores. *Jul. hic.*

n De quo dixi §.

o Quænam res ecclesiasticæ in solutum dari debent creditori? medix inter fertiles & steri-
les. *v. Jul. hic.*

p Estimatio rei ex ejus redditu, & publicarum tributionum functione & reliquo statu fa-
cienda est. *Julianus hic.*

q Non omne, quod mutuo accipit administrator ecclesiæ, imputatur rationibus ecclesiasti-
cis, sed id tantum, quod mutuum in utilitatem ecclesiæ versum est. *Nov. 123 cap. 6. in fin.*

r Creditor ecclesiasticus probare tenetur pecunias mutuo datas in usum & utilitatem eccle-
siæ conversas fuisse. *Hinc sumpta est Authent. Hoc jus. C. de sacros. eccl.*

s Ecclesiæ permutationes ad invicem facere possunt. *Nov. 54. c. 2.*

creditori, ut ejus fructus colligens, reputet sibi tam in
ipsis debitis mutuis pecuniis, quam in usuris non amplius
quarta parte centesimæ. Si vero noluerit isto modo debi-
tum transigere, jubemus per eos quidem, qui a sanctissimo
patriarcha ordinantur, sive metropolitæ, sive alii episco-
pi sint, sive archimandritæ, sive orphanotrophi, aut no-
tocomi, aut xenodochi, aut aliarum venerabilium domo-
rum ordinatores, apud sanctissimos patriarchas, a quibus
ordinantur, aut præponuntur, monumenta fieri. & cum
jurejurando ordinatorum, & consensu amplioris b partis
in eis deservientium debitum manifestari: & quia non
est possibile de rebus mobilibus istud persolveri: per eos ve-
ro qui a metropolitæ ordinantur, sive episcopi sint, sive
archimandritæ, sive orphanotrophi, sive prochorotrophi,
aut aliorum venerabilium locorum ordinatores, apud eos
similiter metropolitæ episcopos hujusmodi monumenta
conscribi; ab illis vero episcopis, qui aut a patriarchis,
aut a metropolitæ episcopis ordinantur, & habent sub
propria jurisdictione aut monasteria, aut prochia, aut xe-
nones, aut nosocomia, aut alias venerabiles domos, sub
similem modum fieri gesta: ita tamen, ut sive apud pa-
triarchas, sive apud metropolitæ, sive apud episcopos
alios hujusmodi gesta fiant, nullum c pro his dispendi-
um aut expensam venerabiles domos sustinere. Propterea
enim volumus de cætero apud judices provinciarum, aut
defensores locorum hujusmodi monumenta a memo-
ratis personis sive domibus agi, ut nullum dispendium
sentiant d. Postquam vero ista subsecuta fuerint apud
memoratos sanctissimos patriarchas, apud metropolitæ,
aut alios episcopos, tunc per prædictos ordinatores debi-
trici domus venerabilis in scriptis in e publico civitatis
loco proponantur per 20. f dies: & isto modo hortentur
eos, qui emere voluerint immobilem rem: ut qui plus g
præbet, aliis præponatur. His vero omnibus præceden-
tibus venditionem fieri, pretio modis omnibus pro debi-
to dando: ut non aliter habeat emptor munitionem, h ni-
si pretium pro ipso debito persolvatur, & hoc evidenter
inscribatur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem
ejusdem venerabilis domus efficitur. Si vero secundum
prædictum modum emptor hujusmodi rei non invenitur:
jubemus creditorem ex jure prædictarum venerabilium
domorum, quod pro i soluto dicitur, eandem accipere
possessionem, iusta & districta k æstimatione facta: &
addita in pretio decima parte universæ æstimationis, in
ipsa quantitate accipere rem creditorum pro solutione,
certo l dominio possessurum: ita tamen, ut ordinatores m
debitricis venerabilis domus, & amplior n pars deservien-
tium, hujusmodi venditionibus consentiant. Quod autem
præbetur in hoc immobilis res, non per electionem credi-
toris detur, sed secundum æquitatem: aliud quidem fru-
ctiferarum, aliud vero possessionum steriliū o ejusdem
venerabilis domus, & in redditu p earum, & in fiscali so-
lutione & reliquæ ordinationis.

3 ¶ Si vero quis aut episcopo, aut œconomo, aut or-
dinatori cujuslibet venerabilis domus, sive in regia civita-
te, sive in provinciis constituta pecunias crediderit, aut post-
hac crediderit: jubemus neque eis hoc reputari q pro ve-
nerabili domo, nisi primitus ostenderit, quod in utilitates
prædictæ venerabilis domus ista profecerunt, neque ipsum
creditorem, aut hæredes ejus contra venerabilem domum
habere aliquam pro ipsis actionem, nisi r monstraverint,
quod in utilitatibus venerabilis domus competentibus pec-
uniæ profecerunt: sed contra mutuas accipientem pecu-
nias, aut hæredes ejus, proprias moveant actiones.

CAP. VII.

De permutatione rerum ecclesiasticarum.

Hoc s vero jubemus, ut excepta sanctissima majore
ecclesia regie civitatis, & venerabilibus orphano-
trophis, xenonibus & ptochiis, quæ sunt in regia civi-
tate, sub ejus constitutis ordinatione, licentiam esse o-
mnibus sanctissimis ecclesiis, & venerabilibus domibus,
nec non & monasteriis, tam in hac regia civitate, quam
in diversis provinciis constitutis, permutationes t ad in-
vicem facere, quando utrique venerabili domui servatur

exakte existimandæ, & ultra æstimationem adjicere debet creditor deci-
mam pretii: ita ut raro vel nunquam ecclesia lædatur. *Bald. tamen ad auth. Hoc jus porre-
ctum. C. de sacros. eccl. negat hoc servandum esse jure etiam poli & conscientia: adde Nov. 46.* Verum Accursius in dicta glossa Authent. *Hoc jus porrectum.* τὸ addita accipit pro
remissa, ut scilicet decima pars pretii remittatur emptori: utcum in uno gravetur, quod
se. invitum rem ecclesiasticam in solutum accipiat, in alio relevetur.

k Subtili. *Jul. ἀπερίετος. Scrim.*

l Firmo. *Jul. ἐσθλὰ δεσποτεία. Scrim.*

m διοικητὰς: Ser. administratores. *Jul. hic.*

n De quo dixi §.

o Quænam res ecclesiasticæ in solutum dari debent creditori? medix inter fertiles & steri-
les. *v. Jul. hic.*

p Estimatio rei ex ejus redditu, & publicarum tributionum functione & reliquo statu fa-
cienda est. *Julianus hic.*

q Non omne, quod mutuo accipit administrator ecclesiæ, imputatur rationibus ecclesiasti-
cis, sed id tantum, quod mutuum in utilitatem ecclesiæ versum est. *Nov. 123 cap. 6. in fin.*

r Creditor ecclesiasticus probare tenetur pecunias mutuo datas in usum & utilitatem eccle-
siæ conversas fuisse. *Hinc sumpta est Authent. Hoc jus. C. de sacros. eccl.*

s Ecclesiæ permutationes ad invicem facere possunt. *Nov. 54. c. 2.*

indemnitas, consentientibus in scriptis aut per depositio-
nes hujusmodi contractui, non solum ordinatibus utrius-
que venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis
deservientium. Ea vero, quæ ab Imperiali domo in quam-
libet venerabilem domum pervenerunt, aut postea perve-
nerint, nullo modo vendi, aut pignori supponi, aut permu-
tari, aut omnino alienari concedimus, neque si ad alteras
venerabiles domos tale aliquid egerint.

1 ¶ Et quoniam cognovimus ab aliquibus fieri alie-
nationes a monasteriorum, ut hæc a sacra figura in priva-
torum conversationem transferantur: & hoc omnibus
modis prohibemus. Si vero tale aliquid factum deprehen-
datur: licentiam præbemus sanctissimo loci episcopo hoc
monasteriis vindicare, & in antiquam figuram reducere.
Si b vero quis de prædictis venerabilibus domibus, quæ in
hac regia civitate, sive in aliis provinciis sunt, (excepta
sanctissima majore ecclesia regie civitatis) prædium habeat
plurimis fiscalibus tributis gravatum, ex quo nullus infe-
ratur redditus venerabili domui: licentiam c præbemus
ejusdem venerabilis domus ordinatoribus tale prædium
alienare quolibet modo voluerint, ad perfectam securita-
tem ejusdem venerabilis domus, gestis monumentorum
videlicet in hujusmodi alienatione consiciendis ab illis, a
quibus ordinatoribus talium locorum præponuntur sive or-
dinantur, & jurantibus in sanctis scripturis, præsentem an-
tistitem ejusdem venerabilis domus, & ampliore parte in ea
deservientium, quod neque per prodicionem, neque per
gratiam, aut quamlibet præscriptionem alienatio fiat,
sed ut servetur immunitas eidem venerabili domui. Oeco-
nomis vero & ordinatoribus clericorum, & chartulariis
ubicunque venerabilium domorum constitutarum, aut pa-
rentibus eorum, & filiis, & quibus secundum genus, aut se-
cundum matrimonii jura conjunguntur, locationes aut em-
phyteusis, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobi-
lium ipsis venerabilibus domibus competentium subire
aut per se, aut per interpositam personam, secundum
quod & in iis qui in regia civitate sunt, prohibemus.

CAP. VIII.

Si emphyteuta ecclesiæ per biennium in solvendo canone
cessaverit.

Si e vero quis aut locator, aut emphyteuta alicujus rei,
competentis aut sanctissimæ majore ecclesiæ, aut alteri
venerabili domui, in quolibet loco nostræ reipublicæ con-
stitutæ, aut deteriore faciat rem, quam quidem aut ac-
cepit, aut post hoc acceperit, aut per biennium f non in-
tulerit, quod ab eo promissum est emphyteuticum, aut
locationis canonem: damus licentiam venerabili domui,
ex qua locatio aut emphyteusis facta est, & quæ debentur
solum pro præcedente tempore, & antiquum statum
locatæ sive emphyteuticæ rei exigere, & ejicere de em-
phyteusi, sive de locatione, non g valentem de empo-
nematis actionem aliquam contra venerabiles domos
movere. Si vero noluerint prædicti ordinatores expellere
eum, exigi quidem eum præcipimus, quæ pro locatione
sive emphyteusi debere cognoscitur: usque ad definitum
vero tempus completum, sibi datam rem tenere eum,
& quæ placita sunt, dare. Si vero refugiat, licentiam
præbemus præpositis eorundem venerabilium locorum
indemnitate venerabilibus domibus de ejusdem rebus
fieri, non valente neque hic de emponematis h aliquid
prætendere.

CAP. IX.

Ut liceat pro redemptione captivorum res immobiles ecclesiæ
alienare.

Sanctissimas vero ecclesias i omnes seu œconomos j
civitatum præcipimus alienare res immobiles pro ca-
ptivorum k redemptione: nisi l sub hac conditione pos-
siones aliqui eis dederint, ut nullo modo has alienent.
Hoc autem concedimus, ut Hierosolymorum m sanctissi-
ma ecclesia licentiam habeat domos competentes ei non
positas in eadem sancta civitate vendere, non minori pre-
tium quam de pensionibus ejus in quinquaginta n annis col-
ligitur: ut ex earum pretio redditus meliores emat. Si ve-
ro quidam cuilibet venerabili domui, sive in hac regia
civitate, sive in provinciis positæ, steriles o possessiones
donaverint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint,
aut dereliquerint: jubemus pro talibus rebus nullam læ-
sionem sustinere venerabilem domum, in quam hujusmo-
di possessiones pervenerunt: aut fiscalium nomine, aut
alterius cujuslibet causæ gratia prægravari: sed omne hu-
jusmodi onus in dantes & eorum hæredes recurrere: ne-
cessitatem habentibus recipere datas hujusmodi possessio-
nes, & restituere de propria facultate venerabili domui
omne damnum, quod ex hujusmodi occasione ei contige-
rit. Si vero p etiam talis dolus in re subsecutus est, ut
aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur, & eas
jubemus in proprium lucrum venerabilem domum habe-
re, steriles vero res ei, qui dedit & hæredibus ejus omnino
restituere.

1 ¶ Ad hæc jubemus, ut nulla q necessitas sanctissimis
ecclesiis, vel aliis venerabilibus locis, tam in regia civitate, quam in om-
nibus

a Hinc sumpta est
Authent. *Multa
magis. S. de sacros.
eccl. v. Jul. hic. n.
412. Nov. 7. c. 11.*

b Hinc sumpta est
Authent. *Hinc
prædium. C. de sa-
cros. eccl.*

c Res ecclesiæ

(non tamen ma-
joris, quæ est Con-
stantinopolitane)
rosa distrahi pot-
est. *v. c. 4. §. 1. ad.
d. v. Jul. hic. n.
413.*

e Hinc sumpta est
Auth. *Qui rem.
C. de sacros. eccl.*

f v. l. 2. C. de
jure emph.

g Nov. 74. §. 1.

h Emponematis

meliorationes.

i Pro his inclusis

ita legitur ex Græ-
cis, τὰς δὲ
ἀγίας τὰς αὐτὰς
ἐκκλησίας. O.

κ δὲ τὰς καὶ το-
μίας τὰς πρὸς
καὶ τὸν ἐμ-
πύτην. Scrim.

l ecclesiis Odesi &
Thomæ. *Jul. hic.
n. 412.* Uterque
Tomus scilicet &
Odesion Prelo-
maus posit in
Mythia inferiori:
Claudianus in
Episthalemi Pal-
ladii, veteresque
Tomi, mavoria
maris nobilitas.

k Nov. 61.

l Quid si posses-
siones earum
habeant Archidia-
conus negat pro-
hiberi alienatio-
nem captivorum
redimendorum
causa: & reddit
quia videtur re-
stator hunc casum
non prævidisse,
cum sub ea condi-
tione, Ne aliena-
retur, rem eccle-
siæ legaret.

m v. Nov. 4. c. 11.

n Adde quæ scri-
psi ad l. 35. §. 3. C. de
donat. *Nov. 134.
12. in fin.*

o ἀστέρες, pe-
nuria laborantes.
Jul. hic. n. 415.

p Non est rari
traditio prædio-
rum steriliū &
defectorum facta
ecclesiis, etiam
ut illa acciperet
ecclesia, eidem
fuerit cetera pecu-
nia adnumerata,
quod etiam cau-
tum est. *Nov. 74.
12.*

q Ecclesia non
cogitur ex pecu-
nia, quam in no-
merata l. 1. et,
possessiones, quan-
tumvis fertiles, ei
occurrentes, em-
te.

a ὁ νόμος χρί-

σας. Scrimg.

b Quo iure acci-

pitur res urbana

ecclesiastici usus

nomine, eodem

& provincialis.

adde Jul. hic. n.

476. ut videatur

duci argumentum

ab urbanis rebus

ad provinciales.

c Transit a vendi-

tionem rerum im-

mobiliū, ad mo-

biles. adde Jul.

hic n. 477. & hoc

interim paucis

traditur: Quolia-

cunque vasa ec-

clesiæ, redimen-

dorum captivo-

rum causa, posse

distrahi: debiti

causa, superflua

tantum, adde l.

21. c. de sac. eccl.

d. Hinc sumpta est

Authentica, Præ-

serta. c. de sacros.

eccl.

e Vasa ecclesiasti-

ca superflua aliis

ecclesiis vendi

possunt, aut con-

strari. ut hic.

f Hæc negativa

superest.

g Superflua vasa

ecclesiæ, rebus

immobilibus e-

jusdem hic pos-

ponuntur.

h Jul. hic. n. 478.

i Hinc sumpta est

Auth. Qui res. c.

de sac. eccl.

k ἀντίδορον.

Id quod remune-

rationis gratia

datum est. v. Nov. 7.

in pr. l. 14. §. 1. c.

de sac. eccl. l. 20.

§. 11. D. de her. per.

l. 2. τὸν ἐμφυ-

τεύτην τὸ πά-

κτον τίλειν. Ser.

pañum, canonem,

v. l. 3. c. de obse-

quis. pactionem,

& apud Jul. hic.

pañio emphyteu-

tica, & alibi saepe

hæragium, &

μίσθωμα. su-

mitur pro eo

quod datur suf-

fragii & locatio-

nis causa.

m Pœna tabellio-

nis veterum in-

strumentum, ec-

nibus reipublica nostræ provinciis positis inferatur, pos-
siones steriles aut frugiferas ubilibet constitutas eme-
re: ut non inveniantur per hanc occasionem, & quas ha-
bent perdere, aut debitis obnoxii. Si vero quis vo-
luerit rem immobilem nomine a usus accipere ab ali-
qua prædictarum venerabilium domorum, (secundum b
quod superius de venerabilibus domibus, quæ in regia
civitate sunt positæ, disposuimus) non aliter hoc accipiat,
nisi aliam mox rem domini jure præstiterit venerabili
domui, a qua eandem rem acceperit, tantum habentem
reditum, quantum habet res, quæ ei datur, & non ma-
joribus tributis gravatam: quatenus post ejus transi-
tum, aut tempus, in quo datio usus est placita, non tran-
scendens scilicet ejus, qui acceperit vitæ tempus: utram-
que rem integro jure, & secundum dominium, & secun-
dum usum, in ipsam venerabilem domum pervenire. Et
hoc quidem de immobilibus rebus jubemus.

CAP. X.

De sacris vasis ejusque ecclesiæ vel oratorii.

DE sacris autem c. vasis competentibus sanctissimæ
majori ecclesiæ regie civitatis, aut aliis venerabi-
libus oratorii domibus, in quacunque loco nostræ rei-
publicæ positis, generaliter constituimus, ut non aliter
hæc vendantur, aut supponantur, nisi pro captivorum
redemptione. Si d. vero sunt plura vasa in aliqua memo-
ratarum venerabilium domorum, nullum necessarium
usum facientia, & contigerit hujusmodi venerabilem
locum debitis aggravari, & non sint aliæ manifestæ res,
de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus, ge-
stis monumentorum (sicuti superius dictum est) consti-
tutis prædicta superflua vasa e, aut aliis venerabilibus lo-
cis necessaria (non f) habentibus vendere: aut conflare
& similiter vendere, & eorum pretium in debitum præbe-
re: ut g non immobiles res alienentur.

CAP. XI.

Quibus pœnis subjiciantur, qui præsentem constitutio-
nem violaverint. h.

SI i vero præter hæc, quæ inserta sunt præsentem legi.
Scontractus fiat super competentibus rebus mobilibus
& immobilibus uni memoratarum venerabilium domo-
rum: reddi quidem eidem sanctissimæ ecclesiæ five ve-
nerabili domui rem, super quam tale aliquid subsecu-
tum est, cum mediis temporis fructibus: maneat autem
apud eam & pretium aut antidorum k, aut quod pro per-
mutatione, aut alia qualibet occasione datum est ei. Si
vero emphyteusis agatur præter hæc, quæ disposita sunt
a nobis, reddi sanctissimæ ecclesiæ, five venerabilibus
domibus vel locis eandem rem jubemus, & emphyteu-
ticum, secundum quod l placitum est, dare, & pactum
finiri secundum virtutem emphyteuticalium instrumen-
torum. Si vero donetur res ecclesiastica, aut alterius ve-
nerabilis domus, & hanc reddi sanctissimæ majori ec-
clesiæ, aut aliis venerabilibus domibus cum mediis tem-
poris fructibus, & tantum aliud, quantum valebat ipsa
res. Si vero hypotheca contra hæc dentur, creditor, quod
ei debetur, perdat, & res venerabili loco reddatur: ta-
bellionibus m præsumptibus præter hanc nostram le-
gem talibus ministrare instrumentis, perpetuo n exilio
condemnandis. Si vero aliquid ante hanc nostram legem
secundum antiquas constitutiones factum est: hoc ju-
bemus omnibus modis propriam virtutem habere. Omnia
vero, quæ contra antiquas leges facta sunt, revocari san-
cimus, & res, quæ contra virtutem earum data est, vene-
rabilibus domibus reddatur, & de cætero secundum præ-
sentem legem omnia fieri disponimus: vacantibus post-
hac aliis omnibus constitutionibus, quæ super talibus ca-
sibus dudum loquebantur.

EPILOGUS.

† Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in
perpetuum valituram nostra sanxii tranquillitas, incon-
vulsa observare festinet: edictis in solemnibus & legiti-
mis locis per decem dies proposito: & nullo pro tali oc-
casionem in provinciis destinando. Nos enim providemus
quali modo sine collatorum læsione omnibus præfens no-
stra generalis constitutio manifesta fiat. Dat. 7. Id. Maji,
Constantino. DN. Justin. PP. A. o Basilio p. V. G. Con.

UT PARTICULARES q USUSARUM SO-
lutiones in r duplum computentur.

TIT. IV.

NOVELLA CONST. CXXI.

Imperator Justinianus Augustus Basilio præfidi Tarfi.

PRÆFATIO.

CUM decuriones videamus nobis inflare precibus, &
libenter iis indulgeamus: merito sane legibus con-
Edict. Just. 9. cap. 5. Idque fuit etiam receptum apud Aegyptios certa lege, de qua vide
Diodorum Siculum 2. & Cujac. 5. obfer. 38.

trarias artes, & per fraudem excogitatas confessiones va-
lere non concedimus.

CAP. I.

DOCUERUNT enim potentiam nostram Eusebius &
Aphthonius, qui Demetrio nepotes extiterunt, nati
ex Palladio Demetrii filio: quod is Demetrius Artemi-
doro per causam mutui quingentos aureos debuerit, in
quam summam etiam usuras stipulatus sit. Nuper a ve-
ro sacram prodiisse formam, quæ voluerit, si duplum de-
biti solvatur, ut nulla contra ipsos secundum leges nostras super-
sit exaltio. Artemidori autem creditoris successores E-
pimachum & Artemonem dixisse, mentitos b ipsos in pre-
cibus, neque nostro dignandos auxilio: cum debito plene sa-
tisfactum non fuerit, sed soli c nongenti quadraginta novem
aurei persoluti sint. Ajunt enim supplices, patrem suum
Palladium una cum Demetrio patre ejus & Paulo octin-
gentos sexaginta septem solvisse aureos. Sed Artemo-
nem & Priscianam Artemidori filios, qui Epimachi &
Artemonis illius alterius avus fuit, dixisse particularem se
solutionem sorti non adjungere: sed omnia velle reputare in u-
suras: hac item innuere sententiam provinciæ præfidi, &
propterea exegisse Palladium pro priore quingentorum aure-
orum fœneratitia syngrapha alteram aureorum sexingentorum.
Solvissse autem ipsi (inquiunt) diversis temporibus &
Palladium aureos septuaginta duos, & Eusebium atque
Aphthonium decem, ut inde colligatur nongentorum
quadraginta novem aureorum summa. Eum vero, qui
controversiæ audientiam præbuerat, cum in animo non
revolveret, quod totius accusationis eadem causa esset:
non admisissse ipsos, sed voluisse in sexingentos eos aureos
sortis condemnare. Petieruntque, ut hac necessitate exi-
merentur: & collecto universo debito quingentorum au-
reorum, si quinquaginta unum adhuc solverent, qui reli-
qui essent ad mille solidorum quantitatem, tam universo
debito liberarentur, quam fœneratitiam sexingentorum
aureorum syngrapham reciperent.

CAP. II.

CUM igitur leges d nostræ nihil ultra e duplum sol-
vi velint: & nos in hoc tantum differentiam habea-
mus cum prioribus, quod illæ quidem debita constituant
usque ad duplum, si nulla particularis facta fuisset solu-
tio: nos vero recipiamus, ut particulares etiam solutio-
nes debita dissolvant, si usque ad duplum pertingant: san-
cimus, ut secundum hoc fiat computatio: & si tantum hi
persolverint, quantum adhuc ad mille aureos deest, re-
cuperent etiam fœneratitiam sexingentorum aureorum
syngrapham, ne debitum ex hac causa multipliciter exi-
gi deprehendatur.

EPILOGUS.

† Quæ itaque nobis placuerunt, & per hanc sacram
pragmaticam declarantur formam, ea studeto magnifi-
centia tua effectu & finitradere, tam ea interpretatio-
ne, quæ de hac causa in sententiis, quorum supplices me-
minerunt, facta est, abolita: quam omnibus, quæ per ob-
reptionem, & ex una tantum parte confecta sunt, aut
conficiuntur, vacantibus. Divinitas te servet per multos
annos, frater jucundissime. Dat. 17. Kal. Maji, Constant.
Belis. V. f. C. Conf.

EDICTUM g PIENTISSIMI DOMINI
nostri Justiniani de formula h ar-
tificum.

TIT. V.

NOVELLA CONST. CXXII.

PRÆFATIO.

COGNOVIMUS, quomodo post castigationem Domi-
ni Dei benignitate immisissam, qui negotiationes,
& ludos literarios i exercent, diversi etiam gene-
ris artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cum po-
tius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dedide-
rint, & duplicia tripliciaque pretia ac mercedes præter
veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

VISUM igitur est per sacrum Edictum omnibus interdiciere detestan-
dam istiusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disci-
plinæ aut artis magister, qualiscunque etiam negotiationis negotiator,
qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat,
plus pretii mercedisque nomine exigat: Jubemus vero etiam, ut k adi-
nciorum, & colenda terræ, aliorumque operum mensores nihil amplius
operari impudent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Hac
autem observare jubemus & eos, qui qualicunque opera demandant, &
eos, qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius, quam more
constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero, qui quicquam amplius,
quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem
in fœtum inferre cogentur, si supra id, quod ab initio constitutum fuerit,
cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit.

QQ 3

EPI-

a i. e. l. pen. §. 2.

c. de usur.

b Mendax postu-

lator non juvenis

reliquit. l. 7. c. de

divers. refer.

c Hypothecum hu-

jus Novellæ vide

hic apud Cujac.

d v. l. pen. §. 1. c. de

usur. l. leg. d. c.

72. & 73.

e Id uti ferret, vi-

de apud Molinæ-

um tract. de usur.

n. 47. ibi. Ex præ-

dictis generaliter

sequitur, quod

quancumque usura

lapis temporis

sortem aquave-

rint, quod tunc,

sive fuerit solu-

ta, sive non, sta-

tim ipso jure de-

clinant currere. Et

si de facto conti-

nuetur solutio,

quidquid deinceps

solvitur, for-

ti imputatur. Et

cum iterum sum-

mam fortis, & sic

ejus duplum a-

quaverint, ipso

jure liberatur de-

bitor & a sorte &

ab usuris. Idem,

si postquam supra

fortis quantita-

tem solvi coepe-

rint, debitor for-

tis residuum re-

præsentare & of-

ferre velit. Hac

ille.

f Id est, anno 541.

g v. l. 6. Edictum

Justiniani.

h De dispositione

artium, Index

Regina.

i μισθός est.

quo nomine in-

tellegit conventus

hominum, & mer-

cedas.

k Vetat Justinia-

nus agricolas,

nautas, artifices,

negotiatores, pre-

tii mercedisve

nomine plus mo-

re veteri exigere,

quinimo vetat,

ut locent operas

κατὰ τὴν πα-

λαιὰν διατύ-

πωσιν. sic enim

legendum, non ut

Haloand. ex epi-

tome Theodori

κατὰ τὴν πα-

λαιὰν διατύ-

πωσιν. i. e. secundum

auditionis forma-

lam.

EPILOGUS.

a i. e. anno 541.
b De episcopis & clericis. Index Re-
g. ae. v. lib. 1. c. 17.
3. Hæc constitutio de ecclesiasticis diversis capitulis loquitur Jul. cons. 145. *παρι εκ-
κλησιαστικων , διαφορων κα-
ταλειων.* Sci.
c Nov. sc. 6.
d De episco-
pi consecratione
Jul. hic. 429. ad-
de Nov. 137.
e καὶ τὰς προ-
τας τὰς πο-
τασ. Laici pro-
inde jus habent
suffragii in no-
minandis seu eli-
gendis episcopis,
adde Nov. c. c. 1.
quod est notan-
dum, quia de redi-
cunt alibi ple-
nius.
f Quid sit res non
reperitur, duos
suffragii nomi-
nasse. 5. 2. J. l. 42.
pr. c. de episc. Est
ergo hoc notan-
dum, tres aut sal-
tem duos proba-
te vix & morum
nomini a cleri-
cis & primatibus
civitatis, ut ex
eis eligatur epi-
scopus, adde quæ
scripsi ad l. 1. c. de
tutorib. & cura-
torib. illustrum.
v. Sidonium 4. E-
pist. 25.
g Testis eo nomi-
ne potest recitari,
si dicatur ad testi-
monium dicen-
dum donatione,
promissione, ami-
citiis, aut causa
non ab simili per-
ductus.
h hoc abrogatur
Novella Leonis.
Doctrina fidei or-
thodoxe in epi-
scopo esse debet &
ut Apostolus ju-
bet. Episcopum o-
portet ἀντιχό-
μερον τὴν κα-
τὰ τὴν διδα-
χὴν πιστῆ λό-
γῳ. ad Tit. 1. 9.
διδασκαλόν 1.
ad Tim. 3. vers. 2.
in fin. ut & idem
diaconus vult.
ἐχὼν τὸ μυσ-
τήριον τῆς
πίστεως. ibid.
vers. 9.
i oportet eundem
habere testimoni-
um ab extraneis
fidei. 1. Tim. 3. vers.
7. adde l. 42. pr. c. de episc.
k γράμματα, ita ut non sit ignarus. dist. 38. Nov. 6. c. 1. §. 2.
Linguarum cognitione instructos esse oportet beneficiarios. v. Duar. 1. de sacris 2.
l Uxorem habens vetatur hic episcopus fieri. m Liberos habens episcopus eligi non
debet. v. epist. 1. ad Tim. 3. vers. 4. §. 1. v. 6. Nov. 6. c. 1. §. 4.
n Concubina est quasi uxor. v. quæ dixi ad l. 3. in fin. ff. de concubinis.
o nascuntur enim illi ex concupiscentia Nov. 74. c. 1.
p Nasci est, non tantum habere, sed habuisse concubinam aut liberos naturales. Nov. 6. c.
1. §. 4.
q loquitur de primo bigamix genere, quoties uno eodemque tempore duas
vel plures quis habet uxores. v. epist. 1. ad Tim. 3. vers. 2. ad Titum 1. vers. 6. adde 26. dist. Nov.
6. c. 1. §. 3.
r loquitur de secundo genere bigamix, quoties mortua priore uxore, alte-
ram quis ducit. Cur primam dixit forte minus honesta existimatur, quæ secundo nubit. Hæc
tamen ratio siue inspectio, minus honesta est. f separatam a viro. t v. c. de in-
cest. nupt.
u canonibus, forte scenicam intelligit. Jul. hic. x v. dist. 51. 52. 53.
y Curialis 15. annis purgatus monastica conversatione sc. fieri potest episcopus, ut hic. &
y. 1. alias episcopatus est incapax l. 4. l. 12. c. de episc. z l. 12. c. de episc. a anno
35. ætatis ordinari quis episcopus potest, hodie 30. ut Nov. 137. c. 2. adde dist. 78.
b dixi supra. c taxoram. Jul. hic. d ex laico fieri quis episcopus potest, si
tamen trimestre prius inter clericos fuerit. e nota, ignarum sanctarum regularum
quotidianique ministerii, episcopum eligi posse, si modo spes in eo sit, ut brevi Canonibus &
regulas Ecclesiasticas addiscat, f Instituentur ab alio, instituere non potest alios.

† Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excel-
lentia tua, & a gloriosiss. felicis hujus urbis præfecto. Vo-
lumus enim per vos ab hujus nostri Edicti transgresso-
ribus constitutam multam exigere, poenisque illos subdi-
ta ut quæ vobis parent cohortibus, quinque librarum
auri multa incubitura sit, si quid ex iis, quæ a nobis con-
stitutæ sunt, neglectum fuerit. Dat. 2. Kal. Apr. Constan-
tin. DN. Justin. PP. Aug. post a Belis. V. C. Conf.

DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS & ET
Deo amabilibus & reverendisimis cle-
ricis, & monachis.

TIT. VI.

NOVELLA CONST. CXXIII.

Imp. Justin. August. Petro gloriosiss. magistro sacro-
rum nostrorum officiorum.

P R A F A T I O.

DE gubernatione, & privilegiis, aliisque diversis
capitulis ad sanctissimas ecclesias, & alias venera-
biles domos pertinentibus, jam quædam dispo-
suimus: super sanctissimis autem episcopis, &
clericis, & monachis dudum in diversis constitutionibus
disposita, cum competenti correctione hac comprehen-
dere lege prospeximus.

In editionibus Haloandrinis dua hic pagina infarciuntur,
quæ nec in Scrimgeriana editione, nec in meis manuscriptis re-
periuntur. Continus.

CAP. I.

De ordinatione episcoporum d.

Sancimus igitur quoties opus fuerit episcopum ordi-
nari, clericos & primates civitatis, cujus futurus est
episcopus ordinari, mox in tribus f personis decreta fa-
cere, propositis eis sacrosanctis evangelis, periculo sua-
rum animarum dicentes in ipsis decretis: quia neque pro-
pter aliquam donationem g, neque propter aliquam promissio-
nem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet causam: sed sci-
entes eos recte & catholica fidei h, & honesta i esse vita, &
litteras & nosse, hos elegerunt: & quia neque l uxorem, ne-
que m filios n aliquorum habent, neque concubinam aut fi-
lios naturales o cognoscunt eos habuisse p, aut habere: sed
& si prius uxorem aliquis ex eis habuit, ipsam & unam q, &
primam r, & neque viduam s, neque viro conjunctam t, ne-
que legibus aut u sacris constitutionibus & interdictionem: sed
& quod neque curialem y aut officialem hunc esse cogno-
scunt; aut si curiali vel officiali subiacet fortuna, sciunt eum in
monasterio non minus quindecim z annis monasticam conver-
sationem implese.

1 ¶ Hoc quoque decretis oportet inferi, quia non mi-
nus quam triginta quinque a ætatis annos habet is, qui eligi-
tur ab eis, qui cognoscunt personam: ut ex trium persona-
rum, pro quibus talia decreta facta sunt, melior ordinetur
electione & periculo ordinantis. Curialem vero vel
officialem, qui, sicut dictum est, quindecim b annis in
monasterio conversatus est, & ad episcopatum provo-
catus, liberum esse propria fortuna: ita tamen, ut libera-
tus a curia, quartam partem suæ substantiæ sibi retineat:
reliquis ejus rebus secundum nostram legem curiæ & fi-
sco vindicandis.

2 ¶ Damus autem licentiam decreta
facientibus, si quæpiam laicorum præter curialem
& officialem c, dignum memorata electione esse putent:
hunc cum alijs duobus clericis aut monachis eligere: ut
si laicus d hoc modo ad episcopatum eligatur, non re-
pente episcopus ordinetur, sed primo clericis non minus
tribus mensibus connumeretur, & e ita sanctas regulas
& cotidianum ecclesiæ ministerium edoctus, episcopus
ordinetur: qui enim alios debet docere f, post ordina-
tionem ab alijs doceri non debet. Si vero (ut evenit in
quibusdam locis) non inveniantur tres personæ ad talem
electionem opportuna, liceat decreta facientibus in
duabus & in una persona decretum facere: eos tamen
omnes jam dictas a nobis habentes testationes. Si vero,

7. adde l. 42. pr. c. de episc. k γράμματα, ita ut non sit ignarus. dist. 38. Nov. 6. c. 1. §. 2.
Linguarum cognitione instructos esse oportet beneficiarios. v. Duar. 1. de sacris 2.

l Uxorem habens vetatur hic episcopus fieri. m Liberos habens episcopus eligi non
debet. v. epist. 1. ad Tim. 3. vers. 4. §. 1. v. 6. Nov. 6. c. 1. §. 4.

n Concubina est quasi uxor. v. quæ dixi ad l. 3. in fin. ff. de concubinis.

o nascuntur enim illi ex concupiscentia Nov. 74. c. 1.

p Nasci est, non tantum habere, sed habuisse concubinam aut liberos naturales. Nov. 6. c.
1. §. 4.

q loquitur de primo bigamix genere, quoties uno eodemque tempore duas
vel plures quis habet uxores. v. epist. 1. ad Tim. 3. vers. 2. ad Titum 1. vers. 6. adde 26. dist. Nov.
6. c. 1. §. 3.

r loquitur de secundo genere bigamix, quoties mortua priore uxore, alte-
ram quis ducit. Cur primam dixit forte minus honesta existimatur, quæ secundo nubit. Hæc
tamen ratio siue inspectio, minus honesta est. f separatam a viro. t v. c. de in-
cest. nupt.

u canonibus, forte scenicam intelligit. Jul. hic. x v. dist. 51. 52. 53.

y Curialis 15. annis purgatus monastica conversatione sc. fieri potest episcopus, ut hic. &
y. 1. alias episcopatus est incapax l. 4. l. 12. c. de episc. z l. 12. c. de episc. a anno
35. ætatis ordinari quis episcopus potest, hodie 30. ut Nov. 137. c. 2. adde dist. 78.

b dixi supra. c taxoram. Jul. hic. d ex laico fieri quis episcopus potest, si
tamen trimestre prius inter clericos fuerit. e nota, ignarum sanctarum regularum
quotidianique ministerii, episcopum eligi posse, si modo spes in eo sit, ut brevi Canonibus &
regulas Ecclesiasticas addiscat, f Instituentur ab alio, instituere non potest alios.

qui debent episcopum eligere, citius ipsa decreta intra a
sex menses non faciant: tunc periculo propria animæ
le, quem competit ordinare episcopum, ordinet, omnibus
alijs, quæ diximus, observandis. Si quis autem citra me-
moratam observationem episcopus ordinetur, jubemus
hunc omnibus modis episcopatu depelli b. Sed etiam
illum, qui præter hoc præsumpserit ordinare, segrega-
ri c uno anno a sacro ministerio, & omnem ejus sub-
stantiam, quæ quolibet tempore, aut modo in ejus do-
minium deducta est, propter culpam, quam fecit domi-
nio ecclesiæ, cujus episcopus est, vindicari.

CAP. II.

De accusatoribus episcoporum d.

Si quis autem electum ad ordinationem episcopatus
accusaverit, in qualibet causa, quæ possit secundum
leges e aut canones ejus impedire ordinationem, diffe-
ratur hujusmodi ordinatio: & prius contra eum propo-
sitam causam exequente, siue etiam deficiente per tres
menses suam accusationem implere: diligenter exami-
nari ab illo, a quo futurus erat episcopus ordinari: & si
quidem obnoxium eum accusator invenerit, prohibea-
tur ordinatio. Si vero obnoxius non ostendatur, ordina-
tio quidem non impediatur: accusator autem, siue non
probaverit, siue etiam fugit propositam a se accusatio-
nem, a provincia, in qua habitat, abiciatur. Si quis au-
tem ante examinationem accusatum ordinarit, ordi-
natus quidem a sacerdotio repellatur: qui vero talem ordi-
nare festinaverit, superius dictæ subiaceat pœnæ, tam
annali g prohibitioni sacri ministerii, quam etiam ut o-
mnes ejus res ecclesiæ vindicentur.

1 ¶ Præ h omnibus illud servari sancimus, ut nullus
per suffragium i auri, aut aliarum rerum, episcopus or-
dinetur. Si quid autem tale committatur: ipsi semet
ipsos, & k dantes l, & accipientes m, & mediatores n eo-
rum, secundum sacras Scripturas, & sanctas regulas da-
mnationi subijciunt: & propterea, qui dat, & qui accipit,
& mediator ejus factus, sacerdotii aut cleri honore remo-
veatur: quod autem pro hac causa datum est, ecclesiæ
illi vindicetur, cujus voluit sacerdotium comparare. Si
vero laicus o forte pro hac causa aliquid accipiat, aut me-
diator rerum factus est: datas res in duplum eum exi-
gi jubemus, ecclesiæ vindicandas. Non solum autem,
quæ secundum hunc modum dantur, vindicari præcipi-
mus, sed etiam omnem cautionem p pro hoc quolibet
modo expositam, & pignorum vel fidejussorum datio-
nem, vel oblationem, & omnem quamlibet aliam cau-
tionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissionem
accepit, non solum professionem q reddat: sed etiam a-
liud tantum, quantum professio continet, exigatur: quod
debet ecclesiæ dari.

CAP. III.

Si quis episcopus ante ordinationem r vel postea ecclesiæ res
suas obtulerit: & quid pro cathedralico dari conveniat.

Si quis autem episcoporum, siue ante suam ordinatio-
nem, siue post ordinationem voluerit proprias res aut
partem earum ecclesiæ offerre, cujus sacerdotium accepit,
non prohibemus, & omni condemnatione & pœna præ-
sentis legis liberum eum esse sancimus: sed etiam omni
laude dignum judicamus: quoniam hoc non est emptio,
sed oblatio s. Pro consuetudinibus autem illa sola permi-
ttimus præberi ab ordinatis episcopis, quæ subsequenter
præsentis legi inserta sunt. Jubemus igitur beatissimos ar-
chiepiscopos & patriarchas, hoc est t, senioris Romæ
& Constantinopoleos, & Alexandriæ, & Theopolcos u,
& Hierosolymorum, siquidem consuetudo x habet epi-
scopis y & clericis z in eorum ordinatione non minus,
quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi,
quæ consuetudo a recognoscit: plus autem ab hac

Idem mundani, laici, Nov. 6. c. 1. §. 2. quasi ex plebe, ut eorum intuitu, clerici quali pa-
tricii quidam vel senatores esse videntur: unde & laicorum vita secularis conversatio di-
citur. l. 56. pr. c. de episc. p Vendere prohibetur, in fraudem venditionis cautionem,
fidejussorem, vel pignus, iure accipere non potest. fraud enim hi legibus, quoties ab uno con-
tractu prohibito, ad alium pervenit dixi ad l. 5. c. de legib. q oblatio s. i. e. oblatio.

r datur ab eligendo vel electo episcopo, datur ipsi ecclesiæ, non alicui privato. t ita legitur
apud Jul. hic i. e. Papam Romanum, & Constantinopolitanum, & Alexandrinum, Theopoli-
tanum, & Antiochenum & Hierosolymitanum: ut hinc possis colligere Papæ appellationem
Episcopis primarum sedium tributam fuisse. adde quæ dixi ad l. 7. c. de sum. trinit.

u i. e. Antiochiæ, Jul. hic. dixi ad l. 6. in fin. c. de sum. trinit. x Nota hæc diligenter est
servanda, continens ea, quæ dantur a Papis seu patriarchis, metropolitanis, ab episcopo &
clericis pro suæ promotionis vel ordinationis gratia. Papæ seu patriarchæ episcopis & cle-
ricis a quibus eliguntur, consuetudinis nomine, i. e. consecrationis, quasi remunerandæ cau-
sæ, dant non plus 20. auri libris, ut hic i. e. 1440. dant aureos. Metropolitanis non dant Patri-
archæ solidis plus centum: ejus notariis. non plus 300. J. Episcopi tamen duo metropolitani
non præstant, nisi reditus eorum ecclesiæ minor sit triginta libris auri. J. eod. Clerici quantum
præstant. v. c. 16. J. y Papæ ordinantur & consecrantur a clericis & episcopis.

z Res est notanda, Papam ne quidem excipi a consuetudinibus præstantis pro sua con-
secratione.

a Opinor hujusmodi dationes pecuniæ magis niti consuetudine, quam ulla lege divina ex-
pressa, ac si diceret, Quæ dantur ab ordinato episcopo, dantur potius ex consuetudine, quam
lege: ut hinc possis colligere, Annatas esse juris positivi non divini.

quantitate

quantitate

quantitate

quantitate

quantitate

quantitate

a nota a quibus
ordinantur me-
ropolitani.
b nota a quibus
ordinantur epi-
scopi.
c Synodus potest
ordinare metro-
politani & epi-
scopum. An con-
cilium ecumeni-
cum beneficia
conferat, & an
subsit ei Roma-
nus Pontifex, v.
Duarenus 3. de
sacris 2.

d Tota res eo re-
dit, Papas seu pa-
triarhas inthroni-
ficare dare iis e-
piscopis, a quibus
eliguntur: me-
ropolitano, pa-
triarcha aut Sy-
nodo: episcopos,
metropolitano.
Et ita non ad u-
nam & eandem
personam defer-
tar jus inthroni-
ficandi, aut cathe-
dratici. Puto ta-
men ea potius o-
mnia distributa a
primo presbyte-
ro vel archidia-
cono. in fin. infr.
eod. distributa, in-
quam, in usum
ecclesiasticum &
pauperum: id e-
nim erat munus
diaconi.

e Utriusque pro-
prietatis. Jul.
hic. & passim
inf. eod.
f l. e. 432. aureo-
rum.
g Quantitas ca-
thedrae in di-
uitibus admo-
dum ecclesiam ad
annuum redditum
non redigitur: in
aliis redigitur, ut
hic.

h pro cathedra-
tico. Jul. hic.
i cathedra-
tico. Jul. hic.
k cathedra-
tico. Jul. hic.
l pro cathedra-
tico. Jul. d. 100.
m Dux auri li-
bra 144. aurei, &
hic quidem erat
episcopatum
minimus redditus.
n cathedra-
tico. Jul. hic.

o l. e. inthroni-
ficandi, cathedra-
tica, consuetudines. adde & insinuativa & imperativa ex Nov. 56.
p πρὸς τὸν πρεσβύτερον de archiepiscopo. v. Petrum Greg. 15. synag. 21. & pro-
ferimus num. 13. ubi ex Capitulari Caroli Magni, de pace Const. 29. refert, ad archiepi-
scopum notionem de incantationibus & maleficiis pertinuisse, adde quod de primo
presbytero dicam. inf. eod. & Vigilius 3. method. Juris Pontif. 11. fol. 616. cap. de
archiepiscopo, &c.

q ἀρχιδιάκονος. Primi presbyteri & archidiaconi officium inter cetera fuit, in ec-
clesia pecuniam distribuere: & ob id Novellae Majoriani de episcopali iudicio, Archidia-
conus multam jubet ei inferre, quem fecerit clericum invitum episcopum. Et Proden-
tius Laurentium, quem primum & septemviris vocat, & archidiaconum (nam septem tan-
tum diaconi inito fuerunt) vocat opus dispensasse ait, & ideo industriam in Archidia-
cono Hieronymus & Sidonius requirunt. Hieronymus Evangelio: diaconi eligant de se,
quam induit non noverint, & archidiaconum vocent. Sidonius Dominulo 4. Epist. 25.
Joannes Archidiaconus in quo scilicet gradus seu ministerio retentus propter industriam
v. hic. Cujus de aliis muneribus archidiaconi vide extra de offic. archidiaconi Pe-
trum Greg. 15. synag. 20. Vigilius 3. method. Juris Pontif. 11. cap. de Archidiacono.
fol. 612.

r Res divini juris emi non possunt. 5. 2. inf. de rev. divis. & 5. 2. inf. de inustil. sup.
l. 6. pr. ff. de contrah. emp. l. 53. 5. 5. ff. de ver. obl. l. 1. 5. 2. ff. de ambig.
f. pro cathedra-
tico.

t Pona plus a quo accipientis cathedrae nomine. u Patria potestate dignitas
episcopatus filium liberat. Novell. 31. c. 3. x & a patria potestate in fin. infr. eod.
non tamen curia, l. eod. adde Jul. hic. n. 433. y Hinc sumpta est Authent. Sed Episco-
patus. C. de epis. & cler.

z Jul. hic. num. 434. 3. Eclog. 1. c. 2.
a Hinc sumpta est Authent. Presbyteros. C. de epis.
b Episcopi & monachi tutores esse non possunt.
c Presbyteri, diaconi & subdiaconi unam legitimam tutelam suscipere possunt: non inviti-
tatem. J. eod. l. 53. C. de epis. & cler.

quantitate nihil supra viginti auri libras praebere, metro-
politani autem a propria synodo b, aut a beatissimis patri-
archis ordinatos, & alios omnes episcopos, qui aut a c
patriarchis aut a metropolitano ordinantur, dare d pro inthroni-
ficandis quidem solidos centum: notariis autem ordinan-
tis, & aliis ministrantibus ei, & solenniter accipientibus,
solidos trecentos.

Si vero ecclesiae redditus minus quidem quam triginta f
auri libras per annum g reddant, non minus autem quam
decem: dari pro inthronificatione h solidos centum, aliis au-
tem omnibus, qui ex more capiunt, sol. 200. Si vero mi-
nus quidem quam decem, non minus autem quinque au-
ri libras ecclesiae redditus esse contigerit: pro inthronifi-
candis i quidem dari solidos quinquaginta: omnibus autem
aliis ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos.
Si autem minus, quam quinque, non minus autem duas
auri libras ecclesiae redditus habeat, pro inthronificatione k sol-
lid. decem & octo: omnibus autem aliis ex consuetudine
percipientibus solid. 24. Si autem minus tres, non autem
quam duas auri libras quantitas reddituum ecclesiae compe-
tiatur, dare pro inthronificatione l quidem solidos duodecim,
pro omni vero alia consuetudine solid. sex. Episcopum
enim ecclesiae minus m duas auri libras redditus habentem,
neque pro inthronificatione n, neque pro alia qualibet con-
suetudine dare aliquid permittimus.

Hae autem quae praebere disposuimus o, primus pres-
byter p ordinantis episcopi & archidiaconus q suscipien-
tes, ex consuetudine percipientibus dividant hae. Igi-
tur jubemus hae omnibus modis observari: ut non ex ta-
libus occasionibus ecclesiae debitis praegraventur, & sacer-
dota venalia r fiant. Si quis autem ultra quantitatem a
nobis definitam pro inthronificatione f aut consuetudinibus
quolibet modo praesumat accipere: jubemus quicquid plus
acceperit, triplum r ex rebus ejus vindicari ecclesiae dan-
tis. Sed hae quidem pro episcoporum ordinatione di-
cta sint.

C A P. IV.

Ut episcopatus a servili & adscriptitia u fortuna x homi-
nem liberet.

Post y ordinationem vero servili & adscriptitia fortu-
na episcopos liberos esse praecipimus, nisi curiales aut
officiales citra praedictam observationem ordinentur: ta-
les enim episcopatu remotos, curiae aut officio restitui ju-
bemus: ut non ex tali fortuna sacerdotio fiat injuria. Il-
los autem, qui ante hanc nostram legem ex curiali fortu-
na inveniuntur episcopi ordinati, hujusmodi quidem for-
tuna liberos esse: legitimam vero partem ex propriis re-
bus curiae & fisco dare: sic tamen, ut nullam imminutio-
nem ecclesiastica jura sustineant in rebus, quas in episco-
pato acquisitas, ecclesiae eorum competere disposuimus.
Si vero contigerit ordinatum episcopum sub proprii paren-
tis potestate esse: ex ipsa ordinatione suae potestatis sit.

C A P. V.

De presbyteris & diaconis & subdiaconis cognationis jure ad
tutelam vel curam vocatis z.

Deo a autem amabiles episcopos b & monachos, ex
nulla lege tutores, aut curatores cujuscunque perso-
nae fieri permittimus: presbyteros c autem, & diaco-
nos, & subdiaconos jure & lege cognationis tutelam
aut curam suscipere hareditatis permittimus, proprio

& solo gradu cognationis d ad tutelam & curam vocatis,
hujusmodi suscipere administrationem permittimus: si
tamen intra quatuor menses, ex quo vocati sunt, apud
competentem judicem scripto declarent talem admini-
strationem propria b voluntate suscepisse, & si quis eorum
forsan hoc fecerit, nullum ex hoc in e alia tutela aut cura
praedictum patiat.

C A P. VI.

Ut clerici a muneribus personalibus & negotiis secula-
ribus d abstant.

Sed neque fieri susceptorem e aut exactorem fiscalium
functionum, aut conductorem f publicarum aut alie-
narum possessionum, aut curatorem g domus, aut procu-
ratorem litis: aut fidejussorem h pro talibus causis episco-
pum, aut oeconomum i, aut alium clericum cujuslibet
gradus, aut monachum proprio nomine, aut ecclesiae, aut
monasterii, sinimus: ut non per hanc occasionem & san-
ctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impedian-
tur k. Si autem ecclesiis aut monasteriis possessiones qua-
dam adjacentes l inveniantur, & voluerint dispensatores
ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut
emphyteusim has accipere: tunc omnibus clericis & mo-
nachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monu-
mentorum consentientibus & manifestantibus pro utilita-
te venerabilium domorum hoc fieri: talem conductionem
& emphyteusim procedere sinimus: sed etiam ipsi sanctis-
simis ecclesiis & aliis venerabilibus domibus damus licen-
tiam conductiones & emphyteuses facere ad m invicem:
& clericis n similiter propriarum o ecclesiarum possessio-
nes conducere & gubernare, cum voluntate p tamen epi-
scopi & oekonomi permittimus: exceptis personis, quas
per aliam legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem
contra ea, quae dicta sunt, aliquid fecerit, si quidem epi-
scopus fuerit, omnes ejus res ex qualibet causa vel per-
sona live ante episcopatum, live post hoc fuerint ad eum
venientes, ejus ecclesiae q vindicari sancimus. Si autem
oekonomi, aut alii clerici fuerint hoc delinquentes: pecu-
nariam eos poenam, qualem episcopus eorum probave-
rit, exigi, ecclesiae vindicandam: cum etiam conductionem
teloniorum, aut cujuslibet possessionis, aut publi-
carum collationum perceptionem, aut exactionem, aut
solicitudinem domus eis credentes, aut fidejussores eos
pro memoratis causis suscipientes: nullam contra eccle-
siam, aut monasterium, aut res ejus, aut gubernantium,
aut contra illas personas, quibus crediderint, aut contra
facultates, aut fidejussores eorum habeant actionem. Il-
li vero, qui publicarum collationum aut tributorum susce-
ptionem, aut conductionem, aut exactionem memoratis
personis crediderint, aut fidejussores eos acceperint: si
quod publico damnum contingat, hoc ex r propria facul-
tate restituere compelluntur.

C A P. VII.

Ne episcopus dicendi testimonii causa evocetur s.

Nulli vero iudicium t licebit Deo amabiles episcopos
ne cogere ad iudicium venire pro exhibendo testimo-
nio u: sed iudex mittat x ad eos quosdam ex personis mi-
nistrantium sibi: ut propositis sanctis Evangelii, secun-
dum quod deest, sacerdotes dicant quae noverint.

C A P. VIII.

Ne propter quamlibet causam episcopus ad secularem
iudicem trahatur y.

Sed z neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminosa
episcopum ad iudicium civilem aut militare invitum
producere aut exhibere citra a imperialem iussionem per-
mittimus: sed iudicem, qui tale aliquid live ex scripto si-
ve ex non scripto praesumpserit imperare, post singuli pri-
vationem, viginti librarum auri poenam exsolvere ju-
bemus ecclesiae, cujus episcopus produci aut exhiberi iussus
est: executorem similiter post singuli privationem, & ver-
beribus subdendum, & in exilium deportandum.

C A P. IX.

Ne episcopi proprias ecclesias relinquunt b.

Interdicimus autem Deo amabilibus episcopis pro-
publica vel privata conducentis. r Potest iudicis, qui clericum fidejussorem vel
creditorum vedigalium publicorum adprobaverit.
f Jul. hic. n. 436. t Hinc sumpta est Authent. Sed Index. C. de epis.
u Episcopus dicit etiam invitum testimonium: id itaque cum ceteris commune habet, l.
ult. vers. notissim. C. de fide instr. l. 4. l. 5. ff. de testib. l. 14. C. de testib. Id tamen ut dicat,
in iudicium trahi non potest: & consequenter hoc speciale a reliquis habet. l. 7. l. 8. C. de
epis. x v. l. 2. 5. 1. C. de iur. iur. propter. calum. 30. l. 4. c. 13.
y de episcopis in iudicium non vocandis. Jul. hic. n. 437. z Hinc sumpta est Au-
thent. Nullus episcopus. C. de epis. & cler. Eclog. d. loco.
a Rescripto principis episcopus evocari potest litis causa ad iudicem civilem vel milita-
rem. ut hic. & hoc quidem receptum est post iura de causa rescripto principis causam
evocari ab auctor. Nov. 53. c. 2. vel reo. Nov. 69. c. 4. pr.
b De episcoporum possessione Jul. hic. n. 438. dic melius, de episcopis vagantibus, &
deserentibus suas ecclesias, & ut de sine synodis licetis discedant, Nov. 64. 3. adde 1. l. 1.
quod Frumentarium c. 13. de stabilitate episcopi vel clericorum.

a Clerici legiti-
ma tutela fungi
possunt. Testa-
mento tutores
possunt dari
Concilium id vo-
tant, ut scribit
Cyprianus. 1. epist.
b l. e. non invitum
d l. 1. 2. 3. Eclog. d. 3.
e l. 17. C. de ep.
f l. e. Unam tan-
tum legitimam
tutelam admini-
strare possunt.
g Pura ne ex-
ceptores, vel ex-
actores publica-
rum tributorum
sint, aut adju-
tores vedigalii-
um, vel aliena-
rum possessionu-
um: vel causa-
tores aut fidejus-
sores in talibus
causis sint. Jul.
hic. n. 435. adde
Nov. Leonis 68.
c l. 1. 2. 3. Eclog.
d l. 1. 2. 3. Eclog.
e l. 1. 2. 3. Eclog.
f l. 1. 2. 3. Eclog.
g l. 1. 2. 3. Eclog.
h l. 1. 2. 3. Eclog.
i l. 1. 2. 3. Eclog.
k l. 1. 2. 3. Eclog.
l l. 1. 2. 3. Eclog.
m l. 1. 2. 3. Eclog.
n l. 1. 2. 3. Eclog.
o l. 1. 2. 3. Eclog.
p l. 1. 2. 3. Eclog.
q l. 1. 2. 3. Eclog.
r l. 1. 2. 3. Eclog.
s l. 1. 2. 3. Eclog.
t l. 1. 2. 3. Eclog.
u l. 1. 2. 3. Eclog.
x l. 1. 2. 3. Eclog.
y l. 1. 2. 3. Eclog.
z l. 1. 2. 3. Eclog.

h Nov. Leonis 86.
Canon. apud 19.
i Oekonomi, dis-
pensatores pau-
perum.
k quod est ini-
quum: deest
enim sacerdoti
sacris vacare. l.
32. 5. 4. ff. de arbi-
trariis. l. 52. 5. 1. in
fin. C. de epis.
l Ecclesia con-
ducere possunt
possessiones sibi
adjacentes.
m Ecclesia con-
ductionem aut
emphyteusim fa-
cere cum alia ec-
clesia potest.
n Clerici pro-
prias ecclesias
possessiones
conducere licet.
o Singulis eccle-
siis clerici certo
numero attributi.
p Clerici con-
ducere possessio-
nem ecclesiae non
potest, nisi vo-
luntate episcopi
vel oekonomi.
q Pona episco-
pi tutelam ge-
rentis, praedare

a. l. 25. l. 33. c. de
episc. & cler.
b. Causarum me-
re ecclesiastica-
rum notio, non
pertinet ad judi-
cem civilem,
e canonica causa.
Julian. hic. n. 462.
negotium eccle-
siasticum. ibi.
d. De rebus du-
biis in conciliis
episcoporum e-
mergentibus. Jul.
hic. num. 463.
e. Synodum ob-
serva ex metro-
politano & epi-
scopis ei subje-
ctis.
f. Appellari pot-
est a synodo pro-
vinciali ad patri-
archam.
g. Forum episco-
pi observa. Epi-
scopus conveni-
endus est apud
metropolitanum,
adde Julian. hic
num. 464.
h. A metropoli-
tano appellatur
ad patriarcham.
i. Forum metro-
politani nota.
Metropolitanus
conveniendus est
apud suum Patri-
archam. adde Jul.
hic num. 465.
k. De episcopis
ad iudicem voca-
tis. Jul. hic num.
466.
l. Forum nota
eorum, qui admi-
nistrant venera-
bilia loca. Huc
refer Julian. hic
num. 467.
m. Administra-
tores venerabili-
um locorum con-
veniendi apud
suos episcopos.
Atque orphanotro-
phi non sunt
obnoxii reddend-
is rationibus.
Nov. 131. c. 15. l. 32.
c. de episc. vide,
quod dixi ibi.
n. $\mu\epsilon\tau\alpha\ \tau\eta\nu\ \alpha\pi\alpha\tau\eta\sigma\iota\nu$, post
exactionem, Jul.
hic. in exigendo.
Hal.
o. Ab episcopo ad
metropolitanum
appellatur.
p. Appellatur a
metropolitano
a patriarcham
seu archiepisco-
pum.
q. Haeredes ratio-
nibus obnoxio-
rum, de iis red-
dendis etiam te-
nentur. adde Jul.
hic num. 468.
r. Dic potius, si
reperi fuerint
Constantinopoli.
ut sit sensus, Epi-
scopos & clericos
(si his nondum
contestata est in
provincia) Con-
stantinopoli re-
pertos, ibi conve-
niri posse. adde
Jul. hic n. 469.
s. Jul. hic num.
470.
t. Jul. hic num.
471. Apocrisarii,
qui res agunt Ec-
clesiarum Nov. 6.
a. 2. responsales
viri, responsarii,

quem omnium memoratarum personarum habuerit actionem aliquam, & episcopus distulerit, inter eas judicare: licentiam habeat actor civilem iudicem adire: ita tamen, ut accusata persona nullo modo cogatur fidei iuramentum dare, sed solam a cautionem sine iurejurando cum hypotheca suarum rerum exponere. Si vero pro criminali causa accusatio contra aliquam memoratarum personarum proponatur, sub legitima cautela accusata fiat persona. Si autem h. ecclesiastica e causa est, nullam communio- nem habeant iudices civiles circa talem examinationem, sed sanctissimus episcopus secundum sacras regulas causa finem imponat.

C A P. XXII.

Ut episcopi apud proprium conveniantur metropolitanum, & ut cavere pro lite non teneantur.

Si quis vero sanctissimorum episcoporum ejusdem synodi dubitationem a aliquam ad invicem habeat, sive pro ecclesiastico jure, sive pro aliis quibusdam rebus, prius metropolitano e eorum cum aliis de sua synodo episcopis causam examinet & iudicet: & si non rata habuerit utraque pars, quae iudicata sunt, tunc f. beatissimus patriarcha dioeceseos illius inter eos audiat, & illa determinet, quae ecclesiasticis canonibus & legibus consonant: nulla parte ejus sententiae contradicere valente. Si autem & a clero, aut alio quocunque aditio contra g. episcopum fiat propter quamlibet causam: apud sanctissimum ejus metropolitam secundum sacras regulas & nostras leges causa iudicetur: & si quis iudicatis contradixerit, ad h. beatissimum archiepiscopum & patriarcham dioeceseos illius referatur causa, & ille secundum canones & leges huic praebeat finem. Si vero contra metropolitam: talis aditio fiat ab episcopo, aut clero, aut alia quacunque persona: dioeceseos illius beatissimus patriarcha simili modo causam iudicet. Pro omnibus autem causis, pro quibus apud proprium metropolitam, aut patriarcham, sive apud alios quoscumque k. iudices episcopi conveniantur, nulla fidei iuramentum aut cautiones pro lite exigantur: sic tamen, ut isti studeant illatis sibi causis semetipsos absolvere.

C A P. XXIII.

Ut economi & similes apud proprium episcopum conveniantur.

Oeconomus l. autem, & xenodochos, nosocomos, optochotrophos, & aliorum venerabilium locorum gubernatores, & alios omnes clericos jubemus pro creditis sibi gubernationibus apud m. proprium episcopum, cui subjacent, conveniri, & rationem suae gubernationis facere & exigi, quod ex ipsis debentes ostenduntur illi venerabili reddendum domui, ex cujus ordinatione debitum apparuerit. Si vero putaverint se gravari: post repetitionem n. metropolitano causam examinet. Si vero metropolitano fuerit contra quampiam praedictarum personarum huiusmodi causas examinans, & debitum exegerit, & exactus putaverit se gravatum p. dioeceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet: non enim concedimus praedictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactorem debiti proprios episcopos declinare, & ad alia venire iudicia. Si quis autem ex ecclesiasticis, cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem moriatur, jubemus ejus haeredes q. simili modo & rationibus & exactoribus subiacere.

C A P. XXIV.

Ut episcopi illic, ubi deliquerint, conveniantur.

Si quis episcopus aut clericus ex quacunque provincia in Constantinopoli reperitur, & voluerit aliquis adversus eum actionem proponere: si quidem litis contestatio in provincia pro ipso negotio facta est, ibi litem compleri. Si vero nondum inchoata est: apud gloriosissimum praefectum Orientis praetorium, aut apud eos, qui a nobis fuerint deputati, iudices, convenientibus eum respondere.

C A P. XXV.

De apocrisariis s.

Reverendissimi vero apocrisarii r. cujuscunque sanctissimae ecclesiae, qui in regia civitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitans a suis episcopis ordinati & destinati, neque pro suis episcopis, neque pro causa ecclesiae, aut pro debito publico aut privato, aliquam conventionem sustineant, nisi mandatum habuerint a suis episcopis, aut economo, ut aliquos conveniant. Tunc enim solis illis, qui ab eis conveniuntur, damus licentiam si quam obligationem habent, contra ecclesiam, aut contra episcopos eorum, proponere. Si vero & in quibusdam causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint, in tem-

pore, in quo responsa faciant, pro his conventiones a suscipiant.

C A P. XXVI.

Ne episcopi legationis tempore conveniantur.

Si vero episcopi vel clerici pro b. civitate, aut pro suis ecclesiis propter suam legationem e, aut ordinationem episcopi, aut regiam civitatem, vel ad alium quemlibet locum proficiscantur: jubemus eos nullam molestiam aut importunitatem a qualibet persona sustinere: licentia existente iis, qui obligatos eos putant se habere, postquam ad provinciam revertuntur, convenire eos, nullo in iis, quae se putant habere, eis faciendo praedictum de temporibus praescriptionibus, propter tempus, quod in tali causa protraxerint.

C A P. XXVII.

Ut monachi per procuratorem se defendant: & de quantitate sportularum.

Si quando autem causa emergerit, ut admonitio aut executio d. inferatur pro qualibet pecuniaria causa, sive publica, sive privata: clerico aut monacho, aut monasterio, aut cuicunque monasterio, & maxime foeminarum: jubemus sine injuria, & cum competenti honore admonitionem fieri, non tamen monasterium aut ascetiam monasterio e. abstrahi: sed procuratorem ab eis ordinari, qui pro causa respondeat. Monachis autem liceat, sive per se, sive per procuratorem, monasterii causas agere: sciente, qui hoc praevicatur, iudice, vel executore, quia & cingulo spoliabitur, & poenam quinque librarum auri exigeretur per magnificientissimum comitem privatarum rerum: executor videlicet super hoc verberando, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis episcopis provisuris, ut nihil his contrarium fiat: aut, si aliquid committatur, memorata ultio procedat: iudicem vero vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

C A P. XXVIII.

De modo sportularum f. in persona clericorum.

Sportularum g. vero nomine omnem personam in quocunque ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam & monacham, aut ascetiam, aut monasterium, pro omni criminali & pecuniaria causa, cujuscunque quantitas sit, sive a clerico, sive a quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant, aut in regia civitate aut in provinciis, quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis dare permittimus. Si vero ex nostra iussione, aut ad iudicem, aut ad beatissimum patriarcham missus executor, in alias provincias admonitionem offerat alicui memoratarum personarum: non ultra unum solidum accipiat. Si vero pro una eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat, unam & solam personam pro omnibus sportulas dare sancimus. Episcopus vero pro h. rebus ecclesiae suae nullam exactionem molestiamque sustineat sportularum, si pro talibus causis admoveatur exactio: actiones videlicet contra ecclesiam propositas economis suscipientibus, aut illis, qui in eam causam ordinati sunt. Qui vero contra haec exigere i. sportulas praesumpserit: in duplum, quod accepit, exacta personae reddere compellatur: & si quidem militat, cingulum perdat: si vero clericus fuerit, a clero removeatur.

C A P. XXIX.

Ne clerici mulieres superinductas in k. propriis domibus habeant, episcopi vero nullas.

Presbyteris autem & diaconis, & subdiaconis, & omnibus in clero conscriptis, non l. habentibus uxores secundum sacros canones, interdiximus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo superinductam m. habere: tamen citra matrem, aut sororem n. aut filiam, aut alias personas, quae omnem suspicionem o. effugiant. Si quis autem absque hac observatione mulierem in sua domo habet, quae potest ei suspicionem inferre, & semel & secundo a suo episcopo, aut a suis clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de sua domo noluerit: aut accusatore apparente approbetur inhoneste cum muliere conversari: tunc episcopus ejus secundum ecclesiasticos canones de clero eum amoveat, curiae civitatis, cujus clericus erat, tradendo. Episcopum p. vero nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem proberur nequaquam hoc custodiens, episcopatu projiciatur, ipse enim se ostendit indignum sacerdotio.

C A P. XXX.

De diaconissis q.

Diaconissam vero nullo modo cum viro, ex quo potest inhonesta vita emergere suspicio, habitare permittimus. Si vero haec non observet: sacerdos, sub quo

a. 42. J. v. Nov.
133. c. 24. 5. Unde
& iudem apocri-
se in causa exire
ca monasterii
possumus, l. 33. c. 1.
episc. & qui di-
citur apocri-
stus, Nov. 25. c. 1. in
fin. responsarius
nuncupatur a lo-
brano ibi. id est,
dans responsum
vice monasterii,
c. 36. J. de mona-
chorum, c. 42. J.
ead. ut alias vice
magistratus, Nov.
24. c. 4. & ita iu-
dicibus, mona-
riis, & episcopi
suerunt sui apo-
crisarii. de apo-
crisariis addit
conventionibus.
Nov. 7. c. 1. J. de
caus. de clero, ubi
apocriarii sibi
Apollonica lega-
ti, Suidas in voce
ἀποκριστής, &
ἐκ τῆς ἀποκρίσεως
ἀποκριστής, qui
fuit a respon-
sis seu divinis li-
bellis. adde Pe-
trum Gregorium
49. J. de 5. n. 4.

a. Nov. 95. c. 1. 2.
b. Episcopi, officia
legati sibi pas-
sunt: legati, in-
quam, vel pro sui
civitate, vel pro
suis ecclesiis, vel
pro ordinando
episcopo. J. de
c. vide l. 3. ff. de
iudiciis.
d. De executione
religiosae perso-
nae. Jul. hic. 42.
e. Nov. 134. c. 5.
f. De sportulis re-
ligiosae personae
Jul. hic. num. 473.
g. Hinc sumpta est
Authentic. de be-
nef. c. de episc.
& cler.
h. De episcopis
pro rebus eccle-
siis non conveni-
endis. Julian. ibi
num. 474.
i. De his, qui
sportulas exigunt
ultra modum sta-
tutum. Jul. ibi
num. 475.
k. Julian. hic. n.
476.
l. vide Nov. c. 1.
m. expositio. 27.
n. vide tamen l.
12. c. de episc.
o. Mater cum fi-
liis, soror cum
fratre, filia cum
parente clerico
(non episcopo)
citra suspicionem
potest habitare.
p. Episcopi cum
ulla muliere ve-
rantur hic habi-
tare. Jul. n. 477.
q. Quae scilicet
cum masculis ha-
bitant, & de libe-
ris eorum. Jul.
hic num. 478. l.
de leg. l. 1. §. 4.

Quæ dicitur
hic Græci appel-
lant, Julianus, be-
neficia & salaria.
b Diaconissas a-
lias fuisse a mo-
nialibus hinc de-
prehenditur, quod
pœnæ nomine dia-
conissa in mona-
sterium detrudat-
ur.

c Diaconissæ re-
sinebant admini-
strationem bono-
rum suorum.

d Diaconissæ cer-
to numero eccle-
siis assignabantur.
e Si quis inter
celebranda myste-
ria, ministris Dei
injuriam fecerit.

Jul. hic. n. 479.
f Hinc sumpta est
Authent. Sed no-
vo Jur. C. de epis-
c. & cler.

g l. 10. C. de epis-
c. l. d. C. de his, qui
ad ecclesias consu-
gunt.

h *ἀλλὰ τὰ μυσ-
τήρια καὶ τὰς
θείας λειτουργίας
ταράττει.*
Scrimg. Julianus
videtur legisse
*ἀλλὰ τὰ ἱερὰ ἡ-
για καὶ λειτουργίας*
dum venit,
sed si ipsa sancta
oratoria.

i Argumentum a
perturbatore my-
sterii sacri, ad
eum, qui litanias
perturbat.

k Litaniæ, sup-
plicationes.

l *λίτις.*
m *λίτις.* Scr.
quas Novell. 87.
vocat δημοσίαν

*προσεύχον, una
profectione publi-
que.*

n De litaniis lai-
corum. Jul. hic.
num. 480.

o Litaniæ sine
sacerdotibus non
hebant. In iisdem
hebant orationes
& cruce præfere-
bantur, ut hic. no-
de & die celebra-
ta. l. 3. §. 1. Cod. de
hereticis.

p vide, quæ scri-
psi ad Novellam
Leonis 72.

q Julianus etiam
hoc caput igno-
rat.

r *τὸν ἀρχιεπί-
σκοπον.* Scrimg.

ἡγούμενον vocat.
Rel. i. tit. 1. c. 2.

s Jul. hic. n. 481.
t *ἡ κατὰ βῆθ-
μόν.* i. e. non
ejus, qui ordine
primus, secundus,
tertius, & sic de in-
cepit sed qui o-
ptimus.

u Abbas elige-
bantur a mona-
chis.

x Abbas dotes.
y ut C. Abba-
tissa eligantur a
monialibus.

z Novell. 5. cap. 2. Jul. hic. num. 483. 4. Eclog. 1. c. 3.

a *διὰ τὴν ἀκαταστά-
την.* b Schema seu habitum monachi observa-
a laicis habitus: diversus, inquam, vestis & tonsura. Nov. 5. c. 2. in pr.

c Triennium prædictum probantis iis, qui ad monachium affectant.

d *ἀδελφὸν λαμβάνοντα* Græci hic. *ἡν ἀγνοεῖται τὴν πρῶτον.* v. Nov. 5. c. 2. §. 1.

e Nov. 5. c. 2. Nov. 17. c. 1. l. 1. §. 5. C. de his, qui ad eccles. confug.

quo subiacet, admoneat eam, ut omnibus modis talem virum ejiciat e sua domo: si vero hoc distulerit agere, ecclesiastico ministerio & propriis emolumentis a alienata, monasterio tradatur b, & ibi omni suæ vitæ tem-
pore degat: rebus e ejus, si quidem filios habeat, inter se & illos, secundum numerum personarum, dividendis: ut competentem ipsi mulieri partem monasterium acci-
piens, eam alat, & regat. Si autem non habuerit filios, omnis ejus substantia inter monasterium, ubi mittitur, & ecclesiam d, in qua prius erat constituta, æqua portione dividatur.

CAP. XXXI.

De his, qui in ecclesia episcopo, aut aliis clericis injuriam inferunt e.

SI quis, cum sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, episcopo, aut clericis, aut mini-
stris aliis ecclesiæ g injuriam aliquam inferat: jubemus hunc verbera sustinere, & in exilium mitti. Si vero hæc sacra h ministeria conturbaverit, aut celebrare prohi-
buerit, capitaliter puniatur: hoc ipso & i in litiis k, in quibus episcopi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem injuriam solum fecerit, is verberibus exi-
lioque tradatur. Si vero etiam litaniam l concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare jubemus, non solum civiles, sed etiam militares judices.

CAP. XXXII.

Ne laici m faciant litanias sine episcopo & clericis, & crucibus.

Omnibus autem laicis interdiximus litanias n facere si-
ne sanctis episcopis, & qui sub eis sunt, reverendissi-
mis clericis. Qualis enim est litania o, in qua sacerdotes non inveniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas p cruces (cum quibus & in litiis ingredi-
untur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quando opus vocaverit ad litanias celebrandas tunc solum ipsas sanctas cruces accipere eos, qui consuevit eas portare solent, & cum episcopo & clericis litanias celebrare: hoc custodientibus sanctissimis locorum episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca judicibus. Si quis autem in hoc capitulo præsentis nostræ legis virtutem aut transcen-
derit, aut non vindicaverit: prædictas pœnas patietur, monasteriorum & reverendissimorum monachorum dis-
positione.

CAP. XXXIII.

Reliquum nobis est & de venerabilibus monasteriis & reverendissimis monachis formam dare. Illud igitur ante cetera dicendum &c.

Transcribitur hic in Græco totum primum caput Novellæ quæta supra q.

CAP. XXXIV.

Ut abbas non tam antiquitate quam bona existimatione cen-
sendus sit & eligendus.

Jubemus igitur, abbatem r aut archimandritam in uno-
quoque monasterio ordinari, non s omnino secundum
gradum t monachorum, sed omnes u monachi melioris
opinionis existentes eum eligant, propositis sacrosanctis
Evangelii: dicentes quia neque propter amicitiam, aut
aliam quamlibet causam, sed scientes eum, & fide x re-
ctum, & vita castum, & gubernatione dignum, & qui
possit monachorum disciplinam, & omnem monasterii
statum ut liter custodire, eum elegerunt: & sanctissimum
episcopum, sub quo monasterium constitutum est, eum,
qui ita electus est, modis omnibus abbatem ordinare. Hæc
autem omnia, quæ a nobis disposita sunt, pro ordinatione
abbatum, valere præcipimus, & y in venerabilibus foemi-
narum monasteriis & ascetriis.

CAP. XXXV.

De monachis non z statim vestiendis.

SI quis autem ad monasticam vitam venire voluerit:
jubemus, si quidem notus est, quia nulli fortunæ sub-
jacet, abbas monasterii si perspexerit, schema ei præ-
beat; si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ sub-
jaceat: intra tres a annos non accipere eum schema b
monasticum: ut intra memoratum tempus experiat c
huius hominis conversationem monasterii præsul. Et si
intra triennium aliquis emerferit dicens aut servum,
aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut et-
iam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid
rapientem, aut propter aliquam culpam in monaste-
rium eum ingressum, proprio domino hunc restitui cum
rebus, quas probatur in monasterium introduxisse: juran-
do d primū, quia e nihil patietur a suo domino percipiente.

Si autem intra triennium nullus convenerit, aut inquietaverit, aut contra aliquam memoratarum personarum
quæstionem fecerit, abbas monasterii post transcurio-
nem triennalis temporis, si talem virum dignum judica-
verit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus
propter fortunam, donec tamen deget in monasterio.
Res autem, quas in monasterium introduxisse videtur,
illæx domino reddantur. Si quis autem memoratarum
personarum reliquerit monasterium, & ad secularem ve-
nerit vitam, aut in civitatibus, aut in agris circumiens,
propriæ fortunæ reddatur.

CAP. XXXVI.

Ut monachi in una conclavi habitent a.

In omnibus autem monasteriis, quæ b coenobia dicun-
tur, jubemus secundum canones monachos in uno habi-
taculo c omnes separatim dormire, ut mutuum alterutris
testimonium castæ conversationis præbeant: nisi quidam
tamen ex eis, aut propter longævam in monasterio con-
versationem quiete volentes vivere, aut senectutis atque
corporis infirmitatis causa in remotis cellulis d intra mo-
nasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia &
voluntate abbatis e fieri. Hæc omnia in monasteriis &
asceteriis foeminarum servantibus, in nullo loco nostræ
reipublicæ esse f monasteria permittimus aliter. Ubi
autem monasterium invenitur, omnibus modis jubemus
viros a foeminis separari, & foeminas quidem, in quo sunt
monasterio, remanere: viros autem aliud monasterium
sibi facere. Si vero plura sunt monasteria, ut necesse
non sit, nova monasteria edificare: locorum sanctissimus
Episcopus monachos cum monachis, & foeminas cum
foeminis separare g, & in aliis monasteriis congregare
procuret, quæcunque vero habentur communia, inter
eos secundum competentem eis jus dividere. Foeminis
autem, quemcunque ipsæ elegerint h sive presbyterum,
sive diaconum, ad faciendum eis responsum i, aut
sanctam eis communionem portandam k: sanctissimus
episcopus, sub quo sunt, deputer, quem recte fidei, &
vitæ bonæ esse cognoverit. Si vero, qui ab eis electus
est, non sit presbyter, aut diaconus, dignum tamen eum
huiusmodi ministerio episcopus judicaverit: ordinatio-
nem ei imponat, qui dignus esse videbitur, ut responsa
(sicut dictum est) monasteriis distribuat: ita tamen, ut
neque sic electus ad responsa foeminarum, in monasterio
maneat.

CAP. XXXVII.

Conditionem nuptiarum vel liberorum non extare, si quis
monasterium ingrediatur.

SI quis sub l conditione nuptiarum, sive liberorum, si-
ve dotis causa, sive antenuptialis donationis donave-
rit, sive reliquerit suis liberis, sive alii cuicunque personæ
hereditatem, sive legatum, aut ab initio pure relinquens
eis, oneret eos substitutione, aut restitutione, aut sub una
prædictarum conditionem reliquerit, vel donaverit, sub-
stitutiones vero vel restitutiones eis fecerit, adjectis condi-
tionibus quibuscunque ex iis, quæ superius enumeratæ
sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subje-
ctæ, sive masculi, sive foemina, monasteria ingrediantur,
aut clerici, aut diaconissæ, aut ascetriæ fiant: tales condi-
tiones m invalidas & pro non scriptis esse. hoc autem so-
latio & clerici & diaconissæ ecclesiarum fruantur, si usque
ad suam vitam in his perseveraverint, ut res sub tali condi-
tione donatas aut relictas, ad pia opera expendant, aut re-
linquant. In personis enim, quæ in monasterium vel
asceterium ingrediuntur, & relinquunt huiusmodi con-
versationem castam, monasterio aut asceterio, ubi a prin-
cipio ingrediuntur, res sub tali conditione donatas aut re-
lictas, cum alia eorum substantia competere volumus. Si
tamen in redemptionem n captivorum, aut egentium ali-
menta sub prædictis conditionibus substitutio aut restit-
utio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi per-
mittimus.

CAP. XXXVIII.

Ut qui monasteria ingrediuntur, se suaque o dedident
monasterio.

SI p qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, &
intraverit monasterium: filiis non extantibus, mona-
sterio, quod ingreditur, res ejus competere q jubemus.
Si vero talis persona filios habeat, & non antequam r
intret monasterium, de suis rebus fecerit dispositio-

impletur, aut potius remittitur.

o Julian. hic. num. 486.

p Alaudia scilicet, ut hic v. Nov. 76. Quid feuda? vide 2. feudorum 28.

q Hinc sumpta est Authent. Si qua. C. de sacre sancti. eccles.

r Ipso scilicet ingressu. Novell. 5. cap. 5.

n l. 49. Cod. de episcop.

RR 2

nem.

a Hoc verbum
celligunt Græci
τὸ οἰκεῖν, τὸ
κατασφύρει, τὸ
ἐπιβῆναι. 4.
Rel. i. cap. 4. addo
Jul. hic. num. 481.
b Monasteria vi-
dentur quædam
fuisse, non καὶ ὁ-
δοί, in quibus in
communione non
vivatur.
c *ἀσπερ*, Nov. 5.
c. 1.
d καὶ οἰκεῖν, addo
4. Eclog. 1. c. 18. de
cellulis monacho-
rum dicam ad
Novell. 17. c. 1.
e τὰ ἡγούμενα.
Scrimg. Eumeni.
Julian. hic.
f Ita Græci le-
gunt κατ' ἀδελ-
φὰ δὲ τόπον
τῆς ἡμετέρας
πολιτείας ἐν
ἐνι μοναστηρίῳ
μοναχῶν καὶ
μοναστρίας αἰ-
κεῖν, ἢ τὰ ἀ-
νόμιμα διαλα-
βῆναι μοναστή-
ρια συγκατα-
μεῖν. Scrimg.
id est, In nullo
nostræ reipublicæ
loco concedimus,
ut in uno mona-
sterio monachi
sint, & monastria
habitent, & ut ap-
pellantur, dupli-
cia sunt monaste-
ria. Hal. sed nec
ea, quæ duplicem
vocantur, Jul. hic.
Id etiam constan-
tum fuit Nicetani
synodo 2. c. 20. &
epistola quadam
Cypriani, addo
l. 44. C. de epis-
c. Jul. hic. num.
484.
h Monastria sibi
eligebant unum
diaconum vel
presbyterum, quo
utabantur diribi-
tore sacre com-
munionis & ad
responsa.
i eis τὸ ποιεῖν
ὡς τὰς τὰς ὁ-
ποῦσιν. d. l.
44. apocritarium
intelligit Julianus
hic de quod xi ad
c. 25. sup. addo.
k αὐτὰς ἀγίαν
κοινωνίαν πῶ-
περ. Scrimg. vi-
detur ergo com-
munio sacra in-
terdum ad com-
municarios de-
portata.
l Hinc sumpta
est Authent. Nig.
c. 4. Trebell. addo
Julian. hic. n. 485.
m Condicio le-
gati, institutionis,
aditionis ita ita-
ta, si sine liberis
decesserit, vel, si
nuptias non con-
traxerit, sacerdotio
vel clericatu

a Parens, etiam post ingressum monasterii, testari potest, & hereditatem dividere inter filios, adde quæ dicam ad Novell. Leon. 5.
b Parens, quantumvis monasterium ingressus, legitimam tamen cogitur liberis relinquere.
c Jul. hic num. 487. & 4. Ecl. 1. c. 2. ad 11.
d Jul. hic num. 488.
e Monachi non possunt exheredari, quamvis dum laici essent, in causam ingratitudinis inciderint, l. 55. §. 1. C. de Episc. forte militum exemplo, jure namque antiquo non potuerunt exheredari. l. 26. ff. de liberis. ut certissimum sit, monachum non posse exheredari ex causa ingratitudinis, quæ monachismum antecesserit. v. Cujac. 12. obs. 26. in fin. quod & Gratia. no. relatum c. 19. qu. 3. can. ult. 23. quasi. c. non licet. Idem omnino extat apud Harmonop. §. 11. in fin. Atque ita fallitur Accurs. Novell. 5. & Alciatus 4. p. 1. verg. 23. negans hoc jure civili constitutum. His adde, quæ scripti ad l. 56. §. 1. C. de Episcop. Idem adversus Alciatum tonet Emanuel a Costa in repetitio- ne l. Oculi Aquilini. 29. §. 1. quid si tantum §. num. 197. 198. 199. ff. de lib. & posth. & ita monachismo deletur ingratitudo erga parentes: & e contrario.

f d. l. 56. §. 1. Jul. hic num. 490.
g Nov. 5. c. 4. Jul. hic num. 491. 4. Ecl. 1. c. 13.
h v. Jul. hic n. 492.
i d. l. 56. §. 1. C. de Episcop. per apocriarios. Jul. hic.
k Jul. num. 493. Ecl. c. 15.
l videtur legendum, connumeret. Nam hic Græci legunt, συναριθμεῖται, ut pœna desertoris, de qua Nov. 5. c. 2. sit & in secundo deserto.
m Jul. hic num. 494.
n Scrupum, vel incestum cum moniali pœna capitalis puniri hinc colligunt. v. Clar. 3. sent. 5. §. fornicatio. vers. cum moniali. & eadem idem ibid. vers. cum presbytero, sentit, mulier non esse sacrilegium aut capitale, sicut presbytero rem habuerit.

nem, & legitimam partem filiis deputaverit: etiam a sic liceat ei, postquam monasterium ingreditur, suam facultatem in proprios dividere filios: ita tamen, ut nulli filiorum suorum minuat b legitimam partem; quam vero non dederit filiis partem, monasterio competat. Si vero omnem substantiam inter filios dividere voluerit: propria sua persona filiis connumerata, unam sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat juri monasterii competere. Si vero in monasterio degens moriatur, antequam inter filios suos proprias distribuatur res, legitimam partem filii percipiant: reliqua vero substantiæ pars monasterio competat.

CAP. XXXIX.

Ut solutis sponsalibus per monasterii ingressum simpla tantum arra reddantur.

Sponsalibus c quoque secundum leges factis inter aliquos, siue sponsus monasterium ingreditur, recipiat, quæ pro sponsalibus arrarum nomine sunt data: siue sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat, quæ similiter arrarum nomine accepit: pœna utrique parti concedenda.

CAP. XL.

Si vir aut uxor ingreditur monasterium.

SI vero constante d adhuc matrimonio, aut vir solus, aut uxor sola intraverit monasterium, solvatur matrimonium, & citra repudium, postquam tamen persona pergens ad monasterium schema perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitam: restituat prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tantam partem, quanta ex morte viri competeat mulieri secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donationem, & casum dotis ex morte mulieris placitum: reliquum vero dotis mulieri restitui precipimus, & si quid aliud ex rebus mulieris apud eum inveniatur. Ambobus autem monasticam vitam eligentibus, jubemus vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem antenuptialem, & mulierem propriam accipere dotem, & quicquid aliud viro dedisse probetur: ut unusquisque citra damnum suis fruatur rebus: nisi forte sponsus sponsæ, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, aut uxor marito aliquid donare aut cedere voluerit: quoniam neque ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

CAP. XLI.

Ne liceat parentibus exheredare filios, qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos.

Nullam vero licentiam damus aut parentibus filios, aut filiis parentes, secularem vitam sectantes, & relinquentes, velut ingratos e a sua excludere hereditate, monasterium aut monasticam vitam subsequentes. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticam vitam eligentes, ex venerabilibus monasteriis abstrahere f.

CAP. XLII.

De monacho monasterium deserente.

SI monachus reliquerit suum monasterium, & in aliud g ingreditur: quascunque res tempore, quo monasterium dereliquerit, habere videbitur: proprio monasterio, in quod ab initio ingressus est, eas competere jubemus. Providere autem sanctissimos locorum episcopos, ut neque monachi, neque monachæ circumeant h civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsarios i hoc agant in suis manentes monasteriis. Si monachus reliquerit k monasterium, & ad secularem vitam migraverit, hunc militia, & honore, si quem habet, prius spoliatum, ab episcopo locorum & provinciæ iudice in monasterium mitti, & res, quas postea habuisse probatus fuerit, monasterio, in quod mittitur, competere. Si vero rursus reliquerit monasterium: tunc eum iudex provinciæ, in qua inventus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat l.

CAP. XLIII.

De raptoribus sanctimonialium.

SI quis rapuerit m aut sollicitaverit, aut corruerit astrictam, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, hujus res ex talis sceleris participio jubemus venerabili loco, in quo talis fœmina habitat, per locorum sanctissimos episcopos & œconomos eorum, nec non etiam cujuslibet provinciæ iudices, & eorum officia vindicari. Eos autem, qui talia deliquerint, & participes eorum sceleris fuerint, capitale n periculum sustinere: talem vero mulierem, ubicunque est, cum propriis rebus in monasterio recondi, in quo cautius custodiri possit, ut non rursus in eodem crimine reperiarur. Si vero diaconissa fuerit, & filios habuerit legitimos: legitimam par-

tem dari filiis. Si autem intra unum annum, postquam cognoscitur tale facinus commississe, tales res juri venerabilium domorum non vindicentur: jubemus omnibus modis comitem a privatarum fisco nostro has assignare, locorum iudice, qui neglexerit easdem res vindicare, cingulo privando, & multam quinque librarum auri a comite privatarum exigendo.

CAP. XLIV.

Ne liceat laicis & scenicis uti monachi schemate.

OMnibus itaque generaliter in seculari vita conversantibus, & maxime theatralia b exercentibus viris ac mulieribus, nec non & prostantibus interdiciamus uti c schemate monachi, aut monastriæ, aut ascetriæ, aut cujuscunque personæ hujusmodi imitari schema: scientibus universis præsumptibus, aut uti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacunque ecclesiastica disciplina: quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur: providentibus huic rei non solum locorum episcopis, & qui sub eis sunt, clericis, sed etiam militibus civilibusque iudicibus, & quæ sub eis sunt, officiis & locorum defensoribus. Pœnas autem præsentem legi insertas, quæ etiam ex prioribus legibus sunt notæ, non solum in futuris, sed etiam in præcedentibus casibus seu delictis valere, & omnibus modis vindicari sancimus. Per præsentem enim legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus servari jubemus.

EPILOGUS.

+ Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostrâ sanxit tranquillitas, per omnia custodiri provideat. Dat. Kal. Maji, Constantinop. Justinian. PP. August. Basilio d. V. C. Conf. missa Petro præf. præf.

UT LITIGANTES e JURENT IN EXORDIO litis, quia neque promiserunt dare iudicibus, neque dabunt: & desponsulis f, & ut, quæ jubentur, referendarii compleant, & non misceant semetipsos causas, & per se exequantur.

TIT. VII.

NOVELLA CONSTIT. CXXIV.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfetto.

PRÆFATIO.

PRæsentem legem proferimus, ut & iudicum puritas appareat, & non valeat litigantium suffragium circumvenire leges.

CAP. I.

Jubemus g igitur, quoties apud quoscunque iudicantes h aut administratores, lites aut appellationes examinantur: præ omnibus principales i litigantium personæ, aut illos, ad quos in medium negotium forte migraverit, in præsentia iudicum tangentes sancta evangelia, jurare k, quod nihil penitus iudicibus, aut patrociniis l causa ipsi, vel alii cuicunque personæ pro hac causa quolibet modo dederunt, aut promiserunt, aut postea dabunt vel per se, vel per aliam quamcunque mediam personam: exceptis iis, quæ propriis Advocatis pro patrocinio m præstant, aliisque personis, quibus nostræ leges dari disposuerunt. Hæc autem servari precipimus, & in sacro nostro consistorio, quando consultationes introantur, ut sub præsentia sacri senatus memorata sacramenta præstentur. Si autem (ut contingit) aliqui litigantium nequeunt ad iudices venire, tunc jubemus præsentem quidem jurare prædictum iuramentum: ad absentes n autem dirigi ex officiis ministrantibus aliquos cum adversa parte, ut eis præsentibus memorata sacramenta similiter præbeantur. Si vero mulier fuerit, quæ propter honestatem vitæ extraneis viris se monstrare non consuevit: tunc & absente adversario, ex officio missos memorata suscipere sacramenta. Si autem abesse partes in aliis locis contingat o, aut unam earum: precipimus absentem in provincia, in qua degit, iuramentum modo a nobis dicto sub gestis monumentorum apud iudicem provinciæ, aut apud locorum defensorem præbere. Illo videlicet generaliter observando, ut, si quis litigantium absens vel præsens hujusmodi iuramentum præbere noluerit: & hoc manifestetur iudici: per sententiam ejus actor quidem casum actionis, reus autem condemnationem sustineat.

CAP. II.

Si penitentia ductus litigator personam, cui aliquid dedit, proferat.

SI p quis autem ex litigatoribus dixerit, se dedisse alicui aut promississe, & personam declaraverit, & hoc probaverit: ipse quidem in eventu litis veniam mereatur: qui vero accepit, aut promissionem suscepit, aut ei probetur: si quidem pecuniaria sit causa, quicquid datur, tripulum q, quod vero promittitur, duplum a comite rerum privatarum exigatur, & dignitatem seu cingulum, quod habet, in utroque casu amittat. Si autem criminalis sit accusatio, confiscationem propriæ substantiæ patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptionem alienum crimen in se transponi festinavit. Si autem datum, aut promissum litigator probare nequiverit: juret persona, quæ datum aut promissum dicitur suscepisse, quia neque per se, neque per aliam

a v. C. de off. com. rer. privar.
b Tois ta thea-
trika. Justinian.
Novell. 5. c. 4.
c Et q. 1. c. 17. adde
Jul. num. 495.
d l. 4. C. de off. p. f.
e. l. 9. §. de in-
jur. c. de sap. 17.
f. Jul. hic.
g i. e. anno 541.

h Jul. cons. 12.
i de litigantibus
lites. Regia.
m. l. 1. §. de in-
jur. c. de sap. 17.
n. Jul. hic.
o huc refer. c. 9.
p Hinc sumpta
est Authent. Prin-
cipales. C. de iur.
jur. propter ce-
lumniam.
q quinimo &
hoc in consistorio
principis sit. In-
terd.
i. i. e. ante omnia.
k v. Plin. 5. epist.
l. 7. Ecl. 307. in 4.
c. 6.
m de patrociniis
x. c. 1.
n i. e. exceptis
honorariis advo-
catorum.
o i. e. qui in se-
rum non vene-
runt.
p mittitur nte.
nunquam ad do-
mum litigatoris,
ut juret. v. l. 15. ff.
de iur. jur. propter
celumniam. v. Nov.
123. cap. 7.
q Hinc sumpta
est Authent. Novæ
jure. C. de pœna
judicis, qui mala
judicavit.
r Pœnam judi-
cium observat, qui
quid iudicandi
causa accipit.

x Vide Cujac. 18. observ. 36.
a Jul. hic n. 422.
b Nov. 82. c. 13.
c Nov. 134. c. 3. l. 24. C. de appell.
d Cum sua relatione, l. 24. Cod. de appellat. Subscripciones non erant nuda nominis appositione: sed qui subscribebant, adnotabant cui rei subscriberent.

e De successione, quæ ab intestato defertur fratribus, & parentibus, & filius fratrum. Jul. cons. 114.
f Et ita abrogatur lex 3. l. 14. in fin. C. de legitimis.
g c. 1. J.
h c. 2. J.
i c. 3. J.
k c. 4. J.

l Varare interdum Principi licet: sed tamen in melius.

m Nov. 119.

n Hinc sumpta est Authent. Cessante.

o Cum parentibus & fratribus defuncti concurrunt ejusdem defuncti nepotes ex fratre vel sorore, quod postremum vetabat. Nov. 118. c. 3. vers. sed & ipsi fratrum filii.

p Inclusa defuncti in Scrimgeri editione, leguntur autem apud Halondrum.

q Quid dos? nunquam insinuanda, l. ult. C. de jur. dos. licet a veteribus nominata inter donationes. l. ult. §. 1. C. de donation. ante nupt. Ex constitutionibus regni Galliarum, & dos, & omnes contrahus insinuantur, ut falsitatis nulla sit occasio: longe melius quam Leonis Novella 50. quæ donationibus scriptis insinuationem remittit.

r Intimationi. Jul. hic n. 425.

s Hinc sumpta est Authentica, & de decursum. C. de donat. ante nupt.

t Utilitas insinuationis.

u l. 6. in fin. l. 7. ff. de edendo.

x Quotæ quantitates donationes insinuandæ sint.

y Quæ in urbe, seu quo in loco donationes propter nuptias insinuandæ.

z Apud quem judicem donationes propter nuptias insinuandæ.

a Insinuatio donationis propter nuptias, valere ex parte uxoris: ex parte viri, non valet, cum donationis non insinuata ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis uxoris, vel injusti repudii.

considerato, terminum hujusmodi causis legitimum adhibeant, sive una, sive utraque parte præsentem. Ac propterea & jubemus, ut in hoc genere causarum non amplius, quemadmodum in præsentem usque diem obtinuit, in primam appellationem omnes cognitiones conferantur, sed unaquæque cognitio suum diem præscriptum habeat.

CAP. III.

Ad hæc sancimus, ut omnes judices appellationem Aquidem, quæ intra deputatos dies offertur, neque interdicta a legibus, omnibus modis suscipiant. Intra triginta vero dies, quam oblata fuit appellatio, actitata & in causa cum propria d subscriptione præbeant litigatoribus, ut illi pro suo hæc auxilio competenti possint insinuare magistratui. Quod si quis judicem hoc facere supersederit, tententia quidem temporis decursu confirmabitur, ipse vero iudex, qui ista non observavit, quique huic apparent, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit, ex propriis facultatibus ei rearcire compellentur, & denarum librarum auri poenam nostris inferendam rebus privatis persolvent.

EPILOGUS.

† Gloria igitur, & magnis rebus gerendis nata auctoritas tua præsentem legem, & in regia urbe proponere studeto, & tibi manifestam facere procurato, ut omnes cognoscant, quid observare debeant.

UT FRATRUM & FILII SUCCEDANT pariter ad imitationem fratrum etiam ascendentibus extantibus. Et ut mulieres non insinuata h antenuptiali donatione non lædantur: non insinuans autem vir, vel si competat nuptiale lucrum, eo non fruatur. Et rursus ut mulieres non secundo nubentes, dominæ sint patris sponsalium largitatis, quantum pars facit unius filii. Et, ut similes sint poenæ utriusque sexus, dum sine & cau a rationabili repudium mittitur.

TITULUS X.

NOVELLA CONSTIT. CXXVII.

Idem Aug. Basilio præfecto prætoriorum.

PREFATIO.

NOstras leges emendare nos non piget, ubique utilitatem subjectis invenire volentes. Meminimus igitur scripsisse legem m, per quam iussimus, ut, si qui moriatur relinquens fratres, & alterius fratris filios præmortui: ad similitudinem fratrum, & præmortui fratris filii ad hæreditatem vocentur, paternum adingredientes gradum, & illius ferentes portionem. Si vero moriens relinquat ascendentium aliquos, & fratres ex utrisque parentibus conjunctos sibi, & filios ex præmortuo fratre: fratres quidem iussimus per ipsam legem cum parentibus vocari, fratris vero filios exclusimus.

CAP. I.

Ut fratrum filii succedant etiam ascendentibus primi gradus extantibus.

HOC itaque iuste corrigentes, sancimus, ut si quis moriens relinquat ascendentium aliquem, & fratres qui possint cum parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cum ascendentibus & fratribus vocentur etiam præmortui fratris filii: & tantam accipiant portionem, quantum eorum futurus erat pater accipere, si vixisset. Hoc vero sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex utroque parente iungebatur defuncto, & absolute dicimus: ordinem, quando cum solis vocantur fratribus, eundem eos habere jubemus, & quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentium ad hæreditatem, (hoc præjubentes ex Kal. Jan. præsentis indictionis undecimæ.)

CAP. II.

Quando donatio propter nuptias insinuationi & subjaceat.

ILLud quoque dignum correctione aliqua esse iudicantes, partem hanc præsentis facimus legis: ex ipso enim rerum invenientes experimento, necessarium esse mulieribus actis monumentorum antenuptiales donationes insinuari, ut & vel, si principalia instrumenta pereant, (quod facile est,) per monumenta matrimonii ejus probatio maneat: sancimus necessitatem habere viros ipsos, aut etiam, qui pro eis antenuptiales donationes scribunt, si quingentorum & solidorum transcendit quantitatem, insinuare eam in actis monumentorum, in regia & quidem civitate apud & magistrum census: in provinciis autem apud uniuscujusque civitatis defensorem, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt. Si vero non insinuent eas: quantum & quidem ad partem mulieris, etiam sic eas

valere jubemus, & si tempus fiat exactionis, donationis, & partis ejus: non opponi mulieri non insinuata fuisset donationem. Si vero dotalem pacta & horum eventus parti & viri concedunt actionem dotis, aut etiam ejus partis: nullam eam habere jubemus actionem, si non donationem insinuavit in actis monumentorum, sicut dictum est: Viris enim habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuatibus periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

CAP. III.

Ut mulier, quæ ad secundas & non transit nuptias, tantum habeat, quantum unus filiorum.

QUIA vero mulieres ad secundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas ultra eas, quæ secundo nubunt, esse putamus: si qua amisso viro: alterius abstineat nuptiis, habere quidem eam usum antenuptialis donationis, sicut prius sancimus, habere vero eam & proprietatis h tantum, quantum filiorum quantitas faciat: ut secundum proprietatis rationem unius & ipsa filii personam obtinere videatur. Hæc vero valere non in matribus solis jubemus, sed etiam in patribus, & aliis ascendentibus volumus, ad secundas nuptias non venientibus.

CAP. IV.

Matrimonium sine causa dissolvendum non esse.

QUIA vero interdiximus dudum per nostram legem & viris & mulieribus repudia mittere, & transigere matrimonia, (nisi tamen quædam sit causa nostræ legi cognita) & poenæ hoc facientibus & viris & mulieribus imposuimus: mutationem quandam circa poenæ viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transformantes, sancimus nullam esse differentiam quantum ad poenam inter virum & mulierem hoc præsumentes: sed iisdem d poenæ, quæ contra mulieres a nobis definitæ sunt, si sine causa nostræ legi cognita matrimonia distrahant, etiam viros subdi, hoc præsumentes, & similes poenæ esse in viro, & in muliere. In delicto enim æquali similes eis imminere poenæ iustum esse putamus.

¶ Præsentem igitur generalem legem nostram manifestam tua gloria faciat per edicta solennia, & iis, qui hanc maximam civitatem, & qui provincias habitant: ut nullus hominum, quæ ad salutem comunem sancita sunt a nobis, ignoret. Dat. 5. Kal. Sept. Constantinop. DN. Just. PP. Aug. anno 22. f post Conf. Basilii V. G. anno 7.

DE COLLATORIBUS, ET ALIIS capitulis.

TITULUS XI.

NOVELLA CONSTIT. CXXVIII.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto.

CAP. I.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum collatorum respiciunt, studentes adimplere, & hanc præsentem ponimus legem: per quam sancimus per Julium vel Augustum mensem uniuscujusque indictionis, particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro uniuscujusque diocesis gloriosissimorum nostrorum præfectorum sub confectioe monumentorum manifestari: declarantes, quantum unicuique provincie sive civitati pro unoquoque jugo h, aut villis, aut centuriis i, aut alio quolibet, tam in specie, quam in auro, fiscalium causa imminet: indicantes quoque specierum æstimationem secundum mensuram in unoquoque loco tenentem, & quicquid ex his in arcam inferri, aut in unaquaque dari aut expendi oportet. Sic igitur compositas tales dispositiones provinciarum iudicibus mox destinari in procemiis & uniuscujusque indictionis, & per eos proponi in civitatibus sub eis constitutis intra Septembrem aut Octobrem menses. Sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorum præfectorum sine dilatione dari: ut collatores cognoscant quemadmodum debent collationes inferre. Si vero ante insinuationem in alios titulos, præter eos, qui continentur particulari dispositione anni, collatores fiscalia exolvant, aut in provincia expendant: jubemus eis in ejus-

Scrim. & cap. 3. inf. eod. ut Nov. 17. in Basilicis iuxta legem Cujacii ad l. penult. Cod. ut memini licet in corruptione. iuxta legem vocatulo intelligit & postquam id est, jugationem & capitationem simul, quam nonnulli præstant, aliis solum jugationem præstantibus.
i Centenariis, Jul. hic. Centuria hic, & in l. x. C. theod. de annona & tributis, l. xi. docentia jugera, Varro 4. de lingua: Sicutus Flaccus de cond. agr. Hyg. aus lib. de limitibus. lunc centuriatio, apud eundem Flaccum.
k Indictionum initia erant mense Septembri, ut J. eod. & leg. ult. Cod. de annona & tributis, l. x. Cod. de militib. veste.

dem

a Id est, initio, ex ordine cuiusque indictionis. Iul. hic n. 543.

b De apochis publicis. Iul. n. 544.

c Διοχάδης ἢ ἀμεινίας.

d Πλημάρης.

Scrimg. Plenaria apochē, sunt totius debiti apochę generales.

Eodem forte sensu dicuntur in e-

dicto de Alexandrinis c. 23. §. 1.

Gregorius, plenariam munitionem dixit q. epist.

e an quēlibet effice la pagemen esse fait.

f τὰν ἰσθμῶν ἡτοι τὰν ἰσθμῶν.

Scrimg. hic n. 545. in pr.

g Dixi §. in pr.

h Διοχάδης ἢ ἰσθμῶν ἀμεινίας.

Scrimg. i. Iul. hic n. 545.

k τὰν δημοσίων Διοχάδης.

Scrimg. id est, censuales. Nov. 17. c. 8.

l Sic leguntur Gręci, ἀσθεμὴ ἀνάγκην ἐπὶ ἀγροῦ τοῖς κτήτορσιν.

ὑπομάρης ὁ νομαρχὴς τῆς ἐκ χειρὸς συνταχθείσης. Scrimg.

Id est, ne qua possessoribus inducatur necessitas, ut ararum contritionis susceptores nominent.

m Gręci ita legunt, εἰς ἀρχόντας εἰς, εἰς πολίτας.

οἱ εἰς ἀρχόντας, εἰς βινδίας, εἰς κανονικάριους ἢ ἀλλοι τινες. Scrimg.

n Vindices ab Anastasio creati. Niceph. 16. c. 44.

Ita dicti, quod iniquis exactionibus curialium essent oppositi, adempta curialibus exigendi facultate, ut Evangelus scribit, de quibus Nov. 33. in pr. c. 134. c. 2. ubi plenius dicam de vindictibus.

o v. c. 6.

p Canonici palatini mittuntur in provincias ex scrinio canonum ad exigendos solennes titulos fiscales, seu canones. Mittuntur autem vel a comite domorum vel a preposito sacri cubiculi, Nov. 30. vel a comite privatarum, ut est in formula Cassiodori: Canonici dirigunt. Idem, scribarum dicuntur Nov. 114. c. 2. 147. Novella Majoriani de iudal. vel. Canonici auctoritate terribiles, & in provincialium viscera & domos sequebantur. post. Canonici auctoritate terribiles. Ut differant a vindictibus, vide, quę dicam ad Novellam 134. c. 2. adde Cujac. hic. his adde Iul. hic n. 547.

q Nominatum. Iul. dist. loc.

r ὁπιδυτήν. Hal. ἐξπιδυτήν.

Scrimg. expelluntur. Iul. hic expulsores. Agylus.

s Impulsoris scilicet seu compulsores.

t Solatii. Iulianus hic.

x Quando steriles agri fertilibus imponuntur. Iulianus hic n. 548. ὅτε ὁπιδυτῶν, quod onus fuisse τῶν ἐρημῶν καὶ ἀσθμῶν.

y ὁπιδυτῶν, ὁπιδυτῶν est superindictio, sive superindictum, 7. hic intelligitur, fieri quoties defecit agri onus ferili imponitur.

z οἱ ἀσθεμὴς καὶ τῆς ἐκ χειρὸς συνταχθείσης ὁμοκλήσαν. Scrimg. agri ὁμοκλήσαν, sunt in censum relati cum aliis, qui postea facti sunt defecit, ὁμοκλήσαν, simul censiti quidem, sed quorum pars veniit est: ὁμοκλήσαν & ὁμοκλήσαν, agrorum onus pertinet ad fertilitatem agrorum possessoris, & possessoris ditiores vel praesentem, c. 8. J. eod. ne quid alioquin fisco deperat. Eadem ratione agrorum defectorum & defectorum onus, ad ὁμοκλήσαν, id est, ejusdem territorii possessores pertinet. Nov. 17.

a τὰ δημοσίων.

b Sive superindictio, 7. eod.

dem indictionis collationes hoc reputari: ut nullum ipsi pariantur damnum. Si vero secundum a nobis definitum tempus non dirigantur hujusmodi particulares dispositiones: qui quidem per tempus gubernant nostrum praetorium, triginta librarum auri poenam persolvant: unusquisque vero provinciae contracte quinque & viginti librarum auri poenam exigantur. Si autem iudex missus eadem particulares dispositiones in provinciis non proposuerit, decem librarum auri poena damnabitur. & spoliationem cinguli sustinebit: ejus quoque officium quinque libras auri exigitur.

C A P. II.

Jubemus vero specierum quidem illationem mox ex principiis a unusquisque indictionis incipere: argenti vero illationis titulum secundum definita tempora.

C A P. III. b

Pro fiscalibus autem collationibus desumpta e sive securitates particulares aut plenarias d: omnibus ab iis, qui fiscalia suscipiunt, fieri definitivum, manifestantes & solidorum qualitatem e, & specierum, nec non & jugorum f, sive villarum, sive centuriarum g & nomina possessionum, pro quibus functiones suscipiunt. Si vero secundum praedictum modum desumpta b sive securitates non fecerint: jubemus eos & poenam decem librarum auri exigi, & tormentis subdi: similiter iudicem provinciae decem librarum auri exigi poenam, si de hoc interpellatus non judicaverit, & compulerit desumpta sive securitates, secundum quem definitivum ordinem scribi.

C A P. IV.

Hoc autem jubemus observari, si quis forsitan collatorum dubitat i de possessione, pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate, omnibus modis fiscalium k descriptionum custodes cogi a provinciae iudice, aut illo negligente, a locorum sanctissimo episcopo eas proferre, & fiscalium ostendere quantitatem, & servitutem publicae descriptionis exigi possessorem.

C A P. V.

Et in hoc quoque adjuvare nostros collatores perspeximus, ut non necessitas inferatur possessoribus l sub hypothecis decimationes nominare in auro collationis, ut non aliquam ex hoc ipsi patiantur lationem, sed eos, quibus in unaquaque provincia aut civitate periculum fiscalium exactionum imminet, sive m vindices n sint, sive curiales, sive exactores, & canonicarii o, aut alii quidam: proprio periculo & suscipere pecunias, & transmittere, & expendere, in quibus deputatae sunt, utilitatibus.

C A P. VI.

Et hoc custodiri jubemus, canonicarium p talem in provinciam destinari, qui possit periculo ordinatum q eum exigere fiscalia tributa, & per nullam r occasione impulsorem s post eum mitti, & damnum subiectis inferri impulsione: & ipsum vocabulum t de cetero perimimus. Si vero non opportunus, inveniatur canonicarius: non impulsor mittatur, sed ille remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoque canonicarium contentum esse jubemus deputatis consuetudinibus u, & nullam subiectis inferre lationem.

C A P. VII. x.

Si in aliquando contigerit superindictionem y scujuslibet possessionis conservae z aut contributarie fieri: ex illo tempore jubemus superindictum suscipientem, exigi pro eo fiscalia a, ex quo tradita est ei superindicta possessio. Non aliter autem superindictum b fieri, nisi ex rescripto de hoc examinatio fiat apud provinciae iudicem, & sententia ejus procedat: definientem eum, qui debet superindictum suscipere. Si quis autem

putaverit se laedi, liceat ei provocare: ut in foro gloriosissimorum praefectorum appellatio examinetur: & secundum leges terminum suscipiat.

C A P. VIII.

Si vero aliquando contigerit dominum cujuscunque possessionis, aut a non apparere, aut ad fiscalium solutionem non sufficere, ut ex hoc superindictionis necessitas suscipiatur: jubemus hanc repente tradi iis, qui conserva b aut contributaria praedia possident, cum omnibus, qui in ea inveniuntur, agricolis, & peculis eorum, & entheciis e, & fructibus, & animalibus, & omni alio instrumento ibi invento. Si vero aut persona, quae debeat eam secundum legem suscipere, non inveniatur, aut alio quocunque modo differri superindictum d contigerit: jubemus gesta confici apud provinciae iudicem, significantia & qualitatem & statum ejus possessionis, & omnia in ea inventa, ut sic eam curiales aut exactores e aut officiales suscipiant: & si postea inveniatur, qui debeat eam secundum leges suscipere, non aliter fieri, nisi ut quod per occasionem exactorum, aut curialium, aut iudicum, aut officialium ejus pejus aut minus factum est, ei, qui suscipit, restituatur.

C A P. IX.

Hoc quoque jubemus, ut pro pecuniis aut speciebus in provinciis expensis non exigantur collatores ea, quae dicuntur transmissoria f: pro iis autem, quae transmittuntur, non amplius praeter horum, quae ex initio in unaquaque provincia deputatae sunt.

C A P. X.

Eos autem, qui in provincias pro quibuscunque publicis exactionibus diriguntur, non aliter inchoare exactionem, nisi prius provinciali iudicio insinuaverint g impositas sibi de hoc iussiones: ut exsolventes fiscalia tributa, nulli pro his periculo aut damno subiciantur, hoc ipso & super privatis negotiis observando h.

C A P. XI.

Hoc quoque jubemus, eis quibus fiscalium exactio injungitur, nullam i privatarum causarum executionem committi: sed & si quid eis tale injungatur, nullo modo praesumere eos hoc agere: ne occasione publicarum functionum nostri subiecti laedantur.

C A P. XII.

Si autem aliquis pro veritate publica debens tributa, dicat executori, esse sibi alium debitorem: non licere executori molestiam aliquam denominato inferre, nisi k prius debitor probetur, nullo omnino modo posse publica tributa persolvere. Hoc tamen prius requiri apud iudicem provinciae, si pro veritate debitor est is, qui denominatus est, & ita fiat exactio. In utroque vero casu, si quis aut exequi, aut exigere citra ea, quae a nobis disposita sunt, praesumerit: & cingulo nudabitur, & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui autem injunxerit, aut praeceperit iudex: decem librarum auri exigatur poenam, & officium ejus quinque librarum auri subiaceat poenae.

C A P. XIII.

Nulli vero penitus liceat publica tributa exigentium, neque censualibus, aut rationum scriptoribus, aut aliis quibusdam publice ministrantibus, excusatione uti, quod in l sacro loco resideant, contra eos, qui dicunt, se laesos ab eis in fiscalium exactione.

C A P. XIV.

Nullus autem penitus molestetur pro m tributis terrarum, quas non possidet: sed etiam si contingat, agricultores alicui competentes aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere, nisi n forte propria voluntate tali functione se fecit obnoxium.

C A P. XV.

Eos autem, qui publica tributa exigunt, justis o ponderibus p & mensuris q uti praecipimus: ut neque in hoc nostros tributarios laedant. Si autem collatores putant, gravari se sive in mensuris, sive in ponderibus: habeant licentiam specierum r quidem mensuras & pondera a gloriosissimis praefectis: auri s vero & argenti & reliquorum metallorum pondera a gloriosissimo per tempora comite sacrarum largitionum accipere: & has mensuras & pondera in sanctissima unusquisque civitatis ecclesia t servari, ut secundum ea &

bentur clarigationes, l. 4. C. de executoribus & exactoribus, l. 16. C. de omni agri Nov. 32.

n Dominus scilicet, alias dominus pro colono aut adscriptitio non est conveniendus, l. 4. C. de agricolis & censibus.

o Iul. hic n. 556. l. 1. C. de susceptoribus, l. pen. C. de defensoribus vicis.

p De ponderibus falsis vide l. 32. §. 22. ff. de fursis, l. 6. §. 1. ff. de exco. crim. l. penult. in fin. D. de falsis.

q De falsis mensuris vide l. 6. in fin. ff. de exco. crim.

r Mensura specierum tradebantur a Praefecto praetorio.

s pondera auri, argenti & xris a largitionum Comite tradebantur.

t Duponi, vide dist. leg. penult.

a Julianus hic n. 549.

b ὁμοκλήσαν ἢ ὁμοκλήσαν. Scrimg.

c ἢ ἐπὶ ἀσθμῶν.

d entheci dotes praediorum. Hal.

instruunt. Iul. hic. l. 34. §. 1. ff. de leg. 2. l. 2. ff. de instrum.

e Dotes praediorum, sunt instrumenta & ferramenta agri causa repolita leg. 27. in fin. ff. de leg. 2. c. 1. Columell.

f Superindictum quid esset, dixi 7. c. 7.

g Gręci ita legunt, οἱ περὶ τῶν ὁμολογῶν, ἢ τῶν ὁμολογῶν.

h Παραπομπή. Scrimg. Iul. hic n. 550. l. ult. C. de diffussoribus, eadem ἀγρονομία.

i Sunt autem species o provinciarum illarum & eorundem sumptibus transmissi solent.

k l. ult. C. de executoribus & exactoribus. Iul. hic n. 551.

l Fuit haec Placentina sententia, de qua disputat Accursius in l. 39. §. 1. ff. de procur.

m Procuratorem scilicet creatum exigendi debiti causa, non prius admitti, quam si iudici mandatum insinuaverit: nisi reus contentus sit cautione de rato, vel nisi procurator ex proximis personis sit. l. 17. C. de procuratoribus.

n Iul. hic n. 552.

o Exactor publicorum tributorum debitorum sui debitoris aliter convenire prius non potest, quam si debitor publicus solvendo non sit. Iul. hic n. 553.

p l. 3. §. 8. ff. de iure fisci l. 4. C. de quando fisci vel privatus.

q ὁ γὰρ ἀστυκὴς καὶ ἀστυκὴς Nov. 17. c. 6. Exactor tributorum, censualis, logarithus & similes personae, si quem provinciarum laerint, & postea confugerint in ecclesiam, iure asyli non fruuntur: tributorum debitoribus ius asyli denegatur. Nov. 17. c. 17.

r Iulianus hic n. 555. & ita prohibet.

^a Tributorum.

Jul. hic n. 557.

^b Exatores tri-

butorum tracta-

bant pecunias ci-

viles destinatas

anonis civilibus,

operibus publicis,

vel salariis pro-

fefforum. Nam

Principes eas

quodammodo sibi

vindicabant, l. 2.

C. de peris. bonor.

subl. sed non boni.

c Possit hinc exe-

cutori comparare,

quem Galli vo-

cant *Receveur des*

fortifications ou

bastimens.

d Para professio-

rum.

e *l. ult. C. publi-*

ca luitia.

f *τὰς πρετεύ-*

οντας τὴν πό-

λιν. id est, locu-

pletiores. l. ult.

Cod. ut nemini li-

ceat in coempt.

spec.

g Pater civitatis,

curator reipubli-

ca.

h *συνάγωγ.*

i Id est, nulli prae-

fectiano nequisci-

niario. Jul. hic.

n. 558.

k Scriptorii ope-

rum qui, adde l.

ult. C. de numer.

l *πρὸς τὰ τοι-*

αὐτὰ λογοθέ-

σιαι.

m Ut idem non

sit iudex & loci

servator.

n Jul. hic n. 559.

o Hæc vox, *Epi-*

scopum, superest,

nec legitur a Græ-

cis. Vult itaque ut

nullo Reipublicæ

Romanæ loco

idem & præf. &

vicarius sit

præf. prætorio

vel militaris cu-

juscunque magi-

stratus.

p Jul. hic n. 560.

q *τοποτηριῶς*

de quibus v. Nov.

8. cap. 4. Agyleus

verit vicarios.

virum opinionis bonæ,

& dignitate ornatum elegerimus,

qui debeat a

nobis in scriptura divinam

jussione percipere continentem nostram

piam subscriptionem, & illius nomen, & causas, & tempo-

ra, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem, qui a talibus personis

ratiocines exiguntur, omnem habere tutelam jubemus, aliquam quaestio-

nem nullatenus sustinentes.

gravamen collatorum, & fiscalium illatio, & militares, & alia expensæ fiant.

CAP. XVI.

Civitatum vero nostræ reipublicæ & habitantium eas perfecte prospicientes, jubemus, nullam omnino esse licentiam, fiscalium & exactoribus communicare pecuniis, quæ b operibus c & frumentis civitatum, & aqueductibus, aut aliis quibuslibet solennitatibus, aut salariis d deputatæ sunt: aut retinere aliquid ex iis, aut ad proprium lucrum redigere: sed sine e aliqua dilatione aut imminutione has præbere, ut proficiant ab initio, in quibus deputatæ sunt operibus: sed neque possessores aut habitatores civitatum præsumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecuniis, aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his, aut expendere. Si quis autem dare aut accipere ex his præsumpserit: jubemus eum de suo in duplici quantitate hoc civitati reddere. Sed neque provinciarum iudices, aut eorum officia, aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere: sed civitatis sanctissimum episcopum & primates f, nec non & ejus possessores constituere quidem patrem g civitatis, & frumentarios h, & alios hujusmodi dispensatores.

Singulis autem annis impletis, sanctissimum episcopum cum quinque primatibus civitatis rationes exigere eos, qui ab ipsis ordinati sunt: & si quid ex talibus rationibus apparuerit debitum, aut remansisse: exigi hujusmodi dispensatores periculo eos constituentium: & utilitatibus, quibus deputata sunt, reservari. Si quis autem ex prædictis dispensatoribus inefficax invenitur: repente hunc removeri jubemus, aliumque pro eo a sanctissimo civitatis episcopo, & reliquis possessoribus, (sicut prædictum) est ordinari: scientibus iis, qui denominant eos, quia si quod damnum civitati contigerit, ex propriis substantiis hoc medebuntur.

CAP. XVII.

Nulli vero liceat eorum, qui in officio sunt gloriosissimorum præfectorum i, aut in alio officio, aut in schola constitutorum, talia ratiocinia committi, neque ex præcepto ejusdem administratoris, aut alterius iudicis scriptis, nec si pragmaticam, aut aliam sanctionem, aut sacrum commonitorium accipiat, præcipiens ei aliquid tale. Sed, si quid fiat hujusmodi, licentiam habere uniuscujusque civitatis sanctissimum episcopum, & ejus primates, non respondere pro memoratis capitulis talibus personis: referre autem ad nos, ut hoc agnoscentes, & illatum civitatibus damnum ex eorum substantia restitui jubeamus, & competentem vindictam talibus inferamus.

CAP. XVIII.

Super hoc jubemus, scribarios k operum sub præfecto sacrorum prætoriorum constitutos, nullum participium ad l talia ratiocinia omnino habere: vacantibus omnibus, per quæ eis sive generaliter, sive specialiter aliquid tale pridem concessum est aut postea impetretur: pro prædictis enim causis rationes nulli committi volumus, nisi nos prodesse civitatibus existimantes, virum opinionis bonæ, & dignitate ornatum elegerimus, qui debeat a nobis in scriptura divinam jussione percipere continentem nostram piam subscriptionem, & illius nomen, & dignitatem, & causas, & tempora, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem, qui a talibus personis rationes exiguntur, omnem habere tutelam jubemus, aliquam quaestio-

CAP. XIX.

Ad hæc sancimus in m nullo nostræ reipublicæ loco eundem n episcopum o & iudicem esse, & loci servatorem gloriosissimorum præfectorum, aut magistrorum militaris cinguli: sed nec aliquam exactiorem fiscalium tributorum agentem loci servatorem esse gloriosissimorum præfectorum aut magistrorum militum: Et simpliciter dicendum est, nullum in provinciis fieri loci servatorem præfectorum, nisi per nostram jussione in expeditionibus, ubi utilitas exigit loci servatorem mitti ejusdem præfecturæ, qui debeat providere militaribus expensis. Si quid autem extra hoc delinquatur & committatur: qui quidem loci servatorem suum fecit, triginta librarum auri poenam exigetur, restitutus omne damnum, quod per eum, qui ab eo directus est, aliquis pertulerit: qui vero fieri præsumpserit: proprio cingulo, & dignitate, & militia privabitur, & decem librarum auri poena multabitur.

CAP. XX.

Ad hæc prohibemus p, & in provinciis existentes iudices civiles & militares, in civitatibus aut castris loci servatores q in commissis sibi provinciis facere, ex quo videlicet in provinciam accesserint, & in quantum in ea administrant: quinque auri librarum poena imminente tam facienti loci servatorem iudici, quam fieri præsumenti. Antequam vero in provinciis veniant iudices, damus eis licentiam vices agentes suos instituere, qui debeant omnia usque ad sui præsentiam agere, quæ possunt ipsi iudices facere: citra tamen novissimum supplicium, aut membri incisionem. Sed si quis ex iudicibus secundum jussione no-

stram in aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci servatorem suum facere.

CAP. XXI.

Jubemus a autem omnes iudices, tam militares, quam civiles, per se requirere eos, qui latrocinia, aut violentias, aut rapinas rerum, aut foeminarum, aut alia quolibet in provinciis illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neque pro his causis accipere aliquid consuetudinis nomine: ut omnes undique nostri collatores illæsi serventur. Non enim permitimus culibet majori aut minori militari iudici, aut latronum infecutores b, aut violentiarum inhibitores, aut tribunos pro talibus causis in provinciis ordinari, aut qui debeant aliquos examinare c: ut non per tales occasiones ampliores violentiæ inferantur provincialibus. Si quis autem iudicum hoc non custodierit: cognoscat non solum se commissio sibi cingulo spoliandum, sed decem librarum auri poenam exolvere, eo quod præsumpserit talem causam assumere: post tormenta vero & confiscationem substantiæ in exilium redigendum & relegandum.

CAP. XXII.

Ad hoc jubemus provinciarum iudices, & officia eorum, si quando d de civitate ad civitatem veniunt, neque e angariis, neque descriptionibus, aut aliis expensis collatores gravare: sed ex deputatis sibi de fisco anonis expensas facere.

CAP. XXIII.

Super hoc sancimus provinciarum iudices omnibus smodis post depositionem cinguli quinquaginta f dies in provinciis commorari, & conventiones aliquas contra se moventibus respondere. Si vero contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deferre provinciam: jubemus omnes ab eo damnum aliquod passos simul ingredi apud sanctissimum metropoleos episcopum ejusdem provincie: & sub gestis monumentorum unumquemque tangentem sancta Evangelia, palam facere illata dispendia: & ex illius substantia, contra quem talia facta sunt monumenta, omne damnum laesæ restitui providentia & periculo per tempus præfectorum ejusdem provincie: scientibus, quia si hoc complere neglexerint, ipsi de propriis facultatibus omnia damna laesæ restituere compellentur.

CAP. XXIV.

Si quis autem ex iudicibus provinciarum aut evocetur ad aliam administrationem, aut opus ad aliam provinciam ei credatur: jubemus eum legitimo g procuratore constituto, conventiones pro damnis proponentibus respondere. Quod nisi fecerit, sancimus monumenta apud sanctissimum episcopum (sicut superius dictum est) agi, & pro damnis illatis eis jurantibus secundum gestorum virtutem omne damnum reddi: providentia similiter & periculo per tempus præfectorum & uniuscujusque provincie tractatorum h.

CAP. XXV.

Omnes i autem pecuniarias poenas, quæ præsentem lege continentur, a comite k per tempus privatarum exigi eos, qui præsentem legem non servant, & nostro fisco vindicari sancimus: qui nisi eas vindicaverit, ipse cum ministrante sibi schola ex propria facultate hujusmodi quantitatem solvere cogatur.

EPILOGUS.

+ Quæ igitur per præsentem legem nostram salutarem, in perpetuum valituram, pro utilitate & statu nostrorum collatorum disposuimus, tua gloria inviolata & immota per omnia servare festinet, & ad omnium notitiam pervenire faciat: edictis quidem in hac regia civitate solenniter propositis: præceptis autem ad clarissimos provinciarum iudices directis, ut per eos omnibus collatoribus manifesta fiant. Dat. Id. Jun. Dom. Just. PP. Aug. * Basil. V. l. C. Conf.

DE SAMARITIS m.

TIT. XII.

NOVELLA CONST. CXXIX.

Idem Augustus Arcobindo P.P.

P RÆ F A T I O.

Nullum ita magnum subjectorum nostrorum delictum est, quod non nostra clementia medeatur. Licet enim eorum facta odio habentes & ad vindictam pro eis insurgamus, tamen tempus medentes n & commoventes modis competentibus delinquentes, rursus ad nostram clementiam remeamus, iustitiæ iracundiæ, benignitatis reconcilians rationibus, quale quiddam & præfens nostra celebrat lex. Samaritanas o enim pridem atroces & elatos contra Christianos, & in omnium velut novissimam superbiam excedentes, plurimis quidem poenis affliximus, una p vero maxime, quod neque testamenta ipsi possunt conferbere, neque hi defuncti absque testamento, cognatis, qui ab intestato vocantur, hereditatem transmittere, nisi ad hereditatem ex utraque causa q vocatos re-

y Exequutione.
Legibus.

a Hæreticos pu-
nientes leges, non
semper stricte
observant. fut-
runt ab Impera-
toribus.

b Hæreticos que-
tos tolerari &
pœnis legum sol-
vi, sanctissimi in-
terdum Episcopi
Christianis Im-
peratoribus pe-
tuerunt.

c Hæreticis Sa-
maritis licentia
datur testari, & ab
intestato hæredi-
tates deferre, ut
& donare, ut hic.
Julian. const. 116.
mentionem tan-
tum facit juris
inter se donandi,
contrahendi, &
ab intestato suc-
cessionis deferen-
di.

d Et ita abroga-
tur dicta lex 17.
sed hæc constitutio
mox abroga-
tur. Nov. 144.

e Argumentum
nota, Qui testa-
mentum facere
potest, idem &
donare vel legare
potest, est autem a
testamento & ul-
tima voluntate
ad contrahendum &
donationem.

f Adde Nov. 115.
Id est, eundem
ordinem habent.

h Pœnitentibus
hæreticis igno-
scendum, ut hic.
Samaritanæ suc-
cessionis, quæ ex
testamento ve-
nit, si pœnitentiam
operentur, nul-
lam patiuntur læ-
sionem.

i Ut Christiani
de inofficioso
querelam habe-
ant contra Sama-
ritanorum testa-
menta ad duas
uncias.

k 17. C. de hære-
ticis.

l Hodie non ex-
cluditur. Novell.
144.

m Lex extenditur
ad præteritos in-
terdum casus, si
nominatim eo-
rum facta est
mentio. v. 17. C.
de legibus.

n Retrosivum vi-
res suas extendit
hæc constitutio,
id est, etiam in
præteritum. Jul.
const. 116. in prin.

o Quod in futu-
rum indulgetur,
videtur non in-
dulgeri præteriti
ratione (quod ta-
men hic cessat).

p Contrario, quod
lex indulget in
præteritum, in
futurum vetat. l.
22. ff. de legibus.

q Episcopo Ca-
sariensi scilicet,
c. 1. l. 1. ad.

Et Christianorum fidei esse contingeret. Interdiximus au-
tem eis & legata dare, & donationes scribere, aut aliqua o-
mnino alienationes in suis ponere rebus, nisi forsan orthodoxa
fide percipiens personæ esset. Licet autem lege generali hæc
comprehendentes tunc meminimus, tamen non ean-
dem in operibus, quam in literis & subtilitatem refer-
vavimus. Nam neque a nostrum fiscum, nec aliquam
publici partem, ex his quicquam accipere passi sumus, li-
cet hoc expressim lex daret.

C A P. I.

Nunc itaque ad meditationem reductos videntes eos,
& nobis ipsis indignum esse putantes, in hisdem per-
manere terminis, contra eos, qui non similia prioribus
languent, præstantes maxime omnium Sergii sanctis.
Cæsariensis metropolis episcopi iustis petitionibus b,
quas pro eis facit, testimonium quidem perhibentis, me-
iores eos factos: quietem vero eorum futuro tempore
promittentis, ad præsentem facram nostram venimus le-
gem, per & quam sancimus, licentiam d. esse Samaritis,
jam scribere testamenta, & suas proprias dispensare sub-
stantias, sicut & alia præbent leges, & per præsentem
nos decernimus, & sine testamentis morientes, ab inte-
stato vocatos, secundum imitationem aliorum hominum,
hæredes habere eos, præterea, quæ per præsentem no-
stram transponimus legem. Sed & donationes eis permit-
timus scribere, & legata dare & accipere, & hujusmodi
contractus facere cum omni licentia. Quoniam testari &
dedimus eis, & omnem dispensare substantiam, quomodo
de particulari dispensatione negabimus?

C A P. II.

Sed tamen non eundem reddimus ordinem & Chri-
stianis successoribus & Samaritis. Iterum vero & me-
rito, meliora f. sectantibus privilegia præstamus. Un-
de, si quis eorum sine testamentis moriatur, & filios ad
Deum discretos reliquerit, soli vocabuntur ad hujusmo-
di hæreditatem, qui rectam Christianorum allegant fi-
dem, aliis exclusis, quicunque ipso detinentur, quo de-
functus extorret. Hæc autem dicimus non super filiis solis,
sed etiam aliis cognatis ex quacunque sint linea, ut recta
sectantes, illis, qui non proxima colunt, præponantur, ta-
men si eundem, qui vocatur, omnes gradum accipiant,
aut unam ad hæreditatem habeant vocationem g. Non
enim his, qui ex longiore gradu sunt, & a vicinioribus ex-
cluduntur, licet meliora sectantibus, proximorum damus
prælationem aut privilegium.

C A P. III.

Nec tamen pœnitentia h. locum in causa exclusis au-
ferimus, & ex hoc. Nam si voluerint & postea ad re-
ctam fidem Christianorum reverti, qui pro hoc hæredita-
te exclusi sunt, suas recipient portiones, ita vocandi ad hæ-
reditatem, tanquam si rectæ hujus religionis extitissent,
soli fraudari mediis temporis fructibus. Si vero & testa-
menta scripserit aliquis eorum, valere quidem ea, quan-
tum ad religionem, jubemus. Si autem pater, aut et-
iam aliquis descendendum (aut etiam ascendendum)
sit, qui testamenta conscribit, si quidem omnes ex or-
dine, qui ad hæreditatem vocantur, ejusdem, quo pa-
ter, erroris sint, his non relinquitur ultra i. duas substan-
tiæ uncias, reliquis ad eos, qui recte colunt, deferen-
dis. Tamen nisi aliquis forte Christianus ex ipsis reli-
querit legata, servanda etiam hic pœnitendi loco volen-
tibus, ut possint æqualitate frui cum eis, qui ab initio
Christiani fuerint, sicut ab intestato decrevimus. Ad
hunc itaque ordinem & partem, & de inofficioso damus
ascendentibus & descendantibus & recta sectantibus do-
gmata, & forte læsis per celebratas in testamentis rerum
divisiones.

C A P. IV.

Concedimus autem eis & donationes dare, & accipere,
& legata relinquere, & libertatibus servos honorare,
contrahere quoque ad invicem, nihil ea, quæ a nobis pri-
dem & posita est, prohibente lege: nostrum enim fiscum
& aliam omnem publici partem excludimus i. omnino,
nullum ex illa lege ad eorum hæreditates, eorumque sub-
stantias aut documenta participium habere valentibus.
Hæc autem dicimus, non in futuris solum, sed etiam in
præteritis n. ut neque pro his, quæ tunc facta sunt, aut no-
ster fiscus aut alter omnium, substantias perferretur eor-
um. Qui enim in a. futuris clementiam dedimus quo-
modo de præteritis subtilem tractatum haberemus? ut
omni modo præsentem nostram clementiam promerentes,
gratias Deo profiteantur, & nobis & Sergio p. sanctissimo ad
hanc nos quam maxime circa eos provocanti clementiam.

E P I L O G U S.

† Tua igitur gloria nostram in eis declaratam humani-
tatem per præsentem nostram legem cognoscens, mani-
festa per provincias solennibus edictis, quæ nunc nobis
Novellæ

placuerunt, faciat, ut perpetuo hoc ipsi fruantur auxilio.
Dat. 17. Kal. Jul. Constant. DN. Justin. PP. A. anno 25. a
Basilio V. C. Conf.

a Legendum XV.
id est, anno 544.

b de prædix

Scrimg. de transi-
tu militum. In-
dex Regine. adde
Jul. const. 23. ad-
de, quæ scripsi ad
l. 27. §. 1. ff. de m-
suetudine.

c Delegatores,
qui & legationi
Harm. c. 11. §. 1. ad
fin. quæri libet. &
Eparchia in li-
bris providentes
annonæ militari.
Commissaires des
vivières. Annonæ
per optiones exi-
gebantur. l. 9. C.
de exal. tribus.

d Optiones pro-
giant a. annona. d.
l. 9. §. 3. C. Theod. de
corpore. publi. &
in Basilic. ad l. 1.
ff. de muneri. &
honoribus. optio
militum pro di-
visione annonæ
sumitur. v. Cuj.
hic.

e Plerumque sa-
ceptoribus certa
pars datur ærum
susceptum pro
salario, ut hic. &
l. 9. C. de suscept.
l. 1. ita quoque Græci
legunt, & c. 3. J.
ad. Jul. hic apo-
stas. sine recusa
facientes. Porro
recutum idem
est, quod desuscip-
tum. l. 4. C. de
collatione fun-
dorum parviman-
specie apochæ,
Suidas, ubi esset
recutum. Augu-
stinus de cura pro-
mota. Recutum
est cautionem
dissolvere. Re-
cutio, dissolutio.
Est enim cautio,
obligatio. Recu-
vere eadem for-
ma dicitur, quæ
repignoriare, pi-
gnus dissolvere.
g. d. 1. 1. §. 1. ad.

h prætoris præ-
propositum.
i Id est, accipere.
k Id est, etiam
eis apparatus non
sine annonæ.

l prætoris præ-
propositum.

m Jul. hic n. 354.
n Dixi §. 1. adde
Jul. n. 351.

o Pensionationes
annonæ vocat
Julianus hic.

p prætoris præ-
propositum.

q prætoris præ-
propositum.

r prætoris præ-
propositum.

s prætoris præ-
propositum.

t prætoris præ-
propositum.

u prætoris præ-
propositum.

v prætoris præ-
propositum.

w prætoris præ-
propositum.

x prætoris præ-
propositum.

y prætoris præ-
propositum.

z prætoris præ-
propositum.

aa prætoris præ-
propositum.

ab prætoris præ-
propositum.

ac prætoris præ-
propositum.

ad prætoris præ-
propositum.

ae prætoris præ-
propositum.

af prætoris præ-
propositum.

QUOMODO OPORTEAT MILITES TRAN- SITUM IN CIVITATIBUS FACERE, ET DE INTROITU.

T I T. XIII.

NOVELLA CONSTIT. CXXX.

Idem Aug. Petro præfetto prætorium.

P R Æ F A T I O.

Primum & maximum arbitramur statum esse nostræ
reipublicæ, ut inculpabiliter noster exercitus in iti-
neribus converteretur, & innoxietas atque indemni-
tas nostris collatoribus custodiatur.

C A P. I.

Jubemus igitur, quoties transitus sit nostrorum judicum
& exercituum, delegatores c. simul esse cum eis, qui
curam habeant eorum alimenti, & singularum provin-
ciarum judices, per quæ transitus sit, præparationem fa-
cere expensarum, ut nostri exercitus in unamquamque
provinciam ascendentes, inculpabiliter converterentur, &
uniuscujusque numeri optiones d. suscipere species, sine
qualibet tergiversatione. & erogare magistris militum &
militibus in specie præbitas annonas: habere autem eos-
dem optiones deputatam ipsis occasione emolumentum
quintadecimam e. portionem. Ex consuetudine au-
tem & recata f. fieri ab optionibus, collatoribus pro his,
quæ ab his expendantur, periculo eorum, qui cum eis
sunt, judicum & tribunorum, & comitum & diaconarum g.
& delegatorum, & uniuscujusque numeri primatum h.
& de delegatorum, & uniuscujusque numeri primatum h.
aut occasione k. non factæ forsan præparationis, aut introi-
torum l. nomine, quorum etiam ipsum vocabulum omni-
no perimus, ut undique illis & indemnes custodian-
tur nostri subiecti.

C A P. II.

Species autem, quæ m. inveniuntur in unoquoque loco,
si ipsos accipere milites, & non alias quærere, quæ in ipsa
regione non inveniuntur, & propter hoc tergiversationem
aut damnum inferri nostris collatoribus.

C A P. III.

Eam vero, quæ sit a nostris possessoribus, expensam,
& declaratur per recata n. jubemus, reputari eis a
sede tuæ celsitudinis, sine qualibet tergiversatione, aut
damno, aut injunctio in collationem eam, quam ab
eis fiscus capit pro indictione illa, in qua expensa fit. Si
vero amplius, quam professiones o. sunt ab his, qui dant
species, inveniuntur expensæ, jubemus ex omni corpore
fiscalis ejusdem provincie compleri eos, qui ultra fun-
ctiones suas exhibuerunt. Si vero non habeat ipsa pro-
vincia sufficientia ad expensam factam, compleri eos, qui
hanc expensam fecerunt, ex generali mensa, quæ regitur
a tua gloria, aut retinere hæc eos ex his, quæ ab his in-
ferenda sunt, secundum sequentem indictionem, & hæc re-
putari eis ex omni modo ab his, qui fiscalia exigunt: his
omnibus admittendis & observandis, periculo tuæ gloriæ
& singularum provinciarum tractatorum p. & judicum &
obsequentium eis, officiorum & susceptorum q. & curia-
lium, & omnium fiscalia tractantium.

C A P. IV.

Hoc quoque jubemus servari, nullam judicum aut mi-
litum occasione transitus, aut a civitatibus, aut præ-
diis in r. minimo aliquid accipere. Si autem inventus
fuerit quis pro transitu annonam s. accipere, jubemus tale
aliquid agentem exigi duplum totum, quod accipere pro
hoc præsumpserit.

C A P. V.

Si i. quis vero nostrorum judicum, aut militum, aut
optionum ipsorum non recata fecerit factæ ab iis ex-
pensæ, jubemus expensas facientes collatores gesta mo-
numentorum conficere, siquidem inveniatur judex in
illis locis, apud eum & sanctissimum civitatis episcopum.
Si vero non inveniatur judex in locis illis, apud sanctissi-
mum civitatis episcopum, aut defensores locorum, sub
quibus possessio jacet, ex qua facta expensa, & per talia ge-
sta palam facere, qui nostrorum judicum & cum quali ex-
ercitu transitum facientes non fecerunt recata, & quan-
tam quantitatem expenderunt, & talia gesta mitti ad tuam
gloriam: tuam vero celsitudinem, utpote recatis factis,
collatoribus quidem præbere, aut etiam reputare, quæ ab
eis facta expensa, sicut superius diximus: retinere autem
hanc

a Id est, 541.

b l. 3. c. de hares. Nov. 37.

c De hereticis, Index Regine. ἐδίκον τοὺς πῆ-
στους Κονσταν-
τινουπόλεως.
Serimg. adde Nov.
45. 109.

d παρὰ τὴν
ἐκ. Serimg. vide
l. 8. §. 1. 14. c. de
hereticis.

e παρὰ τὴν
ἐκ. d. l. 14.

f ἡ παρὰ τὴν
ἐκ. d. l. 14. c. de
hereticis. Ser.
g Quas ob causas
domus confiscen-
tur, dixi ad Nov.
14. §. 2.

h De monachis
ascetis & eorum
conversacione. Sc.
Maland. de vita
monachorum. In-
dex Regine. vide
Nov. 5.

i ο μονῆς
βίος.

k Laus vite mo-
nachalis. de qua
vide plura apud
Cedrenum in vita
Claudii.

l Princeps o-
mniū sollicitu-
dinem gerit, id
est, nihil quid-
quam est, de quo
Princeps non sit
sollicitus. adde l.
3 ff. de off. Praef.
vigilant. μηδὲν
ἀσπέν ἐστιν
εἰς ζήτησιν τῆς
βασίλειας.
m Nov. 5. cap. 3.
Nov. 123. cap. 36.

n Monachi in
commune degunt.

o κτῆσεις. Ser.
possessiones: eo
sensu, vetari sci-
licet monachos
proprias habere
possessiones.

p De bonis.

q De vita.

r De vidua.

s De somno.

t De mutuo inter
se honore.

u De vigiliis &
otio vitando.

v καλὸν τὸ
καλῶμενον κέλ-
λον. Serimg. κέλ-
λον latibulum
monachi: quod &
Laura. Novell. Ni-
cephori καλὸν καὶ
τὰς καλῶμενας
λαύρας ἐν ἐρη-
μοῖς οἰκοδομεῖν
& εὐδὲ λαύρας
ἢ στένη κατοι-
κία τῶν μοναχῶν
secretum. l. 26. c.
de decurionibus. l.
11. c. de metalla-
riis. adde Nov.
123. §. 31. 36.

aut venerabilibus domibus omnia privilegia quacun-
que habet major sanctissima ecclesia Constantinopoli-
tana.

EPILOGUS.

† Quae igitur per praesentem legem in perpetuum vali-
tatem nostram sanxit tranquillitas, tua celsitudo edictis so-
lenniter in hac regia urbe propositis, ad omnium studeat
pervenire notitiam. Nos enim providebimus, quatenus
sine collatorum dispendio fiat etiam in provinciis manife-
sta. Dat. 15. Kal. April. Constantinop. Dn. Justin. PP. A.
* Basilio V. & C. Conf.

DE INTERDICTIS & COLLEGIIS HÆ- RETICORUM.

TIT. XV.

NOVELLA CONSTIT. CXXXII.

Imp. Flavius Justin. felix, inelytus, victor ac triumphator
semper Augustus, Episcopo Constantinopolitano.

PRAEFATIO.

Primum esse & maximum bonum omnibus homi-
nibus credimus, veram & immaculatam Christiano-
rum fidei rectam confessionem: ut per omnia hæc
roboretur, & omnis orbis terrarum sanctissimi sa-
cerdotes ad concordiam copulentur, & consone immacu-
latam Christianorum confessionem prædicent, & omnem
occasionem, quæ ab hæreticis invenitur, auferant, quod
ostenditur ex diversis conscriptis a nobis libris & edictis.
Sed quoniam hæretici, neque Dei cogitant timorem, ne-
que interminatas talibus poenas ex legum severitate con-
siderantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium
seducunt sanctæ fidei catholice & apostolicæ ecclesiæ,
adulteras & collectas, & adultera baptismata latenter
faciunt: pietatis exstimulavimus, per præsens nostrum edi-
ctum monere eos, qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant
ab hæretica velania, & nec aliorum animas per simplici-
tatem perdant, sed magis concurrant ad sanctam Dei eccle-
siam, in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hære-
ses cum principibus suis anathematizantur. Nosse enim
volumus omnes, quia si de cætero aliquid inveniantur aut
contrarias nequas facientes, aut apud semetipsos colle-
ctionem: nequaquam omnino eos ferimus: sed domos
quidem, ubi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus eccle-
siæ: his autem, qui colligunt, aut apud se colliguntur, ex
constitutionibus poenas inferri omnibus modis jubemus.
Dat. Prid. Non. April. Constantinop. Dn. Just. PP. A. * Basilio
Conf.

QUOMODO OPORTEAT MONACHOS VIVERE.

TITULUS XVI.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIII.

Idem Aug. Menna beatissima Archiepiscopo.

PRAEFATIO.

Singularis & vita hujusque contemplatio, res & est sa-
cra, & ex hoc evehens animas ad Deum, & non solum
juvans eos, qui ad hanc accedunt, sed etiam aliis
omnibus pro ejus puritate & supplicatione ad Deum,
præbens inspectant utilitatem. Unde & priscis Impera-
toribus studii fuit, & a nobis non pauca sancita sunt de eo-
rum honestate & ornatu. Sequimur etenim sacras regulas
& antiquos patres, qui hæc sanxerunt, quia nihil sine via
ad questionem est imperio, communem omnium hominum
sollicitudinem ex Deo accipienti. Dudum in quidem scri-
psimus constitutionem, volentem in multitudine existentes
monachos in commune in degere, secundum quod vocatur ceno-
biorum schema: & neque propria habere habitacula, neque
substantias per congregare, neque vitam quæ habere sine testimonio:
sed communiter quidem ipsos comedere: dormire vero omnes
in commune & honestam seclari vitam, & testes esse ornatus al-
terutrius, & juvenes: quidem vereri cunctiæ hac respicientium
& ex studio etiam vigilias assumere, ut ne quid facinoris,
velut per somnum, fiat, neque turpis videatur aliis, sed
unusquisque suam honestatem etiam dormiendo custo-
diat.

CAP. I.

Quibusdam vero nobis nunciatis, quæ digna & majori
cautela legis egebant, recte ad præsentem venimus
sanctionem ad illius perfectionem & supplementum, per
quam sancimus, nullam penitus habere licentiam separa-
tim habitandi, neque appellatam cellulam, nisi solus
fuerit, & monasterium duobus utens ministris, & conti-
nentem & quietam degant vitam, sed omnino cum sint

plurimi viri, una sit eorum conversatio & orantium, &
quæ natura sunt, opera & facientium, quatenus inculpa-
biles & inaccusabiles consistant: & communiter quidem,
sicut dictum est, comedere, communiter quoque dormi-
re, & si quidem tanta sit multitudo, quanta in uno habi-
taculo capiatur, alioquin duo forsitan aut tria habitacula
esse, quæ capiant eos. Nullum tamen omnino proprium
habere, sed in commune vivere diebus & noctibus, ut no-
ctes eis eandem habeant, quam dies observationem. Non
enim dormiunt omnes semper, sed palam est, quia alii quid-
dem in somno sunt, alii vero vigilant, & omnino erunt
quidam dormientes insipientes. Si autem aliqui habi-
tacula sint in quolibet monasteriorum sub tua constituto-
rum sanctitate, sive in hac magna civitate, sive in ejus per-
circuitum habitaculis, sive a nobis ipsis ædificatis, sive ab
aliis seorsum habitata, hæc omnibus modis depones, &
aperiesque eis alterutra, ubi celebrent: Quid enim for-
midabunt hoc agentes, semetipsos dicantes Deo, & ab-
renunciantes publicæ conversationi? & hoc quidem ita
valere nunc, & in futurum omne volumus tempus, nullo,
ut dictum est, habente habitaculum seorsum, sed congre-
gandis omnibus & insipientibus, quæ ab alterutris agun-
tur. Certum est enim, quia talia studebunt ea constitue-
re, qualia omnino incusabilia manent. Si quis autem
apparuerit tantum impudens, ut audeat tentare prævari-
cari, quod sancitum est, monasterii præsul hæc examinet.
Volumus enim vehementiorem, quam nunc est, fieri ob-
servationem, & quidem primum non plurimos esse in
monasterium ingressus, sed unum, aut secundum forte,
& ad stare janua & viros senes & castos, & testimonii boni
ex omnibus, qui quidem neque reverendi simis mona-
chis concedant, sine & abbatis voluntate, exire monaste-
rium: (sed inter eos detineant, quæ Dei sunt zelantes,
nec semetipsos lacerantes, nec astus, nec studia) nec alios
quosdam introire monasterium noctibus & diebus si-
nant, qui non rectam manere procurent venerabilium
monachorum voluntatem. Sitque cautissima maceria
munim monasterium, ut nullus exitus aliunde, nisi per
januas, sit.

CAP. II.

Deinde vel si ulla ecclesia in monasterio sit, neque
sic occasione ecclesiarum, ingredi & deambula-
tiones licite illic facere, & confabulari, cum quibus non
convenit: sed venire quidem tempore sacri ministerii,
cum Abbate, suisque prioribus & senibus, sacrificioque
completo, omnes monachi rursus ad cenobium rever-
tantur, ibique sedeant, magnumque Deum honorent, &
sacris & scripturis incumbant. Plurimus itaque est horum
librorum chorus, & possibile est, unicuique animum
corrigere, atque rigare sacris scripturis, quas si i fre-
quenter legent, nunquam decipientur, nec ad humanas
descendant sollicitudines. Quatuor autem vel quinque
seniores & ex ipso monasterio esse in constituta ecclesia,
quibus jam omnis exercitatio est expleta in continentia,
& qui ordinationem habere meruerunt in clero presbyte-
rorum forsitan aut diaconorum, aut deinceps habentiam
schema. Dicti enim & supervenientes alloquantur, & de
divinis eloquiis disputabunt, & putari omnes esse tales
procurabunt, & custodient sacram domum, juvenu-
tem autem exardescerent, & suos terminos exilire volen-
tem, in continentia detineant.

CAP. III.

Non ingredientur autem, neque mulieres in virile mo-
nasterium, neque viri in foemineum, occasione n mor-
tui, & ibi sepulti memoriam, vel per aliam causam, & ma-
xime, si quis fratrem forte vel sororem, aut aliquem ex
genere habere in monasterio dicat: cognatio enim mona-
chis in terra non est, cœlestem zelantibus vitam: quid
enim volentes tales ingressus faciant, nisi voluerint aliquid
agere interdictorum? cum liceat & viris convenientia in
monasteriis virilibus celebrare, & mulieribus similiter
distributa in muliebribus monasteriis facere mulieres, nullo permisso
alterutri, neque si forte frater esse dicatur, aut soror, aut cognatus al-
ter. Neque enim per hanc occasionem ingredi sinemus aliquem. Si enim
ipsa principia per abscindamus, & per ipsum aspectum in vitam animabus
delinitionem, & ex hoc lapsum prohibeamus, erit multo possibilis ac fa-
cilior sacris & decertatoribus melioris vite status. Omnes ergo hinc le-
gi obediant, & neque viri recondant in muliebri monasterio sepulchra,
neque mulieres in virilibus ascetis fodiant. Neque enim viri mulierum
studia decent, neque rursus virilia mulierum collegia conveniant. Neque
ex hoc propter defunctos turpes & mali principii tales permixtiones agi
volumus, ut non iter ex hoc fiat naturæ apud se inhoneste grassari, &
cludere, & divinas confundere causas, & pietatis quasi velamine, & co-
gnationis schemate hæc agere, quæ neque dicere, neque cogitare sin-
gularem vitam eligentibus est bonum. Illo existente manifesto, quia
necessarium est sepultura ministrantes & maxime lectis, & fodientes
non ingredi monasteria, sed in virilibus quidem monasteriis causa fa-
cilis

a Vitium & so-
mnum intelligit,
b Adificia illi-
cita possunt depe-
ni.

c Plures ad mo-
nasterium ingre-
sus esse non de-
bent.

d Janitores mo-
nasteriorum qua-
les esse debent.

e c. 6. J. Nov. 134.

f Quomodo mona-
chi in tem-
plum se consti-
tant.

g Monachorum
opus est, sacris
scripturis incum-
bere.

h Bibliotheca
suis monachi ha-
buerunt.

i Scripturarum
sacrarum utilitate

k Respondens Na-
nachorum sunt
velut eorum pro-
curatores & pro-
fessores, de quibus
v. c. 5. J. Nov. 134.

l Erant ergo reli-
quis, quæ iude-
tes & profectus.

m Dispensationes
& dispensationum
præfides monachi
in suis monaste-
riis habuerunt.

n Nov. 134. §. 29.

o Hoc enim præ-
textu & colore lex
potest circumvari-
ari.

p Principis ob-
sta. Principia de-
linguendi solici-
tudo, adde l. 4. §.
9 ff. de iust. 1.

q Agonizantes sacri
monachi, velut in
sacro certamine
currentes: alioquin
autem ad veterum
sacra certamina,
de quibus vide l.
4. in princ. ff. de
his, qui ex causa
infamiae. Olympi-
a, Ithmia, Py-
thia, Nemea.

r Mulierum sta-
dia viris solida-
ra: ut & virorum
mulieribus.

s c. 1. J. Nov. 134.

t Id est, & ari-
me eos, qui sen-
ta deponunt,
quique defolium.

a De ea re dixi
ad Nov. 8. l. 118.

b *ord. p. 117, Or-*
droena.

c v. Nov. 8. c. 13.

d Nov. 17. c. 19.

e *in id. p. 117, Or-*
droena.

f *in id. p. 117, Or-*
droena.

g *in id. p. 117, Or-*
droena.

h *in id. p. 117, Or-*
droena.

i *in id. p. 117, Or-*
droena.

k *in id. p. 117, Or-*
droena.

l *in id. p. 117, Or-*
droena.

m *in id. p. 117, Or-*
droena.

n *in id. p. 117, Or-*
droena.

o *in id. p. 117, Or-*
droena.

p *in id. p. 117, Or-*
droena.

q *in id. p. 117, Or-*
droena.

r *in id. p. 117, Or-*
droena.

s *in id. p. 117, Or-*
droena.

t *in id. p. 117, Or-*
droena.

u *in id. p. 117, Or-*
droena.

v *in id. p. 117, Or-*
droena.

w *in id. p. 117, Or-*
droena.

x *in id. p. 117, Or-*
droena.

y *in id. p. 117, Or-*
droena.

z *in id. p. 117, Or-*
droena.

aa *in id. p. 117, Or-*
droena.

ab *in id. p. 117, Or-*
droena.

ac *in id. p. 117, Or-*
droena.

ad *in id. p. 117, Or-*
droena.

ae *in id. p. 117, Or-*
droena.

af *in id. p. 117, Or-*
droena.

ag *in id. p. 117, Or-*
droena.

ah *in id. p. 117, Or-*
droena.

ai *in id. p. 117, Or-*
droena.

aj *in id. p. 117, Or-*
droena.

ak *in id. p. 117, Or-*
droena.

al *in id. p. 117, Or-*
droena.

am *in id. p. 117, Or-*
droena.

an *in id. p. 117, Or-*
droena.

ao *in id. p. 117, Or-*
droena.

ap *in id. p. 117, Or-*
droena.

aq *in id. p. 117, Or-*
droena.

ar *in id. p. 117, Or-*
droena.

as *in id. p. 117, Or-*
droena.

at *in id. p. 117, Or-*
droena.

au *in id. p. 117, Or-*
droena.

av *in id. p. 117, Or-*
droena.

aw *in id. p. 117, Or-*
droena.

ax *in id. p. 117, Or-*
droena.

ay *in id. p. 117, Or-*
droena.

az *in id. p. 117, Or-*
droena.

aut comitem largitionum, aut comitem privatarum, locorum a servatores destinare in provincias, aut ipsos provinciarum iudices facere, & proprii cinguli loci servatores emittere. Sed neque vicaneos iudices in creditis eis provinciis loci servatores emittere in qualibet civitate. Solum vero jubemus, esse loci servatores praefecturam in Holdruma b, & in Mesopotamia, & si necessitas vocaverit, in aliis locis tempore expeditionis pro nutrimento eis destinato: & hoc quidem per nostram iussionem. His insuper jubemus, ut neque magistri militum, neque duces in provinciis, in quibus administrare iussi sunt, loci servatores, aut biocolytas c, aut latronum expulsores habeant. Si vero contigerit, necessitate faciente sive magistrum militum, sive duces destinari per nostram iussionem in aliis locis, tunc fieri loci servatores absentes, & hoc secundum nostram praceptionem. Nulli vero liceat civili aut militari iudici circumire provinciam sine causa necessaria. Si vero aliqua necessitas vocaverit tale aliquid fieri: expensis propriis hoc facere jubemus, tam iudices, quam competens & obediens eis officium. Neque vero angariis d, aut iis, quae vocantur epidemitis e, aut alio quolibet dispendio gravare nostros subiectos: neque consuetudines nominare, aut quærere, quas forsitan aliqui praedictorum in proprium lucrum injuste adinvenierunt. Male enim adinventae, malaque consuetudines, neque ex longis tempore, neque ex longa consuetudine confirmantur: scientibus omnibus praedictis iudicibus civilibus & militaribus, quod si aliquid praeter hoc fiat, & qui facit, si loci servator est, viginti librarum auri inferret poenam, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquievit, cadens propria substantia, exilio subicietur.

CAP. II.

AD maiorem autem nostrae dispositionis cautelam, jubemus per loca episcopos, & provinciarum rectores, & eos, qui civitates habitant, nullum contra praesentem nostram dispositionem suscipere biocolytam g, aut latronum persecutores: omnino enim nullum iudicium civilium aut militarium constitutum in provincia, habere loci servatorem concedimus. Praecipue quidem jubemus provinciarum rectores sic recte conversari, aut res gubernare, ut non necessitas fiat, de qualibet re debente quæri, aut gubernari, ad provincias aliquem destinari. Si vero opus fuerit transmitti aliquos in provincias, occasione publicarum exactionum, aut quarumlibet emergentium querelarum, neque ordinem, neque nomen habere loci servatoris. Destinatus vero in provinciam, nullum subiectis inferat dispendium: creditum vero sibi opus adimpleat, iudice provinciae eum, & ejus officium adjuvante. Si vero contra ipsum iudicem forte accusatum transmittatur: tunc jubemus & provinciale officium obedire ei.

Quemadmodum enim prohibemus loci h servatores fieri: ita omne periculum jubemus habere iudices provinciarum, & eorum officium: ut sollicitudinem faciant tam publicarum exactionum, quam locorum quietem: & ut omnis iniustitia & laesio suspendatur. In quibus vero provinciis aut iudices i, aut exactores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adiutorio: jubemus iudices provinciarum & officia eorum omne solatium & studium eis conferre, ut sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes, quae motae fuerint, sive civiles, sive criminales causae, & competentes provinciarum iudices ipsos jubemus inquirere, ut illi proprio periculo has discutiant, & legitimum finem eis imponant. Super hoc autem jubemus provinciarum iudices mox, qui futuri sunt cingula suscipere, sive praesentes, sive absentes sint, cautelam impendere tam praefecturae, quam nostris largitionibus, & comiti privatarum pro inferendis pecuniis unicuique praedictarum dignitatum: cum etsi non caveant, tanquam facientes cautelam, ita jubemus eos & eorum officia subiacere praedictis dignitatibus. In illis vero civitatibus & provinciis volumus iudices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scribarum k neque iudices l, neque alii quidam proprio periculo exactionem faciunt.

CAP. III.

ET hoc pervenit ad nos, quod quidam provinciarum iudices ita inique agunt, occasione lucrorum, ut neque testamenta m concedant facere, neque facta insinuare n, neque nuptias o aliquas facere, aut supernaturalibus donationibus monumenta p componere, neque defunctorum q corpora sepulturae tradi: neque rerum descriptionem r concedunt fieri, aut aliud quid huiusmodi agi aut ex gestis aut ex testimoniis. Propter-

n *ἐμπροσθεν* Testamenta insinuantur.

o *ὕπομνημα* donationem insinuare ante nuptias Jul. indulget enim

ex parte viri insinuatione. Nov. 117.

q *ἀναγχαζήν* inventarium fieri. Jul. hie.

ea interdiximus omnibus iudicibus tam civilibus, quam militaribus & eorum officiis, aut ali cuilibet tale aliquid praesumere. Si vero quidam huiusmodi odibilem rem in quolibet loco nostrae reipublicae praesumpserit agere, aut ministrare ei, qui hoc praesumpserit facere: jubemus huiusmodi extra cingulum factus, in exilium destinari: & de substantia eorum eventus dispendium, laetis in duplum restitui: non sublato ab eis neque alio quidem ex legibus adiutorio. Omnem vero damus licentiam locorum sanctissimis episcopis, & primatibus civitatum, huiusmodi praesumptiones prohibere: & standere, ut haec omnia sine impedimento, & sine dispendio secundum legum virtutem procedant, & de his nobis nuntiare. Illas vero, quae secundum leges offeruntur, appellationes a suscipere volumus omnino iudices, & eos, qui secundum nostram iussionem specialiter (quia & a divinis licet appellare iudicibus) audiunt, sive maiores sive minores sint: & edere gesta b sine aliqua dilatione c litigantibus, ut quaestio legitima de his procedat. Super hoc jubemus appellatione d porrecta secundum leges, neque exactionem fieri e, neque possessiones rerum transferri, usque ad definitum super ea iudicium.

CAP. IV.

Quoniam vero contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia quolibet crimina in provinciis committi: jubemus provinciarum iudices omnia secundum leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios pro aliis, aut ex quibus nati sunt viciis, qui crimina praesumpserunt, alium pro alio comprehendere, aut damnum eorum inferre vicis, sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprii lucris causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus poenas sustinere volumus: damna vero subiectis nostris, aut lucrum ex hoc iudicibus, aut eorum hominibus sive officialibus fieri nullatenus concedimus, ut ne propter rerum desiderium inveniantur injuste aliquos castigantes, aut peccantes vendere. Si enim praeter haec fiat: ipsae provinciae iudex omne ex hoc accedens damnum laetis medebitur: & suppliciis subiectus, exilio tradetur: & consiliarius ejus simile sustinebit supplicium, si factis a iudice contra leges, in scriptis consentiat. Officium vero ejus, & alii, qui circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant: non solum damna laetis compellentur restituere: sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subiecti, exilio tradentur.

CAP. V.

Ut rei criminum edictis legitimis evocentur.

SI g vero quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit provinciam illam h, in qua crimina deliquit: jubemus legitimis i edictis k a iudice evocari l eum: & si non obediat, illa in eum procedere, quae nostris legibus definita sunt. Si vero cognoscatur, quod in alia m provincia degit, jubemus provinciae illius iudicem, in qua peccari quid huiusmodi contigerit, epistola publica n uti ad provinciam illius iudicem, in qua delinquens persona degit: illum vero, qui publicas o suscepit literas, & periculo p suo & officii sui comprehendere huiusmodi, & ad iudicem provinciae transmittere, in qua peccavit, suppliciis legitimis subijciendum. Si vero, qui publicam epistolam suscepit, neglexerit hoc facere, aut officium ejus tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum iudicem tres auri libras, & officium ejus alias tres pro poena inferre jubemus. Si vero iudex aut aliquis officii ejus propter lucrum huiusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, & hoc agens convincatur: spoliatus cingulo, exilio tradatur.

CAP. VI.

Ut iudex compleat, quod decessori mandatum est.

ET hoc vero jubemus observari ab omni administratore, ut, si contigerit in scriptis nostram iussionem fieri ad aliquem iudicem, & interea iste quiescat ab administratione: is, qui post illum suscepit dignitatem, accipiat q eam, & insinuet, & siquidem privata est causa: & implere eam, & assequi, quemadmodum ad eum promeruit rescriptum. Si vero huiusmodi in scriptis iussio publicum respicit, inquirat eam: & siquidem non laedatur fiscus, quae in ea comprehensa sunt, adimpleat. Si vero ad laesionem est filici, nihil super ea omnino agi nuntiare vero nobis primum, ut secunda nostra fiat

sen rogatio. Huiusmodi literis etiam utimur in sententiis extra territorium exequendis l. 13. §. 3. C. de iudiciis. l. 15. §. 1. ff. de re iudicata. adde Hartmannum 2. obs. v. 1. num. 6. & 13. evocandis plerumque testibus, l. 3. §. ff. de testib.

o *ἐπιστολήν* ὁμοσίαν,

p Rogam iudicis, non deferentis literis requisitoris aut compulsores observare & merito: nam licet mutetur praesens, idem tamen iudicium manet atque tribunal, l. 1. ff. de off. proc. l. 76. ff. de iud.

de hoc

z Nov. 52. adde
cit. C. ne filius pro
patre. 7. Eclog. ex
lib. 23. tit. 2. 2. 2.
fol. 76.

a Hinc sumpta est
Authent. lmo in
debito. C. de obli-
g.

b l. 12. C. de oblig.
e d. l. 12.

d Græci ita le-
guntur in iudiciis,
hoc est, elocatio-
nem pro mercede.

e v. quæ not. ad
l. 1. ff. ad l. Fab. de
plag.

f d. Authent. lmo
a debito.

g In exilium mit-
tatur. Sic Julianus
Patricius constituit,
125. c. 2. adde d. l.
2. in prin. ibi. li-
berum hominem.

h Hinc sumpta est
Authent. Si qua
mulier. Cod. ad
Vellejan.

i Uxor pro viro
obligari nullo
modo potest, et
iam intercessio-
nem sapienter con-
firmat: nisi pecu-
nia accepta in
rem ejus propriam
verba sit, in
fin. 7. cod. Nisi
statuto, vel con-
suetudine aliud
sit receptum. Hinc
fit, ut in Gallia
mulier pro mari-
to possit fidejube-
re, si prius tamen
Vellejano renun-
ciaverit. v. Pa-
ponem 12. Ar-
rest. 3. Gallus 2.
obf. 90. refert in
Germania rece-
ptum esse, ut u-
xores mercato-
rum, quasi sociæ,
pro maritis re-
spondeant. Quid si
pro alio obligan-
tur, juxta rati-
onem Vellejano,
nisi post bienni-
um obligationem
confirmaverint,
l. 22. C. ad Velle-
jan. adde Nov. 6.
c. 1. 2. l. 2. ff. ad
Vellejan. Aut ma-
ritus pro uxore
obligari possit. v.
Gallium d. loco.

k Hinc sumpta est
Authent. Sed ho-
die. C. de divers.
jud. & Authent.
Hodie. C. de cusod.
reor. aude 6. Eclog. c.
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

l Et ita abroga-
tur lex 3. C. de cau-
sâ. reor.

m Aliud in mari-
bus. l. C. qui bon.
cedere.

n i. e. ob quam-
libet rem civilem
vel fiscalem.

o etiam criminali-
li. vers. si vero
crimen.

p Inviter etiam, domo abstrahi non possunt, & in publicum educi. l. 1. C. de off. divers. jud.

q Uxor in jus vocata per maritum suum, vel alium respondere & rem legitime transige-
re potest. x i. e. si virgo sit. f Juratoria cautio, subsidium fidejussionis. Nov. 117. c. 2.

r Ueunque causa sit criminalis, & quidem atrocis, mulier tamen non conji-
citur in carcerem jure civili, sed vel monasterio, vel custodia mulierum datur, ne pudori
ejus infundatur, quod hodie pauci, vel etiam nulli, locis servatur. u Monachæ vel
ascetrix ob quodvis delictum ex suis monasteriis non trahuntur. x Hinc sumpta est
Authent. Sed hodie. C. de adul.

y Imo Constantinus & Constantius l. 4. C. Theod. quo-
rum appellationes non recipiuntur. x nempe capitales. l. 30. C. de adul.

z ut si quis filius pro
patre. 7. Eclog. ex
lib. 23. tit. 2. 2. 2.
fol. 76.

a Hinc sumpta est
Authent. lmo in
debito. C. de obli-
g.

b l. 12. C. de oblig.
e d. l. 12.

d Græci ita le-
guntur in iudiciis,
hoc est, elocatio-
nem pro mercede.

e v. quæ not. ad
l. 1. ff. ad l. Fab. de
plag.

f d. Authent. lmo
a debito.

g In exilium mit-
tatur. Sic Julianus
Patricius constituit,
125. c. 2. adde d. l.
2. in prin. ibi. li-
berum hominem.

h Hinc sumpta est
Authent. Si qua
mulier. Cod. ad
Vellejan.

i Uxor pro viro
obligari nullo
modo potest, et
iam intercessio-
nem sapienter con-
firmat: nisi pecu-
nia accepta in
rem ejus propriam
verba sit, in
fin. 7. cod. Nisi
statuto, vel con-
suetudine aliud
sit receptum. Hinc
fit, ut in Gallia
mulier pro mari-
to possit fidejube-
re, si prius tamen
Vellejano renun-
ciaverit. v. Pa-
ponem 12. Ar-
rest. 3. Gallus 2.
obf. 90. refert in
Germania rece-
ptum esse, ut u-
xores mercato-
rum, quasi sociæ,
pro maritis re-
spondeant. Quid si
pro alio obligan-
tur, juxta rati-
onem Vellejano,
nisi post bienni-
um obligationem
confirmaverint,
l. 22. C. ad Velle-
jan. adde Nov. 6.
c. 1. 2. l. 2. ff. ad
Vellejan. Aut ma-
ritus pro uxore
obligari possit. v.
Gallium d. loco.

k Hinc sumpta est
Authent. Sed ho-
die. C. de divers.
jud. & Authent.
Hodie. C. de cusod.
reor. aude 6. Eclog. c.
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

l Et ita abroga-
tur lex 3. C. de cau-
sâ. reor.

m Aliud in mari-
bus. l. C. qui bon.
cedere.

n i. e. ob quam-
libet rem civilem
vel fiscalem.

o etiam criminali-
li. vers. si vero
crimen.

p Inviter etiam, domo abstrahi non possunt, & in publicum educi. l. 1. C. de off. divers. jud.

q Uxor in jus vocata per maritum suum, vel alium respondere & rem legitime transige-
re potest. x i. e. si virgo sit. f Juratoria cautio, subsidium fidejussionis. Nov. 117. c. 2.

r Ueunque causa sit criminalis, & quidem atrocis, mulier tamen non conji-
citur in carcerem jure civili, sed vel monasterio, vel custodia mulierum datur, ne pudori
ejus infundatur, quod hodie pauci, vel etiam nulli, locis servatur. u Monachæ vel
ascetrix ob quodvis delictum ex suis monasteriis non trahuntur. x Hinc sumpta est
Authent. Sed hodie. C. de adul.

y Imo Constantinus & Constantius l. 4. C. Theod. quo-
rum appellationes non recipiuntur. x nempe capitales. l. 30. C. de adul.

de hoc iussio. Si vero & præcepta cujuslibet iudicis sint, & priusquam influentur hæc, aut præcipientem, aut, ad quem præcepta facta sunt, contigerit removeri de cingulo: sic, qui factus fuerit iudex, hæc suscipiat & exigat, si legitime facta sunt: si vero contra legem, aut contra publicum facta sunt, hæc pro non scriptis esse jubemus.

C A P. VII.

Ne quis creditor filium & debitorem pro debito retine-
re præsumat.

Quia a vero & hujusmodi iniquitatem in diversis locis nostræ reipublicæ cognovimus admitti, quia creditores filios debitorum præsumunt b retinere, aut in pignus, aut in servile c ministerium, aut in d conductio-
nem e: hoc modis omnibus prohibemus: & jubemus, ut si quis hujusmodi aliquid deliquerit, non solum de-
bito cadat, sed tantam aliam quantitatem adjiciat dan-
dam ei, qui retentus est ab eo, aut parentibus ejus, &
post hoc etiam corporalibus g pœnis ipsum subdi a loci
iudice: quia personam liberam pro debito præsumpsit
retinere, aut locare, aut pignorare.

C A P. VIII.

De intercessionibus mulierum.

ET illud vero prævidimus pro subsectorum utilitate
E corrigitur, ut si b qua mulier crediti instrumento con-
sentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam
aut seipsam obligatam faciat: jubemus nullatenus i hu-
jusmodi valere aut tenere, siue semel, siue multoties hu-
jusmodi aliquid pro eadem re fiat: siue privatum siue
publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque scriptum
esset: nisi manifeste probetur, quia pecuniæ in propriam
ipsius mulieris utilitatem expensæ sunt.

C A P. IX.

Nemulieres in carceribus includantur.

Necessarium & vero credimus & illud competenti ad-
jutorio emendare l. Ut nulla mulier m de n quali-
bet o re includatur p, aut custodiatur: sed si quidem
pro fiscalibus debitis aut privatis pulsatur, secundum le-
gem mulier, aut per q virum suum, aut per se, aut per
quam voluerit personam legitime respondeat, & transi-
gat rem. Si vero vidua sit, aut non r a principio viro
conjuncta: liceat similiter mulieri, aut per se, aut per
quos voluerit, propria jura proponere secundum legem.
Eum vero, qui præter hæc præsumpsit agere aliquid
prædictorum, jubemus, si quidem majores iudices sint,
viginti aut librarum: si vero minores sint, decem libra-
rum auti pœnæ subjacere: obediens autem eis in præ-
dictis causis, spoliatis cingulo, pœnis subijci, & in exi-
lium destinari. Si vero mulier post legitimam admoni-
tionem noluerit instituire aliquem, qui pro ea respon-
deat, aut litigans addicta sit, nec sic includi aut custodiri
eam, sed legitima jura in competentibus ei rebus pro-
cedere. Si vero crimen sit, quod infertur mulieri, in quo
necessarium est ipsam custodiri: siquidem fidejussorem
personæ præstare potest, ipsi credatur. Si vero juraverit,
non posse se dare fidejussorem, juratoriam s cautionem faci-
at, de observatione iudicii. Si vero gravissimum in-
veniat crimen, in quo accusatur, in monasterium r aut
in asceterium mittatur: aut mulieribus tradatur, per
quas potest publice & libere custodiri, donec causa ejus
manifestetur: tunc autem illa procedant in eam, quæ
legibus definita sunt. Nullam enim mulierem pro pec-
cunia fiscali, siue privata causa, aut pro criminali quoli-
bet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut a viris
custodiri: ut non per hujusmodi occasiones inveniantur
circa castitatem injuriatæ. Monasterium quidem aut asce-
terium per nullam actionem trahi n concedimus de pro-
priis monasteriis aut asceteriis.

C A P. X.

Qua sit mulieris adultera pœna.

SI x quando vero adulterii crimen probetur: jube-
mus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constan-
tinus y divæ memoriæ disposuit z & illis similibus
subjiciendis pœnis, qui mediis a ministri hujusmodi
impio crimini facti sint. De substantia vero adulteri,
si habeat uxorem, dotem, & propter nuptias donatio-

nem ei salvari: aut partem a nostra lege datam, si dota-
lia instrumenta non subsequuta sunt: residuum vero ejus
substantiam, si quidem sint ascendentes aut descenden-
tes usque ad tertium gradum, accipiant hi secundum or-
dines & gradus. Si vero non sunt hujusmodi aliqui,
fisco x applicari hæc jubemus. Adulteram a vero mu-
lierem competentibus vulneribus subactam, in b mona-
sterium mitti: & siquidem intra biennium recipere e-
am vir suus voluerit, potestatem ei damus hoc facere
& copulari ei, nullum periculum ex hoc metuens: & nul-
latenus d propter ea, quæ in medio tempore facta sunt,
nuptias laxari. Si vero prædictum tempus transierit, aut
vir, priusquam recipiat mulierem, moriatur, tonderi eam,
& monachicum habitum accipere, & habitare in ipso
monasterio in omni propria vitæ tempore: & si quidem
habeat descendentes, duas e partes accipere eos sub-
stantiæ, secundum legum ordinem divisas, reliquam
vero tertiam partem monasterio, in quod mittitur, dari.
Si vero descendentes non fuerint, sed ascendentes inve-
niantur non consentientes hujusmodi iniquitati: qua-
tuor uncias eos secundum leges divisas accipere: octo
vero uncias dari monasterio, in quo includitur hujusmo-
di mulier. Si vero neque descendentes neque ascen-
dentes habeat, aut ascendentes consenserint hujusmodi
iniquitati: omnem ejus substantiam accipere monaste-
rium, illi conservandam, ut per omnes causas viro pacta
dotalibus illata instrumentis serventur.

C A P. XI.

Pœna injusti repudii.

Quia f vero aliqui nostram legem g transcendere stu-
dent, in qua evidenter causas enumeravimus, ex qui-
bus solum repudia possunt transmitti aut a viro, aut a mu-
liere, jubemus præter illas causas nullo modo repudia
fieri, aut per consensum h nuptias solvi, & concedere in-
vicem delictis. Si i vero præter a nobis definitas causas
præsumpsent aliqui solvere matrimonium: jubemus,
siquidem descendentes habuerint siue ex ipso, siue ex alio
matrimonio, substantiam eorum illis dari secundum le-
gem ordinem, & tam virum quam mulierem in mona-
sterium k mitti in omnibus vitæ suæ temporibus, & de
singulorum facultatibus quaternas uncias monasteriis,
in quibus mittuntur, separari: viro nihilominus neque l
usum habente data partis filii: quoniam pater, rerum fi-
lii in potestate positi, non habet usumfructum. Si vero
descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur:
tertiam partem substantiæ accipere eos, si non iniquita-
ti solutionis matrimonii consenserint: duas vero partes
monasteriis, in quibus unusquisque mittitur, separari.
Si vero, neque descendentes, neque ascendentes inve-
niantur, & ascendentes consenserint facto: jubemus
omnem substantiam monasteriis, in quibus missi sunt,
dari: ut non propter hunc contemptum, & Dei iudicium
contempnatur, & nostra lex transgrediatur. Sed & mini-
stros talis solutionis nuptiarum, aut qui hujusmodi in-
fanda instrumenta composuerint m corporalibus pœnis
subijci jubemus, & in exilium destinari. Si vero ii, qui
matrimonium solvere præsumpsent, voluerint ite-
rum n sibi conjungi priusquam mittantur in monasteri-
um: licentiam eis damus hoc facere, & prædictas pœnas
concedimus eis, & proprias habere substantias, & ita

15. 5. 8. ff. de injuriis. qui in gratiam alterius scribit, qui componit, qui edit famosum libel-
lum. l. 5. 5. 9. ff. de injuriis. facit Nov. 42. c. 1. 5. 2. in fin. Monnunquam etiam delinquit,
qui aures & oculos delicto præbet, Nov. 121. c. 10. veluti si quis prohibitas artes discat, l. 3. C.
de maleficiis. non idem in eo, qui fugitivo iter monstravit. l. 62. ff. de furtis.

z & ita maritus ex bonis adulteri nihil lucratur.

a v. 4. Harm. 6. 5. 16. aut potius scholiasten Harmenopoli, quam ipsum Harmenopolium.

b Res ita habet, Adulter olim deportatione, l. 5. ff. de quaestionibus. post gladio punitur lege
Constantini, l. 30. in fin. C. de adul. de qua ibid. latius dicam. Ex ejus bonis dos & dona-
tio propter nuptias, aut quarta uxori ejus debita detrahatur. In reliquis ejus bonis descen-
dentes & ascendentes succedunt ad tertium usque gradum, non extantibus iis, adultero suc-
cedit fisco. Adultera vero, hic gladio non punitur, sed verberata in monasterium ad tem-
pus mittitur: interdum in perpetuum, verbi gratia, si maritus intra biennium mortuus sit,
aut si intra id tempus eam recipere noluerit: ut hic. adde 6. Harm. 2. Et ita mittitur hic
(aliud est in injusto repudio, nam mulier viro, quo ad pœnam exaquatur Nov. 117. 2) agitur
cum adultera, quam cum adultero. Sed Leo cons. 52. voluit cum adultero, tum adultera
natum præcindi, l. 1. ut. C. de adulterio. maritum vero dotem lucrari. 6. Harm. 1. de bonis
adultera. v. vers. si vero, ibi, si quidem habeat. 7. cod. e Redintegrari potest matri-
monium cum adultera, quod olim non licebat. l. 37. in fin. ff. de minoribus.

d Redintegrari matrimonii effectus. e Hinc & ex sequentibus possit colligere, Ma-
ritum nihil lucrari ex bonis uxoris adulteræ: ut quæ descendentes, ascendentes &
monasterio certo gradu atque ordine distribuuntur: de ea re dixi ad Nov. 117. c. 3. adde 6.
Harm. 2. de jure in ea re veteri v. Ulp. 6. 5. 12. f Hinc sumpta est Authent. Idem est.

C. de bon. qua lib. g v. Nov. 117. c. 9. 10. h Consensu mutuo nuptiarum non dissolvuntur, etiam si naturale sit, unumquodque eo gene-
re dissolvi, quo contractum est. l. 32. ff. de reg. jur. & ita abrogatur. Nov. 22. c. 4.

i Pœna injusti repudii. Nov. 127. c. ult. h Pœna est in monasterium conjici vel ei
addici. l. Authent. Idem est. C. de bonis, qua liberis.

m Pœna notarii consentientis instrumentum injusti repudii.
n Redintegrari potest matrimonium.

adinvicem

a Ne alterius de-
lito puniatur.
b Cura episcopa-
lia ad quæ porri-
gatur.

c Nemo potest
eam uxorem du-
cere, cum qua a-
dulterium comi-
serit. huc refer-
tit. de eo, qui duxit
in matrimonium,
quam poluit per
adulterium. ad le-
l. 11. ff. de adulter.
l. 28. l. 34. C. de
adulter. Maritalis
1. Epigr. 75. Ma-
chus erat, potest
tamen hoc in Pau-
la negare. Bece-
rur est: nunquid,
Paula, negare po-
test? & alio loco
6. Epigr. 21. Quod
nubis Proculina
concubino, & Be-
lachum modo,
nunc facis mari-
tum, de lex Julia
et notare possit:
Non nubis Procu-
lina, sed fateris.
v. Cuj. hic.

d Hinc sumpta,
est Authent. sed
novo iure. C. de
servis fugis.

e Nemo potest
ita damnari, ut
utraq; manus,
vel uterque pes
abscindatur, vel
ut solvantur ar-
tus. Fugitivo pes
unus amputatur,
l. 3. C. de servis fu-
gis. falsario ma-
nus una Nov. 17.
Nov. 42.
f Pedis abscissio,
de qua dicam ad
l. 3. C. de servis
fugis.

g τὰ ἀρετὰ
διαλύονται.
Scrimp. Nulli
iudici liceat ex-
arbitrare in quo-
cunque delicto.
Jul. hic versic.
nulli. Exarbitran-
di verbo, opinor,
intelligit inflexi-
onem nervo-
rum; quo suppli-
cii genere, falsi-
reus punitus fuit
Alexandri decre-
to, teste Lampridio nec enim puto crucifragium hic intelligi, cuius sit mentio apud Joan-
nem 19. versic. 33. Apulejum 9. Asini. Ammianum 14. apud Gallicanum in Cassio, Sue-
tonium in Octavio c. 67. a quo non multum differt rotæ supplicium, quo nunc pailim iudi-
ces utuntur adversus latrones seu grassatores. Nam rota veterum dissimilis fuit: de qua v.
Demosthenem 3. in Alpheum. Ciceronem 3. Tuscul. Suidam, Lucianum in epist. ad Stesicho-
rum. Apulejum 3. & 20. Nicephorum 3. c. 14. Cujacium 3. observ. 28. in fin.

h 6. Harm. 10. in fin. i Manus non amputatur furi ut hic. Lege divina amputabatur
mulieri, quæ verenda certantis cum marito prehensisset. Deus. 25. & Galba, nummulario
non ex fide versanti pecuniam, manus amputari iussit, mensæque ejus affigi. Suet. in Gal-
ba c. 9. Exactori publico resuscipias non ex fide deservienti manus etiam amputabatur,
v. quæ dixi Nov. 17. c. 8. ut & lectionis improbare libros scribenti, Nov. 42. c. 1. §. 2. in fin.

jure infubrum eandem poenam sustinent, qui contractum falsum feudi seu pradii clientela-
rii conscripserunt, 2. Feud. 55. de prohibita feudi alienatione. vers. Scriba vero, qui quæ con-
tra pacis statutum aliquem vulnerant. §. si quis alium. 2. Feud. 27. de pace tenenda, &
ejus violatoribus. in priq. vers. Si quis alium. Quædam alia vide apud Cujacium 7. obs.
33. Petrum Gregorium 31. synagm. 16. 16. 6. amputatur etiam manus raptori. Nov. Leon. 35.
k Aliud pro latrocinio. nam latroni vita admittitur, v. 2. Feud. 28. sit. de pace tenenda. §.
5. & §. si quis quinque solidos. l. 28. §. 15. ff. de panis. Fures tamen interdum capitaliter
puniti sunt. l. pen. ff. de cond. causa data.

l Puta linguam (quæ tamen per juro Nov. Leonis abscinditur. vide quæ dixi ad Nov. 77.
§. eod.) nares (quæ tamen amputantur furibus Lege Longobardorum. l. de latronibus. l. §.
quis latro. C. Longobard. de furtis. v. Nov. Leon. 32.) aures (quo supplicio Persarum re-
ges affecerunt quosdam captivos Græcorum. Diod. lib. 17. anno 6. Alexandri) oculos (de
Excoecatione dicam ad Nov. Leonis 92.) testes seu testiculos: dic idem in castratione, vide
Nov. Leon. 60.

m Fures qui dicantur.

n Latrones hi dicuntur.

o Ii sunt grassatores. l. 28. §. 10. ff. de panis. Nov. Leon. 79.

p Ii sunt piratæ, de quibus l. 3. §. 1. ff. nautæ. caupon. l. 13. ff. commodati.

q Bona ad mortem damnati vel proscripsi non confiscantur. Nov. 17. c. 12.

r Hinc sumpta est Authent. Bona damnatorum. l. 17. C. de bonis proscripsi.

f Confiscationem non ont point de lieu en pays de droit écrit. Nov. 17. c. 12. & ita abrogat-
ur lex 1. ff. de bon. damn. l. 4. C. de bon. proscripsi. quosdam casus excipe, puta crimen ma-
jestatis, l. 5. C. ad l. Jul. majest. incestarum nuptiarum. Nov. 12. Dic idem si quis castitatem
non servaverit. post solum castitatis causa matrimonium, Nov. 117. sed eade re dicam
plenius ad sic. C. de bon. proscripsi.

adinvicem vivere, tanquam si nihil delictum fuisset. Uno
vero volente matrimonium revocare, si non consentiat
alia persona, contra eum, qui noluerit, teneant poe-
næ. Hæc vero omnia servari jubemus tam in regia hac
civitate, quam in provinciis, tam a comite privatarum,
quam a palatinorum schola, & provincialium iudicibus
& officiis eorum: scientibus quod si neglexerint hujus-
modi alicujus delicti, & non omnia hæc custodierint, &
exilium & proscriptionem bonorum sustinebunt. Hæc
vero jubemus servare locorum sanctissimos episcopos b:
ut providentia eorum tradita personæ in monasteriis mit-
tantur: & de rebus earum, quod a nobis definitum est,
monasteriis vindicetur.

C A P. XII.

Si quis vero accusatus de adulterio, per prodicionem ju-
dicum, aut alio quolibet modo a legibus poenas effu-
gerit, & post hoc inveniat cum muliere, de qua accu-
satus est, turpiter conversatus, aut in matrimonium acci-
pere eam, & hoc fiat vivente marito, aut post ejus mor-
tem: neque matrimonium valere jubemus: sed eum, qui
hoc delinquere præsumpsit: & si prius profugerit, attam-
en licentiam damus omni iudici & comprehendere eum.
& post tormenta ultimis suppliciis subicere: nulla alia ex-
cusatione aut probatione faciendâ: & mulierem castiga-
ram, & detrusam, monasterio immitti jubemus: & ibi
manere in omne tempus propriæ vitæ: utriusque vero
substantiam secundum prædictum ordinem dividi periculo
(sicut prædiximus) tam comitis privatarum, quam judi-
cis loci.

C A P. XIII.

De poenarum omnium moderatione.

Quia d vero nos oportet humani generis infirmitatem
protegere: corporales poenas secundum aliquas par-
tes imminuentes: interdiciamus alterutras e manus aut
pedes f abscindi, aut hujusmodi quædam inferri supplicia,
per quæ articuli g dissolvuntur: quia membrorum disso-
lutio gravior est utriusque manus abscissione. Propter
quod jubemus, si quidem tale aliquod delinquatur, unde le-
ges mortem delinquentibus inferunt, secundum legum vir-
tutem sustinere eum poenas. Si vero tale fuerit crimen,
quod morte dignum non sit, ipse aut castigetur, aut in exi-
lium transmittatur. Si vero criminis qualitas membri ab-
scissionem exigat fieri: unam solam h manum i abscindi.
Pro furto k autem nolumus omnino quodlibet l mem-
brum abscindi, aut mori: sed aliter eum castigari. Fu-
res m autem vocamus, qui occulte & sine armis hujus-
modi delinquant. Eos vero, qui violenter n aggrediuntur,
aut cum armis, aut sine armis, in domibus, aut itineribus o,
aut in mari p, poenis eos legalibus subdi jubemus. Ut
autem non solum corporales poenæ, sed etiam pecuniariæ
mediocres fiant, sancimus eos, qui in criminibus accu-
santur, in quibus leges mortem q aut proscriptionem
definiunt: si convincantur, aut condemnentur, eorum
substantias non fieri lucrum iudicibus aut eorum offi-
ciis, sed neque secundum veteres leges fisco r eas ap-
plicari: sed si quidem habent descendentes & ascen-
dentes usque ad tertium gradum, eos habere f. Si vero

mulieres a habeant, qui condemnati sunt, omnibus mo-
dis jubemus istas & dotem & antenuptialem donationem
accipere. Si vero sine dote talibus personis conjunctæ
fuerint: a legibus definitam b partem de tota substantia
condemnati eas accipere: si filios habeant, si non.
Si vero neminem prædictorum habeat, qui deliquit: tunc
fisco sociari ejus substantiam. In majestatis c vero crimi-
ne condemnatis, veteres leges servari jubemus.

EPILOGUS.

† Providentiam igitur adhibeto gloria tua, ut præsen-
tem sacram legem nostram, & in alma hac urbe proponat,
& per provincias mittat insinuetque harum præsidibus,
quo magis omnes subditi intelligant, quantam pro ipsis
geramus providentiam. Dat. Kal. Maji, Constant. Dom.
Justin. PP. Aug. * Basil. d V. C. Conf.

NE QUIS COGATUR BONIS CEDERE.

TIT. XVIII.

NOVELLA CONST. CXXXV.

PREFATIO.

Quibus maxime rebus divinum a nobis munus
placari perhibetur, ea sane inter subditos jugiter
incrementum accipere, atque elucescere contem-
dimus. Zosarius quispiam ex Mysis oriundus f
cum g lacrymis porrectis precibus nos edocuit, quod cum
pecuniarum publicarum pariter & privatarum nomine
conveniretur a clariss. provinciæ præfide per contumeliam,
& quidem solam. Neque enim credidit de iis pecuniis
propriarum rerum suarum persecutionis libellos oblatum
iri, id quod injustissimum habetur, & inter ea capitula,
quæ cum primis adferunt molestiam. Ubi enim locorum
justum est, ut is, qui in universum ex accidenti h, non
supina negligentia res suas amississe traditus esset, denuo
per vim ad ignominiosam i vitam transponatur, & ad
quotidiani victus, neque non (ut licet conjicere) amictus
corporis inopiam adigatur?

C A P. I.

DE his edocti, alacriterque cupientes id, quod dete-
rius est, per melius corrigere, quo magis ea re
omnium optimus Deus concilietur, neque k calamito-
si aliquid nostris geratur, inque usu habeatur tempori-
bus: sancimus l, Ut nemini gloriosissimorum aut magni-
ficentissimorum magistratuum liceat rei causa cessionis
bonorum necessitate alicui eorum inferre, qui de
prædictis causis propter m pecunias publicas forte, aut et-
iam privatas iudicium sustinent, aut hujusmodi contu-
meliis uti, ac prætextibus, perinde, quasi dum corporis n
supplicium ipsi remittitur, maluerit rerum suarum amis-
sionem capessere potius, quam cum inopiz jugo iti-

f & ita ex tetritorio Imperatoris. Legis Juliz beneficium ad solos civis pertinere.
Conf. de bell. Gall. Suet. c. 41. in Jul. Tacit. 5. Annal. postea indultum extraneis, l. 4. l. 1. p.
bon. ced. In Gallia, extranei non fruuntur hoc beneficio. Pap. 10. Arr. 10. num. 12. Contra
apud Flandros indigene non juvantur beneficio cessionis, nisi id beneficii a Principe magis
conditionibus impetraverint, ex Caroli V. sanctione lata anno 1541. vide Petrum Grego-
rium 22. Arr. 9. num. 16.

g Cedere bonis non potest, qui voluntate sua inops factus est. Butrigarum. Cur? cella,
non admittit, nisi urgentibus creditoribus. v. Petrum Greg. 22. synagm. 9. 16.

h ἐν τῇ συμφορῇ καὶ τῇ ἀδυναμίᾳ recte, nam, qui ex negligentia sua, ma-
ex aliquo casu fortuito decoquant, non procul ab infamia sunt. Lex Rustica cum cavisset,
ut equites in XIV. ordinibus sederent, decoctores excepti. Cicero Philip. 2. Minutius 1. 2.
Florus Epitome 99. Hujus etiam conditionis homines Adrianus in Amphitheatro exami-
nari iussit, Galli, Mistræ, Spartianus in ejus vita. ut plerisque locis hostis hic in fore; &
Bæotis eadem lex fuit, Nicolaus apud Stobæum 2. 42. ut & Solonis, Laertius 1. alii, cella
bonorum non infamat, ut infr. eod.

i ἀρχήματα τῶν βίων εὐαγὰ ἀνελθόντα dixi §. id genus infamiz pertinere posse
ad decoctores, non ad quosvis bonis cedentes l. 11. l. c. ex quibus causis infam. l. 1. l. 1. §. de
cess. bonor. l. 2. l. 4. C. qui bon. cedere, adde Nov. 4. c. 3. in fin. adde Theophil. l. 1. quibus
ex causis manumittere. Is utique, cuius bona venduntur, videtur infamia adici, dixi l. 2. §.
de obseq.

k Fuit hæc introducendæ bonorum cessionis ratio τὸ ἀρχήματα de qua vide Petrum
Gregorium 22. synagm. 14.

l Res ita habet, Qui suo vitio ad inopiam sunt redacti debitores, carcerem, vincula, & vi-
bera patiuntur. §. eod. ibi, dum corporis supplicium ipsis remittitur, l. 1. l. c. qui bon.
cedere. l. 1. C. Theod. eod. tit. nisi maluerint cedendo bonis infamiam experiri, ut §. qui re-
ro non suo vitio, sed casu sunt ad id redacti, carcerem non patiuntur, non vincula, non ver-
bera, non coguntur etiam bonis cedere, vel eam speciem infamiz subire propolitam iis, qui
bonis cedunt: sed cum primum bonam copiam ejuraverint, id est, cum primum probaverint
inopiam proprio vitio sibi non accidisse, sed casu, liberantur carcere, cruciatuque omni cor-
poris. v. Notom. 24. illust. in fin.

m Hinc constat, Debitoribus ad inopiam redactis non suo vitio, beneficium cessionis et-
iam adversus fiscum superfluum esse: Superfluum, inquam, quia non coguntur bonis cedere,
& tamen carcerem evitant. Effectus quidem bonis cedunt, quia bonorum omnium rea-
ditionem patiuntur: sed ea formula (quæ speciem habeat ignominiz) bonis cedere non
coguntur.

n Decoctores corporis supplicium evitasse bonis cedendo hinc colligunt, corporis, inquam,
at non omnino famæ. §. eod. & §. eod.

demad

a καὶ τὸ τὰς
ἀρχαῖων
πρὸς μὴ
δυνατὸς ὄν-
τας.

b Cessionis bu-
norum facien-
dum variis
gentium formas
vide apud Petrum
Gregorium 22.
Synagm. c. 12. &
c. 3. n. 5. ubi no-
tat inter cetera,
symbolum cessionis
hoc usitatum
veteribus fuisse,
debitori zonam
solvi ex 27. Gellii
12. ex Horatio 2.
epist.

c Quid si bonis
cedens fidejusso-
rem idoneum de-
derit eo casu be-
neficio cessionis
factae reo, non
prodest fidejusso-
ri. v. Greg. d. l. c.
12. admittit ta-
men ex sua per-
sona, si forte con-
tingerit, eundem
vix aliquo non
suo, factum fuisse
se non solvendo.
d Cedens bonis
non ipso jure o-
mni debito liber-
atur: alioquin
bona ab eo quæsi-
ta postea, non es-
sent creditoribus
obnoxia. conveni-
tur ergo in his bo-
nis, sed quatenus
tantum facere po-
test. l. 4. ff. eodem.
nec enim fraudu-
sus alimentis
quotidianis est. l.
5. d. l. c. Quid si de-
bitori cessionem
bonorum facient,
partem tamen de-
biti se præstanti,
pactum facit &
creditoribus de
non petenda alia
quota debiti, & is
postea meliorem
ad fortunam per-
veniret? Si credi-
tores dolo perdu-
cti quoniam remi-
serint, negant in-
terpretes debito-
rem exceptioque
pacti juri. vide
Petr. Gregor. 22.
Synagm. 13. n. 21.
e Id est, anno 541.

f Adde Nov. 4. in
fin. & l. 1. in fin. C.
de constituta pec-
unia.
g Edict. 9. Judi-
cator. 23. Eccl. 4.
De argenti distrac-
tionibus, qui &
argyropoia vo-
cantur. Jul. consp.
117.

h Argentariorum
officium publi-
cam causam ha-
bent. l. 1. c. 1.
i Intercedunt
enim pro aliis
Edict. 9. & l. pen.
C. de usur. pecun.
Intercedunt enim
suo modo, recipiendo
scilicet ex tunc constituendo.

k Nov. 4. c. 3. in fin.

l Per argentarios
credebantur pecunia.

m Argentarii stipulati
licet, ut fidejusso-
rem prius, quam reum
principalem convenire
posset. n Id est, non
servato ordine
discussio. o v. l. 29. C. de pactis.
p Id est, Nov. 4.

dem ad mortem usque premi opprobrio ignominia a.
Jusjurandum b tamen peradoranda præbeat eloquia,
quod nullam rerum causa occasionem, aut aurum reliquum c
habeat, unde aris alieni supplementum faciat. Præterea, si
qua ipsi iura lex vel ex hereditate, vel cognatorum dona-
tione in rebus mobilibus præstet, in quarum possessione
nondum constitutus sit, competere tamen ipsi videantur.
possintque d creditores vel patrem ex iis, vel etiam to-
tum colligere, extra tamen res uxoris, siquidem revera, ad
illam pertineant, hoc fiat, creditoribusque hujusmodi
actionum vindicandi, & in personam ejus, qui aliquando
jurium futurus sit dominus, actiones instituendi, si ve
præfens debitor est, si ve non, & (ut simpliciter dicamus)
quo ad actionem & vindicationem rerum consistendi in
persona ejus, qui ita fuerit obnoxius, licentia sit.

EPILOGUS.

† Diligens itaque & virtutis amans magnificentia tua,
ea, quæ tam pie nobis placuerunt, observato: decem li-
brarum auri multam ei, qui ex iis aliquid, quæ de his a
nobis sancita sunt, transgredi præsumpsit, irrogans. Ne-
que enim absque periculo erit, sed & vitæ periculum in-
feretur iis, qui vel sola cogitatione tenus ea, quæ iuste a
nobis per hanc sacram exprimentur legem, transgredere at-
tentaverint. Dat. Kal. Jun. Cons. Belis. V. & C. Cons.

DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS. TITULUS XIX. NOVELLA CONSTIT. CXXXVI. PRÆFATIO.

Qui in corpore ac collegio consistunt argentario-
rum hujus almae urbis, hi supplices apud poten-
tiam nostram facti, de multis nos capitulis pete-
runt, potiri cupientes auxilio, ut qui multis b se
utiles præbeant, unde i sponsores & mutui obligatores
periculo plena accedunt. Nam cum sacra nostra existat
constitutio k, quæ vult, ut exactiones ordine fiant, ac pri-
mum quidem principales rei, & res earum excutiantur, de-
inde vero & fidejussores, & mandatores neque non constituta
pecunia rei: ab hac legislatione ipsorum eximi confor-
tium, & pati omnium gravissima, si ipsi quidem consti-
tutionis auxilio uti nequeant, sed protinus exigantur:
cum vero constituta pecunia obligationes ab aliis perci-
pian, non item ipsis satisfaciunt, qui pecuniam consti-
tuerint, mandatoresve in eam rem, aut fidejussores ex-
titerint, & convenire, ut ipsi communium legum parti-
cipes sint, aut sibi Constitutio nostra non adverteretur.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut cum aliqui ex his, qui argentaria
mensa propositi sunt, mutua alicui pecuniam dede-
rint l, & vel constituta pecunia reos, vel fidejussores, vel
mandatores in eam rem acceperint, opponaturque ipsis
Constitutio, & ordo per eam introductus: nih. hominus
& in ipsis Constitutio obtineat, nisi m speciale pactum fe-
cerint, ut creditor licentia sit, tam principalem debitorem,
quam mandatorem atque fidejussorem, & constituta pecunia
reum conveniendi, non expectato n Constitutionis gradu. Pro-
pter ingens enim illud studium, quod argentarii circa
publicos contractus adhibent, hujusmodi pacta conventa
admittimus: cum non videantur contra legem esse, pro-
pterea quod unicuique integrum est huius, quæ ipsi a lege data
& concessa sunt, renunciare o. Proinde sicubi tale pactum
fiat: licitum ipsis esto, tam principalem debitorem,
quam mandatorem & fidejussorem, atque alias porro
personas convenire. Ut quidem, si nullum pactum ad-
scriptum sit, penitus & in ipsis valeat Constitutio p. Si
pacta vero adscripta sint: simul formam ac regulam q ad-
dant contractui, simul exinde inferatur exactio.

CAP. II.

Secundum vero ipsis capitulum de altera illa exce-
ptione erat, quam pridem r fecimus, cum quis argen-
taria mensa propositus militet, aut filios suos militare
faciat, ut nequeant eo militantes ipsorum filii, uti quasi
non ex paternis, aut aliunde quæsitis pecuniis militent,
sed creditorum & petierunt, ut aut neque in ipsis hu-
jusmodi locum haberet præsumptio s, aut ipsis quoque

eadem suppetere, ut si quis mutuo ab ipsis sumpto mi-
litet, aut etiam ejus filii, neque debitum possit aliunde
dissolvi, vel ex istiusmodi militia ejus, aut filiorum ven-
ditione latis ipsis fiat. Nos igitur, cum neque simpliciter
legem a proposuerimus, sed cum convenienti observa-
tione neque facile subverti ipsam sustineamus: sancimus,
ut sacra Constitutione valente, neque hac præsum-
ptione, quæ secundum sacram Constitutionem contra
ipsos protenditur, sublata: quandoquidem multi, cum
contrahunt, non suis omnia pecuniis facere videantur:
habeant & ipsi hoc privilegium b, ut si quis militet, aut
ejus filii, ipsius quidem militia omnibus modis obnoxia
teneatur, si de numero earum sit, quæ e vendi solent.
Consimiliter autem & filiorum, nisi manifestissime ab ipsis
comprobetur, quod vel ex maternis filiorum bonis, vel
ex Principali largitate militia ipsis accesserit. Nam si de-
bitum aliunde dissolvere nequeant: tunc argentaria
mensa propositis etiam ex filiorum militia satisfiat: si-
quidem ipsorum gratia hanc legem proponimus, oppo-
nentes eam præsumptioni, quæ ex Constitutione nata
est. Et quemadmodum d illa prædictam contra ipsos
præsumptionem effecit: ita & nos contrarium ipsi seme-
dium addentes, his solummodo, qui de prædicto confor-
tio sunt, liberalitatem nostram explicamus propter com-
munem e ipsorum utilitatem, quam in contractibus ex-
hibent, dum multis se periculis immiscet, ut ingruen-
tibus aliorum necessitatibus medeantur.

CAP. III.

Porro neque illud abs re dicere visi sunt, si cuiusdam mu-
tuentur, aut etiam præterito tempore mutuati sint ad f
nonnullarum mobilium, aut immobilium rerum emptio-
nem, & certam auri summam dederint, & mutuata pecunia
res emptæ sit, ut protus ipsi ea in re potiora iura ha-
beant, neque distortionem aliqua tententur: sed simul ac
ostenderint g suis pecuniis eam rem comparatam esse,
neque possint debitores pecunia ipsis numerata satis-
facere: res istiusmodi pecuniis emptæ perinde ipsis
addicatur, quasi revera ab ipsis emptio celebrata foret,
& nuda h emptoris appellatio fuisset appositæ. Neque
enim justum est, ut, qui i tam largiter pecunias suas pro-
fundunt, non item primum k & extra omnem contro-
versiam positum ordinem in rebus sua pecunia l com-
paratis teneant: dumtaxat si in contractibus scriptura in-
terveniente celebratis hypothecæ aliqua facta sit mentio.
Hoc namque si observaverint, totum habituri sunt, quod
a nobis petierunt: imo vero etiam amplius, quam pe-
tuerunt: si quidem omnibus præstantiora ipsis iura in iis
rebus concedimus, quæ ipsorum pecuniis emptæ proban-
tur. Si tamen contractus factus sit, aut fiat, nulla scri-
ptura interveniente, ipsique vel pecuniam numeratam
dederint, vel (quod maxime apud argentaria mensa præ-
positos fieri consuevit) species aliquot m mundi forte
muliebris, aut argenti, quod ob ejusmodi datur vendi-
turæ pro quo tamen pretium n nondum perceperit: tunc
licet ipsis hæc tanquam sua vindicare, etsi hypothecæ
eorum jus in iis non habeant. Neque enim illi posside-
bunt aliena: & cum aurum pro pretio non solverint, fru-
stra detinebunt ea, quæ ipsis ab aliis tradita sunt: sed si-
ve ad hæredes transmiserint, hæredes eorum pro ipsis,
vel ipsa data reddent: si ve ad hæredes non pervene-
rint, licebit hæc ipsis vindicare, nulla contra ipsos hy-
potheca in eorum rebus, quæ per alios forte quæsitæ
sunt, valitura.

CAP. IV.

Quia vero legem tulimus, ne argentaria mensa præ-
positi ultra o bestes usuras fœnerarentur, docue-
runt autem nos, quod cum sine scripto fœnerari soleant:
hi deinde illiberales se circa usuras præbeant, propterea
quod & mutuum sine scripto contractum, neque stipula-
tio interposita sit: scilicet juxta illud, quod vulgo di-
citur, non convenire, ut usura citra p interpositam currant
stipulationem: quanquam multi q casus sint, in quibus
vel sine stipulatione & ex pacto nascatur usurarum obli-
gatio: nonnunquam etiam hæc, tamen non ex pactis,
sed suapte r sponte introducuntur, tamen exigantur: pro-
pterea sancimus, ut usura ipsis non solum ex stipulatione,
sed etiam absq; scripto præbeantur, nimirum tales, quales
ipsos Lex stipulati permittit, h. e. usq; ad bestem f cente.

dicere: quod in reliquis venditoribus non est, quibus jus tantum retinendi pigoris, l. 12.
ff. de hered. vend. l. 13. §. 8. de act. empt. l. 31. §. 8. ff. de adilitio. l. 14. §. 1. ff. de fortis. non ejus
vindictam competit.

n Seu æstimationem earum, Julianus hic n 504. id est, valoris rei æstimato datur.

o Argentarii bestes usuras accipiunt. 23. Eccl. 4. c. 4. in fin.

p l. 1. C. de usur.

q Usuras citra stipulationem non deberi, non perpetuo verum est. nam interdum usu-
ræ sine stipulatione, etiam ex audio pacto debentur. dixi ad l. 30. ff. de usuris.

r de re p. d. 706. l. 3. §. 2. in fin. ff. de usur. l. ult. §. 2. C. de jure dos.

s Argentarii stipulati bestes usuras licet, l. 10. §. 1. C. de usur. usura bestes, huius
pour eos.

gentario erit ob-
ligata. Id autem
privilegium singu-
lari concessum est
argentariis. J. ind.
ibi, hoc privi-
legium.

a l. 10. d. l. ult.
C. de pignus.

b Privilegium
argentariis ob-
serva, de quo f.

c Nec enim qua-
libet militia ven-
di potest.

d Aquiratis vis
est, ut idem jus
creditori argen-
tario tribuatur,

quod in eundem
debitorem credi-
toribus datur.

Eodem modo, si
debitus Titii spe-
ciali beneficio co-
gere potest debi-
tores suos, ut sol-
vant sine excep-
tione, Titio a-
genti debitor
nullam poterit
exceptionem opo-
nere. l. 3. §. 3. ff.

quod quisque ju-
ris, huc refer l. 1.
in fin. ff. mandati.

l. 46. ff. de verb.
sign. l. 7. C. de re-
spon.

e l. 10. §. 1. ff. de
edendo, & neces-
sarium utam. l. 8.
ff. de pignus.

f Argentarii hoc
commune habent
cum reliquis credi-
toribus, Nov. 57.
l. 7. C. qui possit.

g Præsumitur a-
liquin res non
ex argentarii pec-
unia emptæ, nisi
probetur, quod in
milita tamen
empta non fer-
vatur. c. 2. §. 4. d.

h Id est, ut qui
rem emit, nudum
nomen emptioni
accommodasse vi-
deatur: fructus
vero omnem em-
ptionis in credi-
torem ejus ar-
gentarium remi-
ssis.

i Argentarii.

k Argentarii pri-
mum & extra o-
mnem controver-
siam positum or-
dinem in rebus
sua pecunia com-
paratis obtinent,

si scriptura inter-
veniente hypo-
thecæ sibi fue-
rit stipulati.

l Qui jure prin-
cipalis hypothe-
cæ uti desiderat,
creditor de scri-
pto probare te-
netur, adde Nov.
90. c. 3. In quibus
contractibus
scriptura requi-
ratur, dixi ad l.
17. C. de pignus.

m Argentarii si
loco pecuniæ cre-
diderit aut vendi-
dit movilia, nec
ei satisfiat, pot-
est argentarius eo
casu movilia vin-

dicare, quod in reliquis venditoribus non est, quibus jus tantum retinendi pigoris, l. 12.
ff. de hered. vend. l. 13. §. 8. de act. empt. l. 31. §. 8. ff. de adilitio. l. 14. §. 1. ff. de fortis. non ejus
vindictam competit.

n Seu æstimationem earum, Julianus hic n 504. id est, valoris rei æstimato datur.

o Argentarii bestes usuras accipiunt. 23. Eccl. 4. c. 4. in fin.

p l. 1. C. de usur.

q Usuras citra stipulationem non deberi, non perpetuo verum est. nam interdum usu-
ræ sine stipulatione, etiam ex audio pacto debentur. dixi ad l. 30. ff. de usuris.

r de re p. d. 706. l. 3. §. 2. in fin. ff. de usur. l. ult. §. 2. C. de jure dos.

s Argentarii stipulati bestes usuras licet, l. 10. §. 1. C. de usur. usura bestes, huius
pour eos.

2. *Χερσπορου-
Σηναγ.*

a Clerici & pri-
mates civitatis e-
ligunt episcopum,
ut hic & inf. 161:
ipsos elegerint, &
ita, si non plebs
toti, primores ta-
men plebis ad ele-
ctionem episcopo-
rum fuerunt ad-
missi. *dist. Nov.*

123. c. 1.

b Evangelii sa-
crofandis propo-
sitis multa in ju-
re fieri jubentur,
verbi gratia: ele-
ctio episcopi, ut
hic, & Nov. 123.
c. 1. litis universae
disceptatio atque
judicatio, l. 14.

in fin. pr. c. de jud.
alienationes ec-
clesiasticas & si-
miles actus. l. 17.
c. 2. c. de sac. eccl.
c. Tres propone-
bantur, ex quibus
eligeretur episco-
pus. Nov. 123. c. 1.

Tacitus 4. *Anna-
lium*, anno 776.
urbis refert, mor-
tuo Flammine diali,
moris fuisse patri-
clor confarreatis
parentibus geni-
tos, tres simul no-
minari, ex quibus
unus legeretur ve-
ctus more. Hic
ille. Constat uti-
que in locum Ju-
dae Apostolos du-
ce tantum statuis-
se, ut in quem eo-
rum fors cecidis-
set, is apostolatu
fungeretur. *Act.*

1. vers. 23. & seq.
d. c. 1.

e Fides episcopi.
f Julianus c. 418.
honestae vitae esse
& literas scire, eos
elegerunt: & au-
tor *Eccl. 9. 1. c. 23.*
ei *140. 72. 14.*

140. 72. 14.

140. 72. 14.

140. 72. 14.

140. 72. 14.

140. 72. 14.

140. 72. 14.

140. 72. 14.

140. 72. 14.

cimus, ut quoties usu venerit episcopum ordinari, con-
veniant clerici & primores a civitatis, cui ordinandus est
episcopus: & propositis b sanctis evangelii super tribus c
personis psephimata fieri, & quemque ipsorum jurare se
cundum divina eloquia, & ipsis psephismatibus inscribi,
quod neque d per dationem, neque promissionem, vel amicitiam,
vel gratiam, vel aliam qualemcumque affectionem, sed quod
scientes ipsos recte e & catholica fidei, & honesta f vita g, &
excedere h trigessimam aetatis annum, ipsos elegerint, & quod i
neque uxorem k neque liberos l sciunt aliquem ex ipsis habere,
nec pellicem m aut filios naturales sciunt ipsos habere, vel ha-
buisset: sed si qui eorum prius uxorem habuit & illam solam n
& neque o viduam p, neque a viro separatam, neque sacri ca-
nonibus aut legibus interdictam, sed nec muneribus q publici ad-
dictum, aut curialem, aut taxatam, sive cohortalem aliquem
eorum, qui electi sunt, esse cognoscunt, praeterquam si in mo-
nasterio non minus quindecim r annis monasticam vi-
tam sine ulla calumnia exegerit: ea sane observatione, quae
antea a nobis dicta est, & in talibus personis, earumque
electione observanda, ut ex tribus ita electis personis me-
lior s eligatur electione & iudicio ordinantis. Exigi etiam
ante omnia ab eo, qui ordinandus est, libellum t ejus
propria subscriptione complectentem, quae ad rectam ejus
fidem pertinent. Enunciari u etiam ab ipso & sanctam
oblationis formulam, quae in sancta communione fit, &
eam, quae fit in baptismo, precationem, & reliquas de-
precationes. Jusjurandum x autem suscipere eum, qui
ordinatur, per divina scripturas, quod neque y per seipsum,
neque per aliam personam dedit quid, aut promisit, neque posthac
dabit: vel ordinanti ipsum, vel hu, qui sacra pro eo suffragia se-
cerunt, vel alii cuiquam ordinationis de ipso facienda nomine.
Si quis autem praeter memoratam observationem episco-
pus ordinetur, jubemus & ipsum omnibus modis episco-
patu deijci z, & eum, qui contra talem observationem
eum ordinare ausus fuerit.

CAP. III a.

SI quis autem accusationem b instituit contra ordina-
dos in episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel
alium clericum, vel etiam abbatem ex quacunque causa,
differatur talis ordinatio, & fiat c prius inquisitio accusa-
tionis praesente etiam accusatore, & ea, quae ab ipso delata
sunt, usque ad finem prosequente. Si vero desistat & com-
perendinet accusator, nihilominus is, qui ordinationem
facturus est, inquisitionem diligentissimam faciat intra tres
menses: & si quidem obnoxium invenerit eum, qui accu-
sationem sustinet, sive contra divinos canones, sive secun-
dum nostras leges, prohibeatur ordinatio. Si vero accu-
sator aut praesens non probaverit, aut se absentaverit, si
quidem clericus sit, proprio gradu depellatur: si vero lai-
cus, competentem correctionem sustineat. Si autem quis
ante examinationem causae ordinaverit accusatum: tam
ordinator quam ordinatus sacerdotio exuuntur.

CAP. IV.

Quando autem, quod in canonibus cautum est, de sy-
nodis sanctissimorum episcoporum per d singulas
provincias congregandis, hucusque minime observatum
est: illud in primis corrigere est necessarium. Sancti
igitur Apostoli & patres definierunt, bis e in unoquo-
que anno fieri debere synodos sanctissimorum sacerdotum in

unaqueque provincia, & emergentes causas excuti, & compe-
tentem accipere correctionem. hoc est, unam quidem in a
quarta b septimana sancta Pentecostes, alteram vero Octobr.
mense.

Nos autem invenientes, quod ex hujusmodi negligen-
tia c multi diversis peccatis impliciti sunt, jubemus, omni-
bus modis unam d synodum fieri singulis annis in singulis
provinciis, mense e vel Junio, vel Septembri: & conve-
nire quidem apud f beatissimos patriarchas, illos, qui ab
ipsis ordinati sunt, & qui non habent jus alios episcopos
ordinandi: at apud sanctissimos metropolitans ejusque
provinciae, eos, qui ab eis sunt ordinati. Quo in loco mo-
tas lites & interpellationes, vel pro g fide, & canonicis
quæstionibus, vel administratione rerum ecclesiasticarum,
vel de episcopis & presbyteris, vel diaconis aut aliis cleri-
cis, vel de abbatibus vel monachis, vel de accusata vita,
vel de aliarum rerum correctione, moveri quidem & agi-
tari, & convenienter examinari, & eorum correctionem
secundum sacros canones procedere, & secundum nostras
leges.

CAP. V.

Non solum autem in anniversariis Synodis ista quaeri vo-
lumus, sed etiam, quoties quidam sacerdotum, vel
clericorum, vel abbatum, vel monachorum accusabuntur,
vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra sa-
eros canones admissum. Et si quidem episcopus est is,
qui accusatus est, ejus metropolitanus examinet ea, quae
dicta sunt: si vero metropolitanus sit, ejus beatissimus
archiepiscopus, sub quo degit. Si h vero presbyter vel
diaconus, vel alius clericus, vel abbas, vel monachus, tunc
sanctissimus episcopus, cui subsunt, examinet delatas hu-
jusmodi querelas: & cum veritas probata fuerit, unusquis-
que pro qualitate delicti canonicis poenis subdatur exami-
nantis arbitrio. Hæc autem omnia obtinere volumus,
non solum in ordinandis posthac episcopis, & clericis, &
abbatibus, sed etiam in his, qui nunc sunt, & qui ex
quibuscumque causis per canones & nostras leges in-
terdictis accusantur. Si enim hæc ita observata fue-
rint, & laici maximum hinc & ad rectam fidem, & ad
vitæ honestatem profectum promerebuntur & percip-
ient.

CAP. VI.

AD hæc jubemus, omnes episcopos & presbyteros, non in se-
creto i, sed cum ea voce, quae a fidelissimo populo exaudiat
ur k, divinam oblationem l & precationem, quae fit in sancto
baptismo, facere, ut inde audientium animi in majorem
devotionem & Dei laudationem & benedictionem effe-
rantur. Sic enim & divinus Apostolus docet, dicens in
priori ad Corinthios epistola m. Caeterum (inquit) si so-
lum benedictio spiritus u, qui idiota n locum implet, quomodo
tua gratiarum actio subsiciet Deo sanctum illud Amen? si
quidem quid dicas, non novit: tu autem pulchre gratias agu,
sed alius non edificatur. Et rursus in ea, quae est ad Roma-
nos o, sic dicit: Corde quidem creditur ad justitiam, ore au-
tem confessio fit ad salutem. Ideo igitur convenit, ut ea
precatio, quae in sancta oblatione p dicitur, & alia oratio-
nes cum voce a sanctissimis episcopis & presbyteris profe-
rantur domino nostro Jesu Christo Deo nostro cum Patre
& Spiritu sancto, scilicet religiosissimis sacerdotibus,
quod si quid horum contempserint, & horrendo Dei &
Salvatoris nostri Jesu Christi iudicio rationem reddituri
sunt, & nos ista cognoscentes, non relinuemus quietam &
inultam.

1. Jubemus autem & provinciarum praesides q, si
quid neglectum ex his, quae statim invenierint, pri-
mum quidem cogant metropolitam & alios episcopos di-
ctas synodos congregare, & omnia implere, quaecumque
de synodis per praesentem legem iussimus. Si vero eos
morantes noverint & remissos, tunc nobis indicent, ut
ad competentem protinus correctionem procedamus con-
tra detrectantes synodos celebrare: scilicet vero ipsis pra-
sides, & obedientibus ipsis officiis, quod si quidem ista
non servaverint, extremis subjiciantur suppliciis. Con-
firmamus autem & per praesentem legem omnia a nobis
diversis legibus sancita de episcopis & presbyteris & cate-
ris clericis, ad hæc & xenodochis & orphanotrophis, &
ceteris, quicunque venerabilibus locis praesunt.

EPILOGUS.

+ Quae igitur nobis placuerunt, & per praesentem ma-
nifestata sunt legem, tua claritudo per prothemata in

praesides, episcopos, metropolitanos, & archiepiscopos negligentes, sum munus ut im-
pleant, possunt cogere.

a Synodi anni-
versaria, seu an-
nuæ quo tempore
anni habenda.

b Quarta septi-
mana, dies Mer-
curii, v. l. 22. s. c. c.
de episc. aud.

c Viscent enim
atque negligun-
tur, qui hunc se-
pissime, contra,
quæ tardiora.

d Nota de syno-
dis annuæ seu an-
nuatim faciendis.

e Quibus tempo-
ribus synodi an-
nuæ coguntur. Ve-
rigia hujus anti-
quarum etiam du-
rant. Galli syno-
dos ejusmodi sym-
mes vocant, adde
Nov. 123. cap. 10.

f Ut apud Pa-
triarham & Me-
ropolitano syno-
di anniversari-
um cogantur.

g Materia syno-
dorum, seu quibus
de rebus agebantur
in synodis annuæ,
adde c. 5. j.

h Nota ordinem.
De presbyteris,
diaconis, clericis,
abbatibus, mona-
chis cognoscit e-
piscopus: de epi-
scopo metropoli-
tano de metropo-
litano archie-
piscopo.

i Sacerdoti pronun-
ciare, est apud se
pronunciare, id
autem videtur.

k Et intelligat-
ur. Vulgariter
que lingua preces
divinae oblationis
& baptismi olim
factæ, ut inde au-
dientium animi
in majorem de-
votionem & Dei
laudationem &
benedictionem ef-
ficerentur, ut hic.
1. *Περσικη-
δωρ.*

m c. 14. v. 16.
n v. Nov. 6. c. 1.
o 1. Idem
laicum nomine
Chrysostomus.

p c. 10. v. 10.

q *Περσικηδωρ*.
oblatio. Judi-
nians superius
dixerat ad se per-
latum, episcopos
quosdam electos
fuisse, qui sacre
communione, seu
oblationis, & sacri
baptismati, & ho-
miles orationes
ignoscunt, hanc Nov.

in fin. pr. ideoque
ut hinc occurrat
morbo, jubet, or-
dinandum omnes,
cum eas oratio-
nes prius recita-
re. c. 5. ad. jubet
etiam, ut hinc ba-
ptismus sive com-
munio celebretur,
utque oratio pa-
tri, & audiente &
intelligente po-
pulo recitetur.

re. c. 5. ad. jubet
etiam, ut hinc ba-
ptismus sive com-
munio celebretur,
utque oratio pa-
tri, & audiente &
intelligente po-
pulo recitetur.

re. c. 5. ad. jubet
etiam, ut hinc ba-
ptismus sive com-
munio celebretur,
utque oratio pa-
tri, & audiente &
intelligente po-
pulo recitetur.

re. c. 5. ad. jubet
etiam, ut hinc ba-
ptismus sive com-
munio celebretur,
utque oratio pa-
tri, & audiente &
intelligente po-
pulo recitetur.

re. c. 5. ad. jubet
etiam, ut hinc ba-
ptismus sive com-
munio celebretur,
utque oratio pa-
tri, & audiente &
intelligente po-
pulo recitetur.

re. c. 5. ad. jubet
etiam, ut hinc ba-
ptismus sive com-
munio celebretur,
utque oratio pa-
tri, & audiente &
intelligente po-
pulo recitetur.

a i.e. anno 541.

b Hanc constitutionem restituit P. Pithagoras. Extat eadem, sed alia forma, apud Halandrum, apud quem hoc secundum caput ita legitur, *ὅτι τὰ παλαιὰ δεῖται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας*. *19. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

c Adde Nov. 128. d. Nov. 21.

e Clausula, si preces veritate sentiantur, rescriptis solet inferri. De qua v. l. 7. c. de diversis rescriptis. Princ.

f Nov. 12. c. 1.

g Adde l. 57. ff. de ritu. & Nov. 34.

h Separatio namque uxoris a marito dura est. l. 6. l. 7. l. 8. ff. de pign.

i Multum tribuitur precibus parentum numero sam prolem habentium: adeo ut eorum nomine parentes nuptias suas retineant, illicitas alioquin. d. l. 57. bonorum etiam publicatio eis interdum praedictam ob causam remittitur. l. 7. §. 3. ff. de bon. damnatorum.

k Indulgentia non trahuntur in exemplum. l. 1. in fin. ff. de consil. principum.

l Poena postulantis jus retinendi illiciti conjugii, quod multis locis hodie non servatur, cum dispensationes ad matrimonium contrahenda gradus intra prohibitos indulgeri, vel etiam vendi soleant. Quod probari hac Novella nullo modo potest. Nam si puniuntur, qui rescripta postulant ad retinendas huiusmodi nuptias, multo magis puniendi, qui ad contrahendas. Favetur enim semper magis retentioni, quam novis petitionibus.

m Reducitur jus vetus legis 60. 61. 62. ff. de donat. inter vir. Nov. 22. c. 4. abrogata Nov. 117. c. 10. Est tamen hanc Novella Iustini non Iustiniani. Eadem extat inter constitutiones Iustini, quam non possit nisi injustam & injustissimam dicere. l. 8. c. de repudiis.

n Laus matrimonii.

consuetis locis regiae civitatis affixa in cognitionem omnium perducere festinet, & manifesta facere omnibus, qui provinciis praesunt. Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. DN. Iust. PP. A. Bas. V. & C. Cons.

DE USURIS & SUPRA DUPLUM NON COMPUTANDIS.

TIT. XXI.

NOVELLA CONST. CXXXVIII.

Imp. Iust. PP. Aug. Hermogeni Magistro officiorum.

Manifestissima est nostri numinis constitutio, quae usque ad dupli quantitatem & actionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consequuti sunt: hi quidem, qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compelluntur. Et, si debita subsecuti fuerint, foeneratitias cautiones recuperare, vel, si remanserint, suis viribus vacare, si e preces verae sunt, praesentis oraculi sanctione decernimus.

INDULGENTIA ILLICITE CONTRA- CTARUM NUPTIARUM.

TIT. XXII.

NOVELLA CONST. CXXXIX.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri. Imp. Caesar.

Flavius, Justin. August. Floro.

P R A E F A T I O.

Retulit ad nos gloria tua, incolae Syndios pagi, neque non Hebraeos in Tyro insula, illicitis contractis nuptiis, in sacram nostram incidisse constitutionem, nec secundum ea, quae de hoc constituta sunt, quartam bonorum suorum partem inferre: jamque ex iis nonnullos in tertia aetate consistere, & filiorum patres esse, ac propterea cum lachrymis supplicasse, ne nunc tandem uxores a se dimittere compellantur: sed, ut tam ipsas retineant: quam, qui ex ipsis procreati sunt, filii aut procreabuntur, successores eorum constant: neque ullam exinde reverentur poenam.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut pro huiusmodi indulgentia propter praefatas causas singuli denas auri libras praebeant, ipsique vel solis major illa poena remittatur, & tam uxores, quam, qui exinde nati sunt, & (ut potest fieri) postea nascentur, successores habeant, neque id a nobis in exemplum & aliis sancitur intelligatur: sed quocunque alio scituro, quod si quid tale petierit: ultra hoc, quod petitis non potietur, etiam facultates amittere, atque insuper corporalibus poenis exceptis, perpetuum incollet exilium. Nemo autem his, qui a nobis nostra dignati sunt indulgentia, aut eorum uxoribus, existentibus vel futuris filiis aut bonis, sive ex judiciaria sententia, sive alio quocunque modo inquietudinem inferat.

EPILOGUS.

† Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, quae & vigorem habet specialis nostri indulti, ea studeo gloria tua effectui & fini tradere.

UT CONSENSU MATRIMONIUM SOLVI POSSIT.

TIT. XXIII.

NOVELLA CONST. CXL.

P R A E F A T I O.

Nihil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde denique optimae reipublicae coagmentatio fiat. Quocirca conjugibus matrimonia adeo fortunata optamus, ut nunquam adverso numine inita esse videri queant, neque illi citra justam dissolvendi matrimonii causam a se invicem recedant. Verum, quoniam, ut in omnibus hoc servetur, perquam id difficile est, (ut enim in tanta multitudinem non aliqua atroces irreconciliabilesque ini-

micitia incidant, prorsus impossibile est) par esse putavimus, ut huius rei remedium aliquod comminisceremur: praecipue vero, ubi pusillanimitas eo progressa sit, ut, quod odium inter conjuges obortum fuerit, mitigari & componi nequeat. Pro veteri a sane juris ratione fas atque licitum fuit, ut istiusmodi a se invicem recederent, dummodo id communi b voluntate atque consensu facerent. Ad eo vero, ut multae leges essent, quae hac de re & agerent & constituerent: cum etiam talem matrimonii dissolutionem bona gratia c fieri patria d lingua dicerent. At postmodum a patre e nostro sacratissimo principe, (qui pietate atque sapientia omnes quotquot unquam imperarunt, superavit) dum ad benignum suum atque firmum propositum respiceret, nec non ad aliorum etiam miserum & pusillanime consilium oculos converteret, scripta lex fuit, quae consensu matrimonia solvi vetat. Quam sane nos etiam obtinere, atque in suo vigore manere magnopere velimus. Verum permulti nos adierunt, qui matrimonium, quo inter se nexi essent, mutuo odissent atque averfarentur, & (id quod dolendum valde, ac aliqui molestia mororeque plenum est) propterea belligratum domi pugnatumque esse per criminationem exponerent, ideoque matrimonium solvi peterent, tametsi g causas, ob quas tuto id illis facere lex concederet, nullas afferre possent. Nos vero alias monendo, alias minis terendo, ut a mutuo inter se, eoque citra causam suscepto odio desisterent, & ad concordiam proclinerent, animisque inter se pacatis essent, illorum in his desiderium festinationemque ad tempus suspendimus: Sed nihil profecimus. Eos siquidem, qui violento affectu odioque semel correpti fuerint, per quam est difficile h reconciliare. Contigit enim, ut ex his nonnulli ad mutuas insidias procederent, venenisque, & aliis quibusdam, quae lethalia essent, uterentur: in tantum, ut saepe neque liberi, qui ipsi communiter nati essent, illos in unam eandemque voluntatem conjungere potuerint.

CAP. I.

Qum itaque haec nostris temporibus aliena iudicavimus, ad praesentem sacram legem respeximus, per quam statuimus, ut, prout olim i juris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri liceat h, & ne amplius patris nostri sanctione in eos, qui consensu matrimonia dirimunt, constituta poenae in usu sint. Si i namque mutua affectio matrimonium conficit, merito m diversa voluntas eadem per consensum dirimit, modo hanc missi repudii libelli satis declarent. Ceterum illud manifestum sit, quod alia omnia, quae legibus, & praecipue sacris Patris nostri constitutionibus de matrimoniis liberis, & causis, per quas dirimere matrimonium permittitur, est, aut de iis etiam, qui nulla de causa (non tamen ex communi voluntate & consensu, quomodo praesens nostra lex constituit) matrimonium solvunt, & de constitutis in illos poenis cauta sunt, ex praesenti etiam nostra lege obtinebunt, suamque per omnia vim habebunt.

EPILOGUS.

† Proinde, quae a nobis in publicum usum producta sunt, & per praesentem sacram declarantur legem, gloria tua consueto modo per regiam hanc urbem omnibus manifesta reddi iubeto. Dat. 17. Kal. Oct. Constantinop. Imp. Dn. Iust. PP. Aug. anno 1. n.

EDICTUM DE HIS QUI LUXURIANTUR CONTRA NATURAM.

TIT. XXIV.

NOVELLA CONST. CXLI.

Imperator Justinianus Augustus Constantinopolitani.

P R A E F A T I O.

Cum semper omnes benignitate, ac bonitate Dei indigeamus: tum vero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum nostrorum multitudinem variis ipsum modis ad iracundiam provocavimus. Et quoniam minatus est, & clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus rejecit, nostram expectans poenitentiam, ut, qui nolit p mortem nostram peccatorum, sed conversionem & vitam. Quapropter justum non fuerit, ut omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiae, & longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum & poenitentiam refugiens cor nostrum, iram nobis in die ira accumulamus: sed cum omnes improbis studiis & actionibus abstinemus, tum vero maxime, qui abominabili illa, & merito Deo exosa atque impia actione computaverunt, Loquimur autem de stupro

a Jus vetus re- pudiorum & divortiorum.

b Non altero iu- vito.

c Bona gratia di- citur matrimoni- um dissolvi, quo- ties dissolvitur volentibus con- jugibus. Titinius, quanta stulticia cupidinis: petunt consilium bona gratia, ut parvi- faciantur. Bona gratia, idem est, quod apud Ter- tullianum in libro de Monogamia, a- mica separazione viduari. Ut ad rem redeam, dis- solvitur matri- monium bona gratia, interdum ex causa, ut d. l. 60. 61. 62. inter- dum sine justa causa, ut hic.

d Id est, Roman.

e Nov. 7. c. 1. Nov.

22. c. 1. Nov. 30. c.

5. Nov. 69.

f Id est, Iustina.

no.

g Nov. 22. c. 4.

h Id est, etiam si- ne justa causa, ma- tuo tamen con- sensu potest ma- trimonium dissol- vi.

i Nov. 22.

j Iure veteri in- cer volentes, quae vis de causa, p- missum repudi- um.

k Id est, mutuo consensu matri- monia possunt dissolvi, constitu- tione hac Iustin.

l Causa dubitan- di sumitur ex his quae dicuntur in lege 35. ff. de reg. jur.

m Imo non re- de. l. 8. c. de re- pud.

n Id est, anno 546.

o *ἀπὸ τῆς ἀσκή- τας ἀποστα- τισίας*. Ser. adde Nov. 77. 28. Lev. 13. Exod. 21.

p *ἀπὸ τῆς ἀσκή- τας ἀποστα- τισίας*. 60. Ed. 39. §. 4. Infirmi de public. Ind. l. 3. c. de adul. Collatio legum. Mosaicorum tit. 5. de flo- pratoribus, & ita quoque hic citu- lus concipitur est in Indice Regiae, 6. Harmen. 4. cap.

q *ἀπὸ τῆς ἀσκή- τας ἀποστα- τισίας*. Clar. 5. §. 5. de dona. Bos- lius 21. quae. Pa- trus Gregorius 36. Synagm. 10.

r Deus non vult mortem peccato- rum. Nov. 14. c. 77. Exech. 33. vers. 11.

a. *dispositio de ap-
pensi. Ser. ap-
pensi de ap-
pensi. 1. vers. 27.*

b. 19. Genes. 24. 29.
Deus. 23. 13. Esa.
19. 46. Jerem. 56.
16. Ezech. 49. 4.
Annot. 17. Lucas
29. 2. Petri. 2. vers.
6. Idem vers. 7.
adde Novell. 77.
c. 1.

c. Rom. 1. vers. 27.
28. 29.

d. De obdrute.
scitibus, vide G.
Harm. 4. c. 1. 2. 3.
ad hoc, vide G.
adde quæ dixi ad
Nov. 77. Petrum
Gregorium 36. c.
14. Levi. 20. Exod.
23. c. mulier. 15. q.
1. c. hoc ipsum. 13.
q. 2. Rolandum a
Valle. 1. consp. 7.
Clar. 5. sentent. 5.
seruatio, vers.
cum animalis bra-
tis.

e. v. J. cod. Con-
fessionis auricu-
laris aut certe ta-
cite quoddam ge-
nus innuit.

f. die ut sup. cod.
Norat tamen hic
obiter poterit.
Magistratus su-
premos interdum
ius commutanda-
rum poenarum in
atrocissimis et-
iam delictis sibi
videlicet, ut hic.
Communitandis,
inquam, cum re-
mittant confiten-
ti poenam Sodo-
mitis debitam, ut
hic.

g. quæ morte pu-
nitur lege divina.
Levit. 20. gladio,
3. 4. Infr. de pu-
blici iudicii. 1. 31.
c. de adulterio.
quod etiam rece-
pit apud Athe-
nienses fuit. A-
schin. contra Ti-
machum. apud
Gothos castraba-
tur. 1. 8. c. Wi-
gotti de incestu. 1.
3. 11. 5. Valentini-
anus, Theodosius
& Arcadius ju-
bent comburi. 1. 6.
c. Theod. de adult.
ex qua emendan-
dum est fragmen-
tum collationis
legum Moisaica-
rum 112. 5. Hanc
poenam usus tan-
dem recepit, v.
Clar. 5. sent. 5.
Sodomia. vers. sed
quæ. In id genus

delicti lex Scantinia vel Scantinia Romanis quondam fuit. Cælius apud Ciceronem 8. epist.
12. insolentissimi homines, postulandum me lege Scantinia curant. Cic. 5. Philippica. hinc
Scantiniæ leges. Sueton. in Domitiano c. 9. Quondam ex utroque ordine lege Scantinia con-
demnavit. Tertullianus lib. de monogamia. Uticenis ille vester nec Scantiniam timuit.
Juven. Satyr. 2. citari ante omnes debet Scantinia. Ausonius Epigram. 88. semivir ipse Scati-
niam metuens non metuit Titiam. Tribuni plebis Caji Scantini meminit Valerius 6. c. 1.
qui diem a Marcello dictam refert, quod filium Marcelli de stupro appellasset: eumque
tandem sub uno teste damnatum refert. Poena legis Scantiniæ non erat capitalis, sed decem
millium. Quint. 4. c. 2. 7. c. 5. In fin. de hac lege vide quædam apud Plutarchum in Marcello.
nec mirum temporibus illis (utpote corruptis) hoc crimen pecunia multatum. Refert enim
Seneca 4. Contravers. ex sententia cuiusdam, impudicitiam illam in ingenio crimen esse, in
seruo necessitatem, in liberti officium.

h. 1. e. anno 544.

Fit mentio hujus Nox. apud Schollasten. 19. Eclog. 1. ex lib. 33. vers. 1. c. 52.

k. 4. c. 42. Domitianus castrari mares vetuit. Suet. in Domitiano. c. 7. coque Martialis illud
pertinet Epigr. 6. ad Domitianum: Lusus erat sacra connubia fallere redas, Lusus & imma-
ritus excutisse mares. Utique in prohibet Casar. Leo Nov. 60. hanc poenam abrogavit.

l. Exant etiam Senatus consulta adversus castratores, 1. 3. 5. 4. 1. 6. ff. de scariis, extant &
edicta Principum, Domitiani, Sueton. in Domitiano cap. 7. Dion. in Domitiano, Nervæ, Adri-
ani. 1. 4. 5. 1. 5. D. de scariis.

m. Dicam de poenis J.

stupro masculorum, quod nonnulli mares sacrilego &
impio ausu præsumunt, cum a masculis perpetrantes tur-
pitudinem.

CAP. I.

SCimus etenim, sacris Scripturis edocti, quam justum
Deus supplicium his, qui olim in Sodomis b habita-
bant, propter hunc ipsum in committione futorem intul-
erit, ut in hunc usque diem ea terra igni conflagret in-
extinguibili: Deo per hoc nos erudiente, ut legibus con-
trariam hanc actionem averteremus. Rursus scimus, qua-
lia de hujusmodi divus dicat Apostolus c, qualiaque rei-
publicæ nostræ leges promulgent. Unde omnes, qui timo-
ri Dei intenti sunt, convenit, ut tam impia & scelesti a-
ctione abstineant, quam ne d in brutis quidem animanti-
bus admittam reperire est. Et qui quidem nihil tale sibi
consci sunt, hi & in posterum eo se pacto conservent. Qui
vero hoc morbigenere contabuerunt: illi non solum de
cætero peccare desinant, sed etiam rite agant poenitentiam,
& coram Deo procidant, & morbum beatissimo patriar-
chæ renuntient e, rationemque curationis percipiant, &
(prout scriptum est) fructus producant poenitentiae, ut
benignus Deus pro opulencia miserationum suarum di-
gnetur nos quoque benignitate: & omnes illi agamus
gratias de poenitentium salute, quos modo iussimus, ut
etiam magistratus persequerentur, conciliantes sibi De-
um, qui merito nobis irascitur. Et quidem scientes pru-
dentesque ad sanctorum dierum reverentiam benignum
Deum obsecramus, ut ita hi, qui impia hujus actionis cœ-
no coinquinati sunt, poenitentiam capeant, ne alia nobis
persequendi ejus flagitii præbeatur occasio. Prædicimus
autem omnibus deinceps, qui hujusmodi alicujus sibi pec-
cati consci sunt, nisi peccare desierint, & seipso renun-
tiantes f beatissimo patriarchæ, salutis suæ curam gesse-
rint, pro tam impiis actionibus Deum intra sanctum festi-
um placantes: quod acerbiora g sibi accersent suppli-
cia, nimirum qui nulla de cætero venia digni habebuntur.
Neque enim de ejus rei inquisitione ac correctione quid-
quam relaxabitur, negligentiusve tractabitur contra eos,
qui intra sanctum festum se non detulerint, aut in tam
impia actione perstiterint: ne si omisso circa id animo
simus, Deum contra nos irriteremus, quod cæcutientibus
oculis transmissimus actionem tam impiam, ac prohibi-
tam, & quæ maxime idonea sit, ut bonum illum Deum
in omnium perniciem ad iram provocet. Proponatur
Constantinopolitanis civibus nostris. Datum Id. Martii,
Constantinopol. DN. Justin. PP. August. anno 32. post Ba-
silium V. C. Conf. anno 18. h.

DE HIS, QUI EUNUCHOS
faciunt k.

TIT. XXIV.

NOVELLA CONST. CXLII.

Imperator Justinianus August. Marthana.

PRÆFATIO.

SUPplicia, quæ ab aliquot retro l Principibus con-
tra eos, qui eunuchos facere auderent, constituta
sunt, omnia sane manifesta existunt. Ex quo enim
nonnulli rationem salutis suæ non habentes, ante
parvum admodum tempus ausi sunt, tam impium in se
delictum admittere: propterea & nonnulli meritis de
se dederunt poenæ, alii post irrogata supplicia m et-
iam in exilium missi sunt. Verum enim vero quia ne sic
quidem a tam impia actione temperatur, sed in tan-
tam multitudinem hoc flagitii genus excurrit, ut sæpe-
numero e multis vix pauci evadant incolumes, usque

adeo, ut quidam ex his, qui servati fuerunt, sub nostro
aspectu deposuerint, e nonaginta ægre a tres servatos
esse, quis obsecro in tantum salutis suæ contemptor ex-
istit, ut hæc despiciat, & inulta relinquat? Nam si le-
ges nostræ eos etiam, qui gladium contra aliquem di-
stringunt b, suppliciis subdunt; quomodo impune con-
niventibus præterire oculis possimus tot perpetratas cæ-
des, & factum contra Deum pariter, & leges nostras præ-
sumptum? Inde adeo necessarium duximus eos, qui hu-
jusmodi facere ausint, exquisitius per hanc legem per-
sequi.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut, qui in quocumque c reipublicæ
nostræ loco, quacumque personam castrare præsu-
munt, aut etiam præsumpserint d, siquidem viri sint,
qui hoc facere præsumpserint, aut etiam præsumunt:
idem e hoc, quod aliis fecerunt, & ipsi patiantur: & si
incolumes evaserint, tam bona eorum addicantur f
fisco per eum, qui pro tempore magistratum obit glo-
riæ tuæ: quam ipsi mittantur in Gyplum g, ubi locorum
per omne vitæ suæ tempus esse debebunt. Sin vero mu-
lieres sint, quæ id egerint, afficiantur & ipsæ supplicio,
& bona earum per eum, qui pro tempore gerit magi-
stratum tuum, addicantur fisco, mittanturque in exi-
lium: ut h ex quo putaverint, aut putant impium se lu-
crum assecuturas, ex eo supplicia simul & bonorum suo-
rum amissionem sustineant. Porro & eos, qui ad hoc
mandatum i dederint, obtulerintve personas, aut etiam
domos k vel locum aliquem ad hoc præbuerint, aut præ-
bent, si viri sint, si mulieres, eadem subire supplicia
jubemus, utpote, qui injustæ hujus actionis testes fa-
cti sunt.

CAP. II.

VERum ipsos castratos, tametsi a vetustioribus tempo-
ribus liberos esse oportebat: jubemus tamen, ut,
qui jam inde a decima l indictione nunc ineuntis men-
sis per quemcumque in locis nostræ reipublicæ castrati
fuerint, liberi m sint, neque ullo modo, aut quovis ge-
nere contractus in servitutem retrahantur: neque item
instrumentum de ipsis vel publicum, vel privata manu
conscriptum quocumque tandem modo aut per fraudem
factum aut fiendum, valeat. Sed neque inquirendi illo-
rum status causa cognitiones, quæ anacrises o dicuntur,
de istiusmodi personis interponantur, aut interpolatæ va-
leant. Sed & omnes eos, qui tali contractui in posterum
ministerium p præbent, superius traditas subire poenas
jubemus.

Præterea si usu veniat, ut servus propter morbum q ca-
stratur: jubemus, ut & ille libertatem nanciscatur. Qui
enim initio liberi erant, eos probabile est, cum in hoc
genus morbi inciderint, sui potestatem habuisse, ut, quod
vellent, sibi remedium adhiberent. Jubemus igitur, ut
in nostra republica castrati jam inde a memorato tempo-
re apud quacumque personam sint, liberali causa adse-
rantur manu, & liberi sint, neque unquam in servitutem
retrahantur. Cæterum, si qui eorum post præsen-
tem nostram legem aliquos detinere apud se castratos præ-
sumpserint: damus etiam ipsis castratis licentiam nimi-
rum, qui semel ex præsentis nostræ lege libertatem pro-
meruerint: ut hic quidem majestatem Imperatoriam &
sanctiss. pro tempore patriarcham adeant, neque non a-
pud gloriosissimos Imperii nostri proceres relationem ea
de re instituant, in provinciis vero apud religiosissimos lo-
corum episcopos & harum præfides: quo magis provi-
dentia omnium nostrorum magistratum, & periculo ob-
temperantium ipsis cohortium (sive Constantinopoli, si-
ve alibique locorum nostræ reipublicæ) his secundum
libertatem dentur vindiciæ r, libertasque ex præsentis no-
stræ lege ipsis largita conservetur. Nam tot cædes con-
niventibus oculis accipere per causam eorum, qui talia s
in nostra præsumunt republica, nequitiam sustinuerim-
us. Si enim Barbari t, simulatque nostra de hoc au-
dierunt mandata, hæc custodierunt: quomodo tandem
permitteremus, ut post tot retro Principum sanctiones ta-
le quid denuo delinquatur, & inultum relinquantur in no-
stra republica?

n. Quintimo Tabellio quoque, qui hujusmodi instrumentum conscripsit, puniendus est.

l. 2. c. de Eunuchis.

o. Anacrisis hic & leg. 6 ff. de custod. Interrogatio reo vel de reo facta. Interrogatio, en-
questes, informations. Libellus rei dicitur in lege 6. 5. 9. D. de infuso. Sic beatus ad Agrip-
pam Act. 25. vers. 26. de quo (id est, de Paulo) quod scribam domino (id est, Casari) non
habeo, quapropter produxi eum ad vos & maxime ad re, rex Agrippa. ὅπως τὸς ἀνακρι-
σεως γινώσκωντες ὅτι καὶ τὸ γένος ἐστίν. Possis tamen dicere, ἀνακρισεως hic esse cognitio-
nes de statu.

p. Ministri delictorum puniuntur.

q. Qui servum castrat, liberum facit hic.

r. Quod si servus maneat in possessione de leni libertate, vindiciæ, maintenance ou restituc-
tionem contrarium vindicias abdicere. 1. 2. 5. 24. D. de origine juris.

t. Qui alios castrat.

u. De Abasgis hoc intelligendum est, de quibus vide Evagrium 2.

TT 3

EPI.

a. Periculum in
quod conjiciun-
tur ii, qui castran-
tur.

b. Nemo distrin-
gere gladium in
aliquem impune
potest.

c. Barbaris enim
licet sui Bar-
baros castrare. v.
1. Nemo canem. 14.

d. Castrabant au-
tem ut plurimum
servos, d. l. c. idq;
libidinis aut pro-
meritii causa, d. l. c.
1. 3. 5. 4. Paul. 5.
sent. 25. 5. 7. facie-
bantque castran-
do pretiosiores. l.
27. 5. 22. ff. ad le-
gem Aquilæ.

e. Castratur, qui
alium castravit,
ut hic. hæc est ta-
lionis poena. Sic
Gallienus, cum
quidam gemmas
vitreas ejus uxori
pro veris vendi-
disset, surripit qua-
si ad Leonem ven-
ditorem justit, de-
inde cavens cap-
nem emittit: mi-
rantibus cunctis
rem tam ridicu-
lam, per curionem
dici jussit, Impe-
rator fecit &
passus est. His ad-
de, quæ scripsi de
talion. Nov. 60.
c. 1. in fin. locum
eleganter ex Ga-
leni 6. de Hippo-
cratis & Platonis
placuisse relatum a
Cujacio 7. observ.
14. in fin. Sed hanc
poenam castrato-
rum sustulit Leo
Novella 60. ubi di-
cam de poena ca-
stratorum.

f. vide, quæ dicam
ad Novellam Leo-
nis 60.

g. Gyplus, insula.
Nov. 22. c. 3.

h. Avarus nimi-
um, spoliatione
bonorum omni-
um hic privatur.

i. Mandator sce-
leris puniuntur. l. 15.
ff. de scariis. l. 24.
ff. de juris psci.

k. Domum præ-
bens ad delictum
committendum
punitur, v. l. c. de
Eunuchis. l. 8. l. 9.
ff. de admis. Nov.
14. 5. 1. Nov. 42. c.
112. Nov. 58.

l. Indictio deci-
ma, de sexta, vide
Novell. 14. in fin.
de prima vide
Nov. 147. cap. 31.

m. Huic vicinum
est quod quæri
solet, An castra-
tus testari possit,
de quo dicam ad
l. 5. c. qui testan-
tibus.

n. Gyplus, insula.
Nov. 22. c. 3.

o. Avarus nimi-
um, spoliatione
bonorum omni-
um hic privatur.

p. Mandator sce-
leris puniuntur. l. 15.
ff. de scariis. l. 24.
ff. de juris psci.

q. Domum præ-
bens ad delictum
committendum
punitur, v. l. c. de
Eunuchis. l. 8. l. 9.
ff. de admis. Nov.
14. 5. 1. Nov. 42. c.
112. Nov. 58.

r. Indictio deci-
ma, de sexta, vide
Novell. 14. in fin.
de prima vide
Nov. 147. cap. 31.

s. Huic vicinum
est quod quæri
solet, An castra-
tus testari possit,
de quo dicam ad
l. 5. c. qui testan-
tibus.

t. De Abasgis hoc intelligendum est, de quibus vide Evagrium 2.

EPILOGUS.

a id est, anno 541.

b adde Nov. 130. de ea, quæ raptori suo nubit, l. n. xic. C. de raptu. 9. s. 1. vide omnino Novell. Leon. 95.

c Hæc constitutio est Latina.

d l. 1. C. de legibus.

e Poena raptus, capitalis, dicitur l. 1.

f Clarum s. sententia s. raptus, l. 1. s. 1. unie. Cod. de raptu. vir. 4. Mar. 6. s. 64.

g Raptus raptori nubere prohibetur, addunt quidam exceptionem, nisi prior dissensus in secundum consensum transierit, C. pen. cap. ult. extra de raptu. vir. l. 2. C. de hic, qua vi rapit. v. Gallium 2. observ. 28.

h Parens consensum præstans filio ut raptori nubat, deportatur.

i Ex illicito matrimonio nullus conjugum potest fructum sperare. v. l. 6. C. de incestu.

k Poena mulieris nubentis raptori.

l Bona raptoris cui cedant, v. leg. unie. C. de raptu.

m Delictis poenæ, non præmia proponuntur, & contra, virtuti præmia, non poenæ, l. ult. C. de statu.

n al. viribus, ut l. 2. C. de fidei vel privatus. Novell. 112. cap. 2. s. 1. & Jul. antecessor constituit. 32. & 107. l. 2. C. de iudiciis. v. Cuj. 18. obs. 2.

o Dat. Kal. Jun. 47. Imper. DN. Just. PP. August. anno 16. post Cos. Basil. V. C. anno 22. Cujac. his. id est, anno 548.

p v. Nov. 129. hæc constitutio est Justiniani ut inf. dicemus.

q Justinus est hæc Novella successoris Justiniani, ut paulo post apparet.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram generalem declarantur legem, ea tam hic, quam in provinciis gloria tua manifesta pariter faciet & conservabit. Dat. 15. Kal. Decemb. Domino Justiniano perpetuo Augusto. Basilio & viro clarissimo Consule.

DE MULIERE RAPTUM & PASSA.

TIT. XXVI.

NOVELLA CONST. CXLIII. c

Imperator Justinian. August. Ariobindo gloriosiss. prætoriorum præfecto, ex præfecto almae urbis, & ex magistro militum.

LEgis interpretationem & culmini tantum Principali competere, nemini venit in dubium: cum promulganda quoque legis auctoritatem fortuna tibi vindicet eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, sive jam desponsata fuerint, vel maritis conjunctæ, sive non, vel etiam si viduæ sint, legem antea posuisse: & capitis & subiecisse supplicio non tantum raptores, verum etiam comites eorum: nec non alios, qui eis auxilium tempore invasionis contulisse noscuntur: & non tantum parentibus mulierum, verum etiam consanguineis, & tutoribus & curatoribus hujusmodi dedisse per eandem legem vindictam, & præscriptis poenis locum dedisse, si jam nuptæ vel desponsatæ mulieres raptantur: cum non solum raptus mulieris, verum etiam adulterium per hujusmodi temeritatem committitur. Et super alias poenas raptoris etiam nec non aliorum, qui cum eo fuerint, patrimonium raptæ mulieri vindicari, per eandem legem præcipimus, ut dotis etiam marito legitimo danda copia per raptoris ei ministraretur substantiam.

Illo quoque specialiter adjecto: Ut si nulla sit mulieri vel virgini raptæ licentia, raptoris eligere & matrimonium, sed, cui parentes voluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptæ permissa raptoris se conjugere matrimonio. Sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari h præcipimus. Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem sive volentem sive nolentem: & si raptoris matrimonium contra nostræ constitutionis tenorem amplexa sit, debere tamen eam raptoris habere substantiam, vel quasi legis præmium, vel ex testamento forte, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talia dicere præsumpserunt, hi prædictæ legis seriem intelligere non potuerunt. Qui enim talestate matrimonium, & si raptæ voluerit, prohibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis subiecimus poenæ, si hujusmodi consenserint matrimonio: quomodo i raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmiis honorassemus raptæ datis mulieri? Superfluum igitur eorum dubitationem vel in posterum rescantes, priorem per præsentem legem interpretari censuimus. Sancimus itaque, si raptæ mulier, cujuscumque sit conditionis vel ætatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus præsertim non consentientibus: nec & ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hæreditatem suscipere, vel quocumque modo substantiam vindicare: sed præmium, quod per legem nostram raptæ mulieri datum est, ut raptoris, & eorum, qui ei auxilium tempore invasionis præbuerint, bona l vindicet: hoc ad parentes, si ambo vel unus superstit, qui nuptiis specialiter non probantur consensisse, ex tempore raptus ipso jure transferri, & patrimonium raptoris non raptam jam habere mulierem, quæ conjugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominavimus, ei non consentientes conjugio. Nam nefarios hujusmodi coitus poenis corrigi, non præmiis honorari convenit. Quod si parentes jam decesserint, vel hujusmodi sceleri consenserint: substantia raptoris, nec non & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci juribus vindicetur. Quam interpretationem non in futuris tantummodo casibus, verum in præteritis etiam valere, sancimus, tanquam si nostra lex ab initio cum interpretatione tali a nobis promulgata fuisset, Præfecte carissime atque amantissime.

† Quæ igitur per hanc legem nostra statuit æternitas, tua celsitudo effectui mancipari, observarique præcipiat.

DE SAMARITANIS p.

TIT. XXVII.

NOVEL. CONSTIT. q CXLIV.

PRÆFATIO.

UT impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam ad meliorem frugem perduceremus, neque non ipsorum animas, quo detinentur morbo, liberarem: sapientissimo tam pietissimus Princeps, pater & noster, quam etiam nos ipsi studio habuimus. Sed in plerisque horum non potuimus id, in quod longo studio incubuimus, effectui tradere. Evaserunt enim in tantam nonnulli eorum vesaniam, ut vel salutari Baptismo dignati denuo ad id mali, unde discesserant, redierint, & eadem cum Samaritanis habere in pretio, eodem cum ipsis agitari furore dignoscantur. Præclarum igitur nobis visum est, veterem illam & prius contra ipsos propositam Patris nostri legem renovare.

CAP. I.

AC propterea sancimus, ut ipsi neque a ex testamenti tabulis, neque absque iis hæredes fiant legatave capiant, aut donationis titulo rem aliquam nanciscantur. Sed neque Samaritani, aut in universum hæretici, quive rectam se Christianorum fidem amplecti simulant, cum revera neque ita sentiant, neque huic consentanea faciant: ad hæreditatem ab intestato vocati, successionem habeant. Item neque b testamenta conscribant, neque legata relinquunt, aut donent: nisi, qui ea percepturi sunt, & recte de fide sentiant, & fideles sint operibus. Nam si nemo horum sit: jubemus, ut post ipsorum mortem horum bona ad sacratissimum pertineant ararium. Unde & sacra illa forma, per indulgentiam ipsis a patre nostro concessa, quæ legis vicem obtinens, largitur ipsis, ut c hæreditatem pariter adire & transmittere, item legatis honorari & legata relinquere possint: in posterum vacabit, neque prius ullam firmitatem habebit. Nam si hujus se clementia indignos esse perhibuerint, qui Samaritanorum agitantur vesania: neminem alium, quam seipsum accusabunt, cum a benignitate Dei & servatoris nostri Jesu Christi alieni sint: Liberalitates autem ab Imperatoria olim majestate ipsis concessas amittunt in hoc, ut ad meliorem mentem redeant, non ut perpetuo in perversa hac opinione sua permaneant.

CAP. II.

Excipimus autem a præsentem lege rusticos, qui Samaritanorum opinionibus honorem habent: idque non ipsorum gratia, sed propter constitutionem prædiorum, quæ ab ipsis coluntur d, propterque redditus & tributa, quæ exinde inferuntur publico, ut e qui rusticitate seducantur. His etenim permittimus, ut tam ascendentes, quam descendentes, & ex transverso cognatos suos hæredes legatariosve scribant, tametsi Samaritanorum errore detineantur: ut tamen fundos recte colant, quo magis & uberior exinde proventus ad prædiorum dominos deferatur, & per ipsos ad fiscum. Sed & sine testamentis prædicti alter ad alterius hæreditatem perveniant propter eandem causam. Quandoquidem & si nemo horum inveniat: nihilominus tamen volumus, ut prædii dominus f, in quo rusticus defunctus est, ab illo relicta capiat, & fisci locum teneat, utpote qui & pro illo publicis satisfacit tributis. Præterea Samaritanum omnino neque militiam g capessere concedimus, neque ad civilem administrationem accedere, neque postulare h in iudicio, neque postremo in consortium disertissimorum assumi rhetorum i, neque adolescentes instituere. Sed & si qui ex iis salutari dignati baptismo, ad pristinum denuo errorem reversi, observare k sabbatha, aut etiam alia quædam agere videantur, quæ coarguant per simulationem ipsos sanctum baptismum assumptisse: eos proscribi jubemus, & in perpetuum tradi exilium. Iisdem quoque poenis eos subdimus, qui contra rectam Christianorum fidem impiis istis patrocinium præstiterint. Perpulchrum vero nobis videtur, ut ad incontaminatum accurrentes baptismum non temere suscipiantur, sed cum quadam observatione, & instructione, quæ initiationis tempore fieri solet. Dicimus autem, ut, qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, per duos primum annos in l fide instituantur m, & pro viribus scripturas ediscant: tuncque demum sacro redemptionis offerantur baptismati, tam longi temporis poenitentia prorsus redemptionis fructum assecuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac observatione sacro dignari baptismate admittimus. Porro nullo Samaritanus Christianum n habebit mancipium: sed simulacrum emptum fuerit, protinus in libertatem rapiatur p. Quod si æque perversa opinione mancipium, at ipse dominus, fuerit, licitum ei esto, si q Christianorum de fide sententiam exosculetur, illico & Romana psum libertate potiri.

EPI-

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem declarantur legem: ea proponens gloria tua solennibus locis, effectui & fini contradi præcipito.

UT DE CÆTERO NULLAM LICENTIAM habeat, dux aut biocolyta & Lydiæ & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire.

TIT. XXVIII.

NOVELLA CONSTIT. CXLV.

Idem Augustus Ariobindo gloriosissimo P. P.

PRÆFATIO.

His, quæ semper incidunt, competentem singulis medicinam inveniunt, postquam, quæ utilitatis sunt, præterierint, iterum prioris efficiunt ordinis, usque ad solum dolentem medicinam sustinentes, quod tale aliud præsens nostra sacra vult lex. Modice enim prius aliud quiddam indisciplinatio popularis, aliud vero latronum incurfus in Phrygiam atque Pisidiam fieri discit, eo quod civilem gubernationem scindat rei sollicitudo, tam his, quam Lycaoniæ & Lydiæ militarem administrationem præposuimus Duce[m] seu Biocolytam nominantes, eum, qui super hanc ordinatus est partem, sed nunc adire nos, qui Phrygiam utramque & Pisidiam habitant, ut ea, quæ pridem commissa sunt in eis, compescantur, dicentes neque latrocinia in locis illis compescita: neque enim in hominibus enutriti provincias, bonus vero non ferri a nobis inventi cinguli: quod ministrantes ei continuo invadant provincias & comprehendant aliquos & damnis afficiant, & quod turbis militibus impleta sint loca illa, & omnino inhabitabiles esse eis provincias, etenim & ipsi per se civilibus iudiciis copiosis ad rei correctionem constitutis, & eorum, qui provincias habitant, multos aliorum quietem inventum facientes: quo cinguli huius abutantur *παρανομία* c, & comprehendant innocentēs, & quæ non sunt iusta in eis agi.

CAP. I.

Hæc scipius dicentes eos miseri ad præsentem nostram sacram venimus legem, per quam *sanctimus*, auferr[e] de cætero, quæ dictæ sunt a nobis provinciæ (dicimus Phrygiam Salutarē e & Phrygiam Pacatiam f & Pisidiam) de cingulo illo, quod tam ipsi quam Lycaoniæ & Lydiæ imposuimus olim, & nullam licentiam ex præsentem esse eis, qui eam habent administrationem, ita in eis fieri provinciis tanquam dignitates, habentes aliquod cum eis participium, aut transmittere aliquem de officio suo, aut aliter eis competentibus, & comprehendere aliquos. Sed neque eis licentiam esse, eis, qui ex illis provinciis sunt, confugere ad unumquemque hanc habentem (dignitatem) & querelam insinuare adversus invicem, si pro pecuniariis, si pro criminalibus fuerit, quod movetur, poenam metuentibus *τρίγinta librarum auri*, utpote nobis omnem transitum ad dictas nobis provincias excludentibus his, qui per tempus habuerint dignitatem, aut his omnino, qui in eorum ordinem relati fuerint, ut neque præcepta in illis provinciis, aut contra eos, qui in eis habitant, faciunt, neque aliter sibi aliquid vindicabunt eorum, quæ in his feruntur, sed contenti sint, tam Lycaoniorum, quam Lydorum [provincia] in ipsis iubentes solis, tanquam si in principio istis duabus provinciis conclusissemus dignitatem eorum, nullum participium in Phrygiam utramque aut Pisidiam dantes ei. Omni enim ex hoc difficultate provincias liberamus, illas civilium iudiciorum dignas in omnibus, tam pecuniariis, quam criminalibus respicientium, scientibus his, quod si quodlibet factum latrocinium aut invasionem in illis locis, aut ablationem rerum persequantur, & ablatum vindicent, ex ipsis suis facultatibus ex hoc datum dispendium curare, necessitatem habebunt, tam in cingulo constituti, quam etiam post depositum illud. Itaque si vel tentaverit post præsens tempus, qui Lycaoniæ & Lydiæ militarem habet dignitatem, aut ipse ire ad prædictas nobis provincias: aut dirigere aliquos de suo officio, fiduciam damus episcopis civitatum prohibere eum, aut eos, qui ab eo destinati fuerunt irruere volentes & expellere de locis eos, utpote semel per præsentem sacram prohibitos legem, super quod & poenam xxx. librarum auri impositam tam ei qui pro tempore habet cingulum, quam his, qui ei obedire deputati sunt, si vel tale aliquid jubeat, aut ipsi præsumpserint ministrare: & super hoc cinguli amissione periclitabunt, & ipsius substantiæ.

EPILOGUS.

† Tua igitur gloria, quæ per præsentem nobis divinam legem sancta sunt, cognoscens faciet quidem decreta consequentia ipsis, edictis vero utetur & præceptis ad eos, qui provincias moderantur & civitatum episcopos,

ut & hanc per civitates proponant legem & omnibus manifesta faciant, quæ per eam nobis placuerunt occupationem. Dat. 6. Idus Februar. Constantinopoli, Domini nostri Justinian. PP. Augusti. anno 15. post Consulatum Basilii Viri Clarissimi anno 12 z.

UT a LICEAT HEBRÆIS b SECUNDUM traditam legem sacras scripturas Latine vel Græce vel alia e lingua || legere || & ut de locis suis expellantur non d credentes iudicium vel resurrectionem e, aut dicentes angelos f subsistere creaturam Dei.

TIT. XXIX.

NOVELLA CONSTIT. CXLVI.

Idem August. Ariobindo P. P.

PRÆFATIO.

Necessarium quidem erat Hebræos sacros audientes libros non solis literis g adherere, sed ad reconditas eis prophetias respicere, per quas magnum Deum & salvatorem generis humani *Iesum Christum* annunciant. Sed etiam si intensatis semetipsos interpretationibus tradentes a recta usque nunc aberraverunt gloria h, tamen cerrare ad invicem discitentes ipsos, non sustinimus sine iudicio eis relinquere tumultum. Per has enim ipsorum, quæ nobis adductæ sunt, *πρόσκλησις* i dicimus, quod quidem solam habentes Hebraicam vocem, & ipsa uti in sacrorum librorum lectione volunt, nec Græcam tradere dignantur, & multum dudum tempus per hoc adinvicem commoventur. Nos igitur huiusmodi discitentes meliores iudicavimus esse k, & Græcam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, & vocem omnem simpliciter, quam locus aptiorem & magis cognitam audientibus facit.

CAP. I.

Sancimus igitur licentiam esse volentibus Hebræis per Synagogas l suas, in quocunque Hebræi omnino loco sunt, per Græcam vocem sacros libros legere convenientibus, vel etiam patria m forte (Italica hac dicimus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, una scilicet cum locis etiam lingua commutata, & per ipsorum lectionem, per quam clara sunt, quæ dicuntur, convenientibus omnibus deinceps, & secundum hæc vivere & conversari, neque fiduciam esse his, qui apud eos sunt expositoribus, solam Hebraicam tradentes, malignari hanc, quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum abscondentes malam consuetudinem: Verumtamen hi, qui per Græcam legunt, Septuaginta n utantur traditione, quæ omnibus certior est, & præ aliis melior iudicata, præcipue propter quod circa interpretationem contigit, quia & per duos divisi, & per diversa interpretantes loca, tamen unam tradiderunt omnes compositionem.

† Ad hæc vero quis non horum viro[rum] & illud admittetur, quia multo, antiquiores salutari apparitione magni Dei & salvatoris nostri *Iesu Christi* constituti, tamen illam futuram, tanquam videntes, sacrorum librorum traditionem fecerunt, tanquam prophetiæ gratia circumfulgente eos? & hac quidem utuntur præcipue omnes. Sed, non tamen tanquam eis residuas excludere sanciverimus interpretationes, licentiam damus & *Aquila* o uti, etsi alienæ p tribus ille, & non competentem in aliquibus sermonibus habet cum septuaginta interpreta-

Apologitici. Epiphani. libro de mensuris. Euseb. 8. de preparat. 1. Philo de vita Mosæ & legis divini. Composita, inquam, in Pharia insula, repositaque primum in bibliotheca Bruchio; postremo in Serapio: idque longe ante Christum natum, vide Epiphanius libro de mensuris & ponderibus. ubi inter cætera refert, septuaginta duos electos imitatione quadam Mosæ, cui præceptum fuerat, ut assumeret 70. viros & ascenderet in montem. Hanc interpretationem secuta est interpretatio Aquilæ, de qua hic, facta sub Hadriano imperatore, Epiphani. d. loco. Tertia est Symmachi Samaritæ, Epiphani. d. loco, vel Ebronæ. Euseb. 6. c. 71. Quarta Theodotionis Ephesi Marcionitæ sub Commod. Epiphani. d. loco. Quinta editio interpretem certum non habet: fuit tamen reperta anno septimo Antonini Caracallæ in Hiericho dolis oclata cum aliis libris Hebraicis & Græcis, Epiphani. d. loco. Sexta autem sita, seu in Adriaco litore, sub Alexandro Severo, Epiphani. d. loco. Has interpretationes adeptus Origenes curavit sic integræ Bibliæ describi, ut Hebraicæ textui, literis Hebraicis in una columna descripto, columnam adjungeret: alteram Hebraicam quidem, sed tamen literis & characteribus Græcis descriptam, ut Græci, literis suis etiam & characteribus Græcis Hebraicum textum legere possent. Duabus istis columnis quatuor alias adjecit ex op-editionem Hexapla vocavit: quibus vero addidit quintam & sextam interpretationes anonymas, (de quibus superius diximus.) Octava vocavit, vide Epiphani. d. loco. Sed ut eo revertar unde sum digressus. Justinianus hic non probat quamlibet translationem Græcam, sed septuaginta tantum vel Aquilæ, quod maxime notandum, quod D. Hieronimus præfat. in lib. Job. hæreticos Judaizantes vocet Aquilam, Symmachum & Theodotionem, his adde Eusebium 6. c. 16. ubi etiam de tetraplis. De Latinis versionibus alio dicemus loc.

P *καὶ ἐν ἀλλόγου & ἐκείνους*, id est, tametsi etiam diversæ nationis fuerit, tunc

z i.e. anno 549.

a Abrogatur hæc constitutio Novella Leonis 55. b seu Judæis. Tertull. 18. Apolog. in fin. Hebræi recto, qui nunc Judæi, 1. Cor. 9. adde constitutionem Leonis 160. nomachi, quæ Judæos ad baptismum adigit. c non tantum Hebraica, huc refer. c. 1. & c. 3. J. d i.e. negantes. e huc refer. cap. 2. inf.

f v. d. c. 2. J. g quæ occidunt. h d. c. 5. i. e. sententia. i interpellationis. *πρόκλησις* interpellatio. k eos scilicet, qui Græcam etiam studendam putant.

l Synagoga Hebræis permissa. m de quo scripsit d. xi. Nov. 7. c. 1. Nov. 22. c. 2. Nov. 30. c. 5. Nov. 69. Nov. 140.

n Translatio Bibliorum facta a 70. interpretibus, de qua ius. omnes alias Græcas facile antecedit. Cæterum, brevitatibus causa 70. interpretationis dicitur, cum 72. fuerint. Epiphanius libro de mensuris. Tertull. 18. Apolog. eadem ratione, quæ Centumviri appellabantur, qui tamen erant 105. ex singulis tribus terni. Festus in vob. Centumviri iudicia.

o Dicendum est aliquid de Græcis versionibus. Prima quæ dicitur 72. interpretum, ut 3. 104. composita fuit a viis 72. Ptolemaeo Philadelpho Egypti regi missis ab Hierosolymitanis, Joseph. 12. Antiquit. Tertull. c. 5. 19.

a Nov. 148. c. 1.
b Id est, si quid ci-
vilibus commo-
dis deputatur,
nec erogatum sit.
c Nihil est, quod
Imperatores me-
lius commendet
gentibus, quam
eligentis, v. Vol-
catium Gallica-
num in Cassio, &
Julian. apud Am-
mianum. 6 Hac-
tenus incusent
iura clementiam,
adde clementia
liber de clemen-
tia.
d Indictio prima,
et sic, de sexta &
decima, vid. Nov. 142. c. 2. de octava,
v. Nov. 148. cap. 1.
e Datum 7. Kal.
Maji, Const. DN.
Just. PP. Aug. Ba-
sil. V. C. Conf. id
est, anno 541. &
male ut infra.
f Id est, 544.
g Contius legit
XI.

k Nov. 147. 5. An
hanc constitutio-
nem Justini Euro-
palatze dicam in-
ira.
l Id est, initio.
m De indictione
prima, sexta, de-
cima dixi Nov. 147.
c. 2. 5.
n Rerum priva-
tarum. Hal.
o Id est, si quid
commodis mili-
tibus deputatum
est, nec ergo-
tum.
p De quibus
Nov. 47. c. 2.
q Id est, susce-
ptores.

propria fecit. & pene habet hac accipiens fiscus. De sa-
era vero hac largitate excipimus, tam militares, quam
foederaticas a discessionibus: ipsae enim non contingunt
quidem nostros subjectos: iustam vero exactionem con-
tra illos inferunt, qui non competenter de publico acci-
piunt; quamquam si occasione militaris vel foederaticae
expensae contigerunt accipientes, tamen proprium hoc lu-
crum facientium: & multo magis hoc nostra excipimus
donatione civilium pecuniarum inquisitiones, & insuper
operum discessiones, tam quae in hac felicissima civi-
tate, quam in aliis provinciis, quoniam non est iustum
tanto a nobis emissio auro pro occasione munitionis repu-
blicae, administrantes quidem lucrum iniustum habere,
fraudari vero loca nostra largitate, aut debita eis muni-
tione, aut civitates pecuniis, quae ad ornatum earum di-
visae sunt, defraudari.

Quia vero, etsi malignantes omnino odimus, sed nos-
tras tamen humanitates c. oblivisci nullo possumus mo-
do: propterea sancimus, quae a nobis in quibusdam ca-
pitulis facta exceptio est, locum habere super his, quae
nuper transiit, primae d. indictionis temporibus. Hanc
vero dicimus sexdecim pridem annis factam. De his e-
nim, quae praecedunt, temporibus, simplicem & gene-
ralem omnibus continue nostram humanitatem concedi-
mus, nullam exceptionem in ea facientes, ut commu-
nem omnes homines perfruantur securitate, & nullam
reliquorum exactionem ex qualibet occasione ex illis pro-
cedere temporibus. Hanc nos quidem subjectis huma-
nitatem concedentes Deo magno offerre actum existima-
vimus oportere, ut omnes his perfruentes bonis, gratias
pro imperio constentur magno Deo, qui & hunc nobis
in mentem actum immiserit.

EPILOGUS.

† Quae igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-
clarantur legem, ea studeto tua excellentia ad opus ad-
duci & servari festinet. Dat. e prid. Kal. Constantinop.
DN. N. Just. PP. Aug. an. 28. f post Consularum Basilii
V. C. anno 3 g.

DE INDULGENTIA RELIQUORUM PU- BLICORUM.

TIT. XXXI.

NOVELLA CONSTIT. CXLVIII.

Antonio Contio interprete.

PRAEFATIO.

Quamvis circa communia rerum statim ex pro-
prietate nostri imperii fecimus providentiam &
studium, traditis nobis ex Deo reipublicae curam
gerentes, ex his, quae jam fecimus, manifestum
fecimus universis. Nam publicum debitis multis prag-
matum invenientes, & ad ultimam penuriam repulsum,
in nosmetipsos suscepimus debitum, onere simul & diffi-
cultate multa sublevantes illud, & rem militarem dissi-
luentem jam necessarium penuria, ita ut respublica bar-

barorum insultibus & incursumus immensis passum daretur, secundum
quod nobis fuit possibile, competenti correctione sumus dignati: quin
nec usque ad hac & sola oportere existimavimus circa subjectos stare au-
xilium, sed & cuiusdam alterius participes facere humanioris sententiae
subditos lege iustum opus esse, liberos ipsos his, quae ab ipsis debeban-
tur, debitis publicis facientes.

CAP. I.

Communem igitur & hanc nostram beneficentiam in omnes subjectos
extendentes, indulgemus superioris temporis usque ad octavam &
indictionem, & ipsam praesentis cycli, debita a subjectis publico: & san-
cimus nullam exactionem fieri eorum, quae in reliquis debentur, usque
ad dictam indictionem, sive generalem, sive specialem mensam tuae
gloriae hac respiciant, sive cingulum sacrorum apud Illyricos praetorio-
rum, sive gloriosissimi Justiniani praefecti eorum, qui in Mysia & Sey-
thia sunt militares numeri, sive sacrorum nostrorum thesaurorum, sive
sacratissimi nostri ararii, sive sacri patrimonii, sive magnificentissimi cu-
ratoris domorum. Sed omne quicquid, tam in auro, quam argento &
ceteris speciebus debitum sit, id omnibus debentibus indulgeatur, ita ut
neque coloni, neque conductores, neque emphyteutae, neque etiam
possessores exigantur debita publico reliqua eorum, quae a praedicta in-
dictione fluxerunt, & ipsa temporum.

CAP. II.

Excipimus autem ab hac nostra largitate militares & foederaticas
discessiones. Ipsas enim subjectos neque omnino contingere accidit,
praefer eos, & quidem solos, qui sibi ex publico pecunias erogatas in lu-
crum proprium conferunt. Item ea, quae militibus ordinibus vel foede-
raticis deputata sunt a publico, & quae apud dictos hypodectas, vel ex-
actores aut delegatores, sive in auro, sive in argento, & in aliis, quae in
specie conferuntur, inveniantur a subjectis soluta, exigantur & ipsa, &
solventur, quibus competens est praedictorum nostrorum cingulorum.
Ad eundem vero modum & alios omnes, qui acceperunt a nostris sub-
jectis aurum, vel aliud quid ex dictis a nobis indictionibus, & hoc non
Novellae

deposuerunt in publicum, (si deponi competens erat) ex-
cipimus a praesentis nostra donatione, ut illud in publicum,
aut his, quibus congruit, solvatur. Subjectorum enim
miserescentes, praesentem eos dignati sumus humanitate.
Sed neque eos, qui apud se publicas susceperunt pecunias,
privare vero publicum volunt, sive illos, ad quos desti-
nati erant. Perspicuum autem est, quod si quidam hanc
nostram praesentem, munificentiam super indulgentiis re-
liquis, per aliquam machinationem, id est, machinationem, a
subjectis cautiones aut fideiussiones acceperint, aut in pro-
pria transfulerint debita, vel aliud quid in fraudem hu-
jusmodi meditati esse, aut fecisseprehendantur, nihil
ex his utilitatis habebunt, reddent vero cautiones his, a
quibus receperunt ipsas. Omnes autem gratias Deo & no-
bis confitebuntur: alii quidem, quia debentes reliqua,
indulgentia & humanitate dignati sunt; alii vero, quia ni-
hil reliquorum nomine debentes, liberati sunt sollicitudine,
susceptorum gratia custodia, ne hi, quibus accidit
saep pro iisdem inquietari temporibus, rursus tanquam
quibus furto propria jugario interciderit, ad solvendum
praesto esse debeant, usque ad octavam indictionem ha-
bentes securitatem, ut in omnes revera praesens nostra dis-
tribuat donatio.

EPILOGUS.

† Quae igitur sancita sunt a nobis & per hanc nostram
pragmaticam legem manifestata, tua gloria literis usa, per
hanc regiam urbem omnibus manifesta constituet. Dat.
Constant. DN. N. Just. PP. Aug. anno 19. c post Confu-
latum Basilii V. C. anno 4.

UT DEI AMANTISSIMI EPISCOPI CUM
provinciarum indigenis & incolis, quos sibi praesides
esse velint, eos sibi a sacratissimo Principe concedi pe-
tant, sique gratis praesides fiant: ut tamen, qui in praesi-
dem petunt, idoneo fisco caveant. Si vero praesidem pete-
re distulerint, ut tum adversus eum, qui ipsis praeses
missus fuerit, quodcumque etiam occasione publicorum
tributorum fecerit, querelam instituere nequeant.

TIT. XXXII.

NOVELLA CONSTIT. CXLIX.

PRAEFATIO.

Dum reipublicae a Deo nobis data curam gerimus,
simulque, ut subditi nostri in omnibus iustitiae bo-
no fruamur, operam damus, hoc unum nobis in-
de ab initio proposuimus, ut quicquid antea im-
perfectum & confusum fuisset, id & corrigeremus, & un-
dique perfectum exhiberemus. Anxia itaque reputa-
tione habita, quomodo & fiscus, & subditi illius & inde-
mnes permanerent, animadvertimus, nos facile id conse-
cuturos, si efficeremus, ut provinciarum praesides, ubi
magistratu gratis & suscepto, rite a fisco cavissent, in
omnibus recte ac legitime magistratu fungerentur: ita ut
ab omni injustitia, quaeque, alioquinque turpitudine atque
re vetita abstinerent.

CAP. I.

Ne igitur peregrini & aliqui in provincias se ingerentes,
illas injuria adficiant, nosque crebris adversus illos
interpellationibus instituendis molestias sustineamus: hor-
tamur cujusque provinciae sanctissimos episcopos eosque,
qui ex indigenis & incolis primas tenent: ut per commu-
nem libellum supplicem de iis ad nostram potentiam referant, quos ido-
neos esse ad provinciae suae gubernationem existimant. His enim magistra-
tus insignia gratis tradidimus: tamen ut publicum & fiscalem cano-
nem se illatos caveant, atque nihil contra leges se exacturos, neque cui-
quam collatorum vim illatos, illis datis sponforibus promittant, se an-
nonis contentos publicorum tributorum exactioni invigilatos, iisque,
qui in factis illationibus probi & prompti sint, mites simul & paterno af-
fectionibus acturos, neque inde quicquam lucri ablaturus. Oportebit ve-
ro etiam nihilominus illos, conjectis in leges oculis, quibuscumque li-
guitate temporis atterantur, cito & illos dicimere: tum & eos, qui de-
liquierint, in jus rapere, & secundum legem poenas illis infligere: denique
in omnibus iustitiam exhibere.

CAP. II.

Ac sane non hisce solis hac praecipimus, verum etiam cujusque magi-
stratus assessoribus, aliisque, quicunque magistratibus subserviunt.
Nam si quis illorum aut in publicorum tributorum exactione negligenter
se gesserit, aut collatores nostros damnis contumeliosisve oblationibus in-
volverit, simul bonis excidit, simul summo subicietur supplicio. Etenim
Deo auspice, hoc unum nobis studio est, ut provinciae bonis legibus regantur,
tutoque habitentur, atque praesidium iustitiae fruamur: & vero publica tributa
citra querelam inferantur. Impossibile enim est, ut sacris tributis non illatis, alio-
qui in respublica conservetur. Militares namque copia, assignato sibi salario
inde percepto, hostibus resistunt, & collatores a barbarorum incursumibus & tru-
culentia vindicant: denique agros atque civitates a latronum, alioque modo in-
compositam vitam sectantium, vi & irruptionibus, agendis excubis defendunt:

UU

ex

a Ut Nov. 146. c.
1. Nov. 147.
b Hanc verba in-
dicant hanc con-
stitutionem esse
Justiniani, non
Justinii Europa-
larum.
c id est anno 545.

d Cujacius notat
hanc Novellam
esse Justinii.
e Indigenae ad
praesidia officium
promovendi.
f De praesidibus,
Index Regiae.
g Nov. 8.
h Peregrini re-
moti ad adipla-
scendo provin-
ciarum aliarum
praesidat. Huc
refer regiam a-
pud Gallos con-
stitutionem, qua
vetantur pere-
grini ad beneficia
& eorum posses-
sionem admitti,
nisi naturalitatis
(ut loquuntur)
litteras a Rege
prius impetrave-
rint: id est, nisi
jure civitatis Gala-
licae donati a Re-
ge fuerint, arg. l.
sed si accepto, 32.
ff. de Jurisf. v.
Papon. 2. Arrest.
3. arresto 14.
i Judex secun-
dum leges judica-
re debet. Nov. 24.
c. 2. Nov. 37. cap.
13. & l. de off.
Jud.
k v. l. 13. C. de
Jud.
l Exceptio loci
non tuit, de qua
vide Clementi-
nam, pastoralis. 2.
de sent. & re ju-
dic. Oldendorp.
cap. 17. tractatus
exceptionum, adde
l. 10. ff. de vi.
m Pecunia nervi
reipublicae. Nov.
8. c. 10. 5. 2.
n Laus, necessitas
atque utilitas rei
militaris: maxi-
me vero tribu-
torum.

a Legum omni-
um hic scopus est,
Salus populi su-
prema lex esto.
Erat & illa for-
mula solemniter in
auspiciis magi-
stratum, ut con-
sueverunt, ne quid
detrimenti Res-
publica pateretur.

b Electio mala e-
ligenti imputan-
da.

c adde Nov. 18. l.
7. c. de sac. eccl.

d Susceptores.

e Publice utilia
bonis principis, &
fiscalibus com-
modis antepo-
nuntur, adde l.
non puto. 10. ff. de
jur. fisci.

f Id est, anno
144.

g Dixi ad Nov.
143.

h Cohortales of-
ficiales praefidis,
qui sunt ex co-
horte praefidis.

i. c. de cohorte-
libus. Augustinus
in Evam. Joh.

Cohors non Ju-
dæorum, sed mi-
litum fuit.

i Extra suam pro-
vinciam scilicet,
Nov. 45.

k Privilegium
probatum con-
suetudine.

i Evocationum
formule impe-
tratae adversus
decuriones aut

cohortales, infi-
nuatae sunt a-
pud Praefidum

prætorio.

ex illis etiam reliquæ cohortes ea, quæ ipsis attributa sunt, accipiunt: muri atque civitates inde instaurantur: publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: postremo spectacula, aliaque omnia, quæ ad delectationem subditorum inventa sunt, ex iisdem curantur: ut, quæ ab illis contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos infumantur & impendantur: nobis autem proflus nihil inde præter istarum rerum curas habere contingit, non tamen eas mercede vacuas, quum magnus ille Deus & Servator noster Jesus Christus, magnitudine clementia suæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur.

C A P. III.

His itaque omnibus denuntiatis, & quanta nostra sit erga subditos benevolentia & liberalitas, per hoc ostenso, magis propitium ac benignum Deum habituri sumus, qui tantopere, ne quid a detrimento subditi capiant, curemus. Si vero hoc nostrum beneficium consecuti, in praesidium electione, opinione atque spe frustrentur, neminem b, præter se ipsos, culpæ poterunt. Neque etiam, si hos eligere, & ad nos referre distulerint, ullo amplius jure de iis, qui hinc in provincias emittentur, si propter publicorum tributorum collectionem nihil non fecerint, querimoniam instituent: neque vero nos, ut de his nos adeant, eosque deferant, dehinc sustinemus. Qui enim facultatem eligendi praesides a nobis ceperunt, ut illi gratis magistratibus susceptis publica tributa inferrent, ipsique ab illis nulla injuria afficerentur, si hi in illorum electione negligenter versati fuerint, permittendum illis nullo modo erit ut de ipsis conqueantur, nosque illos delaturi adeant, atque molestiam exhibeant. Caterum nullus omnino in persolvendis, quæ ipsis incumbunt, publicis tributis, ulla dilatione uti poterit, non c sacra domus, non sanctissima ecclesia, non pium pauperum receptaculum aut monasterium, non denique clarus aut obscurus quisquam. Neque vero eos, qui rempublicam administrant, neque quos ἐκλήπτορες d vocant, neque etiam alios, quibus publicarum contributionum cura incumbit, periculo, quod hinc existere possit, eximimus. Quæ enim in commune omnibus conducunt, illorum, qui in fiscum improbi esse velint, injusto proposito anteferimus e.

EPILOGUS.

† Ut autem, quæ pulchre a nobis proponuntur, omnibus manifesta fiant: jubemus, ut tua excellentia hoc praesens sacrum edictum per felicem hanc urbem & in provinciis, conspicuis in quaque civitate locis proponat: quo neminem ratio, qua fisci subditorumque indemnitati consulatur, a nobis sereniss. adinvenire lateat. Dat. 15. Kal. Febr. Constant. Imp. DN. Just. PP. Aug. anno 8. post Conf. ejusdem anno 3. f

DE GEÆ, QUÆ RAPTORI SUO NUBIT.

TIT. XXXIII.

NOVELLA CONSTIT. CL.

Praesens constitutio confirmat poenas in constitutione ipsam præcedente prædictas. Jubet enim, ne puella raptum passa, raptori suo nubat. Sin vero hoc fecerit: non succedit ei, cujuscunque tandem sectæ aut ætatis sit. Nam si ipsi conjuncta non fuerit: capiet omnia bona ejus. Si parens consenserit raptum passæ filia suæ, ut raptori suo copuletur, mittetur in exilium. Si mortuus est non præbito consensu, tunc raptoris bona confiscantur, videlicet cum nefaria sint ejusmodi nuptiæ, si de nuptio raptori suo raptum passæ puella copuletur.

**NE DECURIO AUT COHORTALIS b PER-
ducatur in jus, sistaturve judicio i citra jussionem præ-
cipis, quæ insinuetur præfectis.**

TIT. XXXIII.

NOVELLA CONSTIT. CLI.

Imperator Justinianus Augustus Arcobindo prætoriorum præfecto.

P RÆ F A T I O.

Suggestio nobis per epistolam gloriæ tuæ facta est, quæ dicit, non k ex usu esse, ut decuriones aut cohortales, cum publico privatorum cum ipsis jure agendum est, ad diversa judicia, vel ad hanc aliam perducantur urbem, vel in alias mittantur provincias, sæpenum-
to autem sacras nostras præberi jussiones, quæ id velint: petisti, ut sacra pragmatica forma prohiberetur, ne quis cohortalium aut decurionum judicii causa, vel ex alia in aliam provinciam duceretur, vel ad hanc usque regiam pertraheretur urbem: si vero sacra de hoc componantur formæ, ut hæc prius insinuantur i judicio excellentiæ tuæ, & decreta, ut æquum est, suscipiant.

C A P. I.

Nos igitur tametsi omnem productionem in jus, exhibitionemque in judicio aversamus: si tamen necessitas incidat, ut hujusmodi ali-

quid agatur, nulli nostrorum magistratum, excepto throno tuo, concedimus, ut cohortalem aut decurionem ad hanc aliam urbem judicii causa perducere faciat: nisi sacra aliqua interveniat jussio, quæ expressis verbis id præcipiat, quam ipsam convenit, ut & excellentiæ tuæ perdisceat, neque citra decretum tuum ipse huc in jus perducatur, cum ita fieri id expediat publico: ne si ex iis locis, ubi a publicis tractant pecunias, abstrahantur, hanc an- sam arripiant nocumentum inferendi contra rempublicam.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram pragmaticam declarantur formam, ea studeto excellentiæ tuæ effectui & fini tradere.

**NE SACRÆ FORMÆ b, QUÆ DE CAUSIS
procedunt publicis c, aliter robur accipiant, quam si
gloriosissimorum prætoriorum præfectis insinuatae sint,
vel fuerint, illicque habeantur rata.**

TIT. XXXV.

NOVELLA CONSTIT. CLII.

Imperator Justinianus Aug. Joanni gloriosissimo prætoriorum præfecto.

P RÆ F A T I O.

Dantes operam, ut divino cooperante auxilio, cum summa diligentia res imperii a Domino Deo nobis concediti gubernentur: jubemus, ne aliter formam de publicis confecta causis ad magnificentissimum ducem, aut etiam Augustalem, aut clarissimos provinciarum praesides valeat, nisi prius insinuata fuerit judicio excellentiæ tuæ. Quæ vero insinuata non fuerint, nullam firmitatem habeant. Absurdum etenim fuerit sacram formam pro publicis confectam causis, non prius insinuari throno excellentiæ tuæ, atque ita transmitti in provincias, finique contradi.

C A P. I.

Si quid igitur hucusque ad detrimentum d reipublicæ factum est, jubemus hoc irritum esse: facientes, ut quævis de cetero sacra forma pragmatica, sive ad Augustalem, sive ad ducem, sive ad reliquos provinciarum praesides conficiantur occasione (ut dictum est) causarum publicarum: omnino insinuantur judicio excellentiæ tuæ. eoque pacto (ut dictum est) cum jussionibus excel. tuæ mittantur in provinciam: ut, quæ quidem sacra forma ad detrimentum reipublicæ facta non sunt, hæc & suscipiantur, concianturque in præceptiones, & ab excellentiæ tuæ mittantur in provincias, quatenus certo fini tradantur; quæ vero ad detrimentum reipubl. per obreptionem e sunt: has quidem sacras formas tuas suscipiat excellentiæ: non tamen prius, quæ inibi sunt, reposita faciat, quam ad nos relationem ea de re pertulerit: quo magis, si quid (ut potest fieri) ad detrimentum factum est reipublicæ, id corrigamus. Quæcunque enim sacra pragmatica forma publicarum causarum nomine facta, throno excellentiæ tuæ insinuata non fuerit: hanc nullo valere tempore volumus.

DE INFANTIBUS EXPOSITIS f.

TIT. XXXVI.

NOVELLA CONSTIT. CLIII.

Imp. Just. Aug. Menne gloriosiss. præfecto prætoriorum Illyrici.

P RÆ F A T I O.

Crimen a sensu humano alienum, & quod, ne ab ullis quidem barbaris admitti credibile est, Dei amantissimus Thessalonicensis ecclesiæ apocrisiarius g Andreas ad nos retulit, quod quidam vix ex utero progressos infantes abjiciant, inque sanctis eos relinquant ecclesiis: & postquam educationem atque alimoniam ab hominibus pietatis studia exercentibus promeruerint, hos vindicent, & servos h suos esse pronunciant, cupientes crudelitati suæ hoc etiam apponere, ut, quos in ipsis vitæ primordiis ad mortem exposuerint, eos, postquam adoleverint, defraudent libertate. Ex quo igitur hujus generis factum multa simul in se absurda complectitur, eadem i videlicet, ac calumniam, & quæcunque aliquis in tali actione facile enumeraverit: æquum sane erat, ut, qui talia perpetrarent, vindictam, quæ proficiscitur ex legibus, non effugerent, sed quo magis alii exemplo horum temperatores fierent, extremis poenis subicerentur: ut, qui per actionis impudentiam sua & detulerint flagitia, id quod in posterum custodiri jubemus.

CAP. I.

a Huc referri po-
test titulus Codi-
cis, ubi de rasti-
cinis.

b Seu jussiones.
Index legum, sa-
cri typi. Deio-
tici. Scrim-
phar. xxi.
λαυσεis. hui-
Deio. τι. 2.
Ecl. 19.

c Puta de publicis
operibus.

d Reipublicæ ad
detrimentum
quæ sunt, nullum
sunt, nec tenent.

e Obreptitia re-
scripta nullius
momenti, v. 129.
ff. de fa. si. Augu-
stinus in Johan-
nem. Juris est fo-
rensis, ut, qui in
precibus mentis
fuerit, non il-
li prodest quod im-
petravit.

f v. 8. C. 52. pi-
ci. τῶν χαμῶ-
πεται. ἐπὶ τῷ
Scr. 5. Excerpta.
11. adde, quæ no-
tavi ad l. 2. c. de
patribus, qui filios
suos distrahunt.
c. 1. Har. ult.

g Apocrisiarius pro
varietate perso-
narum, cui ad-
juncti sunt, quasi
legati ecclesiæ-
rum, episcopo-
rum, monasterio-
rum, judicium, v.
quæ scripti ad
Nov. 123. c. 25.

h Expositum & ab
alio educatum
dominus in ser-
vitutem vindica-
re non potest ad-
de l. 2. c. de infan-
tibus expositis. l.
1. no. 3. 3. c. de lati-
na libertate.

i Homicidii spe-
cies, infantem ex-
ponere. Negat
enim alimentum,
qui exponit: qui
negat alimentum,
necare intelligi-
tur. l. 4. ff. de ex-
positis. lib.

k Turpitudinem
suam allegant, id
est, postquam lau-
dum ex sua tur-
pitudine & im-
pudentia rem-
audiendus est. l.
transactio. 30. l.
enim re. 5. c. de
transact. l. 1. c. de
detractis. l. 1. c. de
servo pignori do-
to. maxum. ff.
cap. inter disa-
ctos. extra. de her.
nat.

CAP. I.

Qui itaque ad eum modum in ecclesia, aut vicis publicis, aut aliis locis projecti fuisse comprobati erunt: hos omnibus modis liberos a esse precipimus, licet ei, qui prajudicio contendit ad hoc, manifesta existat probatio, & possit ejusmodi personam ad suum pertinere dominium ostendere. Nam si b nostris precipitur legibus, ut aegrotantes c servi a dominis suis pro derelicto d habiti, & quasi desperata jam valetudine, cura dominica non dignati, prorsus ad libertatem rapiantur: quanto e magis eos, qui in ipso vitæ principio aliorum hominum pietati relictæ, & ab ipsis nutriti fuerunt, non sustinebimus in injustam servitutem pertrahi? Quin sancimus, ut tam religiosissimus Thessalonicensium archiepiscopus, quam sancta Dei sub ipso constituta ecclesia, & gloria tua his opem ferat: ne utique illis, qui hæc patrant, legibus nostris constitutas pœnas effugientibus; nimirum, qui omni inhumanitate & crudelitate referti sint, tanto deteriores homicidio polluti, quanto calamitosioribus id inferunt.

EPILOGUS.

+ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, ea tam gloria tua, quam qui eundem pro tempore magistratum suscepturi sunt, & obtemperans vobis cohors, effectui ac fini tradere & observare studento. Quinque etenim librarum auri pœna imminet, tam his, qui hæc transgredi pertentaverint, quam qui alios transgredi permiserint.

DE HIS, QUI IN OSDROENA ILLICITAS CONTRAHUNT NUPTIAS.

TIT. XXXVII.

NOVELLA CONSTIT. CLIV.

Imp. Just. Aug. Floro comiti sacrarum rerum privatarum.

PREFATIO.

Praeter opinionem incertus ad nos rumor pervenit, quod hi, qui Mesopotamiam & Osdroenam provincias incolunt, illicitis se jungere audent nuptiis: & Romanas leges, neque non interminatas in his pœnas veteres simul & novas transgrediantur, illicitas ac prohibitas incidentes nuptias, dum vicinis g & adjacentibus h populis morem gerunt. Ceterum nos nihil quicquam horum credidimus. Neque enim arbitramur homines esse, qui quidem, cum portio sint nostræ reipublicæ, tale quid facere audeant, quo factis & progeniem suam dehonorent, & confundant i nomina.

CAP. I.

Unde & pervestigare ea volumus, & si omnino hujus generis aliquid factum sit, extremum delinquentibus inferre supplicium. Sed quia & longum tempus est, neque credimus hujusmodi aliquid delicti admissum esse, ut maxime hujusmodi quid contigerit, tamen, quod præterit, quocumque se modo habeat, his, qui Osdroenam & Mesopotamiam provincias incolunt: propter diversas hostium irruptiones, quæ quotidie in ipsis fiunt, indulgemus k, maxime vero, quia agrestis l ut plurimum multitudo hæc fertur delinquere: finimusque ea manere sub præfente forma, haud scrupulosius nimisque anxie hæc inquirentes, quæ usque ad Novellam sacram de hoc nostram (ut potuit fieri) constitutionem perperam admittæ fuerunt: sed omnem hujusmodi de hoc inquisitionem contra personas, & res ad earum provinciarum incolas pertinentes prohiberi sancientes. Post m nostram vero legem, quæ nuper n de hoc fuit proposita, si quis præsumit, aut etiam præsumpserit tale quid facere: volumus, ut is extremis subdatur pœnis, sciturus, quod non intra pecuniarias pœnas resistemus, sed tam ipsum, quam uxorem, & liberos ex illicitis procreatis nuptiis post nostram constitutionem digna animadversione persequemur, & periculum o capitis simul atque bonorum ademptionem irrogabimus: nulli parentis, sive majoris, sive minoris status, aut conditionis, aut (quod multo etiam difficilius est) sacerdotii sit, sed omnibus plectendis solemnem & Romanis legibus decentem ordinem conservabimus, non tantummodo partem bonorum ablati, sed & cum toto patrimonio partem corporis: & si importunius illicitas contractas nuptias deprehenderimus, ne ipsametiam vitam quoquam salvare queunte: ut per omnia pœna confectæ neæ sint delictis. Oportet enim recta pariter ac convenientia sapere, & alios ad earundem rerum emulationem excitare: non vero ipsos perpetrare legibus contraria, & ex mutua p vitiorum imitatione refugium quærere. Hæc igitur conservari in prædictis provinciis volumus: tam civilibus, quam militaribus magistratibus id ipsum custodiendibus, & ut pœnæ delinquentibus imponantur, procurantibus. Atque hoc mandatu tuo volumus ibi locorum programmati per proprios magistratus manifestum fieri: nisi & ipsi extremis subdi velint suppliciis, simul & magistratum ac bonorum amissionibus, si quid horum per negligentiam omiserint.

EPILOGUS.

+ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeo gloria tua effectui & fini tradere.

UT a MATRES ETIAM TUTELÆ RATIONIBUS OBNOXIÆ b SINT.

TIT. XXXVIII.

NOVELLA CONST. CLV.

Imp. Just. Aug. Belisario.

PREFATIO.

Porrexit potentia nostræ supplicationem Martha clarissima femina, qua continebatur, quod magnificæ memoriæ Sergius, qui pater ejus fuit, cum obisset mortem, tenera admodum ætate ipsam reliquerit: quodque clarissima mater ejus Auxentia, reitacione apud actorum monumenta deposita, non c se ad secundas perventuram nuptias, tutelam ejus subierit: & legibus nostris de hoc definito jurejurando d præstito, res administraverit. His ita ab ea gestis, quasi neque jusjurandum ab ipsa præstitum, & despicabile patrimonium relictum esset: paucula e quadam in inventario ab ea confecto designasse: postea etiam secundas elegisse nuptias, cum f tutorem ipsi nominasset Petrum. Item e secundo matrimonio duos habuisse filios. Et cum recte erga ipsam g affecta non esset: institutum quidem ab ea tutorem administratione destituisse, cum ipsa vix decimum tertium apprehendisset annum: petiisseque, ut secunda ætatis curatorem quæreretur, mox etiam persuasisset, ut pro se acceptilationes conscriberet, & omni actioni, quæ secundum leges ipsi posset competere, per causam tutelarium rationum, in hujusmodi acceptilationibus renunciaret: cum in cubiculo per id tempus esset, neque quicquam sciret eorum, quæ gererentur. Neque h enim possibile fuit, ut ea, quæ apud illam educareretur, neque in ullo contradicere posset his, quæ adversus ipsam gererentur, ut maxime inferri sibi detrimentum sensisset: aliquid ageret eorum, quæ prohibere potuissent ad ipsius attentata jacturam. Postquam vero tempus effecit, ut, quæ adversus ipsam agitata essent consilia, persentisceret: se quidem apud matrem usam exhortationibus, ne his, quæ in fraudem suam gesta essent, perperam uteretur: sed uti matrem deceret, se ostenderet: & quas primum res in bonis habuisse nosceretur, sibi restitueret. Ipsam vero, cum se totam filiis ex secundo matrimonio procreatis exposuisset i, ne utique, istiusmodi rationes edidisse, quin e contrario sacram nostram præstidisse sanctionem, qua continetur, non posse restitutionem contra k ipsam jura in usum assumi: tamen l ea nihil ejus generis de matribus, quæ filiorum tutelam suscepissent, & secundas exsolutæ essent nuptias, sanciret. Atque ea de causa supplicationem nobis porrexit, quo magis & mentem sacræ constitutionis redderemus manifestam, & extra controversiam positam: neque si perperam in ea contentis uteretur Auxentia mater ejus, res a patre relictas in lucrum proprium converteret.

CAP. I.

Cum igitur hæc in se contineret supplicatio: merito ad sacram hanc pragmaticam formam respeximus. Per quam sancimus, ut quoniam m sacra nostra sanctio nullam mentionem facit earum mulierum, quæ suscepta filiorum suorum tutela, secundas amplexæ sunt nuptias: non liceat Auxentiæ clarissimæ feminae eam sacram nostram sanctionem perperam in usum desumere. Propter causas autem prædictas, & quia monumenta actorum, sub quibus Martiæ filia suæ tutelam suscepit, ostendunt legibus definitum ipsam jusjurandum n præstidisse, non se ad secundas perventuram nuptias, & quod jusjurandum aspernata, in matrimonium secundo se marito junxit, & susceptis ex eo liberis, effecit, ut clarissima filia ejus Martha pro rerum restitutione acceptilationes in ipsam exponeret: summam utique licentiam habere Martham clarissimam feminam posse sancimus, ut restitutionis o in integrum jure utatur, præsertim cum nondum se vicissimum quantum ætatis suæ annum excessisse profiteatur, sacra sanctione a nobis proposita, quæ sancit, ne p filii contra parentes suos, aut liberi contra patronos suos possint restitutionis in integrum jure uti: ne utique ipsi obijcienda, propterea quod nihil Lex de his disputet, quæ filiorum suorum tutelam suscepunt, quin contra, eo quod altera q post hæc sacra nostra processerit sanctio, quæ sancit: Ne, qui tutores constituuntur, aliter filiorum suorum tutelam suscipiant, quam si designationis suæ tempore apud r acta deposuerint, quod pupilli indefensos non relinquant: & si contingat etiam matrem filiorum suorum tutelam suscipere: ut & ipsa hoc faciat, tutelaribusque rationibus s obnoxia sit: & si alium pro se designare tutorem velit, ut suo t & subsistentia n illi

UU:

RETUM

a Infantes expoliti, ipsa expolitione liberi sunt & liberi censentur.

b Argumentum sumptum a domino servum exponente, ad patrem infantem filium exponente ob serva. Aliud in eo, qui servum capitali forte judicio exposuit. l. 23. ff. de statu.

c v. l. 2. ff. qui si ne manumiss. adde l. 3. §. 5. C. de bon. lib. l. 1. §. 3. C. de Latina libert. sol. l. 1.

d adde l. 2. ff. pro derelicto.

e Infantem qui exponit, magis peccat, quam qui grandem jam natum exponit.

f Huc refer Nov. 139. de indulgentia illicitæ contraharum nuptiarum.

g Puta Persis.

h Et mala vicini pecoris contagia ledunt. Virgilius Æl. 1.

i Nov. 12.

k Principes iusta nonnunquam de causa, indulgere possunt illicitas nuptias. adde l. 57. ff. de ritu.

l Rusticis magis præcitur, quam aliis, in his, quæ sunt ignorantia juris. adde Nov. 144. c. 2.

m Lex quoties in præteritum aliquid indulget, in futurum vetat. l. 22. ff. de legibus. Nov. 127. c. 4.

n Nov. 139.

o Pœna incestuum nuptiarum, alia fuit olim. l. 6. C. de incestu.

p Exempla delictum non excusant.

a Ne matres tutelæ rationibus obnoxie sint. Index Regine.

b Maxime si nubant. Nov. 12.

c Nov. 13. c. 5.

d Nov. 12. c. 40. l. 2. C. quando mul. tut. off.

e Et ita inventarium illegitimum fuit.

f Mater ob secundas nuptias privatur tutelâ liberorum, potest tamen eis tutorem nominare: quod ut fiat, vide c. 1. inf.

g Nov. 6. de qua sup.

h Justum matrem non contradicendi metum habet filia minor annis, quæ matris in domo versatur.

i Contra voluntatem legum. Nov. 12.

k Id est, negabatur filiam posse restitui adversus matrem.

l Lex, quæ negat liberos adversus parentes restitui, non prodest illis parentibus, qui ad secundas nuptias convolarunt. cap. 1. 7.

m Dic ut sup. tot.

n l. 2. C. quando mul. Nov. 13. c. 5.

o Filia restitui adversus matrem secundo nubentem potest, & acceptilationem, seu epocham rerum gestarum ab ea condicere.

p l. 1. l. 2. C. qui et adversus quos in integr. restit. non poss. l. 1. ff. de aole. l. 17. in fin. ff. de minorib.

q l. ult. §. 2. C. de admin. suc.

r d. §. 2.

s Et reliduis sol. vendis.

t d. §. 2.

a *ut supra*, i.e. natus, Nov. 115. e. 4. §. 3. & 117. c. 15. & ita est: Nurus filii loco est. Theophilus §. adfinitas. Inst. de Nap. v. Cuj. 28. obs. 2. b Causa decidendi ex eo sumitur. c & ita excluduntur gentiles in hac hypothese. d adde l. 62. D. de acquir. rer. e Alienatione prohibita extra familiam, omnibus vendentibus, vel pacto consentientibus, fidelicommissum re-mittitur. l. 77. §. 27. D. de leg. 2. v. l. 11. c. de fideicom. f Ut mater per abnepotem in pupillari ætate decedentem. An ad alios casus id extendi possit? non videtur. v. Cujac. hic in fin.

g De pecuniis & usuris civitatum, Index Regine, adde l. si bene colloca. 33. D. de usuris. h Calumnia non inde fumenda, sinceritas unde manat. i dubitatum itaque fuit de contrahens sive actus nomine. k Idque rectius: nihil est enim aliud redditus pecuniarum, quam usura. l. 24. D. de praes. l. 30. D. de adm. l. Usuræ supra duplum non debentur. Nov. 122. Nov. 138.

Hierii sibi jura vindicant, nonnullas apud se constitutas res alienaverint, perinde quasi ex una voluntate substitutionem interdixerit. Quod autem ad suburbium attinet, cujus dominum codicillus ostendit esse gloriosæ memoriæ Hierium, præter modum scrupulosa nobis diligentia plenius visum est, si post quatuor demum generationes hujusmodi quæstionem produceremus in medium. Nunc certe, cum Maria & Maria gloriosissimæ fœminæ etiamnum supersint, quas alicubi & ipsas nostræ leges in familiam reponunt, ut quæ sponsas & quoque hac appellatione dignentur: neque recte, neque ordine Alexander gloriosissimus vir litem a se prætenfam instituit. Quin ut maxime hæc decessissent: tamen quod quatuor b jam generationes præterisse viderentur, haud sustineremus tam obsoletam causam denuo tradi judiciis, & maxime cum Constantis filia in pupillari adhuc ætate vitam finierit. Unde, tamen testamentum ille non confecerit, suburbium tamen ad matrem ejus pervenisset: non ipsa pupilla, sed ipsa quodammodo lege horum causa existente: quamvis nemo, successorum gloriosæ memoriæ Hierii circa voluntatem ejus deliquisset. Licet enim Constantis, cum testamenti tabulas conscriberet, substitutiones quasdam fecerit, filia intra pubertatem mortua: nihil tamen inde excellens introducitur: cum & ipsa lex pupillæ substitutionem matri, quasi ea sine testamenti tabulis decessisset, per se præbitura esset.

CAP. III.

Sancimus igitur, ut neque gloriosissimus vir Alexander, Sant ejus filii, neque reliqui senioris Hierii gloriosæ memoriæ liberi, neque c alius quisquam omnium, qui genus suum in eorum familiam referunt, vel Mariam & Mariam gloriosissimas fœminas occasione rerum apud ipsas constitutum, vel alios, apud quos aut hoc tempore res existant, aut ad quos sequente tempore perventura sint, in d quibus alienationem forte Hierii gloriosæ memoriæ prohibuit, adoriantur iudicio, aut omnino mentionem de extero prohibitionis & familiæ nominis faciant, & aliquod sibi exinde jus adquirant: utpote cum & alii Hierii gloriosæ memoriæ filii res suas abalienaverint, & reliquorum quodammodo alienationibus consenserint e, ac per has, neque non alias, quas prædiximus rationes, quæ ad hujusmodi iudicationem & legislationem abunde nobis sufficiunt, sibi pariter & successoribus suis actiones, quæ ipsis potuissent competere, sustulerint. Atque hæc non tantum præsentis causæ decisio esto, sed & reliquarum, in quibus hujusmodi prohibitionem facta, tot successiones præterierint, & ultimus hæredum per f intervenientem aliquem in medio impuberem hæreditatem capebat. Tunc enim his etiam, qui sunt extra familiam ejus, qui primus prohibuit per præsentem nostram legem transmittendarum rerum licentiam habebit. Si quidem in commune hanc legem, tam de præsentis casu, quam de omnibus post hæc futuris ad eum modum prohibitionibus protulimus, simul contentione componentes, quæ hoc tempore evenerat simul (ut probabile est) futuras præcedentes.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea proponere gloria tua in alma hac urbe, & effectui ac fini tradere studeto, atque observari præcipito.

EXEMPLUM g SACRÆ FRAGMATICÆ formæ de usuris.

TITULUS XLIII.

NOVELLA CONSTIT. CLX.

Imperator Justin. August. Papi.

PRÆFATIO.

Aristocrates prudentissimus Aphrodisiensis reipublicæ pater, qui que immobilia in ea possident, supplices nobis facti sunt, agentes prædictam civitatem, &c. Ac principio quidem illud cognoscimus, quod plerique leges nostras ita accipiant atque intelligant, ut unde minime conveniat, inde h injustarum ipsis actionum ansas præbeant. Siquidem a patre reipublicæ edocti fuimus, quod cum bene magna auri summa Aphrodisiensium reipublicæ ex legatis a nonnullis civitatibus relictis collecta esset, ne quando ea deperiret: quidam illorum, qui in republica cum potestate erant, eam auri summam collocaverint, ut quamdiu id auri apud ipsum resideret, tamdiu, qui suscepisset, quoquo anno pro eo civitati deberet, (sive i quis id pactum, sive redditum, sive etiam usuram & appellare velit) quantum ferre civitatem æquum esset. Eos vero, qui aurum susceperunt, postquam constitutionem protulimus, ne creditoribus permittatur, ut debitum ultra l duplum exigere, sed hoc ipso duplo contenti sint, sane legarum civitati deperire, & tam calefactiones balnearum publicarum, quæ exinde fieri soleant, injuria

affici, quam opera publica per legem nostram labefacta, & illorum interpretationem vitium adferre reipublicæ.

CAP. I.

U T igitur omnia hæc & nostra expellamus republica, sancimus, ut, qui id auri perceperunt, in hoc, ut pensum a aliquam pro eo persolvant reipublicæ singulis annis, quo ad illud penes se aurum habuerint, inferre compellantur id, quod pro eo se illaturos constituerint, haudquaquam sacra nostra ad hoc constitutione usurpata. Illam etenim de creditoribus conscripsimus, & qui in ea comprehenduntur, calibus. Præfens vero species illam non attingit: siquidem hoc magis annuo b redditui, quam usurarum præstationi simile videtur. Nos autem ex æquo civitatum curam gerere oportet, ut rerum fiscalium. Quod si quis post hanc præsentem nostram formam aliter ea, quæ a nobis lege promulgata sunt, acceperit, & defraudare civitatem dato auro voluerit: & pro universo tempore, quantum debet, civitati persolvat, & præterea reddet duplum: ut malitiosa interpretationis justam retributionem percipiat: propterea quod cum in manu illi esset, ut bonum se perhiberet civem, ita improbus est, ut, quæ illum in lucem protulerit, eam non dubitet afficere injuria.

DE c PROVINCiarum præsidibus.

TIT. XLIV.

NOVELLA d CONSTIT. CLXI.

PRÆFATIO.

N On tantum decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accurate custodire e, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus poenis subicere. Quæ enim legum erit utilitas, si in literis f duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? Ac scimus quidem, quam vehementer majestas Imperatoria collatorum curam gesserit, cum aliquoties definierit, ut provinciarum præsidibus officia gratis g suscipiant: quo magis & ipsi, cum pure his utuntur, æquum & bonum subditis impertiantur, & ex collatorum incolumitate omnium rerum copia abundet reipublica. Sed hæc quidem perimmodicam avaritiam eorum, qui officia redimunt h potius, quam suscipiant, devicta paulatim in oblivionem devenerunt.

CAP. I.

N Os autem de his propositas leges renovantes, sancimus, ut illi magistratum gerant, qui & bona eximinatione noti sunt i, & in exercenda justitia plurimum reposuerunt sollicitudinis. Sed & ut citra ullum munus & largitionem magistratus suscipiant. Item ut tam collatores incolumes indemnesque conservent, quam publica k tributa diligenter expendant.

Præterea ut neque per se, neque per adfessores suos, aut cancellarios l, domesticosve aut quempiam eorum, qui m ad ipsos pertineant, quidquam a subditis accipiant, nisi in quadruplum velint (ut leges loquuntur) quod ab ipsis acceptum est, dependere: sed contenti his sint, quæ lege ipsis deputata sunt e publico. Simulatque magistratu abierint, ut per solennes quinquaginta n dies in provincia asideant, sub publico versantes conspectu, & omnibus actionem intentare volentibus respondere. Lite vero intra quinquaginta dies non finita, siquidem pecuniaria sit, procuratorem dato: sin vero criminalis, ad terminum usque causæ permaneto: his, qui in causâ dijudicant (sive magistratus sint, sive a præfectis dati) nisi intra viginti dies, quam initium coeperit, eam litem finierint, decem libras auri mulctandis: lite nihilominus secundum prædicta procedente. Si qui enim mala conscientia stimulat, vel clam aufugerint o, vel ad sacras p ædes decurrerint: substantia excident, secundum legem pro modo admissorum inter injuria affectos dividenda. Et quemadmodum procedens de hoc constitutio & ex una parte, prout antea lege q comprehensum est, stiterit: quæ pro collatoribus r introducta sunt, ea firma permanento, permanentibus videlicet & aliis firmis, quæ ad collatorum utilitatem de præsidibus pulchre a majestate sancita sunt Imperatoria. Quemadmodum autem eos, qui hæc perpetram in se admittunt, punimus: ita & eos, qui per hanc causam contra interdictum aliquid ab ipsis accipiunt s, restitutioni quadrupli subicimus.

CAP. II.

A Tque, ut hæc ita caveremus lege, ex eo nobis in mentem venit, quod a pluribus t a nobis sit subditorum opulentia & medela, quam redditus, qui exinde inferuntur Imperio, Contrahimus enim una cum largitionibus

a De redditu in pecunia constituto v. Molinæ de usur. n. 69. b Annuus redditus & usurarum subtilem differentiam observa.

c De præsidibus Index Regine: adde Novell. 95. Nov. 125.

d Hæc Novella est Tiberii.

e Parum est, leges sanciri, nisi custodiantur.

f Nov. 26. c. 1. Nov. 133. c. 4. l. 2. §. 14. D. de orig. jur.

g Legum utilitas non in earum scriptura consistit, sed observatione.

h Nov. 8.

i Aliud est sustinere magistratum, aliud eum redimere.

k Nota, quos promovere oportet ad magistratum.

l Nov. 3. c. 8.

m Cancellarii sunt a secretis iudicibus, dixi ad l. 9. Cod. de adfessib.

n Frangit alioquin feret legi, quoties per interpretationem personam id fit, quod lex vetat heri, v. l. 5. C. de legib. adde l. 5. D. de rep. c. 1.

o Fuga suspectum reddit. Nov. 53. c. 4. l. 15. C. de præfatione adde l. 15. D. de senatusconsulto.

p Silvanus, Bal, in l. adm. c. 1.

q D. de jur. Ex.

r Exceptiones vero hujus regule vid. apud Socium regule 163.

s facit Nov. 37. c. 7. Nov. 126. c. 13.

t Nov. 128.

u d. Nov. 123.

v l. 1. l. 2. §. 10.

w d. de rep. c. 1.

x Commodi subditi sunt, modis optimis princeps respondet. Notandum illud sane est, Marcum Antoninum Imperatorem, filio in causis compendit nunquam fuisse. Capitolinus in ejus vita, quod ad l. 10. D. de jur. fisci facit optimo.

a Suffragia huiusmodi *dicta* dicuntur, vide quæ notavi ad Nov. 5.
b Vita & studia optimorum Principum.
c Pecunia nervus Republicæ, Nov. 2. cap. 10. §. 2. Nov. 149. cap. 2.

d De donationibus, sacra forma, & de adscriptiis, Index Regiæ.

e Extat primum caput huius Nov. in lib. 47. Basil. tit. 1. c. 78.

f l. 35. c. de donat. §. 2. Basil. de donat.

g Id est, etsi non promiserit.

h *τὸ ἐστὶν*.

Ser. Alia Sentia, Hal. & male. Lex enim Alia Sentia de manumissionibus fuit, non donationibus.

i Ut non sit immodica.

k Ut sit insinuat.

l Abrogatur l. 12. c. de donat. inter virum & uxorem.

m Ut si donator rem a se donatam alienaverit, vel pignorerit, donationem revocasse non intelligatur.

n l. 35. c. de donat.

o Utile per inutile non viciatur.

p l. 21. in fin. ff. de donat. l. 34. c. de donat.

q l. 1. §. 1. c. de adscriptiis.

r adscriptio.

s Nov. 54. cap. 1. vide Cujac. 4. obsequio.

t Adscriptiis non licet a gleba discedere.

bus præsidium in arcem ipsa etiam suffragia, quæ Imperialibus inferebantur rationibus: & magnum reddebant pecuniarum cumulum: quo magis hac causa & res publica meliore successu potitur, & locupletior redeat, aliquot retro temporibus a nonnullis excogitatis præstationibus liberata. Una enim hæc res potentia nostræ studio b est, ut provincia & boni gubernentur legibus, & tuto inhabitentur, neque non ex præsidium iustitia fructum capiant, & tributa publica sine querela inferantur. Neque enim aliter conservare licet rempublicam, nisi c pientissimæ præstationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriuntur copiae: ut resistatur hostibus, & per agros ac urbes agantur excubiae: perficiuntur item reliqui ordines attributis sibi salariis, reparantur quoque muri & urbes: denique omnia alia proveniunt, quæ communem subditorum utilitatem concernunt.

EPILOGUS.

† Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem: ea gloria tua in alma hac urbe consuetis locis proponet, sed & solitis usæ iussionibus mittet per provincias: ut omnes intelligant, quantum nobis respublica simul & subditorum nostrorum incolumitas curæ sit.

SACRA & FORMA TRANSMISSA DOMINICO GLORIOSISSIMO PRÆFECTO, DE DIVERSIS CAPITULIS.

TIT. XLV.

NOVELLA CONST. CLXII.

Antonio Contio interprete.

Precontata nos est tua gloria de quibusdam controversiis apud disertissimos ejus, quod apud Illyrios est, fori causarum certatores, quæ quidem dixisti nostra dijudicatione egere, ut non perpetuo dissentiant.

CAP. I.

De donationibus.

Primum e igitur capitulum tale erat: Mulier quædam super his, quæ ei a conjuge donata fuerant, rebus, non tamen tradita, volebat mortuo viro, & qui silentium egerat super donatione, res persequi, ut domina harum, tam donatione, quam silentio viri facta. Opponebatur a detentoribus, exceptionem ipsam solam habere conventam, si detineret, non tamen & ab alio posse ipsa vindicare. Quod igitur controversum fuit, tale erat. Nos vero recordari sumus constitutionis f nostræ, dicentis, donantem, & si non sit stipulatus g traditionem, necessitatem habere tradere donatum. Non enim ad defraudationem, neque ut literæ sint nude, interpositum convenit conficere instrumentum. Animum quoque advertimus & ad Cincæ b legis veteris legislationem (quam beneficiens a sua legislatione removit dudum respublica) talia lege includentem, seu tractantem, qualia in præsentis controversia fuerunt.

1 ¶ Et sancimus: Si quemadmodum prius a nobis dictum est, perfecte omnia se habeant ea, quæ ad talem donationem pertinent: tam secundum i mensuram, quam secundum k insinuationem, valere ipsam ex modo omni, per viri silentium illico ab initio (secundum nostram constitutionem) ex quo facta fuit, ita l ut quamvis postea vir in hypothecam dederit m rem, vel in pignus tradiderit, non tamen præalienasse videri ipsum, quamdiu superstes erat, silentem, & traditionem ipsam (sive intervenit) dare ipsi exceptionem, sive non intervenit, præbere & exactiorem, si n quidem stipulatio intervenit, per ex stipulato, fin minus, per ex lege condictionis ad consequendum id, quod donatum est.

2 ¶ Et illud etiam constituere iustum duximus: ut si quidem insinuata fuerint ab initio donationes in gestis, omnibus modis ipsas silentio confirmari. Si vero minime insinuata manserint, excesserint autem mensuram indigentem insinuatione, usque o ad tantum duntaxat ipsas valere, usque ad quantum & non insinuatæ donationes validas esse a nobis constitutum est. Hoc enim in extremo constituentes, obtinere idem volumus, & non propter adjectionem quantitatis, excidere, & id, quod recte se habere poterat. Quod quidem & super universitatis donationibus jam lex p nostra dicit. His obtinentibus non solum in viro, & uxore, sed etiam in aliis personis, inter quas, quæ in matrimonio sunt donationes, prohibentur.

CAP. II.

Secundum etiam insuper capitulum a tua excellentia interrogati sumus. An post constitutionem q nostram volentem ex libera & inscriptio r natos quospiam postea liberos propter matris conditionem existentes, oportere existimare, tametsi nec adscriptiis facti sint secundum (jus) antiquum, tamen omnino s colonos factos esse: propterea quod alia nostra constitutio etiam colonorum liberos non permittit relinquere r terram, sed manere colonos, & multo magis hoc esse oporteat, quandoquidem est in his personis profusus inscriptitiorum

profapia. Hæc igitur in interrogatione erant tua, & hoc erat dictum capitulum. Oporteat autem, nostram considerantes mentem, nosse, quia nunquam nos liberum a ventrem parere inscriptitium b concessimus, sed symbolum sane hoc & signum superponi oportet genito, post statim positam legem, hoc ipsum scilicet, nempe libertatem convenire ex libera natis matre. Si igitur ex c libeta quis & inscriptio nascatur, manet quidem liber, & maternam non abjicit ullo modo ingenuitatem. Indicat autem a nobis posita constitutio d, quæ vult tales habitatores regionum manere, & agrorum cultores, tanquam ibi natos. Hoc enim coloni e vult appellatio. Non concedimus igitur ipsis licentiam relinquere quidem regionem, ad alia vero se recipere, sed si quidem omnino nati fuerint quidam in aliquo prædio, si quidem ex adscriptitia matre, manifestum est, eos omnino inscriptitios fore: si f vero ex libera, manent quidem liberi: & g, quæ ab his acquisita sunt, sub illis erunt, neque peculium fient dominorum; non h egredientur vero ex eo prædio, sed illud colent, neque erit eis licentia hoc quidem relinquere, alia vero circumire aliena, nisi si domini fiant possessionis cujusdam propriæ, sufficientis eos ibi occupatos alere circa seipsam, & non concedentis & alia colere, & in ea migrare: quandoquidem omnibus modis ipsos manere sancimus in prædio, liberos quidem constitutos, habitatione i tamen detentos, & hoc quidem hæcenus constitutum esto.

CAP. III.

Sed neque extra modum visum est nobis, & illud quæsitum nostra dijudicatione dignari. Si enim inscriptitia mulier ad k inscriptitium alicujus prædii ad alium pertinentem venerit conjugium, quæsitum est de prole, si liberi ex his nascantur, utrum debeat ad dominum viri, an dominum mulieris pertinere prolem? Sancimus igitur, si quid tale fiat, & conveniant ad invicem diversorum dominorum adscriptitii, quandoquidem ea, quæ ad fortunam eorum pertinent, non sint in controversia posita, ventre non libero existente, sint quidem progeniti, adscriptitii: non tamen omne dabimus matri neque ejus domino, sed si quidem unus genitus fuerit filius, ventrem l semini præfector, sitque domini matris id, quod erit progenitum. Sin duo forte contigerint filii, dividantur ambo, electione per m sortem dirimenda. Sin n impar sit liberorum numerus: majorem obtineat matris sinus, ita ut si tribus existentibus, duo quidem sint matris, unus vero patris: & rursum si quinque, tres quidem ex genitis sint domini matris, duo vero patris: & secundum hoc incrementum, numeris progrediatur, id quidem quod in æqualitatem dividi potest, dividens ex æquo: quod vero exsuperat, tanquam gratiosius, illud distribuens matri. Oportet enim ipsam dignari majore studio, ut quæ & parturierit o, & pepererit, & nutrierit, supra eum, qui voluptatis superfluum, pueri fecerit originem.

EPILOGUS.

† Quæ igitur hac sacra pragmatica forma comprehensa sunt, tua gloria in similibus casibus custodire festinet. Etenim & communem de hoc scribimus legem, ipsa quidem & alia quædam reformantes, quæ quidem necessariz legislationis esse credimus. Dat. s. Idus Sept. Constantinop. DN. Justinian. PP. Aug. Arione p V. C. Conf.

DE q RELEVATIONE r TRIBUTORUM PUBLICORUM.

TIT. XLVI.

NOVELLA CONST. CLXIII.

PRÆFATIO.

Prestantissima inter homines bona sunt iustitia f & benignitas, quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque Imperium, hæc conservare rempublicam, hæc pulchre humanam novem gubernare vitam, unde & nobis, ex quo divinitus Imperii sceptrum suscepimus, magno affectatum est studio, ut undique tam bonis actionibus conspicui simus: quo magis, si utiles non præbeamus subditis, ex virtute & gloria remunerationem habeamus. Ac scimus quidem mutua illa, & omnimoda hominum exitia ad tantam inopiam possessiones redeisse, ut neque reditus possint suis producere possessoribus, neque satis idonee publica inferre tributa. Atque hæc militari & alio necessario sumptu imminente, vehementerque nos impellente, dum multis undequaque bellis alluimur, ut crebriores pecuniarum collationes faciamus. Inde adeo non semel curas in eam rem impendimus, quam ratione fieri possit, ut & necessitati faceremus satis, & subditorum egestati afferremus

a Ex ventre libero adscriptitium non nascitur.
b adscriptitium.
c Ex libera & adscriptio nascitur liber. l. ult. c. de agrie. & conf. Nov. 22. Nov. 54. v. Nov. Justinian de filii liberorum in Africa. olim placebat adscriptitium nasci.

d d. ult. Cod. de agricolis.

e Colonius quid.

f Ex adscriptitio ventre, adscriptitii, ex libera liberi nascuntur.

g Effectus ingenuitatis.

h Effectus adscriptitii juris.

i Statu quis interdu liber est: habitatione vero & domicilio servus.

k dixi Nov. 156.

l Nemini ventrem præfector, id est patri mater.

m soribus jactis.

n l. ult. c. cum de legat. hoc enim sic multis aliis causis.

o l. 2. c. quando ex quibus quarta pars. l. 14. ff. de iudic. l. 24. §. 17. ff. de fideicom. §. 1. priores. 23. in fin. Inst. de legat.

p Id est, anno 519.

q Hæc Novella est Tiberii.

r De relevatione futurorum, Index Regiæ. Relevatio ita distat ab indulgentia. v. c. 2. §. 1. eod.

s l. ult. c. quæ postior.

t Id est, anno 519.

u l. ult. c. quæ postior.

v l. ult. c. quæ postior.

w l. ult. c. quæ postior.

x l. ult. c. quæ postior.

y l. ult. c. quæ postior.

z l. ult. c. quæ postior.

aa l. ult. c. quæ postior.

ab l. ult. c. quæ postior.

ac l. ult. c. quæ postior.

ad l. ult. c. quæ postior.

ae l. ult. c. quæ postior.

af l. ult. c. quæ postior.

ag l. ult. c. quæ postior.

ah l. ult. c. quæ postior.

ai l. ult. c. quæ postior.

aj l. ult. c. quæ postior.

ak l. ult. c. quæ postior.

al l. ult. c. quæ postior.

am l. ult. c. quæ postior.

an l. ult. c. quæ postior.

ao l. ult. c. quæ postior.

ap l. ult. c. quæ postior.

aq l. ult. c. quæ postior.

ar l. ult. c. quæ postior.

as l. ult. c. quæ postior.

at l. ult. c. quæ postior.

au l. ult. c. quæ postior.

av l. ult. c. quæ postior.

aw l. ult. c. quæ postior.

omnibus, sed ceteris primum prædiis, quæ possidet is, qui ea emit a liberis vel extraneis hæredibus defuncti: vel, si hic idoneus non sit, hæredibus defuncti, i. e. prædiis, quæ possident hæredes defuncti ex eadem substantia: aut, si forte hæc etiam non sufficiant publicæ collationi, tum ut onus transferatur ad alia defuncti bona, quæ ad alios, quam ad hæredes pervenerunt. Ad eum igitur, qui fundum, aut compositionem a defuncto emit, ut possumus initio. Idemque dicendum est, si ea prædia per plures successiones transferant. Quando enim proximiores sive posteriores possessores idonei sunt, antiquioribus non irrogatur, i. e. defecta prædia eorumque tributa antiquiores possessores non agnoscunt: quod si ejusdem gradus & ordinis plures sint possessores, quibus injungi debet, oporteat, ut inter eos oneris divisio non fiat ex æquo, sed pro rata fertilium bonorum, quæ possident ex eadem substantia.

Forma PP. vicesima quarta.

Generalis forma a de possessione, quomodo oporteat mitti in eam, Bissi gloriosissimi præfecti.

TIT. L.

NOVELLA CONSTIT. CLXVII.

Hæc est hujus constitutionis sententia.

EX sententia judicis non recte apprehenditur nisi possessio vacua, & quam in urbe quidem vacuum esse exequutorum testimonia adseverent, in provinciis acta defensorum plebis vicinorum testimonio confirmata. Et similiter ex contractu in provinciis, quoribus quis

ingredi possessionem desiderat, acta apud defensores civitatum fieri debent tradita possessionis, simul ac consentientium voluntati tradentis, novoque domino colorum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud præsidem: vel etiam, si hic longe absit ab eo loco, quo traditio fit, apud Episcopum.

Forma PP. secunda.

De hominibus, qui eidem domino subjecta prædia possident.

TIT. LI.

NOVELLA CONSTIT. CLXVIII.

Hæc est hæc constitutio, id est, de prædiis hominibusve prædiorum ratione eidem domino servientibus. His solent accrescere invitis defecta defectave prædia ejusdem substantiæ, ut diximus Nov. 128. & 166. denique debet, onus est, & modum, & modum, & irrogatur rusticis prædiis tantum. Nam & hæc sola referuntur in censum, non annonæ civiles, non ædes. Et ideo in tit. Dig. de censibus, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de servis, l. 4. §. in servit. id est, de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, ut dixi sup. Nov. 7. Sed & quod dicitur de tributo capitis, l. 3. id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metropolitibus. l. 1. C. de cap. civ. l. 8. C. de exalt. tribut. Prædiis igitur urbanis aut annonis civilibus non irrogatur agrorum tributum, quia nec sunt & modum, nec satis est, si sint ejusdem originis.

FINIS NOVELLARUM DOMINI JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

JUSTINIANI IMPERATORIS

EDICTA.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

Edictum I.

Edictum scriptum in omni terra piissimis Archiepiscopis & sanctissimis Patriarchis.

Traditæ nobis a Deo reipublicæ curam habentes, & in omni justitia nostros vivere subiectos studentes, subjectam legem conscripsimus: quam & tuæ sanctitati, & per eam omnibus, qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit reverentiæ & ceterorum hoc custodire: & si quid transcendatur a iudiciis, ad nos referre: & quæ sequuntur.

NE PRÆSIDES IN FISCALIBUS CAUSIS FIDEM & PUBLICAM DENT.

Edictum II.

Idem Imperator Joanni prætoriorum præfecto.

PREFATIO.

EX iis, quæ a gloria tua sine scripto ad nos relata sunt, non exiguum publicorum tributorum illationi difficultatem provinciarum præsidēs, dum quibuslibet fidem publicam dant, attulisse cognovimus. Eos enim, qui tributa publica suscipiunt, inde sibi securitatem atque tutamentum prætententes, quod aurum ipsis perfusum sit, non transmittere, sibi que maximam partem retinere, & cum aurum debeant, male sibi data fide publica abuti.

1. ¶ Missa igitur ad excellentiam tuam hac sacra pragmatica forma, statuimus, ut per edicta sua omnibus clarissimis provinciarum præsidibus interdicit, ne in fisci causis fidem & publicam dent: in privatorum autem solum causis liceat ipsis, iis, qui id desiderant, fidem publicam dare, idque ad certum tempus: quod non continuo poterunt, ubi elapsum fuerit, denuo renovare. Sciant vero omnes, quod ubi tales securitatis promissiones ab illis acceperint, nullam inde utilitatem sensuri sunt: sed facultas cuicunque, cui hoc injunctum est, ut quæ ab illis debentur, publica tributa perfundat fuerit, ut illos comprehendat: ut quæ illis in provincia data fides publica fuerit, in nulla re ipsis utilis futura sit. Ceterum illi soli securitatem habeant, qui aut ad sacram nostram iustitiam, aut ad excellentiam tuam mandata securitatis promissiones abstulerint.

CAP. I.

Posteaquam etiam a gloria tua edocti sumus, quomodo nonnulli in diversis provinciis, inquisitione & in eos, qui

Edicta

se hæreticorum erroribus dedidissent, facta, cum multis subditos hanc ob causam comprehendissent, sportularum ratione magnam vim auri ab ipsis ceperint: sancimus, ut qui id ausi sunt, & comprehendantur, & ad clarissimos provinciarum præsidēs adducantur, post probationes, quod ceperint, in triplum refuturi: ut simplum iis, qui damno affecti sunt, reddatur, duplum vero in fiscum inferatur. 1. ¶ Porro qui in vicarianæ cohortis, quæ spectabili Asiæ jurisdictionis vicario apparet, locum & ordinem obtinent, suo bonorumque suorum periculo publicorum tributorum illationi incumbant: cum quidem, qui in provinciali cohortis numerantur, (quomodo & id ad nostram pietatem excellentia tua retulit) deficiant, numerusque ipsorum in paucos admodum coarctetur, ac a longo jam tempore clarissimi provinciarum Phrygum Patianorum a gentis præsidis magistratum etiam vicarius assumpserit. Qui ergo in vicarianam cohortem referuntur, facultatem habeant, ut ex vicariis, qui nunc est, & pro tempore futurus est, iussu publicas contributiones exigant, illasque fisco inferendas curent. 2. ¶ Constituimus etiam, ut qui in quacunque provincia provinciales tributorum susceptores sunt, in apochis, quas faciunt, quod ipsis perfusum aurum est, distincte describant: distincte etiam ponant, quantum occasione eorum, quæ excellentiæ tuæ mensæ, quæque sacris nostris largitionibus competunt, transfusum sibi sit: ut persolutam quantitatem per huiusmodi acceptilationes evidenter explicent & manifestent: denique ne qui facultatem habeant, ut quæ ex aliis titulis acceperint, in alios transponant & accepta ferant. 3. ¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea excellentia tua ad effectum deduci præcipito.

DE ARMENIORUM SUCCESSIONE.

Edictum III.

PREFATIO.

Armenios pristina iniustitia liberatos, tum ad nostras per omnia leges deducere, tum decora æquabilitate donare volumus.

CAP. I.

Et quoniam barbaricam & quandam insolentemque, & quæ neque Romanos, neque nostræ reipublicæ iustitiam deceat, apud ipsos esse legem nuper didicimus (ut nempe masculi in parentura hereditatem succedant, femina vero non) emissa præsentem ad magnificentiam tuam sacra lege decernimus, ut successiones æquales sint: & quæ de viris mulieribusque

a γυναικες τῶν
παιδῶν, v. Cuj.
d. l. ad Nov. 128.
166.

Possis huc referre ex Tomo 4. Ordinationum Gallia tit. 3. de inquisitione de la foy, & de leur jurisdiction. Pap. 29. Arr. 2. n. 10. Clar. 5. sent. 4. hanc 7. Petr. Gregor. 33. Synagm. 6. 7.

a Phrygiæ Patianorum hic mentio in Nov. 3. c. 3.

b Adde Nov. 28. de Armen. & præterea c. 1. ibi ubi successiones apud Armenios receptæ sunt mentione: adde Nov. 31. c. Eadem lex (ex vata fuit a Salis, seu Francis huius verbis, de terra Salica nulla portio hereditatis in mulierem pervenisset, etc. tit. de Allodis, l. 6. & ab Anglis seu Tervings idem etiam receptum, addita prohibitione, ne hereditas transiret a laico ad fœm. Tit. de Allodis l. 8. Displicuit tandem ea lex Francis, excepta regni successione, ut ex formula Marculphi apparet, quæ extat apud Cuj. 8. obs. 1. 4.

a τὸν γὰρ τὴν ἀρχὴν
 τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς
 ἀρχῆς. Genear-
 chica pradia, pro-
 genitoralia prae-
 dia vertit in-
 terpres, Nov. 21.
 c. 2. in fin. pro-
 pria ejusque
 patrimonium, quae
 nihil penitent,
 nec fidem, vel
 hominum, nec
 futuram, vel
 ejusdem de-
 bent: eaque vul-
 go Allodia: &
 lib. 2. Pand. 48.
 dum ait, si datum
 sit ad proprium
 five ad libellum,
 allodium intelli-
 gitur tit. 28. al-
 lodium five li-
 bellarium. Gallis,
 franc. alien.
 b Id est, anno 535.

c ἀρχαὶ τῆς ἀρχῆς.
 Scrim. Phoenicia
 Libanica, ad Li-
 banum montem
 sita. de Libano v.
 Plin. 20. Libani
 sit etiam mentio
 scripturae in scri-
 pturis.
 d Nov. 8.
 e Hinc praetor Ly-
 caoniz, Nov. 23.
 Paphlagoniz, Ne-
 vell. 29. Pifidiz,
 Nov. 24. Siciliz,
 Nov. 104. Thra-
 ciz, Nov. 26. Po-
 puli, Nov. 13.
 f Hinc proconsu-
 les Cappadociz,
 Nov. 30. Palesti-
 niz, Nov. 103.
 g Hinc modera-
 tores Arabiz,
 Nov. 102. Hele-
 noponti, Nov. 28.
 h Hinc comes
 Isauriz, Nov. 27.
 i βερενίκης,
 Scrim.
 k Excipe esculen-
 ta, potulenta, quae
 ad paucos dies
 prodiguntur, lib.
 ff. de off. Praesid.
 excipe ξύλα,
 de quibus dictum
 est: ut nec omnia,
 nec quovis tem-
 pore, nec ab o-
 mnibus accipian-
 tur. l. 6. §. 3. ff. de
 off. proconsul.

l τερτιοδελμά-
 τωv, Scrim. sic
 J. cod.
 m Res ita est, Ve-
 digalium exa-
 ctionem com-
 mendari praedi-
 bus, Nov. 8. c. 9.
 Novell. 161. c. 2.
 quoniam in du-
 bus causis fisco
 favendum esse
 negat. l. 10. ff. de
 jure fisci.
 n τερτιοδελ-
 μάτωv, ut J. cod.
 sis. officiales ac
 domestici mode-
 ratoris Phoeniciae
 Libanicae fuisse
 videntur, audivi,
 qui diceret, Sy-
 riaca lingua Ter-
 tia delphin, signi-
 ficari stipatores a
 Tertia, id est cly-
 peis & Almis, id
 est, grassatoribus:
 ut Tertiodelmati milites fuisse videantur, grassatoribus apprehendendis destinati. Idque col-
 ligi ex 1. Reg. 10. v. 17. & 14. v. 26. ubi fit mentio clypeorum in domo Libani repositorum:
 quod huic Edicto non abluat, quod est de Magistratu Phoeniciae Libanicae.

busque Romanorum legibus constituta sunt, haec etiam in Armenia obtineant. Sane ideo illuc nostras etiam leges transmisimus, ut in eas oculos convertentes, ad praescriptum illarum, rempublicam gubernarent.

1 ¶ Quoniam vero, quae praecesserunt, ea omnia commovere absurdissimum esset, statuimus, ut haec lex inde ab initio pii nostri imperii vim & vigorem habeat: ut ab eo tempore hucusque defunctorum successiones hunc ad modum fiant, praeterquam si qui jam transegerint, aliove modo se invicem liberarint. Si enim tale quippiam factum sit, id in suo robore permaneat, nulloque modo commoveatur, jubemus. 2 ¶ Porro mulieres a praedicto tempore eorum etiam praediorum, quae genearchica & vocantur, participes esse volumus. Si vero inveniri nonnullos contingat, qui filias, quanquam non vocarentur ab intestato ad successionem, heredes tamen scripserint, illae similiter, quique ex illis nati fuerint, in res genearchicas successione participes sint.

EPILOGUS.

¶ Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua & custodire, & fini tradere studeat: ut leges nostrae per omnia obtineant, auctoritatemque habeant. Ac praesens quidem lex ab initio imperii nostri (ut jam diximus) incipiat, & simul in omne tempus extensa, in posterum omnibus modis in republica vim habeat, atque ab omnibus observetur. Dat. 10. Kal. Aug. Belisario & V.C. Conf.

DE MAGISTRATU PHOENICIAE LIBANICAE.

Edictum IV.

Idem Imp. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem praetorum praefecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

Magistratus creari oportere gratuito jam lex nostra d praecipit, quam sane & auctoritatem per omnia obtinere volumus.

CAP. I.

Posteaquam vero omnia ad subditorum benevolentiam demerendam, locorumque custodiam & munitionem undique indagantes, magistratus partim conjunximus, partim divisimus, alios in aliam atque aliam formam transmutavimus, nonnullos vero sublimiores fecimus, nominibusque majoribus quam quae tunc essent, decoravimus, praetores e, proconsules f, moderatores g & comites h praeter pristinam consuetudinem in rempublicam introducentes, omniaque ad ipsius utilitatem facientes: oportere etiam putamus, ut magistratum Phoeniciae ad Libanum ex ducalibus in spectabilem transferamus, & moderatoris formam illi demus, tum etiam annonas ad decem auri libras assignemus: ipse vero istius proventus occasione fisco nihil praebere debeat. Interim apud Phoenices scribit tractator, pro nuper attributo illi munere, quod & beneficium i nuncupatur, ex canone ejusdem provinciae clarissimo pro tempore spectabilium tribunorum notariorum primicerio denas auri libras in singulos annos dabit, quibus ille solis contentus esse debet. Moderator porro a muneribus k omnia pura conservet: & quatenus ipsi sacra nostra constitutio permittit, militum ministerio utatur.

CAP. II.

Verumtamen eximium illi fortissimorum Tertiodelmatum l numerum, ut in Phoenicium regione est, assignamus, qui praecepta ipsius exaudiant, qui ipsum insequantur: qui denique iussu ipsius, quae aut de vestigalium exactionibus, aut de reipublica statu, aut de civitatum incolumitate procedent, pareant. Quae de re cum instrumenta etiam confici iusserimus, statuimus, ut excellentia tua haec omnia cognoscens, hujus magistratus praefecto decem libras auri in annonas assignatas, ex provinciae tributis persolvendas constituat. Interim quae constituta sunt, ut quotannis a publicarum rationum procuratore spectabili clarissimo tribunorum notariorum primicerio darentur, imminuenda non sunt: neque vero praeterea quicquam illi est addendum. 1 ¶ In primis autem moderatori studio sit, ut fisco faveat m, dehinc, ut disciplina & conveniens ordo in civitatibus conservetur: tertio, ut iustitiam inter plebejos exerceat. Quae vero (ut dictum est) scripta sunt a nobis de moderatorum reliquorumque magistratum statu in sacra nostra constitutione, ea omnia & in illo locum habeant. 2 ¶ Sane si dictus devotor. Tertiodelmatum, n numerus nostro iussu in alia transferatur loca, alterum illi in ejus locum surrogatum & subjiendum curabimus: ut ne quid ex solen-

ni plenoque auxilio omnino illi desit. In his porro jam dictis rebus spectabilis dux nihil communionis habebit. Nolumus enim quicquam illi commercii esse aut cum militibus spectabili moderatori certo assignatis, aut cum plebejorem quoquam, aut cum illorum controversiis, quas inter se habuerint: aut si cui plebejorum, in quos illi nullum jus concessimus, dica impingatur: propterea quod inter rei militaris curam & civilem administrationem permultum intersit, ac discerni haec oporteat, quemadmodum patres reipublicae id nobis ordinarunt & constituerunt. Ac sciant spectabiles duces, quod si rebus civilibus se ingerere audeant, militarem magistratum non retinebunt, & huic magistratui subjiendi erunt. In nulla namque re inferiorem hunc magistratum ducis magistratu esse volumus. Volumus insuper (ut quomodo dictum est b) quam vehementissime publicarum contributionum exactioni incumbat, plebisque incolumitati invigilet, & ne spectabilibus ducibus, neque clarissimis tribunis, neque cuicumque potentium domum, imo ne sacro quidem nostro patrimonio, aut sacris nostris privatis, aut sacrae nostrae domui, quaecunque tributariis nostris damnum inferre permittat: ut ne etiam demisso animo neque pavidus sit, sed virilem in modum subditis praestet, omniaque faciat, quibus alii moderatores ex praescripto obstricti sunt. Atque ita quidem rerum summa ab ipso administratur.

CAP. III.

Illud sane etiam fieri & obtinere volumus, ut spectabiles duces c inde annonas auferant, unde spectabilis provinciae moderator eas auferendas constituit: propterea quod manifestum sit eos non tam socorditer ad res animum adversuros esse, ut, quae sibi competant, petere non possint. Sciant vero, quod si praeter haec quippiam fecerint, viginti librarum auri multam perfundent.

EPILOGUS.

¶ Quae igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua effectui & fini tradere studeto.

DE d TEMPORE e ACTIONUM, QUAE SACRIS LOCIS COMPETUNT.

Edictum V.

PRAEFATIO.

Quod f medicamenta morbis, hoc jus praestat controversiis, &c.

EDICTUM PIENISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI &

Edictum VI.

PRAEFATIO.

Cognovimus quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immisissam, qui negotiationes & ludos b literarios exercent, diversi etiam generis artifices & agricolae, insuper & nauta, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dederint, & duplicia tripliciaque pretia ac mercedes praeter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

Visum igitur est per sacrum edictum omnibus interdici cedere detestandam istiusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disciplinae aut artis magister, qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturae agricola, quam vetus consuetudo ferat, plus i pretii mercedisve nomine exigit. Jubemus vero etiam, ut adificiorum, & colendarum terrarum, aliorumque operum mensores nihil amplius operariis impudent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Haec autem observari jubemus, & eos, qui qualiacunque opera demandant, & eos, qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius, quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero, qui quicquam amplius quam pro veteri consuetudine requirant, quod triplicem quantitatem in fisco inferre cogentur, si supra id, quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit. Haec porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excellentia tua, & a gloriosissimo felicitis hujus urbis praefecto. Volumus enim per vos ab hujus nostri edicti transgressoribus constitutam multam exigi, poenisque illos subdi: ita ut, quae nobis parent, cohortibus, quinque librarum auri multa incabitura sit, si quid ex iis, quae a nobis constituta sunt, neglectam fuerit. Dat. 2. Kal. Apr. Constant. DN. Just. PP. Aug. post & Belis. V. C. Conf.

FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORUM i CONTRACTIBUS.

Edictum VII.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imper. Caesar Flavius, Justinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inelytus, victor, triumphator, omni aeo adorabilis, Augustus.

PRAE-

P R A E F A T I O.

Quemadmodum virtutis vis in rebus adversis semper elucet, ita etiam imperatoria cura & gubernatio in subditorum controversiis manifesta fit. Et optandum a quidem nobis est, ne quid unquam reipublicae nostrae adversi eveniat: verum si aut rerum humanarum mutabilitas, aut commota ad id divina voluntas mortalibus mala immittat, desuper benigne inducta castigatio Imperatoriae curae, benignitatisque occasio fit. Quod sane hoc tempore ita evidenter accidit, ut opus expositione non sit. Cum enim mortis aculeus & periculum omnia loca pervagata sint, quod quisque sentit, nemini audire necesse est. Quando itaque multa ex improviso inciderunt, quae non temere tempus aliud induxisset: qui in corpore ac collegio argentariorum recensentur, nos accesserunt, dicentes: hae heredes nonnullos ac successores quorundam, qui scriptura non interveniente ab argentariis aurum, aut argentum etiam, aut alias species accepissent, ad perfidiam improbitatemque spectare: quod videlicet neque qui ceperunt, superessent, neque ipsi haeredes sive successores, cum contractus conscripti non sint, convinci possint.

CAP. I.

Hunc igitur rei mederi conantes, statuimus, ut qui ad hunc modum iudicium subeunt, oculis in conscientiam & defixis, expresse ac plene, quae illis, in quorum bona & jus successerunt, ab argentariis data sint, confiteantur: ut etiam, qui adhuc superstites sunt, ejus collegii d, quod ipsis actionem intendit, argentariis id ipsum faciant. Idem etiam a servis, qui ab iisdem iudicibus examinantur, fieri jubemus. Sciat vero utraque pars, si ministrorum testimonio, aut quae cum iurejurando fiat, diariorum productione, aut alia etiam aliqua sufficienti probatione res convincetur, quod qui improbe egerint, quae fraudulenter & per improbitatem negaverint, in duplum & dependent, sive rei veritatem occultaverint, sive illam cognoscere neglexerint.

CAP. II.

Alterum ad nos ab ejusdem corporis argentariis relationem caput est, ut ne teneantur, quae ab illis, cum quibus contraxerunt, confessiones, tabulae, aut ratiocinia ipsorum manu conscripta, sibi exhibita sunt, posteaque in dubium devocantur, ista ipsi per publicorum instrumentorum collationem probare: propterea quod ipsorum collegium multis, & praecipue nobilibus credat, qui contractus suos publicari s, aut statum g rerum suarum manifestum fieri non sustinent, maluntque (ut consentaneum est) divites, quam obstrati aliis videri, sed ut propria manu (ut dictum est) in se concepta litera eandem cum publicis instrumentis vim obtineant.

Et in hoc mediam h quandam nos viam ingressi, qua & argentarios adversus eos, qui de talibus capitulis litrem movebunt, & rursus hos adversus illos uti volumus statuimus, ut si istiusmodi illorum, qui contraxerunt, propria manu scriptas literas argentarii proferant, quas aut ipse, cujus esse dicuntur, aut ipsius haeredes successoresve non possunt cum iurejurando abnegare, tanquam procul dubio ab illo, cujus prae se nomen ferunt, scriptae sint, numeratam pecuniam i non esse opponi nequeat. Insuper vero si argentarius ex k publico instrumento propriae manus l scripturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam, ut falsam, redarguere nequeat: tunc ex instrumentis, quae illorum manu, de quibus agitur, conscripta esse certo constat, & testium subscriptione stabilita sunt, ad ea eorundem scripta, quae ab argentariis, & adversus eos ab iis, qui contraxerunt, proferuntur, comparatio fiat, firmaque sint, nec minorem, quam publica instrumenta, vim & auctoritatem habeant, non ex firmitate & vigore, qui illis insit, sed ex sola forma. Nihil etiam praedicti in hoc supplicibus sit, quod in scripto ab iis, qui contraxerunt, ipsis dato, hypotheca, aut haeredum successorumve nomina non m insint.

CAP. III.

Ejusdem porro corporis argentarii, similiter etiam, qui cum illis contrahunt, dummodo similes adversus illos actiones moveant, facultatem habebunt, ut si qui defuncti propter inopiam haeredes non habuerint, debitorum vero reliquerint, aut res aliqua, quae ad ipsos pertineant, apud aliquos deposita oppignoratave inveniantur: adversus illos competentes actiones moveant, & ex illis satisfactionem sibi parent. Idem etiam ipsis in bonis illorum, qui cum ipsis contraxerunt, & de-

bent, dum illi adhuc vivunt, servabitur, ut ipsis, sive actores, sive rei sint, si velint, tametsi in instrumentis hypothecae nulla mentio insit, hypothecarias tamen actiones movere liceat: quasi ea naturaliter a argentariis, eorumque, qui cum ipsis contrahunt, contractus comitentur. Habebunt vero id etiam, ut tempore posterioribus creditoribus praeferrantur. Non aequum enim est, a nostrorumque temporum iustitia alienum, eos, qui bene de alijs merentur, rebus suis privari: qui vero debent, superbire de alieno.

CAP. IV.

Illud sane etiam in illorum subsidium adjicimus. Quoniam enim, quae ab ipsis ineuntur contractibus, vehementer novella nostra b lex repugnat, quae jubet, ne creditores adversus eos, qui aliquid a debitoribus emerint, prius iudicio agant, quam principales debitorum percessionem bonorum non solvendo esse constet, (id quod admodum illis grave & molestum fuit, propterea quod, qui emunt, velut ex consuetudine quadam & ob evulsionem c fidejussores quarant, & aliam d sibi omnem securitatem parent: ipsis vero id neque consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat) per praesentem sacram pragmaticam formam, eam speciali munificentia ipsis elargimur, quaeque alteri personae, collegio, corpori, aut officio nullo modo competat, statuimus, ut & ipsi, & qui cum ipsis contrahunt, quando adversus ipsos actiones instituunt, in inquirendis persequendisque rebus, in quibus ipsis tempus praerogativam praebet, tali privilegio e utantur, quale ante legis nostrae lationem habuerunt: ut probatione debitorum bonis cessisse non gravati, siquidem satisfactionem a principalibus consequi nequeant, adversus res ab illis abalienatas, & ex speciali generalive hypotheca ipsis obnoxias, in quibus (ut dictum est) antiquius, quam alii creditores jus habent, actionem movere possint. Existimamus enim, quae praedicto argentariis corpori, & qui cum ipsis contrahunt, conceduntur, in communem f se beneficentiam extendere: ideo quod illi non paucis quibuspiam, sed omnibus ferme, quae in universa Republica fiunt, contractibus ministerium praestent.

CAP. V.

Hoc quoque illis ad petitionem ipsorum concedere visum est: Ut quando dicam aliquibus impingunt, & ad promissionem decimae g partis adiguntur, ne ab illis fidejussionem exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re factum promissum: quippe qui digni sint, quibus per h se credatur, cum ipsorum fides & pro alijs sufficere existimetur. Illud manifestum sit, quod si legi succubuerint, nihil illis proderit fidejussorem non dedisse: sed nihilominus decimae partis poenam depensuri sunt, quemadmodum & qui illos in jus vocant, ipsis. Insuper & qui ab illis in jus vocantur, similibus poenis subiciuntur. Hoc unum discrimen in hoc capite fuerit, quod (quemadmodum jamjam dictum est) qui e collegio argentariis actiones instituunt, fidejussorum datio in decima parte per speciale nostrum beneficium his condonata & remissa sit.

CAP. VI.

Quoniam vero quod supplices ad diversa tribunalia i protrahuntur (idcirco quod eorum, qui cum ipsis contrahunt, infinitus numerus sit, & ut contingit, pauci probi sint & grati) non solum ipsis damnum, verum etiam communibus rebus impedimentum inferri competentum est: etiam in hac parte priorem nostram circa illos providentiam imitatur, ac jubemus, ut speciales illi iudices sint, sive in jus vocent, sive vocentur, & prudentia tua k, & Petrus gloriosissimus sacrarum nostrarum largitionum comes, consularis, & patricius, ut apud utrumque horum movendae inter ipsos & alios qualescunque controversiae, aut etiam apud iudices antehac a nobis illis datos ac deinde defunctos jam motae, examinentur, atque brevi finem, qui nostris legibus conveniat, capiant: & supplices praetoriorum vexatione liberati, officio & rebus suis vacent: tantoque candidius & libentius subditorum contractibus operam navent, quanto minore improbitate & ingratitude tentantur, aut qui improbi esse conantur, iniqua illis damna inferre non sinuntur.

CAP. VII.

Porro postquam & aliam nobis dolosorum hominum fraudem exposuerunt, denunciantes, quomodo quidam a dicti collegii argentariis pecunias mutuati aut mutuantes emerint, aut emant possessiones immobiles suarum uxorum aliorumve quorumpiam familiarum nomine, quo videlicet generalem illam acquiritorum acquirendorumque bonorum oppignorationem circumferbant: nonnulli etiam, quae sibi debentur, a debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus rece tui, non in suam personam, sed (quemadmodum dictum est) aut uxorum, aut cognatorum istiusmodi solutionem, cessionem,

a Quere Ar-
gentarii crediti
nomine rationem
habent hypotheca-
cam.

b Nov. 4.

c Evulsionis cau-
sa fidejussores ac-
cipere solentur, l.
4. l. 37. ff. de evuls.

d Puta pignora.

e Argentarii da-
rum hoc fuit, ut
in excusso reo con-
venirentur; fide-
jussores vero in-
excusso reo non
convenirentur, quod
iniquale admodum
fuit. Hodie
licet argentariis
pactum in ea re sibi
prospicere. Nov.
136. c. 2.

f Argentariis
officium publi-
cam causam habere
dicitur. l. 10.
§. 1. ff. de edendo
Nov. 136.

g Decimam, cu-
jus sit hic men-
tio, solvebant, qui
calumniose age-
bant, §. 1. vers.
habet autem. Insit de
poena sumere ti-
gantium, eaque
fuit ex stipulatu
actio. Nam initio
litis cavebat a-
dor, Ni vicissim
re decimam pra-
stiterit, & erat
repromissio, non
satisfactio, ut ex
C. Hermogeniano
tit. de calumniato-
ribus, constat.
Eam actionem de-
cimariam, non u-
tendo amissam, re-
stituit Justinia-
nus, eo addito, ut
decima cautio sa-
tisfactionem ha-
beat, Nov. 136. c. 2.
qua lege hic exi-
mit argentarios,
quibus agentibus,
rei repromissione
citra satisfactio-
nem contenti esse
debent.

h Idoneis credi-
tur.

i Forum compe-
tens argentario-
rum observa.

k Praefectum ur-
bis intellige, arg.

edict. 9. l.

a v. Nov. 136. c. 3.
b οφείλοντας,
sed familiare est
Justin. hoc verbo
uti, pro οφείλο-
ντας.
c l. 3. §. 5. ff. quod
quique jur.
d Quod quisque
juris in alium sta-
tuerit, eodem uti-
tur. l. 1. l. 3. ff. quod
quique jur. l. 3. in
fin. ff. mandati. l.
7. Cod. de rescin-
denda.
e Praefectum ur-
bi alloquitur. ar-
gum. edict. 9. §.
f id est, anno
342.

g Restituito sci-
licet quemque an-
tea sustulerat Ju-
stinianus, eo in
comitem Galatiae
mutato. Nov. 8.
c. 3. Vicarius er-
go Pontici hic re-
stituitur, cui da-
tur jurisdictio in
universum tra-
ctum Pontici di-
oceseos. Quot
Vicarii in Orien-
te fuerint, v. l. ult.
C. de div. off.
h Et ita abroga-
tur Nov. 8. c. 2.
i Galatiae primæ
suus redditur Con-
sularis civilis ma-
gistratus.

aut venditionem faciendam curent, quo per istiusmodi rationem inopiam prætere possint: ipsi vero, qui ex dicto argentariorum corpore de illis benemeriti essent, hos, quibuscum contractum iniisse non videantur, in jus vocare nequeant: in hoc quoque capite parem munificentiam argentariis, & qui adversus ipsos similes contro- versias movent exhibentes, jubemus, ut a si debitorum quempiam dolo fecisse, quo minus res suas possideat, aut jus suum clam in alium transfuisse demonstretur, liceat actoribus in rem, aliave legitima actione id factum esse ostendere, adversusque dictas res, quasi debitoris sint, procedere, & undique, technis pulsus, indemnitati suæ & in debito, & in hoc factis expensis consulere. Eam autem prudentiam tuam memoratque gloriosissimi viri diligentiam esse scimus, ut jam motas, nondum autem finitas, aut in posterum etiam movendas controversias ita dijudicaturi sitis, ut neque supplices ex debitorum improbitate aut fal- lacia injustum dispendium subeant: neque innoxii ex in- quis obliquisque commentis importunas everfiones susti- neant. Ita vero etiam, ut quæ nuper ipsis petentibus præ- bita sunt, rata & inconcussa maneant, & quæ per præsen- tem sacram nostram pragmaticam formam liberaliter conceduntur, ad mentis voluntatisque nostræ scopum per- ficiantur, qui hoc agimus, ut omnes subditi recte & non captiose in negotiis versentur, & quibus debetur, quod ministerium reipublicæ negotiis præbeant, quieta vira fruantur, ac ne utiquam per improborum machinationes judiciis, quæque inde manant difficultatibus & dispendiis implicentur.

CAP. VIII.

Cæterum quod in quoque dictorum capitum speciali- ter posuimus, id in orationis oblatione & sine ge- neraliter ponere visum est, ut in omnibus prædictis his, qui in prædicto argentariorum corpore recensentur, eorumque hæredibus & successoribus eorum etiam illis, qui cum ipsis contrahunt, ac eorum hæredibus & successoribus, in quibus rebus adversos argentarios actiones movent, æqualia d privilegia sint. Convenit enim, ut utraque pars eam simplicita- tem integritatemque in contractibus ac negotiis suis ser- vet, quam sibi ab altera servari velit.

¶ His demum per præsentem sacram nostram pra- gmaticam formam iuris & hoc addimus, ut prudentia tua & omnesque magni magistratus eos, qui in prædicto collegio recensentur, juvent, ut sive per edicta, sive per literas, sive per alium quemcunque consuetum modum servato juris ordine competens subsidium consequantur, possitque illis adversus improbos succurri, neque cogantur & ipsi adver- sus alios improbi esse, sed æquos atque bonos se illis, qui cum ipsis contrahunt, exhibeant: quippe quum id nostro- rum temporum bonitati universæque reipublicæ contra- ctibus, quorum præcipui quique & maxime necessarij semper per prædictum collegium sunt, conveniat.

EPILOGUS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pra- gmaticam declarantur formam, prudentia tua, & quicun- que alius reipublicæ nostræ iudex firma servato. Suppli- cibus vero hanc sacram pragmaticam formam in quocun- que iudicio, & majori & minori, producendi, illamque recipiendi, ac inde subsidium consequendi facultas esto: utpote quæ tantam in præsentis proposito & in prædictis tractatulis vim habeat, quantam in aliis negotiis generales nostræ leges obtinent. Datum 5. Kal. Mart. Constantinop. Imp. Dn. Justin. PP. August. Anno 16. post f. Basilii V. C. Conf.

DE PONTICI TRACTUS VICARIO g.

Edictum VIII.

Idem Imperator Basilio gloriosissimo sacrorum pratoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Suffecturos civiles magistratus Pontici tractus provinciis existimantes, præpositum quondam illis locis Vicarium medio post tempore inhibuimus h: nihil eorum, quæ postmodum ab illis facta sunt, commissum iri expectantes. Atqui posteaquam ex rerum experien- tia cognovimus, in provinciis hisce homines habitare latrociniis & cadibus innutritos, & homines ferentes semper congregantes & armis atten- tes ** & his, effugiuntque in has res constitutas poenas, dum provin- cias, in quibus deliquerint, deserunt, neque provincialium magistratum quisquam ex attributa sibi provincia egredi audet: ut nos etiam, quan- quam persæpe homines in provinciam emisimus, fiscumque stipendiis gravaverimus, nihil tamen amplius effecerimus, quod ad manum is magi- stratus non esset, qui auxilium ferre, & istiusmodi insolentiam reprimere posset.

CAP. I.

Revocare Vicarii magistratum visum est, & Galatiae i primæ magi- stratu ad pristinum statum redacto, ut non nisi civilis sit, quemadmo- dum ante erat, quam nos illum, sublato vicarii magistratu, dignitate annonæque majore decoravimus: vicarium denuo omnibus Pontici

tractus provinciis præficere: ita a vero ut non solius præ- fecti locum adimpleat, verum etiam gloriosissimi magistri sacrorum nostrorum officiorum, gloriosissimorum etiam ducum, magnificentissimorum denique eorum magistra- tum, qui sacro nostro patrimonio, cubiculo etiam, & do- mesticis, protectoribusque præfecti sunt: deinde istius- modi potestatem habeat, qualem cujusque provinciæ ma- gistratus in sua provincia habere solet: ut neque per digni- tatem, neque per sacerdotium b, neque per cingulum, neque per militiam, neque demum per quodcunque aliud quisquam hujus jurisdictioni eximatur: sed ad consimilem modum omnes illi subsint, sive plebei sint, sive etiam cin- gulo, dignitate, militia aut sacerdotio etiam decorati fue- rint, idque non in criminibus solum, (non enim militarem tantum hunc magistratum facimus) verum etiam, si quis de re pecuniaria litem institueret velit. Omnibus etenim hominibus, omnimodisque rebus magistratum hunc com- munem facimus.

¶ Reddimus autem illi, quod & antea habuit, sa- crum c auditorium, ut controversiæ in aliqua Pontici tra- ctus provincia provocatione suspensæ, dummodo quin- gentos aureos non exsuperent, non in felicem hanc urbem deduci, sed apud seipsum ad sacrarum formam examinari debeant, sive ex ipsa civilium magistratum jurisdictione provenierint, sive etiam ex sententiis ejusdem magnæ hujus urbis magistratum, aut ex nostra jussione motæ sint. Nemini vero potestatem facimus, ut postquam pro- vocatione suspensa d controversia mota fuerit, altera e provocacione utatur. At sane si qua controversia ab initio apud illum coepit sit, eamque provocatio consecuta fue- rit, procedet provocatio quemadmodum solebat, ante- quam magistratum unissemus, tanquam si medio tempo- re nihil novi intervenisset. Quod sane & in Galatiæ præ- fide jubemus: Quem simplicem f denuo magistratum fa- cimus, quasi in illo nihil medio tempore innovatum esset.

CAP. II.

Facultatem etiam huic vicario damus g, ut h a vicina hac Bithynia incipiens, usque ad Armenios ipsos, Tra- pezunta etiam, & nostræ reipublicæ Persas versus fines, in quamcunque Pontici tractus provinciam velit, proficiscatur: ut velut ab initio ac primario, quæ hucusque com- missa sunt, competentibus poenis persequatur: (quorum sane & gladii jus illi concedimus) præcipue vero milites adoriatur, si qui desertis i stationibus suis istiusmodi se ne- quitia dederint. Et si quidem criminibus obnoxium quempiam invenerit, hunc cingulo privet, qualemcunque etiam habeat: non expectans donec eum magistratum, sub quo is militat, ea de re certiore fecerit, tanquam qui istius magistratus locum adimpleat, & in omnes omni- no jus & potestatem habeat. In quas etiam loca & la- tifundia, sive ad sanctissimas k Ecclesias, aut ad religiosa pertineant monasteria, sive etiam ad sacra nostra privata, aut ad sacrum patrimonium, aut etiam ad nostram do- mum, aditum illi & introitum concedimus: & (ut sim- pliciter loquamur) nullum omnino locum ipsius jurisdi- ctioni eximimus.

CAP. III.

Inspectabit vero etiam militares transitus, an satis ordi- natim l procedant: & si quicquam in illis committi in- veniat, id corriget, tum milites ipsos castigando, tum et- iam subditis nostris, in quibus injuria affecti fuerint, satis- factionem curando. Potestatem item concedimus, ut ar- mis m privet, qui illa ad nullam militiæ necessitatem ha- bent, illaque omnia in publica magnæ hujus urbis arma- mentaria inferat.

¶ Inhibebit etiam adulteria, homicidia, latrocinia, præpiones etiam & vim, denique universum istiusmodi delictorum cumulum, tanquam id præcipuum a nobis illi as- signati magistratus caput sit. Refrenabit quoque injurias, sive sacerdotes, sive magistratus sint, sive etiam nobiles, sive plebei: ne- que cuiquam, quod leges nostræ non probent, facere permittet.

¶ Sustinebit autem controversiarum & examinationes & judica- tiones, habebitque propriam cohortem virorum vicarianorum septuaginta n, qui per sacra nostra probatoria stipendia facient, quæ ex illo scinio præbebuntur, ex quo & olim solebant, quum vicarius esset. Reddimus illi mulas o etiam, quot quondam vicario assignatas, nunc provinciæ præses in usus suos & ministerium percepit. Quum enim hic aliud nihil, quam civilis magistratus sit, superfluum ipsi illarum usus est: spectabili vero vi- cario, ut qui hac illac circumcurrere debeat, necessarium illarum ministe- rium est.

¶ Obediet p vero ipsi universus in illis locis constitutus exercitus, di- ctoque illi audientes erunt domestici & protectores, scholares etiam & mi- lites: ita ut præfidi mandata, nostræque iussi non indigeant, sed ipsi iure magistratus obedientiam ministeriumque præstent. Præstant autem mi- nisterium, quo loco degunt, extra quam si qua iusta inevitabilisque neces- sitas, majoris auxilii indiga, ipsum huc adigat, ut ex uno loco in alium trans- ferre ipsos necesse habeat.

¶ Utetur porro præconis voce q, & lampada.

a Vicarius Pon-
tici tractus, civili
& militari magi-
stratu fungitur,
vicem agens plu-
rium magistra-
rum.
b Sacerdotes sub-
eunt forum civil-
le. adde c. 2. §.
c Deserunt dupe-
ta c. 10.
d Appellationis
proprium est, li-
tem suspendere.
e v. l. unic. C. si-
hil novari appel-
latione interposi-
ta.
f Ac civilem.
g Pontico.
h Tractus Ponti-
cus qualis.
i De desertori-
bus v. l. 3. l. 4. §.
ff. de re militari.
k Ecclesia, ubi
sunt immunes a
jurisdictione ci-
vili, adde cap. i.
§. eod.
l Nov. 130.
m Adde Nov. 8.
cap. 4.
n Cohors vica-
rii Pontici.
o Quibus forte
utebantur ad tut-
sum publicum.
p Obedientia ma-
gistratus debet-
ur. Nov. 69.
q xapux & quo-
vi, Scrim. id est,
præconem intel-
ligit. Præcones
legum, ut & car-
nifex manus le-
gum, quæ de re
dixi ad Nov. 69.
cap. 3.

αλαμπάσι. Sc. Lampadariorum meminit Novell. 41. & Jul. cons. 33. n. 171. Lampadarii forte hic dicuntur, quod ignem praeferebant. Dicitur & Lampadarii, qui in sacris ceremoniis facies sive Lampades accendebant. l. ult. c. de divers. officiis. De Lampadariis edictum Theodosii. Novell. quoniam amissimus. Ignis certe praeferebant ante Reges Periarum mos antiquus fuit, Xenophon. 8. mos deinde ad Romanos promanavit. Herodian. enim in Commodum refert, Commodum sorori suae Lucillae honores servasse. Nam & in theatro sella Imperatoria ipsa sedebat, καὶ τὸ πῦρ προπαύμενον αὐτῆς, id est, & ignis eam praecedebat. Idem, de Marcia Commodi concubina, omnia ut Augustus adfuisse πλὴν τὸ πῦρ, & de Pertinace. Venit in Senatum (inquit) ἄτε τὸ πῦρ ἰσάσας αὐτῇ προπαύμενον. & in Marci Antonini vita dicitur aulicum, καὶ τὸ δορυφορεῖσθαι, καὶ τὸ ἰσάσας αὐτῇ λαμπάδων, id est, aulicum ita comparatum esse, ut stipulatoribus non utatur, aut veste insigni, aut Lampadibus. Lucernas quoque a Gentilibus accendi solitas in Caesarum solennitatibus, Tertull. scribit c. 24. Apotag. Grande videlicet officium, inquit, focos & choros in publicum educere: & post: Cur die laeto non lauteos posses obumbremus, nec lucernis diem infringimus, &c. ad uxorem, procedit de janua laureata & lucernata. b De adresponsio laepe alias dixi. c Id est, 551.

d vide Edict. 7. sup. i. od. e Collegii argentariorum sit mentio Edict. 7. cap. 2. sup. eod. f Cautio hanc argentariis utilis, licubi pro alio spondere velint.

lampadibus a quatuor, quippe cum in hanc rem sumptus a nobis constitutus sit: quin & aliis omnibus, quacumque civilis simul & militaris magistratus sunt, insigniis. Unde ad gloriosissimorum nostrorum ducum imitationem, & ad responsum b ministrare illi iubemus: per quos milites, si quando ita tempus postulabit, compescet, & in necessariis rerum ministeriis ac officio continebit. Quantum vero illi, assessori quoque ejus, & cohorti annonarum nomine assignaverimus: quantum etiam de reliquo Galatiae primae praesidem pro se, assessore suo, & obediens ipsi cohorte habere oporteat: item quantum ipsum aut in sacro nostro palatio, aut in religiosissimorum praefectorum praetorio pro magistratus codicillis dare conveniat, per subjectam descriptionem omnibus fiet manifestum. Hunc autem nos magistratum illis locis reddimus, ut iis, qui injuria afficiuntur, in promptu auxilium esset, omnesque, qui in illis locis habitant, quibus haecenus pressi sunt difficultatibus, liberarentur: & vero quiete ac recta legum moderatione fruerentur, magistratum opera, quos tales illis locis praefecimus, ut ad omnem injuriam ac aliena invadendi cupiditatem reprimendam sufficere queant.

EPILOGUS.

† Hæc igitur gloriae tuae manifesta facere visum est, quo ipsa cognoscens, quid hac de re nobis nunc placuerit, id in omne deinceps tempus observe: & quemadmodum in subjecta a nobis descriptione comprehenditur, annonas illi præbeat. Dat. 15. Kal. Octob. Cons. Imp. DN. Justin. PP. August. anno 25. c post Basil. V. C. Conf. anno 6.

DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS d.

Edictum IX.

Imper. Justin. A. Triboniano Praefecto urbis.

P R A E F A T I O.

Commune collegii e argentariorum, qui in hac magna urbe sunt, libello supplici a potentia nostra petit, ut supra alia omnia, quae ipsis munifice largiti sumus, alio nunc etiam modo sibi opulari velimus. Exposuerunt autem quomodo nonnulli, quum debuerint, aut etiam debeant, quando pecuniae aut res ab ipsis repetuntur, quod solvendo non sint, a se petant, ut puras sponsones pro ipsis subeant: & alias quidem hoc ipsum in obligatoris schedulis conscribant, alias vero, propter contrahentis fidem, & sine scripto hoc facere sibi mandant: ipsi autem, illorum petitionibus cedentes, iis, qui illis molesti sunt, certum tempus constituunt, intra quod sponso omnino debitum transfundat: se itaque ad hunc modum illis spondere, ac deinde ad diem liberaliter iis, qui sponsones susceperunt, satisfacere: debitores autem interea, quasi per sponsones satis caverint, aut mutui forte syngraphas obligationisque suae schedulas recipere, aut apochas capere. quomodo item multi, quum parare sibi rem aliquam voluerint aut velint, sibi mandant, ut pro ipsis pecuniam aut rem aliquam se duros spondeant: & illis quidem, quod affectarint, obtingat: ipsi vero prompte pecunias aut res transfundant: denique quomodo quum ita simpliciter mandantibus illis sponsones fiant, pecunias tamen aut res non aliter solvere velint, quam qui sponsonem accepit, pecunias aut res ostendat, aut eas se accepisse probet, unde quum ipsi pecunias aut res dediderint, quod illi probationes, pecunias aut res datas esse deposcant, postmodum contentione ac controversiis irretiantur. Quae res simul in praeteritis, simul in futuris sane quam perplexa illis est & formidabilis, imo & impossibilis. Quisnam eorum enim, pro quibus aut pecuniae, aut res sponsae fuerint, vel spondentur, quando is, cui sponsae fuerint, quae data sunt ostendere, aut ea se accepisse, apud acta probare debeat: ad eam tergiversationem devenire non velit? Ac idcirco persaepe se fatigatos alii credere actiones: neque hæc sibi actionem intendentibus opponi solum, verum etiam, quibus actiones cessae sunt aut ceduntur. Ac vero petierunt, ut ab hac difficultate liberentur: ut etiam si quidem nulla omnino apposita conditione pure mandatum factum sit, aut fiat, ut pecunias aut res intra certum tempus transfundant, simulque praefinitum tempus elapsum sit, mandator sibi, & quibus a se actiones cessae sunt, aut etiam ceduntur, ad debiti persolutionem teneatur: idque non solum si hoc interveniente scriptura mandaverit, verum etiam si sine scripto totum negotium confectum sit.

CAP. I.

Nos ergo succurrere isti rei volentes (cum omni aequitate tamen & iustitia, atque ut in posterum omnibus citra periculum hæc procedant) statuimus, ne aliter f ipsi sponsones subire velint, quam scripto com-

prehensum de his mandatum ipsis detur, quod quomodo, quamque rem fieri oporteat, luculenter explicet: ne ex bona scilicet fide in evidens exitum manifeste incident. Verum si quo modo scriptura non interveniente mandatum factum sit, tempus autem determinatum sit, & taceat per omne tempus ille, pro quo sponsio facta est, neque quiescam moverit: decurrat vero etiam constitutum tempus, neque tum demum intra alios duos menses hoc ipsum in querelam deduxerit: omnibus modis mandator solvat sponsori debitum, quod ex ipsius voluntate ab aliquo eorum qui argentaria mensa praepositi sunt, sponsum esse constiterit: & neque ipsis, neque ipsorum hæredibus, aut quibus cessae ab ipsis sunt vel ceduntur actiones, istiusmodi quiddam opponi queat: sed illud obtineat quod mandati ostenderit tenor: qui quidem si literis comprehensus sit, litteras iudex sequetur: sin in literas contractus relatus non sit, probationibus ea de re secundum leges prolatis insister. Atque hæc quidem teneant, & in jam factis ad hunc modum, & in faciendis etiamnum sponsonibus.

CAP. II.

Si quis vero ipsis interveniente scriptura, aut sine ea, falsulatus a promissus fuerit, aut promittatur, probatio vero aut ex scripto b, aut restium fide sufficiens & legitima producatur, hunc suam vim obtinere volumus, & ut quod pacto convenit, exigi possit, ita ut nulla prorsus lex obsistere queat, quasi c id gratis & non pro mercede fieri oporteat: propterea quod omnis d illis ex eo vivendi facultas pendeat, quod usuras pendant, quod mercedem pro habitatione dent, & velut propugnaculum communis utilitatis sint: ut ne damnum sentiant, neque alimonia destituantur, sed hanc habeant suorum laborum consolationem.

1 ¶ Sane si vel rationes, vel mutuas e syngraphas, vel propria f manus scripta quæpiam ediderint, edant, vel ipsi illis, qui cum ipsis contrahunt, aut illi ipsis, in quibus pecuniarum illatio & solutio descripta sunt, quæque ipsius mensa praepositi, ipsius etiam amanuensis, (quos Samaritanos g vocant) & eorum rursum, qui cum ipsis contraxerunt, litteras praferunt, aut per omnia illius, qui cum ipsis contraxit, manu scripta sunt, subscriptionemve habent: non poterunt, qui cum ipsis contraxerunt, pecuniarum quidem illationem, quam argentarii in commentariis, aut a se scriptis brevibus descripserunt, agnoscere, atque inde in ipsos exactionem constituit: expeditionis vero solutionisque, tanquam facta non sit, descriptionem refellere: neque rursum poterunt argentaria mensa praepositi solutionem quidem exigere, illationem vere non agnoscere. 2 ¶ Verum si aut ex antisyngraphis, aut ex ratiociniis, aut ex propria manus scriptis probetur, & de illatione & de solutione, litterarum veritas, utrumque omnino firmum & ratum erit: neque unum quidem adversus ipsos obtinebit: alterum vero pro ipsis irritum fuerit, exigeretur autem quantum ratiocinia perhibebunt: nisi altera aut utraque pars in calculo h se errasse, aut in usuris i dispendium sustinuisse demonstrat. Si enim tale quiddam evidenter demonstratur, id, quo quisque iustitia & aequitate fruatur, correctione dignandum esse statuimus.

CAP. III.

Hoc vero etiam nos docuerunt, quomodo quidam illorum, postquam a pluribus aut vice mutua inter se fide iubentibus, aut aliis pro aliis mandantibus, obligationis confessiones abstulissent, deinde debiti longe maximam partem percepissent, ut reliqua perquam jam exigua essent, reliquorum nomine extrinsecus ab uno aut duobus illorum obligatione capta, quod intra certum tempus isthæc persolverent, apochas forte aut liberationis confessiones omnibus ediderint: & quum aut unum, aut plures eorum, qui reliquorum obligationem subiissent, mori contigisset, hæredes, quæ ab illo aut ab illis pecuniae pacto promissae essent, eas exolvere noluerint. Statuimus igitur, ut si hæc ita sese habeant, quæ pecuniae in obligationibus comprehensae sunt, & quas defunctus aut defuncti scripto pacti fuerint, hæc ab hæredibus k cum pactis usuris exigantur.

CAP. IV.

Quod si qui datis pignoribus ab illis mutuati fuerint, aut mutentur, deinde etiam in mutui syngraphis permiserint aut permittant l, ut pignoribus pro ipsorum bona fide dividendis, eorum pretium in debiti solutionem imputaretur: m ipsi vero hoc fecerint: ne molesti illi implicentur, neque propter hoc negotia sustineant: sed iuratis quanti pignora vendiderint, credatur, idque ipsis ad omnis improbitatis abolitionem suppeditet. At si quis non interveniente scriptura mutuatus, pignora obsignata aut non obsignata det, necesse habebit qui mutuatus est, ut aut pignora recipiat, agnoscens n sigilla: vel ipsa etiam pignora non obsignata, & adimpleat sortem pactasque usuras: aut si pecunias non habet, ad justam estimationem illa res liquat: & reli-

a Syngrapha. Scilicet. Utique sponsio gratuita esse debeat, possunt tamen argentarii suis a debitoribus aliquid officium exigere. b Probationes sunt vel scripto, vel restibus. c Ratio dubitandi ex eo nascitur. Sponsionis officium gratuitum est: vitatur itaque mercedis adjectione. d Argentariorum vita quæstuaris. e Antisyngrapha. f Autographa. g Samaritanos. Extat Novell. Justiniani de Samaritanis 129. 144. ut & inter Nov. Justin. 5. sit etiam Samaritanorum mentio in l. 12. l. 17. 18. 19. 21. c. de hæret. Sed nihil ad argentarios superiora pertinent. Verisimile est autem Samaritanos usurarum exercendæ peritos fuisse, utque industrius, argentariis operam navasse. h Error calculi veritati non adest praedictum. l. 1. m. c. de errore calculi. i In usuris dispendium sustinet, quilege maiores usuras persolvit. l. 26. §. 1. l. 27. c. de usur. k Hæredes debitoris usurarii tenentur ad usuras. l. 6. ff. de usur. l. Permittere argentario debitor potest, ut pignora citra solennitatem vendat, pretiumque venditionis redactum forti imputet. m Quod ex pretio pignoris venditi creditor capit, in debitum imputare tenetur. Pretium pignoris acceptum forti imputatur. v. l. 2. c. de pign. pign. v. c. omni causa. n Adhuc genus observat, ut debitor sigillum suum agnoscat.

a Ad iustam quantitatem sortis & usurarum spe debitorum pignus dare solent; interdum pignus sortem exuperat, interdum non exuperat. Quemadmodum ergo quod superest non creditur lucro creditoris: ita quod defuit, non creditur in ejus detrimentum. l. 8. in fin. c. si cert. per. l. 23. D. de reb. creditis.
b conjunge l. 1. §. 36. ff. de positi.
c Vita argentiorum in quibus consistat.
d Nov. 138.
e Argentariis urbanis interdictum commercium cum militibus armatis militibus.
f Argentariis usuris sunt bellales, a huius pour cent.
g Edicto 7. cap. 7. sup. eod.
h l. ult. C. de fide instrumentorum.
i Qui coactus instrumentum protulit, non est eo onerandus.
k v. l. ult. C. de sponsul.
l Praefatum urbanis alloquitur.

qua expleat, neque dicere poterit, pignoris quoniam minus a valeant, creditorem contentum esse oportere: sed omne debitum, quod cum pactis usuris in rationem deductum fuerit, omnibus modis adimplebit. Si vero datis pignoris, siue obignatis, siue non obignatis, mutuati tempus praefinitum sit, ac intra id non satisfiat, tantumque elabatur alterum: liceat ipsis, praesentibus & tabulariis, sacrisque eloquiis in medium propositis, & aestimatoribus adhibitis, diligenti aestimatione facta illorum pretium constituere, ac siue ad plenum debitum, siue ad ejus aliquam partem sufficientem, sibi imputare atque assignare.

CAP. V.

Huic sane etiam medicinam adhiberi cupierunt, ut quoniam a mutuo & dando & accipiendo, pro aliis etiam spondendo, & denique usuris pendendo vitam tolerant, ne ipsis in mutationibus nostra opponatur constitutio, qua nemini ultra duplum accipere quicquam permittimus, si quidem quantum fors & usura faciant, persolutum sit. Nos igitur in posterum eam legem omnino violari nolumus. quod vero praecessit, quia nondum insidiis obnoxium sit, huic ipsis medentes, sancimus, ut in contractibus, qui revera argentiorum sunt, ad hodiernum diem factis, facultas ipsis sit, ut licet in iis debitis usura supra duplum datae sint, nihilominus tamen, quae debentur, cum constitutis usuris exigant: ita ut neque in usuris, neque in primitivum debitum, quae supra sortem jam soluta sunt, imputare compellantur: & ne ipsis in hac specie, & quidem sola nostra de duplo constitutio obstat, quo minus secundum contractum naturam hanc exigant. Verum neque ipsi adversus eos, qui cum ipsis jam contraxerunt, nostra constitutione abuti, neque imputare poterunt solutas jam usuras, aut duplo usurarum, aut primitivo debito.

CAP. VI.

Quandoquidem vero postquam argentaria mensa Praepositis, excepta & armata militia, cum omnibus aliis militibus in hac alma urbe commercium institueret permittimus: illique deinde, quum mutuum dedissent, aut etiam darent, Bellales s. usuras (quantas argentariis concessimus) stipulati sint: hi liberaliter hoc ipsis opponant, quod dicant, ipsos non quae argentariis, sed quae militibus convenient, usuras capere oportere: hanc eorum iniquam & improbitam objectionem vacare nulliusque momenti esse, & quae pacto convenerint, aut etiam convenient, obtinere volumus.

¶ Neque vero id nobis placet, quod de argentariis contractibus nonnulli petunt, ut omnino non dentur aut fortes aut usurae, vel id (quod iis etiam pejus est) ut quae legitimae usurae dantur, sorti imputentur. Etenim hoc quoque in contractibus, qui cum argentariis iniiti sunt aut incuntur, obtinere volumus.

CAP. VII.

Unum certe & hoc eorum est, quae illi inter supplicandum proposuerunt, quod persaepe nonnulli, qui ipsis obnoxii sunt, quum illi alios obnoxios habeant, ab istis sibi non satisfaciunt: sed id suis uxoris g. solvendum, praetextu dotis, eorumve quae praeter dotem data essent, aut aliorum etiam debitorum, ab iisque apochas sive solutionis probationes ferendas curent: & quod, quum illi ad inopiam devenerint, aut devenerint, vel mortui sint etiam, aut postmodum moriantur: ipsi vero cum debito accipere velint: uxores, licet latenter illa acceperint, aut postea accepturae sint, integra tamen ipsis debita opponant: ut ipsorum prorsus omnis spes concidat: petierunt autem, ut, si quid istiusmodi factum sit, aut posthac (ut consentaneum est) fiat, necesse habeant, qui apochas liberationemve a mulieribus acceperint, aut etiam si quis contractus factus sit, aut omnino faciendus est, heredibus ad probationem eorum, quae gesta sunt, devocatis, eas eumve proferant, ne uxores, quibus nihil debetur, emolumentum sentiant: ipsi vero, quibus debetur, defraudentur. Statuimus nos vero, ut si tale quidpiam factum sit, aut fieri, necessario illi instrumenta proferant: attamen absque omni suo incommodo, & ut nullum damnum ex prolatione sustineant: (memores enim sumus nostrae h. constitutionis, quae adactas literarum, ex quibus quis jus quodpiam suum tueatur, prolationes innoxias i. iis, qui proferunt, esse vult) sed proferant illi quidem instrumenta, & recipiant. Et si quidem inde aliquam utilitatem, qui adversus mulieres prolationem fieri coegerint, habere possint, hanc secundum legem ex ipsis sentiant: nulloque prorsus damno, qui protulerint, ob prolationem afficiantur.

¶ Quod si mutuis syngraphis cum aliquo pacto, liberationes aut etiam qualescunque conventiones instituerint, aut posthac etiam instituant, & quae apud ipsos manserint modo aliquo (quod facile est) perierint: volumus, ut qui adversarias syngraphas habent, eas proferre, aut se nihil istiusmodi habere, vel proferre posse, iusjurandum dare cogantur. Quod iusjurandum ubi apud acta monumentorum praestitum fuerit, non ulterius illos molestia affici oportet. Nemo vero in exigendis sportulis k, judicialibusque expensis poenam, quae talia committentibus, imminet, reveritus, constitutionis nostrae modum transgredat.

CAP. VIII.

Quoniam deinceps quando petere semel coepissent, hoc etiam petierunt, ut tua l. excellentia curam ipsorum suscipiat, quibusque ipsi controversiis impetuntur, eas audiat: & si quos obligatos habeant, aut

alii ipsos, his velut peculiaris a iudex audientiam praebeat (propterea quod exacta cura, quae ad leges pertinent, tractes, ac cuique suum jus tribuas, & facile rationem invenias, quae quae valde difficilia videntur, quaeque alii non assequuntur, nec intelligunt, dissolvi queant) sancimus, ut secundum ea, quae a nobis constituta sunt, & ipsos, siue auctores, siue reos, in peculiaris iudicis modum audias, & praeterita secundum hanc legem componas, & quomodo aequum esse videbitur, futuris curam adhibeas: ut legitimum quoddam ipsis ac decens a nobis accedat auxilium. Convenit enim, ut, qui pro omnibus se obstringunt, ac cuique utiles se exhibere student, eximio etiam aliquo fruatur auxilio. Et certe quaecunque & hoc tempore & olim, aut ex nostris legibus, aut ex factis pragmaticis formis concessa ipsi sunt, illa rataque conservantur: ac in speciebus rerum jam gestarum, atque etiam gerendarum, locum habent.

EPILOGUS.

¶ Quae igitur nobis placuerunt, ac per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea gloria tua, & quicumque alius reipublicae nostrae iudex, firma servato.

DE APPARITORIBUS PRÆSIDUM.

Edictum X.

PRÆFATIO.

Cujusmodi insidias provinciales apparitores & seu cohortales fisco itruant, peritæ ex ipsis rebus didicimus.

CAP. I.

Posteaquam autem & hoc unum ipsorum audaciae caput esse edocti sumus, quod fiscalia involent, ac deinde in sacris locis se occultent, hac ratione meritas poenas se effugituros existimantes: statuimus (id quod & Dei amantissimis provincialium Episcopis scripsimus) ut, si qui illorum in sacra septa confugiant, in potestate tuae excellentiae sit, ut hos ex illa provincia exire, & in quocunque velis loco esse jubeas: hoc adjecto, ut Dei amantissimi Episcopi necesse habeant, ut illos ex sacris locis producant d: ubi tamen fidem publicam acceperint e, se ex illis locis, unde discedunt, sine aliqua distortionem a publicis ministris ad constituta loca ducendos esse. Ad hunc igitur modum in cohortales excellentia tua imperio utitor. Illud sane etiam Dei amantissimis Episcopis & religiosissimis ipsorum clericis interminati sumus, ne e provincia, data f. fide publica illos ejicere, & in constituta loca cum fide publica ducere velint: ob sacrorum autem fortasse locorum privilegium illos illic morari sinant: ipsos de suo, minime vero de Ecclesiasticis proventibus, fisco indemnitate praestituros, neque a sacerdotii ademptione liberos futuros.

EPILOGUS.

¶ Tua igitur excellentia, quae nobis placuerunt, quaeque per hanc sacram pragmaticam exprimuntur formam, effectui simul & fini tradere studeto.

UT PONDERATORES g ET MONETarii h apud Aegyptios quicquam pro obryzo i exigendi nullam de reliquo facultatem habeant: sed, quemadmodum in magna hac urbe, ita illic quoque signatum aurum aestimetur: & illi signa pro pondere, quod in signatura servatum est, imponent.

Edictum XI.

Idem Imper. Petro gloriosissimo sacrorum Orientalium praetorium iterum praefecto, iterum etiam sacrarum largitionum comiti, & exconsuli.

PRÆFATIO.

Quod obryzum k apud Aegyptios sermone hominum celebre est, quod item, superioribus saeculis, quum prorsus incognitum fuisset, admodum nuper in Aegypto contractus involvere & turbare coepit, ad tantamque absurditatem processit, ut in unamquamque libram noveni aurei dentur, in posterum reprimi, ac ex communi usu tolli oportere putavimus. Ideo id autem, ne rempubl. oblata, neu subditorum contractus obturbet, ac involvat: praecipue vero, quod hujus absurditatis longe maxima pars (quantum cognoscere potuimus) in ipsa Alexandria solum confederit, neque similiter per Aegyptum aut illius tractus alias civitates in publicum usum pervenerit.

CAP. I.

Sancimus itaque, ut secundum id, quod olim obtinuit, stramet si mediis postmodum temporibus in signatura, quae apud Alexandrinos absoluta dicitur, vitiatum sit, in Aegyptiaco tractu de auri tractatione & valore statuatur:

a Iudex argentiorum competentis, Praefectus praetorio. Edict. 7. c. 6. §. eod.

b περι ταξιν των. Scr.

c βαλιντων, Scr. id est, provinciales decuriones.

d Iniqui apparitores iudicis, non fruuntur iure a. s. l. i. facit Novell. 17. c. 7. §. 1. Nov. 128. c. 13. l. 6. §. 4. C. de his, qui ad ecclesias.

e τον καλημερον λαμβανοντα λογον. Scr. ut alibi λογον λαμβανοντα.

Novell. 123. cap. 35. §. 1. de τατα καλημερον πι-

σταν. Nov. 5. c. 2. §. 1. sacramenti interventionem.

l. 6. §. 4. C. de his, qui ad sacras ecclesias, apud los avoir deant parole. facit Edict. 2. §. eod.

f μετα το λογον πιστων. Scr. im.

g Graeci ζυγοστατας. Scr. hic. l. ult. C. de pond. adde Cod. Theod. de ponderatorib. de quibus infr. ed. dicam.

h Graeci χερσιν. Scr. i. v. p. p. οβριζον. Scr. im. de quo i. dicam.

k obryzum. Scr. Sic in quadam lege Caroli Magni. Aurum ad obryzam. Dicitur etiam obryzum.

in neutro, ut in Bas. Capitaliter puniunt, qui τὰ πρῶτα αὐτῶν αὐτῶν dixerit viliora.

Obryzum Hieronymus quali ophyrismum ex Ophira (quam nonnulli putant hodie vocari le Persopolis). l. ult. c. 17. quod obradiet splendore. Est enim coloris optimi, quod Hebraei Ophir, Graeci οφειρον (St. ge καθαρῶν) vocant, aliis, obryzum quasi αἰσθη-

ζον id est purum & sincerum. Ab obryzo obryzini solidi ex auro excoctissimi. l. 1. l. 1. Theod. de ponderatoribus. l. 2. c. ut nemini liceat in coemp. l. ult. C. de veteris nummij. postest. l. un. C. de oblatione veter. Suer. in Nover. 44. in fin. Obryzum incrementum. l. 4. C. Theod. de anti coronat.

a ζυγοστάται
de quibus hoc e-
dicto & l. ult. C. de
ponderator. libri
pendentes, seu pon-
deratores, signa
ponderibus im-
primebant, ut hic
eorum iudicio
singulis in civi-
tatis nummi
probabantur, ut
ex his appareat,
quanta nummis
in explorandis
veteribus fuerit
diligentia. Syne-
sius Asclepiodoro
αὐτῶν ἐν τῇ
ἐκδόσει, αὐτῶν
κατὰ τὴν ἀνάγκην
τοῦ δήμου
ἐφ' ἧς τὸ
χρυσίου. Pseu-
do - Plutarchus in
Querculo, Quod
tam simile, quam
solidus solidior
iam hic distantia
queritur. In auro
vultus, etas &
color, nobilitas,
literatura, patria,
gravitas, æque
adscriptio, que-
ritur in auro plus
quam in homine.
Cujac. adde di-
ctam l. ult. Ut ad
Zygoστάται re-
vertar, non datur
his excusatio tu-
telæ, quantumvis
in publica re oc-
cupatis, ut ad l. 6.
D. de excus. sus.
notat Cujacius.

ζυγοστάται
in mentio in l. 1.
C. de frumento A-
lexandria. Verum
eo loco ζυγο-
στάται est, quo
frumentum ad-
metitur.
b κατὰ κρι-
τήν ἀλαβάρχη
Scrimg. de Ala-
barchis dixi ad l.
5. C. de vestigiali-
bus & commissis.
c ἀλαβάρχη
d Obryzon quid
esset, superius
dixi.
e Obryze pro in-
cremento solet
aliquid exigi, si
forte nummi, qui
inferuntur, non
sint ex huiusmo-
di auro, verum
hic prætextus il-
lusioni solidor-
um, qui sunt
speciei probæ,
minime obtendi
debet.
f Sic in Basilicis
κατὰ τὴν τι-
μὴν τῶν πα-
λαιῶν ἐξου-
σιῶν ἐν τῇ
ἐκδόσει δια-
τάσσεται.
g i. e. anno 549.
h Edictorum hic
definitio est. l. 3.
C. de legibus.

tuatur: ita ut non possit a quoquam pro male adinventio
atque excogitato obryzo quicquam exigi.

¶ Item, ut quod aurum per Ægyptum ratum & rece-
ptum est, sic in contractibus computetur, quomodo quod
in hac magna signatum est urbe: idque periculo pro tem-
pore præfecti apud Alexandrinos Augustalis, & quæ ipsi
parent cohortium, servetur.

C A P. II.

Quoniam vero fraudulentum huius facinoris ponderato-
res monetarii que auctores sunt, injunximus illi, qui
illos magistratus nunc obtinet, ut ad dandam idoneam cau-
tionem se per absolutam signaturam a contractibus mini-
stratos, & si quando signare oporteat, tantum solummo-
do se inscripturos, quantum revera quod signaverint aurū
pendeat: ipsos adigat, ut pro eo more, qui perperam hac-
tenus obtinuit, non liceat illis amplius, quam revera signa-
ti auri pondus sit, signaturæ inscribere. Si namque tale
quippiam ausi fuerint, & bona illorum publicamus, & cor-
poralibus poenis ipsos subicimus, ut qui secundum iussa
nostra ab usitato sibi & consuetudo scelere non destiterint.
Sed & necesse omnino habebunt, ut tum præfecto apud
Alexandrinos Augustali, quique pro tempore eum magi-
stratum habebunt, in consuetis frumenti emissionibus,
tum vero etiam alabarchæ b, qui nunc est, quique pro tem-
pore futurus est, & sacrorum nostrorum thesaurorum præ-
posito, nullo prorsus accepto lucro aurum suppeditent.

C A P. III.

Ita vero illi huius rei curam injunximus, iisque qui magi-
stratum post ipsum suscepturi sunt, & cohortibus, quæ
ipsis parent, ut sciant, si pro obryzo aut a sacrarum nostra-
rum alabarchiarum c præfectis, aut a sacrarum nostrarum
largitionum præposito quicquam exactum esse manife-
stum fiat, sibi id de suorum ex suppeditatis ipsis & cohorti-
bus annonis, tum etiam ex facultatibus suis dependendum
fore: idque non solum donec in magistratu fuerint, verum
etiam postquam magistratum deposuerint: deinde etiam,
sive initis ab initio pactis (vetus enim illud de obryzo d
non est, cœpitque temporibus admodum nuperis & recen-
tibus) participes istius lucris fuerint, sive etiam nihil istius-
modi pacti sint.

¶ Aliis porro, qui mercaturam faciunt, & hactenus
lucris aliquid capere consueverunt, interdito similiter de-
nunciabit, quod si quid in contractibus capere pro obryzo,
aut in computationem deducere comperiantur & bonis
excusari, & corporales f poenas subituri sunt. Rem per-
verse cœptam, tantoque progressu facta universam rem-
publ. dispendiis involventem, per præsentem legem in reli-
quum tempus tolli jubemus, ne de cætero contractus affli-
ciat & obturbet: idque ita observari periculo præfecti apud
Alexandrinos Augustalis, quique pro tempore eundem
magistratum gesturi sunt, & utrorumque cohortium. A-
deo autem id jubemus, ut vel ejus memoriam aboleri veli-
mus, quo a tanto incommodo & damno per Ægyptiacum
tractum contractus aliquando liberi fiant.

E P I L O G U S.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram ex-
primuntur legem, gloria tua effectui finique tradi & ob-
servari jubeto. Dat. 6. Kal. Jan. Conf. Imper. DN. Just. PP.
August. anno 17. g post Basil. V. C. Conf. anno 18.

DE HELLESPONTO.

Edictum XII.

P R Æ F A T I O.

Edicta nostra est potentia, quomodo Joannes scri-
narius per Hellepontum, ut cui nomine ratioci-
norum civilium, sive (ut vocantur) solennium pro-
ventuum commissæ formæ essent, quum in regio-
nem illam venisset, a nulla re, quæ ad summam deprada-
tionem spectaret, abstinuerit, civitates populatus sit, &
reversus in aliam hanc urbem, ipse quidem auro abunda-
verit. Hellepontiiorum vero regioni omnem summamque
paupertatem reliquerit. Ac sane quomodo idcirco cum il-
lo agi oporteat & injuria affectis rescindi damnum possit,
jam a nobis definitum est.

C A P. I.

At quoniam, propter eorum, quibus istiusmodi de-
mandantur, insatiabilem avaritiam, generali b legis
forma universale isti rei remedium adhiberi debere puta-

vimus, sancimus, ut si quis istiusmodi rei causa in provin-
ciam quampiam sive Hellepontiiorum, sive aliam quam-
libet profectus, præsidale iussum habeat, ne quisquam illi
obtemperet, citraque peticulum ipsius exactio propulser-
tur: si vero cum sacra pragmatica forma venerit, & quod
profert, communitorium sit, aut literæ de hoc conceptæ,
neque iis obtemperetur, uti quæ ad depradationem, præ-
terque nostram notitiam & voluntatem prodierint: sin
quod ostenditur, pragmatica forma sit, ut a ne sic quidem
ex eo confestim aliquid fiat: sed talem pragmaticam for-
mam provincie præses apprehendat, de eaque ad nos refe-
rat, & alteram a nobis iussione expectet: ut si illam, cui-
que talis forma commissæ est, agnoscamus, altera nostra
pragmatica forma, quæ exactiorem fieri demandet, proce-
dat: sin aut rem aut personam reprobemus, nihil istinc
fiat, sed sacra forma a provincie præside remittatur, qui
sciat, quod si hanc rem neglexerit, indeque damnum ali-
quod subditis nostris proveniat, istud ipse de suo resarciet.

C A P. II.

Facultatem vero etiam Episcopis b damus, ut si provin-
cia præses pragmaticam formam inhibere negligat, cui-
que illa demandata est, concedat & conniveat, eam rem
nobis significant. Ac si hoc didicerimus, illum tanquam
criminis socium, de magistratu dejiciemus: cingulo quo-
que & facultatibus privabimus, & qui quacunque in re
injuriæ passi fuerint, iis indemnitate recuperabimus.

E P I L O G U S.

¶ Tua igitur excellentia, quæ nobis placuerunt, ex præ-
fenti sacra pragmatica forma discens, effectui simul & fini
tradere studeto. Dat. 15. Kal. Sept. Conf. Belis. V. C. Conf.

LEX DE ALEXANDRINIS ET ÆGY- PTIACIS PROVINCIIS.

Edictum XIII.

P R Æ F A T I O.

Quum vel minima c quæque nostra cura dignemur,
certe multo minus, quæ maximi ponderis & mo-
menti sunt, ac rempublicam nostram continent &
conservant, pro derelicto habere, aut neglecta
competentique ornatu vidua esse debemus sinere: præ-
sertim cum tua excellentia ministerio nobis sit, cui per omnia
nostra incolumitas, rerum publicarum incrementum &
subditorum nostrorum gubernaculum curæ est. Consi-
derantes itaque, quomodo superioribus temporibus, tam-
etsi aliis locis publicæ exactiões sic satis constitutæ vi-
derentur, in Ægyptiaco tamen tractu adeo confusa fue-
rint, ut quid in provincia ageretur, hic cognosci non posset:
ejus rei contributum modum atque ordinem, qui hucusque
duravit, valde admirati sumus. Sed Deus hoc etiam tem-
poribus nostris, tuoque officio servatum voluit. Ut enim
nobis siumentum inde adiciebant, sic nihil aliud contri-
buere volebant, verum subditi omnia plene a se exigi o-
mnino affirmabant: pagorum d autem præfecti & repu-
blicæ administratores, publici exactores etiam, & præci-
pue pro tempore præfides hactenus eam rem ita admini-
strarunt, ut nemini innotescere posset, ac ipsis solis lucro-
sa esset. Quoniam igitur, si rem in e genere ac promiscue
administramus, haud unquam illam perpurgare de-
centerque constituere possimus: ideo magistratum, qui
Ægypti rebus præest (Præfectorum f Augustalium nempe)
moderationibus curis præficere visum est. Non temere
enim unius g hominis industria tantis h curis par sit, nec
ita rem administrare valeat, ut inde cuiuspiam boni sen-
sus ad nos resultet.

C A P. I.

Propterea igitur statuis, ut excellentia tua hanc
nostram ea de re legem ad se receptam sic former atque
ordinet, ut illam nos tulisse, tuam vero excellentiam mi-
nisterium habuisse dignum sit. In primis autem spectabi-
lem præfectum Augustalem ipsi Alexandria i præesse, & o-
mnium ejus rerum curam habere volumus, & insuper du-
bus k Ægyptis, ac iis solis, excepto oppido Menelaïta l di-

temporibus præfide, Ægyptum ipsam, Thebaidam & Lybiam, quibus duas adjecit posteritas,
ab Ægypto Augustaniam & Pentapolim a Libya sicciore disparatam. De Ægypto vide
Herodotum 2.

1 Menelaïta oppidum, olim Canobus, de quo sic Ammianus lib. 22. in fin. Hactenus,
inquit, impendio locus fanis & diversoribus latis extructus, auris & salubri temperamen-
to perfructus, ita ut extra mundum nostrum morari se quisquam arbitretur in illis quædam
agens, cum sepe aprico spirante ignumque audierit ventos.

ito,

a Verat Impera-
tor temere credi
edictorum prin-
cipalium latori-
bus, præsertim si
in his de vici-
galibus imponen-
dis agatur.
b Episcopi præ-
fides negligenti-
bus imminere
possunt, facit l.
26. C. de Episcop.
aud.
c Minima quæ-
que Imperatori
quoque curæ esse
oportet.
d Παπαρχος,
Scrimg. g. E. sub.
1. videntur esse,
qui a Diodoro i.
περίλειψ. dicitur
τὸν ὑπαρχόν.
Eratemum divisa
Ægyptus in plu-
res partes, quarum
quolibet ὑπάρχος
appella-
batur. Id etiam
confirmat Plinius
5. cap. 9. hinc
præpositura pa-
gorum, l. 2. C. de
susceptoribus. Hic
locus permotus
Cujac. ad l. p. C.
de jure pset. le-
git, Præfectum
pagi, in l. 1. C.
Theod. de pign. &
præpositum pagi
in l. 49. C. Theod.
de decur. pro Pa-
gor.
e ἐκπεδάσε
Scrimg. legendum
ἐκπεδάσε aut
καθ' ἐκπεδάσε
ἐκπεδάσε, in uni-
versum averfio-
ne, de quo dixi ad
l. 62. in fin. D. de
remov. emp.
f v. l. 1. ff. C. de
off. præf. Aug.
g Unus plurium
vicem sufficere
non potest: unus
hominis indu-
stria, curis infini-
tis sufficere non
potest.
h Pothas & ju-
risdictio præfecti
Augustalis.
i Innuit opulen-
tiam Ægypti.
k Ægyptus (quæ
Mizraim sacris
scripturis & Chus
Arria Montano)
duplex, superior,
olim Thebaïcho-
die Sabid Joanni
Leoni. Inferior,
quæ & Delta vo-
catur, postea
Augustanica, vel
αὐγουστανικὴ
dicta est. Idem
Leo refert Ægy-
ptum hodie duas
in partes divi-
sam, & Orienta-
lem Beshia: Oc-
cidentalem Errif
vocari. Ammia-
nus 22. paulo al-
iter refert. Tres,
inquit, provincie
fuerunt habuisse

a Mareia (μα-
ρεία) πόλις κ
λίμνη, τῇ Α-
λεξανδρείᾳ.
παρεκκλήσιον
ἢ κλ μαρεϊα
λέγεται. Stepha-
nus, hinc Mareo-
tis nomos apud
Ptolemaeum, &
Mareoticum vi-
num Stephanus.
Mareotidos sit
mentio apud Plin-
ium 5. c. 9.
b Alexandria sc.
de qua v. Am-
mianum 22. in
fin.

c στρατηγὸν
τῶν παραση-
νταλίων. Scrimg.
Praefectus, qui
praefectus adiunt
Praefecto Augu-
stali, ut & praefec-
tiales domestici
l. 6. C. de advocat.
divers. iud. seu
praefectales, l. 12.
e. de domestic. (ubi
Graeci praefec-
tales παραση-
νταλίων vertunt)
l. 12. C. de remi-
ssis. praefectus
militis vel nu-
meri, l. 18. l. ult. in
fin. C. de remi-
ssis. Praefectus
curiosus, curiosus
publici, Notitia
Imperii, praefec-
torum ordines. 17.
Nicephor. 1. Hinc
magister praefec-
torum militum
l. ult. C. de remi-
ssis. l. 12. l. ult.
C. de offic. ma-
gist. milit. qui
sunt in sacro co-
mitatu principis,
vel ut Arcadius
loquitur, in praef-
fenti. l. 21. §. 1. ff.
de testibus, praef-
fentiale magiste-
rium. Marianus
dicit fuisse duos
comites militum
praefectorum.
d. τὴν κα-
πὶ ἀποκρισάμε-
ν, quasi legatus &
vicarius ducis
praefectorum
militum. De apo-
crisiariis alias di-
ximus
f. Nov. 17. c. 2. 1
g τὰ πάντη-
κοντα κάπια.
Scrimger. Capita,
pabula equorum,
dixi ad l. unic. C.
de annonis & ca-
pitis.

h κλ καλανδίων. Scrimg. de calauticis, seu calanticiis, ornamento capitis, dixi ad l. 25.
§. 10. D. de auro. Sed nihil id ad hanc Calandicam pertinet. Calandica videntur fuisse capiti
genus aliquod, vel idem quod capitum, cuius paulo ante facta mentio est. In eaque opinio-
ne firmavit me Cornelii Bertrami sacrae linguae professoris auctoritas, postquam indicavit
mihi Καλανδία Arabibus significare gramen & paleam: quae duo Capiti sive pabuli definitio-
nioni conveniunt optime. Est enim κάπιον πρόβλημα τῶν ἀλόγων, ut dixi ad
tit. C. de annon. & capite. ac nisi capitum id esset, fore genus pallii magnifici actenuissimi e-
lino, quale erat Aegyptium: voce deducta ex Chaldaico, Καλανδία, quod etiam male
non abluat ab iis, quae refert Herodotus lib. 2. Aegyptios solere vestiri lineis circa crura
fimbriatis, quas Calasiris appellant. Ceterum fuisse inter cetera Aegyptium lino celebrem
constat ex Plinio 19. c. 1. Aegyptio, inquit, lino minimum firmitatis, plurimum lucri.
Quatuor ibi genera Taniticum, & Pelusiaticum, Buticum & Tentiriticum. & post, Vestes inde
sacerdotibus Aegypti gratissimae, &c. Quod de sacerdotibus scriptum, id ita esse indicat pro-
verbium a Plutarcho relatum: ὅτι φιλοσόφους ποτανοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ τριγωνοφόροι
ποιοῦσιν, ὅτι ἰσάκους αἱ λινιστολῖαι. Juvenalis loquens de Iliacis, Qui grege linigero
circumdatus & grege calvo. Non tantum autem (ut hoc obiter moneam) linigeri Iliaci, sed
& vaso capite. Lampadius in Commodum, Sacra Iliadis coluit, ut & caput raderet & Anubim
portaret. Quem morem Aegyptiaci Monachi retinuisse videntur. Ab his ad alios transla-
tum verisimile est. i παραβίνδιον. Scrimg. de vindiciis dixi ad Novellam
228. c. 5. & 8. Nov. 134. c. 2. k quam Graeci hic appellant τῆς αἰτίας ἐμβολῆς
διοίκησιν. vide quae dixi ad l. 4. C. de Episcop. ant.

cto, quod Aegypto praefect, & praeterea Mareota a. De
illis enim, quae videbuntur, constituturi sumus.

1 ¶ Volumus autem ipsum (ut dictum est) non uni
Alexandriae, verum etiam duabus Aegyptis, dictis Mareo-
ta Menelaitaque exceptis, ita praefesse, ut magistratus pro-
vincialis dictarum duarum provinciarum (quomodo et-
iam hucusque obtinuit) ipsi soli subsit. Et (quod in idem
recidit) volumus spectabilem praefectum Augustalem pro-
pter dictae maximae urbis b populositatem, magistratus
militaris jus habere: non ut res dividatur, in duosve ma-
gistratus distrahat: (id enim conducibile esse omnino
non putamus) sed ut unus homo dicto solio praesit, & in
omnes, qui illic sunt milites, sive in ipsa magna Alexan-
drinorum urbe, sive in duabus (ut dictum est) Aegyptis
stationes habeant, jus & potestatem habeat.

C A P. II.

Curare enim etiam te oportet, ut decorum in civitate
servetur, neque tumultus quispian in dicto populo
oboriatur: & quum dicti magistratus praefectus, & civilis
magistratus, vim & militum robor in subsidium habeat,
(quod quantum ad ipsos milites, tum qui in Alexandria,
tum qui in utraque Aegypto sunt, vicarius sit) ille Deo
duce & auspice dicti decori per civitatem servandi cu-
ram gerat: illique gloriosissimus generosissimisque dux
praefectus c, Orientalis etiam * d & Adresponsum e
praefectus sit, & quae is jubeat, in iis obsequiosi sint. Est
autem ipsi cohors & Augustaliana & Ducalis, militum
plus minus sexcentorum, non ut seorsum Ducales sint,
seorsum etiam Augustaliani: sed ut una cohors, unaque
recensio sit, quae centum primates sint, quinquaginta in
Augustaliana cohorte, totidem inter Ducales: quorum
inter ipsos ordo alternet, ut priores partes Augustalianus,
alteras Ducalis habeat, quam centum inter ipsos prima-
tum formam deinceps conservari volumus. Cetera, ut
ei, qui magistratum obtinet, videbitur, constituantur:
ut tamen cohortis mixta ex Augustalianis & Ducalibus
constantis numerum, sexcentorum militum scilicet, non
excedat.

C A P. III.

Omnia vero, quae sub illo fiunt, & ad tuum solum, &
per excellentiam tuam ad nos referuntur: ut quod a
vobis sit, si rectum & bonum sit, auctoritatem accipiat:
& ubi cohors constituta fuerit, absque probatoriis, qui-
bus nostra manu subscriptum sit, ut hactenus obtinuit, ne-
mo Augustalianus fiat. Ipsa autem universa cohors Au-
gustaliana appellabitur. Enimvero qui ab Imperatore
designatus, Imperatorique judicio dignus habitus, ma-
gistratum assumet, & puras f manus conservabit, & se
in omnibus Imperatorio judicio dignum exhibebit. Ne-
que enim nos tantam solummodo consolationem, quan-
tam usque ad hunc diem spectabilis Augustalis habet
(quinquaginta annonas, & quinquaginta capita g vide-
licet) ex publico illi dabimus: sed magno auctario adje-
cto, quadraginta auri libras pro annonis, consuetudi-
nis, & calandicis h quotannis ipsum accipere volumus:
idque a vindice i, & ex subjectis huic formae locis &
causis.

C A P. IV.

Adfessores autem ejus ex eisdem quinque libras auri
accipiant, quaeque ipsis apparet cohors, mille soli-
dos: quanquam antehactertiam ejus summam partem so-
lummodo habere solet. Ita res ista per se splendida erit:
proque nostrorum temporum dignitate administrabitur.

1 ¶ Ut porro solennis stataque frumenti illatio &
recte procedat, id ejus, qui istiusmodi magistratum te-
nebit, primam curam esse volumus: ut ipse spectabilis
praefectus Augustalis, & quae illi cohors apparet, suo bo-

norumque suorum, quae in praesentia habet, quaeque ali-
quando habiturus est periculo: cohortis vero etiam tan-
to periculo, ut non de his modo, verum etiam de salute
& vita judicium subitura sit, omnem curam & diligen-
tiam subire debeat, ut dictum felicitis a solennisque illa-
tionis frumentum & exigatur, & consuetis temporibus
emittatur.

2 ¶ Atque hoc quidem, quod ex utraque Aegypto con-
tribui debet, exiget: aliud vero citra dilationem suscipi-
et, aut etiam navibus injiciet: quantumque canon ejus-
dem solennis illationis, quae in hanc almam urbem adve-
hi, solet, postulat, huc emittendum curabit.

3 ¶ Volumus insuper, ut similiter, quod a nobis ma-
gnae Alexandrinorum urbi donatum est, quantum qui-
dem ex utraque Aegypto pendi debet, exeat suo coh-
ortisque suae periculo: quantum vero ex utrisque locis pro-
venit, suscipiat: quod tradatur modo, quam qui hacte-
nus obtinuit, longe explicatiore: qui in sequentibus de-
clarabitur: & (quomodo consuevit) in ejusdem urbis ali-
moniam expendat, quo illi Deo propicio per omnia satis
sit. Quo autem huic rei nullum omnino impedimentum
adferatur, cum ipso spectabili Augustali eidem periculo
subjici placet, quotcumque in militum sub ipso constitu-
torum, clarissimorum etiam tribunorum, cujuscunque
civilis publicique auxilii officium atque numerum adscri-
pti sunt.

C A P. V.

Ceterum quod frumentum ex locis ipsius jurisdictioni
non subjectis exportatur, id eatenus inducere ipsi pe-
riculum & necessitatem volumus, ut postquam exporta-
tum sit, ipse sine ulla mora id suscipere, & quae ipsi paret
cohors ad hanc almam urbem suo periculo devehere de-
beat. Summa etiam cum diligentia curabit, ne ex subje-
ctis ipsi civitatibus, provinciis, quibuscunque locis, por-
tibus etiam aut ostiis, prius frumenti quicquam expor-
tetur, quam stata b illatio Alexandria solverit: ac vero
ut ne tum quidem, extra quam si id a nobis per sacras no-
stras formas, aut soliorum tuorum iussa permissum fue-
rit, aut permittendum sit. In omnibus autem cohorta-
les, quae ipsis injunxerit (quomodo prius dictum est) ipsi
ministerium praestent: navicularii vero frumentum su-
scipiant, navibusque imponant, atque Deo duce ad hanc
almam urbem navigent.

C A P. VI.

Sane si ex utraque Aegypto frumentum non exegerit, ne-
que illud huc mittenda felicitis c solitaque illationis
Alexandriam importandum, neque ante finem mensis
Augusti ad almam hanc regiamque urbem d vehendum
curarit: si etiam frumentum Alexandrinis a nobis in ali-
moniam elargitum, mense Septembri in ipsorum urbem
non importarit: sciat, quod quantum illationis alimoniae
ve frumento, pro eo modo, qui ex utraque Aegypto in-
ferri consuevit, deest, in ternas artabas e pro singulis
solidis a solio tuo, & ipse, sive magistratum adhuc obti-
neat, sive privatus factus sit, & haeredes successoresque
ipsius exigentur: nulloque modo bona ipsius libera erunt,
antequam quicquid inde debet, ad ternas assimatum arta-
bas tuis mensis intulerit. Interim convenit omnino, ut
ad praedicta tempora ipse ex utraque Aegypto plenariam
etiam exigat.

C A P. VII.

Quandoquidem vero de solemnibus illationibus tractatus con-
nexum & inseparabilem habet portuorum titulum,
volumus etiam, quae ad ipsum pertinent (quo isti nego-
tio plene convenienterque prospiciatur) certa juris forma
comprehendere. Volumus igitur, ne in posterum por-
toriorum susceptor facultatem habeat, ut se quibuscun-
que publicis vestigialibus immisceat, ac nonnullis solven-
do, vestigiali obnoxii illud remittat: itaque quae indoma-
tika f nuncupantur (quae per indulgentiam & gratuito data
dixeris) accipiat, & publica inde negligat: ab aliis vero
plus, quam par sit, exigat, & plures ut violentius & supra
consuetos, ac hinc confundendae rei occasionem initium-
que capiat, portoria quidem recusari non posse praten-
dens, ex rei vero confusione suum commodum captans:
& mensas quidem tui tribunalis despiciens, simul autem
lucris causa cuncta ad se trahere conans.

est, sedem adipiscens. Novell. 123. c. 3. δικαστικά, quae a litigatoribus dantur judici,
Nov. 89. c. 9. δεσποτικά, quae principi rerum domino, Nov. 8. εισπρατικά, quae a
novo emphyteuta, Nov. Leon. 13. εισπρατικά, quae a litigatoribus dantur judici,
pignori. εὐμνηστικά, interpretatitia, quae interpreti, l. 3. ff. de pignori. παραπομπικά,
Nov. 128. c. 9. & ἀγροικά, l. ult. C. de diffusoribus. τερακτυτικά, ἀσπαστικά,
Nov. 30. c. 3. ἐπιδημητικά, pretia quibus se redimebant ab onere recipiendorum ho-
spitum. C. de metat. & epidemeticis, lib. 12. Nov. 134. c. 1. ut & charisticum l. 6. ff. de bonis
damnatorum. pulveraticum, constit. Theod. & Valentin. apud Frontinum. Novell. Leon. 8.

C A P. VIII.

a τῆς αἰτίας
ἐμβολῆς σίτου.
Eadem & sacra
embola. v. l. 10.
C. de sacrosanctis
ecclis. l. ult. C. de
navibus non ex-
cussand. Nov. 163.
Solemnis & an-
nus specierum &
annonarum trans-
missio fiebat ex
Aegypto Con-
stantinopolim.
Ab Embola, Em-
bolica species ap-
ud Vopiscum.
Alciatus in d. l.
ult. interpretatur
simpliciter Em-
bolam itinere
ingressum: qui
& alias notat
Embola, signifi-
care rostra navi-
um, & alia praet-
erea, de quibus
Hermolaus Bar-
barus in corol-
lario Plinii ca-
p. 60. v. 1. 5. 5.
dum esse in l. 3. 5.
6. ff. de incendiis,
quae omnia pa-
rum vel nihil
conferunt ad fin-
ceram hujus loci
interpretatio-
nem.

b πρὶν εἰσέλ-
θαι ἐμβολῆν ὅτι
ἐμβολῆν ὅτι
πρὶν εἰσέλθαι.
c αἰτίας ἐμ-
βολῆς.
d Constantino-
polim scilicet.
e Artabas bte. &
c. 22. in fin. c. 23. in
fin. genus mensu-
rae Aegyptiacae,
modios quatuor
accipiens. Nic-
ron. 2. in Eusebium
5. Arthophantia
interpretes in A-
charnenphus.

Αχάρνην μὲν
ἐστὶν παλαιὸν
ὄνομα τῆς ἀρ-
ταβῆς παρὰ τὴν
ῥωμαίων. αὐτὴ
ἴσθαι. Atticum
tamen mēsimu
facit Helychium
qui & Mēsimu
mensuram ap-
pellat.

f ἐνδοματικά
sunt, quae du col-
lector exactionis
aliquid de exi-
gendi severitate
remittat. v. l. ult.
§. 1. C. de exactioni-
bus. Eadem au-
tem ratione di-
cuntur ἐνδομα-
τικά, quae im-
punitiva, quae
clerici dant pro
introitu, v. Nov.
56. ἐνδομα-
τικά, seu in-
thronifica, seu
Cathedratia,
quae ab Episcopis
vel Archiepiscopis
thronum, id

C A P. VIII.

Quoniam etiam tua excellentia, vigilantem cuncta gubernans, nos docuit, quantum a portoriorum canon, qui ex Alexandria suppeditatur, subducta ratione conficiat, solidorum videlicet octoginta millia, (quippe quum, quod frumentum transmittitur, in octogies centena millia exurgat) volumus, ex subjectis provinciis, locis & proventibus portoriorum susceptori octoginta hanc solidorum millia dari. Quam largam liberalitatem ideo fecimus, ut ne quid omnino ex dilatione defectu solennis frumenti transmissionis conficeretur. Spectabilis autem *præfectus* Augustalis, & quæ ipsi cohors ex Augustalibus, prioribusque Ducalibus (ut dictum est) in unam coitionem conjunctionemque confata paret, portoriorum susceptori per civitates atque loca, & ab hominibus ex Alexandria & utraque Ægypto in hoc delectis exactiones faciant. Cujusmodi exactioem ipse etiam portoriorum susceptor similiter faciat. Ut suo periculo (quomodo dictum est) *præfectus* Augustalis ac ipsius cohors una cum portoriorum susceptore hanc exigant. Ipsi vero harum rerum exactioem periculum etiam incumbit, ut irreprehensibiliter aurum exigat, & in dictum usum expendat, & prout hactenus moris fuit, naviculariis & distribuat: una cum ipso portoriorum susceptore in omnibus labores & pericula sustinente spectabili *præfectus* Augustalis, cum ipsi parente cohorte, & fortissimis per illa loca constitutis cohortibus cum suis tribunis: quippe quia conveniens sit, ut omnibus modis portoriorum ratio per contributionem suppleatur, hæcque susceptori dentur, qui convenienti

consuetoque modo illa dispense, ac pro omni solemnitate illatione naviculariis præbeat. Atque hæc quidem prima illi cura administratioque applicanda est solemnitas illationis & portoriorum.

C A P. IX.

Secundo deinde loco excellentiam tuam, & pro tempore hujus magistratus præfectum: scriniarios etiam & tractatores, & duos ex Ægypto & Alexandria curam habere volumus exactioem publicorum tributorum, in tribunali tua excellentia utramque mensam, & privatam & publicam, inferendorum, ex illis scilicet civitatibus, & ab illis personis, horumque fidejussoribus, & e locis, quæ in hoc selecta sunt, & sacra huic legislationi subjecta: ut nullo modo neque spectabilis *præfectus* Augustalis: neque, quæ ipsi paret, cohors, neque Dei amantissimus Alexandrinus episcopus cujuspiam publice exactioem rationem reddere vel exigere, aut etiam per qualemcunque causam indicta exactioem, quæ ad excellentiam tuam mensas, aut ad homines ab illa delectos pertinet, communionem habere possit: præterquam si tractatores, quique in provincia illorum locum suppleant, auxilii causa id fieri petierint.

¶ Si enim hoc petant, aut si gloria tua, quique pro tempore eundem magistratum obtinebunt, id jubeant necesse habebit *præfectus* pro tempore Augustalis, quique sub ipso sacramento obstricti milites sunt, & horum tribunum, cohors etiam quæ eidem magnificentissimo Augustali apparet, & quodcumque civile publicumque auxilium, ut scriniariis tuis suppetias veniat: & ut omnes illiusmodi illationibus utrique excellentiæ tribunali tuæ mensæ competentibus obnoxii, citra omnem dilationem imposita sibi publica tributa inferant, neque contradicere audeant, faciat. ¶ Si enim qui in utraque Ægypto (excepta Mareota & Menelaita urbe, de quibus in sequentibus convenientia statuimus) aut Alexandria habitant, istiusque modi illationibus obnoxii sunt, ad dationem vultum obvertere, in aliquove adversari audeant: & spectabilis *præfectus* Augustalis militarem simul & civilem magistratum obtinens, cohortumque primores & tribuni illum aut illos, qui debent, inferre, atque in fiscum benevolos esse non coegerint: sciant, & ipse magnificentissimus *præfectus* Augustalis, & quodcumque auxilium, cujus paulo ante mentionem fecimus, se in singulis fisco in partem eorum, quæ debentur, adjudicandis perolitorum: qui vero contradicere ausi fuerint, bona sua publicanda, seque & provincia ejiciendos esse. Manifestum vero sit, quod in omnibus, quæ ab excellentia tua decernentur, *præfectus* pro tempore Augustalis tuæ excellentiæ potestati ac imperio, prout hactenus moris fuit, subfaturus est.

C A P. X.

¶ Ceterum si gloria tua, aut scriniarii, aut tractatores, aut qui illorum locum suppleant, in provincia fidem publicam nonnulli dari voluerint, pro illis ipsi periclitabuntur. Dabit tamen illam Dei amantissimus patriarcha & in tot dies, atque in hunc modum, in quem ab excellentia tua magistratu jussu, aut a tractatoribus petitem fuerit. Et si præter hæc publica fides detur, erit illa omnino irrita. Non enim quemquam præter hæc hominibus in quamque causam delectis fidem publicam dare concedimus, præterquam, si quis in hoc fidem publicam capiat, ut in publico versetur, & intra certos dies, quicquid debet, omnino fisco perfolvat, aut sufficientem tractatoribus scriniariisve cautionem præstet. Ad hoc, qui præter hæc fidem publicam quocumque modo ceperit, æqualis cum lis, qui non acceperunt, conditionis sit, intraque sacra etiam septa exactioem sustineat.

¶ Verum si Dei amantissimus archiepiscopus extra dictum modum fidem publicam dederit, necessario Dei amantissimi economi, & sanctissimi ecclesiæ defensores, quod damnum fisco hinc obortum fuerit, id agnunt de suo & de facultatibus suis resarcient. Qui si fat divites non fuerint, ex sanctissimæ ecclesiæ pecuniis & rebus fisco satisfiet. ¶ Quod si præter notitiam & voluntatem Dei amantissimi episcopi fidem publicam ipsi dare ausi fuerint, non modo ea omnino irrita erit, verum etiam ipsi fisco damnum rependent: & beatissimus patriarcha, si quid præter voluntatem ipsius fecerint, omnino ipsos & ab officiis, quæ habent, removebit, & e sacerdotio ejiciet. ¶ Si vero magistratus quispiam contra vetita, cuiuspiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, siue *præfectus* Augustalis, siue clarissimi tribunum, qui cohortibus præfuit, sint, & a dignitate magistratuque removebitur, & fisco privatus factus damnum resarciet: idque non modo, quum adhuc supererit, verum etiam si, ubi mortuus fuerit. Obnoxii enim ipsi hæredesque & facultates ipsorum hujusmodi exactioem erunt: ut videlicet poenarum metu istiusmodi nihil committatur, neque quispiam, priusquam omne debitum persolutum sit, poenam effugiat. ¶ Item si quis ex iisdem civitatibus locisve in suo vocatum exemerit, aut exactioem impedimento sit, oportet & hunc in quantum exemptus tenebatur, obnoxium esse, ejusque exactioem cum hæredibus successoribusque suis & in bonis sustinere. Ceterum quibus (ut dictum est) omne periculum incumbit (tractatoribus nempe & scriniariis) omnem ipsi potestatem procuratoriamque hujus rei habeant, totumque canonem, qui ex diebus civitatibus, provinciis, atque locis mensis tuis inferitur, ad mensas tuæ excellentiæ, tum publicam, tum privatam emittant, & quibus tu dari constitueris, tradant.

C A P. XI.

Statuimus porro, ut spectabilis *præfectus* Augustalis iis, qui a solio tuo in hoc mittuntur, siue tractatoribus, siue scriniariis, siue h qui ipsorum locum suppleant, in exactioem ipsos respicientibus, & in publicam

a τραπεζίτης
b v. c. 17. & seq.
c πατριάρχης
d τραπεζίτης
e λογιστής
f Delici nomi.
ne, in bona de-
fendi ad poenam
agere possumus,
licet alias regula-
ritur crimem
mortis finiar.
dixi ad Nov. 22.
e. 20.
g l. 1. ff. ne quis
eum, qui in suo
vocat. Nov. 30. c.
12. in fin. prin.
h Eadem fides in
successore requi-
ritur, quæ in a-
more.

Majoriani de cu-
rialibus. Calliod.
12. Var. l. 16. c.
Theod. de tyranni-
bus. v. Cujac. 4.
obser. 18. in fin.
πορρικόν τάλαν-
τον apud Alschinem,
γερμικόν δ' αργύ-
ρον 37. Ecl. περὶ τῶν
πορρικῶν λογισ-
τικῶν. cap. 2. Via-
ticum. l. 79. ff. de
judicio. l. 1. §. 9.
ff. de tutela & ra-
tionibus. Adda-
mus & reliqua
mercatorum gene-
ra, legatis legati-
væ, vide l. 2. ff. de
legationibus. nu-
triciis nutriticiis,
l. 1. §. 14. ff. de ex-
tra. cogn. quæ
Græci τροφοίαι:
obstericibus
μαϊωτρες: ser-
vatoribus σκώ-
στρες: liberato-
ribus λύτρæ siue
ἀπονοῖα: præce-
ptoribus δὲ
δακτραι, huc fa-

cit. l. 12. §. 3. ff. de admin. tut. Indici fugitivi μανύτρα. 10. Ecl. 2. c. περὶ τῶν δόδο-
μάντων ex lib. 20. c. 8. & 9. §. 2. item cit. 4. c. 14. & ibid. ex lib. 2. c. 2. (Latini indicium
l. 4. §. 4. ff. de cond. ob. turp. l. 1. ff. de præf. Paul. 2. sent. 31. §. 20. Indici nam appellat A-
pulejus 7. de Aphis) εὐρετρες inventori rei, l. 43. §. 9. ff. de furtis. εὐαγγέλια ταῦτο
nuntio, v. C. publica l. 2. c. 2. Cic. ad Attic. 18. Cerarium pro cera dabatur. Cic. Verr. 3.
philanthrophon, proxeneta, l. 2. ff. de proxenet. honorarium advocato, l. 1. §. 10. ff. de extr.
cogn. & menfori, l. 1. ff. si menfor. salarium Comitibus judicium, l. 4. ff. de off. adfessor. l. 1.
§. 8. ff. de extr. στυγαγόμοιον, pensio insula, 3. Harm. 8. dixi ad l. 56. ff. locati. Xenia
judicibus etiam dabantur. l. 6. §. 3. ff. de off. Procon. Quid ἀνακαλυπτήρια, ἐπὶ τῇ εἰδή-
σει τῶν κτηνῶν, dixi ad l. 1. c. de fens. βρεπτήρια, alumno dabantur. Dotarium quod &
ὑπόδολον, & dotalitium, v. 4. Har. 10. & morgengaba, uxori, dixi ad l. 1. c. de don. ante
nups. Palmarium l. 1. §. 12. ff. de extr. d. symbolum a convivis, Terent. in Andria. quod
& symbola a Tertulliano lib. ad vers. Valens. nulum, l. 6. ff. qui potior. l. 39. §. 1. ff. de
leg. 1. Vædura, pensio, l. 1. m. ff. de jure fisci. Salsagum quid, v. C. de salsag. sportu-
le, v. C. de sportulæ. de præmio manumissionis & emancipationis, v. l. 3. c. de bon.
materna introitus, vide l. 1. c. 2. §. 2. ff. de leg. 3. natalitium, nuptialitium, l. 194. in fin. ff.
de verbor. signif. merces hortorum, l. 30. §. 1. ff. de leg. 3. ἀπαργυρισμός, 56.
Alog. 17. cap. 43. quæ & adæratio. Locarium seu ἀποδύριον κέρδιον, Nov. Leon.
56. & 104. l. 15. in fin. ff. qui potior. l. 19. §. 5. ff. de leg. 1. cloacarium, l. 27. §. 3. ff. de usufr.
l. 19. §. 5. ff. de leg. 1. quod & τὸ τέλιν τῶν κανάλων 6. Ecl. 1. c. 27. τὸ τέλιν τῶν ὑδρά-
των, Ecl. d. loco. i. e. quod ad formam aquaductus penditur, l. 27. §. 3. ff. de usufr. l. 39.
§. 5. ff. de leg. 1. τὸ τέλιν τῶν ὁδοστρωμάτων. Ecl. d. loco. καὶ τῶν στρατιωτικῶν
παρόδων καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν δημοσίων τέλιν. Ecl. d. loco. πατριάρχιον,
Nov. Theod. c. 4. Emeritum, l. 3. §. 8. §. 12. l. 5. §. 7. ff. de re militari. Est & τὸ κατοικικόν
in Novella Isaacii Comneni quod datur τῆς χειροτονίας ἐνικα, pro ordinatione, de quo
ad Nov. Justin. 56. & 123. c. 3. Est & minerval, quod & Glossis minervalitium, καὶ συν-
στατικόν. Placet & hæc quoque addi. Naulum est navium, vēdura jumentorum, l. 30.
§. 1. ff. de leg. 1. Donativum, quod militi ultra stipendia datur ab Imperatore, l. 1. c. de re
militari. παύριμα & παρὰ πούριμα congiarium quoddam, quod plebi dabatur, l. 2. c.
de annone civilibus. lib. XI. Xenia & Xeniola, quæ hospitibus, l. 6. in fin. ff. de off. Procon-
sul. linguarium, quod pro lingua, Seneca 4. de benef. Stipendium, tributum, salarium,
quod dabatur pro victu: in quo principem locum tribuebant sal. Unguentarium, Plin. 2.
epist. quod Marius Priscus a provincialibus quasi pro unguentis exegerat: sic vinum hono-
rarium, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur, cujus meminit Cato orati. de in-
mersione sua. Fusiones quoque fisco præstari solent, l. 27. §. 3. ff. de usufr. Vasarium vero,
quod pro vasis & utensilibus ex ærario tribuebatur magistratibus in provinciam iuratis: ut
legatum, quod legatis, l. 18. §. 12. ff. de munibus l. 2. ff. de legat. Balneaticum, quod Glossis
βαλανικόν, quod pro balneo, ὀπίσκαλα Cicero ad Atticum capitatio. Accessiones
nummorum eidem 3. Verrina, id quod in locationes decimarum unius agri præter solitam
mercedem exigebant: puta blæ vel cerna millia HS. Equestre xs Feßo, quod equis da-
batur, ut & uxoribus xs eidem, poenæ, quæ publice exigebantur ab iis, qui uxores non habe-
bant, unde ἀγαμία δίκην. Sic etiam, Hordearium xs, quod pro hordeo equis Romano
dabatur: ut & eidem auri Curionum xs, quod dabatur Curioni ob sacerdotium. Colu-
mnarium vero, vespigal erat columnis impostum a Cæsare, ut ea ratione ædificandi iusta-
niam coërceret, Cic. 12. ad Atticum 6. συγχάρια siue συγχαραρία præmia publicæ
lætiæ nunciata. 56. Ecl. 17. c. 65. Velatura, plautorum merces, Varro 4. de lingua.
Clavarium, quod in Caligatorum clavos impenditur, Tacitus 3. Historiar. φιλικόν, quod
datur amicis l. 6. c. de naviculariis. puto id esse, quod nostri vocant Don gratias. Calcearii
meminit Sueton. in Vespasiano c. 8. Camelaria, quod pro Camelis aliendis datur l. 1. l. ult. ff. de
muneribus. Nuptiale vero munus quid, v. l. 13. §. 2. ff. de administratione tutorum. l. 1. §. 5.
ff. de tutela & rationibus distrahendis. Cœnatica vero, quæ quasi pro cœna a provincialibus
militibus exigebant, l. cœnaticorum. 3. c. de erogation. militum annona. Salsagum vero, quod
ad esculenta condienda erogabatur, l. un. c. de salsag. hospitibus non præstando & 7. c. Th. 9.
Potest & in hunc locum referri stellatura, hoc est, annonæ dierum septem aut earum pretium
ex l. 12. c. de erogatione militum annona: ubi Cuij meminit sportularum & eulogion. Quid
autem Gleba, glebalis fundatio, descriptio, collatio, præstatio, sportularum, pensio, Aurum
glebale, oblatitium, coronarium, aut argentum, folis senatorius, & septem solidorum præ-
statio, v. apud Cujacium titulo Codicis de prætoribus & honore Prætoris & gleba & folli &
septem solidorum fundione sublata, lib. 12. ἀερίον seu tridurum pro celo & spiritu ærio
inventum a Michaelē Paphlagone, teste Cedreno & Procopio: φορὰ ἡ τῶν ἀγρίων ἀλλὰ
τῶν κατὰ τὴν ὁδοὶν ἐξ ἀερίου παρομήνη. Equimentum, quod pro equi in equam admis-
sione datur, v. Nonium c. 2. §. 9. nuptiale munus, l. 13. §. 2. ff. de administr. tut. l. 1. §. 5. d. de
tutela & rati. distrah. His confecti cupio Petrum Gregorium 27. synagm. 2. quibus & alia
longe plura in quæ ad hunc locum Commentariis addam aliquando.

¶ Portorii frumentarii Alexand. summa 80000. solidi. Transmissio frumenti annus 800000.
b ἀποδότη τῶν ναυίων. c ναυαρχείας.

Edicta

a Coercitio tu-
multum ciuitis
ob frumenta.
b Constantino-
polim scilicet.
c Un princeps
arrestet les juges
de ses officiers, &
se payer par icelle
de son den.
d Ister sive Da-
nubius.
e Σεβαστοπο-
λιν ή Πιτυ-
σσαν, Sebasto-
polis & Pityusa
ad Pontum Euxi-
num sita fuerunt.
f Hæres facta de
fundi tenetur. l.
cum a matre. 14.
c. de rei vindic.
g λόγον άου-
χίας vide edi-
ctum 2. §. cod.
h πατράρχας.
i πατράρχας.
k πατράρχας.
l πατράρχας.
m πατράρχας.

publicam privatamque mensam inferendis, necessario opem ferant. 1 ¶ Et si quem ex dictis locis in fiscum impro- bium esse, atque ut exactionem effugiat, tumultum a cie- re contingat, volumus tractatori sive scriniario, sive qui illorum locum obtinet, facultatem esse, ut hoc magnifi- centissimo præfecto Augustali manifestum faciat: qui suo cohortisque sibi apparentis periculo milites succurrere rei, inhibereque improbos, & quæ mensis debentur, exige- re cogat: ut, dum hæc per civilem militaremque manum perficiuntur, citra dilationem exigi, & in magnam hanc urbem importari possint. Sciunt autem clarissimi tribuni fortissimi milites, & maxime qui inter illos principa- tum obtinent, quod si hoc neglexerint, neque ut illa omnia, quæ diximus, facerent, curant, de cæ annonis etiam periclitabuntur. Retinebuntur enim illæ a præfecto pro tempore Augustali, ipsiusque periculo mensis tuis in- ferentur. Tum & bonorum publicationem sustinebunt clarissimi ipsorum tribuni, quique inter ipsos primas te- nent, qui sane & capitale supplicium metuant: & univer- sum agmen e provincia morum ultra Istrum flumen d sive Danubium transferetur, ut in illorum locorum limiti- bus custodiæ causa perseveret. 2 ¶ Illi vero, qui in fi- scum improbi fuerint, atque istiusmodi necessitatem ex- pectant, publicationem ac perpetuum exilium Sebastia- m e & in Pityusam (quæ in extremis * Euxini Ponti fi- nibus est) deportari sustinebunt. Eandem vero similem- que curam & occasione largitionum titulorum, omni- umque, quæ ad sacras nostras largitiones pertinent, specta- bili præfecto Augustali imponimus, quæ quidem ab ipso atque etiam ejus cohorte, & Alexandria, & per utram- que Ægyptum debeant expediri. Etenim harum rerum hæc a nobis constituta procuratio est. Et conveniens est, ut ipse, ejusque cohors suo periculo largitionum tribu- torum, omniumque causarum, ad sacras nostras largitio- nes pertinentium, exactionem curet; ut hujusmodi publi- cæ illationes, quæ sacris nostris thesauris applicantur, omni periculo spectabilem præfectum Augustalem, ipsique obsecundantem cohortem concernente, & exigantur, & sacris nostris largitionibus inferantur. Si enim horum

quicquam neglectum fuerit, periculum illi, & de magistratu, & de bonis imminet: idque non solum, dum in magistratu erit, sed postmodum etiam, quando magistratum deposuerit: adeo ut illud periculum ad succes- sores quoque ejus, & hæredes transire sit. Donec enim, quæcunque ex locis ipsi subjectis sacris nostris largitionibus debentur, expleta fuerint: non ipse tantum hujusmodi exactionibus obstrictus erit, verum f hæredes etiam ejus & successores. 3 ¶ Sed neque asylum g dabit quisquam iis, qui ipsius jurisdictioni subsunt, præterquam ii, qui exactionis periculum (ut dictum est) sustinent, quæ sit periculo spectabilis pro tempore præfecti Augustalis, & obsecundantis ipsi cohortis. Pecunia autem devotis sacra- rum largitionum palatinis transfundenda sunt, quorum hæc res curæ in- cumbit, aut, qui alioqui ad hoc a gloriosissimo præfecto, inclyto huic ma- gistratui præposito emittuntur. Neque contra ea, quæ ante excepta sunt, fidem publicam dare quisquam, aut in exactionibus impedimento esse poterit. 4 ¶ Devoti autem milites, & qui in agris, & qui in urbibus il- lis sunt, passuri eadem sunt, nisi ipsi quoque opem tulerint, omnibusque modis largitionales pecuniæ collectæ, ac iis, qui in hoc missi fuerint, trans- fusæ sint, & denique tanta cum alacritate exactionem exercuerint, quan- tam in ea ab arcariis exhiberi præcipimus.

C A P. XII.

Illud item spectabili præfecto Augustali tribuimus, ut ipsi, & militibus, & regionis primoribus h, & rerum fiscalium sub ipsius jurisdictione & potestate constitutarum exactoribus, in omnibus imperare licitum sit: ut tamen regionis i primores, si aut circa frumentum, aut circa portoria k, aut alias fiscales res, quæ vel dictas causas, vel sumptus per provinciam faciendos concernant, improbuli atque refractarii sint, pro imperio remo- vere non possit. Si quid autem mali fecerint, non removebit quidem il- los, sed in custodia constituet: delectisque circumspecte alijs, qui recte in negotio versentur, omnia huc solio tuo, & per hoc porro Imperatori nuntiabit: quo nos omnia cognoscentes, & de illorum, qui recte in ne- gotio versati non sunt, ejectione, & delectorum regionis primorum l (si videbitur) infirione, eorumque quæ ad regionis m primatum ac primo- rum bona pertinent traditione, quod æquum & conveniens sit, statuamus.

1 ¶ Sed &, qui Alexandria, & per utramque Ægyptum rempublicam administrant, omnesque etiam, qui tributa ipsius exactionibus assignata in locis ipsi subjectis tractant, ipsius imperio suberunt. Quin & in alias quascunque provincias, ipsi non subjectas, & ut debiores ad se adducat, & fiscalia exigat concedere: & si qui, quum Alexandria, aut in duabus Ægyptis possessiones habeant, alibi degant, aut in provinciis ipsi non subjectis habitent, hos in provinciam, quam deseruerunt (quo rebus fi- scalibus ipsi subjectis nihil impedimenti obveniat) reducere illi libe- rum fuerit. Quod idem faciet, si qui ad mensas tuas pertinentia de- beant, & tractatores, quive illorum locum suppleant, aut qui exactioni- bus publicis, privatisve tuis mensis inferendis incumbunt, tale quippiam ipsi significarint. Nam & tunc ad eundem modum & emittere & addu- cere hos debet, ut a tractatoribus tuis exactionem sustineant. Non poterunt autem debitores, quum in alijs locis sunt, in fiscalium rerum causa præfectum Augustalem exceptione submovere, quasi competens ipsorum iudex non sit: quod sane & in largitionibus exactionibus fieri volumus.

C A P. XIII.

Restat ea exactionum cura, quam spectabilis præfectus Augustalis, ipsique obsecundans cohors militaribus impensurus est sumptibus, iis, qui Alexandria, quique in duabus a subibuntur Ægyptis, tum etiam civilibus solen- nibusque magnæ b Alexandrinorum urbis & utriusque Ægypti tributis. Erit igitur spectabilis præfecti Augusta- lis, ipsique obsecundantis cohortis, ut hac suo periculo & exigant, & tradant, neque eam rem amplius tuæ ex- cellentiæ scriniarius exequetur; quem, quod res milita- res administrat, στρατιωτὸν c Ægyptii nuncupant. At- que hic quidem in universum desinet: spectabilis autem præfectus Augustalis, ipsique obsecundans cohors, qui- buscunque voluerit modis, suo periculo exactionem faci- et, omnibusque devotis militibus, qui Alexandria statio- nem habent, sumptus suppeditabit, eos suo periculo a subjectis locis & civitatibus exigens.

C A P. XIV.

Coges porro pro tempore Alexandrinum vindicem d, ut, quos sumptus facit, eos omnes in accendendis cale- faciendisque publicis balneis, ac alijs omnibus civilibus solemnibus faciat: qui quidem sumptus sacra huic nostræ legi expresse omnes subjecti sunt: quæ descriptio hoc quoque evidenter declarabit, ex cujusmodi locis, atque titulis sive causis, & personis hi colligantur, deinde quan- titi sunt, quemque ad modum dispensari debeant: solen- nes sumptus videlicet, & quotquot in duabus Ægyptis civiles e sunt, qui civitatibus periculo peculiaris harum provinciarum magistratus porriguntur. In iis vero, qui a spectabili præfecto Augustali, ipsius cohortisque pericu- lo dispensabuntur, fidem f publicam dandi, & quacun- que negotio conducere putaverit, faciendi, facultatem habebit: quippe cum periculum in ipsum, ejusque cohortem omne concedat: ut tamen, qui sumptus Alexandria fiunt, per illos, qui hactenus eos faciunt, servata consue- tudine fiant. 1 ¶ Nullus autem hoc prætextu, quod spe- tabili præfecto Augustali non subit, neque vero etiam ipse spectabilis Augustalis, neque ejus cohors improbita- tem aliquam inceptum, fraudemve quampiam, aut in il- lationibus, aut in frumenti solenniter illati transvectioni- bus committant: sed pure rem tractent, eoque modo, quo quam maxime reip. & prospiciant & commodent: ex- pendent, quam ea res necessaria atque inevitabilis sit: & scientes etiam, quod extremo g supplicio obnoxii erunt, si quid hac in re non solum maleficiose perpetrarint, ve- rum etiam vafre quicquam & per commentum egerint.

C A P. XV.

Nimvero illud etiam, quod ab excellentia tua ad nos relatum est, in hac lege inscribendum esse duximus. Gloria enim tua, in dicta civitate Alexandria omnia per- scrutata, invenit in tabula, quæ temporibus Anastasii pientissimi Principis confecta fuit, quando Marianus vir in- clytus sub ipso res administrabat, extitisse tabulam publi- cam, quum vindicis h in modum Potamon fiscalibus Ale- xandrinis præfesset, qua in tabula i descriptus esset rerum exportandarum titulus, qui diversis causis * mille aureis ita expensis ferret: quadringentos nonaginta duos pu- blicis ejusdem civitatis balneis: quadringentos item & undeviginti anticantharo k, ut vocant: quingentos po- stremo & quinquaginta octo cum dimidio, portoriorum l susceptori: ut de scripta summa in mille quadringentos sexaginta novem aureos exurgat. Deinde vero ab iis, qui rempbl. ad- ministrant, in eandem rerum exportandarum causam aureos centum per- ceptos esse. Præfectum autem pro tempore Augustalem pro triginta sex pullis equinis trecentos & viginti aureos accepisse. Similiter prætere dictæ Alexandria civitatis equestribus m ludis. Atque hanc quidem for- mam esse non solum magistratus illustrissimi Strategii n, verum etiam us- que ad secundam indictionem præteriti circuli (quæ fuit ante annos quin- decim) durasse. Ex eo autem tempore quorundam negligentia, aliorum autem dolo malo, plurimorum vero etiam furto, eam rem paulatim im- minutam, & publicas balneas illas quadringentorum nonaginta duorum aureorum summa, portoria autem quingentorum quinquaginta octo, & semissis aureorum illatione defraudata esse: idque occasione illis data, quod nonnulli partim ex Principis aula, partim ex folijs tuis facultatem si- bi pararent, ut gratis e dicta civitate Alexandria regulas o aliasque spe- cies, quæ istiusmodi tributo obnoxie sunt, exportarent. Atque ita qui- dem memoratam civitatem paulatim esse depauperatam.

C A P. XVI.

Excellentiam itaque tuam & in his animum intendentem amplexi- statum, ne aliquibus istiusmodi sacra Principis forma data quic- quam utilitatis adferat: sed omnes agnoscant, quod usque ad illustrissi- mius Strategii p tempora dare consueverunt: ne etiam spectabilis præ- fectus Augustalis majores sumptus faciat: quam antea & temporibus il- lustrissimi Strategii fieri soliti sunt: neque novo aliquo commento tri- buta illa attingat, sibi que vendicet: sed vetus forma, quæ usque ad Strate- gium illustrissimum illum & ipsum obtinuit, custodiatur: ne denique pro tempore Augustali contentione occasio detur, ut hic quod nihil cepe- rit, ille vero, quod minus cepit, dicat: sed ex universa summa mille octingentorum & undenonaginta aureorum trecenti & unde- septua-

a De utraque Æ-
gypto dixi c. 1. §.
cod.
b Alexandria
vocat Ammanus
22. vestem o-
meum civita-
tum Ægypti, la-
ter cetera aut
Alexandria
laudatur ab eo-
dem. Nullo, in-
quit, pene die
incolentes hanc
civitatem: solum
sericum non vi-
dent, add. 5. Pla-
c. 10.
c Stratiota Ægy-
pti, quem &
στρατιωτὸν
videretur appella-
re cap. 15. 16. §.
cod.
d Vindixit, de
vindictis: alius
dixi.
e Civiles sum-
ptus provinciarum
magistratus porri-
guntur. d. 1. 1. 2. c. quæ
res exportari non
debent.
f i. e. morte, v. l.
21. ff. de pœni-
h i. e. v. l. 2. c. quæ
res exportari non
debent.
k i. e. v. l. 2. c. quæ
res exportari non
debent.
l i. e. v. l. 2. c. quæ
res exportari non
debent.
m i. e. v. l. 2. c. quæ
res exportari non
debent.
n i. e. v. l. 2. c. quæ
res exportari non
debent.
o i. e. v. l. 2. c. quæ
res exportari non
debent.
p i. e. v. l. 2. c. quæ
res exportari non
debent.

a. ἀντικαθάρ-
σις, dixi ad c. 15.
s. cod.
b. v. c. 1. 9. s. 2. 8.
cod.
c. Libycus tractus,
provincia Ægy-
pti, eaque duplex,
Libya scilicet &
Pentapolis, cujus
urbes præcipue
Cyrene, Ptole-
mais, Arsinoë,
(quæ & Teuchira)
Dornis, & Berenice.
Illius Parnax-
tonion, Cherecia
& Neapolis, v.
Ammianum 22.
in p.
d. κομμενί-
σσιον.
e. μετὰ δὲ με-
σίας ἐπιστο-
λῆς. De literis
requisitoriis, &
eorum negotiis in
criminalibus usis,
alias dixi.
f. quæ & Parnax-
tonion Ptolemaeo
in Africa, & Plin.
5. c. 6. Parnaxi-
on. Ammiano 22.
g. λιβύαν Ιε-
στρινανών.
h. de Libya Ma-
reotide dixi c. 1.
5. 2. sup. cod. v. 5.
Plin. 6.
i. de qua dixi c. 5.
v. cod. fuit cogno-
minata a Mene-
lao, cum antea
Canopus diceretur.
Ammian. 22.
in p.

septuaginta leventur & demantur. Aliquanto enim benignius, quam pro exactiore jure agere, & ob copias præfecto pro tempore Augustali colligendas, alios mille quingentos & viginti aureos solos ex titulo inferri volumus: quibus ex aureis trecentos illos & viginti aureos occasione triginta sex pullorum, quos ex antiqua consuetudine Alexandrinis equestribus ludis suppeditare tenetur, spectabilis præfectus Augustalis sibi imputabit. Reliquos vero mille ducentos aureos eidem in annonas ipsius adnumerari volumus. Atque ita quidem ea res non difficilis solutu fuerit, & pristinam rationem servabit, neque ulli prorsus ad dolum malum fenestra aperietur. † De publicarum autem balnearum calefactione, & anticantharo a, & publicis portoribus, ex aliis causis descriptio in hac sacra lege adhuc instituetur.

CAP. XVII.

Quoniam vero Mareotam & Libycam tractui subjecimus, & nonnullos Alexandrinos in popularibus seditionibus deprehensos, quo sibi inferendas a spectabili præfecto Augustali penas effugiant, illuc profugere constat: statuimus, ut pro tempore spectabili Augustali facultas sit, ut ob hanc causam, & quidem solam, commentariensem d illuc mittat, qui ad eum, qui clarissimæ provincie Libyæ præsidis locum obtinebit, cum publicis & literis proficiscatur, quo illos & comprehendat, & per cohortes militesque, qui sub ipso sunt, tradat: ut nemo, qui Alexandriæ publicis tumultus moverit, illuc confugiat, & spectabilis præfectus Augustalis penas evitet. Insuper & illi ipsi, qui istis partibus præfuerit, facultas erit, ut si quos tales inveniat, eos & comprehendat, & castiger, atque etiam ** e publice manu emittat & liberet. In his itaque dictum magistratum circumscribimus, quæque in hac lege explicavimus, hæc illi facienda injungimus. Sic enim cura ipsi rei facile par, contracta etiam undique neque confusa fuerit, nullamque ad confusionem furtumque propensio maleficio occasione præbebit.

CAP. XVIII.

Hinc nos cura Libycorum limitum vocat, quos ad Paratonium f constituimus, collocata inibi militari manu, quæ in illis locis barbaros compescat. Spectabilem enim Libyæ ducem (ut dictum est) per Paratonium, & per subiectas illi civitates (in quibus, qui sub ipso sunt milites, ipsius jussis obsequuntur) velut stativa castra obtinere volumus. Percipiet autem ipse attributas sibi annonas, ut pro annonis, quæ in speciebus sunt nonaginta, proque ca-

pitibus centum & viginti aureos consequatur supra mille quinque & quadrantes: pro annonis autem, quæ in auro consistunt, quinquaginta: ac pro totidem capitibus, aureos quadringentes. Ipsi item obsecundans cohortes habebit aureos centum octoginta septem. Et milites, qui videlicet ex his Lybiis g Justinianis, quique apud aliquam Justinianearum cohortium dictis locis assignatarum sunt, suas annonas, quemadmodum res publica ipsis constituit, percipere sunt. Manifestum interim sit, quod & omnia solemnia, quæ civitatibus ipsis assignatis dari solent, quo modo hactenus data sunt, deinceps ipsis dabuntur. Similiter vero & provincialis magistratus, obsecundansque ipsi cohors, suas annonas habebit.

¶ Verum quoniam, si quis omnes hosce sumptus suppetet, non paria, neque sufficientia futura sint, quæ ex locis ipsi subiectis, sive ex Libyæ provincia inferuntur: idcirco necessarium esse duximus, ut Mareotam h (quo modo dicitur) & Menelaitam urbem i (quæ ante Ægyptiacam provinciam sita est) ipsi adjiceremus. Efficere enim alioqui nequeat, ut e publico militibus sub ipso constitutis salarium suppeditetur, si, quæ danda sunt, aliunde pendeant, ac sub alio magistratu contribuantur: tum etiam hinc ex diversitate magistratuum innumera sollicitudines, atque tumultus essent exorturi. Atque ille quidem dictis locis præerit, tu vero tuo periculo, tibi que obsecundans cohors, & civilis magistratus, una cum cohorte, exactorem perficietis: & quod collegeritis, militibus vobisque ipsis distribuetis, ut ipsorum, & sumptus, & annonæ hinc conficiantur, proprio periculo exactione illorum facienda.

CAP. XIX.

NE vero hic cuiquam excogitandi, quomodo aut majores sumptus faciat, aut minorem illationem colligat, occasionem demus: hac etiam re decenter constituta, per subjectam huic sacre legi descriptionem manifestum fecimus, quantus sit canon, qui & ex dictis provinciis locisque, & ex Libyâ ipsâ, Mareota etiam, Menelaitaque urbe illatus, ad tribunal tuæ excellentiæ deferretur: tum etiam quanti sint sumptus, quos circa magistratus, cohortes, solemnia, & devotorum militum alimoniam fieri conveniret. Spectabilis autem præfectus Augustalis, ipsiusque cohors, aut quicumque alius provincialis magistratus, cum dicto duce in subiectis ipsi provinciis, civitatibus & locis nullam omnino cujusquam rei communitem habebit. Verum ipse spectabilis dux & civilis Libyæ magistratus in dictis locis, tum in pecuniariis & criminalibus causis, tum etiam in publicis exactionibus omnem potestatem obtinebit: ut quæcumque in Libyâ sunt, & omnes, qui illa loca possident, in suis quisque possessionibus, & qui incolæ sunt, etiam spectabili duci subiecti sint. Adeo ut, tamen si qui sub dictis civitatibus, aut locis, quibus spectabilis dux præest, possessiones habent, in aliis provinciis habitent, similiter tamen in publicis exactionibus ipsi subijci velimus: ut potestatem habeat, ut ad ipsos exactores emittat, omniaque, quæ exactoris ratio postulat, faciat.

CAP. XX.

Porro quia etiam sacre nostræ largitiones ex his provinciis atque locis, quæ dicto Libycorum limitum duci parent, nonnulla recipiunt, nosque æqualem atque similem illis curam impendimus: sancimus, ut dictus Libyæ, & Mareotæ, Menelaitaque urbis (hæc enim illi adjecimus) spectabilis dux a & provinciæ præfex cum obsecundante ipsi cohorte suo periculo largitionalium pecuniarum, quæ ex omnibus dictis debentur locis, exactorem faciat: ita ut plena illæ, citraque ullum defectum quotannis exigantur, & ab ipsis Alexandriam emittantur: porroque cui pro tempore ex devotis palatinis, ut illic præpositi officium adimpleat, commissum fuerit, tradantur: qui ipsis auxilium ferre debeat, sciens quod nisi has res omnibus modis curaverit, in idem cum duce, præfide, & obsecundantibus ipsis cohortibus periculum incidet. In hoc etiam milites suppetias venient: & nisi id fecerint, in periculo erunt ne easdem penas subeant, quas Alexandriæ, & in utraque Ægypto constitutis militibus, nisi & ipsi eam rem æquali cura dignarentur, imposuimus. Neque vero præter causas superius exceptas, præterque devotorum dicti magistratus palatinorum voluntatem, qui a suo pro tempore præfecto ad exactorem publicorum largitionalium omnino emittuntur, aliquæ securitatis promissiones in largitionalibus causis dari poterunt: sed e diverso, in iis b etiam locis, quæ asyla appellantur, exactio exercebitur, omniaque alia similiter per Libyâ, Mareotam, Menelaitamque Ægyptiacam civitatem in largitionalibus exactionibus exigantur, quemadmodum Alexandriæ atque in utraque Ægypto arcariarum exactio occasione fieri oportere diximus.

CAP. XXI.

Cæterum neque portoriorum, neque privatæ publicæque tribunalis excellentiæ tuæ mensuræ rationes cum dicto Libycorum limitum magistratu & exactione (eo autem magistratu, eaque exactione, qui quæque hactenus fuit, & qui quæque jam adjicitur, Mareotæ nempe, & Menelaitæ civitatis, quæ Ægyptiacæ provinciæ sunt) nihil prorsus commune habeant: propterea quod jam ante constituimus, ut universus canon, qui ex Libyâ, Mareotâ, Menelaitaque urbe, quocumque modo, & ex quocumque eorum, quæ ad excellentiæ tuæ magistratum referuntur, titulo contribuitur, ad hos sumptus, quos supra diximus, procedat, nempe ad alimoniam magistratuum cohortium & militum, ac denique ad solemnia. Quæcumque autem occasione largitionalium illationum dicta nobis sunt, omnibus modis observentur. ¶ Quoniam vero hoc etiam in curam nostram suscipimus, ne subditi nostri ex magnis locorum intervallis collisionem subeant, itaque injuria afficiantur, sed ut quia Mareota Alexandriæ vicina c sit, & nonnulli, qui illic turbant, veniant, necesse est facere adimplentem magistratus officium, * tradentur autem ipsi consolationis causâ aurei centum. Atque hæc quidem etiam, quæ a nobis de Libyæ administratione constituta sunt, finem habento.

CAP. XXII.

Sequitur dehinc, ut transeamus ad limites Thebaidos, hoc est, duas Thebaidas, quibus præest spectabilis dux d, qui a nobis hanc administrationem accipit: cui etiam harum provinciarum peculiare magistratus obediunt, quique in eodem honore, in quo præfectus Augustalis est, tanquam si is ipse esset, futurus est: ac per omnia tuæ excellentiæ statutis tribunali-que Orientali suberit, quemadmodum nunc etiam spectabilis præfectus Augustalis subest. ¶ Damus enim illi omnem jurisdictionem & potestatem, quam spectabilis Augustalis habet * jam olim ipsi attribuitis, hoc est, duabus Thebaidis e. Hoc ipsius curæ suo periculo incumbit, ut primum summa diligentia frumentum solemnibus illationibus exigat: dein emittat, tradatque spectabili Alexandrino Augustali: & omne frumentum, quod ad ipsius provinciam, civitates, atque loca pertinet, quodque etiam ad illationem felicis hujus urbis, & ad alimoniam a nobis Alexandriæ benigne donatam refertur, ut ad jam dictas constitutas dies citra defectum & cum effectu paratum sit, suo periculo operam det: ita ut nulla in his dilatio fiat: quippe cum omne * etiam obsecundantem ipsi cohortem. * Periclitabuntur etiam milites, qui in illis locis sunt, & tribuni, omneque civile atque publicum auxilium, nisi in his suppetias ferant. Oportebit autem solemnibus illationibus, quæ huc emittitur, mensuram ante f diem nonum mensis Augusti ab ipso cum effectu fluvialibus navibus imponi, & quæ sub ipso est, plenariam ab ipso exigi: deinde idem frumentum ante decimum mensis Septembris Alexandriam deportari, atque spectabili præfecto Augustali, aut qui ab illo in hoc designati sunt, tradi: alimoniam autem a nobis per liberalitatem magnæ urbi Alexandriæ donatam, ante decimum quintum mensis Octobris. ¶ Illud enim in confesso est, quod, nisi ad dictas dies omne solemnibus illationibus huc mittenda, atque Alexandrinis in Alimoniam datum frumentum, Alexandriam emissum, spectabilique præfecto Augustali traditum fuerit, ipse, quod frumenti mensura deest, quodque traditum non est, id omne in ternas artabas g singulis solidis appondere debeat. Hoc autem periculum, non ad vitam, neque ad magistratum ipsius modo durabit, verum etiam privatus factus, & mortuus proditoriorem vita sua exactorem sentiet. Hæredes si quidem & res ipsius istiusmodi difficultatibus obnoxia erunt: cum negligentia illius continenter adversus ipsos periculum, curam & exactorem dabit: quoad omnis debiti ad dictum modum dissolutio fiat.

CAP. XXIII.

NEque vero eorum quicquam, quæ hactenus facta sunt, conquisitis aliis innovamus. Scimus enim, quomodo Joannes gloriosissimus comes illius

a De duce Libyæ, Mareotæ, & Menelaitæ urbis.
b ἑνδὸν τῶν ἀ-
σύλων καὶ εἰσὶν.
c v. Ptolemaum.
d De duce Thebaidos.
e Thebais, provincia Ægypti in ea Thebæ portarum centum, s. Plin. 9. seu hecatompylos Ammian. 22. Illud mirabile, 20000. urbes in Ægypto fuisse temporibus Amasis, Plin. ad. f Illationis, seu embolæ Thebaidæ tempus.
g dixi ad cap. 6. sup. cod.

a Formis mittenda-
rum literarum,
quæ requisitoriz
dicuntur.

h δημοσίαν ἐ-
 πιστολήν πρὸς
 ἀκείνους ποιήμα-
 τος, dixi ad Nov.
 37. c. 14. Nov. 134.
 c. 5. adde l. 15. §. 11
 D. de re judicata.

ε πληναρίας,
Fleniaria, hic
J. 5. 2. apochæ ro-
sius debiti, apo-
chæ generales, di-
xi ad Nov. 128. c. 3.
in pr.

α τῶν ναύλων
 ὑποδέκτη. Nau-
 lum ergo, idem
 quod portorium.

• *τεταπίζαις.*

τ τεχνιτων,
κς.

ε λόγον ασυ-
λίας. v. edict. 2.
sup.

ἡ ἀστυνομία πλη-
ναίᾳ. dixi ad
§. 1. sup. eod. & ad
Nov. 128. c. 3.

i Dixi ad cap. 6.
in fin. 5. con.

illius magnificæ memoriæ filius ante completum eundem
mensem primæ indictionis jam nunc præteritæ, omne fru-
mentum Alexandriam intulerit, eique, qui eo tempore Au-
gustalem magistratum obtinebat, tradiderit Mareotæ. Ne
autem spectabilis Alexandrinus Augustalis amplius me-
tuat, statuimus, ut clarissimus pro tempore Libyæ civilis
magistratus suo periculo hominem industrium eligat, at-
que emittat huic vicarium, qui Mareotæ & Menelaïtæ re-
spondebit, pecuniariasque atque criminales causas, nec non
alia omnia, quæ in vicinis circa Mareotam & Menelaïtam
civitatem locis aguntur, audiet, ac, quæ deceant, faciet:
tum etiam si qui Alexandrini seditiosi fugerint, hos com-
prehendet, &, ut eorum, quæ ita committuntur, nihil inul-
tum relinquatur, ad spectabilem præfectum Augustalem,
scriptis ad illum publicis literis, mittet. Sane si, quum
seditiosi aliqui Mareotam fugerint, hos spectabilis præfe-
ctus Augustalis prehendere velit, facultatem habebit, ut a
unum aliquem ex commentariensibus suis cum publicis
literis ad eum, qui clarissimi Libyæ provinciæ præsidis
locum supplet, emittat, quo ipsius cura & periculo or-
dinis honestatisque turbatores comprehendantur, tra-
dantur, & Alexandriam eimittantur. Assignamus enim
dicto vicario viginti cohortales, ex ea cohorte, quæ provin-
ciali Libyæ præfidi paret: & milites ex illis, qui illic stati-
va habent, numero ad quinquaginta, ut & qui pareant,
& ministrent habeat, & ad exigenda ea, quæ competunt,
par sit.

¶ Ministerium autem ipsi præbunt dicti cohortales & milites, cum in conversatione ordinis, tum in aliis omnibus, quæ illorum officii essent, qui ab ipso in hoc, quod jam constituimus, designari solent. Exiget etiam plenariam c, prout quondam a nobis constitutum est. Deinde quod huic rei annexum est (de portoriis loquimur) omnino ipsius provincialiumque magistratuum, & obsecundantium ipsi cohortium curæ atque periculo subiacere; ut quocunque civitates, loca atque homines suppositæ huic legi descriptioni subjecimus, porteriorumque titulo assignavimus, ab his citra ullam imminutionem omne aurum, quod inde provenit, & exigit, & porteriorum d susceptori tradat: idque intra constituta tempora, in nulloque prorsus illa transgressus: ne videlicet porteriorum rationi impedimentum inferat, quod rursus solennem illationem impediatur. Certe enim ita ipsum hujus rei periculum respiciet, ut quodcunque porteriorum susceptori ad diem persolutum non fuerit, hujus duplum ab ipso ejusque cohorte deprecandum sit.

2 ¶ Quæcumque vero ex provincia ipsi a nobis tradita excellentiæ tuæ mensis e inferuntur, hæc per excellentiæ tuæ cohortem, & scriniarios, dictarumque provinciarum tractatores f a locis, civitatibus, & personis huic sacræ nostræ legi subiectis, evidentiorēque exactiōis facilitatem facientibus, proprio ipsius periculo exigi volumus. Illi enim hæc exigent, atque huc transmittent. Neque securitatis g promissiones dabit quisquam, sive magistratum gerat, sive civitatis episcopus sit, ne spectabilis quidem Alexandrinus Augustalis, nisi jussu a folio tuo procedat, quæ id velit, aut etiam ipsi tractatores. Hoc ipsum etiam fecit, qui in præsentia eundem magistratum obtinet, Orion videlicet gloriosissimus urbicas plenarias h, & quæ sub Joanne, & quæ sub Orione collecta emissæ est, tua excellentia, nosque inspeximus. Socordia igitur solummodo fuerit, & proditiōis, eos, qui tanti fuerint, nolle imitari: præstetim quum majorem potentiorēque illum fecerimus, & Augustalis dignitatem atque jurisdictionem ipsi dederimus. Et profecto tolerabile non esset, si qui majorem potestatem indeptus sit, superioribus se inferiorem exhibeat, universamque rempublicam periculo subiciat, se vero perpetuo exitio implicet, dum magistratu excidit, atque in judicium protrahitur: dum in privata vita, & post mortem per suos hæredes debitum dissolvit, donec in ternas artabas i frumenti omnis mensura, quæ exportata non fuerit, per solum excellentiæ tuæ exacta, fisco plene admensa sit.

CAP. XXIV.

Impetium vero habebit & in milites, & in 4 paganos: in illos quidem, pro jure militaris magistratus: in hos autem, pro ratione jurisdictionis Augustalis: insuper in subiectos ipsi (quemadmodum antea diximus) provinciales magistratus, quibus dictæ provinciæ curæ sunt, atque in obsecundantes illis cohortes: in omne item civile publicumque auxilium, & in omnem magistratum, quique rempublicam tractat: breviter, in omnes, qui in illis provinciis aut sunt, aut habitant, aut pagos gubernant, aut quoquo modo rempublicam administrant. Quos facultatem habebit, ut ad se adducat, quanquam in aliis provinciis ipsi non subiecti habitent, in solis tamen publicis exactionibus. Quod faciet, tametsi, qui in ipsius locis sunt, auferint. Ita enim in publicorum tributorum exactione undique excusationes, atque prætextus excludentur.

I ¶ Quod si quos illorum, qui pagos 6 gubernant, (pro quibus etiam periclitatur) circa solemnem frumenti transmissionem, aut circa ea, quæ portiorum provinciarumque sumptuum nomine dantur, refractarios experiatur, non hos removebit, sed in custodia constituet, aliosque ad eam rem idoneos quæret, atque hæc tuæ excellentiæ solio indicabit: quo res per te, & qui in posterum eundem, quem tu magistratum obtinebunt, ad aulam Imperatoriam relata, inde dispositionem dijudicationemque suscipiat: ita ut improbitatis accusati, si sic nobis videbitur, repellantur: qui vero in horum locum delecti sunt, si idoneos esse judicabimus, sufficiantur, & divina sacraque nostra atque solii tui de hoc iussione facta, in illorum pagarchias & atque bona subeant.

2 ¶ Ante omnia itaque curare ipsum volumus solemne illationem atque alimoniam Alexandrinorum, ut suo provincialiumque magistratum & obsecundantium ipsius cohortium periculo illam Alexandriam emittat, quatenus sub ipso constituta provincia & civitates periclitaturis etiam clarissimis tribunis, cum omni civili publicoque auxilio circa cingulum, bona, & salutem ipsam, nisi auxiliati fuerint. Verum huc * felicitis frumenti transmissiois & usque ad decimum mensis Septembris, uniuscujusque indictionis * nisi Alexandriam emisert, & hujus Augustali, quive ab ipso designati sunt, tradiderit.

3 ¶ Donatam autem a nobis Alexandrinæ urbi alimen-
tiam usque ad decimum quintum mensis Octobris mit-
ter, tradetque spectabili præfecto Augustali aut scriniarii,
aut qui ipsorum locum obtinent, si hoc petierint: verun-
tamen ad eandem diem, & in hos terminos, quos solum
tuum præstituerit, si & ipsi hæc fieri velint: extra quam si
nonnullis in hoc fidem publicam dent, ut e sacris locis
egressi res suas inspiciant, omnibusque modis explendum
fiscum, illive satisfaciendum curent: quo hoc tribunalis
tui scriniarii, qui hujus rei periculum in se receperunt, ac-
cipiant. Nam quæ præter hæc fides publica datur, eam
nullam esse: atque ubicumque e, in sacris etiam locis,
eum, qui eo modo frustra fidem publicam acceperit, ex-
actionem sustinere volumus. Insuper & qui ita fidem de-
derit, quæ hinc exactiones & damna obvenient, iis ipse &
hæredes ipsius atque successores & bona subiacebunt.

4 ¶ Quod si quis Dei amantissimorum episcoporum contra jam dicta fidem publicam dederit, necesse habebunt, Dei amantissimæ ecclesiæ ipsi subiectæ æconomi & defensores, ut inde proveniens damnum fisco refarciant: ac primum quidem de suo, & ex bonis suis: deinde vero, si inopes sunt, ex f. ipsis etiam sanctissimæ ecclesiæ rebus. Verum, si præter voluntatem Dei amantissimi episcopi aliquo modo ipsi dare fidem publicam ausi fuerint, non modo, quod factum est, omnino irritum erit: verum etiam ipsi damnum fisco refarcient. Ad hoc etiam, si tale quippiam præter episcopi sui voluntatem fecerint, & ab officiis, quæ habent removebuntur, & e sacerdotio ejicientur.

§ 9. Ac si præses contra vetitum modum cuiuspiam, qui publica tributa tuis mensuris assignata debeat, fidem publicam dederit, aut tribuni, aut primores. ***

a ἀρχὴ δὲ καὶ
στρατιωτικῇ, καὶ
ιδιωτικῇ. Idro-
ta itaque hic sunt
pagani, & quicun-
que milites non
sunt.

δ τῶν πρυγί-
χων. Pagorum
sunt praefecti, dix-
ad initium hujus
edicti.

ε παρὰρχίας.

d Adde c. 22. / up
cod.

e Asylli jure ne
mo adversus h
scum fruunt. ad
de l. 6. §. 4. C. d
his, qui ad eccl
fias. Nov. 17. c. 7
§. 1.

f Ecclesia sua
oeconomi & de
senforis sui, i
subsidium tunc
tur. v. c. 10. §. 1.
v. cap. 76. de regu
in 6.

JUSTINI, IMPERATORIS AUGUSTI, NOVELLÆ CONSTITUTIONES.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

DE INDULGENTIA & TRIBUTARI- orum reliquorum.

CONST. I.

Quamvis studii & providentiæ jam inde ab impe-
rii nostri primordiis in commoda publica contu-
lerimus: & quæ sequuntur.

UT CONSENSU & MATRIMONIUM solvi possit d.

CONSTIT. II.

Nihil e in rebus mortalium perinde venerandum
est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, o-
mnisque deinceps sobolis series existat: & quæ se-
quuntur.

DE IIS, QUI IN OSDROENA & ET ME- sopotamia illicitas nuptias contra- xerunt.

CONSTIT. III.

Idem Imperator Petro sacri ararii comiti,

PRÆFATIO.

Legum severitati interdum Imperatoriam clemen-
tiam immisceri g convenit, præcipue vero quando
subditos multis damnis atque incommodis ea res
eximit: quale profecto quiddam in præsentia no-
stra potentia facere visum est. A patre enim nostro, qui
una cum aliis virtutibus pudicitiam mirifice amplexa-
tus est, conscripta lex h est, quæ eos, qui illicita matri-
monia ineunt, & punit, & mulctat, & ad honestatem re-
ducit, ut ne, quæ extra ipsius naturæ fines posita sunt, con-
cupiscant. Ac sane perpulchra ea lex est, mirumque in
modum nobis placet: adeo ut eam & ratam habeamus,
& omnibus modis vigorem suum obtinere jubeamus. Ve-
rum multi ex Mesopotamia, Osdroena quoque & Euphra-
tica provincia nos adierunt, qui docerent, quomodo
nonnulli, dum consuetudinem cum Persis, (a quibus hæ
provincia non i multum distat) & qui inter illos sunt
Saraceni & habent, partim per ignorantiam legis, par-
tim amoris affectu victi, illorum imitatione illegitimis ma-
trimoniis conjuncti fuerint, ita ut nonnullis horum liberi
atque nepotes nati sint: quomodo item nonnulli, hac cu-
piditatis suæ occasione capta, quod paululum quiddam
pro acceptis jussionibus, quæ istiusmodi investigari, at-
que vindicari velint, gloriæ tuæ magistratui quotannis de-
pensuri sint: post hujus rei faciendæ commissionem tur-
pis lucri causa per calumniam multos injuria afficiant, ve-
xent, ac innocentibus negotium facebant: adeo ut sæpe
mortuis illis, qui illicite inter se juncti fuerant ab ho-
rum filiis, nepotibus, & ulterioris seriei liberis, qui ni-
hil deliquerint, quod parentes majoresque ipsorum illi-
cite in matrimonium coierint, poenas exigant. Atque
hæc quidem quum dicerent, simul a potentia nostra ele-
mentiam petierunt.

CAP. I.

Nos igitur horum precibus admissis, statuimus, ut nul-
lus omnino eorum in tribus istis provinciis, quæ ante
eum diem, quo Deus nobis Romanorum Imperium est
largitus, in illicitas nuptias inciderit, ob id negotiis ir-
retatur vel difficultatibus ac dispendiis subdatur. Quan-
quam enim sacratissimum nostrum ararium ita damno
afficiatur, & iis, quæ ex lege per hanc occasionem ipsi da-
bantur, privetur; nihilominus tamen quod præterit, ex
speciali beneficio usque ad id tempus condonamus. Quod
profecto facimus, non quasi pudicitiam, aut, quæ de hac
lata lex est, negligamus: sed quo iis, qui parvo re-
dempta talia ex fisco subtrahunt, multorumque fa-
cultates ac substantias in dictis provinciis quassant, &
communes calamitates cient, omnem quæstus occasio-
nem succidamus. Quocirca sane legem illam, & quæ in
illa adversus eos, qui illicite nuptias contrahunt, poenæ
constitutæ sunt, ubique per nostram rempublicam, & in

paulo ante dictis provinciis inde ab initio Imperii nostri
vim & auctoritatem habere jubemus. Provinciis autem
istis ideo benignitatem simul & veniam elargiti sumus,
quod, qui in illis habitant, Persis, & qui sub ipsis agunt
barbaris Saracenis finitimi & vicini sint, itaque hu-
manis affectibus tacti, illos imitari sint, neque naturæ
motum atque vim superare valuerint.

EPILOGUS.

† Proinde quod nobis visum est, & per hanc sacram
pragmaticam declaratur formam, gloria tua, quique pro
tempore eidem magistratui præerit, effectui atque fini
tradere & observare studeto. Dat. Kal. Jan. Conf. Imp. Dn.
Just. PP. Aug. anno i.

UT & DEI AMANTISSIMI EPISCOPI cum provincialium indigenis, & quæ se- quuntur.

CONSTIT. IV.

DUM reipublicæ a Deo nobis datæ curam gerimus,
simulque ut subditi nostri in omnibus justitiæ bo-
no fruamur, operam damus: & quæ sequuntur.

DE SAMARITANIS &

CONSTIT. V.

Idem Imperator Diomedis sacrorum pratoriorum præfello.

Ut impiam Samaritanorum hæresim, & omni rati-
one carentem horum vesaniam, ad meliorem fru-
gem perduceremus: & quæ sequuntur.

TIBERII & IMPERATORIS DE DIVINIS DOMIBUS

CONSTITUTIO.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

*Imperator Caesar, Flavius, Tiberius, Constantinus, fidelis in Chri-
sto, clementiss, beneficentiss, pacificus, Alamanicus, Gothicus,
Francicus, Germanicus, Alanicus, Vandalicus, Africa-
nus, Pius, Felix, inclytus, victor triumphator, semper co-
lendus, Aug. Sacrat. Senatui.*

PRÆFATIO.

Cum opera sint, quæ Deo convenient, simulque
eundem cum humano genere ortum habeant, in
supplices beneficium esse, maleficia exquirere, &
quæcunque subditis utilia sunt, ea & meditari &
facere: tum ea ipsa eos præcipuum Imperatoris Majesta-
tis insigne esse arbitrati, ex quo Deus nobis reipublicæ
imperium atque gubernacula dedit, nulla (ut ita loqui li-
ceat) neque die, neque nocte quicquam earum rerum stu-
dio antiquius cariusque habuimus. Hinc certe, quum
permulti, qui partim in inclyta hac urbe habitarent, par-
tim ex omnibus ferme subditorum nostrorum provinciis,
alii aliunde prodirent, diversimode nos adierint: qui iidem,
quum prope possessiones domusve quaspiam Imperato-
rias prædia & bona sua haberent, aliisque rebus & con-
troversiis involuti essent, variis injuriarum modis a pro-
curatoribus, chartulariis, conductoribus & qui alioqui ad
Imperatorias domos attinent, in se peccari annuntiarent,
atque res mobiles, interdum etiam possessiones, agros &
agricolas sibi ereptos lamentarentur: ea autem ratione,
quod illi aliquid faciendum conducere ab ipsis alienis prædiis & agris de-
fensionem, quæ illis non competat, tribuant, tabulasque Imperatorias ac
signacula & affigant, & (ut uno verbo dicamus) quæ ad ipsos non perti-
nent, suo dominio subiciant: quod aliorum adversus alios nulla ratione
nitentes lites suscipiant, itaque & actores rebus sibi debitis potiri non
sinant, & reis citra iudicium indictæque causæ debiti exactionem vi indu-
cant: ad extremum vero, quod, ut nonnulli fraude inducti, rerum debitarum
syngraphas in ipsas divinas domos concipiant & conscribant, efficiant,
alienisque emptionum, aut fortasse donationum contractibus, in eorum,
quæ aliis debent, circumscriptionem immisceant: inde (inquam) factum est,

a Justinus hic suc-
cessor fuit Justi-
niani cognomen-
to Caropales.
Paulus Aquile-
gensis nepotem
Justiniani fuisse
scribit: Zonaras,
consobrinum
Cedrenus, sorore
Justiniani natum:
Paulus Diaconus
Justinianum mi-
norem appellat.
b Extat hæc No-
vella inter cæte-
ras Justiniani or-
dine 148.

c v. Nov. 22. c. 4.

Nov. 139.

d v. quæ notavi ad

Nov. 139.

e Læus matrimo-

ni.

f Conjunge Nov.

Justin. 154.

g Severitati cle-

mentia miscenda

h dist. Nov. 154.

i De qua sæpius

ideo certatum in-

ter reges Persa-

rum & Romanos.

vide Ammianum

17.

k Saracenorum

nomen satis anti-

quum. Eorum

enim meminit

Sexius Rufus in

Traiano, Sarace-

norum, inquit, &

Arabum loca oc-

cupavit. Sed ne-

mo fidelius id

expressit Ammi-

ano lib. 14. & lib.

23. ibi & Scenitas

Arabas, quos Sa-

racenos posterita-

tas appellavit.

Hæc ille. Inde

Mahumetis ge-

nus, cujus po-

steri Saraceni:

postmodum Tur-

ci. Ne putes alio-

quin cum idioris

ab Agare, Agare-

nos: aut a Sara

Abrahami uxore,

Saracenos appel-

lari. De phylar-

etis Saracenorum

alias dixi.

l Indulgentur

nuptiæ illicitæ

Osdroenis, de in-

dulgentia illicita-

rum nuptiarum

adde l. 57. in fin.

f. de juve dor.

a Ab occidit fæ-
plaga. Ammianus
23. loquens de
Perside. Ab occi-
dua plaga contin-
git Armenios &
Niphatem, & in
Asia sitos Alba-
nos, mare ru-
brum, & Scenitas
Arabas, quos Sa-
racenos posteritas
appellavit.
b Extat hæc No-
vella inter reli-
quas Justiniani,
ordine 144.

c Extat hæc No-
vella apud Justi-
nianum 144. cui
adde Nov. 129.

d Hic successor
fuit Justinianus,
de quo s. sub quo
patium rege-
bat, testis Paulus
Diacono. Cedre-
nus & Zonaras
fuisse κόμης τῶν
ἐκκλησιῶν
ἐκείνων scribunt.
e v. l. 2. ut nemo
privatus titulos
grad. sui vel ali-
enii impon. gra.

a Facit 2. C. 14. 15.
16. 17. 18.
b v. l. 5. C. de legib.
c Interest enim
Principis locuple-
tes habere subdi-
tos. Nov. 8. §. 1. l.
3. C. de naturali-
bus liberis.
d Hinc illud Plin-
ii ad Trajanum.
Tu nihil amplius
vis tibi licere,
quam nobis. adde
Nov. 149. cap. 3. in
fin.
e πρὸς οὐρανὸν.
f εὐχόμενος, ἢ
χαλεπὴν ἔχει
βατὶναι. adde
Nov. 17. c. 15.
g οὐρανὸν.
h De evocationi-
bus alias dixi.
i l. 10. ff. de iurid.
k v. l. 5. C. de pri-
vilegiis dom. Aug.
l Adde l. 1. ff. de
alienatione iudi-
cii.
m Fraus fit a per-
sona ad aliam. l. 5.
ff. de donat. inter
viv. l. 5. §. 3. D. de
author. tut. l. 26.
in fin. C. de nser.
Nov. 123. c. 2. §. 1.

ut quæcunque ad nostras aures pervenerint de illis recte
& competenter statuerimus, quum his quidem restitui
ablata iusserimus, ac incompetentes defensiones inter-
dixerimus: illos vero a iudiciis liberaverimus, debito-
rumque syngraphas irritas iudicaverimus, & fraudes
in contractibus fieri solitas prohibuerimus: quum denique
Imperatoriarum domuum procuratores leges iustum-
que pietatis nostræ propositum sequi iusserimus. Verum
quoniam impossibile est, ut extranei, quique procul hinc
habitant, pariter omnes huc convenient, utque nos sin-
gulatim omnia, quæ ad hunc modum fiunt, ubique ma-
nifesta faciamus: quæ ad hæc attinent, evidenti lege
explicare visum est, quo non solum nostræ ætatis, verum
etiam omnis futuri avi hominibus nostrum æquitatis
iustitiæque studium innotescat. Innotescat vero etiam,
quam Imperatoriis nostris ædibus, quive illis præsent, si
quid delinquant, non parcamus: quomodoque si c subditis
bene sit, id nostram esse opulentiam felicitatemque, &
(quia non solum divinarum domuum negotia, verum etiam
communia præsentis reipublicæ nos cognoscere par
est) subditorum facultates, quantum ad curam, nihil
ab Imperatoriis differre existimemus.

CAP. I.

Statuimus igitur, ut nulli gloriosiss. magnificentissimo-
rumve divinarum nostrarum, aut pietiss. Augustæ
domuum (quibus & patrimonialis & regia domus, quæ
ante novas ecclesias sita est, adnumeranda est) curato-
res, aut chartularii, aut provisorios, aut conductores, aut
quicumque alii ad easdem divinas domus pertinent, vel
tabulas, quæ nostram appellationem contineant, vel ef-
figies f insigniave Imperatoria alienis ædibus aut prædiis,
vel mobilibus defunctorum, vel etiamnum superstitum
rebus signacula g imponere, vel aliorum rusticos suscipe-
re, vel solutiones aliquas, quæ ipsos aut etiam ipsorum
proventus transferant, in Augustalem domum faciendas
curare in posterum audent: neque si etiam earundem do-
muum, prædiorum, rerum, aut rusticorum partem ali-
quam ad Augustas ædes pertinere contingat, hinc adver-
sus eos, qui una cum ipsis possident, fraudis læsionisque
occasionem capiant.

CAP. II.

Quin & si quos rusticos, qui in aliorum mancipio sunt,
in præsentem ipsos habere, aut quales diximus solutio-
nes accepisse constet, simul ipsos rusticos restitui, simul
ipsas solutiones irritas esse iubemus. Quod si de his re-
bus aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habe-

re adversus alios dicant, nequaquam reum ad se trahant, neque (id quod
& absurdissimum & iniquissimum putamus) suarum i controversiarum
iudices sedent: liceat autem ipsis, ut coram competente iudice, sub quo
sunt, qui actiones sustineant, litem moveant, simulque jus suum obti-
neant. At si ipsos gloriosissimos magnificentissimosque curatores divi-
narum domuum, quarum curam gerunt, nomine, ab aliis in jus vocari
contingat, tum quidem, si hic actio instituitur, communi & actoris &
Augustalis domus curatoris consensu unus ex gloriosissimis nostris præ-
fectis, ad rei examinationem dijudicationemque eligatur: & si (ut fie-
ri assolet) contentio huc infurgat, libellus supplex Principi offeratur,
datusque ab ipso iudex suscipiatur: si vero in provincia aliqua, ejus præ-
ses controversiam sibi audiendam sumat. Cæterum si quis chartula-
rius, emphyteuta, conductor aut colonus Augustalium rerum occasio-
ne in jus vocetur, facultas sit actori, si velit, ut coram ipso Augustalis
domus curatore, aut si (suspectum illum habeat) in alio foro coram eo,
coram quo communiter visum sit, aut etiam quem ex imperiali iussu hic
nacti fuerint, actionem instituat. Quæ vero istiusmodi controversiæ in
provinciis movebuntur, eas cujusque provincie præses audiendas assu-
met. Sane quæ iisdem divinis domibus privilegia k, jam concessa sunt, ea
non in his, sed in litium sumptibus observentur, pro inducendis nempe
(quomodo dicitur) legendis & edendis, atque in aliis, quæ circa lites
fiunt sumptibus, ut nemo constitutum horum modum transgredi audeat,
iudiciorumque ministri eo contenti esse debeant. Illis vero etiam, qui
adversus ipsas Augustas ædes, earum curatores, provisorios, conducto-
res, chartularios aut colonos actionem dicant, ut iisdem utantur privile-
giis facultas fuerit: ut ne in hoc quidem (quo tamen legibus nostris con-
stitutum est modo) illis esse inferiores videantur.

CAP. III.

Porro quia nonnullos esse scimus, qui quum creditores suos debitis
fraudare volunt l, res suas illis oppignoratas alicui nostrarum ædium
aut vendunt, aut donant, aut alio quocunque contractu perscribunt, &
per illas medias m in alios vel cognatos vel familiares aliquo contractus
modo transferendas curant: ut hac ratione hypothecæ jus miserum in
modum iis, qui pecunias suas erogarint, fere dispareat: dum divinarum
domus præfectus (per quem hæc facta esse dicuntur) propter potestatem,
quam habet, movendam de his rebus actionem non suscipit: & qui rem
percepit, contractum cum divina domo initum præterdit, per datum-
que domui privilegium a nemine actione conveniri sustinet: insuper
etiam quia esse scimus, qui domibus, locis, aut aliquibus unius cuiuspiam
Augustarum ædium officinis majore, aut quacunque mercede conductis
illarum rerum prærogativa utantur: itaque creditores, aut etiam, qui
ipsis actiones intentant, & arceant & oblendant: idcirco iubemus, ne quis
de reliquo subdolis commentis adversus creditores suos uti audeat, ne-
que per divinam domum, mediam cum alio donationem aut contra-

ctum instituat: sciens, quod nullum a fructum ex versu-
tia sua percepturus est, quum res alienata, ubicunque
fuerit, siue penes divinam domum, siue penes alium
quempiam, nihilominus vindicari poterit, & omnia ei,
qui actiones, aut etiam hypothecæ jus habet, integra at-
que illata, perinde ac si nihil intervenisset, servabuntur.
Ad hoc etiam, si quid hujus commentis causa ipsi divina
domui, ejusque procuratori captandæ benevolentia ratione
datum esse contingat, eo, qui dedit excider, hanc-
que (quanquam minorem, quam pro merito) remunera-
tionem feret.

CAP. IV.

Cæterum neque per earum ædium, quæ ad Impera-
torias domus pertinent, inquilinos, neque per alie-
nos colonos, aut alium quempiam omnium, divinarum
ædium præfecti aliquid faciendum conducant b, neque
illis patrociniū tribuant, aut quod πατροκίνιον c dicitur,
ex liberis aliquibus, exactionibusve obnoxiiis, aut
decurionum etiam, quæve in universum ad alios perti-
nent, prædiis capiant: ac vero ab his omnibus desistant.
Et si tabulæ aut insignia Imperatoria istiusmodi prædiis,
domibus, officinis, aut locis jam affixa sint d, hæc detra-
hant e: aliisque, qui illa detrahunt, quasi nostro iussu
id faciant, nequaquam contradicant. Ad hæc quie-
tem agant, adversusque inquilinos, & qui quocunque
modo tenentur, coram competentibus tribunalibus mo-
veri actiones sinant: ac nullum ad alienas controversias,
aut res, aut jus, aut prædia, horumve colonos accessum
habeant, neque adversus aliquos actiones cedant, aut
has ab aliis assumant: itaque alios, ut istiusmodi actioni-
bus, obnoxios, in jus vocent. Etenim hanc injuriæ ratio-
nem omnino tolli iubemus, etiam si donationis modo
istiusmodi actiones ipsarum domus in nos divinasque
nostras ædes transferat, & quæ iusta videantur, debita se
habere dicat: ne videlicet hoc commento aliis iniquitatis
quicquam obveniat. Istiusmodi si quidem donationes
nobis cura non sunt, neque f calumniæ opinionem offer-
re, & subire nostrarum divinarum domuum procurato-
res volumus: utpote, qui singulis (ut dicitur) diebus no-
stra subditis donemus, magnanque rerum mobilium
immobiliumque, & pecuniarum vim prope omnibus e-
largiamur. Facultas vero cuique sit, ut quas se habere a-
ctiones dicit, eas adversus obnoxios secundum consenta-
nee in hoc obtinentem modum, nullo Augustarum do-
muum præfecto interposito, moveat: & quando sua per
legem recuperarit, de his, quocunque velit modo, sta-
tuat. Ipsas enim actionum cessiones, quod fraudis & ca-
lumniæ ansam complectantur, & odimus & averfamur.
Quapropter etiam si quæ hujusmodi in ipsas divinas domus
jam conscriptæ sunt, has irritas constituimus, & g nul-
lam illas petitionem exactionemque habere concedimus,
ut hi adversus quos factæ sunt, inde provenientibus acti-
onibus liberentur, hancque poenam iis, qui has cessiones
facere ausi fuerint, imponimus.

CAP. V.

Si vero etiam ipsarum Augustarum domuum præfecti,
aut chartularii, aut emphyteutæ, aut conductores, aut
dispensatores h, aut qui alioqui ad illas pertinent, ob res
privatim ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram com-
petentibus magistratibus in jus vocentur, ipsos prompte
obedire iubemus, & secundum procedendi ex lege ordi-
nem actiones suscipere, indeque manantibus exactioni-
bus cedere, idque perinde ac si ad divinas domus nihil
pertinerent: ne hac potestate eos, qui adversus ipsos a-
ctiones habent, obludere, iisque, quæ debent, fraudare vi-
deantur. Adeo autem ab istiusmodi injuriis divinas
nostras domus alienare cogitamus, ut controversias apud il-
larum magnificentissimos gloriosissimosque curatores siue
in scriptis, siue sine scriptis jam motas, ulterius procedere
non sinamus, extra quam i si utraque pars sponte id face-
re velit. Quod sane si utraque pars non velit, volumus, ut
unus aliquis nostrorum magistratum, in quem partes
consenserint, quemve etiam nos assignaverimus, secun-
dum hoc, quod recens a nobis constitutum est, controver-
siam a quocunque horum examinatam, quæque in illa for-
te acta sunt, suscipiat, ac deinceps audiat, quæque legibus
convenient, de ea statuatur.

CAP. VI.

De oneribus k profecto etiam, & metatis, & angariis, & viarum l
pontiumque instaurationibus, de descriptionibus quoque & indi-
cationibus tractare nobis visum est. Ac, ne hæc indistincta maneat, con-
sentanea quædam iustissimo nostro proposito de illis descriptio proce-
dat. Quum enim privilegia jam olim Augustalibus domibus data, ab
his illas eximant, recte animum nostrum subiit, ut rei utilem & neces-
sarium ordinem imponeremus. Si etenim ob Imperatoriarum exerci-
tium, qui in barbaros emittuntur, transitum, aut etiam nostro iussu
quo abunde huic inclytæ civitati annonæ sit, aliarumve occasionum
causa, specierum quandam contributionem m fieri contingat: his
omnibus

a l. 10. in fin. ff. de
matrim.
b ἐν τῷ οἴκῳ, id est,
id est, mensede
accepta defende-
re, sic in Nov. 17.
cap. 14. τὸς ἐν τῷ
οἴκῳ τοῖς ἐν τῷ
οἴκῳ.
c πατροκίνιον,
patrocinium
d Dixi ad l. 2. C.
ut nemo priva-
tum
e Adde Nov. 28.
cap. 5.
f Adde l. 1. D. de
hered. inst.
g Adde l. 1. ult. C. de
licet. potestati-
bus.
h ἡ δὲ διοίκησις,
licet enim cul-
que renouatio
lis, quæ pro se io-
troducenda sunt, l. 5.
C. de epis. l. 29. C.
de pal. N. 136. l. 1.
k τῶν σωματικῶν.
v. 7. 10.
l v. l. 7. C. de sac.
eccl. l. 4. C. de priv.
domus Aug.
m σωματικῶν, ut &
8. σωματικῶν: σῶ-
ματις, coemptio,
l. 2. C. de frumentis
urbis Const. Eo-
tius de consuetu-
ne, indicia coem-
ptio, Calliodorus,
variar. Larii at-
que critici specie-
rum nullis tem-
poribus coemptio-
nis nomine inde
decernimus po-
tulari. Coemptio
dicitur, quoniam
quis forensi pre-
tio sisco vendere
cogitur, ideoque
ἀπὸ τοῦ πρὸς id est
onus dicitur. Sui-
das in Synonymis
a quo nemini li-
cet se excusare, C.
ut nemini liceat
in coempti. specie-
rum, dicitur et-
iam σωματικῶν.
l. 1. C. de Theod. de
public. coempti.
Specierum coem-
ptio, dicitur, quoniam
damus cura, sico-
nium & siconia,
sic, ut nemini li-
ceat in coemptio-
ne specie. de manu
vere forensi.

a ut l. 2. c. de priv.
domus Augusti.

b Extrat inter
Nov. 164.

c Extrat inter
Nov. 161.

d l. 2. §. 13. D. de
orig. jur.

e Extrat inter
Nov. 163.

f Hinc illud apud
Ciceronem 6. de
Republ. seu in
summo iustitiam
cole & pietatem.
g Scriptit adver-
sus Eutychen.

h Amalasunta,
vel, ut Paulus A-
quilegiensis scri-
bit, Amalasuntha,

aliâ Amalasuntha,
regina mater A-
talarici Gotho-
rum regis: quo
extincto ipsam
regnavit. v. Pau-
lum Aquilegiensem
in Justinia-
no. Procop. de
bello Vandali-
co, & l. de bello Ge-
thico.

i Theodatus ab
Amalasunta par-
ticipes regni ad-
umptus, post di-
cas aliquot eam in
balneo strangula-
vi iussit. Paulus
Diac. d. l.

k Totilas vel To-
tilanes rex Go-
thorum, a quo
Roma quondam
capta est, qui par-
cere Romanis cu-
piens, per totam
noctem clangere
buccina iussit, ut
qui se a Gotho-
rum gladiis tutos
esse vellent, aut
in ecclesiis se
tuerentur, aut
quibuscunque
modis occulta-
rent, quique de-
cimo post anno
vidus & interfe-
ctus a Narsete,
Paul. Aquileg. ibi.

v. Procop. 3. de
bello Gotho-
rum.

l Facit Paul. Cod.
Theod. de infr-
mandis iis, quæ
sub tyrannia ac
barbaria gesta
sunt. Dixi de ea
re nonnulla in l.
16 c. de sacr. eccl.
m l. 4. §. 1. c. de f-
de instrum.

omnibus non modo alios subditos a, verum Augustarum domuum possessiones, & habitacula profecto etiam obnoxia esse volumus. Ac sane citra hac causas, ne divinæ domus, neque alius subditorum quisquam molestia afficiantur, jubemus: neque, ut tale aliquid illata necessitate fiat, permittimus.

DE HÆREDIBUS.

CONST. II.

DEO & simul & iustitia nihil majus existit, absque his enim nihil unquam commode geri potest, & præcipue in nostra hac Republica. Exinde enim & recte regnare, & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem. Ea propter cum & nos divinitus, perque iustitiam, imperii sceptrâ suscepimus: & quæ sequuntur.

DE c PROVINCIARUM PRÆSIDIBUS.

CONST. III.

Non tantum decenter leges ferre summo bono est: sed etiam sancita accurate custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competen-
tibus poenis subicere. Quæ enim d legum erit utilitas, si in literis dumtaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? & quæ sequuntur.

Novella quarta deest integra. * *

DE c RELEVATIONE TRIBUTORUM PUBLICORUM.

CONST. V.

Prastantissima inter homines bona sunt iustitia & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque Imperium, hæc conservare rempublicam; hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam, & quæ sequuntur.

ALIÆ ALIQUOT CONSTITUTIONES JUSTINIANI, JUSTINI, ET TIBERII, EX LIBRO JULIANI ANTECESSORIS.

PRAGMATICA SANCTIO JUSTINIANI IMPERATORIS COMPLECTENS VARIA CAPITULA.

1. Imp. Justin. Aug. ut omnia firma sint, quæ Amalasunta, vel Atalaricus, vel Theodatus concesserunt.

Pro petitione Vigilii g, venerabilis antiquioris Romæ Episcopi, quædam disponenda esse censuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noscuntur. In primis itaque jubemus, ut omnia, quæ Atalaricus, vel Amalasunta h regina mater ejus, vel etiam Theodatus i Romanis, vel Senatu poscente concessa sunt, inviolabiliter conserventur: sed & ea, quæ a nobis, vel a pia memoria Theodora Augusta quondam conjuge nostra collata sunt, volumus illibata servare, nulla cuiusque danda licentia contra ea venire, quæ a prædictis personis pro quibuscunque rebus, vel titulis data, vel concessa esse noscuntur, excepta videlicet donatione a Theodato in Maximum pro rebus habita Marciani: ex quibus dimidiam portionem Liberio viro gloriosissimo dedisse meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere censuimus.

2. Ut per Totilane facta donationes irrita sint.

Si quid a Totilane k tyranno l factum vel donatum esse invenitur, cuiusque Romano, seu cuique alio, servare, vel in sua firmitate manere nullo modo concedimus: sed res ablatas ab huiusmodi detentoribus antiquis dominis reformari præcipimus; quod enim per illum tyrannidis ejus tempore factum esse invenitur, hoc legitima nostra notate tempora non concedimus.

3. Nemini noceat in captivitate gentium amissio instrumentorum.

Licet enim generali lege prospectum est m, ne instrumentorum amissio dominis, pro quibus instrumenta conscripta sunt, quodcumque præjudicium rerum possit inferri: tamen specialiter etiam per illa

loca hoc renovare censuimus, cum sciamus per diversas calamitates & hostiles perversiones, tam in ipsa civitate Romana, quam in aliis locis hominibus instrumenta perisse. Nequaquam igitur ex hoc quicunque patiantur calumniam, aut aliquod sustineant detrimentum, sancimus, ut instrumentorum quidem amissionem a vel corruptionem nullum præjudicium pro dominio vel possessione, pro credito, dominis rerum, vel possessoribus aut creditoribus, pro quibus instrumenta conscripta fuisse inferre pragmatum.

Sed & si quis res absentis vel etiam capri, forsitan gressus b, per suam aut cujuslibet auctoritatem invasit, vel petendo eas tenuit, reverso eo vel liberato, sine ulla dilatione jubemus restitui ipsi, vel etiam hæredibus ejus. Et si forte ille fatale munus subiit, etiam hæredibus ejus restituatur legis auctoritas suggerit.

5. Non presumat quis alienum.

Quia autem verisimile putamus, diverso tyrannidis tempore res suas per metum alienasse hominibus, vel officium quodcumque gerentibus, vel aliam a Totila commissam actionem, vel potentiam, vel gratiam apud eum habentibus, sive venditione, sive aliis quibuscunque contracti titulis, modo vero, quod factum est, prius rescindi desiderare, utpote per violentiam, vel per metum tyrannici temporis factum: sancimus, omnibus esse licentiam sui recipiendi, sive vindicandi, vel possessionis a iudice adipiscendæ, prædiis, tantummodo videlicet restitutis, qui tamen eo, qui se dedisse perhibet, adprobante veraciter constituerit exsoluta, nec aliquo postea modo, vel fraude subtrahita, vel ab eo recepta: cum non absque ratione esse putamus, multa tunc tempore per metum, vel violentiam facta esse, quæ nostris temporibus rescindi exposcit iustitia, poena videlicet instrumentis inserta propter prædictas sanctiones, modis omnibus quiescente.

6. De tempore postliminii, id est, post captivitatem.

Cum autem Deo propitio nostro imperio sint omnes restituti, sancimus pro nostrarum legum auctoritate triginta d, nec non & quadraginta annorum præscriptionem, alias insuper, legibus locum habere, & suam tenere per omnia firmitatem: his dumtaxat temporibus, quæ ab adventu tyrannorum bellica confusio comprehendit, nullatenus in præscriptionem curriculum imputandis.

7. Ut instrumenta irrita revocentur.

Cognovimus, dum hostilis ferocitas Romanam civitatem vel alias obideret, diversos contractus esse factos inter Romanos, qui obsidebantur, vel etiam instrumenta conscripta: in præsentem vero quosdam prædictos contractus rescindere, vel etiam instrumenta irrita revocare: sancimus, & si postea per hostilem incursionem huiusmodi documenta perierint, nullam esse licentiam, quæ facta sunt, infirmandi, sed omnes & contractus obsidionis tempore factos in sua firmitate durare, instrumenti etiam competentem vim habituri, sed nullum per eorum amissionem dominis præjudicium generandum. Quod enim rite perfectum est, per fortuitos belli casus verri, subtilitatis non patitur ratio.

8. De rebus mobilibus vel immobilibus.

Res insuper mobiles vel immobiles seseque moventes, quas a Theodorici f regis temporibus usque ad nefandissimi Totila superventum quocumque jure vel titulo Romani possedisse noscuntur per se, vel usufructuarias, vel alias personas, per quas unumquemque præcepit possidere, in posterum sine aliqua concussione apud eos servamus, eo videlicet ordine, quo per prædicta tempora easdem res possedisse noscuntur.

9. Pro immunitate tributorum.

Ne autem tributorum exactionis intuitu, habitatores patiantur molestias quarumcumque provinciarum, sancimus nullius majoris dignitatis officia pro exigendis functionibus dirigi, sed per provinciarum iudices & eorum officia quodcumque damnum collatores sustinere pro tributorum videantur exactione, licentia non deneganda majoribus iudicibus, & eorum officiis, si minus illata fuerint functiones, ipsos iudices, & eorum officia convenire, & quod minus est illatum exigere, & tam publicæ rationes, quam collatoris utilitas procuretur. Dat. anno, die, & Const. SS.

10. De confirmatione absolutionis tributorum.

Ipsarum etiam functionum solutionem per consuetam loca vel tempora solenniter præcipimus fieri, nulla innovatione per hostilem adventum solutioni tributorum penitus inferenda, sed pro sua consuetudine, vel nostrarum beneficiorum tenore, sive ad arcam, sive in provincia, unumquemque solutionem in posterum etiam celebrare.

11. Ut leges Imperatorum per provincias ipsarum dilatentur.

Jura insuper vel leges g Codicibus nostris insertas, quas jam sub edictali programme in Italiani dudum misimus, obtinere sancimus: sed & eas, quas postea promulgavimus constitutiones, jubemus sub edictali propositione vulgari ex eo tempore, quo sub edictali programme evulgata fuerint, etiam per partes Italix obtinere, ut una, Deo volente, facta rep. legum etiam nostrarum ubique prolatetur auctoritas.

12. De

a Instrumenti a. missio facta tyrannidis tempore, non nocet creditoribus, dominis, aut possessoribus. Nam & alias amissio instrumenti, ceteras probationes non excludit. l. 4. c. de fide instr. b v. sup. j. c Facit Nov. 36. d Idque etiam continetur d. Nov. 36. res ereptas tyrannidis tempore auferri possessoribus, nisi actores excludantur legitimis præscriptionibus. e Contractus non ideo rescinduntur, quod obsidionis tempore facti. Obsessus itaque contrahere potest: nam & captus potest. l. Nam & Servius. 21. ff. de negotiis. f Theodoricus hic est, a quo Odoacer rex Turcilingorum & Rugorum, si credimus Paulo Diacono in Zenone) rex Italix superatus est, v. Procopium de bello Goth. vide Paul. Diac. in Odoacro. g Facit Nov. 36. in fin.

a Id est, anno 544.
b Narsus urbi, ita legitur apud Julianum.

c Lugdunensium, ita legitur apud Julianum, alii Lygdunensium. *est rescriptum Hadriani ad Bithynium Pollionem legatum Lygdunensem, l. 15. in fin. ff. de excusat. tut. ubi Holander legit Lygdunensem. Fidem mentio Lygdunensium Gallorum in l. ult. §. 1. ff. de censibus. Non potest autem hic locus referri ad Lugdunenses Gallos, ut qui Clodoveo Regi tunc temporis obtemperarent, & soluti potestate & jurisdictione Imperatoria: ut colligere possis ex Gregorio Turonensi 2. num. 36. eo magis, quod hæc constitutio ad Illyricos pertinet. J. eodem. Puto itaque hanc Lygdunensium civitatem Illyrici fuisse.*
d Id est, 540.

e vido Nov. 162.
fap. 2.

tionem nostra statuit æternitas, magnitudo tua modis omnibus effectui mancipare, observareque procuraret, pœna decem librarum auri imminente contra temeratores nostrarum iussionum. *Pragmatica data Idib. Aug. Const. Imp. D. N. Justin. PP. Aug. anno 28. a P. C. Basilii V. C. anno 13. b Narsus. Ill. pr. exposito sacri cubiculi: Antiocho V. magnifico præsente per Italiam.*

DE ADSCRIPTITIIS ET COLONIS.

Imp. Just. Aug. Dominico præsente.

Docuerunt nostram serenitatem Lygdunensium & habitatores, & hoc nos docuerunt, quia ante proposuimus legem, per quam iussimus adscriptitios vel colonos commissentibus se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, & ex hoc detrimentari fundos & eorum functiones, recedentibus agricolis, velut ex utero libero procedentes: ex hoc corrigentes sancimus, secundum veterem legem de adscriptitiis & colonis constitutis agricolis, quod nascitur, adscriptitium & colonum fieri: sed si sola fuerit mulier libera constituta, cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur lædi ex hoc penitus liberum uterum, utque talis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscriptitio, neque colonus, in hoc tantummodo casu obtinente lege. Sancimus ergo generalem legem, ut, qui ex adscriptitio & colono natus est, patris naturam sequatur. Sic ergo & indemnitas fisco collatoribus erit P. C. In hoc ergo medentes, præsentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricanis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur. Tua igitur gloria, quæ nobis visa sunt per hanc legem divinam significantem, effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri, qui eam violaverit, aut concesserit violandam. Dat. Sub. Id. Apr. Constantinop. Imp. D. N. Just. Aug. anno 14. d Justino Conf.

CONSTITUTIO

JUSTINI IMPER.

De filiis liberarum, in Africam directa.

Imperator Caesar, Flavius Justinus, fidelis in Christo, mansuetus, maximus, benefactor, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Theodoro.

Die noctuque pro utilitate reipublicæ subtiliter cogitantes, illa properamus renovare, quanta in locis opportunis sunt necessaria, & maxime pro tributis atque redditibus, sine quibus impossibile est aliquid agere prosperum. Suggestit autem tua magnitudo maximam partem possessorum Africanæ provincie precibus suis intimare, desolatos agros remansisse, cum divina lex promulgata fuisset, constituens creatos ex libera matre, & adscriptitio marito, liberos esse, quod contrarium est legibus antiquis: cum illæ manifeste decreverunt, talem sobolem adscriptitiam esse; ex hac enim licentia filii adscriptitiorum, prædia, in quibus nati sunt, dimittentes, & in aliis habitantes locis, tam fiscum, quam dominos prædiorum minuire, & hæc dicentes supplicaverunt corrigere hoc capitulum apud illam provinciam, sicut & pater noster prædictæ legis lator in Illyricianam provinciam fecit, constituens filios, qui nascuntur ex libera matre atque adscriptitio patre, liberos esse cum suis rebus e, sed tamen colonos ut non liceat terrulas, ubi nati sunt, relinquere,

& alienas colere. His igitur nostræ serenitati suggestionem tua relatis, necessarium esse perspeximus, possessores subiectos nostros atque functiones publicas adjuvare. Unde * sancimus, in Africana provincia filios ex libera matre & adscriptitio patre productos, liberos quidem esse, & res proprias habere, in ordine tamen colonorum esse, & non posse eos dimittere prædia, in quibus nati sunt, & excolere aliena, sed vicis ipsos, in quibus orti sunt, cum libertate colere: sic etenim nec fiscus nec possessor læditur, neque prædicti imminuuntur, terras, ubi nati sunt, excolentes, Theodore parens a charissime atque amantissime. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra sanxit æternitas, tam tua magnitudo, quam qui post te eandem administrationem adepti fuerint, una cum officio suo effectui mancipare observareque procurant. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Imp. D. N. PP. Aug. Justin. 5. Ind. 3. Et subscriptio b Imperialis, Vale Theodore parens charissime atque amantissime, & Quæstor legi c. Dat. Kal. Mart. C. P. Imp. D. N. Justin. PP. Aug. anno 5. post Conf. ejusdem D. N. anno 2.

SACRUM PRAGMATICUM TIBERII d AUGUSTI, DE CONFIRMATIONE CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS DE FILIIS COLONORUM ET LIBERARUM.

In nomine Domini Jesu Christi.

Imperator Caesar, Flavius Tiberius Constantinus, in Christo mansuetus, maximus, benefactor, & Fl. Nob. Tiberius Mauritius, felicissimus Caesar, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, victor ac triumphator, semper Aug. Theodoro.

Consuetum & peculiare nostræ mansuetudinis remedium necessitatibus subiectorum nostrorum imponere cupientes, suggestionem viri beatissimi Publicani e, antistitis Chartaginensium civitatis & possessorum ejusdem Africanæ proconsularis provincie libenter suscepimus, per quas pragmaticam sanctionem Justinii divæ memoriæ patris nostri pro conditione sobolis ab adscriptitio patre & ingenua matre ad Theodorum tunc præfecturam tuam agentem ante tempus emissam firmam illibatamque nostris etiam assatibus constitui supplicaverunt, ut cultura terrarum permaneat nulla lege vel machinatione ab ea separari valitura. Consules itaque consulatoribus Africani tractus, sancimus eandem pragmaticam sanctionem, & ejus dispositionem omnibus modis, ex quo data est, suas vires habere, & incertam ei auctoritatem universis dominis terrarum opitulari, ut liberi procreati a matre ingenua & patre adscriptitio vel colono rusticitatem paternam cognoscant, & operibus suis consuetos redditus his, quibus suppositi sunt, subministrent, deterioris quidem conditionis alieni, ipsius autem cespitis, ubi nati sunt, recedere, & in aliis quibuscunque locis degere non permittunt, Theodore parens charissime atque amantissime. Illustis igitur & magnifica autoritas tua hanc pragmaticam sanctionem in æternum valituram editis propositis omnibus habitatoribus Africanarum partium innotescat, ut omnibus pateat, qualem pro utilitate earum providentiam gerimus.

Et subscriptio Imperialis.

f Divinitas te servet per multos annos, parens charissime, atque amantissime, & Quæstor legi. Dat. 3. Id. Aug. CPL. Imp. D. N. Tiberii Constant. PP. Aug. anno 8. & PCL. ejus anno 3. & RS. Nob. Tib. Marc. feliciss. Caesar. ann. 1. g

a Antiquum est viros graves ab Imperatoribus parvum nomine appellari.
b Subscriptionem Principis, rescriptis & constitutionibus addi, observare, addit. l. 6. C. de diversis rescriptis. sed & subscriptionem quæstoris præcedere.
c Moris fuit, quæstos ita subscribere. Quæstor legi: v. Pragmaticam proximam J. adde Nov. 114. in pr. & fin. Eadem forma subscribebant Patriarchæ. l. 25. §. 6. C. de sacros. eccl.

d Hic fuit successsor Justinii 2. de quo 3.
e Publicanus Episcopus Carthaginiensis.
f Præcedebant interdu illa: Ex manu divina: Divinitas te servet per multos annos. Nov. Valentini de homicidiis casu factis: & manu divina operamur vos felicissimos. Nov. de inde. relig.
g Subscriptionem rescriptorum variis observare. addebant interdum rescriptis & constitutionibus diem, quo is ad quem dirigebatur, rescripta vel constitutiones accepisset, & quo fuissent ante latæ, id est, programmate propositæ, l. 27. Cod. Theod. de iur. que supr. relatis. contra. Ideoque in una & eadem constitutione interdum quatuor dies sub. notabantur. Data, Subscripta, Accepta, Antelata, vel Lecta, vel Allegata.



INDEX NOVELLARUM CONSTITUTIONUM LEONIS IMPERATORIS.

PROOEMIUM.

P Quod unumquemque, qui iudicandi prerogativam acceperit, quemadmodum legalium capitulorum a nobis habitus delectus statuerit, dirimere controversias oporteat: quæ vero inter reprobata habita sunt, uti ex illis nulla litis ambiguitas dijudicetur.

Vt, qui cetera secundum sacros divinosque canones Episcopali dignitate dignus esse probatur, si liberi ex legitimo matrimonio illi sunt, ob illos in consequendo honore nullum impedimentum sentiat.

Aliter,

Vt, qui alioqui principe sacerdotio dignus est, si legitimi illi liberi sint, non impediatur illum consequi.

Vt, qui sacerdotes creandi sunt secundum Ecclesiæ ritus, ea lege creentur, ut omnem deinceps vitam cælibem agant: aut si matrimonium contrahere velint, prius id faciant, ac deinde ad creationem procedant.

Aliter,

Quod ante ineundum sacerdotium matrimonium contrahi debeat.

Vt non modo universalis Ecclesiæ sacerdotes, verum etiam, qui ad quæcunque sacramentum pertinent, si in hoc vocentur, licite sacramenta exponere, divinumque cultum domi privata celebrare possint.

Ne, quibus, postquam monasticæ vitæ institutum subierint, facultates suppetunt, in universum hi de illis testari prohibeantur: sed ut, si, quo tempore monasterium adierunt, in id quippiam contulerint, in illorum potestate sit, ut quemadmodum velint, de iis, quæ sibi postmodum paraverunt, in plenum assent etiam testamentum condant. Si vero nihil ab initio intulerint, tum ut de beffe statuendi facultatem habeant: monasterium autem alteram partem sive trientem accipiat.

Aliter,

Vt monachus de acquisitis testari possit.

Vt utrumque tempus, tum quod sancta sexta constituit synodus, tum quod decernit Divus Basilii, in iis, qui monachi fieri statuunt, observetur: & bonorum ejus, qui a synodo præstituto tempore monachus fit, dispositio secundum editam a nobis formam procedat.

Aliter,

Vt decennis puer in monachorum numerum assumatur.

Vt quotiescunque a Clericorum habitu ad profanorum transire per vercordiam aliquis tentarit, in illum is, invitus etiam, restituatur.

Aliter,

Ne clericus denuo profanus fiat.

Vt qui rejicere venerandum monasticæ vitæ habitum in animum induxerit, ac pro illo profanorum habitum suscepit, quotiescunque hoc agere ausus fuerit, etiam invitus in illum restituatur: & ex quo monasterio improbe aufugerit, eidem reddatur.

Aliter,

De eo, qui vitam monasticam deserit, qui præsidum cohortibus adscribi solet.

De servo, qui ignorante domino clericus factus est.

De servo, qui inscio domino monachismum suscepit.

De servo, qui ignorante domino Episcopus factus est.

De officinarum magnæ Ecclesiæ usu.

De perpetuis emphyteusibus Ecclesiæ.

De iis, qui monasterium imperfectum relinquunt.

Vt salutarem baptismum in quocunque sacro oratorio peragi liceat.

Vt, qui viginti annos habet, hypodiaconus creari possit.

De puerperis, quando divinorum mysteriorum participes fiant, & quando infantes baptizentur, post quadraginta videlicet dies, extra quam si necessitas urgeat.

Vt in sponsalibus constituta pœna exigatur.

De pacto paterno, ex quo heredem futurum filium.

Vt ne maritus, quemadmodum uxor, illa præmoriens, præter donationem propter nuptias, quicquam capiat.

Vt dotis promissio ex paternis & maternis bonis facta præstetur.

Vt mulier, quæ matrimonium non iterat, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: similiter & pater.

Ne præfides in provinciis suis domestica sponsalia contrahant.

Ne filii naturales cum adoptivis matrimonium contrahant.

De emancipatione, & dotis restitutione.

Vt eunuchi adoptare possint.

Vt pariter omnibus adoptare liceat.

Quo tempore, & a quibus rerum suarum administratio adultis concedi debeat.

Vt ancillarum partus apud alium editus ad ipsius dominum sequatur.

De muliere, quæ vivo marito alios de matrimonio compellat.

Vt, quæ mulier mariti odio abortat, repudiari ab illo possit.

De adulteris manifesto deprehensis.

Ne captivorum uxoribus aliis nubere liceat.

De tutore, qui pupillam suam vitiat.

De raptoris virginis, eorumque, qui in rapto adfuerunt, pœna.

Vt captivi filius hæres sit.

Vt domini testamento manumissus, si illum decessisse, aditamque ejus hereditatem esse ignoret, testari possit.

Vt Imperatoris servi de rebus suis, quomodo velint, statuere possint.

Vt prodigus, quæ ex re ipsius sint, facere possit.

Vt captivi testamenti factionem habeant.

Vt in civitatibus quinque, in itineribus vero & agris tres testes ad testamentorum fidem sufficiant.

Vt sufficiens numerus testium testamentum ratum faciat, tamen si idneque illorum subscriptiones, neque signacula habeat.

Vt per scribendi ignaros etiam testamenta confirmantur.

A quibus obsignari testamenta oporteat.

Vt sententiam iudices in literas referant, suæque manu obsignent.

Abrogatio quarundam de curiis & decurionibus latorum legum.

Abrogatio legis, quæ Senatui prætores, decurionibus vero præfatos constituere concedebat.

Ne mulieres in contractibus testimonium præbeant.

Ne servi ad dicendum testimonium admittantur.

Vt donationes, quæ in literas relatæ non sunt, ad quingentos usque aureos valeant.

De invento thesauro, cujus esse debeat.

Vt tam veterum principum, quam recentiorum numismata, modo iusti ponderis, probæque materiæ sint, valeant.

Vt cuique, tam intra civitatem, quam extra, mortuos sepelire liceat.

Vt dominicis diebus omnes ab operibus vacent.

Vt Judæi secundum Christianismi ritus vivant.

De oris maritimis.

Quantum in piscatibus remora piscatoriæ inter se distare debeat.

Ne ex sanguine cibus conficiatur.

Abrogatio legis, quæ hominem liberum se vendere permittit.

Qua pœna castratores affici debeat.

Tributorum exactores, si plus, quam debeant, exegerint, qua pœna afficiendi sint.

De pœna ejus, qui rem aliquam publicam vendiderit.

De pœna illorum, qui res vetitas ad hostes transferunt.

De pœna eorum, qui naufragium suppresserint.

De incantatorum pœna.

De plagio.

De iis, qui ad hostes transeunt, suæque sponte revertuntur.

Vt monachi & clerici tutores esse possint: sed ab administratione pupillorum rectione arceantur.

Cæcos secreto testamentum facere posse.

De grassationibus.

De iis, qui in locis arabilibus aut vineis ædificaturi sunt.

Vt pacta etiam non constituta pœna valeant.

Vt nemo cum mulieribus in ecclesiarum cœnaculis habitet.

Ne ante legitimum matrimonii tempus futuris conjugibus benedicatur.

Vt, qui viginti annorum est, hypodiaconus creari possit.

De pœna falsum testimonium dicentium sacerdotum.

De falsariorum pœna.

Ne amplius senatus consulta fiant.

De pœna sacerdotis, diaconi aut hypodiaconi, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonium jungantur.

Vt purpuræ segmenta & particula in publicis mercimoniis sint.

Ne ex auro & pretiosis lapillis quicquam confieri in universum nefas sit.

De testamento resignato.

Vt ad trientes usuras pecunia licite mutuetur.

Vt negotiari, ædificare, muneraque accipere, urbis magistratibus, liceat.

Vt patres, qui nuptias non iterant, unius liberorum portionem capiant.

De pœna episcoporum, sacerdotum & clericorum, qui se advocacionibus, sponsionibus, redempturis, aliisve similibus dedunt.

De ecclesiasticorum alea ludentium pœna.

Celebribus quibusdam in ecclesia viris festi dies constituuntur.

Ne matrimonia citra sacram benedictionem confirmantur.

Vt

| | | | |
|--|-----|---|-----|
| Vt, qui 3. matrimonium contrahunt, S. canonis pœnz obnoxii sint. | 90 | Vt actor ante litis contestationem porrecto libello judici fidem suam præbet. | 107 |
| Vt concubinam habere non liceat. | 91 | De eo, qui ad primam denunciationem iudicio se non sistit. | 108 |
| De pœna ejus, qui aliquem excœcavit. | 92 | Ne intra septimum ætatis annum sponsalia ineantur: neque ante decimum quintum maribus, aut decimum tertium feminis, matrimonium confeceretur. | 109 |
| Vt, si sponsa ex alio gravida deprehendatur, sponsalia rescindi possint. | 93 | Vt mulier soluto matrimonio dotem suam, propterque nuptias donationem, & reliquam omnem mariti substantiam in commentarium conscribat, ac eo prolato rescindi sibi postulet, si quid damni in rebus suis a marito se passam dicat: citra commentarium autem evidentemque probationem nihil petat, aut petendo accipiat. | 110 |
| Legis, quæ de consulatu agit, abrogatio. | 94 | Vt, si uxor mente capiatur, idque neque dolo mariti, neque ipso consilio, aliorum maleficio fiat, & ultra tres annos id malum duret, matrimonium dirimatur, alteramque uxorem ducere marito liceat. | 111 |
| De avulsa terræ crusta. | 95 | Vt, si maritus per matrimonii tempus in furorem incidat, intra quinquennium matrimonium solvi nequeat: eo autem elapso, si furor cum adhuc occupet, solvi possit. | 112 |
| De sepulchro violato. | 96 | Vt, quemadmodum in aliis structuris lege cautum est, ita etiam subdialium ambulatorum structura, quæ solaria appellantur, decem pedibus a vicinorum ædificiis distent. | 113 |
| Vt in contestatione litis, & magistratum initio juretur. | 97 | | |
| De pœna eunuchorum, si uxores ducant. | 98 | | |
| Vt, qui jus jurandum defert, prior de calumnia juret. | 99 | | |
| De servis, qui liberis in matrimonium conjunguntur. | 100 | | |
| De servis conjugibus, si alter illorum libertate donetur. | 101 | | |
| De prædiis maritimis ad remoras piscatorias constituendas seorsum non sufficientibus: & ut invitatus etiam ad societatem adigatur. | 102 | | |
| De iis, qui de maritimis prædiis, ad constituendas remoras piscatorias, societatem ineunt. | 103 | | |
| De piscatoriis remoris, inter quas legitimum interstitium non est. | 104 | | |
| Si magistratus aliquis res fiscales furatus esse deprehensus sit. | 105 | | |
| De indotatis mulieribus, quantum maritis mortuis ex ipsorum bonis lucentur. | 106 | | |

INDEX CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM AB ENIMUNDO BONEFIDIO COLLECTARUM.

Heraclii.

De fide.
De Judæis.
De foro competenti Episcoporum, & clericorum, & monachorum.

Leonis Iconomachi.

De Hebræis & Montanis.
De patimoniis templorum urbis Romæ, & de capitatione infantium.
De duabus filiis præstandis provinciarum administratoribus.

Constantini Caballini.

De reliquiis & intercessione sanctorum.
Nicephori.
De militia inopum, de chartatico, & fumario, & naucleris, & inventione thesauri, & aliis quibusdam.

De usura.
De vasis sacris & rebus Ecclesiasticis.

Leonis Armenii.

De præfecto pœnam adultero non irrogante.
Theophili.

De imaginibus.
De expulsiōe Monachorum.
De connubio Persarum cum Romanis.
De tonsura capillorum.
De pœna raptoris equi.

Basilii.

De iudicibus, & foris quibusdam: & de pauperibus lites habentibus.

De notis numerorum.

Leonis & Alexandri.

De iudicibus.

Constantini Porphyrogeneta.

De rebellibus & seditiosis anathemate feriendis.
De polygamis.

Ejusdem.

Novella secunda constitutio, De voluntariis homicidis, suscipiens quidem eos præter vim prioris per commiserationem: damnans autem perpetuo exilio & bonorum spoliatio.

De laicis, qui intestati moriuntur absque liberis.

Romani senioris.

De prædiorum acquisitione.
De rescindenda venditione.
De prælatione.

Nicephori Phoca.

De terartero quod est numismatis genus.
De eodem & hexagio.
De prælatione.
Ne Ecclesiæ prædiis locupletentur, & ne sine sententia Principis Episcopus creetur.

Ne de novo construat monasterium, aut venerabilis alia domus.

Basilii Porphyrogeneta.

De possessione ecclesiarum & venerabilium domorum.

De allelengyo communis census pensitorum.

De prædiis potentiorum.

De præscriptione XL. annorum.

Romani Argyri.

De reditu magnæ Ecclesiæ, & allelengyo.

Zoe.

De magistratibus non vendendis.

Michaelis.

De prætorio & velamine capitis, & de publicis curatoribus.

Isaaci Comneni.

De canonico & consuetudinibus, quæ dantur pro ordinatione.

Michaelis.

De prælatione in antichresi.

Nicephori Botaniata.

De solutione matrimonii ob furorem conjugis.

De relevatione fiscalium debitorum.

Alexii Comneni.

De ætate ineuntium officia.

De nuptiis amitæ & fratris filix cum filio fratris & patruo.

De sponsalibus, Novella celebrandi Imperatoris Domini Alexii Comneni, emissæ mense Julio indictionis septimæ anni (ab orbe condito)

6592.

De solutione sponsalium.

De chartophylace.

De doctoribus.

De electis ad Orientales ecclesias.

De erigendis episcopatibus in metropoles.

De testibus & benedictione matrimonii servorum.

De oblationibus & aliis ecclesiasticis scribis.

De foro clericorum, & de iudice per rescriptum prohibito causam ad se transmissam disceptare.

Manuelis Comneni sive Emanuelis.

De executoribus testamentorum.

De feriis.

De synodica subnotatione patriarchæ Lucæ de nuptiis septimi gradus cognationis.

De decisione Sisinii de nuptiis duorum fratrum cum duabus consobrinis.

De nuptiis cum duabus sobrinis.

De sententiis iudicum.

Ne morientium episcoporum diripiantur bona ab exactoribus.

De homicidis voluntariis.

Vt ecclesiarum & monasteriorum, quæ sunt ad urbem immobilia intactæ sint a manu fisci.

De immobilibus magnæ ecclesiæ.

De instrumentis omnium, quæ ubique sunt ecclesiarum ad possessionem
immobilium.
De citatione absentium.
De confura mulierum degere volentium in monasterio, pro trimestre
facta.
De foro Judæorum.

Alexii Comneni secundi.

Ne monasteriorum prædia describantur.

Isaaci Angeli.

De metropolitanis revocantibus ad se pertinentes episcopos jure me-

tropolis aut archiepiscopatus honoratas.

11 De nuptiis septimi gradus.

12 Subnotatio incliti Imperatoris D. Isaaci Angeli, ut tondeantur electo-
rum pontificum uxores, facta die 20. mensis Septembris 4. Indict. 5. 3

13 *Joannis Duca.*

14 De vestibus.

Michaelis Palæologi.

I De primatu & appellatione & commemoratione Papæ Romæ.

Incerti Imperatoris.

De episcopatibus detentis a laicis.

EPITOME NOVELLARUM LEONIS, AD ORDINEM CODICIS RE- DACTA, CUIUS NUMERI AD NUMERUM CONSTITUTIONUM REFE- RUNTUR, AUTORE DIONYSIO GOTHOFREDO JC.

DE his, qui monasterium imperfectum relinquunt.
De officinarum magnæ Ecclesiæ usu.
Episcopus creari potest, qui liberos habet.
De servo, qui ignorante domino Episcopus factus est.
Episcopi, sacerdotis, clerici advocacionibus, sponsonibus
& redempturis se dedentis pœna.
Maritus sacerdos creari potest.
Clericum prophanum fieri non debere.
De servo, qui ignorante domino clericus factus est.
Ne clericus denuo prophanus fiat.
Diaconi contrahentis matrimonium post ordinem assumptum pœna.
Hypodiaconus creari potest, qui 20. annos natus est.
Monachus potest esse etiam decennis puer.
Monachi, & clericitores esse possunt, at non administratores rerum
pupillarium.
Monachi ut testamentum possint facere.
Monachi desertoris pœna.
De servo, qui in scio domino monachismum suscepit.
Salutarem Baptismum in quocumque sacro oratorio peragi licere.
Sacra mysteria in privatis ædibus celebrari posse.
Puerperas divinatorum mysteriorum fieri participes, & quando infantes
baptizentur.
Vt Judæi secundum Christianismi ritus vivant.
Ne ex sanguine cibus conficiatur.
De legibus receptis & abrogatis.
Legis, quæ de consulatu agit, abrogatio.
Ne amplius Senatusconsulta fiant.
Senatui Prætores, Decurionibus Præfectos constituere non licet.
Pactio paterno ex æquo heredem fieri posse filium.
Vt pacta, etiam non constituta pœna, valeant.
Vt in contestatione litis, & magistratum initio juretur.
De eo, qui ad primam denunciationem iudicio se non sistit.
Vt qui iusjurandum defert, prior de calumnia juret.
Vt dominicis diebus omnes ab operibus vacent.
Celebribus quibusdam in Ecclesia viris festi dies constituuntur.
De his, qui in locis arabilibus aut vineis ædificaturi sunt.
De structuris & solaris interstitio.
De oris maritimis.
De avulsa terra crusta.
Quantum in piscatibus remora piscatoriæ inter se distare debeant.
adde 102, 103, 104.
Vt cuique, tam intracivitates, quam extra, mortuos sepelire liceat.
Vt ad trientes usuras pecunia licite mutuetur.
Vt mulieres testimonium non præbeant in contractibus.
Ne servi ad dicendum testimonium admittantur.
Homo liber seipsum vendere non potest.
Vt purpura segmenta & particula in publicis mercimoniis sint.
Vt negotiari, ædificare, munera accipere urbis magistratibus liceat.
De perpetuis emphyteusibus Ecclesiæ.
Vt in sponsalibus constituta pœna exigatur.
Ne prædes in provinciis suis domestica sponsalia contrahant.
Vt, si sponsa ex alio gravida deprehendatur, sponsalia rescindi possint.
De secundis nuptiis.
De tertiis nuptiis, earumque pœna.
Ne intra septimum ætatis annum sponsalia inæantur: neque ante deci-
mum quintum maribus, aut decimum tertium fœminis matrimo-
nium consecratur.
Ne filii naturales cum adoptivis matrimonium contrahant.
Ne matrimonia citra sacram benedictionem confirmantur.
Ne ante legitimum matrimonii tempus futuris conjugibus benedica-
tur.

14 Eunuchi uxorem ducentis pœna.
12 Ne captivorum uxores aliis nubere liceat.
2 Ne post assumptum ordinem sacerdotes, diaconi, aut hypodiaconi con-
trahant nuptias.
11 De servis, qui liberis mulieribus in matrimonium conjunguntur.
86 De servis conjugibus, si alter illorum libertate donetur.
3 De indotatis mulieribus.
7 Vt dotis promissio ex paternis aut maternis bonis facta præstetur.
9 De æqualitate dotis & donationis propter nuptias.
7 Furor mulieris & mariti quomodo matrimonium dirimatur.
De muliere, quæ vivo marito alios de matrimonio compellat.
Vt quæ mulier mariti odio abortat, repudiari ab illo possit.
Solutio matrimonio dos ut repetatur.
De dotis restitutione.
Vt concubinam habere non liceat.
Quo tempore, & a quibus rerum suarum administratio adultis concedi
debeat.
10 Monachi & clericitores esse possunt, at non bonorum pupillarium
administratores.
15 Manumissi testamento quando testari possunt.
4 Captivus testari potest.
17 Cæcus testari potest secreto.
55 Monachus testari potest.
58 Prodigus testari potest.
Proem. Servi Imperatoris testari possunt.
94 Vt in civitate quinque: in itineribus vero & agris tres testes ad testa-
mentorum fidem sufficiant.
78 Subscriptiones testium, eorumque signacula non requiri in testamento.
47 Vt per scribendi ignaros testamenta etiam confirmantur.
19 A quibus obsignari testamenta oporteat.
71 De testamento resignato.
107 Vt qui captivo patri filius nascitur, ejus hæreditate non arceatur.
108 Vt iudices sententias in literas referant, suæque manu obsignent.
99 Vt donationes, quæ in literas relatae non sunt, ad 500. aureos usque va-
leant.
54 De emancipatione.
88 Vt Eunuchi adoptare possint.
71 Vt pariter omnibus adoptare liceat.
113 De pœna adulteri manifesti deprehensi. 32. Castratoris. 60. Ecce-
56 fasticorum alea ludentium. 87. Episcoporum, sacerdotum, & cleri-
95 corum, qui se advocacionibus, sponsonibus, redemptionibus, aliis ve-
57 similibus dedunt. 86. Eunuchi, si uxorem duxerit. 98. Excecan-
32. tis aliquem data opera. 92. Falsarii 77. Grassatoris. 70. Eorum,
qui ad hostes transeunt suæque sponte revertuntur. 67. Eorum, qui
res veritas ad hostes transvehunt. 63. Incantatorum. 65. Luden-
tis alea. 87. Mulieris, quæ odio mariti abortat. 31. Quæ vivo ma-
rito alios de matrimonio compellat. 30. Eorum, qui naufragium
suppresserunt. 64. Peculatus. 105. Plagii. 66. Publicam rem ven-
dientis. 62. Raptoris virginis, eorumque, qui in raptu virginis ad-
fuerunt. 35. Sacerdotis, diaconi aut hypodiaconi post acceptum
ordinem nuptias contrahentis. 79. Sepulchri violati. 96. Tertia-
rum nuptiarum. 90. Tributa injuste exigentis. 61. Tutoris, qui
pupillam suam viciat.
De thesauro invento.
Vt ancillæ partus apud alium editus, ipsius dominum sequatur.
De decurionibus.
Vt tam veterum principum, quam recentiorum numismata modo iusti
ponderis, probæque materiæ sint, valeant.
Ne ex auro & pretiosis lapillis quidquam confieri in universum nefis
sit.

IMPERATORIS LEONIS AUGUSTI *a* NOVELLÆ CONSTITUTIONES *b*:

Aut,

CORRECTORIÆ c LEGUM REPURGATIONES.

Henrico Agylæo Interprete.

PROOEMIUM.



Erum humanarum vicissitudo, vitæque inconstans atque multiformis status permultis ac omne genus legibus ortum d præbuit: quæ Leges, quia sua multitudo ad quasunque se facile res protendunt, quum illas sibi admovent, quicquid recte aut secus sese habeat, dijudicant. Sunt itaque tanquam custodes quidam vitæ nostræ & medici f, dum mala partim ne oriantur ac in communem vitam promanent, impediunt g: partim vero, quæ mala occulta sunt, insinuanturque irreperunt, eorum noxam corrigunt h, ac velut radicitus vitiositatem evellunt, eamque non sinunt corroborari. Atqui earundem humanarum rerum cursus i velutque reciprocus quidam æstus, dum sursum deorsum omnia vertit ac volvit, & multa, quæ recte constituta essent, in pejus commutat, permulta item oblivione obruit, ut perinde, ac si in rerum natura visa nunquam essent, incognita sint: non mediocrem illis labem intulit, has pro fundo silentio tegendo, in illis vero, ut inter sese dissentiant, efficiendo: idque alias, dum illi ipsi, qui illas tulerunt, in priore sententia ac voluntate non persistunt, verum sibi ipsi contradicunt: alias etiam, dum posteriores modo consuetudine, modo lege illis contraria sustinent, ut hinc confundi leges, nec exiguum rebus mortaliū inferri detrimentum contingat, aliis cum aliis commutatis, talorumque k instar huc illuc temere volventibus. Illas itaque res, ex quarum tranquillo & imperturbato statu salus reipublicæ dependet, in tanta confusione perturbationeque versari, indignum neglectu rati, quam accuratissima legis inspectione ac consideratione dignati sumus: & quas obtinere conducibile fore animadvertimus, illis selectis, scripto l Imperato-

riæ nostræ majestatis decreto in republica auctoritatem confirmavimus: utque controversias dijudicarent, insuper etiam scivimus: quas vero inutiles judicavimus, harum nonnullas in perpetuum silentium conjectas, decreto & ipsas a legum honore atque ordine exulare iussimus: quarum autem nullam prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quod earum non meminerimus, juxta atque illas in exilium ejecimus. Denique quoniam & inter receptas consuetudines a nonnullas ratione non destitui, talesque, quales prudens aliquis non contemnat, vidimus, has quoque legis prærogativa honestantes, ex inscriptæ b consuetudinis statu ad legis imperium atque honorem eveximus. Quum ergo hæc a nobis comparata sint, sciat quisque, quod quæ leges per scriptum Imperatoris nostræ majestatis decretum auctoritatem nactæ, aut quæ consuetudines legis dignitate honoratæ fuerint: hæc & in republica obtinebunt, & controversias in se suspensas habebunt: quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione sempiternam illis taciturnitatem injungente, citra hanc etiam, ut quæ cum despectis ejusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt: hæc vero dehinc & rejectæ & a republica exules atque extorres erunt.

QUOD UNUMQUEQUE, QUI JUDICANDI prærogativam acceperit, quemadmodum legum capitulorum a nobis habitus delectus c statuerit, dirimere controversias oporteat: quæ vero inter reprobata d habita sunt, uti ex illis nulla litis ambiguitas dijudicetur.

CONSTITUTIO I.

In nomine ejus, qui universo humano generi salutes leges tulit, Christi veri Dei nostri.

Imperator Caesar Flavius, Leo, pius, felix, inclutus, victor, triumphator, omni ævo venerabilis, Augustus, fidelis Rex: Stylisano Illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum magistro.

Celeberrimi ille inter Imperatores nominis Justinianus quum animo esset erga rempublicam & optimo, & ejus utilitatem studiosissimo, velut sylvam e quandam, Constitutiones in Romano Imperio inde ab initio usque ad suam ætatem diversis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur, industria & laboribus suis opus admiratione dignum, universarum nempe Legum illam incorporationem f, summam cum contentione efficere est conatus. Si quid contrarium aut inconveniens apparet, repurgavit: ex quibus vero compositum reipublicæ ac decorum statum extitum crederet, hæc in unum contexit, atque velut in artem g aliquam informavit, quasque in una justitia libra h, a qua justum a diverso & injusto discernitur, constituit & collocavit. Atqui (ut constat) ubique est pulcherrimum, Ut ne quid i nimis. Quum namque in multas partes divisam legum substantiam ac materiam in unum Corpus k tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam, quæ legalis regiminis ordinem ac convenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegisset: itaque quod ad hæc sola omnes sententiæ ferendæ essent, in unum consensum judices compulisset, eosque ad pacifice judicandum, legalibus capitulis in tranquillo & ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non contentus, sed præstantius l quippiam in reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens iis, quæ postea statuit, primum opus evertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, cum ex posteriore ipsius instituto non paucæ adversus prius suscitata contradictiones & controversiæ sint. Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus a seipso vitium passus est. Certe quidem cum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, & non aliunde, quam m quod multitudini placeant, auctoritatem præ se ferentibus consuetudinibus, permulta ab illo tempore innovata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque sit, & communis vitæ negotia sursum deorsum subultim ferantur. Quapro-

a Ex consuetudinibus leges fiunt.

b Consuetudo scripta.

c *ἐκλογὴ*. Intelligit haud dubie libros *Βασιλικῶν*, in quibus, quod a seculo Justiniani ad sua tempora defuerat, abrogatur: his tantum selectis, quæ in usu quotidiano erant posita.

d Lites non ex legibus abrogatis dirimendæ. Idem a Justiniano constitutum. *§. 3. compitum de Justiniano Cod. & §. 5. de emendat. Codicis.*

e *ὕλη*.

f *συναγωγή*.

g *πρὸς*. Aliqua juris.

h Justinianus libro.

i *τὸ μὴδὲν ἄλλαν*. Terentius in Andria act. 1.

j *scen. 1. id arbitror apprimere in vita esse utile, ut Nequid nimis.*

k *σῶμα*. sic corpus Homeri dicitur. *l. 2. §. 2. ff. de legat. 3.*

l Codicem Justinianum repetitæ prælectionis intelligit.

m *l. 32. §. 1. ff. de legibus.*

a Originem Græcarum constitutionum, quæ multorum manibus hodie teruntur, hic referre, non inutile fortassis fuerit. Basilii Macedo, cum filio Constantino & Leone Philosopho (cujus Novellæ hic interpretor) *περὶ χειρὸν* juris edidit, distinctum titulis 60. adde Nov. 1. in fin. Nov. 71. *de usur.* Hunc consequitur Leo filius, collatis omnibus, quæ de jure civili extabant, voluminibus, Digestis, Codicibus, Institutis, Novellis, novum opus libris 60. complexus est: quod ideo *ἐκλογὴ* *Βασιλικῶν*, & quia principum leges continet, *τὰ βασιλικὰ* nuncupavit, & *ἐκλογὴν*, Nov. 1. in fin. hoc itaque conficit Leonem *Βασιλικῶν* auctorem esse, i. Harm. i. in pr. Balsamon in verbum Heroicis. Eodem tempore

Photius Patriarcha Constantinopolitanus *νομοκανὼν* edidit, quasi breviarium & indicem Canonum usu receptorum, distinctum titulis 14. quem & *περὶ κανὼν* appellant, forte, quod is Photii liber velut Index præponeretur canonibus. Idem enim pene præstitit Photius & Balsamon Græcis, quod Latinis postea Burchardus VVormatiensis anno 1020. Ivo Carnotensis anno 1090. & Gratianus anno 1120. Postea Constantinus, Leonis filius cognomento Porphyrogeneta, libros *Βασιλικῶν* repurgavit, fuitque auctor *ἀνακαθάρσιος*, id est, Basilicam repetitæ prælectionis, & ita Balsamon intelligendus est in præfatione, ne aliquin sibi contrarius Constantinus Porphyrogeneta auctorem faciat *τῶν βασιλικῶν*. Neque tantum a Constantino Porphyrogeneta libri *Βασιλικῶν* repurgati: sed & Photii Procanon seu Nomocanon. A Constantino Romanus Lecapenus junior, Constantini Porphyrogenetæ nepos, edidit (ut quidam putant) librum, qui inscribitur *μικρὸν κατὰ στοιχεῖον*, quod sit parvum manuale, ordine alphabetico titulos dispositos habens, quo libro multis locis citatur Constantinus Armenopolus, ut & aliis nuncupatis *Πρωμακὰ* Magistri sive Patricii, titulis & capitulis distinctis, de utroque dixi in Nomenclatore Græcarum juris dictionum, & ad Armenopolum. Hos omnes insecutus est Balsamon interpres Photii, ex Diacono magis Ecclesiæ Constantinopolitane, Nomophylace, & Chartophylace, & præfecto Blachernenis, Antiochiæ, totiusque Orientis Patriarcha. De Eparchicis aliis dixi, quibus addi cupio Cujacium 6. observ. 9. & 10. de synopsi *Βασιλικῶν* seu Ecloga hoc visum est addere: *Βασιλικῶν*, majorum quasi epitomen esse. vide Leunclavium in præfatione Eclogæ, quam multis erroribus occasionem dedisse scribit Cujac. 18. observat. 36. Quod ad Novellas Leonis, quas nunc interpretor, attinet: verisimile est editas fuisse post libros *Βασιλικῶν*, ut & fuerunt Novellæ Justiniani, post editionem Codicis.

b Hæc Novellæ editæ a Leone post libros *Βασιλικῶν*, multa corrigunt ex Justiniano jure, nullius tamen apud nos auctoritatis sunt. Cujac. 17. observat. 31. quoniam ne Leonis quidem ætate unquam obtinuisse videntur, nisi, ut Græci apud eundem Cujacium notant, in iis, de quibus ante nihil constitutum fuerat, vide Novell. 57. 71. 89. 102. 103. 104. vel quæ jus vetus explicant, ut Nov. 77. aut suppleant, ut Novella 5.

c *ἐπανόρθωτικὰ καὶ καθάρσιος*. His verbis verisimile est repetitam legum prælectionem factam a Leone philosopho præfendi, non has Novellas, ut hoc videlicet prooemio de auctoritate legum a Leone philosopho emendatarum agatur.

d Ex corruptis moribus civium optimæ leges nascuntur. Affertur enim civitatis incolumitatem, vitamque hominum & quietem conditæ sunt leges. Cicero 2. de legibus.

e Quod medicamenta morbis, hoc exhibet jura negotiis, Novella Justiniani ut. in principio.

f g prohibendo scilicet. *l. 7. ff. de legibus.*

h hinc pœnæ constitutæ.

i Legum consuetudinis causa.

k *κατὰ κύβητα*, species est proverbii.

l Hæc Novellæ non intelligit, sed *Βασιλικῶν* libros, de quibus supra diximus, alioquin, quid est in his Novellis, quod omnibus libris solentis satis esse possit.

a πρὸ τῆς δια-
τίθεως τῶν μο-
ναχῶν, &c.
extat alia hujus
Novellæ Epitome
apud Harmeno-
pulum. 5. tit. 1. §.

3. Quem Cedre-
nus in Leone vo-
cat στέφανον
σύγκλητον, Leo-
nis ἀδελφόν,

cui mortuo suc-
cessit Antoninus
cognomento
Calear, Porro
σύγκλητος idem
quidam, quod
concubernalis.

Zouara vero in
Monomacho id
in Ecclesia σύγ-
κλητος, quod A-
garens, Scriph,
hoc est, Caliphæ
successor. Apud
alios est σύγ-
κλανεus. Plura di-
xi in Nomenclat-
ore meo Græca-
rum juris dictio-
num in voce
πρωτοσύγκλη-
τος, & in voce
σύγκλητος.

c. Jure veteri mo-
nachi testari non
poterant, Nov. 5.
c. 5. Nov. 76. Nov.
123. c. 38.

d. τῶν μονα-
στικῶν βίβλ.
e. v. Nov. 76. in
fin. Nov. 123. c. 38.
f. adde l. 7. §. 1. ff.
qui testantur. l.
2. §. 8. ff. si quis
cautionibus.

NE, QUIBUS, POSTQUAM MONASTICÆ
vitæ institutum subierint, facultates suppetunt, in
universum hi de illis testari prohibeantur: sed ut, si,
quo tempore monasterium adierunt, in id quidpiam
contulerint, in illorum potestate sit, ut, quemadmo-
dum velint, de iis, quæ sibi postmodum pararunt, in
plenum assem etiam testamentum condant. Si vero
nihil ab initio intulerint, tum ut de besse statuendi fa-
cultatem habeant: monasterium autem alteram par-
tem, siue trientem accipiat.

Aliter,

UT MONACHUS A DE ACQUISITIS testari possit.

CONSTITUTIO V.

Idem Imperator Stephano b sanctiss. Constantinopolitano Archie-
piscopo, & Patriarchæ universali.

Quoniam de monachorum bonis, quæ post susce-
ptam vitam monasticam coacervassent, persæpe
nobis una cum Dei amantissimis sub te prima-
riis sacerdotibus dubitare te (o divinum, & ut
mundo præluceas, in magno ecclesiæ firmamento a prin-
cipe lumine collocatum lumen) dixisti, an constitutio
facta monachos istiusmodi bonorum dominos designari
oporteret, an vero ipsos ab illorum dominio arceri con-
veniret: nimirum quod tanquam nubes, quæ istinc am-
biguitas existit, rationis radios, quo minus perspicue ea
res dijudicari possit, subeat & offuscet: quoniam (in-
quam) de hoc dubitantes variis nos postulationibus ad hu-
jus rei considerationem una vobiscum suscipiendam hor-
tati estis: nos, ut in aliis, ita & hic sacerdotalem tuam di-
gnitatem venerantes, ad satisfactionem petitionis tuæ ac-
cingimur. Ac illa quidem primum a nobis dicantur, quæ a
veteribus c. de illis, qui se jam in monasticam republi-
cam d. adscribi volunt, constituta sunt: illis nempe de re-
bus suis prius testandum esse, ac deinde ad concupitum
vitæ institutum procedendum, nec dispositionem rerum
suarum vitæ mutatione anticipandam. Nam si hoc ita
evenisse constet, non amplius ipsis jam tonsis, ut de rebus
suis quicquam statuunt, permittendum esse: omnemque
substantiam, in qua ecclesiæ tonsi sunt, illi cessuram.
Quod sane de iis, qui vitam monasticam jam subierunt,
decretum (extra quam si liberi, qui hæreditatem petant,
superfint,) & optimum, & ita, ut nemo possit melius,
constitutum est: tum nec addi, nec adimi illi quic-
quam queat. Etenim, qui ante mutata vitæ ratio-

nem, quum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, de
iis statuere noluerit: merito postmodum id facere prohibetur, uti qui se
ipse in has angustias conjecerit. Propterea enim, quod, quum licitum
ipsi esset, prædisponere res suas testamento noluerit, ejus postea faciendi
facultatem, tanquam ab ipso damnatam, sibi adimi, id vero jure longe
optimo sustinet. Ceteroquin etiam, quomodo non absurdum fuerit, si
qui se ab hujus vitæ curis sejunxerit, illarum adhuc onus sufferat, inde-
que promanante molestia prematur? Liberos igitur, qui in monacho-
rum numerum adscriptus est, (quemadmodum dixi) quando non habet,
non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At si liberi superfint
(non enim tunc illos propter parentis silentium damno affici fas esset) non
omnino testamenti ordinationem monachicus habitus impediatur: sed
manifestum est, quod c. de liberorum portionibus testari poterit, quæ
illis æquabili legitimaque divisione attribuentur. Quæ vero pars ad
ipsum respicit, in ea testamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad
monasterium pertineat. Ceterum si mors etiam (ut multi sunt rerum
humanarum casus) subito superveniens rerum distributionem interci-
piat, neque tunc quidem, quæ liberis succurrat, dispositio omnino conti-
nebit: sed secundum dictum modum, quæ ad illos pertinent legitimo
ipsis jure separabuntur: residuum autem involabit monasterium. Atque
hæc quidem de hisce facultatibus, quas ante susceptam vitam monasti-
cam habuerit quisquam. Verum de quo paterna vestra beatitudo pro-
dire decretum petiit, (de iis nimirum rebus, quæ post monasticæ vitæ
susceptionem accesserunt) de eo hoc statuimus, ut inde ab eo tempore,
ex quo monasticæ vitæ rationem suscepit, consideratione procedente,
quæ postmodum ab ipso comparata sunt, discernantur. Non enim, quod
qui a profana vita ad monasticam transit, nisi prius testetur, testandi
postmodum facultate privatur: ideo & de iis, quæ postmodum con-
quisierit, quicquam statuere in universum prohibeatur. Illic namque
jure testamenti factio privatur: quia quum ipsi in profano statu res ad-
huc tractandi aliquid constituere integrum esset, eo ipso, quod id non
fecerit, seipse in f. has angustias circumcluserit. hic vero nihil simile
est, ut quisquam aut a seipso, aut ab alio prohibeatur. Quod si quis
dicat, hoc solo nomine, quod monachus sit, monasterium omnia esse
percepturum: haud scio, si istiusmodi, quæ monachos deceant, statuatur.
Primum enim, an, qui homines opum contemptum professi sunt, hos
ita illas amplecti, ac quæcunque ratione retinere convenit? Deinde sint
alicui cognati pauperes, alioquin noti, qui consolatrice manu indigeant:
quomodo non ab omni humanitate alienum, nullo illos ex cognati
rebus sublevamine dignari, tanquam non modo peregrinos, sed & co-
gnatos amicosque propellere, atque omnia ad se trahere, monachis de-

corum sit? quemadmodum helluones a, voracesque ho-
mines nullam omnino partem aliis, qui una accumbunt,
relinquere velle videmus. Neque enim servus servitu-
tis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione po-
tetur, non alius quisquam necessitatibus pressus conso-
lationis fructum invenit, quum omnes monachi faculta-
tes monasterio dantur. Ac propter hoc sane statuimus,
ut si quis, quo tempore monasticam vitam suscepit, Eccle-
siæ quidpiam consecravit, illi circa res postmodum com-
paratas liberum ratumque judicium sit b, quomodocun-
que de illis statuere velit: sin nihil omnino ab initio in
monasterium allatum sit: tum ut bifariam substantia divi-
datur, ita ut una pars in bessem, altera vero in trientem
circumscribatur, ac monachus, quomodocunque ipsi
visum fuerit, de besse testamento statuatur: triens autem
applicetur monasterio. Atque hæc quidem, de quibus
requisitis nostra decrevit potentia. Oportebit autem
tuam beatitudinem, quæ decreta sunt, omnibus sub ipsa
Dei amantissimis metropolitanis facere manifesta, &
hos similiter sub se constitutis Episcopis illosque qua-
rum curam sortiti sunt Ecclesiis ista indicare: quo vide-
licet, & in præsens, & in futurum hæc ab omnibus, tum
cognoscantur, tum hunc ad modum fiant.

UT UTRUMQUE TEMPUS, TUM QUOD
SANCTA SEXTA CONSTITUIT SYNODUS, TUM
QUOD DECERNIT D. BASILIUS IN IIS, QUI
MONACHI FIERI STATUUNT, OBSERVETUR:
ET BONORUM EJUS, QUI A SYNODO PRÆSTI-
TUTO TEMPORE MONACHUS FIT, DISPO-
SITIO SECUNDUM EDITAM A NO-
BIS FORMAM PROCE DAT.

Aliter,

UT DECENNIS c PUER IN MONA- CHORUM NUMERUM ASSUMATUR.

CONSTITUTIO VI.

Idem Imp. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo,
& Patriarchæ universali.

Quo tempore eos, qui monasticam vitam subire
desiderant, re concupita potiri oporteat, id quia
non unum atque idem, sed aliud atque aliud a di-
vinis, nostris patribus præstitutum sit, ut ad hunc
etiam tractatum dijudicandum, & quæ subesse videtur,
contrarietatem conciliandam me componerem, effectum
est. Itaque quæ magnus ille ac admirandus decernit d.
Basilii (ut videlicet, qui monachicum habitum am-
biunt, decimosexto primum, aut decimoseptimo ætatis
anno digni illo habeantur) quæque sancta sexta e. man-
dat f. Synodus, anno decimo, qui istiusmodi vitam ca-
pessent, suscipiendos esse monens: hæc cum sanctissi-
mo Patriarcha Deique amantissimis metropolitanis dili-
genter expendentes, neutram sacrarum legum diximus
esse contemnendam: sed contra ad utrumcunque tem-
pus religioso habitu, qui illum sumere capiunt, dignos
haberi jubemus. De bonorum autem dispositione pe-
culiarem sententiam pronuntiavimus, ut nempe, qui sexto-
decimo aut decimoseptimo tondendi voluerit, de rebus suis
quomodo velit, statuere g possit. Existimo enim pro-
pterea etiam magnum illum Basilium hoc tempus hujusmodi actio-
ni tribuisse, quod ad id legitimæ ætatis requisitio ad statuendum de
rebus suis impedimento non sit. Qui vero decimo anno in monasti-
cæ vitæ sanctimoniam mutato statu transire in animo habeat, ut ne-
que huius salutaris conatus impedimentum aliquod obviet (hoc enim,
ut videtur, & sacra Synodus intelligens, ac volens, tempus, quo vitam
monasticam adire esset, ampliavit) ne tamen h, quo modo istiusmodi vi-
tam ineundi, sic etiam de rebus suis testandi h facultatem accipiat: sed do-
nec illud tempus, quo legitimam plenamque ad testandum ætas pote-
statem capit, advenerit, a disponendis rebus inhibeatur. Quod si (ut sunt
res humanæ) ante illius temporis completionem e vita excesserit, ser-
vi ejus omnes a servitute liberentur: reliqua vero bona bifariam divi-
dantur in bessem & trientem: ac bessem quidem monasterium auferat,
triens autem defuncti cognatis detur. Quorum si nulli supererunt, quo
bes processit, eo triens quoque abeat.

UT, QUOTIESCUNQUE A CLERICORUM HABI-
TU AD PROFANORUM TRANSIRE PER VECORDIAM
ALIQUIS TENTARIT, IN ILLUM IS INVITUS
ETIAM RESTITUATUR.

Aliter,

NE CLERICUS DENUO PRO- FANUS i FIAT.

CONSTITUTIO VII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, &
Patriarchæ universali.

Quemadmodum antehac, quando certiore firmioreque re-
rum constitutionem investigaremus, si civilis lex plus roboris
ac firmitatis, quam Ecclesiastica præbere videretur, illi præro-
gativam dedimus: eodem & hic decretum sacrum recte re-
rum

a Helluonis na-
tura.
b Et ita abroga-
tur Novella 5. c.
5. Nov. 123. c. 38.

c v. in Corpora
Canonica c. 19. ex-
tr. de temporibus
ordinationum &
qualitate ordi-
nandorum. Cle-
mentinam de a-
ctate & qualitate
prædicandorum, c.
c. 1. §. 1. de regu-
laribus, c. ult. de
temporibus ordi-
nat. in 6. & dist.
77. c. subdiaconus.
d dist. 72. c. quid
est. & 1. §. 1. c.
est. adde Vi-
gilium 3. methodi
juris Pontificii 4.
n. 37. Ab infantia
potuisse mona-
chos fieri constat
ex l. 53. C. de Episc.
d. In epistola ad
Amphilochium
canone 18.

e In Trullo.

f Canone 40. ubi

v. Balsamonem.

g Id est, testari.

adde Novell. 6. §.

ead.

h videtur abro-

gari lex Constan-

tinæ, qua permit-

tebatur impuberi

coelibatum profi-

terenti ac vocanti,

in ipso monaste-

rii ingressu testa-

menti factio, de

quo vide Sozo-

menum 1. c. 9. vi-

de quæ scripti ad

l. ult. C. de testam-

entibus.

i παρὶ τῆς κλη-

ρικῆς, μὴ γίνε-

σθαι αὐτοῖς λαϊ-

κόν. Scrimg. i. e.

ne clericus de-

novo fiat laicus.

a v. Nov. 8. infra
cod.

b τὸς μονῆρας
πολιτείας.

c τὸ λαϊκόν.

d Graeci ita le-
gunt, τὸν τῶν
συρταξάμενων

καὶ ἀποστάντων
τὸν τῶν μονῆ-
ρας βίον.

e Arcadius &
Honorius in l. 53.

f l. c. de Episco-
pis & clericis.

sed & postea
Justinianus mo-
nachum defecto-

rem addidi volu-
erat cohorti prae-

sidis provinciae.

Nov. 5. c. 6. postea
idem Justinianus

monasterio red-
di iusserat, non

cohorti addidi:
nisi plus semel

monasterium de-
seruisset, Nov. 123.

cap. 42. 4. Eclog.

1. cap. 15. Hac
autem Novella

cohorti addidi
prohibetur.

f Prov. 26. vers.

12. & 2. Petr. 2.

g Proverbiū ge-
nus observa.

h Nov. 123. c. 42.

i Sic solebant
clerici desertores

cohortibus addi-
ci, Nov. 6. ut ap-

paritores prae-
fati urbi, corpori

pistorum, l. c. de
apparitoribus

prae-fati urbi:
distinguitur co-

hortales addice-
bantur Curia, l.

38. c. de decurio-
nibus vel suarii

pistrino, l. 19. c.
de pistrino. Nam hu-

jusmodi mutatio-
ne cohortalium

aut suariorum
conditio deterior

non habet.

k & ita adroga-
tur, d. Nov. 5. c. 6.

Nov. 123. c. 42. l.

53. l. c. de Episc.

et clericis, l. 1. c. 4.

5. 5. infra. c. de
episc. aud.

l Monachismus
divina militia v.

Nov. 4. Justinia-
ni. Cedrenum in

vita Claud. Imp.

Suidam in μὲν-
ναχῶν.

m adde Nov. 123.

n adde episc. ad
Philemon.

o v. d. c. 17.

p ἀνεπαρτήτων
τῶν καὶ νομισμῶν

καὶ ἀπαρτήτων
τῶν.

rum moderationi, quam civile sit, conducibilis fore
intelligentes, illi per assensionem consona praescriptione
edita, statuimus, ut quicumque clericorum habitum muta-
re profanorum habitu improbe instituerit, is quoties-
cunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum
Ecclesiasticum decretum, quantumvis invitatus in clerico-
rum habitum a restituitur: tametsi qui Ecclesiastici or-
dinis statum recipiat, dignus non sit, uti qui se ipse illo
indignum transfugio constituerit.

UT QUI REJICERE VENERANDUM
MONASTICAE VITAE HABITUM IN ANIMUM
INDUXERIT, AC PRO ILLO PROFANORUM
HABITUM SUSCEPERIT, QUOTIESCUNQUE HOC
FACERE AUSUS FUERIT, ETIAM INVITUS IN
ILLUM RESTITUATUR: ET EX QUO MO-
NASTERIO IMPROBE AUFUGERIT,
EIDEM REDDATUR.

Aliter,

DE d EO, QUI VITAM MONASTICAM
DESERIT, QUI PRÆSIDUM COHORTIBUS
ADSCRIBI SOLET.

CONSTITUTIO VIII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepi-
scopo, & Patriarchae universali.

Quum alioqui, qui incompotite vivere instituunt,
ac pra laudatis moribus lectantur vitiosos, quo-
tiescunque flagitii quicquam designasse depre-
hensi sint, malum ipsorum institutum multifa-
riam coerceatur, nec improbam, scelestamque volunta-
tem ac molitionem correptione vacare toleretur: subit
mirari, quomodo lex vetus iis, qui monasticae vitae ex-
ercitationi se mancipassent, deinde vero stationem suam &
ordinem deseruissent, quomodoque sacra f litera ha-
bent, tanquam g canes ad suum ipsorum vomitum, aut
sues ad pristinae vitae cœnosam cloacam reversi essent, ac
profanorum in habitu itatuq; se ipsi collocassent: impro-
bum hoc scelus tentari omninoque perfici permiserit. Ju-
bet enim, ut, qui semel monasticae vitae institutum reli-
querint, unde flagitiose exissent, reverterentur: qui ve-
ro iterum h id ausi essent, ex eo tempore pulsi monacha-
tu, inter cohortales provincialis cohortis recenserentur i.
Atqui, si ut desertor ordinis profanorum habitu induer-
etur, id illi statutu pulchrum visum fuit, quid causa
est, cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed ut, qui mo-
nachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam
quamlibet invitatus denuo cogeretur, constituerit? Si hoc
ita praecipi decorum putavit, quare in eodem decreto
non consistit, sed tanquam ipsum placiti sui poeniteat,
misericordiam illum monachum ad militarem vitam protra-
hit? Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, neque k
qui in divina militia / legiones receptus sit, hunc in mun-
danis militiis placet collocari. At contra, quod Eccle-
siastico ordini observari debere visum est, ut si quis sa-
pius vitam monasticam aspernatus vagetur, huic profa-
num habitum recipere non concedatur, id per legem
etiam nos jubemus. Si enim, qui vitam monasticam
exiit, mundanae voluptatis velut asylo concitus id facit:
quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohi-
bitus sit, quum, si rursus ad hoc faciendum animum
appellat, sed ad finem insolens suum consilium perdu-
ctum, ac in profanorum statum recipiendum esse sciat,
ut is non omnibus modis monasticae vitae institutum ite-
rum communi vigendi modo mutet?

DE SERVO, QUI IGNORANTE DOMINO
CLERICUS FACTUS EST.

CONSTITUTIO IX.

Idem Imperator Stephano sanctiss. universaliq; Constantino-
politano Archiepiscopo.

Eidem rectæ rerum Ecclesiasticarum constitutionis
curæ insistentes, quæque sacrosanctis canonibus
placuerunt, hisce nos etiam album calculum adji-
cientes, ab adversariis civilibus legibus hanc con-
tradictionis poenam, ut ex legitimis constitutionibus
subtrahantur, exigimus. Ut enim, qui, cum servilis con-
ditionis esset, ignorante domino venerandam sacerdotii
dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante ho-
nore, in pristinum servitutis restitueretur statum, secun-
dum n Ecclesiæ Dei voluntatem & nos constituimus o.
Legem autem, quæ servum ignorante domino sacerdo-
tem factum, servitute liberat, huc, ut neque effectum p
neque fandi facultatem habeat, redigimus.

DE SERVO, QUI INSCIO DOMINO
MONACHISMUM SUSCEPIT q.

CONSTITUTIO X.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepisco-
po, & Patriarchae universali.

Quam praestans monasticae vitae professio sit, qui-
que suave illud & beatum jugum suscipiant,
quanta illi reverentia & honore digni sint, sci-
mus quidem & ipsi. Itaque non quo illum virtu-
peremus, sed potius quo vituperationi eximamus, hac
statuere visum est, & censemus. Quanto enim illa admi-
rabilius diviniusque est, tanto majore & quidem quanta
maxima attingi cum veneratione, nequaquam vero in-
gratitudinis & improbitatis velamen ac praetextum mo-
nasticae vitae dignitatem fieri oportet. Et certe quomodo
improbitas dicenda non est, si homo servus, dominum
suum fugiens, ad illud vitae institutum deveniat? Quo-
niam igitur de servis fugitivis ad vitam monasticam de-
venientibus, statutum a superioribus a est, ut, si intra
tres annos fugitivus manifestus fiat, illum habitu nu-
datum recipiendi facultatem dominus habeat: si vero
usque interitum annum incognitus manserit, tametsi
postmodum agnoscat, ut domini potestati non obno-
xius sit, praeterea illius voluntatem liber nuncupetur:
& vero inde multos fugiendi dominos suos occasio-
nem cepisse, ac re honesta, monasticae vitae professione,
ad tegendam malitiam abuti videmus (cuilibet e-
nim servo per facile est, ut ad triennium se occultet, de-
indeque libertatem consequatur) jubemus, ut quanto-
cunque tempore servus tali consilio monachus factus de-
luerit, si ipsum aliquando dominus inveniat, nihilomi-
nus is, quem malo proposito habitum sumpsit, hoc exua-
tur b, rursusque in domini potestatem subigatur. Nam
quod pio affectu habitum illum sumpsit, quantumvis id
verbis ipse fingat, ne dici quidem potest. Sive enim
cum benevolo placidoque domino uteretur, pro amore, odio concepto,
fugere decreverit: extremae ingratitude & improbitatis argumentum
habet: sive (ut sunt res humanae) molestiis & injuria affectus non tolera-
rit, ac idcirco dominum deseruerit, quomodo eam rempubl. magnifi-
ciet, quæ cives suos in Christi crucem c & mortem continenter respi-
cere vult?

DE SERVO, QUI IGNORANTE DOMINO
EPISCOPUS FACTUS EST.

CONSTITUTIO XI.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, &
Patriarchae universali.

Quod de servo d, qui venerandam sacerdotii dignitatem furatus
sit, idem & de illis servis, quibus nesciente domino ad primarii
sacerdotii honores conscendere visum est, statuimus: ut videli-
cet secundum Ecclesiasticæ constitutionis voluntatem exaucto-
rati, honore, in quem clam irrepserint, priventur, & ad suum servilemque
statum reducantur. Non enim profecto, qui aliis in rebus furto vel frau-
de aliqui subtrahunt, his non modo ea, quæ subtraxerint, retinere non
concedimus, sed interdum etiam, ut maleficos puniamus: & qui tanta-
rum rerum furta audent, hos inde honeste vivere, & ex uno fraudis pessimo
exercitio duo omnium longe pretiosissima, libertatem & sacerdotii
prærogativam, lucrari sinemus. Ergo, si quis servus ignorante domino
Episcopus creatus sit, inde ad servitutis effugium nil juvatur.

DE OFFICINARUM & MAGNÆ
ECCLESIAE USU.

CONSTITUTIO XII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo,
& Patriarchae universali.

Constantinus f is, qui primus Christi nomine Imperii coronam
splendidiorem ac augustiorem reddidit, ubi etiam dignum aliis
suis præclaris facinoribus Imperatoriaque cura fore prospexit,
de sepultura nempe eorum mortuorum, quos in ea etiam re egestas
premeret, officinas g, ex quarum vestigali necessariis ad humandos
mortuos sumptus suppeditandos ordinasset, sanctæ Dei Ecclesiæ applica-
vit. Hanc igitur provisionem quum priorum hominum æmulatio post-
modum excepsisset, quæ & ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, per-
multum illa in hunc usum sumptus auxit. Verum nunc omnino nihil ea
solicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus Princeps voluit, dispen-
sari inde videas. At nos & scientes quidem, quod postquam Ecclesiæ of-
ficinarum vestigalia occupavit, tametsi (quod usus non postulet) in quem
ab initio constitutum est, Numinis cultum illa non expendat, in aliud ta-
men quoddam ministerium, & ipsum ad Numinis cultum pertinens
proprus illa dispenfer: statuimus, ut, quæ de his jam olim edita constitutio h
est, immota & inviolata permaneat. Officinae autem omnes, quæ in hoc
ministerium attributæ sunt, supra mille numero sunt ad centum.

DE PERPETUIS EMPHYTEUSIBUS i.
CONSTITUTIO XIII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo,
& Patriarchae universali.

REM

a Excommuni-
catis, mortis tan-
tum impendens
causa, communio
datur.
b Moſis lege, mu-
lier, ſi maſculum
peperit, ſe-
ptem diebus im-
munda: 30. die-
bus praeterea ma-
nebat in ſingui-
ne purificationis
ſux: ſi foeminam,
duobus ſeptima-
nis immunda: 66.
diebus in purifi-
catione nullam
rem ſacram at-
tingere poterat.
Levit. 12.
c Leo monet,
non tamen jubet,
ad quadrageſi-
mum uſque diem
baptiſmum dif-
ferri in infante,
niſi mors infanti
immineat.
d Quadrageſimo
die partus forma-
tur, ut dixi ad l. 3.
in ſu. ff. de ſuſc.
adde l. 39. ff. de
pœn. vel qua-
drageſimo nono,
3. Gell. 10.
e Octavo die ba-
ptiſmum infanti
conferri poſſe.
f Extat Epito-
me apud Harme-
nopolum 4. tit. 1.
§. 26.
g Si ita eſt, abro-
gatur l. 134. ff. de
verb. oblig.
h v. l. 5. c. de ſpon-
ſalibus.
i Ratio deciden-
di.
k Hoc innuit, du-
pli pœnam legi-
bus conſtitutam
non ita adſtrin-
gere: quantum
conventa atque
pacta, adde 20.
Gell. ubi de pœ-
na injuriæ legi-
bus XII. tabula-
rum conſtituta.

myſteriorum perceptione. At ſi quis iſtis morbus, qui
vitæ internecionem minitur, ſuperveniatur & incumbat:
ſacrarum rerum omnibus modis participes ſiant. Etenim
ſi illis a, qui propter enormia flagitia multis annis vi-
vifica communione arcentur, mors ad obruens præſcri-
ptum tempus incidit, neque quiſquam hos ſacrorum
participatione prohibere ſultinet, qua ratione hæc propter
naturales carnis ſordes prohibebuntur? Quod proſecto
non tam propter muliebrem hanc immunditiam, quam
ob alias cauſas in intima legis ratione reconditas, & vete-
ri b prohibuit eſſe lege, & gratiæ tempus traditionis
loco ſuſcepſiſſe puto. Exiſtimo ſiquidem ſacram legem
id præſcripſiſſe, quo proterviam eorum, qui intemperan-
ter viverent, concupiſcentiam caſtigaret: quemadmo-
dum & alia multa per alia præcepta ordinantur & præſcri-
buntur, quo indomitus quorundam in mulieres ſtimulus
rerundatur. Quin & hæc providentiæ, quæ legem con-
ſtituit, voluntas eſt, ut partus a depravatione liberi ſint.
Quia enim quicquid natura ſupervacaneum eſt, idem cor-
ruptivum & inutile eſt, quod hic ſanguis ſuperfluous ſit,
quæ illi obnoxia eſſent, in immunditie ad id temporis
vivere illas lex jubet: quo ipſo etiam nominis ſono laſci-
va concupiſcentia ad temperantiam redigatur, ne ex inu-
tili & corrupta materia ipſum animans coagmentetur. Et
ſane de infantibus eundem ad modum conſtituimus, ut ſi
non inquietentur, inimicosque naturæ caſus ſuperent, an-
tequam gratiæ ſplendore illuſtrentur, quadrageſimus c
dies expectetur. Conſentaneum namque eſt, ut quem-
admodum foetus quadrageſima d diebus in naturæ mater-
noque receptaculo plene informantur, ſic etiam in æqua-
li dierum numero in divinx gloriæ æternique omnium
Patris domum procedant. Si tamen & octavo e a partu
die baptizare aliquis volet, neque id abſurdum fuerit.
Dominus enim noſter Chriſtus octavo die circumciſus, im-
poſito circumciſioni ſine, pro hac viviſco baptiſmate ini-
tiari conceſſit. Verum hæc obtineant, ſi nulla neceſſitas,
quæ mortem minetur, exiſtat. At ſi periculum aliquod
emergens vim vitæ inferat, omni diligentia, omnibusque
viribus, etiam intra octavum diem, ſacram lotionem per-
agi oportebit, ne non illuminatus, neque ſacri lavacri, at-
que adeo ſummi boni expers partus decedat.

UT IN SPONSALIBUS CONSTITUTA POENA EXIGATUR g.

CONSTITUTIO XVIII.

Idem Imperator Styliano excellentiſſimo ſacrorum
officiorum magiſtro.

IN omnibus rebus & diſtis, quod præſtantius ſit, ſeli-
gi, reprehendendum non eſt. Atque tunc quidem, ut
aliquid ſequatur, aut declinandum cenſeas, non eo-
rum, qui aliquid aut faciunt, aut dicunt, habenda ra-
tio: ſed eorum, quæ ſunt ac dicuntur, cognoscendus ſta-
tus eſt. Idcirco, quod conſuetudini placuit, ut in ſponſa-
liorum reprobationibus pœnæ imminerent iis, qui repro-
bare inſtituerent, id in legis autoritatem collocamus.
Arbitror enim, id quod conſuetudini viſum eſt, ea lege,
quæ de huiusmodi rebus lata eſt, nihil improbabilius eſ-
ſe, ac reſ ipſas referre in melius. Nam quum lex arrhæ
perditione, aut in duplum h reſtitutione ſolum temerita-
tem puniat, hæc definitum pactoque conſtitutum in
ſponſaliorum reſciſſione ſubiri damnum vult. Ac ſane i,
ne (ut fieri aſſolet) ſponſalia ſurſum deorſum ferantur,
hoc mihi (quemadmodum dixi) majorem obtinere vim
videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum, qui
dedit, ac deinde ſponſalibus non acquieſcit, conſtituta
eſt: ejuſque in duplum reſtitutio, quam multam iſ, qui
arrham cepit, deindeque in pacto convento non perſiſtit,
ſuſtinet: ut propter pœnæ levitatem ad pactorum re-
ſciſſionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit.
At ex pacto definitæ pœnæ gravius damnum ſibi obve-
nire videns inconstans ille, tardior omnino ad divellenda
ſponſalia fiet. Quod ſane nos etiam nuptialibus contra-
ctibus magis conducibile fore animadvertentes, quod ex
conſuetudine fieri ſolet, in legitimam conſtitutionem
traducimus *. Ex arrhæ ſiquidem k perditione faciles
ſponſaliorum everſiones video: ex pœnæ perſolutione
non item. Nam gravius diſpendium (pacto enim conſti-
tuta pœna, arrha major proſus atque gravior eſt) vel
invitum inhibens, animi inconstantiam acquieſcere illis,
quæ antea de ſponſalibus placuerunt, compellet. Sic igitur,
quod a conſuetudine confirmatum eſt, quemadmo-
dum hæcenus, ita deinceps & obtineto, & cauſas dijudi-
cato: tum etiam, qui ſponſalia evertit, pœnæ exactione
feritor.

DE PACTO & PATERNO, EX ÆQUO HÆREDEM FUTURUM FILIUM.

CONSTITUTIO XIX.

Idem Imperator Styliano excellentiſſimo ſacrorum officio-
rum magiſtro.

Non contemnendi alios ſtudio (ut & antea a nobis
dictum eſt) neque, ut gloriæ nobis paremus, ad
legum correctionem proceſſimus: ſed ut, quod
conducibile non eſt, quoad ejus fieri poteſt, a
ſubditorum conſortio removeamus: id ſcientes, ad mo-
derandam rempublicam legum rectam conſtitutionem
omnium eſſe præſtantiffimam. Nam, qui leges a reipubli-
ca oculos eſſe dixerit, iſ proſecto mea ſententiæ illas ita vo-
cans, nihil indecens pronunciaverit. Quemadmodum
enim res maxime neceſſaria eſt animali non titubans ocu-
lus, ita & reipublicæ legum æquus & rectus ſtatus. Huius
ergo nos curam gerentes, poſteaquam in ſelecto b Codi-
ce legem eſſe cognovimus (quæ propter evidentem ab-
ſurditatem in hominum animis neutiquam locum inve-
nit, ut ſuſciperetur: nedum vim aliquam & efficaciam
habet. Contraria enim ſtatuit naturali, quæ a parentibus
liberis debetur, æquabilitati, adverſusque filium patri ad
iniquitatem fenestram aperit: quin & parentem, ut illi
morem gerat, obſtrictum mendacio, doloque obnoxium
facit) poſteaquam, inquam, iſtiſmodi quandam eſſe le-
gem animadvertimus, tametiſi etiam ante noſtram ſan-
ctionem, ipſam, ne ſuſciperetur, excluſerit communis ho-
minum voluntas: tamen nos nihilominus omnem illi
proſus functionem & uſum decreto adimimus. At quid
dicit? Etiam ſi, inquit, pater, quum in matrimonium col-
locaret filium, illum poſt deceſſum ſuum ex æqua parte
cum aliis fratribus paternorum bonorum hæredem fore
pacto promiſerit, in poteſtate tamen illius, ſi velit, erit, ut
pactum ejusmodi negligat, aliisque liberis amplius attri-
buat: & illi, cui æquam portionem in hæreditate pactum
concedebat, minorem aſſignet. Hoc itaque, quanquam
alioqui (quomodo diximus) in republica nullum locum
habeat, noſtro etiam decreto velut in exilium ejeſtum,
omnibus modis in rempublicam ingreſſu prohibemus.
Statuimus vero, ut c parentum nemo jura filiorum, quibus
cum reliquis liberis æqualem hæreditatis portionem ſer-
vatum iſi in nuptialibus contractibus ſponſonderit, inno-
vare tentet. Ac ſi quis pactiones ſuas aſpernari, & illius,
cui tantundem, quantum alii fratres habituri ſunt, promi-
ſerit, porioni detrachere compertus fuerit: ſciat iſ, pœ-
nitentia mutatam voluntatem invalidam atque vanam
habendam. Ex æquo enim cum aliis fratribus ſecundum
initum pactum filius in bona ſuccedet. Neque vero men-
dacium veritati d præferri ulla ratio patitur, nec æquum
eſt, ne jure rationabili animali convenit pacta e conventa
per improbationem adulterari. Atqui ſi quid aliud, hoc
certe hominem decet f, ut verbis ſuis fidem præſtet: niſi
mendaciis veritatem corrumpendo, deſtitutus ratione, eo-
rum albo, quæ ratione prædita ſunt, excidere veliſ. Quin-
imo nec illud conſentaneum eſt, ut parentes iſi, qui pa-
riter g ex ipſis nati ſunt, non parem curam exhibeant, neque æquabilitate
ipſorum vitæ proſpiciant: ſed alios quidem uberores facultates habere,
aliis vero nihil parcere, neque illorum miſereri, tametiſi inopes in miſeria
victuri ſint, velint. Caterum æquum eſt, ut quemadmodum omnibus
liberis ex æquo vitam impertiti ſunt, ita etiam ad hanc facultates imper-
tiantur: nequaquam vero, velut ancipiti libra his levius, quiddam, illis
vero gravius, pro inæquabilitate animi ſui attribuant.

UT h NE MARITUS, QUEMADMODUM UXOR, ILLA PRÆMORIENTE, PRÆTER DONATIONEM PRO- PTER NUPTIAS QUICQUAM CAPIAT.

CONSTITUTIO XX.

Idem Imperator Styliano excellentiſſimo ſacrorum officiorum magiſtro.

Cum vetuſtis legibus k, quæ de pactationibus nuptialibus tractant,
tum in prima matrimonii coitione, tum in ejus diſſolutione, quam
mors in alterum conjugum irruens efficit, æquabilitatem l & viro
& mulieri aſſignare viſum ſit: haud ſcio, qua re moti, quibus poſt-
modum leges condere ſtudio fuit, diverſis conſtitutionibus has ſubjece-
rint. Etenim vetuſtiores leges m mox a conjugii coitione æquales eſſe
collationes, tum muliebrem, tum virilem, & ut altero vita deſuncto, quum
liberi nulli ſuperſeſſent, nec pactum, in quo quippiam de lucro ſignificaretur,
ſubſeſſet, ex æquo ad utrumque ſua reverterentur, conſtituerunt. Si
vero de lucro pactum initum eſſet, tunc ut, uterunque vita exceſſiſſet, qui
ſuperſtes eſſet, receptis rebus ſuis, inſuper, quantum pacto comprehenſum
eſſet, lucraretur, & in ambobus lucri æqualitas ſervaretur: ita ut, viro
præmortuo, mulier dotem, propterque nuptias donationis partem ali-
quam, eamve totam, ſi ita conveniſſet, aſportaret: & ſi mulier ante
virum in mortem inciſiſſet, vir donationem propter nuptias con-
ſervaret, illumque lucrum, ſive dos tota, ſive ejus pars, pro-
ut pacta vellent, ſequeretur. Atque hæc quidem quum vetuſtioribus
placuiſſent,

a I. e. his, quæ Justiniani temporibus fecerunt sunt.
b Inæqualis potest esse quantitas dotis & donationis propter nuptias. Nov. 12. cap. 20. Inæqualis, inquam: Nam donatio propter nuptias dotis datione major esse potest.

c Mulier morte mariti sine liberis mortui, donationem propter nuptias pleno jure lucratur, nisi pactum sit contrarium. Quid si mulier præmorta? ejus hæredes dotem tantum auferunt, rebus propter nuptias donatis penes maritum manentibus.

d Extat hujus Novellæ Epitome apud Harmen. 4. tit. 8. §. 34.

e Lances justitiam æquales.

f L. ult. C. de dot. promiss.

g Sententia d. leg. ult. in fine.

h Emendatio d. l. ult.

i Sensus est, patrem (si solus dotem promissit, vel donationem propter nuptias) solum exigi: si cum filio filiarum promissit, pro sua tantum parte conveniri, nisi ex parte inæqualiter promissit, atque ita, patrem indefinite dotem promittentem, ac donantem propter nuptias, solum non exigi: quod d. lex ultima constituit. Alii non male sententiæ spectandum esse, quoniam jure pater dotem dedit, ut sit tantum tutor filiarum, aut gestor, non de suis bonis videatur filiam dotasse. vide VVurmser. I. observ. 37. §. 2. Interca videtur Leo secutus Leg. 21. §. 3. in fin. ff. de leg.

placuisse, posterioribus a displicuerunt. Quapropter & contra statuant: quanquam non recte. Statuant autem, uti statim ab initio conjugii inæquales procedant collationes, & major dos sit, donatio vero propter nuptias contractior: ejusque uxor ab eo die, quo matrimonium contractum est, sit domina, quanquam (ut fieri assolet) alterius viri consortio postmodum se mancipet. Et inique judicantes, ubi matrimonium morte distractum fuerit, mulieris moestitiam lucro consolantur: viri vero supra amissionem uxoris, dispendio rerum ipsius moerorem adaugent. Jubent enim, uti mulier superstes cum sua dote universam propter nuptias donationem auferat, & ad hæc ex reliqua mariti substantia tantum, quantum dotis donationisque propter nuptias in unam summam contractarum quadrans conficit, ceu hæres capiat. Quod si mulier ante maritum mortem obeat, tum ut illius hæredes una cum dote donationem propter nuptias lucrentur: maritus autem nihil aliud, quam quantum dotis donationisque propter nuptias quadrans facit, habeat: utique res eum ad modum procedat, siue subit pactum, siue nihil hujusmodi inter ipsos convenerit. Sed hæc quomodo non iniqua? quomodo pro jure hæc non extrema injuria est? Quæ quidem præmortuo marito mulier accipit, in his fortasse aliqua ratio: quæ vero illa præmorta ad ejus hæredes devolvuntur: in his quomodo non omnis iniustitia & enormitas inest? Ea propter decenter valde, sapienterque perpetuo ille memorandus Imperator, & qui ex ipsius lumbis natus post ipsum rebus præst, fecit, qui veteribus legibus auctoritatem conservandam, quæque perverse contra statuerent, eas e republica in exilium ejiciendas putavit. At enim refractaria contentiosaque consuetudo est, ac frequenter absurda aliqua opinio, ubi in hominum animis (eorum præsertim, quibus recto iudicio illam expendere curæ non est) altas velut radices egit, haud facile extirpari quit. Qui homines anticiparam opinionem, quamvis frivola sit, amplexantur, noluntque sequi meliora. Adeo ut ne nunc quidem in æternum commemorandi patris nostri constitutio, quæ ad veteres leges nuptialium pactio- rum rationem reducit, absurdam constitutionem missam esse faciendam persuaserit, atque in quæ ille exilium decreverat, in pactum hæc etiamnum usu sint. Quid nos igitur? Postquam semel prævalere visum est: ne b in matrimonii coitione ex æquo collationes fiant, sed major donatione propter nuptias dos sit, hoc in republica obtineto, & si mors matrimonium dirimat, tum si c maritus sine liberis decedat, pactumque non subit, uxor dotem, donationemque propter nuptias, nihil autem amplius auferat: si vero mulierem mors abripiat, dotem hæredes ejus capiunt: maritus autem suis rebus ne privator, neque, quæ ipsius sunt, alii, sed ipse habeto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lucrum sentire: ipsum vero supra amissionem conjugis, bonis etiam suis, siue donatione propter nuptias privari?

UT d DOTIS PROMISSIO EX PATER-
NIS, AUT MATERNIS BONIS FACTA
PRÆSTETUR.

CONSTIT. XXI.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officio-
rum magistro.

Quemadmodum in libra videmus, eam tum recte ad rerum earum, quæ ponderantur, dijudicationem desumi, quando lances æquales e sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant: ita quoque lex, quum ne tantillum quidem jus intorquet ac depravat, digna est, quæ ad rerum dijudicationem procedat. Illius enim partes sunt, ut æquabilitatem: hujus autem, ut jus stabile conservet. At quorsum hæc? in Codicibus descripta f constitutio est, quæ dum a parentibus, quæ in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationisve propter nuptias nomine facta exigit, haud scio quomodo jus commisceat. Vult g namque, uti pater, qui pro liberis dotem donationemve propter nuptias promissit, si promissionem indistincte fecerit,

illam totam de suo expleat, suisque solis ex bonis persolvat: si distincter, huncque ad modum locutus sit: Ex mei filiarumque bonis promissa exhibebo: tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filii facultates, quæ se una cum filio daturum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si dives sit, contrarium statuatur, ut ipse solus de suo quæ pollicitus sit expleat, filiusque nihil cum illo communicet: tametsi non se solum, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filius, qui ipse non promissit, dare quippiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subversionem esse rati sumus. Nam quantacumque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa solvat, nulla justitia legis apparet: neque rursus quum satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, universumque promissum a parente exhiberi convenit. Quamobrem etiam statuimus h. ut i secundum pa-

rentis verba promissionum solutio procedat, ab ipsoque solo, quando se solum daturum pollicitus est, promissum exigatur: quando vero cum filio se daturum promissit, filius etiam solutioni obnoxius sit, eaque ex æqualibus partibus, quando illæ definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, quum utrique certæ partes diversæ assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis everio est, insuperque id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens, quum ad dispendium respicit, ideoque illud tempus, quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, ineundo nuptiali contractui expectat, quod conducibile filio sit, perdit. Ut igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo iudicio involvatur, nec vero denique liberorum utilitati nocetur, Codicis decretum vacato: hoc vero jam etiam consuetudini cognitum in republica obtineto. Quum etenim pro decreto legis in republica habeatur, jam prælatum est, quæ in Codicibus est constitutioni.

UT MULIER, QUÆ MATRIMONIUM
NON ITERAT, UNIUS LIBERORUM PORTIO-
NEM PROPRIETATIS JURE CAPIAT:
SIMILITER ET PATER.

CONSTIT. XXII.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officio-
rum magistro.

Sicut in plerisque aliis, quando absurdi nihil incidere, neque rebus noxium quicquam inferretur, consuetudini b cessimus: quin & legum prerogativam illi dedimus: quum jam plebs assuescens illi esset, nec ab illa se avelli jineret: ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alteris nuptiis applicito sponsalem thorum commiscens accipit, faciendum putavimus. Quum enim antiquior e lex id donum ita circumscribat, ut donatione propter nuptias mulieri in usumfructum data, illa præter usumfructum ex eadem propter nuptias donatione, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: ac deinde posterior d lex rursus hæc unius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucrum mulieri asserre, sed in alia etiam mariti bona procedere illam velit. His ita per leges constitutis, consuetudo neutram legem directe, sed partim hanc, partim illam sequens, neque ex sola donatione propter nuptias, neque ex aliis extra donationem consistentibus mariti facultatibus, unius liberorum portionem mulieri dari dignam putat: verum immutata illa portione, omnium e simul ipsius verum partem largitur. Hanc f igitur consuetudinem g, quoniam acerbam esse rebus mortalium non videmus, ut in aliis etiam faciendum putavimus, legis dignitate honestamus: illaque quidem dehinc h vim legis, non autem consuetudinis obtineto. Ac si quidem omnes mariti facultates in sola i donatione propter nuptias numerentur, cum hujus liberis superstes mater portionem, quæ ad ipsam pertinet, pleno dominio accipiet, residuique usumfructum habebit. At si ad donationem propter nuptias, facultates non sufficiant, non pro quantitate imminuta donationis portionem mulier accipiet, sed quæ tantundem habeat, quantum haberet, si nihil imminuta & plena donatio propter nuptias esset. Hujusmodi igitur portionem mulieri data, reliqua liberorum sunt: & si nihil superfuert, tanquam hæreditatem, successionis privationem, & egestatem illi auferunt. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem, si liberos non habeat (quo modo alibi correctum, & constitutum est) nihil neque accipiet, neque perdet: si habeat, neque alteris nuptiis uxoris desiderium inaniet, liberorum educationis, exhibitæque priori matrimonio reverentiæ & honoris gratia, & ipse unius liberorum portionem capiet k.

in omnibus mariti bonis, quamque Leo hic confirmat, ut hæc consuetudo differat a lege, de qua dictum est sup. cod. ibi: ac deinde posterior lex, non video, nulli non videntur dissimilia, dari matri virilem in rebus donatis propter nuptias, & aliis bonis mariti, ut ibidem, & eidem dari virilem in omnibus mariti bonis. Ut hinc notare liceat non esse de nihilo, quod Harmenopolus operis sui initio retulit, Tribonianum pretio leges fixisse & refixisse.

f Extat 4. Harm. to. §. 11.

g Hanc consuetudinem probat Leo vtrf. hoc igitur. inf. cod.

h Ex consuetudine lex oritur.

i ὁ νόμος.

k Plura vide ad hunc locum apud Harmenopolum ibi. §. 11.

a Adde Nov. 35. inf. cod. Novellæ Justin. 127. §. 3.

b Consuetudinem quando cedendum?

c Mulier primis nuptiis contenta, donationis propter nuptias usumfructum habet: & præterea virilem proprietatis, in eadem Novell. 127. §. 3.

d Mulier non transiens ad secundas nuptias, non tantum usumfructum & proprietatem virilem in rebus donatis propter nuptias consequitur, sed in aliis rebus mariti virilem etiam habet.

e Res ita constituta est: Conjuges superstes non contrahentes secundas nuptias, lucra nuptialia potestate alienare, l. 5. in fin. l. 6. in fin. l. 8. §. 1. C. de secundis nuptiis. ut hinc colligas plenam proprietatem bonorum nuptialium veteri jure habuisse. Postea constitutum fuit, ut eorum rerum proprietatem liberorum esset, id est, ut in præjudicium liberorum alienaretur. Novell. 1. cap. 2. Cui constitutioni postea derogatum, alienandi facultate parentibus permessa, Novell. 2. cap. 20. §. 1. ibi, omnem licentiam habebunt alienationis paulo post, facultas alienandi eisdem fuit denegata, Nov. 23. cap. 1. in princip. ab hac cautum, ut rebus in illis mater usumfructum, & eo amplius virilem proprietatem consequeretur. Novell. 127. cap. 3. Post hanc legem alia successit, quæ non modo usumfructum, virilemque donationis propter nuptias indulget, sed & virilem in aliis mariti bonis, §. cod. ibi, ac posterior lex. His successit consuetudo, quæ matri abstinenti secundis nuptiis concessa est virilis

a Id est, quod
antea constitu-
tum, ne praefides
eorumque filii ac
domestici nuptias
contraherent in
provincia, id hac
Novella extendi-
tur ad filias praefi-
dis, idque adjecit
legi veteri.

D Lunic. C. f. re-
ctor provinciae,
vel ad eam perti-
nentes.

c Quod de filio
constitutum fue-
rat in dicta lege
unica, ad filias ex-
tenditur.

d Mercaturæ uti-
litas.

e Etiam post dis-
solutam adoptio-
nem, & ita lex 17.
de ritu nuptiarum
abrogatur.

f Antiquitas non
omnis est melior
novitate.

g In nonnullis
praesentia tempo-
ra, antiquis po-
tiora.

h' αὐτοῦ τελειῆς
θείας, καὶ ἱε-
ρών ὡσαν, est
enim ita legen-
dum, non ὡς ἴναυ.
adde Novell. 89.
inf. Veteres circa
divinum sacrifici-
um, & divinos
sanctus adoptionem
faciebant,
quod emendat
Leo hac Novella.

i Si inter adopti-
vos permittuntur
nuptiz, & neque
erit, ut quæ antea
mihi soror fuerit,
uxor esse possit:
ut, quæ mihi filia
adoptiva fuerit,
postmodum mihi
nurus sit, si filio
meo adoptivo me-
am filiam uxorem
ducere liceat: e-
venire quoque, ut,
qui filius antea
mihi fuerit, idem
mihi sit gener, si
filiam meam ad-
optivam ducere
ei permittatur.
Est autem absur-
da nominum con-
fusio: ergo & in-
ter fratres adopti-
vos nuptiz,

& Matrimonium
inter fratrem ad-
optivum & foro-
rem adoptivam
infame veteribus
fuit, non tamen
nefarium.

nefarius. 1. Adoptio fieri debet ritu decoro, & sacrosancto sacrificio interposito. *m. διὰ τελετῆς ἱερᾶς*; hujus constitutionis meminit alicubi Theodorus Balsamon, quibus addē, & illud genus adoptionis, quod fiebat *per baptismum*. Huc etiam referri potest adoptio *per arma*, qua Theodoriscus Herulorum regem filium sibi fecit, Calliodor. 4. *variar.* & Justinianus Atalaricum. Calliodor. 8. *variar.* Desiderio concordiz, factus est per arma filius. Idem autor lib. 8. Genesimundus armis filius factus est. Procopius 1. *belli Persici*, refert cum Cabades Persarum rex Justinum Imperatori pacem obtulisset, si Cosroem ex sorore filium, in adoptaret, consilio Procli Justinum respondisse, paratum se id facere, sed ita, ut barbarum un deceret, id est, per arma, non per literarum instrumenta: atque in usitata apud Romanos adoptione, ius sui hæredis Cosroi tribuisset. Erat & aliud genus adoptionis *per comam*, sive *per capillos*. Paulus Monachus 6. *de gestis Longobardorum*. Circa hæc tempora Carolus Francorum Princeps filium suum ad Luitprandum nostrum, ut ejus juxta morem capillum susciperet, qui ejus cesariem incidens, ei pater: *Beatusch. v. P. Luitprandum 1. ad v. i.*

quaquam mutato fraternitatis jure, in matrimonium jun-
gi liceat.

DE EMANCIPATIONE, ET DOTIS
RESTITUTIONE.

CONST. XXV.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæ a veteribus Imperatoribus de emancipatione constituta sunt, eximia illa quidem, dignaque, quæ ab innovatione libera conserventur, haud scio, quomodo non decentem reverentiam obtinuerint: sed, tametsi non omnino, at certe despicitamen cernantur. Non recte sane. Quod enim statuerunt, servis libertate donatis, non prorsus non offerri munificentiam posse: sed si quis in unam aliquam veteritatem causarum, quæ libertatis dignitatem in servitutis habitum transformare possunt, malo animo commisisse deprehenderetur, uti tum rursus a in servorum locum deduceretur: illos religiose omnes audiunt, legisque rationem venerantur. Quod vero liberis parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plene uti permittunt b: non visum est audiendum, neque, quasi illi improbanda statuissem, decreto acquiescendum. Sed manifestum nunc est, nulla d ratione (neque enim lege noviter lata reprobatur est) auctoritate privatum esse. Quidam saltem iudex censuit, (& miror, quo pacto censuerit) ne, qui liberi sui juris facti essent, simpliciter potestatem, quam cepissent, haberent: sed nisi c ipsis liberi essent, liberum arbitrium abrogaretur: rursusque patriæ potestati subicerentur. Neque vero ille hoc unum censuit d, sed etiam si quis ex semine suo efflorescentem foetum videret, ac vero hunc mortuorum oculis inspexerit, itaque ad liberorum orbitatem redactus sit: ut ille pariter cum liberis liberam voluntatem amitteret, neque testamenti factionem haberet, neque, quæ donata a parentibus essent, pro arbitrio administrare permitteretur. Atque hoc quidem, ubi nonnullis placuisset, facileque a posterioribus susceptum esset, despecta veteri legislatione, in hodiernum usque diem in republica valere conspicitur. Nos itaque pristinam legum hac de re auctoritatem renovantes, statuimus, ne quis illorum, qui de dotis e restitutione disceptant, rejiciatur, infectaque re inanis dimittatur. At quid ajunt illæ? si filius liberis orbetur, donum, quod illi a patre processerit, ad donatorem oportere reverti: quod vero aut a matre, aut ab extraneo quopiam donatum filius habet, non item, nisi reverti debere id donatores pacto complexi sint. Sed f quæ filii patres inter emancipandum dederunt, apud eos, qui acceperunt, irrevocabiliter permanere, illosque de illis testari jubent: nisi pacti cujuspiam, quum pater donaret, iniri, obstaculum subsit. Nos itaque in harum sententiam pedibus euntes, scire omnes jubemus, si filius sui juris factus, nullosque liberos habens testetur: parentes illa duntaxat, quæ ex lege Falcidia ad ipsos manant, nisi pactum, (quo modo supra dictum est) iniri sit, percepturos: reliquos vero cognatos, quamquam ab intestato vocarentur, ut qui de restitutione pactum interponere neglexerunt, omnino nihil. Illud porro annotatu dignum, solius g virilis personæ in potestate esse filium dici. Cæterum quoniam præter alios modos hic quoque sui juris filium esse ostendebat, si qui ipsum in potestate habebat (sive is pater, sive avus esset) libertate ipsum suo h ore donasset: nos hoc insuper annectimus, ut i si pro suo saltem arbitratu vivere filius videatur || sive id ejus verbis, cujus sub potestate degit, concessum fuerit, sive verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus k filio vitæ rationes separatim instituenti non adversatus sit, verum ipsum suo modo seorsum vivere permiserit || tametsi l a conjugii commercio liber sit, jus tamen liberi arbitrii ratum illi & confirmatum sit. Etenim si servi semel jugo emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur: quomodo indignum non est, filios patriæ potestate liberatos, denuo sub jugum mittere, ipsosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, servi etiam fruuntur, expertes esse?

UT EUNUCHI ADOPTARE
POSSINT *m.*

in Abrogatur §.9. Instit. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.

a. *h. s. C. de liber-
rie.*
b Legibus sol-
vitur liberi pa-
tría potestate
emancipationem
revocantur tamen
in patris potesta-
tem ingrati-
tudinis causa. l. an. C.
de ingratis liberis
Quod cum ita sit
qui fit ut Leo di-
cat, hoc non va-
diendum? Im-
perio quo jure pater
ter dicitur legi-
bus permitti ple-
nam omnino
testamentum emanci-
patis, nullamque
mentionem facit
ingrati-
tudinis legi-
bus damnatae
Non modo h-
locus est rorru-
prus, sed integ-
Novella.

e Hœc ait, Emancipatos ingratos in patriam potestatem ob ingratum vitium revocari

d Hoc caput ex
 timo referendū
 ad emancipatio-
 ingratos (de qu-
 bus agi satis co-
 stat hujus Nov-
 le principio)
 tens, si emanci-
 beant, non ret-
 cari in patri-
 potestatem: i-
 tamen testari
 professi t-
 posse.

eri e Locus est co
va- ruptus.

f. l. 2. C. de em-
cipationibus li-
vorum. l. 8. C.
bonis proscris-
vum. l. 27. C. de
las.

ex- g Hoc offer
re- filios non effi
qua- potestate mar
qui- aur aviz. l. 13.
illis- suis. l. 8. c. de
ret, script. longi
iam- peris. l. 5. Co
adoptionibus.

h. Emancipatio
non requirit
pruram. Imo
quirit. l. 2. C.
emancipationem
liberorum.

gle- i Hujus co
fo- tutionis me
Harm. a. sit. a.

k Tacito con
 fu filius em
 parus dicitur
 patre non
 rante separ
 rationes in
 aur seorū
 tamen conj
 non habet
 amancipati
 quz negat
 consensu
 solennitate
 borū) fili
 mancipati

liber-
ertes

l An id velle? Fili-
priis con-
voluntate
tacite ema-
ros videri
arbitror,
cumvis id
locis hodie
centum.

CON-

a Nov. 22. Nov.

b Lani matrimo-

nii sumpta est ab

utilitate & volu-

ptate.

c Per adoptionem

scilicet.

d Ratio dubitan-

di sumitur ex 9.

5. Inst. de adopt. l.

2. §. 1. ff. de a-

dopt. Potest sic ea

augeri: hæc enim

instituta Eunuchis

non licuit, l.

6. §. 1. ff. de lib. &

pogh. vel matrimo-

nii contrahere. l. 39. in fin. ff. de

jure dot. nam quod

dicitur, pro mor-

bos haberi, id le-

vis est, l. 7. ff. de

adill. hodie te-

stamentum face-

re possunt, l. 5. C.

qui testam.

e Eunuchi non

sunt natura, ut

hic: licet in qui-

busdam spationi-

bus, contra l. 128.

ff. de verb. sign.

quibus adoptio

permittitur, l. 40. in

fin. ff. de adopt.

differunt enim a

castratis, de qui-

bus hic agitur, di-

xi ad l. 128.

f. Olim castrati

adoptare non po-

terant, & ita ab-

rogatur d. §. 9. C.

d. §. 2.

g Ratio decidendi

facit elegans: pos-

sit & a simili id

etiam confirma-

re: licet Eunuchis

testamentum

facere, l. 10. C. qui

testam. ergo

& adoptare.

h l. 10. ff. qui re-

stament.

i Et e contra qui

manus amittit,

verbis testari po-

test, l. 10. ff. qui

testam.

k 2. Haem. §. 5. 4.

l Etiam foeminae

quæ nunguam li-

beros habuerunt.

Et ita abrogatur

§. 17. Inst. de adopt.

C. l. 5. C. de adopt.

m Superflue uni

aut paucis scribi-

tur, ubi est causa

eundem. Savi-

ad act. adde Nov.

Inst. §. 1. in fin.

n Scilicet est, veteri

iure foeminae

(quæ matres fu-

issent) tantum li-

cuisse adoptare in

solatium libero-

rum amissionum, l.

5. C. de adopt.

o Eunuchi & mu-

lieres improles,

adoptare jure ve-

teri non potue-

runt. De Eunuchis

dixi ad Nov.

26. §. 1. 10.

p Afflictio nullius

augenda. Novell.

40. inf. 100.

q Qui manus a-

misse, verbis te-

CONSTIT. XXVI.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Magnum sane excellensque donum a Deo creatore ad mortales promanavit matrimonium. Non modo enim naturæ mortis b ingluvi obnoxia opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verum etiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vitæ præstat. Nam quid ea, quæ ex liberis percipitur, voluptate ad oblectandos hominum animos suavius? aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levati senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum quoniam eam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valeant, voluit lex, & recte quidem, in eos, qui id donum a natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim etiam extra matrimonium c acquirendi liberorum potestatem fecit, alios hujus beneficentia exortes reliquit. Quamquam ejus legis, quæ in hoc semel edita esset, ut liberorum orbitate, qui nullos haberent, liberaret, ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiam conveniebat. Verum illa id ita non vult, sed rejicit illos, qui lethalia passi sunt: quorum tamen, quod injuria affecti, generandique facultate privati sint, misereri par erat. Repulsa autem causam hanc ponit, quod dicat: Quos d natura ad generandum non idoneos noverit, hos neque legem hoc beneficio affecturam. At vero non e natura, sed hominum injuria his generandi vim ademit. Qui homines, si præter injuriam, quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per leges, non subirent, dignum fore Imperatoria nostra Majestas rata statuit, ut, si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberent f. Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, ubi ejus impensius requiritur utilitas. Eunuchis autem præcipue liberorum acquisitio, quæ per legem fit, est necessaria, eoque magis, quod una hac ratione, ut patres sint, consequantur: itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat: quo inhumanum esset, si, quod genitalibus privati sint, insuper etiam privarentur. Sed quemadmodum g, cui b vocis usus ademptus est, quæ linguæ munia sunt, per manum adimplere; & qui sermonem labris fundere nequit, per scripturam ad ordinandas res suas procedere non prohibetur i: ita neque qui, quod genitalibus privati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare verandum est.

UT PARITER & OMNIBUS I ADOPTARE liceat.

CONSTIT. XXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quam eos, qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ utilem adinvenire student, in commune illam proponere, quam m certis hominibus devovere, aliosque ejus expertes relinquere, decentius sit: tum vero longe magis legum beneficium commune esse convenit. Nam sicut sub principe, virtute: sic sub legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficium in commune frui debemus. At quid si bi vult hoc procemium? Quod cum liberorum orbitate infelices liberare infortunio lex vellent, adoptare, & quod a natura accipi non posset, opinione comparare, jubendo, non erga omnes similiter servavit propositum: atque viros quidem & mulieres, quas natura, postquam matres novisset, ademptione sobolis ad liberorum orbitatem redegit, adoptandi jure donavit: eunuchos vero o & mulieres, e quarum sinu nondum ullus foetus effloruisset, beneficio indignos censuerit, tam visiter nescio quomodo ratiocinata. Non enim, quia hoc incommodo, ut natura partes esse nequeant, eunuchi affecti sint, continuo, idem incommodum lege augeri p oportet: sed e diverso ejus rei defectum alio modo compensari non prohibere, longe magis par est: quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (ut manibus q, pedibus) privatis, aut si qua alia parte privati sint homines, illi quocumque possunt modo, mutilationem facere non prohibemur. Jam vero

neque mulieres, quia matres non fuerint, ne adoptent, coerceri, rationi consentaneum est. Quæ enim ratio est, ut illis, quod liberis orbatæ sint, denuo acquirendorum liberorum jus largiatur: has vero, quod istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velis? Et certe, si a hæc præcipua liberorum utilitas est, ut parentes in senio sustentent: quo pacto non tam his, quam illis ex æquo ut beneficii participes essent, concedere æquum fuit? Sic enim, quibus tenues arctæque facultates sunt, filiorum ope & auxilio levior paupertas esset: quæ vero illas omni rerum copia affluentes habent, & his adoptio conducere. Nam qui in filii locum assumptus esset, is & inserviens matri, & pro illa, quæ par est, filium facere sedulo exequens, quum bona illius, ita ut in suo statu manerent, administrarent: tum cum matre curarum onus paritum, ut illa tranquillius lætiusque viveret, efficeret. Nostra itaque Imperatoria Majestas, iis legibus, quæ adoptare his, quos diximus, non permittunt, administrationem abrogans, evulgar legem, quæ omnibus, qui adoptare velint, si ve quispiam virili facultate orbatus sit, si ve aliquam b necdum matrem Sol viderit, ejus faciendi potestatem facit. Non solum autem ob commoditates, quas ex adoptione manare dixi: sed etiam, quod inde virginitatis decus honestari animadvertam. Si quidem, quæ conjugali consuetudini virginitatem anteposunt, interimque liberorum desiderio punguntur, quum id extra matrimonii consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem negligere non sustinebunt. Neque e porro verum est, ut quia mulieri liberos in potestate habere permissum non est, idcirco illi adoptare non liceat. Primum d enim, quia si quis hoc admittat, non modo mulieres, quæ nunquam pepererunt, verum etiam, quæ matres extiterunt, ab adoptione arceat. Fœmina enim (ut lex e inquit) habere in potestate non potest. Deinde f quæ hoc sanxit lex, loquitur de illis, qui a matribus recedentes seorsum suo arbitratu vivere malunt: non item vero de iis, qui materna imperia libenter tolerant, ipsarumque præscriptis per omnem vitam parere proposuerunt. Non igitur obedientiam & famulatum voluntarium, quamquam is rarus sit, lex prohibet: sed illic fœmina potestate privatur, ubi voluntatis assensus ad obedientiam non coit. Nam si hoc ita sit, quomodo multæ matres jam viduæ liberos secum una viventes & subditos ad extremam usque diem habent, & animam in illorum manibus expirantes maternæ benedictionis, suarumque facultatum illos relinquunt hæredes? Porro & illud etiam Imperatoria nostra Majestas benigne subditis largitur, ut non modo ab Imperatore (quemadmodum vetustiores g leges præceperunt) sed etiam a quocumque, cui cujuscunque loci rectio injuncta erit, qui adoptare volet, id faciendi facultatem accipere possit.

* QUO TEMPORE b ET A QUIBUS RERUM SUARUM administratio adultis concedi debeat.

CONST. XXVIII.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Quandoquidem hoc etiam legislatoribus recte placuit, ut i minoribus curatores præficerentur, qui parentum de illis curam supplerent, & ætatis imbecillitatem curæ haberent, & bona convenienti sollicitudine illas conservarent: quod legislationi recte se habenti deest, ex nobis addendum putavimus. At quis ille defectus est? Quod a solo Imperatore jussu recedere curatoribus, rerum administrationem tradi minoribus: idque quum jam præfinitæ ætatis modum attingerint (quem maribus vigesimus, foeminis vero decimus octavus annus tribuit) & tanquam ad hanc ætatem, qua sapere recteque atque utiliter res suas administrare possunt, jam pervenerint, in plenam rerum suarum potestatem collocari velint. Verum quoniam, ut sapiant, omnibus non e eadem ætate contingit, non ita simpliciter statui, neque ex sola ætate ad rerum suarum gubernationem pariter omnes produci oportebat: sed erat, quam ætatem cujusque eorum, qui rerum suarum administrationem susceperunt, status requireret, inspiciendum. Quid enim? an quum hic, postquam eam ætatem egressus sit, nondum autem satis sapere coeperit, administratione dignus judicatus fuerit: ille, quamquam etiamnum infra eam ætatem sit, prudentia tamen non destituatur, ut recte res suas administrandas suscipere non possit, ab administratione arcendus erit? Quando igitur non i minus animo, quam corpore inter sese homines differunt, & alii etiam ante legitimum tempus rationem bene constitutam habent: alii vero etiam id supergressis mens nondum stabilita est: quod hæc lex ita vellent, ut defectuosa eadem esset, factum est. Quin & alia hujus legislationis incommoda sunt. Ac primum quidem, quod difficile, imo vero prorsus impossibile sit, ut ad omnes legislatoris voluntas pertingat. Quomodo namque, qui longis terrarum marisque distantur intervallis (ut interim alias vitæ difficultates, ut morbos, infirmiarum hostium metus, membrorumque mutilationes omittam: quæ per sepe difficultates, ne in ipso quidem domicilio loco prodire, nedium in agnoscant profectorem suscipere permittunt) quomodo, inquam, hisce, sexcentisque, quæ mortalium vitæ aliudunt, rebus aliis adolescentibus impediti, rerum suarum administrationem ab unius Imperatoris nutu pe-

a Ratio decidendi.

b Sensus est, foeminas (licet nunquam habuerint liberos) adoptare posse.

c Ratio dubitandi.

d Prima refutatio dubitationis.

e v. l. 5. C. de adopt. §. 10.

f Secunda refutatio. Inst. de adopt. Ulp. §. 9.

g d. §. 10.

h Etiam ante XX.

& XVIII. qui non semper anno XX.

aut XVIII. quod addi oportet legi

2. C. de his, qui veniam atque.

i Inst. de curat.

k Non omnes eadem ætate sapient.

l Non minus animo, quam corpore, inter se homines differunt.

a v. c. de his, qui
veniam atq. im-
per.
b Idq. additur le-
gi 2. c. de his, qui
veniam atq. im-
per.
c Idque additur
legi 1. 2. 3. 4. c. de
his, qui veniam
atq. im-
per.
d l. 10. ff. de iusti-
tia & iure.
e l. 10. in fin. l. 13.
ff. de iust. cap. l. 48.
f. c. ff. de iure.
f Ex hoc loco po-
test defendi Tu-
torem pupillæ
plenam alimen-
torum pensionem
imputare non
posse, si pupillæ
ministerio suum
ad compendium
usus fuerit.

g Dimittenda ex
Nov. 22. c. 16. §. 1.
neglecta Novell.
xv. c. 8. & ita re-
ducitur ad Nov.
22.

h *dytrivopias*
interdum in iure
occurrunt.

tent? Quod ergo (sicut superius diximus) legislationi de-
erat, id adimplentes, jubemus, ut a. qui puberes imper-
fectæ ætatis tempus jam superarunt (mares nempe annum
XX. foemina vero XVIII.) animumque ad res gerendas
idoneum habent, ac prudentiam, quæ administratio re-
frenata res non labefactet, ut illa nocenter concessa non
videatur, collegerunt: his plena rerum suarum autori-
tas detur. Accipiunt itaque hi, iustaque potestate res
suas agunt. At quibus rerum recte gerendarum judi-
cium adhuc deest, eo quod sibi ipsis (utpote qui quum
gubernare debeant, imprudentiæ Imperio regantur) da-
mno futuri sint, etiam si id tempus prætergressi fuerint,
non percipient. Si quidem si, qui propositis finis erat,
ut bona recte administrarentur, is necdum præfens sit,
qua ratione, quamquam ætas advenerit, cum periculo
ipsis committentur, quæ ipsius procuratore non recte
administrabuntur? Ad hunc ergo modum, qui rebus pru-
denter præfesse poterunt, tamen si ad administrationis
tempus haud dum pervenerint, non prohibebuntur. Unum
est enim, quod requiritur, ne bona labefactentur, quod
quum adsit, supervacaneum est ætatem expectare. Et
non tantum Imperator rerum suarum procuratorem ad-
ministrationemque concedet, verum etiam c quibus cu-
jusque loci magistratus obtigerit, plenamque jurisdicti-
onem habent. Ita enim legislatoris providentia omni-
bus, qui indigebunt, utilis erit, atque lex vim suam ma-
gis exeret.

* UT ANCILLARUM PARTUS APUD
alium editus, ad ipsius dominum se-
quatur.

CONSTITUTIO XXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum hunc sermonem, qui nullam præ-
se fert mendacii perveritatem, verum esse atque
rectum scimus: ita etiam veram legem, quæ ini-
quitate perverti non deprehenditur. Atque adeo
si qua id non observat, ea lex non est, quamvis ea appel-
latione digna habita sit. Si enim hoc legis est, ut d cui-
que jus suum tribuat, quomodo quæ hoc non præstat, lex
erit? At cum alia etiam nomine tenus leges in id commit-
tere deprehensæ sunt, tum vero illa e maxime, quæ
partum ancillæ, quæ non apud dominum, sed furto alio-
ve modo subducta, apud alium quempiam, peperit, post-
quam facinus innotuit, non cum matre ad suum domi-
num abire, sed ab hoc, quem alieni mancipii dominum
fuisse constat, detineri jubet. Hoc itaque, quia non re-
cte se habere visum est, convenienti medela nos dignati,
uti suus matrem partus sequatur, jubemus. Non enim quia
fur, quæ lex domino persolvi debere decernit, obtinet,
idcirco etiam ille ancillæ suæ partu privari, eumque alius
lucrari debet. Ad lucrum autem huic satis sit, quod filla

ad ministerium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis: Sed si quid in
illam, dum possedit, impenderit, oportet & ipsum ex prærio lucrari: ideo-
que alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quisquam
ad detinendum foetum hoc rationem præbere putat, quomodo ut ille ma-
trem sequi debeat, a domino persolutum pretium non maiorem præbe-
bit? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque do-
lores in corde petulit, ex accessione delinquentium sentiat, quam si ille
eam habeat, qui præterquam, quod nihil amisit, (ab illo enim, qui furto
subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet) ancillæ et-
iam ministerium lucratus est? Neutiquam ergo (quomodo diximus) de-
tineatur partus: sed quemadmodum matrem, sic etiam filium prior do-
minus habeat. Sive enim, qui furtum commisit, dives sit, tumque ipsi,
quod male accepit, ejus pretium reddat, nihil amplius negotii restet: si-
ve mortuus aut vivus adhuc inopia laboret, ut, quæ lex a furibus exigit,
exolvere nequeat, tum vero quoque, qui ancillam amisit, ejus calamita-
tem filii cum matre receptione deliniri æquius sit.

DE MULIERE, QUÆ VIVO MARITO ALIOS
de matrimonio compellat g.

CONSTITUTIO XXX.

Idem Imperator eidem Styliano.

U. quum leges reipublicæ inutiles deprehenduntur, necessario
illas iusta reipublicæ providentia in melius transformat: ita
quoque ejusdem providentiæ munus sit, ut leges recte constitu-
tas, nihilque subditos contristantes, a male constitutis, subdi-
tosque contristantibus seligat, hisque illas anteponat: præsertim vero,
quando eadem de re duæ inter se b pugnant leges statuunt. Quomodo
enim ratione fultum sit, si, quum duces, atque præfetti ex pejoribus
præstantiores eligantur, & qui in gubernatione ad subditorum utilita-
tem omnia facturi putantur, præponantur: non item ex legibus, quibus
donec reipublica confister, præfesse datur, quum contra temporanea du-
cum præfectura sit, non præstantissimæ, sed pejoris notæ, quasque ne-
que a principio innotuisse decuisset, ad gubernacula deducantur. At quor-
um hæc a nobis dicta sunt? Iustitia nus ille, cujus diadema, præter reli-

gionem subditorum cura etiam decoravit, quum prius a
de solutione matrimoniorum sanctionem edidisset; ut
si mulier marito etiam superstiti de matrimonio
cum altero agat, non amplius illam, ut ipsius membrum
ipsi jungi liceat, sed ceu infidiatrice ab ipso avellatur: post-
modum b sibi ipse contradicens, ob hanc causam di-
rimi non permittit c matrimonium. Nos itaque prio-
rem hominis voluntatem, ut, quæ his ipsis, quæ statuit,
roboretur, & adversus matrimonia insidias præcidat, hu-
manæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes, eam le-
ge lata in republica observari jubemus: quam vero can-
tata palinodia invulgavit, eam in reipublicæ nostræ the-
atro locum invenire non permittimus. Si qua igitur ma-
rito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum al-
tero sermonem habuisse deprehendatur, ut quæ se ipsa
nefario proposito abruperit, & matrimonii solutione ab
illa abstrahatur, & profecto etiam pecuniariis pœnis, qui-
bus, quæ aliis modis a maritis avelluntur, obnoxia sunt,
subjicietur. Quæ enim matrimonii compage in unam d
carnem cum marito coit, non acquiescit autem, sed si-
mul ad alium respiciendo, Creatorem, qui illam conjun-
xit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo
est: quomodo non iuste hæc, quum prius seipsa a con-
junctione prorsus abruperit, abscindetur? Et sane quan-
do e mulier protervo proposito oculum f a membro
suo avertens, in alienum respicere gestit: quæ alia signa
& testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare desi-
deres?

UT g. QUÆ MULIER MARITI ODIO
abortat, repudiari ab illo possit h.

CONSTITUTIO XXXI.

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui hominem e i terra creavit, costa ipsius in mu-
lierem transformata, adjutricem k illi ex ipsius
membris conjunxit: quo videlicet suæ creationis
causam illa cognoscens, vel hinc discat, qua lege
erga conjugem, benevolentiam atque amorem inconta-
minatum conservet. Quæ igitur ita animata est, bene-
volentiamque suam marito custodit, revera illa auxiliatrix
est, neque conditoris promissum fallit: quæ vero diverso
animo est, non amplius neque hoc esse cognoscitur; ne-
que, quanquam conjugium in unum illam cum marito
coegere annis fuerit, caro ex carne, membrumve ipsius
est. Idcirco quum de muliere, quæ propter inimicitias,
quas cum marito habet, de industria abortando l neque
in vitæ lucem foetum producendo, seminis ipsius fructum
opprimit, duæ leges latae sint, quarum una m repudiare
injuria affectum maritum jubeat, altera n vero non per-
mittat: nos, legi divortium suadenti assentientes, illi ut
multo utiliori, auctoritatem attribuimus. Alienum e-
nim mihi a ratione, prorsusque iniquum videtur, ut quæ
tam apertum in maritum odium suscepit, ut ipsius semen
disperdat (ut interim omittam quod communi naturæ
infidiatrice sit) ipsi cohabitare. Nam si o qui alicui alii operi
damnum inferunt, eos tanquam inimicos aversamus: quo-
modo eam, quæ procreandorum liberorum operi, tum
maxime necessario, tum præstantissimo noxam fecit, ipse,
qui damno affectus est, ut suam apud se habere poterit,
nec ut infidiatricem & hostem dimittit? Quod insuper
evidentius signum requiras, ut mulierem marito inimi-
cam esse cognoscas? quomodo id inde manifestum non
est, quod dum adversus illum hostilia cogitat, in vitam
progressu foetum privat? Quomodo igitur dictum est: lex
quæ ipsos separat, obtineto, maritusque secedendi a mu-
liere in hoc facinore deprehensa, facultatem habeto. Nam
si quæ solum extra p ades mansit, aut cum hominibus,
cum quibus non deceret, convivata q est, hanc lex a nexu
matrimoniali separat (quum tamen hic in maritum odii
nullum tam evidens testimonium sit, & accidisse id illi ci-
tra matrimonii injuriam videri etiam possit) ejus rationis
erit, eam, quæ tantum, tamque in maritum & naturam in-
juriæ odium conceperit, non disjungere, si ita marito
videatur, & jubere ipsum uxorem habere, quæ ipsius vitæ
infidietur.

DE ADULTERIS MANIFESTO r
deprehensis s.

CONSTITUTIO XXXII. t

Idem Imperator eidem Styliano.

A. Dulterii scelus, si quod aliud, gravem horren-
damque poenam exigit, & (ut puto) homicidii
poena non u minorem. Homicida enim per-
sepe unius tantum sanguinaria manu vitam ever-
tit: scelestus vero adulterii perpetrator quampluri-
mos

a Nov. 22. cap. 16.
§. 1.
b Nov. 17. cap. 8.
inf.
c Saltem non nu-
meratur inter
causas repudio-
rum.
d Gen. 2. vers. 24.
Marth. 19. vers. 5.
Luc. 16.
e Hostis est ma-
riti conjux, qui
proterve oculos a
marito in alium
conjicit.
f Tertull. lib. de
velandis virgi-
nis. tit. Nuptus
de animo & ad-
du fieri, quemad-
modum & su-
pram. adde Marti
5. vers. 28.

g Exat apud
Harm. 4. 12. §. 6.
h Ut Novell. 7.
§. 1. fuerat con-
stitutum: omni-
sum vero in Nov.
117. c. 8. in fin.
i Gen. 2.
k Mulier ex viro
& propter virum,
Tertull. 5. adver-
sus Marcionem
lib. de velandis
virginibus.
l De abortu vide
l. 8. ff. de pœni-
39 ff. de pœni-
in Nov. 12. cap.
16. §. 1.
n Nov. 17. cap. 3.
in fin.
o Exaggeratio
criminis abortio-
nis.
p d. Nov. 17. c. 8.
v. §. 1. nuptus
foris domum mæ-
serit.
q Nov. 22. cap. 16.
§. 1. Nov. 17. c. 8. §. 4.
ibi, §. 1. cum viri
extraneus vellet
marito conviva-
tur.

r *improposita*
dixi ad l. 33. ff. de
adult.
s Eorum nota
poena: quippe
sus præciis adul-
teris jubetur hæc
constitutio,
quod verendum
legibus non erat.
t Poena nota
dictatur ad Bar-
menop. §. 1. tit. 2.
u Adulterium
premam homici-
dio non minorem
meretur.

a De eo, qui o-
pem tulit raptori
sue armis.
b Ea que in re ni-
hil mutatur. *dist.*
l. unic.

c Id est, captivo
natus.
d Olim hares non
erat nisi ambo
parentes postli-
minio redissent.
Et ita abrogatur
l. 1. C. de postlim.
reuer.

e Legum com-
mendario. adde *l.*
2. ff. de legibus
Nov. Just. 103.
f. d. l. 1.

g Captivorum li-
beri e publico
alendi.

h v. l. 6. ff. de bon.
damnat.

i d. l. 1.

k Et hoc adjici-
tur d. l. 1. C. de
postlim. reuer.

l Et ita abroga-
tur *l. 14. ff. qui*
testam.

m d. l. 14.

n Data libertate,
quæ necessario
consequuntur li-
bertatem, data et-
iam videntur.
arg. l. 2. ff. de ju-
riidict.

o Ea fuit ratio
decidendi vere-
ribus, de qua v. l.
4. in fin. l. 15. ff.
qui testam. l. 1. ff.
de leg. 3. Ulp. 20.
§. 43.

periclitetur, qui vero ministerium a præbuerint; alio-
quive se isti rei immiscuerint, verberibus, confusa, & de-
portatione poenas pendant. Ac sane corporalis poena hæc
est descriptio. Quod vero ad pecuniam attinet, ne a
primitiva legislatione mutetur, ejusque effectum retine-
ar, permittitur b. Atque hæc quidem pater noster san-
cit, quorum & nos approbatricem sententiam suscipien-
tes, legislationem illam, & in præsens & in futurum au-
thoritate, & effectu obfirmavimus.

UT CAPTIVI FILIUS & HÆRES SIT d. CONSTITUTIO XXXVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI reipublica sustentaculum & atque fundamentum
sunt leges, certe ut illa in tuto sit, sanitatem leges
conservent oportet. Legis autem sanitatem quid a-
liud, quam æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque,
quo leges, quæ reipublicam nostram gubernant, æqua-
biliter sese habeant, cogitationes nostras obvertentes, le-
gem f illam, quæ eum, qui ex duobus captivis natus est,
hæredem bonorum ejus parentis, qui apud hostes mansit,
fieri non vult: hanc (inquam) legem, ne legum sanitate
(quæ æquitas est) priveretur, periclitari animadvertentes,
illam ad sanitatem transformare volumus. Nam
quod injuste istud statuat, non difficile cognitu est. Quam
enim vim locorum natura ad adscribendam filio hæredita-
tem habet? Neque vero hoc quisquam objiciat, quod
cum parens servus sit, propter servilem conditionem fili-
us exhaeres erit. Quomodo enim civilis lex, quæ, si ca-
ptivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex
eo natum liberum hæredem esse non permittit: sed qui
apud hostes est, servo bonorum administrationem dabit?
tum etiam, ad quem captivi bona aliquis pertinere pu-
tabit? Ad cognatosne? At quomodo servitus obstitens
his ad hæreditatem introitum non præcludit? Aut quo-
modo quibus permittum est, non longe prius hæredes es-
se licebit? An vero fisco danda erunt? Verum quomodo
manifesta illa injuria non est? Si etenim rationi consonum
est, ut g captivorum liberi e publico subsidium sentiant:
quomodo captivi filium bonis privari, illaque fisco attri-
bui, non perquam evidens injuria est? Quod si sapenu-
mero, quum nonnulli parentes graviter conscientia abu-
si, atque ideo poenis subjecti, acerbique e vivis sublatis
sunt, liberi eorum substantiæ domini esse lege non h pro-
hibentur: quæ ratio est, quamobrem quando pium pro-
positum parentis decorat (& quidem in fidei testimonium
effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus, magnus-
que spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe ef-
fecit) liberi facultatum ipsorum domini esse non permit-
tantur? Nequaquam itaque constitutio i illa sana esse no-
stra Majestati videtur: eaque propter sancimus, uti de-
inceps, siue quum captivitatis caligine circumfusi paren-
tes essent, in lucem prodit filius, siue etiam in libertatis
splendore ipsum mater peperit, parentum substantiæ hæ-
res sit: idque siue ambobus parentibus e captivitatis vin-
culis liberari continget, aut non: siue k quum unus eo-
rum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vi-
tam finiet: siue denique uterque parens in captivitate mo-
rietur, extra quam si mortem testamento condendo præ-
veniant. Tunc enim illi, quos testator voluerit, hære-
des erunt: tamen ut tricientis legitimum subsidium filio
servetur.

* UT DOMINI TESTAMENTO MANU-
missus, si illum decessisse, aditamque ejus hæredita-
tem esse ignoret, testari possit l.

CONSTITUTIO XXXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Præsenti etiam legi plena absolutione deficienti, ejus, quod deest,
additione decoram formam imponimus. Ait autem m, servum,
qui quum domini sui testamento liber esse jussus sit, id ignorat, id-
eoque incertis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam
propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere: ut autem
tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet il-
lam poeniteat, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere.
Quum enim illi, ut libero, de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo
non ad pristinam servitutem redit? Nos itaque dicimus, posteaquam gra-
dum statumque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam n alia, quæ liberta-
tem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere, quæ hominibus libe-
ris dumtaxat licent, prohibere oportebat, ipsa vero id non prohibuit, sed
dignum illum, qui isthæc faciat, judicavit: quare item istis actionibus,
quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? Etsi
igitur libertate donatus, revera liber, statutoque de rebus, quas illi domi-
nus eximias dedit, quomodocumque visum sit. Non decet enim, ut, qui
libertatis dignitatem manifeste accepit, ob o incertam suspicionem igno-
minia afficiatur, atque a testando arceatur.

* UT IMPERATORIS & SERVI DE RE-
BUS SUIS, QUOMODO VELINT, STA-
TUERE POSSINT.

CONSTITUTIO XXXVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Hoc quoque, quanquam plausibilem præ se spe-
ciem (legalem nempe ordinationem) ferat:
æquitatem mihi tamen excedere videtur. Dico
autem, quod servis de rebus suis statuere non
permittitur: sed quæ laboribus suis, arduisque (ut con-
jicere licet) molestiis quæsierint, ea, cujusque domini ma-
nus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio
lata lex nihil moderationis neque æquitatis huic rei at-
tribuerit. Veruntamen il, e quibus nata ista lex est, atque
adeo lex ipsa ab aliis, ut cujusque voluntas feret, appro-
bantur. Ego autem nequaquam illos probo, neque illud
placitum in servis meis b obtinere sinam: sed contra
plenam ipsis administrandarum rerum suarum potesta-
tem facio. Ex hoc itaque tempore in omnem posterita-
tem Imperatoris servi rerum suarum revera domini fun-
to: ita sane, ut siue sani sint, siue ægroti, mortem im-
minere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi, po-
testate non priventur: neque servitutis nomine ex re-
rum, quas possederint, dominio expellantur. De Impe-
ratoris igitur servis hæc noviter lata lex esto, vigorem-
que habeto. Magistratibus autem, reliquæque promi-
scuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad
veterem de servilibus bonis legem respicere fas esto.

UT PRODIGIS, QUÆ EX RE IPSIUS
SINT, FACERE & POSSIT.

CONSTITUTIO XXXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

Mortalium nemo ad eam absolutionem pervenit,
ut non obnoxie aliquando res suas gerat: ne-
que quisquam (ni fallor) ita desipit, quin cre-
bro sibi utilis esse possit. Neque enim, qui in
omnibus prudentiæ suæ fidit, hunc omnia irreprehensi-
bilitate facere sinit Deus: neque idem, cum creator, crea-
turæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex im-
prudencia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter
illam legem e, quæ prodigum de rebus suis quicquam,
aut velle, aut statuere, omnibus modis prohibet. Quam
quidem legem, coniectis in res gestas oculis, pro illarum
ratione, non autem ita simpliciter sancire: & si quid
inutiliter gestum esset, non admittere: in quo vero aliqua
utilitas verteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero
nihil istiusmodi præscribit, sed in universum prodigo de
rebus suis consultandi potestatem adimit. Id nos recto
judicio non convenire suspicari, legem illam relaxantes,
statuimus, ut quæ iudicium erroneum, quodque prodigum
designet, dicet, neque approbatione, neque confirma-
tione digna habeantur: quæ vero ad utilitatem spectent,
suscipiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid
enim, si f prodigum aut hæreditatem necessariis suis re-
linquere, aut pauperibus sua distribuere, aut denique
gravem servitutis torquem servorum cervicibus adimere
velit? An ideo, quod prodigum est, id illi non lice-
re velle dicendum? Quid, si quum prædium damnosum
habeat, alter quispiam, qui vitio mederi possit, majori
pretio, quam quanti prædium sit, id emere, ipsumque da-
mno levare velit? An prodigalitas, quo minus ille sibi con-
sulat, utiliterque negotietur, impedit? At rationem non
video. Quod itaque dixi, rerum gestarum conditio ob-
servator: & si in ea prodigi g mores non conspiciantur,
quod actum est, ratum esto: si vero a prudenti rerum ge-
stione aberratum esse appareat, id neque approbatione,
neque confirmatione dignum habetor.

UT h CAPTIVI TESTAMENTI FA-
CTIONEM HABEANT i.

CONST. XL.

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui olim edendis legibus operam navare, cum
multa ad res humanas recte moderandas in me-
dium protulerint, locuplesque benignitatis suæ
testimonium (leges nempe, secundum quas res-
publica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum
haud scio, qua ratione fecerint, ut de captivis tracta-
tus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non fa-
ciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ
enim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, val-
de comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod sta-
tuerunt, ut interdum, quando k inopia testium laboraretur,
a nistote

a Ad eundem
modum olim fer-
vis populi Roma-
ni testari licuit.
Ulp. 20. in fin.
servis privato-
rum, aut civitatis
non licuit. *l. 16. l.*
19. ff. qui testa-
mentum.
b Lex est specia-
lis, quæ ad omnes
servos non por-
tigitur, interdum
tamen humanio-
res domini servis
testari permittit:
sed inter
do meliores stan-
tum. v. Plin. 2.
c. 16. dixi ad *l.*
4. ff. de maxumij.
& Ulp. 5. §. 5.
c. Tra. sumptu-
posita. & ita ab-
rogatur §. 2. in
fin. quibus non est
permittit. *l. 1. ff.*
de curatoribus.
v. *l. 18. ff. qui te-*
stam.
d Tum inter vi-
vos, tum mortui
causa. *l. 7. cod.*
e d. §. 2. d. l. 1. d. l.
19.
f Prodigum non
censetur bonis
male uti, quod
hæreditatem ne-
cessariis personis
relinquit, & pa-
uperibus bona di-
stribuit, aut ser-
vos libertate do-
nat. Sic Tullius
notæ infamia ho-
minis, & populi
nummos spargen-
tis, & togam, vel
ut tragicam ve-
stem, in foro tra-
hentis testamen-
tum (quo filium
instituit hære-
dem) centumvi-
ri probant. Ma-
gis enim quid
scriptum in tabu-
lis esset, quum
quis eas scripsi-
set consideran-
dum existimave-
runt. Tullius Phi-
lippic. 3. & A-
cad. 7. & Valer.
8. c. 2. Lactant.
23.
g Prodigum mortis
in eo non sunt,
qui bonis suis re-
cte utantur.
h Extrat estimo
§. Harm. 1. §. 30.
i Et ita abroga-
tur §. ult. Instit.
quibus non est
permittit. *l. 1. ff. qui*
testam. l. 10. ff. de
testam. milit.
Paul. 1. sent. 4.
§. 8.
k l. ult. ver. in
illius vero locum.
de testam.

a Imo milites, convocatis ad hoc hominibus, testari debent. *§. 1. v. §. ergo milites. In fin. de militari testamento. l. 24. ff. testam. milit. v. Nov. 41. §. cod. ubi plura dixi.*
 b Puto intelligi *l. 15. in fin. C. de test. milit. vult enim valere militis voluntatem, siquid in vagina aut elypeo literis sanguine suo sutilantibus adnotaverit, aut in pulvere inscripserit gladio, sub ipso tempore, quo in praelio vitæ sortem dereliquit.*
 c Affici sublevandi sunt, non querendi. *Nov. 26. §. eodem.*
 d Durum videtur, captivis adimmi testandi potestatem, ne alioquin ad eorum inimicos eorum bona deferantur.
 e Captivi testamentum facere debent testibus presentibus.
 f Captivi testamentum facere possunt scripto vel verbis, coram quinque vel tribus testibus, nisi ipso bona sua ad hostes ipsos transmitti voluerint. *§. Har-men. l. 1.*
 g Captivi testari possunt, sive liberos habuerint, sive non habuerint.
 h κατὰ τὸν πρῶτον τῆς κατὰ τὸ πρῶτον. *Cujac. 17. observ. 32.*
 i Ad quos hæreditas intestati capituli pertineat.

a minore etiam testium numero testamentum obsequaretur: quin et nullis a adhibitis testibus, persæpe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de his, qui in acie occumbunt, constitutum est: permagnum sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt, non solum non benignum aliquid de ipsis decreverunt: verum etiam e ipsam captivitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursus illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum irrecreabilisque tristitia non adaugetur, & morte acerbior in corde captivus non circumferens aculeum, rebus excedit humanis: quando non modo in captivitate vitam finit, verum etiam, si qua apud contrabiles bona habet, de his illi constituendi potestas non est: sed suis rebus, tanquam alienis, expellitur: & quæ suis laboribus quæsierit, proque quibus suscepto periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum dispensatione ejicitur? Quomodo item, si quos necessarios captivus habet, ut liberos, uxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hæreditatem lex vocat, si non similiter omnes obversis in hæreditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, curam liberandi captivi, illius consequendæ spe non omittent? Novimus siquidem res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, ejusque unius gratia ad optulandum calamitate implicitis perpauorum animus excitetur. Atqui spe nanciscendæ cujusdam remunerationis, ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sane longe maximus est numerus. Quare itaque moti cognatus, aliusque quispiam, captivorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes: non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (ut verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captivique libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua & labore accepturos; aut etiam si conatus finem mors præveniens, captivum de medio tolleretur, illum in testamento suo eum, qui ipsius curam habuisset, majore portione, quam illos, qui ipsum neglexissent, dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihili facturum arbitrarentur. Hæc igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, uti aliqui non indiligenter ad liberandorum captivorum curam sese erigerent. Nunc vero, cum hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato hæredes in bona concedant: haud scio, si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inveniri possit. Successionis enim ab intestato spes, metusque, ne in vanum laboretur: si forte liberationem mors prævertat, captivumque rebus humanis eximat, homines tardiores (ut ne prorsus animo alienos dicam) ad id aggrediendum facit. Quod sane non itidem contingeret, si lex illorum testamenta irrita non faceret. Jam vero, si liberandæ animæ pretium propriæ cujusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captivi injuriam longe maximam sustinent, quod dum non sinuntur a lege de rebus suis statuere, etiam si velint, pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possint? Ad hæc porro cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum vero multo absurdissimum est, quod dum testandi facultas captivis non datur, frequenter illi, qui inimicissimi ei fuissent, quosque ipsi, si viverent, ne aspicere quidem sustinerent, illorum facultatum domini exultant. Quare quæso re quid possit esse turpius? Hoc igitur quum hunc ad modum sese habeat, non negligi debere, Majestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus divinitus nobis datis, ut recte respublica nostra gubernetur, sollicite egimus: sic & de captivis tractatum in melius corrigere decrevimus. Sancimus autem, ut dehinc captivi, quæ ipsos a testando arceat, legi ne antiquam obnoxii sint; sed ut ipsi (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus e presentibus extremam voluntatem, sive literis commendare, sive sine scripto pronunciare liceat: tamen ut, qui ad testimonium assumpti sunt, revera illam defuncti voluntatem esse jurejurando affirmant: idque sive quam liberi subsint, illos bonorum suorum hæredes relinquant, sive g quam liberos non habeant, alios in hæreditatem introducant. Aequum enim non habent, ut, qui communis reipublicæ nominis æqualiter participes sunt, ejusdemque esse gentis censentur, non, æquabili ex lege jure honorentur: ut videlicet, qui liberi a servitute sunt, statuendi de rebus suis, uti visum est, potestatem habeant: quibus vero illa manus intulit, quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus propugnando in captivitate necessitatem devenerint, non item. Cæterum si captivorum quispiam aut sua sponte, aut eorum, quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, uti res suas ad hostes concedere testamento jubeat: nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quæque non pro h decore reipublicæ Christianæ testamentum factum sit, irritum concidat. Atque hæc quidem de his, qui vitæ finem testamento anteverterunt, sancita sunt. Si vero ultimus vitæ dies subito illi supervenerit, atque intestatus i de me-

dio sublatus sit: tum si qui, ad quos hæreditas pertinet, sive ascendentes, sive descendentes superint, ad hos illa se conferet: si vero nulli sint, ad quos bonorum defuncti captivi successio spectet (dico, quos neque ascendentes, neque descendentes defuncti familia agnoscit) primum considerari, an aliquibus debeat, deindeque, deducto ære alieno, reliqua bifariam in trientem & bessem dividi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fiscum recipi jubemus: tamen ut servi his non immisceantur. Hos enim, nisi æs alienum exolveri non possit, omnes libertate honorari volumus. Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit quando nihil æris alieni fuerit, servitutique obnoxius (quemadmodum dictum est) sine hæredibus decesserit. Quæ itaque nobis ejus legislationis, quæ captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc exposita est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam facito: quo, cum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam, quos captivitas detinet, quocunque modo velint, statuant.

*UT IN CIVITATIBUS QUINQUE, IN itineribus vero & agris tres b testes ad testamentorum fidem sufficiant c.

CONST. XLI.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quum omnibus humanæ vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adesse oporteat: tunc vero maxime, quæ ultimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones fiant, istiusmodi corroboracione indigent. Nullus enim reliquus modus est, qui recte ipsis jus dicat, nisi ipsis a testibus præsidium adsit. Oportebat itaque, quo magis necesse est: statuta hominum e vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum, quæ strictius requiruntur, penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (cum namque stricto jure uti non datur, quemque, quo modo potest, uti necessitas est) de testium numero, quo testamentis adesse debeant, statuere non alienum a providentia nobis visum est. Atque hoc quidem etiam sempiternæ memoriæ patri nostro in mentem venit: verum quod statuit, non valde id exacte statutum esse judicatum est. Quum enim superiorum legislatorum alius d septem, alius e vero quinque assumendos esse testes censuisset (septem quidem in civitatibus: quippe ubi propter hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris vero & itineribus quinque: quod magna illic plerumque hominum fide dignorum raritas f sit) cum hoc (inquam) ita de illis constitutum esset, pater noster g exuperantem numerum despiciens, simul in civitatibus, simul in agris & itineribus, per quinque testes testamentis vigorem attribuit: idque ideo (mea quidem sententia) quod quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, consideravit. Attamen id quod dictum est non admodum exacta ratione placitum illud nictur. Dicat enim fortasse aliquis, æqualem numerum attribui non oportuisse; atque testamentum, quod in agris & itineribus adhibetur, arctius contrahendum fuisse. Nos igitur, quod ille neglexit, non negligendum putantes sancimus, ut in civitatibus, quinque testibus stabilitum testamentum approbetur: in itineribus vero & agris, aliisque inhabitatis locis, trium testium confirmatio suscipiatur.

urbe septem requiruntur, si extranei instituantur hæredes, l. 21. §. 1. C. de testam. in fin. duo sufficiunt, d. l. 21. §. 1. si liberis mixti extranei, quod ad extraneos, septem requiruntur: quod ad liberos, duo sufficiunt. d. l. 21. §. 1. Hoc addendum est, unicum testem sufficere, si testamentum fiat coram principe, hoc est, ipsum principem pro omni alio teste sufficere, l. 19. in fin. C. de testam. quod tamen non admittit, & alia videtur ejus legis 19. sententia, ut ibidem scripti. Sed & illud tenendum, jure canonico valere testamentum coram presbytero & duobus testibus, cap. cum esset. 10. de testam. Quia eodem jure ultimam voluntatem ad varias causas valere coram duobus testibus, cap. velatum. 11. de testam. Ad hæc jure civilis plures, quam septem, adhibitos non nocere. Superflua namque profunt, nunquam nocent. Paul. 3. sent. 4. §. 10. Quia, sufficere ad bonorum possessiones omnibus locis petendas, ut solennis testium numerus adhibitus fuerit, quo loco testamentum factum esse dicetur. l. ult. C. de testam. Idque communiter observari refert Ferraricensis in forma a libelli, quo petitur hæreditas ex testamento. 49. in verb. Vallatum. 6. num. 4. & 5. Harm. 1. §. 11. & 12.

b Novell. 43.

c Atque ita mutatur numerus testium Justiniano jure requisitus. In fin. de testam. ord. & C. de testam. ordinand.

d Justinianus scribit. l. ult. C. de testamentis.

e Jus verus intelligit, de quo vide §. 1. 2. 3. Institut. de testamentis.

f l. ult. C. de testamentis.

g Basilii Macedo.

BBB

UT

* ABROGATIO 4 QUARUNDAM DE CURIIS ET DECURIONIBUS & LATORUM LEGUM.

CONST. XLVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum ut quacunque alix res in communis vitæ usum assumantur, ipsarum commoditas facit, & quæ utilitatem aliquam adferunt, magnificimus: quæ vero ad nihil conducunt, contemnimus: sic omnino & ad legalium capitum compositionem nos accommodari oportebit, ut quarum usus aliquis sit, qui bono quopiam reipublicam beet, hæ necessestario & ferantur & honorentur: quarum vero usurpatio aut nullius momenti, aut mala sit, harum non modo non ratio habeatur, sed etiam e legum corpore exemptæ rejiciantur. Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de decurionibus & curiis latis leges, quædam gravia intolerabiliaque decurionibus quæpiam munera injunxerint: curiis autem privilegium, ut quosdam magistratus constituerent, suæque autoritate civitates gubernarent, præbuerint. Quæ nunc, eo quod res civiles in alium statum transformatæ sint, omniaque ab una Imperatoris Majestatis sollicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submoventur.

* ABROGATIO c LEGIS, QUÆ SENATUI PRÆTORES, DECURIONIBUS VERO PRÆFECTOS CONSTITUERE CONCEDEBAT.

CONSTIT. XLVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quod alius olim reipublicæ status esset, rerum ordo similiter alius erat. Quum enim cuncta in Principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent, de quibus dispicere & jubere senatus officium esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prætores itaque tres d numero in urbe rebus administrandis ab eo præficiantur, isque actus sanctione legis procedebat. Neque vero id in urbe solum, sed in aliis etiam civitatibus a decurionibus e, ut vocabantur, præfecti quidam (non tamen quales hodie militaris præfectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatam haberent) præficiantur. Quum igitur aliter sese tunc res haberent, communis usus illam legem requirebat. Nunc autem, quum omnia a principali, cura pendeant, Deoque opulante ipsius providentia discutiantur & dijudicentur: ac vero illa lex nullum de se usum præbeat, cum aliis, quæ de republica ejectæ sunt, hanc etiam ejiciendam esse itauimus. Quemadmodum enim legibus nondum enatis nascendi causam rerum usus f præstat: sic quando lex rerum utilitati non subservit, eam abolendam esse sequitur.

* NE MULIERES IN CONTRACTIBUS g TESTIMONIUM PRÆBEANT.

CONST. XLVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Haud scio quomodo, re non exactiore judicio disquisita, mulieribus ad dicendum testimonium procedendi facultatem dederint veteres h. Illud saltem vulgo notum, volutandum animo fuerat, crebrum nempe in virorum oculis occursum i mulieri dehoneftamento esse: pudicam vero & honestam ejusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimonium assumi permiserint, || unde sit persæpe, ut in magnis hominum turbis converfentur, irreverentiusque quam mulierum sermo ferat, lingua utantur || hoc quemadmodum dixi, mihi dubitare subiit. Quorsum enim hæc visum est, ut in e negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus juxta atque viris testari permiserunt, quemadmodum Scythicas i mulieres cum maritis ad bella coarmari audimus? Et sane quomodo præter absurditatem ingentem, hoc naturæ etiam finium, quibus virilis muliebrisque sexus determinati sunt, tum confusionem, tum eversionem non continet? Quomodo item mulieribus || quas etiam domi observanter, nequaquam autem dissolute atque indulgenti conveniri oportet) debitam non produunt & verecundiam & honestatem? Si quidem ad ferendum testimo-

nium progressio, quum eo || quod multorum illæ hominum commiscetur conventibus, negotiisque implicatur virilibus || ad liberius loquendum, quam mulieribus decorum sit, fenestram aperiatur: muliebris sexus submissos morem pudoremque admittit, atque ipsas ad inverecundiam & procacitatem exerceat; Jam vero res illa contumeliam aliquo modo etiam viis adfert. Quid enim hoc aliud, nisi contumelia, & ea quidem gravissima erit, si, quarum rerum tractatio virorum maxime propria est, ad illas sexus etiam foemineus procederet? Quapropter non minus consuetudinem, quam legis erratum Majestas nostra corrigens, illis ad testandum præclust aditum, ac proposita sententia sua decernit, legeque præhibet, ne quo modo mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipsas & pertinentibus, quibus inter sola mulier adhibetur || sua peculiaris virisque occulta testantur.

* NE SERVI AD DICENDUM TESTIMONIUM ADMITTANTUR c.

CONST. XLIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

Testimonium cum magni momenti, necessariaque ad tuenda communis vitæ negotia res sit, non a quibuslibet, sed ab iis, qui extra ignominiam vivunt, ferri æquum est. Recte ergo exquisita ratione de hoc disceptant leges, & non simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum præbent. Verumtamen, quia nonnullæ leges servilis conditionis hominibus in quibusdam d rebus testari concesserunt: visum nobis est, hoc nota inducendum esse: ut qui liberæ vitæ participes non sunt, in universum ad testandum non admittantur, Lexque Novellarum e Constitutionum obtineat, & de quocunque simpliciter testimonio statuat, idque in quacunque re, sive testamenta, sive aliam humanæ vitæ actionem testimonium complectatur. Si enim illis, qui cum liberæ vitæ sint, vitam ingenue, eaque libertate, quam nati sunt, digne non degunt, neque quantum fieri potest, animi magnitudinem a servitute liberam conferant, sed in illicitarum actionum servitutem subiguntur, testimonium dicere non licet: neque his, quorum vitam non esse liberam constat, ferre testimonium concedetur. Nam tamen si alius hic servitutis modus sit, attamen ea servitus est, quam libertatis dignitate participem esse indignum sit.

UT f DONATIONES, QUÆ IN LITERAS RELATÆ NON SUNT, AD QUINGENTOS USQUE AUREOS VALEANT.

CONSTIT. L.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem multi alias gratias relaturi, alias benigno duntaxat proposito moti, dona in nonnullos conferunt: & de hoc capite distincte tradendum esse visum est, quales donationes non everti, qualesque contra irritas esse oporteat. Atque veteres quidem hac de re tractantes pronunciarunt, illam donationem concidere, ne firma sit, quæ quingentorum aureorum summam exuperat, nisi in acta publica relata sit: quamquam etiam donatarius donationis certam probationem propria donatoris manu privatum scriptam abstulerit. Ac nescio, quid sibi illi superflua hac subtilitate velint. Quando enim donatio scripto comprehensa, eique justum testimonium adhibitum esset, quorsum amplius accurate finire oportebat? Nobis itaque exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam g esse omnino scimus, per sanctionem consopita, illud proponere visum est, ut h si donatio, quæ quingentos aureos excedit, in literas relata sit, rata permaneat: quæ vero scripto comprehensa non est, pro eo modo, qui quingentos aureos excedit, irrita sit: tamen si donatarius presentibus testibus rem donatam adeptus sit. Erenim donatio, cujus æstimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, dummodo tribus testibus confirmetur, rata judicatur. Ad hanc ergo formam examinata donationes, aut valeant, aut irritæ sint.

In quibus ne-
gotiis mulieris tes-
timonium ad-
mittatur.

a v. sic. de rem-
re infirmitate.
b Iuxta balneo
muliebris a Harm.

13. admittitur et-
iam in quæstioni-
bus majestatis, l. 1.
ff. ad legem Ju-
liam majestatis. &
in domesticis fa-
ctis, l. 2. §. 6. c. de
repud. adde quæ
dixi ad Nov. 90.
et ad epigraphem
hujus tituli.

ff. ad legem Ju-
liam majestatis. &
in domesticis fa-
ctis, l. 2. §. 6. c. de
repud. adde quæ
dixi ad Nov. 90.
et ad epigraphem
hujus tituli.

ff. ad legem Ju-
liam majestatis. &
in domesticis fa-
ctis, l. 2. §. 6. c. de
repud. adde quæ
dixi ad Nov. 90.
et ad epigraphem
hujus tituli.

c Testis esse nullo
modo non potest,
qui servus est. No-
vell. Jusl. 90. c. 6.
Et ita abrogatur
l. 7. ff. de testib.

d In iis scilicet
in quibus alia
probatio ad eru-
endam veritatem
non est. l. 7. ff. de
testib.

e Nov. 90. Jusl. 90.
c. 6.

f Titulus aliter a
Græcis accipitur
his verbis, *ἐν*
τῇ τῆς δωρεᾶς
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

g *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

h *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

i *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

j *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

k *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

l *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

m *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

n *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

o *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

p *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

q *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

r *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

s *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

t *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

u *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

v *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

w *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

x *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

y *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

z *ἐν* *τῇ τῆς δωρεᾶς*
τῇ μὲν p
νομισμάτων
ὡς ἡ δωρεὰ
ἡνιόχ. Scring.
Mihl he videtur
hac Novella non
requiri infirma-
tionem in dona-
tione 500. aureos
excedente (ut ita
abrogatur l. 24.
l. 36. in fin. c. de
don. §. 2. Inst. de
don.) etiam in ea
requiratur scrip-
tura: si tamen
testibus probare
possit. §. Harm. 1.
in fin. ubi hujus
constitutionis me-
minit, quam &
pro 19. laudat.

a Tenz simile
genus extat in
Nov. 62. in fin.
b Liber homo se
nullo modo ven-
dere, ad pretium
sul participan-
dum potest: &
ita abrogatur lex
5. 5. 1. ff. de statu.
lex 6. 5. 5. ff. de in-
justo. l. 14. ff. de
penis. 5. 4. Inst. de
jure personarum.
c. συμμοι-
σάδαι, Scrim.
ad pretium parti-
cipandum l. 5. 5. 1.
ff. de statu. leg. 6.
5. 5. ff. de injusto. 5.
4. Inst. de jure
personarum. 5. 3.
τὸ μοιρασάδαι
τὸ τίμημα.

Theoph. ib. Quari
hic potest, quom-
admodum ea ven-
ditio (nam in pi-
gnoracione minus
est dubii, l. 23. 5.
1. ff. de liberali-
tate, & ministe-
rio, l. 16. C. de libe-
rali) aut cujus
tandem pretium
venditionis istius
acceptum fieret?
an venditoris?
non video, cum
statim ab ipsa
venditione ven-
ditor servus effi-
ciatur, nihilque
ab eo momento
suum vel propri-
um habeat. An
emptoris? ne id
quidem. Nam qua
manu pretium
numeraret, eadem
statim reciperet,
nulloq; momen-
to in venditoris
persona constaret,
l. 79. 8. de acquir.
her. An extranei?
Non video quo-
que quemquam
tam facile in al-
ium fuisse, ut se,
alterius locuple-
tandi vel juvandi
causa vendere
velit. Itaque puto
liberos & inge-
nuos homines co-
redactos nonnun-
quam fuisse, quod
herum, quo ale-
rentur, interdum
manisci eis expe-
diret magis, quam
in perpetua men-
dicitate vivere.
Ac ne interea re-
tere se in servi-
tutem dedisse vi-
derentur, utque
aliquam speciem
hominis ingenui
semper prae se
ferrent, ab empto-
re (Theophilus
paulo aliter rem
explicat. Inst. de
jure personarum.
5. 01 δὲ δόλοι,
eo sensu: Ego cum aliquo egi, ut me venderet viginti nummis & sibi pro lucro quinque ha-
beret, quindecim mihi redderet) partem sui ipsius pretii, ejusque liberam perpetuamque
administrationem stipulabantur. argum. l. 2. ff. de ingenuis, quod postea, velut iniquum mu-
tatum est a Leone hac Novella; non immerito: cum talem sui ipsius venditionem natura
quodammodo respuat: & parum admodum intersit, mortem quis sibi naturalem vel civi-
lem consciscat, cum natus sit membrorum suorum dominus, l. 13. ff. ad legem Aquil. quod ho-
minis liberinulla sit estimatio, l. ult. ff. de his, qui de fecer. quod iniquum sit, minori vi-
ginti quinque annis integram restitutionem ad res suas alienatas revocandas concedi,
nec tamen ad libertatem amissam seu venditam revocandam dari.
d Lex est civibus, quod pater liberis, ideo dicitur lex πάλαιος συντάχην κοινῇ. l. 2. ff.
de legibus.
e Castratores olim ad eandem poenam adigebantur, J. eod. & Novell. 142. cap. 1. quod hac
constitutione abrogatur.

f De castratoribus adde l. 27. 5. 22. ff. ad legem Aquil. l. 3. 5. 4. l. 4. 5. 2. l. 6. ff. de sicariis.
Paul. 5. sentent. 23. 5. 7.
g Hujus Novellae meminit Balsamon. ad can. 21. 22. 23. Apost.
h δυνάμειος πρὸς διαδοχὴν τῶ γένους δυνάμειος, natura. l. 9. ff. de liber. & posth.

tanquam tunicis illum infartum, velut consuetum ali-
quem cibum ventri praebeant. Quod tolerari non debe-
re Imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio
soli gula inhiantium hominum invento, nunc praecepta
divina, nunc reipublicae nostrae honestatem dedecore at-
fici sustinens, jubet, ne quis id scelus, neque ad suum
usum, neque ut emptores detestando cibo contaminen-
tur, ullo modo exercere audeat. Ac sciat, quicumque de-
hinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in
cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus
fuerit, se bonorum publicationi subjiendum, & ubi a-
cerbum in modum flagris caesus, ac cute tenus foede ton-
sus erit a, perpetuo patriae exilio multandum esse. Quo
quidem in iudicio, neque civitatum magistratus citra cri-
minationem dimittebant censemus: sed ut & ipsi (ne-
que enim si illi conveniendi alacritate magistratum ges-
sissent, id scelus commissum esset) quod negligenter so-
corditerque subditis praeferant, decem librarum auri
multam sustineant.

* ABROGATIO LEGIS b, QUAE HOMI-
nem liberum se vendere permittit.

CONSTITUTIO LIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quia lex hominem liberum, qui tam ignavi atque
abjecti animi est, ut libertatis dignitatem dede-
core afficiens, quo execrabile pro servitute per-
solvendi pretii lucrum participet c, suam servitu-
tem avertat, non castigat, neque scelus illud corrigit:
profecto & illa earum una est, quae rectum reipublicae
nostrae statum dedecet, ac approbatione indigna sunt,
neque auctoritatem & efficaciam accipere debent. Illam
itaque de eo, qui res suas ita gubernat, latam legem, quae
dementiam firmam esse permittit, neque eversa indigna
illa mercatura, hos, qui per insipientiam talia faciunt,
competentibus poenis subicit, neque legis propositum
scimus servare, neque, quae convenienti legibus reveren-
tia potitur, dignam putamus. Si enim, quod d pater
filiis est, id idem leges civibus esse oportet, ut in hoc u-
num, quod illis conducit ac salutare sit, colliment: quo-
modo hanc legem, quae tantum incommodum atque da-
num incumbere iis, qui per dementiam in id se con-
jecerunt, finit, legibus annumerari aequum est? Hanc itaq;
nos legibus excerptam in exilium mittentes, sancimus,
ut si quis ita demens sit, ut libertatem servitute commutans
seipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed everta-
tur, & simul ipse libertatis suae proditor, simul is, qui
cum ipso id facinus designavit, verberibus castigetur,
nihilque minus vesaniae mancipio libertas in pristino suo
statu servetur.

* QUA POENA e CASTRATORES f
affici debeant.

CONSTITUTIO LX. g.

Idem Imperator eidem Styliano.

Virtutis h ad procreandum a Deo naturae indita
exectio non minore cum audacia idem idem
committitur, quam si apud Deum nulli poenae
obnoxia esset, cum tamen vel maxime sit: &
quamquam veteribus legislatoribus cura fuerit, ut id
malum ultrice lege excideretur, quo respublica ab istius-
modi invento munda esset, haud scio tamen, quum si
cui alii, huic certe praescripto obtemperari, atque a na-
turae mutilatione abstinere aequum sit, quamobrem non
ita faciant homines: sed tanquam utilitatem quandam,

istiusmodi adversus generandi vim insidias reputantes,
membra, quae homini nascendi causam suppeditant, lan-
cinent, & creaturam aliam, quam qualis conditoris sa-
pientiae placuerit, in mundum introducere contendant.
Hoc igitur cum inultum relinquendum non putemus,
lege in id poenam constituentes, quibus a deo divinam
creaturam deformare religio non est, eorum audaciam,
auxiliante Deo, reprimere conemur. Ac superiorum qui-
dem legislatorum decretum eos, qui id audent ad
eandem mutilationem, quam aliis intulerint, adigit,
quodque ipsi in aliis videre desiderant, id ut itidem in
se videant, conficit: idque me iudice, non ita praeter
aquitatem: quanquam non valde decore. Non enim,
quia ille creaturam Dei quasi refingere ausus est, continuo
vindictam id imitari, & pariter b refingere aequum est.
Verumtamen quantum ad inventum attinet, non valde
(quemadmodum dixi) id alienum est. Ad hoc autem
alio etiam modo, qui impium hoc factum audent, pun-
iebatur. Bona namque publicabat, perpetuoque ipsos
exilio adjudicabat: & qui injuriam sustinisset, si servus
esset, libertate honorabat c. Atque superiorum quidem
decretum istiusmodi erat. Nos vero de re illa senten-
tiam pronunciantes, naturae insidiatore simili mutila-
tione vicissim mutilari prohibemus: aliis autem isti cri-
mini constitutis poenis, (tamen si hic etiam ad clementio-
rem sententiam respiciamus) subiacere ipsos non displicet.
Sancimus itaque, ut, qui detestanda hujus artis ar-
tificem ad castrandum advocat d, si in albo e impera-
torii famulatus sit, primum albo eximatur: ac deinde,
decem auri libris in ascum deferendis multatus, in decen-
nium relegatur. Mala vero istius artis artifex f, & ipse
primum flagris cuteque tenus tonsione deformetur, & de-
inde bonis privatus, eodem temporis spatio patria exu-
let g: qui autem injuriam sustinuit, si servilis conditio-
nis sit, reliquo vitae suae curriculo ab illa liber erit: sin
libera, tanquam ipse, quod injuriam admisit, ejus sibi
author sit, quod passus est, suo consentit acceptum feret h.
Ceterum si qui exsectionem sustinuit, ea illi (ut saepe
fit) remedium i attulerit, nihil neque nobis neque legi
adversari videtur. Id enim naturam non inutillare, sed il-
li succurrere est.

* TRIBUTORUM EXACTORES, SI
plus, quam debeant, exegerint, qua poe-
na k afficiendi sint.

CONSTITUTIO LXI.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI rectam aequitatis semitam mortales ingredi vel-
lent, sane quam magna hinc communi vitae, tum bea-
titudine, tum salus accederet. Non enim austeri-
tatem prae se ferre legislatoribus opus esset, neque
ultrices leges in periculorum difficultates aliquos conji-
cerent. Nunc vero quamquam & commoda & salutaris
aequitatis via sit, plerique tamen illam ingredi nolunt:
sed tanquam laboriosa i atque aspera sit, miseriasque
viatoribus adferat, declinant. Sunt enim, sunt, inquam,
quibus pessima m quaque placent: quique ab aequita-
tis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam densis spinis
stratam (qua viatores in perditionis praecipitia aguntur)
alacri avidoque animo se conferunt. Quorum etiam te-
merarium imperium veteres castigandum esse putantes,
illum lege, tanquam freno, inhibere instituerunt. Sed
quomodo illi iniquitatem profligare, atque e diverso
aequitatem constituere studuerint, *** Et quis (quaso)
quae nostra majestas suscipit, non approbet? Quod ve-
ro in nonnullis non pro delicti merito poenam statue-
re, istiusmodi decretura amplecti recusamus. Quan-
do etenim pro commissa ratione reis judicium obvenit,
aequum revera decretum est: quaeque illis irroga-
tur poena justa. At quando delictum gravius n quam
oporteat, puniunt, non id iustitiae, sed potius injusti-
tiae esse censendum est. Quocirca sane, cum supe-
riores legem o promulgaverint, quae illis, qui colli-
gendis publicis tributis praefecti sunt (δικοντες p
promiscuum vulgus appellare consuevit) si supra le-

k Tributorum exactores injusti olim capitali supplicio afficiebantur. leg. unie. C. de superex-
actoribus. lib. 10. Hac autem Novella pecuniaria dupli vel quadrupli multa puniuntur, &
ita abrogatur d. lex un.

l Virg. Nam via vivuntis dextrum petis ardua callem, Difficilemque aditum primum spe-
tansibus offert. Heriiodus vers. 288. 289. loquens de virtutis via: μακρὸς, inquit, ὁ
καὶ ὁρῶν τὸ μὲν ἐν αὐτῇ καὶ τῇχῳ τὸ πρῶτον.

m Hinc illud Medex: video meliora proboque, deteriora sequor.

n l. 12. ff. de penis. Novell. Justin. 82. c. 10.

o legem unie. C. de superexactoribus. lib. 10. tit. 20.

p δικονταί colligendis tributis praefecti

a i. e. ad eandem
castrationem.
b Talionis est poe-
na, ut tale quis
patiarur, quod fe-
cit. De Talionis
poena dixi multis
locis, quibus ad-
jungo, Nov. 93. J.
l. ult. C. de senili
baptismo. l. ult. C.
de accusat. l. ult.
C. de criminato-
ribus. l. 7. C. ad l.
Jul. de vi publi-
ca. l. ult. C. de hi
qui latrones. No-
vell. 123. cap. 11.
Exod. 21. Levit.
24. Deut. 19. Mat.
5. Apocal. 13. &
quod debetur. 14.
q. c. sex digito-
rum. 23. q. 3. 4. l. 3.
de contumeliis, &
veneribus. l. 6. C.
Wifgob. lib. 4.
Quintil. declam.
350. 372. Ildor. 5.
Erymo. 27. apud
Diodorum 13. A-
ristoteles tamen
5. Ethic. ut & a-
pud Gellium 10.
C. I. 70. & 71. i-
provis repro-
bat. Necesse est
hodie in usu, vide
Pet. Gregor. 30.
Synagoga. 20.
c d. Nov. 142.
Qui publicaban-
tur, id est, publi-
ci fiebant. l. 1. C. de
Eunuchis.
d Poenam observa-
jubeatis castari
vel auctoritatem
castrationi homi-
nis praestetur.

e τὸ κατα-
λατρεῖν ποινὴν
ἀπὸ τῶν ποινῶν
Scrim.

f De poena ejus
qui aliquid ca-
stravit.

g Lege Ripuari-
rum si ingenuus
ingenuum ca-
strasset, 300. soli-
dis multabatur,
tit. 6. 5. a. legis Ri-
pariarum.

h Poenis tamen
Ecclesiasticis sub-
jicitur. Nam h se-
ipsum multavit,
ne heres clericus
ut sui homicida,
Deoque opib;
hominis judicaret,
c. 22. Apost. 6. jam
clericus, deposti-
tur. c. 23. Quid si
laicus? tribus an-
nis segregatur. c.
24. 16. non idem
est in eo, qui vi-
loctum, vel a ty-
ranno persecuti-
onis tempore ca-
stratus est, aut qui
natus est Eunuchus. c. 21. Apost.

i e. t. Nicena sy-
nodi.

a Poena ejus, qui Rempublicam vendidit, quadrupli, ut hic, olim morte affectus, & ita abrogatur l. 3. l. 4. C. quae res veniunt non poss. b Arcadio, Honorio & Theodosio. c d. l. 3. d. l. 4.

d Poena res venientes ad hostes transvehentis, olim capitalis fuit, l. 4. ff. ad l. Jul. majest. l. 1. 2. C. quae res exports. alia poena hic constituitur. e Valente, Gratiano, & Marciano. f Nautis malitia saepe inesse solet.

g Poena naufragium suppressentis, quadrupli, hic constituitur, & ita abrogatur poena mortis, qua olim affectus fuit, vide l. 3. in fin. ff. de incendio. l. 3. §. 4. ff. de fideiuss. h ex d. l. 3. ff. de incendio. l. 3. §. 4. ff. de fideiuss.

gitimum modum tributa extendere audeant, gravissimam poenam infligit (morte enim id delictum persequitur) & vero non omnino merito tantae poenae illos subijci nos existimemus, admissionem illi denegamus: contraque statui-mus, ut, si quis in id crimen incidisse deprehendatur, semel-que tantum id ausus sit, quod amplius exegerit, ejus du-plum dependat: sin id facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum est, ad injuria affectum redeat, illeque cum ignominia a concedito sibi officio decedat. Ac sit sane posthac delicti hujus haec poena, neque pecuniariae fraudis reus de vita periclitetur.

* DE POENA a EJUS, QUI REM ALI-
QUAM PUBLICAM VENDIDERIT.
CONST. LXII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Publicarum injuriarum reos castigari, & hujusmodi poenis, quae in illas pronos, ad temperantiam adigentes, quam maxime injurias succidant, subijci ius-
tum est. At non idcirco amplius, quam par est, puniri, neque jus, ut fines suos excedat, specieque justae vindictae cum injustitia velut conspiret, cogi convenit. Si enim pro delicti modo, qui deliquit, puniatur, iusta ea ju-
ris ultio sit: at, si quam pro ea poena major infligatur, juris propositum servari non existimo. Eapropter nostra majes-tas, posteaquam in iis, quae a superioribus b constituta e-sunt, ubi eos, qui publicae rei aliquid divendere ausi sunt, poenis subijciunt, non justam sententiam proferri dicit: ut ejus criminis persecutio non amplius hanc vim habeat, de-cernit. Quomodo enim justum est, ut cuiquam, quia quid-dam, quod detrimentum fisco adferat, vendidit, incurabi-le damnum, vitae nempe privatio, obveniat? Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum est, neque nos hoc judicio deprehensos feriri sinimus. Quicumque au-tem publicam rem divendere deprehensus fuerit, ubi qua-druplum reddiderit, satis poenarum sustinuisse putator.

* DE POENA ILLORUM, QUI RES VE-
TITAS AD HOSTES TRANSEHUNT d.
CONST. LXIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quin & hoc crimen, cum ex eodem fonte manet, ei-demque poenae a superioribus subjectum sit, insana-bili nos castigationi (quippe quae mortis poenam continet) eximentes, mitiore, quemadmodum & praedicta, dignamur poena. A veteribus e enim statutum est, ne ad hostes transportentur, quibus illi instrui firmio-resque reddi possint, ac sanctionis decretum contempto-res de medio tollebat. Nos vero isti quoque crimini mi-tiorem poenam (licet acerbam requirat) assignantes, talia constituimus: ut, si navis dominus sit, qui res veritas ad hostes transvehit, consiliumque suum cum nautis non communicarit, is solus poenam subeat, & supra univer-sum navis onus, ni ipsam inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fisco dependat. Si vero soli nau-tae || ut multa illa f malitiosum suum animum celantibus contingunt || id facinus ausi sint, ille quidem prorsus liber esto; hi vero poenam non effugiunt: ac primum quidem flagris caduntur, cuteque tenus tenduntur: deinde vero, si divites sint, eorum, quae exportantur, quadruplo mul-tantur: sin inopes & pauperes, supra verbera ignominio-samque tonsionem, quod alios in servitutem tradiderint, libertatem amittunt. Nam, qui, quantum in se est, non modo quamplurimos in servitutem ducunt, sed etiam communi vitae acerbiter adferunt, tamen ad servilis vi-tae conditionem adigantur, mediocritatem haec atque mi-tis poena est. Atque haec quidem, quando communi con-sensu patratum non est facinus. Si vero communi consilio & malitia res gesta fuerit, ut simul eam perpetrarunt, ita etiam utrisque ad praestitutum a nobis modum castigandis, simul poenas sustinebunt.

* DE POENA EORUM, QUI NAUFRAGIUM
SUPPRESSERINT g.
CONSTITUTIO LXIV.

Idem Imp. eidem Styliano.

Illud etiam atque etiam admiror, quomodo, qui naufragio ejectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id mortem ipsi inferre debeat h. Quod autem, qui illos rebus suis defraudat, quibus ali-quis misericordia motus, vel de suo sumptus suppeditet, quemque in corde dolorem circumferunt, leniat (cum praesertim graves crucia-tus in bonorum amissione sustineri consentaneum sit) ille non medio-cris cupiditas huc impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intellectu assequi nequeo. Nam quid tantum ablatum est, ut cum anima conferri possit, qua privari debere ille condemnatur? Pessimus quidem certe est & facilegus, qui se istiusmodi lucro mancipat: ac sane ille (id quod ab

aliquibus sit) mortuos spoliat. Verumtamen id facinus istiusmodi non meretur poenam. Pro a re enim materia-li, & fluxa, materia expertem atque immortalem, animam nempe, capere haud est æquum. Nam si persæpe neque in rebus materialibus multa illatum damnum longe supe-rat, quo videlicet velut circuitum aliquem iniquitas exces-su non conficiat: quamobrem tam inæqualis poena illos, qui naufragorum res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio ad facinus refert, exprimi verbis nequeat? Ju-bemus igitur, ut de hoc non amplius ita vindicetur, sed pro re detenta, qui occulit, quadruplum b dependat, eaque poena id delictum defungatur.

* DE INCANTATORUM POENA c.
CONST. LXV.

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui propter d temulentorum incompositum mali-gnumque animum reprobandum esse vinum, ejus-que oblectamentum averfandum dicit: nã ille pro-pter perversum usum, rem per se non perversam su-gillat. Ego vero promulgatam a veteribus legislatoribus legem e considerans, eam, quae modo incantamentum ma-lum esse rata, id punit, modo vero admittit & approbat, quoniam id ex utentium proposito malum non fiat, sed sua natura vitiositate, tanquam iterquilinia graveolentia scaturiat: non tamen illos legislatores reprehendendos di-xerim, sed ne quis legem (quod merito fiat) vituperet, eam ex legum quasi fundo tollendam puto. Vult autem puniri incantationes, eo quod modestia animi sublata, sti-mulis furoreque f amatorio rationem ad insaniam adi-gant: ac approbat g rursus illas, tanquam segetes h & fructus curent, aliaque bona (ut quidem videtur) suppe-ditent. Atque ita quod tanquam insidiosum punisset, idem rursus tanquam beneficium, honorat. Atqui nos istiusmodi incantationes perniciosas esse persuasum habemus: & ut boni quicquam inde manare credamus, induci non possumus. Ac sane etiam, si boni quippiam produ-cere illas appareat (quomodo quidem approbanti ipsas legi videtur) non id bonum esse, sed illecebram atque nassam, quae illectos in malorum omnium extremum, ubi a summo bono excidunt, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est, illas, ut qui seipsis dedunt, præ Creatore & Domino infaustis dirisque daemoniis adhaereant, effi-cere: & qui illas affectantur, hos per externarum rerum latam quandam speciem vulnera in animam excipere. Quale quiddam inter pugandum meticolosis frequenter accidit: qui dum ictus in manus excipere nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sane vero si quis aliquo mo-do incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id re-stituendae conservandaeve valetudinis, sive averfendae a re-bus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum poenam subiens, supremum supplicium sustineto i.

DE PLAGIO k.
CONSTITUTIO LXVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

Ut justitiae libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquen-tibus graviolem, quam peccatum requirat, poe-nam imponi, honestum est. Illud enim (intem-pestiva commiseratio nempe) in illis, quibus decorum excedere religio non est, contemptum, & ad audenda ma-la ferventior promptitudinem gignat, & graviolem, quam pro merito delictum poena ferire, id vero non iusti-tiae ultio, sed sub specie justitiae rem injustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, injuria afficere, nequaquam vero justitiam exercere est. At quem in finem hoc dictum est? Quod lex l, quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum, qui alienum servum ab-duxit, morte puniat. In quo illa poenam ad delictum haud dubie non expendit. Quum enim, quod recuperari ne-queat, amissum nihil sit, mortis poenam illi, qui coepit in-ferri, irrecuperabilique ita damno subijci, non est æquum. Idcirco itaque ab iis, qui digna morte non commiserunt, tam acerbis poenas exigi, ubi iniquum esse animadverti-mus, quam legem consuetudo contempsit (ut, quae vita plagiarum non privet, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus constitutionibus ejicientes, quod consue-tudini placuit, lege confirmamus: ac jubemus, ut, si quis alienum servum abduxisse deprehensus sit, is eundem, ejus-demque pretium, tum etiam quicquid ex industria ejus ipsi accessit, reddere, & quantum dominus non amisso servo ejus nomine per-cipere potuerit, tantundem m dependere cogatur: atque ultra hac delin-quentibus poena non aggravetur. Siquidem ita illi, qui servum amiserit, sufficienter damnum refarcitur, furique satis magna poena irrogatur: quip-pe quum ille servum cum accessione recipiat, & quam utilitatem ex servo non surrepto sensisset, illa non imminuatur, hic vero in duplum servum surreptum reddere debeat, nihilque ex ipsius servitute lucretur.

DE

a Observa hanc sententiam. b Poena naufragium suppressentis.

c Incantatores, quorum opera olim grandines & verterentur, minime puniebantur. v. l. 4. C. de malef. Hac Novella jubentur sup-
preum supplicium pati. addo Photium 9. No-moc. 25.

d Ufus rei pro-pter abusum ho-minum non tol-lendus.

e d. l. 4. C. de ma-leficiis & mathe-maticis.

f v. l. 3. ff. de in-juriis.

g d. l. 4. h vide omnino quae scripti ad d. l. 4.

i Poena incanta-torum, supremum supplicium, addo Deut. 18. Levit. 20. 1. Reg. 22. Platonem in de le-gibus. Cassiodore 9. variat. 18. Dio-nem 51. Herodian. 4. Arrianum in Indictu c. 25. Capitulari Caroli Ma-gni. Xiphilinum in Jul. Tacitum 2. Annal. Sueton. in Tiberio 32. Co-lumel. de re rustic. 8. Suidam in ver-bo ερασιμα: vide Pet. Greg. 34. syn-tagm. 14. 15.

k sed ad ex-probatum. Plagi poena sit hic pecuniaria: olim fuit capitalis. v. l. 7. C. ad l. 4. de plag.

l d. l. 7. m De poena pla-giarii addo Pen-
trum Gregorium 36 synagm. 15.

2 Transfuge be-
stis non objicien-
tur olim ex l. 3.
§. 10. ff. de remi-
ssis. quæ lex abro-
gatur hac consti-
tutione: adde 6.
Harm. §. in fin.
b d. §. 10.
c De poena trans-
fuge, adde l. 8. §.
2. 3. l. 38. §. 1. ff. de
poen. l. 7. ff. de re
militari. l. 2. c. de
desertoribus. l. 1. c.
de serv. fugit. v.
l. 3. in fin. ff. de si-
cariis.
d Iterata delicta
gravius puniun-
tur. l. 3. §. 9. ff. de
re militari.

e *περὶ τῶν ἐπι-
τροπῶν*, &c. Scrimg. Monachi
& Clerici execu-
tores testamentor-
um esse possunt:
Tutores dari vel
curatores non
possunt, & ita re-
stringitur Novell.
123. c. 6. quæ de
tutela simpliciter
sumpta loqui vi-
debatur.
f Justiniani in
Nov. 123. c. 6.
g Veritas execu-
tores testamentar-
ios nonnunquam
ἐπιτροπὴς ap-
pellavit. dixit ad l.
107. ff. de legat. 1.
l. 21. §. 4. de an-
nuis legat. adde
Nov. 123. c. 12.
h Præstationem
d. l. 107. ministe-
rium, l. 7. ff. de le-
gat. 2. dationem, l.
5. ff. de alimentis.
distributionem, l.
96. §. 3. ff. de legat.
1. l. 7. ff. si cui plus
quam per leg. eis
præstat cautio
legatorum, d. §. 3.
& petitio compe-
tit. d. §. 3. d. l. 107.
d. l. 9. l. 28. §. 1. c. de
episc.

DE IIS, QUI AD HOSTES TRANSEUNT
suaque sponte revertuntur. a.

CONSTITUTIO LXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Simul nimia austeritas & severitas, simul immodera-
ta lenitas & clementia, ex æquo utraque, quod utile
est, intervertunt. Etenim &, qui supra modum præ-
fractus est, & qui lenitatem gravitate miscere ne-
quit, uterque sive alicui uni, sive familiæ, sive civitati
præsit, quibus præfectus est, cum illorum detrimento res
administret. Oportet enim, ut, qui recte præfaturus
est, quemadmodum temperata salubriaque loca æqua-
biliter mixtas habent aëris qualitates: ita & ipse affe-
ctionum commistione ad rerum administrandarum uti-
litate attemperata, se moderatum præbeat, & neque
morositate gravis atque intolerabilis sit, neque indeco-
ra lenitate despicibilis, & ad gubernandum ineptus
fiat. Quod autem de aëre dicimus, hoc certe & in legi-
bus servari omnino convenit. Nam oportet leges, quum
revera reipublicæ principes sint, quam dixi, contempe-
raturam conservare, neque ad severitatem lenitatemve
supra modum respicere: siquidem, qui ipsarum rectio-
nem agnoscunt, incolumes futuri erunt. Atque hæc qui-
dem respectu præfractæ illius legis, quæ adversus eos,
qui ad hostes transfugerent, lata est, a nobis dicuntur.
Vult autem illa b, uti transfuga, si quando poenitudi-
ne ductus, redeundo ad suos commissum delictum obli-
terare velit, bestiis devorandus obijciatur, aut in fur-
cam tollatur. Quod sane mihi reipublicæ magnopere
nocumento esse, magnamque rationem ad salutem iter
monstrantium contrarietatem gignere videtur. Neces-
sitate enim transfugis inducit, ne unquam recordentur
suorum, neque revertendi in patriam concipiant deside-
rium. Nullus est enim omnium, qui, quum se istiusmo-
di poena excipiendum sciat, inter hostes vivere, quam
tam acerbam in patria mortem subire, non malit. Qua-
propter rigidam hanc severitatem, ut ne iniquitatem di-
cam (nam cum, qui deliquit, deindeque suapte sponte ad
medendum delicto respicit, tam acerbè puniri, quo-
modo non est iniquum?) ex iustissimis legibus profliga-
mus, ac jubemus, ut c, si quis transfuga in patriam recur-
rat, quum semel duntaxat transfugerit, veniam conse-
quatur: si iterum d id fecerit, in triennalem servitutem
divendatur: si vero tertio transfugerit, reversus in per-
petuam ac æternam servitutem addicatur. Tam incerti
enim consilii homo, tamque inconstans, qui libertate fru-
atur indignus est. Cæterum si transfuga non ultro re-
dierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit,
morte tum illum, tanquam hostem puniri, neque injus-
tum, neque crudele fuerit: præsertim vero, si ante civi-
li sanguine manus contaminaverit.

UT MONACHI ET CLERICI TUTORES
esse possint: sed ab administratione ac pupillo-
rum rectione arceantur.

CONSTITUTIO LXVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Veteribus quidem legislatoribus f (quum ut si-
mile veri est, uniformis & simplex tunc tempo-
ris tutela esset, iique soli, qui pupillorum tuitio-
nem susciperent, tutorum nomine censerentur)
edicere visum est, ne monachi aut quoscunque sacer ordo
devinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certe
quidem id recte edixere. Intellexerunt enim, qui divino
ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum oc-
cupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum
autem alendorum alioquique regendorum puerorum cu-
ra hominum animos distrahat, utque Deum debite colere non possint,
impediat, nemo ignorat. Cum itaque non exigua difficultas isti rei insit,
ac præcipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerumque vi-
ta tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) recte (quomodo dixi)
istud illi decretum promulgarunt. Verum quoniam posteriores illis
duntaxat, qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non ser-
varunt: sed hos etiam quibus g testatores, bona illorum existimatione
moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones h committunt, ac post
mortem earum executionem concedunt, tutores vocare coeperunt: ac
vero inde dubitatio exitit, an monachi, quique sacrum ordinem subie-
runt, quod dictum decretum id non admittere videatur, hanc demanda-
tam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito sancimus, ut ab
illa tutela, ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi decreti,
quod dictis personis ad illam aditum præcluderet, occasionem præbue-
re, penitus illi arceantur. natam autem postmodum tutelæ speciem sub-
ire ipsis licitum sit. Hujus namque muneris non ita graves curæ sunt,
ut a divino ministerio aliquem abstrahant, libique totum astringant.
Tum alioqui quanto hi illis, qui profanis rebus impure inhaerent, ac in
terrenis sordibus volutantur, cautius diviniusque vivunt: tanto melius
cautiusque defunctorum præscripta expedienda esse spes est.

* COECOS a SECRETO b TESTAMENTUM
facere posse c.

CONSTITUTIO LXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem de eo, quomodo coecos testari
oporteat, dubitatur, eaque dubitatio ex locis le-
galibus (quod ea de re leges inter se diversa statu-
ant) & ex ea, quæ nunc obtinet, consuetudine ex-
istit: neque hoc altius expendere atque repurgare incon-
veniens aut alienum putavi. Etenim alia lex d prohibet,
ne coecus arcano e modo testamentum condat: &, ne ali-
ter id vim habeat, statuit, quam si testes, quæ constituta
sunt, a coeci ore processisse, suisque auribus insonuisse
asserant: atque per solum tabularium illorum fidem
communiri non vult. Alia f autem latam quandam ad ar-
canum g testandi modum mulieribus, & illiteratis homi-
nibus viam aperit, dum nullam aliam observationem
præscribit, quam, ut, si testator literarum non omnino
ignarus sit, sua subscriptione testamentum corroborare
debeat: si vero id præstare non possit, pro se alium ad sub-
scribendum assumat. Atque sic quidem ex legibus illa in-
ter se res dissideant. Quomodo enim, si mulieres rudes-
que literarum quam paucissimis voluntatis suæ consensu
testamenta condent, quum fides in solo tabulario flu-
ctuet, non ex eadem causa coecus liberam testamenti fa-
ctionem habeat? Jam vero & consuetudo, non solum
autem alterius legis ratio, cum lege pugnat. Etenim pla-
cet huic, ne mulierum, imperitorum literarum, coeco-
rumve testamenta arcane facta vigore priventur. Quod
quum ita sit, nos quoque, ut secreto h confecta testa-
menta, sive coecorum, sive aliorum i quorumvis sint,
authoritatem obtrineant, sancimus: illudque insuper sta-
tuendo addimus, ut antequam testes jurent, subscriptio-
nes eorum, qui testamenta conscripserunt, in medium
proponantur, quæ sonent, quod revera illa scripserint, quæ
ipsa testatoris lingua dictante audiverunt. Et si quidem
falsum commissum esse postmodum probetur, ipsos, si
divites sint, bonorum adeptio: si pauperes, vehemen-
tia verbera, & exilium in delicti poenam maneat. Qui-
bus hoc insuper annectimus, ut si quando ad sui confir-
mationem (quod frequenter incidit) juramentis testa-
mento opus sit: ipsi etiam, qui testamentum conscripse-
runt, una cum juraturis testibus rei fidem & veritatem
corrobovent.

DE GRASSATIONIBUS k. CONSTITUTIO LXX.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quos communio l in unam aliquam eandemque
conditionem conjungit, inter hos communes et-
iam animos esse ubique videas. Ita in negotia-
tionibus socii m lucrum damnumque æqualiter
inter se partiuntur: ita itinerum comites, quum fortuito
in rem aliquam incidunt n, tamen si saepe uno illam mo-
mento pariter non conspiciant, ejus tamen inter se jus
communicant o. Ita vero & commilitones p, licet omnes
non pari studio & impetu in hostem ferantur, attamen
victoriæ palmam ex æquo auferunt. Quapropter etiam,
ut, qui malitioso consensu coitione facta, rem aliquam,
in quam a lege poena constituta est, inceptant (utpote
si q raptus committatur, vel parricidium r, alteriusve
cujuspiam cædes perpetretur) quanquam non o-
mnes tantundem momenti & operis re peragenda con-
ferant, eandem tamen poenam sustineant: sane quam
recte veteri legislatori placuit. Et nos quoque idcir-
co, quæ de his, qui simul & communiter latrocina-
di s animo homines invadunt, jam olim sancita sunt,

c, qui testamenta. d l. 8. c. qui testamenta. e κατὰ τὸν μυστικὸν τρόπον,
Scrimg. id est, scripto, sed per solam nuncupationem. Nam μυστικὸν διαβὰν Har-
menopolus §. 11. 1. vocat testamentum scriptum: & merito: testamentum enim non scri-
ptum, testibus evulgatur necessario: quod & jure constituitur, ne fides aliquo testamento
ti pereat. f Novell. 119. cap. 9.

g eis τὸ πρὸς τὰς μυστικὰς διατάξεις καθίστασθαι. Scrimg.

h διατάξεις ἐν μυστικῷ χειμέναι. Scrimg.

i puta, mulierum, & imperitorum scribendi. §. Harm. 1. §. 34.

k *περὶ ἐφόδων*. Scrimg. Hac Novella confirmatur jus vetus poenæ constitutæ adve-
grassatores.

l Communio animorum, ex communione conditionis præsumitur.
m l. 29. ff. pro socio. §. 1. Instit. de societate. n adde l. 5. ff. pro derelicto. l. 43. §. 7. 8. 9.
ff. de furtis. §. 47. Instit. de rerum div. §.

o forte ex pacto. Poteat & hoc referri vel ad rem pro derelicto habitam. d. l. 3. vel ad res
eas, quas dominus ignoravit. argum. d. §. 7. 8. 9. Nov. 64. §. 1. cod.

p *συστρεφόμενοι*, commilitones, qui simul militant.

q De complicitibus raptus. l. unic. §. 2. c. de raptu.

r De complicitibus parricidii, l. 2. l. 6. l. 7. ff. ad legem Pompeiam de parricidiis.

s *ἐφόδον* Græci: Galli *guetters de chemins*, facit l. 29. §. 10. ff. de parric. Nov. 134. cap. 11.
versic. Hoc vero, ibi, aut itineribus.

approbat-

a Nihil igitur hac lege innovatur.
b consilii, complices, ministri. l. 2. §. 12. ff. vi bo-
nor.
c Poena ministerium praebentis gratulationi faciendae. d. §. 12.

d ἀρεσίμοις.
e ὑπαρχαίσις.
f Et de spatio, quo domum edificatam in agris abesse oportet ab arvo vicini. Spatium autem definitur, quantum unus vel duo teli iactus faciunt: olim duorum pedum spatium videatur fuisse. l. ult. ff. finium regum-
dor. quae hoc modo videtur abrogari.

g Apud Harmenopolim nominatur. 36. vid. 2. Harm. 4. §. 151.
h l. ult. ff. finium regum-
dor. quae hoc modo videtur abrogari.

i eis ἀποκλή-
ρωσιν. Scrimger. vetus liber habet, αἱ ἀποκλήρω-
σιν, quod est, αἱ ἀπομωρεῖν, ut partem aliquam ab arvo aut vinea separarent. Nam & ἀποκλήρωσιν dixit duobus locis. Novell. 5. per partem alicui addere & supponere. v. Cujac. 17. obs. 31.

k eis τὴν τὰν νόμον πολιτείας. Scrimger. intelligit πρό-
χειρον Basilii, de quo dixi initio harum Novellarum.

l ἐν ἡρώδῃ ταν πολιτείας. Scrimger. ἡρώδη συμ-
πολιτείας Cuj. 17. obs. 31. ut Nov. 78. τῆς ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτείας. m νόμα τιμή. Scrimger. νόμα τιμῆς. Cujac. 17. obs. 31.

n κατὰ τὴν ἐκείνου. Scrimger. κατὰ τὴν ἐκείνου. Cujac. d. loco.

o ποιεῖσθαι τὸ διάστημα. Scrimger. ποιεῖσθαι τὸ διάστημα. ut apud Harmen. Cujac. d. loco.

p οὐκ ἐστὶν ἡρώδης. a deux traits on ject d'arc. q τῶν τοιαύτης τῶν οὐκ ἐστὶν ἡρώδης. Scrimger.

r ἀνὸς φερστίμα. f Nudum pactum non parit actionem l. 7. §. 4. ff. de pactis. Nudum non censetur interpositi divini nominis denominatione aut crucis signo, ut hic.

t Hic Novella tricesima octava nominatur apud Harm. 1. tit. 9. §. 12.

u Hic locus valde suspectus. Nudum enim pactum non est, quod interis est munitum. Inst. de literarum obligationibus. x d. §. 4. y Ratio abrogandae legis hinc sumitur.

z τὸν θεῖον σταυρὸν. Scrimger.

a Crucis Christi signum, adeo sanctum, veterum seculo fuit, ut in instrumentis pro fide & subscriptione cederet. l. ult. §. 2. C. de iure delib. Nov. 73. c. 8. Nov. 90. & fixatione ejus, profana loca exiari, Deoque consecrari crederentur. Nov. 5. c. 1. & 67. cap. 1. Nov. 131. c. 7. l. ult. C. Theodosian. de pign. sacr. Crux quoque praeferebatur litaniis publicis. Nov. 123. c. 33. Ex contrario vetitum ne in locum publicum, vel privatum voluptatibus destinatum crux inferretur. l. 26. C. de episcopis, aut ad contumeliam passionis Christi deferretur. l. 1. C. de Judeis. aut humi in silice vel marmore pingeretur, vel sculperetur. C. Nemo licet signum Salvatoris Christi. b ἐν τῇ ἐξῆ. Scrimger. Signum etiam veteres appellabant. C. Nemo licet signum Salvatoris Christi. Ratio a Chrysostomo affertur, ὅτι πᾶς (inquit) τὸ θεῖον τὰς παρὰ κατὰ θεῖον ἐσας ἀνὰ λαὸν, τὰς κατὰ παῖδας τὴν σημά-
τῳ βασιλικῇ καὶ δικτυλίῳ σφραγισμένον. Hic ille. Constat quoque veteres frontem eo signo praeornasse. vide Protogelium Jacobi, Tertullian. & Hieron. in vita Pauli. c Σφραγὶς τῆς τριῶν θ. d Crucem intelligit & Trinitatis denominationem.

Nov. Leonis

approbantes a, statuimus, uti omnes, quotconque fuerint b, eodem c supplicio afficiantur: tametsi patrem operam rei perpetranda non omnes adhibuerint. Non enim, si quis ipse manus inferenda neci non admoverit, continuo infons & a poena immunis esse poterit. Quid enim si pressis ipse manibus alterius tamen dextram ad eadem intenderit atque confirmavit? Sane quod manus homicida, a communi perversitate instigata, rem aggressa sit, constat. Nam nisi aliorum manus huic in subsidium praesto fuissent, non certe ita prompte homicidium perpetrasset. Ac propterea (quemadmodum dictum est) quanquam uno cuiuspiam ictu || quod fieri potest || mors illata fuerit, aliorumque manus suppetias non tulerint: ut eandem tamen omnes poenam sustineant, decernimus.

DE IIS, QUI IN LOCIS ARABILIBUSd AUT VINEIS e AEDIFICATURI SUNT f.

CONSTITUTIO LXXI. g.

Idem Imperator eidem Styliano.

Praestantissimum illud æquissimumque patris nostri, sempiternae gloriae Principis, placitum, quanto b videlicet a vicini finibus spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus aratrum secarit, in vineis vinearum constituerint, noviter domus publicis i muneribus assignandis aedificare velint: quoniam ab ipso in Legum corpus k transcriptum l non est, legis m auctoritate decorari oportere iudicavimus. Statuimus itaque, ut, qui in locis ad sementem excultis novas aedes construere volunt, si loci amplitudo ferat, secundum illius n placitum a vicini finibus tanto spatio aedificent o, in quantum arcus iterata p vice telum ejaculetur: si tantum spatium interstitio loci angustia non praebet, uno etiam arcus iactu hoc constituatur. Intra dictum autem spatium novam q domum extruendi nemini facultas sit. Cujus ratio evidenter est, quam ut exprimi opus sit. Quo enim aedificium propius vicini fruges ponitur, eo illi etiam noxa propinquior est.

UT PACTA, ETIAM NON CONSTI- TUTA POENA r VALEANT s.

CONSTITUTIO LXXII. t.

Idem Imperator eidem Styliano.

Legali u decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solum exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum, quod poena stabilitum non est, nudum esse volunt: etiam si x scripto comprehensum sit pactum, etiam si y, qui pactum interunt, sua manu sacrosanctae z crucis a nota b scriptum signarint, etiam si divini c Ternionis appellationes adjecta sint: si tamen poena constituta non sit, id, ut invalidum, contemnant ac rejiciunt. Qui sane male sentiunt, minimeque iudicium suum comprobant, ut, qui rebus divinis communes res mortalium longe praefereudas censent. Quam enim tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio poenae, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta, praebet? Sancimus igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hisce adjunctis d idoneum aliquid ad faciendam fidem

volunt: etiam si x scripto comprehensum sit pactum, etiam si y, qui pactum interunt, sua manu sacrosanctae z crucis a nota b scriptum signarint, etiam si divini c Ternionis appellationes adjecta sint: si tamen poena constituta non sit, id, ut invalidum, contemnant ac rejiciunt.

tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio poenae, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta, praebet? Sancimus igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hisce adjunctis d idoneum aliquid ad faciendam fidem

volunt: etiam si x scripto comprehensum sit pactum, etiam si y, qui pactum interunt, sua manu sacrosanctae z crucis a nota b scriptum signarint, etiam si divini c Ternionis appellationes adjecta sint: si tamen poena constituta non sit, id, ut invalidum, contemnant ac rejiciunt.

tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio poenae, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta, praebet? Sancimus igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hisce adjunctis d idoneum aliquid ad faciendam fidem

volunt: etiam si x scripto comprehensum sit pactum, etiam si y, qui pactum interunt, sua manu sacrosanctae z crucis a nota b scriptum signarint, etiam si divini c Ternionis appellationes adjecta sint: si tamen poena constituta non sit, id, ut invalidum, contemnant ac rejiciunt.

tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio poenae, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta, praebet? Sancimus igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hisce adjunctis d idoneum aliquid ad faciendam fidem

volunt: etiam si x scripto comprehensum sit pactum, etiam si y, qui pactum interunt, sua manu sacrosanctae z crucis a nota b scriptum signarint, etiam si divini c Ternionis appellationes adjecta sint: si tamen poena constituta non sit, id, ut invalidum, contemnant ac rejiciunt.

tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio poenae, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta, praebet? Sancimus igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hisce adjunctis d idoneum aliquid ad faciendam fidem

volunt: etiam si x scripto comprehensum sit pactum, etiam si y, qui pactum interunt, sua manu sacrosanctae z crucis a nota b scriptum signarint, etiam si divini c Ternionis appellationes adjecta sint: si tamen poena constituta non sit, id, ut invalidum, contemnant ac rejiciunt.

tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio poenae, pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta, praebet? Sancimus igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hisce adjunctis d idoneum aliquid ad faciendam fidem

volunt: etiam si x scripto comprehensum sit pactum, etiam si y, qui pactum interunt, sua manu sacrosanctae z crucis a nota b scriptum signarint, etiam si divini c Ternionis appellationes adjecta sint: si tamen poena constituta non sit, id, ut invalidum, contemnant ac rejiciunt.

insit, quamvis de poena nihil scriptum sit, firmum solidumque robur habeat.

* UT NEMO CUM a MULIERIBUS IN ECCLESIAE COENACULIS HABITET.

CONST. LXXIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quae res etiam, antequam jure prohibita esset, detestabiliter committebatur; ac vero post prohibitionem multo detestabilius audetur (quod nempe in Ecclesiarum coenaculis b, quae promiscuum vulgus κατηχήματα c vocare solet, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est: neque vero ita a nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam d usque synodum, haud scio, qua ratione, impune admittæ, in ipsa autem sancta synodo, ubi penitus excussa esset, sacerdotibus ita habitantibus, remotionem e a sacro ordine, profanis vero a rerum sacrarum communione separationem f induxit. Verum, ut plene ab eo ausu ecclesias vindicaret, ad id sacerdotale decretum non par fuit. Nam cum ad id usque tempus, quo pater noster inclitus princeps sceptris moderatus est, in republica constitisset, ut Principis decretum atque manus eam insolentiam sacris aedibus expelleret, oportuit. Quod nos, quum dehinc obtinere velimus, statuimus, ut omnino nullus, neque sacerdos, neque profanus, in g dictis coenaculis cum mulieribus habitet: ac, si quis sacram ædem hoc modo foedare deprehendatur, hic illinc ignominiose principali manu exturbetur; qui vero illi eum locum habitandum praebuit (sive sacerdos, sive aliquis alius, qui templum procurat, sit) ipse quoque propter legis contemptum sacrarumque profanationem procuratore periclitetur.

* NE ANTE LEGITIMUM MATRIMONIO NII TEMPUS FUTURIS CONJUGIBUS BENEDICATUR h.

CONSTITUTIO LXXIV.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam in iis, quae a sacra magnaue sexta synodo de nuptiis in duodecentesimo i canone praecipuntur, quiddam civilis juris placitis contrarium existere videtur (synodus enim k ne sponsa, vivente adhuc sponso, in matrimonium alteri conjungatur, in universum prohibet, eamque rem pro adulterio l habet: civilis autem lex m nequam talem dissolutionem magnum aliquod esse crimen iudicat: sed si maturius n, quam pro connubiali tempore solennis nuptialis benedictio celebratur, in solis arrhis, & quicquid poenae nomine promissum fuerit, dependendis, poenam circumcludit.) Quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspicit (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est) sancimus, ne prius benedictiones o celebrentur, quam legitimum matrimonii advenerit tempus, quod p in maribus decimum quintum, q in foeminis decimum tertium expectat annum. Sic enim & benedictio tempestive fiet: & desponsatis a se invicem divertentibus, quod perfectum matrimonium dirimant, a civili lege iudicium, quod ecclesiae placitis non adversetur, obveniet.

* UT, QUI VIGINTI r ANNORUM EST, HYPODIACONUS CREARI POSSIT.

CONSTIT. LXXV.

Idem Imperator Stephano sanctissimo Constantinopolitano Archiepiscopo & Patriarcha universali.

Si sacrorum decretorum sanctio ad res civiles transiens, in illis saepe plus auctoritatis, quam ipsae civiles, de lisdem rebus tractantes, leges habeant: quanto magis sacra decreta in suis rebus civilibus legibus praevalerunt? Ac quid est, quod dico? Sexta synodus f vicenarium hypodiaconum ordinari posse sancit: huic vero civilis lex contradicens, viginti annis quinque admetiri jubet. Nos itaque, ut sacram legem sacer ordo sequatur, convenire rati, ut ad hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suae vigesimo admittantur, sancimus.

a Facit Nov. 123. c. 29. Nov. 133. c. 3. l. 19. l. 44. c. de episcopis canon. 47. Synod in Trullo. Synod. 7. c. 19. & 20. ubi de duplicibus monasteriis. Nov. 123. c. 36.

b ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑποδιακοναῖς. Graeci sic est vero ὑποδιακοναῖς domus editiore loco posita. 2. Harm. 4. §. 27. & 44. 46. 96.

c κατηχήματα. ut J. cod. Catechumenorum mansiones. sexta synodus, c. 98. d In Trullo. e quam Graeci κατήχων, Scrimger. hic.

f ἀφ' ὧν μόνον Scr. Clericorum est κατήχων, de qua supra: monachorum & laicorum ἀφ' ὧν μόνον.

g ἐν τοῖς δεκάτοισι κατηχήμασι οἰκεῖν. Scrim. ut J. cod. κατηχήματα.

h Benedicendi conjugibus morem observare. adde Nov. 29. J. cod. i στήν. Scrim. legendum στήν i. e. 99.

k sexta sc. d. c. 99. l Adulterium sententiae sextae synodi committit, qui alterius sponsam ducit. m l. 1. 2. 3. c. de sponsalibus.

n v. d. l. 7. o τὰς ἐκλογί-
ας.

p Pubertas in nuptiis definitur anno 15. & 13. non affecto, sed plane expleto. adde Novellam Justiniani 100. c. 1. l. ult. c. Theod. de car. benedictio. editio.

q Sane testamentum nemo facere potest, nisi 14. anno expleto, hoc est. 15. incepto. 15. Bel. 7. 5. Harm. 1. §. 3.

r Legitimum nuptiarum tempus in masculis & foeminis.

t Hypodiaconus creari potest, qui annorum est 20, dixi ad Nov. 16. f. eod. adde Photium 1. can. 9. c. 15. synodi 6. in Trullo.

f In Trullo canon. 15.

2 Falsum testi-
monium dicentis
sacerdotis per-
nam observat. Di-
stinctio canonis
24. apud. & No-
vella 123. c. 20.
adhibetur: non
quodvis ob fal-
sum testimonium
clericos privari
dignitate, ut ca-
non 24. voluit,
non ob falsum
testimonium in
criminalibus, ut
d. Nov. Perjurio
itaque solo pri-
vatur dignita-
te, non nudo fal-
so testimonio.

b *Δις τρις μα-
κα. intelligit Ca-
mones, & quidem
24. qui Balsamo-
ni est 25.
c *Δορυμυνησι.
Scrimg.
d Nov. 123. c. 20.
e Similis est per-
na in Nov. 86. in
fin. J.**

f Falsi crimen
non semper est
capitale: & ita
abrogatur l. 22. in
fin. C. de falsis.
h 1. ff. de falsis.
adde quod dixi ad
l. 1. l. 5. l. 22. C. de
falsis.

g Obscuritas le-
gis inimica.
h l. 9. C. de legib.
i d. l. 22.

k Deponens fal-
sum in causa ca-
pitali, capitaliter
punitur, Clarus
9. sentent. 5. fal-
sum. 4. vers. ex
communione opi-
nione refert fal-
sum testimonium
dicentem dolo,
capite puniri: ad
sui defensionem,
arbitraria poena
vel publicatione
honorum & de-
portatione, seu ad
extremam da-
mationem: in pe-
cuniariis causis,
plerumque reo
linguam ampu-
tari, aut reum
suffragari: v. eun-
dem ibi vers. sed
quatenus sit po-
ena falsa?

l Senatusconsultum
fieri prohiben-
tur: & ita abroga-
tur l. 1. C. de sena-
tusconsultis. l. 9. ff.
de legibus, & se-
natuconsultis.
m d. l. 9.

n vide Balsamo-
ni cap. 6. sexta
Synodi in Trullo.
dist. 32. c. 5. qui
corruptus.

o Nuptias post
assumptum ordi-
nem contrahen-
tis sacerdotis, dia-
coni, & hypo-
diaconi. Exten-
sio est Canonis
25. Apostoli. qui
est 26. apud soli-
lectores & cano-
nices uxorem
ducere vetaban-
tur, & abrogatio Novell. Justiniani 6. cap. 5. vers. Si autem aliquis presbyter, qui post as-
sumptum ordinem presbyter, diaconus & hypodiaconus nuptias contrahens ordine priva-
batur, sicutque idiota. Hac Novella post assumptum ordinem ducta uxore, huiusmodi ho-
mines ordine suo quidem privantur: non tamen & clericali habitu vel alio in ecclesia mi-
nisterio.

* DE POENA FALSUM A TESTIMONIUM
DICENTIIUM SACERDOTUM.

CONST. LXXVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ præconibus Dei // sacrosanctis Apostolis nem-
pe // sacra sanctiones b adscribuntur, sacerdotes
falso jurasse deprehensos, sacra dignitate privant c.
Civilis vero reipublicæ moderatrices leges d,
ubi huius rei constituendo tractatui incumbunt, falsum
testimonium bifariam dividunt: &, quod falsum dictum
in causa criminali deprehenderint, remotione a sacro or-
dine puniunt: qui vero in re pecuniaria falsum testimoni-
um dixerint, hos ad tempus relegando, non autem peni-
tus removendo puniunt. Nos igitur jubemus, ut, qui ju-
rati falsum testimonium, sive in causa criminali, sive pe-
cuniaria tulerint, profani illi a sacerdotio abspellantur: at,
si ad falsum testimonium iurjurandum non accesserint, qui
falsum veritatis specie obtegere conati sunt, in trienni-
um e relegentur. //relegendi autem in monasterium ali-
quod erunt, ubi illos ad arctiorem vitæ quandam nor-
mam vivere oportebit // delictique convenienti poeniten-
tia facta, in pristinum suum restituantur statum.

* DE FALSARIORUM POENA. f.
CONSTITUTIO LXXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM in plerisque aliis, tum præcipue in legum tra-
ctatibus reprehendenda obscuritas g est. Nam
licubi alibi, illic certe distorto intricatoque di-
cendi genere vacare, recteque informari oratio-
nem //ni fallor// oportet: non enim arcana quædam san-
ctiones legis sunt, ut a multitudinis intellectu remotæ
esse debeant: sed potius si fieri posset, neminem illas h
latere, neque virum, neque puerum, neque mulierem
oportebat. Quippe quod id ad hominum mores in melius
convertendos, communisque vitæ utilitates vel maxime
conduceret. Ob id, cum ad difficile illud legalium ca-
pitum locum substituissemus, ubi ipsis verbis, quasi legis-
lator in eo quid diceret, occultare voluisset, ita i com-
prehensum est, Falsarius in maximo delicto supplicio capitali
afficitur: cum, quale tandem, maximum illud delictum
esse legislator ipse existimavit, non constet, illeque ejus
rei intellectum non definitum præcidat: evidenter & de-
finite illam orationem explanare nobis visum fuit. San-
ctimus igitur, ut, si istiusmodi quædam falsarius conscri-
pserit, ex k quibus is, adversus quem falsum scriptum
concinnatum est, mortis poenæ subijciendus sit: ipse fal-
sarius poenæ, quam in alium machinari cogitavit, traditus
decolletur.

* NE AMPLIUS SENATUSCONSUL-
TA FIANTE.

CONST. LXXVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum & in aliis legibus, quæ ad com-
munem rerum usum nihil conferrent, fecimus, ut
eas tanquam supervacaneas e legum corpore sub-
duceremus: ita hæc quoque facientes, eam m le-
gem, quæ Senatui ferendarum legum potestatem facit, a
legum quasi republica secerni sancimus. Nam cum, ex
quo Senatoriam administrationem Imperatoria Majestas
sibi vindicavit, inutilem illam esse judicari debeat: si cum
utilibus conjungeretur, & ineptum & supervacuum
esset.

* DE POENA SACERDOTIS, DIACO-
NI, AUT HYPODIACONI, SI POST ASSUM-
PTUM ORDINEM MULIERI IN MA-
TRIMONIUM JUNGATUR.

CONSTITUTIO LXXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ semel Deo dedicata sunt, ea deinceps au-
ferri non oportere, sancitum est: idque non so-
lum in donariis, verum multo etiam magis in
hominibus, qui per sacrum ordinem divinæ
Majestati consecrati sunt, observandum est:
tamen // ut multi sunt hominum lapsus // e statu, in-
quam, tanquam honeste victuri, alleci erant, peccatum,
dominio in ipsos suscepto, exturbet. Non approbantes
igitur veteris a legislatoris propositum, qui sacerdotem,
diaconum aut hypodiaconum, si post assumptum ordi-
nem mulieri in matrimonium jungatur, omnino a cleri-
cali habitu discedere, atque ad profanam vitam reverti
vult: illud decretum irritum facimus, ac vero statuimus,
ut ab ordine, quem ante nuptias obtinuerint, solum re-
cedentes, satis tamen poenarum luere videantur, & ne-
quaquam clericali habitu, alioque ecclesiæ ministerio,
cujus quidem usus illicitus non est, iudicio priventur.

* UT PURPURÆ SEGMENTA b ET
PARTICULÆ IN PUBLICIS MERCIMO-
NIIS SINT.

CONST. LXXX.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAUD scio, qua ratione superioris avi Imperatores,
cum ipsi toti c purpura vestirentur, inducti fue-
rint, uti ne d qua omnino purpura e particula
venundaretur, statuerent, neque cuiquam talem
colorem vendere aut emere permitterent. Ac sane si in-
tegram f venire telam illi prohibuissent, aliquam for-
tasse ejus faciendi, non alienam a ratione, occasionem
habuisse videri possent: at quod segmenta g atque fru-
stula, quæ utilitatem atque usum neque vendenti, neque
ementi inconvenientem præbeant, in mercimoniis esse
prohibuerunt h: id vero quam honestam, & quæ subdi-
torum invidentia vacet, illorum iudicio præterdet cau-
sam? Nam quod aut Imperatoriæ Majestatis advesetur
eminentiæ, aut eam in communem usum devocet, quid
quæso hinc existat? Nos itaque isti decreto non ad-
quiescentes, constituimus, ut purpura i frustra atque
segmenta, quæ magnificentia speciem, aliumve non pro-
hibitum usum subditis præbeant, tam divendi, quam
emi possint. Decet enim Imperatoriam Majestatem,
cum aliis multis modis subditos beneficiis afficiat, eorun-
dem magnificentia ne invidet.

* NE EX AVRO & ET PRETIOSIS LA-
PILLIS QVICQVAM CONFIERI IN UNI-
VERSUM NEFAS SIT.

CONSTITUTIO LXXXI.

Idem Imperator eidem Styliano.

HANC vero etiam legem m, quæ mundo muliebri
annulisque exceptis, aliquid aliud ex auro & gem-
mis conficiendi omnem prorsus facultatem adi-
mit, ejusdem cum illa, quæ de purpura tractat,
esse instituti animadvertentes, in eandem quoque cum il-
la conditionem reponimus. Non enim simpliciter ex au-
ri materia quicquam in opificium præberi, sed species o-
perum prohiberi oportebat. Quoniam ne quod omnino
ex auro & gemmis opus confiat vetate, manifesta id se
supra omnes efferendi cupiditas est. Jam vero, quod in
quacunque re legem transgressus esse deprehensus, tam
gravem poenam sustinet //centum librarum auri multam,
quodque huic accedit, capitale supplicium dico // ut ea
lex non summa immanitatis esse putetur, qua ratione de-
vitabitur? Quantam autem aliam absurditatem in sacris
thesauris, aliisque nonnullis rebus, effectus poenæ desi-
gnet, non attingo. Nos itaque non simpliciter opus ali-
quod ex auro & gemmis confici, sed illa opera, quæ solis
Imperatoribus permittuntur, quorumque usus magnifi-
centia Imperatoriæ Majestatis, ejusque necessitatibus de-
stinatus est, prohibenda iudicamus. Quare si quis vel
monumentum sacrum, vel aliud quiddam, quod supra
privatam dignitatem & honorem non sit, conficere pote-
rit, liberam ejus faciendi voluntatem habeto.

DE TESTAMENTO RESIGNATO n.

CONST. LXXXII.

Idem Imperator eidem Styliano.

nulli præterea privatorum licet exceptis ornamentis matronalibus &c. C. nulli licet in
frenis. n *ὅτι τὰς ἀσφραγίστας διαθήκας παρὰ τὸ ἀρξοῦνται.*
Scrimg. hoc innuit, Testamentum non ideo non valere, quod signa casu corrupta sint: hinc
de de testamenti hinc testium subscriptionibus constare possit.

Quæ

a Nov. 6. c. 5.

b Purpuræ se-
gmenta, quæ
τμήματα. J.
ced. in publicis
commerciis per-
missa, videtur ab-
rogari l. 1. n. C. de
vestib. holob.
c *ἀλκρυδά
στονισάμνοι*
Scrimg.
d l. 1. C. quæ re-
venire non poss. l.
n. C. de vestib.
holob. & antea a
Cæzare purpuræ
usus interdictus,
præterquam Se-
natoribus, qui in
magistratu essent.
Dion. 45. & Ne-
ronem quoque
matronam pur-
pura usum non
veste tantum, sed
bonis exuisse, re-
fert Suetonius.
e *ἀλκρυδὶ τι
μίζετο.*
f *Ὀλόκληρον
ἵφασμα.*
g *τμήμα δι
καὶ μέρους ἐξ-
αίρετα.* Scrimg.
Tiberium poste-
riorem Cædrenus
scribit permittit
purpuræ *ἑῷ α-
κτύλιος ὄπας*
in τὰς στολὰς
ἀντὶν καὶ ὅτι
ἡδὲν ἐξείρετο.
h *ἔργας* dixit quasi
oras & ornatas
Ildorus segmen-
ta ut h. l. v. n.
sancitum mulie-
ribus, ut aureis
segmentis ute-
rentur. Arator
loquens de Pon-
tificis habitu in
Exodo a Mose
prescripto. Qui
segmentatos me-
dii altaris ad-
stat, segmenta
limbi, seu inflexa.
l. 25. s. 1. ff. de au-
ro. adde Cuj. 12.
observ. 24.
i intelligit, ut
opinor, l. pra. C.
de vestib. holob.
j *τὰ ἀλκρυδὰ
μὲν μέρη καὶ
τμήματα.*

k Ex auro vel
pretiosis lapillis
aliquid fieri pro-
hibetur. Videtur
itaque revocare
constitutionem
Aureliani, qua
permisum fue-
rat, ut aureis, qui
vellent & meo-
ris uterentur &
poculis, autore
Vopisco. Abro-
gatur autem lex
unica, vers. nulli.
C. nulli licet in
frenis.

l Lapilli pretio-
si, margaritæ,
smaragdi, & hya-
cinthi, alii enim,
gemmis frenas,
equestres sellas
& baltheos orna-
re permittunt. d.
l. unic.

m d. l. n. v. n. ff.

a. v. tit. ff. de
fam. quod admo-
dum aperi.
b. Scripserunt ita
legit, καὶ μὴ
τῆς σφραγίδος
ἢ σφραγίδος πρὸς
ἐκείνους τῆς δια-
τάξεως εἰς τὴν
ἀποκρίσιν, αὐ-
τῶν γὰρ αὐτῶν
μαρτυρεῖν, μὴ
διαμαρτυρεῖν
τῶν εἰρημ. βε-
βαιῶν αὐτῶν.
qui locus prior
erat apud Cuj. 17.
abf. 33. his verbis
διατάξην, εἰς τὴν
ἀποκρίσιν,
&c. i. e. jubemus
etiam si sigilla te-
stamenti non su-
perint, si idone-
am fidem subscrip-
tiones testamen-
to adhibeant, ne
quid ob eam rem
hæc testamenti
infirmitas.
c. l. 10. ff. qui te-
stamenta facer.

d. Usuræ trientes
hic permittuntur,
& ita abrogatur
Basilii constitu-
tio, qua veritæ
fuerant in uni-
versum usuræ. J.
eod.
e. Exod. 22. Luc. 6.
adde Clar. 5. cent.
5. usuras. 20.
f. Usuræ quomo-
do interdixit a
Basilio: cujus no-
men videtur le-
gendum apud Har-
menopolim 3. tit.
7. §. 27. ubi tamen
legitur Leo.
g. Hic facis osten-
datur, in hac ho-
minum vita usura
vix prohiberi
posse.
h. Observa ex hoc
loco, & ex Am-
miano, l. 2. c. Th.
de usur. c. Nov.
Justiniani. 3. c. 1.
ibi, in singulos so-
lidos annuas fili-
quas 3 definitio-
nem usuræ trien-
tis.
i. ὅτι ἐστὶ
ὑπερβολὴν ἐν ἐπ-
ὶν ἐκείνῳ νο-
μισματι. Scr.

k. Magistratus
urbanis hic per-
mittitur negocia-
ri, ædificare, &
munera accipere,
& ita abrogatur
Justiniani lex un.
C. de contrahendis
judic. distinctione
adhibita inter ur-
banos & provin-
ciales magistrat-
us. Videret ta-
men hæc Nov. ab-
rogari a Romano
seniore c. l. inf.
3. Harmon. 3. cap.
mag. ἀρχ. ὁλ. 10.
1. Harmonopolis
3. tit. 3. cap. 1. ubi
ἀρχ. ὁλ. 10. in fin.
hanc constitutio-
nem facit 40.
m. Justiniano in
d. l. un.
n. v. l. c. de hū,
que vi.

QUæ fortuito quodam casu contingunt, eorum per-
multa nondum expensa criminis nomine notan-
tur: quæ eadem accuratius postmodum perspecta,
a nota absolvuntur. At quale est quod dico? Per-
sape non de industria, sed fortuito, aut ferri, aut lapidis
jactu aliquis læditur. Eo necdum discussio, qui jaculatus
est, sons judicatur: diligenti autem de eodem examine ha-
bito, quare culpetur, nulla iusta ratio invenitur. Quam-
obrem, quæ casu eveniunt, ex circumstantiis magis, quam
e rei natura, judicari convenit. Verum quorsum hæc di-
cuntur? Quoniam testamentum postulante necessitate
apertum a, quum interdum deinceps resignatum relinqui
contingat, aut ipsum tempus (quod fieri assolet) sigillum
consumat, fide, quam signatum haberet, destituatur, de-
inde incertitudo quadam istiusmodi testamento insidietur:
testamentis alio modo ad fidem confirmatis subveni-
re visum est, ac jubemus, ut b, licet ad fidem faciendam illis
si, illud saluum non sit, subscriptiones tamen, ut rata maneat,
testimonio præsent. Quemadmodum enim testamenta non-
dum aperta, quanquam (ut sit facile) sigillum illæsum ser-
vatum non sit, subscriptiones confirmant c: sic illa etiam,
quæ postquam aperta sunt, aut negligentia non obsignata
manserunt, aut, quibus diuturnitate temporis sigilla per-
ierunt, ne fide priventur, dummodo ex subscriptionibus
fides illis supersit, iustum putamus. Illud porro insuper
sancimus, ut, si iudicis socordia, ne testamentum denuo
obsignaretur, factum sit, ipsi in socordia poenam duode-
cim librarum multa imponatur.

UT AD TRIENTES USURAS PECU- NIA LICITE MUTUETUR d.

CONST. LXXXIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI a Spiritus legibus ita se mortale genus regi fineret,
ut humanis præceptis nihil indigeret, id vero & deco-
rum & salutare esset: at quoniam se ad Spiritus sub-
limitatem elevare, divinaque Legis vocem amplecti
non cujusque est: ac vero, quos huc virtus ducat, numero
valde pauci sunt: bene sese adhuc res haberet, si saltem
secundum leges humanas viveretur. Quæ vocantur pec-
uniæ creditæ usuræ, ubique a Spiritus decreto e conde-
mnantur. Id sciens pater f noster æternæ memoriæ Prin-
ceps, usurarum solutionem sanctione sua prohibendam
putavit. Atqui propter pauperitatem res illa non in me-
lius (quem tamen finem legislator proposuerat) sed con-
tra in pejus vergit. Qui enim g antea usurarum spe ad
mutuandam pecuniam prompti fuerant, post latam legem,
quod nihil lucri ex mutuo percipere possint, in eos, qui
pecuniis indigent, difficiles atque immites sunt. Quin-
etiam ad facile jurandum, quodque id fere consequitur,
ad iurandum abnegandum, id occasionem præbuit.
Brevis, propter redundantem in humana vita perversi-
tatem, non modo non profuit legis virtus, verumetiam
obfuit. Quanquam igitur ex se legem culpæ (quod qui-
dem etiam absit) nequeamus: propterea tamen quod hu-
mana natura (quomodo diximus) ad illius sublimitatem
non perveniat, egregium illud præscriptum abrogamus:
ac in contrarium statuimus, ut æris alieni usus ad usuras
procedat, idque, quomodo veteribus legislatoribus pla-
cuit, ad trientes centesimæ nempe, quæ h quotannis in
singulos solidos singulas foeneratoribus filiquas i pariunt.

UT NEGOTIARI, ÆDIFICARE, MU- NERAQUE ACCIPERE URBIS MAGI- STRATIBUS LICEAT k.

CONST. LXXXIV. l

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ a superioribus m de magistratibus regis urbis
decreta sunt (ne videlicet illi neque mobile aliquid, ne-
que immobile emant, neque ad ædificandum accedant, nisi
Principi permissu: insuper vero, ne, si qua magistratus tempore
munificentia accedat, hæc rata fiat, extra quam, si donator finito
magistratu scriptura auctoritate illam confirmet, aut post magi-
stratum quinque anni elapsi sint,) hæc quamquam huius con-
templatione, ne n vis locum inveniat, optima ratione con-
stitutum sunt, quia tamen alio etiam modo violentiæ viam
præcludere facile est, nobis non videntur esse necessaria.
Quocirca etiam abrogata illa esse volumus: idque ideo præ-
ferimus, quod, ex quo transgressione illorum in dies magis
atque magis impunita relicta, poena exerceri desiit, etiam
ante nostrum decretum nullam vim habuerint. At qua de

causa illa necessaria non sunt? Quod cuique, tam paupe-
ri, quam diviti (cum iis, qui apud hanc urbem habitant,
compellare Principem, eique supplicare expeditissimum
sit) liceat, si quam vim sustineat, ne omnino a violento
magistratu conficiatur, precibus a Principe impetrare:
adeo ut nulla necessitas sit, ut, quemadmodum in pro-
vinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in urbe: ubi abunde
auxilii est, hæc adeo exacte requirantur. Sancimus itaque,
ut secundum præsentem rerum statum tum emere, tum
ædificare magistratus a possint, & in suscipiendis, quæ
sponte offeruntur, muneribus b, criminatione vacent,
quippe c cum, qui vim sustineant, quodcumque tale
aliquid incidat, his supplicando Principi illam effugere in-
tegrum sit. De Provincialium autem magistratibus illud
insuper statuere visum est, ut præfectus magistratus sui
tempore neque quicquam emat, neque in suum usum ex-
truat, neque denique dona libere admittat. Alii vero mi-
nores magistratus, relata ad præfectum re, ipsius iudicio,
aut removeantur, aut administrationem expleant.

UT PATRES d, QUI NUPTIAS NON ITERANT, UNIUS LIBERORUM PORTIO NEM CAPIANT.

CONST. LXXXV.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam maritis cum liberis ab uxoribus relictis,
quid de donatione propter nuptias statui debeat,
non præscripsimus: illam autem, donante consue-
tudinē, præmorientes uxores capiunt, nihil in hoc
nos consuetudinem innovandam putantes, statuimus, ut,
quemadmodum hætenus comparatum legibus fuit, mulie-
ribus donatio propter nuptias detur: viris autem, si ite-
rum matrimonium contrahant, nihil accipere liceat: sin-
prius matrimonium venerentur, in remunerationem huius
honorificæ voluntatis, ipsi unius liberorum portio secer-
natur: idque hac ratione, ut, si illa donationem propter
nuptias, vel æquet e vel exuperet, eo quod aut suum,
aut saltem nullum damnum sentiat, hac accepta illi con-
tenti sint: si vero non æquet, atque minor sit, neque de
suo quicquam dent, neque e diverso ex mulieris bonis quic-
quam accipiant.

* DE POENA EPISCOPORUM, SACER- DOTUM, ET CLERICORUM, QUI SE ADVO- CATIONIBUS, SPONSIONIBUS, REDEM- PTURIS, ALIISVE SIMILIBUS DEDUNT f.

CONST. LXXXVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ a divina bonitate ad divinum sacrosanctumque
altare delecti sunt, hos non modo a peccati turpitu-
dine mundos esse, verumetiam a communis vitæ
negotiis & molestiis vacare decet. Sicut enim alia
incontaminati sacrique cultus monumenta vulgari contre-
statione profanari non licet: ad eundem modum neque
animata immaculati sacrarii ornamenta communi usu de-
decorari, sed in quem ordinem consecrata sunt, in eodem
consecrationem puram conservare convenit. Admodum
igitur decenter Apostolorum, præconum Dei, decretum,
episcopos, sacerdotes, & clericos, qui se advocati-
onibus g, sponsionibus h, redempturis i, idve genus aliis k
rebus dedunt, sacro ordine denudat. Qui enim attribu-
tam sibi a sacrosancto Spiritu dignitatem adeo dehono-
rant, & quantum in ipsis est sublimitatem gratiæ de-
primunt, merito, cujus beneficii magnitudinem non
sentiant, eo, ut indigni, privandi judicantur. Verum-
tamen quia nunc temporis hominum genus, quam ut ad
constitutæ a divinis istis legislatoribus vivendi rationis
apicem pertingat, imbecillius est: non ipsis (ni fal-
lor) displiceat, si quatenus id delictum omnino venia in-
dignum non est, modicam quandam ipsi veniam imper-
tiam. Certe ideo, non quod contrarium (quod absit)
statuere, sed potius, quod sacram sanctionem (sequi
nitasque illis, qui ab illa condemnantur, excusationum ter-
giverfationes relinqui velimus: decernimus, ut, si aut
primarii l inferioresve sacerdotes, aut omnino clericus
quispiam, vel præstando m in libris patrociniis, vel spon-
dendo, vel alio simili modo de sui ordinis dignitate detra-
hant, excommunicentur & ad aliquod tempus a celebra-
dis sacris supersedeant: atque ubi ita pro delicto dignam
poenitentiam egerint, promissio facto, se ab humanorum
negotiorum commercio pro viribus deinceps mundos

a Urbani scilicet, ut
indicit præter se-
quentia, inferi-
ptio. Idem tamen
de provincialibus
constitutum referre
a Leone Harmeno-
opolis. 3. tit. 3. c.
13. in fin. ubi de
solum excipit
στρεπτόν: quæ
Mercero dux ex-
ercitus: Reidan-
Harmenopolis in-
terpreti, tribuimus
militum dicitur.
b adde l. 6. §. 7.
ff. de off. præf. 1.
18. ff. de off. præ-
f. d.
c Scripserunt ita
habet, αὐτῶν δὲ
πορῶν τῶν
ὑπαρχόντων
τὸ βίαιον, ὅτι
τα τὶ συμβαί-
ναι τούτων, εἰς
ἀποφυγὴν διὰ
τῆς τοῦ βασι-
λέως ἀποστολῆς.
Cuj. vero 17. abf.
32. τῆς ὑπὸ
στρατῆρος τοῦ
βίαιου ἐκ ἀπο-
φυγῆς ἀποφυ-
γῆς διὰ τῆς
τοῦ βασιλέως
ἀποστολῆς. eo
sensu, non deesse
auxilium his, qui-
bus vis inferitur,
cum possint prin-
cipem invocare.

d Secundas nu-
prias non contin-
gens pater por-
tionem unius li-
berorum capit, ut
hic. idem de ma-
tre constitutum
fuit. Nov. 12. sup.
eod.
e v. Nov. 20. sup.
eod.

f Nov. Justin. 127.
c. 6. l. 17. c. de epis-
copis. 6. 19. 20. a-
post. Phot. 3. No-
mocanon. 13.

g συνήγορος
Scr. Novell. Justin.
123. c. 6. prohibet
episcopum h di-
oικονομῆν ἢ ὑπο-
λάει διακονεῖν.
h can. 19. apost.
d. c. 6.

i μισθωτάριον
Scr. eodem modo
Justinianus Nov.
123. c. 6. vocat epi-
scopum & clericum
μισθωτῆν τῶν
λαῶν ἢ ἀλλοτρίων
ἐν κτίσειν ἐπ-
νοῦ. can. 3. can. 4.
Synodi Chalcedo-
nensis, c. 16. synod.
7. Carthagenensis.
k secularibus,
can. 6. apost. publi-
cis ad magistratio-
nibus, can. 80.
apost.

l ἀρχιερεῖς, ἢ
ἐπισκοπῶν
m διὰ συνήγο-
ρίας. adde Phot.
3. Nomocanon. 13.

2. Mofis forte, Exod. 21. aut XII. tabular de qua ad eandem dixi.

b. e. i. v. c. r. o. i. s. S. e. i. o. n. i. s. h. u. i. u. m. d. p. o. p. u. l. i. u. m. S. e. r. f. o. r. t. e. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. f. a. c. t. o. r. u. m. o. f. f. i. c. i. o. r. u. m. m. a. g. i. f. i. c. i. u. m.

c. Ut de fit utilitas excoecato, intereff tamen excoecationem aliam poenam gravissimam talionis pari, ut ceteri ab huiusmodi petulantia, metu gravissimæ poenæ deterreantur.

d. Quæ poena dives afficiatur, qui ambos oculos alteri effodit.

e. De poena unum oculum alteri excoecantis. Sic unus oculus pro primo furto eruebatur apud Longobardos. l. si quis laqueo de latronib. in legibus Longobardorum.

f. Quæ poena afficiatur pauper, qui ambos oculos alteri effodit.

g. De poena excoecationis utriusque oculi. Eadem olim poena plebebat. ut sacrilegi. l. ii. in fin. ff. ad l. Jul. p. c.

h. V. Visigothorum lex statuerat, oculos erui patri vel matri, qui ab ortu necem gestati uterque procurasset. l. u. s. de exco. p. c. h. m. l. 6. c. Visigoth. l. ii. 3. Locrensem quoque lege lata a Zaleuco adulterum utroque oculo privari oportebat. Valer. 6. Exempla regum & principum excoecatorum pete ex historicis.

i. Quæ poena afficiatur, qui alteri excoecando vel manuum opem præbuit, vel consilium dedit. i. Adde 4. Harm. l. 5. 27.

k. Videtur reduci quodammodo vers. 13. 14. & seq. Dent. 22. Severior tamen fuit lex Mofis, ut quæ sponsam stupri compertam lapidibus veller oceret. Sed tamen hæc constitutio pertinet ad sponsam, non tantum stupri, sed gravidam compertam.

v. Har. 4. l. ii. 2. c. πρὸς τὸν νόμον τῆς πόλεως, adde quæ scripta ad l. ii. §. 1. ff. de ven. emp. l. ii. §. si quis virginitatem. §. ff. de act. emp.

l. §. 5. l. c. de sponsalib.

m. Huius Novellæ casum admodum specialem esse collige.

U Ameri aliter, quam veteres leges a faciant, de eo, qui alteri violentis manibus oculos effodisset, cum ipse iudicio interesset, a nobis sententia lata sit, nunquam tamen in legem illam transformare animus fuit. Nonnihil enim misericordia moti (id, quod ipsa res etiam indicat) tunc ita iudicavimus: Quoniam oculi ei, qui illos amisisset, restitui non possent, eum, qui id damni dedisset, quanquam, qui idem pateretur, dignus esset, in eandem esse cæcitatem conjiciendum non putavi. Interim tamen tantam poenam constitui, ut, qui oculos eruit, ejus signa ferat: & cui eruti sunt, in tanta calamitate adeoque profunda cæcitate ex laboribus ejus, qui illa ipsum affecit, aliquam consolationem habeat. Verumtamen, licet ita iudicatum esset, ex re iudicata legem facere (quemadmodum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam, qui b inter sacra nostra officia relatus est (cujus ego qua ratione postulationem rejiciam?) illam sententiam, quod mitis sit, inter leges collocari petit, quod deinceps, si quando tale quippiam incidat, qualiter in præfenti in injuriam poena constituta est, taliter ea res dijudicetur: postulato paremus, judicialeque decretum legis auctoritate donamus. Si quis ergo cujusquam visum læserit, hunc, si unum oculum ademerit, uno similiter eodemque privari, ac talionis poenam subire jubemus. Si vero ambobus oculis maleficæ manus iniecerit, quoniam hic poenæ æqualitas, neque, cui nocitum est, profit, (quæ c enim in hoc cæco utilitas est, si alius etiam cæcus sit) neque poenæ obnoxio tamen non immerito, tamen acerbior, quam par sit, cum cæcis nihil miserius sit) inferatur: jubemus, ne æquabiliter, sed diverso modo poena procedat: ita ut & maleficus puniatur, & qui læsus est, utilitatis quiddam sentiat. Hunc autem in modum legem concipimus: Quicumque amborum d oculorum iustitiam alicui intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipse uno e orbator: Et quoniam scelerata manu mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione besse bonorum suorum multator: eumque in acerbæ vitæ consolationem cui eruti sunt oculi, accipito. Atque sic cæcus quidem inde, quod ad sustentandam vitam sumptus accipiat, modicum quodpiam calamitatis lenimentum sentito: ille vero in facinoris sui poenam (ut dictum est) tum altero oculo, tum bonis privator, pro manuum mutilatione. Et hunc quidem ad modum, si reus dives sit, poena procedit. At si omnino pauper sit, atque in angustiis vitam agitet, neque quicquam illi, qui ipsius violentia in miseras coniectus est, in compensationem dare possit, similis tum calamitatis, & socius & particeps esto, orbatusque utroque g lumine cæcus vivito. Si qui vero in scelere maleficio ope h tulerint, si quidem manus rei admoverint, si mulque oculos effoderint, eundem ad modum & ipsi puniuntur: at, si, ne una manus in oculos conjicerent, caverint, aliud autem quodpiam auxilium in facinus contulerint: his ad corporis verberationem, cute tenus tonsionem, trientisque bonorum multam poena sistitur. Qui vero cæcitatibus auctores sunt, prædictis poenis subduntur.

* **UT, SI SPONSA EX ALIO GRAVIDA deprehendatur, sponsalia rescindi possint k.**

CONSTITUTIO XCIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem veteres, qui de sponsalibus tractarunt, quo nescio modo, ea de re non absolute præceperunt (sive quod hoc, de quo nunc sancituri sumus, inter causas dissolvendorum sponsaliorum comprehendere noluerint, sive quod tale quiddam, quale in præfentiarum exortum legis promulgationem requirit, tum nondum inciderit) nos, quod hac in parte deest, adimplentes, sponsaliorum tractatum ad justam absolutionem deducimus. Vetus autem constitutio l sponsalia dirimit aliis atque aliis de causis: ob diversam videlicet de religione opinionem, & si alter infans morbo capiat, ac insuper ob nonnullas alias, atque harum utramlibet uterunque desponsatorum haberet, sponsalia divelli jubet. Quod vero nunc in considerationem nostram venit, sive tunc temporis, uti diximus, nondum m evenit, sive legislatores non eventurum arbitrati sunt, sive qua alia causa ejus silentio prætereundi fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quandam fortis complexibus ab alio esse gravidatam, cum illa

interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est, quod veteribus legibus comprehensum non est. Nos igitur, quod desit, adjicientes, decernimus, ut non modo propter diversitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas a: verum etiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neque genuinum conspicitur? ubi meretricium b se offert scelus, ubi causæ sunt disfidiorum & odii, ubi animorum alienatio: (quæ mala acervatim omnia pariter cum peregrino alienoque semine suscipiuntur) quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalisque est amor? Quin ut quispiam alterius foetum sibi subiciat, id vero ratio non patitur. Neque item justum est, ut, qui spe honestæ casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii legibus insultet, & cum c aliis lasciviendo, oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.

* **LEGIS d, QUÆ DE CONSULATU e agit, abrogatio f.**

CONSTIT. XCIV.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam nostra legum repurgatio g hunc sibi propositum finem habet, ut non modo illa, quæ subinde rerum statum labefactant, verum etiam, quæ longo tempore silentio obruta, inutilia prorsus, & tanquam propter cariem publico usu non contrectata esse videntur, e legali solo delectat: consequens est, ut & quæ de consulari tractat, legem h, tanquam nihil in præfenti ad rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus legali corpori eximat. Olim quidem consularis dignitas veneranda erat, venerandosque, qui ipsam subirent & magnificentia præstantes efficiebat, ac idcirco quibus consulum gerere obtingeret, pro honore, quem ex dignitate perciperent, remunerari rempublicam volentes, liberalia i promiscua plebi munera largiebantur. Ac initio quidem, quantam munificentiam faceret, cujusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ad certum modum decreto legali circumscripti illam placuit. Atque hoc quidem, donec consularis dignitatis in republica majestas floruit, observatum esse apparet. Nunc vero, quum, qui omnia k mutat, temporis cursus, hanc etiam consulem magnificentiam e pristina gloria & amplitudine in abjectam speciem transformavit: ac vero qui ad illam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quicquam possint: illam de consulari legem, quam propterea altum silentium occupavit, cum aliis inutilibus (ut dixi) frustra legalibus constitutionibus immistam, decreto majestatis nostræ illinc eximimus.

DE AVULSA TERRÆ CRUSTA l.

CONST. XCV. m

Idem Imperator eidem Styliano.

Anliquioribus, quæque ante nata sunt legibus ortus causam rerum usus præbuit. Legislatores enim, quæ in communem vitam incidunt, singulatim accurate excutientes, pro illorum natura leges condunt. Quoniam ergo ex n communis vitæ negotiis (quemadmodum diximus) legibus nascendi occasio existit, & vero propter novam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam legem referri non potest, lege o opus esse videmus, quo videlicet, si alias quoque istiusmodi aliquid contingat, id legitime dijudicari possit: legem pro conditione rei in rerum naturam producimus. At quæ illa lex? Quando diversi domini agri sibi invicem adjacent, & alter superiore loco p, alter autem depresso q & campestri situs est, si r superioris & impendentis agri pars aliqua cum arboribus, aut sine his prærupta, subjacentem s agrum, qui ruinam exceperit, obtegat, ne simpliciter neque inferioris agri dominus avulsam materiam, tanquam suam vindicet: neque superioris dominus, qui avulsionem passus est, de finium, qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moveat, sed inferioris agri dominus superioris r agri domino, si divulsam

a Quod erat constitutum. d. §. 1. b Hinc colligere possis, cum meretrice, nisi respiciat, concubium non esse. c. l. c. non est culpandus. 32. quæst. l. c. inter opera de sponsalib. c. ult. de cond. ap. pos. c. Facit Nov. 11. §. 1. cod. Nov. Just. 22. c. 15. §. 2. Nov. 117. cap. 2.

d Nov. Just. 105. e Et similibus.

f Adde Nov. 47. & 78. §.

g Avulsam Terram hoc satis innuit Leonem auctorem esse τὸν βασιλικὸν τοῦ περὶ τῆς προλεξιᾶς, seu ἀνακτορίων. v. Cuj. 6. obf. 9. h d. Nov. 105. & similes.

i Philotimus d. a. p. 2. 1. missilia intelligit. k Tempus omnia mutat.

l πρὸς τὴν ἀποσπασμένην ὑπερῆν τὴν πόλιν. Scilicet ὑπερῆν τὴν πόλιν, qui & infra ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν. d. §. 2. 1. 2. 3. d. de aqua & aqua pluvia. Reducitur ergo dicta lex 7. §. 2. ff. de dam. m Hæc Novella laudatur ab Harmen. 46. Leonis, v. Harm. 4. §. 152. n Leges unde originantur.

o Videtur Leon ignorasse legem 9. §. 2. ibi: si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum. ff. de dam. m. 1.

p ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

q τὴν δὲ ὑπερῆν τὴν πόλιν.

r ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

s τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

t τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

u τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

v τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

w τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

x τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

y τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

z τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

aa τὸν ὑπερῆν τὴν πόλιν & ὑπερῆν τὴν πόλιν.

a. *ἐπεὶ φησὶν ὁ θεὸς*
b. *1.7. in fin. l. 8. l.*
9. *ff. de damn. in-
feti.*

c. Et eius delicti
pœna in consu-
tam & fustuarium
mutata, cum olim
criminaliter &
pecunialiter de eo
ageretur l. 8. l. 9.
ff. de sepulch. viol.
d. Quæ consulto
confilio sunt de-
lictis, venia aut
indulgentia dari
non potest.

e. *ἀλλ' ἔχει καὶ
τινα μίσην φυ-
σικὴν τοῦ ἐναντι-
οῦ.*

f. *1.8. l. 9. ff. de sep-
ulch. viol.*

g. Criminaliter &
pecuniaria pœna.
d. l. 9. Phot. 9. No-
moca. 27. & 13.
c. 23. ubi Balsa-
mon huius confli-
ctionis mentio-
nem facit.

h. v. Petr. Greg. 33.
Synag. 14. 15. 16.
i. Magna pauper-
tas opprobrium,
jubeat quidvis fa-
cere & pati.

k. Sepulchri vio-
lator per fustua-
rium & consuram
punitur, ut hic.
Balsam. 13. Nomoc.
23. Basilus epist.
ad Amphilocho.
66. undecim an-
nis privat com-
munionem: adde
Nyssemum ep. ad
Lycium episco-
pum Mytilenes c.
6. 7. 8.

l. *καὶ τελευτῶν
ὁμοῦ ἢ ὁμοῦ ἢ ὁμοῦ
καρπία. adde No.
96. 8. eod. & 105.
J. eod.*

m. *ἐν ἀρχῇ τῆς
δίκης* eadem
vocat δίκης σὺ-
στασιν infra eo-
dem. v. Nov. 49.
c. 3.

n. *καὶ εἰς τὸ
προβλεπόμενον*
sic infra ἐπ' ἀρ-
χῶν προβλεπόμε-
νον.

o. Et ita confer-
vatur titulus Co-
dicis de iureju-
rando propter ca-
lumniam. Novell.
49. c. 3.

p. *ἐπ' ἀρχῶν
προβλεπόμενον*
q. *δίκης συστά-
σε.*

r. *Matth. 5. v. 34.*

s. *d. v. 34.*

t. Civilis scilicet.

u. Lex civilis de
iurejurando non
pugnat cum lege
divina.

x. *Matth. 6. v. 25.*

y. *Cujac. ad Nov.*

Justin. 49. collig-
it ex hoc loco, Juramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litium conte-
statione tantum, & dari in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut hac Novella
constat, & 107. J. nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen conf. de pace re-
mend. de incendiariis, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantur)
etiam Henricus lib. 2. legum Longobardorum, cujus constitutionem retulit Honorius cap. 1.
de iuramento calumnia. Neque enim hoc dicit Henricus, clericos neque in civili, neque
criminali causa jurare de calumnia, sed nullo eos modo ulli in causa jurare. Hic adde l. 1. l. 2.
l. de iuram. calumn. in spiritualibus de calumnia jurari non vult Eugenius cap. 3. de iura-
mento calumnia. vult tamen Bonifacius. v. c. 1. in fin. de iuramento calumnia in 6.

nam materiam // sive arboribus confita sit, sive a illis
vacet // recipere & asportare velit, id permittat: ille autem
optionem habeat, utrum receptam suisque finibus restitu-
tam materiam, quemadmodum solet obtinere: an vero
// si illam asportare nolit // prorsus tum a materia, tum a fi-
nibus, qui illam exceperunt, abstinere: neque agri, qui
divulsa suscepit, domino negotium facessere velit. Quem-
admodum enim quum domus sibi invicem adjacent, &
alterius structura supereminet, alterius humilis & pressa
est, si eminentiorem domum in humilem collabi contin-
gat, dominus ejus, aut b delapsam materiam recipere, aut,
si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus, quæ casum
excepit, dominum inquietare debet, ita hic quoque, eo
ad consequentiam & exemplum tracto, idem custodiri &
observari convenit.

* DE SEPULCHRO VIOLATO c.
CONSTIT. XCVI.

Idem Imp. eidem Styliano.

QUÆ delicta sola animi nequitia committuntur,
nullaque naturali necessitate excusari possunt,
his neque d venia tribuenda, neque inferenda
pœna effugium concedendum est. Quæ vero
non omnino a malitia procedunt, sed mixtam e naturæ
violentiam habent, his utique ab illis, qui proposita sibi
naturæ vi judicare volent, venia non denegabitur. Ex
hac erga ratione civile, sacrumque decretum, dum de se-
pulchrorum persequutoribus statuunt, sibi mutuo non
contradicere concilio. Civilis namque lex f, malam vo-
luntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id
delictum punit g: sacra b vero (ad paupertatem, quæ hu-
manam vitam misere vexat, sæpeque pressos non auden-
da audere i cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in id de-
prehensos non constituit. Nos itaque, ad utrumque
decretum nos accommodantes, ac, quoad fieri potest, pœ-
nam atque veniam inter sese conjungentes, sancimus: ut,
qui semel duntaxat id ausi fuerint, leni misericordique sen-
tentia feriantur: qui vero ex clementia illa iterum pec-
candi occasionem rapiunt, nec inde prudentiores facti a
malitia desistunt, nullis precibus admisis pœnam susti-
neant. Illa autem in dorsi verberatione k, crinibusque l
tonfione consistet.

UT IN m CONTESTATIONE LITIS, ET
magistratum n initio juretur. o.

CONSTITUTIO XCVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Tametsi lex, quæ in magistratum initio p litium-
que contestatione q jurandum præcipit, divino
jussu, qui iusjurandum prorsus evitandum præ-
scribit, aliquo modo contradicere videatur: tamen,
si quis verborum mentem perspicit, non in contrarium
illam rogatam esse, sed e diverso iusjurandum susceptione
idem, quod ejus prohibitione sacra lex r, efficere conari
deprehendat. Etenim hæc quidem, quo mendacio prorsus
viam præcludat, in universum s jurare vetat: illa t
vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium jus-
jurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non
in verborum formam, sed propositum illorum finem co-
gitationes adigentibus, non aspernari civile decretum,
tanquam u cum divino & Domini nostri mandato pug-
net: sed tanquam eodem vergat, illi honorem confer-
vare visum est. Cæteroquin etiam hoc sentimus, Domini
jussu non simpliciter ad moderanda communis vitæ ne-
gotia, sed ad constituendum illis, qui ad beatam illam sub-
limitatem ascendere desiderant, in perfectiorem rempu-
blicam gradum esse promulgatum. Cujus sane generis
nonnulla etiam alia sunt, ut hoc x, Ne solliciti sitis anima ve-
stra, quid esuri sitis, & ne reponatis thesauros in terra, & cæ-
tera quæ eodem dicta sunt. Hæc enim & similia thes-
aurum perfectioribus demandantur. Ea propter nos civili
legi suam vim (quomodo diximus) imminutam conser-
vantes, sancimus, ut, qui magistratum ineunt, litemve con-
testantur y, severitatem mendacio prælaturos, nec ullo
modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam
concessuros, iurejurando affirmant.

igitur ex hoc loco, Juramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litium conte-
statione tantum, & dari in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut hac Novella
constat, & 107. J. nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen conf. de pace re-
mend. de incendiariis, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantur)
etiam Henricus lib. 2. legum Longobardorum, cujus constitutionem retulit Honorius cap. 1.
de iuramento calumnia. Neque enim hoc dicit Henricus, clericos neque in civili, neque
criminali causa jurare de calumnia, sed nullo eos modo ulli in causa jurare. Hic adde l. 1. l. 2.
l. de iuram. calumn. in spiritualibus de calumnia jurari non vult Eugenius cap. 3. de iura-
mento calumnia. vult tamen Bonifacius. v. c. 1. in fin. de iuramento calumnia in 6.

* DE POENA EUNUCHORUM, SI UXO-
res ducant.

CONST. XCVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

Legum ortus, tum ut respublica recte constitua-
tur, hunc sibi finem proponit, tum interdum natu-
ræ injuria affectæ auxilium offert. Justum est
ergo, ut nunc etiam de hac specie, an eunuchos in
matrimonium conjungi liceat, in quaestionem ducta, lex
enascatur. Sed priusquam illa proponantur, rem exa-
minare, & an istiusmodi conjunctio matrimonium ap-
pellari possit: imo an omnino, quæ in matrimonio per-
aguntur (quæ sunt sacra a preces, sacrificium, carnalis b
oblectatio, ac voluptas, & quæcunque in matrimonio
sunt) fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitatio-
nem c calettis a Conditore (qui sexus ad d multiplicatio-
nem copulavit) pronunciata benedictionis e verba sacra
effatur. Humani autem ingenii voluptas & lætitia ad f
geniales complexus & g utriusque sexus foetum respi-
ciens, progressum facit. Sponsorum enim parentes h
dum se viscerum suorum virosos foetum, & sponsi ipsi,
dum se in lucem edituros generis successores sperant, mul-
tiplici voluptate perfunduntur. At hic nihil tale subest.
Quali enim cum oblectatione illi i convenient: quale k
sacrificium l eorum aggregationem stabiliat? Quum au-
tem illorum conjunctio adeo omni oblectamento vacet,
& consecrationis, sacrificiorum, benedictionisque adeo
non capax sit, quomodo in ipsos matrimonii appellatio
quadrabit? Imo quomodo non aliqua, quæ nefarius m
debetur, idque ex lege ipsos pœna sequetur? Atque, quod
ne ab initio quidem matrimonium vocari possit, breviter
ita dictum sit. Sed magis exactiusque rei indignitatem
oratio exploret. Rerum conditor, quum initio marem &
foeminam consociaret, ad largum, quod inde exiturum
esset, incrementum respiciens, consociationem illam fa-
ciebat. n. Quin & naturæ (quæ tanquam famula, quan-
tum potest, a Conditore tradita præcepta observat) ut in
hoc matrimonii consuetudo inear, quo o sobolis pro-
creatio procedat, quoad quidem ab ipsa tale ministerium
Conditore præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic,
quod naturæ Conditore, ipsaque natura voluit, apparet,
quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus,
(ut certe nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, &
nulla ad implendam Domini voluntatem vis, & ejus ge-
neris quiddam, quod natura non agnoscat) quare non o-
mnibus modis prohibebitur? Quod p si quis contentio-
nibus gaudens, dicat, si propter sterilitatem eunuchi a
conjugio secluduntur, multis etiam aliis conjugium in-
terdicti debere, quum non omnes quicumque in conjugii
coeunt, foeticos se præstent: ad contentionem in
promptu est responsio q, quod, tametsi nullus ex iis fo-
tus gignatur, non tamen in hoc congregati sunt, ne quam
communi vitæ utilitatem conjugalis r copulæ adferant:
quum potius contra procreandorum s liberorum delideo-
rum congregatos constet, quos effectum desiderio respon-
sorum opinantes, in eventu spes fefellerit: hic vero ut tale
aliquid dici possit, permultum absit, quum, qui ad peregrina-
nam t illam commissionem conveniunt, liquido scien-
tes se steriles u ac ad gignendum inutiles convenire, natu-
ræ quasi infidiat sint. Ac sane ob hoc duntaxat odio
etiam ambo digni sunt: mulier, quod, quum conjugalis
cōsuetudinis cupida foecundo se jungere potuisset, infœ-
cundum & sterilem prætulit: eunuchus vero, quod, ut in
vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit.
Si x quis porro fundum, ex quo alius aliquis fructus metat,
vastet & incultum reliquat, an hunc tanquam malum atq;
perniciosa odio habebimus, ejusque, si fieri potest, institu-
tum reprimemus: illi vero, qui fundū, ex quo ratione præ-
ditum germen pullulet, desolat & inutilem reddit, tanquā
nihil indignitatis committat, id facere permittemus? Et
sane quid quisquam dicat? Sed y Paulus // inquit // ait z,
matrimonium contrahere, quam a uri b, satius est, quapropter
naturalis fervoris contemplatione conjunctio prohiberi
non debet. Sed c tu, qui Paulum laudas, ad Pauli verba at-
tende. Matrimonium contrahere d, inquit, id est, per ma-
trimoniale commercium cum muliere conjungi. Si igitur tua
cū muliere cōmissio, consociatio matrimonialis & benedi-

a. Sententia notanda, mirum ut sit Tertullianum lib. de monogamia Dideam commendare, quod, ne secundas nuptias experiretur, maluerit uri, quam nubere. Uri cum dicit, allu-
dit ad fabulam Didonis.

b. Uruntur etiam spadones, & qui amatores sunt mulierum, etsi constet eos nihil potuisse
ut Terentius loquitur in Eunuchis act. 4. scena 3.

c. Responsio ad secundam objectionem.

d. Matrimonium contrahere, seu γαμήσθαι, quid Paulus.

a. *οἱ οὖν εὐχρησ-
τῶν ἢ τῶν ἐν
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

b. *ἢ ἀνδραπό-
νην τῆς τῆς
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

c. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

d. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

e. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

f. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

g. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

h. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

i. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

j. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

k. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

l. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

m. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

n. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

o. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

p. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

q. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

r. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

s. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

t. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

u. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

v. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

w. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

x. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

y. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

z. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

a. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

b. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

c. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

d. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

e. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

f. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

g. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

h. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

i. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

j. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

k. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

l. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

m. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

n. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

o. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

p. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

q. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

r. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

s. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

t. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

u. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

v. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

w. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

x. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

y. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

z. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

a. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

b. *ἢ κῆρυξ
ἐκ. v. Nov. 39. f.*

a ἀγάμη γά-
μος.
b ἐκράλη γά-
μος.
c De his, qui se-
iplos castrant.
d καὶ τῆς ἐν-
γῆς φύλακας.
Alludere videtur
ad veterem mo-
rem, quo castra-
tis regii cubuli
cura demandaba-
tur. l. 4. c. de
præf. sacri cu-
bicularii. Ambrosius
epist. Gallicus
præpositus cubi-
culi, Eunuchus
regius. Socrates
6. Εὐτροπίου
γὰρ ἐν τῷ Χο-
ωροστάς τῶ
βασιλικῷ κοι-
τῶν. Evagrius
4. οἱ τοῖς βα-
σιλικοῖς ἐξουσι-
αμένοις κοι-
τῶσι ἐς ἐνὸς καὶ
ἑνὸς καὶ
ἑνὸς. Adde Clau-
dianum in Ex-
tropio.
e ἐν τῷ Χοῶ τῆς
ἐν γῇ φύλακας,
ut hic: vel παρὰ
τὸ εὐσεῖν, quod
fuit benevolæ &
fidem servare
maritis didice-
runt. Epiphanius
2. contra hæreses.
Phavorin. πα-
ρὰ τὸ εὐσεῖν
ἔχειν, quod
mentis compotes
esse existimant,
id est, quod ve-
neris autineant,
quæ veteres
ἀνδρῶν αἵρε-
runt.
f Castrantis se-
ipsum voluntas
naturæ inimica,
vide Canonem
Apostolorum 21.
22. ubi plenius
diximus.
g καὶ ἐν τῷ τῇ
γῆς ὑπάρχου-
σιν.
h Eunuchus ux-
orem ducens, pæ-
na stupri obno-
xius.

Etione, quæ in matrimonii coeuntibus debetur, digna est, matrimonium illam nomina, & observa uxorem: sin ne tantillæ quidem benedictionis unquam capax fueris (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui simul contra Condi- toris decretum, simul contra naturæ legem conjunguntur, locum habeat?) quid Paulum in approbationem coelibis a tui & peregrini b matrimonii pertrahere audeas? Ad hoc vero, si qui e ipsis naturalem & propriam marium poten- tiam exsecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiose, ac quadam in Deum rebellionem id faciant) ne amplius viros se exhibere queant, sed quantum ad libidinis stimulos at- tinet prorsus elanguescant, cubilisque d fidi, & in quos suspicio non cadat, custodes sint, (quod sane ipse vocis e sonus promittit) quomodo in hoc non justam adversum se indignationem eudent, quod non solum inimicam f nat- uræ voluntatem capestant; verum etiam illis, qui licet malitiose, quomodo tamen ipsis videretur, utiles illos reddere studio habuerunt, adversari deprehendantur? & quum novum g atq; peregrinum sexum representent, non tamen se neque initio attributæ naturæ, neque, qua trans- formati sunt, malitiosæ arti accommodant? Propterea sancimus, ut, si quis eunuchorum ad matrimonium pro- cedere comperiat, & ipse stupri h pœnæ obnoxius sit, & qui sacerdos istiusmodi conjunctionem profanato sacri- ficio perficere ausus fuerit, sacerdotali dignitate denu- detur.

UT, QUI IUSJURANDUM DEFERT, PRI- OR DE CALUMNIA JURET.

CONSTITUTIO XCIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæcumque ad recte cavendum spectant, quæcun- que ad bonos mores pertinent, hæc & singulis & universæ reipublicæ, quæ a me adinveniendæ, dummodo possim, aut ab aliis inventa in publicum usum deducendæ petant & contendant, in medium pono. Ac idcirco supra alias hæc etiam lex, quæ eum, qui ali- quem ad jurandum adigit, se k, nullo dolo malo, neque facessendi negotii animo, sed, ut rei, cujus ambiguitate ratio ipsius æstuat, veritatem cognoscat, iusjurandum ex- igere, prius jurare jubet: quum velut disperierit, quæ, re- viviscat, digna visa est. Quum enim id decretum recte ve- terioribus placuisset, recentiores ejus cautionem negli- gentes, delato jurejurando, a quo exigitur, hunc id sub- ire volunt: qui vero exigit, de eo nihil solliciti sunt. Sta- tuit igitur nostra Majestas, ut secundum veterum l legis- latorum decretum juramentorum forma servetur: & qui ab adversario auferre iusjurandum conatur, quam fidem ex aliis quatit, de moribus suis prius ipse præstet: quod nempe non dolo, sed necessario & inevitabili de causa ad dese- rendum iusjurandum procedat. Existimo m enim, quum ambo ita ad jurandum adiguntur, aut dilucidior in ju- ramenti exituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimendos, neque tam prompte alacrique gressu atque nunc progredi videntur, ad deferendum iusjurandum prodituros.

DE SERVIS, QUI LIBERIS IN MATRI- MONIUM CONJUNGUNTUR.

CONST. C.

Idem Imperator eidem Styliano.

Leges, quia ex benigno o iudicio prognatæ sunt, bo- na sua ordinatione & moderamine iis etiam contro- versis, quæ non admodum crebro p in res huma- nas incidunt, auxilium ferre institunt. At vero, quum tantæ benignitatis sint, quomodo non longe ma- gis eorum, quæ in hominum vita assidue versantur, cu- ram suscipiant? Si enim q medicus quispiam iis, quæ mi- nus angunt, curam adhibeat, quæ vero magis angunt, negli- gat: id quod minus angit, non per peritiam & pruden- tiam curare videatur? Eapropter legum dignitati pruden- tiæque attribuentes, quod hæcenus ex r consuetudine dijudicatum est, de iis nempe, qui ex inæquali fortuna (li- bera videlicet & servili) amore instigante, in matrimonii conjungi contendunt, in legem includimus, ac sancimus,

ut, si homo liber servilis personæ nuptias sectetur, sub du- plici hac conditione matrimonium ineatur, ut is, aut æ- qualem cum servili persona, cui per amorem associatur, fortunam suscipiat, aut pretium, quo illa servitute libe- rata in libertatem perveniat, solvere promittat. Atque hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonii arrham quan- dam, eum, qui consuetudinis societatem cum servili per- sona init, persolvere oportebit. Statuimus vero etiam, ne domini hac in re se inhumanius gerant, & si persona, quæ servum in matrimonium delegit, servit malit, utriusque servitus domini a morte terminetur. eaque, ubi incidit, cum b liberis, si quod ipsis in matrimonium largitum est, dimittantur liberi: sin in servitutem non consentiat, ne- que in promptu habeat, unde pretium plene persolvat, li- bertate per vim mulctetur: sed serviens apud eundem do- minum, mercede quorannis binis solidis æstimanda, ser- vitutem tot annis duret, quot pacto pretio in plenam sum- mam deducto dominum satis pro servo accepisse, neque justam causam ad detinendum amplius habere, sunt o- stensuri.

DE SERVIS CONJUGIBUS, SI ALTER ILLORUM LIBERTATE DONETUR.

CONST. CI.

Idem Imperator eidem Styliano.

Non solum, quod inter personam liberam & servi- lem ab initio contrahitur matrimonium, sed, quod communiter in servitute degentes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero illorum forte a domino libertate donato, altero vero in servitute retento, ad inæqualitatem redactum est; ex istiusmodi causa valde contentiosas ambiguitates & quæstiones, eo quod lege di- judicatum non sit, persæpe exsuscitare conspiciunt. Quum itaque hoc quoque a nostra Majestate lege conceptum convenienter distingui deberet, hanc, per quam recte di- judicetur, legem accepit. At vero, quæ illa lex? Jube- mus, ut si servitute liberata persona conjunctioni ejus, quæ in servitute, relicta est acquiescat, secundum formam d de personis liberis & servilibus matrimonio conjungendis lege comprehensam, matrimonium indistinctum maneat. Oportet enim, ut aut daram sibi libertatem non usurpet, & æqualiter cum altera, libertate non donata, servitutis jugum subeat, donec e extremus vitæ dies domino obve- niat: aut, si quidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adjuncta sibi persona pretium se soluturam promittat. Ceterum si hoc negligit, & ex libertate sua occasione ar- repta, in servitute relicta personam in suæ vitæ statum abripere conetur, non solum non hac arrogantia quic- quam efficiat, neque alteri libertatem donandi potestatem habeat: verum etiam ipsa, quam libertatem nacta est, hac excidat, rursusque servitutis iugo collum subdat: ut po- te quæ ingrato animo benignæ domini sui, ac beneficiæ voluntati injuriam intulerit, ejusque iudicium, quod re- vereri & venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitaret.

DE PRÆDIIS MARITIMIS, AD REMO- RAS f plicatorias constituendas, seorsum non sufficien- tibus: & ut, invitus etiam, ad societatem adigatur.

CONST. CII. g.

Idem Imperator eidem Styliano.

Multa h cumulatim bona mortalium vitæ confert prudenter, & cum ratione instituta rerum com- munio. Etenim, qui viribus valet, si cum altero, qui similiter viribus valeat, communicet: lon- ge præstantiores atque utiliores ejus vires fuerint: & divi- tes, si divitias communes faciant, majorem ex divitiis vo- luptatem capiant: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitige- tur, non indigebit. Verum quum adeo commoda atque utilis in communi vita communio & societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens pravitas, nedum aliis ad utilitatem impedimento est, verum etiam, qui ipsam fo- vent, ut rebus suis noceri, quam, ut inita cum vicinis societate, ipsis aliquid lucri accedat, permittere malint, persuadet. Ac tale quiddam certe de nonnullis audivimus, qui, quum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri adferant, cum vicino autem & adjacentem prædio communicatione conjuncta, uberiores utilitates reddant: societatem inire, neque illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ratione ambo aliquid lucrari possent) per malignitatem nolunt: sed contra seipsum etiam damno afficere malunt, dummodo i vicino nocumento sint. Ve- rum enim vero tametsi damnum suum tales agnosce- re nolint, suæque male administrantes, utilitatem per improbitatem negligant, tanquam immanes belluæ, ut pro-

a Nov. 101. 7. cod.
b Facit lex 3. ff.
de liberali.

c παρὰ δὲ τὸν ἐν
οὐτρεσίᾳ ὄν-
των. Scrimg.
d De qua dictum
est. Nov. 100. 8.
eodem.
e d. Nov. 100.

f πρὸς τὸν Χρῆ-
στον κατὰ τὴν
ἀδελφ. Nov. 57. 8.
eodem. Nov. 103.
104. infra eodem:
ἐπὶ τῇ γενέσει.
g Hac constitutio
ex earum genere
est, de quibus an-
te Leonem nihil
constitutum fue-
rat. Hoc autem
definit: Vicinos
invitos cogi ad
societatem re-
morum pisci-
toriarum; ut hæc
constitutio vice
sit exceptionis ad
l. 26. §. 4. ff. de
cond. indeb. & a-
lias, de quibus
dixi ad leg. ult. c.
commun. divid.
h Laus commu-
nionis de incom-
modis v. l. 26. ff.
de servis. v. l. 10.
leg. 2.
i Malignitatis
evidens est argu-
mentum, sibi no-
cere velle ut al-
teri noceat. de
vicino dixi ad
Nov. 7. ff. 63. 4. 1.

i redactur lex
vetus 34. §. 4. l.
37. in pr. ff. de
jurejur. l. 9. c. de
rebus creditis. His
addo, quæ de ju-
ramento calu-
mniæ dixi. Nov.
97. §. cod.
k ὁ δὲ δὸς
γνώμης δηλο-
ῶντι κινημένης.
Scr. δολιότητι
κινημένης. Cuj.
17. obsev. 32. sic
& inf. Nov. 107.
δολιότητι γνά-
μης, quod est
dolo malo, ma-
litiæ mala.
l v. d. §. 4. d. l. 37.
d. l. 9.
m Ratio deciden-
di.

n Et eorum statum ac pœna.

o Samitur enim in dubiis, causarum benignior inter-
pretatio, v. l. 168. ff. de regulis juris.

p Id est, quod raro.

q Comparatio.

a Quid si non habent? vicinus de sua tenetur conferre, & invitum cum equare bonorum societatem, si modo praestet illi competentem lucrum ex empto & locato. Graci apud Cuj. 14. observ. 1.
b Si ita est, invitum interdum compelluntur ad communionem, & ita restringitur lex 26. §. 4. ff. de cond. indub. & aliz de quibus dixi ad l. ult. Cod. comm. mun. divid.
c Vide quae dixi ad l. 69. ff. de reg. jur.

d *νομάς.*
e *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν ὑπὸ σταθμῶν, de epochis adde Nov. 57. Nov. 102. §. 1. de Nov. 104. §. 1.*
f Non, ut ceteris casibus, qui plus contulit in societate communione, plus lucrum percipit, ita sit in orarum maritimarum communione: ideoque hanc constitutio exceptio est ad leges, quae portiones partes conferunt plus conferenti. l. 6. §. 1. ff. de socio.
g Recte hanc particula addita est. Interdum enim, qui plus pecuniae contribuit, parci jure non plus percipit ex societate, quam, qui vel minus, vel nihil (operanti tamen) contulit. l. 5. §. 1. ff. de socio.
h l. 4. ff. de socio.
i *ἀρχαί,* id est, captura.
k Non pro ratione praediorum. d. l. 6.

l *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
m *διὰ μέρους.*
Scrim.
n *ἐπὶ τῶν ἐποχῶν ἢ ἐπὶ τῶν πηλῶν*
re. de πηλῶν: solebant enim in mari palos conficere ad retia extendenda.
o Si quis in prochyrum vicini suam ἐποχὴν porrexerit, decennio, vicino praesente & tacente, aut vicinio vicino absente, non poterit tot annorum possessione moveri.

ut propinquos laedant, in sua vulnera proruentes: non tamen istiusmodi malignitatem in communi vita Imperatoria nostra Majestas intollescere patitur: neque, quia illi utili cura digni non sunt, auxilio vacuos relicturi sumus. Quare ex parte aliqua ipsis, praecipue vero vicino, quem ista inhumanitas male torquet, prospicientes, sancimus, ut, si istiusmodi praedia mare versus non adeo singula lata sint, ut septi remoratorii constituendi jus habeant a, ejus juris consequendi causa communione conjungantur: quo per istiusmodi communionem domini ex suis possessionibus utilitatem sentire possint: & si dominorum alter communionem facere nolit, ad illam invitum b etiam compellatur. Quum enim, quamvis invitum aliquis beneficii c particeps sit, id benignitatem etiam esse persuasum habemus. Hic autem longe major se exerit benignitas, ubi non solum, qui beneficium non agnoscit, illo tamen afficitur: verum etiam, qui illo inique privabatur, id sentit & percipit.

DE IIS, QUI DE MARITIMIS PRAEDIIS d, ad e constituendas remoras piscatorias, societatem ineunt f.

CONSTITUTIO CIII.

IN societatibus usitatum est, ut fere g qui h plus contulit, idem plus lucrum sentiat. Et recte sane negotium instituunt, inter quos ita convenit. Verumtamen de maritimis praediis societate inita, non ideo recte, cuius praedium latius est, eo cuius arctius est, majus lucrum auferat. Exempli gratia, hujus praedium centum passus latum sit, illius vero longe angustius, si haec conjungens communio inde utilitatem suppeditet, ut aequaliter, non autem secundum cuiusque portionem, proventus, inter socios dividatur, rationi consentaneum est. Quid ita? Quia in aliis negotiis (in collatione pecuniarum nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit, terrestrium locorum) unaquaque res, quae in communionem coit, per se domino, quantum ejus natura fert, utilis esse possit: in maritimis vero praediis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi juris portio in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim praedia i ibidem semper loci consistit, tanquam venatores expectans. Alioquin vero, etiam quod major portio propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta usus aut utilitas? Additio autem minoris quum imperfectionem expleat, quodque per se ad nihil conducatur, utile reddat, rationi consentaneum sit k, ut utilitatis ex maiore portione, quae citra accessionem minoris nihil emolumenti adferat, provenientis aequalem partem domino suppeditet. Propterea igitur legem etiam, quae deinceps iuste hoc gubernet, Imperatoria nostra Majestas profert. Statuimus vero, ut si duarum maritimarum portionum, quarum altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communionem conjunctio fiat, utriusque portionis domini ex aequo inter se lucrum dividant.

DE PISCATORIIS I REMORIS, INTER QUAS LEGITIMUM INTERSTITIUM m NON EST.

CONSTIT. CIV.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem saepe usu venit, ut, quum legitimo intervallo vicina inter se remora piscatoria non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de iis etiam controversiis statuimus, ut reus, ubi legitime convictus fuerit, si loci spatium patitur, eo remoras transferat, ubi tanquam legis praescriptum despiciat, litem subiturus non est: si vero, quo transferat, locus non sit, annorum curriculum observetur, quot in litigioso loco remorarum septum fixum n fuerit: & si actore praesente, nullamque protestationem interponente decem o annos constiterit, immotum eodem in loco permaneat: at, si actor peregre sit, ut septum non moveatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oporteat, ut anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem praescriptum in prophanis obtineat. Ecclesiarum vero & monasteria, & si qua alia venerabilis domus tum denique quaecunque ad fiscum referuntur, quum ipsis ad annum quadragesimum jura conserventur, dictum tempus despi-

cient. Ac, sic quidem de a remorarum statione, quae b propter temporis longitudinem moveri non possint lanci- entes, jubemus, ne actor maritimae ora c emolumento privetur: tamen d quod tempus elapsum sit, obtinere litem non poterit.

SI MAGISTRATUS ALIQUIS RES FISCALES FURATUS ESSE DEPREHENSUS SIT e.

CONSTITUTIO CV.

LAudabilis res est legitima castigatio & poena, quod incomposita emendet: & ad mala propensos, ne in illa protuant, vel invitos restringant. Laudabilis est inquam || quando legibus convenientem servat clementiam, neque hanc excedere argui potest, neque vero castigandi praetextu crudeliorem se exhibet. Quando & pater f, donec benigne delinquentem filium castigat, simul prudentiae, simul castigationis nomine laudandus est: ubi vero, paterno affectu abjecto, non, ut g patrem decet, sed atrocem in modum poenam filio infligit, non paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Ac sane, si leges revera reipublicae parentes h sunt || quemadmodum sunt profecto || requiritur omnino, ut pro i ratione delictorum poenas etiam constituent: nequaquam vero immanem aliquam, multoque, quam pro delicti modo, graviorem poenam imponant. Nam quomodo id legitimum est correptionis, quomodo inde manantis medicationis, si qui cuiquam mortem inutilis convictus non sit, morte puniatur? Medici sane quidem non praecise integra membra secari jubent, & Lex, quum medicorum commiseratione infinito majorem k pra se ferat commiserationem || si quidem l corpora tantummodo s, etiam medicina beneficium, leges vero tam in animo, quam corpori beneficia praestant || tantam crudelitatem in eos, quibus mederi vult, exeret? Hae itaque, quum hunc ad modum sese habeant, placuit nostrae Majestati, uti, quae lex mortem decernit in magistratum, qui res fiscales furatus esse deprehensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui hac in re illis socii fuerint: hae, tanquam ab humano legalique ingenio aliena, non amplius in legalibus Constitutionibus locum habeat, neque nominetur quidem, & velut supervacanea extra rempublicam projiciatur. Dehinc vero istiusmodi magistratus pro fiscalis rei furto dignitate expellantur: quaeque suppuerint, hae in duplum dependant. Qui autem in hoc communicant, si divites sint, eidem poenae subdantur, si pauperes, flagris casti ignominioseque tonfi n exulare jubeantur.

DE INDOTATIS o MULIERIBUS, QUANTUM MARITIS MORTUIS EX IPSORUM BONIS LUARENTUR p.

CONSTITUTIO CVL. q

SI rem, quae modo aliquo absurda, aequitativae esse dissentanea apparet, latae de illa lege ad decentem Constitutionem deducamus, opera pretium nos facituros videmur. At, quae illa tandem est? Quod quia mulieres inopes || id quod non r rarum est || locupletibus viris matrimonio junguntur, haec illis defunctis provenientem ex ipsorum bonis portionem || provenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, quadrans l nempe: si tot aut plures, quantum quisque illorum habet || non in perpetuum dominium, neque ut de illa testari possint: sed ad vitam in usum fructum tantummodo, & ut inde vitam sustentent, accipiant: & ipsis mortuis in liberos hujus portionis dominium transferatur: neque illis rebus suis utendi, quomodo velint, potestas concedatur, extra quam, si nulli liberi superint, quod infortunium illas rerum dominio beet: ut haud sciam, utrum mulier ex se fructum videre praepret, an vero, ne nascatur aliquis, quo devolvenda ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda preceatur. Hanc vero absurditatem Imperatoria nostra Majestas corrigens, sancit, ne i istius portionis dominium mulieri auferatur, utique ipsa, quomodo visum sit, de illa statuat, & nihil aliud liberis, quam, quod ex Falcidia ipsis competit, debeatur: tamen u, ut priorum nuptiarum illa non obliviscatur, neque inducto altero marito, prioris toro contumeliam inferat. Quod si contingat, a nobis attributo dominio prorsus excidet: illaque fato functa liberi rerum domini fient.

a *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
b *διὰ μέρους.*
Scrim.
c *ἐπὶ τῶν ἐποχῶν ἢ ἐπὶ τῶν πηλῶν*
re. de πηλῶν: solebant enim in mari palos conficere ad retia extendenda.
d *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
e *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
f *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
g *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
h *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
i *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
k *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
l *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
m *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
n *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
o *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
p *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.
q *ὁ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν*
Scrim. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. §. 1. Cod.

e Dupli poena puniatur, ut hic, non capitaliter. Et ita abrogatur l. unie. c. de criminis peculatus, f vide tit. C. de emend. propinquorum.
g Exemplum v. l. 5. ff. ad 12. Pomp. de parit.
h Leges, praeterea reipublicae.
i Nov. 61. §. 1. Cod. Nov. 102. §. 1. Cod. l. 11. ff. de poen.
k Legum commiseratio medicinali major.
l Jurisperitus medicum antecellit: & consequenter medicum studium iudicio creditur. m Legum utilitas.
n Nov. 56. §. 1. Cod.

o Nov. 53. §. 1. Cod. p Quam scilicet, & ut pleno dominio sit usus, ut hic, non u. su soloque olim, & ita abrogatur Nov. 117. §. 1. Cod. autem, id est, ut u. sam solum in talibus rebus mulier habet.
q Hae Nov. 53. Leonis dicitur, & Harmenopulo §. 117. §. 1. Cod. r Saepa eveniunt pauperes mulieres ditionum maritis elocantur.
s De quarta usu. ri inopi competente in bonis mariti locupletis defuncti, v. quae scripsi Nov. 101. §. 1. Cod. u. de viris, & abrogatur d. l. 5. §. 1. Cod. u. Id est, ita tamen, ne ad secundam transeat nuptia.

a Triennali fu-
rore uxoris ma-
trimonium pot-
est dirimi.
b Quid enim, si
uxor malis arti-
bus mariti in fu-
rorem versa est?
c Poena mariti,
cujus malis arti-
bus uxor in fu-
rorem versa est,
adde Nov. 22. c.
25. §. 1. l. 3. ff. ad
leg. Corn. de s-
cario.

d De mulieris fu-
rore dictum est
Nov. 111. §. cod.
Ex his apparet ob
triennale fu-
rorem uxoris, ma-
trimonium dis-
solvibile: ut ob
quinquennale
mariti.

e 4. Harm. 2. Nov.
Nicothori Phocæ
J. cod. sed Photius
13. Nov. canon.
30. negat hanc
Novellam Leonis
observari, cum
furor inter iustas
divortii causas
non numeretur
in Novella Ju-
stin. 22. c. 15. Nov.
117. c. 8. §. 9.

f v. l. 2. in fin. ff.
de his, qui sunt
fui. l. 10. in fin.
ff. de ritu.

g Argumentum
fidei firmum ad
huius Novellæ
confirmationem
observa.

h Argumentum
aliud firmum sa-
tis observa.

i vide Nov. 22. c.
25. Novell. 117. c.
2. §. 9.

k vide l. 5. in fin.
6 de sponsalibus.
adde Phot. 12. No-
v. canon. 13.

l vide Nov. 22.
cap. 18.
m *μετά τὴν
ἐπεστροφὴν.*
n Decidendi ra-
tio.

post initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad
tres a annos infortunium maritus ferat, moestitiamque
toleret: & nisi interea temporis ab isto malo illa libere-
tur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium divel-
latur, maritusque ab intolerabili illa calamitate exoneretur.
Cui sanctioni hoc adjicimus, ut furoris causa inve-
stigetur, in eamque inquiratur, num b forte mariti aut
ipso conscio familiarium ejus, aliorumve quorumlibet re-
chnis atque dolo sit conflatus. Quod si sic esse deprehen-
datur, & quidem maritus c maleficti arguatur: ut hic in
monachum transformatus, nolensque volens monasterio
inclusus, nequitiae suae poenas luat, manantique ex sacris
canonibus animae curationi subiectus sit, decernimus. At
si a cognatis ipsius, aut aliunde ipso conscio noxa orta
sit. ***

UT, SI MARITUS d PER MATRIMONII
TEMPUS IN FUREM INCIDAT, INTRA
QUINQUENNII e MATRIMONIUM SOLVI
NEQUEAT: EO AUTEM ELAPSO, SI
FUROR EUM ADHUC OCCUPET,
SOLVI POSSIT.

CONSTITUTIO CXII.

Veterum f Jurisconsultorum sententiam, qua fu-
rorem matrimonium impedire, jam initum au-
tem non infirmare constituitur, neque convelle-
re, neque reprehendere est animus: illosque ipsos
ad iudicium suum, quo ad id decernendum commoti
sunt, expendendum remitto: ut tamen illam aut appro-
bem aut confirmem; quod id mihi approbatione indi-
gnum videatur, induci nequeo. Nam quum matrimo-
nium, si furor praeveniat, impediatur: at vero si inito jam
matrimonio furor superveniat, illud nihil ladi dicatur,
quomodo hinc ad comprobandum illetemur? Si enim
hoc in matrimonio spectatur, ut eum utriusque conjugis
commodo contrahatur: quomodo, qui ne id ab initio
tanquam inutile consistat, suadet, si postquam initum erit,
eadem calamitas existat, non idem ejus compagem tan-
quam inutilem dissuadebit? An operam dari oportet, ne
quis omnino in mali cuiusquam periculum incidat: qui
vero jam incidit, hic sine omni ope relinquendus,
ipsumque calamitatum non miseresendum est? Quod
perinde g sit, atque si quis, priusquam morbo quispiam
corripitur, adhibendum remedium existimet; at jam
corruptum negato remedio mori sinat. Veruntamen id,
quod dixi, reprehendere Jurisconsultos non est animus:
ut tamen ipsis ad stipuler, permultum abest; praesertim ve-
ro quum multi alii modi ad solvendum matrimonium
constituti sint, quorum h nullus cum furoris malo con-
ferri recte possit. Quomodo i namque mariti prodigali-
tas, aut religionis k diversitas, aut in naturali consuetu-
dine impotentia & imbecillitas, aut si quid aliud his con-
numeratur, quod ad dissolvendum matrimonium va-
leat, (cujusmodi est, si servilis conditionis conjugem esse
appareat, & si quæ l in pactionibus nuptialibus promissa
sunt, propter paupertatem plene praestari nequeant) hac,
inquam, & similia, quibus matrimonia dissolvere lege tri-
butum est, quomodo tandem cum furoris calamitate
comparari possunt? Nos itaque sancimus, ut si furor post
initum matrimonium superveniat, ne intra quinque an-
nos conjuges disjungantur. Etenim quemadmodum
quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen ma-
trimonium dirimi posset, id durum & acerbum esse vi-
sum est: ita tanto tempore expectare & perseverare ne-
cesse est. At si, postquam tantum temporis decurrit,
malum se non remiserit, neque furiosus resipuerit: cum
neutrius commodo aut incommodo conjugium dirimatur.
Atque hac quidem statuimus, non quo superioribus le-
gislatoribus obtemperemus: sed ut, quam subditis curam
debemus, adimpleamus. Jam vero, si furor ipse nuptia-
rum die animadvertatur, quominus confestim matrimo-
nium, tamen si m sacro ritu confirmatum sit, dissolvatur,
nihil obstitit: perindeque ac si ante nuptias furor ani-
madversus esset, matrimonium in irritum recideret atque
distraheretur. Sed n quod post consecrationem disjun-
gendos esse conjuges dicitur, fortasse id nonnullis recto

judicio destitui videbitur: quasi, posteaquam sacrificio a
juncti in unum corpus coierunt, non dirimi illos, sed uni-
tos fini oporteat. Et praesertim quidem quum prae-
stantius membrum, adeoque caput b maritus sit: neque
praecipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur,
amputari soleant. Atqui hac ratio, dum a conjunctione
stare, atque illam defendere se putat, quid sibi benedictio
velit ignorare videtur. Hae enim praestantissima quæque
connubio largiri cogitans, pudicitiam indissolubileque c
quodam amoris vinculo conjuges devinciens, propaga-
tionem generis, & si quid aliud matrimonium jucundum
reddat, consecrat. At furori, quæso, quomodo cum hoc
sacrificii proposito conveniat? Ubi enim pudicitiae inte-
gritas, quando mens seipsam non novit, miserabilisque
ignorantiae infortunio premitur? Unde vero propagatio
generis speretur, quum furor spectaculum solo aspectu
horrendum miseræ uxori miseriorem maritum exhibet,
nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit?
Quali porro amoris vinculo colligentur, quum morbus
universum hominem efferat, & ut quidvis potius, quam
homo videatur, efficit? Ac profecto si forte ex tam infor-
tunato connubio factus d in lucem prodeat, quum na-
tura fructus rebus ut plurimum assimilare soleat: quo-
modo non hic ipse factus humano generi commune detri-
mentum adferet? Mihi igitur propter hæc etiam matri-
monium post furoris correptionem solvendum esse con-
stituere, justum rationique esse consentaneum, neque ad
reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad
aliud quodpiam crimen vergere visum est. Quod si quis
sanctionem a crimine non liberet, hic apud se furiosi ma-
trimonii utilitate expensa, quantum momenti iudicium
suum habeat, cognoscat.

UT, QUEM AD MODUM IN ALIIS
STRUCTURIS LEGE CAUTUM EST: ITA ET
IAM SUBDIALIUM e AMBULACRORUM STRU-
CTURÆ, QUÆ SOLARIA f APPELLAN-
TUR, DECEM PEDIBUS A VICINO-
RUM AEDIFICIIS DISTENT.

CONSTITUTIO CXIII.

Q Uæ veteres de domuum & alioqui parietum stru-
cturis tractaverunt, perbelle illa se habent: & vici-
na aedificia decem g inter se pedibus distare de-
bere, ab iisdem recte constitutum est. Verum
quoniam de subdialibus h deambulationibus & (quomo-
do aliquis fortasse vocet) prosceniis spectatoriis, quæ ad
apricandi usum, & eum quidem solum, excogitata sunt,
atque a Sole nomen acceperunt (solaria enim appellantur)
in lege nulla mentio facta nihilque constitutum est: de-
creto, quod de illis statuat, quæque subinde (ut verifi-
mile est) de iisdem contentiones emergunt, dirimat,
opus est. Decernimus igitur, ut & in his structuris, sola-
riorum nempe, inter vicinos tantum interstitium serve-
tur, quantum in aliis constitutum est. Etenim quemad-
modum in illis conspectus prohibendi causa decem i pe-
dum interstitium statutum est: ita hic quoque merito
idem k spatium eadem de causa praescribetur: praesertim
vero, cum conspectus majorem etiam distantiam hic re-
quirere videatur. Nam si, ne se invicem vicini conspiciant,
inter alia aedificia decem pedum intercedo relinquitur:
hic tanto id magis fieri debet, quanto huiusmodi structu-
ræ conspectui magis sunt, expositæ. Constat enim se-
dentem, quippiamve facientem in aedibus, aliquem, quod
multa septorum obstacula intersint, non ita facile posse
conspecti. In prosceniorum vero, de quibus agitur, ope-
ribus, (aut quomodo multi dicere malint) menianis, quo-
minus in quacunque partem circumspectus nihil obstat.
Ea propter sancimus, ne aliter cuiquam ralem structuram
fabricari liceat, quam si decem pedibus a vicinorum stru-
cturis abstineat. Similiter si quis aedium suarum fastigium
mutans marmoreas l crustas obducatur: hic etiam non ali-
ter id faciat, quam si dictum decem pedum interstitium
inter se & vicinum relinquat. *** aut alius quispiam mo-
dus auxilium ferat: longi temporis praescriptio nempe, si,
ex quo opus constitit, a legibus praefinitum tempus de-
currerit, aut pactum asservetur, ex quo quis facultate ac-
cepta ad aedificandum accesserit: jubemus, ut in suo sta-
tu structura maneat, tamen si a vicini structura decem pe-
dibus non distet.

a δὲ τῆς συ-
ναρμωτικῆς
τελετῆς.
b Caput uxoris,
maritus. i. Cor.
11. vers. 3.
c ἀρρηκτὴ τὴν
δυσμὴν φιλίαν.
Scrimg.
d Hoc vult, Sa-
crum ex furioso
connubio nasci
non posse.

e ἐν τοῖς προ-
σκήνιοις κα-
τασκευάσμα-
σιν.

f Ἀ τὴν τὰν
ἡλιακὴν ἰσχυ-
ρῶς φέρει.
Scrimg. aduc. 1.
Harm. 4. cap. 2.
ἡλιακὸς ἡτοι-
κῆς οὖτος, ὁ ὅτι
καλεῖται ὡς ἀπὸ
ἡλίου. Eadem Me-
niana & τὴν ἰσο-
στασίαν appellant.
i. i. C. de aedificiis,
priv. ad l. 1. p. 1.
§. 5. c. de aedifi-
ciis.

g Harm. 4. c. 2.
ἡ δὲ δὲ οὐκ ὁμοῦ
ἰμο, duodecim,
idem 2. i. 1. §. 5.
§. 8. τὰς αἰα-
νῶστας οἰκὰς
παλαιὰς, l. 12.
§. 2. c. de aedifi-
ciis priv.

h καὶ τὴν ὑ-
περῶσαν.

i l. 1. c. de aedifi-
ciis privatis.
k decem pedum
sc. ut §. cod. & d.
l. 1. c. de aedificiis
privatis. n. p. u.
publicum solum sit
vicinum spatium
enim quindecim
pedum relin-
quendum, Harm.
d. 6. p. 1. c. de
aedificiis.

l μαρμαρίν
πλάκας.

IMPERATORIAE CONSTITUTIONES

ENIMUNDO BONEFIDIO INTERPRETE.

HERACLII.

1. De fide.



Ouum sanctus Sophronius tum summo sacerdotio fungens Hierosolymis, subiectis sibi sacerdotibus convocatis synodice demonstrasset, eos, qui unam in duabus Christi naturis voluntatem atque energiam affirmarent, palam unam quoque naturam statuere: eique Joannes Papa Romanus assensus esset: Imperator edictum proponit: Neque singularem, neque duplicem in Christo energiam esse asserendam.

2. De Judæis.

Anno 19. vere ineunte, Heraclius Constantinopoli Hierosolyma proficiscitur, & avehit venerabilia ac vivifica crucis ligna: votisque Deo persolutis, patriarcham Zachariam restituit.

Omnes a porro Hebræos sancta urbe exigit, edicto, ne iis intra tertium milliare accedere liceret.

3. De foro competentis Episcoporum, & Clericorum, & Monachorum.

Scias autem Novellam piorum Imperatorum Heraclii & Constantini, quæ statuit, ne Episcopus, vel Clericus, vel Monachus ob pecuniariam criminalemve causam apud civilem vel militarem conveniatur magistratum: sed apud suos Episcopos duntaxat, aut metropolitanos, aut patriarchas. Eadem etiam statuit aurea celeberrimi Imperatoris Domini Alexii Commeni, vulgata mense Julio Indictione 4. anno (ab orbe condito) 6589.

LEONIS ICONOMACHI.

1. De Hebræis & Montanis.

Anno sexto Imperator Hebræos & ac Montanos ad baptismum adegit.

2. De patrimonio templorum urbis Roma, & de capitatione infantium.

Furore percitus majore homo adversus Deum pugnans, tertia Siculi ac Calabri populi parti tributum in singula hominum capita imposuit. Patrimonia quoque templorum Romæ principibus Apostolis consecratorum (quæ pecunia quotannis antiquitus pendebatur talentorum trium semis) in ærarium publicum conferri jussit: & mandavit inspicere atque describere infantes, qui nascebantur, ut census ille de singulis capitibus (cephalationem vocant) exigi posset.

3. De duabus siliquis præstandis provinciarum administratoribus.

Imperator, ruina murorum urbis cognita, cives ita est alloquutus: Vos muris urbis reficiendis cum non sitis pares, nos procuratoribus provinciarum negotium dedimus, ut ultra constitutum tributum in singula nomismata accipiant miliarisium unum, idque in ærarium nostrum conferant: ex quo nos muros condamus. Exinde obtinuit, ut binæ siliquæ seu ceraria quæstoribus solvantur. Ceraria autem appellantur duodecim folles, sive nummi.

CONSTANTINI CABALLINI.

1. De reliquiis & intercessione sanctorum.

Idoneum se Antichristi instrumentum præbuit: atque adeo universali edicto vetuit, ne quis in universum Domini servorum Sancti titulo cohonestaretur: quinimo conspui eorum inventas reliquias jussit, prohibuitque eorum intercessionem postulari, quod eos nihil posse diceret. Atque addidit scelestus, Mariæ quoque virginis intercessionem non esse implorandam; nihil enim eam præstare posse. Quin & Deiparam hanc noluit appellari.

NICEPHORI.

1. De militia inopum, de chartiatico, & sumario, & naucleris, & inventione thesauri, & aliis quibusdam.

Ut exercitus deprimeret, quid non mali excogitavit adversus Christianos? primo enim Christianos ex omnibus regionibus in Schlabnias coegit demigrare, & eorum habitationes divendidit. Quæ res nihil ab hostili captivitate abfuit, omnibus in summas angustias conjecit.

Secundum maleficium: imperavit, ut egeni militarent, iisque a vicinis arma & stipendia in singulos 18. nomismatum darentur, ac census præterea

publicus eorum nomine penderetur, id *Allelengium* vocabatur, quod alter pro alteris tributi nomine sponsores essent.

Tertio, omnium bona inspicere, indeque censum in publicum exigi jussit, nomine *chartiatici* præterea exactis in singulos duabus siliquis.

Quarto, omnes onerum relevationes sustulit.

Quinta calamitas, quod ab omnibus sacris ædibus, parochiis, pupillis educandis destinata domo, hospitalibus, ad senes fovendos factis ædibus, nec non ab ecclesiis, atque monasteriis imperatoris, *sumarium* tributum exegit ab initio usque sui imperii. Meliora de eorum bonis sub imperialem curam transferri jubebat, nihilominus tamen tributum de his pendendum iis imponebatur, quæ reliquerat in iis ipsis sacris domibus, ita ut multis tributum duplicaretur: interim habitationibus ita exinanitis, ut inde emigrare cogerentur.

Sextum tyrannicum institutum, quod a magistratibus inspicere res eorum jussit, qui ex pauperie subito ad opes pervenissent: ab iisque, veluti qui thesauros invenissent, pecuniam postulari.

Septimum: quod emunxit etiam hos pecunia, qui a viginti retro annis ad præfens usque tempus delium aut vas aliquod aliquando reperissent.

Octavum: qui ab avis vel proavis hereditatem perceperant, et si ea divisa jam inde a viginti annis esset, eos pensionem in publicum conferre coegit, utque ii, qui extra Abydum mancipia emebant, de singulis duo nomismata solverent, maxime Dodecanesum incolentes.

Nonum: naucleros maritima, præsertim minoris Asiæ inhabitantes, & nunquam agriculturam expertos, invitos coegit emere prædia, quæ aliis ipse eripuerat, indeque tributum solvere.

Decimum: insignes Constantinopoli naucleros in unum conduxit, iisque duodecim cuique libras auri tradidit: ea lege, ut in singula nomismata usurarum nomine quatuor siliquas solverent: cum nihilominus reliqua etiam vectigalia navigiorum ab iis penderentur.

2. De usura.

Usuras de navigiis captatas (cum interim re fœnebris aliis omnibus interdixisset) aliaque infinita mala excogitavit.

3. De vasis sacris & rebus Ecclesiasticis.

Duces exercituum jussit Episcopis & clericis mancipiorum loco uti pro sua autoritate in ædes Episcopales & monasteria divertere, eorumque rebus pro arbitrio abuti. Vituperabat eos, qui ab omni ætate Deo aurea vel argentea vasa consecrassent: & res templorum sacras in publicos debere usus converti statuebat.

LEONIS ARMENI.

1. De præfecto panam adultero non irrogante.

Praeter vigilem accuratamque reipublicæ gubernationem, summa fuit in eo in flagitiosos severitas, cujus rei exemplum referam. Exeuntem aliquando palatio accessit quidam, quærens suam sibi uxorem a Senatore quodam raptam: idque facinus se ad urbis præfectum derulisse, neque tamen suum jus consequutum Leo statim mandavit, ut redeunti sibi sisteretur Senator reus tam atrocis flagitii, & urbis præfectus. Quo facto, actorem proponere suam causam jussit, qui quum rem ab initio ad finem usque exposuisset, reus convictus probationibus, quum nullum inficiandi criminis locum inveniret, scelus confessus est: & præfectus causam interrogatus, cur flagitium digna pœna ultus non esset? inops excusationis obmutuit. Hunc ergo Imperator statim munere suo exuit, & adulterum ex legibus puniendum dedit.

THEOPHILI.

1. De imaginibus.

In eos, qui cultum divinis imaginibus præstarent, nimis durum se atque inhumanum præbuit, omnes, qui ante ipsum fuere, tyrannos crudelitate vincere contendens. Nam Michael pater ejus edixerat, ne ulli pictæ imagini, ubicunque esset, nomen, Sanctus, imprimeretur, quod id nulli rei præterquam soli Deo congruere putabat. Leo autem & filius ejus Copronymus, omni earum adoratione prorsus interdixerant. Theophilus autem, ne pingeret eas coloribus concessit: abjecti dicens animi esse talium rerum admirationem, ipsamque solam spectandam esse veritatem.

2. De expulsionem monachorum.

Edixerat || Theophilus, || ne monachis ullam urbem intrare liceret: jussitque omni modo eos arceri: atque adeo non tutum erat iis conspici ea in regione. Quin & monasteria atque omni causa conditas ædes hominibus frequentans, mundana fecit hospitia.

3. De connubio Persarum cum Romanis.

Persa hunc Theophobum, Constantinopoli abducere, regemque suum facere cupientes, ejus causa aliquoties ad Theophilum legatos miserant, pacta simul pacis offerentes. Neque tamen persuaserant Imperatori, ut Theophobum ipsis dederet: sed eum potius patricii dignitate ornatum, sorori suae matrimonio copulavit: lege etiam lata, quae Persis conjugiorum cum Romanis licentiam concederet.

4. De tonsura capillorum.

Quia vero a natura paucos capitis capillos habebat, & erat recalvaster: ideo edicto edito iussit crines ab omnibus tonderi: neque ab ullo Romano ultra collum demissos gestari; sanxitque edictum, gravi flagrorum supplicio, priscorum Romanorum virtutem revocare studens.

5. De panatyperis equi.

Miles quidem manu promptus equum habuit egregium, qui ipsum saepe ex praelio incolumem extulerat. Hujus equi amore captus dux, sub quo is militabat, quum neque pollicitationibus, neque minis impetraret, hominem timiditatis accusatum apud Imperatorem exautorat. Quum autem Theophilus equum insigni virtute cuperet habere, & missis in omnes partes mandatis talem sibi queri, atque afferri juberet, eam occasionem nactus dux iste, militi ei equum invito adimit, & tanquam suum Imperatori mittit. Post, quum necessitas bellica plures milites requireret, mandatoque Imperatoris omnes, qui arma ferre possent, in exercitum allegerentur: ille etiam miles arma sumpsit, & in praelio fuis suis, quod equum, a quo servari consueverat, non haberet, occubuit, uxore & liberis relictis. Vidua amissi mariti desiderio accensa, & quod necessaria pupillis suppeditare nequibat, justitiae Imperatoris fama instigante, Constantinopolem venit: Theophilumque ad templum Blachernense equitantes de more, conspicata mariti sui equo vehi, concitato cursu aggressa frenum equi apprehendit, suum hunc esse vociferans: & non alium, sed ipsum Imperatorem eadi mariti sui causam praebuisse. Perterritus Imperator manere eam jubet, dum in palatium ipse rediret, ac reversus statim ad se vocat, ac de re tota accuratius inquit. Quam quum ea a principio ad finem usque recitaret, illico etiam dux ille sistitur, & muliere iussu Imperatoris occultata, de equo acriter interrogatur: quem quum asseveraret suum fuisse, neque raptum paratum, producit extra velum mulierem de vi peractura. Qua is conspecta dirigit, & aliquandiu mutis adstitit: tandemque ad se reversus, supplex pedibus Imperatoris se advolvit, lachrymans, & peccatum confitens. Ergo Imperator ejus facultates viduae ejusque liberis hereditatis jure addidit, ipsumque dignitate spoliatum exilio perpetuo damnat. Adeo infensus erat & iis, qui injuste opes parare intenderent.

BASILII.

1. De iudiciis, & foris quibundam: & de pauperibus lites habentibus.

Operam dedit, ut iustitia vigeret: & aequo jure inter se viverent subditi, neque a divitibus inopes opprimerentur: propositis passim decretis, quibus injustitia exterminabatur. Iudices quoque constituit, amplisque stipendiis & honoribus auxit, iustos per diem sedere pro tribunali, & litigantium causas dijudicare. Ad eam rem loca iis designavit commoda, Magnauram, Circum & Chalcen (aream portam) quam vetustate laborantem, ruinamque minantem ad hoc instauravit atque adornavit. Alimenta etiam pauperioribus, quibus iudicio erat disceptandum, ordinavit: ne inopia coacti litibus renunciant.

2. De notis numerorum.

Animadvertens occasionem maleficii pravis hominibus eo dari, quod numeri, quibus (verbi gratia) semissis, sextans, uncia, & similia designantur, per notas recepta antiquitus consuetudine scriberentur: loco notarum literis uti iussit, quas etiam rustici legere possent: & de suo sumptus in chartas, literas, atque scribas ipse suppeditavit.

LEONIS ET ALEXANDRI.

1. De iudiciis.

Existimo equidem, eorum neminem, qui iudiciario funguntur munere, eo unquam stuporis aut inscitiae prorupturum, ut aliter quam ex praescripto legum iudicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus eas dependet poenas, quae legibus sunt irrogatae. Sin forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tametsi id ipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire ac firmare non ab re alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum & coelestes omnes atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immaturatione ex hac vita excidat potius, quam excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius aedium fundamenta ignis tandem devoret, & posteritas eo redigatur inopiam, ut panem ostiatim quareret. Atque haec jure sane optimo, propterea, quod leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit fictorum pravorumque iudiciorum.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETAE.

1. De rebellibus, & seditiosis anathemate feriendis.

Quae autem mense Julio, 9. Indictione, anno 634. ab Imperatore Domino Constantino Porphyrogenneta facta est Novella, sanctissimo quoque Patriarcha domino Alexio, & synodo assentiente, quae decisionis locum obtinet, ut quae ab Imperatore & synodo descripta est, & quae decernit eos anathematizari, qui defectionem ab Imperatore moliantur, vel tyrannidem & ea ratione subjectos adversus eorum dominos incitant, inter alia hoc quoque circa finem expresse definit.

Iis, qui ab hoc deinceps tempore insidias sunt machinaturi, vel tumultum excitaturi, anathema. Iis, qui ipsis opem ferunt, & in defectione sunt socii, anathema. Iis, qui consulunt, vel ad huiusmodi incitant, anathema. Iis, qui ipsos ad poenitentiam suscipiunt, quum defectionis poenitentiam non agant, nec eam relinquunt, anathema.

2. De polygamis.

Unionis vero decisio, quae facta est sub Constantino Porphyrogenneta, & Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris Imperatoris dignitatem obtinente, anno 6429. indictione 9. & quae singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, haec dicit circa finem. Deinceps autem communi sententia ac iudicio pronunciamus, ex praesenti anno, qui est 6429. indict. 9. neminem oportere se quarto a matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: & si quis ad ejusmodi conjugium venire voluerit, esse omni ecclesiastica congregatione privatum, & ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanerit. Hoc enim etiam sanctis patribus, qui nos praecesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam aperiorem reddentes, ipsum, ut a Christiana republica alienum, abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem, quae ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituantur, & non Christiana vita indignam institutionem habeant, de tertio quoque matrimonio definimus, ut non absolute ac simpliciter & temere perficiatur. Etenim a patribus quidem, ut sordes, permissum est, non sic tunc quidem, ut nunc, re citra ullum tuborem imprudenter peracta & indiscriminatim contracta: sed quemadmodum, si quis, qui in domo in angulum incidit, multas saepe sordes viderit: nunc autem quando libertatem accepit, & perinde, ac si nihil habeat dedecoris & sordis, reputatur, recte visum est hoc repurgare, quemadmodum & turpitudinem non in angulum coniectam, sed in adibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, & quod molestum est & indecorum, ab eo rejicimus. Quin etiam humana cedentes infirmitati, honestatis autem Christianae vitae convenientis curam gerentes, hoc in tertius nuptiis servandum statuimus, ut, si quis, qui quadragesimum annum excesserit, & nec naturam reveritus, nec honestam vitam, quae in Christianis requiritur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia & observatione sit usque ad quinquennium sacramenti communionis minime particeps: & nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum quadragesimum sordem in Christi Ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitae argumentum praebuit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur. Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit, non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutaris Christi & Domini nostri resurrectione, per praecedentis jejuniorum abstinentiae repurgationem. Haec autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi, qui iis post quadragesimum annum tertiam uxorem ducere voluerint. Nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum tempestivae libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, & a molestia & a perturbatione remoti, quae solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione.

Quod si quis triginta annos natus, ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiam mulieri conjunctus fuerit, is quoque nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit expers: quia manifestum est, eum sola intemperantia motum, & quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre. Et postquam etiam sacramentorum participatione dignus fuerit habitus, semel quidem in salutaris Christi & Domini nostri resurrectione: secundo autem in dormitione immaculae Dominae nostrae Deiparae: & tertio in natali Christi & Dei nostri: quod in his procedat jejunium & ejus utilitas. Sin autem non sint liberi (quia liberorum susceptionem desiderare facile est) condonandum, & sola ea poena, quae ab initio & hucusque servata est, in eum animadvertetur. Haec etiam de tertio matrimonio.

Atqui nec secundum e, nec primum extra cautionem adhibitam relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex rapto, vel ex praecedente clandestino concubitu, sed legitime & ab iis, qui ab ejusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate munda sunt. Si quis ergo praedictis constitutionibus neglectis, ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, dum Christi Ecclesia, quae est pura, immaculata, & sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit: nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittitur, quam definitum ob fornicationem tempus explevisse cognoverit, nisi forte necessarius & vita excessum urgeat, donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem, qui ausus fuerit praeter id, quod statutum est, divina participatione aliquem dignari, de proprio gradu in periculum veniet, eo videlicet, qui praeter formam constitutam divina communione dignus est habitus, ad excommunicationem redactus, usque ad septimi anni complementum.

EJUS.

a Homicidii voluntarii poena.
b Homicidii laesivae aut irae admitti poena.

EJUSDEM NOVELLA SECUNDA CONSTITUTIO
de voluntariis homicidiis, suscipiens quidem eos, præter vim prioris, per commiserationem, damnans autem perpetuo exilio & bonorum spoliatione.

HÆC sancire nunc proposuimus, severitatem quidem prioris constitutionis benigniore Ecclesiasticorum decretorum censura commutantes: dissolutæ autem & indulgenti delinquentium disciplinæ, eaque de causa ad imitandum facili, non solum vinculo poenatum medentes, sed & totius fere substantiæ ad homicidam pertinentis spoliatione, homicidis quidem ipsis de salute, reipublicæ autem, ne quis simili moveatur affectu, utiliter prospicientes, ut horum utrumque tam jus observetur, & magnum divinumque Ecclesiasticum conservetur privilegium, quam his cautionibus imitationis frequentia coerceatur. Quod igitur attinet ad vitæ rationem homicidæ ordinari jubemus, quemadmodum canonica præscripsit disciplina. Nos autem hac constitutione perpetuo & eum damnamus exilio, ab eo loco, in quo scelus perpetratum fuerit. Quo quidem tam punietur reus, quam propinquis occisi non majoris fiet tristitiæ & doloris augmentum, quod utrumque forsitan non inutile: ne assiduo conspectu ejus, qui dolorem attulit, & defuncti memoria propinquis sponte ad ultionem impulsus, malum malo sonare conentur, & homicidii duplicent infortunium. Omnino igitur homicida perpetuo illinc exulet, nec unquam eo revertatur, & terram habiter, quæ injuste sublatis fratris sanguinem hiscendo suscepit. Et hanc primum post Ecclesiasticam censuram condemnationem ferat: præterea vero bonorum suorum privationem subeat: ne tamen applicentur fisco, Nam si uxor sit homicidii damnato, dotem & propria omnia auferre eam oportet, hoc amplius donationem ante nuptias. Quod si theoretron pacta fuerit, aut aliud quiddam, hujus omnino recuperationem & proprietatem habere, si liberi non subsint. Sin autem subsint liberi, eam habere lucrorum nuptialium usumfructum, observatis omnibus legum præscriptis, liberi autem in trientem reliquæ substantiæ paternæ succedant. Et si quidem homicida proprio motu, aut consilio ac approbatione eorum, a quibus examinatur, ad monasticam vitam (prius sceleris purus effectus) transierit, accipiat monasterium tertiam partem illius substantiæ, reliquo triente reservato uxori & liberis occisi, in parvam eorum infortunii solarium. Quod si liberi non supersint occiso, inter uxorem & ascendentes triens ille æqualiter dividatur. Uxore autem relictis liberis præmoriens, præferantur ii ascendentes. Sed si nec liberi, nec uxor, nec ascendentes sint occiso, & alii, qui lege ad successionem vocantur, cognati, diligentiam adhibuerint, ut scelus manifestaretur, trientem accipiant ejus, qui injuriam intulit. Sin autem solitariam vitam homicida non appetierit, non triens, sed bes, juxta prædictam distinctionem, parti ejus, qui interfecit, distribuat. Præterea nemo eorum, qui hujusmodi sceleris convicti sunt, civile officium, aut aliud quodlibet administret unquam, nec si divinum rescriptum impetraverit: sed omnino do maneant infames, quibus, ut viverent, tantum benigne concessum est. Caterum ii omnino tondentur, & in numerum monachorum referentur: qui malitiæ exuberantia, præmeditari sunt eadem proximi, & eam, prius habito consilio, in animæ suæ perniciem & fratris sui necem instruere patraverunt. Nec ad tempus modo poenitentia præstitutum, sed, quando vixerint, in monasterii regula coerceantur.

Nam, qui aliter sponte interfecerint, sed lascivia & impetu iræ ratione carentis, non consulto & præmeditate ac hujus habita deliberatione arguentur occidisse, perpetuo quidem præter alia omnia subjiciuntur exilio, non tamen monasticam vitam eligere cogentur.

2. De laicis, qui intestati moriuntur absque liberis.

Nec tibi repugnare videatur Novella Imperatoris Domini Constantini Porphyrogenetæ, quæ tractat de iis, qui sine liberis ab intestato moriuntur, non succedere ex linea transversa cognatos, sed tertiam partem bonorum eorum, qui sic moriuntur, ad pias animæque salutares largitiones procedere, cum eo etiam collectis pretiis servorum ejus, qui mortuus est, utpote iis eo ipso liberatis. Hæc enim Novella de laicis loquitur & solis, sicut prædicta Justiniani Novella locum habet in Episcopis & clericis, qui ab intestato moriuntur.

ROMANIS SENIORIS.

1. De prædiorum acquisitione.

Novella quoque Cæsaris Romani senioris idem pene statuit; Ne quis ultra conspicuorum & spectabilium magistrorum, aut patriciorum, neque eorum, qui imperiis, potestatibus, aut omnino principalibus dignitatibus insigniti sunt, & ornati, neque item civilium, aut militarium aut delegatorum magistratum, aut his substitutorum, neque Metropolitanorum aut Archiepiscoporum, aut præfectorum, aut eorum, qui sacris domibus præsunt, aut denique ad alium quemvis honorem seculi provecti sunt, prædiorum aut fundorum possessionem, aut emptionem, aut donationem, aut alio quovis modo adeat. Eos enim, qui post præsentem constitutionem ejusmodi quippiam moliri, & aggredi ausi fuerint, inde jubemus absque suæ pecuniæ restitutione detudi, propriisque laboribus ac sumptibus fraudari, quos ad rem ornandam & pretiosiorum faciendam contulerunt, atque ipsam prædii æstimationem, si quidem conspicui vici sint & illustres, qui hoc admiservunt, fisco

applicari: in abjectiores sint, & omnino absque ulla pretii restitutione expelli, & meritis insuper poenis castigari.

2. De rescindenda venditione.

Novella quoque Cæsaris Romani senioris ita habet: Si deprehensum & exploratum fuerit eos, qui post a se peractam venditionem, si modo testibus peracta comprobetur, ad iudicium provocarunt, intra quadriennium & id fecisse ac conquestos esse, citra controversiam his succurritur. Succurritur autem, non ut vendita suburbana recipiant: sed, ut si quidem emptor, quod reliquum est justipretii, explectioni & præstare voluerit, hoc facere liceat. Atque ita justum rei pretium supplens ac persolvens ipsa prædia sibi retineat, & qui de facta venditione queruntur, justum pretium, quanti prædium ipsum æstimatur, accipiant. Sin nolit emptor justam rei æstimationem complere, pecuniam, quam ab iis, qui cum eo exposulant, accepit, una cum ejus causis ac usuris restituat, & e prædio decedat venditori restituendo.

3. De Prælatione.

Si qui communes ædes, fundum, vineam, aut quamvis aliam rem soli habentes, aut aliter, quam communionis jure, propinquis prædiis aliqua ex parte permixti aut adjacentes, consortes, vel alioquin vicini & proximi sua alienare, aut venditionis, aut emphyteuseos, aut locationis nomine voluerint, ne prius hæc alii cuiquam alienanto, quam testarum iis fecerint, quos in prærogativa *κατὰ τάξιν*, hoc est, ordine, succedentes dicimus. Ut primi, inquam, vocentur permixti quoque gradu juncti cognati, aut quibuscum aliquid est commune, ut ædes, fundus, vinea aut quavis alia res. Ejusmodi quidem cognatos lex præfert. Ubi vero cognati communionem in re non habent, tum anteposuntur, qui aliquid in ea communis habent. Quibus ii succedunt, qui tantum permixti sunt, et si omni ex parte ei, qui rem alienat, sint externi: deinceps & simul juncti consortes. Postremo, qui simpliciter aliqua ex parte rei alienanda uniti sunt, & vicini. Consortes porro appellamus, quotquot sub eodem censore perscripti sunt, & in censum publicum relati, etiam si propria tributa diversis in locis pensitent. Enimvero cum multi finibus prædii alienandi circumquaque adjacent, suo cuique ordine testationis prærogativa tribuatur, ut reventibus forte iis, qui jure præferuntur, qui deinceps vocantur, contractum, si velint, inire queant. Quod si æqualibus omnes subnixi reperiantur privilegii, ut nihil omnino sibi invicem in hujusmodi vocatione præjudicent, eadem quoque rursus fiat denunciatio, ut intra triginta dies justum pretium, quodque verus emptor haud segniter præstiturus esset, si absque ulla mora solventes, pro rata parte, vel sponte sua, vel alicujus opera & arbitratu distribuunt. Quotquot autem intra præfixum tempus, sibi delatam pretii partem non præstiterint, jus prærogativæ amittent: nisi si quis forte eorum captivus est, deportatus aut relegatus: aut ob publica privatave negotia citra dolum absens: aut etiam nondum annum ætatis vicissimum quinrum explevit. Horum enim qui administranda negotia susceperunt, intra quatuor menses, cum præsentibus novis emptoribus pro rata portione concurrunt, pretium explentes, quod a minoribus subducta ratione est præstandum, una cum legitimis usuris & necessariis sumptibus. Externos vero emptores in totam submovent, pretium cum usuris ac sumptibus ipsis restituentes. Quin & in universitate villarum, quæ dicuntur, aut prædiorum (universitatis autem unius sunt, qui ex eadem sunt villa) longe satius est, ut eorum habitatores sibi mutuo præferantur. Quod si omnes, quibus in rei distractione prærogativa jus datur, recusant, vel eos exploratum fuerit, ei, qui rem alienat, & ejus familiæ aut pecuniarii damni seu muleæ auctores fuisse, aut ejus corpori ac vitæ insidias struxisse, gravissimamque infamiam peperisse, idque non fortuito, sed de industria, aut per se, aut per suos, hos invito eo, qui talia sit passus, nulla ratione volumus ad ipsius prædia aspirare. Post decennium tamen silentio peractum, adversus eos, qui quovis modo contraxerint, quive donatione aut testamento quippiam fuerint consecuti, nulla omnino ab iis, qui dictis ex causis prærogativæ jus habent, imo nec a fisco controversa moveatur. Occasione tamen dotis aut propter nuptias donationis, ex testamento vel permutatione vel transactione, & propinquis & externis omnes alienent, absque simulatione nimirum ac dolo. Si vero, qui in fraudem nostræ constitutionis alienant, aliud quid facere ausi fuerint, & aliud aperte simulare, si quidem post jusjurandum convicti fuerint, tam ipsi, quam qui ita dolo cum ipsis contraxerunt, & perjurii poenas dabunt: & hi quidem prædio, illi vero clam soluto pretio excident, & utraque fisco inferentur, ut a fisco propinquis venduntur. Sin vero ante jusjurandum deprehensi fuerint tale quippiam egisso & quod actum fuerit, erit irritum, & qui semel fundum præter iuris formulam alienare conatus est, vel invitatus postea cogetur iis vendere, quibus jus prærogativæ concessimus. Et hæc quidem de his statuenda.

NICEPHORIPHOCA.

1. De tetartero, quod est numismatis genus.

Numisma c attenuavit, tetartero excogitato. Cumque eo modo duplex esset nummus, pensiones publicæ graviores exigebant, minor in sumptibus faciendis dissipabatur.

Cumque esset a lege & consuetudine receptum, ut omnes nummi imagine Imperatoris alicujus notati, modo ponderi nihil decederet, idem valerent: ipse sua insignes imagine præferti, aliorum depressis præ-

3. De connubio Persarum cum Romanis.

Persa hunc Theophobum, Constantinopoli abducere, regemque suum facere cupientes, ejus causa aliquoties ad Theophilum legatos miserant, pacta simul pacis offerentes. Neque tamen persuaserant Imperatori, ut Theophobum ipsis dederet: sed eum potius patricii dignitate ornatum, sorori suae matrimonio copulavit: lege etiam lata, quae Persis conjugiorum cum Romanis licentiam concederet.

4. De tonsura capillorum.

Quia vero a natura paucos capitis capillos habebat, & erat recalvaster: ideo edicto edito iussit crines ab omnibus tonderi: neque ab ullo Romano ultra collum demissos gestari; sanxitque edictum, gravi flagitiorum supplicio, priscorum Romanorum virtutem revocare studens.

5. De panatarii equi.

Miles quidem manu promptus equum habuit egregium, qui ipsum saepe ex praelio incolumem extulerat. Hujus equi amore captus dux, sub quo is militabat, quum neque pollicitationibus, neque minis impetraret, hominem timiditatis accusatum apud Imperatorem exautorat. Quum autem Theophilus equum insigni virtute cuperet habere, & missis in omnes partes mandatis talem sibi queri, atque afferri juberet, eam occasione nactus dux iste, militi ei equum invito adimit, & tanquam suum Imperatori mittit. Post, quum necessitas bellica plures milites requireret, mandatoque Imperatoris omnes, qui arma ferre possent, in exercitum allegerentur: ille etiam miles arma sumpsit, & in praelio suis, quod equum, a quo servari consueverat, non haberet, occubuit, uxore & liberis relictis. Vidua amissi mariti desiderio accensa, & quod necessaria pupillis suppeditare nequibat, justitiae Imperatoris fama instigante, Constantinopolim venit: Theophilumque ad templum Blachernense equitantes de more, conspicata mariti sui equo vehi, concitato cursu aggressa frenum equi apprehendit, suum hunc esse vociferans: & non alium, sed ipsum Imperatorem eadi mariti sui causam praebuisse. Perterritus Imperator manere eam jubet, dum in palatium ipse rediret, ac reversus statim ad se vocat, ac de re tota accuratius inquit. Quam quum ea a principio ad finem usque recitaret, illico etiam dux ille sistitur, & muliere jussu Imperatoris occultata, de equo acriter interrogatur: quem quum asseveraret suum fuisse, neque raptum paratum, producit extra velum mulierem de vi peractura. Qua is conspecta dirigit, & aliquandiu mutus adstirrit: tandemque ad se reversus, supplex pedibus Imperatoris se advolvit, lachrymans, & peccatum confitens. Ergo Imperator ejus facultates viduae ejusque liberis hereditatis jure addidit, ipsumque dignitate spoliagum exilio perpetuo damnat. Adeo infensus erat & his, qui injuste opes parare intenderent.

BASILI.

1. De iudiciis, & foris quibusdam: & de pauperibus lites habentibus.

Operam dedit, ut justitia vigeret: & a quo jure inter se viverent subditi, neque a divitibus inopes opprimerentur: propositis passim decretis, quibus injustitia exterminabatur. Iudices quoque constituit, amplisque stipendiis & honoribus auxit, iustos per diem sedere pro tribunali, & litigantium causas dijudicare. Ad eam rem loca iis designavit commoda, Magnauram, Circum & Chalcen (aream portam) quam vetustate laborantem, ruinamque minantem ad hoc instauravit atque adornavit. Alimenta etiam pauperioribus, quibus iudicio erat disceptandum, ordinavit: ne inopia coacti litibus renunciant.

2. De notis numerorum.

Animadvertens occasionem maleficii pravis hominibus eo dari, quod numeri, quibus (verbi gratia) semissis, sextans, uncia, & similia designantur, per notas recepta antiquitus consuetudine scriberentur: loco notarum literis uti iussit, quas etiam rustici legere possent: & de suo sumptus in chartas, literas, atque scribas ipse suppeditavit.

LEONIS ET ALEXANDRI.

1. De iudiciis.

Existimo equidem, eorum neminem, qui iudiciario funguntur munere, eo unquam stuporis aut inscitiae prorupturum, ut aliter quam ex praescripto legum iudicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus eas dependet poenas, quae legibus sunt irrogatae. Sin forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tamen si id ipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire ac firmare non ab alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum & coelestes omnes atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immature ex hac vita excidat potius, quam excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius adium fundamenta ignis tandem devoret, & posteritas eo redigatur inopiam, ut tandem ostiatum querat. Atque haec jure sane optimo, propterea, quod leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit fictorum pravorumque iudiciorum.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETAE.

1. De rebellibus, & seditiosis anathemate feriendis.

Quia autem mense Julio, 9. Indictione, anno 634. ab Imperatore Domino Constantino Porphyrogenneta facta est Novella, sanctissimo quoque Patriarcha domino Alexio, & synodo assentiente, quae decisionis locum obtinet, ut quae ab Imperatore & synodo descripta est, & quae decernit eos anathematizari, qui defectionem ab Imperatore moliantur, vel tyrannidem & ea ratione subiectos adversus eorum dominos incitant, inter alia hoc quoque circa finem expresse definit.

His, qui ab hoc deinceps tempore insidias sunt machinaturi, vel tumultum excitaturi, anathema. His, qui ipsi opem ferunt, & in defectione sunt socii, anathema. His, qui consulunt, vel ad huiusmodi incitant, anathema. His, qui ipsos ad poenitentiam suscipiunt, quum defectionis poenitentiam non agant, nec eam relinquunt, anathema.

2. De polygamia.

Unionis vero decisio, quae facta est sub Constantino Porphyrogenneta, & Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris Imperatoris dignitatem obtinente, anno 6429. indictione 9. & quae singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, haec dicit circa finem. Deinceps autem communi sententia ac iudicio pronunciamus, ex praesenti anno, qui est 6429. indictione 9. neminem oportere se quarto a matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: & si quis ad ejusmodi conjugium venire voluerit, esse omni ecclesiastica congregatione privatum, & ab ipso in sanctum templum ingressa alienum, donec in conjugio permanerit. Hoc enim etiam sanctis patribus, qui nos praecesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam aperiorem reddentes, ipsum, ut a Christiana republica alienum, abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem, quae ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituantur, & non Christiana vita indignam institutionem habeant, de tertio quoque matrimonio definimus, ut non absolute ac simpliciter & temere perficiatur. Etenim a patribus quidem, ut sordes, permissum est, non sic tunc quidem, ut nunc, re citra ullum ruborem imprudenter peracta & indiscriminatim contracta: sed quemadmodum, si quis, qui in domo in angulum incidit, multas saepe sordes viderit: nunc autem quando libertatem accepit, & perinde, ac si nihil habeat dedecoris & sordis, reputatur, recte visum est hoc repurgare, quemadmodum & turpitudinem non in angulum coniectam, sed in adibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, & quod molestum est & indecorum, ab eo rejicimus. Quin etiam humana cedentes infirmitati, honestatis autem Christianae vitae convenientis curam gerentes, hoc in tertius nuptiis servandum statuimus, ut, si quis, qui quadragesimum annum exceperit, & nec naturam reveritus, nec honestam vitam, quae in Christianis requiritur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecit, is cum omni diligentia & observatione sit usque ad quinquennium sacramenti communionis minime particeps: & nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum quadragesimum sordem in Christi Ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitae argumentum praebebit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur. Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit, non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi & Domini nostri resurrectione, per praecedentis jejuniorum abstinentiae repurgationem. Haec autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi, qui iis post quadragesimum annum tertiam uxorem ducere voluerint. Nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum tempestivae libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, & a molestia & a perturbatione remoti, quae solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione.

Quod si quis triginta annos natus, ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiam mulieri conjunctus fuerit, is quoque nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit expers: quia manifestum est, eum sola intemperantia motum, & quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre. Et postquam etiam sacramentorum participatione dignus fuerit habitus, semel quidem in salutari Christi & Domini nostri resurrectione: secundo autem in dormitione immaculatae Dominae nostrae Deiparae: & tertio in natali Christi & Dei nostri: quod in his procedat jejunium & ejus utilitas. Sin autem non sint liberi (quia liberorum susceptionem desiderare facile est) condonandum, & sola ea poena, quae ab initio & hucusque servata est, in eum animadvertetur. Haec etiam de tertio matrimonio.

Atqui nec secundum e, nec primum extra cautionem adhibitam relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex raptu, vel ex praecedente clandestino concubitu, sed legitime & ab iis, qui ab ejusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo praedictis constitutionibus neglectis, ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, dum Christi Ecclesia, quae est pura, immaculata, & sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit: nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittitur, quam definitum ob fornicationem tempus explevisse cognoverit, nisi forte necessarius e vita excessus urgeat, donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem, qui ausus fuerit praeter id, quod statutum est, divina participatione aliquem dignari, de proprio gradu in periculum veniet, eo videlicet, qui praeter formam constitutam divina communione dignus est habitus, ad excommunicationem redacto, usque ad septimi anni complementum.

^a Homicidii voluntarii poena.
^b Homicidii lascivii aut ira admitti poena.

EJUSDEM NOVELLA SECUNDA CONSTITUTIO
de voluntariis homicidiis, suscipiens quidem eos, prae-
ter vim prioris, per commiserationem, damnamus au-
tem perpetuo exilio & bonorum spoli-
atione.

HÆC sancire nunc proposuimus, severitatem qui-
dem prioris constitutionis benigniore Ecclesia-
sticorum decretorum censura commutantes: dis-
soluta autem & indulgenti delinquentium disci-
plinæ, eaque de causa ad imitandum facili, non solum vinculo poenatum
medentes, sed & totius fere substantiæ ad homicidam pertinentis spoli-
atione, homicidis quidem ipsis de salute, reipublicæ autem, ne quis simi-
li moveatur affectu, utiliter prospicientes, ut horum utrumque tam jus
observetur, & magnum divinumque Ecclesiarum conservetur privilegi-
um, quam his cautionibus imitationis frequentia coerceatur. Quod
igitur attinet ad vitæ rationem homicidæ ordinari jubemus, quemad-
modum canonica præscripserit disciplina. Nos autem hac constitutione
perpetuo & cum damnamus exilio, ab eo loco, in quo scelus perpetratum
fuerit. Quo quidem tam punietur reus, quam propinquus occisi
non majoris fiet tristitiæ & doloris augmentum, quod utrumque forsitan
non inutile: ne assiduo conspectu ejus, qui dolorem attulit, & defuncti
memoria propinqui sponte ad ultionem impulsus, malum malo sanare co-
nentur, & homicidii duplicem infortunium. Omnino igitur homicida
perpetuo illinc exulet, nec unquam eo revertatur, & terram habiter,
quæ injuste sublatis fratris sanguinem hincendo suscepit. Et hanc primum
post Ecclesiasticam censuram condemnationem ferat: præterea vero bo-
norum suorum privationem subeat: ne tamen applicentur fisco. Nam
si uxor sit homicidii damnato, dotem & propria omnia auferre eam oportet,
hoc amplius donationem ante nuptias. Quod si thetoretion pacta
fuerit, aut aliud quidpiam, hujus omnino recuperationem & proprietatem
habere, si liberi non subsint. Sin autem subsint liberi, eam habere
lucrorum nuptialium usumfructum, observatis omnibus legum præscrip-
tis, liberi autem in tricentem reliquæ substantiæ partem succedant. Et
si quidem homicida proprio motu, aut consilio ac approbatione eo-
rum, a quibus examinatur, ad monasticam vitam (prius sceleris purus ef-
fectus) transierit, accipiat monasterium tertiam partem illius substantiæ,
reliquis triente reservato uxori & liberis occisi, in parvam eorum infor-
tunii solarium. Quod si liberi non supersint occiso, inter uxorem & a-
scendentes triens ille æqualiter dividatur. Uxore autem relictis liberis
præmoriens, præferantur ii ascendentes. Sed si nec liberi, nec uxor,
nec ascendentes sint occiso, & alii, qui lege ad successionem vocantur,
cognati, diligentiam adhibuerint, ut scelus manifestaretur, tricentem ac-
cipiant ejus, qui injuriam intulit. Sin autem solitariam vitam homici-
da non appetierit, non triens, sed bes, juxta prædictam distinctionem,
partem ejus, qui interfectus est, distribuatur. Præterea nemo eorum, qui
hujusmodi sceleris convicti sunt, civile officium, aut aliud quodlibet ad-
ministrare unquam, nec si divinum rescriptum impetraverit: sed omnino
do maneat infames, quibus, ut viverent, tantum benigne concessum est.
Ceterum ii omnino tondentur, & in numerum monachorum referen-
tur: qui malitiæ exuberantia, præmeditati sunt eadem proximi, & eam,
prius habito consilio, in animæ suæ perniciem & fratris sui necem instru-
cti patrantur. Nec ad tempus modo poenitentia præstituta, sed, quan-
diu vixerint, in monasterii regula coerceantur.

Nam, qui aliter sponte interfecerint, sed lascivia & imperu iræ ra-
tione carentis, non consulto & præmeditate ac hujus habita delibera-
tione arguentur occidisse, perpetuo quidem præter alia omnia subicien-
tur exilio, non tamen monasticam vitam eligere cogentur.

2. De laicis, qui intestati moriuntur absque liberis.

Nec tibi repugnare videatur Novella Imperatoris Domini Con-
stantini Porphyrogenetæ, quæ tractat de iis, qui sine liberis ab
intestato moriuntur, non succedere ex linea transversa cognatos, sed ter-
tiam partem bonorum eorum, qui sic moriuntur, ad pias animæque sa-
lutes largitiones procedere, cum eo etiam collectis pretiis servorum
ejus, qui mortuus est, utpote iis eo ipso liberatis. Hæc enim Novella
de laicis loquitur & solis, sicut prædicta Justiniani Novella locum habet
in Episcopis & clericis, qui ab intestato moriuntur.

ROMANI SENIORIS.

1. De pradiorum acquisitione.

Novella quoque Cæsaris Romani senioris idem pene statuit; Ne-
quis ultra conspicuorum & spectabilium magistrorum, aut pa-
triorum, neque eorum, qui imperiis, potestatibus, aut omnino
principalibus dignitatibus insigniti sunt, & ornat, neque item
civilium, aut militarium aut delegatorum magistratum, aut his substi-
tutorum, neque Metropolitanorum aut Archiepiscoporum, aut præfe-
ctorum, aut eorum, qui sacris domibus præsunt, aut denique ad alium
quemvis honorem seculi proventi sunt, pradiorum aut fundorum posses-
sionem, aut emptionem, aut donationem, aut alio quo vis modo adeat. Eos
enim, qui post præsentem constitutionem ejusmodi quippiam moliri, &
aggredi ausi fuerint, inde jubemus absque suæ pecuniæ restitutione de-
trudi, propriisque laboribus ac sumptibus fraudari, quos ad rem ornan-
dam & pretiosiores faciendam contulerunt, atque ipsam prædii æstima-
tionem, si quidem conspicui viri sint & illustres, qui hoc admiserunt, fisco

applicari: Sin abjectiores sint, & omnino absque ulla
pretii restitutione expelli, & meritis insuper poenis ca-
stigare.

2. De rescindenda venditione.

Novella quoque Cæsaris Romani senioris ita habet:
Si deprehensum & exploratum fuerit eos, qui post
a se peractam venditionem, si modo testibus peracta
comprobetur, ad iudicium provocaverint, intra quadri-
ennium & id fecisse ac conquestos esse, citra controver-
siam his succurritur. Succurritur autem, non ut vendita
suburbana recipiant: sed, ut si quidem emptor, quod re-
liquum est iusti pretii, expletioni & præstare voluerit,
hoc facere liceat. Atque ita iustum rei pretium sup-
plens ac persolvens ipsa prædia sibi retineat, &, qui de facta vendito-
ne queruntur, iustum pretium, quanti prædium ipsum æstimatur, acci-
piant. Sin nolit emptor iustam rei æstimationem complere, pecuniam,
quam ab iis, qui cum eo exposcunt, accepit, una cum ejus causis ac ulu-
ris restituat, & e prædio decedat venditori restituendo.

3. De Prælatione.

Si qui communes ædes, fundum, vineam, aut quamvis aliam rem soli
habentes, aut aliter, quam communionis jure, propinquis prædiis ali-
qua ex parte permixti aut adjacentes, consortes, vel alioquin vicini &
proximi sua alienare, aut venditionis, aut emphyteuticæ, aut locationis
nomine voluerint, ne prius hæc alii cuiquam alienanto, quam testarum
iis fecerint, quos in prærogativa *κατὰ τὸν δῶρον*, hoc est, ordine, succedentes
dicimus. Ut primi, inquam, vocentur permixti quoque gradu juncti
cognati, aut quibuscum aliquid est commune, ut ædes, fundus, vinea aut
quævis alia res. Ejusmodi siquidem cognatos lex præfert. Ubi vero co-
gnati communionem in re non habent, tum anteponuntur, qui aliquid
in ea communis habent. Quibus ii succedunt, qui tantum permixti
sunt, etiam omni ex parte ei, qui rem alienat, sint externi: deinceps & si-
mul juncti consortes. Postremo, qui simpliciter aliqua ex parte rei alie-
nandæ uniti sunt, & vicini. Consortes porro appellamus, quotquot sub
eodem censore perscripti sunt, & in censum publicum relati, etiam si pro-
pria tributa diversis in locis pensitent. Enimvero cum multi finibus
prædii alienandi circumquaque adjacent, suo cuique ordine testationis
prærogativa tribuatur, ut reventibus forte iis, qui jure præferuntur,
qui deinceps vocantur, contractum, si velint, inire queant. Quod si
æqualibus omnes subnixi reperiantur privilegiis, ut nihil omnino sibi
invicem in hujusmodi vocatione præjudicent, eadem quoque rursus
fiat denunciatio, ut intra triginta dies iustum pretium, quodque verus
emptor haud segniter præstiturus esset, si absque ulla mora solventes,
pro rata parte, vel sponte sua, vel alicujus opera & arbitratu distribuunt.
Quotquot autem intra præfixum tempus, sibi delatam pretii partem
non præstiterint, jus prærogativæ amittent: nisi si quis forte eorum
captivus est, deportatus aut relegatus: aut ob publica privatave negotia
citra dolum absens: aut etiam nondum annum ætatis vicesimum quin-
tum explevit. Horum enim qui administranda negotia susceperunt, in-
tra quatuor menses, cum præsentibus novis emptoribus pro rata por-
tione concurrunt, pretium explentes, quod a minoribus subducta ra-
tione est præstandum, una cum legitimis usuris & necessariis sumptibus.
Extremos vero emptores in totum submovent, pretium cum usuris ac
sumptibus ipsis restituentes. Quin & in universitate villarum, quæ di-
cuntur, aut prædiorum (universitatis autem unius sunt, qui ex eadem
sunt villa) longe satius est, ut earum habitatores sibi mutuo præferan-
tur. Quod si omnes, quibus in rei distractione prærogativæ jus datur,
recusant, vel eos exploratum fuerit, ei, qui rem alienat, & ejus familiæ
aut pecuniarij damni seu mulctæ auctores fuisse, aut ejus corpori ac vitæ
insidias struxisse, gravissimamque infamiam peperisse, idque non fortui-
to, sed de industria, aut per se, aut per suos, hos invito eo, qui talia sit
passus, nulla ratione volumus ad ipsius prædia aspirare. Post decennium
tamen silentio peractum, adversus eos, qui quovis modo contraxerint,
quive donatione aut testamento quippiam fuerint consecuti, nulla o-
mnino ab iis, qui dictis ex causis prærogativæ jus habent, imo nec a fi-
sco controversia moveatur. Occasione tamen dotis aut propter nu-
ptias donationis, ex testamento vel permutatione vel transactione, &
propinquis & externis omnes alienent, absque simulatione nimirum ac
dolo. Si vero, qui in fraudem nostræ constitutionis alienant, aliud quid
facere ausi fuerint, & apud aperte simulare, si quidem post iurjurandum
convicti fuerint, tam ipsi, quam qui ita dolose cum ipsis contraxerunt,
& perjuri poenas dabunt: & hi quidem prædio, illi vero clam soluto
pretio excident, & utraque fisco inferentur, ut a fisco propinquis ve-
niantur. Sin vero ante iurjurandum deprehensi fuerint tale quippiam
egisse &, quod actum fuerit, erit irritum, & qui semel fundum præter
juris formulam alienate conatus est, vel invitatus postea cogetur iis ven-
dere, quibus jus prærogativæ concessimus. Et hæc quidem ita de his
statuenda.

NICEPHORI PHOCÆ.

1. De tetartero, quod est numismatis genus.

Numisma c attenuavit, tetartero excogitato. Cumque eo modo du-
plex esset nummus, pensiones publicæ graviores exigebant, mi-
nor in sumptibus faciendis dissipabatur.

Cumque esset d lege & consuetudine receptum, ut omnes
nummi imagine Imperatoris alicujus notati, modo ponderi nihil dece-
deret, idem valerent: ipse sua insignes imagine præferri, aliorum depre-
ssis præ-

a Sextula Hexagium.

b Cum itaque nummi veteres essent hexagii, tarteros effecit, id est, tertiam partem ponderis ademit. Ea est enim Hexagii ad Tarterum proportio, quæ besis ad assem.

c *ταξιδιον* ita Cedrenus. Locup videtur fuisse, ubi vestigium, aut pensionum ducebantur rationes: Galli dicebant: *la chambre des comptes ou des Finances ou Thesor.*

d Contra legem x. c. de sacros. Eccl.

e Regaliorum jus in Ecclesiis sibi eodem modo Reges Galliarum adferunt, quod & vocant, *droit de Regale.*

f Novas religiones, novos ordines, seu novum habitum religionis creari vel adsumi. Sic Gregorius X. in Concilio generali Lugdunensi statuit, v. cap. 1. de religionis domibus in 6.

sis pretiis, voluit: eaque re haud leviter subditis in permutationibus incommodavit.

De eodem, & de hexagio.

Apparet eundem avaritiz quoque sordibus fuisse contaminatum. Nam cum usque ad eum quodvis numisma hexagium a penderet, ille tarterum b excogitavit pondere immutato.

2. De pralatione.

Ne quod privilegium præstendant pauperes, dum distrahitur prædium a potentioribus, neque ex confortio, neque ex communicatione, licet milites, vel etiam cives esse deprehendantur: sed in hoc rursus succedat persona quæpiam potestate prædita, quæ scilicet pauperum hinc inde adjacentium tranquillitatem ac utilitatem possit tueri. Et potentes cum potentioribus duntaxat emptiones contrahere volumus: milites vero & pauperes cum iis, qui parem secum sortiri sunt ordinem ac locum.

3. Ne Ecclesiæ prædiis locupletentur, & ne sine sententia Principis Episcopus creetur.

Praterea ad officium c assidue veniens, graviter subditos afflixit, non modo pensionem & tributum omnigenis rationibus, sed & rapinis intolerabilibus. Ad hæc partem quandam eorum, quæ Senatoribus solebant Imperatores largiri, donorum, in fisco retinuit, causatus sibi ad bella gerenda deesse pecuniam. Neque hoc tantum, sed & donationes monasteriis atque templis relictas a quibusdam piis Imperatoribus prorsus abolevit, lege etiam lata, ne d Ecclesiæ immobilibus locupletarentur bonis: causatus, Episcopos male prodigere ea, quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Id vero omnium gravissimum, quod legem tulit, cui & Episcopi quidam leves atque adulatores subscriperunt: ne Imperatoris injussu ullus crearetur Episcopus & a mortuo aliquo Episcopo aliquem suorum submisit, qui definitos faceret sumptus: ipse quod erat de redditibus reliquum, accepit.

4. Ne de novo construat monasterium, aut venerabilis alia domus.

Imperatoris autem Domini Nicephori Phocæ Novella idcirco, non f esse de novo construenda monasteria, vel xenodochia, vel nosocomia, vel alia sancta & religiosa loca, sed eorum, quæ sunt, curam geri oportere & hæc expresse in fine adjicit.

Quare ab hoc deinceps tempore, quod est vij. indict. initium, nemini liceat, nec loca, nec agros ad monasteria, vel gerocomia vel xenodochia transmittere, sed neque ad metropolim vel ad Episcopatum; Neque enim illis est hoc conducibile. Si quæ autem prædictæ & religiosæ domus, vel Episcopatus & monasteria adeo malam administrationem & providentiam sortitæ sunt, ut locis privatæ destitutæque sint, iis sententia & examinatione Imperatoria, eorum, quæ sufficiunt acquisitio non prohibetur. Cellas autem & quæ appellantur lauræ, in desertis ædificare, quæ non ad possessiones & agros alienos extenduntur, sed soli monastico ambitui seorsum præstituantur, tantum abest, ut volentibus prohibeamus, ut etiam in magna laude ponamus.

BASILII PORPHYROGENNETÆ.

1. De possessione Ecclesiarum & venerabilium domorum.

Quam quidem Novellam Porphyrogenneta dominus Basilus junior sua Novella sustulit, mense Aprili edita indict. 1. anno 6495. quæ & hæc expresse continet: Imperium nostrum, quod a Deo profectum est, cum & a monachis, quorum pietas & virtus est testata, & a multis aliis legem de Dei Ecclesiis & sanctis domibus, vel potius contra Dei Ecclesias & sanctas eorum domos a domino Nicophoto, qui imperium invasit, conditam præsentium malorum causam fuisse, & radicem, & universalis hujus subversionis & confusionis (ut, quæ ad injuriam & contumeliam, non solum Ecclesiarum & sanctarum domorum, sed etiam Dei ipsius facta sit) intellexisset, & maxime cum id re ipsa expertum esset; ex quo enim hæc lex est observata, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ occurrit: sed contra, nullum penitus calamitatis genus defuit.

Statuit per præsentem auream bullam, ut lex prædicta ab hoc præsentis die cesset, & deinceps infirma & irrita permaneat, & locum habeant & in usu sint, quæ de Dei Ecclesiis & sanctis & religiosis domibus factæ sunt leges.

2. De allelengyo communis census pensitorum.

Constituit tributum pauperum, qui solvendo non essent, a locupletibus exigendum esse: quod allelengyum vocabatur.

3. De prædiis potentiorum.

Lege etiam sanxit, ne potentiores multiplicandis prædiis augescerent. Quanquam eadem etiam ab avo ejus Constantino, hujusque locero Romano lata fuit.

4. De præscriptione 40. annorum.

Cæterum Novella lex Cæsaris Basilii Porphyrogenetæ in his quadraginta a annorum præscriptionem tollit. Neque rursus inopes, si potentiorum injuriis oppressi fuerint, quadraginta annorum præscriptione repellit: neque ullas prorsus valere præscriptiones, etsi aureis bullis insertæ sint, quæ injuste & fraudulenter inductæ fuerint. Neque ipsum etiam fiscum ullo temporis excludi intervallo, sed ab Augusto principe jus suum revocare, probationesque suas ad illud recuperandum asserre.

ROMANI ARGYRI.

1. De reditu magna Ecclesiæ, & de allelengyo.

Initio imperii bonis ac laudabilibus institutis subditos demeritus est. Principium fecit beneficentia in religionem. Cum enim sciret magnæ Ecclesiæ reditus non sufficere, ut, qui superioribus temporibus dispensator fuisset ejus, & aliarum, quib. hujus clerus de more inserviebat, LXXX. auri libras quotannis ex ærario Imperiali ei pendi jusset. Abolevit etiam allelengyum, quod Constantin. erat sublaturus, nisi mors eum anteverisset.

Z O Æ.

1. De magistratibus non vendendis.

Imperio Zox restituto, quæ sororem Theodoram quantumvis invita, consortem habebat, statim & honorum gradibus senatorio ordini, & largitionibus multitudini gratiæ sunt actæ, ac reipublicæ quanta omnino poterat cura gesta. Nam in omnes imperii partes literæ & edicta dimittebantur, quæ & magistratus vendi (quod erat ante factitatum) prohiberent: & omnia injustitiæ genera de medio tolli juberent.

M I C H A E L I S.

1. De pratorio, & velamine capitis, & de publicis curatoribus.

Cum autem esset admodum senex, multaque antiqua recordaretur, multas veterum consuetudinum reducere intendit, nihil vel imperio, vel reipublicæ profuturas. Nam pratorium expurgari jussit, & civium capita non literis, ut nunc, sed bysiniis pileis, magnis lineis purpureis intertextis tegi. Et procuratores publicos non ex senatu delegit, sed alios scribarum e numero velocium, in singulis archivis educatorum: & id genus alia multa.

I S A A C I C O M N E N I.

1. De canonico, & consuetudinibus, quæ dantur pro ordinatione.

De canonico autem, & consuetudinibus, quæ pro ordinatione dantur, hucusque vim habet aurea bulla invidi Imperatoris Domini Isaci Comneni quæ partim ita habet:

Statuit vero Imperatoria mea majestas, ut etiam in ordinatione sacerdotum & Canonico vetus forma auctoritatem obineat, & nihil in ordinatione Episcopus, qui ordinat, amplius accipiat, quam præstantioris monetæ Imperatoris meæ majestatis, septem aureos nummos duntaxat: unum videlicet, quando facit simplicem b papam, sive lectorem: tres, quando ordinat diaconum: alteros tres, quando sacerdotem, sive presbyterum perficit. Sic similiter pro Canonico a vico triginta infumibula habente, similem aureum unum, argenteos duos, arietem unum, ordei modios sex, vini mensuras sex, farinæ modios sex, gallinas triginta: a vico vero, qui viginti infumibula habet, aurei bessem, pro duobus argenteis argenteum, agnum dimidiatum, ordei modios quatuor, vini mensuras quatuor, & gallinas viginti: a vico denique, qui decem infumibula habet, argenteos quinque, agnellum unum, ordei modios duos, vini mensuras duas, farinæ modios duos, & gallinas decem: quemadmodum in veterum actuatorum sigillis præscripta sunt. Atque provincialium conveniens ordinatio Imperatoris meæ majestati placuit. Cum hac vero aurea formali bulla, confecta est etiam 15. mensis Januarii, indict. 10. a sanctissimo illo Patriarcha domino Nicolao synodalis annoratio, quæ jubet, ut secundum hanc auream bullam canonica, ac pro ordinatione dentur.

M I C H A E L I S.

1. De pralatione in antichressi.

Potior est propinquus externo in rerum soli antichressi.

N I C E P H O R I B O T A N I A T Æ.

1. De solutione matrimonii ob furorē conjugis.

At vero C. & Cl. Imperatoris Domini Leonis Philosophi Novellæ statuunt, ut viro triennium duret neque intra illud, postquam uxor futere coeperit, conjugium dirimat: mulier autem, nisi quinquennium

a Præscriptio 40. annorum inopes non excludi, qui a potentioribus spoliantur.

b Papa simplex, inferioris ordinis clericus, lector, ostiarius, acolytus, dixi l. 6. c. de Episcopali auctoritate.

a πρὶ Χρῆ-
στον de in-
dulgentia reli-
quorum.

b Permissis et-
iam in sexto gra-
du.

c Myſorum ulti-
mus proverbium.
Myſorum popu-
lus contemptissi-
mus habitus fuit.
Cicero 87. p. 9
Flacco, & Strabo
22.

d Phryx plagis
fit melior, pro-
verbium, v. Cic.
pro Flacco.

e Proverbium de
Myſis & Phrygiis
verſibus Trime-
tris huiusmodi
fuit: χαλκὸς τῶ
μυſῶν καὶ φρυ-
γῶν ὀρίσμα-
τα: τὸ δὲ διο-
ξέειν χαλκὸν
πρόν, sunt separati
Myſorum Phry-
gumque termini,
sed huius per-
quam arduū est.
Hi enim populi
non satis stabili-
ter tute sunt
suos fines suasque
sedes, sed subinde
aliunde alio de-
pulsī terminos
incertos reddide-
runt. v. Strabo-
nem 22. Plinius
quoque Myſiam
in Phrygia col-
locat. v. Plinium
lib. 5. Hinc Plu-
tarchus ἐπὶ τῇ
αὐτοῖς separa-
tam ait esse Phi-
λοſophorum &
Medicorum pro-
fessionem, non
aliter ac Myſo-
rum Phrygumque
haec.

nium praterierit, a furente marito non separetur. Legas
quoque Novellam Imperatoris D. Nicephori Botaniatæ,
quæ de furentibus conjugibus eadem differit.

2. De relevatione a fiscalium debitorum.

Botaniates, cum ad imperium pervenisset, a Patriarcha
regali fascia tertio die coronatur, ac primum illud libe-
ralitatis specimen edidit, ut quicquid fisco deberetur, id
universum citra exceptionem aboleret, ac novas tabulas
magnifico edicto institueret.

ALEXII COMNENI.

1. De atate ineuntium officia.

De iis autem, qui in imperfecta atate officia aut dignitates
suscipiunt, repositum est in publicis se-
cretis edictum D. Alexii Comneni, semper cele-
brandi Imperatoris: illud etiam cognosce. Habet
ita ad verbum:

Multi, ubi ob denuntiata reipub. aliquam utilitatem,
aut per ambitionem, qualemcunque dignitatem vel of-
ficium, aut capere, aut permutare, aut vendere petierunt:
ea in parvos pueros transferunt. Ne igitur hoc fiat, neque
tales imponere aut decipere conspiciantur, statuit Impe-
ratoria mea majestas, ut quicumque dignitatem vel offici-
um, sive propter denunciationem, sive propter benevo-
lentiam aliquam, sive per commutationem, sive in mu-
nus & per largitionem, aut dum animum nostrum oble-
ctamus, ab Imperatoria mea majestate acceperit: ne
quempiam, qui honoretur, viginti annis minorem ad-
mittat. Quin omnes, quicumque per easdem causas aut
dignitatem aut officium accipiunt, majores viginti annis
sunt. Quando vero Imperatoria mea majestas non pro-
pter talem causam, sed nulla causa interveniente hono-
raverit quempiam, aut officium donaverit, tamen ho-
noratus viginti annis minor fuerit, citra dubitationem ta-
men illi inferuntur. Reponatur igitur præfens hæc ta-
bella inter chartas secretorum nostrorum, ad ostenden-
dam imperandi gubernandique Imperatoris meæ majesta-
tis rationem, ut hoc modo deinceps in omne futurum
tempus efficaciam habeat. Debet autem in ejus, qui
citra medium honoratur, tabula adjici: Inferuntur. non
impediatur per edictum de iis, qui minores viginti annis
honorantur, ab Imperatoria mea majestate factum. Ac
vero esto hoc signum eorum, qui (ut dictum est) citra
causam mediam honorantur, tanquam Imperatoria mea
majestas hoc sciverit. Mense Januarii, indictione quinta,
per Imperatorem.

2. De nuptiis amita & fratris filia cum filio fratris & patruo b.

Extat jussio semper celebrandi Imperatoris Domini Ale-
xii Comneni, ad suggestionem proedri illius & hetz-
riarchi Bardæ Zeri, mense Martio, indictione decima-
quinta edita, & ad illius temporis sanctissimum patriar-
cham, dominum Nicolaum, ac sanctam divinamque syn-
odum missa, quæ amitam & fratris filiam cum patruo &
fratris filio, tametsi sexti gradus cognationem ex affinitate
obteneant, citra impedimentum jungi statuit. Quam
jussionem synodali subnotatione, quæ in memorati pa-
triarchæ domini Nicolai codice reperitur, insertam legas.

3. De sponsalibus. Novella celebrandi Imperatoris domini Alexii Comneni, emissam mense Julio indictione septima anni (ab orbe condito) 6592.

Sponsalium nuptiarumque terminos vetusta superioris-
que ætatis legislatio longe separavit: horumque inter-
vallum magis, quam Myſorum & Phrygum, d proverbium
e notum fecit. Verum quæ sub felicis memorie
patriarcha domino Joanne Xiphilino synodi opera confe-
cta est subnotatio (cui etiam perpetuo inter Imperatores
celebrandum dominum Nicephorum Botaniatæ, per aureæ bullæ scri-
pturam, auctoritatem largitum esse compertum est) quæ multum inter
se distabant, in unum contraxisse cernitur. Qua ratione, quod synodica
decisio de nuptiis promulgarat, hoc ille disertis verbis de sponsalibus cen-
set, duobus fratribus duos patruales sponsare non permittens. Atque
promiscua quidem plebs indiscriminatum rem aggrediens, & se in synoda-
lis statuti sensum mergere prorsus nequens, sine ratione, quidnam spon-
salia essent, fingebat, neque, quo pacto cautius firmarentur, exacte con-
stituere valebat. Interdum etiam mentis suæ inconsiderantiam adversus
absolutam Ecclesiæ normam venditabat. Verum Imperatoris nostræ
majestatis pietas peritus considerationem auspicata, ubi apparentem con-
trarietatem recte judicasset, per præsentem legislationem, optimam
adinvenit consonantiam. Posteaquam enim vetus lex sponsalia in sola
contrahentium voluntate constituit, nihilque amplius, quam de consen-
su, instrumentis atque sponsalitiis archis elaborat: nobis autem vitæ ne-
goria ad longe ornatus, magisque sacrum, divina gratia, devenerunt in-
crementum atque hinc non nuptiarum solum, verum etiam sponsalia peragen-
dam sacram benedictionem sibi conjunctam habent: ac certum tempus

primæ conjugum conjunctioni per recentiore sapientis-
simi Imperatoris domini Leonis sanctionem est promul-
gatum (in maribus nempe, annus ætatis decimus quin-
tus, in foeminis decimus tertius: quod profecto tempus ad
perfectam conjugum cohabitationem vetus lex sufficiens
esse jussit) necessarium esse potentia nostra judicavit, ut per præfens ora-
culum firmiter definiat, proprie illa esse sponsalia, & revera, secundum
exactæ synodalis normæ considerationem, cum nuptiis æquipollere, quæ-
cunque tempus, quod Imperatoris domini Leonis sanctio determinavit,
integrum sibi habuerunt, & sacra benedictio consecuta est, atque in illis
synodalis decisionis observationem valere debere. Si namque contra-
hentium alteram partem morte forte, aliove fortunæ casu, aut sententiæ
mutatione recedere: ad aliudque vitæ consortium transferri contingat:
non exiguus hic absurditatis tractus existeret, si præambula nuptiarum præ-
ces in sponsalibus peractæ, tanquam vanum aliquid & temere accumulatum
reputentur, & indiscriminatum ea res intelligatur, quasi si Deus per
sponsalia inter conjungendas personas introductus non esset. Hoc autem
commemoratus celebris Imperator recte sequutus, sancti universalisque
sexti Concilii canonem, qui sponsam, dum sponsus adhuc in vivis est, cum
alio in matrimonii consuetudinem coire vetuit, adulterium rem manife-
ste statuens: cum aperta veteris legis contrarietate pulchre conciliavit.
Quoniam post benedictionem sponsis factam, separatio ea, secundum ejus
vocem, iustorum sponsaliorum est solutio. Quod si sponsalia quædam
secundum multorum consuetudinem congruenter jam contracta fuerint,
& instrumenta confecta sint, nondum autem statutum tempus, quo Chri-
stianis debita benedictio fieri consuevit, advenit, neque solemnes su-
per desponsatis præces per sacerdotem pronuntiata fuerint: hæc sponsalia,
quantum ad exactam Ecclesiæ dissertationem, neque esse, neque dici ju-
sta possunt, neque vero adversus hæc synodalis subnotatio efficaciam habet,
sed tanquam hominum placita, simpliciter per stipulationes confir-
mata, auctoritatem ferunt, vetusque legislatio in illis firmitatem obtinet.
Hoc enim pacto cum vetusta lex, quæ antea de sponsalibus promul-
gata est, integra conservabitur: tum synodi judicium secundum hic
(positam) observationem & intellectum, & interpretatum, intactum at-
que intentatum, custodietur. Quandoquidem vero hæc ita sunt explicata,
& hæc vera sponsalia designata sunt, quæ cum sacra benedictione, sta-
tutoque tempore peracta esse noscuntur: quæ vero secundum antiquio-
rem legislationem fiunt, veluti hominum placita stipulationibus constabi-
lita vim habere, atque soli præfæ legi, quæ certas personas ad sejunctam
sponsam ingredi prohibitas recensuit, in his valere concessum est: quid-
dam cum conveniente Christianis honestate conjunctum, præfenti oraculo
nunc etiam addi oportet. Quia enim non secundum exactam conveni-
entemque rationem veteris, novæque legislationis decreta peragebantur,
sed promiscuum vulgus antiquiori legum auctoritati adhaerescens,
post septennale tempus citra dilationem sponsalia celebrabat: ac pro ar-
bitrio quisque ad desponsatas ingrediebatur, continua consuetudine atque
libertate congressus ad colloquia amoris flammam accendens: sacratio
autem pars Novellam Imperatoris jussionem sequuta, inter sponsalia &
nuptias distinctionem ponebat, primum præces sponsalitiis, ac deinde
matrimoniales conjungendas accinens: atque conjunctim simul & eo-
dem tempore, quando interea vel minimum quiddam incideret, isthæc
perficiebantur, & sponsalia nuptiarumque uno spatio peragebantur: hoc, tan-
quam sine disquisitione fiat, nostra pietas corrigens per præsentem gene-
ralem jussionem sancit, ut, qui ad annum contrahentium septimum, &
deinceps usque ad decimum quartum, aut duodecimum, velut imagi-
narii sponsaliorum contractus fiunt, legitimorum firmiterque sponsalio-
rum vicem non obtineant: sed tantum tanquam confirmata stipulationes
habeantur, atque secundum aliorum contractuum naturam operentur.
Et ad hunc quidem modum apud omnes subditos nostros illa obtineant:
ut tamen interim vetus lex, quæ de sponsalibus promulgata est in perso-
nas ad sejunctam sponsam ingredi prohibitas, plenam efficaciam habere
debeat: idque quo is status, quem in Christianorum repub. vigere con-
venit, augmentum accipiat. Nam tametsi ea res secundum exactam ratio-
nem perfecta sponsalia non sint: attamen quia, quod agitur, sponsalio-
rum propositum habere videtur, atque inde nuptiarum fundamentum ja-
ci incipit: magna profecto ratio est, quamobrem a lege prohibita personæ
iterum impediatur, adeoque nemo impudenter procati præsumat, ut in
uxorem assumere audeat, quam vetus lex sponsam alicujus factam, di-
remptis sponsalibus in alterius manum convenire non sinebat. Veruntamen
ubi id tempus advenit, quod sponsalibus simul & nuptiis conveni-
re judicavimus, (ubi nempe foemina duodecimum annum, masculus vero
decimum quartum exceſſerit) tunc in primis sponsalia decantandis sacris
precibus, illorumque solemnibus (archa videlicet, gratoque desponsatis
osculo) observandis perficiantur: atque deinde exiguo longioreve tem-
pore, quomodo contrahentibus visum fuerit, intermisso, citra recusatio-
nem legitimæ etiam nuptiæ procedant: non autem multum disjunctæ res si-
mul uno die, & sæpe una hora effectum sortiantur. Taliter enim ordine in
nuptiis procedente, cum lex vetus, quæ prohibitarum personarum catalo-
gum fecit, illis non permittens ad sejunctam cognatæ personæ sponsam in-
gredi, observabitur: tum sapientissimi Imperatoris Novellæ jussio decore in
omnibus, & valere, & in repub. obtinere conspicietur: quin & contra-
hentes personæ ab intempestivis & indecoris congressibus coercitæ, ca-
stam vitam ducunt, opportuno tempore, quando sponsalia nuptiasque ipsis
perfici conveniet, cum sacra invocatione invicem congressuræ. Quod si
quis contra, atque præfenti potentis nostræ constitutione prohibitum est,
sponsalia conficere præsumpserit, neque hæc generaliter & adversus
omnes promulgata, quæ in posterum obtinere debent ab ipsis Calen-
dis ineuntis mensis Julii instantis 7. indictionis, anni 6592. sequi visus
fuerit.

2 v. Novellam
Justiniani 120.
c. 2.

a Novella Leonis
74. & 89.
b Novella Leonis
109.

fuerit, & ante legitimum tempus, sacramque benedictionem arrhas pacisci fuerit ausus, aut etiam in mutuum conspectum contrahentibus personis convenire, atque inter se promiscua omnia habere permiserit: tabellio, qui arrhabonicum contractum conscripserit, a sua statione removebitur: qui vero ante tempus sponsalia confecerint, humana, divinaque ira se obnoxios reddent. Fiscus namque propter presentis jussionis contemptum per rerum domesticarum secretarium positum ex stipulatione in instrumentis poenam ab ipsorum singulis integram exigit. Credimus vero etiam ipsum Deum adversus hos insurrecturum, quod inter juvenes nequitiam palam & destinato introducere non erubuerint. Etenim si verus lex irrita facta est, & perfecta sponsalia confici nequeunt: verum recentioris legislationis praescriptum ad effectum deducere contrahentes recusant: quid aliud faciunt, quam homines sibi mutuo secundum legem non obstrictos, contra legem, inter se corrumpi sinunt, juvenumque animis lascivos amores per pollutam conversationem ingenerant?

4. De solutione sponsalium.

Mense Martio, indictione decimaquinta, anno 6600, suggestio Europalata & magni Drungarii Vigla D. Ioh. Thracensis, ex qua declaratio facta est Imperatoris D. Alexii Comneni, praecedentem ipsius Novellam de nuptiis confirmans, ac statuens, ne dissolvi possint sponsalia, quae sacra benedictione munita sunt.

DOMINE mi sancte, quum quidam nuptiarum repromissiones liberorum suorum nomine contraxissent, deinde displicerent conventa, & sponsaliorum contractum rescindere conarentur, comque supplicassent sanctae tuae majestati, & ad forum hippodromi remissi, in eo insisterent, ut poenae instrumentum sponsaliorum comprehensa praestarentur & sponsalia dirimerentur. Cum autem alii contradicerent, oportere hac indissoluta manere, non, ut antea, datione poenae dissolvi, & Novellam tui Imperii constitutionem de sponsalibus ante aliquod tempus emissam in auxilium suum allegarent: quae a veteribus legibus recedens, fecit, ne aliter perficerentur sponsalia, quam si mas decimum quartum aetatis annum excessisset, foemina autem duodecimum, solita precatione in sponsalibus facienda, cum aliis solemnibus observationibus, nimirum arrhabone & osculo: ut inclyto Imperatori D. Leoni philosopho constitutum est: & brevi temporis spatio, veletiam majusculo, ut iis, qui contrahunt, placuerit, nuptias differri, non eadem die vel hora concurrere: Divisum est iudicium in diversas sententias: Sunt enim, qui censeant praestandas esse poenas, & sponsalia solvi debere: allegantes, si id non procedat, nullam inter nuptias & sponsalia, fore differentiam, si quidem nuptiarum praerogativa sponsalia ornentur. Praeterea cum arrhabonis ea sit natura (quemadmodum lex ait) ut, si is, qui dedit, non impleat ea, de quibus convenit, amittat datum: si autem is, qui accepit, reddat in duplum. Alii e contrario indissoluta manere sponsalia putant: dicentes non esse consentaneum, ut, quae post liberorum perfectam aetatem simul parentibus placuerunt, eorum consensu & sacris precibus obsignata, datione poenae rescindantur: hoc enim conveniens esse, & accidere, quando nudum vinculum processerit, aut etiam sponsalia post septimum annum initiata fuerint, juxta veterem ritum, quae nec sponsalia esse tuae majestatis lex demonstrat. Sic igitur divisum iudicium sententiis, tuae majestati vilis servus ejus refero, quaerens, utri sententiae adiacere se oporteat. Utraque enim pars probabilis proferre videtur. Et per venerandum rescriptum dari mihi postulo interpretationem, quae dilucide pureque dubitationem solvat. Legis enim vigorem obtinebit in posterum: & oportet certam puramque esse sententiam, ne postea amplius in controversiam revocetur. Et interrogationem quidem meam sancta tua majestas aequi bonique consulat. Ego vero audacter etiam de tempore refero. Vilis enim servus tuus arbitror, justum non esse, ut eodem tempore sponsalia & nuptiae definiantur: sed parvam aliquam praerogativam vel in tempore habeant nuptiae, & a sponsalibus differant, quae in eo nuptiae sunt inferiores. Etenim hoc valde profuturum spero Reipublicae. Nam parentes amore, quo in liberos affecti sunt, victi, & quamprimum iis providere festinantes, & securitatem adipisci, temporis angustias impediti, moleste & graviter ferunt. Sunt autem, qui & ex contemptu mentiuntur annos, amore liberorum ad perjuriam impulsu, quod si sublatum fuerit, & diminuatursponsaliorum tempus, tum &, quae ex contemptu vae cordia parentum sanabitur, & quae ex hac contingere suspicamus mala, mendacium & perjurium, convenienter reprimuntur. Et sanctum imperium tuum gloriae, magnificentiae & honoris fructum ineffabilem percipiet, & assiduas intensasque preces, quandoquidem subditis conducibilia, utilia & salutaria semper procurat.

Si Imperium nihil aliud est, quam legitima praefectura: leges autem rempublicam tuerentur indemnem, procul expellentes & ejicientes ea, quae civili administrationi officiant: regibus autem permessa est legis ferendae potestas: opus sane regium ad communem reipublicae utilitatem, legum interpretationem ab iis, qui rerum potiuntur, fieri, & earum, quae deficiunt, ad implementum solidi, & ad earum, quae obscurae sunt, dijudicationem, quas vel ipsi sanciverunt, vel ante latas offenderunt, ab his exponi.

His convenienter cum nostras majestas Julio mense praecedentis sextae indictionis anno 6592. legem fecisset, & Novella a constitutione Divi Leonis philosophi & Imperatoris fundaretur, definiente, ut prima contrahentium conventio sacra benedictione initiaretur, ipsa videlicet sponsalia, & tempus b certum, quod utique & ad nuptialem conjunctionem sufficere lex antiqua statuit: instituit ea esse proprie sponsalia, & vere

nuptiarum potestatem habere, quae & tempus Leonis Novellae definitum integrum habent, & subsequentem sacram benedictionem noverunt: & in his sponsalibus synodalis decisionis observationem in nuptiis obtinere, quemadmodum & quae tempore beati patriarchae domini Joannis Xiphilini ex synodali consultatione emissae, declaravit annotatio. Cui & inter principes inclytus Dominus Nicephorus Botaniata robur invenitur tribuisse. Discre namque pronunciat, duos fratres non addiscere sibi duas conlobrinas per sponsaliorum conciliationem, neque etiam conjugii vetitis personis synodica decisione hujusmodi sponsalia contrahere licere. Quin potius, etsi personae hujusmodi sponsalia contraxerint, quae alterius forte partium morte dissoluta sint, superstes alia sponsalia prohibebitur contrahere cum ea persona, cum qua, si nuptiarum societas ei processisset, cum defuncta persona, contractum inire non posset. Et secundum ea, quae in hac ab imperiali nostro culmine de his praescripta sunt, gubernari constituit eos, qui nostra orthodoxae & Christianae reipublicae sunt subiecti, neque omnino sponsalia initiari unquam, aut alium proprie sponsaliorum nomen sortiri, nisi in iis sacra peragatur benedictio & nuptii praestitutum tempus habeant. Etenim, quae aliter facta fuerint, non sponsalia proprie, sed hominum placita per stipulationem confirmata censeri, & tanquam talia effectum sortiri, veteremque legislationem in his vim suam obtinere. Et haec quidem ab imperio meo accurate tunc constituta sunt. Ceterum quia nihil de eo, quod magnifice suggestisti, editum est, quae dictae Novellae constitutioni defunt, nostra adiecit potentia, & definit, talia sponsalia, quae proprie sponsalia sunt, immota manere & inconcussa, ac indissolubilia, utpote Deo inter eos, qui conjunguntur, interveniente, & primam vitae conciliationem confirmante, corroboranteque per sacram precum recitationem. Nunquam vero ipsa poenarum resolutur dationibus. Neque enim haec ex hoc tempore contrahentium instrumentis adscribentur. Nam quando solis poenis corroborabatur, & ea adscribebantur, datione etiam earum infirmabantur dissolvebanturque: nunc autem, cum Deus disjuncta conjungens, sponsalia roborat & constabit, indissolubilia prorsus remanebunt, quin facimus, ut horum solutio perfecti matrimonii esse censeatur. Perfecti enim matrimonii dissolutionem facere videbuntur, qui hae sponsalia dirimere conabuntur. Sic igitur probabiliter & cognata personae, prohibita cum sponsa vel sponsae sorore nuptias aut sponsalia primas coeuntium conventiones contrahere, ab hujusmodi contractibus arceantur. Siquidem nuptiae juxta tempus antiquis & recentioribus legibus, nostraque Novella constitutione praestitutum servabuntur cum solitis his observationibus. Nec licebit cuiquam eorum, qui in republica nostra degunt, praeterea, quae praesenti majestatis nostrae constitutione vetita sunt, peragere quidquam, nisi Imperator (ut saepe accidit) sponsalia, & ex sacra benedictione conciliationem intra definitos annos per dispensationem a quadam sponsis commissa est, supra leges dispensare: ut philosophorum summus & veteres leges dicunt. Licebit igitur Principibus, quando voluerint, in angustum cogere & contrahere per dispensationem & utraque sponsalia: nimirum, quae secundum antiquam legem praescribuntur fieri non minoris aetatis, quam annorum septem, quae & imperfecta sponsalia censentur, & ea, quae juxta Imperatoris Divi Leonis philosophi summi legem cum sacram precum recitatione celebrantur, & perfecta sponsalia existunt, utpote cum nuptiis concurrentes tempus habentia, & conjunctionem sponsorum, quae per sacram benedictionem fit, nimirum perfectas nuptias intra praestitutos ipsis annos circumscribere, ante hanc lata constitutione ab Imperatore Philosopho summo. Nam ut & sponsalia, & ex sacra benedictione conjunctionem sponsis intra praefinitos annos Princeps decerneret, ab eo constitutum est. Quod si sponsalia non sint perfecta, quae per precationes in ipsis arrhis sponsalitiis confirmationem non acceperint, neque definitum nuptiis tempus consentaneum acquisierint, qui sponsis conventionem ex sacra nuptiarum benedictione decreto suo permittit, puberibus hanc & impuberibus sponsis omnino decernere. Et haec quidem ab Imperatoribus per dispensationem quandam efficientur.

Non permittent tamen naturalem concubitum, sed ab eo repellent tam eos, qui per sponsalium sacram precationem iniciandi sunt, quam, qui per divinum carmen nuptialium precum conjunctionem suscipiunt, intra annos declaratis sponsalibus & nuptiis praestitutos, & tam juxta leges antiquas, quam Novellas philosophi regis constitutiones. Tunc enim naturalis coitus his concedetur, quando & ab initio lege definitum est: nimirum mare decimum quartum annum excedente, & femina duodecimum. Donec autem vel ambo, vel alter eorum definitum annorum spatium percurrerit, eis non dabitur conjunctionis naturalis potestas, illo a parentibus exigendo, ne circa hujus rei custodiam negligenter & segniter se gerant: ne praeter decorum, & ab initio definitum naturali coitui tempus ad se invicem convenient. Si enim per eorum incuriam hoc perpetratum fuerit, tam, qui perpetraverit, quam parentes ejus subiciantur poenis legitimis eorum, qui virginem intra praestituta nuptiis tempora corruerunt. Sed & si, cum Princeps per dispensationem aliquam tempus sponsaliorum vel nuptiarum vel definitum contigerit ante benedictionem nuptiarum & coronatum, post sponsalia sacris precibus initiata, sponsos morte separari, superstes persona contrahere nuptias prohibebitur, cum quibus contrahere prohibetur jam dicta synodali consultatione. Non erit enim superstitibus permittum ad hujusmodi personas ingredi, quod tempus perfectorum sponsaliorum non invenitur concurrens. Nam, quae per Imperatoriam dispensationem

a dixerunt,
indulgentiam:
unde & cinoro-
meis, veniam
dare.

a De Drungario
Bigla vel Vigla
dixi quendam in
Nomenclatura
mea Harmon.

faciem peraguntur, id ipsum dispensationem pro tempore ferunt auxiliantem. Leges enim, ut saepe dictum est, legem condere & dispensare Imperatoribus permiserunt. Nam etsi in imperfecta aetate sponsalia & nuptiae fiant, cum talibus certe personis contrahere prohibebuntur, cum quibus contrahere perfecta nuptiae & perfecta sacris initiata sponsalia non tenent. Et haec obtinebunt etiam in his quasi perfecta continentur contrahanturque, quae & in perfectis nuptiis obtinent, quae sine Principis dispensatione fiunt. Constitutione igitur ante promulgata Junio mense 7. indict. anni 6592. juxta omnia, quae ita disposita sunt, inviolabiliter obtinente; nullo enim modo per praesentem constitutionem mutilata est, quin potius repletur & ad integritatem reducit.

Quae vero nunc per praesentem & in perpetuum valitaram constitutionem nostra definit serenitas, omnibus omnino manifesta, quam primum fieri curato, illustrissime Curopalata, & magne Drungarie a Vigla: ut nemo eorum, qui sub ditione nostra sunt, ignoret ea, quae pro

iporum utilitate a nobis sancita & constituta sunt. Nam omnem Christianissimam multitudinem praesenti constitutione frui volumus, ne quis ex omnibus ignorantiam hujus constituti juris unquam praetendat: cui debet auxilio esse in omnibus iudiciis, & omnibus, quae nostri imperii sunt, provinciis, & apud omnium ecclesiarum, quae in iis sunt praesules, eosque, qui observantur ab omni Christiana civitate. Actum Martio mense praesentis 15. indict. anni 6600. Excepto eo, quod etsi sponsalia sacra precatione initiata debeant indissolubilia manere, non omnino tamen nuptiae post hac indissolubiles servabuntur. Sed quibus ex causis haec solutionem admittunt, iisdem & sponsalia dissolvuntur. Mense Martio indict. 15. rubris literis.

5. De Chartophylace.

Imperium meum, quod ecclesiastica honestatis maximam curam gerit, & bonum quidem ordinem cum in omni civili ratione quaerit, tum autem multo magis in rebus divinis cum versari studet, quae unicuique gradui ecclesiastico sunt ab initio tributa privilegia, & eam, quae in his hucusque obtinuit constitutionem, deinceps quoque esse immutabilem, & perseverare vult, & censet, sanctissime Domine: utpote quae per tot annos suscepta, & in usu civili longo tempore versata, & ab alio in aliud immutabilibus hucusque transmissionibus vindicata ac confirmata sit. Sed quoniam Imperatoria mea sublimitas didicit, nonnullos antistites contentione quadam & gloria studio incitatos velle chartophylacis privilegium minuire, & canones in medium adducentes, per eos contendere, illum ante antistites sedere non oportere, quando aliquo usu exigente oportet eos convenire, & confidere ante excessum ad tuam sanctitatem: non ferendum regiae meae maiestati visum est, ut res, quae tanto tempore approbata est, & a prioribus patriarchis, & ab aliis antistitibus, sed & ab iis, qui nunc ob rem non honestam contendunt, longissimi temporis silentio nunc obiter aboleretur, & tanquam neglectum quidpiam convelleretur. Hanc ergo rem decernit esse valde rationi consentaneam & iustam. Si enim contra vellent antistites immobilia non movere, nec ea, quae iis, qui prius fuerunt, patribus placere, sed & quae iis ipsi longo silentio & hucusque patientia, probata fuere, rursus in certamen non deducere, recte se haberet, & eis magna gratia haberetur, quod pugnandi studio abjecto, pacem & quietem protulissent. Si autem etiam adhuc nonnulli, verba canonis usurpantes (a sententia enim longe absunt) voluntatem suam confirmare conantur, & non recte ordinem ad id, quod est inordinatum, transferunt: permittit quidem Imperatoria mea serenitas canonis interpretari & declarare contextum, qui facile comprehendendi potest, & pulchre discerni iis, qui exacte penetrant, & canonicum sensum attingunt. Hoc autem utique ipsum in antistitibus increpat, quod, cum canonem scirent, & ejus verba perfecte intelligerent suam ipsorum conscientiam praeter rationem conculcarent, & dum disturbaretur canon, tolerarent, & in anterioribus chartophylacibus inferiorem sedem elegerint. Et his mercedem contumptionis sacrorum canonum, dat expulsionem ad proprias ecclesias: canonem ecclesiasticum hic subsequens, & canonem contemptoribus sacros illos canones in subsidium opponens. Neque enim pontifices occidentales, praesules, qui longo tempore sub creditorum ovium curam non gesserunt, nec, ut oportebat, iis praesuerunt, dicere possint, hostium rabiem, quae per Orientem grassata est, impedimento fuisse, indeque rationalium ovium episcopatus esse spoliatus. Et quod ita quidem a meo imperio dispositum est, iudicium ipsius rei gestae reliquit. Quoniam autem & illud ad aures ipsius perlatus est, aliquos ex ecclesiae clero in ferendis suffragiis praeteriri, usque praeferi nonnullos inferiores forte & aetate & statu vitae meliore, & qui non multum pro ecclesia laborarunt: ea res nequaquam visa est sacra antistitum synodo digna. Unde religiose simul & regie mandat, ne ludatur in non iudicis: neque affectui indulgeatur in divinis (ubi enim anima est id, quod periclitatur, cuius alterius cura gerenda est?) illi autem praeferrantur aliis, & in suffragiis honorem ferant, quos cum doctrina vita ornat inculcata: aut deficiente forte doctrina, diuturnum tempus & multus circa ecclesiam labor defectum implet. Sic enim & suffragiis recte iudicent, nec in suae animae condemnationem arguantur, Deo sententiam ferentes.

6. De doctoribus.

Nota ex hoc praesenti canone, potestatem docendi populum solis episcopis datam esse: & magnae ecclesiae doctores patriarchae jure docere. Hoc autem etiam ostenditur ex Novella illustris Imperatoris Domini Alexii Comneni, quae describit & quomodo & quoniam debent in ecclesiis eligi.

& decernit omnibus doctoribus tam iis, qui sunt extra ecclesiam, quam iis, qui sunt intra, tres alpe-
rorum a libras, & frumenti modios quinquaginta, & haec aperte decidit. Sic autem & hic doctoribus honor tributus, ut iterum in propriis ecclesiis, propter quas secesserunt, statim post officiales proximi patriarchae assideant, tanquam ejus personam representantes. Audimus enim eum, qui pontificis locum tenet, maximum gerere honorem, & nemo poterit ad hoc contradicere. Qui autem & verbo & opere digni sunt, quorum ratio habeatur, ad doctrinae ministerium introducuntur, & per docendi munera ad officia provehantur. Propterea enim mortuo, qui erat eo tempore, patriarcha, nec ipsi docere possunt.

7. De electis ad orientales ecclesias.

Ege jussionem, quae mense Novembri secunda indictione emissae est, illustris Imperatoris Domini Alexii Comneni, decernentem, eos, qui in orientales ecclesias electi sunt, & iterum suas habere praeposuras & adelphata, & officia. Didicit Imperium meum, sanctissime domine & universalis patriarcha, quod cum in Dei ecclesia electiones procedant, quidam eorum, qui electi sunt in monasteriis prioratum tenentes, & administrationem habentes, vel alia etiam ministeria exercentes, & omnino monachi existentes: alii autem in magna Dei ecclesia, & aliis ex officii, & aliis quibusdam ministeriis, ea, quae victui sufficiunt, possidentes, aegre ferunt pontificale jugum subire, & illis ecclesiis praesse, in quas renunciati sunt: veriti ne, quum ejusmodi ecclesiae in orientis partibus sitae sint, eis necessaria defint, utpote cum ecclesiae, in quibus electi sunt, redditum non ferant, & sint ipsis omnino inaccessae: priventur autem & ipsi, eo quod illarum regionem suscipiant, praefecturis & oeconomis, quae sibi adsunt, & aliis muneribus & iis, quae simpliciter dicuntur, adelphata & officiis, & quibusdam aliis ministeriis. Meum itaque statuit Imperium, ea quae ad ipsos pertinent, dispensativa quadam ratione disponens: ne quis propterea pontificale jugum subire recuset; si enim omnes rursus fruuntur iis, quae sibi adsunt, praefecturis, & oeconomis, & aliis ministeriis, ac muneribus, & officiis, & quae illis adsunt adelphatis: & doctrinae rationem subeunt, a se suscepto ordine perfectivo, illorum quoque redditus libere percipient, donec remissionem acceperint, & ab ea, quae nunc est, cleri calamitosa sorte, ad meliorem cleri successum eis attributarum ecclesiarum, quae ab eis, ut dixi, adiri non possunt, ut, quae ab infestissimis teneantur hostibus, pervenerint. Sed haec, quae a meo imperio constituta sunt, locum non habebunt in officiis vel gradibus sacerdotum, diaconorum & ceterorum cleri magnae Dei ecclesiae. Pone ergo praesentem constitutionem in codicibus chartophylacii seu tabularii magnae ecclesiae.

8. De erigendis episcopatibus in metropoles.

Interim autem scire debes in mense Majo, decima indictione, anno 6565. Iuxta edictum ab illustri Imperatore Domino Alexio Comneno, continens, cum metropolis Basilaei, & metropolis Madytana viduae essent, & antistitum electionem fieri oportere, exurrexisse Heraclianum & Ancyranum 6 metropolitano, & dixisse, non debere eas ecclesias, etiam metropolium dignitate honoratae sint: a magnae ecclesiae partibus antistitem suscipere, sed ab ipsis, eo quod Madytana quidem ecclesia sit Heraclae episcopatus, Basilaei autem ecclesia sit Ancyran metropolitani episcopatus. Et cum usi essent ii metropolitani duodecimo canone Chalcedonensis synodi, decernente, servanda verae metropoli jura, quae illi adiunt, in honorata ecclesia, decretum fuit imperiale in praesentia tunc convocatae synodi consentientis, unaque decernentis, licere Imperatori pontificalem thronum ecclesiis largiri, & episcopatus vel archiepiscopatus in metropoles erigere: eaque, quae ad electionem pertinent, & reliquam dispositionem, prout ipse voluerit, describere: nec a canone impediri, qui statuit metropoli jura servari, quae illi adfuerunt ab initio in honorato episcopatu. Et lege hoc edictum, quod interpretatur, quomodo debeant servari jura antiquae metropolis, & non dividenda esse unam provinciam in duas: Nos enim eo, quod sit prolixius, hic integrum non posuimus. Hoc ipsum autem edictum post decretum, quod continet, debere ecclesias, quae sunt honoratae, jussu Imperiali a throno Constantinopolitano praesulum electionem accipere, nec eos, qui paulo ante erant, metropolitanos ullam in eis partem habere, haec quoque expresse continet.

Quoniam autem rursus quoque antistites Chalcedonensis synodi canonem adducentes, eos, qui jussu Imperatoris altiori throno digni habiti sunt, dicebant praeter canones honorem perfectiorem consequi, & rationis expertes eorum appetitiones coerceri volebant, & canonicam auctoritatem afferebant: imperium meum, & imperialis potestas, quod ei a divinis canonibus datum est, privilegium, neglectum potestas, non sinens, & antistitem ob honoris provocationem supplicationes, ut non canonicas, neque legitimas appellationis eventum accipere nolens, statuit episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, archiepiscopatus scilicet, vel metropoleos, quam si Imperator illius temporis, proprio motu impulsus, gratia humana non intercedente indecora, voluerit illam, quae est superior ac eminentior, dignitatem ei praebere, vel propter civitatis honorem, vel propter ejus fidem in sanctam ecclesiam, vel ejus, qui illi praestit, virtutem honorans, & ex eo sua sponte incitatus ad largiendum honorem. Ac ei quidem, qui propter humanam affectionem, & mores non laudatos, ordinem sublimem largitur, divinum canonum metus incutitur. In quos, ne saepe Imperator incidat, permittit & sanctissimo ejus temporis patriarchae, ne aliter a quovis illatam de cujusvis ecclesiae primatu chartam confirmet, nec ejus praesulem

a Aspron, Olot-
sis, nummus al-
bus, d'argent, al-
spritudo, candor,
qua de re alias
dicam plenius.
b Hodie Augur.

a Benedictio sacra in servorum nuptiis non minus consentanea est, quam consentaneum eos & baptizari & ad sacram communionem admitti, quorum tamen interventu nulli in libertatem adferuntur.

b Convivii huius sacri adhibitione videbatur quodammodo liberi fieri: sic enim olim sub Ethnicis servi fiebant Latini convivii adhibitione. l. Gaj. d. 5. 3.

inter archiepiscopos vel metropolitanos recipiat, quam postquam de ea re ad Imperialem potestatem retulerit, & quid sacris cautum sit canonibus, docuerit, intellexerit, quod Imperator proprio motu iusta de causa ecclesie hunc honorem largitus est. Tunc enim & eam admittet, & in eorum, qui sub se sunt, antistitem numerum illum cooptabit, qui praestantiorum honorem ab Imperatore sortitus fuerit.

9. De testibus, & benedictione matrimonii servorum.

Lege etiam Novellam Imperatoris Domini Alexii Comneni, quae edita est de non admittendis testibus, qui contra opponuntur, quando testes adducuntur ab eo, qui ad libertatem proclamat: & de eo, quod liberi servi non fiant, qui sacram benedictionem acceperint. quae his verbis haec persequitur: *Duo haec ad aures mei Imperii pervenerunt, sanctissime domine, quosdam eorum, qui ad sanctum & magnum divini verbi sapientiae templum accedunt, ad libertatem proclamantes, & genus suum ad libertatis ostensionem allegantes: (dicunt enim se ex liberis parentibus esse natos, Bulgaris forte, vel aliquibus aliis, quos in servitutem nostra accepit respublica) ea quidem, quae dicunt, demonstrare permitti: & postquam testes omni exceptione majores, & in quos nulla cadit criminatio, adduxerint, ad alios eis testes opponendos eorum dominos procedere. Et sic eos, qui proclamant, quum semper in judiciis subsistere non possint, servilis conditionis onere rursus opprimi. Et quando matrimoniales sunt servorum conventiones & conjunctiones in nostra republica, eas tamen sacram non sequi benedictionem, caventibus dominis, ne servos inter se invicem cum sacra benedictione conjungant, & ex eo ad libertatem perveniant. Eorum utrumque convenienti correctione opus habere censuit, & propterea hanc constitutionem magna cum cautione & observatione edidit, per quam statuitur de iis, qui ad libertatem proclamant, servis, ne ii, qui contra adducuntur testes, vim ullam locumve habeant, in quocumque seu civili seu ecclesiastico iudicio: sed ii soli, qui proclamant, legitimas probationes afferant: & si ii quidem testibus abundent, qui iure sunt recipiendi, neque calumnia inducti, testium iurejurando iudicium solvatur. Sed non aliorum etiam testium adversus hanc productiones eorum dominis permittantur: ne magna adversariorum inaequalitas sit inferioribus damni causa: sed quemadmodum in iis, qui idem tributum solvunt, lex beatissimi domini Basilii potentibus adversus pauperes contrarias productiones non permittit: sic & hic dominis adversus servos vis contrariae productionis extincta erit: & sola apud eos valebit adversus testes illata criminatio, contraria productione non omnino eis exclusa, qui ad libertatem proclamant, quando ii, qui trahunt in servitutem, eos adversus illos, qui iure sunt liberi, produxerint. Inferioribus enim & imbecillis praesens constitutio gravioratur, & quod eos juvet, subministrat: non autem pro majoribus & potentioribus editur. Adicit autem & benedictiones, non solum non liberis, sed etiam in servis valere. Et nuptias non alioqui legitimas & Christianae institutione dignas esse & existimari, nisi etiam benedictio eos, qui conjunguntur, obliget. Absurdum enim esset, cum una in omnibus Christiana fides valeat, & unus sit in confesso baptismus, per quem ad Dominum deducti sumus, & eadem salus a nobis omnino speretur, nonnullis hanc obortam esse suspensionem, quod servi sint boni minus participes, & liberi quidem matrimonio invicem conjungantur, prius oratione colligati: servi autem a tali bono excident: & Deum non assumant in congressus benedictione, vel metuunt, si eum assumpserint, ne heras in dominio injuria afficiatur, illorum servitio privatus. Si a hoc autem locum habuerit, sanctum quoque baptismum timere oportet, ne servi a dominis alienentur: sed etiam immaculatum mysterium assumptionem, ne per eam ab illis quoque alienentur, quo fiet, ut in servis intereat magnum & venerabile divinae fidei nomen: & non solum hominum, sed etiam diaboli servi fiant homines. Eorum autem domini in periculum quoque venient, ne dum ministerio hominum privati formidant, a Dei gloria seipso abalienare sustineant. Sed neque hoc est rationi consentaneum, & sacram benedictionem in servis quoque valere, aequum, & Christianae institutione dignum est. Verum enimvero fortuna novit in hominibus diversa esse dominium & servitutem, & quae nostra accepit respublica, ea in iis quoque valere oportet. Unus autem dominus omnium, una fides, unum baptisma, & quod ad fidem quidem attinet, domini & servitutis differentiam non cognovimus. Omnes enim sumus ex aquo servi ejus, qui nos suo divino & vivifico sanguine redemit. Et quoniam haec si recte & utiliter constituta sunt, oportet magnam tuam sanctitatem haec omnia in omnibus ecclesiis manifesta reddere: ut, qui eis praesunt, ea, quae ad libertatem pertinent, sic examinentes, contrarias testium productiones adversus servos dominis non permittant, & omnibus in suis provinciis manifestum efficiant, eos, qui non cum sacra benedictione servos invicem conjungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium constituit, sed fornicatorium coitum & stuprum confirmare. Quos enim non conjungit Deus per sacram benedictionem assumptus, hi omnes ad peccatum conveniunt: & sicubi hoc ab aliquo, quicunque is sit, factum renunciatum fuerit, sciant domini, se non solum irae divinae fore obnoxiosos, sed a servis quoque abalienatum iri, eis abductis in libertatem. Cum eis enim liceat servos suos iure invicem conjungere, & integrum in eos habere dominium: nisi hoc fecerint, iure omnino ab eorum dominio excident. Praesens autem constitutio non solum debet in ecclesiis, quae ubique sunt, promulgari, sed in omni etiam civili foro deponi, tradi au-*

tem etiam iis, qui in provinciis magistratus gerunt. Quoniam autem in personis servilem fortunam habentibus nuptiae prius factae sunt, & nuptiae convenienter iniquae, quae hucusque invaluit, consuetudini processerunt: oportet in iis quoque sacram benedictionem fieri, ut per eam, etiam si tarde fiat, id, quod est, colendum ac venerandum habeant: superioribus observationibus etiam in hoc conjugio obtinentibus.

10. De oblationibus & aliis ecclesiasticis juribus.

Quia autem de oblationibus & aliis ecclesiasticis juribus emissae sunt constitutiones illius Incliti Imperatoris, D. Alexii Comneni ad suggestionem quorundam diaconorum, qui curam patriarchalium monasteriorum susceperunt a patriarchali magnificentia, quae subscriptionem habebat, Decembrem mensem quintae indictionis: scito eam hac ad verbum continere.

Observationem & correctionem animae lapsum constat habere sanctissimum ejus temporis patriarcham, tam in liberis monasteriis, quam in traditis & donatis, & iis, quae ad administrationem vel dispensationem data sunt. Ius enim habet subeundi & correctandi delicta animae & secularia & publica monasteria, & ut semel dicam, omnia, quae sunt sub ejus regione, sive sint patriarchalia, sive Imperatoria, & quae sunt sui juris. Et in propria quidem, quae superiores patriarchae ad incrementum non elocabant, absque impedimento, quando voluit, ingredietur, sive ipse per se, sive ejus suasionem, quem ipse ex ecclesiasticis elegerit, & ea persequatur, dignum esse statuerit. Libera autem & sui juris monasteria, quando ad sanctissimum dominum meum & patriarcham delictum in monasterio factum pervenerit, sive alioqui ex fama aliquorum vel etiam unum audierit, tunc, ut dictum est, ingredietur, & persequatur delicta animae, etiam si is, qui dixit, nolit subire probandi periculum. Homo enim Christianus, quando aliquid factum audierit, debet hoc dicere communi patri & antistiti: fortasse enim non vult hoc subire periculum: & propter huiusmodi causam, delicta animae inobservata & incorrecta relinquere, est hoc valde absurdum, nullo quocumque scripto Imperatorio vel patriarchali hoc prohibente. Sed monasteria quidem debent non innovata conservari in persequutionibus eorum, qui mittuntur, nullo inde sumptu dato. Tunc enim animae delictorum correctio facile, si Deus voluit, fiet. In monasteriis autem non solum alia animae delicta inquireret, sed etiam, an dissoluta sint vel dissolvantur in parte vel in universum, ab iis, qui ea acceperunt: & si inveniet in iis aliquas fieri diminutiones, cogere eos, qui ea detinent, restituere, quemadmodum acceperunt, & secundum monasterii facultates. Sed in illis quidem, qui propter inopiam non sufficiunt ad statum, in quo ea acceperunt, quae sunt quidem effecta meliora & aucta, cum recte se habeant, non minuentur, sed manebunt, ut se habent. Qui autem ea detinent, quae sunt illis tradita, ut regimen & administrationem ad tempus suscipiant, & eis damnum afferunt, si nolint in eum, quem acceperunt, statum ea restituere, eis auferantur, nec ab eis, quae habent scriptis juventur, eis dato convenienti die praefinito. Interea autem, dum penderet terminus, debent observari, an ipsis eorum de in integrum restitutione operibus vacent, ut ostensum est. Tum enim etiam terminus servabitur. Renunciationes autem, quoniam praeter canones dantur & accipiuntur, omnino cessabunt: & qui accipere vel dare inventus fuerit, si est quidem monasterii praefectus, ex praefectura expellatur: si autem beneficiarius, e monasterio expellatur. Quae autem ab iis, qui ad consuram veniunt, sunt offerentium spontanea voluntate oblationes, suscipiantur, & describentur in breviario monasterii, de iis, quae offeruntur etiam sanctissimo patriarchae cognitione data: etiam si ii, qui habent monasteria, documenta habeant de accipiendis renunciationibus & oblationibus & in iurificandis. Hoc enim cessare nunc debet, & fieri, quemadmodum dictum est superius. Sed etiam servatae oblationes non debent alienari praeterea documentorum. Porro autem non solum cura animarum monachorum, sed etiam ipsorum secularium incumbit sanctissimo patriarchae: & quando viderit aliquem secularium sitientem propriam salutem, quomodo continget inhiberi patriarcham, quo minus in monasterio eum collocet ad salutem animae ejus, qui accedit: citra ullum enim impedimentum, sanctissimo patriarchae licebit collocare, quam charitativum, licet documenta habeant. Praeterea si juberet sanctissimus meus dominus fraternitatis usum accipere sacularem aliquem vel etiam monachum ex alio monasterio ab eo differente, ne det seculari vel externo monacho monachatum, & gravetur monasterium adelphato. Si enim gravetur, omnino deerit monachis, qui sunt intus & pro mercede fiet iudicium. Si autem accedit laicorum quispiam, qui est omnino inops & pauper, ad sanctissimum meum dominum, vel ex antistitibus, qui suos thronos perdiderunt, & sunt inopes, & voluerit statuere, ut is victum capiat & ditioni aliquo monasterio, hoc recte faciet, non supra facultates numeri eorum, qui sunt ordinati, monachi enim, qui sunt intus, debent praferri ceteris omnibus ad ea, quae sunt sibi necessaria, capienda.

11. De foro clericorum, & de iudice per rescriptum prohibita causam ad se transmissam disceptare.

Si vero partitio inter adversarios fuerit, & alterum mundani status esse appareat, alter in sacrum clerum alleclus sit: actor foro rei per omnia subiacet, & uterque ad competens iudicium abibit: nisi si quando tribunal Imperatorium aliquis requirit. Tunc enim omnibus cessantibus Imperatoria majestas litem dijudicabit, & decideret controversiam. Verum huius aureae bullae segmentum, quod statuit, ut quicumque ad quaecumque tribunal trahuntur, si Imperatorii tribunalis auditorium requirant, admittantur: irritum factum est ex posteriore iussione ejusdem Imperatoris, Domini Alexii Comneni, quae evulgata est mense Maio, indictionis 3.

dict. 3. & statuit post proceum in hac verba. *Præscribit* igitur omnibus vobis, qui iudiciis præstis, Imperatoria mea majestas, ne unquam posthac ulli obtemperetis rescripto, quod iudicium quempiam iudicium ad ipsum transmissum exercere prohibeat, tametsi cinnabari subsignatum sit, tametsi geræ bullæ sigillum habeat, sed siquidem post libelli oblationem intra viginti cognitionis dies, qui in iudicium pertractus est, dimissionem Imperatoris nostræ majestatis impetret, quæ alterum iudicem illi, cui prius causa transmissa est, adjungat: in unum convenient constituti iudices, & legitimam decisionem controversiis imponant. Si vero viginti dierum tempus decurrerit, ne alter iudex admittatur (quoniam hoc etiam legi videtur) neque vero prætextu, quod fortasse postmodum statui possit, ut causa ad Imperatoris majestatis tribunal introducat, nullo modo, quo minus iudicium ferat, impediatur: sed transmissam sibi controversiam ad legis præscripta exacte decideret: ut tamen litigator, si se injuria affectum putet a provocatorio iudicio neutriquam excludatur. Atque hoc omnes vos iudices cognoscetes, nitimini commissas vobis lites servare, & legitimum illis finem imponere. Non vult enim Imperatoria mea majestas, ut posteaquam ex iussione ipsius ad iudicem quempiam controversia transmissa fuerit, per cujusmodicumque posterius scriptum, quod controversiam ad Imperatoriam meam majestatem introduci demandet, cognitio impediatur: sed ut illa apud eundem iudicem, aut (ut superius dictum est) iudices intra viginti cognitionis dies cum ipso datos, usque ad finem, ita ut subtrahi non possit, procedat: ac post iudicium finitum ei, qui fortasse injuria se affectum putabit, facultas sit ut per provocationem aliud tribunal impleret, aut potentia nostræ audientiam requirat.

MANUELIS COMNENI SIVE EMANUELIS.

1. De executoribus testamentorum.

Mense autem Martio, indiēt. 14. facta est Novella sancti nostri Imperatoris Domini Manuelis Comneni, quæ partim hæc statuit: Cum his hoc etiam iis, quæ ante scripta sunt, faciendi coniungimus. Multi homines in extremis suis dispositionibus procuratores, sive executores eorum, quæ præscriperunt, relinquunt, iisque Christo, dulci isto ac mundo salutari nomine, hærede scripto, rerum suarum dispensationem atque administrationem injungunt. Hoc autem videntur facere, cum pauperibus substantias suas dividi præcipiunt. Quum enim mendicans accipit, adit Christum, ac una cum illo manum porrigit. Quatenus namque, inquit, uni ex minimis hæc fratribus fecistis, mihi fecistis. Jubemus igitur, ut quando huiusmodi procuratoris dispensationes, & in pias causas distributiones, quæ ad animæ rectum ductum ac pupillorum, senum atque pauperum educationem & exhibitionem tendunt, proponuntur: in his iudiciorum protelationes, atque, qui hinc existunt, inanes temporum decursus, locum non habeant. Contingit enim hinc, ut defunctorum animæ damnum subeant: & communis omnium boni utilitatisque causa latae leges commutentur in contrarium. Tum neque iustum esse Imperatoria mea majestas iudicat, ut, qui ordo in reliquis iudiciis obtinet, etiam in istiusmodi usurpetur: sed ut talium specierum ambiguitates confectum solvantur: neque libellus detur, & cognitio in tres, aut summum quatuor dies differatur: nulla iudicialia dilatione introducenda, quid cuique iure competat, disquiratur: citra omnem dilationem utraque pars accersatur: atque ut, quid juris se habere putet, proponat, exigatur: tumque demum per breve tempus, in mensem forte unum, aut etiam alterum extendendum, res in controversiam deducta, prout iudici visum fuerit, convenienter dirimatur: in sua sede ac soliditate firmiter maneat leges, quæ non mox a defuncti morte, sed post aliquot dierum decursum successores ipsius in iudicium trahi statuunt: quemadmodum, quæ huc pertinent, fusi in Basilicis tractata sunt. Si vero procurator ad dilationem vergere videatur, eaque evertere dolo deprehendatur, nec quemadmodum testator præcepit, procrastinationes neccendo faciat: a rerum defuncti procuratore ac dispensatione removeatur: eaque, quibus Imperator statuerit, iungatur, aut, si is forte peregre sit, præfectus urbis una cum sanctissimo ecclesiæ æconomio res illas procuret ac dispenset: qui de his, quæ in huiusmodi speciebus administrant, Imperatori, aut (si de his hic peregre erit) sanctissimo patriarchæ rationem reddere debent. Non tamen, prout Imperator iusserit, defuncti voluntas adimplebitur.

2. De feriis.

Ceterum, si, quonam die iudicia cessent, exacte discere velis, lege ad Corandam illam divinitus coronati, optimi ac sancti nostri Imperatoris, Domini Manuelis Comneni Novellam, mense Martio, indiēt. 14. anno ab orbe condito 6674. emissam, atque hæc post proceum completentem.

Sancimus igitur, ut illi dies feriat sint, quos in præsentis constitutione nominatim enumerabimus.

1. ¶ Quorum alii omnino toti feriat sint, ut nullo modo ulla ipsorum parte constitui iudicium possit, extra quam, si forte Imperator dispensationis modo, aut propter necessitatem (ut multa sæpenumero rerum vicissitudo noviter introducit) in illis etiam iudicium constituere velit.

2. ¶ Alii vero ex parte a iudiciis cessent, a mane videlicet usque ad ipsum divini ministerii tempus: ut iudiciis, precationibus, atque glorificando Deo vacare liceat, ac deinde post divinum sacrificium iustitiam operam navent, secundumque legum vim injuriam passis auxilium ferant. Verum enim vero, quibus ita post divinum sacrificium iudicare permissum est, in conficiendis a se instrumentis, temporis, quo illa confecta sunt, mentionem facient.

3. ¶ Ac primum quidem de omnino a feriatis est agendum.

Natalis itaque dies purissimæ dominæ ac Dei genitricis, qui est 8. Septembris b, feriat est. Item 14. qui propter exaltationem vivificæ crucis honoratur. Item 26. propter Apostoli & Evangelistæ Joannis Theologi transmutationem. Item 6. Octobris, quod tum memoria S. Thomæ Apostoli celebratur. Item 9. in honorem Jacobi Alphai Apostoli. Item 10. in honorem Luca Apostoli & Evangelistæ. Item 13. Novembris, quod tum memoria patris Chrysostomi celebratur. Item 14. quod tum Philippus Apostolus festiviter honoretur. Item 16. quod tum Mattheus Evangelista & Apostolus honoretur. Item 21. quod tum Dei genitricis in templum introitus celebratur. Item 30. quod tum Andreas Apostolus festiviter honoretur. Item 9. Decembris: quippe quia tunc genitricis Dei nostri conceptio celebratur. Item 20. usque ad ipsum sextum Januarii, utpote quod diebus illis natalitia & baptisimus Domini Dei & Servatoris nostri Jesu Christi celebratur. Item ejusdem Januarii duodevigesimalis divinatorum Patrum & Doctorum Athanasii & Cyrilli gratia. Item ejusdem mensis 25. propter memoriam magni patris Gregorii Theologi. Item 2. Februarii, quod tum Servatori obviatum sit. Item 3. celebranda memorie Simeonis Dei fuscceptoris causa. Item 25. Martii, boni nuntii ergo ad Dei genitricem delati. Item dies Paschales ab ipsa Lazari resurrectione, usque ad ipsum post sacrum Pascha octavum. Item 15. Aprilis, in honorem Apostoli & Evangelistæ Marci. Item 30. in honorem fratris Theologi & Evangelistæ Jacobi Apostoli. Item 8. Maji, ob memoriam Evangelistæ, Joannis Theologi. Item 10. propter memoriam Simonis Zelotæ Apostoli. Item 21. propter memoriam Sanctorum ac Apostolorum aequalium, magnorum Imp. Constantini & Helenæ. Item 26. propter memoriam Apostoli Alphai Iudæ. Item 11. Junii, in honorem Bartholomæi Apostoli. Item undevigesimalis in honorem Apostoli Judæ, qui & Thaddæus & Lebæus & Jacobus nominatur. Item 24. propter præcursoris natalitium. Item 29. propter principum Apostolorum Petri & Pauli celebrationem. Item 30. propter 12. Apostolorum celebrationem. Item 25. Julii, propter S. Annæ, matris Dei genitricis, obdormitionem. Item 6. Augusti, propter Servatoris nostri Jesu Christi transformationem. Item 9. propter memoriam S. Matthiæ Apostoli. Item 15. propter gloriosam sanctæ Dei genitricis emigrationem. Item 20. propter memoriam S. Thaddæi Apostoli. Item 24. propter Bartholomæi Apostoli memoriam. Item 29. propter venerabilis Præcursoris decollationem. Hisce omnino feriatis diebus connumerabuntur medietates quadragesimalis jejunii, & Pentecostæ: tum etiam Servatoris assumptio & omnes totius anni, dominici dies: ut in illis omnis in iudicium aditus præcludatur, ac nemo iudicium iudiciale quiddam faciat.

4. ¶ Sane vero, qui ex parte a iudicium sistunt, neque toti (uti antea diximus) feriat erunt, hi sunt: Mensis Septembris sextus, quoniam tunc in Chonis summi ducis Michaelis miraculum prodigiose peragitur. Item 23. Octobris, quoniam memoriam fratris Dei, Jacobi celebramus. Item 26. quia magnum illum martyrem & unguento scaturientem festiviter veneramus, Demetrium. Item primus Novembris: quod miraculosi illi anargyri, Cosmas & Damianus festive colantur. Item octavus, quod conventus defunctorum celebratur. Item 28. quod Stephanus martyr junior celebratur. Item 4. Decembris, in honorem egregiæ martyris Barbaræ. Item 6. in honorem miraculis celebris unguentoque scaturientis Nicolai. Item 10. Januarii, in honorem divini Gregorii Nysseni. Item 16. propter adorationem venerabilium principum Apostolorum Petri vinculorum. Item 19. propter recuperationem venerabilis defuncti Gregorii theologi. Item 27. propter recuperationem venerandarum reliquiarum Chrysostomi. Item 7. Februarii, in honorem magnifici martyris ducis exercitus, Theodori. Item 17. in honorem præmiis decorati Theodori Tyronis. Item 9. Martii, nempe quod tum sanctorum quadraginta Christi martyrum memoria celebratur. Item 23. Aprilis, quippe quia tum magnificus martyr Georgius honoratur. Item 2. Maji, in honorem magni Athanasii. Item 8. Junii, in honorem magnifici martyris Theodori, exercitus ducis. Item 9. in honorem sancti patris nostri Cyrilli Alexandrini. Item 27. in honorem sancti & miraculosi Sampsonis. Item 1. Julii, quia tum sanctorum & miraculorum anargyrorum illorum memoriam colimus. Item 2. quia depositionem pretiosæ vestis Dei genitricis recolimus. Item 8. quia magnificum martyrem Procopium festiviter honoramus. Item 11. quia eximiam martyrem Euphemiam concelebamus. Item 20. quia prophetam Heliam honoramus. Item 27. quoniam præmiis decoratum & miraculosum Pante'eemonem festive colimus. Item 31. Augusti, propter pretiosi cinguli immaculatæ Dei genitricis depositionem. Atque hi quidem dies sunt, qui quodammodo feriat, & quodammodo non feriat sunt.

5. ¶ Quibus vero diebus propter nativitatem aut creationem principis feriamur, hos Imperatoria mea majestas inter non a feriatis collocat: præsentem sanctionem a se inchoans, & per ea, quæ ipsa met actura est, reliquos docens. Non perinde enim præsentis constitutionis sermo, quantumvis in illum attentis, atque Imperatoris majestatis meæ actio persuadeat. Mea itaque Imperatoria majestas, quibus diebus, tum in hac vitam producta, tum divina providentia in Imperium designata est, ne feriat sint, neque ulla inducias in illis iudicia habeant, sancit. Sane, præter supra descriptos anni dies, omnes fasti erunt, & in illis iudicia, iudicialisque sententiis consentaneæ executiones exercebuntur. Persuasum autem habemus, Deo etiam hanc Imperatoris meæ majestatis sanctionem fore gratam. Cum enim Phariseos execraretur dominus, neglectum ab ipsis misericorditer f iudicium, ante omnia causatus est.

3. De synodica subnotatione patriarche Luca de nuptiis septimi gradus cognationis.

Facta est autem etiam postea jussu potentis & sancti Imperatoris nostri & domini, emissâ mense Maio ejusdem indictionis, quæ hæc in ejus parte decernit.

Nostra itaque Imperatoria sublimitas hoc synodale de quæsito responsum, vel, ut vere dicam, decretum consequenter divinis canonibus legibusque civilibus editum, in posterum observandum & perpetuo immutabile ac immutabile futurum judicavit, eandem de proposita quæstione habens sententiam, quam sanctissimus Dominus & universalis Patriarcha, & sancta ac divina synodus.

4. De decisione Sisinnii de nuptiis duorum fratrum cum duabus consobrinis.

Cum hæc ita se habeant, & de ejusmodi contractu exorta esset controversia, emissâ est Novella constitutio potentis & sancti nostri Imperatoris & Domini mense Junio, indictione octava, quæ hæc in fine persequitur.

Itaque, ut utraque recte servantur & colantur, Imperialium & sacerdotalium jussionum majestas, legumque & canonum subtilitas, nec decisio omnino solvenda est, nec rursus permittendum, ut omnino exerceatur. Sed media quadam & regia, ut ajunt, via est incedendum, & utrumque est conservandum, nempe & reverentia, quæ debetur antistiti, qui illam decisionem conscripsit: & Imperatoribus, qui illius decisionis meminerunt: & videndum, ne quid, quod a legibus canonibusque discrepet, suadeatur, quod hæc induxit decisio. Oportet enim contractum ea decisione introductum jam quidem etiam ante interrogationem perfectum non dissolvere, sed eos, qui sic matrimonio conjuncti sunt, poenis impositis gravari, judicio & examinatione illius loci antistitis, & conservari conjugium. Quod si prius sciscitatum accesserint, non concedere sine convenientibus poenis & mandatis, propter eam, quæ superius dicta est, reverentiam: Nec libere ac secure, nullaque ad eos retardandos allata causa sciscitantibus permittere, sed cum mandato, vel ipsos potius ab ecclesia, dictæ decisionis, & eorum, quæ in illa decernuntur, commemorationem accipere. Et si decretum quidem honorare volentes, quæ etiam in eo comprehensa sunt, velint inconcussa manere, sunt omnino laudandi: sin autem, quod ab eo vetitum est, velint agere, hoc eis facere permittetur, convenientibus tamen eis prius poenis impositis.

5. De nuptiis cum duabus sobrinis.

Quia autem aliquando ad Imperatoris tribunal agitatum est, an posset unus & idem duas sobrinas in matrimonio habere: utpote cum contractus ad septimum affinitatis gradum ducatur, edita est Imperatoris D. Emanuelis Comneni jussio, quæ statuit hoc non posse fieri: quoniam maritus censetur unius esse gradus cum uxore: & quod contractus ad sextum affinitatis gradum deveniat.

6. De sententiâ judicum.

His sic definitis, quæsierit quispiam, cum præsens canon definiat in omnibus causis plurium sententiam vincere: Novella autem constitutio potentis & sancti nostri Domini & Imperatoris Domini Emanuelis Comneni, mense Julio 14. indiction. anno 6674. promulgata, constituat cum aliis & hæc nominatim: Si omnes non sunt ejusdem sententiæ, sed aliqui dissentiant, si, qui dissentiunt, numero sunt æquales, eorum præferentia sententia, quibus is, qui iudicio præest, consenserit: utrum sequi debeamus?

7. Ne morientium Episcoporum diripiantur bona ab exactoribus.

Praterea tene memoria constitutionem Septembri mense, XIV. indictione emissam, Imperatoris Domini Emanuelis Comneni, de non rapiendis ab exactoribus bonis, quæ ad defunctos episcopos pertinerunt, quæ quidem hæc complectitur.

Res, quæ & in Dei contemptum, & ad legum naturæ infirmationem, ab iis, qui, ut ajunt, neque Dei vocem, neque hominum vindictam formidant, ut est verisimile, patrat, non ferenda omnino meo Imperio visa est, cum ad ejus aures pervenisset. Quamobrem eam, ut omnino Christiana professione indignam, meum corrigi Imperium. Ei enim relatum est, in excessu e vita eorum, qui ubivis Pontificatum gerunt in sanctissimis Dei ecclesiis, partim quidem, antequam funus efferatur, partim vero postquam elatum fuerit, eos, qui in ea regione fisci procuratorem exercent, ipsorum mortis prætextu, eorum cellas inhumane invadere, & immobilia, quæ sunt sub ecclesiis, quæ eis obtigerant, & omnes quidem facultates, quæ in illis inventæ fuerint, auferre: universam autem ejusmodi immobilium exactionem facere, & ea alioqui omnino conterere. Imperium ergo meum, ne vel auditu quidem ferendam eorum esse audaciam existimans, ne, cum damnum & calamitas ex antistitum morte ad eorum ecclesias pervaserit, hi multo majorem calamitatem invehant, & ea sint, quam jam habent, molestia longe molestiores: statuit per hanc præsentem constitutionem, ne ab iis, qui ducales magistratus gerunt, vel descriptiones, vel aliqua alia publici juris exercent, tale quid in sanctissimas ecclesias, vel earum immobilia, vel antistitum cellas, in eorum morte deinceps amplius innovetur: sed si testati quidem moriantur antistites, eorum voluntate & ordinatione omnia fiant, quod ad ea attinet, quæ in eorum cellis inveniuntur. Quod

si forte etiam intestati decesserint, omnia quoque fiant, ut sacris canonibus & legibus videtur. Atqui in viduarum ecclesiarum immobilia ne pedem quidem omnino immittet aliquis ex ducibus, vel aliquibus aliis, ut dictum est: sed nec qualibet illinc pars quomodocunque apprehenderetur, sed omnia a partibus ejusmodi ecclesiarum in ipsis administrabuntur, quemadmodum de ea legitime & canonicè edictum est: donec scilicet, qui post mortuos antistites in ecclesias renunciati sunt, in regione fuerint, & eorum administrationem apprehenderint: debente scire eo, qui ad infirmationem alicujus eorum, quæ a præsentis Imperii mei constitutione decreta sunt, processerit, quod, etiam si Deus in tali ejus, tamque audaci incepto in præsentia siluerit, omnino in futurum dignum ejus supplicium reservans: Imperium tamen meum, eum acerbius in præsentia aggredietur, poenis eum corporalibus subjiciens & suorum membrorum truncationibus bonorumque publicationi, & diuturno exilio. Non solum enim ex eo simplum reddet ecclesiæ, quod ei illo modo ab ipso auferendum est, sed etiam a fisco talis quantitas in duplum absque ulla commiseratione exigetur, perfectissima de ea re cognitione ab antistite illius temporis data mystico, qui debet etiam utraque administrare: de suo autem peccato omnino excusationem non habebit. Venit enim meum Imperium, & eis per præsentem constitutionem evangelice locutum est, quæ in sacro chartophylacio, seu tabulario reponetur, sanctissimis ecclesiis opem latura, etiam si ejus exemplaria sola competentis fide munita, ab ipsis partibus insinuentur: ea enim archetypi vim habebunt, & exhibentibus aderunt ad æternam securitatem.

8. De homicidiis voluntariis.

Quia autem de voluntariis homicidiis mense Aprili, Indictione XIV. a potentissimo & sancto Imperatore nostro domino Emanuele Comneno Novella edita est, eam manda memoria, quæ sic habet. Post proœmium sic tractans. Juber ergo omnibus, qui sunt in regionibus, iudicibus, & militaribus, quæ sunt in eis copiis, & earum ducibus, ubi fuerit cædes voluntaria, & tale quidpiam ausus fuerit aliquis, ut omnes statim excitentur ad apprehendendum homicidam, & eum vinctum mittant ad Imperatoriam circumspeditionem: vel, si ea absit, ad magnæ urbis, quæ a Deo custoditur, præfectum, ut ipse in carcerem publicum introducat, & tam in corpore, quam in bonis secundum legum & Novellarum constitutionum potestatem puniatur, & alia supplicia subeat. Scientibus his omnibus, si probatum fuerit, potuisse quempiam homicidam apprehendere, & non fecerit, eum non secus condemnandum, quam si Imperio insidiatus fuerit: sin autem latuerit fortasse quispiam, & ad sanctissimam magnam Dei ecclesiam confugerit, postquam poenæ ecclesiasticæ adversus eum processerint, ex legali observatione, præsentem quidem in regia urbe eo, qui Imperium obinet, ab eo mittetur in provinciam, quam censuerit, ut totum vitæ suæ tempus illic transigat, nec illinc effugiat, ut recurrat in eum locum, in quo facinus execrandum admisit. Absente autem forte Imperatore, a præfecto, ut dictum est, in aliquam remotiorem regionem exterminabitur, & illic vitæ suæ tempus peraget. Sin autem non solum voluntarie, sed etiam præmeditato, captoque consilio cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia Constitutione tonderi. Si enim eum, qui sua sponte ad confugiam accedit, non eo ipso statim admittit canonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo, & per ipsum mente ejus firma sit, an instabilis, examinata, si quidem hominem invenerit in eo quod primum habuit, proposito perseverantem, & monastico habitu & corporis mortificatione se impigre præparantem, boni quoque operis ei affert complementum, eo in monasticam institutionem statumque suscepto: quomodo non fuerit a ratione alienum, & a legibus spiritualibus dissidens, aliquem necessario condere, eumque homicidam, quem Deus eo usque reliquit, ut etiam manus staterno sanguine pollueret? Timendum est etenim, ne invitus vitam angelicam ingressus, eaque vi suscepta, venerando habitu in ludibrium utatur. Homines enim leviores, cum in dementiam inciderunt, pessimas & perversissimas actiones suapte natura aggrediuntur. Loco ergo tonsuræ statuit mea Imperialis majestas, ut, qui voluntariam cædem capto consilio perpetraverit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat: & nec illinc quidem educatur jussu forte Imperatorio per oblivionem exhibitio. De eorum autem facultatibus fiat, sicut jussit Imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ, qui cædem meditato & consilio capto perpetravit, ad sanctissimam Dei ecclesiam postea accedentes, non, ut facta est ase, sed ut ad suam facit utilitatem, cædem confitentur, juber mea Imperialis sublimitas, & qui ei subest, clerum, quin etiam ad provinciam iudicem cum poena scribat, & quemadmodum factam esse cædem, ex illius rescripto intellexerit, ita eam quoque persequatur: non eum, qui capto consilio cædem facit, propter falsam suam confessionem, ad easdem poenas, & eadem supplicia admittat, ad quæ, qui fortuito & improviso in tale aliquod crimen incidit. Si quis autem homicida, qui ad sanctissimam magnam ecclesiam confugerat, & vel perpetuo exilio condemnatus, vel in vinculis esse, vel in perpetua esse custodia toto vitæ suæ tempore jussus erat, solutus, inventus fuerit in loco, ubi cædem perpetravit, ambulare, vinctus ab exactore, qui est in provincia, ad meum Imperialem sublimitatem mittetur: & quæcunque quidem res tunc ei inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, & ei, qui homicidam indicavit, ex æquo divisæ. Omnino autem curæ erit iis, qui sunt in sanctissima magna ecclesia illorum, iudicibus, ut, cum conveniente canonica severitate crimina cædis puniant, & tempora non temere contrahant, nec plus quam par sit, in iis, quæ non decet, se lenes & clementes præstent. Imperialis autem meæ constitutionis exempla, ab iis, qui præfunt iudiciis, descripta, missa ad ecclesias, quæ sunt in provincia, ibi reponentur: ut eorum, quæ sunt constituta omnes scientiam habeant, & faciant, quemadmodum eis comprehenditur. Quod si is, qui capto consilio cædem fecit, tonsuram sua sponte elegerit, non absque probatione inter monachos cooptabitur: sed sufficienti tempore accuratissime ac diligenter

gentissime ex canonicis constitutionibus examinatus, & probatus, in monasterio vel invitato toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei unquam exire permittetur. Monasterium autem erit omnino in alia provincia, & non in ea terra, quæ mortui sanguinem dehiscens male, suscepit.

9. *Ut ecclesiarum & monasteriorum, quæ sunt ad urbem, immobilia intacta sint a manu fisci.*

Potenti ergo & sancto nostro Imperatori gratiæ agenda sunt, qui apostolico canoni consequenter & præsentis constitutioni, ecclesiarum & monasteriorum, quæ sunt ad urbem, intacta & integra immobilia conservavit a manu fisci seu publici, per tres aureas bullas suæ Imperialis majestatis: quarum altera quidem Julio mense, ix. indictione 6654. anno facta est, constituit, non lædi monasteria, eo quod jura, quæ illis forte adsunt, claudicent: & secunda, quæ mense Octobri, vi. indictione 6665. anno emissa est, & jubet monasteria indivulsa & inseparabiliter habere immobilia, etiam si eis allegationes a census descriptore data sunt, quæ pro jure fisci faciunt. Hic autem sita non sunt, quod non perpetua cautio & utilitas monasteriis ex iis suppeditetur, sed temporalis. Alia vero, quæ mense Martio vi. indictione 6666. anno edita est, & in omnibus secretis posita, quæ post præmium hoc expresse edicit.

Imperialis mea sublimitas aliquot ab hinc annis auream bullam emitte-
re, dispensareque prævenit, iisque, quæ in hac urbium regina sita sunt, monasteriis, & iis, quæ sunt in occidentali parte Steni, quantum est in littore & longius: similiter & iis, quæ sunt in sinu Nicomedie, & usque ad ipsam Nicomediam, & iis, quæ sunt in insulis, Oxea, Prima, Chalce, Plate, sancta Glyceria, Principio, Antigoniam, Tragonesio, Terebinto, sancto Andree, sancto Typhroni, sancto Liberio, Codonæ, Pelago, Co insulæ dimidio, Medice, & sancto Demetrio, & iis, qui sunt in possessionibus portuum & usque ad complexum Athyræ: & (ut semel dicam) iis, qui circum circa Regiam civitatem exercentur, monachis, viris & mulieribus iis multa jura largita est, & in immobilium detentione ac dominatione, quæ quibusdam juribus ad eos pertinent, firmam & inconcussam possessionem concessit: quemadmodum aurea bulla hæc fufius persequitur. Sed quoniam cavillatores quiescere non potuerunt, sed fisci seu publici prætextu eis gravem afflictionem intulerunt: Imperialis mea majestas Deum placare & propitium efficere volens, ob ea, quæ ipsum, ut homo, offendit: simul etiam volens magni Imperatoris, Christi scilicet milites, qui vitam monasticam propter ipsum elegerunt, & spiritus armaturam induerunt, socios habere, & strenuos defensores adversus hostes, tam qui videntur, quam qui non videntur, bono illi fundamento rectum quoque proportionem convenientem imponere voluit: & præsentem auream bullam ea ex causa edidit, per quam statuit & definit, omnia immobilia, quæ hodie ab enumeratis monasteriis possidentur, vel etiam silentiaris & anachoreticis cellulis, vel lauris, & omnino monasticis habitaculis, quocumque nomine vocentur, paræcias, prædia, conventus, tributa, vectigalia, portus, flumina, jura maritima, &c. ut semel dicam, quodcumque jus in possessione immobili consideratur, & in quocumque loco situm sit, in quo scilicet hucusque non data est iis denotatio, seu designatio ab iis, qui sunt in ea regione census descriptoribus, quæ publicum in iis jus habere comprober, habere dictas mansiones perpetuo domino, ut imperii mei donum & liberalitatem, & eis deinceps semper in posterum dominari, etiam si probabili vel non probabili de causa aliqua eorum, vel etiam fortasse omnia hucusque detinuerunt: vel etiam sine ullo titulo, vel ex titulo quidem, qui male se habet, vel est fortasse falso confectus. Omnia enim, quæ ab ipsis in quocumque situ possidentur in Oriente & Occidente, sive ex iis, qui eo tempore administrabant, Imperatoribus, sive sicut ex fragmentis, sive ex commiserationibus, sive ex loco motis, vel caducis, vel ex vilibus, quæ penduntur, diariis, vel ex vilibus calamitate vexatis, vel iis, quæ a potentibus vendita sunt, vel contra: vel ex correctione male factarum venditionum, & si in aliis locis jussu dari, in aliis tradita sunt: vel donata, non tradita sunt: vel tradita, donata non sunt, vel quovis alio modo male ab ipsis detinentur, inconcussa & nullo negotio eis exhibito, a dictis monasteriis vult meum Imperium ea in æternum possideri, ut meum mei Imperii donum a mea liberalitate & munificentia profectum. Cumenim solâ nunc apud ipsos immobilium invenitur detentio, quæ pro omni titulo debet eis sufficere, est supervacaneum, de ullis aliis curiosè investigare. In omnibus enim quæ hodie possident, præterquam in iis, in quibus a publici census in ea regione descriptoribus documento data sunt, quæ jus fisci seu publici, ut dictum est, probant, debet præsens aurea Imperii mei bulla sufficere, & pro donatione & emptione, & quovis alio titulo satis esse: etiam si quodcumque aliud secretum in eis probetur. Nec cogentur monasteria, ob ea, quæ nunc possident, immobilia, antiqua alia, quæ eis adsunt, jura proferre. Sed hac præsentis aureæ bullæ scriptura pro omni jure utentes, ea contenti esse debent, ut, quæ eis, ut prius scriptum est, sufficere debeat & pro donatione, & pro traditione, & quovis alio jure. Sin autem invitante fortasse tempore voluerit ullum monasterium iis etiam, quæ habet, juribus & titulis uti, ea pro se afferens, a nullo penitus prohibebitur, hoc enim non faciet necessario. Sin autem hoc propria voluntate elegerit, nemo impediturus admittetur. Non solum autem ad probandum jus terreni, quod habent, monasteriis sufficet præsens bulla aurea: sed etiam in paræciis, quæ nunc ab eis detinentur, & prædiis, vectigalibus, conventibus, traiectionis solutionibus, portibus, fluviis, juribus maritimis, & quocumque alio jure, quod ab eis possidentur, præterquam in iis, in quibus documenta pro publico (ut sæpe superius dictum est) assumpta sunt: Sin autem recenseri jussa sunt vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica,

vel aliquid aliud, quod ad publicum pertinet, & non factum est, quod recensendum erat, vel habet aliquod aliud jus, quod apprehendi possit, monasteria ex eo nihil lædentur. Quid autem opus est multa dicere, & enumerare, & exempli gratia afferre? Verborum multitudinem Imperii mei majestas prætercurrens, ne quis in ejusmodi rebus callidus & vaser nonnullis quidem dictis, ex iis causis, quæ immobilia concutunt, aliis vero silentio præteritis, verba arripiat, & more Judaico, litera insistat, & conetur in iis, quæ dicta non sunt, monasteria agitare & vexare, universali & generali oratione Imperium meum vult & decernit, ut, quod in iis, quæ hodie a monasteriis possidentur, vel in ipsis sunt monasteriorum cathedris, pro publico cogitatum fuerit, ab aliquo, vel nunc, vel quandocumque, monasterio datum esse reputetur. Et simulac hoc cogitavit quispiam vel dixerit, id quoque statim apprehendet monasterium, ut hodie a mea Imperatoria sublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet, quæ nunc possident, immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt monasteria, imperium meum vult unumquodque eorum publicum existimari, & perpetuam firmitatem obtinere & a nullo de ea re disceptari & quemadmodum publico nulla a se molestia negotiumve exhibetur, sic nec silentiaria, nec monasteria, nec reliqua ab ullo publici curatore litibus agitantur, sive quis probabilem, sive non probabilem causam afferat, sive cujusmodicunque sit, quod loquatur. Quisquis enim hoc facere aggressus fuerit, invalida & revera ininitia dicere videbitur: & citra ullam misericordiam, ejus facultates fisco consecrabitur, & ipse omnino infamis semper erit: utpote, qui Imperatori adversetur, qui pie ac religiose omnem molestam vexationem a monasteriis in iis, quæ ipsis data sunt, per præsentem auream bullam amoveat, & per ipsam exiguum aliquod donum offerat pro innumerabilibus beneficiis, quæ a munifica ejus dextra accepit. Non licebit ergo nec publici census descriptori, nec ullius secreti præfecto, vel peræquatori, vel in rebus agenti, vel alii personæ, quæ publicum tractet, monasteriorum immobilia describere, vel focos censere, & terræ mensuras investigare, vel paræcorum quantitatem, vel, quod terræ amplius possidentur, vel non justo pretio emptum est, vel injuste detinetur, examinare. Sed quoniam Imperii mei mandato acta facienda sunt, eorum nomine, quæ hodie a monasteriis detinentur, immobilium & paræcorum, tunc demum iuste monasterium molestia afficietur, & quod injuste detinet, ab eo auferetur, quando publici census descriptor ostenderit, monasterium extra terminum occupare loca vel paræcos, vel jus aliud. Nec enim licentiam habebunt monasteria augere & amplificare ea, quæ ab ipsis hodie possidentur, sive paræci sint, sive loci, sive *ἀντρεία*. Verumtamen per hujusmodi occasionem non licebit exactori aut descriptori ulli, fumarium, vel mensurarium, aut aliud quodpiam vectigal, quod ad ipsius officium pertineat, recipere ab immobilibus, quæ superscriptis subjacent monasteriis. Qui enim contra ausus fuerit, sciat se non tantum id, quod exegit multiplicatum restitutum, sed & omnium bonorum publicationi cum infamia & civilium munium incapacitate subiectum iri. Sic enim vult mea majestas jam manifestatorum monasteriorum immobilia omnia haberi ab unoquoque exactore, quasi non subsint ipsius officio vel potestati. Et quemadmodum exactores in non sibi subjectis provinciis nihil juris habent, ut in iis agant administrantve quicquam: sic nec in immobilibus monasteriorum exactores provinciarum, quibus ea subsunt, censentur exactores. Quæ igitur sicut acta & descriptiones ab iis, quos Imperium meum statuerit ad probationem eorum, quæ a monasteriis possidentur, competentibus secretis propter notitiam insinuabuntur. Scire namque debent omnia monasteria, si quod ex iis deprehensum fuerit astutiam aliquam vel collusionem vel dolum fecisse in immobilibus, quæ hodie ab ipsis possidentur, non solum nihil utilitatis ex hac mea majestatis aurea bulla consequuturum, sed etiam casurum jure concessio prædictis monasteriis per præcedentem mei Imperii auream bullam. Deinde autem sustulit hæc aurea bulla omnem quoque jussionem, quæ ei adversatur, quæ scilicet facta est vel fiet: & statuit, ut monasteria suis quoque antiquis titulis utantur.

10. *De immobilibus magna ecclesia.*

ET illiquidem antiquo & celebri Salomonis sapientiæ templo provi-
ribus offerebant omnes: & huic quoque sacro & maximo templo, quod est sub nomine Dei sapientiæ, qui ex Salomone & David secundum humanitatem derivatur, gloriose & regaliter extructo, cujus erat illud Salomonis præfiguratio, novæ, inquam, Sion, arcæ sanctificationis, Servatoris nostri ecclesiæ, (quam super Apostolicorum mandatorum Petram adeo stabilem & immobilem Spiritus sanctus ædificavit) multi diversa munera obtulerunt, quæ in immobilibus possessionibus spectantur, ad Orientem & Occidentem sita: sed nonnulla in insulis (sunt autem eorum, quæ dixi, per redemptionem multa, ne dicam plurima) publico ea applicare decreverunt ex diversis causis ii, qui sunt ubique, publici census descriptoribus, & in ejusmodi rebus exercitatis. Quoniam autem hoc ad mei Imperii aures frequenter delatum est relatione eorum, qui hoc magnum & divinum templum dispensant: statim nostra potentia nihil cunctata, hanc præsentem bullam huic venerabili domicilio elargita est, per quam ei pure donat & concedit nostra pietas omnia, quæ ad fiscum seu publicum quomodocumque pertinent, ex iis, quæ sunt in Oriente & Occidente, & ab eis in omnibus insulis possidentur. Immobilium possessionibus, tanquam ejus donum aliquod & sacram oblationem, sive sint paræci, sive terra fortasse arabilis, vel præteritis, vel confra vitibus, vel hortensis, vel cujusmodicunque prædia, sive in eorum domibus agant famuli negotiatores vel artifices, etsi castra in aliquibus eorum extructa sint, vel aliquid aliud, quod ad publicum utique pertinet, inventum fuerit. Corrigit autem meum Imperium per præsentem auream bullam, quæcunque claudicare inveniuntur in
E E E 3 iis,

a Saracenos videtur intelligere.

his, quæ dicta magnæ Dei ecclesiæ ad sunt viribus ac titulis in omnibus ejusmodi immobilibus, quæcunque ea fuerint, & omnia, quæ illis adsunt in Oriente & Occidente, & in omnibus insulis, ut nunc a meo Imperio data, & ei concessa reputentur per præsentem bullam auream nostræ serenitatis. Ob eam enim causam & exactas procedere descriptiones, quæ declarent cujusque generis immobilia, & qui eis præsent, incolas ac inquilinos. hoc amplius inventa in his omnis generis *descriptis*, a locorum descriptoribus, eorumque subscriptionibus confirmari, & in perpetuam securitatem parti sanctissimæ magnæ ecclesiæ tradi jubet nostra majestas: ut omnia sint manifesta & extra controversiam posita, nec ullo tempore in disquisitionem revocentur a descriptorum quoquam, vel inspectorum, vel peractorum, & eorum, qui aliter publica perferuntur, declaratarum descriptionum competentibus secretis, in futuram rei memoriam insinuandam. Neque enim unquam eorum quis poterit ullo modo ingredi hujusmodi immobilia, aut ea in controversiam deducere & disquisitionem. Sed nec instrumenta in his requirere, non fumarium, vel metreticum exigere, aut aliud ullum vestigial excogitatum in descriptorum fuerum: qui prohibentur insinuatione ipsa & sola præsentis aureæ bullæ mei Imperii, & descriptionum, quæ, ut supra comprehensum est, valiturae sunt. Omnis autem facta jussio, sive de prius separatis, sive de fragmentis, sive de commutationibus, sive de iis, quæ ab humilibus ordinibus, sive de iis, quæ incisionibus subjecta, sive de militis affectatis, licet compensatio facta non sit, sive de non acquiescendo factis sine quantitate donationibus, sive de quacunque re edita fuerit jussio, & ulla in re repugnet præsentis mei bullæ aureæ irrita erit & invalida; & si, ne irrita fiat in ea expressum sit: nisi nominatim pronuntiatum sit. Omnium enim jussionum, quæ factæ sunt, notitiam habet mea pietas, quas sigillatim enumerare supervacuum existimavi: & ut expressim enumeratas & enumeratas, quod ad hanc aureæ bullæ orationem attinet, censei constituit mea majestas. Sed nec alia ulla, quæ in posterum fiet jussio, huic præscripturæ prævalebit: quinimo & illa, quatenus præsentis meæ majestatis definitioni adversatur, irrita fiet, nullarumque virium: licet, ne subvertatur, appositæ sit clausula, Nisi nominatim pronuntiatum sit, aut quævis alia distinctio. Ut autem sint manifesta, quæ adsunt sanctissimæ Dei magnæ ecclesiæ immobilia, omnia in præsentis bulla aurea aperte inscripta sunt: quæ habent hoc modo: In Thracia & Macedonia illa & illa, & deinceps enumerat omnia immobilia. Et post horum enumerationem ait, Judæi strobiliore ubique inventi & excusati amplior capacitate triginta millium. Sancit Imperialis mea potestas sanctissimam magnam ecclesiam, & omnem ejus partem, habere jus suum inviolatum omnino & inconcussum, cum exactiores fieri debeant terminorum definitiones a locorum descriptoribus, ut sæpe dictum est. Verum eo prætextu non licebit prædictis descriptoribus, fumarium exigere vel metreticum, aut necessarium dationem, ullamve exactionem facere a quibuscunque immobilibus ejus. Sed absque ulla collatione & petitione prædictas finium descriptiones conficiant. Quod si quis ausus fuerit violare quidquam eorum, quæ præsentis aureæ bullæ oratione majestatis meæ definiuntur, præter Imperialem indignationem, in periculum veniet subeundi poenam triginta librarum, quæ sine commiseratione a domesticorum secreto, ex additione sanctissimæ magnæ ecclesiæ exigentur: quippe cum firma ac munita sit præsentis aureæ bullæ oratio, facta mense Augusto 1. indict. ann. 6661. cui nostrum pietate præcellens subscripsit Imperium.

11. De instrumentis omnium, quæ ubique sunt, ecclesiarum ob possessionem immobilium.

PRæterea autem emissæ est alia bulla aurea Imperatoris, quæ dicitur medicatrix, utpote, quæ fortasse medeatur titulis & juribus omnium ecclesiarum, quæ claudicant, episcopatum scilicet, & metropolim, & ipsius magnæ ecclesiæ, quæ etiam ad verbum sic habet: Qui post Moysen fuit electi illius populi Imperator Jesus, Hierichuntis restinans munimenta ac propugnacula diruere, sacerdotibus jussit in circuitu tuba canere: & sic murorum propugnacula mirabiliter dejecit. Imperio autem meo, quod novo populo a Deo electo præest, post illum principem populi servatorem & ducem alium Moysen inclytum, dico imperii mei dominum & genitorem, veluti quædam Hierichuntina moenia, diruere properanti communis Christianorum inimici propugnacula, occidentalis dico draconis, qui a in Sicilia tyrannidem exercet, & illinc adversus Romanum Imperium latenter prorepat, veluti spiritalibus quibusdam tubis, vestris antistitem Deum nobis quotidie placentium precibus, ad illum diruendum adjuvantibus opus est. Sed & ipse divinus Moyses, quando cum Amalech prælium commisit, sacerdotibus utrinque innixus, sic eum fugavit, & vicit. Sicut ille ergo, meum quoque Imperium, antistitem sustentaculo indigens, ad aciem adversus novum hunc Amalech propositam, & veluti quandam lucis columnam novum hunc Israel præcedentem, & ejus gressus dirigentem, preces eorum habere volens: hanc præsentem auream bullam, & omnium ecclesiarum matri, novæ Sion, Dei sapientiæ habitaculo, & iis, qui sunt in omnibus insulis, & in Oriente, & Occidente antistitibus donavit: eorum pro Imperio meo preces magis confirmans. Recte enim scit meum Imperium, Regem non servari per multam potentiam, & gigantem non servatum in multitudine virtutis suæ, mendax autem equus ad salutem, ut dicam cum Propheta & Psalmographo & Dei patre. Volens enim, ut firmitas & stabilitas ecclesiæ, quæ omnibus præest, servetur, & omnibus dictis antistitibus sanctarum, quæ ubique sunt, ecclesiarum, & securitatem titulorum ac jurium, quæ illis adsunt, in ipsorum immobilium detentione firmitus constituens, & præterea corrigens, siquid eas eorum juribus claudicat, & meo jure sit destituturum. Et non so-

lum hoc, sed & si quod jus consequi debeant ad ejusmodi immobilium dominationem, detentionem, & proprietatem, id fortasse prius factum non est, hanc Imperii mei bullam auream ejus, quod deest, mi dicatricem illis tradidit, quæ veluti perfectum & integrum & omnino inconcussum jus ejus ostendit. Per quam confirmat quidem & tutius facit, quodcunque jus adest sanctis Ecclesiis, eique, quæ illis præstet, in ipsarum immobilibus cujusmodicunque fuerint, & ubicunque ea sita sint: & quod bonum est, melius fecit Imperii mei sententia & calculo. Quicquid autem est in eis, in quibuscunque quis spectatum id dixerit, sive in aureis bullis diversorum Imperatorum, sive, in sigillis, & sive in simplicibus jussionibus, sive in resolutionibus, sive in actis, claudicans, & aliquatenus, ab eo, quod est exactum, & a debita consequentia deficiens regalium jussionum & legum, corrigit, & decernit, dictis sanctissimis ecclesiis nullum ex ea re præjudicium in æternum afferri: sed, quod in eis est, infirmum & imbecillum, esse firmissimum, & nulla juris allegatione oppugnandum ab eo, qui velit aliquid pro fisco seu publico dicere, ut quod præsentis Imperii mei bulla aurea confirmetur & valde corroboretur. Et, ut ex multis eorum, quæ cupiam in mentem venire possint, pauca quædam Imperium meum memoria repetat: si forte donatio ipsius patrum sit sine certa quantitate, aut mensurarum terræ, vel auturgia alia innovant in hujusmodi possessionibus forte, quæ ipsis donata non fuerunt: aut donata quidem fuerunt, jussiones autem de his factæ, non sunt revocata: vel in prius designatis donatis ipsis jussiones de prius definitis non sunt revocata: aut jussionum principalium, quæ ipsis tributa sunt, aliqua nullo modo insinuata fuerunt; aut fuerunt quidem insinuata in aliquo secreto, non tamen competente: aut insinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiuntur: aut acta, quæ procedere debebant, non processerunt, vel quæ processerunt, non sunt insinuata: aut, quæ fieri debuerunt rationum computationes, factæ non sunt, aut forte quamlibet aliam ob causam, sive ex parte, sive in totum jura sæpe dictis sanctis Dei ecclesiis & matri omnium claudicant, & inde firmitatem suam non habent, etsi non, quæ id faciat, causa nominatim expressa sit, aut forte alia ipsis exhiberi debuerunt jura de hujusmodi immobilibus, velut quibusdam omnino procedentibus in ipsis (nam si documentum de quopiam ex possessionibus a se immobilibus nequaquam adquisierint, nihil a præsentis aureæ bullæ oratione juvantur) nulla in re hæc omnia, & quæcunque alia cupiam pro fisco certantim mentem quandoque venerint, ledere unquam sanctissimas ecclesias & Sophiæ Dei templum, reliquasque metropoles, archiepiscopos, episcopos, poterunt, in his immobilibus, quæ (ut dictum est) ad ipsas pertinent, ex quibuscunque documentis. Nam si nullum quæsierint unquam jus in aliquibus forte immobilibus, quæ habent, nullam ex præsentis aureæ bullæ oratione sentiant utilitatem: sicut nec, in quibus fiscus ad hodiernum usque diem possessionem habuit ex justa quapiam causa; in his enim omnibus juris observabitur exacta disciplina. Si quis igitur voluerit per avaritiam, aut quampiam aliam causam, ea contemnere, quæ hac chrysobulla mei Imperii oratione definita sunt: primum quidem sanctæ Trinitatis splendorem, cum ad tremendum sistemur tribunal, non conspiciet: excidet autem & Christianorum parte, ut Judas duodenario. Et præter hæc execrationem sibi conciliabit primogenitorum sanctorum, iustorum, & deiferorum patrum, qui ab ævo præmortui fuerunt.

12. De citatione absentium.

AC in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, terminum, qui hic præstituitur, hodie locum non habere, & per tria xxx. dierum edita omnes actores & reos accersiri, cujuscunque sint status, & cujusmodicunque causa sit: secundum Novellam potentis & sancti Domini nostri & Imper. mense Julio editam Indict. XIV. anno 6674. Sed hoc quidem servatur, quando per libellum & reliquam judicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa adversus Episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem adversus Episcopum vel clericum aliqua ecclesiastica questio denunciata fuerit, quando nec libello opus est, vel aliqua alia judiciali consequentia: & qui accusatur, seu defertur, non adest: punietur secundum LXXIV. canon. apostolicum, sicut condemnatur seu punietur etiam a legibus contumax impudens.

13. De tonsura mulierum degere volentium in monasterio, post trimestre facta.

NON est lex scripta, quæ statuat, ut si qua tonderi atque divortium facere cum marito velit, ne confestim tondeatur, sed in monasterium abducatur, & trimestri spatio exploretur, num forte in ipso velut pagana initio tonsuram deprecetur. Sed ex inscripta consuetudine, sapientissimo in iudicio probata & confirmata, receptum est, ne aliter mulieri tonsura permittatur, quam si post tres menses interrogata sit, an in hoc bono proposito permanere velit. Ac sane hæc de re coram Imperatorio tribunali satis certatum est. Cum enim multi dicerent, debere Pyrrhæ georgii illius uxorem confestim detonderi, quod firmi iudicii esset, ut quæ etiam quadraginta annos haberet: ac vero nulla lex scripta de trimestri isto ageret: a Deo coronatus optimus & sanctus noster Imperator longam consuetudinem (ut dictum est) confirmatam, pro scripta lege suscepit, atque sub notatione confirmavit.

14. De foro Judæorum.

CUM moris esset, ut Judæi coram solo Steni præfecto litigarent, optimus atque sanctus noster Imperator statuit, ut coram quocunque tribunali secundum leges causas agerent. Ac consuetudo pro nihilo habitata est, ut quæ legitime non fuisset confirmata.

ALEXII COMNENI SECUNDI.

I. Ne monasteriorum prædia describantur.

Impe-

a Basilus Camacerus patriarcha Constantinopolitanus.

Imperium meum ex vestris precibus exaltatione indigens, & vestigiis domini & patris sui bonae memoriae volens insistere, illius quoque in eos, qui sunt Deo dedicati, beneficentiam imitari constituit. Ideo per hanc unam in vos beneficentiam & Deo, qui ipsum Imperatorem fecit, gratificatur, Imperatorisque & patris nostri sanctae animae & nostrae potentiae profectus in bonam basim, ac fundamentum ponit: & vestrae petitioni se inclinans, ut vim suam habeant, sintque stabiles, firmae, ac immobiles, quae de vestris monasteriorum beneficiis aureae tres bullae emissae sunt a sancta illius maiestate, decernit, & ut in eodem robore immobiliter permaneant, in quo a principio exposita sunt, & quae in consequenter processerunt traditionis acta, securitatem referant, etiam si post biennium facta fuerint: licet fortasse quaedam eorum in convenientibus secretis prius posita non fuere: iis, quae ad interpretationem vel subversionem virum bullarum auctorem particularem, vel generalem edita sunt iussionibus, quae in nostris monumentis declarantur, quomodocumque emissae fuerint, per praesentem resolutionem inutilibus invalidisque redditis, & perinde, ac si ne essent quidem omnino, reputatis. Cessabit autem, & quae hucusque vestris monasteriorum immobilibus in Thracia & Macedonia sitis insultavit, Praetorici & Catepanici usus exactio, stuppaque & axungiae redemptio & exactio, tanquam per hanc praesentem resolutionem excisa & radicitus extirpata, & eo redacta, ut nec sint, nec nominentur: praetoribus & exactoribus, & catepanis, & iis, qui stuppa & axungiae redemptionem vel exactorem exercent, iisque, qui illis ministrant, sic ejusmodi immobilia praetercurrere debentibus, petinde ac si ne in suis quidem omnino regionibus sita essent: utpote quae non sint a publico omnino requirenda in omnibus, quae hoc modo decreta sunt, ipsi ab initio hodierni diei repetiti diuturno, & deinceps in omne ac perpetuum tempus, suscepta sine contradictione, nec habeantur pro descriptis in publicis actis; licet autem non descripta sint in actis, sed alio quo modo agnita, & sic recepta. Si quis autem praeter ea, quae constituta sunt his aureis bullis & praesenti solutione mei Imperii, fuerit ausus aliud exequi in quibusvis possessionibus immobilibus vestrorum monasteriorum, praeterquam quod laesa maiestatis tenebitur reus, (sicut his aureis bullis definitum est) & ab eminentissimo temporis illius mystico illatum cuiusdam vestrarum possessionum damnum sarcire compelletur. Monasteriis quoque omnibus vicissim curae erit, tam iis, quae sunt intra urbem, quam quae extra, sub terminis iis aureis bullis comprehensis Imperatoris, bonae memoriae, incliti domini & patris Imperii mei, ea peragere, quae in vestra suggestione declarata sunt: nisi velint tali excusatione privati, eo quod semel ea neglexerint.

ISAACI ANGELI.

1. De metropolitanis revocantibus ad se pertinentes episcopos, jure metropolis aut archiepiscopatus honoratas.

Quoniam autem mense Aprili, XI. Indict. anno 6707. edita aurea bulla Imperatoris domini Isaaci Angeli, quae & metropolitanis episcopatus ad se pertinentes, & metropolium vel archiepiscopatum honore donatos ad se revocantibus, & iis itidem, qui imperialem circumspeditionem privare conantur, ne episcopatus in metropoles & Archiepiscopatus erigat, secundum sibi datam a superis potestatem, os occludit: a nonnullis quaesitum est, quid sit, quod canone comprehenditur, ut honore affecta metropoles solum honorem habeant, utpote aliis iuribus veteri metropoli servatis. Dicimus de ea re dubitationem ab hac Imper. constitutione dissolvi. Quaesitum enim est, & post multas rationes allatas, haec ejus rei gratia expressim comprehensa sunt: & quod universaliter ratione & generaliter exposita dispositione, ecclesias, quae iussione Imperatoria in altiorum thronum eriguntur, honore quoque dignas censeretur oporteat, & electiones illis procedere ex forma canonica, quae in magna ecclesia consecuta est, metropolitanis & archiepiscopis convenientibus, & metropolitanum eligentibus: hoc & Imper. mea sublimitas decernit, & hanc constitutionem sancta quoque sequetur synodus, ut quae ecclesiasticum ritum accurate servet, & a canonica reatitudine non excidat.

2. De nuptiis septimi gradus.

Scias vero, licet synodalis haec decisio, & ipsam confirmans Imperatoria iussio, consanguineorum in septimo gradu matrimonium minanter prohibeat: indictione tamen 4. anno 6694. cum dominus Basilus a Camacerus patriarcha esset, ab Imperatore nostro sancto domino Isaacio Angeli iussionem esse factam, quae statuit, ne ex dictis actis, matrimonio post illa inter longe felicissimos Caesares, dominum Joannem Cantacuzenum videlicet, atque germanam Imperatoris sororem, dominam Irenen, contracto, quamquam in septimum consanguinitatis gradum referatur praedictetur: sed quantum ad illos, & quidem solos, quae a synodo atque Imperatore domino Manuele de istiusmodi nuptiis determinata sunt, inefficacia sint. Quod etiam a synodo approbatum est.

3. Subnotatio incliti Imperatoris domini Isaaci Angeli, ut tondentur electorum pontificum uxores, facta die 20. mensis Septemb. 4. Indict. 5.

Legitimam Imperatoris sententiam non sine periculo delinquentes experientur. Ut enim dentibus acerba uva, oculis fumus nocet, sic iniquitas iis, qui ipsam utuntur. Quorsum vero mihi hoc orationis spectat praedictum? Cum sacratissimus Cyzici metropolitani invenisset mae-

statem meam hodierno die jura reddentem, assidentibus sanctissimo domino meo oecumenico patriarcha & aliis sanctissimis patriarchis, Antiocheno videlicet & Hierosolymitano, nec abessent, qui tunc in urbe regia sacratissimi pontifices erant, quorum nomina inferius continerentur. Propositum est quosdam eorum, qui ad metropoles, vel archiepiscopos electi & ordinati sunt, cum uxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem, quin primarii sacerdotii chrismate inungerentur: sed eorum uxores eundem rursus mundanum habitum induere, inverecunde agentes in iis adibus, quas antea habitabant: nec formineis introductas esse monasteriis, sed nec Deo seipsas dedicasse, & vitam delegisse monasticam. Et haec, quod sacri diviniq; canones expressim moneant electos pontifices, a legitimis suis uxoribus, quas ante ordinationem habebant, omni modo abstinere: ut non ex praecepto, sed propria voluntate, eorum quisque continentiam, vel coelibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotii, aut propter matrimonii honestatem, conjunctionem castam praeferat. Haec dicens, varios canones allegabat, inter quos & quadragesimus octavus erat sextae synodi, haec ad verbum comprehendens: Uxor ejus, qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab episcopi habitatione extructum, & episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem provehetur. Lecto igitur hoc canone, Imperium meum in hominibus agnoscens maxima dona Dei a superna clementia, & regni ac sacerdotii divinitus concessam unctionem & dignitatem ex uno eodemque perenni fonte manare, humanamque exornare vitam, & amplificare: nihil etiam studiosius colens, quam sacerdotum auctoritatem, qui regia & divina speculatione manus erigentes, Deum pro Christiana multitudine deprecantur, & ut sacrae quaedam ancorae Imperialem potentiam suffulciunt: postquam etiam canones contemni & infringi cognovisset in bene instituta republ. & quidem nostrae potentiae, quasi non soluti essent creati pontifices, qui suis uxoribus cohabitare non vererentur: non parum commotum est. Triste etiam quiddam, nec gratum in piissimum chartophylacem mea intuens maiestas, definiit, cohortantibus ad id sanctissimis patriarchis, uxores creatis pontificibus ante ordinationem conjunctas in muliebria monasteria procul sita ab habitatione pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonicè apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint: aut si ipsae tonsuram recusent, qui eis ante creationem juncti erant matrimonio, pontificali folio & dignitate priventur, & in eorum locum alii sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam uxorem habebit, non aliter ordinari, quam si communi conjugum scripto consensu & placito a se invicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offenculo & damno juxta sacros & divinos canones procedet, femota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione. Assidebant ad meae maiestatis tribunal pontifices Casarez, Ephesi, Cyzici, & alii non pauci.

a Andegavensis.
b Papa Romanus
Primatum
Orientis conse-
quitur: & in quibus
constat potissimum prima-
tus.

JOANNIS DUCAE.

1. De vestibus externis prohibitis.

Alterum vero illius Imperatoriae providentiae specimen: quod cum videret Romanas divitias in peregrinas ac sumptuosas vestes, Sericas, Assyrias, Babylonicas, atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas, effundi: decreto sanxit, ne quis subditorum iis uteretur, nisi ipse, quisquis esset, cum omni familia in ordinem cogi ac notari ignominia veller: sed iis contenti essent, quas Romanae provinciae ac manus praeberent. Necessarium enim rerum usus est immutabilis: & subditi quantum licet, principum sequuntur cupiditates: idque lex eis est & honor, quod principibus visum fuerit. Proinde cernere erat illa quoque brevissimo tempore visuisse: nobilitatis autem limites Romanis vestimentis definitos: & divitias domo, quod ajunt, domum ferri.

MICHAELIS PALAEOLOGI.

1. De primatu & appellatione & commemoratione Papae Romae.

Proinde tot difficultatibus circumventus Imperator, ac pene ad desperationem compulsus, legatos ad Papam misit, de inunda veteris & novae Romae ecclesiarum concordia, modo Caroli a expeditionem averteret. Ea legatio a Pontifice benigne audita est: qui ea se facile, quae Imperator petivisset, confecturum est pollicitus: statimque suos legatos illis adjungit, qui concordiam conciliarent atque amplecterentur. Cujus haec tria capita fuerunt: primum, ut in sacrorum voluminum hymnodiis, Papae cum quatuor aliis patriarchis mentio fieret. Alterum, ut liceret cuivis Romam veterem, quae curia major & perfectior esset, appellare. Tertium, ut illi principatus in omnibus deferretur.

INCERTI IMPERATORIS.

1. De episcopatibus detentis a laicis.

Episcopatus quidem episcopis nullo tempore claudentur, quo minus, qui electi sunt, ad ea revertantur: quemadmodum & in Megateni episcopatu factum est, qui tot annis, quod hominum memoriam excedunt, deletus extinctusque fuerat, & per iussionem Imperialem, synodalemque actum, metropoli Athenarum paulo ante rursus servatus est.

ZENONIS

ZENONIS IMPERATORIS DE NOVIS OPERIBUS CONSTITUTIO.

*Imperator Caesar Zeno, Pius, Victor, Triumphator, semper Maximus & Venerandus, Augustus,
Adamantio Praefecto urbis.*



Uandoquidem subditos nostros tam iudiciorum quae te frui-
sci, quam ab externis bellis liberari volumus, aequitatem illos &
justitiam idemidem admonere est animus. Quapropter et-
iam praesentem ferimus legem, quae sufficienter osten-
dat, quomodo & tua magnificentia ad iustitiam nos
instruat, & nos, quae ad tollendas difficultates faciant, pru-
denter decernamus. Verum ab elegantioribus, reique
publicae convenientioribus verbis paulum recedentes,
vulgo notioribus usuri sumus, ne qui in legem incidet, adiutore opus
habeat in illa intelligenda. Cognovimus igitur ex illis, quae a magnifi-
centia tua ad nos relata sunt, propter perperam interpretationum opi-
niones, quibusdam locis ambiguum videri sacram illam legem, quam
immortalis nominis pater noster Leo deus tulit, qui in ipse hac urbe
aedificare vellent: ac iubemus, ut qui suas aedes renovant, nequaquam
veterem modum excedant: ne qui aedificant, vicinorum luminibus &
prospectui, contra quam antea res illae se habuissent, officiant. Non addi-
derim tamen id obtinere debere, quaecunque jus qui aedificat, habeat,
quod ex pacto aut stipulatione peculiariter ipsi comperens, veterem for-
mam si velit, mutare permittat. Tunc enim statuimus, ut si pactum aut
stipulatio aedificantem juvet, illi secundum pacti stipulationisve vim
aedificare liceat: tamen si vicinos, quibus pactum adversatur, oblatere ita
videatur. Quia vero patris mei constitutio dicit, eum, qui aedificaturus
est, inter suam & vicini domum duodecim pedum interstitium relinquere
oportere, & plus aut minus addit, quod nimirum maximam certitudi-
nem facit (nam quod huc atque illuc inclinat, & anceps est, id ad tollen-
dam ambiguitatem non idoneum est) luculenter iubemus, ut inter utram-
que domum duodecim pedum intercapedo sit, quae a structura fundamen-
ta contingenti inchoet, atque usque ad summam altitudinem conserve-
tur; tum qui in posterum hoc observabit, ut ei sive novam domum aedi-
ficare, sive veterem renovare, sive ex incendio collapsam instaurare velit, se-
cundum sacram legislationem, in quantamcunque velit altitudinem domum
suam tollere, & fenestras prospectivas, ut vocantur, & luminis tantummodo
causa parandas facere liceat: ut tamen ipsi ex hoc intervallo non per-
mittatur vicinum privare aspectu in mare recto, neque coacto, quem is
quocunque latere domus in proprio stans, aut etiam sedens habet, atque
ita quidem habet: ut inter prospiciendum se in obliquum inflectere, si-
bique ut mare videat vim inferre, non cogatur. De hortis autem & arbo-
ribus in priore legislatione nihil tractatum est, neque quicquam praes-
entis addetur, neque convenit etiam. Nulli vero aedificatori domum,
si in medio angiportus, aut platea duodecim pedibus latior sit, propterea
partem plateae, aut angiporti adimere, & suo aedificio applicare fas
est. Non enim quod quae ad rempublicam pertinent oblatere, & aedi-
ficantibus attribuire velimus, duodecim pedum interstitium inter domos
esse debere constituimus: sed ut ne angustiora inter aedes essent intersti-
tia & ampliora etiam, si ampliora essent, haberentur, ac essent, ut essent,
quum vetus spatium imminui non sinamus, ut civitati iura sua conse-
rentur. Si vero vetus aedificium ita constitutum erat, ut minus duode-
cim pedibus inter utramque domum intervallum esset, fas non sit, ut ul-
tra veterem statum & formam, aut extollatur aedificium, aut fenestrae
fiant, nisi decem pedum spatium in medio sit. Tunc enim, ut dictum
est, prospectivas, quae olim non fuerint, aedificator facere non poterit.
Fenestras autem luminis dumtaxat causa parandas faciet ab area sex pe-
dum interstitio in altitudinem, ut tamen luminari fenestra ad dictum sex
pedum in altitudinem, praescriptum confecta nequaquam in suo aedi-
ficio id quod fictitia area dicitur facere, & legem circumvenire audeat.
Si enim hoc liceat, rursus luminare fenestrae per fictitiam aream pro-
spectivorem usum explebunt, ac vicino incommodabunt, quod fieri pro-
hibemus: ut tamen nusquam ex pactis, aut stipulationibus aedificatoribus
competens auxilium, si quidem omnino tale aliquid sit, perimamus. In-
super quum prior lex jubeat, ut domos antea incendio consumptas, tam-
etsi aliter prospectus in mare praestringatur, centum pedes in altum
attolli liceat: & hanc ambiguitatem tollentes sancimus, ut hoc ipsum
obteneat, similiter in exustis aedibus & renovandis, & quae prius non fue-
runt nunc primum extruendis: ut id posthac etiam in iis, quae ignis no-
cumentum non senserint, sed propter vetustatem, aut etiam quan-
cunque aliam causam ruinosa nurent, observetur. Et a quacunque
aedificanda domo in medio controversorum locorum centum pedum sit
intervallum, itaque citra ullum impedimentum structura procedat, etiam
si cuiuspiam ad alios pertinentis domus prospectus in mare corrumpatur.
Qui vero e solis coquinis, aut (ut vocantur) latrinis siue ad naturae neces-
sitate secessibus, aut e scala etiam, aut pontibus parietalibus ad transi-
tum solaminibus utilibus, aut ex iis denique, quae praeter ipsos multi vocant,
prospectus in mare est, ei impedimentum adferri liceat, si quis intra cen-
tum pedes aedificare velit, dummodo duodecim pedes in medio sint. Atque
haec quidem observari placet, quando pactum alicui non suppetit, quod
aedificare permittat. Qui vero ex pacto cum vicino inito aedificant, his in eo
quod utrinque placuit, persistendum est. Tunc enim non observato inter-
vallo ad pactum structuras tolli sinimus: tamen illis, qui pacti sunt, aut
qui in ipsorum domus successerunt, in maris prospectu noceatur: pro-
pterea quod quae jam ex pactis alicui iura suppeditant, ea per generales

leges perimi non conveniat. Insuper placet, ut quae solaria vocantur, post
praesentem legem non ex solis lignis & asseribus fiant, sed Romanentium
(quae vocantur) specie aedificentur: ut etiam inter duo solaria sibi invi-
cem opposita decem pedum intervallum interlit. Quod si propter loci an-
guistiam possibile non sit, alternatim solaria fiant. At si ipse angiportus de-
cem pedibus latior non sit, neutra pars solaria, siue maniana facere aggre-
diatur. Et quidem quae quo dictum modo est, fiunt, ea iubemus, ut a solo
quindecim pedum interstitio in altum distent, & nequaquam ipsis colu-
mnarum aut lapidearum, aut lignearum ad perpendicularum in solo substituatur, aut
muri substituatur: quo ne qui subsolariis in altitudine, ut dictum est, factis
aer existit, is obstruatur, neque inde angustior angiportus publicusque transitus
fiat. Vetamus vero etiam, scalas, quae a solo incipiant, & in solaria ducant, in
angiportis fieri: quae videlicet ex cautiore structura, eoque quod non ita in-
ter se solaria propinqua sunt, leviora aliquando rarioraque, & quae facilius
restinguantur, ex igne civitati, iisque, qui domos habent, pericula obve-
niant. Quod si contra nostram legem solarium aut scala fiat, nedum quod
factum est, restingetur, verum etiam aedium dominus decem librarum au-
ri multam sustinebit: & architectus aut redemptor, qui opus informavit,
alteras decem auri libras dependet: & artifex, qui fecit, si ob paupertatem
multam exolvere nequeat, ubi in corpore verbera exceperit, ab urbe
propelletur. Ad haec iubemus, ut nulli liceat multas deinceps columnas in
publicis porticibus a Milio (quod vocatur) usque ad Capitolium (quod
vocatur) aut domunculis, aut aliis etiam quae inter columnas fabricari so-
lent, ex solis asseribus obstruere: sed ut istiusmodi domunculae cum pa-
rietibus latitudine plateam versus sex pedes, altitudine vero septem non
superent: tum etiam ut per quatuor omnino columnarum interordina li-
beri a porticibus in plateas transitus relinquatur: & istiusmodi domun-
culae, siue officinae extrinsecus marmoribus adornentur, quo ornamento
sint civitati & oblectamento praetereuntibus. Quae vero in aliis urbis parti-
bus inter columnas officinae constituuntur, eas ad eam mensuram, eumque
modum confici placet, quam mensuram quemque modum conducere ci-
vitati magnificentia tua iudicabit: tamen ut aequalitas omnibus modis
conserveretur, ne quod aliquibus permittum est, aliis prohibeatur. Illud
item lege complecti visum est, ne probi viri calumniarum subdolis com-
mentis oblatantur. Multi enim invidia, non vero quod injuria afficiantur,
iis, qui aedificare volunt, litem texentes, procrastinanda aedificationis ne-
cessitatem inferunt: ita ut qui aedificare coeperit, deinde prohibitus, opusque
intermittere coactus, & in iudicium tractus, quae pecunia domum se ere-
cturum sperasset, eam in litem infumat, & (quod omnium absurdissimum
est) ubi victicem sententiam obtinuit, velut indissolubilibus aliquibus
vinculis irretitur, dum qui novum opus nunciasset, obtenta provocatione
vadimonia expectat, & quod aedificationem impediat, ex vicini incommo-
dis voluptatem capit. Iubemus itaque, si in istiusmodi controversiis ad-
versus decreta iudicis provocatio instituatur, ut simulatque subsidia actio,
siue scripto comprehensa forma a iudice data fuerit, etiam vadimonia non
observato, victori una cum victo, aut seorsum soli, ad magnificentiam tuam
tribunal ingredi: & adversario, si absit, pro consuetudine vocato senten-
tiam iudicis manifestam facere liceat: quo omni dilatione successa, legiti-
mae controversiae imponatur finis: neque si forte hiems adsit, aut appro-
pinquet, dum longa constitutorum dierum tempora expectentur, qui aedi-
ficare voluisset, & non jure prohibitus esset, intolerabilia damna sustineat.
Similiter etiam, ut si quis in tali controversia, magnificentiae tuae iudicio
non acquiescens, provocare voluerit, confestim consultatio (quomodo
vocatur) fiat, nullaque intermissa dilatione, in sacro nostro palatio, & ipsi &
victori, prout fieri consuevit, sententia consideranda detur. Sciant vero om-
nes, qui novum opus nunciare aedificatoribus tentant, quod si causa ca-
dant, ipsis & omnia damna, quae obvenierint, & materiam, quas litis tem-
pore forte corruptas, aut deteriores factas esse constabit, pretium refun-
dent. Qui autem non jure ad aedificandum aggressi fuerint, hi si iudicio su-
perabuntur, isti qui opus novum nunciaverint, eaque de re iudicium illos
sustinere coegerint, damna resarcient. Ceterum omnes istiusmodi lites uni
magnificentiae tuae tribunalis sententiae dijudicari iubemus & ne alius
quisquam gloriosorum Magistratum istiusmodi controversiam audiat:
neque eorum aliqui, qui de istiusmodi controversia contendunt, militiae
aut fori praescriptione utantur: quo videlicet litigare, aut multas, quae
gloriosi Praefecti urbis, dative ab ipso iudice sententia dare iusserit, per-
fundere non cogantur. Verum qui iudicio superatus est, per cohortem ma-
gnificentiae tuae exactionem sustineat, ita ut in hoc nullus fori praescriptio-
ne uti possit. Hoc vero magnificentia tua provideat, ne qui operum redem-
ptores aut artifices, ubi opus aliquod inchoarint, id imperfectum relinquunt,
sed ipsum, qui inchoavit, aut capta mercede perficere opus aut quod in-
de aedificatori obvenit, damnum, quantumque ipsius interest opus absolu-
tum non esse illi dare cogat. At si forte pauper sit, qui id delinquit, verberibus
caesus ejiciatur urbe. Nec vero alius ejusdem artis, quod ab alio coepit
est, adimplere prohibeatur. Quod sane artifices redemptores adversus aedi-
ficatores ausos esse intelleximus: quare intolerabile damnum aedificatoribus
machinantur & inferunt, dum neque ipsi, qui opus facere coepissent, huic finem
imponunt, neque alios id ipsum opus consummare sinunt. Qui vero coeptum
ab alio opus ob hoc ipsum, quod ab alio coeptum sit absolute recusat, si-
milem & ipse cum illo, qui opus inchoatum reliquit, poenam sustineat.

CANONES a SANCTORUM

ET

VENERANDORUM APOSTOLORUM

Per Clementem, a Petro Apostolo Romae ordinatum, Episcopum,
in unum congesti.

Gregorio Haloandro b interprete.

Hi canones non
obtinuit in Gal-
lia. Lambert. 3. Inst.

1. Alia extat edi-
tio Canonum a-
pud Photium &
Balsamonem hu-
ic in multis dissi-
milis.

c *Χερσπορονσιν*.
Balsamon hoc ca-
put refert, non ad
electionem epi-
scopi, quae fidebat
a populo per ma-
nuum elevationem,
sed ad ordi-
nationem, quae fit
ab Antistitibus in
ecclesia.

d De ordinatione
presbyteri & cle-
rici.

e Oblationes su-
pra altare ne fiant
mellis, lactis, lici-
rae, confectorum,
avium, animalium,
leguminum.

f Sicut est quid-
quid sine vino in-
ebriat. Balsamon.

g de oblationibus
vide Duarenum

7. de benef. 3. Vi-
gilium 3. meth.

h *Ποιησιν* 13.
Oblationem pro
defunctis Graeci
κατασκευάζουσιν, vo-
cant. Balsam. hic.

i Deest huius ca-
pituli initium a-
pud Balsamonem.

j Primitias α-
παρχάς τῶν
ἀγίων ὀφειλόμεναι,
Graeci vocant.

k *Παῦλος ἀπὸ τοῦ*
v. aurea bul-
la Nicephori. De
primitiis, vide
Duarenum 7. de
beneficiis 2. Re-
li te mpus excommunicatio protenditur.

l *De decimis* 9. v. 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

m *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

n *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

o *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

p *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

q *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

r *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

s *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

t *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

u *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

v *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

w *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

x *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

y *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

z *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.



Episcopus a duobus aut tribus episcopis
ordinator c.

2 ¶ Presbyter ab uno episcopo ordi-
nator d, item diaconus, & reliqui cle-
rici.

3 ¶ Si quis episcopus aut presbyter,
præter ordinationem domini, quam de
sacrificio instituit, alia e quæpiam, puta
aut mel, aut lac, aut pro vino ficeram f, aut confecta quæ-
dam, aut aves, aut aliqua animalia, aut legumina supra
altare obtulerit g: ut qui contra ordinationem domini faci-
at, deponitor: excepto novo frumento, & uva opportu-
no tempore. Præterea licitum non est, aliud quippiam ad-
movere ad altare, quam oleum in candelabrum, & incen-
sum oblationis tempore.

4 ¶ Omnium h aliorum pœnorum primitiæ i episco-
po & presbyteris domum mittuntur, non super altare. Ma-
nifestum est autem, quod episcopus & presbyteri inter k
diaconos & reliquos clericos eas dividunt.

5 ¶ Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, uxorem
suam prætextu l religionis non abjicit: si abjicit, segre-
gator a communione: si perseverat, deponitor.

6 ¶ Episcopus, aut presbyter, aut diaconus seculares m
curas non suscipito: alioqui deponitor n.

7 ¶ Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, fan-
ctum diem paschæ ante o vernum æquinodium cum Ju-
dæis celebraverit: deponitor.

8 ¶ Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut
quicumque ex sacerdotali consortio, oblatione facta, non p
communicaverit: causam dicito. Et si bona ratione sub-
nixa sit, veniam promeretur. Sin minus dixerit, a com-
munionem excluditor: tanquam qui populo author offen-
sionis fuerit, mox contra q eum suspitione, qui obtulit.

9 ¶ Quicumque fideles ecclesiam ingrediuntur, & scri-
pturas audiunt, neque apud preces r & sanctam commu-
nionem permanent s, eos tanquam, qui ordinis in Eccle-
sia perturbationem inducant, a communione arceri oportet t.

10 ¶ Si quis cum u excommunicato x, licet in domo,
preces y conjunxerit: iste communione privator.

11 ¶ Si quis cum deposito clerico, ut z cum clerico pre-
ces conjunxerit, deponitor & ipse.

12 ¶ Si quis clericus, aut laicus a communione segrega-
tus, seu nondum in communionem receptus, ad aliam pro-
fectus civitatem, sine commendatitiis a literis receptus
fuerit, a communione excluditor, tam qui receperit, quam
qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius il-
li te mpus excommunicatio protenditur.

k Primitiæ inter quos, & a qui-
bus olim dividebantur.

l *v. dist. 28. c. si quis. c. 13. synodi in Trullo.*

m *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

n *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

o *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

p *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

q *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

r *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

s *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

t *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

u *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

v *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

w *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

x *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

y *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

13 ¶ Episcopo, qui a parochiam suam dereliquerit, alte-
ri insilire b nefas esto, licet a pluribus c ad hoc compella-
tur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum
facere vi adigat; nempe quod plus lucri & utilitatis his,
qui illic constituti sunt, verbo pietatis conferre possit: ne-
que hoc tamen a seipso, sed multorum episcoporum judi-
cio, & exhortatione maxima.

14 ¶ Si quis presbyter, aut diaconus: aut quicumque
tandem de clericorum consortio, relicta parochia sua in a-
liam concesserit, & omnino transmigratione facta præter
voluntatem d sui episcopi in alia parochia moram traxe-
rit: hunc jubemus, ne porro in ministerio publico sit ec-
clesia, maxime e si accersente ipsum episcopo ejus, redire
contemnat, perverso illic ordine perseverans, ut laicus ta-
men ibi locorum in communionem admittitor.

15 ¶ Quod si episcopus f, ad quem accesserint, pro ni-
hilo reputata vacationis a ministerio ecclesiastico pœna,
quæ contra eos definita est, ipsos, ut clericos, susceperit:
a communione excluditor, ut perversi ordinis magister.

16 ¶ Qui post g baptismum duabus h implicitus fuit
nuptiis, aut concubinam i habuit: episcopus, aut pres-
byter, aut diaconus, aut denique in consortio sacerdota-
li esse non potest.

17 ¶ Qui vidnam k duxit, aut divortio separatam a vi-
ro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ pu-
blicas mancipata sit spectaculis: episcopus, aut presbyter,
aut diaconus, aut denique ex consortio sacerdotali esse non
potest.

18 ¶ Qui duas l sorores duxit, aut consobrinam m,
clericus esse non potest.

19 ¶ n Clericus, qui fideiussorem o dat, deponitor.

20 ¶ Si quis humana violentia p eunuchus factus est,
aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus
fuit, & dignus est: efficitur Episcopus.

21 ¶ Qui sibi q ipsi virilia amputavit, clericus r non
efficitur: sui enim ipsius homicida est, & inimicus crea-
tioni Dei.

22 ¶ Si quis, cum clericus esset, virilia sibi ipsi am-
putaverit, deponitor: homicida etenim sui ipsius est.

23 ¶ Laicus, qui seipsum t mutilavit, per tres an-
nos a communione ejicitur: puta, quia ipse vitæ suæ po-
luit insidias.

24 ¶ Episcopus, aut presbyter, aut

qui ex episcopatibus translati sunt in sedem Constantinopolitanam, & alias sedes patriar-
chales. c Quid, si tui permittitur ab Imperatore extra suam dioccesim *ἐκπαρὰ τῆς*
recte id permitti, ait Balsamon. d ejusque dimissoria. *can. 17. synod. in Trullo.*

e *v. can. 3. synodi Antioch.* f Balsamon excipit Constantinopolitanam & Cartha-
ginensem. g Curia? quia, inquit Balsamon, omnia peccata per baptismum
eluantur. h *ἡ δὲ αὐτὴ*, adde *dist. 33. c. si quis post. l. 3. §. 4. c. de sum. trin.*

i *παλαμῶν*, i. e. pellicem, ut Nov. 137. c. 2. adde Photium 9. *Nomoc. 19.* k *v. dist.*
2. *dist. 34. c. si quis vidnam.* l *v. epist. Basilii ad Dioscor. de eo, qui duas sorores duxit*
in matrimonium: v. quæ dixi ad l. 8. c. de incest. nupte. m *ἡ δὲ αὐτὴ*, quæ Græce
ἀδελφὴ etiam dicitur, adde l. 19. c. de nupte.

n *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

o *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

p *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

q *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

r *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

s *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

t *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

u *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

v *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

w *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

x *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

y *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

z *καὶ οὐκ ἔστιν* 17. Vigil. 3. meth. Jur. Pont. 13.

FFF diaconus

a dist. 10.
b v. Nov. Leon.
76. Phot. 11. No.
mot. 18. Basil. can.
10. Gre.

c Nahumi 1. vers.

9.

d v. l. 57. ff. de

reg. iur. c. 33. de

reg. in 6.

e solis lectionibus

& canonicis post

ordinationem

conceditur uxore

rem ducere.

f v. 111. extra de

cler. percussor. 3.

Relog. 3. c. 23.

g can. 4. 12. 15.

syn. Antioch. c. 4.

syn. Sard. 6. q. 4. c.

Offus Epist. dixit.

h l. 42. §. 9. c. de

episc. Nov. Just.

123. c. 16. & Nov.

137. c. 2. in fin. can.

16. syn. Chalced.

i Act. 8. vers. 18.

k Nov. 123. c. 16.

l 137. c. 3. in fin.

m v. l. 15. c. de episc.

n v. c. 12. §. cod.

n dixi ad d. c.

12. §.

o de gradibus e-

piscoporum. vide

Nov. Just. 137. c.

23. q. 4.

p can. 13. & 22.

synod. Antioch.

can. nullum. c. E.

piscopus. 9. q. 2.

q c. 17. 1. syn. An-

tioc dist. 92. c. §.

quis episcopus ordi-

natus. & c. 3. epist.

Cyrilli ad Domi-

num.

r de Episcopis,

qui a suis paro-

chiis non suscipi-

untur. c. 18. syn.

Antiochana.

f Nov. 123. c. 10.

Nov. 137. c. 4. can.

5. syn. Nicen. dist.

14. c. habeatur

sane.

t Hyperberezus,

mensis October a-

pud Macedones

ultimus: unde &

Proverbio Hy-

perberezus dicitur

de cellatore.

Suidas *ὁ κελῶν*

περὶ τοῦ

ὀίνου.

u v. 111. de epi-

scopali audientia.

x Nov. Just. 120.

c. 5. Nov. 131. c. 3.

y Presbyteri ac-

que diaconi sub-

sunt Episcopo.

z 12. q. 1. sint ma-

ifesta. 21. l. 20. l.

34. c. de Episc. v.

Phot. 10. Nomocan.

can. 5.

diaconus in fornicatione a, aut perjurio b, aut furto deprehensus, deponitur, non tamen a communione excluditur. Dicit enim scriptura c: Bis d de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui clerici subduntur.

25 ¶ Ex e his, qui coelibes in clerum pervenerunt, jubemus, ut lectores tantum & cantores (si velint) nuptias contrahant.

26 ¶ Episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit f, & terrorem ipsis per huiusmodi vult incutere, deponi precipimus: nusquam enim Dominus hoc nos docuit. Imo vero contra, cum ipse percuteretur, non reprecutebat: cum lacefferetur conviciis, non regerebat convicium: cum pareretur, non comminabatur.

27 ¶ Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, ob certa crimina iuste depositus g, attingere ministerium, quod aliquando tractaverat, ausus fuerit: omnino hic ab ecclesia absconditur.

28 ¶ Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, pecunia h intervenit hanc dignitatem nactus fuerit: deponitur, tam ipse, quam qui eum ordinavit, & omnino a communione absconditur, quemadmodum Simon i Magus a me Petro. 29 ¶ Si quis Episcopus secularium magistratum familiaritate usus, per k ipsos Ecclesiam nactus fuerit, deponitur: segregantur quoque a communione, quicumque cum ipso communionem habent.

30 ¶ Si quis presbyter proprium aspernans Episcopum, seorsum conventicula l egerit, & altare erexit, cum de nullo crimine Episcopum in pietate ac iustitia condemnarit, deponitur: quasi qui principatum ambiat: tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui clerici, qui suum illi calculum apponunt. Laici vero a communione segregantur. Atque hac post unam, & item alteram ac tertiam Episcopi exhortationem fiunt. 31 ¶ Si quis presbyter, aut diaconus, per Episcopum a communione exclusus sit: hunc nequitiam ab m alio fas esto suscipi, quam ab eo, qui ipsum a communione exclusit, nisi forte fortuna Episcopus, qui ipsum a communione segregavit, defunctus sit. 32 ¶ Nemo peregrinorum Episcoporum, aut presbyterorum, aut diaconorum, sine commendatitiis n suscipitur litteris: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantur. Et quidem si praedicatores pietatis fuerint, suscipiuntur: si minus, ubi necessaria ipsis suppeditaveritis, ad communionem & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitote: multa enim per obteptionem fiunt. 33 ¶ Cuiusque gentis Episcopos oportet scire, quinam inter ipsos primus o sit, habereque ipsum quodammodo pro capite: neque sine illius voluntate quidquam agere insolitum: illa autem sola quemque pro se tractare, quae ad parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque ille citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in sancto Spiritu.

34 ¶ Episcopus extra p terminos suos, in civitatibus & regionibus sibi non subiectis, ordinationes facere non praesumito. Si vero praeter voluntatem eorum, qui civitates illas aut regiones detinent, id fecisse convictus fuerit, deponitur tam ipse, quam etiam hi, quos ordinavit.

35 ¶ Si quis ordinatus episcopus ministerium & curam populi sibi commissam non q susceperit, hic a communione sejunctus esto tamdiu, donec susceperit: t obediuntiam accommodans. Similiter autem & presbyter & diaconus, Si vero non pra voluntate sua, sed pra r malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem Episcopus: clerus vero ejus civitatis a communione segregator, eo quod tam inobedientem populum non corripuerit.

36 ¶ Bis f in anno Episcoporum celebrator synodus, & pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocant, neque non in Ecclesiis incidentes contradictiones dirimunt: semel quidem quarta feria Pentecostes, secundo duodecima Hyperberezai z.

37 ¶ Omnium u rerum ecclesiasticarum curam Episcopus gerito, & eas dispensato quasi inspectante Deo: non licitum autem ei esto quippiam ex iis, sibi tanquam proprium assumere aut cognatis x suis elargiri, quae Deo dedicata sunt. Quod si pauperes illi sint: ut pauperibus subministrato, non tamen horum praetextu res Ecclesiae venundato.

38 ¶ Presbyteri & diaconi, absque y voluntate Episcopi nihil peragunto, ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro eorum animabus ab ipso repetitur ratio.

39 ¶ Manifesta z sunt privatae res Episcopi, (si modo & privatas habet) manifesta item sunt Dominicae: ut privatas quidem res Episcopus, cum moritur, quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione ecclesiasticarum rerum interdicant res Episcopi, qui nonnunquam uxorem & liberos, aut cognatos, aut servos habet. Iustum est enim apud Deum pariter & homines, simul ne Ecclesia per ignorantem rerum Episcopi damni aliquid sustineat, simul ne Episcopus, aut cognati ejus, praetextu Ecclesiae oblectantur; aut etiam, qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia, ejusque mors implicetur diffamationibus.

40 ¶ Praecipimus a, ut Episcopus res Ecclesiae in potestate habeat b. Nam si pretiose hominum animae fidei ejus committenda sunt, multo utique magis oportuerit & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei summaque sollicitudine per presbyteros ac diaconos c erogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse (si modo indiget) quantum ad necessarios suos, & hospitio exceptorum fratrum usus opus habet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quam ceteri. Ordinavit enim lex d Dei, ut, qui altari inserviunt e, de altari nutrantur: quando nec milites unquam suis stipendiis arma hostibus inferant.

41 ¶ Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui vel alea f, vel ebrietatibus g indulget: vel definito, vel deponitur. 42 ¶ Subdiaconus, aut cantor, aut lector, qui consimilia facit, vel definito, vel a communione sejungitur: similiter & laici.

43 ¶ Episcopus aut presbyter, aut diaconus, qui usuras h a mutuum accipientibus exigit: vel definito, vel deponitur. 44 ¶ Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui cum haereticis preces i conjunxit, duntaxat a communione suspenditur. Si vero etiam ipsos, tanquam clericos, aliquid agere permiserit, deponitur.

45 ¶ Episcopum, aut presbyterum, qui haereticorum baptismum, aut sacrificium suscepit, deponi precipimus. Quae etenim conventio inter Christum k & Belial? aut quae particula fidei cum infideli?

46 ¶ Episcopus aut presbyter, si eum, qui verum baptismum habeat, iterum l baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponitur: ut, qui crucem & mortem Domini derideat, neque discernat veros sacerdotes a sacerdotibus impostoribus.

47 ¶ Si quis laicus, cum suam a se uxorem abjicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam m, a communione segregator.

48 ¶ Si quis Episcopus aut presbyter secundum ordinationem Domini non baptizaverit in patrem & filium & Spiritum sanctum, sed in n tres principia carentes, aut tres filios, aut tres paracletos: deponitur. 49 ¶ Si quis Episcopus aut presbyter, in una initiatione non tres o immersiones, sed unam p duntaxat, quae in mortem Domini detur, peregerit, deponitur. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & Spiritus sancti.

50 ¶ Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quivis omnino de sacerdotali consortio, nuptiis q, & carnibus & vino r abstinerit: non s propterea, quo mens ad cultum pietatis reddatur, exercitator, sed propter abominationem t: oblitus, quod omnia u pulchra valde, & quod masculum & feminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus laceflens creationem Dei vocat ad calumniam: aut corrigitur, aut deponitur, & ex Ecclesia rejicitur. Consimiliter & laicus. 51 ¶ Si quis Episcopus, aut presbyter eum, qui a peccato revertitur x, non recipit, sed rejicit: deponitur, eo quod Christum offendat, qui dixit, ob unum peccatorem, qui resipiscat, gaudium oboriri in caelo.

52 ¶ Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus carnibus y & vino festivi diebus non utatur, idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitur, tanquam qui cauterio notatam habeat conscientiam, & multis author sit offendiculi.

53 ¶ Si quis clericus in caupona z cibum capere deprehensus fuerit, a communione excluditur: excepto tamen eo, qui necessario in itinere in commune diverterit hospitium.

54 ¶ Si quis clericus Episcopum contumelia affecerit, deponitur: principi enim populi tui non a maledices.

55 ¶ Si quis clericus contumelia affecerit presbyterum, aut diaconum: a communione segregator. 56 Si quis mancum aut mutum, surdumve, aut caecum, aut eum, cui vitiosus b incessus est, subsanaverit, communionem privator. Consimiliter & laicus. 57 ¶ Episcopus, aut presbyter, qui c negligentius circa clerum vel populum agit, neque in pietate eos erudit, a communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitur.

58 ¶ Si quis Episcopus d aut presbyter, clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, a communione rejicitur: sin perseverat, deponitur, ut qui fratrem suum necaverit.

59 ¶ Si quis falsis inscriptos impiorum e liberos, tanquam

synod. Laod. & 42. synod. Carthagin. dist. 43. can. clerici.

a Exod. 22. vers. 28. Act. Apost. 23. vers. 5.

b Cane mutos intelligit ventres pigros, de quibus vide Epist. ad Tit. 2. vers. 12.

c Episcopus dispensator pauperum.

d Libri impiorum non legendi. vide Photium 12. Nomocan. 3. & can. 63. syn. in Trullo.

e ubi conficti martyrum prohibentur historiis. adde, quae scripti ad l. 6. §. 1. c. de haereticis.

quam

I N D E X

CANONUM APOSTOLICORUM,

id est,

RERUM IN CANONIBUS APOSTOLICIS TRACTATARUM.

| A. | | E. | | O. | |
|---|-------------|--|------------|--|--------|
| A bnegans Christi vel clerici nomen per metum | can. 61 | E brius | 41. 42 | O blatio primitiarum | 4 |
| Accusatus & convictus clericus ne fiat | 60 | Ecclesiasticarum rerum dispositio | 37. 40 | Quarum rerum fieri possit supra altare | 3 |
| Accusatus Episcopus | 73 | Eleemosyna clericis præstanda ab Episcopo vel presbytero | 58 | Repudiata a clerico, & de pœna non communicantis oblationi clerici | 6 |
| Administrationibus publicis ne se immiscet Episcopus & presbyter | 80 | Episcopus accusatus | 73 | Obreptione multa fiunt | 31 |
| A equinoctium ante vœnum Pascha cum Judæis non celebrandum | 7 | Administrationibus publicis se immiscens | 80 | Oculo defectus potest fieri Episcopus | 76 |
| A leator | 41. 42 | Corpore vitiosus aut mutilatus | 76. 77 | Officia & gradus Episcoporum | 33 |
| Altare seorsim ne quis erigat | 30 | Desertor vel permutator parochiæ suæ | 13. 14 | Oleum altari potest admoveri | 3 |
| Altari quæ inferenda | 3 | Injuria adfectus | 54. 55 | Surripientis ex Ecclesia pœna | 71 |
| Altari serviens ex altari nutriendus | 40 | Gradu aliis major vel inferior | 33 | Ordinatio Episcopi, presbyteri, diaconi, clerici | 1. 2 |
| Ancillæ matrimonium quibus interdictum | 17 | Negligens in erudiendo populo | 57 | Extra territorium facta | 34 |
| Animalia in sacrificiis interdicta | 3 | Ordinandus a tribus vel duobus | 1 | Secunda sive iterata | 67 |
| Annus synodi | 36 | Patrimonium aliquod resque privatas aliquas habens | 39 | | |
| Apocryphi libri | 84 | Peregrinus, & ut ne recipiatur sine commendatitiis literis | 32 | | |
| Aves in sacrificiis | 3 | Potestatem & inspectionem habens in presbyteros & diaconos | 38 | | |
| A zyma à Judæis suscipientis pœna | 69 | Testimoniis quorundam oppressus vel opprimendus quemadmodum juvenis sit | 74 | | |
| B. | | F. | | P. | |
| B aptismus forma sua destitutus | 48. 49 | F esta Judæorum & Gentilium nemo observet | 69. 70 | P arochiæ suæ desertor Episcopus vel clericus | 13. 14 |
| Iteratus | 40 | Festis dieb. carniū viniq; usum nemo aversetur | 52 | Alienæ non invadendæ | 34 |
| Hæretici | 45 | Fidei iussus ne det Clericus | 19 | Paschalis dies non celebrandus cum Judæis ante æquinoctium vœnum | 7 |
| B eneficia Ecclesiastica successione ne deferantur | 75 | F œnerator | 43 | Patrimonium Episcopi | 39 |
| a Bestiis abreptam carnem ex sacerdotali consortio ne quis comedito | 61 | Formula sua deferens baptismus | 49 | Pentecostes feria quarta & in ea synodus | 36 |
| B igamus | 16 | Fornicator Episcopus aut diaconus deponendus, non excommunicandus | 24 | Percussor clericus | 26 |
| B is de eodem delicto vindicta non exigenda | 24 | Frumentum novum in sacrificiis | 3 | Peregrinantes Episcopi ne recipiantur sine commendatitiis literis | 31 |
| C. | | F ur | 24 | ut & excommunicati | 12 |
| C andelabrum | 3 | G. | | Perjurus Episcopus, presbyter, diaconus | 24 |
| Canones Apostolor. per Clementem collecti 84 in fin. | 84 | G entilium jejunia, festa, sacra, templa | 69. 70 | Permutator vel desertor parochiæ suæ Episcopus vel clericus | 13. 14 |
| Canonici libri & apocryphi | 25 | Gradus inter Episcopos | 33 | Petrus Simonem Magum communionem exclusit | 18 |
| Canoni & lectori nuptiæ permittæ | 52 | H. | | Pœna duplex non inferenda 24. ibi: dicit scriptura, Bis de eodem delicto vindictam non exiges. | 64 |
| Caro non abominanda clericis diebus festis | 52 | H æreticorum baptismus in tres principio carentes vel in tres paracletos | 48 | Homicidii in concertatione admitti | 51 |
| Caro in sanguine aut a bestiis, abrepta vel suffocata quibus interdicta | 62 | Non suscipiendus | 46 | Pœniteates lapsi recipiendi | 51 |
| C astratus | 21. 22. 23 | Hæreticorum sacrificium non suscipiendum | 45 | Populi curam non deserat Episcopus | 35 |
| Castrans se | 53 | Hæreticis preces non jungendæ | 44 | Erudiendi negligens Episcopus | 57 |
| Caupona clericis interdicta | 71 | Homicidii concertatione admitti pœna | 64 | Treces non conjungendæ deposito clerico | 10 |
| Ceram ex ecclesiâ surripientis pœna | 45 | Honorandus magistratus | 54. 83 | Excommunicato hæretico | 63 |
| Christi & Belialis nulla communio | 61 | Hospitio excipiendi fratres | 40 | Judæo & hæretico | 38 |
| Nomen abnegans per metum | 56 | I. | | Presbyter agat nihil sine Episcopi voluntate | 58 |
| C laudo facta injuria | 56 | J ejunium dominici diei vel sabbathi | 65 | Eleemosynam præster clericis | 57 |
| C lementis epistolæ duæ & præceptiones non publicandæ ob arcana | 84. in fin. | Judæorum & Gentilium | 69. 70 | Negligens in erudiendo populo | 57 |
| C lericus, accusatus, qui est vel convictus, ne fiat | 60 | Quadragesimale | 68 | Ordinetur ab uno Episcopo | 4 |
| Carnes abominans | 52 | Ignis usus in templis ad altare fuit, permittitur enim ad altare admovere oleum in candelabrum & incensum oblationis tempore | 3. 70 | Primitiarum oblatio & divisio | 39 |
| Cauponarius | 53 | Imperatorem contumelia addiciens supplicio addiciendus depositionis, si sit clericus; excommunicatio, si laicus | 83 | Privatæ res Episcopi | 39 |
| Communicatione oblationis abstinens | 8 | Incensum | 3 | Promotio Episcopi, vide Episcopus | 81 |
| Depositus reus, & ne cum eo preces misceantur | 11 | Injuria facta Episcopo vel clerico, manco, muto, surdo, cæco, claudio, Imperatori, magistratui | 54. 55 | Servi in clerum | 80 |
| Desertor vel permutator parochiæ suæ | 13. 14 | Iteratus baptismus | 46 | Publicas administrationes Episcopus aversetur | 80 |
| Eleemosyna juvenis ab Episc. vel presbytero | 53 | Iterata ordinatio | 67 | | |
| Excommunicatus ad communionem ne recipiatur | 31 | Judæorum jejunia, festa, sacra, templa | 69. 70 | Q. | |
| Fidei iussus ne det | 19 | L. | | Q uadragesimæ jejunium | 68 |
| Injuria adfectus | 54. 55 | L ac in sacrificiis ne offeratur | 3 | R. | |
| Miles | 82 | Lapsi pœnitentes recipiendi | 51 | R aptor virginis | 66 |
| Nomen Clerici ab negans per metum | 61 | Lectoribus & cantoribus nuptiæ permittæ | 25 | Res Ecclesiasticæ quemadmodum disponendæ | 37. 40 |
| Nuptias abominans | 50 | Legumina in sacrificiis & super altare ne offerantur | 3 | Episcopi privatæ | 39 |
| Ordinandus ab uno saltem Episcopo | 2 | Libri Canonici & apocryphi | 84 | S. | |
| Percussor | 64 | Impiorum in Ecclesia ne legantur | 59 | S abbathi jejunium | 65 |
| Peregrinus sine literis commendatitiis ne recipiatur | 32 | Literæ commendatitiæ necessariæ peregrinantibus clericis, Episcopis | 32 | Sacra Judæorum & Gentilium | 69. 70 |
| Vinum abominans | 50 | Excommunicatis | 12 | Sacrificii res, & quæ in sacrificiis offerre liceat | 71 |
| C æco facta injuria | 56 | Loripedi facta injuria vindicetur | 56 | Sacrilegium | 62 |
| Commendatitiæ literæ. vide literæ | 9 | M. | | Sanguinis usus interdictus | 30 |
| Communione in sancta permaneat fidelis | 31 | M agistratus honorandus | 54. 83 | Schisma ne fiat | 24 |
| Communioni non danda excommunicato clerico | 16 | Nec contumelia addiciendus, & eum consumere lia addicientis pœna | 83 | Scortator | 67 |
| Concubinas duas habens | 10 | Manco facta injuria | 56 | Secunda ordinatio | 16 |
| Confecta in sacrificiis ne offerantur | 3 | Mel in sacrificiis ne offeratur | 3 | Secundæ nuptiæ | 6 |
| Consobrinam ne quis ducat | 18 | Mensis Hyperberetæus & in eo synodus | 36 | Seculares curæ | 87 |
| Conventicula ne quis ingrediatur | 63 | Meretrix quibus non ducenda | 17 | Separata per divertium a viro quibus non ducenda | 81 |
| Seorsim ne quis agat | 30 | Metu abnegans Christi vel clerici nomen | 61 | Servus promotus in clericum | 3 |
| Convictus clericus ne fiat | 60 | Militia clericis vitanda | 82 | Sicera in sacrificiis | 28 |
| Corporis vitia, quæ impediunt promotionem Episcopi | 76. 77 | Ministerium populi non deferendum Episc. clerico | 35 | Simon Magus a Petro communionem abscissus | 28. 29 |
| C uræ seculares quibus interdictæ | 6 | Mutilans se | 21. 22. 23 | Simoniacus | 18 |
| D. | | N. | | Sorores duas ducere non licet | 17 |
| D æmoniacus | 79 | N eophytus protinus ne fiat Episcopus | 79 | Spectaculis mancipata quibus non est ducenda | 75 |
| Dedicatio templi | 37 | Nomen Christi vel clerici abnegans per metum | 61 | Successione beneficia Ecclesiastica non deferantur | 62 |
| Depositus clericus | 27 | Nuptiæ abominandæ non sunt clericis | 50 | Suffocata caro | 56 |
| Cum eo non communicandum | 11 | Lectoribus & cantoribus permittæ | 25 | Surdo facta injuria | 63 |
| Desertor ministerii | 13. 14 | Consobrinæ & fororum duarum prohibetæ | 18 | Synagogæ Judæorum non ingrediendæ Christianis | 63 |
| Parochiæ Episcopus vel clericus | 38 | Vidua, divortio separatæ, meretricis, ancillæ, spectaculisque mancipatæ, quibus interdictæ | 17 | Synodi annuæ | 36 |
| Diaconus nihil agat sine Episcopi voluntate | 38 | | | Syrach eruditi sapientia adolescentibus discenda | 84 |
| Ordinetur ab uno saltem Episcopo | 2 | | | T. | |
| D ies dominicus & ne eo jejunetur | 65 | | | T erritorium extra ne fiant ordinationes | 34 |
| Festus, vide infra festa | 7 | | | Testimonium adversus Episcopum | 74 |
| Paschalis | 36 | | | V. | |
| Pentecostes feria quarta | 36 | | | V asa aurea, argentea sanctificata sacra Ecclesiæ | 72 |
| Dispensatio rerum Ecclesiasticarum | 37. 40 | | | Vendere res Ecclesiæ prætextu pauperum Episcopus non debet | 37 |
| Divisio primitiarum | 4 | | | Vidua quibus non ducenda | 3 |
| Divortium injustum | 47 | | | Vinum novum in sacrificiis non offerendum | 50 |
| Religionis prætextu ne fiat | 5 | | | Clericis non averfandum | 62 |
| D ivortio separata quibus non ducenda sit | 17 | | | Diebus festis non averfandum | 66 |
| | | | | Virginis raptor | 76. 77 |
| | | | | Virilia sibi amputans. vide Castratus | 76. 77 |
| | | | | Vicia corporis, quænam impediunt promotionem Episcopi | 43 |
| | | | | Uxorarius Episcopus, presbyter, diaconus, definitus vel deponitor | 43 |
| | | | | Uxorem suam ne abiciat prætextu religionis Episcopus, Presbyter, aut diaconus: alias legigator aut deponitor | 4 |

**CONSUETUDINES
FEUDORUM,**

PARTIM
EX ORDINE VULGATA,
PARTIM

EX CUJACIANA VULGATÆ
APPOSITA.

Constitutiones FRIDERICI II. Imp.

Extravagantes.

Liber de pace Constantiæ.

NOTIS
DIONYSII GOTHOFREDI, JC.

Ejusque
Epitome Feudorum.

CLAUDIO FAUCHETO,

APUD PARISIENSES

REI MONETALIS PRÆSIDI,

ET

LUDOVICO SANCTONIO,

DISERTISSIMO ADVOCATO,

DIONYSIUS GOTHOFREDUS, Jc.

S D.



On ita dudum (viri præstantissimi) nescio, quid mihi quasi subductum vobis obtuleram, ac meorum in jus civile commentariorum spem etiam feceram. Jam dedi, jam obtuli, & meritissimis viris id & id inscripsi. In eum vos numerum jam hic voco, qui posteritati ostenditis, quantum intersit, utrum vita otiosa sit, an ignava. Præter cognitionem juris, historiæ, ac liberalium artium, rerum ipsarum usum vobis comparastis: bene de vestris clientibus, de Republica, de posteritate meriti. Nec illa replicabo, quæ in conspectu omnium posita, perpetuam nominis celebritatem vobis conciliant atque pariunt. De meis nunc ad Feudorum libros notis, verius, quam commentariis dicendum. Brevis ubique esse volui, nec aliter potui. Nam & laudanda mihi brevis videtur, si cognitioni justorum nihil detrahit: & in totam hanc militarium beneficiorum quæstionem confusam plus satis, novam commentationem paro, Pandectis ita accommodatam, ut, qui earum dispositionem atque naturam semel perspectam habuerit, juris civilis & militaris concordiam atque diversitatem facile deprehendat. Ego si quid cum in ea re, tum in aliis post-hac publicæ utilitati dederò, vobis non minima ex parte acceptum referam, qui me in tam utili proposito diffidentem confirmastis. Vestri memor semper futurus ac beneficiorum mihi a vobis datorum. Ita est enim, ut vim naturæ non exuant, nisi mali. Valete, Datum Kalendis Augusti M. D. LXXXIII.

TITULO-

TITULORUM FEUDORUM

I N D E X.

LIB. I.

DE his qui feudum dare possunt, (& qui non) & qualiter acquiratur, & retineatur
 (De feudo guardia, & gastaldia)
 (Qui successores feudum dare teneantur)
 (Si de investitura feudi controversia fuerit)
 Quibus modis feudum amittatur
 (Episcopum, vel abbatem, vel abbatissam, vel dominum plebis, feudum dare non posse)

De natura feudi
 De successione feudi
 Qui successores teneantur
 De contentione inter dominum & fidelem de investitura feudi
 (De pignori dato feudo quid juris sit)
 De contentione (inter me & Dominum de portione) feudi fratris (mei) defuncti
 De alienatione feudi
 De feudo marchie, vel ducatus vel comitatus
 An maritus succedat uxori in beneficio
 De feudis datis minimis valvasoribus, quid juris sit
 Quibus modis feudum amittatur
 Apud quem vel quos controversia feudi definiatur
 Constitutiones feudales domini Lotharii Imperatoris, quas ante januam beati Petri in civitate Romana condidit, observandas
 De beneficio fratris, & qualiter frater in beneficium fratris succedat
 De feudo sine culpa non amittendo
 (Quo tempore miles investituram petere debeat)
 De contentione inter dominum & vasallum de investitura feudi
 Quomodo feudum ad filiam pertineat
 Quibus modis feudum constitui potest
 Si de investitura inter dominum & vasallum lis oriatur
 De feudo, dato in vicem legis commissoria, reprobando
 De usu Mediolanensium secundum quosdam

LIB. II.

De feudi cognitione
 Quid sit investitura
 Per quos fiat investitura, & per quos recipiatur
 Quid precedere debeat, an investitura, vel fidelitas
 Qualiter jurare debeat vasallus domino fidelitatem
 De forma fidelitatis
 De nova forma fidelitatis
 De investitura de re aliena facta
 Qualiter olim poterat feudum alienari
 Quis dicatur dux, marchio, comes, capitaneus, vel valvasor
 De successione fratrum, vel gradibus succedentium in feudo
 De fratribus de novo beneficio investitis
 De investitura, quam Titius accepit a Sempronio
 De vasallo decrepitæ ætatis, qui feudum refutavit, ut filii investirentur
 De investitura in maritum facta
 De controversia feudi apud pares terminanda
 De eo, qui sibi (vel hæredibus suis masculis & foeminis) investituram accepit
 De duobus fratribus a Capitaneo investitis
 An removeri debeant testes, qui pares esse desierunt
 De controversia inter episcopum & vasallum
 De vasallo milite, qui arma bellica deposuit
 De milite vasallo, qui contumax est
 In quibus causis feudum amittatur
 Quæ fuit prima causa beneficii amittendi
 Si de feudo vasallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defendere noluerit
 Si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli
 De pace tenenda, & ejus violatoribus
 Hic finitur lex: deinde consuetudines regni incipiunt
 De filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto
 De feudo foemina
 Si vasallus feudo privetur, cui deferatur
 Qui testes sint necessarii ad novam investituram probandam
 De consuetudine recti feudi
 De lege Corradi
 De clerico, qui investituram facit
 An mutus, vel alias imperfectus, feudum retineat
 An ille, qui interfecit fratrem domini sui, feudum amittat
 De vasallo, qui contra constitutionem Lotharii regis beneficium alienavit
 De alienatione paterni feudi
 De capitulis Corradi
 De controversia inter masculum & foeminam de beneficio
 De controversia inter dominum & emptorem feudi
 De controversia inter vasallum & alium de beneficio

Quid juris, si post alienationem feudi vasallus id recuperavit 44
 An agnatus vel filius (defuncti) possit retinere feudum repudiata hæreditate 45
 An apud judicem vel curiam domini questio feudi debeat terminari 46
 Qualiter dominus proprietate feudi privetur 47
 De feudo non habente propriam feudi naturam 48
 De eo, qui finem fecit agnato de feudo paterno 49
 De natura successionis feudi 50
 De capitaneo, qui curiam vendidit, an intelligatur beneficium vendidisse 51
 De prohibita feudi alienatione per Lotharium 52
 De pace tenenda inter subditos, & juramento firmanda & vindicanda: & de pœna judicibus apposita, qui eam vindicare, & justitiam facere neglexerint. 53
 De allodiis. 54
 De prohibita feudi alienatione per Fridericum 55
 Quæ sint regalia 56
 Quot testes sint necessarii ad probandam feudi ingratitudinem 57
 De notis feudorum 58

Sequentes tituli sunt ex editione Cujacii.

QUARTI LIBRI.

De alienatione feudi 73
 De feudis scutiferorum 74
 De conditione feudi non impleta 75
 De fidelitate 76
 Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel servitia debeantur 77
 Culpam unius ex cohæredibus cæteris non præjudicare 78
 Ut ratio vasalli priusquam domini discutatur 79
 De evictione 80
 De feudis impropriis, quæ auferuntur dantis arbitrio. 81
 Prius possessionem restituendam esse, quam de principali causa agatur 82
 Si unus ex fratribus dederit suam partem fratri, vel domino, vel extraneo 83
 Patrem in feudo filii non succedere. 84
 De investitura facta marito vel utrique conjugi 85
 De fructibus feudi 86
 An præscriptione feudum adquiratur 87
 De probatione investituræ 88
 Conditionem tacite feudum sequi 89
 Fratrem fratri in feudo novo non succedere 90
 De investitura veteris & novi beneficii 91
 Justo errore excusari vasallum, qui fidelitatem non fecit 92
 Factum fratris fratri in feudo paterno non nocet 93
 De feudo guardia & gastaldia 94
 De successione feudi 95
 De investitura alieni beneficii 96
 Non amittere feudum eum, qui sine dolo cessavit per annum in petenda investitura 97
 Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire 98
 De feudo ligio 99
 Imperatorem feudum amittere, vel alium pro se fidelem dare 100
 Ecclesiam fidelitatem non facere 101
 Non cogi vasallum pro uno feudo duas fidelitates facere 102
 Filios tantum secundi matrimonii matri in feudo succedere 103
 Casus, quibus foemina in feudo succedit 104
 De feudis habitationum 105
 Servos post delatam successionem manumissos in feudo non succedere 106
 Ut vasalli sumptibus domini servitia præstent 107
 Vasallum feudum posse in alium ætiori lege transferre 108
 Clericatu feudum amitti 109

Libri quinti Constitutiones.

Constitutio Conradi de beneficiis 1
 Constitutio Henrici de causis amittendi feudi 2
 Alia constitutio Henrici de vasallo, qui unum ex dominis refutavit 3
 Alia constitutio Henrici ejusdem, ut ingratitudo vasalli probetur testibus quinque 4
 Constitutio Lotharii de feudis non alienandis 5
 Alia ejusdem Lotharii constitutio de investitura non petita intra annum 6
 Constitutio Friderici de feudis non alienandis, & aliis capitulis 7
 Alia de jure fisci 8
 Alia constitutio ejusdem Friderici de pace tenenda 9
 Alia Constitutio Friderici Imperatoris de incendiariis & pacis violatoribus 10
 Alia constitutio ejusdem de pace componenda & retinenda inter subjectos & aliis capitulis 11
 Alia Constitutio ejusdem Friderici de pace Constantiæ 12
 Alia Constitutio Friderici de jure *θευτιμίας* 13
 Alia ejusdem de jure *θευτιμίας* 14
 Νῦν δὲ Ρωμανὸς γέροντος ἀπὲρ ἐκποιήσεως κτημάτων, &c. 15
 Νῦν δὲ Κωνσταντῖν Περφυρογενεὺς ἀπὲρ στερεωτικῶν 16

TITUL. CONSTITUTIONUM
FRIDERICI IMPERATORIS.

DE statutis & consuetudinibus contra libertatem ecclesiarum editis, & immunitate locorum religiosorum ubique morantium, &c.

TIT. EXTRAVAGANTIUM.

Quomodo in læsæ majestatis crimine procedatur
Qui sint rebelles
LIBER de pace Constantiæ

TITULORUM FEUDORUM
INDEX JUXTA SERIEM LITERARUM.

*Prior numerus librum, alter titulum demonstrat.
Hæc nota * titulos ex editione Cujacii sumptos ostendit.*

A.

Alienatione feudi
Alienatione feudi
Alienatione paterni feudi
Allodiis
An apud judicem, vel curiam, &c.
An agnatus vel filius &c.
An ille, qui interfecit frat. &c.
An maritus succedat uxori, &c.
An mutus, vel alius imperfect.
* An præscriptione feudum acquiratur
An removeri debeant testes, qui, &c.
Apud quem vel quos, &c.

B.

Beneficio fratris & qualiter, &c.

C.

Capitaneo, qui curiam, &c.
Capitulis Corradi
* Casus, quibus foemina in, &c.
* Clericatu feudum amitti
Clerico, qui investituram, &c.
* Conditione feudi non implera
* Conditionem feudum tacite sequi
Consuetudine recte feudi
* Constitutio Conradi de beneficiis
Constitut. feudales domini Loth.
* Constitut. Friderici de jure fisci
* Constitut. Friderici de feudis non, &c.
* Constitut. Friderici de pace tenenda
* Constitut. Friderici de incendiariis
* Constitutio Friderici de pace componenda
* Constitut. Friderici de jure *πρωτομυστος*
* Constitut. Friderici de jure *πρωτομυστος*
* Constitut. Friderici de pace Constantiæ
* Constitut. Henr. de causis amit.
* Constitut. Henr. de vasallo, &c.
* Constitut. Henr. ut ingratitude, &c.
* Constitut. Lotharii de investitura non, &c.
* Constitut. Lotharii de feudis non, &c.
Contentione inter dominum, & &c.
Contentione inter me, & &c.
Contentione inter dominum, &c.
Controversia feudi apud, &c.
Controversia inter vasallum, &c.
Controversia inter episcopum, &c.
Controversia inter dominum, &c.
Controversia inter masculum, &c.
Culpam unius ex coheredibus, &c.

D.

Duobus fratribus a capitaneo, &c.

E.

* Ecclesiam fidelitatem non facere
Eo, qui finem fecit agnato, &c.
Eo, qui sibi, vel hæredibus &c.
Episcopum, vel abbatem, vel abbatissam &c.
Evictione
* Ex delicto vasalli feudum ad &c.

F.

* Factum fratris fratri in &c.
Feudi cognitione
Feudo guardia & gastaldia
* Feudo guardia & gastaldia
* Feudis habitationum
* Feudis impropriis, quæ, &c.
* Feudis scutiferorum
* Feudo ligio
Feudis datis minimis valvas. &c.
Feudo dato in vicem legis, &c.
Feudo foemina

Feudo marchia, vel ducatus, &c.
Feudo non habente propriam, &c.
Feudo sine culpa non amit.

* Fidelitate

Filiis natis ex matrimonio, &c.

* Filios tantum secundi matrimonii, &c.

* Fratrem fratri in Feudo, &c.

* Fructibus Feudi

Forma fidelitatis

Fratribus de novo beneficio, &c.

H.

Hic finitur lex: deinde &c.

His, qui feudum dare possunt, &c.

I.

In quibus causis feudum, &c.

* Imperatorem feudum amittere, &c.

* Investitura alieni beneficii

Investitura de re aliena facta

* Investitura facta marito, vel, &c.

Investitura in maritum facta

* Investitura veteris & novi beneficii

Investitura, quam Titius &c.

* Justo errore excusari vasallum, &c.

L.

Lege Corradi

M.

Milite vasallo, qui contumax, &c.

N.

Natura feudi

Natura successionis feudi

* Non cogi vasallum pro uno, &c.

* Non amittere feudum eum, qui, &c.

Noris feudorum

Nova forma fidelitatis

P.

Pace tenenda inter subditos, &c.

Pace tenenda, & ejus, &c.

* Patrem in feudo filii non succedere

Per quos fiat investitura, &c.

Pignori dato feudo quid, &c.

* Prius possessionem restituendam, &c.

* Probatione investituræ

Prohibita feudi alienatione, &c.

Prohibita feudi alienatione, &c.

Q.

Quæ sint regalia

Qualiter dominus proprietate, &c.

Qualiter jurare debeat vas.

Qualiter olim poterat feud. &c.

Quæ fuit prima causa, &c.

Quemadmodum feudum ad, &c.

Quibus modis feudum amittatur

Quibus modis feudum amitt.

Quibus modis feudum const. &c.

Qui successores feudum dare, &c.

Qui successores teneantur

Qui testes sunt necessarii ad, &c.

Quid juris, si post alienationem, &c.

Quid præcedere debeat, an, &c.

Quid sit investitura

Quis dicatur dux, marchio, &c.

Quo tempore miles investituram, &c.

Quot testes sint necessarii, &c.

S.

* Servos post delatam successionem

Si de feudo defuncti conten. &c.

Si de feudo vasallus ab, &c.

Si de investitura feudi cont. &c.

Si de investitura inter dom.

* Si plures sint domini vel vasalli, &c.

Si vasallus feudo privetur, &c.

* Si unus ex fratribus dederit, &c.

* Successione feudi

Successione feudi

Successione fratrum, vel &c.

V.

Vasallo decrepitæ ætatis, &c.

Vasallo milite, qui arma, &c.

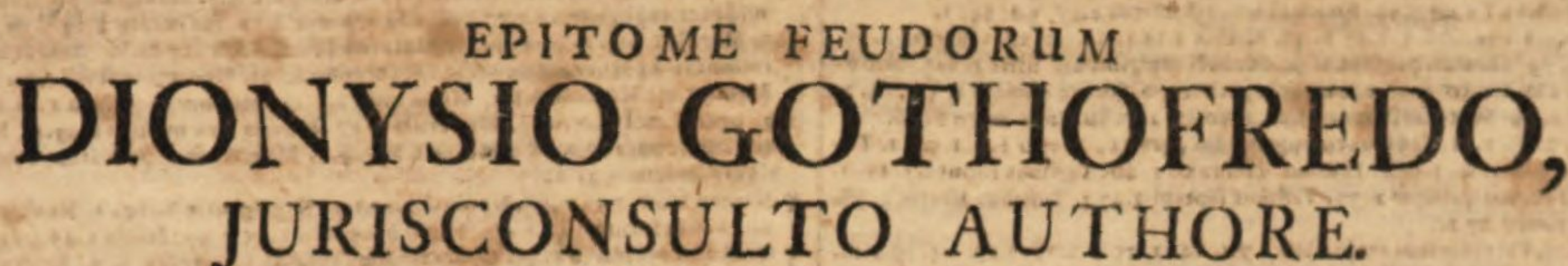
Vasallo, qui contra constit.

* Vasallum feudum posse in, &c.

* Ufu Mediolanensium secundum, &c.

* Ut ratio vasalli prius quam, &c.

* Ut vasalli sumptibus domini, &c.



9 Rev.

Epitome Feudorum.

¶ Curia iudicium a vasallo declinari non potest 2. 47. nisi dominus pares nullos habeat.
¶ Ab iniqua sententia parum ad Imperatorem appellatur ipse paribus etiam presentibus iudicaturum 1. 22.
¶ Paribus nolentibus Imperator adiri potest 1. 26.

Quod quisque juris, &c.

Ut vasallus calumpnia sacramentum a domino non exigit: quod etiam a parte domini intelligendum est, ut quod quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur 1. 33. 1.

Si quis jus dicenti non obtemperaverit.

Si dominus ter admonitus facere desisterit, id quod curia iussit, tunc licet vasallo ad majorem potestatem ire, & sibi consulere: & si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum depredate 2. 2. in fin.

De in ius vocando.

Dominus vasallum ad curiam vocare debet: & si non venerit, iterum vocare debet usque in spatio tertio septem vel decem dierum arbitrio curie terminando. Quod si neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso feudum amittit: & ideo debet curia dominum mittere in possessionem: sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio: alioquin & beneficium & possessionem amittit. E contrario si vasallus de domino conqueritur. Curia autem debet adire dominum eumque salva reverentia competenter cogere, ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel iudicio curie se committat 2. 22.

De pactis.

De pactis contra communem feudi rationem.

Si tenor præter communem feudi rationem in investitura intervenit, v. 2. 2.
Si ut ad feminas feudum perveniat.

¶ Si specialiter dictum fuit, ut ad feminas feudum pertineat 1. 1. 3.
¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

¶ Si pactum fuit, ut filia succederet 1. 14. 2. in fin.

De Procuratoribus.

Investitura per se vel suum nuncium dari & accipi potest 2. 53. 2. Utrum ipse, vel alius pro te investituram faciat vel suscipiat, nihil interest: potest enim hoc negotium & per procuratorem ab utraque parte expediri 2. 3. 1. vers. sed utrum.

De negotiis gestis.

De agnitione vassallicione.

Pater in filiam feudum confirmare non potest, etiam domini voluntate, nisi agnati consentiant aut ratum habeant 2. 39.

Si maritus uxoris negotium gessit.

¶ Si maritus de feudo uxoris investitur, ea absente, nisi nominatim quasi gerendo uxoris negotium investitur, sibi acquirit 2. 85.

De in integrum restitutionibus.

In fraudem legis facta investitura rescinditur 2. 3. Excusatur vasallus si iusta causa intervenit, quare non petierit investituram, veluti mortis, vel capitalis inimicitia, vel infamia, vel iusta absentia 1. 22.

¶ Iusto errore ac ignorantia quemadmodum excusatur. v. infra tit. de iuri & facti ignorantia.

Quod metus causa gestum erit.

Per vim & iustum metum, etiam a maioribus extorta sacramenta, nullius sunt momenti 2. 1. in fin. 2. 53. in fin.

De dolo malo.

Si quid in fraudem veteris alienationis factum.

Si vasallus dolo quid egit in fraudem veteris alienationis feudi, amissione feudi multatur 2. 5.

Si vasallus dominum periculum non admittit.

¶ Si vasallus dolo vel negligentia vel fraude dominum celaverit, id est, non certioraverit de assultu, morte, captione, vel grandi patrimonii iactura, beneficio caret 2. 24. 2.

Si intra annum & diem investituram non petiit.

¶ Inter dominum & vasallum, nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire: ac proinde si non dolo investituram intra annum & diem non petiit, feudum non amittit.

¶ Dolus autem abesse videtur, si iusta causa impediens steterit 2. 52. 3. vel etiam cum amore servitium fecerit domino confcio 2. 97.

De doli capax.

¶ De majori doli capax vide 2. 26. 4. vers. si minori.

Si vasallus dominum ejuravit.

¶ Si vasallus fraudulentem, id est, sciens, feudum se a domino tenere, negaverit 2. 34. in fin.

De fraudulenta subfeudatione.

¶ Beneficium a vasallo in feudum, si nihil in fraudem legis fiat, recte dari potest 2. 26. 6. vers. beneficium.

De fraudulenta transatione.

¶ Vasallus cum adversario transigere potest, dummodo fraudulenter actum non sit 2. 43.

De fraudulenta alienatione.

¶ Si callida machinatione sub colore investituræ feudum quis vendiderit 2. 55. vers. callidum 2. 52. 1. in fin.

De minoribus xxv. annis.

De fidelitate.

Si minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogitur, donec ad maiorem ætatem venerit, in qua doli capax sit, feudum tamen retinet 2. 26. 4. vers. si minori.

De iuramento.

¶ Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inviolabiliter custodiuntur 2. 53. 3.

De veteris beneficii investitura.

¶ Quæ de veteri beneficio sit investitura, etiam a minore potest fieri 2. 3. 2. 91. minore inquam xxv. annis.

De iusta possessione.

¶ Sive a minore sive a maiore fiat investitura, non de omni possessione vasalli, sed de iusta tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dictum sit 2. 3.

De novi feudi investitura.

¶ Novi feudi investitura non fit a minore xxv. annorum (vel ut quidam volunt) a minore xviii. annorum 2. 91. sed nec ab alio sit recte nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet: qui enim qualibet ratione de suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit investituram facere 2. 3.

De non petita investitura.

¶ Si infeudatus major xv. annorum sua injuria vel negligentia per annum & diem steterit sine petitione investituræ a domino, transacto hoc spatio, feudum amittit 2. 55. in fin. pr.

De iuramento pacis.

¶ Ut a xviii. anno ad lxx. obstringantur omnes iuramento, ad pacem tendendam 2. 53.

Ex quibus causis majores.

De sacramento per vim & metum extorto.

Sacramenta per vim & iustum metum etiam a maioribus extorta, nullius sunt momenti 2. 53. in fin.

De receptis, qui arbitrium receperunt.

De arbitrio utriusque consensu electo 2. 15. 2. 34. in princ. 2. 47.

De iudiciis.

De ratione convassalli & domini.

Ut ratio convassalli adversus convassallum priusquam domini discutatur 2. 79.

De possessione & principali causa.

¶ Ut prius possessio restitatur, quam de principali causa agatur 2. 82.

De rei vindicatione.

De adficiis & meliorationibus feudi.

Si vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea, ut vasallus moriatur sine filio masculino, dominus aut patietur ædificium auferri, aut solvar pretium meliorationis 2. 28. 1. vers. si vasallum.

Rei vindicationem vasallo competere.

¶ Etiam absente domino utiliter agendi & excipiendi adversus vindicantem proprietatem totius feudi vel partem jus vasallus habet 2. 43.

¶ Rei per beneficium datæ vasallus hanc habet potestatem, ut tanquam dominus possit a quolibet possidente, sibi quasi vindicare: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem imponere 2. 8. vers. Beneficium.

De fructibus & incrementis feudi.

¶ De fructibus & incrementis feudi ad quem pertineant v. infra tit. de usu & fructibus.

De usufructu.

Penes quem possessio & proprietas feudi.

Penes vasallum feudi usufructus: penes dominum proprietas 2. 23. in fin.

Epitome Feudorum.

Friderici & Henrici lib. 5. tit. 21. §. 1. ¶ Precaria est cessio usufructus rei immobilis, quæ sit clericis ad tempus vel dum vixerit, ea lege, ut Ecclesiæ ministerium exhibeat. Synod. Tolosan. c. 5. habet etiam ei ejusque liberis, qui rem suam Ecclesiæ donasset; de quo dixi ad Nov. 7. c. 4. Novell. 20. c. 2. l. 14. §. 5. c. de sacros. Eccles.

De servitutibus.

De actione confessoria.

Servitutem feudo debitam vasallus petere potest & retinere 2. 8. §. 1. et.

Si vasallus servitutem feudo adquisiverit.

¶ Si vasallus pretio servitutem feudo adquisivit, dominus pretium ei solvere debet. Alii tamen dicunt omnino, id est, etiam pretio non restituto, ad dominum pertinere 2. 28. vers. si vasallus.

Si vasallus servitutem feudi imponi passus fuerit.

¶ Si pretio, vel dolo, vel injuria servitutem rei beneficiarie vasallus imponi patitur: & ad dominum postea feudum revertitur, sibi, donec feudum tenet, obest: domino autem, etsi per longa tempora perseveraverit servitus, minime nocet 2. 8. vers. Rei.

Si quid per se subsistens aut non subsistens feudo a vasallo adjectum.

¶ Si, quod feudo a vasallo adjectum est, per se non potest subsistere, ut servitus, feudo accedit, & sicut pars censetur 2. 8. l. 1.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, & de pastu.

Pabulatio quasenus peregrinanti permittitur.

Licet peregrino ad equi pabulationem secundum viam stare in loco publico, & uti herba, & viridi sylva sine vastatione aliqua pro sua commoditate & usu necessario 2. 27. in fin.

Familia erciscundæ. Communi dividundo, & de hæreditariis actionibus.

Quæ feuda dividantur.

Dividere non licet feuda Ducatus & Comitatus 2. 55. l. 1. alia, licet 2. 59. l. 1. 2. 77. 2. 102. si velint eorum Domini ac consortes 2. 55. l. 1. quinimo etsi nolint 2. 58. 2. ac proinde, hoc jure, feudum regale majori natu deferri videtur.

De præscriptione iniqua divisionis.

¶ De iniqua feudi divisione inter fratres post 40. annos quæri non potest 2. 58. 2.

Plures vasalli unius feudi fidelitatem ut præstent.

¶ Cum plures vasalli idem beneficium possident indivisum, una fidelitas & unum servitium domino fieri debet 2. 77. Si vero partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates 2. 77.

¶ Servitia vero non pro partibus (ut unum primum,) videlicet graviora, sed pro quantitate beneficii moderanda 2. 77.

Pluribus dominis fidelitas ut præstetur.

¶ Si plures domini feudum inter se dividunt, nullo modo nisi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt 2. 77. in fin. Servitium autem omnibus non gravitate, sed moderamine faciendum 2. 27. in fin. quod si plures domini idem feudum indivisum habent, vasalli, qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primo partiantur, quoniam secundum jus feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere, 2. 102. & vasallus pro uno feudo plures dominos habere non compellitur 2. 55. l. 1. in fin.

Feudum cohæredibus alteri non nocere.

¶ Cum feudum hæreditarium unius cohæredibus propria culpa aufertur, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, & vivo eo vel suis hæredibus feudum ad cæteros venire non intelligatur 2. 78.

De hæredibus investientiæ.

¶ Hæredes domini necesse habent tenere firmam investituram quam pater fecit 2. 58. 2. vers. item hæredes.

De juramento successorum.

¶ Cum datur successor domini defensio, jurare debet se non credere investituram factam esse ab antecessore suo 2. 58. v. cum datur. Hæreditarium sacramentum multum discrepat a principali 2. 58. 2. in fin. ¶ Hæres, successor, filius, de conscientia, jurare debet, non de alieno facto. Jure tamen Lombardie filius præcise debet jurare, patrem suum non fuisse debitorem 2. 58. 2. in fin.

De adquirenda & repudianda hæreditate (aliud in filio.)

¶ Agnatus repudiare hæreditatem defuncti potest, feudum vero ipsum paternum retinere: nec de debito hæreditario aliquid feudi nomine solvere cogitur, sed de fructibus tantum, si quos reliquit 2. 46.

De iurjurando & fidelitate.

Investitus jurare domino fidelitatem tenetur.

Fidelitatem investitura præcedere debet. 2. 4.

Fidelitatis definitio.

¶ Fidelitas est iurjurandum, quod vasallus præstat domino 2. 4.

Qui fidelitatem jurare coguntur & qui non.

¶ Omnis vasallus, ne imperatore quidem excepto, nisi feudo ad se aliquo delato fidelitatem faciat, feudum amittit 2. 100.

¶ Non idem in Ecclesia, quæ nulli fidelitatem facit 2. 101.

¶ Minor quoque feudum sibi delatum retinet, non tamen cogitur fidelitatem facere, antequam ad majorem ætatem venerit 2. 26. vers. si minori.

¶ Eadem ratione impubes filius vasalli defuncti, neque fidelitatem, neque servitium, sive per se, sive per alium debet 2. 26. §.

¶ Quid si plures vel vasalli vel domini, num plures fidelitates debentur, an potius una? dixi supra Tit. familia erciscundæ.

Fidelitatis forma.

¶ Nova (de veteri vide lib. 2. tit. 5. & 6.) forma fidelitatis hæc est: Vasallus, ratiis Evangelis, omnino fidelitatem jurare cogitur, contra omnem hominem (excepto tamen nominatim Imperatore vel Rege 2. 55. in fin. quod olim facile subintelligebatur 2. 8. 2.) id est, se nunquam scienter aditurum consilio aut facto seu negotio, ubi dominus vitam, membrum, honorem præsentem vel futurum amittat, aut in sua persona læsionem, injuriam & contumeliam accipiat: se omni conatu animi id impedire, aut dominum, quam proxime nunciaturum, se consilio arque auxilio domino adfuturum ad res amissas recuperandas, aliumve iuste offendendum, secretum sibi a domino commissum conservaturum, &c. c. 2. 7.

De calumnia, veritatis & conscientia juramento.

¶ Calumnie sacramentum vasallus a domino, & contra non exigit 2. 33. 1. Sacramentales sunt testes jurantes secundum conscientiam: Requiritur autem duodecim: Duo alioqui deponentes de veritate, sufficiunt 1. feudum 26. §. 1. 2. feud. 2. 33. & cum datur: ubi laudensis.

De juramento parvorum.

¶ Pares Curie, testamentum præbent jurati 1. 26.

De puberum juramento.

¶ Sacramenta puberum sponte facta non retractantur: per vim aut metum extorta etiam a majoribus nullius sunt momenti 2. 53. in fin.

Masculi, femina & emptori, juramentum ut deferatur.

¶ Si masculus rem feudalem esse affirmet, filia neget, masculo deferatur juramentum 2. 41. 2. §. 1. vers. si contentio. ¶ Si dominus feudum esse dicat, femina neget, femina 2. 41. Si dominus dicat esse feudum, emptor neget, emptori deferatur juramentum 2. 41. 2. §. 1. v. si contentio.

De iurjurando delato, vel relato.

¶ Jusjurandum deferatur aut a iudice aut a parte. Utroque casu, is cui delatum est jurare de-

bet, aut referre. Jurare, inquam, cum xii. sacramentalibus, sex parentibus (inibi quidam legunt pagentibus) sex extraneis: idque sine mentione conscientie: nisi agatur de facto fratris, vel avi, vel alterius ascendens 2. 33. vers. & cum datur. Idem est in Domino, d. vers. & cum datur.

De juramento principalis persona & successorum.

¶ Cum jurat dominus de investitura non facta, ita jurat, se investituram non fecisse: successor ejus, ita jurat: se non credere investituram factam esse ab antecessore: multum enim discrepat juramentum & sacramentum hæreditarium, a principali sacramento, l. 3. generaliter. c. de rebus creditis. ita jurat tutor, se credere & exstimare l. 1. c. de juram. calumnia: sic filius, successor hæres, jurant de sua conscientia non de alieno facto. l. Martellus. ff. verum amosarum. In Lombardia contrarium extat. In ea enim filius præcise debet jurare, patrem suum non fuisse debitorem 2. 57. v. cum datur.

Possidenti juramentum quemadmodum deferatur.

¶ Jusjurandum interdum possidenti, interdum non possidenti seu actori, interdum neutri, pro motu judicis deferatur 2. 33. vers. sacramentum.

¶ Possidente domino, & vasallo non probante dominus absolvitur suo juramento: vasallo longo tempore possidente & domino non probante, jusjurandum deferatur vasallo: si non longo tempore possedit, domino jusjurandum deferatur 2. 33. 2. l. 23. nisi aliud faciat pro possidente 2. 33. 2.

¶ Possessori affectu pignoris juramentum non deferatur l. 11. nisi sit munitus xxi. annorum præscriptione 1. 28.

¶ Qui incrementum feudi possidet, investituram probare non tenetur, sed simpliciter jurare l. 4. §. 5.

¶ Feudum guardix feudum esse l. 4. 3. vel jure pignoratitio possideri l. 4. 4. adversus vasallum possessorem dominus, qui id ait, probare tenetur: eo non probante, possessoris est defensio, eique juramentum deferri potest l. 4. 3. nisi possessor dicat se ex feudo pignori sibi dato investitum. Tunc enim ei incumbit probatio l. 11.

¶ Vasallus possidens feudum Cameræ, aut Cavenæ, tenetur feudum (quod directum esse ait) jurare ejus conditionis esse, hoc est directum esse: aut juramentum de eo domino deferre 2. 21.

¶ Feudum paternum esse, rei ac possessoris juramento creditur l. 4. 2.

De juramento pacis servandæ.

¶ Ut a xviii. ad Lxx. annum omnes ad juramentum pacis servandæ obstringantur, & ejusmodi juramentum quoque quinquennio renovetur 2. 53.

De infidelitate.

¶ De infidelitate pugna sit jure Longobardico, non Mediolanensi 2. 39. vers. non est.

De conditione causæ dati, causæ non secuta.

Conditionio ex causa domino competit.

Si domino petente vasallus deservire noluerit, domino conditio ex causa competit ad strepetandum feudum l. 21.

De contrahenda emptione.

De pena vasalli feudum alienantis.

Nullus licet feudum totum vel partem aliquam vendere, vel quocunque modo distrabere sine voluntate vel jussu 1. 21. vel permissione 2. 55. illius domini ad quem spectare dignoscitur. Hujusmodi alienationes hæcenus perpetrare cessantur, & in irritum deducuntur, nullius temporis præscriptione impediende, emptori bonæ fidei ex empto actione de pretio contra venditorem competente. Callide machinationes quorundam, qui pretio accepto, quasi sub colore investituræ, quam sibi licere dicunt, feudum vendunt, & in alios transferunt, ita prohibentur, ut venditor & emptor qui tam illicitas alienationes reperit fuerint contraxisse, feudum amittant, idque ad dominum libere revertatur Lotharius 2. 3. l. 2. 9. 2. 24. in fin. 2. 38. 4. 2. 44. 2. 52. 2. 55. Conradus 2. 34. Fridericus 2. 3. l. 2. 55.

De pena notarii instrumentum alienationis feudi conscribere.

¶ Scriba seu Notarius, qui hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officii, cum infamie periculo manum amittit 2. 55.

De omni alienatione feudi hic agi.

¶ Quod dicitur de venditione feudi, intelligi oportet de omni alienatione 2. 42. 2. 55. ibi vel quocunque modo.

Quorum feudorum alienatio prohibita sit.

¶ Quod de feudi prohibita alienatione diximus, locum etiam habet in feudo, in quo dominus districtum vel etiam honorem habet l. 5. 2.

¶ Sed & in eo, quod judicio familie erciscundæ acceptum & alienatum est ab eo, qui sine hærede legitimo decessit l. 5. 1.

In proximum agnatorum præjudicium, id est, sine eorum consensu, feudum alienari non posse.

¶ Paternum feudum (quod hodie censetur ad vii. usque geniculum) non potest frater in fratris præjudicium alienare: facere denique ut de eo filia investitur, proinde, rescissa ejusmodi alienatione aut investitura, frater fratri defuncto sine legitimo hærede masculo succedet l. 8. 1.

¶ Rem, quæ a communi parente per successionem ad nos pervenit, seu alienari prohibita, non possumus alienare in fraudem proximorum agnatorum, licet in feudum dare possimus, citra fraudem tamen, alias rescinditur in feudatio: jure & contra proximi adgnato competente 2. 3. 1.

¶ Feudum paternum adgnatis, ad quos id reverfurum est, non consentientibus aut ratum non habentibus alienare non possumus, etiam in filiam, vel domini voluntate interveniente 2. 39.

¶ Si proximus successor feudi consensit feudum in ulterioris gradus personam transferri, nullum ad feudum regressum habet l. 5. 1. est enim inter ipsos adgnatos feudi alienatio permissa.

¶ Licet prohibeatur alienatio inter adgnatos, si tamen paternum sit feudum conceditur 2. 39.

De generali alienatione.

¶ In generali alienatione vasalli non continetur feudum, nisi nominatim dictum sit 2. 26. vers. in generali.

De curia venditionis.

¶ Capitaneus curiam vendens, non intelligitur beneficium quod in ea extat vendidisse 2. 57.

Qua lege vasallus feudum alteri dare possit.

¶ Nemo alia lege, quam ipse habeat, feudum alteri dare potest: verbi gratia, qui sibi ac suis masculis feudum habet, alteri ea lege non potest, ut foemina habeat: alias feudum ipsum amittit, & secundum quosdam ipse, qui dedit & qui accepit: secundum alios cum masculis defuerint 2. 34. 2. Vasallus archidori lege, quam ipse habeat, feudum in alium potest transferre 2. 102.

Conditiones tacite alienationem sequuntur.

¶ Si feudum quod alienari potest, alienatum fuerit, conditiones primæ feudi, tacite sequuntur acquirentem 2. 34. 2. 2. 89.

Feudum alienatum cui commissatur.

¶ Feudum illicitè alienatum domino aperitur, neque in causam feudi recedit, etiam si id ius id postea recuperet 2. 44.

¶ Quid si domini voluntate vasallus feudum alienavit, feudum postea recuperaverit? id habebit non jure feudi, sed jure proprio aut jure libelli (si id ad libellum vasallus alienavit) domino feudum non est commissum: quin ipse venditor feudum emptori potest evincere reddito ei pretio ac præterea quanti ejus interest l. 28. 6. vers. si vasallus, idque Obertus ita sentit l. 42. Nam quod dicitur, alienatione feudi aperi domino, id intelligendum, cum a sciente alienatur 2. 42.

Epitome Feudorum.

De alienatione feudi in potentiores.

¶ In potentiores extraneum rem communem in fraudem proximiorum adgnatorum alienare non licet 5. 13.

Domino quatenus permittitur feudi vasalli alienatio.

¶ Dominus sine consensu vasalli feudum ad alios transferre non potest, seu alium de feudo investire, sed nec feudum ejus alii promittere; quod si fecerit, pro non facto habebitur 1. 23. 2. 55. 1. id tamen Mediolani non obtinet 2. 55. 1. ¶ Vivente & ignorante vasallo (cui nullus est hæres) dominus potest feudum vasalli alienare: dummodo nullum ex eo detrimentum vasallus sentiat: quod tamen Placentinis non probatur 1. 27.

De alioquin venditione.

¶ De alioquin simplici & infraudati alienatione v. lib. 2. tit. 54.

De jure hypothecariorum.

¶ Qui ex parentela habens communem agrum, domum, vineam, vel rem immobilem divisam vel indivisam (ad feuda hoc caput non ita pertinet) aut ex communi emptione vel aliquo hujusmodi titulo, eam alienare, in Emphyteusim dare, aut locare non potest: nisi prius denunciaverit illis, qui per ordinem ad jus hypothecariorum vocantur: quales sunt parentes, conjuncti, socii, conjuncti extranei, qui sub uno servitio vel censu conjuncti ex aliqua parte ut vicini & confines. Denunciatio datur mensis pretii iusti offerendi, cum usuris legitimis: tutoribus, procuratoribus, mensibus quatuor: non denunciatis, decem. Porro consensu etiam tacito, ut si venditioni interfuerunt & tacerunt, amittitur jus hypothecariorum, ut & præscriptione temporis decennali, & ingratitudine sive indignitate. In fraudem hujus legis facta alienatio rescinditur: in potentiores personas fieri prohibetur: quinimo convicti perjurii emptor & venditor, rem & ejus pretium amittunt, utrumque hisco committitur. Nisi rem vendit proximioribus, quibus jus hypothecariorum competit 5. 13. Ex causa tamen dotis, donationis propter nuptias, vel simplicis donationis, vel donationis causa mortis, vel ex testamento, vel permutatione, vel transactione vera, non simulata, licet in fraudem proximiorum alienare 5. 13. 5. 14.

De rescindenda venditione.

¶ Si beneficium in fraudem consuetudinis & legis alienatum & in feudum datum fuerit: tunc rescissa investitura reddito a proximioribus agnato pretio, is, qui investituram accepit, compellitur eam restituere 2. 3. 1.

¶ Sed novo jure, factæ in fraudem legum, feudi alienationes a scientibus cassantur, & in irritum deducuntur, feudo penitus domino commissio, & ad pretium emptori actio non competente 2. 52. 25. 5. nisi de evicione sibi prospexerit 2. 8. 2. 30.

De actionibus empti & venditi.

¶ Emptori bonæ fidei ex empto actio contra venditorem competit 2. 55.

Locati & conducti.

De locatione fraudulenta & per libellum: & quid ea sit.

¶ Locare feudum (quo etiam vocabulo feudum, quod in curia domini est, intelligitur 1. 5. 1.) vasallus potest, nisi locatio sit fraudulenta alienatio: sicut est per libellum, hujusmodi enim locatio, venditio dici potest.

¶ Libellario autem nomine locamus quosvis sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuo 2. 9. in fin. 2. 73. 1. 13. utendum concedimus 2. 9. in fin. est enim prohibitum quadam collusionem nomine libelli vendere 2. 55.

De totius feudi & partis ejus locatione.

¶ Totum an pars (olim partim licebat 1. 5.) feudi ita locetur (quod Mediolani non obtinet) nihil interest: feudum enim eo casu amittitur, neque valet quod factum est 1. 13. & mortuo vasallo sine legitimo hærede, id est, masculo feudum revertitur ad dominum.

Per libellum alienatio feudi quatenus permittitur.

¶ Quod dictum est, feudum per libellum alienari non posse, intelligendum est, sine voluntate domini. Nam si cum domini voluntate vasallus feudum totum vel medium libellario nomine dederit, stabilis permanet alienatio 1. 23.

¶ Quinimo, sine voluntate domini vasallus certis casibus feudum per libellum dare potest, (verbi gratia singulari privilegio Ecclesie feudum in perpetuum libellum dare potest, quævis feudum nunquam sit reverfurum ad dominum, cum ecclesia nunquam desinat esse hæres) privato non potest 1. 13.

¶ Fratri vel nepoti per libellum facta alienatio valet, etiam sine voluntate domini 1. 13. in fin.

¶ Licet prohibeatur beneficii alienatio, inter adgnatos tamen, si feudum patrum fuit, conceditur: & si libellum unus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio 2. 39.

¶ Si quis ex lege feudum acceperit, ut ipse, & sui hæredes, & cui ipse dederit, habeant, poterit id ad libellum dare: quod licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censetur, ut ex his causis amittatur, quibus & verum feudum 2. 4. 8.

Feudum recuperatum quo jure sit penes recuperantem.

¶ Si vasallus voluntate domini feudum per libellum alienavit, & id postea recuperaverit, penes eum remanet, non jure beneficii, sed libelli 2. 44.

De libellariis.

¶ De libellariis & precariis v. lib. 5. tit. 31. 5. 1.

De locatione in fraudem proximiorum agnati.

¶ Si locatio facta sit in fraudem proximiorum agnati v. 5. 13.

¶ Si in emphyteusim detur in fraudem proximiorum agnati 5. 13.

De subfeudationibus an licita & quatenus.

¶ Beneficium a vasallo in feudum, si nihil in fraudem legis fiat, recte dari potest 2. 26. 6. v. beneficium (nec enim licet sub colore investituræ, alioquin permittitur, feudum vendere, eo enim casu feudum emptori ereptum ad dominum revertitur 2. 55.) dum tamen militi detur 2. 26. 6. v. beneficium: & secunda persona sit talis, quæ feudo servire possit 2. 34. 2.

¶ In infinitum (ea lege de qua supra diximus) vasallo licet subfeudare 2. 34. 2. in quibusdam tamen curiis ultra tertiam personam feudi concessio non extenditur, ut cum feudum pervenit in quartam personam, et auferre dominus possit 2. 34. 2. ¶ Qui suum beneficium alii dat in feudum, non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat, ut si habeat sibi suisque hæredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alii dare, ut habeat ipse & sui hæredes masculi & femine. Eo casu quidam putant tantum feudum amittere: & alii tantum & accipientem: alii, tunc domino feudum aperiri, cum masculi defecerint 2. 34. 2.

De rerum permutatione.

¶ Si quis faciat cambium de beneficio sui militis, sine illius consensu ejus est beneficium, pro non facto habetur 2. 22. 1. Si quis cambium proprietatis nomine feudi habeat. 1. 4. 2. Si cambium feudi a domino vasallus petet 2. 25. Si permutet in fraudem proximiorum agnati 5. 13. v. ex causa. ¶ An per acceptabilem vel substitutum domino servire possit vasallus v. lib. 2. 55. 1. 2. 99.

De pignoribus & hypothecis.

De pignore quod consuetudine.

¶ Pignus quod consuetudine dicitur fieri non potest ex feudo 2. 8. in fin.

De pignore totius vel partis feudi.

¶ Pignori totum, vel partem feudi sine domini consensu non licet 2. 55. ¶ Olim qui pro pignore plus medietate obligasset, ita ut transactionem seu distractionem permitteret, vel dolo hoc egisset, amissione feudi muldabatur 1. 5.

Pignus in feudum converti potest.

¶ Pignus in feudum converti potest 1. 4. 4. 1. 11. 18.

Feud.

De pacto legis commissoria.

¶ Si quis obligaverit aliquam rem pignori, eo pacto, ut si statuto tempore pecunia soluta non fuerit, res sit creditoris, & tam pro feudo habeat: potest debitor quandocunque pecuniam solvendo, pacto non obstante pignus recuperare 1. 27. 2. 51. 7.

An mortui vasalli feudum pro pignore possit restituere a creditoribus.

¶ Creditor debitor mortui feudi ejus propignori sui restituere non potest, licet fruges extantes retineat 2. 86.

De evictionibus.

Vasallo quatenus debetur evictio a domino.

¶ Generaliter verum est in feudis, dominos de evictionibus teneri 2. 80. ut in dominum investiti regressum habeant de evictione 2. 46.

¶ Si tamen quis sciens investituram alterius beneficii adquisierit, eo ex nonnulla adversus dominum actionem habet de evictione, quoniam in acquirendo malam fidem habuit 2. 80. 2. 87. 2. 26.

¶ Ac nisi pacto speciali sibi prospexerit, de evictione agere non poterit 2. 8.

¶ Ignorans vero recte agat, ut aliud feudum ejusdem bonitatis seu quantitatatis præstetur 2. 8. In eo vero nulla differentia est, qui investituram facit, verum sciverit, vel ignoraverit 2. 3.

¶ Si domino laudaro seu vocato, nec defendente vasallus causam per sententiam amiserit, eique feudum sit evictum, dominus vasallo feudi cambium debet: id est, feudum ejusdem æstimationis (quod erat tempore rei judicæ) restituere tenetur, vel nummos in feudum datos numerare 2. 25. id est, æstimationem litis quam vice feudi subit vasallus, quam sententia iudicis victori exsolvit.

De usuris & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus & mora.

De usuris legitimis.

¶ Tutores, curatores, procuratores, defensores jure hypothecariorum uti volentium intra quatuor menses veniant, & solvant iustum pretium cum legitimis usuris & expensis necessariis, atque ita accipiant jus hypothecariorum 5. 13.

De fructibus.

¶ Si vasallus decesserit, nullo in feudo relicto hærede masculo, jus feudi ad dominum pertinet. Fruges autem extantes ad filios vasalli, vel etiam uxorem ejus, & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit 2. 86. 2. 45.

¶ Alia distinctio a quibusdam additur, ut si vasallus sine liberis masculis ante mensem Martium moriatur, fructus illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertineant: si post Kalendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus, qui interim percipiuntur, ad hæredes vasalli pertineant. Alii volunt quocunque tempore anni decedat vasallus, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere 2. 28. v. his consequenter.

¶ Si duo fratres in casa communi post mortem patris remanserint, id est, habitaverint simul & eorum unus feudum adquisierit, feudum alteri, eo qui adquisivit, sive vivo, sive mortuo non communicatur nisi per pactum: fructus tamen erunt communes, donec simul habitaverint 2. 12.

De causis.

¶ Qui investitus est eadem lege & eodem jure rem habere debet, quo habet, qui eum investivit 2. 58. 2.

De accessionibus.

¶ Omne incrementum feudi ad vasallum pertinet, nisi dominus aliquid sibi in eo reservavit 1. 4. 5.

¶ Si vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & augerit potest, ut vasallus sine filio masculo decedat, dominus aut patitur ædificium auferri aut solvat pretium meliorationis 2. 28. 1. v. si vasallus. ¶ Idem dicendum: si vasallus pretio servitutem feudo adquisivit 2. 28. 1. ¶ Quidam dicunt omnino ad dominum pertinere 2. 28. 1. ¶ Sed & in ea re hæc distinctio recepta, ut si quid feudo a vasallo additum sit, si quidem tale est, ut per se subsistere possit, ac per se censetur, ut prædium id non accrescat feudo: si vero per se non possit subsistere, ut servitus, plerique placet, feudo accedere, & sicut partem feudi disponendam esse 2. 28.

¶ Qui incrementum possidet, investituram probare non tenetur, sed simpliciter, quod ad eam rem attinet, jur-jurando ejus statuit 1. 4. 5.

¶ Ab eo qui feudum cum omni incremento accepit feudum nobis cedi potest: quo vivo, si quid feudo adcreverit, ad nos pertinet. Id autem quod post mortuo adcreverit, ejus est, ad quem feudum reverti debet 1. 4. 6.

¶ Si pretio, dolo aut injuria vasalli feudo quid decesserit, vasallo, donec feudum tenet, obesse potest: domino autem etiam per longa tempora non nocet 2. 8. v. Rei in fin.

De mora.

¶ De mora vasalli in investitura petenda, fidelitate offerenda, domino jura de accertiorando, ostendendis solvendis, iudicia facienda, in jure se sistendo; suis locis dictum est.

¶ Si jure hypothecariorum uti volens, moram fecerit in iusto pretio emptori offerendo v. 2. 3.

De eo quod interest.

¶ Si investitura facta & fidelitate subsecuta dominus differt vasallum mittere in vacuum possessionem, omnem utilitatem ei præstat 2. 7. in fin.

¶ Si facta de feudo investitura, peniteat dominum, antequam possessionem transferat, præstando interesse vasallo, non liberatur, ac proinde possessionem feudi, de quo investituram fecit, tradere compellitur 2. 26. 6. ¶ Si vasallus feudum alienavit ignorans, non domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum: ad interesse vero emptori ignorantis condemnandus 2. 26. 6. v. vasallus. ¶ Ut tutores, curatores, procuratores & defensores jure hypothecariorum uti volentes, si intra quatuor menses iustum pretium cum legitimis usuris & necessariis expensis emptori non obtulerint, faciant de propriis suis quicquid in commodi personæ illæ habuerint 5. 21. adde quodam ex titulo de evicione.

De impensis & expensis sumptibus.

¶ Id quod, de communi expensum est, alteri pro parte competenti est restituendum 2. 12. in fin.

¶ Jure hypothecariorum uti volens iustum pretium cum usuris legitimis & expensis necessariis offerere ac solvere debet 5. 21. ¶ Sumptibus domini servitiis præstatur a vasallo. 2. 107.

¶ Hostendiarum nomine in Lombardia de modio xii. denarii: in Teutonica terra tertia pars fructuum solvitur: facta computatione fructuum solummodo ejus anni, quo hostem faciunt 2. 40. in fin.

De probationibus & presumptionibus.

Quous probandi cui incumbat.

¶ Probationis onus ei incumbit, qui feudum novum esse ait 2. 11. 2. 15. 2. 26. Bonus tamen iudex eo ex casu iuramentum deferre poterit, cui magis æquum videtur 2. 13.

De nova & vetusta investitura probatione.

¶ Nova investitura præcise probanda est per pares ejusdem Curie (si tamen dominus vasallus habeat, alias extranei testes sufficiunt 2. 13. v. quæ antea. 2. 58. 1. 2. 58. 2. in fin.) non per confessionem domini aut breve testatum. Quoniam alii volunt vel per confessionem domini, vel per breve testatum ab extraneis confirmatum probari etiam posse 2. 32.

¶ Vetusta vero investitura (quæ sit vel a domini successore vel vasallo successore) etiam per extraneos probari potest: non tamen per feminas 2. 32.

Epitome Feudorum.

Si investitura facta esse negetur.

¶ Si dominus neget se investituram fecisse auctori 1.10. 1.26. ejusve patri 1.26. 1. Inopia probationum res deciditur per iuramentum 1.10.2. 2.1. in fin. possessoris. vel cum xxi. sacramentalibus secundum quosdam: nisi clientulus sit gascaldus; vel actor domini, vel guardie feudum habet: tunc eorum domini religioni statum 1.10.

De presumptionibus.

¶ Unusquisque sibi, suis heredibus ac soboli videtur prospexisse 2.18. 2.90. ¶ Pares, pecunia, odio vel gratia corrumpi, non est suspicandum 2.52. 2. in fin. ¶ Privato feudum, ad libellum perpetuum dare non possumus, ecclesie possumus. Ecclesia enim cultrix & auctrix iustitiae non patitur contra iustitiam aliquid fieri in se vel in alterum, privatus vero saepe obviat iustitiae 1.23.

De fide instrumentorum.

De libro.

¶ Si cui militi fidelitas requisita fuerit a domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, miles autem eam facere debet 2.76. ¶ Liber autem quod vasallo ostendi solet, non necessitate sit, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitae fidelitatis memorie causa 2.76.

De instrumentis publicis.

¶ Vasallus investituram per instrumentum publice confectum probare potest 2.25. a tribus vel duobus paribus confirmatum. Quod si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit, tunc qui probare desiderat, pares illius curiae, qui interfuerunt, offerre debet 2.2.

¶ Quod si investitura ab eo, qui vasallus non habebat, dicatur facta, tunc per quoslibet idoneos testes, aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationum res per iuramentum deciditur 2.2. 1.

De brevi testamento.

¶ De probatione per breve testamentum v.1.2. in fin. 1.3.1. 4.1.4. 3.1.4. 5.1.3.2. 88. 2.92.

De notario & scriba.

¶ Si notarius vel scriba sciens instrumenta alienationis illicitae feudi conscripserit. v.2. 52. 2.55.

De testibus.

An in nova vel vetere investitura extranei testes admittantur.

¶ Nova investitura paribus Curiae: vetus, etiam testibus extraneis non tamen feminis, probatur 2.32. ¶ In clericorum tamen feudis pariter accipiuntur pares & extranei: quia cum clerici de feudo investiantur, saepe absconse & sine praesentia suorum confratrum hoc facere student 1.26. Si tempore investitionis pares abfuerint 1.26. aut jurare voluerint, neque jurare eos dominus compulerit 2.2. in fin. pr. etiam extranei sunt recipiendi, qui si veritatem celare voluerint, forte amore, vel pretio, vel alia qualibet causa, a comite vel populo jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicent, nec verum scientes tacebunt 2.26.

Qui pares aut pro paribus habeantur.

¶ Pro pari, domino vel vasallo difficiente, non eligitur, qui nondum fidelitatem juravit 2.16. ¶ Paragium seu Paragium non acquirit, qui soldatam habet vel habuit 2.10. v. Nam ille ut testis fieri potest, qui tempore investiturae par fuit, licet postea par esse desierit 2.19. ¶ Pares cum dicimus, pares ejus, qui eorum testimonio utitur, intelligimus, & qui ab eodem domino feudum tenent, non alienos 2.26.

De possessoria iurisdictione.

¶ Si testibus res probari non potest, possessoris sacramento res deciditur 1.26. in pr. 2.2. in fin. pr.

Testes iurati esse debent.

¶ Si testes investiturae interfuerint, & eos vasallus ad testimonium vocaverit, eorum testimonio cum sacramento creditur 1.26.

De feminis.

¶ Feminae testes in investitura, etiam veteri, probanda, admitti non possunt 2.32.

De servis.

¶ Testes liberi ac liberae conditionis esse debent 2.58. 1.

De numero testium.

¶ Coram duobus saltem testibus investitura fieri debet: si tamen is, qui investit vasallum, habet 2.2. 1.26. 1.2.58.1. Pluralis enim locutio duorum numero contenta est 2.58. 1.

¶ Qui non possidet, & investituram factam esse ait, eam per duos saltem pares de domo ipsius domini probare debet; vel etiam cum pares abfuerint, per alios duos idoneos testes 1.26. 1.

¶ Si possidet, tunc sine probatione ulla testium, debet solus jurare, se vel patrem suum fuisse investitum 1.26. 1. in fin. ¶ Quinque testibus integre opinionis causa ingratitudinis vasalli probanda 2.57.

An vasallus in dominum testis esse possit.

¶ Vasallus testimonium in dominum ferre non potest in causa criminali, in civili modica potest 2.33. 1.

De juris & facti ignorantia.

De fidelitate non facta.

¶ Iusto errore excusatur vasallus, qui fidelitatem non fecit 2.3.2. ¶ Iusta ignorantia vel parvi temporis negligentia, cum iniuste possessionis perjurio, domino in possessione damnum adferre non debet 1.26. in fin.

De ignorantia.

¶ Ignoranti subvenitur 2.26. 6. vers. vasallus.

De servo investito.

¶ Servus investiri potest: nisi ignorantia praecedatur 2.5. vers. personam.

De sponsalibus.

¶ De desponsatione & tempore sponsaliorum v.2.29.

De Donationibus ante nuptias.

¶ Quartae sive tertiae ratione, quae a Longobardis seu Romanis viris, uxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet 2.8. in fin. ¶ Huiusmodi tertiae & quartae dabantur a maritis uxori, hypoboli seu vice donationis propter nuptias loco, & a Longobardis Morgengabe appellabantur, quasi diceret donationem a viro uxori collatam maene die nuptiarum: quia de re quaedam infra dicitur sit de patris conventis. Donationis propter nuptias causa feudum alienare in fraudem proximorum adgnati an liceat 5.15.56.

De incestis nuptiis.

¶ Incestas nuptias contrahentium bona inter Regalias seu Regalia numerantur 2.56.

De secundis nuptiis.

¶ Secundi matrimonii filii in feudo materno liberis prioris matrimonii praeferruntur 2.26. 4. vers. mulier. dummodo tale feudum sit adquisitum secundi viri ac mariti contem- platione 2.103.

De jure Dotium.

Feudum in dorem dari quatenus possit.

¶ Pater feudum in dorem pro filia dare nullius curae consuetudine potest 2.9. 1. ¶ Potest tamen ipsa femina feudum, si quod habet, marito in dorem dare, quo casu, si marito superstiti sine liberis decedit, feudum ad maritum non pertinet 2.13. ¶ Casus ille difficilis est: Femina paternum feudum in dorem dedit duobus filiis ex eo matrimonio procreatis, quorum unus duas filias, alter unicum filium masculum reliquit, femina mortua, succedet masculus ille unicus, non feminæ, ejus sororis 1.17.

¶ Dotis causa alienare in fraudem proximi 5.13.5. 15.

De pactis conventis.

De pacto, ne filii, aut in re aliqua tantum succedant.

¶ Filii nati ex uxore cum qua matrimonium tali conditione contractum est: Ne filii ex ea nati patri ab intestato succedant, in feudo non succedunt. Nam quamvis ratione impro-

betur talis conditio, ex usu tamen admittitur, 2.26. 6. vers. filii nati. ¶ Quidam habens filium ex nobili conjugio, ea mortua, minus nobilem desponsavit ea lege, ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris, quam dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia 2. libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit: (quod Mediolanenses dicunt, accipere uxorem ad Morganicam: alii lege Salica) hic filii ex ea suscepti decedunt. Ipsi in proprietatem seu allodem patri non succedunt, aliis fratribus extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis non extantibus, fratribus tamen succedunt sine legitima prole decedentibus, usu Mediolanensi 2.29.

Solutio matrimonio.

Vir uxori non succedit & contra.

¶ Maritus uxori in feudo non succedit nisi specialiter investitus sit 1.15. ¶ Quod si simul investiti, sibi aequaliter feudum adquirunt, nunc tamen eorum ante alterum mortuo, pars defuncti superstiti non adcrevit, sed domino feudi deferitur 2.85.

De naturalibus liberis.

¶ Naturalis filius patri non succedit in feudo, quamvis legitimatus sit 2.26. vers. Naturalis.

De administratione tutorum.

¶ Tutores vel curatores minorum xxv. annis quibus ut proximioribus jus accipiunt, intra quatuor menses a denunciatione eis facta, iustum pretium rei emptori cum usuris legitimis solvant, alias si id negligunt, sarciant de propriis suis quicquid incommodi minores habuerint 5.13.

De testamentis.

De feudo parenti an testari liceat.

¶ Si quis deceaserit filiis & filiabus superstitibus, succedunt tantum filii aequaliter: vel nepotes ex filio loco sui patris: nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente 2.8. An ad pia causa de feudo testari liceat.

¶ Nulli licet feudum totum vel partem pro anima iudicare sine permissione illius domini, ad quem feudum spectare dignoscitur 2.55. 2.9.1.

De allodium in fraudem proximorum an testari sit permittum.

¶ Allodiam rem ex testamento seu ultima dispositione alienare possumus, etiam in fraudem proximorum adgnati 5.13.5.14.

De acquirenda vel amittenda hereditate.

¶ An, & a quibus feudum defuncti adiri possit, repudiata ejus hereditate. ¶ Dignatus feudum, quod paternum dicitur, sibi delatum retinere potest, repudiata hereditate: ita ut de hereditario debito non teneatur 2.45. dixi supra, titulo familiae transigenda. ¶ Filius vero defuncti non potest 2.45. 2.21. nisi adgnatis consentientibus a domino investitur quasi de novo beneficio: quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum retinere, nullo onere hereditario ei imminente 2.46.

De suis & legitimis liberis, & ex filio ac filia nepotibus hereditibus.

De liberis masculis.

¶ Mortuo vasallo prima causa est liberorum ejus 2.11. masculorum 1.19. In succedendo, ideoque proles ejus mascula ex eaque filia proles mascula descendens succedit, & prolem feminam, exque ea prolem omnem feminam descendentem (nisi feudum ea conventionem adquisitum ut feminæ cum masculis succederent 2.11. de qua infra plura, & supra titulo de pactis) sed & fratres defuncti excludit 1.19. ¶ Succedunt autem filii inter se aequaliter 1.8.

De adoptivis.

¶ Adoptivus filius patri in feudo non succedit 2.26. v. adoptivus.

De legitimis.

¶ Naturalis filius patri non succedit in feudo, quamvis legitimatus sit 2.26. vers. Naturalis.

De nati ex matrimonio ad Morganicam.

¶ Natus ex matrimonio ad Morganicam contracto patri in feudo non succedit. ¶ Ad Morganicam matrimonium contractum dicitur, si ita contractum fuerit: Ne ex eo matrimonio nati in feudo succederent 2.26. vers. filii. Ufu quoque Mediolanensium, si pactum quis inierit cum secunda uxore minus nobili ea lege, ut, nec ipsa, nec filii, ejus amplius habeant de bonis patris quam dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia 2. libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit (quod Mediolanenses dicunt uxorem ducere ad Morganicam, alii lege Salica) hi in proprietate aliis extantibus, post mortem defuncti non succedunt: sed nec in feudo, alii etiam non existentibus, licet legitimi sint. Succedunt tamen fratribus sine legitima prole descendentibus in ipsa proprietate, non in feudo 2.29.

De filiis secundi matrimonii.

¶ Filii secundi matrimonii in feudo materno prioris matrimonii liberis praeferruntur 2.26. 4. vers. mulier. dummodo tale feudum fuerit adquisitum secundi viri ac mariti contem- platione 2.103.

De filiis vasalli delinquentis.

¶ Vasalli feudum delinquentis licet ad agnatos proximiores (qui quarto gradu sunt 2.36. vers. si vasallus) quandoque perveniat: filius tamen ad id nullatenus aspirat, nisi id iterum a domino licite adquisitum 2.26. 6. vers. si vasallus 2.31. alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere, donec aliquis masculus delinquenti superest, cui sententia alii contradicunt 2.98. adde quod notaviad sit: de bonis damnatorum infra.

Nepos ex filio ut succedat.

¶ Corradi lege feuda ad nepotem ex filio producta 1.1.2. ¶ Succedunt filii aequaliter vel nepotes ex filio, loco sui patris 1.8. ¶ Filii vel nepotes ex parte filiorum 1.1. seu patrum suorum succedunt 1.14. ¶ Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculino & nepotem reliquerit, in beneficium avi in patris vicem succedit 1.19. in fin. ¶ Filius existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, exteri remoti videntur adgnati 2.11. ¶ Filius patri succedit non filia, nisi ex pacto: vel nisi feudum sit femininum: tunc enim succedit filia patri & mariti: secundum quosdam succedit nepos ex filio solus, & sic usque in infinitum 2.50.

Nepotes ex filia ut succedant.

¶ Ad ex filia nepotes, seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim feminini sexus vel ex femineo sexu descendens, ad huiusmodi successionem aspirare non potest, nisi ejus conditio sit feudum vel eo pacto adquisitum 2.11.

Femina & filia an & quomodo in feudo succedant.

¶ Non patet locus feminæ in feudo successione donec masculus superest, eo qui primus de hoc feudo fuerit investitus 2.17. Filia in feudis parentibus non succedit, nisi investitur fuerit 1.8.2.1.12. in fin. nisi ex pacto: vel nisi feudum sit femininum, tunc enim succedit filia matri, si femininum sit feudum: patri, si in investitura feudi id adjectum, ut filia succederet 2.50. nisi conditionem feudo adjectam acquiescere possint, ut masculus: male magis in feudo succedunt, si nulla sit adjecta conditio: idque acquiescere est 2.104. ¶ Filii extantibus 1.8.2.1.14.2. in fin. aut ex filio nepotibus 2.50. filia non succedunt 2.36. in fin. etiam si investitura facta fuerit in persona patris: ea lege, ut filii ac filiae succederent 2.21. 14. 2. in fin. ut ejus descendentes masculi & feminæ habere possint 1.6. ut in se, descendentesque suos id haberent 1.104. 2. multo minus filiae succedunt si vasallus pro se, hereditibus suis masculis, vel his deficientibus feminis, feudum acceperit 2.17. Aliud erit, si feudum ita adquisitum est, ut in eo succedant feminae sicut masculi: feminae enim cum ipsis masculis succedunt: idque vi verborum & sententia contrahentium 2.104. 1. ¶ Nullo herede masculino existente feudum paternum filiae delatum est, eadem mortuo relicto duobus filiis, quorum unus duas filias, alter unicum masculum reliquit, quid ju-

testis, iurijurandi electio domino datur, ideoque aut jurare cogitur, aut referre juramentum 2.2. ¶ Vassallo vero in possessione constituto (ut se feudum Camera vel Cavena in duabus seu tribus acceptationibus quietis quasi possideat) & domino investituram negante, tunc non est opus probatione, sed possidenti vassallo datur electio, ut aut juret suum esse feudum rectum, (id est, ejus se justam possessionem habere) aut domino referat iuramentum 2.2.1.1.26. v. plura supra tit. de Probationibus.

De retinenda possessione.

¶ Vassallum in possessionem missum dominus in possessione tueri ac defendere debet, uti superius ostensum sit. de Evictionibus. ¶ Si investituram unius feudi fateatur dominus, alterius vero feudi negat: ex quo & bono ejus etiam feudi ita ambigui & controversi defensionem debet vassallo 1.4.1. ¶ Domino feudum novum esse dicente, Adgnatis vero defuncti, paternum esse contententibus, manet interim possessio apud vassallum 2.26. ¶ Si vero inter filiam & agnatum defuncti contentio est de feudo, illa, allodium seu libellarium dicente, his, feudum esse asserentibus, apud filiam interim possessio collocanda 2.26.1. ¶ Quod si inter filiam defuncti & dominum lis erit, dominum feudum esse; illa, allodium vel libellarium, asserente, filia in possessione interim esse debet 2.26.1. in fin. ¶ Ac prioribus duobus casibus, agnatis & posteriori, filia iurijurandi electio datur 2.26.

De minore, impubere, mutis, furdo, ceco, claudis, imperfectis, furina, clerico.

¶ Minor 2.26.4. v. si tamen. ¶ Ut & impubes 2.26.5. ¶ Mutus, furus, cecus, claudis, imperfectus, etiam ita natus 2.26. (de mutis tamen quidam dubitant 1.6. in fin. ut & de furina & clerico 2.26.) feudum sibi delatum retinent.

De hereditariis obligationibus, actionibus.

¶ Heres tenetur stare investituræ factæ a parente 2.58.2. ¶ Idque locum habet in omni successore non laico tantum, sed & clericis & ecclesiasticis 2.35. si modo de suis aut ecclesiasticis bonis, investiri solitis investituram fecerint, non si de alieno 2.1.3.1.25. in fin.

De amittenda possessione, seu quibus modis feudum amittatur.

Citra delictum ut amittatur.

Vassallus feudum amittit aut citra delictum, aut ex delicto. ¶ Citra delictum feuda impropria (ut si quis pro vice dominicaria, vel villicaria, vel pro decania, vel pro aliis quibuscumque angariis feudum acceperit) dantis arbitrio auferuntur, nisi aliud pactum sit 2.81. ¶ Sic feuda habitacionum, nisi aliud cautum sit, morte accipientium finiuntur 2.105. ¶ Minores etiam vassallos sine culpa devestiri possunt, nisi vel fecerint hostem Romæ, vel feudum emerint 1.7. ¶ Mutus feudum retinere non potest: si tamen magnum fuerit feudum, nihilque mutus habeat, unde se exhibeat, alimenta ex eo consequatur 1.6. in fin. Sed tamen alii volunt mutum, surdum, ut & cæcum, & claudum & aliter imperfectum, etiam si sic natus sit, feudum retinere posse 2.36. ¶ Sexus quoque huic rei impedimento. Nam feminæ in feudis ordinariæ ac regulariter non succedunt 2.36. in fin. de quo plura diximus supra tit. de pælis & tit. de suis. Monachismo quoque feudum amittitur, feudum enim eo casu novum ad dominum & paternum ad agnatos ejus deferitur 2.27. ¶ Idem dicitur, si quis clericus fiat, aut votum religionis adsumat 2.26.4. v. si clericus: aut fiat conversus 2.30. hoc enim ipso feudum amittit, etiam si habitum clericalem deponat 2.26.4. v. si clericus 2.30. & breviter, clericatus feudum amittitur. Hujus rei ratio hæc adfertur, quod destinatus esse miles seculi, qui factus est miles Christi: & quod beneficium non pertineat ad eum, qui non debeat gerere officium 2.21. 2.30. in fin. 2.36.2.109. ¶ Ad hæc, feudum vassallus amittit, si domino refutavit 1.5. in fin. 2.38. (sic contrario dominus feudum amittit per refutationem 2.9.1.) si consensit eos investiri, ad quos secundum rectum morem feudum non pertinebat: quo facto nullo modo ad id repetendum regressum habet 1.5.1.2.39.2.44.

Ex delicto & ingratitude ut amittatur.

¶ Amittendi feudi causæ ob ingratitudinem certa regula aut definitio comprehendere non possunt. Egregie tamen, ut ita dixerim, causæ ingratitudinis sunt, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi 2.23.

Si adversus dominum vassallus deliquerit.

¶ Si in honestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque eum clandestinis vel manifestis appetiverit 2.57. ¶ Si inimicis domini amicitias suas copulavit 2.57. ¶ Si credentiam ad domini dampnum scienter manifestaverit 2.17.2.6. ¶ Si in aliis sic versatus est, ut potius inimicus quam fidelis esse credatur 2.57. ¶ Si delator sui domini extitit, & per suam delationem grave dispendium sustinere fecerit 2.24.2. v. si delator. ¶ Si sciens dominum assalierit, vel vicum aut castrum in quo est 1.5.1.17.2.24. v. si porro. ¶ Si manus impias in personam domini ubique iniecerit 2.24. v. si porro. ¶ Si morti ejus veneno vel gladio, vel aliter insidiatus sit 2.24. v. si porro. ¶ Si alias graves vel inhonestas injurias intulerit d. v. si porro. ¶ Si sciens dolo, vel negligentia, vel fraude non certioraverit, quam citius potuit, dominum de assalto, morte, captione, patrimonii grandi jactura 2.24. v. si praterita. ¶ Si ad dominum in acie periclitantem, non mortuum, non vulneratum ad mortem, dividerit 1.5.1.7.2.21.2.24.2.57. ¶ Si a morte eum liberare perit, nec liberavit 2.39. v. si a morte. ¶ Si cognoverit dominum inclusum, aut obsessum, & cum eum posset non liberaverit 2.24.2. v. si delator. ¶ Si domino justitiam facere neglexerit 2.2. ¶ Si dominus a filio domesticus vel vassallo vassalli offensus fuerit, & vassallus a domino requisitus deducere ad dominum eum, qui offenderit, neglexerit: his enim casibus feudo privabitur 2.52.2.51. v. si quæstum.

Si adversus personas dominum confusas.

¶ Si dominum suum cucurbitaverit 2.57. id est, si cum uxore (aliud erit, si cum ejus vidua 2.21.) domini concubuerit, aut id tentaverit, aut eum ea turpiter luserit 1.5. ¶ Si cum domini vel domine filia vel nuru, id est, nupta filio, concubuerit 1.5.2.42. ¶ Si cum sorore domini in ejus domo maneat (quæ in capillo dicitur) se immiscuerit 1.5.2.42.2.2. v. si vassallus. ¶ Quid si unum tantum ex dominis cucurbitavit? illius tantum parte privabitur 2.38. ¶ Quid si fratrem domini interfecit? feudo non privatur 2.37.

Si adversus feudi & investituræ conditionem.

¶ Si citra causam justam impedimenti, id propter quod beneficium datum fuerit, servitium facere recusaverit 2.24.2. v. si sed non est. (hoc tamen fallit, si beneficium tale fuit, ut nulum pro eo servitium præstaret 2.107.2.24.1.2.3. in fin.) ¶ Si dominis suis petentibus deservire noluerit 1.21. ¶ Si major quatuordecim annis 2.55. dolo 2.97. citra justum impedimentum, puta mortem, capitales inimicitias, infantiam, justam absentiam 1.22.2.52. per annum & diem cessaverit in petenda investitura 2.24. Si fidelitatis faciem obnoxius, non iusto errore ductus 2.92. ter citatus jurare fidelitatem noluerit 2.24.1.2.3. in fin. ¶ Si dominum ejuravit, id est, si non dubius negavit se a domino feudum habere 2.34. in fin. feudum, inquam, non rem aliam domini. suum, inquam feudum, non alterius 2.26.3. ¶ Si indicta publica expeditione vocatus a domino, spatio iusto ac competente venire contempserit, aut pro se acceptabilem domino non miserit, aut hostenditias non solverit 2.54.2.55.1.2.40. ¶ Si a domino in jus eum vocante ter citatus, non comparuerit intra annum 2.22.

Si adversus agnatos proprios.

¶ Si fratrem proprium (aliud si fratrem domini) 2.37. dolomalo interfecit 2.37.

Si qua similes causæ.

¶ Si qua similis vel major causa fuerit, feudo privabitur 1.17.2.24.2. v. si sed quia. facit Nov. 145. c.3. l. ult. C. de ingrat. lib. 1. Nov. 117. c.8. l. 1. 8. C. de revoc. donat. no C. de revoc. donat.

Quibus ex causis vassallus feudum non amittit.

¶ Non omni ex causa, ex qua opinio vassalli gravatur, feudum amittit, nam & sæpe dejerat, (ut cum beneficii portionem alienat absque domini scientia) beneficium retinet, tamen si fidem promissam servare non videatur 2.24.2. in fin. Siccogitationis poenam non patitur, id est, si dominum offendere voluerit, nec offenderit, feudo non privabitur 2.51. v. si vassallus. ¶ Sic non privatur feudo, si fratrem domini sui interfecerit 2.37. ¶ Si dominum

injuste bellum facientem non adjuvit 2.28. ¶ Si eundem non adjuvit adversus potestatem dominum, is enim ceteris a vassallo præstendus 2.28. in fin. ¶ Si non requisitus a domino anni spatio domino se non repræsentavit 2.26.4. in fin. ¶ Si non magno periculo domino imminente servitium non obtulit, si tamen servitii paratus sit 2.26. v. si licet. 2.28.1.37.1. ¶ Si alicuius domini solvere neglexit, aut etiam non solvit, licet eo non soluto dominus forte in perjurium possit incidere 2.26. v. si licet. 2.36. in fin.

Imperatorem amittendi feudi poenis etiam obnoxium.

¶ Imperator succedens in aliquo ducatu, nisi fidelitatem faciat, feudum amittit. potest tamen eo casu alium ducem in ducatu constituere, qui feudo serviat & domino fidelitatem faciat 2.100.

Qui non amittunt beneficium sine culpa.

¶ Capitanei Regis a Rege, sed nec Capitanei improprie sumpti ab ipsis Capitaneis Regis possunt devestiri sine culpa. Minores possunt sine culpa, nisi fecerint hostem Romæ 4.7.

Quot testibus causæ ingratitudinis superiores probanda.

Quibus ex causis dominus feudum amittat.

¶ Dominus quoque feudum variis modis amittit, citra delictum scilicet vel ex delicto. ¶ Citra delictum feudum amittit, si refutationem feudi faciat 2.9.1. ¶ Ex delicto, quibus ex causis vassallus feudum amittit, ob easdem ipse dominus in vassallum delinquentis feudi proprietatem amittit, eaque vassallo committitur & acquiritur 2.26. domino committente feloniam & 2.47. ¶ In his enim omnibus dominus fideli suo vicem reddere debet, quod si non fecerit, merito censetur maleficus 2.6. ¶ Quin etiam dominum Curia vel majoris potestatis judicio non acquiescentem vassallus de prædari potest 2.22.

Ingrati vassalli vel domini bona cui committantur.

¶ Vide infra titulum de bonis damnatorum.

De usurpationibus, & usucapionibus.

¶ Præscriptione nulla obstante dominus alienationem feudi factam illegitime revocare potest 2.10. & hostenditias, id est, poenam vassalli non respondentis ad delictum 2.46.

¶ De præscriptione temporis v. 2.55.2.23.2.57.

¶ De quocunque tempore 2.28.3.

¶ De quocunque tempore 2.26. v. si licet. 2.28.3.

¶ De antiquis temporibus 2.10.

¶ De longo tempore 1.28. ¶ Longi temporis præscriptione feudum bona fide adquisitum potest 2.85. ¶ Etiam longi temporis facto vassallus conditionem domini ejusve ad quem feudum reverti debet, deteriorem facere non potest 2.8. in pr. & 1. verbi gratia servitium imponere 2.8.1. tertiam aut quartam uxori donare propter nuptias 2.4.2.

¶ De hora 1.11.

¶ De septem diebus 2.24.1.

¶ De spatio tertio, septem vel decem diurnum 2.22.

¶ De quatuor septimanis 2.27. quicunque v. si quod si.

¶ De triginta diebus 5.13.

¶ De mense Martio, Augusto 2.28.3.

¶ De sex septimanis 2.27. v. si quod si.

¶ De quatuor mensibus 5.13.

¶ De anno 1.1.1.2.2. in pr. 2.26.1.2.22.2.27.4. v. si licet. 2.27.4.2.44.2.55.1.3.7.2.76.2.77.

¶ De anno & die 2.24.2.40.2.5.2.3.2.54. in fin. pr.

¶ De anno & mense 1.22.

¶ De quinquennio 2.53.1. in fin.

¶ De decennio 5.13.

¶ De xviii. 2.53.

¶ De xx. annis & ultra 1.21.

¶ De majore xxv. annis 2.55. in pr.

¶ De xxx. annis & triginta annorum præscriptione 1.28.2.26.4.2.90.1.

¶ De xl. annis 2.58.2.

¶ De lxx. annis 2.53.

De re judicata.

¶ Si vassallus causam amisit per sententiam 2.25. Vassallus si de suo beneficio agit aut agitur, sive obtineat, sive non, licet ignorante domino, firmum erit illud iudicium 2.26.6. v. si vassallus.

De confessis.

¶ Novam investituram, domini etiam confessione probari posse quidam ajunt: quidam negant 2.32.

De exceptionibus.

¶ Vassallus si feudi nomine convenitur, utiliter agendi & excipiendi habet potestatem 1.43. defensionem potest opponere 2.8. v. si veli.

¶ De exceptione pacti de non petendo seu renunciationis 1.5.1.2.9.1.2.38.2.29.2.44.

De obligationibus & actionibus.

¶ Heredes & successores obligantur ex investitura suorum auctorum 1.3.1.25. in fin. 2.58.

¶ De rei vindicatione 2.3.2.4.3.

¶ De condictione ex causa 1.21.

¶ De actione ex empto 2.55.

De solutionibus.

¶ Alienum domini solvere vassallus non tenetur, tamen si dominus non solvendo, in perjurium possit incidere 2.26. v. si licet. 2.39. in fin.

De furtis.

¶ Ut furtum legitimum puniatur 2.53.1. ¶ Ut qui quinque solidos valens aut plus furtus fuerit, laqueo suspendatur, qui minus scop. & forcipe excorietur & condecatur 2.27.8.

¶ De rapina 2.27.2.

¶ De publicis latronibus 2.27.6.

Arborum furtim caesarum.

¶ Ut qui vineas aut pomaria exciderit præscriptioni & excommunicationi incendiariarum subijciatur 5.10. in fin.

De incendio, rate & nave expugnata.

¶ De incendiariis plenissime v. 5.10.

¶ De rate expugnata piratis v. 5.17.9. De Constitut. Frederici 2.6.9.

De injuriis.

¶ Ut injuria legitime puniatur 2.53.1. ¶ Si quis aliquem intra pacis edictum vulneraverit 2.27. ¶ Si quis aliquem absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel criet ejus aut barbam expilaverit 2.27. ¶ Si absque percussione quis alium invaserit Zitterhand, i. e. calida manu ac verberibus contumeliisque male traxerit 2.27.

De receptatoribus violatorum pacis.

2.27.2.2.53.2. v. si receptatores.

De collegiis.

¶ De conventiculis & conjurationibus 2.53.3.

De accusationibus.

¶ Vassallus dominum accusare aut testimonium in eum ferre, in causa criminali non potest, in civili modica potest 2.31.1. ¶ Eoque pertinet quod supra dictum est, vassallum delatorem domini, & per suam delationem grave dispendium dominum sustinere facientem, feudum amittere 2.24.2. v. si delator. ¶ Si rusticus militem, vel miles rusticum, vel miles militem de pace violata accusat v. 2.27.3. Ad L.

Epitome Feudorum.

Ad L. Jul. Majestatis.

DE crimine majestatis v. 2. 56. Qui sint rebelles v. 1. 5. tit. 20. ¶ Si civitas, oppidum, Dux, Marchio, Comes, Capitaneus, valvasor major aut minor pacem violaverit 2. 53. ¶ Si episcopus pacem violaverit 2. 53. 2. v. Episcopus. ¶ Si clericus de pace violata damnatus sit 2. 27. 1. ¶ Si quis hominem intra pacis Edictum constitutum vulneraverit, injuria affecerit, vel occiderit 2. 27. v. si quis alium. Si quis pacem jurare aut servare noluerit 2. 53. 2. v. qui pacem. ¶ Si quis violatorem pacis receperit apud se 2. 27. 2. 2. 53. 2. v. receptatoribus.

Ad L. Cornel. de sicariis.

DE homicidio 2. 53. 1. v. Homicidium. De veneno 2. 24. 2.

De vi publica.

Armorum usus quemadmodum rustico, mercatori peregrinanti, cuius denique in politico comitis permittitur 2. 27. 5.

Ad L. Cornel. de falsis.

DE instrumento falso 2. 58. 3.

De Annona.

Ne quis ultra pretium annonae in provinciis statutum, carius annonam vendat 2. 27. 4.

De poenis.

DE poena laquei 2. 67. 8. manus amputationis 2. 27. de flagitatione, tonsione 2. 27. 8. domus destructione 2. 53. Librarum centum XXX. L. X. III. v. 2. 53. X. III. v. 2. 53. 1. XX. V. vide 2. 27. 1. 2. 27. 4.

De bonis damnatorum.

Ex delicto vasalli feudum ad dominum reverti solet 1. 17. 1. 11. 2. 58. ¶ Si crimen quod vasallus admittit, dominum (verbi gratia si contra legem Lorbarii feudum alienavit 2. 24. 3. 2. 38.) non extraneum spectat, feudum (si tamen paternum fuit) domino committitur: ut hanc habeat suae injuriae ultionem: si minus, non ad filios aut descendentes damnati 2. 26. 6. v. si vasallus. 23. 1. sed ad vasalli proximos 2. 24. 2. 37. in fin. pr. adnotat, qui quarto gradu 2. 26. 6. v. si vasallus: alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere, donec aliquis masculus delinquenti superest, cui sententia alii contradicunt 2. 58. ¶ Si vasallus unum tantum dominum concubita verit, ejus tantum parte privatur 2. 38. ¶ Cum feudum hereditarium uni ex coheredibus propria culpa auferitur, ceteris non sit prejudicium, eo tamen vivo vel suis heredibus, feudum ad ceteros venit 2. 78. ¶ Ob Praelati Ecclesiastici delictum feudum, Praelato tantum vivente, committitur: eo mortuo ad Praelati successores revertitur 2. 40. 1. ¶ Ob delictum in vasallum admittum dominus feudum amittit, ipsique vasallo acquiritur v. si dominus committente 2. 26. 2. 47. ¶ Imperator nisi fidelitatem faciat, aut alium in feudo adquisito ac delato sibi constituat, feudum amittit 2. 100. ¶ Res & pretium vendentium & ementium rem in fraudem proximorum, si in eo perjurii convincantur, fisco committitur 5. 13. ¶ De bonis vacantibus, indigno ereptis, contrahentium incestas nuptias, damnatorum, proscriptorum, committentium crimen majestatis & aliis v. 2. 56.

De appellacionibus.

Abinqua sententia parium ad Imperatorem appellari 1. 22. 1. 25.

De jure fisci.

¶ V. Titulum quae sint Regalia 2. 56. & 5. 11.

De re militari.

Ne servi, sacerdotum, diaconorum & rusticorum filii cingulum militare assument 5. 31. in fin.

De extraordinariis cognitionibus & si Judex, &c.

DE illicitis exactionibus 2. 53. 2. in fin. ¶ Si Judex vel magistratus justitiam facere neglexerit 2. 53. 1. v. si Judex. ¶ Si quis advocatiam vel aliud beneficium inornate tractet 2. 27. 7. ¶ Venatio quibus & quemadmodum interdicta 2. 27. 5. v. si. Nemo retia. ¶ Pabulatio quatenus peregrinanti permittitur 2. 27. 8. in fin.

De verborum significatione.

Nomenclaturam personarum & rerum vide in titulo de statu hominum & rerum divisione supra.

¶ Advocacia 2. 27. 7. est dignitas urbis aut Ecclesiae praepositura. c. saluator, 1. quae 3. c. in quibusdam de poenis. c. praesentia. de jure patronatus. Hinc advocatus Augusti apud Urspergens. Advocacia Becunae, in Chronica Fland. Tigurinensis in Austria Laxii. Advocatus & Advocacia in donatione Caroli Magni apud Mutium Chronica. 9. ¶ Allodium de quo 2. 54. c. 2. 17. in fin. c. 2. 26. 1. 2. 29. id dicitur, cujus possessor nemini leudes est. Iode, allodium proprias dicitur 1. 4. 2. 2. 29. proprium 2. 42. Jus proprii 2. 44. hereditas 2. 45. 2. 51. 3. res mancipi a Siegberto. ¶ Armandix vel Armanix 2. 56. Fabricae, publica armamentaria. Nov. 85.

¶ Cambium 1. 4. 2. 1. 22. v. si quis, id est, permutatio. ¶ De Camera feudum 2. 58. 2. 1. ¶ De Cavena feudum 2. 58. 2. 1. ¶ In Capillo soror 1. 24. 2. id est, innupta. ¶ Clientulus 1. 10. vasallus. Credentia 1. 17. arcanum, secretum. ¶ Cucurbitare dominum seu cum uxore domini concubere, vel concubitu ejus tentare 1. 52. 57.

¶ Curris 1. 2. 1. domus, palatium, castrum. ¶ Felonia 2. 26. 6. 2. 17. 2. 38. 2. 39. 2. 47. ¶ Fidelis 1. 1. 1. id est, vasallus. ¶ Decania 2. 8. ¶ Dominicaria vice 2. 81. ¶ Gastal. dicitur feudum 1. 2. 2. 94. quod alicui tanquam auctori aut procuratori praedii domini datur.

¶ Gastaldus vel auctor domini 1. 10. ¶ Genuculus 1. 1. 4. id est, gradus. ¶ Guar. dicitur feudum 1. 2. 1. 4. 5. 1. 11. 2. 94. quod alicui tanquam custodi calae dominicae datur. ¶ Guarentizare 1. 34. id est, eversionem praestare. ¶ Hostenditix, adjutorium quod faciunt vasalli domini, cum rege in hostem pergentibus 2. 40. ¶ Hostem facere 1. 7. 2. 40. id est, in expeditionem bellicam ire. ¶ Invasiare 2. 27. in fin. est pignori obligare, engager. ¶ Judex Curtis 1. 18. Is judicabat inter convasallos de feudalibus controversiis. ¶ Verbum Legimus heres. in feudis masculum significat 1. 13. 2. 34. v. si profectus 2. 26. in fin. ¶ Mansus 1. 4. 5. hereditas, praedium. ¶ Marchio a marcha, quae ut plurimum juxta mare posita 2. 10. ¶ Ad Morgaticam matrimonium 2. 29. Albertus Argentinesis. Morgaticum jure donatum. Morgengaba donatio collata in uxorem mane die Nuptiarum. ¶ Paragium (seu Pedagium vel Paragogium) adquirere 2. 10. Jus parium consequi. ¶ Plebei 2. 10. qui noviter feudum acceperunt a Capitaneis. ¶ Precaria 1. 9. in fin. cellio usufructus. ¶ Regalia 2. 56. ¶ Sacramentales 1. 4. 2. 10. 1. 28. ¶ Seniores 1. 17. i. e. domini. ¶ Soldata dicitur, quia plerumque in solidorum donatione consistit. 2. 10. in fin. ¶ Tituli Ecclesiae 1. 6. praedia clericis ad alimenta deputata. ¶ Valvasor v. nomenclaturam personarum Tit. de statu hominum. ¶ Valvasus 2. 10. ¶ Vasallus v. Nomenclaturam personarum Tit. de statu hominum. ¶ Villicaria vice 2. 81.

De regulis juris.

Regula aut definitione certa causae feudi amittendi non possunt comprehendi: sunt tamen ut ita dicam, egregiae quaedam ingratitudinis causae, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi 2. 23.

¶ Foemina locus non patet in feudi successione, donec masculus superest ex eo, qui primus de hoc fuerit investitus 2. 19. ¶ Inventus alium quam quem voluerit, sibi adquirere vasallum dominus non cogitur 2. 12. ¶ Non vult haeres esse, qui ad alium transferri voluit beneficium 1. 51. 2. 29. 2. 44. ¶ Fratrum fratris fratri in feudo paterno non nocet 2. 93. ¶ Culpa unius coheredis, ceteris non praedjudicat 2. 78. ¶ Secundum libertatem respondendum 5. 14. ¶ Persona servilis post delatam successionem etiam manumissa, in feudo non succedit 2. 106. ¶ Qui ex liberalitate conveniuntur domini, in id quod facere possunt condemnandi 2. 58. ¶ Iniquum est, si quis ex dono suo conveniatur 2. 58. 3. ¶ Quod ab initio de jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet 2. 55. ¶ Qui in alterius locum succedunt, justam causam habent ignorantiae 2. 92. ¶ Vasallus vasalli mei, vasallus meus est 2. 52. 2. 51. ¶ Aetati 1. 22. & imprudentia succurritur 2. 26. 6. ¶ Minor fidelitatem facere non cogitur, donec venerit in majorem aetatem, in qua dolus capax sit 2. 26. 4. v. si minor. ¶ Dolus abesse videtur, si justa causa impediat 2. 52. in fin. ¶ Aequitas in paribus causis paria jura desiderat 2. 54. ¶ Quod quisque juris iuratum statuit, ipse eodem jure utatur 2. 33. 2. ¶ Inter dominum & vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium intervenire debet. 2. 52. in fin. 2. 97. ¶ Ex omni feloniam, ex qua vasallus feudo privatur, ex eadem dominus feudo etiam privatur 2. 47. 2. 26. 6. v. domino, non est aequum videre egentem, quem prius habueris in conjugem vel amicum 2. 58. 1. ¶ Id quod de communi expensum, pro parte communi restitutum 2. 12. ¶ Qui suum beneficium alii dat, non debet alia lege dare, nisi quae ipse habet 2. 34. 2. ¶ Quod dicitur, alienatione feudum aperiiri domino, id intelligendum est, cum a scientibus alienatur beneficium 2. 42. in fin. ¶ Ecclesia non desinit esse haeres 1. 33. adde quaedam de Ecclesiae laude ex 1. 13. ¶ Desinit esse miles seculi, qui factus est miles Christi 2. 21. 2. 109. ¶ Abstinere a malo non sufficit, nisi fiat, quod bonum est 2. 27. ¶ Qui qualibet ratione de suis rebus impeditur alienare, is oet per feudum potest investituram facere 2. 3. ¶ Pluralis locutio duorum numero contenta 2. 58. 2. ¶ Pares majorem jurisdictionem habent de suo pari, quam de suo domino 2. 79. ¶ Auctore nihil probante, qui convenitur, obtinet, vel absolvitur 2. 33. v. ubi nihil. ¶ Ligiis homo duorum esse nemo potest 2. 99. ¶ Unusquisque sibi suisque heredibus videtur prospexisse 2. 18. 2. 90. ¶ Justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia, cum iniqua possessionis perjurio, domino in possessione damnum adferre non debet 1. 26. in fin. ¶ Feudum non sub praetextu pecuniae, sed amore & honore domini adquirendum 1. 27. ¶ Legum Romanarum non est vilis auctoritas, sed non auctore vim suam extendunt ut usum vincant, aut mores 2. 1. ¶ Parem corrumpi pecunia, odio, gratia non est suspicandum 2. 58. in fin. ¶ Promptiores sumus ad absolvendum quam ad condemnandum 2. 28. 1. ¶ Investitura fidelitatem praecedere debet 2. 4. ¶ In generali alienatione feudum non continetur 2. 26. v. si in generali. ¶ Qui praesens actum impedire potest, nec contradicit, habetur pro consentiente 2. 9. v. si per. 2. 26. 5. v. si Titius 1. 33. v. si inde etiam. ¶ Natura novas deprobat formas edere 2. 24. v. si quia. ¶ Rati habitio, etiam tacita, confirmat actum invalidum 2. 39. ¶ Portionem feudi alienans, si dem promissam servare non videtur 2. 24. 2. in fin. ¶ Legitime factum, superveniente facto, non retractandum 2. 106. ¶ Stipendium consequi debet qui suum obsequium commodat 2. 107. ¶ Resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis 1. 13. 2. 8. 1. 2. 9. in fin. prius.

TITULUS PRIMUS.

Fendura

a tit. 12. in fin.
inf. eod.

b ut sup. respon-
so dictum est.

c Partis feudi
possessorem se ef-

se, qui plene pro-

bavit, idem, & al-

terius partis in

dubio presumi-

tur possessor, dum

tamen id iuret:

quod si semiplene

tantum se partis

possessorem pro-

baverit, iurare

cum duodecim

sacramentalibus

cogetur, partem

illam controver-

sam feudi, suam

esse. Porro, quod

ratione partis va-

fallus totum ob-

timeat, Baldus id

fieri putat, quod

juramentum sit

individuum: ita

majori ex parte

bonorum feudali,

reliquar partes

feudales esse prae-

sumuntur.

d tit. 22. §. 1. Cam-

bium habere, ut

hic, vel facere, d.

§. 1. est permuta-

re.

e i. e. fecerit. d.

§. 1.

f verbi gratia,

per pares curtis,

vel breve testa-

tum, tit. 3. in fin.

§. eod.

g id est, purga-

tio, quae fit dato

jurejurando: ea

desertur, reo &

possessori, §. 3. §. 5.

in fin. inf. eod. tit.

10. §. eod.

h v. tit. 10. §. 28.

inf. eod.

i Permutationis

titulo a suo va-

fallo volente, do-

minus accipere

potest ejus utile

dominium, vel e-

jus partem, & e-

jus loco ipsi va-

fallo quiddam aliud proprietatis & pleni ac directi domini dare. Itaque talem permuta-

tionem probare debet vasallus per pares curiae, vel breve testamentum. nam id exemplo no-

2 ¶ Cum autem quis dixerit feudum ad se per suc-
cessionem pertinere, adferendo, illud esse paternum a: si
fuerit in possessione medietatis b, vel alicujus partis, vel c
cambium d proprietatis nomine illius feudi habuerit e,
vel aliis f iustis rationibus illud esse paternum probare po-
tuerit, iure obtinebit: si vero probare non potuerit prædi-
cto modo, dabitur ei defensio g cum duodecim sacra-
mentalibus h.

Si vasallus possidet castrum nomine recti feudi, dominus au-
tem dicat eum nomine guardie possidere: domino incumbit
probatio: & si probaverit, vasallus condemnabitur: nisi va-
fallus probet se legitime investitum a domino, postquam in guar-
diam ab eo accepit: domino vero in probatione deficiente, vasallo
datur defensio. Bald.

3 ¶ Item si i vasallus possederit castrum, quod dixerit,
se pro feudo tenere, & e contra k dominus per guardiam l
dixerit se ei dedisse, domini est probatio: & si poterit
probare, tunc ille, qui tenet, domino debet restituere, vel m
probare per pares curtis n, vel per breve testamentum, post-
quam in guardiam suscepisset, se a domino pro feudo inve-
stituram accepisse: Domino vero in probatione deficien-
te, tunc illius erit defensio, qui possidet o.

Si creditor emit pignus, definit esse pignus, nisi esset emptio
simulata, & de simulatione constaret per certa indicia, Bart.

4 ¶ Similiter p si aliquis possederit castrum, vel ali-
am rem, & dominus dixerit: se pro pignore ei dedisse: e con-
trario q ille dixerit se accepisse pro feudo, si potuerit domi-
nus probare, quod ei pro pignore dedisset: tunc ille, qui
tenet, domino restituet, vel probet supra dicto modo, se
postquam a domino pro pignore accepit, feudi nomine ac-
cepisse, & si dominus non poterit probare, se nomine pi-
gnoris dedisse, erit defensio illius, qui possidet.

5 ¶ Si quis de manso r uno feudi nomine investitu-
ram accepit, & dixerit, quod omne s incrementum perti-
neat ad eum per investituram: sit dominus reservaverit sibi
aliquid u in ipsa curte x, tunc oportebit fidelem incre-
menti investituram per pares curtis vel per breve testamentum
probare. Sed si y dominus in ipsa curte nil sibi retinuit:
tunc omne incrementum iure feudi fidelis obtinebit. Si
vero fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit
ejus investituram probare, sed iurare.

Si secundus vasallus accipiat investituram de feudo a primo
vasallo cum ejus incremento & aliquid accedat huic feudo, vi-
vente primo vasallo: totum incrementum est ipsius vasalli secun-
di. Bart.

6 ¶ Rursus si aliquis z acceperit investituram feudi
cum omni incremento quod ei obvenit a, & aliquid accre-
vit vivente b eo c, a quo accepit, ipsi erit: & si ille,
qui investituram fecit, sine hærede decesserit, & feudum
reversum fuerit ad eum, d a quo ipse tenuerit, vel ad ali-
um: quidquid post mortem ejus, qui dedit, accreverit, ad
eum e pertinebit, ad quem regressum fuerit.

Itaque talem permuta-
tionem probare debet vasallus per pares curiae, vel breve testamentum. nam id exemplo no-

vz investituræ ita probandum est.

k Aliud igitur feudum, aliud guardia,

l de guardia dixi tit. 2 sup. eod.

m Testimonis cognitio, testes ad alios articulos probandos admitti hinc colligit Ravennas
contra auth. qui semel. c. de probat. Nam post probationes domini probantis feudum (de
quo agitur) Guardie feudum esse, auditur vasallus probare volens, rectum feudum sibi

ab eo tempore concessum fuisse, unde colligunt. Negantem se occidisse, convictum post,
probare posse, se ad defensionem sui occidisse, ut qui negat se occidisse, intelligatur semper
id negare ad eum modum, qui proponitur: scilicet ut puniatur, atque ita sibi contrarium non vi-

deri.

n Pares curtis & breve testamentum iustæ rationes probandæ investituræ. §. 26. eod.

o tit. 10. §. eod.

p Feudum guardia, ut ex pacto in rectum feudum mutari potest. §. 3. §. eod. ita pignus in

feudum converti potest, ut hic. utroque casu probatio est vasalli.

q Aliud feudum, aliud pignus.

r Mansus hic est fundus & hereditas, unde quis se & familiam tueri satis commode potest:

ac præterea vestigal sive censum domino referre. dicitur autem a manendo. Alii mansum

interpretantur prædium ubi maneant agricolæ: Alii, quod iugo bouum arari possit.

Mansus vel Massa terræ, Gallice *massairie*.

s etiam alluvionis.

t Probare se investitum de incremento quoque feudi vasallus cogitur, quoties constat do-

minus aliquid excepisse in curte vasalli. Tunc enim juramentum est domini: quoties au-

tem nihil sibi excepit, ipsum juramentum est vasalli.

u puta, membrum, hortum, viridarium.

x est enim curtis, pars mansi, ut hic. sicut villa, fundi. l. §. ff. quibus modis usufructus.

y Jurisconsulti in usufructu sic distinguunt: Latenti incremento augeri usufructum,

non evidenti. l. 9. §. 4. ff. de usufructu.

z puta Titius.

a An hoc innuitur: Omne feudi incrementum, vasalli de feudo investiti cum omni in-

cremento esse, sive vivente investitore fiat, sive eo mortuo: & ad investitorem reverteri

mortuo vasallo? An? id quoque amplius vasallo subfundant, seu alii feudum dante, seu

eadem conditione totius incrementi, omne incrementum feudi, quod post mortem primi

QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

TIT. V. 6

Casus primus feudi amittendi.

Quia supra dictum est, quibus modis feudum ac-
quiratur, & retinetur: nunc videamus qualiter
amittatur. Si enim dominus prælium campe-
stre c habuerit, & vasallus eum morantem in ipso
prælio dimiserit d non mortuum, nec ad mor-
tem vulneratum: feudum amittere debet e. ¶ Item si fi-
delis cucurbitaverit f dominum, id est, cum uxore g ejus
concubuerit, vel concumbere se h exercuerit, aut cum ea
turpiter luserit i, vel si cum filia, aut k (cum nepte ex filio,
aut cum nupta filio) aut cum sorore domini concubuerit,
(hæc ita obtinent, si in domo domini maneat l) iure feudum
amittere censetur. ¶ Similiter si dominum assalierit m,
vel castrum domini, sciens n dominum, vel dominum ibi
esse. ¶ Item si fratrem suum o occiderit, vel nepotem
p: id est, filium q fratris. ¶ Aut si libellario nomine am-
plius r medietate s in feudum t dederit, aut pro pigno-
re u plus medietate obligaverit, ita ut x transactum per-
mittat: vel dolo hoc egerit. amissione feudi multabitur. ¶
His omnibus casibus feudum ad y dominum revertitur. ¶
Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine (feu-
dum) dederit, & sine hærede z decesserit, & feudum ad
dominum redierit, vel postquam ad libellum dederit, vel
pignori obligaverit, & domino a refutaverit b: tunc ille,
qui ab eo accepit, nullo iure adversus dominum se tueri
poterit.

Qui consentit, sua jura perdit, & aliena fortificat.

Bald.

x ¶ Præterea si ille, ad quem feudum per successio-
nem iure obvenire debet, consenserit c eos investire, ad
quos secundum rectum morem non pertinet: nullo modo
ad eum repetendum regressum habet. ¶ Item si fuerint
duo fratres, & unus investituram feudi accepit: si postea
feudum cum fra tre dividerit d, & e ille, qui feudi partem
accepit, postea plus medietate vendiderit f, & sine g hæ-
rede legitimo decesserit, feudum ad dominum reverti-
tur.

fallus: & ita fuga salutem sibi querere: nec ea causa feudum amittit: aliud tamen est in
servo. l. 1. ff. ad Silianum. Quid si commune feudum duo fratres habeant, unus domi-
num defenderit, alter non defenderit? qui non defendit, excusabitur alterius intuitu:

idque propter personarum & feudi conjunctionem. Bald.

e sub. per sententiam non ipso iure. Isernias. Alvarot. Ravennas.

f tit. 17. 2. feud. §. 7.

g Etiam volente, non tantum invita, Quid si cum uxore domini ignorans adulterium com-

misit? feudum non amittit. Quid si cum concubina vel sponsa de presenti? Idem quod in

vera uxore constituitur interpretari. Aliud si cum pedissequa.

h Quid si alii opem tulit? idem.

i Vasallus feudo privatur turpiter ludens cum uxore domini, unde notant ex turpitudine

colloquio cum uxore domini vasallum feudo privari, licet alias colloqui levius sit quæ-

dam, quam attingere: & in poenis mitiores esse debeamus.

k aut nura, id est, cum nupta filio. Cujac.

l & in capillo feudi. 2. feud. 24. §. 2. ver. rursus.

m Imo idem & si nesciens, aut ignoravit dominum ibi esse. Quemadmodum nihil interest

dominus in castro fuerit vel non fuerit: cum vasallum oppugnasse castrum domini sufficit.

Ravennas. o 2. feud. 24. §. 3. Quid si fratrem domini? feudum non amittit. 2. feud. 27.

p Nepos pro filio fratris hic sumitur.

q Quid his casibus, quibus nimirum vel fra-

tre vel filium fratris interfecit: cui feudum committitur non domino, sed agnatis intere-

hcientis, cum id delicti genus in personam domini admissum non fuerit, sed de feudi com-

mittendi legibus paucis hæc notemus: Ex delicto in personam domini admissum, feudum si-

ve antiquum, sive novum domino committi, exclusis agnatis vasalli, & descendens.

Ex delicto in alium admissum novum domino, antiquum agnatis committi, ex non delicto,

sed quod in legem contractus feudi admisit vasallus (pone vasallum sine domini voluntate

feudum vendidisse) novum domino, antiquum agnatis committi, si qui huc: si nulli, ad

dominum, non ad filios vasalli, si quid hereditarium patris habeant. Ravennas.

r tit. 13. inf. eod.

s medietate feudi dederit. Cujac. hodie etiam partis alienationis

prohibet. 2. feud. 9. §. 25.

t invito domino.

u Pignorare feudum, sic ut realem possessionem in alium trans-

ferat, vasallus non potest: alias feudo privatur, verbaliter, id est, verbis tamen

pignorare potest, nec ea re feudum amittit.

x ut transacto anno. Hotom. ut distractionem permittat. Cujac. id genus pignoris con-

sultum dicitur. 2. feud. 8. in fin.

y 2. feud. 37.

z A masculo, scilicet si vasallus sine hærede masculo decessat.

a Feudum refutare domino vasallus potest, vel id quoque, quod ipse in alium contulerit

etiam ipso accipiente invito. Quid ita? imparet sibi, qui accepit, quod non rite accep-

erit. arg. l. qui cum alio. 19. ff. de reg. jur. Quid si quis accepit ignorans? Baldus putat retri-

nere feudum posse, cap. 1. §. si vero. inf. qualis olim poter. feud. quo loco tamen agitur de

infeudatione iure permissa, hic autem de alienatione non permissa.

b 2. feud. 9. si feudum refutaverit in manus domini.

c si proximior agnatus successurus consentiat, ut remotior, vel, ut extraneus de feudo in-

vestiatur. 2. feud. 26. §. 5. ver. Titius. præjudicat sibi. Consensisse autem hic intelligitur:

qui vel tacite consentit tamen, ut ille consensus a quo aliquo probetur, puta sigillo appo-

sito, vel subscriptione aliqua speciali, alia tamen quam testimonii perferendi causa facta.

l. Gajus 39. ff. de pignoratitia actione.

d Feuda dividi regulariter possunt, ut hic. quod in feudis dignitatum non obtinet, cap. 1.

e præterea. de prohibita alien. feud. per Feder. & ubi alia consuetudo est.

f Frater fratri in feudo simul adquisito non succedit, nisi mortuo hinc liberis, ac non al

succedit, delicto feudi partem suam amittenti.

g si vasallus plus medietate feudi vendiderit.

h & si. Hotom.

¶ Item

a sis. 1. §. cod. im-
 proprie. Cujac.
 b sis. 16. §. cod. &
 sis. 1. §. 5. §. cod.
 c Prima exceptio.
 d i.e. nisi valvati-
 nus cum domino
 Romani (cuius qua
 Longobardis res
 fuit semper) in
 expeditione per-
 rexerit. adde sis.
 20. §. cod. & 2.
 feud. 1. sis. 1. §. 5.
 §. cod.
 e Secunda excep-
 tio adde sis. 16.
 §. cod.
 f Mediolani. Cu-

clasiastica

a Precaria, est
cessio nustratus
rei immobilis :
quæ sit clerico ad
tempus, vel dum
vixerit, ea lege, ut
ecclesiæ ministe-
rium exhibeat.
synodus Toletana.
c 3. Hebat etiam
ei, ejusve liberis,
qui rem suam ec-
clesiæ donasset :
adde quæ de pre-
caria dixi ad Nov.
2 c. 4. Nov. 20. c.
1. 14. 5. 5. Cod. de
sacr. eccl. f.
b Quod superius
dictum est initio
huius capituli, lo-
cum habet, quo-
ties primus vasa-
llus decessit sine
successore, mascu-
lo, vel agnato.
c Feudum suc-
cessionem non
habere, dicitur,
quod morte acci-
pientis finitur, ut
hic, & tit. 27. q.
2. feud. 26. 5. 2.
d. tit. 4. 5. cod.

e tit. 6. Cujac.
f d. tit. 4.
g iidem pares
curiæ dicuntur,
tit. 2. 5. 1. tit. 4.
passim. 5. cod. pares
domus. tit. 11. J.
cod. pares de do-
mo, tit. 26. 5. 1. J.
cod. compares,
convasalli.

h Testes extranei
in aliis causis iure
civili passim ad-
mittuntur. l. i. ff.
de testib. In feudis
seu iure pares cu-
riæ tantum ad-
mittuntur.

i Probationum
inopia (ut quia
nulli sunt pares
Curie) recurritur
ad iuramentum;
est enim subsidi-
um probationum
iuramentum. Sic
apud Minum;
iuramentum em-
plastrum xris ali-
eni dicitur. v. 16.
Gell. 7. in fin.

k i. e. iusjuran-
dum.
l id est, vassalli. Clientulus enim his libris sumitur pro vassallo. **m** tit. 4. 5. 3. 5. cod.
n Sacramentalis nunquam iuratur, nisi aliqua suspicio sit vel præsumptio adversus possi-
dentem iurantem. Idem in purgatione canonica, quippe infamia apud bonos notatus, pur-
gandus est Canonice. c. cum in iuramento sua. 12. de pur. canonica. Ita quoque iure civili ad
inquisitionem non pervenitur, nisi præcedentibus indicis Cyn. l. ult. C. de quasi.
o tit. 4. 5. 2. 5. cod. **p** dixi tit. 2. 5. cod.

q Sine Sacramentalibus.
r Atqui pares curiæ testes esse non posse videntur: cum paulo ante dictum fuerit eos esse
iudices: Interpretes putant numerum parium spectandum esse, ut si ad utrumque munus
sufficiant pares, hoc est, & testium & iudicum: Hi testes, illi iudices esse possint: sin pauco-
res sint, ut per illos solos factum possit probari, testium officio fungentur: alius vero seu
aliunde iudex sumetur. Sin per alios res probari poterit, pares ipsi iudices sint. In re ta-
men obscura, testes esse debent: alter vero iudex adsumetur. Facilius enim reperiuntur
iudices quam testes: nam & nova investitura per pares probatur, antiqua etiam per extra-
neos. c. 1. qui testes sint necessarii.

t Præsumitur officialis multa suis ex bonis a domino quævisse: Imo & subtrahere po-
tuisse. adde l. defensionis facultas. 7. C. de iure fisci. l. si defunctus. 10. C. arbit. tutela.

u Ab actore. l. ult. in fin. ff. de off. præsid. l. 1. 5. 1. ff. de off. proc. Casar. **x** lib. 2. tit. 17.
de acquisitionib. aliorum regu. Lombardi liberos esse Authenticos hinc colligunt.

y Præsumendus nemo est in feudum rem accepisse, quæ pignori tantum ei data est, nisi pro-
betur. **z** Imo creditur tit. 23. J. cod. Cur non creditur? Possidisse iure pigno-
ris, aliud sane est a feudi possessione, & proinde non hoc probat, qui illud probat.

a tit. 10. 5. cod. **b** Hæc est natura feudi impropria, 2. feud. 81. ut post annum
auferri, quandoque possit: ut iudicis sententia neque requiratur, neque tempus datum
iudicatis, nisi forte jus domini sit incertum.

c Feuda guardiæ & gassaldi non sunt perpetua: cum quæcumque hora post annum va-
sallo suo possit ea auferre dominus. **d** tit. 1. 5. 1. tit. 2. 5. cod.
e tit. 7. Cujac. **f** tit. 3. 5. 2. 5. cod.

g Frater fratri mortuo succedere potest in feudo paterno. **h** Sive mediam, sive
majorem, sive minorem: ita partis possessio ratione, præsumitur totum possidere.
i Possessio multum confert, ut iuramentum possessori deferatur.

k hæc verba sive non Cujac. expungit.
l Præsumitur feudum potius novum quam paternum. v. 2. feud. 11. in fin.

clericalia persona: tunc enim si præmoriatur investitor an-
tequam feudum tenens, vel conditio, vel tempus existat:
non obligatur successor illius: hoc probatur per Legem
Lotharii de precariis a, & hoc b intelligendum est in va-
sallis, qui feudi successionem c non habent.

DE CONTENTIONE INTER DOMINUM ET FIDELIEM DE INVESTITURA FEUDI.

TIT. X c.

*Orta contentio inter dominum & fidelem de investitura, decidi
debet, vel per pares curiæ, vel per iuramen-
tum possessoris. Bald.*

SI contentio fuerit inter dominum & fidelem de inve-
stitura feudi, per f pares curiæ g dirimatur. Alii h
enim testes etiam idonei sint admittendi non sunt. ino-
pia i tamen probationum dirimatur per religionem k
clientuli l possessoris m feudi, vel cum n 12. sacramenta-
libus o, secundum quosdam. Ceterum si dominus pos-
sideat, etiam per suum iuramentum cum 12. sacramenta-
libus dirimatur: hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus p vel
actor domini, tunc n. tantum q suæ i. e. domini religioni
statutur: nisi r habeat testes pares idoneos, s nam i ali-
quando malignando multa bona auferuntur u domino
hoc modo: & hoc colligitur per legem, quæ est in titulo
de acquisitione actorum regis in Lombardia. x Idem di-
cendum est de guardia.

(DE PIGNOR DATO FEUDO QUID JURIS SIT.)

TIT. XI.

Similiter si y quis voluerit dicere de pignore sibi dato se
investitum esse, non z credatur suo iuramento, sed
testibus idoneis a paribus domus vel curiæ. † In-
super sciendum est feudum guardiæ & gastaldiæ qua-
cunque b hora vult, auferri c posse a domino, sc. post d
annum.

DE CONTENTIONE (INTER ME ET DO- MINUM DE PORTIONE) FEUDI FRATRIS (MEI) DEFUNCTI.

TIT. XII c.

*Fratri superstiti desertur iuramentum, si partem habet in feu-
do, de quo est contentio inter eum, & dominum.*

Bald.

SI contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi
fratris mei defuncti, dicendo f paternum esse & sic g me
debere succedere, ille vero minime, tanquam habuerim
partem h meam: sive possideo i, sive alienavi, dabi-
tur mihi iuramentum sc. patrem meum iure investitum
fuisse: licet non possideam portionem fratris mei. Sive
ro nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec do-
mino dabitur iuramentum, nisi propter supradictam ratio-
nem domino, non, ut ego propter hoc aliud meum feu-
dum amittam. Si tamen vassallus poterit probare pater-
num fuisse: sive possideat, sive k non, obtinebit: alio-
qui nisi l probet paternum fuisse, vel nisi possideat, do-
minus obrinebit.

l id est, vassalli. Clientulus enim his libris sumitur pro vassallo. **m** tit. 4. 5. 3. 5. cod.

n Sacramentalis nunquam iuratur, nisi aliqua suspicio sit vel præsumptio adversus possi-
dentem iurantem. Idem in purgatione canonica, quippe infamia apud bonos notatus, pur-
gandus est Canonice. c. cum in iuramento sua. 12. de pur. canonica. Ita quoque iure civili ad
inquisitionem non pervenitur, nisi præcedentibus indicis Cyn. l. ult. C. de quasi.

o tit. 4. 5. 2. 5. cod. **p** dixi tit. 2. 5. cod.

q Sine Sacramentalibus.
r Atqui pares curiæ testes esse non posse videntur: cum paulo ante dictum fuerit eos esse
iudices: Interpretes putant numerum parium spectandum esse, ut si ad utrumque munus
sufficiant pares, hoc est, & testium & iudicum: Hi testes, illi iudices esse possint: sin pauco-
res sint, ut per illos solos factum possit probari, testium officio fungentur: alius vero seu
aliunde iudex sumetur. Sin per alios res probari poterit, pares ipsi iudices sint. In re ta-
men obscura, testes esse debent: alter vero iudex adsumetur. Facilius enim reperiuntur
iudices quam testes: nam & nova investitura per pares probatur, antiqua etiam per extra-
neos. c. 1. qui testes sint necessarii.

t Præsumitur officialis multa suis ex bonis a domino quævisse: Imo & subtrahere po-
tuisse. adde l. defensionis facultas. 7. C. de iure fisci. l. si defunctus. 10. C. arbit. tutela.

u Ab actore. l. ult. in fin. ff. de off. præsid. l. 1. 5. 1. ff. de off. proc. Casar. **x** lib. 2. tit. 17.
de acquisitionib. aliorum regu. Lombardi liberos esse Authenticos hinc colligunt.

y Præsumendus nemo est in feudum rem accepisse, quæ pignori tantum ei data est, nisi pro-
betur. **z** Imo creditur tit. 23. J. cod. Cur non creditur? Possidisse iure pigno-
ris, aliud sane est a feudi possessione, & proinde non hoc probat, qui illud probat.

a tit. 10. 5. cod. **b** Hæc est natura feudi impropria, 2. feud. 81. ut post annum
auferri, quandoque possit: ut iudicis sententia neque requiratur, neque tempus datum
iudicatis, nisi forte jus domini sit incertum.

c Feuda guardiæ & gassaldi non sunt perpetua: cum quæcumque hora post annum va-
sallo suo possit ea auferre dominus. **d** tit. 1. 5. 1. tit. 2. 5. cod.
e tit. 7. Cujac. **f** tit. 3. 5. 2. 5. cod.

g Frater fratri mortuo succedere potest in feudo paterno. **h** Sive mediam, sive
majorem, sive minorem: ita partis possessio ratione, præsumitur totum possidere.

i Possessio multum confert, ut iuramentum possessori deferatur.
k hæc verba sive non Cujac. expungit.
l Præsumitur feudum potius novum quam paternum. v. 2. feud. 11. in fin.

DE ALIENATIONE FEUDI.

TIT. XIII c.

*Vassallus hoc iure potest etiam sine voluntate domini feudum alie-
nare ad libellum, usque ad medietatem, & non in plus;
& non per alium contractum.*

Bald.

SI clientulus a voluerit partem suam feudi alienare:
i. e. medium b: sine domini voluntate poterit hoc fa-
cere: ulterius c progredi non d potest, secundum
justum & verum usum: alioquin & feudum amittit,
& non valebit, quod factum est. Quod dictum est aliena-
re, intelligas de libello e. (Huic consuetudini derogatum
est per legem Lotharii f.) Mediolanenses g vero irra-
tionabiliter h considerantes dicunt, clientulum etiam a-
lienare posse in totum, & sine domini voluntate. † In-
de potest præsumi, si clientulus fecerit libellum in perfe-
cto de feudo suo alicui ecclesiæ, i non valet: ideo k sci-
licet, quia l nunquam reversurum sit ad dominum, cum
Ecclesia in non desinat esse hæres: quod observandum est (&
in privato ex natura n perpetui libelli. Sed o diversum
observatur in ecclesia, quam in privato. Ecclesia p enim
cultrix & auctrix iustitiæ non patitur contra iustitiam ali-
quid fieri in se, vel in alterum: privatus vero saepe obviat
iustitiæ. † Et si clientulus fecerit libellum, vel aliud q
de medietate feudi sine domini voluntate: eo mortuo sine
legitimo hærede masculo (quod verbum r ita intelligen-
dum est in feudo, id est, sine filio masculo) revertitur s
feudum ad dominum. † Si vero cum t domini volunta-
te totum, vel medium alienaverit, stabilis permaneat alie-
natio: fratri vero vel nepoti u per libellum facta alienatio,
etiam x sine voluntate domini. (Item y in feudo comita-
tus, vel marchiæ, vel aliarum dignitatum non z est suc-
cessio secundum rationabilem usum: sed hodie hoc est u-
surpatum a.)

DE FEUDO MARCHIÆ, VEL DUCA- TUS, VEL COMITATUS.

TIT. XIV c.

*In feudis dignitatum non succedit hæres, nisi sit inve-
stitus. Bald.*

DE marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua
legali dignitate, si quis investitus fuerit per bene-
ficiū ab d imperatore: ille e tantum debet ha-
bere, hæres enim non succedit ullo modo, nisi f
ab Imperatore per investituram acquisierit.

1 Si g capitanei, vel vassalores majores, vel minores in-
vestiti fuerint de beneficio: filii vel nepotes ex h par-
te filiorum i succedunt. Si vero unus ex his filiis vel ne-
potibus sine descendantibus masculini sexus hæredibus
mortuus fuerit k, prædicti fratres vel nepotes per investi-
turam patris & avi in beneficium succedunt. Et similiter
intelligendum est in consobrinis l.

2 Si m duo fratres simul n investiti fuerint de be-
neficio novo, & non de paterno: si unus eorum sine

privatum, non in ecclesiam. Ita nonnunquam deterioris est conditionis Ecclesia quam pri-
vatus, quod sit ideo, ne cum alterius injuria locupletetur Ecclesia: ita non fuerit hoc ca-
put adversus Ecclesiam libertatem. Auth. cass. C. de sacr. eccl. f.

p Ecclesiæ commendatio. **q** i. e. si pignori obligaverit.
r Hæredis nomine, iure feudistico, filius masculus ex masculo descendens non ex feminâ
intelligitur, ut hic & 2. feud. 34. 5. 2. vers. profecto. inf.

s Quia perempto iure auctoris, perimitur ius successoris, ut hic & 2. feud. 8. 5. tit. 9. in pr.
t 2. feud. 52. 55. **u** i. e. fratris filio, ut tit. 5. vers. item. 5. cod.

x Inter agnatos proximos aliquid permittitur, quod inter extraneos non est permittum ut
hic. Permissa est inter agnatos feudi alienatio sine voluntate domini, & non in extraneos.

y Cur permittitur? huiusmodi alienatio proprie non est alienatio, sed refutatio potius feudi
paterni ab initio.

z Inclusa, ad sequentem titulum pertinent, ejusque initium faciunt proxime ante § 1.

1 In feudis dignitatum, stricto iure (aliud usu) non est successio, ut hic. Cur non est suc-
cessio? huiusmodi feuda vel dignitates successione non quærentur, sed electione & conces-
sione principis.

a Consuetudine sc. & ita hoc verbum plerumque intelligitur. l. 13. 5. ult. ff. de injuriis. l. 1. 5.
6. ff. de extra cognit.

b De investitura Marchiæ, Ducatus aut Comitatus, & ejus successione & retentione, Cuj.
tit. 9. Cujac. **d** Regalium dignitatum collationes, summi principis sunt.

e In feudis regalibus dignitatem habentibus non succedit hæres, nisi de novo per investi-
turam acquirat.

f Hodie usurpatum est, ut feudum regale iure successione acquiratur. 2. feud. 55. 5. 1. hoc
est, deferuntur huiusmodi feuda primogenito. Quid si incertum sit, quis primogenitus sit:
An ambo admittentur ut vult Alexander? An supremus feudi dominus alterutrum, prout
voluerit, elgere poterit, ut post Baldum notat Alvarotus? Quid si Rex vel Dux ante regiam
vel ducalem dignitatem indeptam filium habuerit, & alium post eam adeptum susceperit?
Rursum non illum præferri, notant, si modo consuetudo non de primogenito simpliciter, sed
de primogenito Regis, vel Ducis loquatur.

g De successione feudi Capitaneorum & Vassalorum, tit. 10. Cujac.
h tit. 1. 5. 2. tit. 3. sup. cod.

i id est patrum suorum. **k** Filii sc. vel nepotis mortui.
l Sobrinit, Hot. paruelibus, Cujac.

m De successione domini in feudo ejus, qui fratrem vel filiam habet. tit. 12. Cujac.
n tit. 1. 5. 2. in fin. 5. cod.

z tit. 8. Cujac.
a i. e. Vassillus
vers. inf. inf. cod.
tit. 10. 5. cod. tit.
b tit. 3. in fin. pr. q.
c 1. 5. cod.
d Hodie ne qui-
dem partem alie-
nare potest sine
domini volunta-
te, 2. feud. 52. 55.
ut nec pignora-
totum vel pro
parte sine volun-
tate domini. c. 1. de
prohibita feudi a-
lien. per videris.
e Potest tamen
hodie subfeuda-
re: nec enim hic
prohibetur sub-
feudatio. c. 1. que-
ritur olim positus
feudum alienari.
f Libellarius con-
tractus quid sit,
v. 2. feud. 9. J.
g De qua vid. 2.
feud. 9. 44. 53. 55.
Feudi alienatio
omnis five uni-
versis, five partis
feudi sit, hodie
prohibita est lege
Lotharii.
h Facit. feud. 44.
i Consuetudinem
sine ratione in-
terdum admitti
hinc notant: dum
ne bonos in mo-
res commutat.

j Quid? civitas
num potest vasa-
llus in feudum da-
re? non potest,
arg. huius capituli.
k An natus sit.
36. ff. de usufructu.
l Cur feudum in
perpetuum libel-
lum dari non pos-
sit, adde 2. feud. 9.
m Ecclesiæ hæres
perpetuo intelli-
gitur.
n idem pere di-
citur de mun. ci-
piti. l. 56. ff. de
usufructu.
o natura perpetui
libelli quæ.
p Vassallo olim
licitum erat feu-
di dimidium ali-
enare per libel-
lum: idque in

descen-

a Ip feudalibus successione de-
scendentes colla-
terales favora-
biliore, quippe
descendentes a-
scendentes suc-
cedunt etiam in
feudo novo: at
non collaterales
collateralibus, nisi
hoc dictum sit.

b *tit. 8. §. eod.*
c Frater fratri
non succedit in
feudo novo, nisi
ita pactum sit.

d Simile potest
extendi in feudis,
& sic a similibus
ad similia progre-
di possumus, et
iam in causis feu-
dalibus.

e *d. 5. 2. in princ.*
Cujus sequen-
tia addit ex ma-
nuscriptis, in his
omnibus viden-
dum est, quid a-
ctum sit inter con-
trahentes. Inve-
stitura enim, quæ
fit ante duos, vel
tres liberos homi-
nes servari debet,
nisi juri vel natu-
ræ contraria sit.

f *Si ergo domino &
fidei placuit, ut
pacificetur de fi-
liabus, quatenus
ipsæ succedant,
hoc quoque ser-
vandum est, & sic
per pactum filia
succedunt.*

g Pacto derogari
potest feudorum
naturæ. Pacto e-
nim potest effici,
ut foemina & col-
laterales succe-
dant in feudo no-
vo.

h Maritus non
succedit uxori in
feudo, etiam si in-
ter sit propinqui-
us: ita titulus.
Unde vir & uxor,
juri civilis, lo-
cum non habet in
feudis. Quod ita
verum, ut etiam si
maritus una cum
uxore investitus
sit, ei non succedat,
nisi investitura ad-
jectum fuerit, ut
succederet.

i *De successione
feudi materni non
conjugalit. Cujac.*

k Feudum tamen in
dotem marito suo
uxor dicitur potest:
adeo ut vassallus
marito servire
debeat, non ipsi mulieri.

l *2. feud. 13. §. 1. & 2.*
m Liberi succedunt
in feudo materno,
licet in investitura
dictum non fuerit:
quæ sententia
non usque regni,
sed ex æquitate
obinet. Quid filii
naturales? non
succedunt matri in
feudo materno. Ita,
l. si quis illud. C. ad
SC. Orphitianum. in
feudis locum non
obinet. c. natu-
raliter. in fin. ff. de
feudo defuncti.

n *In alio tamen
cognatos uxoris
excludit.*

o *d. tit. 8. §.*
p *Scripto jure.*
q *Regni, proprie
beneficium vocatur
paternum.*

r *Aquitas jure
stricto præferenda.*

s *2. feud. 50.*
t *A minoribus.*
u *Cujac.*

v *tit. 5. §. 5. sup. eod.*
w *etiam non habita
ratione culpæ.*

x *tit. 7. vers. si vero
facta.* Hodie sen-
tentia hæc correctæ
est secundum Glossam
& Doctores: ut sc.
hodie non possint
minores val-
vatores, minimis
suis valvatoribus
quandocumque velint
feuda auferre restituo
pretio, ut
nec possunt iisdem
feuda auferre, sine
causa cognita &
convicta culpa.

y *Vel nisi hostem
fecerint Romæ.*
z *d. vers. si vero. i. e.*
nisi Romam cum
Domino in exercitu
profecti fuerint. *tit. 1. §. 5. sup. eod.*

a *Beneficium non
vendiderint, quidam
ita legunt. v. Cujac.*

b *d. §. 5. vers. si vero.*
c *Qualiter capitanei
vel valvatores feudo
priventur. Cujac.*

d *tit. 14. Cujac.*

descendentibus a masculini sexus mortuus fuerit, domi-
nus succedit, non frater: nisi b pactum c fuerit in inve-
stitura, quod frater fratri succedat. Per pactum enim
frater succedit, non dominus. Et quod diximus de fratri-
bus, ut unus alii succedat per pactum, idem d dicendum
est de filiabus e, si hoc pactum conciliet: & sic per pa-
ctum f filia g succedunt.

AN MARITUS SUCCEDAT UXO- RI IN BENEFICIO.

TIT. XV.

*Maritus uxori non succedit in feudo, etiam foemineo,
nisi specialiter sit investitus.*

Bald.

SI foemina i habens beneficium (& maritum k) mo-
riatur: nullo l modo succedit m in beneficium n
maritus, nisi o specialiter investitus fuerit. Et si
ipsa foemina filios dimiserit: dicunt quidam p, filios
non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter
sit dictum, vel investiti fuerint: quia secundum usum re-
gni q ad beneficium vocatur paternum & non mater-
num. Sed secundum æquitatem r dicamus filios s debe-
re succedere. Hoc dicimus de capitaneis, & de majoribus
valvatoribus, & de minoribus: de minimis autem, & de
iis, qui beneficium tenent a majoribus t valvatoribus, sic
servetur, sicut inferius u dicemus.

DE FEUDIS DATIS MINIMIS VALVA- TORIUS QUID JURIS SIT.

TIT. XVI. x

*Minores valvatores minimis feudum auferre possunt quando-
cunque, pretio tamen restituito, si quod acceperint.*

Bald.

SI minores valvatores beneficium tollere voluerint
minimis valvatoribus, licet y eis facere: excepto z
si beneficium a vendiderint b eis. Si vero pretium
de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant,
aut beneficium dimittant.

DE QUIBUS MODIS FEUDUM AMIT- TATUR.

TIT. XVII. d.

SI Capitanei, vel majores valvatores, qui hodie vocan-
tur capitanei c (licet improprie dicantur minores) se-
niores f in bello dimiserint g, vel si credentiam h ad
eorum damnum scienter manifestaverint i, si valva-
tores seniorum uxores adulteraverint k, si scienter senio-
res assalierint l, vel m similes n culpas commiserint:
beneficio carere debent.

h *De successione
feudi materni non
conjugalit. Cujac.*

i *Feudum tamen in
dotem marito suo
uxor dicitur potest:
adeo ut vassallus
marito servire
debeat, non ipsi mulieri.*

j *2. feud. 13. §. 1. & 2.*
k *Liberi succedunt
in feudo materno,
licet in investitura
dictum non fuerit:
quæ sententia
non usque regni,
sed ex æquitate
obinet. Quid filii
naturales? non
succedunt matri in
feudo materno. Ita,
l. si quis illud. C. ad
SC. Orphitianum. in
feudis locum non
obinet. c. natu-
raliter. in fin. ff. de
feudo defuncti.*

l *In alio tamen
cognatos uxoris
excludit.*

m *d. tit. 8. §.*
n *Scripto jure.*
o *Regni, proprie
beneficium vocatur
paternum.*

p *Aquitas jure
stricto præferenda.*

q *2. feud. 50.*
r *A minoribus.*
s *Cujac.*

t *tit. 5. §. 5. sup. eod.*
u *etiam non habita
ratione culpæ.*

v *tit. 7. vers. si vero
facta.* Hodie sen-
tentia hæc correctæ
est secundum Glossam
& Doctores: ut sc.
hodie non possint
minores val-
vatores, minimis
suis valvatoribus
quandocumque velint
feuda auferre restituo
pretio, ut
nec possunt iisdem
feuda auferre, sine
causa cognita &
convicta culpa.

w *Vel nisi hostem
fecerint Romæ.*
x *d. vers. si vero. i. e.*
nisi Romam cum
Domino in exercitu
profecti fuerint. *tit. 1. §. 5. sup. eod.*

y *Beneficium non
vendiderint, quidam
ita legunt. v. Cujac.*

z *d. §. 5. vers. si vero.*
a *Qualiter capitanei
vel valvatores feudo
priventur. Cujac.*

b *tit. 14. Cujac.*

APUD z QUEM VEL QUOS CONTRO- VERSIA FEUDI DEFINIATUR.

TIT. XVIII. a

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos b, co-
ram Imperatore definiri debet. Si vero fuerit con-
tentio inter minores valvatores & majores de benefi-
cio: in judicio parium definiatur, vel per judicem c
curtis.

SI d aliquis de capitaneis, vel de majoribus valvatoribus
vel de minoribus suum beneficium, sive totum e, sive
partem alienaverit f, & g ipse vel hæres ejus sine hærede
decesserit: quia beneficium senioribus aperitur, totum
quod fecit, revocari debet.

CONSTITUTIONES FEUDALES DO- MINI LOTHARII IMPERATORIS, QUAS i AN- TE k JANUAM BEATI PETRI IN CIVITA- TE ROMANA CONDIDIT OBSER- VANDAS.

TIT. XIX.

SI quis ex l militum ordine decesserit, qui de feudo in-
vestitus fuerit: ut constitutum habemus, observetur
de beneficio m & successione, & culpis.

Si unus inculpatus n fuerit una de his nomi-
natis culpis, ut habemus insertum, observetur per consti-
tutionem domini Lotharii o Imperatoris, quæ est con-
stitutum tempore Eugenii Papæ, ante januam beatissimi Pe-
tri Apostoli in civitate Romana per Laudamentum p sa-
pientum q Papæ, atque Mediolani, Mantuæ, Veronæ,
quæ Brenus (alias Hybernus) vocatur, & Parmæ, Lucæ, &
Pisæ, & Syontii, & Marchionum atque ducum vel capita-
neorum, atque valvatorum majorum.

*Decadente milite vassallo succedit sibi filius, & nepos ex eo, &
frater: quinimo & patruus, si feudum sit avitum.*

Bald.

(Imperator Lotharius Eugenio Papæ, & universo popu-
lo.)

SI r quis miles mortuus fuerit sine filio masculo & nepo-
tem s reliquerit, in beneficium avi t in patris vicem u
succedit. Et si hæredem x, & fratrem y reliquerit, in be-
neficium patris ipse z succedit. Et si filius fratris mor-
tuus fuerit, frater patris a in beneficium avi b defuncti c
succedat d.

DE BENEFICIO FRATRIS ET QUALI- TER FRATER IN BENEFICIUM FRATRIS SUCCEDAT.

a *tit. 15. Cujac.*
b *i. e. primi ordinis vassallos, veluti Duces, Marchiones, Comites.*
c *Judex curtis judicabat inter convassallos de feudalibus controversiis. quo nomine judex
Curie dicebatur, videturque ita alibi legendum. 2. feud. 15. in fin. & 46. in fin.*
d *Quando per alienationem Capitanei, vel valvatores feudo privantur. tit. 10. Cujac.*
e *tit. 5. & pr. & §. 1. tit. 13. §. eod. 2. feud. 44.*
f *line domini consensu. 2. feud. 51. §. 5.*
g *Hodie beneficium, ut alienatum est sine consensu domini, ita statim committitur. Ita
hic §. ad jus antiquum pertinet.*
h *De successione & culpis militis fidelis. tit. 17. Cujac.*
i *Imperator, etiam cum in urbe Roma est, potest legem generalem facere urbi & orbi.*
k *Ad limina 3. Longob. 10. in acrio. solebant eo loci Imperatores constitutiones suas pro-
mulgare. Calliod. 9. var.*
l *Ex eorum militum ordine quos valvatores nominare so-
lent. Otho Frisingensis 1. c. 2.*
m *Lotharii constitutiones feudales, de feudorum suc-
cessionibus & culpis, quibus feudum amittitur, sunt servandæ.*
n *Accusatus.*

o *Lotharii primi. vide hic. Notum. Tertii, Cujac. hic.*

p *Consilium. tit. 21. §. 2. in fin. §. eod.*

q *Auctoritatem habet majorem, quod plurium confi-
lio sit & auctoritate. arg. d. dubium. 3. C. de repudiis.*

r *Sapientum Mediolani atque Papæ, seu Cremonæ atque Mantuæ, & Veronæ (quæ vulgo
Berna vocatur) & Trevisi & Paduæ, atque Vincenæ & Parmæ, &c. Cujac.*

s *Qualiter nepos vel patruus succedat in feudo avito. tit. 18. Cujac.*

t *In successione feudi antiqui seu paterni, primo vocatur descendentes, filius, nepos &
deinceps vero, his non extantibus, collaterales.*

u *i. e. in avitum beneficium.*

v *Et ita nepos patris vicem repræsentat, sive solus sit, ut hic, sive cum patruis concor-
rat. 2. feud. 11.*

x *i. e. filium vel nepotem masculinum.*

y *filium patruo præfatur, ut hic. & tit. 18. 2. in fin. sup. eod.*

z *filium scilicet.*

a *i. e. patruum.*

b *i. e. avitum.*

c *Id est, quod erat delatum fratris filio.*

d *Quando frater fratri succedat in feudo.*

z *Forum feudale
varium est. Quid
enim, si inter
Imperatorem &
civitates feudales
Longobardici fue-
rit pactum civitatis
& Constitutus ju-
dicant: nisi Im-
perator ipse in
Longobardia sit
tunc enim potest
ipse judex esse, &
quæ controversia
sit, de pace con-
stantia. Quid si
contentio est in-
ter capitaneos
Imperatoris? totum
Imperator, ut hic
Quid si inter alios
vassallos si utri-
que in aliis feu-
dis non contro-
versis ejusdem
domini sint con-
vassalli, Dominus
feudi judex erit:
si unum consti-
tit vassallum esse
in alio feudo,
quam contentio-
so, Pares curie
judices erunt: si
dubium fuerit
quis litigantium
sit vassallus, ordi-
narius vel arbi-
ter judicabit, & si
inter, de leg. Con-
radi. li. de feudo
antiquo tantum
inter se litigant
Curia. c. 1. de in-
vest. in mar. si u-
nus antiquum es-
set, alter novum
& proprium dix-
erit, pares Curie
sine domino co-
gnoscent, c. 1. inf.
an apud judicem,
si plures investi-
turas proferent
ipsi litigantes, or-
dinarius judex e-
rit, & si duo de pa-
ce tenenda, si lis
inter vassallum &
non vassallum, Or-
dinarius, &c. 1. de
cons. inter vaf. &*

TIT. XX. 2.

Frater fratri defuncto sine filio non succedit in novo feudo. Bald.

SI quis adquisierit a beneficium, & sine filio masculino mortuus fuerit, & fratrem reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus (habeat) nisi b per investituram a domino ordinatum fuerit, ut frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine hærede masculino: vel succedat frater fratri morienti sine filio: vel nisi c beneficium de d communibus bonis fuerit e emptum f. Vel utriusque nomine domino sciente: si infimul steterint g: vel h in hostem regis adquisierint i.

DE FEUDO SINE CULPA NON AMITTENDO. TITULUS XXI.

Sancimus, ut nemo miles l sine m cognita n culpa beneficium o suum amittat p, si ex q culpis iis, vel causis convictus r non f fuerit, quas milites usi t sunt nominare, quando fidelitatem faciunt dominis suis: vel u per laudamentum x parium suorum: vel y si dominis suis z deservire noluerint, tunc conditio a causa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non servit domino. Nam si steterit viginti annis & ultra quod, non servierit domino: nisi b necesse fuerit domino, feudum non amittit.

Si e quis miles beneficium suum vendiderit d totum sine (voluntate vel) jussu domini sui: ut proprium beneficium amittat e, decernimus, dominus vero habeat: vel si concubuerit f cum uxore domini sui, domino vivente g, vel si in pugna suum dominum dimiserit h, & cum eo non laboraverit i, si potuerit.

(QUO TEMPORE MILES INVESTITURAM PETERE DEBEAT.)

TIT. XXII.

Si miles intra annum & mensem post mortem domini non petat investituram ab ejus hærede, vel post mortem patris a domino: perdit feudum.

Bart.

Sancimus, ut nemo miles k ultra l annum, & m mensem vadat, ut investituram beneficii sui a filio n, vel successore domini sui petat, vel post mortem (domini sui, vel) patris sui, vel alterius cui succedere debet: nisi iusta o causa intervenierit, quare non petierit: veluti p mortis q, vel capitales inimicitiae r, vel infantia s, vel iusta absentia t: & si (ut supra dictum est) non petierit, damnetur.

2 Tit. 19. Cujac.
3 Tit. 8. in fin. 5. mod. de succellione frater et novi feudi.
b Prima exceptio. 1. Feud. 1. 5. 2. 2. feud. 12.
c Feudum emptum proprio nomine ex communibus bonis commune est, quod repugnati. Titulum. 47. 5. altero. 6. ff. de admin. tut. Cur tam varie? Præsumitur sciens dominus, fratribus inter se communibus vasallis feudum quasi sociis dedisse, partim quia fratres ipsi simul vivebant: partim quia de communibus bonis emebatur. Hinc commune negotium tantum a socio gestum ea parte videtur, nisi forte ipsius emptoris tempore, emptor nominatim protestatus fuerit sibi uni caveri feudumve emi. Bald.
d Secunda exceptio. 2. tit. 7. 12. in fin.
e Feudum emi potest. tit. 7. 16. 8. eod.
f Tertia exceptio. v. d. tit. 12.
g Quarta exceptio. His enim casibus quatuor frater fratri non succedit in feudo novo.
h Feudum pecunia adquiri potest.
i Communibus armis. d. tit. 12.
k Tit. 20. Cujac.
l An idem in non milite? idem, nam quæcumque in feudis constituuntur de milite, locum habent in non milite vasallo: nisi diversitas ratio inter militem & alium vasallum profertur. c. l. 7. tit. 1. m Miles ipso jure feudum non amittit, sed causa cognita vel convicta, tit. 22. 5. 2. 2. j. eod. non sine culpa. tit. 7. 8. eod. n Quo nomine actio commissi feudi criminalis competit. Hotom. o Feudum vasallus non amittit nisi causa rationabili cognita & convicta, ut hic. sic privilegia sine causa auferri non possunt. Alvarot. l. ult. c. de divers. prad. urb. lib. 11. p Sententia hic requiritur, quia privandus dicitur, l. 7. in fin. 14. c. de sacros. ecclesie. l. 6. 28. ff. de jure fisci. alias si ipso jure privaretur, sententia non esset necessaria ad ipsius pœnæ essentiam, sed ad executionem tantum, ut multis notat Ravennas hoc loco, v. c. pro humani. de homicidio in 6. c. secundum leges de hæretico in 6. q Sed si, ita emendo dispuncta, etiam negativa & duabus disjunctivis, quæ sequuntur, ut mox dicam. r Ad convincendum vasallum quinque testes necessarii sunt. 7. quos testes necessarii. s Hanc negativam expungo eo sensu, Miles sine culpa beneficium non amittit, sed si laudamento parium convictus fuerit in juramentum fidelitatis commississe, puta si dominis suis deservire noluerit, tunc conditio causa data proponitur ad repetendum feudum. t 2. feud. 67. 97. in fin. inf. u Hanc particulam expunge. x i. e. iudicium. tit. 22. in fin. inf. eod. y Puta si, ita legendum censeo. z Petentibus sc. feudum. 26. 5. 3. vers. etsi vasallus. c. 5. 7. tit. 37. 5. 1. inf. eod. tit. 28. 5. 1. facit lex 22. D. de operis libere.
a Conditio causa data vel ob causam, causa non secuta datur domino ad feudum repetendum: si vasallus debitum servitium præstare recusaverit, l. si donatus. 9. ff. de condit. causa data. qua de re vide plura hic apud Laudensem.
b d. 5. 7. sufficit voluisse, licet non servierit.
c Quot modis miles beneficium suum amittat. tit. 21. Cujac.
d v. 2. feud. 55.
e Quid si post culpam, sciens prudens amice cum vasallo dominus vixerit? feudo non privabitur vasallus. adde 5. ult. inf. de injuriis.
f tit. 5. c. 17. sup. eod.
g Non igitur idem, si cum ejus vidua? Imo idem fuerit.
h tit. 5. c. 17. 2. feud. 24. 5. 2.
i Impotentia fortuita & magna non adjuvans dominum vasallus, excusatur, nisi eam visio suo sibi accersiverit. Cæterum clamore saltem juvare cogitur. l. cum dominus. 19. ff. ad Silan.
k Miles investituram petere debet intra annum & mensem, ut hic, alii vasalli non milites, intra annum & diem. c. l. 5. praterea. 7. de prob. alien. feud. per Feder.
l Hoc tempus currit scienti, non ignorant; quippe ignorans non privaretur, nisi ignorantia esset crassa & supina.
m Et diem vadat. Cujac. Hotom. argum. 2. feud. 24. 52. in fin. 55. in fin. princ. & ita legendum est 2. feud. 97.
n A quibus investituræ renovationem vasallum petere oporteat.
o 2. feud. 52. in fin. 97. l. 1. ff. quibus ex causis majores.
p Causæ juxta non petitæ investituræ vasallo hæ sunt: mors, inimicitie capitales, infantia, iusta absentia, ut hic, vel si quæ similis.
q adde l. 2. 5. 3. ff. si quis cautionibus. l. 9. l. 2. o. ff. de procuras. l. 17. ff. de sponsal.
r l. 8. in fin. l. 14. 43. in fin. ff. de procuras.
s adde l. 17. ff. de procuras.
t l. 9. 4. 23. ff. de procuras.

Si a quis fecerit investituram b, vel c cambium d de beneficio sui militis e, sine illius consensu, cujus est beneficium, pro non f facto habeatur.

Miles non potest devestiri a domino sine g culpa, & causa cognita, & convicta per laudamenta parium.

Bald.

Sancimus, ut nemo miles h adimatur de possessione sui beneficii, nisi i convicta culpa: quæ sit laudanda k per iudicium parium suorum, sicut supra l diximus. Si autem dixerit miles, quod sui pares inique judicassent: miles in possessione maneat per sex hebdomadas: & ad nostram veniat præsentiam sum n illis, qui laudamentum o, atque iudicium fecerint, & ante nos definiemus.

DE p CONTENTIONE INTER DOMINUM ET VASALLUM DE INVESTITURA FEUDI.

TIT. XXIII. 9

Si inter militem vasallum & dominum contentio sit de investitura: domino deficiente in probatione, vasallo possidenti deservitur iuramentum: domino autem possidente, militi vasallo incumbit probatio.

Bald.

Si quis miles r in possessione sui beneficii fuerit, & dominus investituram negaverit: miles s affirmet per iuramentum, si potuerit, quod suum sit beneficium per investituram domini sui: & si dominus possederit, & miles sic dixerit, quod investitus fuerit a domino suo, & dominus negaverit: adhibeantur pares illius. & per ipsos inveniat veritas: etsi pares non fuerint, veritas inveniat per dominum t: quia u non est bonum ut veritas denegetur.

x QUEMADMODUM FEUDUM AD FLIAM y PERTINEAT.

TIT. XXIV. 2

Vasallo defuncto sine liberis, filia non succedit in beneficio patris. Baldus.

Si quis sine filio masculino a mortuus fuerit, & reliquerit filiam: filia non habeat beneficium b patris, nisi c a domino redemerit d. Si autem dominus ei dare voluerit propter servitium & amorem patris: non e revocetur f ab ullo ex parentibus g suis, neque damnetur.

h QUIBUS MODIS FEUDUM CONSTITUI POTEST.

TIT. XXV. i

Feudum sine investitura constitui non potest.

Bald.

Sciendum est, feudum sine k investitura nullo

fallus privari possessione sui feudi non potest, nisi convictus & sententia damnatus: a qua tamen sententia appellare vasallus potest intra sex hebdomadas, eo interim manente in possessione feudi. k Id est, definienda, probanda. l d. tit. 21. m Appellari, commissio medio, ad Imperatorem in feudis non potest. l Imperatores. ff. de appell. n Appellationis iudicem adire primus iudex non cogitur: satis est enim ab eo Apollonius dari. l. 1. ff. de libelli dimissio. hic autem primus iudex, qui sententiam dixit, iudicem appellationis adire debet, quod speciale est in magnis feudis. o Id est, iudicium, ut hic. c. tit. 20. c. 21. 8. eod. p Si dominus investituram feudi negaverit, cum fidelis est in possessione feudi. Cujac. q tit. 24. Cujac. r idem in quolibet vasallo. s Juramentum deservitur vasallo possidenti, cui controversia sit investitura. t tit. 2. 5. 4. sup. eod. u Id est, jurare id quod verum sit ex animi sui sententia vasalli & domini possidentes debent, quoties eis deservitur iuramentum. x Ut filius in feudo paterno non succedat nisi fuerit investitus. Cuj. y tit. 1. 5. 3. z tit. 25. Cuj.
a Filio vel nepote, vel deinceps.
b Sub. novum, ut notat Petrus de Cervo, Baldus, Ifernias, Ardizo, Odofredus: sed tamen Pileus & Belvisianus hunc locum de paterno & antiquo interpretantur: & Baldus quidem de feudo quod vasallus pro se & hæredibus suis masculis & feminis recepit.
c tit. 8. in fin. sup. eod.
d Reditu unius anni vel trium, id Gall. relief. appellant, adde 2. feud. 15. Alii interpretantur, nisi meruerit operis suis.
e Investire filiam vasalli in feudo novo, dominus potest invitis agnatis.
f Imo revocatur, tit. 8. 8. eod. Solve, revocatur, si agnati non consenserunt, 2. feud. 39. secus si consenserint. 1. feud. 5. 5. 1. vel dic, investiri posse in feudo novo, non in antiquo. Priore enim casu non succedunt agnati. Atqui nullum videtur dubium, ut possit filiam vasalli dominus investire in eo feudo, quod ipse mortuo vasallo habiturus sit invitis vasallis? Quid? num dicemus, rem dubiam in feudis fuisse, ut possit, exstantibus vasallo agnatis, ejus filiam investire? An potius dominum non posse agnatis extantibus. filiam vasalli investire, nisi his casibus, de quibus hic agitur? An hic dicemus filiam investitam, vivente patre? An invitis agnatis investiri posse, si feudum ab ejus patre adquisitum, pro se, hæredibus suis etiam feminis?
g i. e. agnatis. h Feudum sine investitura non constitui. Cujac.
i tit. 26. Cujac.
k Feudum (ut habeat propriam naturam feudi) sine investitura constitui non potest. Ideo, quæ si non præstent curia dominus iusserit aliquem possessionem alicujus rei prehendere feudum nomine, feudum rectum non erit, ut ad hæredes descendat. Hujusmodi iustus non est investitura. Corporalis apprehensio rei etiam voluntate domini facta rectum feudum non inducit. Quid, si coram curia id iusserit? is actus pro investitura habebitur. Raven. Quid, si per annum passus sit dominus vasallum possidentem, & ab eo servitia receperit? Investitus vasallus recte videbitur. c. l. 7. de consuet. recti feudi. Quid si sine servitiis 10. vel 40. ann. possiderit rectum feudum fuerit, & ad hæredes descendat, ut si quis. 7. si de feudo fuerit con. Quid, si dominus iustus inter venerit, nullos pares habentis? Baldus negat recte feudum fore. Contra Alvarotus rectum fore ait. Rav. & Laud. tum demum rectum fore putant, si hujusmodi iustus a principi modo

a De investitura, quam facit dominus sine consensu fidelis. tit. 22. Cujac.
b Investire pure alium de feudo vasalli dominus non potest sine consensu ipsius vasalli.
c Permutare feudum vasalli, eo ignorante & non consentiente, dominus non potest. adde l. non dominum. 5. C. de legibus. l. 2. C. de emphyteusibus.
d l. c. permutacionem. tit. 4. 5. 2. 3. eod.
e Et vasalli. Militis enim nomine significatur vasallus, & magis domino opponitur quam pagano, in princ. hujus tit. 4. 3. eod. c. 2. feud. 26.
f Pro infecto habetur quod sit contra consuetudinem feudalem. Quid? dominus alienans feudum vasalli, invito vasallo, num feudum amittit? quemadmodum amitteret vasallus, si feudum alienasset invito domino? Baldus negat: cum privatio vasallo sit inducitur illo casu præter nullitatem alienationis.
g Ut miles fidelis de possessione feudi non ejiciatur sine culpa. tit. 23.
h i. e. vasallus, ut sup.
i dixi tit. 21. sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
j d. tit. 21. sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
k i. e. vasallus, ut sup.
l d. tit. 21. sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
m i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
n i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
o i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
p i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
q i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
r i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
s i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
t i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
u i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
x i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
y i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.
z i. e. vasallus, ut sup. eod. i. e. nisi convictus & per sententiam condemnatus. l. a vasallo.

pe intervenit.
arg. l. omnium. 19.
C. de testam. l. pon.
C. de don. inter vi-
rum. Quid, si do-
mini iustus in bre-
viantum aliquo
testato interitus
fuerit? recte fue-
rit feudum: par-
tem enim authoritas
parium, & testati.
cap. 1. J. quid sit
investit.

2. Imo aliquo. 2.
feud. 26. §. 4. &
tit. 3. solve ut J.
cod. Constituitur
& acquiritur suc-
cessionem. c. 2. J. de
feud. cog. & prae-
scriptione. c. si
quis. infra. si de
feudo defuncti
cont.
b. absentibus scil.
paribus. alias si
praesentibus id ju-
beat, iustus pro
investitura cedit.
ut d. tit. 33.
c. Quasi feudum
non transit in ha-
redem.
d. nisi praescripse-
rit spatio 30. an-
nor. ut d. §. 4.

e. Feudum non
traditum morte
domini clerici
perim. tit. 27.
Cujac.

f. sub. ut de bonis
Ecclesiae investie-
rit: non propriis.
Hoc enim casu
comparatur lai-
co. c. 1. J. clericis.

g. Imo non exi-
gantur: succes-
siones enim inve-
stientis possessio-
nem tradere con-
guntur investito
2. feud. 35. & J.
cod. solve: Co-
guntur utique si
clericus vel de
suis aut ecclesiae
bonis investire
solvit investitu-
ram fecerit. d. 1.
35. non si de alie-
no. ut hic. & tit.

h. De contentione investituræ feudi inter dominum & vasallum. Cujac.
i. tit. 28.

k. Probationibus aliis deficientibus fides adhibetur possessoris juramento,
si modo possessio praesumptione aliqua juvabitur, veluti si possessor annuo, nec vi, nec clam,
nec precario, quiete & libere possederit. l. tit. 23. §. 1. cod. m. Successores jurare
possunt de investitura suo auctori facta, ut hic. & §. 1. J. cod. si modo facti veritatem nosse
possunt: non aliter. l. videamus. 4. D. de in litem jurando.

n. Testes citandi sunt: alias non citati testimonium non valet. adde Bart. in l. post legatum.
5. §. hic. vero. 10. ff. de his, quæ ut indigni.
o. Etiam inviti testimonium dicimus.
p. Testibus plerumque non creditur nisi juratis, ut hic. v. l. 9. C. de testib. Socium regula
Testis non juratus. 4. 24. q. Testis pro domino vasallus esse potest, in negotio ac lite
feudali, ut hic. Quo iure? quia nec prohibitus est iure, ideo admittendus. l. 3. D. de testib.

r. i. e. convasalli. Parium definitio: Pares sunt qui ab eodem domino feudum te-
nent. Extranei (patribus curia absentibus) testes investituræ esse possunt: ita testi-
bus idoneis absentibus aut deficientibus extranei admittuntur. adde l. consensu. §. C. de repud.
u. Testis, etiam si veritatem amore, pretio, vel alia causa celare voluerit, jurare & testi-
monium dicere cogitur, ut hic. unde colligitur admitti etiam testimonium ejus, qui pecunia
accepta testimonium initio dicere noluit. Præterea falsum testimonium non videri, qui ini-
tio rei gesta veritatem amore, pretio, vel alia simili causa celaverit, coactus tamen a iudice
juraverit & testimonium dixerit. Quid, si post juramentum celet, vel aliud referat? testi-
monium vitatur, ad hunc locum vide Socium regula Testium corruptio 405.

x. vide l. 3. D. de testib. y. i. e. iudex ordinarius. z. Praeposito: Cujacius ita
hunc locum emendat. Est autem praepositus missus & vicarius comitis.
a. se scientibus. Cujac. ut est J. 2. feud. §. me sciente. b. Testes producti coram arbi-
tro, possunt & debent cogi per iudicem ordinarium ad jurandum & testimonium perferen-
dum. c. tit. 22. in fin. §. cod. d. A denegata justitia, aut justitia quasi denegata,
non tantum appellatur superior iudex, sed princeps etiam adiri potest, ut post Bart. Bald. An-
gel. notat Rav. e. In causa feudali etiam ante litem contestatam, sententiam definiti-
vam dici posse hinc colligitur Raven. ut in causa appellationis. l. ult. §. illud. C. de temp. appell.

f. Possessio nuda vasallum non juvat, nisi legitime probetur: ea enim neglecta, juramento
domini fides habetur, ut hic. g. Testes in clericorum feudis æquo iure admittuntur pa-
res Curia, & extranei. Quid ita? Clerici clam sæpe faciunt suas investituras.
h. Clericorum investitura aliis ut sæpius occultiores. i. Quid? possuntne clerici suis
agnatis non potentioribus sed æqualibus iisdem prorsus conditionibus & pactis vasalli feu-
dum apertum conferre vel emphyteusim? possunt: An & seipsum investire de re Ecclesia-
stica aut feudo suæ Ecclesiae apertum, Prælati potest? non potest. Bald. & Doff. hic.
k. capitul. l. 12. D. de testib. Testes duo sufficiunt ad investituram feudi proban-
dam. m. qui & pares domus. n. extraneos.
o. vide tit. 28. J. cod.

a modo constitui posse, etiam si domino iubente b quis
alicujus rei nomine feudi possessionem nanciscatur, & te-
neat: licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vi-
xerit, quasi c feudi nomine retinere: hærede ejus in hoc
jure nullo modo ei succedente d.

SI e dominus, qui investivit, forte sit clericus, & con-
tingerit, ut ante moriatur, quam vasallus possessionem
feudi nancisceretur: exinanitur g feudum, quod genera-
liter in omnibus clericis, qui feudum dant, observatur.

SI h DE INVESTITURA INTER DO- minum & vasallum lis oriatur.

TIT. XXVI. i

SI inter dominum & vasallum lis oriatur de investitu-
ra feudi, domino sc. investituram se fecisse negante:
si k testibus res probari non poterit, possessoris l
sacramento res decidatur. † Idem §. in eorum fide-
jussoribus m observatur. † Si vero testes interfuerint, &
eos vasallus ad n testimonium vocaverit o, eorum testi-
monio cum sacramento p credatur. Testes q vero sint
pares r ejus s, & qui ab eodem domino feudum teneant:
qui si tempore investitionis abfuerint, etiam extranei t
sunt recipiendi, qui etiam u, si veritatem celare volue-
runt, forte amore x, vel pretio, vel alia qualibet ex causa,
a comite, y vel a populo z, jurate compellantur, quod
ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes a ta-
cebunt. His enim non cogentibus b eos, vasallus cum
ipso domino ad c Imperatorem d ire festinet, eique
causam intimet: & quod Imperator inter eos judicaverit,
observeretur. Si autem se venturum, vel nuncium missum
vasallus promittat: ex quo promiserit, usque ad an-
num quiete possideat. Si vero ad regem non venerit, vel
non miserit intra e annum, domini f sacramento causa
finiatur. Et si testes sacramento jam dicto præstito se non
interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio termine-
tur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum ha-
bent: præterquam quod de personis testium dictum est.
In g clericorum feudo pariter accipiuntur pares, & ex-
tranei: hoc ideo, quia cum clerici quosdam de feudo
investiunt, sæpe absconfe h & sine i præsentia suorum
confratrum k hoc facere student.

Orta contentione inter dominum & vasallum, si vasallus di-
cit, se vel patrem suum investitum, debet probare per testes sal-
tem duos suam intentionem. Bald.

i. Si quis se vel patrem suum ab aliquo defuncto,
vel patre ejus, de feudo investitum esse contenderit:
nisi per duos l pares de domo m ipsius domini proba-
verit, quod intendit, vel etiam cum pares absunt, per
alios n idoneos duos testes: tunc in electione domini
est, utrum velit jurare cum 12. o sacramentalibus, illum,
qui feudum quærit, per se, vel patrem ejus, si de hoc
quæzatur, de ipso feudo investitum non fuisse. Quod

h. De contentione investituræ feudi inter dominum & vasallum. Cujac.
i. tit. 28.

k. Probationibus aliis deficientibus fides adhibetur possessoris juramento,
si modo possessio praesumptione aliqua juvabitur, veluti si possessor annuo, nec vi, nec clam,
nec precario, quiete & libere possederit. l. tit. 23. §. 1. cod. m. Successores jurare
possunt de investitura suo auctori facta, ut hic. & §. 1. J. cod. si modo facti veritatem nosse
possunt: non aliter. l. videamus. 4. D. de in litem jurando.

n. Testes citandi sunt: alias non citati testimonium non valet. adde Bart. in l. post legatum.
5. §. hic. vero. 10. ff. de his, quæ ut indigni.
o. Etiam inviti testimonium dicimus.
p. Testibus plerumque non creditur nisi juratis, ut hic. v. l. 9. C. de testib. Socium regula
Testis non juratus. 4. 24. q. Testis pro domino vasallus esse potest, in negotio ac lite
feudali, ut hic. Quo iure? quia nec prohibitus est iure, ideo admittendus. l. 3. D. de testib.

r. i. e. convasalli. Parium definitio: Pares sunt qui ab eodem domino feudum te-
nent. Extranei (patribus curia absentibus) testes investituræ esse possunt: ita testi-
bus idoneis absentibus aut deficientibus extranei admittuntur. adde l. consensu. §. C. de repud.
u. Testis, etiam si veritatem amore, pretio, vel alia causa celare voluerit, jurare & testi-
monium dicere cogitur, ut hic. unde colligitur admitti etiam testimonium ejus, qui pecunia
accepta testimonium initio dicere noluit. Præterea falsum testimonium non videri, qui ini-
tio rei gesta veritatem amore, pretio, vel alia simili causa celaverit, coactus tamen a iudice
juraverit & testimonium dixerit. Quid, si post juramentum celet, vel aliud referat? testi-
monium vitatur, ad hunc locum vide Socium regula Testium corruptio 405.

x. vide l. 3. D. de testib. y. i. e. iudex ordinarius. z. Praeposito: Cujacius ita
hunc locum emendat. Est autem praepositus missus & vicarius comitis.
a. se scientibus. Cujac. ut est J. 2. feud. §. me sciente. b. Testes producti coram arbi-
tro, possunt & debent cogi per iudicem ordinarium ad jurandum & testimonium perferen-
dum. c. tit. 22. in fin. §. cod. d. A denegata justitia, aut justitia quasi denegata,
non tantum appellatur superior iudex, sed princeps etiam adiri potest, ut post Bart. Bald. An-
gel. notat Rav. e. In causa feudali etiam ante litem contestatam, sententiam definiti-
vam dici posse hinc colligitur Raven. ut in causa appellationis. l. ult. §. illud. C. de temp. appell.

f. Possessio nuda vasallum non juvat, nisi legitime probetur: ea enim neglecta, juramento
domini fides habetur, ut hic. g. Testes in clericorum feudis æquo iure admittuntur pa-
res Curia, & extranei. Quid ita? Clerici clam sæpe faciunt suas investituras.
h. Clericorum investitura aliis ut sæpius occultiores. i. Quid? possuntne clerici suis
agnatis non potentioribus sed æqualibus iisdem prorsus conditionibus & pactis vasalli feu-
dum apertum conferre vel emphyteusim? possunt: An & seipsum investire de re Ecclesia-
stica aut feudo suæ Ecclesiae apertum, Prælati potest? non potest. Bald. & Doff. hic.
k. capitul. l. 12. D. de testib. Testes duo sufficiunt ad investituram feudi proban-
dam. m. qui & pares domus. n. extraneos.
o. vide tit. 28. J. cod.

si jurare noluerit, actor juret cum duodecim sacramen-
talibus, se, vel patrem suum investitum fuisse. Quod si
jurare noluerit: qui convenitur, est absolvendus. Se-
cundum enim morem Mediolanensium hæc sacramenta
præstanda sunt, tam a filiis a actoris, vel rei, quam ab ipsis
principalibus personis. Si autem aliquis in possessione b
feudi sit, de quo dominus dicit eum investitum non fuisse:
tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare,
se vel patrem suum fuisse investitum. Hæc autem sunt
ita tenenda, si c per unum d annum sciente domino, &
non contradicente in possessione [feudi] permansit. Alio-
qui justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum
iniqua possessionis perjurio quandoque domino in pos-
sessione damnum afferat.

DE FEUDO DATO IN VICEM LE- gis commissoriae, reprobando f.

TIT. XXVII. g

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissi-
oriae. Baldus.

SI quis obligaverit aliquam rem pignori eo h pacto,
ut i si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset
creditoris, & eam pro feudo habeat, potest debitor
quandocunque k pecuniam solvendo, pacto non
obstante pignus recuperare. Feudum enim non l sub
prætextu pecuniae, sed amore & honore domini adquiren-
dum est m.

SI n quis investierit aliquem de o feudo sui militis.
Viri p Placentini prorsus asserunt hanc investituram
non aliter valere, nisi eo consentiente, cujus erat feudum.
Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseverant,
utrum eo sciente, vel ignorante, dummodo eo vivente
nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc
autem dicendum est de eo milite, qui feudi successores
non habet.

q DE USU MEDIOLANENSIIUM SE- cundum quosdam.

TITULUS XXVIII. r

Filio militis dicenti patrem investitum de pignore & XXX.
annorum nomine feudi possidere, desertur iurjuram-
dum. Jacob. de Bel.

Quidam obligaverat terram quandam suo militi:
deinde cum filius [i] sui [i] domini longum post
tempus pecuniam offerendo pignus liberare vo-
luisse, filius militis contendebat patrem suum
a domino suo defuncto de prædicto pignore investiti-
onem f feudi accepisse. Unde viri prudentes Mediola-
nenses interrogati laudaverunt, i in electione filii mili-
tis esse, cum xij. sacramentalibus u jurare x, patrem
suum, a se, vel domino suo per investituram prædictam
terram tenuisse: ita ut per y xxx. z annos contestatio pi-
gnoris a a parte domini adversus ipsum, vel patrem suum
facta non fuisset. Si autem ipse jurare noluerit: filius b
defuncti domini necesse habet jurare cum duodecim sa-
cramentalibus, defunctum militem inde per feudum in-
vestitum non fuisse. Quod si ita jurare recuset, investi-
re ipsum filium militis domini filius de jam dicta terra per
feudum debet.

g. tit. 29. Cuj. h. Quid si ita convenierit citra pignoris ullam mentionem, ut nisi sta-
tuto tempore decem mihi solveris, Tusculanum prædium meum sit? aut feudum habeas em-
ptum iusto pretio? valebit utrumque pactum. l. ult. D. de contrah. empt. l. si fundus. 16. in fin.
D. de pign. Bald. Alvar. Raven.

i. Formula legis commissoriae notetur. l. 2. D. de l. commissi. l. 1. C. de pactis pign.
k. etiam post 30. annos. Nam jus offerendi pretii debitori potestatis & facultatis iure com-
perit. Atqui iuri seu facultati non præscribitur. Quid, si debitor in mora luti pignoris
sui constitutus fuerit? præscribitur jus offerendi, vel eo tempore non expectato, l. si com-
venit. 4. D. de pignori. ult. l. 2. feud. 23. in fin. J. cod. Imo feudum interveniente etiam
pecunia potest adquiri. tit. 1. in fin. 7. 16. 24. in pr. §. cod. 2. feud. 12. Solve: pecunia adquisi-
ti non potest, eo contractu, qui iure sit reprobatus: alias iusto contractu, feudum pecunia nu-
merata adquiri potest.

m. & merito, cum feudum originem ex beneficio & amicitia habeat. n. tit. 3. Cuj.
o. tit. 3. §. cod. p. de feudo vasalli viventi invit potest dominus alium quandam
investire? Placentini præcise negant: Mediolanenses & Cremonenses adhibita distinctione
putant id feudum etiam conferri posse, dummodo nullum præjudicium fiat ipsi vasallo vi-
venti, aut ejus successoribus, eo mortuo. hoc est, putant feudum alienum posse in diem &
sub conditione conferri, ut hic. Atqui pactum futuræ successionis iniustum est. l. ult. C. de
pactis? hoc pactum non est de futura successione, sed potius de iure caduci, quod collatum
est in id tempus, quo nullum jus in ipsam feudum tertio alicui sit.

q. Si dominus feudum militi suo obligaverit. Cujac. r. tit. 31. Cujac.
s. i. e. investituram. t. i. e. responderunt. u. tit. 4. §. 2. 10. 26. §. cod.
x. Imo, in electione ejus non est jurare: cum ejus juramento credi lex veter. tit. 11. §. cod.
Solve: lex verat possessori asserti pignoris juramentum deferri, d. tit. 11. nisi sit munitus 30.
annorum præscriptione, ut hic. y. Feudum non intelligitur constitutum, nuda rece-
ptione servitiorum: nisi servitia sint recepta longissimo, hoc est, triginta annorum spatio r
& quidem continuo, sine interruptione ulla. z. adde 2. feud. 26. §. 4. J. cod.

a. Feudum præscriptione adquisitum, transit etiam ad hæredes. In re præscripta iure feudi
di locum habet successio: quia præscriptio veritati exæquatur, l. 1. C. de serv. & agn.
b. tit. 26. in princ. & §. 1.

OBERTI DE ORTO DE FEUDIS LIBER II.

DE FEUDI COGNITIONE.

TIT. I.

Causa generaliter aut deciduntur jure Romano, aut legibus Longobardorum, aut consuetudine: sed causae feudales deciduntur consuetudine.

Bald.

Obertus de Orto, Anselmo || filio || suo || dilecto || salutem. Causarum b, quarum cognitio frequenter nobis committitur, alia dirimuntur jure Romano: alia || vero || legibus Longobardorum c: alia autem secundum regni consuetudinem, quae quamquam sint variae, & quamquam secundum diversorum locorum aut curiarum mores sint diversae, nec breviter possint dici, nec hoc libello facile comprehendi: usum tamen feudi, qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In iudicio etenim, quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis autoritas: sed non adeo vim suam extendunt, ut usum d vincant, aut mores. Strenuus autem legisperitus, sicubi e casus emerferit, qui consuetudine f feudi non sit comprehensus, absque calumnia uti poterit lege scripta.

Sciendum g est autem feudum sive beneficium non nisi h in rebus soli, aut solo coherentibus, aut in iis, quae inter immobilia i connumerantur (veluti cum de camera k aut de cavena l feudum datur) posse consistere: ac feudum neminem posse acquirere, nisi m investitura n aut successione o.

QUID p SIT INVESTITURA.

TIT. II. q.

Investitura alia propria, ut possessio: alia abusiva, ut quando hasta, vel aliud corporeum porrigitur vasallo a domino pro investitura. Bald.

Investitura quidem proprie r dicitur f possessio, abusive t autem modo dicitur investitura, quando hasta vel aliud corporeum u quidlibet porrigitur a domino || feudi || se investituram facere dicente: quae x si quidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos y, saltem coram duobus z ex illis solenniter fieri debet: alioqui, licet

alii intersint testes, investitura minime valeat a. + Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit investitura, quærat: non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum, a tribus vel a duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiae illius, qui interfuerint, offerat: qui si denegaverint, forte corrupti b odio vel gratia seu pretio, & dicant se non interfuisse cum investitura facta fuerat, vel non reminisci c, tunc domino cogente jurent tactis d sacrosanctis scripturis, quod huius rei veritatem nesciant, & tunc actor aut alios producat pares, aut iurjurandi domino detur electio: ut proinde juret investituram factam non esse: aut sacramentum vasallo referat: & ille aut juret, aut acquiescat. Quod si jurare pares aliqua ex causa recusaverint, nec e dominus eos jurare compellat: licet vasallo etiam per extraneos probare investituram. Testibus vero deficientibus iurjurandi electio domino detur.

Vasallo possidenti feudum cavena, non opus est probatione: sed aut juret, aut referat. Bald.

1 ¶ Si vero vasallus f quidem possideat, vel si feudum camera g aut cavena, in duabus seu tribus h acceptionibus quietis quasi i possideat: dominus autem feudum negans esse rem suam petat: vel quod de camera vel de cavena bis k vel ter (sicut diximus) jam solutum est, deinceps solvere renuat: tunc non est opus probatione: sed possidenti data electione, aut juret suum esse feudum rectum l, aut m domino referatur iurjurandum. + Si n autem investitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos o testes p, aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationis emergente, res decidatur per iurjurandum.

Contentione orta inter dominum & vasallum de pactis apposis inter eos præter conditionem feudi vel naturam, domino quidem incumbit probatio: eo autem in probatione deficiente, vasallo defertur iurjurandum. Bald.

2 ¶ Præterea si aliquis tenor præter q communem r feudi rationem in investitura a Domino dicatur intervenire: vel si dicatur feudum sub tali conditione f dedisse, ut vasallus t in festis diebus vadat cum uxore sua ad ecclesiam: omni facultate probandi domino adempta, habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum.

+ Item si vasallus || per || pactum speciale contra feudi consuetudinem allegat, velut u de filiarum x successione: liceat ei tenorem si potest, sicut investituram probare: quod si in probatione defecerit, vel cessaverit: concedatur domino hoc denegare iurjurando præstito.

PER y QUOS FIAT INVESTITURA z, & per quos recipiatur.

ve in anno par caponum dederit nobili: num perpetua præstatio inducitur? non inducitur. vide l. 28. C. de pactis. l. cum de in rem verso. 6. D. de usuris. ut ait Baldus, locum non habet in mulieribus & rusticis.

l Feudum rectum dicitur, cuius possessio iusta est, ut hic, & tit. 33. 39. 81. 91. J. cod.

m Jurare vel referre iurjurandum possessor vasallus debet.

n pars altera divisionis propositæ initio huius tituli, ibi, quæ siquidem ab illo.

o etiam extraneos. l. feud. 26. vers. testes. §. cod.

p Probationum observata genera: Testes, ut hic, publicum instrumentum, iurjurandum, infra eod.

q Pactum insolitum investituræ qui intervenisse ait, id probare debet: quo deficiente in probatione, causa iurjurando adversarii deciditur, adde tit. 20. 24. §. 1. 26. §. 6. vers. si ille. 29. 73. 76. 84. 90. 104. 105. & similia.

r Pactum etiam insolitum feudi investituræ adjectum, est servandum.

s hinc feudum conditionale. tit. 75. 89.

t Quid si dignitate, infirmitate vel senectute id facere prohibetur? per substitutum servare debet. Bald. in l. quisquis. 27. C. de episcopis. adde l. in metallum. 22. ff. de penit.

u Pactum ut filia succedant, est præter communem feudi rationem: & tamen servandum.

x tit. 51. 104. J. l. feud. 1. §. 3. tit. 6. §. 1. 2. 14.

y De investitura veterum ac novi beneficii. vide Cujac.

z tit. 4. Cujac.

a Cur ita? ut quid fraudis excogitetur ab extraneis, qui non sunt ita noti domino.

b l. feud. 26. vers. testes. §. cod.

c Testis, qui dicit se non in præfenti meminisse, ac sequenti post die dicit se reminisci, neque suspensus, neque falsus, neque varius est.

d adde tit. 5. J. cod.

e Quid? qui non cogit pares ipsos jurare ac testimonium dicere dominus, num feudo privatur, quasi denegato iure vasallo adori? Glossa ita putat. Baldus negat: Alvarotus arbitrarium facit hoc est, id relinquit arbitrio iudicis.

f Superiore casu dictum est de domino possidente, g vide tit. 1. in fin. §. cod.

h facit tit. 33. vers. inde etiam dicitur J. cod. l. a. C. de f. de iur. & quæ d. xi ad l. 23. C. de pactis. hoc etiam docet: usum pro possessione esse, si quis bis

terve annonas ex cellario domini percepit.

i Jura quasi possidentur.

k Possessio feudi proprie & vere continuatur per annum domino sciente & patiente & servitia recipiente tanquam a vasallo, præscriptionem inducit pro vasallo, ut fides ejus iuramento habeatur, ut hic. Quid si rusticus bis ter-

a De feudis sive eorum consuetudine Mediolanensis, vid. Cujac.

b Causæ feudales deciduntur, vel jure Romano, vel Longobardo, vel consuetudine regni. Quo ordine? mox dicitur, c Longobardæ liberos authenticos esse hinc colligitur.

d Consuetudines feudales vincunt leges Romanas, ut hic. Consuetudini standum est quidquid disponat jus commune Duenaz. reg. 141.

e Est enim domina rerum 12. Gell. 12. sequenda velut altera lex, Rolad.

f conf. 4. statuto comparatur, Riminal. 2. conf. 304.

g pacto, Boer. decis. 137. Riminal. 1.

h conf. 181. veritati, Decius conf. 586.

i facit de illicito licitum, Gl. in c. tua nobis. extr. de simonia. ligat minores, Boer. de i. f. 86.

j pupillos, Boerius decis. 43. fumiosos, mente captos, l. sine. 32. §. Lucius. 6. ff. de adm. int. licet enim proprio non possint, alieno tamen consensu nuntantur. Jaf. in l. de quib. ff. de legib. adde quæ scripti ad l. 2. Cod. quæ sit longa consuet.

k In feudis negotiis finiendis spectanda est primum consuetudo si exstat: deinde ad similes casus consuetudine feudorum expressos sit extensio, c. 2. de feudo March. Post, ad legem scriptam, si quæ extat, recurritur, ut hic. quæ si non extat, ad legum similia recurrendum.

l arg. l. non omnes. §. 5. a Barbaria. 6. ff. de re milit. f Consuetudo intelligenda est, quæ præscripta: alias non præscripta, non tam consuetudo quam voluntas ejus inducendæ dici potest. c. Camara. de elect.

m In quibus rebus feudum consistat. tit. 2. Cujac.

n Feudum non consistit, nisi in re immobili vel quasi immobili. Quid ita? rerum, quæ usu consumuntur proprietas est penes accipientem. Atqui feudi proprietas penes dominum jure feudorum esse debet. Quid in nominibus vel rebus, quæ nobis perpetuo debentur, num possumus alii feudum constituere? possumus. Bald. hic. An & in immobili, cui res mobiles sint quædam adjunctæ? Possumus quoque. Ravennas:

i l. 14. C. de sacrosanct. Ecclesiæ. No. 7. §. 120. c. 1.

k i. e. cum ex arario vel arca domini vasallo assignatur stipendium certum, tit. 2. §. 1.

l vel de Cavena, id sit, quoties ex cellario domini, vasallo præbentur annonæ. Utrumque feudum de Camera sc. & Cavena in curte domini est. Proprium feudum est extra curtem, & consistit in præliis.

m Imo & præscriptione & traditione sine investitura, tit. 26. §. 4. J. cod. 1. feud. 28. §. cod.

n culpa alterius vasalli possidentis.

o vid. tit. 2. J. cod.

p De investitura feudi. Cujac.

q tit. 3. Cujac.

r propria investitura quid.

s Investitura propria, adprehensio est corporalis possessionis feudi: impropria, abusiva & ficta, sine corporali possessione ipsius feudi. Fit verbis tantum, quibus tamen symbolum aliquod corporeum adjungi solet: sit denique his duobus concurrentibus, nudis verbis & symboli interventu: pura hunc in modum: Ego investio te cum hoc annulo vel hac hasta, hac enim investitura feudi possessio non prehenditur, sed jus possessionis ipsius adipiscendæ & ingrediendæ propria autoritate acquiritur.

t Abusiva investitura.

u puta, vexillum, baculus, gladius, virga, annulus. Galli, parrain & baston.

x Investitura propria coram duobus saltem testibus, iisque paribus Curie (si modo tot pares investitor habeat) fieri debet: deinde inducendus est investitus in possessionem ipsam feudi. Hæc si defuerint, nulla nascetur inde obligatio. Quid si pauciores aut nulli pares sint? possunt extranei admitti. §. 1. vers. si autem. J. cod.

y Hi dicuntur pares curtis, J. cod. curie, domus, de domo domini. a feud. 26. in pr. & §. 1.

z d. §. 1. Quid, testes ipsi suntne ad investituram novam citandi? Alvarotus post Baldum putat citandos, nisi longissime absint. Ravennas putat expectandos, cum hæc investitura sit voluntaria: & jura contraria pertineant ad eos casus, quos celeriter expediri sit necesse.

Quid si citati adesse nolint? adus nihilominus valebit. Bald. Quid si unus tantum Par Cujac. hic & hic quoque citandus erit.

TIT.

TIT. III.

Vetus investitura fieri potest etiam a majore, vel a quocunque: nova autem non potest.
Bald.

Investitura autem aut sit de veteri a beneficio b, aut de novo c. Quæ de veteri sit, etiam d a minore potest fieri. Sive autem a minore, sive a majore fiat: non de omni possessione vasalli, sed e de iusta f causa tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur. Novi vero investitura feudi non ab alio recte fit, nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui g enim qualibet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare h, is nec per feudum poterit investituram i facere.

Res, cujus alienatio prohibetur, in feudum dari non potest. Bald.

I Sed etiam res, cujus alienatio prohibetur k, nec per beneficium dari conceditur l, nisi m in casibus: ut ecce si quis ex agnatis tuis rem, quæ a communi parente per successionem ad eum pervenerit n, alienare voluerit: non permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudinem alii eam vendere, nisi o tibi p vel alii proximiori q pro æquali r pretio accipere volenti. Per feudum tamen s cuiuslibet t dari potest: nisi fiat in fraudem u nostræ consuetudinis, vel legis novæ bonæ memoriæ Lotharii x, [vel Friderici y] Imperatoris. Tunc enim rescissa z investitura, reddito a te a, vel ab alio proximiori, videlicet secundum antiquam b consuetudinem, pretio, si quod dederit: is, qui investituram accepit, compellatur rem tibi restituere. † Personam vero investituram accipientis non distinguimus: nam etiam servus c investiri poterit, nisi ignorantia d prætendatur e. † Sed utrum ipse vel alius pro f te investituram faciat, vel suscipiat, nihil interesse putamus: potest enim hoc negotium & per g procuratorem ab utraque parte expediri. † Fœminam quoque etiam h novi feudi investituram i facere

posse, plerique consentiunt a. Nulla b autem investitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat c: cum d a fidelitate feudum dicatur vel a fide e: nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, ut sine f juramento fidelitatis habeatur.

QUID PRÆCEDERE DEBEAT,
AN INVESTITURA VEL FIDELITAS.

TIT. IV.

Fidelitatem præcedere debet investitura. Bald.

Utrum autem præcedere debeat fidelitas investituræ, an investitura fidelitatem, quaesitum scio: & saepe responsum est, investituram g debere præcedere fidelitatem h. † Fidelitatem i autem dicimus jusjurandum, quod a vasallo præstat dominus.

QUALITER & JURARE DEBEAT
VASALLUS DOMINO FIDELITATEM.

TIT. V.

Vasallus domino jurare debet, quod sibi erit fidelis: & quod credentiam sibi commissam non manifestabit.
Bald.

Qualiter autem debeat jurare vasallus fidelitatem, videamus. Jurare scilicet sic m debet: Ego juro ad hæc sancta Dei Evangelia n, quod a modo in antea ero fidelis huic, sicut debet esse vasallus domino: nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit [dominus] pandam o alii ad ejus detrimentum, me sciente p. Si q vero domesticus, id r est, familiaris ejus sit, cui jurat: aut si ideo jurat fidelitatem, non quod habeat feudum s, sed qui t sub jurisdictione u sit ejus, cui jurat, nominatim vita x, membrum, mentem & ejus rectum honorem custodire jurabit.

DE FORMA FIDELITATIS.

TIT. VI.

Vasallus & dominus sibi invicem auxilium & consilium præstare debent. Bald.

In epistola Philiberti episcopi in decretis 22. y causa, de forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis, quæ sequantur breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, ista sex z in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile; Incolume: ne sit in damno domino suo de corpore a suo. Tutum: ne sit ei in damno de b secreto c suo, vel de munitionibus d suis per quas esse tutus potest. Honestum: ne sit ei in damno de sua justitia e, vel de aliis causis, quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. Utile: ne sit ei in damno de suis f possessionibus. Facile, vel possibile: ne id bonum quod dominus suus facere leviter poterat, faciat ei difficile: neve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Ut fidelis hæc documenta caveat, justum est.

† Sed quia g non h sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est: restat i, ut in sex prædictis consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus

ricus, vers. f vero. (Nam de utroque hoc g tractatur.) Potest & hoc juramentum referri quoque ad eos, qui ut subditi (tamen non sint vasalli) jurare alicui vel ratione bonorum, vel habitationis ratione coguntur, vers. aut si adeo. J. cod. Quid? num dominus cogitur vasallo fidelitatem jurare? non cogitur. Nam effectus ipso sine jurejurando vasallis suis præstare cogitur dominus, quod interposito jurejurando vasalli. m Consuetudo in juramento fidelitatis est servanda: neque quidquam innovandum est in juramentis hominis & fidelitatis. n sis. 2. §. cod. sis. 7. J. cod. o i. e. evulgabo. v. sis. 7. J. cod. 1. feud. 17. p 1. feud. 26. vers. testis. in fin. §. cod. q Jurant aliter vasalli & non vasalli, puta domestici & habitatores, ut hic. Quid si unus & idem vasallus sit & non vasallus, puta domesticus? utrumque præstare cogitur: nisi si uno juramento utrumque juramentum explicare maluit. r Domesticus pro familiari. Porro domestici appellatione interpretes accipiunt consiliarium domini, camerarium, pincernam, dapiferum. s veluti si feudum in curte domini habeant. 1. feud. 5. in fin. §. cod. t Quid condominus collegæ unus & ejusdem castri, num mutuo sibi jurare debent? Id videtur: fingitur enim alius alii, juris præsumptione, subesse. u Non tantum feudatarii jurant, sed & ii, qui sub sunt alicujus jurisdictioni. x v. sis. 7. & 8. J. cod. y 22. q. 5. c. de forma. z nempe ut ne nocere corpori, secreto, munitionibus, justitiis, possessionibus, juri, aliisque hujusmodi.

a id est, vito, sis. 5. in fin. §. cod. sis. 8. in fin. §. cod. 3. Confess. Neapolit. 15. & 18. vid. form. Redevici 3. c. 19. b Quid si se occisurum Sempronium dixerit vasallo dominus? Dehortari primo dominus debet: ac deinde in genere ipsam Sempronium admonere, ut sibi caveat. Gloss. c. nervi. 13. distinct. 4. §. sacerdos. de offic. ordin. c sis. 5. §. cod. 1. feud. 17. d sis. 24. §. 2. vers. porro. J. cod. 1. feud. 5. vers. similiter. e dist. vers. porro. sis. 55. in fin. J. cod. f ut supra de suis munitionibus. g Vasallus a superioribus non tantum abstinere debet, sed & eo amplius in hujusmodi casibus consilio juvare dominum cogitur. b nota. i Oblivio in iis non admittitur, quæ quis interposito jurejurando facere cogitur, add. l. magnam. 20. c. de contrah. sig.

Videri,

a Investitura veteris beneficii sit, vel a successore domini, vel successore vasalli. sis. 31. J. cod. b Hujusmodi investitura est simplex feudi recognitionis, quæ apud quosdam sit plebanaque illata certa pecunia. Gall. relis. c ea dat legem contractui. d Investitura antiqui beneficii fieri potest etiam a minore: novi, non potest, ut hic. Quid ita? Qui de veteri feudo investitur, non alienat, nec infeudat, sed investituram tantum a majoribus factam confirmat: Imo ne quidem possessionem transferret, sed confirmat tantum. An quæ fuit injusta possessio hoc modo confirmabitur? Minime, nullum enim jus possessionis de novo tribuit, sed quaesitam confirmat tantum. In dubiis iusta tantum continentur, ut ne jus alterius lædatur, ut hic. Apertius dicamus: Infans & furiosus ne quidem investituræ antiquæ feudo, sed eorum tutores & curatores. Majores infans, de novo feudo etiam consensu tutorum & curatorum investire non possunt, cum hæc investitura sit alienatio: de antiquo etiam sine tutore & curatore investire possunt: si tamen læsi sint, restituentur, nisi dicamus in minoribus tutorem vel curatorem non habentibus iudicis præsentiam requiri. l. bonorum. 7. c. qui admittit. l. si infans. 18. c. de jure delib. e Non possidens non cogitur investituram petere, facit l. 4. §. 4. ff. de consensu. f i. e. non vitiosa. g Alienare prohibetur, in feudum dare non potest, add. l. ult. c. de alienat. rebus non alien. l. qui habebat. 101. ff. de legat. 3. Excipe casus sequentes in §. proximo. h Alienat, qui etiam utile tantum dominum alienat, ut & qui de novo investitur, d. l. ult. hoc quidem in minore. In majore aliud est, major enim alienare prohibetur invito domino, qui tamen eo invito subfeudare potest. i novam sc. Est enim novi feudi investitura, alienationis species. k vel a lege, vel a testatore, argumento emphyteuseos. l. ult. c. de reb. alien. l. falsa videtur illatio: Quippe res ecclesiastica alienari non potest, Nov. 7. potest tamen in feudum dari, l. feud. 1.

m Feudum antiquum vasallus etiam invito domino tibi adgnato, vel alii proximiori vendere potest: proximior adgnatus tibi præfertur, dum æquale pretium offerat, ut hic. Quid si tu præter vel ultra justum pretium numerasti? id etiam proximior offerre cogitur. Justum enim pretium est, quod inveniri potest. Doctores in l. 2. c. de rescind. Quid? num vasallus feudum suum alteri dare potest? Potest: dum ne consuetudinis, vel legis novæ Lotharii vel Friderici quid in fraudem fiat, vers. Per feudum. Fraus est, colore infeudationis abuti, & re ipsa vendere: fraus est post mortem suam proximiores agnatos feudo privare vellet. Pone investituram in fraudem ita factam esse, ut superflite investitore nocere possit, proximis tamen ejus agnatis eo mortuo non nocebit. Quin licet proximis agnatis feudum ita concessum in fraudem, revocare, pretio restituito ei, qui feudum sic in fraudem accepit. vers. tunc enim rescissa. Dices iniquum esse fraudulento emptori mercedem fraudis restitui? verisimile est, hunc versiculum referendum esse ad eum, qui sine mala fide in feudum accepit. Et ita hunc locum accipio, quem nec Ravennas, nec Laudenis intellexit. n i. e. prædia familiaria, sive allodia sint, sive feuda. o c. 62. legum Saxoniar. p sub. agnato: hæc enim vox refertur ad superiores, si quis ex agnatis tuis. q non potest quis feudum genearchicum alii vendere, quam agnato, si velit id agnatus eodem pretio habere, in feudum tamen cuiuslibet dare potest, ut hic & J. cod. r i. e. iusto: secus si viliori. s Quod alienare non possum nisi in proximum, possum id in extraneum jure feudi conferre. t idoneo tamen. u ut si adimulatur investitura feudi loco venditionis. sis. 55. J. cod. x sis. 52. J. cod. y sis. 55. J. cod. z Cui jus ἀγορίας competit, ad rescissionem alienationis agere potest.

a hinc jus ἀγορίας. b juris ἀγορίας origo hic referri ad antiquam consuetudinem videtur: cujus sit mentio in l. 14. c. de contrah. empt. add. Novellam Romanam, de qua vide 3. Harm. 3. Ναιαχ τὸ καὶ αὐτὸ πομὰν. Conf. Frider. J. cod. c Servus investiri potest (nontamen ab ignorante) id tamen, de quo investitus est, domino acquirat, add. sis. 1. 6. d Servum suum, qui scienter de feudo aliquo investitur, liberum facit, arg. l. super servum. 6. c. qui militare. Quid, si servum alienum ipsius servus contemplatione, & domino ejus scienter investitur? liber erit: eodem argumento. Quid si vel domino ignorante vel domino ejus contemplatione eum investitur? liber non fiet, sed feudum ejus domino acquiretur. Quid si ita servo alieno feudum dederis, ut ei adquiratur, non ejus domino? neque servo ipsi, neque ejus domino feudum acquiretur. e i. e. nisi putabatur liber. f Procuratore uti possumus in investiendo proprie vel abusive, ut hic, & 5. idem sedendum. de novis feudorum. g Per procuratorem investire & investiri possumus. h Fœmina potest antiqui feudi investituram facere: Imo & novi, ut hic, nisi forte bonis interdicta vel Longobarda sit, ut hunc locum restringunt Doctores. i Investire vasallum fidelitatem non jurantem, non cogitur dominus, nisi feudum tale sit, cujus nomine jurari fidelitas non debeat, ut hic.

a Ratio dubitandi hæc est, videbatur enim fœmina, nihil alienare posse: hoc curatorum auctoritate. 2. Longob. Quali mil. lib. alien.

b Neque vetus neque nova, sis. 20. J. cod.

c per se vel per procuratorem.

d Argumentum duci potest ab eodem.

e alii a fœda, de quo dicam alibi plenius.

f sis. 24. in fin. pr. & 76. J. cod.

g Investitura præcedit fidelitatem, sis. 7. in fin. J. cod.

h Cur investitura abusive præcedere debet juramentum vasalli?

Baldus hoc idem receptum esse putat: quod ipse dominus caput sit ipsius feudi, & persona agens a unde notat Ravennas, primo præcedere investituram verba-

lem anulo, vel alio signo faciam: deinde præstari fidelitatem a vasallo.

Tertio investituram realem, hoc est missionem in possessionem feudi subsequi.

Ea tamen in re prædicti ordinis præposterior investituram ipsam non vitaret, cum sufficiat intelligere ordinem spectari. 5. Ant. barad. 34. invest. de legat.

i Fidelitas quid?

k De juramento fidelitatis & qualiter vasallus jurat domino. Cujus add. hinc titulus sis. 6. & 7. J. & 63. dist. 1. sis. 33. l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

l. add. & dom-

esticus, vers. f vero.

a Perjurio vassallo non potest gratiam iurisdictionis facere princeps, invito ipsius vassalli domino.

b Inter dominum & fidelem si des est reciproca: ideoque dominus vassallo conjux & amicus dicitur, sit. 52. in fin. pr. J. eod. adde sit. 26. §. 7. vers. domino, sit. 47. J. eod.

c sit. 5. §. eod.

d v. sit. 28. in fin.

e d. sit. 28. §. 55.

f sit. J. eod. in iuramento fidelitatis

g excipit Principem suum ab antiquiore dominum, patriam.

h Interpretes vero has personas addunt: patrem, filium & fratrem, si qua videlicet in re adversus ius naturae laeduntur ab ipso domino.

i Addamus & uxorem.

k cum tacite id intelligatur.

l Simplicium & imperitorum habetur ratio: & ut Glossa in l. quoniam. 10. C. familia eriscunda. ait.

m Non omnis scit dicere, haeredem instituo. unde notant Testimonium eius valere, qui Titium possidere dixerit, tametsi interrogatus quid sit possidere, responderet se nescire. Glossa in l. stipulatio. 38. §. 5. hae quoque. 7. ff. de verb. oblig.

n Consilii & facti discrimen.

o id est, actu.

p Quid si vassallus consilium dederit, ut dominus furiosus capere- tur vel coercere- tur: aut ipse etiam furiosus ceperit, ut in vincula conjiceretur, ex l. Divus. 14. ff. de officio Praefid. l. 1. C. de emen. propin. 3. Vassallus nihil adversus iuramentum eo officio videtur fecisse, sed iuvasse potius dominum.

q Iuratur etiam super futuris.

r Atticissimus feudisticus.

s Impossibile non cogitur promittere aut praestare vassallus. Ita non tenebitur ad ea quae iure non poterit. l. nepos. 125. ff. de verb. sign.

t de domino non impediendo.

u Tempus omne cum quodam temperamento accipit oportet. l. Emilii. 38. ff. de minoribus.

v de domino certiorando.

w de auxilio ferendo.

x Fortuitum casum & iniuriam comparari, notat Laudenis hic.

y vid. l. ult. C. de act. empt. l. 9. §. 2. ff. locati.

z vid. Nitetam in Alex. Commemo. Vassallus non cogitur iuvare dominum iniuste alium offendentem.

a De generali ac speciali domini denuntiatione. Specialis igitur denuntiatione domini non exigitur: hoc est, dominus non cogitur specialiter denunciare vassallo, ut iuvet: cum generaliter denunciassit sufficiat.

b Iuvandi alterius debitor, intelligitur moram commississe, si requisitus non juverit. Ita qui iuvare promissit, intelligitur adversus conventionem fecisse, si requisitus aut interpellatus id non fecerit: nisi forte scivit magnum periculum imminere domino. Proinde in fœderibus Principum vel civitatum, pactum iuvandi, non committitur, nisi praecesserit denuntiatio.

c De arcano non evulgando. sit. 5. §. eod. sit. 28. in fin. J. eod.

d De consilio. b Consilium ex animi sui sententia vassallus domino praestare tenetur, & proinde non fraudulentum.

e de domino non offendendo.

f Investitura abusiva seu verbali (quae per anulum puta, vel hastam sit. c. 1. §. quid sit investitura) facta, & fidelitate praestata, dominus repetitur vassallum mittere in possessionem, qui nisi miserit, id quod intererit vassalli, praestare ei debebit. Quid si nudo pacto (id est verbali tantum investitura) promissit dominus se investiturum? Ravennas putat, etiam ex illo nudo pacto cogi dominum investituram realem facere: adeo ut nisi eam fecerit, vassallo, id quod eius interfit, omnimodo actione doli praestare debeat. e Fidelitas subsequitur investituram. sit. 4. §. eod.

g 1. feud. 4. §. sit. 26. §. 6.

h Hoc est, id quod re ipsa intererit, praestabit. puta damna omnia accepta. Imo & id, quod extra poenam intererit, puta id quod lucrari potuit vassallus ex feudi redditu, veluti si vassallus ipse pecuniam in mercibus emendis occupare consuevit. Raven. hic.

i i. e. id quod interest.

videri, & de fidelitate esse salvus a. Dominus quoque in his omnibus vicem b fidei suo reddere debet: quod si non fecerit, merito censetur maleficus, sicut ille qui in eorum pravavatione vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus & perjurus.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS. TIT. VII.

Traditur hic nova forma iurandi fidelitatis, quod praestatur vassallus domino. Bald.

Est & alia de novo super fidelitatis iuramento forma inventa, & utentium approbata consuetudine: quae hodie fere in omni curia videtur obtinere, hac scilicet: Ego, Titius iuro super c hac sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora in antea usque ad ultimum diem vitae meae ero fidelis tibi Cajo domino meo contra omnem d hominem excepto e Imperatore, vel rege. Quod verbum si recte intelligatur, nulla quidem indiget adiectione f, sed integram & perfectam in se continet fidelitatem: sed propter g simplices, & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adici solet, id est, Ego iuro, quod nunquam scienter ero in consilio, vel h in facto i, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod: vel quod k tu recipias in persona aliquam lesionem vel injuriam vel contumeliam: vel quod tu amittas aliquem honorem quem nunc habes, vel in l antea habebis, & si scivero vel audivero de aliquo, qui velit aliquod istorum contra te facere, pro m posse n meo, ut non fiat, impedimentum o praestabo. Et si impedimentum praestare nequivero: quam cito p potero, tibi nuntiabo q: & contra eum, prout potero, auxilium r meum tibi praestabo: & si contigerit te rem aliquam, quam habes vel habebis, iniuste vel s fortuito t casu amittere, eam recuperare iuvabo & recuperatam omni tempore retinere. Et si scivero te velle iuste u aliquem offendere, & inde generaliter x vel specialiter fuero requisitus y, meum tibi, sicut potero praestabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam z, vel per quod pandatur, faciam: & si consilium mihi super aliquo facto postulaveris: illud tibi dabo a consilium, quod b mihi videbitur magis expedire tibi: & nunquam ex persona mea aliquid faciam c scienter, quod pertineat ad tuam vel tuorum injuriam vel contumeliam.

I Investitura d vero facta, & fidelitate subsecuta e, omni modo cogatur dominus investitum in vassallum possessionem mittere f: quod si differat, omnem g utilitatem h ei praestabit.

DE INVESTITURA DE RE ALIENA FACTA. TITULUS VIII.

Miles ignorans a comite de aliena re, aut impignorata investitus, habet contra dominum actionem pro evictione: & sciens autem non, nisi stipulatio, aut pactum intervenierit. Bald.

Præsid. l. 1. C. de emen. propin. 3. Vassallus nihil adversus iuramentum eo officio videtur fecisse, sed iuvasse potius dominum.

Iuratur etiam super futuris.

Atticissimus feudisticus.

Impossibile non cogitur promittere aut praestare vassallus.

Ita non tenebitur ad ea quae iure non poterit.

de domino non impediendo.

Tempus omne cum quodam temperamento accipit oportet.

de domino certiorando.

de auxilio ferendo.

Fortuitum casum & iniuriam comparari, notat Laudenis hic.

vid. l. ult. C. de act. empt. l. 9. §. 2. ff. locati.

vid. Nitetam in Alex. Commemo. Vassallus non cogitur iuvare dominum iniuste alium offendentem.

De generali ac speciali domini denuntiatione. Specialis igitur denuntiatione domini non exigitur: hoc est, dominus non cogitur specialiter denunciare vassallo, ut iuvet: cum generaliter denunciassit sufficiat.

Iuvandi alterius debitor, intelligitur moram commississe, si requisitus non juverit. Ita qui iuvare promissit, intelligitur adversus conventionem fecisse, si requisitus aut interpellatus id non fecerit: nisi forte scivit magnum periculum imminere domino. Proinde in fœderibus Principum vel civitatum, pactum iuvandi, non committitur, nisi praecesserit denuntiatio.

De arcano non evulgando. sit. 5. §. eod. sit. 28. in fin. J. eod.

De consilio. b Consilium ex animi sui sententia vassallus domino praestare tenetur, & proinde non fraudulentum.

de domino non offendendo.

Investitura abusiva seu verbali (quae per anulum puta, vel hastam sit. c. 1. §. quid sit investitura) facta, & fidelitate praestata, dominus repetitur vassallum mittere in possessionem, qui nisi miserit, id quod intererit vassalli, praestare ei debebit. Quid si nudo pacto (id est verbali tantum investitura) promissit dominus se investiturum? Ravennas putat, etiam ex illo nudo pacto cogi dominum investituram realem facere: adeo ut nisi eam fecerit, vassallo, id quod eius interfit, omnimodo actione doli praestare debeat. e Fidelitas subsequitur investituram. sit. 4. §. eod.

1. feud. 4. §. sit. 26. §. 6.

Hoc est, id quod re ipsa intererit, praestabit. puta damna omnia accepta. Imo & id, quod extra poenam intererit, puta id quod lucrari potuit vassallus ex feudi redditu, veluti si vassallus ipse pecuniam in mercibus emendis occupare consuevit. Raven. hic.

i. e. id quod interest.

Cum de re aliena vel alii obligata investitura fiat, illud distinguitur, utrum scienti an ignorantia facta sit. Qui a enim aliena rei sciens b investituram accepit: nisi c pacto speciali sibi prospexerit, de evictione d agere non poterit: ignorans e vero recte agat, ut f aliud g ejusdem bonitatis, seu quantitatis h ei praestetur i. Sed in eo nulla est differentia, qui investituram fecit, utrum sciverit, vel ignoraverit.

Rei k autem per beneficium recte investitur vassallus hanc habet potestatem, ut tanquam l dominus possit a quolibet possidente, sibi quasi m vindicare n: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem o opponere p; nam & servitutem q eidem rei debitam petere potest, & retinere. f Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuriar servitutem s rei beneficiaria imponi e patitur, & ad dominum ex qualibet causa postea beneficium revertatur: an ex eo praedictum domino generetur, quæsitum fuit? & responsum est, ut vassallo quidem, donec u feudum tenet, possit obesse: domino autem etsi per longa tempora perseveraverit, servitus minime noceat.

Vassallus potest feudi conditionem facere meliorem, non deteriore in alterius praedictum. Barr.

1 ¶ E contrario autem si quid feudo a vassallo additum sit: si x quidem tale adiectum sit, quod per y se subsistere possit, id est, ut per se censetur, ut z, praedium: id non accrescit feudo. Si vero per se non a possit subsistere, ut servitus b: plerisque placet feudo accedere, & sic ut partem c feudi disponendam esse: meliorem d namque conditionem feudi facere potest: deteriore e vero sine f domini voluntate, vel eorum agnatorum g ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Feudum alienari non potest in alium, quinimo nec pignori obligari. Baldus.

2 ¶ Quamvis enim h possessio h per beneficium ad eum pertineat, tamen i proprietatem ad alium spectat: re vassallo cogitur aliud feudum ejusdem bonitatis & quantitatis, ut hic. Ita feudo evictio vassallus non agit ad duplum ex jure civili: sed ad tantum ejusdem bonitatis & quantitatis: denique ad cambium tantum feudi evicti, & sic speciem pro specie petere potest.

g sit. 25.

h seu quantitas. Hotom.

i Evictionis agi potest ob feudum donatione acceptum, ut hic. Jure civili ob rem donatam evictam, agi non potest adversus donatorem. v. l. 1. C. de evict. l. Arist. 18. in fin. D. de donat. Quid ita? feudo non est donatio simplex, sed ob causam.

k De jure, quod vassallus habet. sit. 9. Cujac.

l Vassallus post investituram feudi acceptam, tanquam dominus est. Ita duplex dominium est: verum & quasi dominium: ut & proprietatem & quasi proprietatem. Glossa l. 2. §. qualem. D. de interdictis. l. 25. D. de verb. sign. Atqui dominium per nuda investituram sine traditione non transit. l. traditionibus. C. de pactis. Respondeo, feudi dominium per nuda & abusivam investituram non transit, sit. 2. sup. eod. per propriam transire videtur, ut hic.

m Utiles & quasi rei vindicationi datur vassallo. Ut quasi dominus potest rem suam feudalem a quocunque possessore vassallus avocare, seu vindicare, a quocunque inquam extraneo: Imo & ab ipso domino, si feudum iniuste possideat dominus. l. 1. in fin. D. si ager vestigat. Quid si vassallus & dominus feudum vindicent simul? praefertenda erit vassallus: cum sit ejus causa propinquior & utilior actiones habeat. d. l. 1.

n Vassallo competit vindicatio. 2. feud. 43. J.

o Vassallus feudi nomine agere & defendere potest: Jure experiri, cum agendo, tum excipiendo potest. p d. sit. 43.

q Vassallo plus juris in feudo competit quam usufructuario in re usufructuaria. l. 1. D. si usufructus. l. 1. in fin. D. de novi operis nuntiatio.

r i. e. negligentia: alias legitur, injuria, ut notat Laudenis.

s Servitutem feudo imponi vassallus cum patitur pretio, dolo, vel negligentia, sibi nocet, non domino: etiam si servitus ea praescriptione alicui fuerit quæsitum. ut hic. Quid? si privatur feudo ea de causa, perinde, ac si feudum alienasset? non privatur. DD. hic. Quid si in iudicio servitus feudo vassalli fuerit imposita: vel ipsi domino servitus sic imposita nocet. bit. c. 1. J. de controversia inter vassallum. c. si vassallus. J. si de feudo defuncti cont. Quid, si contraxit x alienum vassallus? feudo domino aperto, creditoribus vassalli, potior fuerit dominus, ut hic notant interpretes.

t vid. §. 1. in fin. J. eod.

u Resolutio jure dantis resolvitur jus accipientis. l. 31. D. de pignoriis & l. sit. 13. §. eod. & l. ult. C. si pign. pignori datum sit. excipe sit. 9. in fin. prima. J. eod.

x Augmentum feudi factum opera vel industria vassalli si per se subsistit, & a feudo separari potest, pars feudi non censetur, ut hic. Quid, si per alluvionem quædam portio feudo adcrevit? pars feudi est. §. 5. si quis de manso. si de investitura feudi. l. 4.

y Prædia seu agri per se subsistunt.

z Augmenta feudorum duorum sunt generum: Quædam per se subsistunt, ut vicina feudo prædia comparata: quædam non per se subsistunt, sed feudo coherent place. Sine feudo esse non possunt, ut sunt servitutes feudo adquisitæ, ut hic, priora augmenta pars feudi non sunt, at posteriora.

a Servitus per se non subsistit. est enim qualitas & sic accidens. l. quid aliud. §. 6. D. de verb. sign.

b Servitutem feudo adquisitam per vassallum, aperto sibi feudo dominus retinet, ut hic. tenetur tamen servitutis affirmationem solvere hæredibus vassalli §. si vassallus. sit. hic finitur lex. Quid si jurisdictionem castro feudali adquisivit? jurisdictione hæredum vassalli fuerit. Potest enim separari jurisdictio a castro, cum penes unum feudale castum, penes alium jurisdictio esse possit.

c Servitus, pars feudi.

d Deteriorem feudi conditionem invito domino vel agnatis vassallus facere non potest: meliorem, potest. e idem in usufructu l. 10. l. 13. §. 4. l. 15. §. 6. D. de usufructu. & feudo dotali. l. 7. §. 1. D. soluto matrimonio.

f potest igitur volente: cum volenti non fiat injuria.

g adde 1. feud. 5. §. 1. 2. sit. 26. §. 5. vers. Titius.

h penes vassallum feudi possessio est: penes dominum ipsa proprietatem, hinc feudum res non mancipi. adde sit. 23. in fin.

i Feudi proprietatem penes dominum est: possessio penes vassallum. Quid hinc sequitur? jure Longobardo vel Romano uxores maritis suis succedentes in quartis, vel tertiis, maritis suis non succedere in feudis, ut hic, etiam si feudum, quo de agitur, ab ipsius conjugibus simul fuerit adquisitum: nisi aliud pacto sit conventum.

& ideo

a Evictionis non agit in dominum, qui sciens ad eo investitus est de feudo alieno: nisi evictionis periculum fuerit sibi stipulatus.

b aliud, si nesciens.

c Pacto sibi stipulari evictionem rei veteris legibus alienari, emptor non potest. princeps, vers. callidus. J. de prohibita feudi alienatione. per Fridaric.

d aliena tamen rei in feudum recepta etiam scienter, evictionem sibi stipulari potest, ut hic. quippe hic actus lege omnino irritus non habetur, ut prior ille.

e Adde sit. 46. J. eod. dixi ad l. 1. C. de jure dotium.

f Evictionis agit adversus dominum vassallus invehit de re aliena dominus etiam ignorans: nec enim illo modo decipiendus est vassallus.

g Evictio feudi, dominus præstat.

a 1. feud. 1. §. 3.
b de iur. iur. §. 2.
c 1. §. 8.

Feudorum successio in multis differt a successione iure civili introducta. Iure civili succedunt feminæ, l. maxim. virum. 4. §. 6. de liberis præter. in feudis non succedunt, ut hic. iure civili parentes succedunt, Ant. defunct. C. ad Test. iure feudorum non succedunt. cap. 1. inf. de natura success. femina. Iure communi cognati succedunt: sublata differentia agnationis & cognationis. Ant. defunct. post fra. res. C. de legitimis hered. iure feudorum so. agnati succedunt, non cognati. §. pen. sup. qui feudum dare. Differt quoque feudum ab emphyteusi feminæ ex pacto, aut nisi femineum sit feudum, in feudo non succedit, ut hic. quæ tamen succedunt in emphyteusi. Novell. de non alienandis. adde Everard. in Topic. loco ab Emphyteusi ad feudum. 30.
d 1. §. 3. tit. 6. §. 1. tit. 8. in fin.
e tit. 50. §. 1. eod.
f 1. §. 3. tit. 8. §. 1. masculis scilicet.
h 1. feud. 1. §. 2.
i 1. feud. 1. §. 1.
k 1. feud. 1. §. 4. sup. eod. tit. 50. inf. eod.

1. Feudum paternum dicitur, quod fuit illius parentis, qui fuit communis stipitis ac progenitor agnationis communis, ut hic, & cap. 1. de natura success. feud. ita fit ut in feudis successio omnis ad communem suum stipitem semper referatur.

m Præsumitur in dubio beneficium potius antiquum, quam novum? Ajunt nonnulli: & male, ut inf. eod. & tit. 25. inf. eod. adde 1. feud. 12. in fin.
n Juramentum de ferre iudex non debet, nisi causa bene cognita, ut hic. adde l. in bona fidei. 3. C. de R. C. & iurejurando. l. ubi falsi. 22. C. ad l. Cornel. de falsis.
o de successione fratrum feud. Cujac.

p 1. feud. 14. sup. eod.

q Jus adrecedendi in feudo novo locum non habet inter fratres, uno enim mortuo alter ei non succedit. §. 1. sup. de his, qui feudum dare. Quid si pars deficientis individua sit, puta frater? Jus adrecedit fratri superstite, data ejus partis æstimatione domino, nisi forte feudum contemplatione fratris mortui dominus dederit, vel nisi pars deficientis major sit: tunc enim pars superstitis adrecedit domino, data superstite æstimatione sue partis. Alvarotus, Ravennas.

r 1. feud. 20. Pacto nova forma dari potest contractui, adde l. 1. §. si conventis. ff. de pignori.

s Feudum quoties acquiritur a fratre, ut sit commune, tria hæc requiruntur: primum, ut ipsi fra. res simul habitent: secundum, ut sit acquisitum bonis communibus: tertium, ut qui infeudavit dominus id sciat.

t i. e. domo.

u d. tit. 20.

x & male. d. tit. 20. Imo bene. 1. feud. 1. §. 3. & 14. §. 1.

y Feudum castrense est, quod alicui datum est, ut militi, argum. l. si castrense. 7. l. si forte 2. ff. de castrens. peculio. quasi castrense, quod quis adquisivit non miles, ab habente districtum vel jurisdictionem, arg. l. ult. C. de inoff. test. 4. C. de advoc. divers. Jud. adventitium, si neutro modo fuerit acquisitum, DD. hic. Quid in adventitio feudo filii, pater habetne usum fructuum? non habet. Cur? feudum datur filio, ut serviat, & ita, ut fructus percipiat. Et hæc quidem ita sunt, nisi pater una cum illo vivat: tunc enim fructus communes erunt, quippe si hoc jus est in fratre, multo magis in patre admitti debet. Quæ ratio, sententia interpretum, in clericis, & eorum peculio Ecclesiastico, servanda: nimirum, ut, cui tale peculium fuerit, & patri & fratri quibuscum simul habitat, id communicare debeat. y. Bald. in l. sacrosanctæ 34. C. de epist.

z d. tit. 20. feudalem militiam equestrem fuisse hinc colligunt.

a dixi tit. 9. in fin. sup. eod. invicem vasallum nemo habet.

b An maritus succedat uxori in feudo? Cujac.

est. Filiis enim existentibus masculis a, vel ex filio b nepotibus vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, ceteri remonentur agnati c. Ad filias d vero seu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes, seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim feminini sexus, vel ex femineo sexu descendens, ad hujusmodi successione aspirare non potest: nisi e ejus conditionis sit feudum, vel eo f pacto acquisitum.

† His g vero deficientibus, vocantur primo fratres h cum i fratrum præmortuorum filiis, deinde agnati ultiores: k quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum: hoc l est, si fuit illius parentis, qui ejus fuit agnationis communis. Si enim Titii avus de novo beneficio fuerit investitus, Titio sine legitimo hærede masculo defuncto, ejus feudi successio non pertinet ad ejusdem Titii patrum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem, imo revertitur ad dominum. Ad cognatos enim ejus beneficium non pertinet, neque beneficii successio.

† Si vero dominus vel alius beneficium defuncti novum esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat: tunc onus probationis incumbit illi m, qui novum dicit. Sed scio aliter pronuntiandum esse. Bonus n enim iudex causa cognita diligenter intuebitur, cujus potius iurejurando dirimenda sit hæc quæstio, utroque scilicet in probatione deficiente.

DE a FRATRIBUS DE NOVO BENEFICIO INVESTITIS.

TIT. XII.

In feudo non habet locum jus accrescendi inter eos, qui pretendunt primam seu primordiale investituram.

Bald.

SI duo fratres de novo beneficio, & non p de paterno simul investiti fuerint: uno sine hærede defuncto, ad alterum non q pertinet ejus beneficii portio: nisi r facta fuerit eo pacto investitura. † Si s duo fratres in casa t communi post mortem patris remanserint, id est, habitaverint u simul, & unus eorum feudum acquisierit, plerique x dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum: sed neque vivente eo, qui acquisierit, neque post mortem ejus: fructus tamen erunt communes, donec simul habitaverint. Quod si cum y equis vel armis z communibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt: ne forte invitatus a dominus alium, quam quem voluerit, sibi acquirat vasallum: dum tamen meminerimus, id, quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

DE b INVESTITURA, QUAM TITIUS ACCEPIT A SEMPRONIO.

TIT. XIII.

Maritus non succedit uxori in beneficio ea mortua sine hærede. Bald.

Titius a Sempronio talem investituram accepit feudi, ut haberet ipse & hæredes sui legitimi masculi: & iis omnibus deficientibus femina. Porro Titius superstitite tantum filia decessit. Ipsa a Domino investita a fuit, & feudum in b dotem c dedit d, marito. que superstitite sine liberis decessit. Quærebatur, si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non e pertinere.

DE f VASALLO DECREPITÆ ETATIS, QUI FEUDUM REFUTAVIT, UT FILII INVESTIRENTUR.

TIT. XIV.

Si vasallus decrepitæ ætatis feudum refutavit, ut filii investiantur, & investiti sunt, postea decedente altero filiorum post investituram, fratre superstitite, & sine hærede, frater sibi succedit, & non revertitur ad dominum.

Bald.

Quidam vasallus, cum decrepitæ ætatis esset, feudum suum in manu b domini ad hoc refutavit, ut Sejum & Sempronium filios suos de eodem beneficio investiret. Vasallo mortuo Sempronius sine legitimo hærede, Sejo adhuc superstitite, decessit. Lis est inter dominum, tanquam i novum feudum sibi delatum esse dicentem, & Sejum paternum esse contendentem. Unde eorum sententia prævaluit, qui dixerunt hoc feudum quamvis refutatum, nihilominus esse paternum.

DE k INVESTITURA IN MARI-TUM FACTA.

TIT. XV.

Si contentio est, inter maritum filia vasalli, & agnatum de beneficio, an sit paternum vel novum, quæstio dirimi debet coram iudice ordinario vel arbitro.

Bald.

Vasallus superstitite tantum una filia decessit, illa vero maritum accepit, cui dominus accepta l pecunia partem m feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicens totum hoc feudum esse paternum, & ideo omnimodo esse ad se devolutum. E contra maritus contendit hanc partem, quam ipse habet, novum feudum esse; & ideo domino apertam: quaritur igitur utrum apud dominum eundem, & in ejus curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati iudicem n, vel arbitrum o utriusque consensu electum hoc esse debeat. Mihi p & aliis placet, potius apud iudicem ordinarium, vel arbitrum, quam apud eundem dominum hoc litigium fore determinandum.

† Item placet agnatum non q semper cogendum probare feudum hoc esse paternum, sed ab adversa parte novum esse probandum r. Qua deficiente in probatione, tunc agnato (ut dictum est) causa s cognita detur electio, quatenus vel juret esse paternum, vel t alteri parti referat jusjurandum: & ille aut juret, aut taceat.

† Illud tamen sciendum est, quod si u inter duos, qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum invitum trahere non potest ad dominum, vel ejus curiæ iudicium x. Si vero cum sua curia Do-

tos. Cujac 1. Feudum accepta pecunia dari potest. 1. feud. 24. §. parte accipi potest. n ordinarium scilicet ut i. eod. adde tit. 34. §. 6. eod. qui & comes & curiæ iudex.

o Iudex inter vasallos, de feudo contendentes, esse dominum non potest: quoniam ex consequentia quadam negotium ipsum domini geri potest. ut hic, unus dicitur antiquum: alter, novum esse. Interest autem domini novum esse potius, quam antiquum: quoniam redit enim ad dominum facilius novum feudum, quam antiquum.

q Probatio incumbit iudici, contententi feudum novum esse, quo non probante, transfertur electio in agnatum, paternum esse contendentem. r v. tit. 11. in fin. §. 1. eod.

s Juramentum cui deferretur, jurare, vel referre juramentum cogitur. c. manifestæ. 38. ff. de iurejur. Is vero cui referretur, aut jurare, aut litem cadere, ut hic. l. generaliter. 12. §. 1. C. de R. C. & iurejur.

u Si lis sit de feudo inter unum, qui dicitur vasallus, & alium, de quo dubitetur, an sit vasallus, cognoscere dominus simul cum curiæ: alias inter eos, qui certo sunt vasalli, solus dominus cognoscit.

x Iudicem. Cujac. 1. feud. 18. & ita legendum monent tit. 46. in fin. §. 1. eod.

a 1. feud. 8. in fin.
b Maritus in feudo non succedit uxori. Titulus juris civilis & Romani, unde vir & uxor, locum non habet in feudis. adde c. 1. tit. an maritus succedat uxori. Quidnam uxor in feudis viro potest succedere? non potest. De i. h. c. pro se scilicet ut tit. 17. §. 1. eod. alias pater feudum in dotem pro filia dare non potest. tit. 39. §. 1. §. 1. eod.
c Uxor marito feudum in dotem dare potest, ut hic. non æstimatum tamen, vel adjecto pacto de intro feudi, hic enim modis feminæ feudum alienari. Quid? feudo in dotem dato, qui servare cogitur maritus. De i. h. c. 1. feud. 13.
d de refutatione feudi. Cujac.
e tit. 9. §. 1. eod. tit. 38. §. 1. eod. h. d. tit. 9.
f Feudum refutatum per patrem, ea conditione: ut filii sui in eo investiantur, non est feudum novum, sed paternum, & consequenter in eo feudo, filii videlicet sibi non succedunt: quasi mutata feudi paterni natura, in unum investitionem, ut hic. Quid? remissa vasallo culpa a domino, propter quam feudo privati potest: num feudum remanet antiquum, an potius novum esse incipit? an dicemus antiquum manere: na ut vasallo moriente succedat ei agnatus, tanquam in feudo antiquo? an potius, novum esse dicemus, si id feudum sibi jam communis iurisperit dominus: & id deinde vasallo relicto: quoniam modum si ipse jus feudo privatus esset vasallus? Hoc verius est. Quid? num pacto novum feudum antiquum feudi naturam sortiri potest? posse putant interpretes, præterquam in peccato. k de contentione feudi inter generum & agnatum mortui & agnatum.

g 1. feud. 1. §. 2.
h 1. feud. 1. §. 1.
i 1. feud. 1. §. 4. sup. eod. tit. 50. inf. eod.
j 1. feud. 1. §. 1.
k 1. feud. 1. §. 4. sup. eod. tit. 50. inf. eod.
l 1. feud. 1. §. 1.
m 1. feud. 1. §. 1.
n 1. feud. 1. §. 1.
o 1. feud. 1. §. 1.
p 1. feud. 1. §. 1.
q 1. feud. 1. §. 1.
r 1. feud. 1. §. 1.
s 1. feud. 1. §. 1.
t 1. feud. 1. §. 1.
u 1. feud. 1. §. 1.
x 1. feud. 1. §. 1.
y 1. feud. 1. §. 1.

m feudi pro parte accipi potest. n ordinarium scilicet ut i. eod. adde tit. 34. §. 6. eod. qui & comes & curiæ iudex. o Iudex inter vasallos, de feudo contendentes, esse dominum non potest: quoniam ex consequentia quadam negotium ipsum domini geri potest. ut hic, unus dicitur antiquum: alter, novum esse. Interest autem domini novum esse potius, quam antiquum: quoniam redit enim ad dominum facilius novum feudum, quam antiquum. q Probatio incumbit iudici, contententi feudum novum esse, quo non probante, transfertur electio in agnatum, paternum esse contendentem. r v. tit. 11. in fin. §. 1. eod. s Juramentum cui deferretur, jurare, vel referre juramentum cogitur. c. manifestæ. 38. ff. de iurejur. Is vero cui referretur, aut jurare, aut litem cadere, ut hic. l. generaliter. 12. §. 1. C. de R. C. & iurejur. u Si lis sit de feudo inter unum, qui dicitur vasallus, & alium, de quo dubitetur, an sit vasallus, cognoscere dominus simul cum curiæ: alias inter eos, qui certo sunt vasalli, solus dominus cognoscit. x Iudicem. Cujac. 1. feud. 18. & ita legendum monent tit. 46. in fin. §. 1. eod.

minus

a Quo ordine? etiam extantibus agnatis feudum novum sit domini, non extantibus paternum, ut hic. Allodia vero venerabilem domum sequuntur. Novell. 76 & 123. cap. 38. sed & id feudum quod non solummodo datum fuerit, sed & Ecclesie simul. tit. 40. in fin. J. eod. Quid si subditus, & ut loquuntur, homo meus, talem domum ingressus fuerit? succedent primo liberi deinde succedat dominus: non autem domus hujusmodi religiosa. Doctores hic. quod superioribus repugnat. Quid, si Rex eam capitis diminutionem patitur? succedent consanguinei. gl. in can. scriptis. 26. c. 27. q. 2.

d ex jure civili desumptum. l. 68. l. 69. ff. de iudiciis.

e d. l. 68. 69. d. l. 13. 3. Rudovic. 27.

f Nov. 112.

g i. e. l. 3.

h Vassallo in dominum competit interdictionem unde vi.

i Paria sunt non respondere, aut perperam respondere. Unde notant, jus eum non tantum denegare, qui expresse denegat, sed & qui non loquitur aut obmutescit: aut qui moram in iure dicendo admittit.

k i. e. moderate hortari. ut l. 9. c. de cond. ob causam. l. 8. c. de liberali causa.

l Statutum depraedandi contumacia alicujus facultatem dari potest.

m depraedari. Honor. i. e. grassari in eum impune quasi solutus fide, ut hoc pacto, vassallo liceat possessionem suae officio iudicis ingredi: quod est contra jus civile. l. 68. ff. de rei vind. l. 3. ff. ne vis fiat. ita potest vassallus dominum contumacem in iure reddendo, feudali pretio privare, etiam manu militari & vi iudicis precepto.

n LIBERTERTIUS hic incipit secundum omnes doctores. Ideoque Cujacius tertium librum hic inchoat.

o de beneficio quid sit, & quibus modis amittatur. tit. 1. Cujac.

p Mediolanensis. argum. tit. 24. J. eod. fuit enim Oberus de Orto consul Mediolanensis. Orto Frisingensis 2. Frideric. 12.

q Causa feudi amittendi certa regula constitui non possunt, ut hic, ideoque causarum feudum amittendi adjudicatio arbitraria est. r l. 3. §. 2. ff. de testib. f Delicta ipsaque crimina suis titulis, hoc est veris coloribus distinguere ac depingere licet.

deposuit, habitumque religionis assumpsit, & sic conversus factus est. Hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod dominus vel agnatus ad se pertinere contendit. Sed judicatum est, domini vel a agnati conditionem esse potiore, eo quod desit esse miles seculi, qui factus est miles Christi: nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.

DE MILITE VASALLO, QUI contumax est.

TIT. XXII.

Dominus vocat militem, qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in culpam incidisse, per quam feudum amittere debeat, hic non respondet: quæritur, quid faciendum sit domino? Respondeo eum ad curiam vocari debere, & si non venerit, iterum eum debere vocari usque in spatio tertio septem & vel decem dierum, arbitrio ejusdem curiæ terminando. Quod si neque venerit ad tertiam & vocationem, hoc ipso feudum amittat: & ideo debet curia dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio: alioquin & beneficium & possessionem amittit: ut in Lombardia de iis, qui ad palatium venire contempserint, l. si cujuscunque g.

† Si vero vassallus conqueritur de domino, forsitan quia feudum malo ordine intravit h: domino perperam respondente i, quid vassallo faciendum sit, quæritur? Respondeo, eum curiam debere vocare, & in eadem curia de domino conqueri. Curia autem debet adire dominum, eumque salva reverentia, competenter cogere, ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel iudicio curiæ se committat. Quod si ter admonitus facere distulerit: tunc liceat vassallo ad aliam majorem potestatem ire, & sibi consulere: & si dominus ei justitiam facere noluerit, l poterit eum depraedare m.

IN QUIBUS CAUSIS FEUDUM amittatur.

TIT. XXIII.

Primo pater scribit filio, pramittens excusationem sui, dicens, quod causa, quibus feudum amittitur, non possunt sub regula definiri: & addit, qualiter vassallus contra dominum se debeat habere, postea definit beneficium dupliciter. Baldus.

Obertus de Orto, Anselmo (filio) suo salutem. Cogis me, & super hoc saepe scribendo multum urges, ut causas, quibus beneficium amittatur, enumeratas, tibi significarem. Quod ideo distuli, quia saepius circa nostræ & Reipublicæ curam occupatus, & multis privatorum causis, aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parvipendere, & studium discendi tibi nunc imminens negligere, quod mihi super hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris causas q illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendere. Nam sicut de probationibus in Digestis & scriptum reperimus, sic & de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ causa quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicujus vassalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri: nihil erraverit. De illa tamen ingratitudine loquor, per quam beneficium amittatur, non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficii videtur ingratus: sed sunt s quædam (ut ita dixe-

rim) egregie a ingratitudinis q causa, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi. Quomodo enim vassallus, quam d humiliter, quam devote, quam benigne, quam fideliter erga dominum suum debeat se habere, potius ex naturalibus & bonis curiarum consuetudinibus potest percipi, quam f lege aut scripto aliquo possit comprehendere. † Inprimis te illud scire oportet, beneficium illius, quod est g genus, talem esse definitionem b: Beneficium: nihil aliud est, quam benevola & actio l, tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo: in id quod facit, prona, & sponte sua parata, ut ait Seneca m.

† Hujus autem generis species quadam est beneficium illud, quod n ex o benevolentia ita datur alicui, ut proprietatem p quidem rei immobilis q beneficiata penes dantem remaneat: ususfructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum hæredesque suos masculos sive feminas (si r de his nominatim dictum sit) in perpetuum pertineat: ad hoc s ut ille & sui hæredes fideliter domino servant: sive r servitium illud nominatim u, quale esse debeat, sit expressum, sive indeterminate sit promissum.

QUÆ FUIT PRIMA CAUSA BENEFICII amittendi x.

TITULUS XXIV.

Si vassallus ab hærede domini, vel hæres vassalli a domino non petuit investituram intra annum & diem, amittit beneficium. Bald.

Prima autem causa beneficii amittendi hæc fuit, & adhuc est in plerisque curiis: (sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet) quod si vassallus per annum & diem, domino suo mortuo steterit, quod hæredem domini sui, investituram petendo, fidelitatem pollicendo, non adierit: tanquam ingratus a existens, beneficium amittit: & e converso, si domino superstitite vassallus decesserit, & filius ejus per jam dictum tempus neglexerit petere investituram, beneficio carebit b.

l Actio benevola genus beneficii, non res aliqua: puta, fundus, ædes, annonæ: feudum ipsi est, non prædium ipsum.

m lib. 3. de beneficiis cap. 6.

n Feudum ut sit perfectum, sex requiruntur: videlicet, ut dominus id det sponte, non coactus: ut directum dominum maneat penes ipsum dominum: ut id, quod in feudum datur, consistat in re immobili vel quasi immobili: ut dominium utile transeat in vassallum: ut feudum ipsum transeat perpetuo in descendentes masculos: ut vassallus fidelitatem præstet & fideliter serviet.

o Causa efficiens.

p Causa formalis. tit. 8. in fin. J. eod. ut hinc constet feudum esse rem nec mancipi.

q vel quasi. tit. 1. in fin. J. eod. Causa materialis.

r 1. feud. l. 3.

s Causa finalis.

t Feudum datur aut servitio aliquo nominatim expresso: aut nullo expresso, quod interpretatur ex natura communi feudi, ut hic. Quid, si feudum ita datum sit, ut nullum servitium præstetur? Consequitur jure feudi in omnibus, præterquam in servitio præstatione. Nam iisdem causis ac delictis amittetur, sicut alia feuda: excepto servitio, quod ex pacto non debet.

u tit. 51. §. 7. inf. eod.

x 1. feud. §. 17.

y Feudum amittit vassallus investituram intra annum & diem non petens ab hærede domini, ejusve successore: quæ consuetudo Mediolani non obtinet, ut hic, neque in minore quatuordecim annis. cap. si minori. J. si de feudo defuncti cont. neque ubi iustum impedimentum adeat vel obest. cap. 1. sup. quo tempore miles. non obtinet quoque in milite, qui intra annum & diem petere debet. d. cap. 1. Aliud quoque in feudo novo, in quo nullum tempus statutum est ad petendam investituram realem. Aliud quoque, si vassallus ipsum feudum non possideat, sed tertius aliquis. Cujacius l. solennibus. 25. l. de rei vind. quoniam id tempus non currit filio vassalli, antequam se miscat hæreditati, antequam sciat mortem patris, antequam sciat rem de qua agitur, feudalem esse. Quin vassallo intra id tempus mortuo, ejus hæres idem temporis spatium habere debet. cap. 3. sup. quo tempore miles. Quid: num satis est investituram petisse nulla fidelitate oblata? satis est. cap. ult. §. per quos fiat investitura. Quid, si vassallus quæsitum dominum non reperit & id tempus lapsum fuerit? feudum non amittit: testari tamen id vassallum testibus præsentibus oportebit, l. 2. c. de his, qui per metum jud. non appellaverunt. Quid: petende investituræ causa, absente domino num adire cogendus est vassallus? non ita longe absentem adire cogitur: hoc tamen arbitrio iudicis statuetur. Quid, si vassalli auctor suo, suorumque successorum nomine fidelitatem semel juraverit? etiam investitura petenda est, doctores hic. Quid, intra id tempus num servitium præstare cogitur? sic sane. Quid, si temporis eo spatio communi offenderit? etiam feudum amittit. Quid, si eo lapsso investituram petat? moram non purgat. Quid, si dominus intra id tempus vassallum petentem non investit? proprietatem sui amittit. gloss. sup. per quos fiat investitura.

z v. 1. feud. 22. sup. eod. tit. 40. §. 3. J. eod.

a Ingratitudinis causa potestne pacto remitti in feudis? Baldus negat, si remittatur ingratitudo adversus contractum aliquam: secus si remittatur ingratitudo delicti. Laudenis, neutro modo putat ingratitudinem posse pacto remitti, cum pacta quibus delicta remittuntur, non valeant. Contra tamen fore existimat, si feudum est pacto datum fuerit vassallo qui vitam domini sui defenderit. Huic enim vassallo feudum nulla ex causa auferri potest velut meritis apertissimis, vel contractu vero quæsitum. x. feud. 2. ubi Laudenis.

b excipe tit. 52. in fin. inf. eod. tit. 55. v. 1. præterea. inf. eod. tit. 57. inf. eod.

Si domi-

a id est, graviores.
b ingratitudo non quavis, sed summa tantum feudum amittit.
c Officium vassalli erga dominum certa regula definiti non potest, id enim varium est, pro curiarum varietate.
d tit. 5. §. 7. sup. eod.
e Consuetudo est optima, quæ a natura, & ratione naturali ducitur.
f idem de mora dicitur. l. 32. ff. de usuris. adde l. 3. ff. de solution. l. 14. ff. de diversis & temporalibus.
g Beneficium autem iudicium generis, autem iudicium in specie, ut hic.
h Definitio beneficii.
i seu feudum.
k 1. feud. 27. Ideoque redemptio si ve a vassallo & ius feudi non mutabit. nam & in rebus gratuitis plerumque intervenit honor, munus, salarium & remuneratio: ut in mandato. l. 1. §. 7. ff. mandati. ad vocato & mensore. l. 1. §. 1. ff. de for. depositis. l. 2. §. 24. ff. de vi bonorum rapti. donatione propter opus, v. Vicentium 7. ff. de iud. 145.

a tit. 22. §. eod.
b §. 2. vers. sed
non alia.

c Contumax va-
sallus privari jure
suo potest: etiam
ante traditam sibi
possessionem feudi.

d Pares curie ju-
dices sunt com-
petentes inter
dominum & va-
sallum: etiam si
de feudo novo, &
investitura reali
quæstio sit.

e Interdum fide-
litas juramen-
tum non debetur,
tit. 3. in fin. §. eod.
tit. 76. §. eod. de-
betur tamen fides,
f. tit. 3. §. 76.

g feudum potest
hinc fidelitate per
pactum constitui.
cap. ult. sup. per
quos hinc investitur.

h i. feud. §. 17.
sponte, Quid, si
dominum desere-
rit, quod eum
juvare non po-
tuit? aliud di-
cendum fuerit.

Idem notant in-
terpretes, si metu
tyranni, seu po-
tencioris princi-
pis, dominum de-
seruerit.

i sententia tamen
exigitur, ut pri-
vetur.

k Grandis jactu-
ra bonorum, quæ
sit, arbitrio judi-
cis hincur.

l tit. 39. in fin. §. eod.

m tit. 7. §. eod.

n feudo privati
vasallus potest,
etiam ex sola ne-
gligentia, non ad-
moniti domini de assultu, id est, de vi, morte, captione vel patrimonii grandi jactura.

o i. feud. §. vers. item fidelis.

p i. e. innuptæ. Comis enim tantum, non ullo velamine, virgines obtegebant caput. Et præceptum Pauli solas ad virgines pertinere existimabatur: quod tamen est contra sententiam Tertulliani: & ita in l. Longobard. de eo, qui pat. filijs nec hab. l. 21. 23. 25. 27. de succ. & in const. Neap. de succ. in feud. in capillo esse dicitur, quæ nondum nupit viro Virgines innuptas veteri more in capillo fuisse, notant hic interpretes. Multis locis in Germania mos ille servatur.

q Etiam sponte ac volens d. hic.

r Feudo privatur, qui cum sorore domini sui stuprum admiserit, ut hic. & tamen feudo non privatur, qui fratrem domini interfecerit. c. 1. §. an ille, qui interfecit. Cur tam varie? An quod gravius sit stuprum, quam homicidii crimen, an potius, quod injuria majore afficitur dominus, sororis stupro, quam fratre occiso? an quod stuprum hic admissum est in domo domini: ut hac loci circumstantia delictum augeatur? Quid: num idem fuerit in sorore domini nupta, manente tamen in ipsius domini domo? Ravennas idem esse monet.

f i. feud. §. vers. similiter. §. tit. 17. c. adde tit. 6. §. eod.

u l. 1. §. 2. ff. de obsequiis. Nov. 115. c. 3. §. 1.

x nisi se ipsum defendens & ad sui tutelam fecerit.

y al. iniecerat. Hic enim notatur conatus cum aliquo actu: ut nuda manus levatione, aut percussione, vasallus feudum non amittat, ut ne in hoc proposito locum habeat lex, item apud Labonem. 15. §. si quis. i. ff. de injuriis.

z d. c. §. 2.

a aut potius vitæ d. c. §. 5.

b Quid si dominus ipse non est conquisitus? si quia morte præventus, vel delictum igno-
ravit, conquisitus non potuit, hæredibus domini feudum committitur.

c Justitiam denegans domino vasallus (quod sit, si in jus de re feudali vocatus a domino, ire negligit vel contemnit, aut domesticos suos juri non sinit, a quibus fuerit dominus injuria affectus (feudum amittit, ut hic. ut per contrariam justitiam denegans, vasallo do-
minum feudi proprietatem amittit. cap. 1. §. qualiter dominus proprietatem privetur.

d tit. 6. vers. honestum. §. eod. tit. 55. in fin. §. eod.

e hic locus ostendit duos feudorum libros ab Oberto fuisse conscriptos.

f Fidem seu conventionem servitii feudo adjecit non servans vasallus, feudum amittit, etiam si id in investitura non fuit adjectum: tunc namque id intelligitur, adde C. de do-
nat. qua sub modo, Quid, qua actione eo nomine experietur ipse dominus? vel rei vin-
dicatione, vel conditione ob causam, vel conditione ex moribus feudorum.

g tit. 3. in fin. §. eod. h §. 1. §. eod. Interpellatio igitur exigitur. Duobus tamen
casibus etiam citra interpellationem servitium suum offerre cogitur vasallus, si videlicet
sciat dominum periclitantem, vel si certa dies servitium debeat: ut dies interpellat pro ho-
mine. l. magnam. 12. C. de contr. stipul.

i Impotentia seu impedimentum excusat vasallum non servientem.

k i. feud. 17. §. eod. tit. 5. §. eod. Nov. 22. cap. 21. 115. c. 3. §. 7.

l Accusans calumniose dominum, feudum amittit, ut hic. Quid, si accusatoris nomine
sejusavit, aut testis ei vel advocatus ultro ac sponte adfuit? Idem. Quid, si læsæ majesta-
tis accusavit, aut suam suorumque injuriam persequens, vel minor accusavit? Aliud.

Quid si adversus dominum male judicavit? si malo animo judicavit, & grave damnum do-
mino intulit, neque peritiores consuluit, feudum amittit. Pd. hic. Quid, si potestate
iusta ex causa? licet ei poenitere.

m adde tit. 39. in fin. §. eod.

Si dominus a vasallo petierit fidelitatem, investituram polli-
cendo, nec legitime requisitus eam prestare voluerit,
tandem ingratus feudum amit-
tit. Bald.

1 ¶ Est & alia ingratitude notanda, si dominus inve-
stituram pollicendo vasalli fidelitatem petierit: & illo
non præstante, dominus tribus vicibus, convenienti tem-
pore interposito, forte septem a diem spatio, ad curiam
suam super hoc reclamaverit b: & vasallus c tribus vici-
bus citatus a d suis paribus jurare noluerit: si e tamen
beneficium tale sit, ut pro eo iurandum fidelitatis fieri
debeat. Sunt enim quædam feuda ita data, ut g pro his
fidelitas non sit præstanda.

Vasallus amittit feudum, si cum domino non tuit in pra-
lium, dum potuit. Bald.

2 ¶ Item qui dominum suum, cum quo ad præli-
um iverit, in acie periclitantem dimiserit h, beneficio i
indignum se judicavit.

¶ Præterea si vasallus rescierit aliquem contra domi-
num suum assultum, vel mortem, vel captivum, aut pa-
trimonii grandem k jacturam facere molientem: debet
dominum super hoc quam citius potest l, certiorare m,
ut proinde dominus sciens prudensque periculum valeat
declinare. Quod si non fecerit, doloque vel negligen-
tia n sua vel fraude celaverit: beneficio se cariturum a-
gnoscat. ¶ Rursus si domini vel domine filix, vel nu-
rui o aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo p
dicitur q, se immiscuerit: feudo, quo se monstravit in-
dignum, carere r debet. ¶ Porro si dominum assalie-
rit s, vel vicum t, in quo est, per vim aggressus fuerit,
vel impias u manus in personam domini ubicunque x in-
gresserit y, vel alias graves z, vel inhonestas injurias intu-
lerit, vel morti a ejus veneno, vel gladio, vel aliter insidia-
tus fuerit, beneficium amittit b.

¶ Illud tamen non lateat, quod si c quis suo domino ju-
stitiam d facere noluerit: feudum quod tenebat, perdet:
sicut in alio e libello tibi scripsisse hoc credo.

¶ Sed non est alia justior causa beneficii auferendi,
quam si f id, propter g quod beneficium datum fuerit,
hoc servitium facere recusaverit h: quia beneficium a-
mittit. Aliud est, si forte ideo non servierit, quia i non
potuerit: tunc enim feudum non amittit. ¶ Item si dela-
tor k domini sui exiterit, & per suam delationem grave l
dispendium eum sustinere fecerit: vel si cognoverit domi-
num inclusum, & eum, cum m potuerit, non liberavit:

id est, de vi, morte, captione vel patrimonii grandi jactura.

o i. feud. §. vers. item fidelis.

p i. e. innuptæ. Comis enim tantum, non ullo velamine, virgines obtegebant caput. Et præceptum Pauli solas ad virgines pertinere existimabatur: quod tamen est contra sententiam Tertulliani: & ita in l. Longobard. de eo, qui pat. filijs nec hab. l. 21. 23. 25. 27. de succ. & in const. Neap. de succ. in feud. in capillo esse dicitur, quæ nondum nupit viro Virgines innuptas veteri more in capillo fuisse, notant hic interpretes. Multis locis in Germania mos ille servatur.

q Etiam sponte ac volens d. hic.

r Feudo privatur, qui cum sorore domini sui stuprum admiserit, ut hic. & tamen feudo non privatur, qui fratrem domini interfecerit. c. 1. §. an ille, qui interfecit. Cur tam varie? An quod gravius sit stuprum, quam homicidii crimen, an potius, quod injuria majore afficitur dominus, sororis stupro, quam fratre occiso? an quod stuprum hic admissum est in domo domini: ut hac loci circumstantia delictum augeatur? Quid: num idem fuerit in sorore domini nupta, manente tamen in ipsius domini domo? Ravennas idem esse monet.

f i. feud. §. vers. similiter. §. tit. 17. c. adde tit. 6. §. eod.

u l. 1. §. 2. ff. de obsequiis. Nov. 115. c. 3. §. 1.

x nisi se ipsum defendens & ad sui tutelam fecerit.

y al. iniecerat. Hic enim notatur conatus cum aliquo actu: ut nuda manus levatione, aut percussione, vasallus feudum non amittat, ut ne in hoc proposito locum habeat lex, item apud Labonem. 15. §. si quis. i. ff. de injuriis.

z d. c. §. 2.

a aut potius vitæ d. c. §. 5.

b Quid si dominus ipse non est conquisitus? si quia morte præventus, vel delictum igno-
ravit, conquisitus non potuit, hæredibus domini feudum committitur.

c Justitiam denegans domino vasallus (quod sit, si in jus de re feudali vocatus a domino, ire negligit vel contemnit, aut domesticos suos juri non sinit, a quibus fuerit dominus injuria affectus (feudum amittit, ut hic. ut per contrariam justitiam denegans, vasallo do-
minum feudi proprietatem amittit. cap. 1. §. qualiter dominus proprietatem privetur.

d tit. 6. vers. honestum. §. eod. tit. 55. in fin. §. eod.

e hic locus ostendit duos feudorum libros ab Oberto fuisse conscriptos.

f Fidem seu conventionem servitii feudo adjecit non servans vasallus, feudum amittit, etiam si id in investitura non fuit adjectum: tunc namque id intelligitur, adde C. de do-
nat. qua sub modo, Quid, qua actione eo nomine experietur ipse dominus? vel rei vin-
dicatione, vel conditione ob causam, vel conditione ex moribus feudorum.

g tit. 3. in fin. §. eod. h §. 1. §. eod. Interpellatio igitur exigitur. Duobus tamen
casibus etiam citra interpellationem servitium suum offerre cogitur vasallus, si videlicet
sciat dominum periclitantem, vel si certa dies servitium debeat: ut dies interpellat pro ho-
mine. l. magnam. 12. C. de contr. stipul.

i Impotentia seu impedimentum excusat vasallum non servientem.

k i. feud. 17. §. eod. tit. 5. §. eod. Nov. 22. cap. 21. 115. c. 3. §. 7.

l Accusans calumniose dominum, feudum amittit, ut hic. Quid, si accusatoris nomine
sejusavit, aut testis ei vel advocatus ultro ac sponte adfuit? Idem. Quid, si læsæ majesta-
tis accusavit, aut suam suorumque injuriam persequens, vel minor accusavit? Aliud.

Quid si adversus dominum male judicavit? si malo animo judicavit, & grave damnum do-
mino intulit, neque peritiores consuluit, feudum amittit. Pd. hic. Quid, si potestate
iusta ex causa? licet ei poenitere.

m adde tit. 39. in fin. §. eod.

a feudum perdit. ¶ Prædictis modis beneficium debere
amitti, tam naturalis, quam civilis ratio suadet: quæ
potest colligi, si quis novam b constitutionem justas ex-
heredationis c causas enumerantem, & alias constitu-
tiones veteres, justas ingratitude d & repudii e cau-
sas: quibus matrimonia recte contracta solvuntur, & do-
nationes f jure perfectæ revocantur, subtiliter scrutatus
fuerit. Sed quia natura g novas deproperat edere for-
mas: potest multis modis contingere, ut alia emergant
causæ, quibus videatur juste adimi posse feudum: ideo-
que judex h solers & discretus, & aequitati obsecundare
solicitus, cuncta subtiliter dispensans; provideat, si qua
fuerit antiquioribus causis similis i seu major: ut pro-
inde sciat, utrum beneficium sit amittendum, an nihilo-
minus retinendum. ¶ Illud enim est certum, quod
non k ex omni causa, ex qua opinio vasalli gravatur, be-
neficium amittitur. Nam & sæpe dejerat l, & benefi-
cium nihilominus retinet: ut puta qui beneficii portio-
nem alienat, absque domini scientia, beneficium qui-
dem retinet m, sed fidem promissam servare non vi-
detur n.

Ubique dominus principaliter offenditur per reatum
vasalli, ibi ad dominum feudum rever-
titur. Bald.

D Enique o sæpe quæsitum est, vasallo propter justam
culpam a feudo cadente, utrum p ad dominum, an
ad successorem vasalli beneficium pertineat: sed hæc
distinctio tam ratione, quam moribus comprobata est,
ut si quidem vasallus ita in dominum peccaverit, ut fe-
dum amittere debeat: non ad proximos, sed ad domi-
num beneficium revertatur, ut hanc saltem habeat suæ
injuriæ ultionem q. Si vero non in dominum, sed alias
graviter deliquerit, vel grave quid commiserit, sicut ille,
qui fratrem r suum interfecit: vel aliud grave crimen,
(quod parricidii appellatione continetur) commiserit,
feudum amittit: & non ad dominum, sed ad proximos
pertinet: si tamen beneficium fuerit paternum. Sic e-
nim sæpe pronunciatum scio. Si vasallus contra con-
stitutionem bonæ memoriæ Lotharii f Imperatoris be-
neficium alienaverit: quia dominum contempnere i vi-
detur, ad dominum beneficium pertineat: scriptum est
enim, ut pretio u se cariturum x agnoscat.

y SI DE FEUDO VASALLUS AB ALI-
quo interpellatus fuerit, & dominus eum defen-
dere noluerit.

TITULUS XXV.

Dominus vasallo cum extraneo litem habenti de feudo,
de evictione tenetur, si monitus eum non
defenderit. Bald.

N egotium tale est: Quidam vasallus a domino te-
nebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus
fuit, & sic vasallus dominum vocavit a, ut eum de-
fenderet: domino renuente ad judicem venire, va-
sallus amisit causam per sententiam: nunc vero vasallus
cambium b feudi a domino petit: ad quem dominus
respondens ait, illum nunquam ab eo hoc feudum te-
nuisse, nec ab eo investituram accepisse, contra quem va-
sallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & investitu-
ram recepisse, & ab eo petivisse, ut eum in judicio de-
fenderet: nec tunc temporis inficiabatur illius esse,
quod idoneis totum testibus probat vasallus. Respondi:
Super negotio isto, quod literis insinuasti nobis, tale est
sapientum nostræ civitatis consilium, videlicet Oberti
de Orto, & Gerardi Capagisti, ut si vasallus, cum de feudo
interpellabatur, auctorem suum, id est, dominum, ut

r vide i. feud. §. vers. similiter. §. 2. feud. 37. §. eod. f tit. 52. §. eod.

t Feudum alienans sine consensu domini dominum suum contempnere intelligitur, ideo-
que feudo privatur. §. 2. in fin. §. eod.

u d. tit. 52. in fin. princ.

x Feudum alienans inconsulto domino, feudum amittit, an ipso jure? non ipso jure. sen-
tentia enim exigitur, quod hæc vox Caritum, ostendit: quæ pœnam futuram & senten-
tiam significat. gloss. in l. providendum. 7. C. de postulando.

y LIBER QUARTUS feudorum hic constituitur a Cujacio collectus ex variis au-
ctoribus.

z De evictione feudi & ejus affirmatione, tit. 1. Cujac.

a id est, dominum auctorem laudavit. l. 29. §. 2. l. 34. §. 1. l. 37. ff. de evict. Evicti feudi no-
mine, ut adversus dominum agat vasallus, litem denunciare ipso domino tenetur.

b id est, aliud feudum ejusdem pretii, tit. 8. §. eod. de cambio dixi i. feud. 4. §. 2. tit. 22. §. 1.
§. eod. Evicti feudi agens vasallus, non agit ad duplum, sed ad tantum ejusdem donita-
tis & quantitatis, vel ad pretium convertendum in tantundem, ut inf. eod. ita aliud pro
alio solvere cogi dominus potest, contra regulas juris generales. l. 2. §. mutui. ff. de R. C. &
si certum.

a Quid, si fideju-
benso, inclusum
liberare potuit?
ex ea causa sit li-
berorum exherede-
datio. Nov. 115.
c. 3. §. 5. ergo &
feudi privatio. §.
eod. adde 3. Con-
stitut. Neapoli-
tan. 19.

b i. e. Nov. 115.
cap. 3. l. 2. de
ingrat. liber.

c Ingratitudinis
causæ eadem no-
tantur in vasallis,
quæ in filiis &
donatariis. Autem
ut cum de appel-
lat. §. causat. l.
ult. Cod. de revoc.
donat. & sic fe-
dum iisdem cau-
sis amittitur, qui-
bus sit exherede-
datio, donationis
revocatio, & ma-
trimonii dissolu-
tio: vide tamen
Molinæum ad
Consuetudines
Parisienses.

d d. c. 3. d. l. ult.

e Nov. 22. cap.
15. 117. c. 8. §. 1. §.
C. de repudiis.

f l. ult. Cod. de re-
voc. don.

g l. 2. §. 18. C. de
veter. jur. civil.

h l. 39. ff. de vel
vind. l. 13. §. 1. ff.
de accusat. l. 14. ff.
de diversis.

i i. feud. 17. in
fin. §. eod.

k vide i. feud. 21.
§. eod.

l Perjurio feu-
dum non amit-
tit vasallus.

m sub pro parte,
feu pro ea parte,
quam non aliena-
vit.

n id est, videtur
dominum conte-
mpnere. §. 3. in fin.
§. eod.

o Ad quem feu-
dum amissum re-
deat. tit. 2. Cujac.

p Feudum com-
mittitur domino,
si vasallus in do-
minum deliquit:
rit aut eum con-
temperit feudum
alienando. Quid,
quod in alium de-
liquit feudum
amittit? Feudum
committitur a-
gnatis vasalli,
non domino.

q vindictæ locum
dare, Apul.

a tit. 26. §. 5. vers.
si vasallus.

b i. e. estimatio-
nem litis quam
vice feudi subit
vasallus, quam ex
sententia iudicis
victori exolvit.

c ne dixeris, num-
mos in feudum
dari, feudum enim
in pecunia esse
non potest: etiam
si accepta pecunia
vasallus iurave-
rit se vasallum
pecunia illa fe-
dum non erit,
quippe feudi pro-
prietas pones do-
minum esse debet.
Ceterum ubi pe-
cunia datur, do-
minum a nume-
rante in accipien-
tem transit, pro-
inde qui in fe-
dum nummi dari
hic dicuntur, ni-
hil aliud sunt,
quam litis esti-
matio, quam sub-
dit vasallus, ne
dixi, seu, pecuniam
summa actori nu-
meranda.

d Si contentio est
inter dominum &
agnatos defuncti
de feudo. tit. 2.
Cujac.

e Presumitur fe-
dum in dubio an-
tiquum esse po-
tius, quam no-
vum. Ita in du-
bio agnati vasalli
excludunt domi-
num; magis fa-
vetur agnatis
vasalli, quam do-
mino. Cur? quia
possedit defun-
ctus, ideo & agna-
ti in ea possessio-
ne sunt tuendi: &
alioquin dominus
hic, feudum ipsum
non negat, sed
qualitatem tan-
tum feudi. Quid,
si in continenti
dominus proba-
tus est novum
feudum esse: nec
ea causa cognitio-
nem majorem de-
siderat? possessio
agnatis non est
addicenda. l. ult.
C. quorum bonor.

f tit. 20. sup. eod.
tit. 32. §. eod.

g Cur danda est
electio iurisdictionis agnatis? quia possessio feudalis indivisa presumptionem pro possessore
inducit: hic autem agnati possident. Quid: quo tandem iure agnati iurabunt feudum an-
tiquum esse, cum id verisimiliter possint ignorare? accipit perjurium dicerentur subire hoc
casu, l. 4. ff. de iur. iur. l. 1. §. 1. ff. de ad. ser. amotar. Paul. 2. sent. §. 4. nisi lex eos ad iu-
randum admittet. h quam iudex non semper sequitur. tit. 11. in fin. §. eod.
i de possessione apud filiam collocanda. tit. 3. Cujac. k Presumitur res allodialis po-
tius quam feudalis. Ita haeres in possessione rei hereditariae, quam defunctus possidebat
mortis tempore, confirmandus est, donec probentur res ipsae feudales esse, non allodiales, fa-
cie l. si ve possidetis. 16. C. de probationib. l. Emphyteusos capaces sunt foeminae, non
tamen feudi, ut hic, nisi feudum foemineum sit. m si modo pro eis faciant quendam
presumptiones, quemadmodum in hoc proposito, si quaedam presumptiones sint pro filia,
iurisdictionis filiae deferendum est. Gloss. & doct. n tit. 40. §. 5. si de maris magis
statutur, quam foeminae. o cur filia? presumptione aliqua juvabatur, ut paulo ante in p-
mili specie dictum est. p dominum investituram feudi sui militis in alium face-
re. tit. 4. Cujac. q vasalli. l. feud. 22.
r huiusmodi feudum successionem non habere dicitur, de quo vide l. feud. 9. §. 27. in fin. §. 8.
s Investire aliquem de feudo nondum sibi aperto laicus dominus potest: non pure, sed hac
condicione, post mortem scilicet vasalli possidentis, vel commissio alias feudo: nec enim
laicus postea pure feudum vasalli superstitis alii conferre sine eius consensu. Quid, tene-
tur haeres laici investitoris ratam habere investituram? cogitur, ut hic. Quid, successor
Ecclesiasticus personae, genus id investiturae num confirmare cogitur? minime. vers. secus.
T. eod. Cur tam varie? successor Ecclesiasticus, successor est tantum, non haeres.
z l. feud. 3. §. 25. §. 2.

eum defenderet, vocavit, & hoc probare possit: si in eo
iudicio vasallus fuerit victus a de re aliena investitum
fuisse: ut dominus vasallo ejusdem estimationis, quod
erat tempore rei iudicatae, feudum restituat, vel b num-
mos c in feudum dandos numeret: & hoc cum certum
est vasallum de feudo victum fore.

+ Sed si dominus neget hoc feudum unquam ab eo te-
nuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum, vel ejus ante-
cessores unquam investituram accepisse: & hoc vel per
instrumentum publice confectum, vel per pares curtis va-
sallus poterit probare: dominus ad restitutionem feudi te-
nebitur: alioquin dominus sacramentum subire cogetur:
istum, qui est in causa, vel ejus antecessores a se vel a
suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse, vel
investituram accepisse: quo facto, dominus absolve-
ndus erit.

SI DE FEUDO DEFUNCTI CONTEN- tio sit inter dominum & agnatos vasalli.

TIT. XXVI.

Si contentio est inter dominum, & agnatos defuncti, agnati
interim ante litem finitam constituendi sunt
in possessione. Bald.

SI de feudo defuncti militis sit contentio inrer do-
minum, & agnatos defuncti, domino novum fe-
dum, & agnatis vero paternum esse contendentes:
agnati e in possessione feudi, de quo quaritur, con-
stituendi sunt. Eo facto, super principali s quaestione co-
gnoscendum est: utroque autem deficiente in probatio-
ne, electio iurisdictionis agnatis danda g est h.

Si contentio est inter filiam & agnatos de benefi-
cio, filia interim debet esse in posses-
sione. Bald.

INTER filiam defuncti, & agnatos ejus, de quodam
Ipradio mora est quaestio, agnatis feudum, filia ve-
ro allodium k five libellarium l esse, asserentibus: su-
per possessione apud quem manere debeat, quarebatur.
Responsum est, apud filiam possessionem interim esse
collocandam: deficientibus vero hinc inde probationi-
bus, per iurisdictionem, causa cognita, res decidetur, electio-
ne m danda agnatis n. Defuncto milite, inter dominum &
filiam illius super quodam feudo quarebatur, domino
feudum, filia allodium five libellarium esse allegante.
Respondi, filiam in possessione feudi manere debere o
donec de eo iudicetur: probatione vero hinc inde celiante,
electio iurisdictionis filiae danda est.

Investitura sumit effectum, cum feudum sibi
vel haeredi suo fuerit apertum.
Bald.

2 MORIBUS p receptum est, dominum de feudo mi-
litis q sui, quod r post s mortem ipsius ad do-
minum reverti sperabatur, in alium militem investitu-
ram facere posse: quae investitura tunc demum capiet
effectum, cum feudum domino aut haeredi suo fuerit a-
pertum. Secus est in Ecclesiasticis t personis: nam si Ec-
clesiastica persona talem faciat investituram, non ali-
ter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum
aperiatur: & in tali investitura consensus ejus, de cujus
feudo sit, exquiri non oportet.

Si vasallus domino inficietur feudum, vel feudi partem, aut
ejus conditionem: convictus postea de mendacio, perdit
feudum, & ejus conditionem.
Bald.

3. VASALLUS a si feudum, vel feudi partem, aut feudi
conditionem ex certa scientia inficiatur b, & inde
convictus c fuerit, eo quod abnegavit feudum, ejusve
conditionem, expoliabitur d: alius autem vasallus, quam-
vis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet:
aut si aliam e rem domini celaverit vasallus, feudum ta-
men non amittit.

Qui per triginta annos rem alicujus tanquam in feu-
do possedit, & pro ea servitium praestitit
domino, praescribit in feudum.
Bald.

4 SI quis per g triginta h annos i rem aliquam ut feu-
dum possedit k, & servitium l domino exhibuerit:
quamvis m de ea re non sit investitus, praescriptione ta-
men triginta annorum se n tueri potest o.

QUI p clericus efficitur, aut votum religionis assu-
mit: hoc q ipso feudum amittit r.

ET si s vasallus omni anno t domino se non repraesen-
tat u: feudum tamen non x amittit.

OMNES y filii ejus, qui feudum acquisierit, fidelitatem
facere debent: z maxime si a indivisum b habent:
quod si c feudum ex divisione ad unum tantum perve-
nerit, ille tantum faciet fidelitatem.

ADOPTIVUS d filius in feudum e non succedit f.

Mulier g habens feudum, relictis filiis ex duobus ma-
trimoniis decessit, inter quos feudi quaestio alia-
rumque rerum maternas veriebatur: obtinuit filios h
prioris i matrimonii tam in feudo, quam in ceteris poti-
ores esse.

NATURALES k filii, licet postea fiant legitimi, ad

d Quid si poeniteat ante litem contestatam? auditur damna & expensas domino offerent.
Bald. e §. 5. vers. vasallus. T. eod. tit. 34. in fin. §. eod. f id est, non feudum.
g Presumitur res esse feudalis, quae triginta annis, ut feudalis est possessa: cujus, ut feuda-
lis (nam id exigitur, arg. l. ult. ff. quemadm. servit.) eo spatio praestita sunt servitia, aut
certe praestitum fuit aliquod servitium. h De praescriptione feudi longissima tit. 6.
i continuos, non interruptos. k etiam mala fide, jure civili: non canonico, l. ult.
de praescrip. l. etiam unum: sufficit enim vasallum paratum fuisse servitia praestare.
m Quid, si quis ita dixerit, consentio ut praescribas? Hae praescriptio mera non est, sed
unita vestitaque pacto: qua (etiam si longissima ea sit) directum dominum acquiritur.
n Feudum praescriptione adquisitum, transire etiam ad haeredes hic etiam notatur ab in-
terpretibus, ad eos, inquam, haeredes, qui ad feudum ipsum admittebantur ex natura feudi
simpliciter concessi.

o sub. in feudo, ut hic. Ita per contrarium praescribitur eo spatio jus petendi servitii: cum
correlativorum sit eadem ratio. Quemadmodum si eo spatio rem feudalem, ut suam pos-
sedit dominus, utile dominum adquisivit, & directo suo adiunxit.

p tit. 9. §. 1. sup. eod. r. feud. ult.

q Hae verba, hoc ipso, arguunt ipso jure clericatu indepto, feudum amitti, nec sententiam
exigi: non idem esse inusufructu & emphyteusi notant interpretes.

r Clericum feudum p. rdere. tit. 7. Cujac.

s An vasallus, qui se non exhibet domino, feudum amittat. tit. 8. Cujac.

t omnino. Hocom. u adde §. 7. T. eod. r. feud. 22.

x Cur non amittit? nihil tale adversus vasallum statutum est, tale nihil etiam ejus iura-
mento continetur: proinde neque id exigitur a vasallo. arg. l. si servitum. 7. §. non dicit. ff.
de acquir. hered. y Omnes fideles filios fidelitatem facere debent. tit. 9. Cuj. va-
sallus tamen possidere dici posse, notat Baldus, quod ipsi vasalli sint in bonis.

z tit. 55. §. 1. T. eod.

a Feudum pro indiviso simul teneri & possideri per filios va-
salli potest: tunc autem, omnes fidelitatem jurare debent: Quid ita? cum succedant, una
persona censetur. unde notant jus patronatus individuum esse. Quid, quae ratio in ser-
vitio praestando inibitur? si in dando consistit servitium, singuli vasalli dant, si in facto
individuo, ipsi unum ex se eligent, qui id servitium praestet. Quid, pluribus domini ha-
redibus, quemadmodum vasallus praestabit servitium individuum in diversis bella forte pro-
ficiscentibus? An quemcumque volet sequetur? an potius digniorem & seniores praestare
cogendus est? arg. l. si quis in gravi. 3. §. si cum omnes. 4. ff. ad Silan. Quid, si inter ha-
redes domini bellum sit? An neutros sequi cogetur, cum sibi invicem obstat?

b divisum. Cujac.

c Feudum divisione ad unum filiorum pervenire potest, ut ille
pl. s. jur. t. & solus vasallus censetur.

d Adoptivus in feudum non succedere. tit. 10. Cujac. Ita adoptivus non omnimodo na-
turali comparatur. Quid ita? feudum dari intelligitur vasallo ejus contemplatione, & co-
rum, qui ex vasalli sanguine descendunt. Adoptivi non sunt adoptivo patri consanguinei.
Quid, num eadem ratio in arrogato, quae in adoptivo? eadem. Quid, potestne feudum ea
lege dari, ut etiam adoptivi & arrogati succedant? potest: licet id pactum sit contra com-
munem naturam feudi. c. i. §. de feudo non habente propriam naturam feudi. Potestne huius
legi derogari statuto, consuetudine, vel rescripto Principis? potest. Bald. Quid, hae leges
num locum habent in filio legitimo emancipato & post adoptato? non habet. Quid ita?
nempe quia hic potest in feudo succedere etiam sine adoptione. e aliud in allode.
f quia consanguineis, id est, veris, natura legeque liberis, deferuntur feuda, non com-
mentitiis liberis. g Filios secundi matrimonii tantum foeminae in feudum succedere.

h Jus succedendi commune statuto & consuetudine mutari potest, ut hic,
filii prioris matrimonii soli in feudo succedunt. i posterioris. Cujac. v. tit. 103. §. eod.

k t. e. ut naturales post facti legitimi non succedant. tit. 12. Cujac.

a Feudum qui sci-
ens injuste negat,
& quidem totum,
amittit: qui par-
tem, partem tan-
tum: qui quali-
tatem, totum i-
psam. Quippe
haec negatio cum
totam aligit, ne-
que dividi potest.
Quid si non neget
feudum totum e-
jusve partem vel
qualitatem: sed
feudum ita ad a-
lio ejuratum vel
negatum, igno-
rantia ductus il-
simulet? feudum
non amittit. Mi-
nus itaque puni-
tur dissimulatio,
quam negatio: et
contumacia ex-
pressa in nega-
do: quam ficta in
tacendo. Aliud
igitur fuerit, si
dolo id dissimu-
laverit tacente.
ve. c. i. §. de for-
ma p. l. l. ult.
ff. de rei vindic.
b De poena infi-
ciationis feudi.
tit. 5. Cujac. Quid
si emphyteuta
sciens prudens
rem emphyteu-
ticam esse nega-
vit? eam pariter
amittit. Eversad.
in Topici loco a
feudo ad emphy-
teusim 29. n. 12.
c Quid si non te-
stibus, sed iura-
mento domini sit
convictus? aliud.
arg. l. cum, qui
30. ff. de iurjur.

f id est, non feudum.
g Presumitur res esse feudalis, quae triginta annis, ut feudalis est possessa: cujus, ut feuda-
lis (nam id exigitur, arg. l. ult. ff. quemadm. servit.) eo spatio praestita sunt servitia, aut
certe praestitum fuit aliquod servitium. h De praescriptione feudi longissima tit. 6.
i continuos, non interruptos. k etiam mala fide, jure civili: non canonico, l. ult.
de praescrip. l. etiam unum: sufficit enim vasallum paratum fuisse servitia praestare.
m Quid, si quis ita dixerit, consentio ut praescribas? Hae praescriptio mera non est, sed
unita vestitaque pacto: qua (etiam si longissima ea sit) directum dominum acquiritur.
n Feudum praescriptione adquisitum, transire etiam ad haeredes hic etiam notatur ab in-
terpretibus, ad eos, inquam, haeredes, qui ad feudum ipsum admittebantur ex natura feudi
simpliciter concessi.

succes-

a Etiam mater-
ni.

successionem feudi a nec b soli, nec cum aliis admittun-
tur.

b Legitimi siue
fili sint, siue
cum aliis legiti-
mis sint, in feudis
non succedunt, ut
hic. Quid ita?

Si c minori d datum e fuerit feudum, fidelitatem face-
re non f cogatur, donec venerit in maiorem aetatem,
in qua doli capax sit: feudum tamen retinet.

Si filius impubes succedit vasallo, non cogitur facere fidelita-
tem nec servitium personale potest prestare.
Baldus.

s ¶ Si quis decefferit filio impubere g relicto, fide-
litatem nec ipse nec alius pro eo facere cogitur h. Idem i
de servitio personali: alius tamen pro eo faciens servitium
admittitur.

Titius k filios masculos non habens, partem suam feu-
di l Sojo, partem ejusdem feudi possidenti agnato
suo concessit m. Sempronius proximior agnatus, mortuo
demum Titio partem illius feudi nullo dato pretio recu-
perare potest. ¶ Quod n si Titius filios proprios o habe-
ret p, pretio reddito etiam vivo Titio: quod si q contem-
sit r alienationi, vel per annum, ex quo scivit, tacuit:
omnino removebitur.

Facta domino de feudo abusiva investitura, cogitur dominus
vasallum mittere in possessionem, nec liberatur interesse
prestando. Bald.

Si facta s de feudo t investitura poeniteat u dominum
Santequam possessionem transferat: an prestando inter-
esse vasallo, liberetur, quod situm fuit? Responsum est, præ-
termittenda illa condemnatione, dominum possessionem x
feudi, de quo investituram fecit, tradere compellendum.

Filii y nati ex ea uxore, cum qua matrimonium tali x
conditione contractum est, ne a filii ex ea nati, patri ab
intestato succedant: in feudo succedunt: b nam quamvis
ratione improbetur talis conditio, ex usu tamen admit-
tuntur c.

Quid, si feudum accipienti & legi-
time descendenti ex ejus corpore sit datum? Qui tempore contracti matrimonii natura-
lis filius natus fuerit, tali in feudo non succedit: qui conceptus tantum, succedit. Quid,
si primogenitus in feudo succedere debet: & Titio primus natus sit ex concubina: deinde ex
uxore legitima secundus, & ea mortua nuptias contrahat cum ipsa concubina: licet primus
legitimetur, concubinae matris in matrimonium versio, secundum tamen eo prior fuerit,
ut succedat in feudo. e. tanta. x. qui filii sint legitimi. Quid, si in ipso articulo mortis,
concubinam duxerit? nati ex ea filii velut ex matrimonio legitimantur, ut in feudo succe-
dant. d. tanta. Quid nati ex matrimonio injusto, a principe tamen confirmato? nati ex
eo matrimonio legitimi non fuerint: nisi in ipsa legitimatione facta fuerit eorum mentio.
Quid, si dominus vasallum investivit pro se & filiis natis & nascituris, cum sciret vasallo si-
lios esse naturales? succedent & hi quoque in feudo: scilicet enim dominus naturales, legi-
timos, hoc est, feudi capaces ita fecisse intelligitur. Quid, legitimatus in uno territorio,
estne legitimatus in omnibus aliis, in feudo temporali, vel Ecclesiastico? vide Bald. in l.
tam quam. l. de fideicom. & d. in c. per ventrem. x. qui filii sint legitimi.
c de minore ad fidelitatem feudi non cogendo. iis. 3. Cujac.

d i. e. impubere. §. 5. J. eod.
e Et ita etiam novum feudum impubes retinet, licet fidelitatem non juret.
f Impubes vasallus fidelitatem jurare non cogitur, et si feudum retineat. Quid, si doli sit
capax impubes: an jurare cogitur? Quidam ita putant. arg. audent. sacram. C. si adves.
vendit. quod Alvarotus non admittit. Quid, volens impubes num jurare potest? Raven-
natis ita putat. Quid infans? non jurat: sed ejus tutor. arg. §. 5. J. eod.
g adde vericulum superiorem.
h Sponte igitur pro impubere alius (puta tutor) jurabit.
i Impubes vasallus neque ipse jurare fidelitatem, neque servitium personale facere cogitur
etiam per substitutum, ut hic. quod hodie consuetudine feudorum non scripta, non serva-
tur: cum impubes cogatur hodie per substitutum servire. Dd. hic. Quid, si servitium
nominatum personale sit? Per substitutum servire vasallum non posse notant: nisi in donec
sit ad servitium prestandum. l. quinquies. 27. C. de episcop. & cler. nisi dignitas ejus dominica
major sit, l. interdum. 34. ff. de operis libertorum. nisi iusta causa eum impediat. l. filius. §. ff. de
procurat. quo etiam casu solennia servitia (puta Capitaneatus) per alium possunt explicari.
l. 5. huius. ff. de offic. ejus.

k Quando agnatus ad feudum admittatur: vel excludatur. iis. 14. Cujac.
l antiqui scilicet. m i. e. alienavit licite: permissu domini, interveniente pretio.
n Feudum antiquum ex pacto providentia a patre iuste alienatum liberi, vivo etiam pa-
tre, revocare possunt: agnati, agnati tantum mortuo. o filium haberet. Cujac.
p nec retrahen. es. q Consensu alienanti vasallo, jus suum amittit.
r §. l. iis. 39. 49. J. iis. 4. in fin. §. cod. f dominum feudi, tradere cogi. iis. 15. Cujac.
s sub. novo. Nam in veteri feudo nulla traditur possessio: cum vasallus illam iam ha-
beat. u Feudi investituram factam dominus retractare non potest, adeo ut nec li-
beretur praestatione ejus, quod interest. Ipsam enim precise possessionem tradere
cogitur ab alio non occupatam, sed vacuam. Quid, ab investitura possuntne communi con-
sensu recedere dominus & vasallus? possunt. Quid, si poenitentia non ducatur dominus,
sed traditionem differat tantum? omnem utilitatem vasallo praestabit, quam is habuisset,
si ab initio ei tradita fuisset possessio. Quid, si in eadem re dominus plures diversis tempo-
ribus investivit? praefereendus erit, qui prior possessionem fuerit adeptus, priorem autem
eum feudi possessionem prehendere dicemus, qui prior domino pretium numerasse probabi-
tur. x iis. 7. in fin. §. cod. 1 feud. §. 5. cod.

y Quando filii in feudo non succedant. iis. 16. Cujac.
z Ea de re convenire plerumque solent nobiles, qui habentes liberos ex nobili uxore, ea
defunctam, plebejam ducunt, facti iis. 29. §. cod.
a pactum de non succedendo patri in feudo, valet, ut hic. quod tamen jure civili non va-
let. l. pactum. 3. C. de collationib. Quid, valetne pactum, ut ne prioris matrimonii liberi
succedant? valere ajunt, si cum nobiliore fortuna secundae nuptiae contrahantur: quæ (nisi
id pactum convenerit) non fuissent alias contrahe. Bald.
b In feudo non succedunt. Bart. Cujac. hic & ad l. 26. ff. de verb. oblig.
c Imo non est admittenda, arg. iis. 1. §. cod.

Ei, qui non vult aliquid consequi, sed jus quæsitum conserva-
re, non immittit ius offerendi, nisi dies fuerit appo-
sita. Bald.

Licet a vasallus domino servitium non b offerat, quan-
tuncque c tempore steterit, (dummodo domino pe-
tenti servire paratus sit) beneficium non amittit: si d tamen
sciat ei magnum periculum imminere, ultro adiutorium
suum ei debet prestare.

¶ Inde quæsitum est, si dominus in perjurium e incidat,
quia f dare non valeat, quod dare juraverat, & vasallus
eum liberare g possit suam pecuniam h dando, & non fa-
ciat, an beneficium amittat? & responsum est, non amit-
tere.

Si i vasallus culpam k committat, propter quam feu-
dum l amittere debeat, neque filius, neque ejus de-
scendentes ad id feudum revocabuntur: sed agnati m, qui
quarto gradu sunt: dummodo ad eos pertineat.

In n generali alienatione vasalli o, non p continetur feu-
dum, nisi nominatim dictum sit.

Si vasallus feudum ignorans alienavit, feudum non amittit,
& sibi restituendum est, non domino: tenebitur tamen
ad interesse emptori ignoranti. Bald.

Si q vasallus feudum alienavit r ignorans s: non do-
mino, sed ipsi vasallo feudum restituendum est: ad in-
teresse vero emptori ignoranti t condemnandus est vasal-
lus.

Vasallus u feudum x, quod sciens y abnegavit, amit-
tit: ignoranti z vero subvenitur. Quod si dubitet a,
dubitanter b respondere debet.

Beneficium c a vasallo in d feudum, si nihil e in frau-
dem legis fiat, recte dari potest, dum f tamen militi
detur.

Si g vasallus de beneficio suo agat h, vel i conveniatur:
siue obtineat, siue k non, (licet ignorante l domino fi-
at) omni tempore firmum erit illud iudicium, nam &
transigere m recte poterit: nec n quod accepit, transacti-
onis nomine, feudum erit.

Si dominus commisit feloniam, per quam, si eam committeret
vasallus in dominum, amitteret feudum: dominus etiam
perdere debet feudi proprietatem.
Bald.

Domino o committente feloniam p, ut ita dicam, per
quam vasallus amitteret feudum, si eam committe-
ret: quid obtinere debeat de consuetudine, quæritur? &
respondetur, proprietatem feudi ad q vasallum pertinere,
siue peccaverit in vasallum, siue in alium r.

k sub. In alium quam dominum: & quidem culpam ex delicto aliquo descendente, non
adversus contractum feudalem simpliciter admittam.

l sub. antiquum: hac sententia, feudum, quo vasallus privatus suo delicto in personam
extraneam amittit, agnatis ejus & descendentiis committitur, non domino.
m iis. 14. Cujac. Alex. 5. conf. 25. Atqui huius paragraphi hæc potius sententia videtur esse: Va-
sallum alienando omnia sua bona, non intelligi feudum alienasse: nisi nominatim sit dictum.
n generalis hypotheca non continetur alienari prohibita. l. 88. §. ff. de legat. 2. Relutatio-
ne quoque generali bonorum feudum non venit. Bald. Auth. in successione. C. de suis.

o Hanc vocem Hotomorus expungit. p iis. 51. J. eod.

q Vasallum repetere feudum, quod ignorans alienavit, iis. 20.

r ut si succedit ei, qui diu scilicet longo tempore non servivit. t iis. 42. J. eod.

s in iuria. l. cum donationis. 34. C. de transact. u De poena negantis feudum. iis. 21.

x §. 3. §. eod. z Ignorantia excusat vasalli mendacium: modo ne sit crassa & supina.

a iis. 14. in fin. §. eod. b Dubius dubitanter respondere potest, ut hic: dilatio ta-
men dabitur, ut plenius institatur. c Feudum vasallo in feudum dari posse. iis. 22. Cuj.

d Subfeudare vasallus potest: hoc est, feudum alii dare: cognati, & eadem conditione.

e Fraudem præsumi putant Doctores, si vasallus de feudum suum alteri, accepto pretio.

f iis. 14. §. 2. g Vasallum agere & conveniri de feudo posse. iis. 13.

h Agere vel conveniri feudi nomine vasallus potest: adeo ut sententia prodesse domino & no-
bis iis. 25. §. eod. k Res iudicata cum vasallo nocet domino, ut hic. Quid ita? An di-
cemus vasallum totum in eo fuisse, ut litem domino denuntiaret, neque dominum repe-
tisse? An litem institutam præfente domino, non specialiter per vasallum admonito? An
quidem precise ad ipso domino? An quia dominus rem ut feudalem vindicaret: &
priam? An quia vasallus jure suo sine domino experiri poterit?

l Atqui domino ignorante feudum vasallus alienare non potest, ut hic.

m iis. 43. J. eod. decidenda scilicet, non alienandi aut diminuendi causa. 3. Confis. Nego-
pol. §. Transigere de feudo suo vasallus potest.

n Feudum non est, quod vasallus feudi nomine ab adversario accepit transigendo.

o quando proprietatem feudi ad vasallum perveniat. iis. 24.

p Felonia commune verbum est tam domini quam vasalli, ut hic. & iis. 47. J. eod.

q mores Gallie adducunt superiorem, Imperatori aut Regi, ut & constitut. Neapol. 3. iis. 79.

r hoc est, conjunctum vasallo. Exemplum Rayennas subicit in domino, vasalli famulam
verberante, ut injuriam vasallo faceret.

a Feudum illi-
dem causis amitti-
ti, licet datum sit
heredi, & cui va-
fallus dederit, etc.
27.

b tit. 48. j. eod.

c de pactione de
non petendo feu-
do, tit. 26.

d Pactum de non
petendo a certis
personis, personas
non transgredi-
tur.

e i. e. filiis ma-
sculis.

f De treuga & pa-
ce, quidam ita le-
gant apud Cujac.
hic: hujusmodi
Constitutiones a
Germanis Land-
friden dicuntur.
Abbas Ursperg. 3.
Frofar. 97.

g Treugæ viola-
tores eadem poe-
na puniri, qua pa-
cis violatores hic
notant interpre-
tes. Quin hanc
constitutionem
locum habere, ad-
versus turbatores
pacis singularum
personarum.

h Pax ut res ne-
cessaria ab omni-
bus desideranda
& servanda.

i Primus scilicet,
Cujac. arg. eorum
que dicuntur ab
Othone Frising. 2.
cap. ult. Imo Ter-
tius, qui & Au-
striacus, Hotom.
arg. eorum, que
dicuntur a VVim-
peliango cap. 51.
de subditis ad pa-
cem coactis lege
habita, sed Cui-
cui vior senten-
tia est.

k Munus optimi
principis.

l utilitas pacis.

m Laicus scilicet,
nam de clericis
agatur infra eod.
5. 1.

n de homicidio.

o Pacis violator voluntarius capite puni-
tur, ut pacis perturbator, adde l. ult. ff. de re milis.

p Purgationem per duellum observat.

q Pacem non violat, qui se vel filium, vel conjunctum, vel bona sua defendens alium in-
terficit, ut nec homicidii tenetur, qui extra terminos imperii occidit.

r Mobilia ejus territorii acque jurisdictionis censentur esse, ubi reperiuntur. Quid fru-
ctus, suntne res mobiles? sunt, si a feudo separati, secus si pendentes. l. fructus. 44. ff. de
rei vindicta. Quid pensiones? mobiles sunt, si earum dies jam ceciderit: sin minus, immo-
biles. Quid annuatim prastationes ad longum tempus? immobiles.

s Pacis violatoris fugitiva hæc poena est. Bona ejus mobilia publicantur: immobilia ejus
hæreditibus relinquuntur, ea conditione, ut nec bonis illis pacis violatorem juvent, alias pu-
blicantur & a Principe alteri donari possunt. Hoc utiliter quoque hic notatur: Arbitrium
generale habentem bona publicare non posse.

t dispensatur, id est, diripiuntur. Gunther. 8.

u Hæredes de homicidio decessoris transigere non possunt.

x Sententia modus adjici potest: idque ut condicio servari debet. l. cum eorum. 5. l. cum
jude. 11. C. de sententiis.

y Pacis violatorem patrem, vel ut bannitum, vel hostem a liberis alendum non esse sub
poena publicationis eorum bonorum, quæ a patre acceperint de publico, ea lege, ut ne pa-
trem alerent, hinc colligunt.

z id est, iudex. v. l. j. eod. & 5. 1. j. eod. dixi tit. 10. §. eod.

a suscipiat. Hotom.

b de vulnerato homine intra pacis tempus. Vulneratus aliquem sponte intra tempus pa-
cis, manum amittit: secus si in duello seu se defendendo.

c Manus amputatio. Quid: quæ manus res amputanda? ea ipsa, qua deliquit. Vide
Ducorès in Anselm. sed novo jure. C. de servis fugis.

d si quis quem fustibus percussit.

e si quis crines aut barbam alterius expilaverit, sex solidis ead injuria vindicabatur, lege
Longobard. 4. tit. de his, qui infidiando.

Feudum a ea lege datum, ut ipse & hæredes sui masculi &
feminae, & cui b dederit, habeant: iisdem culpis amitti-
tur, quibus & aliud feudum. Quod si vassallus alienavit,
feudum esse definit apud emptorem.

Tertius c cum Sempronio fratre suo feudum paternum
possidente pactum fecit de eo feudo non petendo a d
Sempronio hæreditibus suis e. Sempronio sine hærede
mactulo defuncto, inter Titium & Sejum fratrem suum de
eo feudo quæstio orta est, quid inde fieri debeat, quæritur?
responsum est, pactum non obstare Titio.

DE f PACE g TENENDA h ET ejus violatoribus.

TIT. XXVII.

Imperator adulat omniibus, suadens quod debeant serva-
re pacem, & statuit panam contra non servantes.
Bald.

FRIDERICUS i DEL gratia Romanus Imperator
semper augustus, episcopis, ducibus, comitibus, mar-
chionibus, & omnibus, ad quos litteræ istæ pervene-
rint, gratiam suam & pacem & dilectionem. Quo-
niam divina præordinante clementia, solium regis maje-
statis conscendimus, dignum est, ut ejus præcellimus & mu-
nere, illi omnino pareamus in opere. Inde est quod nos
tam divinas, quam humanas leges in suo vigore manere
cupientes, & Ecclesias sive Ecclesiasticas personas sublima-
re, & ab incurfu, & invasione quorumlibet defendere inten-
dentes, quibuscunque personis jus suum conservare volu-
mus, & pacem l diu desideratam, & antea toti terræ ne-
cessariam, per universas regni partes habendam regia au-
thoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda
sit & servanda, in subsequentiis declarabitur evidenter.

† Si quis m hominem intra pacem constitutum occi-
derit n, capitalem o subeat sententiam, nisi per duellum p
hoc probare possit, quod vitam suam defendendo q il-
lum occidit. Si autem omnibus manifestum sit, quod
non necessarius, sed voluntarie illum occiderit: tunc ne-
que per duellum, neque quolibet alio modo excusabitur,
quin capitali damnetur sententia. † Si vero violator pa-
cis a facie judicis fugerit, res ejus mobiles r a iudice in
populum publicentur s, & dispensentur t: hæredes u
autem sui hæreditatem, quam ipse tenebat, recipiant,
tali x conditione interposita: ut jurejurando spondeant,
quod y ille violator pacis nunquam de cetero ipsorum volun-
tate aut consensu aliquid emolumentum inde percipiat. Quod
si hæredes neglecto postmodum juris rigore, hæreditatem
ei dimiserint: comes z eandem hæreditatem regis di-
tioni assignet, & a regio jure beneficium suscipiant a.

† Si quis alium intra pacis edictum vulneraverit b,
nisi quod in duello & vitam suam defendendo hoc fece-
rit, probaverit, manus c ei amputetur: (& sicut su-
perius dictum est) iudicetur: & iudex in causa ipsum,
& res ejus secundum rigorem justitiæ strictius conse-
quatur. † Si quis aliquem ceperit, & absque san-
guinis effusione fustibus d percussit, vel crines e

eius aut barbam a expilaverit: decem b libras ei, cui in-
juria illata esse videtur, per compositionem impendat: & e
judici d viginti libras persolvat. Si vero temerarius abs-
que percussione eum invadat, eo quod vulgo dicitur ci-
steros e, & calida manu, ac verberibus contumelisque
male tractaverit, quinque libras pro tali excessu compo-
nat, & iudici, pro tali excessu decem libras persolvat. Qui-
cunque iudici suo pro excessu viginti libras invadaverit f:
prædium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor
septimanas invaditam pecuniam persolvat. Quod si intra
quatuor septimanas prædium suum solvere neglexerit:
hæredes sui, si voluerint, hæreditatem recipiant, & co-
miti intra sex septimanas viginti libras persolvant. Si au-
tem comes g eandem hæreditatem regis potestati confi-
gnet: proclamatori h etiam damnum restituat, & prædi-
um a rege beneficii jure obtineat.

Clericus, qui pacem violavit, vel pacis violatorem receperit, si
quidem compareret in iudicio, poena pecuniaria puniatur.
Si vero est inobediens, poena majori puniendus
est. Bald.

1 ¶ Si clericus i de pace violata pulsatus fuerit, id est,
notatus & proscriptus fuerit: aut pacis violatorem in con-
tubernio k suo habuerit: & de his in præsentia sui Epi-
scopi sufficienti testimonio convictus fuerit: comiti l
in cujus comitatu idem clericus hoc perpetravit, viginti
libras persolvat: & de tanto excessu secundum statuta
canonum Episcopo satisfaciatur. Si autem idem clericus
inobediens exiterit: non solum officio & beneficio Ec-
clesiastico privetur, verum etiam tanquam proscriptus ha-
beat.

2 ¶ Si iudex populi m clamore aliquem pacis violato-
rem ad castrum alicujus domini secutus fuerit: domi-
nus n, cujus castrum id esse cognoscitur, ad faciendam ju-
sticiam o illum producat. Quid si de sua fuerit diffusus in-
nocentia, & ante conspectum iudicis venire formidave-
rit? si mansionem in castro habet, dominus ejus omnia bo-
na mobilia p sub sacramento iudici representet: & eum
de cetero in domo sua tanquam proscriptum non q reci-
piat. Si vero mansionem in castro non habuerit: dominus
ejus secum adducere faciat, & postmodum iudex cum
populo eum tanquam pacis violatorem persequi r non de-
sistat. † Si duo homines pro uno beneficio contendunt, &
unus super eodem beneficio investitorem producit: il-
lius s testimonium, cum investitor donum t investitu-
ræ cognoscit, comes u primo recipiat: & si idem probare
poterit idoneis testibus, quod absque rapina x hoc idem
beneficium habuit: remota controversiæ materia, id ob-
tineat. Quod si de rapina præterite iudice convictus fue-
rit: rapinam dupliciter y solvat: beneficio z vero ca-
reat: nisi iustitia & iudicio dictante illud in posterum re-

h id est, a dori conquerenti. Nam & Germanis clamor, est actio, ut veteribus Gallis clavis
ou clam, ut in legibus Alamanorum conclamare causas.

i superius dixi de laicis.

k Proscriptus a nemine recipiendus. 5. 2. j. eod. olim tenebatur lege Julia, qui interdi-
ctum aqua & igni, Paulus 5. sentent. 26. §. 3. vers. & qui eum, aut relegatum recepisset, l. 1.
ff. de interditi. ita pacis violator & receptor, qui sciens ac prudens violatorem pacis rece-
pit, eadem poena, qua violator puniatur, ut hic. & l. 1. ff. de receptoribus.

l i. e. iudici.

m Populi clamore iudex cogi potest, ut pacis violatores persequatur: quod plerumque ac-
cidit: eo ipso deprehensio in ipso crimine.

n Castrum dominus pacis violatorem recipere non debet: quinimo confugam iudici exhibe-
re cogitur. Quid, si reus non extraneus plane, vel lineare non sit: sed in ipso castro
mansionem habeat? Castrum dominus, bona rei mobilia, jurejurando prius interposito, iudi-
ci tradere debet: deinde pacis violatorem tanquam proscriptum ejicere, ut hic. Quid, cu-
jus expensis ad iudicem ipsum remittere pacis violatorem debet? publicis, si ipse castrum do-
minus eo nomine interpellatus fuerit: sin minus sponte remiserit, petentis seu conque-
rentis. l. mulier. 6. ff. de capiti vici.

o tit. 55. in fin. j. eod.

p Cur non ipsum reum exhibet? Reus in mansionem suam atque domicilium confugisse
videtur, quæ tutissimum cuique perfugium est. l. plerique. 18. ff. de in jus vocando.

q De receptatore violatoris pacis, vide 5. 1. §. eod. l. congruis. 13. ff. de offic. Presb.

r Pacis violatorem manu armata persequi cuius e populo licet.

s Probationes hæc in feudorum controversiis primo admittendæ, quæ majoribus munus
sunt præsumptionibus. Porro ex hac probatione investituræ non oritur plenum jus a dori,
nec enim sufficit a dori, ut probet se investitum. Testimonium enim investitoris hoc ad
ipsius causæ principalis decisionem non exactum fuit, sed ut iudex imponeret huic vel illi
onus probandi: & alioqui, unus investitoris testimonium in sua causa, idoneum non est.
l. omnibus. 10. C. de testib. Ex testimonio denique investitoris, hic, iudex elicit indicia tan-
tum & adminicula. arg. l. etiam. 16. l. cum probatio. 7. ff. de probat.

t Hinc colligit Hotomanus, moris fuisse, ut vassallus domino donum aliquod pro investitu-
ræ monumento, & insigni traderet, Urspergens in Chronico anno 808. videtur tamen Cu-
jacias contrarium omnino sentire: notat enim moris fuisse in investitura vassallum aliquid
a domino accipere, putat scipionem, annulum, clypeum.

u i. e. iudex, ut sup. eod.

x absque vi.

y i. e. duplum, Poena raptoris hic duplum est, meram poenam continens. Alias, simplex
est in poena generaliter.

z Feudum amittit vassallus, si rem feudalem, quam tenet dominus, propria autoritate
capiat, adde l. in vassor. 3. C. unde vi. qua in specie feudum vassalli, & quocunque dominus ipse
vindicare potest, arg. l. ult. C. de iur. emphe.

quirat.

a Barbam aut cri-
nes alicui expila-
re atrocior injuria
est.

b Libræ conde-
mnationum taxa.
ta a lege vel sta-
tuto, tum ad tem-
pus legis laxa re-
ferenda sunt: an
ad præsens tem-
pus? ad præsens
tempus referen-
da sunt.

c Poenas duplices
interdum ex eo-
dem delicto quæ
paritur: ut hic.
veluti, si quis pa-
tis condemnatur,
id est, adversario
suo & Republicæ,
adde l. locatio. 9.
§. quod ibi dicitur.
ff. de publicano.

d Poena pecunia-
ris & mulæ Co-
miti vel Baroni
committuntur,
non hico. Quid
bona? si hico sunt,
ut §. nisi ab ipso
Comite vel Ba-
rone sint prote-
cta. §. illud. de
prohib. sed. al.
per Freder. nifi
delinquens agna-
tos habeat: ad
eos enim redit
feudum antiquum.
c. denique. §. quæ
fuit prima causa,
vel nisi aliud con-
suetudo a Prince-
pe confirmata
suadeat. j. de pa-
ce Constantia.

e Zitterhand, ita
legitur in quibus-
dam exemplari-
bus, quod nihil
aliud est, quam
calida manu, nisi
malis legere hei-
terhand, ut in le-
gibus Alamanor-
um, tit. 20. vide
Cujac.
f id est, obligave-
rit dato pignore.
g id est, iudex.
h. eod.

h id est, a dori conquerenti. Nam & Germanis clamor, est actio, ut veteribus Gallis clavis
ou clam, ut in legibus Alamanorum conclamare causas.

i superius dixi de laicis.

k Proscriptus a nemine recipiendus. 5. 2. j. eod. olim tenebatur lege Julia, qui interdi-
ctum aqua & igni, Paulus 5. sentent. 26. §. 3. vers. & qui eum, aut relegatum recepisset, l. 1.
ff. de interditi. ita pacis violator & receptor, qui sciens ac prudens violatorem pacis rece-
pit, eadem poena, qua violator puniatur, ut hic. & l. 1. ff. de receptoribus.

l i. e. iudici.

m Populi clamore iudex cogi potest, ut pacis violatores persequatur: quod plerumque ac-
cidit: eo ipso deprehensio in ipso crimine.

n Castrum dominus pacis violatorem recipere non debet: quinimo confugam iudici exhibe-
re cogitur. Quid, si reus non extraneus plane, vel lineare non sit: sed in ipso castro
mansionem habeat? Castrum dominus, bona rei mobilia, jurejurando prius interposito, iudi-
ci tradere debet: deinde pacis violatorem tanquam proscriptum ejicere, ut hic. Quid, cu-
jus expensis ad iudicem ipsum remittere pacis violatorem debet? publicis, si ipse castrum do-
minus eo nomine interpellatus fuerit: sin minus sponte remiserit, petentis seu conque-
rentis. l. mulier. 6. ff. de capiti vici.

o tit. 55. in fin. j. eod.

p Cur non ipsum reum exhibet? Reus in mansionem suam atque domicilium confugisse
videtur, quæ tutissimum cuique perfugium est. l. plerique. 18. ff. de in jus vocando.

q De receptatore violatoris pacis, vide 5. 1. §. eod. l. congruis. 13. ff. de offic. Presb.

r Pacis violatorem manu armata persequi cuius e populo licet.

s Probationes hæc in feudorum controversiis primo admittendæ, quæ majoribus munus
sunt præsumptionibus. Porro ex hac probatione investituræ non oritur plenum jus a dori,
nec enim sufficit a dori, ut probet se investitum. Testimonium enim investitoris hoc ad
ipsius causæ principalis decisionem non exactum fuit, sed ut iudex imponeret huic vel illi
onus probandi: & alioqui, unus investitoris testimonium in sua causa, idoneum non est.
l. omnibus. 10. C. de testib. Ex testimonio denique investitoris, hic, iudex elicit indicia tan-
tum & adminicula. arg. l. etiam. 16. l. cum probatio. 7. ff. de probat.

t Hinc colligit Hotomanus, moris fuisse, ut vassallus domino donum aliquod pro investitu-
ræ monumento, & insigni traderet, Urspergens in Chronico anno 808. videtur tamen Cu-
jacias contrarium omnino sentire: notat enim moris fuisse in investitura vassallum aliquid
a domino accipere, putat scipionem, annulum, clypeum.

u i. e. iudex, ut sup. eod.

x absque vi.

y i. e. duplum, Poena raptoris hic duplum est, meram poenam continens. Alias, simplex
est in poena generaliter.

z Feudum amittit vassallus, si rem feudalem, quam tenet dominus, propria autoritate
capiat, adde l. in vassor. 3. C. unde vi. qua in specie feudum vassalli, & quocunque dominus ipse
vindicare potest, arg. l. ult. C. de iur. emphe.

a Cur hic cognoscitur iudex ordinarius non dominus? nempe quia vasalli diversos investitores laudant, & ita non pugnant. *5. si inter duos. 7. de prohibita aliena. f. end. per Frider.*

b Probatur feudum investitura duobus testibus potest, ut hic, arg. l. ubi. 12. ff. de testib. etiam si non sint pares curiae: cum lex indefinite hic loquatur.

c petente id aduersario. Nam in civilibus (exceptis usuris & suspensio) iudex suscipere non solet, testes praeterea petente parte interrogantur. *Laudensis.*

d Probatio possessionis facilius fit per eos, qui in ipsa regione vivunt & morantur, quam per extraneos: quippe vicini praesentantur id nosse melius quam extranei. *l. 1. de iur. iudic. 9. C. de iur. iudic. Quid si provinciales ipsi testes in alio sint territorio? extra territorium audiri possunt. l. iudic. 1. ubi. 12. ff. de iur. iudic. C. de iur. iudic. 9. C. de iur. iudic.*

e l. 7. C. unde vi. f. Accusare militem rusticus, nisi iuratus, non potest.

f Jurat hic de calumniis rusticus, h. manu quarta, Cujacius, id est, miles purgare se debet dato iurejurando, cum tribus conjuratoribus, h. interpretati videntur obitare illa verba.

Inf. rusticus eligat, di-vino an humano iudicio innocentiam suam ostendat. sed ea de re mox dicetur.

i manu septima, Hotoman. id est, septem diebus, Lazius 2. Vienna. 5. septima manu se purgare poterit. k duello scilicet. Cujac. Alsi hoc referunt, ad genus quoddam barbarae purgationis: qua reus ferrum igitur manu sua illusa ex uno loco in alium ferens innocens, aut sane minus nocens habebatur, de quo alias dixi. adde *tit. de purg. vulg.*

l An per testes? an potius manu militari? ut rustici nomine detur campio, qui cum milite duello certet? *ut f. eod. ita sentit Hotomanus.*

m Duellum militi indicere rusticus non potest: hoc est nobili ignobilis. Potest tamen nobilis per campionem (ut loquuntur) ignobilem, pugnare adversus rusticum. Imo potest ipse nobilis per se pugnare & hoc casu beneficio renunciare. *Ravennas 5. eod.*

n In duello par utriusque decertatoris conditio requiritur. o Probare nobilitatem debet, qui se nobilem ait. p Probatur nobilitas cujusque hoc ipso quod antiquitus majores ejus fuerint legitimi milites. q puto legendum, *nativitate.* Ceterum nobilitas estimatur ex genere & vita militari. *3. Confis. Neapolit. 59. 60.* r Annona pretium quotannis solenniter indicere iudices possunt. adde *l. 1. 5. cura carnis. 17. ff. de offic. praefecti n. 61.* f & ita post Kalendas Septembris. t id est, iudex. *7. eod.*

u Provincialibus in causis decidendis provinciales ipsi ceteris aliis praefereendi. x De pretio annonae constituendo. y Annonam vendens definito publice pretio carius, ut turbator pacis publice puniendus. *l. ult. ff. de annonae.* z id est, iudici. Est & hoc frequens in legibus Goethorum, ut iudici multae pars aut etiam tota adjudicaretur.

quirat. + Si tres vel plures contendunt de eodem beneficio, producentes utrimque diversos investitores: iudex a, in cujus praesentia causa ventilatur, a duobus b requirat c boni testimonii hominibus, in provincia d eorundem litigatorum commorantibus, per sacramentum, quod juraverint, quis illorum absque rapina ejus beneficii possessor extiterit: & cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quiete obtineat: nisi e iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

Miles, a rustico de pace violata pulsatus, militari manu se purgabit. Bald.

3 ¶ Si rusticus militem de violata pace pulsans, manu f sua juraverit g, quod non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit, manu h militari se miles expurgabit.

+ Si miles rusticum de violata pace pulsaverit, & manu i juraverit, quod non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus unum rusticus eligat, an divino k an humano l iudicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus idoneis, quos iudex elegerit, se purget.

+ Si miles adversus militem pro pace violata, aut aliqua capitali causa duellum m committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi n probare o possit, quod p antiquitus ipse cum parentibus suis natione q legitimus miles existat.

4 ¶ Post r natalem s sanctae Mariae unusquisque comes t septem boni testimonii viros sibi eligat, & de u quolibet provincia cum ipsis sagaciter disponat, & quanto pretio x secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, utiliter provideat. Quicunque vero contra deliberationem ipsius, intra anni terminum altius y modum & carius vendere praesumpserit, tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras comiti z exolvat: quanti modios sive maldios a altius vendidisse convictus fuerit.

Rusticus arma non portet: nec mercator, qui negotiandi causa per provinciam transit: nec miles ad palatium comitis. Bald.

5 ¶ Si quis rusticus b arma vel lanceam portaverit, vel gladium: iudex in cujus potestate repertus fuerit, vel arma tollat c, vel viginti solidos pro ipsis recipiat a rustico.

+ Mercator negotiandi causa per provinciam pertransiens, gladium suum suae sellae d alliget e, vel super vehiculum suum ponat f: non g ut quem laedar innocentem: sed ut a praedone se defendat. Nemo h retia sua i aut laqueos, aut alia quaelibet k instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad urfos, apros, vel lupos capiendos.

+ Ad palatium l Comitum nullus miles ferat arma, nisi rogatus a comite.

Publici latrones antiqua damnantur sententia. Bald.

6 ¶ Publici m latrones & convicti n antiqua damnantur sententia.

Inf. rusticus eligat, di-vino an humano iudicio innocentiam suam ostendat. sed ea de re mox dicetur.

i manu septima, Hotoman. id est, septem diebus, Lazius 2. Vienna. 5. septima manu se purgare poterit. k duello scilicet. Cujac. Alsi hoc referunt, ad genus quoddam barbarae purgationis: qua reus ferrum igitur manu sua illusa ex uno loco in alium ferens innocens, aut sane minus nocens habebatur, de quo alias dixi. adde *tit. de purg. vulg.*

l An per testes? an potius manu militari? ut rustici nomine detur campio, qui cum milite duello certet? *ut f. eod. ita sentit Hotomanus.*

m Duellum militi indicere rusticus non potest: hoc est nobili ignobilis. Potest tamen nobilis per campionem (ut loquuntur) ignobilem, pugnare adversus rusticum. Imo potest ipse nobilis per se pugnare & hoc casu beneficio renunciare. *Ravennas 5. eod.*

n In duello par utriusque decertatoris conditio requiritur. o Probare nobilitatem debet, qui se nobilem ait. p Probatur nobilitas cujusque hoc ipso quod antiquitus majores ejus fuerint legitimi milites. q puto legendum, *nativitate.* Ceterum nobilitas estimatur ex genere & vita militari. *3. Confis. Neapolit. 59. 60.* r Annona pretium quotannis solenniter indicere iudices possunt. adde *l. 1. 5. cura carnis. 17. ff. de offic. praefecti n. 61.* f & ita post Kalendas Septembris. t id est, iudex. *7. eod.*

Feud.

7 ¶ Quicunque advocatiam a suam, vel aliquod aliud beneficium inornate tractaverit, & a domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia, ordine b iudiciario tam advocatia quam beneficio exutus c fuerit, si postmodum ausu temerario advocatiam vel beneficium invaserit, pro violatore habeatur.

Si furatus est aliquis valorem quinque solidorum, vel amplius, laqueo suspendatur: si vero minus, scopis, & forcipe excorietur & tondatur.

8 ¶ Si d quis quinque solidos e valens: aut f plus fuerit furatus, laqueo g suspendatur: si minus scopis & forcipe excorietur, & tondatur h. + Si ministeriales aliquus domini inter se guerram habuerint: comes i sive iudex, in cujus regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex ratione prosequatur. + Quicunque per terram transiens equum suum pabulare voluerit, quanto propinquius secundum k viam stans in loco amplecti potuerit: ad refectorem & reparationem l equi sui, impune ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi uti herba & viridi m sylva: & sine vastatione aliqua quilibet utatur pro sua commoditate, & usu necessario.

HIC FINITUR LEX. DEINDE CONSUETUDINES REGNI INCIPIUNT.

TIT. XXVIII. o

Vasallus dominum suum non adjuvans in praelio iusto, feudum perdit. Bald.

Domino guerram p faciente alicui, si q sciatur, quod iuste, aut cum dubitatur, vasallus eum adjuvare tenetur. Sed cum palam est, quod irrationaliter eam facit, adjuvet eum ad ejus defensionem: ad offendendum vero alium, non adjuvet, si vult. Sed si eum adjuvare noluerit, non tamen feudum amittet, secundum Obertum de Orto, & Gerardum (Capagistum.) Alii vero sine distinctione dicunt semper debere eum adjuvare. Sed Obertus & Gerardus utuntur eo argumento, quod quemadmodum dominum excommunicatum r, vel a rege s bannitum, non est obligatus vasallus ad adjuvandum vel servitium ei praestandum, imo solutus est interim t sacramento fidelitatis, nisi ab ecclesia u, vel a rege x fuerit restitutus y: ita nec istum injuste guerram alicui facientem.

Vasallus non cogitur domino offerre servitium. Jacobus de Belvis.

Ad z hoc quocunque tempore steterit vasallus, quod domino non servierit, secundum usum Mediolanensium, beneficium non amittit, nisi a servitium facere renuerit b: vel nisi domino ei denunciatum fuerit: & ille, cum potuerit, diu steterit, quod servitium nullum ei fecerit. Bonus tamen iudex varie ex personis causisque definit, & finger vasallum remotum esse, vel propinquum: paratum esse, vel non: dominum guerram habere, vel non:

adde *l. pen. ff. de cond. causa dat. l. 56. 57. ff. de furt. Hodie hoc observari negat Laudensis, ut ob quinque solidorum furtum quis suspendatur. l. 53. 54. ff. de iur. iudic. J. de pac. remedia inter subditos & iuram. f. r. m. h tondatur. Hot. mos hic fuit variarum gentium, Tacitus de moribus German. Lomb. 18. 20. lib. 3. tit. 3. Landolph. lib. 23. Otho Frisingensis 1. Frider. 26. Stebuz sermones 42. Rhenan. 2. Germanic. adde Nov. Leonis 60. v. Bal. 20. iuram, Nicetam & Nicephorum multis locis. i Jurisdictioni iudicis ordinarii subsunt etiam principis ministri & domestici. adde *l. 1. C. ubi sematores Auth. qua in provinciis C. ubi de criminib.**

k Eques iter faciens equum suum in agro alieno pascere potest impune: quanto propius tamen poterit secundum viam: nec enim, in medio agro alieno suum equum pascere ei licet, deinde citra necessitatem id ei licere vel permitti non videtur, ut hic, ibi: ad refectorem: & ibi: usu necessario. l nec amplius. l. 1. Longobard. de itinerantib. 3. Neapol. 58. sic lege: Laurentum vetitum erat ex alieno pomum legere supra armum, i. e. supra quod humeris oneri esset. Festus in armata. m non facio, v. edictum Clodovei apud Turonens. n vasallum pro domino belligerari. Cujac. o tit. 27. Cujac. p i. e. bellum, aut potius ad pugnam & certamen provocantem. q Juvare dominum vasallus in causa iusta pugnantis seu offendentem cogitur, ut & se defendentem licet in iuste. Quid si causa dubia sit? etiam juvare cogitur ut ejus dubii decisio vasallo non sit committenda. Quid? Quomodo se tueri atque defendere quis potest, ut non offendat? quod si id ipsum faciat directo, iustum sit, non quod secundario. r Excommunicatum dominum juvare vasallus non tenetur. Cur? eo casu necessitate fidelitatis solvitur. f Bannitum a rege dominum pendente banno, vasallus juvare non debet. Possis & id hoc loco colligere: vasallus ob delictum domini feudum non amittere. t & ita jos vasallum recuperat excommunicationis causa amissum. u Excommunicatus restitutus Ecclesiae, absolutio ipsa Ecclesiastica. x Princeps restituere bannitum potest. y Bannitus restitutus, feudum & vasallos recuperat. Quid damnavit cui crimen a rege remissum est? si feudum regi ipsi apertum sit, id recuperat: si aliis, non recuperat. Gl. & Deover. vid. l. 1. l. 13. C. de sententiam passis & resistis. Ita bannum non tolli penitus fidelitatem: sed suspendit. Hoc amplius notandum: Bannitum pendente banno, feudum alienare non posse. z Propter cessationem servitii praestandi feudum non amitti. tit. 28. Cujac.

a dixi tit. 26. 5. 3. 7. 8. eod. tit. 27. 7. eod. 1. feud. 11. b Servitium facere domino vasallus cogitur, si vel a domino, vel a lege, vel die iusta interpellatus sit: ab illa tamen interpellatione, momentum etiam aliquod habet arbitrium seu iudiciale, ut hic. l. quod diximus 105. ff. de solus.

a Advocatia est quaedam dignitas urbis aut ecclesiae praepositura, eam. *salvatus. 1. 2. 3. c. in quibusdam. de paroch. cap. praeterea. de iure patronatus. hinc advocatus Augustus, apud Urspergens. Advocatia dictum in Chron. Flaud. Tugurinenfis, in Austria lazi: Advocatus & advocatia, in donatione Caroli apud Mutium Chronic. 9.*

b Feudo vasallum suum propria autoritate exuere dominus non potest: sed ordine tantum ac iure. Unde rursus colligi potest. Domini jus esse vasallum suum movere, ut subvasallos suos quoque iure regat, nec ostendat.

c Feudo & officio suo privari debet, qui admonitus eo abstinuit.

d Pacem violare is etiam dicitur, qui furtum quicunque solidorum committit. Bald. quod Bartolus negat, in l. verum. 25. ff. de furtis.

e solidus 12. denarii. Carol. 2. Lombard. 22. Quid, num interest an quinque solidos furatus sit, aut quod tantumdem sit? Alvarotus ita putat. Alii contra arg. l. interpretati. tit. 42. ff. de pen. 11.

f aut amplius. Cujac.

g Furtum, capitale crimen fuit apud majores ante penam quadrupli. 5. l. 1. l. 26. & 35. Gell. ult.

h tondatur. Hot. mos hic fuit variarum gentium, Tacitus de moribus German. Lomb. 18. 20. lib. 3. tit. 3. Landolph. lib. 23. Otho Frisingensis 1. Frider. 26. Stebuz sermones 42. Rhenan. 2. Germanic. adde Nov. Leonis 60. v. Bal. 20. iuram, Nicetam & Nicephorum multis locis.

i Jurisdictioni iudicis ordinarii subsunt etiam principis ministri & domestici. adde *l. 1. C. ubi sematores Auth. qua in provinciis C. ubi de criminib.*

k Eques iter faciens equum suum in agro alieno pascere potest impune: quanto propius tamen poterit secundum viam: nec enim, in medio agro alieno suum equum pascere ei licet, deinde citra necessitatem id ei licere vel permitti non videtur, ut hic, ibi: ad refectorem: & ibi: usu necessario. l nec amplius. l. 1. Longobard. de itinerantib. 3. Neapol. 58. sic lege: Laurentum vetitum erat ex alieno pomum legere supra armum, i. e. supra quod humeris oneri esset. Festus in armata. m non facio, v. edictum Clodovei apud Turonens. n vasallum pro domino belligerari. Cujac. o tit. 27. Cujac.

p i. e. bellum, aut potius ad pugnam & certamen provocantem. q Juvare dominum vasallus in causa iusta pugnantis seu offendentem cogitur, ut & se defendentem licet in iuste. Quid si causa dubia sit? etiam juvare cogitur ut ejus dubii decisio vasallo non sit committenda. Quid? Quomodo se tueri atque defendere quis potest, ut non offendat? quod si id ipsum faciat directo, iustum sit, non quod secundario. r Excommunicatum dominum juvare vasallus non tenetur. Cur? eo casu necessitate fidelitatis solvitur. f Bannitum a rege dominum pendente banno, vasallus juvare non debet. Possis & id hoc loco colligere: vasallus ob delictum domini feudum non amittere. t & ita jos vasallum recuperat excommunicationis causa amissum. u Excommunicatus restitutus Ecclesiae, absolutio ipsa Ecclesiastica. x Princeps restituere bannitum potest. y Bannitus restitutus, feudum & vasallos recuperat. Quid damnavit cui crimen a rege remissum est? si feudum regi ipsi apertum sit, id recuperat: si aliis, non recuperat. Gl. & Deover. vid. l. 1. l. 13. C. de sententiam passis & resistis. Ita bannum non tolli penitus fidelitatem: sed suspendit. Hoc amplius notandum: Bannitum pendente banno, feudum alienare non posse. z Propter cessationem servitii praestandi feudum non amitti. tit. 28. Cujac.

a dixi tit. 26. 5. 3. 7. 8. eod. tit. 27. 7. eod. 1. feud. 11. b Servitium facere domino vasallus cogitur, si vel a domino, vel a lege, vel die iusta interpellatus sit: ab illa tamen interpellatione, momentum etiam aliquod habet arbitrium seu iudiciale, ut hic. l. quod diximus 105. ff. de solus.

a l. 47. ff. de O. & A.

b l. feudor. 11.

c de edificio fa-

cto in feudo. 2. 29.

d Expenfas in æ-

dificio feudali fa-

ctas a vasallo, aut

in adquirendis

servitutibus præ-

dicto feudali, feudo

ad dominum re-

verso, non ex de-

dicto vasalli, sed

propter deficientes

vasalli liberos,

dominus hæredi-

bis (forte foemi-

nis), & aliis cognatis

vasalli resti-

tuere cogitur, vel

pati eas expensas

aufferi. Hanc e-

nim habet elekti-

onem dominus,

ut hic. Quid si

modicæ sint ex-

pense? eas non

restituunt. arg. l. 7.

§. hæredes. ff. de

usufr. Atqui ne-

mo repetit expen-

sas, quas ipse sci-

ens in alieno fe-

dit. §. cum in. 39.

Inst. de verum di-

vis. Vasallus ex-

pensas faciens in

re feudali, in alie-

no prorsus solo

expensas non fa-

cit, sed quasi in

suo. Habet enim

utile feudi dominium.

Proinde contraria sententia obtinet in iis, qui expensas fecerunt in

alieno prorsus edificio ac solo.

e vel servitutem adquisivit. tit. 2. §. 2. sup. eod. adde

l. feud. 4. §. 5.

f de fructibus feud. tit. 30.

g Fructuum feudalium perplexa hæc

apud interpretem divisio est. Mihi verissima & paucis videtur esse hujus loci sententia hæc:

Feudum esse commissum domino ante Martium mensis initio temporis ducto a Kalendis

Augusti mensis: hoc est, feudum esse commissum domino a Kalendis Augusti ad Martii

mensis initium? omnes fructus illius anni, hoc est, ejus spatii a Kalendis Augusti ad initium

Martii, domino feudi adquiruntur. Feudum esse commissum domino a Kalendis Martii ad

Augusti Kalendas? omnes fructus eo spatii percepti vasalli hæredibus adquiruntur. Et

hæc prima de dividendis fructibus feudalibus opinio est, ut hic. Alii putant quocunque tem-

pore committatur feudum, omnes fructus jam perceptos, fieri vasalli ejusve hæredum: pen-

dentes vero domini. *vers. Quidam tamen.* Placet potius quod ab aliis notatur. Vulgo cre-

ditur, ususfructus finiti vel amissi tempore fructus pendentes proprietario deberi, nihil eo-

rum deberi fructuario: per contrarium autem, omnes fructus a terra separatos fructuarii

esse, nulla parte ipsius proprietarii. Doctis tamen aliud videtur. fatentur enim pendentes

quidem fructus esse domini in hac specie, per contrarium vero fructuarii, si pendentes

adhuc fructibus inchoatus sit ususfructus. l. si pendentes. 27. ff. de usufructu. Finito autem usu-

fructu vel amisso existimant, fructus & perceptos inter dominum & fructua-

rium dividi pro rata temporis, quo ususfructus in personam fructuarii eo anno constitit, l. si

operas. 26. ff. de usufr. l. 3. in fin. ff. si usufructus petatur. siue extent siue consumpti sint: siue

ab ipso fructuario, siue quo alio modo a solo separati sint, puta vel sponte deciderint, vel

ab alio decerpti vel dejecti, l. in singulos. 8. ff. de annuis. l. si apes. 26. §. ult. ff. de furtis. §. 36. l. 1.

vero. Inst. de verum division. Nec obstat l. defuncta. 58. ff. de usufructu. cum in ejus specie anno

integrò duraverit ususfructus, ut agrorum pensiones ob id integræ hæredi fructuarii debean-

tur, licet tardius inferantur. Ita cum queritur, fructus inter proprietarium & fructuarium

quemadmodum dividantur, pro rata anni quo constitit ususfructus, putat Cujacius, fructus

eodem modo dividendos esse inter vasallum ejusve hæredes, & dominum. Eandem etiam

rationem servari in emphyteuticario, & colono, & eo, qui libelli vel precarij jure possidet:

sed & eandem rursus inter virum & uxorem: velut inter quos feudum dotalis dividan-

tur pro rata ejus anni, quo direptum est matrimonium. l. cum in fundo 78. §. 2. *vers. di-*

visio. ff. de jure dos. l. fructus. 7. §. Papinian. l. si alienam. 11. l. si marito. 31. ff. soluto matrim. l. 1.

§. 9. *vers. sed & novissimi.* C. de rei uxoria actio. Et hæc sententia de dividendis fructibus in-

ter vasallum & dominum impendio placet. Nam quod alii in *vers. quidam.* putant fru-

ctus omnes perceptos vasalli: pendentes, domini fieri, exemplo creditoris, qui pignus ac-

cepit *advr. & notos* lege. Tempore namque liberati pignoris, hoc est, solutz, vel depoz-

itz & consignatz pecuniz, l. 11. C. de usuris. fructus jam a solo separatos (etiam si nondum sint

consumpti) retinet usurarius vice, pendentes vero restituit, vel imputat in sortem, l. si pi-

gnore. 22. §. si prado. 2. ff. de pignorat. l. ex pradio. 11. C. de usur. falluntur, inquam, illi, qui ita

centent. Nam perceptos fructus retinet creditor ex conventionione illo casu, usurarium vice,

vasallo vero hæredive ejus nulla conventio dat jus retinendi ex fructibus, plus quam ratio

utrum etiam magnam vel parvam, & annuntiavit ei domi-
nus, vel non: hæc omnia vertuntur in cognitione causæ:
& promptiores a sumus ad absolvendum, quam ad con-
demnandum. Tu tamen scias, quod si vasallus sciat domi-
num obsideri, vel aliter ei mortem imminere: & cum po-
tuerit ei non nuntiaverit, vel etiam sine nuncio eum non
adjuverit, feudo privabitur b.

Si e vasallus in feudo aliquod d ædificium e fecerit, vel
ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea, ut
vasallus sine filio masculo decedat: dominus aut patiat
ædificium auferri, aut solvat pretium meliorationis. Idem
dico si pretio servitutem feudo acquirat: Quidam alii di-
cunt omnino ad dominum pertinere.

Si vasallus nullo hærede relicto ante Martium decesserit, fructus
domino pertinent, ad quem devolvitur feudum.
Bald.

His f consequenter dicitur, quod || si vasallus decedat
sine hærede masculo, & contingat feudum ad domi-
num reverti, sic distinguitur, quod si g ante Martium,
omnes fructus h illius anni ex feudo provenientes ad do-
minum pertinebunt. Si vero post Kalendas Martii usque
ad Augustum, omnes fructus, qui interim percipiuntur ad
hæredes vasalli pertineant. Si vero post Augustum, omnes
fructus anni percipiet dominus. † Quidam tamen dicunt
quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fru-
ctus ad dominum pertinere.

Contra i omnes debet vasallus dominum adjuvare &
contra fratrem, & filium (& patrem) nisi k contra
alium dominum antiquiorem l: hic enim cæteris est
præferendus.

DE m FILIIS NATIS EX MATRIMO-
NIO AD MORGANATICAM n CON-
TRACTO.

Proinde contraria sententia obtinet in iis, qui expensas fecerunt in
alieno prorsus edificio ac solo.

e vel servitutem adquisivit. tit. 2. §. 2. sup. eod. adde

l. feud. 4. §. 5.

f de fructibus feud. tit. 30.

g Fructuum feudalium perplexa hæc

apud interpretem divisio est. Mihi verissima & paucis videtur esse hujus loci sententia hæc:

Feudum esse commissum domino ante Martium mensis initio temporis ducto a Kalendis

Augusti mensis: hoc est, feudum esse commissum domino a Kalendis Augusti ad Martii

mensis initium? omnes fructus illius anni, hoc est, ejus spatii a Kalendis Augusti ad initium

Martii, domino feudi adquiruntur. Feudum esse commissum domino a Kalendis Martii ad

Augusti Kalendas? omnes fructus eo spatii percepti vasalli hæredibus adquiruntur. Et

hæc prima de dividendis fructibus feudalibus opinio est, ut hic. Alii putant quocunque tem-

pore committatur feudum, omnes fructus jam perceptos, fieri vasalli ejusve hæredum: pen-

dentes vero domini. *vers. Quidam tamen.* Placet potius quod ab aliis notatur. Vulgo cre-

ditur, ususfructus finiti vel amissi tempore fructus pendentes proprietario deberi, nihil eo-

rum deberi fructuario: per contrarium autem, omnes fructus a terra separatos fructuarii

esse, nulla parte ipsius proprietarii. Doctis tamen aliud videtur. fatentur enim pendentes

quidem fructus esse domini in hac specie, per contrarium vero fructuarii, si pendentes

adhuc fructibus inchoatus sit ususfructus. l. si pendentes. 27. ff. de usufructu. Finito autem usu-

fructu vel amisso existimant, fructus & perceptos inter dominum & fructua-

rium dividi pro rata temporis, quo ususfructus in personam fructuarii eo anno constitit, l. si

operas. 26. ff. de usufr. l. 3. in fin. ff. si usufructus petatur. siue extent siue consumpti sint: siue

ab ipso fructuario, siue quo alio modo a solo separati sint, puta vel sponte deciderint, vel

ab alio decerpti vel dejecti, l. in singulos. 8. ff. de annuis. l. si apes. 26. §. ult. ff. de furtis. §. 36. l. 1.

vero. Inst. de verum division. Nec obstat l. defuncta. 58. ff. de usufructu. cum in ejus specie anno

integrò duraverit ususfructus, ut agrorum pensiones ob id integræ hæredi fructuarii debean-

tur, licet tardius inferantur. Ita cum queritur, fructus inter proprietarium & fructuarium

quemadmodum dividantur, pro rata anni quo constitit ususfructus, putat Cujacius, fructus

eodem modo dividendos esse inter vasallum ejusve hæredes, & dominum. Eandem etiam

rationem servari in emphyteuticario, & colono, & eo, qui libelli vel precarij jure possidet:

sed & eandem rursus inter virum & uxorem: velut inter quos feudum dotalis dividan-

tur pro rata ejus anni, quo direptum est matrimonium. l. cum in fundo 78. §. 2. *vers. di-*

visio. ff. de jure dos. l. fructus. 7. §. Papinian. l. si alienam. 11. l. si marito. 31. ff. soluto matrim. l. 1.

§. 9. *vers. sed & novissimi.* C. de rei uxoria actio. Et hæc sententia de dividendis fructibus in-

ter vasallum & dominum impendio placet. Nam quod alii in *vers. quidam.* putant fru-

ctus omnes perceptos vasalli: pendentes, domini fieri, exemplo creditoris, qui pignus ac-

cepit *advr. & notos* lege. Tempore namque liberati pignoris, hoc est, solutz, vel depoz-

itz & consignatz pecuniz, l. 11. C. de usuris. fructus jam a solo separatos (etiam si nondum sint

consumpti) retinet usurarius vice, pendentes vero restituit, vel imputat in sortem, l. si pi-

gnore. 22. §. si prado. 2. ff. de pignorat. l. ex pradio. 11. C. de usur. falluntur, inquam, illi, qui ita

centent. Nam perceptos fructus retinet creditor ex conventionione illo casu, usurarium vice,

vasallo vero hæredive ejus nulla conventio dat jus retinendi ex fructibus, plus quam ratio

temporis ferat. Neque probatur prior hujus loci sententia, quæ feudo ad dominum rever-

so post Kalendas Martias vasallo ejusve hæredibus dat fœnificia, messes, hordearias, faba-

rias & alia legumina: feudo reverso ad dominum post Kalendas Augusti, domino dat messes

frumentarias, triticarias, vindemiam, poma, oleam seu olivinam. Quippe hæc proportio

est iniqua. Potest enim accidere, ut minore tempore feudo fructus sit vasallus, & tamen

in suis fœnificiis & similibus, plus habeat redditus, quam dominus in suis vindemiis & mes-

sibus farrariis & similibus, licet major anni pars ejus sit. Deinde, cur discedamus a supe-

riore proportionem, nempe ut dividantur fructus pro rata temporis.

h adde tit. 86. J. eod. de auxilio vasalli. tit. 31.

i Vasallus juvare dominum contra

omnes cogitur: Omnes etiam contra fratrem & filium.

k At non contra antiquiorem

dominum, ut hic. vel seipsum, vel Imperatorem, etiam si id expresse non sit dictum: id

enim tacite intelligitur, *Doctores hic.* An & contra patrem? Cusa lectio id suadet: quæ

Cujacio deest hac parte. Si ita est, vasallus domino magis obligatur, quam filio vel patri:

minus quam sibi, Imperatori, vel antiquiori domino. An & adversus proprium patrimo-

nium juvare cogitur dominum? non cogitur. *Doctores hic.* An & per contrarium idem va-

sallo suo debet dominus? Correlativorum hoc casu non est eadem ratio. ut in l. ult. C. de in-

dicta viduit. l. ult. ff. de accept.

l quo nomine regem ipsum etiam intellige. tit. 7. §. eod. tit. 53. §. 2. J. eod.

m quando filii in feudum non succedunt, tit. 32. Cujac.

n Morganatico jure donatum Albertus Argentineus morganhebam appellat donationem

sc. in uxorem collatam a viro mane die nuptiarum.

TIT. XXIX.

Quidam habens filium ex nobili conjuge, post mor-
tem ejus non valens continere, aliam minus nobi-
lem & duxit: qui nolens existere in peccato, eam
desponsavit, ea lege a, ut nec ipsa, nec filii ejus am-
plius habeant de bonis patris, quam dixerit tempore sponsalia-
rum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare
quando eam desponsavit: quod Mediolanenses dicunt acci-
pere uxorem ad Morganaticam: alibi, lege Salica b, hic
filiis ex ea susceptis decessit. Iiti in proprietatem c non
succedunt, aliis extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis
non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in benefi-
cio minime succedunt. In proprietate vero succedunt pa-
tri, prioribus non existentibus. Succedunt etiam fratribus
sine legitima prole decedentibus secundum usum Medio-
lanensium.

DE d FEUDO FOEMINÆ.

TIT. XXX.

Filia matri in feudo fœmineo succedunt, masculis non extanti-
bus, secundum Obertum & Gerardum: sed secundum
alios non succedunt, nisi per pactum
sit actum. Bald.

Si fœmina habens feudum decesserit: quia fœmineum
est feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filiis
masculis ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus.
Alii vero dicunt, nisi e per pactum speciale ad eas non
pertinere: sicut si datum esset filio masculo: quia f siideo
quod est fœmineum, sine pacto transit in fœminas: ea-
dem g ratione quia est fœmineum transit in fœmineam
prolem, etiam masculis extantibus: quod falsum est.

† Ex hoc illud descendit, quod dicitur, clericum h nullo
modo in beneficium paternum debere succedere, etiam
si posteaquam habitum religionis assumpsit, postpo-
suerit.

† Idem in omnibus i, qui habitum religionis assunt,
ut conversi. Hi enim nec postea in feudo succedunt: & si
quod habent, perdunt.

SI k VASALLUS FEUDO PRIVE-
TUR, CUI DEFERATUR.

TIT. XXXI.

Vasalli feudum delinquentis l, licet ad agnatos
quandoque pertineat, filius tamen ad id nullate-
nus m aspirabit, nisi id iterum a domino licite
acquirat sibi gratiam n faciente. Verbi gratia, si
non sunt alii ex latere, quibus aperiatur: ad ejus petiti-
onem admittuntur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui
id acquisivit, & etiam usque ad infinitum o, dum p tamen
hos constet ab eo per masculos descendisse.

QUI q TESTES SUNT NECESSarii AD
NOVAM INVESTITURAM PROBAN-
DAM.

TIT. XXXII.

Nova investitura probatur per testes pares curia, aut per breve
testatum a paribus confirmatum, siue dominus sit laicus,
siue clericus. Bald.

Siue clericus, siue laicus sit dominus, ad probandam
novam investituram, semper r pares curia sunt ne-
cessarii: & si sine eis facta sit investitura, etiam si do-
minus confiteatur factam: quia tamen sine hac so-
lemnitate facta est, non valet, etiam si probari possit per
breve testatum. Sed si alii contra testantur, & si dominus
confiteatur factam, decurrens postea ad solemnitatem f
consuetudinis t, non u audiat: sed tale habeatur ac
si pares affuissent: sed alii, etiam si probari possit per bre-
ve testatum, ut Obertus & Gerardus, nisi a paribus cu-
ria fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanen-
ses nuper in quibusdam omnia contra rescripserunt: in
quo fere omnes Mediolanenses consenserunt & consen-
tunt: ut breve testatum non a paribus, sed ab aliis x con-
firmatum sufficiat ad probandam novam investituram.
Novam y investituram dico, quando feudum primo quæ-
ritur. De veteri z autem beneficio investituræ, quæ sit
a domini successore, vel vasallo successoris: etiam extranei a

q De probatione investituræ. tit. 5.

r Probanda est nova investitura testibus, Pari-

bus Curia, vel publico instrumento paribus confirmato, quanquam Mediolanensium con-

suetudine sufficit publicum instrumentum testibus extraneis, qui non sint pares, munus.

f sublimitatem. t Consuetudo potest probationibus exsequendis modum imponere.

u tit. 2. sup. eod. x aliis, hoc est, extraneis.

y Nova investitura seu novum feudum dicitur, quoties nunc primum, aut de novo fe-

udum adquisitur: Antiquum, quod ab antecessoribus adquisitum.

z tit. 3. sup. eod.

a tit. 2. §. 1. *vers. si autem investituræ.*

Lex Salica, v.
quæ dixi tit. 26.
§. 6. *vers. filii.* J.
eod.

Hæc lex de-
sumpta ex l. salic.
J. eod. Langobar-
da, Ripuaria 39.
Alamanorum 56.
b seu Francorum.
c i. e. alodem.
Postum eadem ra-
tione spurium le-
gitimare ea lege
ut mihi non suc-
cedat, tantum in re
certa vel emphy-
teutica. v. Everar.
Topicis arg. a feudo
ad emphyteusim
26. n. 11.

a Testimonium in feudis non dicitur foreiorem, ut hic. sic iure Romano foreiorem testimonii dictio fuit, in actibus fortuitis & repentinis: (veluti in criminalibus) in legis actionibus & legitimis ac civilibus actibus non fuit, veluti in testamentis, mancipationibus, divortis, in iurisdictionibus & similibus. Hot. mulieres ita testes esse possunt, non superflites. Cujac. adde l. i. Cod. T. de vap. Nov. 48.

b Quot modis feudum adquiratur.

c Feudum adquiratur quatuor modis: Investitura, successione, adoptione possessionis (precedente licentia domini & presente Curia) & si quis fuerit in possessione per annum domino sciente & non contradicente.

d sive successione. Hotom.

e Quasi investitura.

f Feudum rectum est, quoties quis nascitur possessor feudum, precedente licentia domini presente Curia, ut hic. Si curia defuerit, abusive censetur, tunc enim non transmittitur ad heredes feudum. cap. i. quibus modis feudum constitui possit.

g hoc sc. casu, alias investituram intercedere necesse est. l. feud. 25.

h Presente curia sc. ut l. i. Cod. al. si absente. d. i. 25.

i Possessio inducit presumptionem pro vasallo, si in ea perseveravit per annum domino sciente & contradicente, & recipiente servitium tanquam a vasallo, cuius vi defertur iuramentum vasallo, nisi ea presumptione per aliam elidatur. Quippe presumptione tollitur. c. Divus. 7. ff. de integ. rescriptis.

k Qui cum potest non contradicere, confertur. l. i. 2. §. 1. ff. de feud. 20.

m d. §. i. in fin.

n Probatum investitura nova per extraneos, si dominus Pares non habet. Quid si pares habeat & illi sint absentes? expectandi sunt: neque investitura probari aliis poterit, ut hic. Ita colligimus, solennitatem specialem non exigi in probanda nova investitura, quoties dominus est sine paribus. Proinde actus ita non valebit, non expectatis expectandis. Unde notant: Absente iudice neminem sibi ius posse dicere: nisi forte expectatio frustra fiat vanaque sit. l. Arestus. ff. de statu. hom. Hac ratione, mulieres vetitæ contrahere absentibus cognatis, recte contrahunt, si per contumaciam cognati abfuerint.

o non valere. Cujac.

p An per duos menses? An potius tempus fuerit arbitrium? ut id definiat iudex?

q Quibus iuramentum deferatur.

r Iuramentum in causis feudilibus, quandoque possidenti, quandoque petenti, sive auctori, quandoque neutri datur. Ita certa regula definiri non potest, cui iuramentum in negotiis feudilibus sit deferendum. Arbitrium itaque id est, & iudici committendum.

s Iuramentum in feudis potest etiam deferri in supplementum probationis, & hoc casu subsidium vel supplementum est. Quid si pars parti iuramentum deferat? probationis in defectum delatum dicitur. l. in bonis. 3. C. de reb. creditis & iur. l. admonendi. 31. ff. de iur. iur.

t a quibus iuramentum deferatur.

u Jurare cur vasallus cogitur cum sex conjunctis? Nempe quia cognationis causa, presumitur notior illis esse veritas. l. de iure. a. 7. Cod. de integ. rescriptis. l. octavi. 9. ff. unde cognati.

x Jurare vasallus cogitur cum sex conjunctis? Nempe quia cognationis causa, presumitur notior illis esse veritas. l. de iure. a. 7. Cod. de integ. rescriptis. l. octavi. 9. ff. unde cognati.

y Jurare vasallus cogitur cum sex conjunctis? Nempe quia cognationis causa, presumitur notior illis esse veritas. l. de iure. a. 7. Cod. de integ. rescriptis. l. octavi. 9. ff. unde cognati.

z Rencalia, Cujac. Rencalia sit etiam mentio l. i. §. 2. inf. cod.

a Iuramentum calumniae domini & vasallis remissum, ut hic: alias qui defert iuramentum, regulariter prius jurat de calumnia, dixi ad l. 9. C. de reb. creditis.

b sit. quod quique iura. l. 3. in fin. ff. mandati. l. 7. C. de reb. l. ult. C. de fructibus & litium expensis.

c Accusare dominum vasallus non potest, ut hic. Accusare, inquam, temere (aliud enim dicendum si accusationem suam perfecit. l. qui, cum. 14. in fin. ff. de bon. lib. 1.) aut causa gravis sit & coactus id facit, suam, suorum, principis vel reipublice injuriam persequendo. Doct. hic.

d Testis esse adversus dominum vasallus ultro non potest, in causa civili vel criminali, alia quam feudali, etiam modica: si secus fecerit, feudum amittit.

recipiuntur ad testimonium, præter foeminas a, secundum usum Mediolanensem. Ista enim nec in causis feudi, nec aliorum, recipiuntur ad testimonium: ceteri autem recipiuntur in omnibus, quæ ad causas feudi pertinent, præterquam de nova investitura.

DE b CONSUETUDINE RECTI FEUDI TITULUS XXXIII.

Sciendum est itaque, feudum acquiri e investitura, successione d, vel eo, quod habeatur pro e investitura: ut f ecce si dominus alicui eorum paribus curia dixerit, Vade in possessionem illius fundi, & teneas illum pro feudo. Licet enim non intercessisset investitura g, tamen tale est ac si intercessisset: quia ille ejus voluntate possessionem fundi nactus est h feudi nomine. Inde etiam dicitur, quod si alius probaverit se aliquid nomine beneficii aliquo i tempore tenuisse domino presente & non k contradicente, & servitium l ejus quasi a vasallo recipiente: licet non probet investituram, veruntamen obtinebit præstito iuramento, nisi aliud contra inducatur. † Quod autem dictum est, ut per pares probetur investitura, intelligendum m est de eo domino, qui n alios habet vasallos: ceterum sufficient extranei. Nec dicatur investituram, ubi sine paribus facta est o, valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam si absint, tamen expectandi p sunt. † Sacramentum q non semper est dandum possidenti: sed r quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri datur: & cum alicui horum datur: ita demum datur, si f aliquid pro eo sit quod iudicem moveat. Ubi nihil est, quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam: tunc secundum quod iudici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentum: aut actore nihil probante, qui convenitur, etiam si nihil præstiterit reus, tamen absolvitur, vel obtinet. † Et cum datur: aut t datur a iudice, aut a parte: si a parte, aut subeat cum duodecim sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est. Si a iudice: juret ille, cui delatum est, cum duodecim vasallis, cum sex parentibus u: ceteros si vult, habeat extraneos. Dominus vero, si vult, cum parentibus, aut cum vasallis solis, aut cum parentibus vasalli, vel cum extraneis mixtis parentibus, vel vasallis: & jurabit vasallus sine x mentione consuetudinis. Dominus quoque de suo facto similiter. De y facto vero patris vel avi, aut alterius ascendentis iuramento conscientia præponetur. Quidam tamen dicunt, non quidem conscientiam esse præponendam.

Vasallus a domino non poterit exigere iuramentum calumniae: sed nec dominus exigere potest a vasallo.

Bald.

I In quibus etiam causis sacramentum calumniae a domino non exigetur: quod nuper rex Fridericus in Romandiola z constituit ut vasallus calumniae sacramentum a domino non exigat: quod etiam a parte a domini intelligendum est: ut quod b quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur. † Similiter vasallus dominum accusare c, vel testimonium d contra eum reddere non debet in

civili causa modica a aut criminali. Quidam tamen dicunt, in criminali non licere, in civili licere b: in quibus si contra fecerit, feudo privabitur.

Si contentio est de beneficio inter dominum & vasallum: domino possidente, vasallo autem in probatione deficiente, absolvitur dominus, sine iuramento.

Bald.

2 Item c si inter dominum & vasallum controversia sit de beneficio: possidente domino, & vasallo in probatione deficiente: qui convenitur, nullo præstito sacramento absolvetur: vasallo vero possidente, & actore in probatione deficiente: si d longa sit vasalli possessio, ejus iuramento e causa finiat. Ubi f vero nova est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferetur, nisi aliud faciat pro possidente.

DE LEGE CORRADI.

TIT. XXXIV. g.

Si inter capitaneos regis est contentio, coram rege debet definiri per l. Corradi: si vero inter valvasores, coram paribus curiae. Bald.

Lex Corradi h de beneficio, quæ dicit: Si inter capitaneos controversia sit, coram i Rege finiat; si inter valvasores, coram paribus curiae, Mediolani non tenetur: sed talis distinctio ibi observatur, quia si inter duos, quicumque fuerint, de beneficio regali controversia fuerit, quorum uterque a rege se dicit investitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur: cetera vero causa apud pares curiae.

† Si autem inter pares duos de aliquo beneficio controversia sit, quorum uterque suum feudum proprium esse dicat: sive asserant eundem investitorem, sive diversos: coram iudice k vel arbitro l finiat. Sed cum unum producant investitorem: si possidenti m dominus quarentizare n voluerit o, sine fraude ipse obtinebit: nisi adversarius contra aliquid induxerit p.

Dominus sine vasalli voluntate feudum alienare non potest, sed hoc non servatur Mediolani. Bald.

1 Ex eadem lege descendit, quod dominus sine q voluntate vasalli feudum alienare r non potest: quod Mediolani non obtinet. Ibi enim sine curia etiam beneficium totum recte alienatur: dum tamen aut x quali domino, aut majori f vendatur. Inferiori vero sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam majori retenta parte alia feudi. Verbi gratia: est vasallus, qui ab eodem domino in r pluribus locis feudum tenet. Si partem feudi in uno loco vendat, in alio sibi teneat: iste non debet emptori servire: sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere. Cum curia vero cuicumque beneficium etiam u rustico, & sine vasalli voluntate, potest: dum tamen non totum alienetur. Obertus. Quidam autem dicunt, ut Gerardus, non valere, si fiat inferiori.

Non potest regulariter vasallus feudum sine voluntate domini alienare: nisi det alii in feudum & persona sibi equali. Bald.

2 Similiter x nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit: in y feudum z tamen recte dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudo servire possit: ut a si dans miles est, & ille qui accepit feudum, inveniat miles, ad hoc ut feudum si contigerit, domino similiter servire b, ut & prior possit: & hoc ut dare liceat in c infinitas

nationes feudi struitur interdictas. inf. de prohibita alienas. Quid? num dicemus apud arbitrum hodie de feudo litigari non posse? Apud arbitrum compromitti posse rem feudalem notat Ravennas, non apud arbitratorem: Item apud arbitrum de re feudali compromitti quidem posse, translationem tamen, id est, alienationem re ipsa factam prohiberi.

m si possidenti sine fraude dominus, &c. Cujacius huc ita revocat, illa verba, sine fraude, n i.e. evictionem præstare. Alii exponunt, gratificari & testimonium dicere vere & pure, quod is non ille jure agit. o voluerit, ipse obtinebit. Cujac.

p i.e. nisi probaverit fraudem, vel nisi probaverit, saltem semiplene ius suum.

q Feudum sine voluntate vasalli dominus alienare non potest: idque lege Corradi, quæ Mediolani non obtinet. r sit. 9. in fin. sup. cod. An & pignorate? vid. Clarum 4. §. 1. de feud. 28.

f Feudum vasalli, eo invito dominus alienare Mediolani, etiam sine curia potest: dum id agnato vel majori domino vendat, ut hic. Cur potentiori: quia interest vasalli potentiori domino subijci, quam inferiori. Quid si mediam partem feudi uni, alteram alteri vendiderit dominus? vasallus neutrum recognoscet: nisi inter se conveniant: nec enim cogendus est vasallus plures habere dominos.

t Feudum potest esse in pluribus locis, licet una investitura contineatur.

u Imo, rustico semper non potest. §. 2. inf. cod. sit. 26. §. 7. vers. beneficium.

x Feudum sine domini voluntate vasallus alienare non potest.

y sit. 9. §. 1. & sit. 10. sup. cod. sit. 95. §. 1. cod.

z Subfeudare, id est, feudum suum al-

teri dare vasallus potest, etiam non consentiente domino: idque non in unam, secundam, tertiam & deinceps generationem, sed in infinitum etiam: dummodo feudum suum det x quali, eadem forma & conditione, & quidem sine fraude: hæc coim tria concurrere debent, ut hic. Quid si vasallus in quartam tantum generationem subfeudarit? quarta generatione finita, a quinta generatione feudum avocabit dominus. Doctores hic.

a sit. 26. §. 7. vers. beneficium. sup. cod.

b Vasallus vasalli, cogitur domino servire.

c in infinitum licet infeudare.

a Hæc particula Cujac. in vers. sequentem rejicit, ibi in civili.

b civili modica licere. Cujac.

c Si inter dominum & vasallum de beneficio contentio sit, sit. 39.

d addenda est hæc distinctio r.

Feud. 26. §. 1. vers. si quis.

e Atqui iuramento opus esse non videtur: cum a.

actore non probante, reus sit absol.

vendus. l. qui accusare. 4. l. de e.

dando? In feudis hoc speciali jure receptum est, ut etiam deferatur reo iuramentum: quod ex jure civili non est.

f Possessio longa probationem pro vasallo inducit, ut hic. possessio, inquam, annua, quæta, sciente domino, nec contradicente, & ab eo tanquam vasallo servitium recipiente.

g sit. 9. in fin. 16.

h Cod. sit. 40. inf. cod. 1. feud. 1. §. 2.

i Letharii. Hot.

j Forum lege Corradi usu feudi fortuitur Capitanei, apud Regem: valvasores apud pares Curiae. Mediolani vero apud regem litigatur, si de beneficio regio litigetur: apud pares Curiae, si de non regio sit lit. Atque ita lex Corradi in iurisdictione feudali reum distinguenda personas & dignitates consideravit, non res.

Mediolanenses vero res, non personas spectant, ut hic. Ultra melior lex? Corradi, te.

ste Bald.

k sit. 15. §. 1. cod. sit. 46. §. 1. cod.

l Atqui facultas apud arbitrum litigandi, via quodammodo ad alienationem.

Præterea ut liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla a obstante præscriptione, revocare. Si milititer in petendis hostenditis (hostenditis dicuntur adiutorium quod faciunt dominis Romani cum rege in hostem pergentibus) vasalli, qui cum eis non vadunt: verbi gratia in Lombardia de modio xij. denarios: in Theutonica terra tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo ejus anni, quo hostem faciunt.

Ob prælati delictum ecclesia ad tempus feudo privatur. Bart.

Item si clericus, veluti episcopus, abbas, beneficium habens a rege datum non solummodo personæ, sed ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, eo vivente, & ecclesiasticum beneficium vel honorem habente, ad regem pertineat: post mortem vero ejus ad successorem ejus revertatur.

DE F CONTROVERSIA INTER MASCU- LUM & FOEMINAM DE BENEFICIO.

TIT. XLI.

Tem sciendum est, quod si inter masculum & foeminam controversia fuerit, masculo dicente, hoc est, feudum, foemina negante: nisi apertis probationibus foemina ostenderit non esse feudum, creditur masculo cum suo juramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus.

Sed si inter dominum & foeminam, domino dicente feudum, foemina negante: probationibus deficientibus detur foemina sacramentum. Item si sit inter dominum & emptorem i feudi: si emptor dicat non esse feudum, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiat. Quidam tamen distinguunt: ut si magna eorum pars k, quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit, detur domino sacramentum, alibi foemina l.

DE M CONTROVERSIA INTER DOMINUM & EMPTOREM FEUDI.

TIT. XLII.

Domino cum emptore feudi agente n, si vasallus jurare poterit, quod ignorans p esse beneficium, vendidisset q, credens r proprium: selectioni t emptoris committitur u, utrum domino velit ipsum cedere, an vasallo restituere. Obertus dicit omnia vasallo restituenda.

Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente nec obstante venditione, eo quod ignorans alienavit, & quod dicitur, alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est, cum x a scientibus alienatur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem y est in omnibus alienationibus.

DE Z CONTROVERSIA INTER VASALLUM & ALIUM DE BENEFICIO.

TIT. XLIII.

Vasallus agere & conveniri potest pro feudo, & pro parte feudi, etiam domino absente, & quasi pro re propria. Bald.

Si controversia inter vasallum & alium de beneficio fuerit, adversario proprietatem totius x, vel partem vel aliud aliquod jus sibi vindicante: causa per vasallum, etiam

domino absente, quasi propria ad finem perducatur, ipse enim solus utiliter agendi x & excipiendi habet potestatem: & si pro eo, aut contra eum judicatum fuerit, vel cum adversario transegerit a, dummodo fraudulenter b actum non sit, etiam si post beneficium domino aperitur, tale erit, ac si eo causam agente judicatum fuisset: & ideo ab eo ratum haberi oportet.

QUID JURIS, SI POST ALIENATIONEM FEUDI VASALLUS ID RECUPERAVIT.

TIT. XLIV.

Culpa, quæ non transivit in perpetuam privationem, non potest purgari. Bald.

Præterea si vasallus ante constitutionem Lotharii d regis feudum alienaverit: quod in quibusdā e curiis pro f parte, in quibusdam pro toto olim licebat: & ipsum postea recuperabat, pro feudo sibi retinebat: hoc est, in causam feudi recadebat. Hodie autem si ipsum alienaverit, siquidem illicite, licet g postea h recuperaverit, tamen penes eum non remanebit: utpote domino, ad quemcunque pervenerit, apertum. Profecto si domini voluntate vendiderit per libellum vel aliter alienaverit: si idem postea recuperaverit feudum, penes eum remanebit, non jure beneficii, sed aut jure proprio, aut jure libelli, aut aliter: secundum quod idem recuperaverit: dummodo scias, quod si ad libellum domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei datur singulis forte annis, & hoc jure feudi censebitur. Illud vero jus, quod per libellum transulerit, & postea recuperaverit: pro beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum, etiam i si feudum domino refutaverit, libellum k retinebit.

AN AGNATUS VEL FILIUS (DEFUN- CTI) POSSIT RETINERE FEUDUM REPUDIATA HÆREDITATE.

TIT. XLV. l.

Primo tractat, an agnatus possit h. hereditatem agnati repudiare, & feudum retinere. Secundo, an filius vasalli possit h. hereditatem repudiare & feudum retinere. Secunda in versic. si vero.

Si contigerit vasallum sine omni prole decedere, agnatus, ad quem universa hæreditas pertinet, repudiata m hæreditate, feudum, si paternum fuerit, retinere poterit: nec de debito hæreditario aliquid feudi nomine solvere n cogitur, sed in fructibus o, si quos reliquit, ut de eis debitor solvat, quo tempore decesserit: (secundum quod supra diximus) considerabitur. Ubi vero filium reliquit, ipse non p potest hæreditatem sine beneficio repudiare: sed aut utrumque retineat, aut utrumque repudiet: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit. & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit dominus eum, si voluerit, quasi de novo beneficio investire; quo facto, licebit ei, repudiata hæreditate, feudum tenere, nullo onere ei hæreditario imminente.

AN q APUD JUDICEM VEL CURIAM DOMINI QUÆSTIO FEUDI DEBEAT TERMINARI?

TIT. XLVI.

Ex eo, quod supra r diximus, ut si inter duos de beneficio fuerit controversia, coram iudice s, vel arbitro t finiat, talis hic fit quæstio. Quodam sine filio decedente, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo investitus est ejus beneficii nomine, econtra apparent agnati, qui feudum sibi vindicant quasi paternum. Est igitur quæstio, an apud curiam domini vel iudicem sit hæc quæstio terminanda? Et responsum scio, quia ad dominum quodammodo causa spectare videtur, ad quem investitus habebit regressum u de evictione: ut coram paribus finiat curtis; & licet alter per se non possit alterum trahere ad curiam iudicis: generaliter tamen, etiam si inter duos causa fuerit de beneficio, eos curia vocante, non x licebit eorum alicui ejus curiæ iudicium y declinare.

1. Si quis. 2. Si quis. 3. Si quis. 4. Si quis. 5. Si quis. 6. Si quis. 7. Si quis. 8. Si quis. 9. Si quis. 10. Si quis. 11. Si quis. 12. Si quis. 13. Si quis. 14. Si quis. 15. Si quis. 16. Si quis. 17. Si quis. 18. Si quis. 19. Si quis. 20. Si quis. 21. Si quis. 22. Si quis. 23. Si quis. 24. Si quis. 25. Si quis. 26. Si quis. 27. Si quis. 28. Si quis. 29. Si quis. 30. Si quis. 31. Si quis. 32. Si quis. 33. Si quis. 34. Si quis. 35. Si quis. 36. Si quis. 37. Si quis. 38. Si quis. 39. Si quis. 40. Si quis. 41. Si quis. 42. Si quis. 43. Si quis. 44. Si quis. 45. Si quis. 46. Si quis. 47. Si quis. 48. Si quis. 49. Si quis. 50. Si quis. 51. Si quis. 52. Si quis. 53. Si quis. 54. Si quis. 55. Si quis. 56. Si quis. 57. Si quis. 58. Si quis. 59. Si quis. 60. Si quis. 61. Si quis. 62. Si quis. 63. Si quis. 64. Si quis. 65. Si quis. 66. Si quis. 67. Si quis. 68. Si quis. 69. Si quis. 70. Si quis. 71. Si quis. 72. Si quis. 73. Si quis. 74. Si quis. 75. Si quis. 76. Si quis. 77. Si quis. 78. Si quis. 79. Si quis. 80. Si quis. 81. Si quis. 82. Si quis. 83. Si quis. 84. Si quis. 85. Si quis. 86. Si quis. 87. Si quis. 88. Si quis. 89. Si quis. 90. Si quis. 91. Si quis. 92. Si quis. 93. Si quis. 94. Si quis. 95. Si quis. 96. Si quis. 97. Si quis. 98. Si quis. 99. Si quis. 100. Si quis.

a De poena domini feloniam committentis, tit. 56.
b tit. 5. 6. 7. 24. 5. eod.
c tit. 29. vers. de mino. 5. eod.

d Quando feudum licite alienatur, tit. 57.
e v. tit. 8. J. eod.
f 2. tit. 26. vers. feud. sup. eod.
g Sine domini consensu.
h Alias non poterit, tit. 55.

i An saltem pro Alode? & si pro Alode num debentur laudimix? v. Gl. Nerm. x. 2.
3. Ald. Alvarot. Curtium 4. parte ultima causa 2. regula. vers. sexa quaro.

k Hic lego, nisi & sic datum est, arg. vers. ult. J. eod.
l tit. 34. §. 1. 5. eod.
m Non habet. Hotom.

n Quando pactum non obstat successioni feudi, tit. 58.
o i. e. refutatio nem.

p Refutatio hæc diversa ab ea, quæ fit domino, de qua J. tit. 14. §. eod.
q facit tit. 26. in fin. 5. eod.

r His duobus casibus, qui feudum paternum refutat Titio, ejusque hæredibus, in id regnum non habet: quia omnino refutavit, quia consentit ut Titius de feudo refutato, tanquam de novo investiretur. Hæc feudi novi natura est atque conditio, ut agnatus agnato in eo non succedat, i. feud. 8. in fin. 5. eod.

s a qua sæpius conventionem disceditur, ut tit. 84. inf. eod.
t excipe d. tit. 84. u. i. feud. 1. §. 3.
x tit. 11. §. eod.
y i. feud. 15.
z Gerardum scil. tit. 51. §. 3. J.

a Ex filia, quidam ita legunt.
b i. feud. 1. §. 4.
c Paternum feudum quid, adde i. feud. 4. §. 2.
d tit. 93. J. eod.
e Beneficium in curia venditione non contineri, tit. 60.

QUALITER A DOMINUS PROPRIETATE feudi privetur.

TITULUS XLVII.

Dominus propter feloniam commissam in vassallum feudi proprietate privatur: sicut e contra vassallus feudo.
Bald.

EX facto quæsitum scio, & ego a pluribus quæsi, si dominus contra vassallum apertam feloniam fecerit: an, sicut vassallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate privetur? Et quidam dicunt, ex omni feloniam, qua vassallus b feudo privatur, & dominus c proprietate privetur. Alii non nisi ex magna feloniam: alii ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione qualis vassallus sit, utrum per sacramentum, vel non.

DE FEUDO NON HABENTE PROPRIAM feudi naturam.

TIT. XLVIII.

Si miles accepit castrum in feudum a duce, ut ipse & sui hæredes, quibus dederit, id habeant: non habet hoc feudum propriam feudi naturam.
Bart.

SI quis ea lege alicui feudum dederit, ut ipse & sui hæredes, & cui ipse dederit g habeant: Respondeo, iste, qui sic accepit, poterit h id vendere, vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini, alienare, & ille etiam cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo i nisi k sicut l ei datum est. † Sed qualitercumque ei datum fuerit, siue ad proprium, siue ad libellum: licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censetur, ut ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. † Ubi ergo sic datum est feudum, & cui in feudum dederis, aliud est: & propriam feudi naturam habet m.

DE EO, QUI FINEM & FECIT AGNATO de feudo paterno.

TIT. XLIX.

TRes erant agnati, vel plures: unus eorum habebat feudum, quod erat paternum: sed alter eorum finem & refutationem p ei suisque hæredibus & cui ipse dederit, fecit; decessit iste sine filio masculino. Alter qui non refutavit, vindicat sibi totum. Alter vero, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediol. interrogati, responderunt non q obstat illud pactum, nisi feudum omnino refutaverit, vel nisi ad hoc refutaverit, ut dominus eum quali de novo r beneficio investiret. Tunc enim secuta investitura nova, quasi novum sit feudum, non succedit.

DE NATURA SUCCESSIONIS feudi.

TIT. L.

Successionis feudi talis est natura s, quod ascendentes non t succedunt: verbi gratia pater filio: inferius vero filius patri succedit, & non u filia, nisi ex pacto, vel nisi sit foemineum x. Tunc enim succedit filia matri y & patri: secundum quosdam z succedit nepos ex filio a solus: & sic usque in infinitum b: ex latere omnes per masculos descendentes, usque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum c autem voco, quicumque ex superioribus id acquisivit: dummodo scias, quod si quis habens beneficium, quatuor superstitibus filiis decedat, & feudum ad unum solum ex divisione deveniat, & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patruales dicuntur, & ad unum d eorum beneficium feudi ex divisione perveniat: & similiter iste superstitibus filiis decedat (qui patruales dicuntur) ad quorum unum feudum similiter pervenit: sicut etiam ex aliis superioribus vel primis fratribus superstitibus masculis: si ille, qui feudum habet, decesserit nullo filio relicto: an ad omnes, vel ad quos perveniat, quæritur? Respondeo ad solos, & ad omnes, qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est, quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti vero proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum, sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes alie lineæ x qualiter vocantur.

DE & CAPITANEO, QUI CURIAM vendidit, an intelligatur beneficium vendidisse.

TIT. LI.

Quidam capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficii. Controversia est inter capitaneum & emptorem, dicente emptore

re se curiam cum beneficio emisit: domino vero contradicente, ad eum beneficium non pertinere. Respondetur, illud beneficium in venditione non a contineri, nisi expresse de eo actum sit.

1 Quæsitum b esse apud me scio: si filius vivente e patre dominum offenderit, ita quod feudum amitteret, si pater decessisset: utrum feudum amittat, vel non secundum istos sic, secundum Gerardum non, & Obertum similiter.

Dispositio solius animi, ad delictum, non perficit delictum: sed insidia habentur pro delicto contra dominum commisso. Bald.

2 Si d voluerit vassallus dominum offendere, sed e non laboraverit: feudum non amittit. Gerardus & Obertus, similiter etiam si laboraverit, non amittit feudum, si f insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

Feudum non transit ad faminam, licet per pactum sit actum, si vassallus superest. Bald.

3 Similiter g si quis investitus fuerit de feudo, ita ut ad foeminas transiret, & duas filias tantum relinqueret, quarum una filium habeat, & altera filiam: utrum post mortem illarum masculus tantum feudum habere debet? secundum Gerardum masculus tantum. Obertus contra. & e contra si filios ille habuerit.

4 Filius h non potest i recusare hæreditatem patris absque feudo; propinquus autem potest.

Si contentio est inter vassallum & emptorem de feudo, vassallo deficiente in probatione, electio iurjurandi datur emptori. Bald.

5 Si k contentio fuerit inter filiam & propinquum de hæreditate & de feudo: cum filia feudum habere non poterat: quia dicat ipsa, hoc est, de mea hæreditate l: & ille dicat, Imo de feudo: electio m propinqui erit discernere veritatem iurejurando. Gerardus & Obertus. Et similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisit n a seniore, & vassallum: quia dicat vassallus, hoc est, de feudo meo: ille autem neget: electio emptoris est, veritatem iurejurando discernere, cum pares curtis veritatem non testantur. Gerardus & Obertus.

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoria. Bald.

6 Similiter o feudum lege commissoria p datum non valet, i. e. si ad certum tempus pecunia non solvatur creditori, ut habeat in feudum, Gerardus: & secundum Obertum valet.

7 Similiter q potest feudum dari ad certum r servitium. Gerardus & Obertus.

DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE per Lotharium s.

TIT. LII.

Feudum vassalli non alienent sine voluntate domini suorum. Bald.

Lotharius divina favente clementia III. Imperator Romanorum, pius, felix, inclutus, ac triumphator, semper Augustus, universo populo.

Imperialis benevolentia proprium esse iudicamus, commoda subjectorum investigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi: similiter reipub. bonum statum ac dignitatem imperii omnibus privatis commodis præponere. Quocirca omnium fidelium nostrorum tam futurorum quam præsentium noverit universitas, qualiter dum apud Ronchalias r secundum antiquorum imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni componenda consideremus: omnia quæ ad honorem imperii Romani spectare videntur, solcite indagantes perniciosissimam pestem, & reipubl. non mediocriter detrimentum inferentem rescare proposuimus. Per multas enim interpellationes ad nos factas comperimus u, milites sua beneficia passim distrahere: ac ita omnibus exhaustis, suorum seniorum servitia subterfugere: per quod vires imperii maxime attenuatas cognovimus, dum proceres nostri milites suos omnibus beneficiis suis exutos ad felicissimam nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque & consilio Archiepiscoporum, Episcoporum, ducum, comitum, marchionum, palatinorum, cæterorumque nobilium, similiter etiam iudicum, hac editoriali lege in omne ævum Deo propitio valitura decernimus, nemini x licere beneficia, quæ a suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod commercium y adversus tenorem nostræ constitutionis excogitare, per quod imperii vel dominorum minuatur utilitas.

Si quis vero contra hæc nostræ legis saluberrimæ præcepta ad huiusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentaverit: pretio

a dixi tit. 26. §. 7. vers. in gwe. val. 5. eod.
b utrum filius vassalli feudum amittat vivo patre, tit. 61.
c Indignus est filius successionem feudi ob feloniam commissam vivo patre, hic. nisi a patre ad dominum reditus eum placarit, tit. 55. §. 2. J. eod.
d Non pariri vassallum ex sola cogitatione, tit. 62.
e adde l. 18. ff. de panis.
f i. feud. §. 1. 16.
g De successionem neporis ex filia, tit. 64.
h Differre agnatum a filio in successionem feudi, tit. 64.
i tit. 45. sup. eod.
k De contentione feudi inter filiam & propinquos, vel inter vassallum & emptorem, tit. 65.
l i. e. alode.
m dixi tit. 26. §. 4. n. tit. 41. §. 1. ad.
o De pacto legis commissoria, tit. 66.
p i. feud. 27.
q Ut feudum ad certum servitium dari potest, tit. 67.
r tit. 23. in fin. §. tit. 104. §. 1. ita ad incertum. 104. in fin. principii.
s tit. 3. §. 1. tit. 9. §. 3. §. 39. 44. §. eod. §. 55. J. eod.
t tit. 33. §. 1. tit. 40. §. eod. tit. 55. J. eod. Guntherum 2. Ligurini. Auth. habita. C. ne filius pro patre. Roncalix. ampli supra Padum non procul a Placentia, in quibus solebant imperatores olim conventus cogere solennes: adde Abbatem Urspergens.
u Causa huius constitutionis.
x Regula generalis de alienatione feudorum. adde tit. 55. J. ad.
y Pucapignat.

DE PROHIBITA FEUDI & ALIENATIONE per Fridericum b.

TIT. LV.

Omnia alienatio feudi contra hanc legem facta etiam antiqua quantumcunque, cassatur, & bona fidei emptori pretium restituitur. Bald.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus.

a propriis vix est enim, ut hanc constitutionem ad feuda impropria pertineat, de quib. tit. 48. sup. cod. quæ naturam & conditionem recipiunt mutua domini & vasalli conventionione.

b tit. 3. §. 1. ff. cod. Radev. 2. c. 7. ad de Guntherum. c. dixi tit. 52. §. 3. cod.

d aut investitura. J. cod.

e Causa hujus constitutionis.

f Prima regula de feudorum alienatione & pignoratione.

g & ita jus vetustas abrogatur. 9. §. 1. ff. cod. 1. feud. 21. §. 1.

h tit. 52. §. 1. §. 3. cod.

i Secunda regula de feudorum alienatione.

k Leges plerumque trahuntur ad præterita, dixi ad l. 7. c. de legibus.

l longi scilicet adde tit. 40. §. 3. cod. non tamen annorum triginta, tit. 9. §. 1. 26. §. 4. 1. feud. ult.

m dixi ad l. 29. ff. de reg. jur. & ad s. 18. de reg. jur. in 6.

n l. 1. ff. de actionibus empti.

o Tertia regula de feudorum alienatione.

p Quarta regula, seu prima causa feudi amittendi.

q adde tit. 52. §. 1. ff. in 3. cod.

r v. quæ dixi ad Nov. 134. c. ult.

s Secunda causa feudi amittendi.

t minori succurritur.

u dixi. feud. 22. x nisi restituatur: nam lex ultima c. in quibus causis in integrum locum etiam habet in præscriptionibus, statuto & consuetudine inductis.

y Tertia causa feudi amittendi.

z Licet vasallo muneris sui vicarium dare, ut hic. facit tit. 99. in fin. & 100. J. cod.

a tit. 40. §. 3. cod. l. ult. §. 2. ff. qui & a quibus manu. l. 25. in fin. ff. de oper. lib. l. 1. §. 3. cod.

b Quinta regula de alienatione feudi per divisionem.

c sed majori natu deferatur: aut eo furioso, aut infanti, secundo genito. Aucta Bulla Caroli 4. c. 23. alias feuda dividi possunt. v. J. cod.

d non regale scilicet. tit. 26. §. 4. vers. omnes. §. 3. cod. 1. feud. 9. Possuntne vasalli feudum dividere irrequisito domino? Possunt & consequenter emphyteusim, vid. Everard. Topicis in loco a feudo ad emphyteusim, 29. n. 10.

e vide tit. 77. inf. cod.

f tit. 102. inf. cod.

g tit. 9. in fin. 34. sup. cod. 1. feud. 23. §. 1.

h dixi ad tit. 51. sup. cod.

Imperiale decet solertiam ita reipublicæ curam gerere, & subjectorum commoda investigare, ut regni utilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter servetur illæsus. Quapropter dum ex prædecessorum nostrorum more universalis curia Ronchaliæ c pro tribunali sederemus a Principibus Italicis, tam rectoribus ecclesiarum, quam aliis fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, quod beneficia eorum & feuda, quæ vasalli ab eis retinebant, sine dominorum licentia pignori obligaverant, & quadam collusionis nomine libelli d vendiderant, unde debita e servitia amittebant: & honor imperii, & nostræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo consilio episcoporum, ducum, marchionum, & comitum, simul etiam & palatinorum iudicum, & aliorum procerum, hac edictali Deo propitio perpetuo valitura lege sancimus, ut nulli s liceat feudum totum vel partem g aliquam vendere, vel pignori, vel quocunque modo distrahere seu alienare, vel pro anima judicare, sine permissione illius domini, ad quem feudum spectare dignoscitur. Unde Imperator Lotharius h tantum infuturum præcavens ne fieret, legem promulgavit. Nos autem ad plenioris Regni utilitatem providentes, non solum in posterum i, sed etiam huiusmodi alienationes illicitas hæcenus k perpetratas, hac præsentis sanctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius l temporis præscriptione impediende: quia quod m ab initio de jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet: emptori bonæ fidei ex n emptio actione de pretio contra venditorem competente. Callidis o insuper machinationibus quorundam obviantes, qui pretio accepto, quasi sub colore investituræ, quam sibi licere dicunt, feudum p vendunt, & in alios transferunt: ne tale figmentum vel aliud ulterius in fraudem huius nostræ constitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: poena q auctoritate nostra imminente, ut venditor & emptor, qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxisse, feudum amittant: & ad dominum libere revertatur. Scriba vero, qui hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officii, cum infamiae periculo manum r amittat. Præterea si f quis infestat major t quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum u & diem steterit, quod feudi investituram a proprio domino non petierit: transacto hoc spatio feudum amittat, & feudum ad dominum redeat x.

Si vasallus legitima ætatis non iuxta cum domino in expeditionem, vel illuc non miserit alium pro se domino acceptabilem: vel non solverit domino dimidiam partem redditus feudi unius anni, feudum amittet. Bald.

1 ¶ Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quam in Alemania, ut y quicumque indicta publica expeditione vocatus a domino suo, in eadem expeditione spatio competentem temere venire superfederit, vel alium z pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium a redditus feudi unius anni domino non subministraverit, feudum quod ab episcopo, vel alio domino habuit, amittat: & dominus feudi in usus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem. † Præterea ducatus, marchia, comitatus, de cætero non b dividatur c: aliud d autem feudum, si consortes voluerint, dividatur: ita e ut omnes qui partem feudi habent jam divisi, vel dividendi, fidelitatem faciant: ita f tamen, ut vasallus prout feudo plures dominos habere non compellatur: nec dominus g feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Si filius vasalli offendit dominum patris sui, tunc aut pater a domino requisitus debet eum ducere ad satisfaciendum domino, aut filium a se separare: alioqui privabitur feudo. Bart.

2 ¶ Insuper si filius h vasalli dominum offenderit, pater a domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino: vel a se filium separet: alioqui feudo privabitur.

3 ¶ Possuntne vasalli feudum dividere irrequisito domino? Possunt & consequenter emphyteusim, vid. Everard. Topicis in loco a feudo ad emphyteusim, 29. n. 10.

e vide tit. 77. inf. cod.

f tit. 102. inf. cod.

g tit. 9. in fin. 34. sup. cod. 1. feud. 23. §. 1.

h dixi ad tit. 51. sup. cod.

tur. Si autem pater vult eum deducere, ut satisfaciatur, & filius contemnit, patre mortuo in feudum non succedit: nisi prius satisfecerit domino. Parique modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat. † Illud quoque præcipimus, ut si vasallus de a feudo suo alium vasallum habuerit: & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro servitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine b fraude ante c habuerit, feudo suo privetur: & ad dominum suum, a quo ipse tenebat, revertatur: nisi requisitus ab eo, paratus fuerit satisfacere majori domino, quem offenderit. & nisi vasallus idemque dominus a domino suo requisitus d, eum, qui majorem dominum offenderit, requiratur ut satisfaciatur, suum feudum amittat. † Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controversia, domini sit cognitio, & per eum controversia terminetur. Si vero inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ a domino sub fidelitatis debito conjuratos terminetur. Illud quoque sancimus, ut in omni sacramento fidelitatis Imperator e nominatim excipiat.

QUÆ SINT REGALIA g.

TIT. LVI.

Imperator Fridericus.

Regalia h, armandia i, via publica, flumina navigabilia, & ex k quibus fiunt navigabilia, portus, riparia l, vestigalia m, quæ vulgo dicuntur telonia, moneta n, multarum, poenarumque o compendia p, bona vacantia q, & quæ ut ab indignis, r legibus auferuntur, nisi s quæ specialiter quibusdam conceduntur: bona contrahentium incestus t nuptias, condemnatorum u & proscriptorum, secundum quod in novis x constitutionibus cavetur, angariam y, parangariam, & plautiorum z, & navium præstationes, & extraordinaria a collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum b magistratum ad iustitiam expediendam: argentaria c, & palatia in d civitatibus consuetis: piscationum e redditus, & salinarum f, & bona committentium crimen majestatis g, & dimidium h thesauri in loco Caesaris inventi, non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

rios, monetam cudere, gratis veniam concedere, jure regni incolendi donare extraneum, Tabelliones creare, superindicta imponere, Poenæ Capitalis & jurisjurandi gratiam facere, ut possit agere. Minora vero sunt hæc: multarum & poenarum compendia, tributa, & similia. Quid? potestne Principes regalia alteri cedere? Potest: his temperamentis adjectis, ut ea Regalia jura sua cedat sine summa necessitate, ac ut ea cedat ex causa necessaria, ut ne ea tota cedat: deinde ut quæcumque credit suo pre motu ac sua sponte, sciens, prudensque cedat, Principatus jure semper excepto: quod etsi nominatim non fuerit exceptum, tamen exceptum intelligatur: (cum adversus omnes regalia possidentem, in suo regno, jus instituendæ actionis habeat) adeo ut jus id nullo tempore possit præscribi: Videamus quæ lege cedi possint? Specialiter cessa, specialiter ac restrictis similia tamen etiam intelliguntur. Quid, si generaliter cessa? si cum ducatu, comitatu, vel regali aliqua dignitate cessa, etiam majora jura Regaliorum (de quibus supra) translata intelliguntur: si sine regali dignitate minora tantum. Quid, si quædam expressa & generalis clausula adjecta? omnia concessa sunt dicenda: Quid? solane Principis cessione conceduntur, an etiam præscriptione temporis, cujus non extet memoria, possunt adquiri? Possunt: vel ea, quæ majora Regalia patet ante diximus, adeo ut quorundam opinione, necessaria non sit, ipsius Principis scientia, hoc est, præscribi possunt etiam ignorante Principe. Quid? regalia jura quæ sita Ducis, Comiti, Civitati, quo tempore adversus Ducem, Comitem, Civitatem acquirere possimus? annis 30. vel 40. Imo opinione quorundam, decennio, cum titulo & bona fide: sic tamen ut quibusdam regalibus jurebus præscriptis, ne omnia præscripta putemus. Ponamus Principem Regalia jura sua alicui concessisse: num poterit Princeps ipse jurebus illis uti in territorio ea jura accipientis? Quidam putant, majora jura illa Regaliorum exerceri posse in territorio ejus, qui accepit, at non minora.

g Regalia sunt hæc quæ sequuntur: ut ab Imperatore aliquo Rege ereato, hæc quæ sequuntur eum sequantur. Dicta autem Regalia, vel quod Regi, hoc est, supremo Principi competunt, vel quod a regibus usurpata.

h Regalia sunt Armandia. i Armandia, fabricæ, & publica armamentaria, Novell. 85. Brevevolum redditus Ecclesiarum Romanæ, locavit comitatum cum publicariis & Armandiis. Aliud sunt ab Armandiis seu officiis apparitorum. Nam Armanni sunt, qui magistratibus parent, l. 78. Longob. c. 1. 2. sedis. l. 10. de præf. Fuerunt igitur Armanni vel Armandia, non locus ipse armamentarii, sed jus armorum fabricandorum, aut vestigal sanæ ex licentia arma faciendi: ne putemus alioqui vestigal ex armentis aut scripturæ genus esse k i.e. omnis utilitas ex decur. su fluminum proveniens. l i.e. portoria, quæ solvuntur ripam transcurrentibus. Cæterum riparum non censentur inter regalia: cum earum usus sit publicus: protectio tamen & custodia ipsa regaliorum est. m C. Vestigalia nova.

n l. pen. c. de falsa moneta. o Poenæ malefactorum sunt fiscales, adde l. mulierum. 5. c. de modo multarum. l. 1. ff. de jure fisci.

p i.e. banna, l. 5. c. de modo multarum. nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, ut Jurd. l. 1. c. de bonis vacantibus. l. pen. c. de præf. sacri cubiculi. l. 56. §. 1. ff. de iur. 1. r ff. c. de his, quæ sunt indignis. l. 5. §. 2. ff. de his, quæ sunt indignis. l. 7. ff. de iur. p. tron. l. 2. c. de episc. audient. l. pen. c. de legat.

s l. 6. c. de incest. Nov. 12. u v. Nov. 134. l. ult. c. de bon. dam.

x Novellis. y l. 1. l. 20. c. de cursu publ. z l. 10. l. 11. c. de sacros. eccles.

a l. 27. §. 3. ff. de usufr. feudum dicitur; Otho Frising. 2.

b l. 1. ff. de ambis.

c argenti fodinæ, salinæ, l. 4. ff. de reb. eorum, qui sub tutel. Hotomanus intelligit per testatam argentariæ permittendæ, arg. l. 10. ff. de edendo. l. 24. ff. de reb. auct. Jurd. add. edit. Jurd. 7. 9.

d l. 14. ff. de offic. rell. provin. l. 26. c. de operib. public. Dion. 53. Placia vel Placius forte legendum esse monet Hotomanus arg. l. 1. ff. c. de nundin.

e l. 17. ff. de verb. sign.

f Saliorum publicis locis inventæ, principis sunt: ut hic. in privatis privatorum, l. forma 7. §. si vir. 13. ff. soluto matr.

g l. 5. c. ad l. Ful. majest.

h Thesaurus inventus non data opera in loco Caesaris, vel religioso, hoc jure, pro dimidia parte cedit inventori: data opera quantum, totus ei cedit. i. c. fisco. l. 3. §. 10. ff. de jure fisci. dixi ad Nov. Leonis. 51.

QUOT

QUOT TESTES SUNT NECESSARII AD
PROBANDAM FEUDI INGRATITUDINEM.

TIT. LVII.

Ad probandam ingratitudinem delicti, quinque testes requiruntur idonei, opinionis integrae, & manifeste probantes. Bald.

Imperator Henricus August. Universo populo, &c.

SI vassallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiis que eum clandestinis vel manifestis appetiverit, vel inimicis a ejus suas amicitias copulaverit, atque in aliis sic versatus est, ut potius inimicus quam fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitaverit, seu in campestri bello suum dominum reliquerit: feudo privabitur. Quod non obtinere sancimus, nisi quinque & testibus summa atque integra opinionis probatum fuerit manifeste. Datum e s. Idus Augusti, feliciter.

DE NOTIS FEUDORUM.

TIT. LVIII.

Notandum est in feudo, quod de cavena g seu camera dicitur, non debere dari nisi b cum sit in camera, vel cavena, unde solvi possit: vel si ita evacuata sit cavena sine culpa promissoris, expectandum est, donec iterum de cavena vel de camera dari possit. + Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni i agente deducto. Non enim a quum est, quem videre egentem, quem prius habuit in conjugem k, || vel amicum. ||

Quod l autem pares tantum debeant interesse investiturae feudi, & non alii: hoc tunc m verum est, cum dominus vassallos alios n habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen, argumentatione legis de ultimis voluntatibus: in Lombarda o sc. illa, quae dicit: Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui, vel investituram: adhibeat sibi de parentibus p suis || & per eandem legem jurant || duos testes idoneos, vel tres vel plures. Pluralis enim locutio, duorum q numero contenta est. 2 Item r sciendum est non esse impedimentum investiturae, etsi investituram faciat de re quam communem s dominus habeat cum aliquo: quia si sponte dividere noluerit ille, cum quo habet rem communem, qui investivit: potest cogere r per judicem ille qui investitus est, ut dividat. + Item haeredes ejus necesse u habent tenere firmam investituram quam pater fecit. Item eadem x lege & eodem y jure debet habere rem iste, qui investitus est, quam haberet, qui eum investivit, cum cohærede suo, scilicet z. ut adaequatio a percurrat usque ad quadraginta annos. + Item investitura per se vel per suum b nuncium dari & accipi potest. quae omnia supradicta colligi possunt per supradictas LL. Longobar. tit. de ultimis voluntatibus. l. si quis. & C. communi dividundo l. 1. & 2. + Idcirco c pares necessarii sunt in instrumento investiturae, & non alii: ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, aliis testibus inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia: quae non d sunt suspicanda in paribus. ||

Si e instrumentum f diceretur falsum a domino: dare-

ff. de contrah. empt. l. quod a testamento. ff. de leg. 1. Quid si certis annis sit exhausta? ubertate superveniente, vassallo praestabitur omnis, etiam praeteriti temporis, utilitas. Quid? aliis in feudis quam Camera, vel Cavenae idne servabitur, ut in feudo vassalli potior sit causa domini in opus, quam vassalli: saltem ut ex feudo sibi deducatur dominus, ut non egeat? Imo non promitti putant nisi pactum sit, vel nisi tuendi vassalli causa dominus in opus factus fuerit. l. Creditores domini vassallo praestantur utilitates sibi debitas ex camera vel cavena ipsius domini exigenti. Quid ita? creditor certat de damno vitando: vassallus de lucro. h dixi tit. 6. in fin. s. 8. ed. l. Qui debent interesse investiturae. 69. Cujac. m Probanda est nova investitura paribus Curiae, si tamen ipse dominus pares habet: si non habet, etiam extraneis paribus probari potest investitura. Pares autem esse non presumuntur, nisi in instrumento insertum fuerit pares esse, vel nisi antiquissimum instrumentum sit. n l. feud. 26. 2. feud. 2. in fin. pr. o l. 7. Longob. de ult. voluntatibus. p Ragen- sibus d. l. 7. Ragen es κατηντα. q l. 12. ff. de testib. r De re communi in feudum danda, & per quos fiat investitura, tit. 70. Cuj. l. Feudum ejusque investitura in re communi recte constituitur, adde l. portionem. 12. C. de donat. l. falso. 3. C. de comm. rerum alienat. e l. 26. §. 4. ff. de condit. indeb. l. ult. C. comm. divid. u Haeres factum defuncti mutare non potest: facta defuncti firma habere cogitur: eadem lege & eodem jure rem habet, quo defunctus. l. 14. C. de rei vind. l. 3. C. de reb. alienat. adde l. 59. l. 120. l. ex qua persona. 14. §. ff. de reg. jur. x Investiturus de novo beneficio fungitur eodem jure in re investita, quoungebatur investiens ante concessionem investiturae. Unde notant posse eum ad divisionem provocare ex l. ad officium. 3. l. ult. C. comm. divid. cum ejus antecessor potuerit. y Res feudalis transiit cum sua causa suisque vitiis. z Communi dividundo judicio res ad aequalitatem producenda est. l. pen. C. comm. divid.

a De iniqua feudi inter fratres divisione post 40. annos queri non potest. l. 3. Longob. de prohib. alienat. minor. b Per procuratorem investiri possumus. tit. 3. vers. sed utrum. §. 1. cod. c In investitura feudi, testes, pares Curiae esse debent: hoc ideo, quod non presumatur in illis suspicio, cum ob juramentum ab eis praestitum: tum ob beneficium suum quod habent a domino. Quid si nulli sint pares? extraneis testibus investitura probanda erit. d Presumitur pro vassallo. e Si instrumentum feudi falsum diceretur. tit. 71. f Si de instrumento investiturae lis sit inter dominum & vassallum idque dominus dicat falsum esse ac se nullam fecisse investituram? Si vassallus in possessione feudi fuerit, juramento vassalli stabitur, si modo id instrumentum neque aboluit, neque cancellatum sit: licet quoque sit adversus id instrumentum praesumptio. Quod si vassallus in possessione non fuerit, stabitur juramento domini.

Feud.

ur & defensio vassallo, qui instrumentum ad se deferret: ut in Lombard. a qualiter quis se defendere debet l. de chartis: & auferetur domino, qui veritatem noverit, & iniquum erit, si aliquis ex dono suo conveniatur. Domini est defensio ex ordine b, cum vassallus non possideat.

+ Notandum est, quod de omni controversia quae inter dominum & vassallum oritur, si pares veritatem noverint, omnino cogi debere a domino & c paribus dicere veritatem. qui si d dicant se nescire, cum sciant, & vassallus postulet: dominus eos coget jurare, & veritatem dicere: ut C. de testibus l. si quando. & in Lombard. ut judex unus, &c. & in titulo qualiter quis se defendere debet. l. si qualiscunque causa, & tit. de testibus. l. ut quicunque. & l. ult. Cum e datur f domino defensio de investitura, quae dicitur esse facta, jurare debet se investituram non fecisse. Cum g vero datur successor ejus, jurare debet se non credere investituram factam esse ab antecessore suo.

+ Si qua investitura facta esse diceretur, semper debet nominare h dominum, a quo investitura facta dicitur: cum multum discrepet sacramentum haereditarium a principali sacramento. C. de reb. cred. & jurejurando. l. 3. & l. generaliter. & ut habes de tutore qui jurat, quod credit & existimat: ut C. de juram. calum. l. 2. de conscientia i enim jurare sua debet, & non de alieno facto (cum iniquum sit aliquem jurare de alieno facto) haeres vel successor, nec etiam filius: ut D. rerum amotarum. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lombard. quia licet filius minorem virtutem habeat quam pater, tamen debet praecise jurare patrem suum non fuisse debitorem. ut in Lombard. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

Hic est finis feudorum in editione vulgata.

Sequuntur fragmenta seu extraordinaria capitula, quae doctissimus Cujacius restituit ex Ardizone & Alvaroto usque ad finem libri quarti. Ac deinde liber V. ab eodem Cujacio confectus ex variis Imperatorum diversorum feudilibus constitutionibus.

DE ALIENATIONE FEUDI.

TIT. LXXIII.

Sumopere mandare cutamus, ut si quis aliquem de beneficio investiverit, quod ille, qui investitus fuerit, non potest per proprium vendere, nec k pro levissima re locare, nec infeudare, nisi majorem partem apud se retinuerit: & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quae omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto, omnia ad priorem dominum revertuntur, & si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni spatium expedire faciant, vassallo non faciente satisfactionem, domino dent possessionem, salvis suis rationibus: nisi dissimulativam promoverint sententiam.

DE FEUDIS SCUTIFERORUM l.

TIT. LXXIV.

Feuda scutiferorum, ut ad m libitum dominorum possint adimi, rationis non est; dum tamen serviant secundum laudationem curiae.

DE CONDITIONE FEUDI NON

IMPLETA.

TIT. LXXV.

Ut inter conditionalia n, & non conditionalia aliqua sit differentia, dicimus, quod si quis alicui dederit beneficium conditionale (utpote quae dantur propter habitationem o) deserta habitatione beneficium amittitur: & etiam cum certo constituuntur servitio, non dato servitio, non poterit retinere beneficium.

DE FIDELITATE.

TIT. LXXVI.

Quoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summatim dispiciamus. Si beneficium est sine p fidelitate, & vassallus aliquid, quod sit contra suum dominum, fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem fecimus in iis, qui fidelitatem jurant. Si cui militi fidelitas requisita fuerit a domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet vel parium laudationi stare intra annum: quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari potest, quod contra praecceptum domini Lotharii q regis Papiae datum videtur. Librum autem, quod vassallo ostendi solet, non necessitate fieri, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitae fidelitatis memoria causa. Et venit aliquando, ut vassallus dicat domino se facturum fidelitatem, quam pares laudaverunt: tunc non perdit beneficium, si stat per dominum, quod faciat curiam. Qui fidelitatem jurant, si voluntate utrorumq; separatio facta fuerit, fidelitas finitur: si sua voluntate vassallus vel judicio parium feudum dimisit, fidelitas durat.

(F)

SI

a Si instrumentum feudi falsum dicitur, non sit exacta inquisitio, sed simpliciter possidenti vassallo deferatur juramentum & non possidenti domino. Quid ita? quia haec talis ac cussatio, civilis est. In criminali sit exactior inquisitio l. ubi. 22. C. ad l. cum de falsis.

a 2. tit. 54.

b Id est, mercedem.

c l. feud. 4. §. 1.

d Par Curiae parem suam cogere potest, verum dicere. Cogere, inquam, potest, ut judex. l. si quando.

e l. 19. C. de testib.

f Testis licet extra iudicium dixerit initio se nescire, si tamen in iudicio post dixerit se scire, falsum non videbitur.

g Quid si juratus dixerit se nescire?

h post se scire extra falsum dicere non potest. Quid si dixerit se non remanesci, post se remanesci? testimonium ejus admittitur.

i Qualiter jure dominus aut vassallus, cum defensio ei datur, sit.

j Jurat de veritate dominus, si investitur; de credulitate, & certa opinione, ejus haeres. Ille jurat sciens, se non fecisse. Hic opinione sua jurat antecessorem non fecisse investituram.

k Juramentum successoris differt a juramento auctoris: cum diversa sit eorum in factis scientia atque cognitio.

l Investitorem suum nominare vassallus debet, si de eo sit controversia.

m tit. 33. in fin. §. 1. cod.

n tit. 9. §. 1. sup. cod.

o Supra §. 1. tit. 31. in fin. cod.

p l. feud. 1. §. 5.

q tit. 89. in fin. cod.

r tit. 105. §. 1. cod.

s Potest esse beneficium sine fidelitatis juramento. tit. 3. in fin. princ. & tit. 24. §. 1. at non sine fide.

t tit. 52. §. 1. cod.

SI PLURES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN PLURES & FIDELITATES VEL SERVITIA DEBEANTUR.

TIT. LXXVII.

Cum plures fratres vasalli paternum habent beneficium, donec illud indivisum possident, una fidelitas, & unum servitium domino fieri debet: Si vero partitum *b* fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Servitia vero non pro partibus, ut unum primum, videlicet graviora, sed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, etsi feudum inter se dividant, nullo modo nisi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Servitium vero omnibus non gravitate, sed moderamine faciendum est.

CULPAM & UNIUS EX COHÆREDIBUS CÆTERIS NON PRÆJUDICARE.

TIT. LXXVIII.

Cum feudum hereditarium uni ex cohæredibus propria culpa auferetur a paribus per judicium, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo *d* eo, vel suis *e* hæredibus feudum ad cæteros venire non intelligatur.

UT RATIO VASALLI PRIUS QUAM *f* DOMINI DISCUTIATUR.

TIT. LXXIX.

Si contentio fuerit inter dominum & vasallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vasallum, & vasallus contra dominum, vasalli ratio prius discutatur: quoniam pares majorem *g* jurisdictionem habent de *h* suo pari, quam de suo domino.

DE EVICTIONE.

TIT. LXXX.

Generaliter verum est in feudis dominos *i* de evictionibus teneri: at si quis sciens *k* investituram alterius beneficii acquirerit, eo evicto, nullam adversus dominum vasallum actionem habere dicimus, quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

DE FEUDIS IMPROPRIIS *l*, QUÆ AUFERUNTUR *m* DANTIS ARBITRIO.

TIT. LXXXI.

Unum quidem non minus utile, sed satis congruum superioribus adverti, & ex comprobato *n* usu in scriptis bono arbitrio reducere procuravi. Si quis igitur pro vice dominica *o* vel villicaria, ut dicam, pro decania *p*, vel aliis quibuscunque angariis feudum, quod improprium est, acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inter contrahentes, id est, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, ut non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiam si administratio illa auferatur: quod datum penitus ablata administratione sine omni obstaculo auferre liceat. Si autem, quod superius dictum est, probare conetur, & quodammodo possidere vasallus quibusdam credatur, non jurejurando decidi oportet, sed testibus vel instrumento aliisve legitimis probationibus causa firmiter approbetur.

PRIUS *q* POSSESSIONEM RESTITUENDAM ESSE, QUAM DE PRINCIPALI CAUSA AGATUR.

TIT. LXXXII.

Si qua contentio de beneficio inter aliquos (prout sæpe fieri solet) orta fuerit, si unus dominus, vel loco domini habeatur & alter vasallus vel loco vasalli habeatur: si per pares secundum usum regni judicium ventiletur, primo *r* de suo recto beneficio investiri debet; & si possessio aliqua perturbata fuerit, modo restitui debet.

SI UNUS EX FRATRIBUS DEDERIT SUAM PARTEM FRATRI, VEL DOMINO, VEL EXTRANEI.

TIT. LXXXIII.

Si alter ex fratribus *s*, qui paternum *u* habeat beneficium, suam portionem dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tamdiu *x* teneat sine præjudicio, quamdiu ille, qui dedit, hæredem masculinum habuerit: si vero sine hærede decesserit, alter frater, si vixerit, vel ejus hæres sine ullo obstaculo & temporis præscriptione *y* beneficium, quod hereditarium *z* est, vindicet a quocunque possidente. Hoc idem dicimus, & si fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquirerit: hoc enim verissimum ex usu comprobato didicimus.

PATREM *a* IN FEUDO FILII NON *b* SUCCEEDERE.

TIT. LXXXIV.

Quoddam usui traditum recordationis causa in scriptis ponere procuravi. Si quis igitur habens filium ipsum per dominum investire fecerit, nisi *c* nominatim cum domino pactus fuerit: ut si filius decesserit ante patrem, quod feudum ad patrem revertatur: dicitur defuncto ante patrem filio, patrem carere beneficio, & domino adquiri beneficium.

DE INVESTITURA FACTA MARITO VEL UTRIQUE CONJUGI.

TIT. LXXXV.

Si maritus de feudo suæ uxoris investitur ea absente, nisi nominatim quasi gerendo *d* uxoris negotium investitur: sibi acquirit feudum ea sciente vel jubente. Si vero uterque infimul *e* investitur, pro parte sibi proficiunt: nisi cum jam dicta distinctione factum fuerit: & dicimus etiam, ut si unus ante alterum sine hærede decesserit, quod alterius *f* pars domino adquiratur.

DE FRUCTIBUS *g* FEUDI.

TIT. LXXXVI.

Unum quidem satis usitatum dicimus, quod si aliquis decesserit nullo in feudo relicto hærede, jus feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem exstantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli, vel etiam ad uxorem ejus pertinere: & hac ratione creditor *h* eas retinere potest, licet pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperialium Constitutionum.

AN PRÆSCRIPTIONE *i* FEUDUM ADQUIRATUR.

TITULUS LXXXVII.

In beneficiis ut in cæteris contractibus, præscriptiones currere satis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo iusta traditione acceperit, licet dominus non sit, cum verus dominus in traditione putetur, longi & temporis præscriptione jus sibi acquirit. Si vero malam *l* fidem habuerit, nullase poterit tueri præscriptione, nec etiam de evictione agere poterit.

DE PROBATIONE INVESTITURÆ.

TIT. LXXXVIII.

De ingressu *m* curiæ a quibusdam varia ac diversa putantur: nos autem, quod sæpius ac rationabiliter in multis curiis & civitatibus intelleximus, in scriptis bonæ recordationis causa inferere procuravimus. Quicunque igitur beneficium per investituram acquirerit sine possessionis traditione, pares ad investituram habeat, ut pro ipso veritas discernatur, cum contravaria inde fuerit. Sane si possider, aliis quibusdam adjuvetur adminiculis. Veruntamen quia nobiles inopes vasalli sunt, per testes vel per breve testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

CONDITIONEM TACITE FEUDUM SEQUI.

TIT. LXXXIX.

Beneficia conditionalia *n*, quæ in majoribus curiis a veteri tempore esse noscuntur: utpote Patriarcharum, Archiepiscoporum, Abbatum, Abbatissarum, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, siue etiam majorum valvaforum, si duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vasallis, tacite *o* conditiones eos sequuntur, nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipiantur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quæ noviter *p* constituuntur ad harum similitudinem verissimum fore sapientibus placet.

FRATREM FRATRI IN FEUDO NOVO *q* NON SUCCEEDERE.

TIT. XC.

Si duo fratres in hæredes masculos & foeminas de beneficio investituram acceperint, altero decedente filia relicta, neprem cum patruo ad feudum venire dicimus: cum unusquisque *r* fratrum suæ soboli bene consuluit. Si enim frater suus sine ulla progenie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad dominum perveniet: nisi pactum de successione factum foret.

DE INVESTITURA VETERIS ET NOVI BENEFICII.

TIT. XCI.

Beneficium intelligitur de veteri & novo: & cum de veteri *s* fit investitura, satis sit, si de recto *t* beneficio fiat investitura. Hæc a investitura ab unaquaque persona fieri potest, siue seculari siue Ecclesiastica, si

*a d. tit. 1. §. 6.
b Ideo sequenda.
c Prælati res Ec-
clesiæ infundare
potest, ac non dis-
cipare.
d Nov. 120. c. 5.*

*d tit. 26. §. 7. v.
vasallus.*

*e Vid. tit. 78. §. 5.
ead.*

*f 1. §. 2. §. 2. v. v.
g Hoc feudum ligii
proprium est. tit.
99. §. ead.*

*h 1. feud. 2. §. 4.
i vide tit. 81. §. 5.
ead.*

*k Nisi aliud con-
venit. tit. 105.
j ead.*

*l tit. 50. in fin. §. 5.
ead.*

*m Ad fratres.
Cuj.*

*n 1. e. posteris, ut
l. 3. §. 3. ff. de in ju-
so.*

*o Evictionis non
agit, qui sciens a-
lienū beneficiū in-
vestituram acce-
pit. tit. 80. in fin.
§. ead.*

*p dixi tit. 52. §. 3.
in fin. §. ead.*

*q Dolus inter va-
sallum & domi-
num interdictus.
r & diem. 1. feud.
21.*

*s Dolus excu-
sat iusta causa
impediens.
t 2. feud. 24. §. 2.
vers. sed non est. 1.
feud. 21.*

antiquitus & eorum consuetudo fuerit. hæc secundum quosdam, & a foemina, & a minore 25. ann. fit. De novo si fiat investitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc investitura a muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia minor est. A minore autem 18. annorum non valet: hoc etiam de minoribus ann. 25. asseritur, ut quibusdam placet. A prælati Ecclesiarum vero tradi, & legitime dici potest jure, ut valeat investitura, dum tamen dissipator b videri non possit: quod si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab Ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam quod si conjuncta c personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

JUSTO d ERRORE EXCUSARI VASALLUM, QUI FIDELITATEM NON FECIT.

TIT. XCII.

Quicumque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & non dolose, sed iusto errore, omnino condemnari non potest. Cum enim controversia est inter ipsos, per antiquitatem feudi, vel per breve testatum, vel per testes, domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiretur.

FACTUM FRATRIS e FRATRI IN FEUDO PATERNO NON NOCET.

TIT. XCIII.

Quoddam satis bene dispositum ad utilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam, in scriptis inferere curavimus. Quidam f miles bina beneficia a duobus dominis, prout solitum est, acquisivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se dividentes alter eorum suo domino pro beneficio, quod ad eum venit, fidelitatem nullo g anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit: defuncto posteriore fratre sine filiis, utrumque feudum in unam, ut prius, venit personam; & sic dominus talem fidelitatem querit, qualem frater ejus fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse. licet in secundam & tertiam generationem, & usque ad infinitum pervenerit.

DE FEUDO GUARDIÆ h ET GASTALDIÆ.

TIT. XCIV.

Quod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gastaldiæ vel guardiæ jure auferri i potest k.

DE SUCCESSIONE FEUDI.

TIT. XCV.

Quidam dominus habens beneficium, reliquit duos filios: & unusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: unus illorum fratrum decessit, una tantum filia relicta: Portionem illius non l ad omnes superstites, sed ad patruos m illius & suis posterioribus n pertinere dicimus.

DE INVESTITURA ALIENI BENEFICII.

TIT. XCVI.

Si quis acceperit investituram alterius beneficii, inutilis est hæc investitura: & qui sciens hoc agit, de evictione o agere non potest.

NON AMITTERE FEUDUM EUM, QUI SINE DOLO CES- SAVIT PER ANNUM IN PETENDA INVESTITURA.

TIT. XCVII.

Inter p dominum & vasallum nulla fraus q debet esse, & inde potest accipi, si vasallus non dolose steterit per annum r querere investituram sui beneficii, non damnabitur. dolus s enim abest, si iusta causa impediens steterit, vel etiam cum amore servitium fecerit domino conficio. Dicimus autem, ut si contraxit ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, beneficio carebit.

EX DELICTO VASALLI FEUDUM AD DOMINUM REDIRE.

TIT. XCVIII.

Vasallus habens feudum deliquit contra dominum, cui judicatum est, agnati cum domino litigant, quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non a pertinere, donec b aliquis masculus ex delinquenti vasallo fu-
perest; alii vero contradicunt.

DE FEUDO LIGIO.

TIT. XCIX.

Si quis investitus de feudo ligio, pro quo contra c omnes fidelitatem domino debet. Lucio & Titio ex se descendentes filii, sibi hæredibus institutis, vita decesserit, divisione facta, si ad solum Titium feudum pervenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solita feudi jura transierint, quod si ab alio domino Lucius postea feudum per investituram acquisierit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem devolvatur feudum, quod ex divisione habuerat, an ad alium fratrem, an ad dominum queri potest, & cum placeat d, quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere, sed rectius visum est, feudum, quod per investituram acquisierit, impedimento ei non esse, licereque ei per e substitutum acceptabilem domino priori servire.

IMPERATOREM FEUDUM AMITTERE VEL ALIUM PRO SE FIDELEM DARE.

TIT. C.

Ex facto incidisse scio, Fridericum Principem nostrum f, cum ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, divino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro Ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cum omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cum insistente feudi domino de hoc contenderetur, Proceribus prudenter visum est, feudum amissum esse g, vel alium h Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo servire debeat, & domino fidelitatem faciat.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON FACERE. i.

TIT. CI.

De negotio, super quo nos consulere voluisti, tibi secundum jus curiæ & usum feudi breviter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas k.

NON COGI VASALLUM PRO UNO FEUDO DUAS FIDELITATES FACERE l.

TIT. CII.

Insuper etiam te instructum esse volumus, quod si dominus, a quo feudum tenebatur, diem suum pluribus hæredibus relictis obierit: Vasalli, qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primo partirentur: quoniam secundum jus feudi non debet, quis duas m fidelitates pro eodem feudo facere.

FILIOS TANTUM SECUNDI MATRIMONII MATRI IN FEUDUM SUCCEEDERE.

TIT. CIII.

Mulier, quæ feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex utroque matrimonio superstitibus liberis decesserit, solos ex n secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti, usu curiarum obtentum est.

CASUS, QUIBUS FOEMINA IN FEUDO SUCCEEDIT.

TIT. CIV.

Si cui militi ad certum o servitium feudum fuerit datum, isque relicta ex se descendente foemina, decesserit, quæ id servitium juxta feudi conditionem non minus decenter p præstare possit quam masculus, etsi in investitura minime cautum sit, ut & foemina ad id aspirare valeant, eam tamen admitti rectum putamus, quinimo hoc casu, simul cum masculo in feudo eam succedere quidam putant, quod multo

*a Cujus hanc
negationem ex-
pungit.*

b tit. 78. §. ead.

*c Feudi ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*d Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*e Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*f Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*g Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*h Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*i Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*k Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*l Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*m Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*n Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*o Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*p Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*q Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*r Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*s Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*t Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*u Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*v Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*w Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*x Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*y Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*z Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*a Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*b Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*c Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*d Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*e Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*f Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*g Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*h Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*i Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*k Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*l Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*m Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*n Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*o Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*p Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*q Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*r Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*s Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*t Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*u Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*v Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*w Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*x Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*y Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

*z Feudum ligii pro-
prium hoc est, ut
qui feudum ligi-
um a domino ac-
cepit, contra o-
mnes ei fide-
litatem debeat. tit.
52. §. 2. tit. 93. §.
ead. c. pastoralis.*

^a 1. feud. l. 5. §. 3. tit. 6. §. 1. tit. 2. §. 2. feud. 26. §. 1. vers. Vi hujus pacti succedunt foeminae cum masculis.
^b Fuit hæc Gerardi sententia, de qua dixi 1. feud. 8. in p. no omnibus recepta.
^c Id est, conjuges.
^d 1. tit. 5. §. 3. cod. Hujusmodi feudum partim foemineum, partim paternum: & ita mixtum.
^e i. e. quoties filia ex eodem matrimonio fratres habet.
^f tit. 75. §. 3. cod.
^g tit. 44. §. 3. cod.
^h Et deserta habitatione. d. tit. 75.

multo magis dignum observantia existimamus, cum feudum sic datum est, ut nullum pro eo servitium fiat, ut plerumque hodie feuda dantur.

1 ¶ Item si quis eotene de feudo aliquo sit investitus, ut in eo succedant foeminae sicut a masculi, live feudum id ad certum fuerit datum servitium, live pro eo indeterminate fuerit promissum servitium, investito moriente in feudum succedunt pariter & mares & foeminae; quanquam enim superstitite b masculino ex eo, qui primus feudum adquisivit, foeminae excludantur, & si in maribus & foeminis fuerat acquisitum (ut in feudis regulariter tradi solet) servitium tamen investituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in ejusmodi feudi successione non fecimus.

2 ¶ Jugales c a quodam milite simul d de eodem feudo investiti fuerant, ut in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio & filia superstitibus defuncti sunt, inter quos feudi questio agitur; masculus enim universum feudum sibi vindicat: foemina vero ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. Quidam pro masculino; quidam pro foemina pronuntiant. Eorum, qui pro filia judicant, sententiam sequendam esse censeo, cum filia ex antedictorum jugalium contubernio superest, ex prædefuncta uxore alio suscepto masculino, qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris e priorum sententia sane sequenda est, quod si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstitite masculino, ab hac luce subtraheretur, feudum scindi, fert prudentum nostræ civitatis opinio, ut dimidiam quidem partem foemina sibi acquirat, reliquam vero dominus aut ejus hæres accipiat.

DE FEUDIS HABITATIONUM.

TIT. CV.

Feuda habitationum f, nisi g aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur h.

SERVOS POST DELATAM SUCCESSIONEM MANUMISSOS IN FEUDUM NON SUCCEDERE.

TIT. CVI.

Quæsitum scio, dudumque apud prudentes fuisse causam hanc: si servi a, quibus macula b servitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeant aspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguentium, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: ut si quidem eo tempore c, quo cohæres alter, utpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se devolutum vindicasset, ab ejus successione sint penitus alieni, ne quod legitime factum est, supervenienti facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in feudum recte succedere queunt.

UT VASALLI SUMPTIBUS DOMINI SERVITIA PRÆSENT.

TIT. CVII.

Antiquatum esse ipsis rerum experimentis nos ipsi cognovimus, fideles, nisi d aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum e sumptibus eisdem servitia ministrare. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præsertim cum nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maxime cum extra f civitatis suæ tentoria servitiis exhibendis eos convenit fatigare.

VASALLUM FEUDUM POSSE IN ALIUM ARCTIORI LEGE TRANSFERRE.

TIT. CVIII.

Nulla juris constitutione aut consuetudinis usque longævi observantia prohiberi sciscitatus invenio, vasallum, arctiori g, quam ipse habeat, lege feudum in alium ubilibet posse transferre.

CLERICATU FEUDUM AMITTI.

TIT. CIX.

Et jure & moribus receptum est, vasallum clericali h se militiæ dedicantem, feudum amittere. Scriptum est enim in divinis eloquiis: Miles Christi serviat Christo: milites seculi serviant seculo.

^a An servus investiri possit. v. tit. 3. §. 1. vers. per sonam.
^b Servitutis macula.
^c In feudis delatae successionis tempus spectatur, facit tit. 30. §. 3. cod.
^d Conventio format contractum. l. 7. §. 5. §. 6. ff. de pactis.
^e Sumptus dominici servitium præstat a vasallo. v. Arduonem de feud. cap. 25. An & a libertis servitium eodem modo præstat a vasalloni sumptus? Minime. v. l. suo tit. 18. ff. de operis libert.
^f v. Curium 4. parte 1. causa. 10. tertia cadit.
^g tit. 34. §. 2. tit. 48. §. 9. in fin.
^h tit. 21. tit. 26. §. 4. vers. qui illos cur. §. 3. cod.



DE FEUDIS

LIBER QUINTUS,

QUO

VARIÆ CONSTITUTIONES IMPERATORUM AD HANC PARTEM JURIS PERTINENTES CONTINENTUR.

CONSTITUTIO CONRADI de beneficiis.

TITULUS I.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, & nostris tam presentibus quam futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum & militum, ut ad invicem semper inveniantur concordēs, & ut fideliter nobis & suis senioribus serviant & devote, præcipimus & firmiter statuimus, ut nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum Marchionum, vel Comitum, vel hominum, qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tulerint, aut hæcenus injuste perdiderint, tam de nostris majoribus valvasoribus, quam eorum militibus sine certa & convicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum & iudicium parium suorum. Si contentio emergerit inter seniores & militem, quamvis pares judicaverint, illum suo beneficio carere debere; & ille dixerit, hoc injuste, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille, quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi causa iuste determinetur. Senior vero & miles, qui culpat, qui ad nos venire debuerint, sex hebdomadas antequam iter incipiat eorum quo litigaverit, innotescat. Hoc autem de majoribus valvasoribus observetur.

De minoribus vero in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum nostrum eorum causa finiatur.

Præcipimus etiam, ut si aliquis miles, sive de majoribus, sive de minoribus de hoc seculo migraverit, filios ejus beneficium tenere; si vero filios non habuerit, & aviaticum ex natusculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu majorum valvasorum in dandis f equis & armis suis senioribus. Si vero forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniores offensum habuerit, sibi vult satisfacere g & miles ejus esse, beneficium, quod patris sui fuit, habeat.

Insuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium h aut precarium aut libellum sine i eorum assensu facere præsumat. Illis vero, quæ tenet proprietario jure, aut per præcepto suo porrectum libellum sive per precariam, nemo eum de vestire audeat injuste. Fodrum k autem de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus: illud vero quod non habuerunt, nullo modo exigimus.

Si quis hanc fussionem nostram infregerit, auri optimi libras C. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem, cui damnum illatum fuerit.

CONSTITUTIO HENRICI DE causis amittendi feudi.

TIT. II.

Imperator Augustus Henricus secundus. De militum beneficiis quoniam dubias variasque causas in regno nostro esse cognovimus, ideo ad Reipubl. statum quædam statuimus. Si l quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulneraverit, ipsum dominum suamve dominam offenderit, vel eum ecurbitaverit m, vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si vero de supradictis se defendere voluerit, testibus a parte domini deficientibus, cum tribus paribus se expuret: si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (usu

vero curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, ut per a pugnam se defendat, edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non servierit, parium laudatione beneficium amittat (curiali tamen usu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit, duos vel unum saltem parem ostendat, & cum his se servisse juret: & si pares paremve habere nequiverit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum b serviisse juret: (usu tamen curiali solus jurare conceditur. Qualiter autem juret, an solus, aut cum aliis, nihil interest, dum tamen servitia nominet.) Si autem concorditer cum domino suo se habuerit, dominum sape videndo, tunc dicimus, ut probet per testes servitium fecisse, & per se non stetisse. Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando servitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet jurejurando, saltem ad finem controversiæ vasallo a paribus dato. Si quidem intra annum servierit, quod levissimum fuerit, & dominus aliud servitium imposuerit, quod vasallus neglexerit, unde damnum domino illatum fuerit usque ad fruges, feudatarius parium estimatione damnum resarciat. De aliis vero culpis unde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se, ut supra, vel emendat.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI

de vasallo, qui unum ex dominis refutavit.

TITULUS III.

Imperator Henricus: si contigerit feudum in curia, aut neglectu fidelis consortibus e applicari, nullum ex eo levamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum jure dimiserat. Sane qui aliter fecerint, quam quod mens saluberrimæ nostræ constitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant, ita ut eis amplius sperare non liceat, seniori danda licentia tam ab ipsis eorumque posteris, quam cæteris detentatoribus prædictum beneficium vindicandi.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI

ejusdem, ut ingratitude vasalli probetur testibus quinque.

TIT. IV.

Imp. Henricus Aug. universo populo.

Si d vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, &c.

CONSTITUTIO LOTHARII DE feudis non alienandis.

TIT. V.

Lotharius divina favente clementia tertius Imp. Romanorum, prius felix, inclutus ac triumphator semper Augustus universo populo.

Imperialis & benevolentia proprium esse judicamus, comoda subditorum investigare, &c.

ALIA EJUSDEM LOTHARII

Constitutio de investitura non petita intra annum.

(F) 3

TIT.

a 1. Feud. 1. §. 2. ad de 2. Feud. 34. 40.
b 1. Feud. 21. 22. §. 2.
c d. §. 2.
d vicarium.
e id est, nepotem ex filio, 1. Feud. 1. §. 2.
f 2. Feud. 12.
g 2. Feud. 51. §. 1. tit 55. §. 2.
h De cambio ad de 1. Feud. 4. §. 2. 22. §. 1. tit 25.
i 2. Feud. 9. in fin. 34. §. 1.
k Annonam militarem. §. Ammonius 3.
l Cause feudi amittendi.
m 1. Feud. 5. §. 8. & 2. Feud. 38. 57.

a 2. Feud. 27. in pr. & §. 3. & tit. 39. §. 2.
b quod minimum est, ut 7. cod. c id est, uni dominorum, ut 2. Feud. 18.
d v. 2. Feud. 57. c v. 2. Feud. 50. in princ.

a v. 2. Feud. 52.

b v. 1.

c vide 2. Feud. 55.

d vide 2. Feud. 56.

e Fridericus hic

primus fuit: qui,

ut ex inscriptione

hujus constitu-

tionis apparet,

imperavit anno

1187. pater Henrici

sexti.

f De incendia-

riis.

TIT. VI.

Imp. Lothar. Eugenio Papæ, & universo populo.

Quoniam a inter dominum & vasallum nulla fraus. nec ullum malum ingenium debet intervenire, &c.

CONSTITUTIO FRIDERICI DE
feudis non alienandis & aliis ca-
pitulis.

TIT. VII.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imp. semper Augustus, universo populo.

Imperialem b decet solertiam ita Reipub. curam gerere, & subjectorum comoda investigare, &c.

ALIA DE JURE FISCI.

TIT. VIII.

Imp. Fridericus.

Regalia c sunt armannæ, viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex quibus fiunt navigabilia, &c.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM
Friderici de pace tenenda.

TIT. IX.

Fridericus d Dei gratia Romanus Imperator, semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus & Rectoribus, &c.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI
Imperatoris de incendiariis & pacis
violatoribus.

TIT. X.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Deet fidelitatis nostræ tempora, generali populum provinciarum tranquillitati circumspeditionis nostræ studio provideri, ut dum in subjectis dominationis virtute pollemus, reprobos quolibet ac scelerosos a subditorum injuriis arceamus aequitate nostræ correctione. Considerantes quippe quæ damna, quantæque desolationes hominum & provinciarum, per seditiones & incendia provenerint, & quantos præterea futurorum timores reportent, ea, quæ de conscientia & consilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quam ministerialium, ad reprimendas incendiariarum insolentias, imperialis nostræ sanxit auctoritas, universalis imperii fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nuremberg, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus observanda. Primum igitur de incendiariis f demandamus generaliter, ut si li-

ber homo, ingenuus, ministerialis, vel cujuscunque conditionis fuerit, incendium commiserit pro uerra propria, pro amico, pro parente, vel causa cujuscunque alterius occasione, de sententia & judicio imperiali, proseriptioni statim subjectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui forte manifesta uerra castra manifeste capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliave tuguria præjacent, igne succedunt. Excipiuntur & iudices, quos in malefactores poenam justitiae exigente exercere contingit. Quod si aliquis in Ducatu alicujus incendium fecerit, ipse proscriptum pronunciet, ac deinde justitiæ suæ auctoritate eum proscribat. Idipsum faciant Marchiones, Palatini Comites, Landgravi, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem absolvere, nisi domino Imperatori.

Quicunque etiam incendiarium in domo sua scienter receperit, & consilium auxiliumve ei impenderit, damnum & injuriam passio pro facultate sua restituat. Iudici vero x. libras monete de illa dioecesi in qua commissum est, persolvat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in præsentia iudicis se expurget.

Si quis autem cuiquam imposuerit, quod incendiarium receperit, & de hoc ipsum jure voluerit convenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiam Imperator proseriptorum neminem a sententia proseriptionis absolvat, nisi de illicitis primo damnis cum injuriato componat, & nisi scienter iudice hoc faciat. Proseriptum vero, quem pro incendio sententiam proseriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, dioecesanus Episcopus, si ad satisfactionem inobediens extiterit, a communione Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abiciat, & extraneum eum reddat, nec eum absolvat, quoadusque læso damnum restituat: & e converso, quem Episcopus legitimis inducis citatū justitiæ dictante excommunicaverit, & hoc iudici insinuaverit, iudex eum banno proseriptionis condemnet, & nec prius eum absolvat, quam coram Episcopo de his, pro quibus condemnatus est, satisfaciatur. Quod si a proseriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primo abjuret; deinde sit in arbitrio Episcopi, qualem ei poenam injungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Jacobi Apostoli. Si autem proseriptus eo, ut dictum est, modo absolvi desideraverit, Domino Imperatori finis imperii per annum & diem abjuret. Si quis autem a pro-

scriptione & excommunicatione similiter non fuerit absolutus intra annum & diem, universo jure, honore, & legalitate privatus habeatur, ita ut ferendo testimonio, vel ad judicandum, de cætero nequaquam sit admittendus. Omni quoque feudali jure carebit perpetuo. Item si in reisa, a alicujus domini, cum ipso domino, cujus est reisa, aliquis fuerit, qui incendium (ut sæpius contingit) faciat, dominus ipse, cujus est ipsa reisa, jurabit super reliquias, quod non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua: Reum autem abiciet a se & nunquam recipiet. Quod si illum post satisfactionem receperit, tenetur universum damnum, quod ille commisit, restituere.

Item si contingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuito evenerit, domum aliquam incendi, & ille, cui sit damnum, dominum impetiet, quod mandatum suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat.

Item si incendiarius captus fuerit, & coram iudice negare voluerit incendium se commisisse, si forte notorium non fuerit, per provinciam iudex si posset eum cum septem idoneis testibus convincere, capite plectatur. Sed si notorium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollandus. Item si Castellani cujuscunque domini descendentes a castro domini sui, incendium fecerint domino absente a provincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum, quæcunque extra castrum fuerint reperta, comburantur. Post reversionem vero domini, si dominus incendiarium retinere voluerit, & a se non repulerit, castrum ejus similiter erit comburendum. Item si proseriptus propter incendium in aliquam domum confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendiata, propter hoc incendium non erit quis incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & dominus, cujus castrum est, fortassis dominus, vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed jurabit eum a castro in sylvam vel alias, ubi securus sibi videatur. Quod si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit. Statuimus etiam & eodem firmiter edicto sancimus, ut quicunque alii damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum nuntium suum diffiduciet eum. Quod si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuntius idem si vivus est, juret quod contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuntius, juret dominus junctis sibi duobus viris veracibus, quod contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sancientes adjicimus, ut quicumque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore servet vel non servet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquam possit. Quod si fecerit, ut violator fidei judicetur. Item qui nuntium aliquem, pro eo quod contradixit mittitur, læserit, fidem suam violavit, & de cætero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet.

De filiis b quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assument: & qui jam assumpserunt, per iudicem provincie a militia pellantur. Quod si dominus alicujus eorum eum in militia contra iudicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse iudici in x. libras condemnetur, servus autem omni jure militie privetur.

Statuimus etiam, ut si quis vineas e aut pomaria exciderit, proseriptioni & excommunicationi incendiariarum subiciatur. Ut autem hæc tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta est renovere inconversa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque Regum iussimus interfieri, & perpetuo jure servari. Cui si quis ausu temeritatis contraire præsumperit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuo indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberg in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M. CLXXXVII. 3. Kal. Jan.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM DE PACE
componenda & retinenda inter subjectos, &
aliis capitulis.

TITULUS XI.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus universis subjectis suo Imperio, Salutem.

Hac d editæ ali lege in perpetuum valitura jubemus, ut omnes nostri subjecti imperio, &c.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM
Friderici de pace Constantiæ.

TIT. XII.

In nomine sanctæ & individuae Trinitatis, Fridericus divina faventia Clementia Romanorum Imperator semper Augustus, &c.

ALIA

a Reisa militaris excursio, hinc Ralsgeldum apud Avenitum, multa non respondentis ad delectum.

b Fili sacerdotum remoti a cingulo militari.

c l. 2. l. 3. ff. arborum furt. l. 3. Et leg. 16. cap. 1. & 6. Harm. 7.

d v. 1. Feo. 53.

e v. impratib.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI
de jure προτιμήσεως 2.

TIT. XIII.

Sancimus a modo in omni provincia, & in omni civitate, si quis ex parentela a habeat communem agrum b, domum, vel vineam, vel rem immobilem divisam, vel indivisam, aut ex communi emptione, vel aliquo hujusmodi titulo, vel alio modo aliquo conjunctim: & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim c, vel locationem, non ante liceat ei alienare, quam denuntiaverit illis, quos vocavimus per ordinem in jus προτιμήσεως. In primis d vocentur parentes, qui sunt conjuncti, post hos socii, post hos illi, qui sunt conjuncti, etiam si extranei sint, post hos vocentur omnes, qui sunt sub uno servitio, & qui sunt conjuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in jus προτιμήσεως, omnibus denuntietur, ut intra e triginta dies solvendo preter unum justum f sine mora, aut quantum quis emptor sine fraude dederit, unusquisque portionem suam accipiat. Verum si intra statutum terminum justum pretium non solverit; de cetero non habebit jus προτιμήσεως, nisi si quis eorum erat in captivitate, vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens reipublice causa, aut ex propria sua causa, vel minor viginti quinque annis: & licet isti fuerint absentes ex justa causa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra quatuor menses debent venire & solvere justum pretium cum legitimis usuris g & expensis necessariis, & accipere jus προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & si neglexerint hoc facere, facient de propriis suis quidquid incommodi illi habuerint. Licet autem supra diximus omnes vocari ad jus προτιμήσεως, tamen si h probatum fuerit, quod atroces injurias, vel manus impias venditori, vel ejus familie intulerint, vel ipsius substantia gravem jacturam moliti sunt, vel contra ejus vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad jus προτιμήσεως, veniunt. Ex i causa tamen dotis vel donationis propter nuptias, vel simplicis donationis, vel donationis causa mortis, vel ex testamento, permutatione, transactione, & parentes & extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo vel locando ei, qui non habuit jus προτιμήσεως, simulate donaverit vel legatum dederit. Ideoque illi, qui habent jus προτιμήσεως, possunt exigere juramentum k a venditore & emptore, & post juramentum si probatum fuerit contra Constitutionem nostram simulate hoc fecisse venditorem & emptorem, rem & pretium l perdent, & fisco applicabitur: fisco autem vender rem illam illis, qui habent jus προτιμήσεως. Sed si ante juramentum probatum fuerit hoc eos fecisse, venditio erit irrita, & venditor cogetur m invitatus vendere illis, qui habent jus προτιμήσεως. Prohibemus autem potentiores n personas aliquid accipere prae-textu adoptionis, vel donationis simplicis aut causa mortis, ex testamento, vel ex usucapione, aut sub prae-textu defensionis, nisi forte parentes fuerint. Potentiores o autem dicimus, qui non tantum per se, sed etiam per propinquos possunt inferre timorem alienatoribus, aut promissionem beneficii. Quod si aliquis ex potentioribus hoc praesumpserit facere, sit alienus ab illa re, & estimationem illius rei praestet fisco. Transcurso tamen decennio p sine denuntiatione nulla de cetero moveatur controversia illis, qui possident ex aliquo contractu vel ex donatione, vel ex testamento, ab illis, qui habent jus προτιμήσεως vel etiam fisco.

ALIA EJUSDEM DE JURE
προτιμήσεως.

TIT. XIV.

Quam omnibus hominibus, qui legibus reguntur & moribus, praeceptum esse constet, jus suum cuique tribuere q, nec cuiquam jus suum detrachere, libertatis r procedente gratia, qua naturaliter quod cuique facere libet, nisi quid viant jure pro-

hibetur, est concessa facultas, res suas unicuique liberum esse, aut propter a nuptias donationis, aut dotis, aut simplicis donationis, aut cujuslibet alienationis, aut ultimae voluntatis dispositionis causa sive testamentario jure in alium transferre, non est ambigui juris. Sed quoniam & jure praecipitur, honeste vivere, alterum non laedere, ne hi, qui cognatione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum, qui vendunt, urbanis rusticisve praediis adherendo ab his, qui intromisceantur, laedantur, vel aliter ipsa venditione impediuntur, jure προτιμήσεως praeferrere sancimus, &c.

NEAPA POMANOT b TOT ΓΕΡΟΝΤΟΣ.
πρεβ. επιποιήσεως κτημάτων η προτιμήσεως συγγενών, η κοινοτών, η αναμειγμένων η συμπαρακειμένων ομοτελών, η συναπτόντων ηνυμένων η των νομικών ομοτελών χαείων, καὶ ἀγροδίων, καὶ κορυμμάτων, δυνατῶν προσέπων, καὶ επιποιήσεως στρατιωτικῶν κτήσεως.

TITULUS XV.

Παλαιὸς νόμος ἐστίν, ἵνα μηδεὶς, &c.

Vocantur hac constitutione in jus προτιμήσεως cognati, primum consortes, veluti fratres, qui paterna pradia pro diviso aut pro indiviso possident, hi sunt, qui dicuntur oi ἀναμειγμένοι συγγενεὶς auctoribus Graecis interpretibus: qui & inde adnotant recte consortes extraneos praeferrere cognatis, non consortibus. Post cognatos consortes vocantur socii, deinde qui rem communem habent citra societatem, sive sint cognati, sive extranei, tum ii, qui communi census vinculo tenentur, licet non eodem loco censum exsolvant, postremo vicini & confines. Hi testato denuntiandi sunt antequam venditio fiat extraneo. Denuntiatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor, non denuntiatis decennium, dominis ἐμφορύνσεων, & feudorum longe alia tempora, l. ult. Codic. de jure emphyteut. & supra 2. tit. 9. & ii, qui praesentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, ut interpretes Graeci adnotant rectissime, nec venditioni consensisse, nec pro denuntiatis habentur, l. Titia, §. Lucia, D. de leg. 2. l. Gajus, D. de pign. act. Consensu amittitur jus προτιμήσεως & praescriptione temporis, & ingratitude sive indignitate. Datur etiam hac Novell. jus προτιμήσεως convicinis, secundum l. 1. Cod. non lic. habit. metr. Est & aliud hac Novell. cap. de locupletioribus, & potentioribus, ut ne quid ex bonis tenuiorum adquirant ἐν τισι χαείσις η ἀγροδίοις, ἐν οἷς ἐκ ἑκάστης ἰδίας κτήματος, ut explicatius enarrant interpretes, non igitur nisi ἀναγκαστικῶς, aut πλησιάζοντι jure, & ad definitionem potentiorum, Novell. Constantini Porphyrogenetae, πρεβ. δυνατῶν των ἐπιστάδων εἰς κτήνη πινύτων, declarat nihil interesse potentiori sit, qui emerit, an is, qui potentiori domesticus, sive προσοκειμένης fuerit, Fridericus male propinquus: igitur ne potentiores quidem derogare possunt juri προτιμήσεως, quinimo severius cum his agitur, nam neque donationis, aut testamenti, aut transactionis, aut patrocini, aut adoptionis jure ad bona tenuiorum pervenire possunt. Sed eadem & hos, quae superiores tueretur praescriptione decennii.

Postremum caput vetat alienationem praediorum militarium: quod omnino pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharii Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicove depereat census, qui eo nomine dependi solet, quae de revisum etiam est proponere Novellam Constantini Porphyrogenetae.

NEAPA ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡ-
φυρογενήτη πρεβ. στρατιωτικῶν.

TIT. XVI.

Ὁ ΣΠΕΡ σώματι κεφαλὴ &c.

Ut Lotharii & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt a militibus alienari, ita nec ea pradia militaria, quae relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quae feudis comparamus. Cetera autem quae Codicibus militaribus absunt, possunt alienari usque ad certum modum, puta secundum ejus distinctionem, si modo retineat sibi tantum ex iis miles quantum sciendiis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militaria reddatur inutilis: quae est etiam ratio Constitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc distabant illa pradia militaria a feudis, quod illa a nemine recognoscant, quippe cum eorum essent milites pleno jure domini, & consequenter quod alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerentur. Ceterum ut Fridericus nullam censet emptori praescriptionem temporis optulari posse, quominus venditio rescindatur, ita nec Constantinus, nisi 40. annorum, quasi scilicet omnis, qui ea pradia emerit, in eo pro mala fidei possessore habeatur, l. 7. c. de agr. & cens. licet in fructuum & ejus quod interest ratione, distinguat inter bonae & malae fidei emptorem, sicut Fridericus in pretii repetitione. Et praeterea longi tantum temporis praescriptionem excludere Fridericus voluit. Militibus hac sive Novella, sive edicto Constantinus adnumerat causarios & quid juris sit, si pradia miles a milite emerit, definit, & alia quaedam.

FEUDORUM FINIS.

CON-

2 Juris προτιμήσεως originē ad jus divinum quidam referunt

Levis. 25. Jure Romano, si retractor vetuisset fundum alienari extra familiam, fundum in exterum alienato, proximo agnato fidei commissi petitio competebat, l. 32. §. ult. ff. de leg. 2. fundo ulteriori agnato vendit, non competebat, arg. l. 124. §. 15. 16. ff. de leg. 1. l. 32. in fin. l. 67. §. 5 ff. de leg. 2. l. 54 ff. ad l. Falcid. Apud eosdem, proximis etiam consoribusque concessum erat, extraneos ab emptione removere: quod licet postea veritum, l. 14. c. de contr. emp. l. 16. ff. de reb. auct. Jud. redu. dum tamen est, genarchici videlicet atque paterni feudi retractu, proximioribus agnatis concessum, ut hic. & 2. feud. 26. §. 5. vers. Titius. Jure civili dominus praefertur extraneo in emendis meliorationibus coloni. l. 2. c. de jure emphy. Jure consuetudinario apud quasdam gentes alodialium feudorum & censuum obnoxiorum retractus proximis permixtus est, his concurrentibus: ut qui retrahit, sibi & in usum suum retrahat, non alteri: deinde ut intra tempus retractui definitum retrahat: ut expensas, l. 30. ff. de minor. justumque pretium emptori offerat, arg. 2. feud. 3. §. 1. l. 3. §. 4. ff. de action. emp. aut id quod liquidum est vel apparet, deponat, ac de eo, quod obscurius erit, satisfactionem praestet, l. 5. l. 34. §. 1. ff. de paulib. a i. e. cognatione aut agnatione potius.

b In rebus mobilibus jus retractus locum non habet.

c In quibus contractibus jus retractus locum habet, ut hic. in quibus non habet, vers. ex causa. 7. cod.

d Qui potiores in jure retractus sint.

e Intra quod tempus jus retractus competeat, ut hic: adde & aliud tempus 4. mensium. 7. cod. ibi: Intra quatuor menses.

f Justum pretium emptori a retrahente offerendum.

g Usurae & expensae necessariae a retrahente emptori offerendae.

h Qui ex agnatis removeantur a jure προτιμήσεως, sive retractus.

i In quibus contractibus jus προτιμήσεως locum non habet.

k De juramento ab emptore simulato praestando.

l Potia committentis in jure retractus.

m Invitus interdum quis vendere cogitur.

n In fraudem cognatorum non licet feudum alienare in potentiores personas.

o Potentiores personae quae dicantur.

p Quo tempore etiam oves praescribunt adversus proximiores venditores agnatos.

q l. 30. §. 2. ff. de iustitia.

r S. l. 1. §. 1. de jure personarum.

CONSTITUTIONES

FRIDERICI SECUNDI

IMPERATORIS INCIPIUNT.

z Anno 1122. ele-
tus, præsuit an-
tis. 35. Sabellie.
a Hinc sumpta est
Auth. 12. Cassa C.
de sacros. eccles.
b Statuta & con-
suetudines adver-
sus Ecclesiam &
Ecclesiasticas per-
sonas non valent.
adde c. no. verint.
de sent. excom.
c Statuta adver-
sus libertatem Ec-
clesiæ dicuntur,
quæ Ecclesiis vel
Ecclesiasticis per-
sonis id auferunt,
quod eis jure
communi conces-
sum est. DD. in
cap. Ecclesia. de
conclis.
d Capitularia, a-
cta publica in sua
capita, suosque
titulos distributa.
e Statuta adver-
sus Ecclesiam &
Ecclesiasticas per-
sonas videntes pu-
niantur.
f adde c. gravem.
de sent. excom.
g Feudis privan-
tur vasalli adver-
sus libertatem Ec-
clesiæ aliquid sta-
tuentes.
h Ut in Ecclesiam
eiusve personas
nullus magistratus
potestatem
exactionis indi-
cendæ habeat.
i Hinc sumpta est
Auth. Item nul-
la. C. de epis. &
cler.
k Ecclesia tamen
a quibusdam ex-
actionibus non est
immunis. l. ad in-
structiones. 7. Cod.
de sacros. eccles.

l Forum Eccle-
siasticum fortiori-
tur, qui bona Ec-
clesiæ invadunt.
m Poenam tripli-
patiuntur, qui ex-
torquent illicitas
exactiones ab Ec-
clesiis, & Eccle-
siasticis personis.
n Bannum causa
cognita remitti
potest. unde no-
tant, Bannum es-
se interlocutor-
iam sententiam:
nam definitiva
remitti non pot-
est. l. quod iussit.
14. ff. de re iud.
o Hinc sumpta
est Authent. 13.
Item quæcunque.
C. de epis. & cler.
p Excommunica-
ri etiam collegia
possunt.
q Banniri etiam possunt universitates & communitates.
r Bannum ante executio-
nem ejus remitti potest: ut hic. postea non. l. 1. ff. de requir. reis.
f Hinc sumpta est Authent. 23. statimur. C. de epis. & cler.

De statutis & consuetudinibus contra libertatem Ecclesiæ edi-
tis, & immunitate locorum religiosorum ubique moranti-
um, & fori privilegio, & Gazaris, & Patarenis, & aliis hæ-
reticis eorumque successoribus & navigiis peregrinis, & ad-
venis quocunque locorum hospitibus, eorumque succes-
soribus & de agricolarum securitatibus.

TIT. I. vel, TIT. XVII.

Fridericus z Dei gratia Romanorum Imperator, semper
Augustus, Marchionibus, Comitibus, cunctisque po-
pulis quos clementiæ nostræ regit imperium, Salutem
& gratiam.

IN die, qua de manu sacratissimi patris nostri sum-
mi pontificis recipimus imperii diadema, curavi-
mus ad Dei & ecclesiæ suæ honorem, edere quas-
dam leges, quas in præfenti pagina iustimus annota-
ri, per totum nostrum imperium publicandas. Per
imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus,
quatenus eas quisque literas in suo districtu irrefra-
gabiliter & inconculse servet.

Et sunt hæc leges.

Ad decus & honorem imperii, & laudem Romani prin-
cipis nihil omnino magis videtur accedere, quam ut ex-
purgatis quibusdam erroribus, & iniquis quorundam sta-
tutis penitus destitutis, de cætero ecclesiæ Dei plena quie-
te vigeat, & secunda gaudeat libertate. Sane adeo infide-
lium quorundam & iniquorum iniquitas abundavit, ut
non dubitent contra Apostolicam disciplinam & sacros
canones statuta sua infringere, contra ecclesiasticas perso-
nas, & ecclesiæ libertatem. Cum ergo dispositione divina
favente nihil velit ecclesiæ (quæ nihil debet præter bonum
appetere) quod nobis eodem concursu, & eadem non
placeat voluntate.

1 ¶ Nos a Fridericus Romanorum Imperator semper
Augustus, hac edictali lege irritamus, & irrita nuncia-
mus omnia statuta b & consuetudines, quæ civitates, vel
loca, potestates, consules, vel quæcunque aliæ personæ con-
tra c libertatem ecclesiæ, vel ecclesiasticas personas edere,
vel servare adversus canonicas vel Imperiales sanctiones
præsumpserint: & ea de capitularibus d suis mandamus
intra duos menses post hujus publicationem edicti penitus
aboliri: & e si de cætero similia attentaverint, ipso jure
decernimus esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos, su-
periori protinus applicanda: nec non locum ubi deinceps
taliam præsumpta fuerint, banno mille marcharum præci-
pimus subjacere: potestates f vero, consules, rectores, sta-
tutarii, & scriptores dictorum statutorum, nec non & con-
siliarii locorum ipsorum, qui secundum statuta vel consue-
tudines memoratas judicaverint, sint ex tunc ipso jure in-
fames: quorum sententias & actus alios illegitimos præci-
pimus aliquatenus non tenere. Quod si per annum hu-
jus nostræ constitutionis inventi fuerint contemptores:
bona g eorum per totum nostrum imperium mandamus
impune ab omnibus occupari: salvo nihilominus aliis pœ-
nis contra tales in generali concilio promulgatis.

2 ¶ Item h nulla i potestas, vel persona publica vel pri-
vata collectas sive exactiones k angarias, vel paranga-
rias ecclesiis, vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis
imponere, aut invadere bona ecclesiastica præsumant:
quod si fecerint, & requisiti ab l ecclesiâ, vel ab imperio,
emendare contempserint, triplum m refundant: & nihilo-
minus banno imperiali subjaceant: quod absque satisfacti-
one debita nullatenus remittatur n.

3 ¶ Item o quæcunque communitas, vel persona per
annum in excommunicatione p facta propter libertatem
ecclesiæ perstiterit, ipso jure imperiali banno q subjaceat:
a quo nullatenus extrahatur, nisi r prius ab ecclesiâ abso-
lutus fuerit.

4 ¶ Item s statuimus, ut nullus ecclesiasticam perso-

nam in criminali questione, vel civili trahere ad a judi-
cium seculare præsumat, contra constitutiones imperiales
& canonicas sanctiones. Quod si fecerit, actora jure suo
cadat, & judicatum non teneat: & judex sit ex tunc judi-
candi potestate privatus. Statuimus enim, ut si quis cleri-
cis vel personis ecclesiasticis iustitiam b denegare præsum-
pserit, tertio requisitus, suam jurisdictionem amittat,

5 ¶ Gazaros c Patarenos, Leonistas, Speronistas, Ar-
naldistas, Circumcisos d, & omnes hæreticos utriusque
sexus quocunque nomine censeantur, perpetua e da-
mnamus infamia, diffidamus atque bannimus f: præcipien-
tes, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius rever-
tantur: ita quod filii ad successiones eorum pervenire non
possint: cum longe gravius sit æternam quam tempora-
lem offendere majestatem. Qui autem inventi fuerint so-
la suspitione g notabiles, nisi ad mandatum ecclesiæ juxta
considerationem suspitionis, ac qualitatem personæ, pro-
prium innocentiam congrua purgatione monstraverint,
tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita
quod si sic per annum manserint, ex tunc eos sicut hære-
ticos condemnamus.

6 ¶ Statuimus h etiam hoc edicto in perpetuum vali-
turo, ut potestates, consules, seu rectores, quibuscunque
fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice
juramentum i, quod de terris suæ jurisdictioni subjectis,
universos hæreticos ab ecclesiâ denotatos bona fide pro
viribus exterminare studebunt, ita quod a modo quando-
cunque fuerit quis in potestatem, sive perpetuam, vel
temporalem, assumptus, hoc teneatur capitulum jura-
mento firmare: alioqui nec k pro potestatibus, nec pro
consulibus habeantur: & eorum sententias irritas ex tunc
decernimus & inanes.

7 ¶ Si l vero dominus temporalis requisitus & admo-
nitus ab ecclesiâ, terram suam purgare neglexerit ab hæ-
retica pravitate: post annum a tempore admonitionis
elapsam, terram illius ipsis exponimus Catholicis occu-
pandam, qui eam exterminatis hæreticis, absque ulla con-
tradictione possideant, & in fidei pietate conservent: sal-
vo jure domini principalis: dummodo super hoc nullum
præstet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum
opponat, eadem nihilominus lege servata contra eos, qui
non habent dominos principales.

8 ¶ Credentes m præterea, receptatores n, defen-
sores & fautores hæreticorum bannimus, firmiter statuen-
tes, ut si postquam quilibet talium fuerit ab ecclesiâ ex-
communicatione notatus, satisfacere contempserit intra
annum, ex tunc ipso jure sit factus infamis, nec ad publica
officia seu consilia, vel ad eligendum aliquos ad hujusmo-
di, neque ad testimonium admittatur: sit etiam intesta-
bilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæ-
reditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super
quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur.
Quod si forte judex extiterit, ejus sententia nullam ha-
beat firmitatem: nec causæ aliquæ ad ejus audientiam per-
ferantur. Si fuerit advocatus, ejus patrocinium nullate-
nus admittatur. Si tabellio, instrumenta per eum con-
fecta, nullius penitus sint momenti o.

9 ¶ Navigia p quocunque locorum pervenerint, si
quo casu contingent rupta fuerint, vel aliter ad terram
pervenerint, tam navigia ipsa, quam navigantium bona,
illis integra q reserventur, ad quos spectabant, antequam
navigium illud periculum incurrisset, sublata omnium
locorum penitus consuetudine, quæ huic adversatur
sanctioni: nisi talia sint navigia, quæ piraticam r exer-

cap. advers. de hereticis.

o Adicimus insuper, quod hæreticus per hæreticum
convinci possit, & quod domus Patarenorum, receptatorum, defensorum & fautorum, si
ve ubi docuerint, sive ubi aliis manus imposuerint, destruantur, nullo tempore reparandæ.
Petr. de Vincis I. Epist. 27.

p Hinc sumpta est Authent. 18. navigia. C. de furt.

q Navigia casu in portum reducta, ve aligal non præstare hic notant. facit l. Caesar. 15.
ff. de publican.

r Piraræ ut hostes fidei & Imperatoris, a quovis spoliari possunt: ut qui sunt ipso jure
diffidati, hoc est banniti.

ccant

^a Hinc sumpta est Authent. 10. *omnes. c. commun. de success.*

^b Peregrini & advenæ libere hospitari & testamentum facere apud nos possunt. Quin, eorum intestatorum bona apud nos industria aut quovis alio modo quæsitæ, per loci magistratum, vel episcopum, hæredibus ab intestato servanda sunt: qui si nulli sint, in pias causas eroganda.

^c Peregrinis hospitium debemus, ut *l. i. §. i. nante. l. i. §. servi. ff. furti adu.*

^d Peregrinorum vacantia bona non sunt hæc, sed Christi: hoc est, ubi nulli sunt peregrino hæredes ab intestato vel testamento, ea bona pias in causas dispensanda. Quod contra jus civile est. *l. i. c. de bon. vacans.*

^e Peregrini mortui apud nos bona, qui sine ejus voluntate contrahat, neque ea episcopo loci indicat, triplum præstat. ^f Clausula hac generali, *Non obstante*, statuta tolluntur, ut necesse non sit integrum tenorem statuti adjicere.

^g Statutum invalidum non excusat a delicto.

ceant pravitatem, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. Transgressores vero hujus nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur: & si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.

10 ¶ Omnes ^a peregrini ^b & advenæ libere hospitentur ^c ubi voluerint: & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem: quorum ordinatio inconcussa servetur. Si qui vero intestati ^d decesserint, ad hospitem nihil perveniat: sed bona ipsorum per manus Episcopi loci tradantur hæredibus, si fieri potest: vel in pias causas erogentur. Hospes ^e vero si aliquid de bonis talium contra hanc constitutionem nostram habuerit, triplum episcopo restituat, cui visum fuerit assignandum: non ^f obstante statuto aliquo, seu consuetudine, seu privilegiis, quæ hæcenus contrarium inducebant. Si ^g qui autem contra præsumpserint, eis de rebus suis testandi interdiciamus facultatem: ut in eo puniantur, in quo deliquerint: alias prout culpæ qualitas exegerit, puniendi ^a.

11 ¶ Agricultores ^b, & circa rusticitatem occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi ^c sunt quacunque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, qui ^d personas, vel boves, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit, quod ad operam rusticalem pertinet, invadere, capere, aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat, infamiam ipso jure incurrat, imperiali animadversione nihilominus puniendus.

12 ¶ Nos vero Honorius ^e Episcopus, servus servorum Dei, has leges a Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus & confirmamus, tanquam in æternum valituras: & si quis ausu temerario, inimico humani generis suadente, quocunque modo has infringere tentaverit: indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum se noverit incursum.

constituta.

^e Honorius hic tertius Fridericum secundum coronavit. *Kraus. cap. 38.* Idem Petrum Altifiodorem cum Iola ejus uxore Græcorum Imperatorem coronavit. *Blondus 7. Decade 2. in Apulia bellum geisic cum Cæsare. Sabellic. Civile jus in Academia Parisiensi legi vetuit. Sabellicus.*

^a Peregrinum testari qui prohibetur, sit ipse intestabilis. Imo puniatur criminaliter pro criminis qualitate.

^b Hinc sumpta est Authent. *agricultores. c. quæ res pign. obliq.*

^c Agriculis securitas debetur.

^d Agricolarum personæ, animæ, & instrumenta rustica debent nomine manu injuncta capi non possunt: pœna secus in facientem quadrupli & infamie

EXTRAVAGANTES,

QUAS

NONNULLI XI. COLLATIONEM

APPELLANT.

QUOMODO IN LÆSÆ MAJESTATIS CRIMINE PROCEDATUR.

TIT. I. vel, TIT. XIX.

Henricus septimus a divina favente gratia Romanorum Imperator, semper Augustus.

A

Dreprimendum multorum facinora, qui ruptis totius debite fidelitatis habentis, adversus Romanum imperium in cujus tranquillitate totius orbis regularitas requiescit, hostili animo armati conantur, nedum humana, verum etiam divina præcepta, quibus jubetur, quod omnis anima Romanorum principi sit subjecta, sceleratissimis facinoribus &

assiduis rebellionibus demoliri: ne ex eorum absentia, in detestando læsæ majestatis crimine processus & sententia retardentur, & tanti sceleris nefanda temeritas remaneat impunita: Hac edictali, Deo propitio, perpetuo valitura lege sancimus, ut in quocunque læsæ majestatis crimine, & maxime, ubi contra Romanorum Imperatores vel reges aliquid quod dictum tangat, asseratur commissum, possit procedi per accusationem, inquisitionem ^b, seu denuntiationem, summarie & de plano, sine strepitu & figurajudicii, prout illi, qui jurisdictioni præest, videtur expedire. Ad hoc, si qua communitas, corpus, vel collegium, vel alia quavis persona, cujuscunque itatus, dignitatis, vel conditionis existat, super dicto crimine per nuntium, vel per literas, seu etiam per edictum publice propositum citata, vel citatum neglexerit in termino personaliter vel legitime comparere: contra ipsam vel ipsum perinde ac si præsentialiter omnibus interesset, vel lis foret legitime contestata, tam ad receptionem testium, & eorum publicationem, & sequentia, quam ad definitivam sententiam, &

ejus executionem procedatur: legibus & consuetudinibus non obstantibus quibuscunque. Hanc autem generalem legem nostram extendi jubemus ad præterita ^a, præsentia & futura: quam legem ex nunc absque alterius temporis expectatione transcursum, suum integrum vigorem decernimus obtinere.

QUI SINT REBELLES.

TIT. II. vel, XX.

Idem ad perpetuam rei memoriam.

Quoniam nuper est ad auditum nostrum deductum, quod inter nonnullos fideles & subditos nostros provinciarum Lombardiæ, aliorumque locorum Italiae disceptationes & dubia sapienter oriuntur, an infidelis & rebellis imperii quisquam reputari debeat, nisi prius per nostræ majestatis sententiam condemnatus appareat: & nos attendentes quod acta prava malorum potius quam verba sententiarum ipsos faciunt pœna condignos, & eo ipso quod quis peccat, correctionem meretur: & quanto plus differtur punitio, tanto amplius culpa crescit, & gentibus perniciosius in exemplum transit. Tenore præsentium declaramus, decernimus & pronuntiamus, quod illi ^b omnes & singuli sunt rebelles, & infideles nostri imperii, qui quomodocunque publice vel occulte ^c contra nostrum honorem & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra nostri imperii prosperitatem aliquid machinantur: contra nos, seu officiales ^d nostros, in iis, quæ ad commissum eis officium pertinent, rebellando. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam declarationis & pronuntiationis infringere, vel ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem nostram, & pœnam mille librarum nostræ cameræ solvendarum se noverit incursum. Data Pisæ 4. Non. Aprilis: regni nostri anno quinto M. CCCXII.

^a Vid. *l. 7. c. de legibus.*

^b Rebelles sunt, qui vel publice vel occulte rebellionis opera faciunt (ita hic loquitur textus) adversus Principis honorem & fidelitatem: Imperii prosperitatem, aut officiales Principis in commissio sibi officio occupatos.

^c per insidias.

^d adde *l. 5. c. ad l. Jul. Majest. v. Clar. 5. sent. 5. l. 1. m. majest. in vers. quare etiam.*

^a Henricus 7. Luxemburgensis anno 1359. Imperium obtinet, annis 6. imperavit. Lombardiam sibi subiecit, victor Romam intrat, & ibidem coronatur, tandem veneno in Eucharistia a monacho ordinis prædicatorum oblato tollitur. Blondus: *Marina.* Ei successit Ludovicus V. Bavarus. Hoc Imperatore Clementis V. Pontifex fuit. Interim serva hanc constitutionem ab eo latam Pisæ, anno 1312. regni ejus quinto. *tit. 20. j. 804.*

^b Pragmatici vocant secretam informationem, qua de *v. Clar. 5. sent. 5. ult. q. 5. c. 7-8. j. 10. 11. 20. 21.*

LIBER
DE PACE CONSTANTIAE a,
COMPOSITA
INTER
IMPERATOREM FRIDERICUM b, ET FILIUM EJUS
HENRICUM,
ET QUOSDAM NOBILES ALEMANIAE EX UNA PARTE,
ET CIVITATES LOMBARDIAE, MARCHIAE, ET ROMANDIOLAE,
EX ALTERA.

TIT. III. vel XXI.

a Hæc constitutio de pace Constantiæ promulgata est Constantiæ in conventu principum: ut & constitutio posita 2. Febr. 53. Roncaliz.

b Fridericus hic primus, cognomento Anobarus seu Barbarossa, Suevus gentis, cujus filius fuit Henricus sextus, ut hic: Huic Henrico successit Fridericus secundus. c In gratiæ plenitudine is recipitur, cui non modo crimen ipsum remittitur, sed & cui honores conferuntur, vel ad honores qui admittitur. Plena namque hæc gratia est & indulgentia. v. l. i. l. ult. c. de sent. passis & restitutis.

d Præsumitur ea mente Princeps esse, gratiam ut subdito conferens, ab eo vicissim gratiam recipiat: ut mirum non sit ingratos, ob suam ingratitude, gratia sua, suisque beneficiis decidere.

e Sigillo probatur instrumentum, etiam si deficiat tabellio, ut hic: cap. extra de foro competente. Ita sigillum vim habet consensus & confirmationis, si modo scripturam adjunctam habeat: alias sola sigilli exhibitione mandatum, præsertim speciale, non probatur. c. quamvis. de pact. f Regalia sua urbana & extramurana jura civitatibus concedere Princeps potest, si ea sint in terra, si in aquis & sylvis, si in pace, si in bello, si in pecuniariis, si in criminalibus causis. 2. Feud. 56. g Rebellionem consuetudines amittuntur ut & privilegia.

h Imperium merum hodie civitates exercent consuetudinario jure. i Princeps quod ex certa scientia facit, retractare nemo debet, adde l. ult. c. de legib. l. 3. c. de crimine sacrilegii.

k Sententia pro eo dicta, quem audire vetuit lex, non valet.

l Regem Romanorum, vivo ac superstite Imperatore privilegium concedere posse hic notatur. m Pace inita, hostes in sua bona restituuntur: adeo ut si belli tempore alii donata fuerint, dotariis auferri debeant. Rex enim indulgentiæ nuntii vim non habet, sed & restitutionis in integrum. n De rebus a principe donatis.

IN nomine sanctæ & individuae Trinitatis: Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, & filius ejus Henricus sextus Romanorum Rex, Augustus.

Imperialis clementiæ immensa serenitas mansueta, eam semper in subditis suis dispensationem favoris & gratiæ habere consuevit, ut quamvis stricta severitate excessuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tranquillitate pacis & piis affectibus misericordiae Romanum imperium regere, & rebellium insolentiam ad debitam fidem & debitæ devotionis obsequium revocare. Ea propter cognoscat universitas fidelium imperii tam præsentis ætatis, quam successivæ posteritatis, quod nos solita benignitatis nostræ gratia ad fidem & devotionem Lombardorum, qui aliquando nos & imperium nostrum offenderant, viscera nobis innata pietatis aperientes, eos & societatem ac fautores eorum in e plenitudinem gratiæ nostræ recipimus, offensas omnes & culpas, quibus nos ad indignationem provocaverant, clementer eis remittentes, eosque propter fideliam devotam sinceritatis servitiæ, quæ nos ab eis credimus & certissime recepturos, in numero dilectorum nostrorum fidelium computandos censemus. Pacem itaque nostram quam eis clementer indultam concessimus, præsentis pagina jussimus subscribi: & auctoritatis nostræ sigillo & communiri: cujus est hic tenor & series.

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum Rex, concedimus vobis civitatibus, locis & personis societatis regalia f & consuetudines nostras tam in civitate quam extra civitatem, videlicet Veronæ & castro ejus, suburbis etiam, & aliis civitatibus & suburbis, locis & personis societatis in perpetuum; videlicet ut in ipsa civitate omnia habeatis sicut hactenus habuistis, vel habetis. Extra vero omnes consuetudines g sine contradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consuevistis, vel habetis in exercitu, in munitionibus civitatum, in jurisdictione, tam in causis criminalibus h, quam in causis pecuniariis, intus & extra, & in cæteris, quæ ad commoditatem spectant civitatum.

Volumus ut regalia, quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur per Episcopum loci: & homines tam de Episcopatu quam de civitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur; tales, qui nec contra civitatem, nec nostram majestatem privato vel speciali odio teneantur: qui jurent quod bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita consignabunt ea, quæ specialiter ad nostram excellentiam spectant. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putaverint: censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem istam, si enormis visâ fuerit. Si i quis autem super his quæ vobis concessimus vel permisimus, si in civitate, vel extra civitatem, querimoniam apud majestatem ipsam deposuerit: ejus & querimoniam non admittemus, & silentium ei imponemus.

Hoc quos nos l vel noster antecessor Rex vel Imperator Episcopis, Ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscunque personis, clericis vel laicis ante m tempus guerræ dedit n, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvo superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitiæ exhibeantur: sed census non præstetur.

Hoc quos nos l vel noster antecessor Rex vel Imperator Episcopis, Ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscunque personis, clericis vel laicis ante m tempus guerræ dedit n, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvo superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitiæ exhibeantur: sed census non præstetur.

Hoc quos nos l vel noster antecessor Rex vel Imperator Episcopis, Ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscunque personis, clericis vel laicis ante m tempus guerræ dedit n, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvo superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitiæ exhibeantur: sed census non præstetur.

Hoc quos nos l vel noster antecessor Rex vel Imperator Episcopis, Ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscunque personis, clericis vel laicis ante m tempus guerræ dedit n, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvo superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitiæ exhibeantur: sed census non præstetur.

Commoditates quas pro bono pacis civitatibus concessimus in civitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

Privilegia a omnia & data, & concessionem, quæ in privilegium vel damnum civitatum, vel locorum, vel personarum civitatis occasione guerræ in alicujus injuriam prædictorum a nobis, vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur b, & in irritum deducantur. In civitate illa in qua Episcopus per privilegium Imperatoris vel Regis comitatum habet, si consules per ipsum Episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant, sicut consueverunt recipere: alioqui unaquæque civitas a nobis consulatum recipiat. Consequenter vero in singulis civitatibus consules constituentur a nuncio nostro, qui sit in civitate vel in Episcopatu: & investituram recipient: & hoc usque ad quinquennium, finito quinquennio unaquæque civitas a nobis recipiat, & intra quinquennium a nuncio nostro, sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus, tunc enim a nobis recipiet. Eadem observentur in successore nostro. Et omnes investiturae gratis fiant. Cum autem nos Imperator divina vocatione decesserimus, vel regnum filio nostro concesserimus, simili modo a filio nostro, vel ejus successore investituram recipietis.

In causis c appellationum, si quantitas vigintiquinque librarum imperialium summam exceperit, appellatio ad nos fiat salvo jure & moribus Brixienis Ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, ut non cogantur in Alemanniam ire: sed nos habebimus proprium d nuncium in civitatibus, vel Episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & juret quod bona fide, & sine fraude causas examinabit & definiet secundum e leges & mores ipsius civitatis, intra duos menses a contestatione litis, vel a tempore appellationis receptæ: nisi iusto impedimento, vel consensu f utriusque partis remanserit. Consules, qui in civitatibus constituentur, tales sint, qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant antequam consulatum recipiant.

Vasalli tanquam vasalli: & ceteri omnes tanquam subditi jurare debent fidelitatem principi, nisi sint tales persona, quibus juramentum remittatur.

Bald.

i Vasalli nostri g a nobis investituram h recipiant, & fidelitatem faciant, sicut i vasalli, ceteri omnes sicut cives a sedecim k annis usque ad septuaginta: nisi l tales persona sint, quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli, qui tempore guerræ m vel treugæ non postulerint investituram vel debitam servitiæ nobis non exhibuerint, hac occasione feudum non amittant. Libellariæ n & precariæ in suo statu permanent, secundum consuetudinem uniuscujusque civitatis, non obstante lege nostra, quæ dicat, Imperatoris Friderici damna omnia & ablata: etiam injurias, quas nos per nos & per o nostros ab universitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadjutoribus societatis sustinimus, per nos cum nostra parte remittimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ ei damus.

† Moram p superfluum q in civitate vel Episcopatu pro damno civitatis non faciemus. Civitates r mutare s, vel extra munitiones facere eis liceat.

† Item societatem, quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare t eis liceat.

† Pactiones u timore x nostro, vel per impressionem nunciorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur. † Pacta Placentinorum, scilicet

officialibus, facit l. offa. 8. ff. de religiosis. p Moram superfluum Imperator in aliqua urbe Glossator hic facere non debet. q Moram superfluum Imperatoris in aliqua urbe Glossator hic interpretatur sex mensium: ut arbitrariam, hoc est, eam, quam iudex equus & bonus arbitrareretur, l. continuus. 137. §. cum ita. ff. de verb. oblig. r De muris & munitionibus civitatum. s alias civitati sine jussu principis id non licet. l. 5. in fin. l. 9. §. 4. ff. de rev. di. vis. l. 3. ff. ne quid in loco sacro. t Renovari foedera expresse debent: ideoque si post inducias conventas, civitates mutuo se juverint, non intelligitur ex eo solo tacite se reintegrarum. arg. l. si cum Hermes. 7. c. de locato. u De conventionibus per vim factis. x Metum etiam infert Princeps, & sic teneri potest ad rationem quod metus causa. Cujusmodi porro negotia inita rescinduntur & pro infectis habeantur, ut hic.

a De privilegiis. b Vox cassatur, ipso jure adum irritum esse demonstrat.

c De causis appellationum. d Nuntio qui utitur, per se non per alium obligari vult: qui procuratore, per alium, non per se ipsum.

e Appellationis causæ secundum leges & mores ipsius civitatis, in qua appellatio est, finiendæ. Unde notant in causis appellationum jurisdictionis prorogationi locum non esse.

f Appellationis tempus potest murio, consensu prorogari, licet appellationis causa privilegio vel speciali principis statuto decidatur.

g Forum futuri seculare perjuris hinc colligitur. v. c. si de perjuris.

h De investitura.

i Juramentum aliud est vasalli, aliud civis.

k XVIII. ut 2. Feud. 53.

l Jurisjurandi præstandi necessitas potest ex circumstantiis personarum remitti.

m Bellum exeat a non polita, ta investitura, aut a non præstitis servitiis, ut hic: Quid? bellum estne casus fortuitus: ut ad inharcatum fortuitorum excusetur? Quidam putant, Ca-

libus fortuitis ad numerari, nisi eo tempore quo contradium negotium proponitur, bellum prævisum fuisse dicatur. ad.

de l. habitatorum. 27. in fin. ff. de iur. n. De libellariis & precariis.

o Injuria fit principi, medietate & immediate medietate, cum ejus sit consiliarius aut

in vobis

hic Glossator

ex eo solo tacite

ad rationem quod

metus causa.

ut hic.

cet pa-

a i.e. merces ve-
digal, penitatio.
b De sententiis
belli tempore la-
tis.

c Sententia ad-
versus rebelles,
velut adversus re-
belles latæ rebel-
lionis tempore,
facta pace, rescin-
duntur: latæ ex
jure communi,
puta ex causa mu-
tui vel depositi,
non rescindun-
tur, ut hic.

d Fructus & da-
mna hic distin-
guuntur: unde
notant percipien-
tem fructus ex re
aliena invito do-
mino, non intelli-
gi damnum dare:
qua sententia ni-
hil rutilius est.

e Arbitrari citare
potest, ut hic: et si
territorium non
habeat, c. 1. de foro
comp.

f Is est Marchio
Opitius cognom-
ento Malaspi-
na, de quo v. 2. O-
thonis Frisingens.
26.

g Probatur juris-
dictionis possessio
per exercitia ju-
risdictionis qua
quis libere ac
quiete usus sit.

h Princeps rega-
lia concedere non
potest in præju-
diciū successor-
um, aut eorum,
quibus prioribus
ea regalia con-
cessit. In privile-
giis itaque, bene-
ficiis & concessio-
nibus principum
qui prior est tem-
pore potior est
jure.

i Fodrum hic in-
ter. 1. sup. eod.
et 2. Feud. 56.

Annunus 5. c. 3.
annonam milita-
rem interpreta-
tur. Hinc Lotha-
rius & Carolus in
suis legibus. Ma-
rescalcos illorum
ad fodrum diri-
gant. Guntherus,
id quoque quod
fodrum vulgari no-
mine dicunt. Lu-
cius 3. in c. præte-
rea, de jure pa-
tronatus. fodrum
Albergarias, re-
gium & similia:
tamen a pro-
pria rusticis ab-
ecclesiis extor-
quent, add. 2.

Orthon. 12. 27. 4.
Radev. 10. 1. 34.
k Princeps res
fodorum emen-
de debet, non in-
juria auferre, ut
hic. Quid si pecu-
nia pricipi resti-
tuitur: aut in ven-
dendo rustici ni-
mium sint tene-
as? aliud, Raven-
nas censet.

l Consuetudo lo-
ci, ubi res est feu-
dalis, spectanda.

cer pactum pontis Padi, & fictum a ejusdem pontis, & regaliū, & datum, & pactum, quod episcopus Hugo fecit de castro Arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso episcopo, vel a communi, vel ab alijs de societate nobiscum, vel nostro nuncio, ipso ponte remanente cum omnibus suis utilitatibus Placentinis: ita tamen quod teneantur persolvere fictum abbatissæ sanctæ Julię de Brixia, & si quæ sunt similes.

Dicit, quod sententia per imperatorem lata contra rebelles occasione rebellionis & partialitatis, rescinduntur facta pace.

2 ¶ Sententia b quoque, quæ c de jure & secundum leges & consuetudines contra aliquem vel aliquos de societate lata sunt, teneant, sicut de jure contra eos tenerent, si gratiam nostram non habuissent. Quæ vero contra aliquem vel aliquos de societate lata sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irritum deducantur. Possessiones omnes quas quisque de societate tempore guerræ tenebat iuste, si per vim ablata sint ab eis, qui de societate non sint, cum fructibus d & sine damno restituantur: vel si eas recuperaverit, quiete possideat: nisi per electos arbitros e ad cognitionem regaliū nobis assignentur. Opizoni f Marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostræ fecerit, postquam in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, imperiali clemētia per nos & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus: nec per nos, nec per interpositam personam pro præteritis offensis sibi vel parti ipsius aliquam inferemus injuriam, læsionem, vel coercionem.

¶ Amplius eam jurisdictionem, quam Mediolanenses exercere g consueverunt in comitatibus Seprii & Marrehanæ & Burgariæ, & in alijs comitatibus, exceptis locis quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano veteri & Bariano, & eam, quam modo exercent, libere & quiete habeant & possideant, si ne contradictione nostra, & successorum nostrorum, salvis pactis & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt civitatibus Pergamo, Novariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis h: nec ullum præjudiciū fiat juri aut consuetudini alicujus civitatis & societatis præter dictas concessionem.

¶ Pacta inter civitates & societates quondam facta nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessionem: salvo jure aquæ Lambri Mediolanensibus, si quod habent, vel in pedagio. Omnes de societate, qui fidelitatem nobis juraverunt, in sacramento fidelitatis adjicient, quod possessiones & jura quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, juraverunt bona fide nos manuteneant, si opus fuerit: & cum super hoc per nos, vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quod finitimæ civitates obnoxie sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum.

¶ Civitates quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua vero civitatum, ea quæ in conventionem pacis ex parte nostra statuta sunt, non observaverit: ceteræ civitates eam ad id observandum bona fide compellant: pace nihilominus in suo robore permanente.

¶ Nobis autem intrantibus Lombardiam, fodrum i consuetum & regale, quæ solent & debent, præstabunt. & vias & pontes bona fide & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum k sufficiens nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide, & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renovabunt in iis, qui eas nobis non fecerunt, cum nos petierimus, vel per nos vel per nostrum nuncium. Si qui ex parte nostra de suis iustis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno: nisi in causa principali suæ proprietatis jure possit se tueri possessor: salvis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem jure servando iis qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi civitas adstringatur juramento, ut non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere: & si qua controversia fuerit orta de feudo inter nos & alium, qui sit de societate, per pares illius civitatis, vel episcopatus, in quo descendit, agatur: & secundum l consuetudinem illius civitatis in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus: tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit, agitur.

¶ Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta, & juramento firmata inter civitates & civitates, societates & societates, vel civitatem, & alias personas, nos audientiam denegabimus. ¶ Item nos restituimus stratum Veronensibus: & nominatim recipimus Ozolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnem offensam ei remittimus. Datum apud Constantiam solenni curia 7. Kal. Julii.

Sequentia desunt, in editione Cujacii.

Hanc igitur secundum formam præscriptam, & ut per immediatores pacis, videlicet Guilielmum episcopum Dilectum, Henricum Marchionem Sarnensem, fratrem Fridericum de sylva benedicta, & Rodolphum camerarium nostrum, una cum his bona fide a intelleximus, & secundum tenorem, quo eandem pacem & concordiam jurari fecimus, & secundum quod Lombardi eam bona fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi & conservari statuimus: & ut firma permaneat & inconcussa, præsentem paginam nostri impressione sigilli fecimus communiri.

Nomina vero civitatum quibus sic gratiam nostram reddidimus, & præscriptam fecimus concessionem seu promissionem hæc sunt: Vercellæ, Novaria, Mediolanum, Laude, Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Padua, Trevisium, Bononia, Faventia, Mutina, Rhegium, Parma, Placentia. Iis autem civitatibus & locis pacem servari volumus, & gratiam nostram reddimus. Præscriptam autem concessionem seu promissionem his non facimus, videlicet Imolæ, Castro sancti Cassiani, Bobio, Plesti de Guarbadona, Ferotæ, Belutæ, Tenetæ. Ferrariæ autem gratiam nostram reddimus, & præscriptam concessionem facimus seu promissionem, si intra duos menses post reditum Lombardorum a curia nostra de pace præscripta fuerint.

Hanc itaque pacem & concordiam sicut præscriptum est, tam nos, quam filius noster Henricus Romanorum Rex, per Camerarium nostrum Rodolphum jurari fecimus in animam nostram.

Hi autem sunt principes & nobiles curiæ, qui præscriptam pacem & concordiam per se firmam tenere juraverunt: Hermannus Monaster, episcopus, Henricus Cirnensis electus, Citalinus Curientis, Abbas Gotifredus imperialis aulæ cancellarius, Otto dux Bavarie, Fridericus dux Saxonie, filius noster Bertoldus dux Zaermoez, Bertoldus Marchio Histræ, Hermannus Marchio Veron. Comes Henricus dux Spleten. Comes Theopocus de Lexchomienda, Comes Ludovicus, frater cancellarii de Olfestre, Rodolphus camerarius, Guarnerius de Lombardia, Cano de Minabere, Corradus Pincerna.

Hi sunt nuncii, qui ex parte Longobardorum pacem præscriptam & concordiam receperunt: & in præsentia nostra juramento confirmaverunt. ¶ De Mediolano, Guido de Landriano, Pinamonte de vicomercato, Adobatus Bultraffus, Guilielmus Burrus, Guercius de Buxolla, Aldericus de Bonate, Rogerius Marcellinus, Loterius Medicus.

¶ De Brixia, Obrandus de Martinengo, Gozed de Turbiado, Desiderius judex, Rodolphus de Concipto, Boccatus de Manerio, Albericus de Caprino. ¶ De Placentia, Girardus b de Artizone, Jacobus Strictus, Hermannus de Carnocampo judex.

¶ De Pergamo, Albertus de Mapello, Attofcianus c, Joannes de Piterigo, Lanfranchus de Monacha, Albertus Attonis, Albertus Alberdonis.

¶ De Verona, Corus judex, Ubertinus de Carcere, Valerianus de Castello, Martius de Castello, Theobaldinus de Nicando, Theobaldinus de Nascengueria.

¶ De Vincentia Pileus judex, Ubertinus de Fonte vivo, Cardenarius Marchus de Pauliana.

¶ De Padua, Janfuxellinus d judex, Bugelescus de Fonte Glina.

¶ De Tervisio, Florius judex, Gumbertinus ¶ De Mantua, Alexandrinus, Jacobus de Amica, Angelus judex, Henricus de Angelo.

¶ De Faventia, Bernardus judex, Hugolinus de Azo.

¶ De Bononia, Antonius Potestas, Rolandus Guarini, Mattheus Rodulphi.

¶ De Matina, Arlotus judex, Remerius de Bucacabata.

¶ De Rhegio, Albertus cambiator, Rolandus de Charitate

¶ De Parma, Jacobus Petri Bravi, Mallobatus judex, Vetulus judex, Corradus Banzoni.

¶ De Laude, Vincentius e de Sifraga, Anselmus de summa ripa.

¶ De Novaria, Opizo de Briona, Tedixius Cabalacius, Gerardus de Bomprando.

¶ De Vercellis, Meardus & Vercellinus.

¶ Hæc autem sunt civitates & loca, quæ pacem præscriptam sub juramento Lombardorum nobiscum receperunt, & eandem per se juraverunt: Papia, Cremona, Communiterdona, Asta, Casarea, Janua, Alba, & aliæ civitates & loca, & personæ, quæ sunt & quæ fuerunt in pace nostra.

¶ Hæc autem sunt nomina nuntiorum, qui investituram consularis a nobis nomine civitatum receperunt. De Mediolano, Adobatus. De Placentia, Gaardus Artizonus. De Laude, Vincentius Corno. De Vincentia, Pileus. De Padua, Janfux. De Tervisio, Florius. De Mantua, Alexandrinus. De Faventia, Bernardus. De Bononia, Antonius. De Mutina, Arlotus. De Rhegio, Rholandus. De Parma, Jacobus Petri Bravi. De Novaria, Opizo. De Vercellis, Meardus. De Pergamo, Attofcianus.

¶ Signum domini Friderici Romanorum Inclytissimi Imperatoris. Ego Gotifredus imperialis aulæ cancellarius vice Christiani Moguntinæ sedis Archiepiscopi, & Germaniæ archicancellarii recognovi.

¶ Acta sunt hæc anno incarnationis 1183. indictione prima: regnan.

a Contra dux ex
bona fide inter-
pretationem reci-
pere hinc colli-
gunt.
b infra, Gerardus
Artizonus.
c infra Attofcia-
nus.
d infra Janfux.
e infra Vincen-
tius Corno.

^a Principis sui vitam, membra, mentem, coronam ejus ac regni, caput, honorem adjuvare vassalli tenentur. ^b Contractus ad bonum & sanum intellectum revocandos esse hinc colligitur. Cavillari jus non oportet. l. 1. §. 1. ff. de regula iur. l. 223. D. de verb. sign. l. 56. ff. de reg. iur.

regnante domino Friderico Romano Imperatore gloriosissimo, anno regni ejus 82. imperii vero 39. Datum apud Constantiam in solemni curia 7. Kal. Julii.

† In Christi nomine juro ego, quod a modo ero fidelis Dn. Imperatori Friderico & ejus filio regi Henrico, non ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam ^a, vel membrum aut mentem, seu coronam imperii vel regni, vel caput: & si scivero aliquem fecisse, vel facere volentem: per me, vel per alium domino imperatori, vel regi vel nuncio ejus, sine fraude manifestabo eis, & adjuvabo honorem coronæ tenere: & si perdidit, recuperare bona fide in exercitu & comitatu adjuvabo. Insuper pacem domini Imperatoris Friderici, & filii ejus regis Henrici, & suæ partis factam cum societate Lombardiæ, & ejus societatis, sicut scriptum est inde, sine fraude intra quindecim dies post jurata bono ^b intellectu, & sigillo Imperatoris sigillata observabo bona fide, & sine fraude, & hoc jurare faciam omnes masculos mecum habitantes a 16. anno supra usque ad septuagesimum, intra 15. dies postquam juratum habuero, exceptis servis: & qui per me jurare noluerint, intra tertiam diem Imperatori, vel regi, vel suis nuntiis manifestabo per breve. Millesimo centesimo octogesimo tertio, indictione prima. Ego juro omnibus civitatibus societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romanæ, & locis, & domino Opizoni Marchioni Malaspina, & omnibus personis prædictæ societatis, concessionibus & permissionibus atque pactis, sicut in scripto pacis inter nuntios domini Imperatoris, & rectores & nuntios civitatum societatis Lombardiæ factis continetur, firmas tenere: nec ero in consilio vel facto, ubi aliquid prædictorum minuatur alicui de societate: & si qua persona, aut civitas vel locus alicui civitati, vel loco, aut personæ prædictæ societatis, aut jam dicto Marchioni auferre, vel deminuerere voluerit, eos vel eas manutenere, & defendere bona fide sine fraude contra omnes adjuvabo: & omnia præcepta, quæ rectores concorditer omnes, vel major pars mihi fecerint, sine fraude observabo: & omnia supra dicta attendam a Kal. Majis usque ad triginta annos: & in capite uniuscujusque quinquennii, scilicet si per majorem partem rectorum

requisitus fuero, renovabo: & hoc totum sine fraude jurare omnes homines meæ civitatis a decimo octavo anno usque ad septuagesimum faciam, & hæc omnia faciam jurare consules vel potestates meæ civitatis, & credentias ^a usque ad illum terminum, qui mihi constitutus fuerit per rectores Lombardiæ, & Marchiæ, & Romanæ, in hoc eloquio.

Die Lunæ 11. Kal. Jan. in Placentia, in ecclesia sanctæ Brigidæ, in præsentia Mirabelli, Gulielmi, Garonii notariorum, ibique in eorum præsentia rectores Lombardiæ, Marchiæ, & Romanæ fecerunt prædictum sacramentum: nomina quorum sunt hæc: De Brixia Aldericus de Salla. De Verona Vozo judex. De Bononia Prendeparte potestas. De Padua Bazotus, De Novaria Rogerius Marcellinus potestas. De Trevigio Oldericus de Montelio. De Mantua Gulielmus de Azo. De Placentia Bonizo judex. De Pergamo Albertus de Ossa potestas. De Plebe de Granatona Petrus Collus judex. De Faventia Gulielmus Butinus potestas. De Mediolano Petrus Vicecomes.

Hæc sunt nomina eorum qui juraverunt, ut superius ^b legitur, ut dicti rectores juraverunt, eo excepto, quod non fuerunt districti facere jurare homines suæ civitatis. De Brixia, Desiderius judex, Martinus de Pontenalupis, Pax Confalonarius. De Padua, Ganiphus Achalaone. De Verona cancellarius Grescenonum, & Vivianus advocatorum. De Trevigio, Travisius de Gualperto. De Pergamo, Lanfrancus. De Monacha, Oprandus judex, Joannes de Petengo, De Novaria, Fridericus de Bon. Michael Capra. De Mutina, Rolandus de Baimonte. De Garino, Buallellus de Garbonensibus. De plebe de Granatoria Gregorius consul ita juravit, suus rector. De Faventia, Anteus judex: anno a nativitate Domini millesimo centesimo octuagesimo, indictione prima, & postea sequenti die Martis 12. Kalend. Januarii Armanus de Parma rector idem sacramentum fecit, ut pridem rectores, & Albertus de Theobaldo similiter.

^a Credentiam ad vers. juramentum revelans officialis, officio suo privandus est, ad de 2. Feud. 7. ^b Tabellio si per scriptis quorundam testium nominibus sequentes eodem modo testimonium dixisse percipere, non perit auctoritas ejus testimonii: quasi dictum ac perlatum sit ab his, qui præmeditatu inter se sermonem habuerant. Quippe quod de præmeditato testimonio sermone dicitur, l. 2. §. 1. D. de testib. ad eos, qui suspecti sunt, pertinet, non ad eos qui vitæ sunt honestæ.

F I N I S.



Godefroy, Denis, 1549-1622 / Godefroy, Denis, / Justinian

Corpus Juris Civilis Romani In quatuor Partes distinctum

Lipsiae ; Francof. ad Moenum 1705

4 J.rom.f. 19 b-2/4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10625822-5

VD18 11357797